

भाग १ लो

जिनवचनामृतमहोदधिजन्ये

धुरंधर सुविहित गीतार्थज्ञ पूर्वार्च्य वचन तरंग बिडुरूप

विविध विषयक प्रकरणाख्य ग्रंथोनो यत्किंचित् संग्रह करीने

श्री मुवापुरीमध्ये

शा. जीमसिंह माणक नामाख्य श्रावके

स्वामित्व विरहित

ज्ञानवृक्षार्थ

मुंबई:-“ निर्णयसागर ” मुद्रायंत्रमां

आ पुस्तक ठपावी प्रसिद्ध कर्युं ठे.

शाके १८२४ खवत् १९५९ सन १९०३

પ્રસ્તાવના.

આ જગતમાં આત્મહિત પમાડનાર કોઈ માર્ગ હોય તો તે પરમ પવિત્ર વીતરાગ પુરુષોનો ધર્મ છે. એ માર્ગ સ્યાદ્વાદ છે; અવિરોધી છે. એની સ્વાત્ત્રી એ માર્ગને અનુસર નારા પૂર્વે થઈ ગયેલા એવા મહાન્ આચાર્યોનાં વચનો છે. એ પૂર્વ પુરુષોએ જે જે અપૂર્વ ગ્રંથો રચ્યા છે, તે તે પવિત્ર દર્શનના મહિમાની અને તેમનાં જ્ઞાનની સાક્ષી પુરે છે. આવા સત્પુરુષોએ રચેલ અપૂર્વ, અમૃતમય જ્ઞાન પુસ્તકોને देखी, વાંચી, વિચારી વ્યો આત્માનંદી જીવ હલ્લાસ નહિં પામે ?

એવો આનંદ આત્મહિતૈષિયો પ્રાપ્ત કરે, તત્ત્વ પામે, પૂર્વ મહાપુરુષોના પગલે ચાલી તેના જેવા થાય, અને એ પૂર્વ મહાપુરુષોની કૃતિહિં અવિભિન્ન, જલવાદ રહે, એ આદિ હેતુથી, સ્વપર હિત બુદ્ધિથી, નિર્જરાનાં કારણથી અમે એવા મહાપુરુષોના પ્રકરણ ગ્રંથો પ્રસિદ્ધ કરવા પ્રયાસ કર્યો છે. એ પ્રયાસના અંગે આમારા તંત્રફંથી શ્રી પ્રકરણ રત્નાકરના ચાર જાગઆદિ અનેક ગ્રંથો બહાર પડી ચૂક્યા છે. એ બધાની સ્વપતી, અને એથી જાણત થયેલી જૈનજાણ્યોની જ્ઞાનરુચિ એ ગ્રંથો તથા તેમનાં કર્તાપુરુષોનું મહા ત્મ્ય પ્રગટ કરે છે; તથા એવા બહુ બહુ ગ્રંથો પ્રસિદ્ધિમાં આવવાની આવશ્યકતા સૂચવે છે.

આ પ્રકરણ રત્નાકરનો પ્રથમ જાગ એકવાર ડપાઈ ગયો હતો; એ સ્વપી જવાથી ફરી આવૃત્તિ સુધારા વધારા સાથે ડપાવી છે. તેમાં પ્રથમ ગ્રંથ, ન્યાય વિશારદ મહોપાધ્યાય શ્રીમદ્ યશોવિજયજી રચિત વિહરમાન તીર્થંકર શ્રી સીમંધર સ્વામિની સ્તુતિ ગર્જિત સાહી ત્રણસો ગાથાનું અતિ અદ્ભુત સ્તવન છે. તે ગ્રંથમાં સૂત્રથી વિરુદ્ધ આચારે ચાલનારા અને પ્રવૃત્તિ કરનારા શ્યાદિકોને પ્રથમ હાલમાં સિદ્ધાંત અનુસારે યથાવિધિ પ્રવર્તવા ઉપદેશ આપેલો છે અને નેવાજ ઉત્તમ વિષયો સંબંધી સત્તર હાલમાં સ્તવનની રચના કરેલી છે. સ્યાદ્વાદ શૈલીવાલી નયગાજીના શિશ્વરના ટોચ ઉપર પહોંચેલા આ વિદ્વાનની દરેક કૃતિ વાંચતા મનમાં સાનંદાશ્વર્જ થાય છે.

બીજો ગ્રંથ શ્રીદેવચંદ્રજી કૃત આગમસાર ગ્રંથ છે. આ ગ્રંથમાં યથાપ્રવૃત્તિ પ્રવૃત્તિ કરણનું, સાત નયનું, ચાર નિકેપાનું, પ્રમાણોનું તથા સત્તરંગીનું સ્વરૂપ સંક્ષેપભર દર્શાવેલું છે. આ ગ્રંથ વાંચતાં સિદ્ધાંતનો સામાન્યસાર ઉપલબ્ધ થાય છે. જે પદ્ધતિના ગ્રંથ લખવામાં આવેલો છે, તે પદ્ધતિ પ્રાચિન છે, પરંતુ રસિક છે.

ત્રીજો શ્રીદેવચંદ્રજી માહારાજનો રચેલો શ્રીનયચક્રસાર ગ્રંથ છે. આ ગ્રંથમાં સત્તરંગી તથા સત્તરંગોનું સ્વરૂપ એવું ઉત્તમ પ્રકારે રચેલું છે, કે જેને યથાસ્થિત રીતે અધ્યયન કરે.

કરતાં જૈનદર્શનનું સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ સારીરીતે સમજી શકાય. તેશિવાય ષટ્ પદાર્થનું પણ સંક્ષેપથી સ્વરૂપ દર્શાવ્યું છે.

ચોથો ગ્રંથ શ્રીઆનંદધનજી માહારાજ કૃત ચોવીશીનો છે; અને તે બાલાવબોધ સહિત છે. અધ્યાત્મજ્ઞાનના શિખર ઉપર વિરાજમાન થયેલા શ્રીઆનંદધનજી માહારાજ અને તેમની ચોવીસી જગપ્રસિદ્ધ છે. તેમના અધ્યાત્મ જ્ઞાન વિષે અત્રે વિશેષ લખવાની કાંઈપણ આવશ્યકતા નથી. વહી સાદર પુરુષો જ્યારે તેમની ચોવીસી વાંચે છે તથા તેનું અધ્યયન કરે છે, ત્યારે તરત તેમના અંતઃકરણમાં અધ્યાત્મ જ્ઞાનનો વિલાસ પ્રગટ થાય છે. ચોવીસી ઉપરનો બાલાવબોધ પ્રાચીન ગુજરાતી જાણમાં લખાયેલો હોવાથી, તેને આધુનિક ગુજરાતી જાણમાં સુધરાવી અમે આગ્રંથમાં ઠાપેલો છે. કારણકે તે પ્રમાણે કરવાની સૂચના અમને અનેક અજ્ઞાસીઝં તરફથી થયેલી હતી. તે સૂચના અમને વાસ્તવિક લાગવાથી ઉપકારનો હેતુ જાણી તેમ કરેલ છે અને તે પ્રમાણે કરતાં બાલાવબોધ કર્તાઈ બતાવેલો આશય લેશમાત્ર પણ દૂર કરવામાં આવેલો નથી. જેથી આ ચોવીસીના અજ્ઞાસીઝને હવે જ્ઞાનનો ઉત્તમ પ્રકારે લાજ થવાનો સંજવ છે.

પાંચમો ગ્રંથ શ્રીમદ્વશોવિજયજી ઉપાધ્યાયજી રચિત શ્રીહવ્યગુણપર્યાયનો રાસ છે. આ રાસનો ગ્રંથ ઉપાધ્યાયજી માહારાજે ગુજરાતી જાણમાં રચેલો છે અને તેની પદ્યરચના ઉપર બાલાવબોધ પણ તે ઉપકારી મહાત્માએ કરેલો છે. આગ્રંથનો વિષય અતિગ હન છે, આગ્રંથને ગુજરાતી જાણમાં રચવાનો ગ્રંથકર્તાનો હેતુ ચમત્કાર ઉપજાવે તેવો છે. પરંતુ દંતકથા રૂપ હોવાથી તે અત્રે દર્શાવ્યો નથી. ગુજરાતી પદ્યરચના અને તેના ઉપરનો સ્વકૃત બાલાવબોધ ઇત્યાં સામાન્ય વાચક વર્ગને બોધ ન થઈ શકે તેનું ગરણ ગ્રંથનો વિષય અતિશય કઠિન અર્થાત્ હવ્ય, ગુણ અને પર્યાયના અતિસૂક્ષ્મ જાણથી જરૂર પૂરે છે તે છે.

ઐ યોગદૃષ્ટિ સમુચ્ચય" નામનો ગ્રંથ છે. આ મૂલપદ્ય બહુ છે; તેનો ગુજરાતી બાલાવબોધ સાગર "સજાય" નામનો ગ્રંથ છે. આ મૂલપદ્ય બહુ છે; તેનો ગુજરાતી બાલાવબોધ સાગર "સજાય" નામનો ગ્રંથ છે. શ્રી હરિજીઝાચાર્યે મૂલ સંસ્કૃતમાં "શ્રીયોગદૃષ્ટિ સમુચ્ચય" નામનો શ્લોકબદ્ધ એક અપૂર્વ ગ્રંથ લખ્યો છે, તેનાજ જાણાંતર રૂપે (સંસ્કૃત શ્લોકમાંથી ગુજરાતી પદ્ય) શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજીએ સંસ્કૃતથી અજાણ એવા આ કાલના ઘણા જીનાં હિત હેતે પરમ ઉપકાર બુદ્ધિથી આ સજાય રચી છે. જવજીરુ, આત્મહિતેષિને પોતાની દશાનું માપ કરવાને, અર્થાત્ પોતે જ્ઞાનદશાની, સમ્યક્ત્વની, ગુણસ્થાનની કેટલી હદમાં છે, એ જાણવામાટે આ સજાય (thermometer) માપકરણચંદ્ર છે; મ કહિયે તો ચાલે. મિત્રાદિ આઠ દૃષ્ટિ જે ગુણશ્રેણિ બતાવે છે, તે પૈકી કઈ હમાં (દૃષ્ટિ-બોધ; આત્મબોધ) પોતે વર્તે છે, તે આ દૃષ્ટિને મનન પૂર્વક અજ્ઞા-

સનારને બરાબર માલમ પમેહે, માલમ પહેહે ષ્ટભુંજ નહિં, પણ અમુક દૃષ્ટિ વર્તનારનાં લક્ષણ અમુક ગુણો છે, એ વગેરે હકીકત જણાવાથી પોતામાં તે ગુણો હોય તો તે વૃદ્ધિગત કરી, અને નહોય તો મેલવી અથવા મેલવવા પ્રયાસ કરી આગલ દૃષ્ટિ પામવાનું, ગુણશ્રેણિ વધવાનું નિમિત્ત થાય છે. આમ એ સજાય બહુ ઉપકારી છે; આત્માર્થીર્ણ એ વહુ મનન કરવા યોગ્ય છે.

સાતમો વિષય “અધ્યાત્મસાર” એ નામનો ગ્રંથ છે. એ ગ્રંથના સંબંધમાં અમે આ પુસ્તકના પૃષ્ઠ (૫૫૬-૭) ઉપર સૂચના રૂપે કાંઈક લખ્યું છે, તે વાંચવા યોગ્ય છે. આ ગ્રંથ અધ્યાત્મનો સારજ છે; અર્થાત્ આત્માને ઉદ્દેશીને, આત્મ હિતની જે જે વાતો હોય, તેનો સાર છે. હેય (ઠાંડવાયોગ્ય) ઠાંડી દેવાના, ઉપાદેય (ગ્રહણ કરવાયોગ્ય) ગ્રહણ કરવાના બોધરૂપે છે. આ ગ્રંથના સાત પ્રબંધ પાઢ્યા છે; તેના બધામલી એકવિંશ અધિકાર છે. તે અદ્ભુત સંકલનાવરૂ છે, જે અનુક્રમણિકાથી સમજાશે. આ ગ્રંથ વહુ ઉપકારી છે.

આઠમો વિષય “સમાધિશતક” નામે (૧૦૪) પદનો હિંદી જાણાનોગ્રંથ છે. સંસારથી ઉદ્ધિગ થયેલા જીવોને આ પદો વહુ વહુ શાંતિનું નિમિત્ત થાય છે, તથા વાહ્ય પ્રવૃત્તિમાં તણાતા જીવો જો એકવાર આ પદોને શાંતિથી વાંચે, તો તેઓને તત્કાલ તો સ્તબ્ધ કરી દિયે એમ છે. મુમુક્ષુર્ણ આ પદો વિચારવા યોગ્ય છે.

નવમો વિષય પણ ઉપલા જેવોજ સમતા ઉપજાવે એવો “સમતા શતક” નામે પદ્યવરૂ હિંદી જાણાનો ગ્રંથ છે.

દશમો વિષય દિગંવરોને કદાગ્રહ ઢોડવારૂપે હિત બુદ્ધિથી અપાણેલ ઉપદેશયુક્ત “દિક્પટ ચોરાશી વોલ” નામે પદ્યવરૂ હિંદી જાણાનો ગ્રંથ છે.

અગ્યારમો વિષય “શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વજીનનાં” વે સ્તોત્રો સંસ્કૃતમાં છે. એમાંનો બીજો કોણક શ્રાવક મહુકચંદ વીરચંદે રચ્યો લાગે છે. પરમ શાંત ધીતરાગ એવા પ્રજ્ઞની સ્તુતિરૂપે એ સ્તોત્રો સ્મરણ-પઠન કરવા યોગ્ય છે.

બારમો શ્રી સમયસાર ગ્રંથ છે. એના કર્તા કવિ બનારસીદાસ છે. એ પુરુષનો સવિગત હિત હાસ આપણને મળ્યો નથી; તથાપિ આ ગ્રંથમાંથી ઇર્જના વિષે આપણને ઘણું જાણવાનું મલી આવે છે. એની પંડિતાઈ, વિદ્વતા અને આત્મનિષ્ઠાની આ ગ્રંથ આપણને પ્રતીતિ કરાવે છે. આ ગ્રંથ હિંદી જાણાનાં પદમાં છે; સાથે ગુજરાતી ટીકા છે. પ્રધાન પળે એમાં ડ્રવ્યાનુ યોગનો અધિકાર છે. નામ પ્રમાણેજ એ ગ્રંથ “સમય” ના, - “આગમ” ના સારરૂપ, તત્ત્વ રૂપ છે. સ્યાદ્વાદ શૈલિના જાણ પુરુષોએ નિશ્ચય અને વ્યવહાર એ બેરૂપે ધર્મનું નિરૂપણ કર્યું છે; તેમાં આ ગ્રંથ પ્રધાનપળે નિશ્ચયધર્મ પ્રરૂપતો હોવાથી એકાંત વાદિને રોગીને અપથ્યની જેમ અહિત રૂપ થાય. એકાંતવાદીને તો બધું અહિત રૂપ થવા યોગ્ય છે; પણ વ્યવહાર

લક્ષ્માં રાહી, તેની જાણે-અજાણે ઉપેક્ષા કર્યાવિના અપેક્ષા પૂર્વક વાંચનાર, વિચાર નારા આત્માર્થીને આ ગ્રંથ બહુ ઉપકારનું કારણ છે. નિશ્ચય લક્ષ્માં રાહી વ્યવહારે વિચરવું એ આત્માર્થીનું કર્તવ્ય છે; એ નિશ્ચય શું છે, - એ જાણીને લક્ષ્માં રાહવાનું આ ગ્રંથ ઉત્તમ સાધન છે. વસ્તુનું સાપેક્ષપણું વિચારનારને આ અને આવા ગ્રંથો બહુ લાઝરૂપ છે. દ્રવ્યનાં સ્વરૂપના જિજ્ઞાસુને આ ગ્રંથ પરમાણંદનું કારણ છે. જ્ઞેય, જેય, આદેય, તત્ત્વ, દ્રવ્ય, ગુણશ્રેણિ-એ વગેરેનું વસ્તુના મૂલ ધર્મને અવલંબીને કર્તા પુરુષે યવું મનહર અને અસરકારક નિરૂપણ કર્યું છે, કે તત્ત્વરુચિજીવો આનંદમાં ગરકાવ થઈ રહે છે. ઠંડ પણ શૂરાતન ઉપજાવે, આત્માને જાણત રાખે એવા મોટે જાગે સવૈયા એકતીસા અને તેજસા રાહ્યા છે. એ ગ્રંથ કેવી પદ્ધતિએ યોજાયલો છે, તેનું કંઈક સૂચવન અનુક્રમણિકાથી થઈ શકશે. આ નામનો મૂલ ગ્રંથ પ્રાકૃત જાણમાં શ્રી કુંદકુંદાચાર્યે રચ્યો છે, તે પરથી સંસ્કૃતમાં શ્રી અમૃતચંદ્રાચાર્યે યોજ્યો છે; અને તે પરથી સંસ્કૃત-પ્રાકૃતના અજાણ એવા આ કાલના જીવોના ઉપકાર અર્થે શ્રી બનારસી દાસે હિંદી જાણમાં યોજ્યો છે.

આ જાગમાં ઉપર દર્શાવ્યા પ્રમાણેના જે જે ગ્રંથો પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલા છે તેનું યથાર્થ જ્ઞાન મેલવવામાં માત્ર વાંચીજવું તે પુરતું નથી. અધ્યયનની જાસ જરૂર છે અને તેપણ સારીરીતે જેલણ આ ગ્રંથોનું અધ્યયન કરેલું હોય તેવા સાદર પુરુષોની પાસે અધ્યયન કરવાની જરૂર છે. જ્યાંસુધી તેવીરીતે અધ્યયન કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી ગ્રંથના વિષયને, માત્ર વાંચનાર ઉત્તમપ્રકારે પામીશકતો નથી. માત્ર વાંચવાથી ગ્રંથના વિષયનું ઉપરચોટીયું જ્ઞાન થાય છે, પરંતુ અજ્યાસ કરવામાં આવે ત્યારેજ તે જ્ઞાનનું પાચન થાય છે. અને જ્યારે નિરંતર અજ્યાસ કરવાની પદ્ધતિ થઈજાય, ત્યારેજ આવા ગ્રંથોના અધ્યયનથી જૈનદર્શનની શૈલી સમજી શકાય છે.

અંગ્રેજી કેલવણી લીધેલા અને હેનારા આપણા જૈનબંધુલ વારંવાર એવી દલીલો કરે છે કે, જૈનદર્શનમાં ઉતરવા સારૂ અર્થાત્ જૈનદર્શનનું જ્ઞાન સેહેલાઈથી મલીશકે એવીરીતની અધ્યયન કરવાની હાલ પદ્ધતિ નથી. આવી તેમની દલીલો અમૂક આ-પેક્ષાએ વાસ્તવિક લાગે તેવી છે, પરંતુ એવીદલીલો કરી ધર્મના જ્ઞાન પાઠલ બિલકુલ પ્રયાસ નહિ હેતા માત્ર નહિ અજ્યાસ કરવાના બાહ્યાના વાહી દલીલો કરવી તે વાસ્તવિક નથી. તેમના અનુગ્રવમાં આવેલુંજ હશે કે અંગ્રેજી જાણનો, તેમજ બીજા અનેક વિષયોસંબંધી, અજ્યાસ કરવામાં અધ્યાપકોની કેટલી આવશ્યકતા છે. માસ્ત-રોની મદદશિવાય તેલપણ જાણાસંબંધી તથા વિષયો સંબંધીબોધ પ્રાપ્ત કરી શક્યાનથી. એવીરીતે જ્યારે સાંસારિક સામાન્ય જ્ઞાનસારૂ પણ માસ્તરોની મદદ હેવી પડે છે, ત્યારે

ધર્મનું ઉત્તમ જ્ઞાન મેલવવાસારૂ અધ્યાપકોની મદદ શિવાય તે જ્ઞાન કેવીરીતે મલીશકે તે સેહેજ સમજાઈ શકાય તેમજ. તેથી આત્મકલ્યાણના અર્થી આત્માર્થીય ઉત્તમ ગુરુ ઝંની પર્યુપાસના કરી આવા અપૂર્વ ગ્રંથોનો અગ્યાસ કરવાની જરૂરજે. કિં બહુના ?

જ્ઞાનની વૃદ્ધિ જ્ઞાનીઝં ઉપર આધાર રાખેજે અને જ્ઞાનીઝંની વૃદ્ધિ જ્ઞાન ઉપર આધાર રાખેજે. જ્ઞાન અને જ્ઞાનીઝંનો પરસ્પર કાર્ય કારણજાવ સંબંધ જે. જ્યારે જ્ઞાનીથી જ્ઞાનનો પ્રસાર થાયજે ત્યારે જ્ઞાની જ્ઞાનનું કારણ જે અને જ્ઞાન જ્ઞાનીનું કાર્ય જે અને જ્યારે જ્ઞાનના પ્રસારથી જ્ઞાનીઝંની વૃદ્ધિ થાયજે, ત્યારે જ્ઞાન જ્ઞાનીઝંનું કારણ જે અને જ્ઞાની જ્ઞાનનું કાર્યજે. યદ્યપિ જ્ઞાન અને જ્ઞાનીનો ગુણ ગુણી સંબંધ હોવાથી જ્ઞેદ સ્વરૂપવાલા કાર્ય કારણજાવમાં શંકા ઉત્પન્ન થાય, કારણકે જ્ઞાન અને જ્ઞાનીનો કાર્ય કારણ સંબંધ અજ્ઞેદ સ્વરૂપવાલો જે, ઝતાંપિ કર્મ સહિત જીવને જ્ઞાનરૂપ ગુણ ઉત્પન્ન થાયજે તેથી જ્ઞેદ સ્વરૂપવાલી કાર્યતા સંજવેજે અને જ્ઞાનીને કારણતા સંજવે જે. તેજ પ્રમાણે જ્ઞાનથી જ્ઞાનીપણું પ્રાપ્ત થાયજે તેથી જ્ઞાની કાર્ય જે અને જ્ઞાન કારણ જે.

વસ્તુઝંની સિદ્ધિ સારૂ સાધનોની સંપૂર્ણ આવશ્યકતા જે. જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની અજિલાયાવાલાને તેનાં સાધનો, વ્યાકરણ, કાવ્ય, કોષ, જ્યોતિષ, ન્યાય અને ધર્મના અનેક શાસ્ત્રો, તેજે શાસ્ત્રોના અધ્યાપકો અને અધ્યયનના વિધિ અનેશ્રવણ, મનના-દિકની આવશ્યકતા જે.

પ્રાચિન કાલમાં વિદ્વાનોની સ્મરણ શક્તિ અતિપ્રબલ હોવાથી હરેક વિષયની પ્રક્રિયા તેઝં શ્રેણિવંધ કંઠાગ્ર રાખી શકતા હતા, અર્થાત્ દ્વાદશાંગી સુધી તેઝં મુલ પાઠ કરી શકતા હતા. તે સમયે દેવનાગરી પ્રમુલ લીપીઝં વિદ્યમાન હતી, ઝતાં સ્મરણ શક્તિની ઉત્કૃષ્ટતા હોવાથી ગ્રંથો લખી રાખવાની તેઝંને જરૂર પડતી નહી. કાલાનુસારે મનુષ્યોની સ્મરણ શક્તિમાં મંદતા થવાથી જ્ઞાનની ન્યૂનતા થવા લાગી તેથી પૂજ્યપાદ શ્રીદેવકિંગણિ ક્રમા શ્રમણ પ્રમુલ વિદ્વાનોય એકત્ર થઈ ગ્રંથો લખવા, લખવવાનો પ્રારંજ કર્યો, તે સમયથી ઉત્તમ પુરુષોય અનેક ગ્રંથો લખાવીને જ્ઞાનના અનેક ઝંડારો કરાવ્યાજે, જે અઢ્યાપિ વિદ્યમાન જે.

પ્રથમ તાલપત્ર ઉપર ગ્રંથો લખી રાખતા હતા અને તેવા તાલપત્ર ઉપરના ગ્રંથો જોડને મનમાં ઘણુંજ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થાયજે કારણકે તાલપત્ર ઉપર ગ્રંથ લખતા બહુજ મેહેનત લાગેજે. જ્યારથી કાગલની કલા પ્રસિદ્ધ થઈ ત્યારથી કાગલો ઉપર ગ્રંથો લખવાનું કામ શરૂ થયું અને તેવા કાગલો ઉપર લખેલા લાલો ગ્રંથો અઢ્યાપિ વિદ્યમાન જે.

કાગલ ઉપર લખેલા ગ્રંથોથી જ્ઞાનવૃદ્ધિ થાયજે તે સત્ય જે. પરંતુ જ્ઞાનનો અતિ વિસ્તારથી પ્રચાર કરવો હોયતો મુઢ્યાંત્ર કલા જ્ઞાન વૃદ્ધિનું સર્વોત્કૃષ્ટ સાધન જે. લખેલા

ગ્રંથને દશાંશમે જાગે બલકે તેનાથી પણ ઊંઠે સ્વરચે મુદ્ધિત ગ્રંથ પ્રાપ્ત થઈ શકેઢે. તેથી જ્ઞાન વૃદ્ધિના આ ઉત્તમ સાધનને અનેક રીતે ઉપયોગમાં લેવાની પુરી જરૂર ઢે.

જુનીઆના અનેક વિદ્વાનો જૈનદર્શનના તત્ત્વજ્ઞાનને ઉત્તમ પ્રકારે સેહેલાઈથી જાણીશકે તેવા ગ્રંથો મુદ્ધિત કરાવી પ્રસિદ્ધિમાં લાવવાની સંપૂર્ણ આવશ્યકતા ઢે. જ્યાં-સુધી અપૂર્વ તત્ત્વજ્ઞાનના ગ્રંથો અંધારામાં રાખી તેનો ઉપયોગ થાય તેવી સાધનોની યોજના કરવાનો પ્રયાસ કરશું નહીં ત્યાં સુધી જૈનદર્શનપણ અતિવિસ્તાર પામશે નહીં અને જે ટુંકી હૃદમાં અત્યારે પ્રવર્તે ઢે, તેનાથીપણ ટુંકી હૃદ થવાનો સંજવ ઢે, તેથી બુદ્ધિવાન પુરુષોષ આ બાબતમાં ધ્યાન આપવાની પુરી જરૂર ઢે. જૈનાચાર્યોષ રચેલા ગ્રંથ વાંચવાથી તથા અધ્યયન કરવોથી જૈનદર્શનના અપૂર્વ જ્ઞાનનો બોધ થાયઢે. ઉત્તમ પ્રકારનો બોધ પ્રાપ્ત કરાવવા સારુ તે મહાન ઉપકારી મહાત્માઝં ઇ અતીશય પરિશ્રમ લઙ્ઢને ગ્રંથોની રચના કરેલીઢે. તે ગ્રંથો જનસમુદાયની પ્રસિદ્ધિમાં આવેઢે, ત્યારેજ તેવા ઉપકારી પુરુષોની કૃતિઝંની સાફલ્યતા થાયઢે.

મુઙ્ઢ બંધુઝંને આવા ગ્રંથોને ઝપર મુજબ સ્વપરહિત રૂપ જાણી મદદ આપવા વિનંતિ ઢે.

આ પ્રકરણ રત્નાકર ગ્રંથના પ્રથમ જાગની પ્રથમઆવૃત્તિમાં તત્ત્વાનુબોધ ગ્રંથ અને ઉપમિતિજવ પ્રપંચ હતા પણ ઇ જુદા ઉપાયેલા હોવાથી તે બંને બાદ કરી અમે “શ્રીસમયસાર” ગ્રંથ ઢાલ્લ કયો ઢે. જૈન બંધુઝંમાં જ્ઞાન વૃદ્ધિ થાય, ઇઝંતું આથી આત્મહિત થાય ઇવી અર્હત્ પ્રજુ પામે પ્રાર્થના કરી અમે અત્રે વિરમિયે ઝિયે. ઇતિશં.

શ્રી મુંબઈ-કાર્તિકી પૂર્ણિમા ૧૯૬૦.

લાંઘ પ્રસિદ્ધકર્તા.

નંબર.

વિષય.

પૃષ્ઠ. ૧-૧૩૦

શ્રીમદ્ યશોવિજયજી ઇપાધ્યાય કૃત શ્રીસીમંધર સ્વામિને વિનતિકૃપ સ્તવન તેના સ્થૂલ

વિષયોની અનુક્રમણિકા.

- ૧ પ્રથમ ઢાલમાં સૂત્રથી વિરુદ્ધ પ્રરુપણ તથા વર્તન કરનારા અને સંઘયણ પ્રમુખના દોષ કાઢનારા અને છોચાદિ કષ્ટમાંજ જૈનમાર્ગ ઠે, એવું બોલનારા અને હવ્યલિંગનેજ પ્રમાણ કરનારાનું સિદ્ધાંતાનુસારે ઇપદેશ કર્યો છે. ૧
- ૨ બીજી ઢાલમાં પોતે નિર્ગુણીઠતાં ગુરુથી તરવાનો વિચાર રાખનારા અને ગઢમાં રહેલાનેજ સાધુ કહીએ અને પત્નીકમણું કરતાં પાપકર્યા હોય તેથી હુદીએ એમ બોલનારા પ્રમુખને ઇપદેશ કર્યો છે. ૨
- ૩ ત્રીજી ઢાલમાં સાધુને નિયતવાસ, ચૈત્યપૂજા, આર્યાએલાવેલો આહાર કષ્ટે એમ બોલનારાને તથા વિગયનો પ્રતિબંધ કરનારાને ઇપદેશ કરેલો છે. ૧૬
- ૪ ચોથી ઢાલમાં આત્મશાહીએ વ્રત પાલવાનું કહેનારા અને ધર્મોપદેશ બહુજનને આપવાની મનાઈ કરનારાને અને નવા ગ્રંથની રચના કરવાની મનાઈ કરનારાને ઇપદેશ કર્યો છે. ૨૨
- ૫ પાંચમી ઢાલમાં ગુરુકુલવાસમાં વસવાનો ઇપદેશકર્યો છે. ૨૭
- ૬ ણીઠી ઢાલમાં ગીતાર્થનું સ્વરૂપ વર્ણવી પ્રથમ જ્ઞાન અને પછી દયા એમ વતાવી, અગીતાર્થ સિદ્ધાંતના ન્યાય, પ્રમાણ ઇત્યાદિને નહીં જાણતો હોવાથી, તેને અનેક હેતુ યુક્તિએ શિક્ષામણ દીધી છે. ૩૬
- ૭ સાતમી ઢાલમાં ગીતાર્થની સેવામાં વસવાનું કહ્યું છે, પરંતુ કેટલાએક એમ બોલે છે કે એવા સુવિહિત સમુદાયવાલા સિદ્ધાંતના રહસ્યને જાણનારા હાલ કોઈ દેખાતા નથી, તેથી પક્ષા વિહાર કરવામાં હાનિ નથી એવું બોલનારાને ઇપદેશ કર્યો છે. ૪૭
- ૮ આઠમી ઢાલમાં માત્ર અર્હિસામાંજ ધર્મ માનનારા અને પૂજા પ્રજાવનાનો ત્યાગ કરનારાને સ્યાદ્વાદ શૈલી વતાવી પ્રતિબોધ કર્યો છે. ૫૫
- ૯ નવમી ઢાલમાં માત્ર સૂત્રનજે માનનારા અને પંચાગીને નહીં પ્રમાણ કરનારાને તથા યોગ ઇપધાન નહીં વહન કરનારાને ઇપદેશ કર્યો છે. ૬૫
- ૧૦ દસમી ઢાલમાં જ્ઞાનવિના માત્ર ક્રિયારુચિ જીવોને બહુ દોષની ઇત્પત્તિ છે, ઇત્યાદિ વર્ણન કર્યું છે. ૭૬
- ૧૧ અગીઆરમી ઢાલમાં હવ્ય શ્રાવકના એકવીશ ગુણોનું વર્ણન કર્યું છે. ૮૨
- ૧૨ બારમી ઢાલમાં જાવ શ્રાવકના ક્રિયાગત લિંગ કૃત વ્રત કર્મોદિક લક્ષણ કહ્યાં છે. ૮૮
- ૧૩ તેરમી ઢાલમાં જાવ શ્રાવકના જાવ ગતલિંગના સત્તર પ્રકાર કહ્યા છે. ૯૪
- ૧૪ ચૌદમી ઢાલમાં જાવ શ્રાવક, જાવસાધુપણ પામે તેના સાત લક્ષણ કહ્યાં છે, તેમાં અંતર્ગત ચોથા આરાના ગીતાર્થોનાં જીત વ્યવહારમાં ફેરફાર કરી પંચમ કાલના ગીતાર્થો જે આદર્યું તે પ્રમાણ કરવું એમ દરશાવેલું છે. ૯૯
- ૧૫ પંદરમી ઢાલમાં સાધુના ગુણ વર્ણવી સાધુની સ્તુતિ કરી છે. ૧૦૮
- ૧૬ સોઠમી ઢાલમાં તપ ગઢની નીતિ તથા કિંચિત્ પાટ પરંપરા દેખાડી છે. ૧૧૪
- ૧૭ સત્તરમી ઢાલમાં સ્તવન કર્તાની સ્યાદ્વાદ દષ્ટિ અર્થ તેનો ઇત્કુદ્ધ દર્ષ વર્ણવ્યો છે. ૧૨૫

૨ ઋદેવચંદ્રજીકૃત આગમસાર

- ૧ યથા પ્રવૃત્તાદિક ત્રણ કરણનું સંદેપથકી સ્વરૂપ; તથા શ્દ્ધ્યનાં નામ અને તેના ગુણ તથા પર્યાય, લક્ષી તે ગુણ પર્યાયનું સાધર્મપણું, તથા એકેકા ધ્યન ચપરે પરિણામાદિક ફર્યાર બોલ, એકેકા ધ્યનમાં નિત્યા નિત્યાદિક આઠ પદ્ધ, તથા નિત્યાનિત્ય પદ્ધથી ચૌજંગી, તથા ધ્યન્યાર્થિક અને પર્યાયાર્થિક નયના જેદ. ૧૩૧
- ૨ સાત નયની સ્વરૂપાંતરગત વર્ણણાઈનું સ્વરૂપ, ચાર નિદેષાનું સ્વરૂપ તથા ચાર નિદેષા અને સાત નયનું પદાર્થ ચપર લગાડવું. ૧૩૨
- ૩ પ્રમાણોનું સ્વરૂપ, તથા સત્ અસત્ પદ્ધથી સપ્તજંગીનું સ્વરૂપ, ઇત્યાદિક સર્વવાતો તે પૂર્વોક્ત આઠ પદ્ધના વિચારમાં આવી ઢે. ૧૪૭
- ૪ ધ્યનનાં ૭ સામાન્ય ગુણનું વર્ણન તેના અંતરમૂત સંદેષે નિગોદનું વર્ણન. જીવોની વ્યવહાર અને અન્યવહાર રાશિનું વર્ણન, અને તેમાં દુઃખનો વિચાર તથા શ્દ્ધ્યનો વીચાર ઉત્પાદ, વ્યય, ધ્રુવ-નું સ્વરૂપ, અગુરુ લઘુપણ, ગુણની જાવના ઇત્યાદિક વાતો ગૂડાગૂડા પારીમાફમાં જણાવી ઢે ત્યાંથી જોવી. ૧૪૯
- ૫ નિશ્ચય ચારિત્ર તથા વ્યવહાર ચારિત્રાંતરજૂત આવકનાં પ્રાણતિપાતાદિક વાર વૃત્તનું નિશ્ચય વ્યવ-હારપણુ દર્શાવ્યું ઢે. ૧૫૧
- ૬ આર્ષ રૌદ્રાદિક ચાર ધ્યાન તથા પિંડસ્થાદિક ચાર ધ્યાનનું સ્વરૂપ. ૧૫૬
- ૭ ચાર ધ્યાનના અંતરમૂત મૈત્ર્યાદિ ચાર જાવના તથા અનિત્યાદિ વાર જાવના. ૧૫૯
- ૮ સમકિતનો માર્ગદેશાહતાં સમકિતની દશરુષિ, આઠ ગુણ, પાંચ મૂષણ ઇત્યાદિ. ૧૬૦

૩ ઋદેવચંદ્રજીકૃત નયચક્રસાર

- ૧ ચાર અનુયોગ તથા ગુણઘણાઆશ્રી જીવનાજેદ અને સાધારણ વૈરાગ્ય ઉપદેશ તથા નયની સા-માન્ય વિવદ્યા અને મિમાંસકાદિક દર્શનોનો વિચાર ૧૬૯
- ૨ ધ્યનનાં, ગુણનાં, અને પર્યાયનાં લક્ષણ નયનિદેષાદિક સહિત તેના અંતર્ગત અન્યદર્શનીઈની ઇન્માગર્તા ઇત્યાદિક ૧૭૩
- પંચાસ્તિકાયનું સ્વરૂપ તથા એકેક ધ્યનનાં ત્રિજ્ઞ ત્રિજ્ઞ લક્ષણ ઇત્યાદિ ૧૭૭
- પંચાસ્તિકાયનો સામાન્ય વિશેષધર્મ ૧૮૧
- અસ્તિસ્વજાવનું લક્ષણ અને નાસ્તિસ્વજાવનું લક્ષણ ૧૮૪
- અર્પિત અનર્પિતપણે એક ધર્મે સપ્તજંગી દેશાની ઢે ૧૮૬
- અત્યંત વિસ્તારસહિતસ્વરૂપપણે સપ્તજંગી દર્શાવી ઢે ૧૮૯
- ગુણની સપ્તજંગીઈ દેશાની ઢે ૧૯૪
- નિત્યાનિત્યસ્વજાવમાં અને અસ્તિ નાસ્તિ સ્વજાવમાં ઉત્પાદવ્યયનો એકજેદ, બીજો જેદ, ત્રીજોજેદ, ચોથોજેદ, પાંચમોજેદ, ષષ્ઠોજેદ સાતમોજેદ ઇત્યાદિ ૧૯૪
- એક સ્વજાવ અનેક સ્વજાવ ૨૧૫, જેદ સ્વજાવ અજેદ સ્વજાવ ૨૧૬, જન્ય સ્વજાવ અજન્યસ્વજાવ ૨૧૮, વક્તવ્ય સ્વજાવ અવક્તવ્ય સ્વજાવ ૨૨૦, પરમ સ્વજાવ ૨૨૫, ઇત્યાદિકનાં સ્વરૂપ ગુડા ગુડા પારિમાફથી જાણવાં ૨૦૧

अनुक्रमणिका.

ए

नयज्ञान करवानो अधिकार	३१०
प्रमाणना स्वरूपसाथे ज्ञान स्वरूपनी ओखखाण, आयुंजीकरण इत्यादि	३३१
श्रीआनंदधनजीकृत चौबीसी, तेना बाळाबोधसाथे	३३८-३४१
श्रीकृष्णजिन स्तवनमां शुद्धचेतना पोतानी अक्षा सखीने श्री कृष्णदेव परमात्मासाथे प्रीतिनो विवास दर्शावे ठे एम सुचव्युं ठे	३३८
श्रीअजितजिननी स्तुतिमां यूथत्रष्टसुगनी परे परमात्माना मार्गने जोवानी युक्तिओ अनेक विचारे सहित कर्त्ताये दर्शावी ठे	३४०
श्रीसंजवजिनना स्तवनमां सेवनानां स्वरूपस्थान अनेक प्रकारनां बताव्यां ठे	३४३
श्रीअजितनंदन जिननास्तवनमां प्रभुना दर्शननी अति दुर्लभता बतावी ठे	३४५
श्रीसुमतिनाथना पदपंकजमां आत्माने स्थापन करवानी रीत देखाडीठे	३४७
श्रीपद्मप्रज परमेश्वर साथे आत्मानो अंतरायदाखवानी कवीश्वरे पृढा करीठे	३४८
श्रीसुपार्श्वनाथ परमेश्वरने अनेक नामयुक्त जे आपो तेने श्रीसुपार्श्वनाथ परमेश्वर परमानंदनो अवतार करे इत्यादि छपमाये स्तुतिकरी ठे	३५१
श्रीचंद्रप्रजजिनना मुखरूप चंद्रमाने दीठाविना सूक्ष्म निगोदादिक अनेक स्थानको निरर्थक गयां, - इत्यादिक रीतो दर्शावी स्तुति करी ठे	३५५
श्रीसुबुद्धि जिनेश्वरना स्तवनमां प्रभुनी पूजाकरवानो विधि अनेकरीते बताव्यो ठे	३५७
श्रीशीतलनाथना स्तवनमां विचित्र प्रकारनी त्रिजंगीढं देखांनी ठे	३६०
श्रीश्रेयांस जिनना स्तवनमां चार प्रकारना आध्यात्मनुं स्वरूप दर्शान्युं ठे	३६३
श्रीवासुपूज्य जिनना स्तवनमां आत्मानुं साकार निराकारपणुं वर्णव्युं ठे	३६५
श्रीविमल जिननी स्तुतिमां प्रभुने चक्षुये जोवाथी वांढितार्थ सिद्धि कही ठे	३६८
श्रीअनंत परमेश्वरनी स्तवनमां ए परमेश्वरना चारित्र सेवनानी दुष्करता अनेक हेतुयुक्तिये सापेक्ष निरपेक्षवचनोनावर्णन सहित बतावी ठे	३७०
श्रीधर्मजिनेश्वरने हर्षसहित गावानारंगमां जंग न पडवा संबंधी स्तुति करीठे	३७३
श्रीशांति जिनेश्वरनी स्तुतिमां शांत रसना स्वरूपनुं घणुं रमणिक वर्णन कखुंठे	३७६
श्रीकुंथुनाथना स्तवनमां कोइप्रकारे मनबंधातुं नशीएयुक्तिकहीठे	३८१
श्रीअरनाथ परमात्मानो छत्कृष्ट धर्म शरीरीते जाणयोजाय तेनुं समाधान ठे	३८४
श्रीमह्विनाथ प्रभु कर्मादिक शत्रुने निवारी श्रेष्ठ शोचाकारीथयातेनीपुष्टिकरीठे	३८७
श्रीमुनि सुप्रतस्वामिनास्तवनमां आत्मतत्त्व शी रीते जाणयो जाय, तेसंबंधीनी विनतिठे, जेमां संक्षेपे परुदर्शननुं स्वरूप दर्शान्युंठे	३९१

શ્રીનમિનાથના સ્તવનમાં શરદર્શન જેઠેતે ૫ પરમેશ્વરનાજ અંગહેમ વતાવ્યુંતે	૨૯૫
શ્રીનમનાથના સ્તવનમાં અનેક શુકિયે કરી રાજેમતીજીની વિનતિ દર્શાવીતે	૩૦૦
શ્રીપાર્શ્વનાથજીની સ્તુતિ જ્ઞાનવિમલસૂરિકૃતતે	૩૦૪
શ્રીમહાવીર સ્વામીનીસ્તુતિ જ્ઞાનવિમલસૂરિકૃતતે. ૫માંશાયકવીર્યનું વર્ણનતે	૩૦૯
શ્રીપાર્શ્વજિનસ્તુતિ જ્ઞાનસારજીકૃત છે. ૫માં પ્રણુનારૂપનું પ્રતિજ્ઞાસદર્શાવ્યુંતે	૩૧૧
શ્રીમહાવીર જિનસ્તુતિ જ્ઞાનસારજીકૃત સ્વરૂપ ચિંતવનકરવા આશ્રયીતે	૩૧૩
શ્રીયશોવિજયજીકૃત કવ્યગુણપર્યાયરાસ	૩૧૫-૩૮૮
મંગલાચરણ તથા કવ્યાનુયોગના મહિમાનું વર્ણન કવ્યગુણપર્યાયનો જેદ, સ્વરૂપ તથા કવ્યમાં ઇર્ષ્ય-	
તા સામાન્ય શક્તિ, અને તિર્યક્ સામાન્ય શક્તિ સમુચિત શક્તિ અને ઇંષ શક્ત્યાદિકનો ખુલાસો	૩૧૬
કવ્યમાં ૧કાંતે જેદ માનનારાને અજેદ પદ્મ અનુસરી દૂષણ દીધુંતે	૩૨૫
જેદાજેદનો વિરોધ આશંકીને ટાલ્યોતે તથા સત્સંગીનું સ્થાપન દર્શાવ્યુંતે	૩૨૯
કવ્ય ગુણપર્યાયનો નયપ્રમાણે વિચાર ૫માંકવ્યાર્થિક નયનાદશજેદ દેખાડ્યાતે	૩૩૪
પર્યાયાર્થિકનયના ૭ જેદનો ખુલાસો તથાનૈગમાદિસાતેનયના જેદ લખાડ્યાતે	૩૩૯
નયનેસમીપે દિગમ્બર પ્રક્રિયાયે ત્રણછપનયનું સ્વરૂપ દેખારૂંતે, તેમાં કવ્યે કવ્યોપચારાદિક નવવિ-	
ધોપચાર કહ્યાતે	૩૪૩
અધ્યાત્મ જાણાયે નિશ્ચય અને વ્યવહારનયનું સ્વરૂપ શુદ્ધાશુદ્ધ પ્રમુલ અનેક જેદે દિગંબર પ્રક્રિયાયે	
અર્પિતાનર્પિતનયના ઁંડન સહિત દેખાડયુંતે	૩૪૫
૧કપદાર્થ ઉત્પાદ વ્યય ધ્રુવયુક્તેતે, વાદીપ્રતિવાદીના સંવાદરૂપે અનેકદૃષ્ટાંતે રૂઢી શુકિયેકરી જૌ-	
દ્વાદિકોના ઁંડન સહિત દઢાયુંતે	૩૫૨
સમુચ્ચ કવ્યના જેદ સંદેપથી દેખાડ્યાતે, ૫માં કાંદક સમ્યક્ત્વનુંસ્વરૂપ વર્ણવ્યુંતે	૩૬૧
અગ્યાર પ્રકારના સામાન્ય સ્વજાવ સહિત ગુણના જેદ દેખાડ્યાતે	૩૬૪
દશપ્રકારના વિશેષ સ્વજાવના જેદસહિત ગુણના પ્રકાર કહ્યાતે	૩૭૪.
સામાન્ય વિશેષ મહિ ૧કવિશ સ્વજાવનો અધિગમ નયેકરીદર્શાવ્યોતે	૩૭૭
પર્યાયના અનેક રીતે જેદ દેખાડ્યાતે, તેમાં દિગમ્બર પ્રક્રિયાનું ઁંડન અને શ્વેતાંબરનું મંડન છે	૩૮૧
સમાપ્તિ સહિત છપોદૂષાત	૩૮૫

૬ શ્રીયશોવિજયજી કૃત યોગદૃષ્ટિ સજાય.

૩૮૯-૪૧૪

૧ પ્રસ્તાવના.	૩૮૯	૬ પાંચમી સ્થિરા દૃષ્ટિ	૪૦૪
૨ પહેલી મિત્રાદૃષ્ટિ	૩૯૩	૭ ઢીલી કાંતા દૃષ્ટિ	૪૦૬
૩ બીજી તારાદૃષ્ટિ	૩૯૬	૮ સાતમી પ્રજાદૃષ્ટિ	૪૦૮
૪ ત્રીજી બલા દૃષ્ટિ	૩૯૭	૯ આઠમી પરાદૃષ્ટિ	૪૧૦
૫ ચોથી દીક્ષા દૃષ્ટિ	૩૯૮	૧૦ છપસંહાર	૪૧૧

७ श्रीयशोविजयजीकृत अध्यात्मसार.

पृष्ठ ४१५ श्री ५५६

प्रथम प्रबंध:-१. प्रस्तावना, मंगलाचरण, अने अ-	१४ कदाग्रहत्याग नामाधिकार.	४७६
ध्यात्ममहात्म्याधिकार.	४१५ पंचम प्रबंध:-	१५ योगाधिकार.
२ आध्यात्म स्वरूपाधिकार.	४१७	१६ ध्यानाधिकार.
३ दंजत्याग नामाधिकार.	४२३	१७ ध्यान स्तुत्याधिकार.
४ जवस्वरूप चिंताधिकार.	४२५	१८ आत्म निश्चयाधिकार.
द्वितीय प्रबंध:-५ वैराग्य संज्ञाधिकार.	४२६	१९ जैनमत स्तुत्याधिकार.
६ वैराग्य जेदाधिकार.	४२७	२० अनुज्ञवाधिकार.
७ वैराग्य विषयाधिकार.	४४४	२१ सज्जन स्तुत्याधिकार.
तृतीय प्रबंध:-८ समत्व त्यागाधिकार.	४४७	२२ सूचना.
९ समताधिकार.	४५२	२३ श्रीयशोविजयजीकृत समाधिशातक.
१० सदनुष्ठानाधिकार.	४५६	२४ श्रीयशोविजयजीकृत समताशातक.
११ मनःशुद्धि अधिकार.	४६१	२५ श्रीयशोविजयजीकृत दिक्पटचो
चतुर्थ प्रबंध:-१२ सम्यक्त्वाधिकार.	४६६	राशी बोख.
१३ मिथ्यात्वत्याग नामाधिकार.	४७३	२६ श्रीचिंतामणि पार्श्वजिन स्तोत्र छंद.

१५ श्रीबनारसीदासकृत समयसार.

पद ७३७

पृष्ठ ५७७-७९७

१ लोपोद्घात-श्रीपार्श्वजिन, सिद्ध जगवान, साधु
अने सम्यग्दृष्टिनी स्तुति; मिथ्या दृष्टि, आत्म-
ज्ञव्य, ग्रंथ गौरव तथा महीमा, कविसामर्थ्य
अनुजव लक्षण तथा महीमा. पदज्ञव्य तथा
नवतत्त्व, -एतुं वर्णन; नाम माला; ग्रंथमां कहे
वानांवार द्वारनां नाम; मंगलाचरण नमस्कार;
जगवाननी वाणीने नमस्कार, आदिपद ५४

२ बार द्वार अधिकार वर्णन-पद ५७५	५५-५७०	५८५-७६५
१ जीव द्वार पद ३३	५५	५८५
२ अजीव द्वार पद १४	७७	६०९
३ कर्त्ताक्रियाकर्म द्वार पद ३५	१९१	६१४
४ पुण्य-पाप एकत्व कथन द्वार पद १६	१३६	६२९
५ आध्यात्म अधिकार साथे आश्रवद्वार पद १६	१५३	६३६
६ संवर द्वार पद ११	१६७	६४१
७ निर्जराद्वार पद ६०	१७९	६४४
८ बंध द्वार पद ५७	२३९	६६५
९ मोक्षद्वार पद ५३	२९७	६७७
१० सर्व विशुद्धिद्वार पद १३७	३५०	७०४

११ स्याद्वाद् द्वार पद ४१ (अंतर्गत ग्रंथमहीमा- नवरस, नयइ०)	४७७	७३६
१२ साध्य साधक वस्तु स्वरूप द्वार पद ५२	५१८	७५०
३ श्री अमृतचंद्राचार्यनी आलोचना; श्री बनारसी दासनी जिनैस प्रतिमानी स्तुति तथा स्वकथनी पद ए	५७१-५७९	७६५-७६७
४ चतुर्दश गुणस्थानकस्वरूप; द्वायिक सम्यक्त्वादि तथा आवकनी एकादश प्रतिमानां लक्षणादि पद १०८	५८०-६८७	७६७-७९४
५ ग्रंथ तथा ग्रंथकर्त्तानी प्रशस्ति वगेरे पद ४१	६८८-७३८	७९४-७९७

॥ श्री पंचपरमेष्ठिन्यो नमः ॥

॥ अथ ॥

श्रीमद्यशोविजयजी उपाध्यायकृत साढात्रणसोगाथानुं
स्तवन अर्थसहित प्रारंभः

॥ प्रथम अर्थ कर्तानुं मंगलाचरण ॥

पार्श्वनाथपदंघ्रं, नत्वा सीमंधरप्रभुम् ॥

स्तवस्य वार्तिकं कुर्वे, स्वपरानुग्रहाय वै ॥ १ ॥

॥ हवे अर्थकर्तानी सूचना ॥

एस्तवन मांहेली गाथाउंना अर्थ अन्वये करी कहीशुं पण पाधरो नही कहेवाय
माटे पद आगळ पाठल जोडीने पोतानी बुझीयें विचारी जोशो तो खरो अर्थ बेसशे.

॥ ढाळ पेहेली ॥

॥ एढडिकिहाराखी ॥ ए देशी ॥

श्रीसीमंधरसाहिबआगें ॥ विनतडीएककीजें ॥

मारगशुद्धमयाकरीमुऊने ॥ मोहनमूरतिदीजेंरे ॥

जिनजी, विनतडीअवधारो ॥ १ ॥ एआंकाणी ॥

अर्थ ॥ श्री के० चोत्रीशअतिशय अनेआठ प्रातिहार्यादिक बाह्यलक्ष्मी तथा केवल
ज्ञानादिक अर्ज्यंतरलक्ष्मी तेणेकरीयुक्त एहवा सीमंधरनामेसाहिब तेआगळएकज शुद्ध
मार्ग उलखवारूप अद्वितीयवीनतिकरीयें ते माहुरा ऊपर मया के० कृपाकरीने शुद्ध
मार्गजे रत्नत्रयरूप मोक्षमार्ग अथवा अनेकदर्शनी वितत्यसंवादी तथा विपरीतजाष-
णकरनारा स्वदर्शनीने साचामानवा ते अशुद्धमार्गकहीयें ते सर्वउबेखीने स्याद्वादसै-
लीयें जैनमार्ग उलखवोते शुद्धमार्गकहीयेंतेशुद्धमार्गसेवी अनेकजग्यजीव स्वसंपदा-
जोगीथया एहवो शुद्धमार्गते हे मोहनमूरति के० वल्लभमूरति! मुऊनेदीजे के० मुऊने
द्यो आपो एवीनती करीयेठेयें माटे हे रागद्वेषनाजीतणहार जिनजी! तेअमारीवीन-
तीअवधारो के० केवलज्ञानेकरीजाणो ॥ १ ॥

चालेसूत्रविरुद्धाचारें ॥ जावेसूत्रविरुद्ध ॥ एककहेअमे
मारगराखूं ॥ तेकेममानुंशुद्धरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ कोइकप्राणीसूत्रथी विरुद्धाचारेंचालेहे, तथा जावेके० परुपणाकरेहे ते-
पणसूत्रविरुद्ध; वलीलोकनेकदेशेजे अमेमार्गराखीयेठेयें, जोअमेठेयेंतोमार्गचालेहे एह-
तुंबोलेहे माटेहेप्रभु तेवातने अमेंशुद्ध केमकरीमानियें. इहांसूत्रतेशुं तेलखेहे:- ११ अं-
ग, १२ उपांग, १० पयन्ना, ६ ठेद, ४ मूलसूत्र, १ नंदी, १ अनुयोगद्वार, एवं ४५ आगम
जाणवा. यतः 'एक्कारसतहाबारस ॥ अंगुवंगाण्हिसपयन्नाणी ॥ ठेयेयाचउमूला ॥ नं-
दीअणुउंगपणयाला ॥ १ ॥ तथा तेनी जाण्य, चूर्णि, निर्युक्ति, वृत्ति अने मूलसूत्र
ए पंचांगीने सम्मतजे पूर्वाचार्यप्रणीत धर्मरत्नादि प्रकरण तथा जे नंदीसूत्रगतपयन्ना
अने हरीजद्रसूरि उमास्वातिवाचक प्रमुखकृतग्रंथादिक ते सर्वसूत्रमांहेजआवे; के-
मके छुर्जिहपड्यातेकालें सूत्रविसखाहता ते मांहे जेटला सांजखा ते सूत्र लख्या
अने जे अर्थ सांजखा तेहना प्रकरण प्रमुखबांध्या तेपणसूत्रानुजायी होवाथी सूत्रज
कहीयें तो तेथीविरुद्धकरेहे तथा बोले हे तेवाने शुद्धकेममानुं ॥ १ ॥

आलंबनकूडांदेखाडी ॥ मुगधलोकनेपाडे ॥ आणाजंग
तिलकतेकाळूं ॥ थापेआपनिह्मांमेरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे ते विपरीतचालतां कोइककदेशे जे आंमकांचालोणे तेहने पाडोजवा
ब आपतां कूडां के० खोटांआलंबनदेखाडे जे आपंचमकालें संघयणधृतिप्रमुखपूर्व पु-
रुषजेहवाकिहांठे एमकहिने मुगध के० मूललोकने पाडे के० अज्ञानमार्गेपाडेहे
एहवापुरुष ते आणा के० जिनाज्ञा तेहनोजेजंग तद्रूपजेकाळुंतिलक तेपोतानेंकपालें
थापेहे एटले जिनाज्ञालोपेहे. तेवारेकोइकबोड्यो जे आज्ञाजंगनुंदूषणदीधुंतेखरं पण
सर्वथा विधितो कोई करीशके नही ॥ ३ ॥

विधिजोतांकलियुगमांहोवे ॥ तिरथनोउठेद ॥ जिमचाले
तिमचलवेजइयें ॥ एहधरेमतिजेदरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ अनेविधिजोतांतो कलियुग के० पांचमोआरो जेने अन्यतिर्थीकलीयुगकहेहे अने
जैन पांचमोआरोकहेहे ते कलियुगमांतीर्थनोउठेदथाय केमके तमे अविधिनीतोनाकहो
ठोअने विधियेंतोथायनही तेथी तीर्थविडेदजाय माटेजेमचाले तेम चलाव्याजैयें एटलेका
फाचापाचिपीकरीयेंनही नरमगरमचलावियें परीते कोइक पोतानी मतिनोजेदधरेहे ॥४॥

इमजाषितेमारगलोपे ॥ सूत्रक्रियासविपीसी ॥ आचरणासू
धीआचरियें ॥ जोइयोगनीवीसीरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ एहवांचवनबोलीने जेविधिमार्गनेलोपेते तेप्राणीयेंसूत्रक्रियासर्व पीसी के० द
लीनाली तेमाटे आचरणाके० क्रियातेशुरूआदरीयें तेथ्रीहरीजडसूरीयें योगनीवीसवी
सीकरेलीढे तेमांहेली सत्तरमीवीसीमांहेकडुंढे. यतः ॥ तिडसमुढेआइ ॥ विणाळंबणंज
रसएमेव ॥ सुत्तकिरियाइनासो ॥ एसोअसमंजस्सविहाणो ॥ १ ॥ ५ ॥

पंचमेंआरेजिमविषमारे ॥ अविधिदोषतिमलागे ॥ इमउपदेश
पदादिकदेखी ॥ विधिरसिउंजनजागेरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ पांचमाआरामांहेजेमविषमारेढे तेमपांचमाआरामांहे अविधिदोषपणलागेढे
एटलेएजावजे पांचमाआरामांपांचविषकहावे तेपणजीवने असत्यप्रवृत्तिनाहेतुढे. यतः ॥
१ दुस्संम २ हुंसा सप्पिणि ॥ ३ दाहिणपासंमि ४ जासगहजोउं ॥ ५ तहकण्हपक्की
जीवा ॥ पंचविसंपंचमेअरए ॥ १ ॥ एगाथासूयणासीचरीनीढे एजिमपांचविषकहां ते
मारेढे तिमपांचमेंआरे जेअविधि दोषलागे तेपणमारेजढे अथवा चोथेआरे जिमविष
खाधुंमारे तेम पांचमेआरेपण विषखाधुंमारे; तेमजअविधिदोषपण जेम चोथाआरामांहे
लागे तेमपांचमेंआरेपणलागे. यतः “ मारेइविसंजुत्तं ॥ जहाचउठारएतहाडुसंमि ॥
तहअविहिदोषजणीउं ॥ धम्मोवियडुग्गइहेऊ ॥१॥ इतिहि तोपदेशमाळायां” एमउ-
पदेशपदादिकग्रंथमांहेपाठदेखीने विधिनोरसियो जनके० लोकहोयते जागेके० विधि
करवानेसावधानथाय ॥ ६ ॥

कोइकहेजिमबहुजनचाळे ॥ तिमचलियेंसीचर्चा ॥ मारगमहा
जनचालेंजाण्यो ॥ तेहमांढहीयेंअर्चारे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वलीकेटलाकतोएमकहेढे के जेमबहुजनके० घणालोकचाळे तेरीतेचाळीयें
केमके जेघणाकरताइसे तेरुहुंजकरताइसे तोजाजीचर्चासीकरोढो अमेंपोतानीमतियें
करताइश्ये तोजलेचर्चाकरो कारणके मार्गतेतेहनेजकहीयें के जेमां गें महाजनके० म-
होटाळोकना समुदायचाळेढे तेहनीचाळे चाळीए तेनेमार्गकहीयें इम जाण्योके० ग्रंथमांहे
कहोढे. यतः ॥ महाजनोयेनगतः संपथाइति ॥ तोतेमहाजननीचालेंचाळतांथकां लहीये
के० पामीयें अर्चके० पूजा इति ॥ ७ ॥

एपणबोळमृषामनधरीयें ॥ बहुजनमतआदरतां ॥ बेहनआवे
बहुलअनारय ॥ मिथ्यामतमांफिरतारे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेउत्तरआपेठे के एबोलजेकह्यो तेपणमृषाके० जूठो चित्तमांहेंधारीयें ते हनोहेतुकहेठे एटले बहुजनमतआदरतांके० घणालोकनोमतआदरतां तो बहुलअनारयके० घणाजनतोअनार्येठे तेहनो बेहके० पारपामीयेंनही मिथ्यामतमांहेफिरतांके० अनार्येठे तेसर्वमिथ्यामतिठे माटे तेमांहेजमतांपारनपामीयें इतिजाव ॥ ८ ॥

थोमाआर्यअनारयजनथी ॥ जैनआर्यमांथोमा ॥ तेमांपणपरि
णतजनथोडा ॥ श्रमणअलपबहुमोडारे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ थोडाआर्यअनारयजनथीके० अनार्यलोकथी आर्यलोकथोडाठे केमके ब-
त्रीसहजारदेशमांहे आर्यदेशतोसाढीपचवीसजठे तेवलीआर्यदेशमांपण जैननामध-
रावे एहवालोक्तथोडाठे बलीजैननामधरावे तेमांहेपण परिणतके० जैनवासनायेंपरिण-
स्याहोय एहवाश्रद्धावंत स्याद्वादसैलीनाजाणथोडा बलीतेपरिणतजनमांहेपण श्रमण
के० मुनीराज तेअलपके० घणाथोडा अने बहुमोडाके० मात्र मस्तकमुंडनकराव्युं पण
गुणविनाना एहवालोक्त बहुजाणवा ॥ ९ ॥

जडबाहुगुरुवदनवचनए ॥ आवश्यकमांलहियें ॥ आणाशु
धमहाजनजाणी ॥ तेहनीसंगेरहियेंरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जडबाहुस्वामीनामुखनुं एवद्वयमाणवचनठे ते आवश्यकसूत्रमांहेंकछुंठे ति
हांथी लहियेंके० पामीयें जे आज्ञाशुद्धतेहिज महाजन एटलें जिनाज्ञापाळेतेहिज
संघएहुंजाणीनिं तेवा महाजननीपासें बसीयें. गाथा ॥ “एगोयसाहुएगो, यसाहुणीसाव
जवसढीवा; आणाशुत्तोसंघो, सेसोपुणअठिसंघाठ” ॥ १ ॥ इतिआवश्यक वचनात् १०

अज्ञानीनविहोवेमहाजन ॥ जोपणचलवेटोळुं ॥ धर्मदासगं
णिवचनविचारी ॥ मननविकीजेजोळुरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ पणजेअज्ञानीनोसमुदायहोय अने जो ते टोळुं के० गहनेचलावे तोहेपण
तेहने महाजन न कहीयें एहुं धर्मदासगणीनुं वचनविचारीने मनने जोळुंनकरीयें
एटले अज्ञाने धमाधम न करीयें. यतः “जंजयईअगीयहो” इतिवचनात् ॥ ११ ॥

अज्ञानीनिजंढेचाळे ॥ तसनिश्रायेंविहारी ॥ अज्ञानीजो
गहनेचलवे ॥ तेतोअनंतसंसारिरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जेअज्ञानीपुरुष ते निजंढेके० पोताना अजिप्रायेंचाळे तथा ते अज्ञानीनी
निश्रायें जे विहारीके० विचरे तेपण अज्ञानीजहोय तो एहवो अज्ञानी अगीतार्थ थको

जे गळनेचलावे तेतोअनंतसंसारी जाणवो. यतः॥जंजयइअगियठो ॥ जंच अगियठंनि
सिसयोजयई, वट्टावेइयगळं, अणंतसंसारठहोई ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ११ ॥

खंरुखंरुपंनितजेहोवे ॥ तेनविकहीयेनाणी ॥ निश्चितसमय
लहेतेनाणी ॥ संमतिनीसहिनाणीरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ जे खंरुखंरुपंनितके० ग्रंथग्रंथमांहेथी थोकीथोकी वातसीखीने पंनितपणुजेह-
नेहोय तेपुरुषनेज्ञानीनकहीयें, यतः “जोसुत्तमब्रमुजयं, समहीजंतेगुरुकम्मविहिणो ॥ नो-
जन्नईसोनाणी; अठमयछापमूढमणो” ॥१॥ इति आवाश्यकमाहाजाण्ये माटे निश्चितसम-
य के० निश्चेंसिद्धांतनीवातने लहे के० जाणे ते नाणी के० ज्ञानीकहीयें एटले गुरुकमागत
निश्चयव्यवहारसहीत स्याद्धादसैलीयें ज्ञानथयुं होय ते सिद्धांत निश्चित ज्ञानकहियें ए-
वात संमतिनीके० संमतितर्कशास्त्री सहिनाणी के० नीसानी ठे. गाथा ॥ “जोनिष्ठयसम-
यनू ॥ सबवहारसमयमासज्जं ॥ गुरुपरतंतलरुद्ध; नयनि ठणोगाहणाकुसलो” इति ॥१३॥

जिमजिमबहुश्रुतबहुजनसंमत ॥ बहुशिष्येपरवरिठं ॥ तिमतिम
जिनशासननोवयरी ॥ जोनविनिश्चयदरीठरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जिमजिम बहुश्रुतके० घणोजण्यो अने बहुजनसंमतके० घणालोकने मान
वायोग्यथयो वलीबहुशिष्येपरवरिठंके० घणाचेलाचांटिकत्यां तिमतिम जिनशासननो
वयरीके० सिद्धांतनोशुजाणवो जो निश्चयज्ञाननो दरिठं के० समुद्रनहोय तो. अने
जे निश्चेंज्ञानीहोय तेहनेतोसर्वलेखेले. यदुक्तं ॥ ऊहऊहबहुसुअसमठं ॥ सीसगुण
संपरिवुडोय ॥ अविणीष्ठिअसमए ॥ तहतहसिद्धतपनिणीठं ॥ इत्युपदेशमालायां
तथा पंचवस्तुकेपिच ॥ १४ ॥

कोईकहेलोचादिककष्टें ॥ मारगजिहावृत्ति ॥ तेमिथ्यानवि
मारगहोवे ॥ जनमननीअनुवृत्तिरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ केटछाएकतोएमजकहेठे जे लोचादिककष्टेके० लोचकराववा उघाडेपगे
तथा उघाडेमाथें हिंदुं इत्यादिककष्टकरवेकरीने मारगके० मुनीमारगजाणवो वली नि
हायें वृत्तिके० आजीविकाकरवी ते मार्गठे एहंजुकहेठे तेमिथ्याके० खोडुंकहेठे ए
रीते मार्गनहोय केमंके आत्माथंविना जनमननीअनुवृत्तिके० लोकनामननीअनुजायी
यें प्रवर्त्ततांमार्गनहोय इतिजाव. गाथा ॥ “कष्टंकरेइतिव ॥ घमंभारेइज्जाणांविच्छीए ॥
सोपवयणमगस्त ॥ बेरीचूअह्वाठंदो ” ॥ १ ॥ १५ ॥

आ
हं
र
जोकेष्टेमुनिमारगपावे ॥ बलदथाएतोसारो ॥ जारवहेजेता
वडेजमतो ॥ खमतोगाढप्रहारोरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जोएरीते प्रजुनीआज्ञाविना कष्टकरतां मुनीनोमारग पामे तो तीर्थच बलद
तथा ऊपलक्षणथी बीजा द्वोर पण खड्यें तेद्वोरज साराके० जलाथाय केमके बलदज
पर जेटलोजार जरीयें तेद्वो मुखेदुखेपणवहे निरवाहकरे वली तावडेके० तडकेजम
तोथको गाढके० आकरा कोरडा प्रोणा प्रमुखनाप्रहारने खमतोके० सहनकरेते ॥ १६ ॥

खेपापअनुबंधीपापें ॥ बलहरणीजनजिहा ॥ पूरवजवत्र
तखंडनफलए ॥ पंचवस्तुनीशिहारे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ मातेतेप्राणी वर्त्तमानकालेंपण अशुज अनेअनागतकालेपणअशुज तेपापा
नुबंधीपापकहीयें तेणेकरिने खहेके० पामे बलहरणीके० वीर्यनेहणे एहवी जनजिहा
के० लोकनीजिहापामे षट्खेसंयमयोगसाधीनशके तेबलहरणीजिहाकहीयें एपूरवज
वके० पाठलाजवें वृत्तखंडनकखाहोय तेहनांफलते तेपापानुबंधीपापें बलहरणीजिहा
पामें एमपंचवस्तुग्रंथ श्रीहरीजडसूरीकृतते तेमांहेकछुंते. गाथा ॥ “चारिचविहि
णस्त ॥ अजसंगयस्तथकुसजावस्त ॥ आणाणिणोयजापुण ॥ सापडिसिद्धाजिनव
रेहिं” ॥ १ ॥ “जिखंअडंतिआरं ॥ जंसंगयाअपरिसुद्धपरिणामा ॥ दीणा
संसारफलं ॥ पावाउकुत्तमेयंनु” ॥ २ ॥ इसिकाउणसुहणी ॥ वाडीयाजेहिंडुख
गहणंमि ॥ मायाएकेइपाणी ॥ तेसिंएयारिसंचहोई ॥ ३ ॥ चेइजणधरवासं ॥ तस्त
फलंचेवमहापरतंता ॥ नगिहिनयपवइया ॥ संसारपवइगाजणिया ॥ ४ ॥ १७ ॥

कोइकहे अमें लिंगे तरसुं ॥ जैनलिंगे वारु ॥ तेमिध्यानविगु
णविणुं तरियें ॥ जुजविणन तरे तारुरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवे कोइकहेशेजे डळ्यलिंगेतेहिजप्रमाणते षट्खे लिंगजेउंगोमुहपतितेथी
तरीसंसार पारपामीसुं केमकेजैननोलिंगते वारु के० सुंदरते तेनेगुरुउत्तरकहेतेके तेमि
थ्या के० खोडुंते कारणके गुणविना एकहुंमात्रलिंगधारणकरेशी तरायनही तेहनोद-
घांतः- जेम तारुपुरुषतेजुजाविनानदिप्रमुखतरीशकेनही ॥ यडुकें ॥ वंदनावइयके ॥
शिष्यवचनं ॥ “सुविहियडुविहीयंवा ॥ नाहंजाणामियंखुडमढो ॥ लिंगंतुपूययामि ॥
तिगरण सुक्रेण जावेण” ॥ १ ॥ प्रत्युत्तर ॥ माहजइतेलिंगपमाण ॥ वंदाहि निन्हएतुमे-
सवे ॥ एअवंदमाणस्त ॥ लिंगमविअप्पमाणंते ॥ इत्यादि ॥ १८ ॥

कुटलिंग जिमप्रगट विम्बक ॥ जाणीनमतांदोष ॥ निद्रंद्रसजा
णीनेनमतां ॥ तिमज कह्यो तसपोषरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ जेम विडंबकजे नाटकीया प्रमुख तेहनो जे कुटलिंगके० खोटोवेश तेप्र-
गतपणेंजाणीनें पटले कोश्क नाटकीयो साधुनो वेषलाव्यो तेखोटो वेशडे एम जा-
णतां थकां जोतेहने नमीयेंतो दोषलागे तथा लोकहांसी प्रमुख पणकरे तेमाटे नि-
द्रंद्रसजे प्रवचनोपघातक निरपेक्षक केवल लिंगधारी पासढादिक जाणीने तेहने
नमीयें तो तिमजके० ते पूर्वोक्त नाटकीया साधुनीपरे तसपोषके० ते दोषनोपोष कह्योडे
यहुक्तं ॥ “जहवेंलंबुगलिंग ॥ जाणंतस्सनमजहवद्दोसो ॥ निद्रंद्रसुत्तिनाउणं ॥ वंदमाणे
धुवोदोसो” ॥ १ ॥ इति वंदनावश्यक ॥ परीते आचार्ये लिंग अप्रमाण कहुं ॥ १९ ॥

शिष्यकहे जिमजिन प्रतिमाने ॥ जिनवर थापी नमियें ॥ साधुवेस
थापी अतिसुंदर ॥ तिम असाधुने नमियेरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ तेवारें शिष्यबोड्यो जे जिमजिनेश्वरनी प्रतिमामांहे ज्ञानादिक गुणनथी अ-
ने तेहने तीर्थकरनी बुद्धीयें नमस्कार करतां महोटी लाज थायडे महोटीनिर्झरा थाय
डे. यथा आवश्यक शिष्यवचनः— ॥ तिडयरगुणा पडिमा ॥ सुनडि निस्संसयं वियाणंतो
तिडयरूत्तिनमंतो ॥ सोपावईनिज्जरवीडलं ॥ १ ॥ इति ॥ तेम अतिसुंदर एहवो सा-
धुवेस थापी असाधुने पण नमियें पटले गुणविनानी जिमजिन प्रतिमाडे तेहने नमतां
निर्झरा थाय तेम पासढादिकमां जो साधुनो गुणनथी तोपण साधुनो वेषतोडेमाटे जो
पोतानुं मनशुरू डे तो तेहवाने नमतां लाज थाय कारणके लाज अथवा खोट तेतो पो-
ताना अध्यवसाय आश्रीडे. उक्तंच ॥ लिंगंजिणपन्नचं, एवनमंतस्सनिज्जरा विडला ॥
जइविगुणविप्पहिणं, वंदइअप्पप्सोहिण ॥ १ ॥ इति शिष्यवचनं ॥ २० ॥

जइबाहु गुरु बोले प्रतिमा ॥ गुणवंति नहीडष्ट ॥ लिंगमांहेवे
वानांदीसे ॥ तेतोमानि अडष्टरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ हवे आचार्य उत्तर आपेडे जे श्रीजइबाहुगुरु आवश्यकमां एम कहेडे के प्र-
तिमा गुणवंति नथी तेम डुष्टपण नथी माटे तेहने गुणवंति मानियें पटले अडुष्टप-
णानो आरोप करियेंतो थाय अने लिंगमांहेतो गुण तथा दोष एवेवानां देखायडे ते
तुंहे अडुष्टके० गुणवंत शिष्यमान. इति गाथार्थ ॥ हवे एनो जावार्थ कहेडे जे जिनप्रतिमा
मांहे गुण नथी तेम दोषपण नथी माटे पोताना अध्यवसायनी शुद्धीयें नमतां लाज
थाय इहांकोइ कहेडेशेजे परिणामे लाज थायडे तेवारें प्रतिमानुं शुं काम डे तेहने कहीयेंजे

शुरू परिणामनो हेतु ते प्रतिमाज ठे तेवारे ते कहेते जे साधुनो वेष ते पण शुरू परिणामनो हेतु ठे तेहने कहेतुं जे साधुवेष पुरुषपणुं ते प्रतिमाने बराबर नथाय केमके प्रतिमा हजारो गमे जोइयें पण सर्व एकाकार ठे सावद्यक्रिया नथी करती तेम निरवद्य क्रिया पण नथी करती अने साधुखिग तो कोइक स्थानकें सावद्य कर्म करतो देखीयें तथा कोइक स्थानकें निरवद्य शुरू चारित्र पाळतो देखीयें माटे बराबर नथाय अने जिन प्रतिमा मांहे जिन गुणनो आरोप करीने परिणाम करतां निर्झारा थाय पण पासठादिकने वंदनाकरतां कोना गुणशंजारीश तेवारे ते बोळ्यो जे बीजा रुढा साधुना गुण आरोप करीने प्रणाम करिं तुं तेहने कहेते जे निरगुणीने विषे गुणनो आरोप थाय नही अने जो गुणनो आरोप करीयें तो विपर्यास थाय अने जे विपर्यास तेतो कर्मबंधनो हेतु ठे तेमाटे जिहां गुण तथा दोष नहोय तिहां आरोप थाय पण अन्यथा आरोप नथाय यदुक्तं वंदनावश्यके ॥ संतातिष्ठयरगुणा ॥ तिष्ठयरे तेसिंमंतुअप्रप्यं ॥ नयसावद्याकिरिया ॥ श्यरेसुधुवास मणुमन्ना ॥ १॥ चो० ॥ “जहसावद्याकिरिया ॥ नष्ठिउपडिमासुपवमियरावि ॥ तयजावे नहीफलं ॥ अहहोईअहेउयहोई” ॥ १॥ आचा० कामंउजयाजावो ॥ तह विफलंअष्ठिमणविसुद्धीए ॥ तिपुणमणविसुद्धीए ॥ कारणंहुंतिपडिमाठ ॥ ३ ॥ जइवीयपडिमाठगुणा ॥ मुणीगुणसंकपकारणंखिं ॥ उजयमविअठिखिं ॥ नयपकिमासूजयंअठि ॥ ४ ॥ नियमाजिणेसुअगुणा ॥ पकिमाउडिस्सजेमणेकुणइ ॥ अगुणोउविघाणंतो ॥ कंनमउमणेशुणेकाठ ॥ ५ ॥ इत्यादि वली एहनो विचार इहत्तुत्तिथी विचारजो ॥ ११ ॥

कोइकहेजिनआगेमांगी ॥ मुक्तिमारगअमेलेसुं ॥ निरगुणनेप
णसाहेबतारे ॥ तसजक्तेगहगहिसुरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ हवे कोइक एम कहेते जे जिनेश्वर आगलें मुक्तीमार्ग अमे मागी लेखुं केमके निरगुणने पण साहेब तारशे तथा तेहनी जक्तिमां गहगहिसुं के० हरष पामिंशुं इति गाथार्थ. जावार्थ तो एम ठे जे केटलाक एम कहेते आ जवमांतो शक्ति नथी पण जन्मांतरे बोधिबीजनी सामग्री पामीशुं त्यारे करिंशुं एहवुं प्रजुपासे मागी लइयें ठीयें. इति जावः ॥ २२ ॥

पामीबोधनपालेमूरख ॥ मांगेबोधविचारलें ॥ लहियेंतेहकहो
कुणमूले ॥ बोल्युंउपदेशमालेरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ २३ ॥

अर्थ ॥ तेहने उत्तर कहेते जे आ जवमां बोध के० बोधिबीजनी सामग्री पामीने पण जे मूरख के० अज्ञानी संयम अनुष्ठान तो पाळतो नथी अने विचारलें के० विचमां बोध मांगे जे आगल पाळिंशुं तो तेह के० ते बोधिबीज कहो कुणमूले के० शेंमूले लहि-

ये के० पामीयेँ एटले ए जाव जे कोइक वस्तु लेवा जइयेँ ते वस्तु जो पासे डव्य होय तो जडे अने डव्य न होय तो स्यामूलेजडे, तेम आचवमांहे जो संयमादिक पाह्या होय तो आ वतेजवेँ पण बोधिबीजनी सामग्री मले पण न पाह्या होय तो शेमूले पामे अर्थात् बोधि सामग्री नज पामे, एम उपदेशमाला मध्ये कहुं ठे. यतः ॥ “लद्धिद्वियंचबोहिं ॥ अकरि तोणागयंचपडितो ॥ अन्नंदाइंबोहिं ॥ लाहिंसिकयरेणमुल्लेण” ॥ १ ॥ इत्युपदेशमा-
लायां आवश्यकनिर्युक्तौ तथा चतुर्विंशतिस्तवाध्ययनेपिच ॥ २३ ॥

आणापावेसाहेबतूसे ॥ सकल आपदाकापे ॥ आणाकारी
जेजनमागे ॥ तसजसलीलाआपेरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ ते माटे आझा पावतां थकां साहेब के० परमेश्वर तूहमान थाय अने समस्त आपदाने कापे, माटे आझाकारी जे जन के० लोक ते मागे एटले आ जवमांहे प्रभुआझा पावे ने ते प्राणी जे मागे तस के० ते प्राणीने जशनी लीला आपे एटले प्रभु आझाथी जशलीला पामे ॥ २४ ॥ ए प्रथम ढालमांहे एम कहुं जे अमे निर्गु-
णी थकां प्रभुपासेथी मांगी लेइसुं एतुं बोलनारने शिखामण दीधी ॥ २४ ॥

॥ ढाल बीजी ॥

॥ आदर जीव कमागुण आदर ॥ ए देशी ॥

कोइकहेअमेगुरुथीतरसुं ॥ जिमनावाथीलोहारे ॥ तेमि
थ्यानलहेसहवासें ॥ काचपाचनीसोहारे ॥ १ ॥ श्रीसी
मंधरसाहेबसुणजो ॥ जरतखेत्रनीवातोरे ॥ लहुंदेवके
वलरतिश्णेयुगे ॥ हुंतोतुजगुणरातोरे ॥ श्रीसी० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवे बीजी ढालमां जे एम कहेठे के अमे निर्गुणी थकाज गुरुथीतरीशुं तेम-
ने शिखामण देवा संबंधी आवी बीजी ढाल ते कहेठे. कोइक तो एम कहेठे जे अमारा मां
तो गुण नथी पण अमारा गुरु गुणवंत ठे तो तेथीज संसार समुद्रतरी पारपामिशुं जेम ना-
वा के० जिहाज तरेठे ते मांहे लोहा के० लोखंरुना खीला जरुया होय ते पण तरेठे ए
दृष्टांते तरिशुं. यतः “संब्रजं पेइजणो ॥ उत्तमसंगेण उत्तमोहोइ ॥ लोहो कंठ विलगो ॥
संजोगे सायरं तरई” ॥ १ ॥ इति पाठात् ॥ तेहने उत्तर जे एरीतना बोलनारा ते पण मिथ्या
के० खोडुं कहेठे केमके सारा गुरुने सहवासे के० मात्र जेला बसवाथीज न लहे के० न
पामे, जेम काच ते पाच के० पानानी सोजा पामे नही. उक्तंच ॥ मणिर्बुधतिपादाग्रे ॥
काचः शिरसिधार्यते ॥ परीकृककरेप्राप्ते ॥ काचः काचो मणिर्मणिः ॥ १ ॥ तथा उचनि-

युक्तावपि ॥ सुचिरं पि अहमाणो ॥ वेरुखिउ कायमणीयउ ॥ मीसोनउवेइकाय जावं ॥
 पाहाण गुणेण नियणं ॥ १ ॥ माटे हे श्रीसीमंधर साहेव ! आ जरतखेत्रनी वातो के
 चरित्र ते सुणजो के ॥ सांजलजो. हे देव हे आत्मगुणरमणि श्रेष्ठगुणों के ॥ आविषमकाल
 पंचमश्वारो हुंनावसर्पिणीनिं विषे केवल के ॥ निःकेवल जेहुं रतिखहुं के ॥ साता पामुहुं ते
 तुज गुणरातो के ॥ तमारा गुणने विषे तत्पर थको पटखे तमारा गुणनो रंग ठे पटलीज
 शाता ठे, बाकी मतजेद कदाग्रहदेखी तो कांशपण शातानुं कारण नथी. इति जावः ॥ २ ॥

कोइकहेजेगबधीनटल्या ॥ तेनिरगुणपणसाधोरे ॥ नातिमांहे
 निरगुणपणगणीये ॥ जशनहीनातिबाधोरे ॥ श्रीसी० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे केटलाएक एम कहेठे के जे गबधी बाहिर निकल्या नथी अने आ-
 चार्यना संघाडामांहे रह्या ठे ते जो निर्गुण ठे तो पण ते गबमां रह्या माटे साधो
 के ॥ साधु कहिये. तेहुं दुष्टांत कहेठे; जेम न्यातिना सर्वलोक उत्तम होय अने ते
 मांहे कोइक निर्गुण होय पण तेहने जिहांलगे न्याति बाहर कखो न होय तिहां
 लग्ने ते न्याति मांहेज गणाय ठे; जश के ॥ जे गुणरहितपुरुषनो नाति बाधो के ॥
 नातीनो बाध नही के ॥ नथी पटखे ते पुरुषनो जिम नातिमांहे बाध नथी, तेम साधु
 पण गबमांहे ठे माटे रुडो जाणवो ॥ ३ ॥

गुणअवगुणइमसरिखाकरतो ॥ तेजिनशासनवैरीरे ॥ निर
 गुणजोनिजबंदेचाखे ॥ तोगबथाएस्वैरीरे ॥ श्रीसी० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे पूर्वोक्त कहेनारने शिखामण आपेठे के जे ए रीते गुण अने अवगुणने
 सरखा करे ते जिन शासननो वैरी जाणवो. तेहनो हेतु देखाडे ठे के, ते गबमांहे रह्यो
 जे निर्गुण पुरुष ते जो निज के ॥ पोताने बंदेचाखे तो गब थाय खेरी के ॥ ते सर्व गब स्वेष्टा
 चारी थाय, केमके एकने हीणो देखीने बीजा पण हीणाचारी थाय ॥ इतिजावः ॥ ४ ॥

निरगुणनोगुरुपदकरेजे ॥ तसगबत्यजवोदाख्योरे ॥ तेजि
 नवरमारगनोघातक ॥ गह्वरगह्वरगह्वर ॥ श्रीसी० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वली जे निर्गुण होय तेनो पदपात जे गुरु करे तो ते गुरुनो गब बीजा साधुयें
 त्यजवो के ॥ ठांडवो एम दाख्यो के ॥ कद्योठे पटखे ते गबमां रहेवुं नही अने ते गुरु जिने-
 श्वरना मार्गनो घात करनार जाणवो. ए रीतेगह्वरचारपयन्नामध्ये कहुं ठे. यतः ॥ जहिंन
 डी गुणाणपस्को ॥ गणीकुसीलो कुसील पक्कघरो ॥ सोय अगबोगडो ॥ संजमकाम-

હિં મુત્તલો ॥ ૧ ॥ જહિંનહી સારણ વારણ ॥ ચોયણાયસગઢંમિ ॥ સોય અગઢો ગ-
ઢો ॥ સંયમકાંમીહિંમુત્તલો ॥ ૨ ॥ ઇતિ ગઢાચારે ॥ ૫ ॥

વિષમકાલમાંનિરગુણગઢે ॥ કારણથીજોવસીયેરે ॥ ઢવ્ય
થકીવ્યવહારેંચલીયેં ॥ જાવેંનવિઢલ્લસીયેરે ॥ શ્રીસીં ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ યલપિ વિષમકાલમાં ષટલે પાંચમા આરામાં પોતાની મનોલ શક્તિને
અજાવેં નિરગુણગઢે ષટલે ગુણરહિત ગઢનેવિષે જો કોઈ કારણે વસતું પઢે તો ઢવ્ય
થકી ષટલે લાલ્લથી તો તે ગઢને વ્યવહારેં ચલિયેં કેં પ્રવૃત્તિયેં પણ જાવથકી ઢલ્લા-
સ પામિયેં નહીં ષટલે અંતરથી હરથીયેં નહીં પણ જો શુદ્ધાચારીની સંગતમલે તો
નિર્ગુણ ગઢને તુરત ઢોકી આપિયેં. યતઃ ॥ ગીયઢો ગુણયુત્તો ॥ નિર્ગુણગઢંમિસંવસિ-
સાય ॥ નોનિર્ગુણાણપક્કં ॥ કુક્ષાસોગણહરસરિઢો ॥ ઇત્યુપદેશપદે ॥ ૬ ॥

જિમકુટ્ટિથીનગરલોકને ॥ ઘઢેલાદેલ્લીરાજારે ॥ મંત્રિસહિ
તઘઢેલાઢોઈલેઢા ॥ પણમનમાંહેંતાજારે ॥ શ્રીસીં ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ જેમ ઘઢેલાપણાની કરનારી કુલ્લિ થઈ તે કુલ્લિનું પાળી તે નગરના સર્વ
લોક પાન કરીને ઘઢેલા થયા માત્ર ઇક રાજા અને પ્રધાન ઇ લેજણે પાળી પીધું નહીં
માટે નાલ્લા રહ્યા. પઢી તે લેલ્લને વિષ સદ્દશાચારી ઘઢેલા લોકોઈ મારવાનો ઢપાય કલ્લો
તેવારેં રાજા પોતાના જીવવાના ઢપાયને માટે પ્રધાન સહિત પોતે ઘઢેલા થઈ લેઢા, પણ
મનમાં તો તાજા કેં નાલ્લા લે ઇમ જાણે લે જે સારી લ્લિ થાય તો સદ્દ નાલ્લા થઈયેં
ઇમ ઇ લ્લિતેં ઇહાં પણ જાણતું જે નીર્ગુણ ગઢમાં વસે તથા તેહની પેઢેં ચાલે તો પણ મ-
નમાં તો ઇમ જાણે જે સુવિહિત મલે તો તેહને સંગે રહું અને શુદ્ધાચારી થાલું ઇતિજાવા ॥ ૭ ॥

ઈમલપદેશપદેજાણ્યું ॥ તિહાંમારગઅનુસારિે ॥ જાણીને
જાવેંઆદરીયેં ॥ કલ્પજાણ્યનિરઢારિે ॥ શ્રીસીં ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ ઇ રીતે શ્રીહરીજડસૂરિકૃત ઢપદેશપદનામાગ્રંથમાં જાણ્યું લે ગીયઢો ગુણ-
યુત્તો ઇત્યાદિ પૂર્વોક્ત ગાથા જાણલી તથા ઇમ કલ્પું જે ઢવ્યથકી વ્યવહારે ચાલીયેં
પણ જાવથી ઢલ્લાસ પામીયેં નહીં તો પણ તિહાં કેં તે ગઢમાં જો કઢાલિત સર્વ ક્રિ-
યા વ્યવહારમાં સાવધાન ન હોય પણ જો માર્ગાનુસારી શુદ્ધપરુપક હોય અને ગુણ પ-
ક્ષપાતિ હોય તેવા માર્ગાનુસારી જાણીને તેહને જાવથી પણ અંગીકાર કરીયેં ઇહું
લ્લિત્કલ્પજાણ્યમાંકલ્પું લે. યતઃ ॥ સિલ્લિલોઅણાચારકઢં ॥ ચોયણપકિચોયણાઈ ગુણહી
પો ॥ ગુણપક્કકરોંગઢો ॥ સીલેયલો વિજાલેણ ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥ ૮ ॥

જ્ઞાનાદિકગુણવંતપરસ્પર ॥ ઉપગારેઆદરવોરે ॥ પંચવસ્તુ
માંગઙ્ગસુગુણને ॥ અવરકહ્યોબેત્યજવોરે ॥ શ્રીસીં ॥ ૯ ॥

અર્થ ॥ વહી પરસ્પર કેં માહોમાંહે જ્ઞાનાદિકગુણવંત કેં જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર
ગુણવંત હોય વહી ઉપગારે કેં ઉપકારી હોય ઇટલે માંહોમાંહે કોશ્નો જ્ઞાન ઉપ-
કાર કોશ્નો દર્શન ઉપકાર ઇત્યાદિક ઉપકારવંત હોય તો આદરવો એમ શ્રીહરિજ-
ડસૂરિકૃત પંચવસ્તુગ્રંથમાં કહ્યું છે. યતઃ ॥ મુગુણમિદુવચારં ॥ અનુગુણાદિજ્ઞાવ સં-
બંધં ॥ ઉત્તમઢઢત્તુદ્ધો ॥ વાસોઢગઙ્ગવાસોતિ ॥૧॥ તે માટે સુગુણ જે ગુણવંત હોય તેણે
પૂર્વોક્ત જ્ઞાનાદિકના ઉપકારી ગઙ્ગવિના અવર કેં બીજો જે ગઙ્ગ તે ત્યજવો કહ્યો છે ॥ ૯ ॥

જેનિરગુણગુણરત્નાકરને ॥ આપસરિલાદાલેરે ॥ સમકિત
સારરહિતતેજાણો ॥ ધર્મદાસગણીજાલેરે ॥ શ્રીસીં ॥ ૧૦ ॥

અર્થ ॥ વહી જે પોતે નિર્ગુણઢતાં બીજા જે ગુણના રત્નાકરકેં સમુદ્ર હોય તેહને આ-
પકેં પોતાસરીલા લાલેકેં કહે ઇટલે એમ કહેજે અમારામાં તથા અહુમાં શો ફેરઢે એમ
ગુણી અવગુણીને સરિલાકરે તો તે પ્રાણી સારકેં પ્રધાન અહવો જે સમકિત તેથી રહિત
જાણવો. ધરીતેં ઉપદેશમાલા મધ્યે ધર્મદાસગણિયેં કહ્યું છે. યતઃ ॥ ગુણદીણોગુણરચણા ॥
થરેસુજોકુણઈતુલ્લમખ્યાણં ॥ સુત્તવસ્તીણોયંદીલઈ ॥ સમ્મત્તં કોમલંતસ્સ ॥ ૧ ॥ ૧૦ ॥

કોઈ કહે જે બકુસ કુશીલા ॥ મૂલોત્તર પડિસેવીરે ॥ જગવર્દ
અંગેજાણ્યા તેથી ॥ અંતવાતનવિલેવીરે ॥ શ્રીસીં ॥ ૧૧ ॥

અર્થ ॥ ધરીતેં ગ્રંથકારના કહેવા પ્રમાણે સર્વથા ગુણવંત હોય તોજ આદરવો એમ
ઠહ્યું તેહપર શિષ્ય પ્રશ્ન કરેઢે કે, કોઈક એમ કહેઢે જે બકુસ કુશીલા કેં બકુસ ચા-
રિત્રીયા તથા કુશીલ ચારિત્રીયા એ મૂલજત્તરગુણના પ્રતિસેવી કહ્યા છે. પડિસેવી કેં
પ્રતિકૂલપણે સેવવું દોષ લગારવો ઇટલે એ જાવજે ૧ પુલાક ૨ બકુસ ૩ કુશીલ ૪ નિ-
ગ્રંથ ૫ સનાતક એ પાંચ નિગ્રંથ કહ્યાઢે તેમાં બકુસ ચારિત્રીયા તે જત્તરગુણના ઇટલે
માત્ર દશવિધ પચ્ચલાણનાજ પ્રતિસેવી હોય તથા કુશીલ ચારિત્રીયા તે મૂલગુણના તથા
જત્તરગુણના પ્રતિસેવી હોય, યથાપિ મૂલુત્તર પડિસેવી જ્ઞાં સામાન્યે કહ્યા તો પણ અર્થ પૂ-
ર્વોક્ત રીતે કરવો કેમકે પંચનિગ્રંથી પ્રકરણ તથા જગવતીસૂત્રમાં ધરીતે ઢે તેરીતે અમેં પણ
અર્થ લખ્યોઢે. યદુક્તં પંચનિગ્રંથી પ્રકરણે ॥ યતઃ ॥ મૂલુત્તરગુણવિસયા ॥ પડિસેવાસેવપકુ-
શીલોય ॥ જત્તરગુણેસુબજસો ॥ સેસાપડિસેવણારહિયા ॥ ૧ ॥ વહી જગવતી અંગે જાણ્યા
કેં કહ્યાઢે તથાચ તત્પાઢઃ ॥ બજસેણં પુઢા ગોયમા પમિસેવપહોજ્ઞા, ણો અપ્પડિસેવપ

होक्षा यदि पडिसेवएहोक्षा किंमूलगुणपडिसेवएहोक्षा उत्तर पुढा ॥ गोयमानोमूल-
गुणपडिसेवए होक्षा उत्तरगुण पडिसेवएहोक्षा श्यादि तथा पडिसेवणा कुशीखेज-
हापुलाए षट्ठे पुलाकनेमूलगुण पडिसेवएहोक्षा उत्तरगुणपडिसेवए होक्षा एम क-
खुंढे माटे कुशीख पण मूलोत्तर गुणना पडिसेवी थया इति जगवति सूत्रे सतक (३५)
में उहेसे ६ ठे कखुं ढे तेथी एम ठेखुं जे मूलगुणना प्रतिसेवी थाय तिहां लगे चारि-
त्रीया कहां तेथी अमने दोष लागतां ठतां पण अमारुं चारित्र काई जतुं नथी माटे
वातनो अंतलेवो नही जातुं अमने बोलावी अंतशुंढोढो इति शिष्य वचनं ॥ ११ ॥

तेमिथ्या निःकारणसेवा ॥ चरणघातीनी जाषीरे ॥ मुनीनेते

हने संजव मात्रें ॥ सत्तमठाणुं साखीरे ॥ श्रीसी० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवे गुरु कहेढे के एम जगवति सूत्रनी साख आपीने जेम तेम प्रतिकुल
सेवावाखाने जे चारित्र ठरावेढे ते मिथ्या के० खोटुं कहेढे केमके निःकारणसेवा के०
कारण विना जे प्रतिकुलपणे सेवा अपवादरूप तेहने मुख्य करीने जे प्रतिसेवा करे ते
प्रतिसेवा तो चरणघातीनीजाषी के० चारित्रने घात करनारी कहीढे. यतः ॥ संवरणमि
अमुळ ॥ दोएहविगिएहंतर्विच्छगाएहियं ॥ आठरविदं तेणं तंचेवहियं असंथरणे ॥१॥ इ-
ति वृहत्कल्प जाण्ये ॥ ते प्रतिसेवा मुनीने तेहने के० ते मुनीने संजवमात्रें के० लागवा रूप
संजव पण उपयोग पूर्वक प्रतिसेवा करे नही कदाचित उपयोग पूर्वक करे तो ते अपवादें
करे पण उत्सर्गे नही करे षपण संजवज कहीयें तिहां सत्तमठाणु साखीके० ठाणानामा
प्रकरणमां सातमे ठाणे कखुंढे ते ठाणा प्रकरण माराहायमां प्राप्त थयुं नथी पण मारा
गुरुने वचने जाणुंढुं के ठाणाप्रकरण ढे अन्यथा इहां कोइक ठाणांगसूत्र कहेढे
पण ते ठाणांग मध्ये ए पाठ जडतो नथी ते माटे गुरुवचन सत्य. इति ज्ञेयं ॥ १२ ॥

पडिसेवा वचने ते जाणो ॥ अतिचार बहुलाईरे ॥ जावबहु

खतायें ते टाळे ॥ पंचवस्तु मुनिध्याईरे ॥ श्रीसी० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवे तिहां पंचवस्तुनी साख लखियेंढेयें गाथा ॥ तेउपडिसेवणाए ॥ अणु
लोमाहोतिविअडणाए ॥ अपडिसेवणाविअडणाए ॥ इहंचउरोजवेजंगो ॥ १ ॥ व्या-
ख्या तेतु दोषाः प्रतिसेवनया आसेवनारूपया अनुलोमा जवंत्यनुकूला जवंति विकट
नयालोचनयाच प्रतिसेवनयायां आलोचनायां च पदद्वये चत्वारो जंगो जवंति तद्यथा
प्रतिसेवनया अनुलोमा विकटनया च १ तथा प्रतिसेवनया न विकटनया २ तथा न प्र-
तिसेवनया विकटनया ३ तथा न प्रतिसेवनया न विकटनयेति ४ गाथार्थ ॥ ते चैवतस्थ-
नवरं ॥ पायवित्तंति आहसमयंण ॥ जम्हासइशुइजोगो ॥ कम्मक्कय कारणं जणीउं ॥

॥ २ ॥ व्याख्या ते एवनवरं केवलं समुदानिका अतिचाराश्चित्यमानाः संतः तत्र-
 कायिका दीर्घपथिकायां प्रायश्चित्तमित्येवमाहुः समयज्ञाः सिद्धांतविधः किमिति अ-
 स्मात्सदासर्वकालमेवसुजयोगः कुसलव्यापारः कर्मक्षयकारणं जणीतस्तीर्थंकरगणध-
 रैरिति गाथार्थः ॥ ततः किमित्याह गाथा ॥ सुहजोगोयअर्थंजं ॥ चरणाराहण निमित्तमणु-
 अंपि ॥ माहोज्झकिंचिखलियं ॥ पेहेइतउवउत्तोवी ॥ ३ ॥ व्याख्या सुजयोगश्चायं
 सामुदानिकातिचारचित्तरूपः कथमित्याह यद्यस्माच्चरणाराधननिमित्तं स्वखितं
 चारित्रपावनार्थं मणुअंपि सुक्ष्मपिमाचूत् कित्तस्वखितं प्रेक्ष्यते पर्यालोचयतिततः
 उपयुक्तोपि जिह्वाप्रहणकाळे ॥ इतिगाथार्थः आ ठेकाणें एज अर्थनी सूचक गाथा ज्ञान-
 विमलसूरियें टबामां लखी ठे ते कहेठें. गाथा ॥ सबावियपडिसेवा ॥ उकडजावेण
 होइ सासिढिळा ॥ अइयार बाहूखत्तं ॥ पडिसेवा बियपयसेढी ॥ १ ॥ एगाथा पण रुडीठे
 ए ठेकाणे एहवी गाथा जोइयें पण ए गाथा पंचवस्तु ग्रंथमां जडी नही माटे अमे
 लखी नही तथा मूलगुण उत्तरगुणना प्रतिकूलपणे सेवी होय ते पडिसेवा वचने के
 प्रतिसेवा शब्दें करी जाणो के जाणवी; एटळे मूलगुणमां तथा उत्तरगुणमां अति-
 चार घणा लागे ते अतिचार जावनी तीव्रतायें करीनें टाळे एम पंचवस्तु ग्रंथमां मुनी-
 ध्यायी के मुनीराजे अतिचारनी बहुलता ध्यायी जावी ठे ॥ १३ ॥

सहसादोषलागेतेबुटे ॥ संयतनेततकार्लेरे ॥ पडितेंआ
 कुट्टियेंकीधुं ॥ प्रथमअंगनीजालेरे ॥ श्रीसी ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ सहसा के सहसात्कारें अनाजोग थकी जे दोष लागे ते बुटे, एटळे तद्-
 जव वेदवायोग्य कर्म बांध्युं होय ते बुटे, संयतने के मुनिराजने तत्कार्ले के तेज
 जवमां बुटे इतिजाव. श्री आचारांगे पंचमाध्ययने चतुर्थोद्देशके गाथा ॥ एगयागुणस-
 मिति ॥ स्तरीयतोकायसंफासमणुचिन्नं ॥ एगतया पाणा उदायंति ॥ इहलोग वेद-
 णवेज्जावडीअ ॥ अस्यार्थं लेशः कदाचित् गुणसमिच्च के गुणसहित अप्रमत्त मुनिने
 चालतां थकां काय संफास के कायस्पर्श थयाथी कोइ जीव ह्णाणो ॥ तेवारे इहलोके
 वेदनानो जे वेद्य के अनुजव तेहने आवडिअं के पास्युं एटळे आज्ञवें जोगववा
 योग्य कर्म बंधाय तथा आकुट्टियें के विना प्रयोजने कारण विना पापकर्म कथुं ते
 कर्म पडिते के दश प्रकारनुं प्रायश्चित्त ठे तेमां हरकोइ प्रायश्चित्त आवे एम प्रथम
 अंगनी जाले के आचारांगनी जलामण ठे. पांचमा अध्ययनना चोथा उद्देशामां जंआ-
 उडीकथं कम्मं ॥ तंपरिज्ञाय विवेगमेति इति एतद्वृत्त्येकदेशः जंआउडि इत्यादियजु
 पुनः कर्माकुट्ट्याकृतमागमोक्तकारणमंतरेणोपेत्यप्राणुपमर्दनेन विहितं तत् परिज्ञाय ज्ञ-

परिहृया विवेकमेति विविच्यते अनेनेति विवेकः प्रायश्चित्तं दशविधं तस्यान्यतरं ज्ञेद-
मुपैति तद्विवेकं वा अज्ञावाख्यमुपैतीति तत् करोति येन कर्मणो अज्ञावो जवतीति ते-
कारण माटे पाप जाणीने सेवतुं तेहनो महादोष ठे इति ज्ञावः ॥-१४ ॥

पायष्ठित्तादिकज्ञावनराखे ॥ दोषकरिनिःसूकोरे ॥ निद्रं
धससेढीथीहेठो ॥ तेमारगथीचूकोरे ॥ श्रीसी० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ माटे ते अतिचार सेवीने पण पायष्ठित्तादिक के० विशुद्ध थाय तेतुं गुरु आ-
दिक पासेंथी प्रायश्चित्त प्रमुख लेवानो अत्रिप्राय राखेज नही तो ते प्राणी दोष क-
रीने पण निःसूको के० निर्दयी जाणवो. यतः ॥ जोचयइउत्तरगुणे ॥ मूलगुणेविअचिरे
णसोचयई ॥ जहजहकुणइपमायं ॥ पीड्वीज्जइतहतहकसाएहिं ॥ १ ॥ इत्युपदेश
माझायां तथा ते प्राणी निद्रधस के० गतधर्मा ठे एटले प्रवचनरूप धर्मनी हाणी थाय
तेहनी अपेक्षा राखे नही ते जीव सेढीथी हेठो के० गुणश्रेणी थकी अधोवर्त्ति अथवा
संयमश्रेणी थकी हेठो जाणवो. वली ते प्राणी साधुना मार्गशी चूक्यो एम जाणतुं. यतः
अश्रयारंजोनिसेवि ॥ तापायष्ठित्तंनगिएहए ॥ अणुज्जुउयतज्ञावो ॥ निधम्मोसोगणी-
चासु ॥ १ ॥ इति श्रीहरिजज्ञसूरीकृत संबोधप्रकरणे ॥ १५ ॥

कोईकहेजेपातिककीधां ॥ पडिकमतांबूटीजेंरे ॥ तेमिथ्याफ
लपडिकमणानुं ॥ अपुणकरणथीलीजेंरे ॥ श्रीसी० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ वली केटलाक एम कहेठे के जे पाप कखां होय ते सर्व पापथी पडिकमतां
के० पडिकमणुं करतां बुटीयें ॥ यतः आणाणउंकयं पावं ॥ पडिकमणाऊविमुझइ ॥ इति
वचनात् ॥ पडिकमणं पापहरणं इति लोकोक्तिः एम कहेठे ते मिथ्या के० खोटुं कहेठे
केमके फल पडिकमणानुं के० पडिकमणानुं जे फल ते तो अपुणकरणथी लीजे के० फरी
अण करवाथी पामीयें एटले पापने पडिकमीने फरी पाप नही करे तोज पडिकमणानुं
फलपामे इति ज्ञाव ॥ यतः पुणपावस्तअकरणे ॥ पडिकमणंहोइ जावसारंच ॥ पुणपावाणं
करणं ॥ नरुबदवं पडिकमई ॥ १ ॥ इति वचनात् ॥ १६ ॥

मिथ्याडुकडदेईपातिक ॥ तेजावेजेसेवेरे ॥ आवश्य
कसांखेतेपरगट ॥ मायामोसनेसेवेरे ॥ श्रीसी० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ माटे जे मिथ्या डुकड के० मिळामी डुकडं देशने वली तेहिज पाप जावें करीने
सेवेठे ते प्राणी प्रत्यक्षपणें आवश्यकनी साखे माया मृषाने सेवेठे. शामाटे जे गुरु आदि
कने राजी करवाने अर्थे मिळामि डुकडंदिष्ट ठे पण परमार्थे सुन्य ठे ॥ यतः जंडुकडंतिः

मिच्छा ॥ तंचेवनिसेवेईपुणोपावं पञ्चस्कमुसावाइं ॥ मायानियडी पसंगोय ॥ १॥ इत्यावश्यके
 मूलपदेंपडिकमाणुंजाण्युं ॥ पापतणुंअणकरवुंरे ॥ सक्ति
 जावतणेअज्यासे ॥ तेजसअर्थेवरवुंरे ॥ श्रीसी० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ मूलपदें के० उत्सर्गमार्गे अथवा प्रथमथी पडिकमाणुं जाण्युं के० कळुं ठे
 केम कळुं ठे ते कहेठे के जे पापतणुं अणकरवुं के० पापनुं जे न करवुं तेनुं नाम
 पडिकमाणुं कहीयें. यतः जइयपडिकमियवं ॥ अवस्सकाणपावयं कम्मं ॥ तंचेवन
 कायवं ॥ तो होइयपडिकंतो ॥ १॥ इति आवश्यके पण के० उत्सर्गपदें अथवा पण
 के० प्रथमथी पडिकम्या इति ते माटे सक्ति के० शक्तिमाफक जावेकरीने अज्यास करे एट-
 ले शक्तिजावथी अज्यास करे ते पण जश के० जेहने अर्थे पाप अणकरवाने अर्थे
 वरवुं के० आदरवुं एटले शक्ति अज्यास करे ते पण पढे पाप न करे इति जावः
 अथवा परमार्थे जश ते मोक्ष तेने अर्थे वरवुं के० आदरवुं अने कर्तावुं नाम पण
 जशविजय ठे ते पण सुचळ्युं ॥ १८ ॥

॥ ढाख त्रीजी ॥

॥ तुंगीयागिरि शिखरसोढे ॥ ए देशी ॥

देवतुजसिधांतमीठो ॥ एकमनेधरिणं ॥ छष्टआलं
 बननिहाली ॥ कहोकेमतारिणं ॥ देवतुज० ॥ १ ॥

॥ अर्थ ॥ इवे त्रीजी ढाख कहेठे एने बीजी ढाख साथें ए संबंध ठे जे बीजी ढा-
 खमां एम कळुं के पाप न करवुं ते पडिकमाणुं. माटे त्रीजी ढाखमां कहेठे के पाप शी
 रीतें न थाय. जो हीणा आलंबन न होय तो पाप न थाय ते कहेठे जे हे देव, हे
 परमानंद विलासी, तुजसिधांत के० ताहारुंजे आगम स्याद्वादसैखीरूप ते मुजने अ-
 त्यंत मीनुं लागे ठे इतिजाव ॥ ते एक मने धरिणं के० एकाग्र चित्तें करी धरी राखीयें
 अने छष्ट जे हिणा आलंबन ते निहाली के० जोइने एटले कोइकें कोइ कारणे कांइ
 विपरीत अंगीकार कळुं होय ते पोते धारी राखे तो ते धारीने हे सज्जन पुरुषो तमे
 कहो जे केम के० केवी रीतें संसारसमुज तरीयें ॥ १ ॥

छष्टआलंबनधरेजे ॥ जगपरिणामि ॥ तेहआव

श्यकेंजाण्या ॥ त्यजेमुनीनामि ॥ देवतुज० ॥ २ ॥

॥ अर्थ ॥ माटे छष्ट के० दूषणसहित जे अपवादें साधन होय ते जे कोइ चित्तमां
 धरे तेतो जगपरिणामि के० संयम क्रियाथी जाग्या ठे परिणाम जेहना एहवा जे लिं-

गीहोय तेहने आवश्यकने विषे जाण्या के० कहा ठे केवा कहा ठे के मुनिनामि के० मुनि नामना धणी एटले जे मुनीश्वर होय ते तेवा लिंगीने त्यजे के० ठांके ॥१॥

नियतवासविहारचेईय ॥ ज्क्तिनोधंधो ॥ मूढ अ
ज्जालाजथापे ॥ विगयपम्बिंधो ॥ देव० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे दुष्टआलंबन देखाडवामाटे द्वारबांधेते ते एक नियतवास विहार के० नित्यवासेविचरुं एटलेनित्यवासकटपइतिजाव एकस्थानके रहेवुं एमकेइकस्थापेते, बीजो चेइयज्क्तिनोधंधो एटले चैत्यजेदेरुं तथा जिनप्रतिमा तेनी ज्क्तिनो धंधो जेकार्य व्यग्रता ते साधुनेकरवो एटलेजिनपूजादिक करवी इतिजाव; वलीत्रीजो मूढ के० मूर्ख ते अज्जालाजथापेके० आर्यानोलाजथापेते एटले साध्वीवोहोरीलावे ते साधुने खपे एमथापेते; चोथो विगयजे दुधदहीप्रमुख अने कडाविगयनेविषे पडिबंधो के० प्रतिबंध आसंग एटलेविगयनालोखपि तेएमकहेते के विगयखातां दोषनथी. यतः॥ नी-
आवासविहारं ॥ चेइयज्क्तित्तिचअज्जीयालाजं ॥ विगईसुअपडिबंरुं ॥ निहोसंचोइयाठित्ति

कहेउग्रविहारजागा ॥ संगमआयरिउं ॥ नियतवा
सज्जेबहुश्रुत ॥ सुणिउंगुणदरिउं ॥ देव० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेउग्रविहाररूप द्वार दृष्टांतिकरी देखाडेते जेकोईक एमकहेते के उग्र-
विहारथी थाक्यांथकां संगमआयरिउं के० संगमाचार्य नियतवासज्जेके० नित्यवासी-
पणुंजज्युंते, तेसंगमाचार्य बहुश्रुतके० ज्ञानी पुरुषहता एवुंअमे सुणिउंके० आगममां
हेसांजद्व्युंते एटले गुणसमुद्र तथाबहुश्रुत एवासंगमाचार्ये नित्यवासकबुलकखो तेथी
अमे पण जाणीयें ठेये जे एकठामेरहेतांदोष देखातो नथी एमकहीने नित्यवास थापे
ते. यतः ॥ संगमथेरायरिउं ॥ सुहुतवस्सीतहेवगीयडो ॥ पेहिचाएुणदोसं ॥ नियावासं-
पवन्नोज ॥ १ ॥ इतिबंदनकनिर्युक्तौ ॥ ४ ॥

नजाणेतेलीणजंधा ॥ बलथिविरतेहो ॥ गोचरी
नाजागकटपी ॥ बहुरह्योजेहो ॥ देव० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ एरीतेजेकहेते तेनेउत्तर करेते के जे एमकहेते तेपुरुषनजाणेके० नथीजा
णता एटले नथी गणता जे खीणके० उंडुंयुंहुतुं जंधाबलके० जंधानुंबल एटले
हिंडवानी शक्ति हतीनही वली थिविरके० घडपणहुतुंएवा तेहोके० तेसंगमाचार्यहता
तथा उपलक्षणथी दुर्जिहहतो शिष्यनेविहारकराव्योहतो वलीतेअप्रतिबंधपणे रह्याह

ता, तेपणगौचरीना जाग गाममांकढपीनेरह्याहता, एटले एकघरेआहारनखेता एवोथ-
कोबहु रह्योके० घणुं एकठामे रह्यो जेहोके० जेसंगमाचार्य ॥यतः॥ उमेसीसपवासं ॥ अण्य-
डिबंघंअजंगमत्तं च ॥ नगणंति एगाखिचे ॥ गणंतिवासंनिययवासी ॥१॥ एटले नित्यवास
नकरवो इतिजाव. तेसंगमाचार्यनुं कथानक आवश्यकसूत्रथी जाणुं ॥ ५ ॥

चैत्यपूजामुक्ति मारग ॥ साधुनेकरवी ॥ जिणे

कीधी वयरमुनिवर ॥ चैत्यवास ठवी ॥ देव ० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवे चैत्यपूजा के० प्रभुपूजा ते मोहनोमार्गते तेमाटे साधुने करवी केमके अमे
नकरीयें तो एदेरासरनी संजालकोणकरे, जोमूकीदश्यें तोविडेदजाय तेमाटे अमे
असंयमअंगीकारकखुंते तेउपरदृष्टांतदेखाडेते के जिणेके० जेकारणमाटे श्रीवयरस्वा-
मीआचार्यें पूजाजिकिकरीते चैत्यवासके० देहरानेविषे पुष्पादिक ठवीके० थापीने प्र-
भुजिकिकरीते माटे निर्दोषते इतिजाव. यतः॥ चश्यपूयाकिंवयर ॥ सामीणा मुणियपुव-
सारेणं ॥ नकयापुरियाइतया ॥ तउमुस्कंगसाहुणं ॥१॥ इत्यावश्यके ॥ एक पुष्पादिक
लाव्या एटखूंजदेखेते पण आवांकारणहतां ते देखतानथी ॥ ६ ॥

तीर्थउन्नतिअन्यशासन ॥ मखिनताटाणे ॥ पूर्वअ

विचितपुष्पमहिमा ॥ तेहनविजाणे ॥ देव ० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जे तिहांतो तीर्थके० जिनशासननी उन्नतिथतिहती वली अन्यशासनके०
अन्यतीर्थिनी मखिनताके० मेलाशकरवाने टाणेके० अवसरे तेपण पूर्वअविचितके०
पूर्वेपुष्पजतारीजेलाकस्यांइतां एवां फुलहतां तेहनो महिमाके० महात्म्यइतुंते नवी-
जाणेके० एहवीवातनी जेने खबरनथी तेचूखेते, एवयरस्वामीनुंचरित्रआवश्यकथीजा-
णुं. यतः ॥ उहावणापरेसिं ॥ सतिष्ठजज्ञावणंचवहलं ॥ नगणंतिगणेमाणा ॥ पुव-
च्चियपुष्पमहिमंच ॥ ५ ॥ इत्यावश्यके ॥ ७ ॥

चैत्यपूजाकरतसंयत ॥ देवजोईकह्यो ॥ शुजमनेप

णमार्गनाशि ॥ महानिशीर्थेखह्यो ॥ देव ० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ चैत्यके० जिनप्रतिमातेनीपूजाकरतांथकां संयतके० अव्यलिंगीसाधुते देव-
जोईके० देवनाडव्यनोजोगवनारो कह्योते, एटलेसंयतनेपूजाकरतां देवडव्यनीशंकार-
हेनही माटेदेवडव्यनोजोगीकहीयें जिनपूजाकरूं, एवापरिणामते शुजमनकहीयें, पण
एवीकरणीकरतोथको मार्ग जे जैनमार्गतेनोनाशकरेते एटलेउन्मार्गे प्रवर्त्तेते; एरीतेम-
हानिशीथसूत्रमां कखुंते. तथाचतत्सूत्रं ॥ एवंचणं गोयमा केइअमूणियस समयसप्रावे

उंसन्नविहारीणीयवासीणो अठिपरलोगपञ्चवायंसमयती इह्वीरससायगारवाइसुष्ठिपरा-
गदोसमोहाहंकारसमीकाराइ सुपढीबड्कोकसिण संयमसधम्मंपरम्मुहे निदयनिर्त्तिसनि-
ग्धिणश्चक्रुणनिक्रिबे पावायरणेकनिविठुड्डी एगंतेणंअइचंदरोदकूराजिगहिउमिठ-
दिठीणो कयसहसावक्षजोगपञ्चस्काण विप्पमुक्कासेससमारंज परिग्गहे तिविहेणंपडि-
पुन्न सामाइएयदवताए नचावत्ताएनाम मेतमुंहे अणगारे महवयधारी समयाणविजत्ताणं
एवंमन्नमाणेसवहाउमगं पवत्तंतितहाकिल अम्हे अरहंताणं जगवंताणं गंधमल्लयं
दीवसमक्षणोवलेवणे विचित्तवत्थवल्लीधूवाइ एहिं पुयासक्कारेहिं अणुदीय अमज्जावणं
पकुवाणा तिहून्नपणंकरेमो तंचणोणं तद्वति गोयम्मासमणुजाणेअा सेजयवंकेणं-
अठेणं एवंउच्चइजहाणं तंचणोणं तद्वतिसमणुजाणिआ गोयमानियठाणुसारेणं असं-
यमबाहुल्लेणं चयूलंकंमासयं थूलंकंमासवाओय अखवसायं पकुच्चाथूलोयरसूहासूह
कम्मपयडिबंभोसवसाववविरयाणंचवयजंगो वएजंगेणंच आणाईकम्मो आणाईक-
म्मेणंतु उमग्गगामित्तं उमग्गगामितेणंच समग्गपल्लोयणं उमग्गीपवत्तणं समग्गीविप्प-
लोयणेणंच मईणंमद्वतिआसायणा तउअणंत संसारोहिंडणंपएणं अठेणंगोयम्माणो-
णंतं तद्वतिसमणुजाणिआ ॥ इत्यादिकमहानिशीथेतृतीयाध्ययने अथवा महानिशी-
थेपंचमाध्ययनेपणपाठे ॥यथा॥ सेजयवंजेणंकेई साहुवा साहूणीवा निग्गंथे अणगारे
दवहयंकुवासेणंकिमालाविआ गोयम्मा जेणं केईसाहुवासाहूणीवा निग्गंथे अणगारे
दवत्थयंकुवासेणं अजएवा देवओएइवादेवच्चगेईवाजावण उमग्गपयईएवापुरुज्जियसी-
लेईवाकुसीलेईवाआलवेवा ॥ इत्यादि ॥ ८ ॥

पुष्टकारणविनामुनिनवि ॥ डव्यअधिकारी ॥ चैत्य

पूजार्थेनपामे ॥ फलअनधिकारी ॥ देव ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ माटे कोइशासननोउद्योतप्रमुख मोहोटापुष्टकारणविना मुनीश्वरते डव्यअ-
धिकारीके० डव्यस्तवनाअधिकारी नविके० नद्योय जेकारणमाटे चैत्यपूजाकरतांसर्वफ-
लनपामे केमके अनधिकारीके० जेहनोजेहनेअधिकारनही अनेते करेतो तेहनुं फल
नपामे अन्यथा अधिकारीतोफलपामे. यतः ॥ अकसिणपवत्तगाणं ॥ विरयाविरयाणएस-
खलुजुत्तो ॥ संसारपयणुकरणे ॥ दवहपएकूवदिठंतो ॥१॥ इतिवचनात् ॥ तेमाटेमुनिने
नकरवी ॥ कसीणसंयमविठंपुप्फाश्यंनइहति ॥ इतिवचनात् ॥ अनेवयरस्वामीतो कारणे
प्रवर्त्या माटे तेने तो पूजा फलवंतजडे ॥ ९ ॥

मार्गअन्नियपुत्तअज्जा ॥ लाजथीलागा ॥ कहे

निजलाजेंअतृप्ता ॥ गोचरीजागा ॥ देव ॥ १० ॥

अर्थ ॥ कोइकप्राणी निजलाजेंअतृसाके० पोतानेलाजे अतृसथका तथा अज्जा
लाजथीलागाके० आर्याने लाजें लग्गठेएरुठे बली गोचरीजागाके० गोचरीनाआल-
सुठे तेहने कोइकप्रेरणकरेजे आर्यानोआखो आहारकिमकरोठो ते वारे एमकहेजे
मार्गअन्नियपुचके० आर्णिकापुत्रनेमार्गे एटखे ए जावजे आर्णिकापुत्रेंसाध्वीनोआखो
आहारलीधोठे तेमार्गे अमेपणलइयेंठैयें; जोदोषहोयतो तेअरणीकापुत्रकेमलीये, माटे
आर्यानो आखोआहारनिदोषठे, परवचनंआवश्यके ॥यतः॥ अज्जियलाजेगिळा ॥ सप्-
णलाजेणजेअसंतुठाः ॥ जिस्कायरियाजग्गा ॥ अन्नियपुत्तंचवइसंति ॥ १ ॥ १० ॥

नजाणेगतशिष्यअवमे ॥ थिविरबलहीणो ॥ सुगुण
परिचितसंयतिकृत ॥ पिंडविधिहीणो ॥ देव०॥११॥

अर्थ ॥ हवेजेएमकहेठे तेहनेठपकोदेतांसहुनेऊपदेशदेठे के जे अरणीकापुत्रनो
दृष्टांत आपेठेते नजाणेके० नशीजाणता जे तेअरणीकापुत्र आर्यानोआखोआहारलेता
पण केवाहता जे गतशिष्यके० शिष्यनोसमुदायपासेनहतो बली अवमेके० डुकाल-
हतो एटखे एजावजे डुकाल जाणी शिष्यनेविहार कराव्यो हतो बली पोतानीपण
थिविरके० वृद्धावस्थाहती तथा बलहीणोके० शक्तिहीणहता, गोचरीयेंफरवाने अस-
मर्थहता तथाआर्याजेपुष्पचूलानामेसाध्वी तेपण जलायुणनीपरिचयवानहती तेसंय-
तिके० साध्वी तेणेकृतके० कस्यो एटखे आखो एवोजे पिरुके० आहारतेबली विधिके०
विधिसहित लीणोके० लीधोठे, तेकारणतोकोइगणतानथी अने केवल आर्यालाज गवेषे-
ठे. यतः ॥ अन्नियपुत्तायरिउं ॥ जत्तंपाणंचपुष्पचूलाए ॥ उवणियंजुजतो तेणेवजवेणअंत-
वडो ॥१॥ गयसीसगणलमे जिस्कायरियाअपचलेथेरं नगणंतिसहाविसहा अज्जियलाजं
गवेसंतो ॥२॥ तो सहाविके० सखाइशिष्यादिकठतांपण शठमूर्ख एमकहेठे इतिजाव ११

विगयलेवीनित्यसूजे ॥ लष्टपुष्टजणे ॥ अन्यथा
किमदोषएहनो ॥ उदायननगणे ॥ देव० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवे केइक एमकहेठे जे विगयवावरवी निरंतरकल्पे एमपोते लष्टपुष्टथका
जणेके० कहेठे, एटखे निरंतरविगय वावरतांदोषनथी एवुंबोलनारने कोइक रूढा-
साधु ठपको आपे केजाई विगयतो साधुने निरंतरलेवीकल्पेनही. यतः ॥ विगई विग-
ईजीयो ॥ विगईगयंजोउजुंजईसाहु ॥ विगतीविगतीसहावा ॥ विगतीवीगतीबला-
नेई ॥ ॥ इतिवचनात् ॥ एमकहे तेहनेपाठो आवीरीतेउत्तरआपे जे अन्यथाके० जो
विगयवावरतां दोषहोयतो तेउदायनराजकृषीयें केमगखोनही एटखेएजाव जे विग-

यखेतांदोषहोयतो उदायनरुषियें केमवावरीहती. यतः॥ जत्तंवापाणंवा जुतूणंलावलवि
यमविसुद्धं ॥ तोअवज्जपडिठं ॥ उदायनरिसिववईसंति ॥१॥ इत्यावश्यकें ॥ १२ ॥

उदायनराजर्षितनुनवि ॥ सीतलुद्धसहे ॥ तेह
व्रजमांविगयसेवे ॥ सुंतेनलहे ॥ देव ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवे उत्तरकहेजे उदायनराजरुषीना तनुके० शरीरनेविषे शीतके० टाहुं
अने लुद्धके० लुखुं तेनविके० नथी सहेवातुं एटखे राजवीथकां दिहालीधीढे अने
रोगीष्टशरीरते तेमाटे सहननथीथातुं इतिजाव. माटे उदायनरुषियें व्रजमांके० श्रीगो-
कुलमां विगयवावरीढे एहवुं विगयवावरवानुंकारणते मूढ नलहेके० शुंनथी जाणता
ए के कोइकारणेविगयवावरी एटखे ते ओतुंखेइने पोते वावरनार उजमालथायढे. यतः॥
सीयललुक्काणुचीयं ॥ वएसुविगईगणजावित्तं ॥ हठाविज्जणंतिसढा ॥ किमासिज्जा-
यणोनमुणी ॥ एकथारुसर्वे आवश्यकवृहत्त्वृत्तियें वंदनावश्यकें ॥ १३ ॥

लोकआलंबनेजरिउ ॥ जनअसंयतने ॥ तेह
जगमांकांइदेखे ॥ धरेतेहमने ॥ देव ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एम लोकके० मनुष्यलोकतो आलंबनेजखोढे. बाल, वृद्ध, सूत्र, अर्थ, डव्या-
दिक आपद प्रमुख आलंबनकरे. जेमहुंबालकहुं, अथवावृद्धहुं तेमज सूत्रजणुंहुं, अर्थ-
जणुंहुं, आडव्यदोहिलुंढे अथवाआक्षेपनानुंढे हमणाडुर्जिहादिकडे तथाहुं आजा-
रीहुं इत्यादिकनिश्चापदकरीने पढेआलंबनखोखे. यतः ॥ सुत्तलबालवुढे असहुंदवाइआ-
वइओय ॥ निस्साणपथंकाळं ॥ संथरमाणाविसीर्यति ॥ १ ॥ इत्यावश्यकेंएमअसंयतने
आलंबनेजेजखोढे तेहवाअयत्तायेंचालवानीइहाकरनारजननेआलंबनघणाढे तेप्राणी
जगतमां जेकांइ नियतवासादिकदेखेते मनेके० मनमांहे धरेके० धारीराखे, अनेकोइपुढे
त्यारेतेहृष्टांतदेखाढे इतिजावः॥यतः॥ आलंबणाणलोगो॥जरिओजीवस्सअज्जाउकामस्स
॥जंजं पिण्डइलोए ॥ तंतंआलंबणंकुणइ ॥ १ ॥ इत्यादि ॥ १४ ॥

शिथिलआलंबनगहेसुनी ॥ मंदसंवेगी ॥ संयता
लंबनसुजसगुण ॥ तीव्रसंवेगी ॥ देव ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ तेमाटेजे मंदसंवेगीके० अल्पसंवेगवंतमुनिहोय तेशिथिलविहारीना ओठां
खेढे जेममथुरामां मंथुआचार्य सुगालमां पण एकठामेरहा प्रतिबंधतज्योनी पासत्थाथ-
या तेमाटे एमकरतांपण प्रजुर्येधर्मदीनो एमजणायढे ॥ गाथा ॥ जेजलजयाजइया बहुसु-
आचरणं करपप्रठा॥ जंतेसमायरंति॥आलंबणं मंदसद्वाणं ॥ इत्यावश्यकें तथा तीव्रसंवेगी

के० आकरावैराग्यवंततेतो संयतालंबनके० संयतमुनिराज तेमनुं आलंबनकरे जे अमुक मुनिराजे त्रिदुक्प्रतिमावही तथा अमुकमुनिराजे उपसर्गपरिसहसहनकख्या तोहुंपणते- वा सहनकरं अथवातपकरं एवीरीतिके रतां सुजसगुणके० जलाजसनोगुणवधारे ॥ गाथा ॥ जेजन्मजयाजइया ॥ बहुसुआचरणकरणमाज्जा ॥ जंतैसमायरंती ॥ आलंबणतीवस- द्वाणं ॥ १ ॥ इत्यावश्यकें एढालमांघणोवंदनकरिनुं किनो अधिकारठे एत्रीजीढालमां एमकहुंजे हीणाआलंबनलेइने पोतेहीणाचारीथाय पढेजेपोतेहीणाचारीहोय ते शुद्धा- चारीनां ढिडकाढे तेवातचोथीढालमांकहेठे ॥ १५ ॥

॥ ढालचोथी ॥

प्रभुपार्श्वनुं मुखहुंजोतां ॥ जवजवनानांपातिकखोतां ॥ एदेशी ॥

सुणजोसीमंघरस्वामी ॥ वलीएककहुंसिरनामी ॥

मारगकरतानेप्रेरे ॥ दूर्जनजेदूषणहेरे ॥ १ ॥

अर्थ ॥ इवे हे श्रीमंघरसाहेबतुमे सुणजोके० अवधारजो वलीके० पूर्वेकही तेथी बीजीवात ए कहुंतुं सिरनामीके० मस्तकवढेतमने नमस्कारकरीने जे शुद्धमार्गना कर- ताके० पालता एवाने प्रेरेके० उदीरे एवाजे दुर्जनके० खलपुरुषढिडान्वेषीठे ते दूष- णहेरेके० पारका अढता दूषणजूए ॥ १ ॥

कहेनिजसाखेत्रतपाखो ॥ पिणधर्मदेशनाटाखो ॥

जनमेढ्याननुंसंकाम ॥ बहुबोल्यानिंदाठाम ॥ २ ॥

अर्थ ॥ इवे ते एमकहेठे जेपोतानीसाखेत्रतपाखो अनेधर्मकरो पण लोकजेलाकरीने धर्मदेशना आपवानुंशुंकामठे माटे एवातनेटाखो एमउपदेशकरी लोकजेलाकखानुं शुकामठे केमके घणुं बोळतां कोइअवसरे निंदातुं स्थानक पणथाय ॥ २ ॥

एमकहेतांमारगगोपे ॥ खोटुंदूषणआरोपे ॥

जेनिर्जयमारगबोले ॥ तेकह्योद्रीपनेतोले ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ एवीरीतना बोळनाराते मार्गगोपेके० शुद्धमार्गने उल्लेखे खोटुंदूषणके० खो- टादूषणनोआरोपकरेठे केमके जेप्राणी निर्जयके० कोइनोजयनराखे अनेशुद्धमार्- गजावे ते द्रीपनेतोले शास्त्रमां कह्योठे ॥ उक्तंच ॥ जोसम्मंजिणमगं ॥ पयासएनिप्र- एणिरासंसो ॥ सोजवाणजणाणं ॥ दीवसमोजवस्समुहंमि ॥ १ ॥ इति ॥ ३ ॥

अज्ञानीगारवरसिया ॥ जेजनठेकुमर्तेंग्रसीया ॥

तेहनोकुणटालणहार ॥ विणधर्मदेशनासार ॥ ४ ॥

અર્થ ॥ જે અજ્ઞાનિકે ॥ મિથ્યાજ્ઞાનીહોય અથવા ગારવરસિયાકે ॥ ક્ષત્રિગારવ, રસ ગારવ, શાતાગારવમાંહે મગ્નથયાહોય વહી જેપ્રાણી કુમતૈંપ્રસિયાકે ॥ કદાપ્રદેકુશ્રદાયેં પ્રસારીરહ્યાઢે ઇટલેઅન્યઅન્યદર્શનના આગ્રહવંતઢે શ્ત્યાદિકની કુમતિ તે સારકે ॥ પ્રધાનઈહવીજે ધર્મદેશના તેદીધાવિનાતેઓની કુમતીને બીજો કોણટાલણહારઢે અને સારધર્મદેશનાવિના કુમાર્ગસુમાર્ગની શીખવરપઢે ॥ ૪ ॥

ગીતારથજયણાવંત ॥ જવજીરુજેહમહંત ॥ તસ
વયણેલોકેંતરીયેં ॥ જેમપ્રવહણથીઝરદરીયેં ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ હવે તે દેશનાકેવાપુરુષઆપે તેકહેઢે જે ગીતાર્થહોય ॥ ગાથા ॥ ગીયંજણ ઇસુતં ॥ અઢોતસ્સેવહોશ્વક્ષાણં ॥ ઢજણયસંજુતો ॥ સોગીયઢોમુણેયઢો ॥ ૧ ॥ ત થાજયણાવંત ઇટલે ઢકાયનારક્કહોય વહી જવજીરુકે ॥ સંસારનીબીકરાખનારહોય કે રલેલોટુંબોલીજવાય, લોટુંબોલીયેતો સંસારવધે અને મહંતકે ॥ મહોટાહોય ઇટલે ગુણેગિરુઆહોય તેવાઢત્તમપુરુષોનાંવચનથકી લોકમાંથીતરીયેં જેમઝરસમુદ્રમાં પ્રવહ-
ણકે ॥ જહાજથી પારપામીયેં તેમગીતાર્થની દેશનાયેં સંસારસમુદ્રથીતરીયેં ॥ ૫ ॥

બીજોતોબોલીબોલે ॥ સુંકીજેનિર્ગુણટોલે ॥ જા
ષાકુશીલનોલેલો ॥ જનમહાનિશીથેંદેલો ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હવે જે ગીતાર્થવિનાઢાઢીઢાઢીવાતોકરેઢે તેને શીલ્લામણ આપેઢેકે ગીતાર્થવિના જેબીજો તેતોબોલીનેકે ॥ દેશનાપ્રમુલઆપીને શ્રોતાનેસંસારસમુદ્રમાં બોલે કે ॥ બુઢા-
હેઢે માટેઈવા નિર્ગુણટોલાનેશુંકરીયેં ગીતાર્થવિનાઘણુંટોલુંમલ્યુંહોય પણતેશાકામનું? કેમકે જેઅગીતાર્થઢે તેઘણુંબોલે ઢન્માર્ગપ્રરુપેતોતેહને જાષા કુશીલને લેલેજાણવા. જ-
નકે ॥ હેજન હેલોક (ઈમલોકીકજાષાઢેતેથીઈકવચનઢેમાટેઈમકહેવુંજે) હેલોકો ઈવાત મહાનિશીથસૂત્રમાં દેલોકે ॥ જુઢા ॥ યથા ॥ કુસીલોસન્નપાસઢો ॥ સઢંદેસવલે તહાંદિઢી ॥ ઈવઢમેપંચ ॥ ગોયમાનનિરિક્કઈ ॥ ૧ ॥ પંચેઈસુમહાપાવે ॥ જોનંવજીઢ્ઞગોયમા ॥ સંલંવાઈકુસીલેહિં ॥ જમીહિસોસુમર્શજહા ॥ ઇતિમહાનિશીથે ॥ ઈમાં ઈમ કહુંજે પાસઢાદિકપાંચનેજેનવરજે તેમાં સંલપકુશીલાદિકદોષઆવે અનેતેદોષથીસુમતિની-
પરેંસંસારજમે ॥ તથા ॥ તહાંજિપ્રાકુસીલે સેણં અણેગહા તિત્ત કઠુઅ કસાય મહુરાં લવણાં રસાં આસાયંતે અવિઢાસુયાં ઇયપરલોગોજયવિરુઢાં સલોસાં મયારજ-
યારુચ્ચારણાં અવસંપ્રક્ષાણં સંતાઝિઢંગાં વાજણંતે અસમયન્નુધમ્મદેસણાવત્તણાય

जिप्रा कुसीलेणेए सेजयवं किंजासाए विजासाए कुसीलचंजवइ गोयमाजवइसेजयवं
जइएवं ताधम्मदेसणंकायवं गोयमा सावक्काणं च द्वाणं वयणाणंजोनजाणइ विसेसं
बुज्जुपि तस्सनखमंकिमंगपुणदेशणंकाळ इतिमहानिशीथे ॥ ६ ॥

जनमेखननीनहीईहा ॥ मुनिजाषेमार्गनीरीहा ॥

जोबहुजनसुणवाआवे ॥ तोलाजधर्मनोपावे ॥७॥

अर्थ ॥ जनमेखनके० लोकजेलाकरवानी नहीईहाके० इहातोतथी पणधर्मनी प्राप्ति
जाणीने लोकआवीवेसेढे तेनेमुनीश्वर जैनमार्गजाषे पणनिरीहाके० आशारहितथकाक
हे पणकोडीमात्रनीआशानराखे अनेयशतथा माननी इहानराखे. एरीतेधर्मदेशनादेतां
कदाचित् घणा लोक सांजलवाआवे तोधर्मनोलाजघणोथाय घणालोक धर्मपामे सं-
सारतरे ॥ ७ ॥

तेहनेजोमार्गनजाषे ॥ तोअंतरायफलचाखे ॥

मुनिशक्तिबतीनविगोपे ॥ वारेतेहनेश्रुतकोपे ॥८॥

अर्थ ॥ तथा जे लोकधर्मसांजलवाआव्या तेहनेधर्ममार्ग नजाषेके० नसंजलावे तो
ते मुनियें ज्ञाननोअंतरायकह्यो तथा विघ्न कछुं तेहनांफल चाखेके० जोगवे एटले
ज्ञानावरणीकर्मबांधे ॥ गाथा ॥ अन्नाणीवस्काणंकरेइ ॥ जोतस्सदोइपावफलं ॥ नाणी-
विजोनजासइ ॥ सोलहपनाणविग्घंखु ॥ १ ॥ इतिहि तोपदेशमालायां ॥ तेमाटे मुनिमां
जोदेशनाआपवानी ठतिशक्तिहोय तोगोपवेनही अथवा देशनाआपतोथको थाके
नही तथा धर्मदेशनादेताथकाने जे वारेढे नाकहेढे तेप्राणीने श्रुतकोपेके० जवांतरे
ज्ञानावरणीबांध्युहोय ते उदयथाय अज्ञानपणुंआवे एटले श्रुतकोप्युं ॥ ८ ॥

नविनिंदामार्गकहेतां ॥ समपरिणामेंगहगहतां ॥

मुनिअहचरितमनरंगे ॥ जोईलीजेंबीजेअंगे ॥९॥

अर्थ ॥ एटलेशुद्धमार्गकहेतांनिंदानथी केमके देशनातेज्ञाननोहेतुढे समपरिणा-
मके० रागद्वेषरहितपणे एटलेकोइऊपररागद्वेषनकरे अनेकोशुं नामखेइ तेनाअवर-
णवाद नवोले एरीते गहगहतांके० हर्षपामीजाषें एमआडकुमारतुंचरित्र बीजुअं-
गश्रीमुखडांगसूत्रना बीजाश्रुतस्कंदे ठठाअध्ययने जोइखेजो ॥ यथा ॥ इमंवयंतंतुमं
पाउकुवं । पावाईणो गरिहसिसबमेव ॥ पावाईणो पुढोपुढोकिट्टयंता॥सयंसयंदिष्टी करे-

तिपाठ ॥ १ ॥ तथन्नमन्नस्सगरहमाणा ॥ अखंतिउसमणामाहणाय ॥ सतोय अढी-
असतो अनढी ॥ गरहामोदिघ्नीनगरहामो किंचि ॥ २ ॥ नकिंचि रूवेणमजिधार-
यामो॥सदिद्धिमगंतुकरेमिपाठ इत्यादिकअधिकार मननेरंगेकरीनेजो ॥ ए ॥

कोईजाषेनवीसमजावो ॥ श्रावकनेगूढाजावो ॥

तेजुठकहाल-धठा ॥ श्रावकसूत्रेंगहियछा ॥ १० ॥

अर्थ ॥ वलीकोइकएमकहेढे जे श्रावकने गूढाजावोके० सूद्धमअर्थशुंसमजावो णो
एनहीसमजावो जोतमेसमजावशोतो सर्वनेपूढताफरशे सामाआपणांढिज्जोशे एवी
रीते जेकहेढे तेजुठकहेढे केमके श्रावकनेतो श्रीजगवतिसूत्रमध्येल्लछा, गहियछा,
पुढीयछा, अजिगयछा, विणिडियछा इत्यादिकपाठकह्योढे माटेजोश्रावकनेगूढअर्थन-
समजाव्याहोय तोएपाठकेमकह्योढे इतिजाव ॥ १० ॥

कहेकोईनवीसिजोमी ॥ श्रुतमान्हीकाईखोमी ॥ तेमि

थ्याउ-धतजावा ॥ श्रुतजलधिप्रवेशेनावा ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ वलीकेटलाक असमंजस एमबोखेढे के नवीसीजोडीके० नवाग्रंथ अथवा
स्तवन सझाय जोरुवानुं शुंकामढे केमके श्रुतके० सिद्धांतमांतोकांइखोरुनथी एटखे
सिद्धांतमांढे तेकरतांतमे अधिकशुंकहेढे एवुंकहेढे तेपण मिथ्याके० खोंढुं कहेढे
कारणके सिद्धांतमांथी ऊद्धरीनेजेग्रंथकह्योढे तेजावढे ते श्रुतजलधिके० श्रुतरूपस-
मुद्धमां प्रवेशकरवाने नावासरिखाढे एटखेसमुद्धमां जोनावाहोय तोप्रवेशथाय तेमज
सिद्धांतरूपसमुद्धमांपण जो एग्रंथप्रकरणरूपीनावडांहोय तोजप्रवेशथाय ॥ ११ ॥

पूरवसूरीयेंकीधी ॥ तेणेजोनविकरवीसिद्धी ॥

तोसर्वेकीधोधर्म ॥ नवीकरवोजोयोमर्म ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एवुंसांजली वली प्रतिवादीबोझ्याके तो पूर्वाचार्येजे जोडीकीधीढे तेहज
जणो तेणेके० तेमाटे जोनवीकरवीसिद्धिके० नवीजोमीनकरवी एमवातसिद्धयई
एटखेनवाप्रकरणप्रमुखजोडवानही एमसिद्धयथुं एवुंबोलनारने उत्तरकहेढेके तो पू-
र्वेसर्वउत्तमजीवोथया तेणेसर्वेधर्मकह्योढे तेमाटे तमेवलीधर्म शुंकरवाकरोढो, तमने
पणनकरवो केमके पूर्वाचार्येजोडीकरीढे माटेआपणेनकरवी तोपूर्वेधर्मपणघणाजी-
वेकह्योढे माटेआपणेनकरवो ए मर्मके० एजाव ॥ १२ ॥

पूरवबुधनेबहुमाने ॥ निजशक्तिमारगग्याने ॥ गुरु

कुलवासीनेजोडी ॥ युगतिएहमान्हीखोडी ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ माटे जोग्रंथनोजोडनार आवोयश्नेनवाग्रंथजोडे तोतेमांकांशदोषनथी
 पूरवबुधनेबहुमानेके० पूर्वपंडितगीतार्थथया तेहुनुबहुमानकरेजेपूर्वाचार्यआगलेंहुंते शा-
 हीसाबमांडुं पणतेनुवचनखंडेनहीतथापोतानी शक्तिप्रमाणेयोजनाकरे पण अधिकयो-
 जनानकरे जोअधिकयोजनाकरे तोकोशकतेकाणेखोदुंआवीजाय माटे शक्तिप्रमाणे
 जोडे वलीमार्गग्यानेके० जैनमार्गनुंज्ञानचोखुंनिर्मलहोयतोजोडे वली गुरुकुलवासीहोय
 तेसंप्रदायशुरूजाणे तेवारेंयथार्थजोडाय एवापुरुषेजोडवुं युक्त घटमानठे एह-
 मांकांशखोडीके० हाणीनथी ॥ १३ ॥

एमश्रुतनोनहीउठेद ॥ एतो एकदेशनोभेद ॥

एअर्थसुणिउल्लासें ॥ जविवरतेश्रुतअच्यसासें ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ परीते नवीजोडीकरतां श्रुतज्ञाननो उठेदनथीथातो पणश्रुतवृद्धियायठे
 एतोएकदेशेजेदठे एटले ग्रंथनामेजेदठे पण आत्यंतिकजेदनथी वली एग्रंथनोजे अ-
 र्थके० जावते उल्लासेंके० हर्षे सांजलीने जव्यप्राणीते श्रुतज्ञानजणवाना अच्यसासां
 वत्ते केमके तेहनामनमांहे एमउपजेके आग्रंथमां आटलीवातकहीठे तो सिद्धांतमां
 तोघणासुखजावकह्याइशे तेसारुवधारेजणवानो अच्यसाकरे माटेनवीजोडीकरवी ते
 सिद्धांतनीवृद्धिकरेठे पण उठेदकरतीनथी इतिजावः ॥ १४ ॥

इहांदूषणएककहाय ॥ जेखलनेपीमाथाय ॥ तोपण

एनवीजोडीजे ॥ जोसज्जनपुरुषदीजे ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ इहांएकदूषणकहेवायठे तेआवीरीतेके पंडितलोकेग्रंथकरेठे तेथीपंक्तिनो
 यशवादबोलायठे तेजेखललोकहोयतेथीखमातुंनथी माटे ते खललोकोने पीडा था-
 यठे तोपणएनवीजोडीकरवी ते नवीजोडीजेके० नमूकीयें जोसज्जनपुरुषने सुखआपीयें
 तोनवाग्रंथजोडताजजश्यें पणथाकिर्येनहीइत्यादिजावः ॥ १५ ॥

तेपुण्येहोसेतोष ॥ तेहनेपणइमनहीदोष ॥ उज

मतांहीयडेहीसी ॥ जोइलीजेपेहेलीवीसी ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ ते नवाग्रंथजोरतां पुण्यथाशे तेपुण्येकरीने सज्जनलोकोने संतोषउपजशे इहां
 सज्जनपदबहारथीलश्यें तथा तेहनेपणके० तेखललोकोनेपण एमदोषनथी एटलेतेने
 पणपीडानथाय. केवीरीतेनथायके जो उजमतांके० उद्यमकरीने हीयडेहीसीके० हृदयमां
 हर्षपामीने एअर्थ प्रथमवीसीमां हरिजगदसूरियेंकथुंते तेजोइ लेजो ॥ यतः ॥ इकोपुणहोइ-

दोसो॥जंजायइखलजणस्सपिडत्ति ॥ तहविपयटोइहं॥दिहुंसुयणाणअइतोसं॥१॥तत्तोचि
यजंकुसलं ॥ तत्तोत्तिंसिंपिहोइनहुयीडा ॥ सुद्धासयापवित्ति ॥ सढेनिहोसियाज्जणिया ॥३॥

कहेकोईकजूदीरीतें ॥ मुनिजिह्वापेदीतें ॥ तेजू
तुंशुजमतिईहे ॥ मुनिअंतरायथीबीहे ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ वलीकोईकतो जूदीजरीतेंकहेढे जे देशनादेवानीनाकहीयेढेयें तेहनोआ
शय एढे जेमुनीदेशनादेतां अमारीजीहाजांगोढो कारणकेतमे एवोमार्गप्ररुपोजेथकी अ-
मनेजिहाकोइआपेनही ते जीतीकेण्बीकनेमाटे देशनादेवानी नाकहीयेढेयें तेजुतुंके
एमबोलनारापण खोटुंकहेढे केमके जेयथार्थदेशनाआपनारमुनिढे तेजुजमतिने ईहेके
वांढेढे एटले उत्तरोत्तर शुज अध्यवसायराखनाराढे तो ते एह्वा मुनिराज तो अंत-
रायथीबीहेढे के जोकोईने अंतरायपाडीशुं तोपोतानेअंतरायकर्मबंधाशे तो एवामुनि
बीजानी जिहाकेमजांजे ॥ इतिजावः ॥ १५ ॥

जेजनढेअतिपरिणामी ॥ वलीजेहनहीपरणामी ॥

तेहनेनितेंसमजावे ॥ गुरुकटपवचनमनजावे ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ माटे जे लोक अतिपरणामीढे एटले एकनिश्चैमार्गज आदख्योढे ते पोतेज
आ स्तवनमां आगलकेदेशे जे-जेदखवजाणतांकेइमारगतजे ॥ होयअतिपरिणतिपर-
समयथितिजजे ॥ वली केटलाकलोकते नहीपरणामीकेण्केवल व्यवहारनेज आदरेढे
तेक्रियाव्यवहारमांराता पणनिश्चैमार्गजाणताजनथी तेपण पोतेजआस्तवनमांआगल-
कदेशे केइनवीजेदजाणेअपरिणतमती ॥ शुद्धनयअतिहिगंजीरढेतेवती ॥ एवचनथीतो
एमजाणीयेढेयेंजे अतिपरिणतिते निश्चयवादी अने अपारणतिते व्यवहारवादी तथा
विशेषावश्यकमध्ये तो वृत्तिकारेंएमलखुंढे जे इहशिष्यास्त्रिविधास्तद्यथा अपरिणामा
अतिपरिणामाः परिणामाश्चेति तत्राऽविपुलमतयोऽगीतार्था अपरिणतजिनमतरहस्या
अपरिणामाः अतिपरिणामा अतिव्याप्तापवादहृष्टयोऽतिपरिणामाःसम्यक्परिणतजिन-
वचनास्तुमध्यस्थवृत्तयःपरिणामाः तत्रयेअपरिणामास्तेनयानांयः स्वस्वआत्मीयआत्मी-
यविषयो ज्ञानमेवश्रेयः क्रियावाश्रेय इत्यादिकस्तमश्रुतानाः येत्वतिपरिणामाः तेपि-
यदेवैकेननये क्रियादिकं वस्तुप्रोक्तं तदेतन्मात्रं प्रमाणतया एहंत इत्यादिकलखुंढे
इहांतो पूर्वोक्तअर्थपणलागेढे तथा महाजाण्योक्तअर्थ पणलागेढे वलीविशेषे बहुश्रुत-
कहेतेखरूं इतिजावः एह्वाअतिपरिणामी तथा नही परिणामी जे लोकढे तेहनेनि-
तेंकेण्ण्यायमार्ग स्याद्वादमार्गदेखाडी गुरुसमजावेढे अथवा नितेकेण्णिरंतरदेशनार्येक-

रीसमजावेढे तेकोणसमजावेढे गुरूके० गुरूसमजावेढे एमवृहत्कल्पजाप्यमांवचनढे ते
मनमांजावीनेंकहेढे ॥ यतः॥ अइपरिणइअपरिणइ ॥ दुपहंविमग्गंजणोपणासंति ॥ तं-
द्वादेसणमाइक्कई ॥ सुहगुरूमग्गरक्कठा ॥ १ ॥ १७ ॥

खलवयणगणोकुणसूरा ॥ जेकोढेपयमांपूरा ॥ तुज
सेवामांजोरहीयें ॥ तोप्रजुजशलीलापामीयें ॥ १९ ॥

अर्थ॥ तेमाटे देशनान देवी विगेरे खललोकनां वचनने कोणशूरवीरपुरुष गणेके० कोण-
खात्रमांआणे एटखे शूरवीर तेने गणतीमांआणताजनथी. जे खलपुरुषढे तेपयके० दूधमांथी
पण पूराकाढेढे माटे जे देशनागुणकारीढे तेहने अहितकारी कहेढे तो हे प्रजुजी तेहनां
वचन लेखामांगणीयें नही अने तुजसेवामांरहीयेंके० तमारी आझापाढीयें एटखेतमारी
आझापवीरीतेंढे जे देशनाआपतां लाजजथायढे माटे देशनाआपवी ए आझा पालनरूप
तमारीसेवाढे तेसेवामांजोरहीयें तो जशलीलापामीयें. प्रजुपद संबोधनकरी आगलसंबं
धकखोढे अथवा प्रजुतानोयशतेहनीलीलापामीयें इतिजावः ॥ १९ ॥ एचोथीढालनेविषे
खललोके गुणवंतनेदूषणदीधा तेहनासमाधानकखा. हवे पांचमीढालमां खललोकनिर्गु-
णीढतां पोतानाआत्माने गुणकारीमानेढे तेनेदोष दीयेढे तेसंबंधेपांचमीढालकहेढे ॥ १९ ॥

॥ ढाल पांचमी ॥

॥ रागरामघ्री ॥ मंत्रीकहे एकराजसजामां ॥ एदेशी ॥
विषमकालनेजोरेंकई ॥ उठ्याजडमलधारीरे ॥ गुरुगढ्ढोमी
मारगलोपी ॥ कहेअमेंजग्रविहारीरे ॥ १ ॥ श्रीजिनतुंआलं
बनजगने ॥ तुजविणकवणआधारेरे ॥ जगतलोकनेकुम
तिजलधिथी ॥ बांदिग्रहिनेतारेरे ॥ श्रीजिन० ॥ २ ॥

अर्थ॥ विषमकालनेजोरेंके० पांचमोआरो तथा हुंढाअवसर्पिणीकालनेजोरें केटलाए-
क उठ्याके० प्रगटथया जडके० मूर्ख वली मलधारीके० बाह्यशरीरेपणमेला अनेअंतरंगपाप-
मेलेकरी मलीनथयेला माटेमेलनाधरनाराकखा एटखे एजावजे एढालप्राएहुंढीआ हुंका-
आअ्रीढे पढीवी जाजीवोनेपणशिखामणदाखलढे. हवेते हुंढीआओने मायेगुरुनथी माटे
एमकहुंजे उठ्याजडमलधारी ॥ उक्तचवंगचूखिकायां ॥ श्रुतहीलनाअध्ययने विक्रमकाला-
उपन्नरसय ॥ पणहत्तरीवासेसुगएसुकोहंडी ॥ अपरिगहिवंतरी यहावाउंजारदेवासे ॥ १ ॥
सूयहीलणाजिणपडिमा ॥ जत्तिनिसहे कारयासहंदाचारा ॥ डुमेहा मलिणाडुग्गइमि-
णि ॥ बह्वेजिक्कायरासमुप्यजिहित्ति ॥ एटखे गुरुने तथागलनेढांडी मारगलोपीके०

उन्मार्गप्ररूपीने तथा तेमने कोइपुढे तेने एमउत्तरआपे जे अमे उग्रविहारना करनारढीए तथा अमे अद्भुतमार्गपाम्याढैयें माटे श्रीजिनके बाह्यअर्ज्यंतरलक्ष्मीयुक्त एहवाहे जिन-राज तुंज जगतने आलंबनके आधारठे पण हे प्रभुतमाराविना बीजोकोणआधारठे तमेतमाराजकिनाकरनारा जे जललोकठे तेहने कुमतिरूप जलधिके समुद्र तेथकी बाहिग्रहीने तारोके पारजतारो एटखे नवनवाकदाग्रहउपजतावारो ॥ २ ॥

गीतारथविणजूलाजमता ॥ कष्टकरे अजिमानेरे ॥ प्रायें
गंठीलगेनवीआव्या ॥ तेखूताअज्ञानेरे ॥ श्रीजिन० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेते मूर्खलोक गीतार्थविनाजूलाजमते अहंकारेंकरीजेपोतानो एकमत पकड्यो तेहनाअजिमानेकरी लोच, जिह्वा, उघाडुंमाथुं, उघाडापग इत्यादिककष्टकरता फरेढे, पणप्रायें एमजाणीयेंढैयेंजे तेखोक गंठीलगेपणआव्यानथी एटखेगंठीजेदपणन-थीकखो तोसमकितनीवाततोवेगलीढे तेप्राणीअज्ञानने विषेजखूता ठे केमके गुरु-आणाविनाढेमाटेइतिजावः ॥ ३ ॥

तेदकहेगुरुगढगीतारथ ॥ प्रतिबंधशुंकीजेंरे ॥ दर्शन
ज्ञानचरितआदरियें ॥ आपेंआपतरीजेंरे ॥ श्रीजिन० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वलीते पोतानुंएकाकीपणुं थापवामाटे एमकहेढे जे गुरुनोप्रतिबंध गीतार्थ-नोप्रतिबंध तथागढनोप्रतिबंध राखी तेप्रतिबंधेशुंकरियें केमके प्रतिबंधतेतो दुःखनोहे तुढे माटेप्रतिबंधकोइसाधेनकरवो मात्र दर्शन ज्ञान चारित्र ए रत्नत्रयी आदरीयें बी-जोकोइकोइने तारणहारनथी आपेआपतरीजेकेपोतेपोतानीमेलेतरीयें ॥यतः॥ अप्यान-ईवेयरणी ॥ अप्यामेकुडसामखि ॥ इतिवचनात् ॥ ४ ॥

नवीजाणेतप्रथमअंगमां ॥ आदिगुरुकुलवासोरे ॥ कह्यो
नतेविणचरणविचारो ॥ पंचाशकनयखासोरे ॥ श्रीजिन० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेएनेउत्तरआपेढे के ते एमनथी जाणताजे प्रथमअंगमां श्रीआचारांग सूत्रनी आदिकेधुरें गुरुकुलवासोकेगुरुकुलवासकह्योढे ॥ यतः ॥ सूर्यमेआजसंतेणं ॥ जगवयाएवमस्कायं एमएसूत्रमाहेकहुंजे सूर्यकेसांजद्वयुं मेकेसुधर्मास्वामी जंबूप्रतें क-हेढे के में एम सांजद्वयुंढे साक्षात् पणकरणाघाटेनही आजसंतेणंकेआमृशता जगवान वीरना चरणलंकासताथकां सांजद्वयुं एवचनेकरीने सुधर्मास्वामीयें एमबताव्युं जे गुरुकुलवासेंवसतुंइतिजाव नकेनही तेविणकेतेगुरुकुलवासविना चरणकेचारित्र एम

विचारोकेणचितनकरो एटखेएजावजे गुरुकुलवासविनाचारित्रनहोय एमपंचाशकमांहे श्रीहरिचक्रसूरियें खासोके०उत्तम नयके०न्यायकहोते ॥यतः॥दंसणनाणचरित्तं ॥ गुरु-
कुलवासंसिसंगयंत्रणियं ॥ अगुरुकुलवासियाणं ॥ दुप्पडिळंछंछुत्तिएवमवि ॥१॥ तथा सि-
खांतमापणपिंडविशुद्धं चारित्रनी शुद्धिकहेवायते तेपिरुविशुद्धितो जो गुरुकुलवासहोय
तोथाय तेमाटे गुरुकुलवासविना चारित्रनहीं ॥ यतः ॥ पिंडंअसोहयंतो ॥ अचरिचीइ-
हसंसर्जनढी ॥ चारित्तंमिअसंते ॥ सदादिस्कानिरिडिया ॥ ११ ॥ इति ॥ ५ ॥

नित्येगुरुकुलवासेंवसवुं ॥ उत्तराध्ययनेजाण्युरे ॥ तेहनेअप
मानेवलीतेहमां ॥ पापश्रमणपणुंदाख्युरे ॥ श्रीजिन० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वली निरंतरगुरुकुलवासें वसवुं एम श्रीउत्तराध्ययनसूत्रनाअग्यारमाअध्यय-
नेकछुं ते यतः वसेगुरुकुलेनिबं ॥ जोगवडवहाणवं ॥ पियंकरेपियंवाई ॥ सेसिखंलकुम-
रीइई ॥१॥ इति वली तेहनेके०तेगुरुनेअपमानेके०अवज्ञाकरेतोतेहनेवलीतेहमांके०तेउ-
त्तराध्ययनना सत्तरमापापश्रमणियअध्ययनमध्येज पापश्रमणपणुंदेखाख्युंते एटखेगुरु-
आदिकनी निंदाकरतोहोयतो तेहनेपापश्रमणकहीयें ॥यतः॥ आयरियजवझायाणं ॥
सम्मनंपडितप्पई ॥ अप्पडिपूयंएथडे ॥ पावसमणित्तिवुछई ॥ १ ॥ तेमाटेगुरुकुलेरहेवुं

दसवैकालिकगुरुशुश्रूषा ॥ तसनिंदाफलदाख्यारे ॥ आवंतिमां
वहसमसदगुरु ॥ मुनिकुलमज्जसमजाण्यारे ॥ श्रीजिन० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वलीइशवैकालिकसूत्रनेविषे नवमाध्ययने गुरुनी शुश्रूषाके०सेवाकरवी तेसे-
वानां फल वणांकह्यांते ॥ काव्य ॥ आयरियग्गिमिवाहियग्गी ॥ सुस्सुसमाणोपडि-
जागरेज्जा ॥ आलोइयंगीयमेवनच्चा ॥ जोढंदमाराइयइसपुज्जो ॥१॥ इत्यादिक आखो
त्रीजोउदेशोजाणवो वली तसनिंदाके०तेगुरुनी निंदानां फलपण तेदसवैकालिकमांहेज
नवमाध्ययनना पहेखाउदेशामां कह्यांते॥काव्यं ॥ आसीविसोआविपरसुयडो॥किंजीव-
नासाउपरंतुकुज्जा ॥ आयरियपायापुणअप्पसत्ता ॥ अबोहिआसायणनडि मोखो॥१॥
इत्यादिकसंपूर्ण प्रथमउदेशोइहांजाणवो वली आवंतिमांके०आचारांगमां पांचमाअ-
ध्ययनना पांचमाउदेशामध्ये सदगुरुनेइहसमानकह्याते तथा मुनिनाकुलके०समूह ते
मज्जसमानकह्याते तथाचतत्सूत्रं सेवेमि तंजहा अविहरएपडीपुत्तेचिठंति समंसिजोमे
उवसंतरएसारक्कमाणे सेचिठंति इत्यादिक एनी वृत्तिनो वच्चेथीएकदेशलखीयेंतेयें इ-
हपुनः प्रथमजंगपतितेनोजयसज्जाविनाधिकारस्तथाचूतस्यैवायंइवइष्टांतः सचइदोनि-
र्मलजलस्यप्रतिपूर्णोजलजैः सर्वैर्जुजैरूपशोचितःसमे भूजागे विद्यमानोदकनिर्गमप्रवेशो
नित्यमेवतिष्ठति नकदाचिन्तोषमुपयातिसुखोच्चारवतारसमन्वितउपशांतमपगतजरजः

कालुष्यापादकं यस्य स तथानानाविधांस्तुयादशान् गणान्सहवायादौगणैरात्मानमा-
रक्षयन्प्रतिपालयन्सारक्षन् तिष्ठत्येषांक्रियाप्रकृतैवयथावासो हृदस्तथाचार्येपीति द-
र्शयतिसेचिच्छ इत्यादिसआचार्यः प्रथमचंगपतितःपंचविधाचारसमन्वितो अष्टवि-
धाचारसंपदुपेतःषट्त्रिंशकुणगणाधारो हृदकट्योनिर्मलज्ञानप्रतिपूर्णः समेच्छागइति-
संसक्तादिदोषरहिते सुखविहारक्षेत्रेसमोवा ज्ञानदर्शनचारित्राख्योमोक्षमार्ग उपशम-
वतांतत्रतिष्ठतिसमध्यास्तेकिंचूत उपशांतमोहनीयइतिकुर्वन् जीवनिकायान् रक्षन्
स्वतः परतश्चसदुपदेशदानतो नरकादिपाता रेतिस्रोतोमध्यग इत्यनेन प्रथमचंगपतितं
स्थविराचार्यमाहृतस्यहि श्रुतार्थदानग्रहणसम्रावात्स्रोतोमध्यगतत्वं सचकिंचूतःस्यादि-
त्याह इत्यादि ॥ ७ ॥

गुरुदृष्टिअनुसारैरहेता ॥ लहेप्रवादप्रवादरे ॥ एपणअर्थ
तिहामनधरिये ॥ बहुगुणसुगुरुप्रसादरे ॥ श्रीजिन० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वलीगुरुदृष्टिकेगुरुनामुखआगल रहेतां तथा अनुसारैकेगुरुनेअनुजारी
रहेतां लहेप्रवादप्रवादकेगुरुदृष्टेवाद् तेनेप्रवादकहिये तेप्रवादकरीने प्रवाद जाणे
एटलेप्रवादतेआचार्यपरंपरानोउपदेश तदूप्रवादकरीने सर्वज्ञउपदेशरूपप्रवादानेजाणे
अथवा प्रवादजे सर्वज्ञवाक्य तेणेकरीने अथवा प्रवादजे अन्यतीर्थिजना वाक्य तेप्र-
तेपरिहाकरीनेजाणे परीतेगुरुपासेरहेतांज्ञान अंगीकारकरे इत्यादिक एअर्थ, पणति-
हांकेगुतेआचारांगना पाचमाअध्ययनना ठाळादेशामां कहुंठे तेमनमां धरिये तत्सू-
त्रं अणाणाए एगे सोवछाणे अणाणाए एगे ॥ निरूवछाणे एयं ॥ तेमाहोउपयंकुस-
लस्सदंसणं॥तद्दिष्टिए तमोत्तीए तप्पुरकारे तस्सन्नितन्नियेसणे अजिचूय अदक्ख अण-
जिचूए पडू निराळंबणयाए जे महंअवहिमणे पवायेणपवायंजाणेज्जा सहसंमुश्याए
परवागरणेणं अन्नेसिं वाअंतिएसोच्चा निदेसं नातिवत्तेज्जा मेहावी सुपडीखेहिय सब-
तोसबआएसममेव समजिजाणीज्जाइत्यादिक एहनोअर्थटीकामांतोबहुठे पणआहिं श-
ब्दार्थमात्रलिखीये ठेये अणाणाएकेगुरुआज्ञारहित एगेकेकेटलाक सोवछाणेके
धर्ममांसदानउद्यमवंतथया तथा केटलाक अणाणाएकेअनाज्ञायें निरूवछाणेकेसदअ-
नुष्ठाननाउद्यमरहीत एयंकेएवेकुमार्गने सदमार्गनाउद्यमनुंआलसजाणुं ह्वेफरिगुरु-
शिष्यनेकहेठे तुजने ए वे मांहेजो एवंकुसलस्सदंसणंकेएतीर्थकरनोदर्शनअजिप्रा-
यठे तद्दिष्टिएकेविनितशिष्ये तेआचार्यनीदृष्टीये वर्तुं तमोत्तिएकेतेआचार्यनीमुक्ति-
येवर्तुं तप्पुरकारेकेतेआचार्यनी आज्ञा आगलकरीनेवर्ते तस्सन्निकेतेथोनीसंज्ञा-
जाणे चित्तनोअजिप्रायजाणे तन्नियेसणे केसदागुरुकुलवासैवसे एहवोशिष्यकेवाणु-

नेपामे तेकहेते अजिजूयकेपरिसहउपसर्गनेजीतीने अदखूकेपातिकर्मनेउहेदे हे शिष्यवली अणजिजूएकेपरिसहोपसर्गनेअणजित्योथको पहुकेसमर्थहोय निराखे-
बणयाएकेमातापितासज्जनादिकना आलंबनरहितपणे विचरवानेकोणसमर्थहोय
तेकहेते जेकेजेकोइपुरुष महेकेमाहाराअजिप्रायथकी अबहिमणेकेमनबाहेरनयी
निकह्युंजेहुं षट्छे सर्वज्ञउपदेशेंवर्ते इतिजावः तेसर्वज्ञउपदेशकेमजाणीयेंतेउपरें-
कहेते पवाएणपवायं जाणेज्जा एअर्थ 'लहेप्रवादप्रवादें' एमकळुंतिहांकखोते तेजाणुं
हवेपूर्वोक्तजेप्रवादते त्रणप्रकारेजाणे तेकहेते सहसंमुझ्याएकेपोतानीमतिअवध्यादि-
कमते अथवा परवागरणेणंकेसिद्धांतिकरीने वाकेअथवा अनेसिकेअन्यआचार्या-
दिकतेहने वाअंतिएसोच्चाकेसमीपेंसाज्जनीने यथार्थजाणीने निदेसनातिवत्तेज्जाके
तीर्थकरना उपदेशनेउलंगेनही केमकेजे मेहावीकेपंपीत सुपडिलेहियकेजळेप्रकारें
जोईने सबतोसबआएकेसर्वप्रकारें अव्यक्तेत्रेंकालजावें सर्वपणे स्वदर्शन परदर्शनप्रतें
सममेवकेसम्यक्करीते समजिजाणीज्जाकेजाणीनेनिराकरणकरे इत्यादिकबहुअधि-
कारते तेमाटे बहुगुणसुगुरुप्रसादेकेगुरुआदिकनापसायथी बणागुणधाय ॥ पुश्चाजस्त
पसियंति ॥ संबुद्धापुबसंधुया ॥ पसन्नालाजइस्संति ॥ विउलंअठियंसुयं ॥ १ ॥ इत्युत्त-
राध्ययनेप्रथमाध्ययने इहसूत्रआलावोविषमहूतोमाटेअर्थकह्योते ॥ ८ ॥

विनयवधेगुरुपासेंवसतां ॥ जेजिनशासनमूलोरे ॥ दर्शन

निर्मलउचितप्रवृत्ति ॥ सुजरगेंअनुकूलोरे ॥ श्रीजिन० ॥ ९ ॥

अर्थ॥वली गुरुपासेवसतां विनयवधे अने जेविनयते जिनशासननुं मूल ठे॥यतः॥एवं-
धम्मस्स विनउंमूलंपरमोसेमोक्कोइति दसवैकालिक नवमाध्ययनना बीजा उदेशकेकह्यो
तथा विनयफलंशुश्रूषा, गुरुशुश्रूषाफलंश्रुतज्ञानं॥ ज्ञानस्यफलंविरति, विरतिफलंचाश्रव-
निरोधः॥१॥ आश्रवनिरोधाद्भवसं, ततिहयः संततिहयान्मोक्षः॥ तस्मात्कल्याणानां, स-
र्वेषांजाजनंविनयः॥१॥इति प्रशमरतौ वली गुरुकुलवासेंदर्शनअज्ञानिर्मलथाय उक्तंच सब-
गुणमूलजुठ ॥ जणीउंआयारपढमसूतेजं ॥ गुरुकुलवास्तोवस्सं ॥ वसिज्जाउंतल चरणढी ॥१॥
इतिधर्मरत्नवचनात् वलीगुरुकुलवासें दर्शनअज्ञानिर्मलथाय. तथा उचित केयोग्यप्र-
वृत्तिथाय तेपणसुजरगेंकेजलारागसहितप्रवृत्तिकरे तेपण अनुकूल केसन्मुखजावप-
णेकरे पणवेठनीपेठेनकरे ॥ ९ ॥

वैयावर्चेपातिकत्रूटे ॥ खंतादिकगुणशक्तीरे ॥ हितोपदेशें
सुविहितसंगे ॥ ब्रह्मचर्यनीगुतिरे ॥ श्रीजिन० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ गुरुनोवैयावच्चकरतांथकां पातिके० पापकर्मत्रूटे यतः ॥ वैयावच्चेणंजंते जीवे किंजणइवेयावच्चेणंतिवयरनाम गोथं कम्मनिबंधइ इतिउत्तराध्ययने उगणत्रीसमाध्य यनेकखुं वलीगुरुआदिकपासेरहेतां खंतादिके० कमाप्रमुखगुणनीशक्तिवधे तथा गुरुपासेरहेतोथको हितोपदेशसांजले तेणेकरी तथा सुविहितनासंगेकरीने ब्रह्मचर्यनीगुसिके० नववाडोजलीरीतेपाळे तेगुसिपणवाधे ॥ १० ॥

मनवाधेमृडुबुद्धीकेरा ॥ मारगजेदनहोवेरे ॥ बहुगुणजाणे एअधिकारें ॥ धर्मरणजेजोवेरे ॥ श्रीजिन० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ तथा मृडुबुद्धीकेराके० जे रुजुमतिनाधणीहोयतेहना मनवाधेके० चित्त मांहे उह्यासवधे कारणके जेजोलालोकहोयतेगुरुसाथेदेखीने हर्षपामे अने गुरुशी जूदादेखीने जडकीजाय तथा मारगनोजेदनथाय अने जे एकाकीमार्गप्ररुपे तेघणो अपवादप्ररुपे अने गीतार्थघणोउत्सर्गप्ररुपे एवीरीते जूदीजूदी प्ररुपणा सांजलीने लोकपणजिन्नमार्गसमजे तेथीधर्ममार्गनोजेदथाय अनेगुरुसाथे जेलारहेताथकांनथाय. इत्यादिक गुरुकुलवासमांहे बहुके० घणागुणजाणे एअधिकारेंके० एगुरुकुलवासना अधिकारनेविषेधर्मरत्नग्रंथजेप्राणी जुए तेजाणे एटले एग्रंथमांगुरुकुलवासंरहेतां घणागुणढेतेविस्तारेंकखुंढे इतिजावः॥११॥

नाणतणोसंजागीहोवे ॥ थिरमनदर्शनचरितेंरे ॥ नत्यजे

गुरुकहियेंएबुधजाण्युं ॥ आवश्यकनिर्युक्तेरे ॥ श्रीजिन० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ वली तेजीव गुरुपासेथीज्ञानजणे माटे नाणके० ज्ञाननोसंविजागीथाय तेमज दर्शननेविषे तथाचरितेके० चारित्रनेविषेपण तेहनुंमनथिररहे तेप्राणीगुरुके० गुरुआदिकने कहियेंके० कोशकाळे नत्यजेके० नढांडे एरीते बुधजाण्युंके० पंडितलोकेकखुं एटले जडबाहुस्वामी चउदपूर्वधर तेणेआवश्यकनिर्युक्तिनेविषे एमकखुंढे यतःनाणस्सहोश्जागी ॥ थिरयरउदंसणेचरितेय ॥ धन्नाआवकहाए ॥ गुरुकुलवासंनमुंचंति ॥१२॥ इति ॥ १२ ॥

जौतप्रतेंजेमबाणेहणता ॥ एअधिकारें ॥ श्रीसबरारे ॥ गुरुठांनि

आहारतणोखप ॥ करतातेममुनिनिवरारे ॥ श्रीजिन० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ तथा जौतके० बौधप्रतेंजेम पिहुंलेवानेमाटे बाणेकरीनेहणता पण पग अणफरसीने एटले पगफरसतांपापलागे तेमाटेसबरारेके० सबरानामेराजानीपेठे जे गुरुकुलवासठांडीने आहारनोखपकरता एटले शुक्रमानआहारखोळताजेमुनि तेहने निवरा जाणवा एटले नकामाजाणवा इतिगाथार्थ. जावार्थतोकाथाथीजाणीयें तद्यथा कोशकसन्निवेशनेविषे सबरनामेराजा तेबोधनोजकिवंतहतो तेनाधरेंबोधनोगुरुआव्यो तेणेपो-

तानामाथाऊपर अति अद्भुत शोचावंत मोरनापीठनुंठत्रधारणकर्युंहुतुं राजायेंघणो
 आदरसत्कारआपी आसनेबेसाढ्यो पढीतेनुंठत्र मोरनाचेंड्रेकरीऊगऊगाट करतुं राजा-
 नीराणीयेंदीनुं पढीकुतूहूखपामतीथकी राणीयेंतेठत्रमांग्युं केमके तेदेसमां मोरनहता तेथी
 तेनवाइजेजुं हुतुं माटे तेठत्रवौधनागुर्येंआप्युंनही अने ठढीनेपोतानेठेकाणेजतोरह्यो
 पढीराणीयेंजोजनकीधुंनही तेवारेराजायेंपुढ्युंके शावास्तेजोजनकरतीनथी राणीवोलीके
 एठत्रआवेतोजोजनकरं त्यारेराजायें तेठत्रगुरुपासेमांग्युं पण गुर्यें आप्युंनही फरीवारंवा-
 रमांग्युं पणगुरुआपेनही पढेस्नेहुरागअतिडुर्धरबे माटेराणीना स्नेहें राजायें पोताना सु-
 जटोनेहुकमकख्यो जे बलात्कारेंपण एपीठनुंठत्र लेइआवो तेवारें सुजटोवोढ्याजे ए
 पोतेजीवतांतोठत्रआपशेनही माटेतमारोहुकमहोयतो कोइक प्रहारकरी बलात्कारेंला-
 वियें तेवारेंराजावोढ्योजे गुरुनीआशातनानथाय माटे गुरुनापादस्पर्शकरशोनही पण
 दूरउच्चारहिबाणनाखीने चेष्टारहितकरीठत्रलेइआवो पणपादस्पर्शकरशोतो गुरुनीअव-
 झाथशे तेनुंमोहोडुंपापखागशे एहृष्टांते जेमशबरराजा गुरुनोनाशकरतो पण पादस्पर्श-
 करतांवारतोइतो एहवोजविवेकगुरुकुलवास तजीने जेशुद्धआहारगवेषेठे तेहनेपण
 जाणवो. यतः ॥ सुकुंढाईसुजुत्तो ॥ गुरुकुलवागाइणोहविन्नेठ ॥ सवरससरखपिठ ॥ छ-
 वायपायाडिबणतुड्यो ॥ १ ॥ इतिधर्मरत्ने ॥ १३ ॥

गुरुकुलवासेंज्ञानादिकगुण ॥ वाचंयमनेवाधेरे ॥ तोआहार

तणोपणदूषण ॥ खपकरतांनविवाधेरे ॥ श्रीजिन० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ वली गुरुकुलवासेंवसतांथकां ज्ञानदर्शनचारित्रना गुण ते दिनदिनप्रतेंवधे
 वाचना पृष्ठनादिकेकरी वाचंयमनेके० मुनिराजने वाधे हवेपाठलावेपदनोअर्थअन्वय
 करीकहीयेंठेयें तेज्ञानादिकगुणनी वृद्धीथायतो आहारनोखपकरतांपण दूषण न वाधे
 इत्यन्वयः एटले ज्ञानध्याननी बेहेरमांवेठाथकां कोइकज्ज्यानुयोगमां अत्यंतमग्नथ-
 याठे एवामां गोचरीयेंनिकळ्याथकां कोइकस्थानकें सूक्ष्मदोषदेखीने चिंतवन करे जे
 ध्याननीबेहेर हजीचिचमां अंतरवासनायेंठे अनेघणाधेरफरवाजइशतो ते बेहेरफरी
 आवशेनही एहवुंविचारी कांइकदूषणसहित आहारलीये तोपणतेहनेबाध न करे एट-
 लेकर्मबंधनोहेतुनथाय. यतः अहागडाइजुंजंता ॥ अन्नमन्त्रेणकम्मुणो ॥ उवखितेवि-
 आणिज्जा ॥ अणुवखितेतिवापुणो ॥ १ ॥ इत्यादिकसुयगडांगसूत्रेअध्ययन २१ मांमध्ये
 कइंठे तथा गुरुकुलवासवसतां मुणीणोवहुंतीनाणपमुदेहिं ॥ जइएसणाइंदोसस्त ॥
 खवमविमज्जिजएसुगुणं ॥ १ ॥ इतिजावः तथाअपवादें गाढग्लानादिकनाकार्यें अणस-
 रते गढमांरह्या गुरुआणावर्त्तिने असदृजावेंवर्त्ततानेआतुरदृष्टांते आधाकर्मादिक आ-

हारतेपण निर्दोषजाणवो तथाचागमः संथरणमिअसुरुं ॥ दुन्हविगिन्हंतयाण-
हियं ॥ आऊरदिठंतेणं ॥ तंचेवहीयंअसंथरणे ॥ १ ॥ तयथा ॥ जाजयमाणस्सजवे॥
विराहणासुत्तविहिसमग्गस्स ॥ साहोश्निज्जरफळा ॥ अजडविसाहिजुत्तस्सत्ति ॥ २ ॥
उत्तराध्ययने षरीतेदूषणसहितआहारतेपणबाधनकरे ॥ १४ ॥

धर्मरतनउपदेशपदादिक ॥ जाणीगुरुआदरवोरे ॥ गड्डक
होतेहनोपरिवारो ॥ तेपणनितअनुसरवोरे ॥ श्रीजिन० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ तथाधर्मरत्न अनेउपदेशपद प्रमुखग्रंथजोश्ने एग्रंथोर्मागुरुकुलवासना
अधिकारघणाढे माटे तेमांशीजाणीने गुरुआदरवो वली गड्ड ते कोने कहीयें तेकहेढे
तेहनोपरिवारोके० एहवासुविहितसाधुनो परिवारतेहनेगड्डकहीयें यतः ॥ गुरुपरिवा-
रोगड्डो इत्यादिकपंचवस्तुवचनात् माटेतेगड्डपण निरंतरअंगीकारकरवो अनुसरवो
इति यतः गुरुगुणजुत्तोगड्डो ॥ गड्डोसंविग्यासाहुसमवार्ड ॥ मुक्कमग्गड्डिणासोय ॥ अणु
सरियवोपयत्तेण ॥ इत्यादि ॥ १५ ॥

सारणवारणप्रमुखलहीने ॥ मुक्तिमारगआराधेरे ॥ सुजवीरय
तिहांसुविहितकिरिया ॥ देखादेखेंवाधेरे ॥ श्रीजिन० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ वलीसारणके० विसखुंहोयते संजारीआपे अनेवारणके० पापकरणीकरता-
नेवारे तथाप्रमुखशब्दंकरीचोयणा प्रतिचोयणापणखेवी तेपणजेगड्डमारहे तेहनेथाय
पडीतेतेसारणादिक लहीनेके० पामीने मुक्तिमारगआराधेके० मोक्षमार्गसाधे यतः गुरु-
परिवारोगड्डो ॥ तडवसंताणनिज्जराविडळा ॥ विणयाजंतहासारण ॥ माइहिंदोस-
पडिपत्ति ॥ १ ॥ इतिपंचवस्तुके तथाश्रीधर्मरत्नप्रकरणनीवृत्तिमध्येकड्डुंढेके सुजवीर-
यके० जलोवीर्योह्लासवाधे वलीसुविहितकिरियाके० आत्मारथिगीतार्थनी क्रियाव्य-
वहार तेदेखादेखीयें वधे एटखे साधुजनासमूहने क्रियातपजपादिक करतदेखीने
पोतानेपण करवानुंमनथाय तेहथीवधारोथाय ॥ १६ ॥

जलधीतणोसंखोजअसहता ॥ जेमनीकलतामीनोरे॥ गड्डसार

णादिकअणसहता ॥ तिममुनीझुखियादीनोरे ॥ श्रीजिन० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ जेमजलधीके० समुद्रनो संखोजके० कल्लोलप्रमुखनीजे कोजना तेहने
असहताके० जेवारेंसहीशकेनही तेवारें जेम मीनके० मडहोयतेसमुद्रमांशीबाहारनी-
कले तोडुःखीथाय तेमगड्डमारहेतायका गुरुआदिकजेसारणादिककरे तेसहनकरवी
पडे, अनेजेवारें नसहवाय तेवारेंगड्डथीबाहारनिकले तोतेसमुद्रमांशीनिकलेला मड-

नीपेठेडुःखीथाय दीनथाय केमके गत्यंतरेडुर्गतियेंजाय माटेडुःखीदीनजथाय इति
 जावः यतः ॥ जहजलनिहिकल्लोख ॥ स्कोजमसहंतायबाहिरंपत्ता ॥ मीणाअमुणियमू-
 णीणो ॥ सारणपमुहाइअसहंता ॥ १ ॥ इतिआचारांगपंचमाध्ययनेचतुर्थोदेशकवृत्तौ
 पुनर्यथा ॥ जहसायरंमिमीणा ॥ संस्कोहंसायरस्सअसहंता ॥ णितितंतुसुहकामी ॥ णि-
 गयमिच्चाविणस्संति ॥ १ ॥ एवंगहसमुदे ॥ सारणवीइहिंचोश्यासंता ॥ णितितंतुसु-
 हकामी ॥ मीणावजहाविणस्संति ॥ १ ॥ इत्यादिकउधनिर्युक्तिवचनात् ॥ १९ ॥

काकनर्मदातटजेममूकी ॥ मृगतृष्णाजलेंजातारे ॥ डुखपा
 म्यातेमगह्तजनी ॥ आपमतिमुनीथातारे ॥ श्रीजिन० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ वलीदृष्टांतकहेठे जेमनर्मदानदीना किनाराऊपररहेनारा काकपदीजेका-
 गडा ते तटके० नदीनोकांठोमूकीने तेनदीनाकांठाथीदूरपाणीजेवीजाकलदेखाय पण
 पाणीहोयनही तेज्जांतरूपपाणी तेनेमृगतृष्णाजलकहीयें तेजलनीभ्रांतिर्येंदोडताएवाजे
 कागडा तेजेमडुःखपामेतेवीरीते सुविद्धितना समुदायनोगह्तजनीने जेमुनि आपमतिके०
 स्वेष्टाचारी थवाजाय तेकागडानीपेठेडुःखपामे ॥ १८ ॥

पाळविनाजेमपाणीनरहे ॥ जीवविनाजेमकायारे ॥ गीता
 रथविणतेममुनीनरहे ॥ जूठकष्टनीमायारे ॥ श्रीजिन० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ माटे जेम सरोवरादिकनुंपाणी ते पाळ बांध्याविना रहेनही तथा जेम
 जीवविना काया नरहे तेम जेमुनिराजठे तेगीतार्थविना रहेनही. गीयहस्सविहारो ॥
 बीउंगीयहमीसिउंजणीउं ॥ इत्यादिवचनात् माटेजे गीतार्थविना जेटला कष्टकरे ते सर्व
 अज्ञानमां जळे अने जेअज्ञान तेमिथ्यात्वठे ते मायाके० कपटविना होयनही ॥ १९ ॥

अंधप्रतेंजेमनिर्मललोचन ॥ मारगमांवेईजायरे ॥ तेमगीता
 रथमूरखमुनिने ॥ दृढआलंबनथायरे ॥ श्रीजिन० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ वली दृष्टांत कहेठे जेम आंधळाने निर्मलआंखनो धणी ते कांटा प्रमुखें
 रहित एहवा उत्तममार्गे खेइजने स्थानकें प्रोहोचाने तेम गीतार्थ जेठे ते जो कदा-
 चित् मूर्खमुनि होयतो तेने पण दृढके० जबरदस्तआधारचूतथायठे ॥ २० ॥

समजाषीगीतारथनाणी ॥ आगममांहेलहियेरे ॥ आतमअरथी
 शुजमतिसज्जन ॥ कहेतेविणकेमरहियेरे ॥ श्रीजिन० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ वली समजाषीके० स्याद्वादवचनना जाषीहोय अथवा समजाषीके० गरी-

बने तथा मातबरने रागद्वेषरहितपणे देशना आपे तथा गीतार्थ होय नाणीके० सम्यग्ज्ञानीहोय आगममांद्देशी एहवा गीतार्थ लहियेके० पामीयेंढैये वली आतमअरथीके० पोतानुं आत्मस्वरूप साधवाने उजमालथया तथा शुजमतिके० जळीमतिना धणी एटखे जेमांकुमति कदाग्रहहोयनही वली सज्जनके० उत्तमगुणवंत जळीशिखा-मणना आपनारा एहवा गीतार्थविना इहां सर्वपदसंबोधने बोलावीयें हे आत्मार्थि हे शुजमति हे सज्जन तमे कहोके ते एहवा गुरुगीतार्थ पुरुषविना केम रहीयें के० शरीतेरहीशकीयें ॥ २१ ॥

लोचनआलंबनजिनशासन ॥ गीतारथमेढीरे ॥ तेविणमु

नीचढतीसंयमनी ॥ आरोहेकेमसेढीरे ॥ श्रीजिन० ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ वली गीतार्थ ते ज्ञानरूप लोचनना आपनारा माटे गीतार्थने जिनशासन-नेविषे लोचन कहियें तथा दुर्गतिनेविषे पडता प्राणीने आधार थाय माटे गीतार्थने जिनशासननेविषे आलंबनकहीयें वली गीतार्थते मेढीबराबरडे एटखे जे खेतर ख-खाना वचमां स्तंजरोपीनेअन्नउपर फेरवेढे तेने मेढीकहीयें उपलक्षणथी स्तंजमूत कहीयें जेहने आधारें घरमालप्रमुख रदेढे तथा यानकहीये जेहने आधारें महाअ-टवीनो बिहामणोमार्ग होय तोपणपारपामीयें यतः मेढीआलंबणखंजं ॥ दिठि जा-णंसुउत्तमं ॥ गीयठंगुरुगुणांशुं ॥ सम्मंजाणसुगोयमा ॥ १ ॥ माटेते गीतार्थविना सु-निराज ते संयमनी सेढीके० श्रेणी केम आरोहे एटखेकेमचढे अने उत्तरोत्तर शुजाध्य-वसायें केमवढे एसंयमश्रेणीनो अधिकारते संयमश्रेणीनुंस्तवन अमारागुरुश्रीउत्तमवि-जयजीकृतढे तेशी विस्तारेंजाणुं तथापंचसंग्रहथीजाणुं ॥ २२ ॥

गीतारथनेमारगपूढी ॥ गंडीजेउन्मादोरे ॥ पालेकिरिया

तेतुजजक्ति ॥ पामैजगजशवादोरे ॥ श्रीजिन० ॥ २३ ॥

अर्थ ॥ तेगीतार्थने मार्ग पूढीने उन्माद जेस्वेछाचारीनुं मदोन्मत्तपणुं तेढांडुं एरीते तमारीआणासद्धितचाखे तेजतमारीजक्तिजाणवी तेतमारीजक्तिकरीने जे क्रिया पाले ए-टखे एजावके तमारीएआज्ञाढे जेज्ञानसहित क्रियापाले तेप्राणीजगतनेविषे जशवादपामे ॥ ढाखठछी ॥

॥ रासुडानीदेशी अथवा हितशिक्षाढत्रीशीनीदेशी ॥

प्रथमज्ञाननेपढेअहिंसा ॥ दसवैकालिकसाखिरे ॥ ज्ञानवंतते
कारणजजियें ॥ तुजआणामनराखिरे ॥ साहेबसुणजोरे ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे आगली ढालमां ज्ञानसहितक्रियाकरता संयमश्रेणीआरोहे एमकछुं तेमांज्ञानपूर्वकक्रियाकरे तो खेखेढे माटे आढालमांज्ञानवर्णवेढे जेप्रथमज्ञान होयतो पढी अहिंसाकेदयापलीशकेढे एमश्रीदशवैकालिकसूत्रमां कछुंते यतः पढमंनाणंतर्ज-दया एवंचिच्छइसबसंजए तेकारणेज्ञानवंतने जजीयेंकेसेवीयें पणहेपरमेश्वर तमारी आझा ते मनराखिकेचित्तमांराखीने एटखेएजावजे ज्ञानवंतने जजीयें पण साध्यमां एमराखीयेंजे ज्ञानक्रियान्यांमोक्षः नाणक्रियाहिमुखोइतिजाध्यवचनात् माटे स्याद्वा-ददृष्टीयें ज्ञाननीसेवाकरीयें हेसाहेबसुणजोकेसांजलजानी पेरेसांजलजो अन्यथा पर-मेश्वर केवलज्ञानीढे तेतो सर्व जगतना जाव देखीरह्याढे तेहनेशुंसांजलजुंते पणजक्तिवंत प्राणीउपचारेकहेढे के हे साहेब सांजलजो ॥१॥

डव्यखेत्रनेकालनजाणे ॥ जावपुरुषपडिसेवरे ॥ नविउ
त्सर्गलहेअपवादह ॥ अगीतारथनितमेवरे ॥ सा० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वलीजे अगीतार्थेढे ते १ डव्यनजाणे २ क्षेत्र नजाणे ३ कालनजाणे अने ४ जावपण नजाणे तथा ५ योग्यढेके अयोग्यढे एहवा पुरुषने पण नजाणे तथा ६ पडिसेवके पापनीसेवनाने नजाणे जे एणेखवशें पापकछुं अथवा एणे परवशें पापकछुं तेअगीतार्थ नजाणे वली ७ ङतिशक्तिरें जेमसिद्धांतमां मार्गकह्यो तेमज करवुं तेहनेउत्सर्गमार्गकहीयें तेपण नजाणे तथा ऽरोगादिक कारणे अद्वय दोषसेवे ते अपवादमार्गनेपण नजाणे ५ (७) वातो नितमेवकेनिरंतरपणे जेअगीतार्थेढे तेनजाणे यतः उपदेशमालायां ॥ द्वंद्वि-त्तंकालं ॥ जावंपुरीसपडिसेवणार्थ ॥ नवि जाणईअगीउ ॥ स्तग्ववाइयंतंचेव ॥ १ ॥ ५ ॥

सचित्तअचित्तमिश्रनवीजाणे ॥ कल्पअकल्पविचाररे ॥ योग्य
नजाणेनिजनिजठामें ॥ डव्ययथास्थितसाररे ॥ सा० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रथमगाथाविस्तारतां एहिज द्वारमांप्रथम डव्यद्वार कहेढे तेमांडव्यथी अगीतार्थ शुं नजाणे तेकहेढे सचित्तवस्तु तथा अचित्तवस्तु तथामिश्रवस्तुने जाणे नही वलीकल्पनीखबरनपडे जे आवस्तुकल्पेढे वानथी कल्पति अकल्पते तेविचार अ-गीतार्थ नजाणे वलीयोग्यतानी खबरनपडे निजनिजठामेकेपोतपोताने स्थानकें यो-ग्यता नजाणे जे आबालने योग्य के ग्लाननेयोग्य इत्यादिक नजाणे एरीतें यथास्थि-तकेजेडव्य जेमहोयतेवीजरीते तेहनी अगीतार्थनेखबरपडेनही यथास्थितडव्य के-वुंते सारकेप्रधानढे यडुकें ॥ जह्मिदद्वंद्वनयाणइ ॥ सचित्ताचित्त मीसगंचेव ॥ क-प्पाकप्पंचतहा ॥ जोगंवाजस्सजंहोई ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ३ ॥

खेत्रनजाणेतेदयथास्थित ॥ जनपदअध्वविशेषरे ॥ सुजि
दुर्जिदकल्पनजाणे ॥ कालविचारअशेषरे ॥ सा० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेक्षेत्रद्वार कहेहेअगीतार्थ यथास्थितके० जेवुंक्षेत्रहोय तेहवुंक्षेत्रनसमजे
के आज्ञकक्षेत्रे के अज्ञकक्षेत्रे इति तथा जनपदके०लोकेव्याप्त देशनेविषे विहार
करतां आवीविधियें करवुं अथवा मगधादिकदेशें आवीविधियेंकरवुं इत्यादिक नजाणे
वलीअध्वविशेषके०दूरदेशेअटवीप्रमुखें आवीरीते विहारकरवो इत्यादिक वातो अगी-
तार्थ नजाणे हवेकालद्वारकहेहेजेसुजिद्वामां कल्पनजाणेके० योग्यनजाणे षट्छे सुजि-
द्वामां आरीतेविरचवुं वलीदुर्जिद्वामां पणकल्पके० योग्यनजाणे जेदुर्जिद्वामांआवीवस्तु
होय तोज लेवाय इत्यादिक वातो कालना विचारनीते अशेषके०समस्तप्रकारें
अगीतार्थ नजाणे इतिज्ञावः यतः जहृदियंखित्तनजाणई ॥ अस्त्राणेजणवप्यजंजणीयं ॥
कालंपियनविजणइ ॥ सुजिस्कदुजिस्कजंकप्यं ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ४ ॥

जावहिष्ठगिलाणनजाणे ॥ गाढअगाढहकल्परे ॥ खमतो
अखमतोजननखहे ॥ वस्तुअवस्तुअनल्परे ॥ सा० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेजावद्वारकहेहे जे जावके०जावना विचारनेविषे हिष्ठके०निरोगीने तथा
गिलाणके०रोगाकांतने नजाणे षट्छे निरोगीने आदेवुं तथा रोगीने आवस्तुदेवी ते
वातो अगीतार्थनजाणे अने गाढकल्पके०आकरेकारणेंआरीतें करवुं तथा अगाढक-
ल्पके०खजावेसेहेजरीतेंतो आप्रमाणे वर्त्तवुं एअगीतार्थनजाणे हवेपुरुषद्वार कहेहे
खमतोके० आपुरुषसामर्थ्यवानशरीरें कठोरठेमाटेखमी शकशे तथाअखमतोके० आ-
पुरुषनुं सुकुमारशरीरठे ते नहीखमीशके एहवा जनके०प्राणीने ते अगीतार्थ ओल-
खेनही वली वस्तुके०आचार्यादिक अवस्तुके०सामान्यसाधुने ते अगीतार्थ नओलखे
जेपदस्थनेआमघटे तथा सामान्यनेआमघटे माटे अनल्पके०इत्यादिकबहुप्रकार ते न
जाणे यतः जावेहिष्ठगिलाण ॥ नविजाणइगाढगाढकल्पं च ॥ सद्दुअसद्दुपुरिसवहु ॥
बहुमवहुचनविजाणइ ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ५ ॥

जेआकुट्टीप्रमादेदपें ॥ पडिसेवावलिकल्परे ॥ नविजाणे
तेतासयथास्थित ॥ पायञ्चित्तविकल्परे ॥ सा० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवे प्रतिसेवानामेंद्वार कहेहे जे निषेधआचरण तेहने प्रतिसेवा कहीयें
तेहना चारप्रकारठे तेमां प्रथम आकुट्टीके०जाणीने पापसेववुं तेपण कारणविना सेववुं
बीजो कंदर्पादिकने वश्यका जेपापसेवे तेप्रमाद कहीयें त्रीजो धावनवलनादिके

करीजे पापलागुं तेदर्पकहीयें चोथो आगमोक्तकारणोकरिनिषेधाचरण कसुं तेकल्प
कहीयें एचारेजेद पडिसेवाना जाणवा ॥ यतः पडिसेवणाचउद्धा ॥ आउद्विपमायद-
प्यकप्पेसु ॥ नविजाणइअग्निं ॥ पडित्तंचेवजंतढ ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायांतल्लक्षण-
गाथा आउद्विआउविच्चा ॥ दप्पोपुण्होश्चग्गणाईं ॥ कंदप्पाश्यपमां ॥ कप्पोपुणका-
रणेज्जणिं ॥ १ ॥ इत्याचारांगवृत्तौ एगाथानोअर्थकहेठे आउद्वि तेजाणीनेपापकुं
दर्पतेधावनवलनादिक सोत्कर्षणेंनिपजे कंदर्पते प्रमादवशें जाणवुं अने जे ज्ञाना-
दिकने आलंबनहेतेआचरवुंतेकारणे जाणवुं एचारप्रकारुं जेपाप तेपापुं यथास्थि-
तकेजेहेने जेवुंघटे तेवुं प्रायश्चित्तुं विकल्प जे आ प्रायश्चित्तवाळाने आवुं तपदेवुं इ-
त्यादिक वातो ते अगीतार्थ नजाण्ये ॥ ६ ॥

नयणरहितजेमअनिपुणदेशें ॥ पंथनछजेमसत्थरे ॥ जा
णहुंठामेपोंचावुं ॥ पणनहीतिहसमत्थरे ॥ सा० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेम कोइकनयणरहितकेअंधपुरुषहोय अनेवली अनिपुणदेशेंकेमार्गनो
अजाणवे ते अंधपुरुष एवामार्गनेविषे पंथनछजेमसत्थके जेममार्गमां कोइकसाथनष्ट
एटलेखलोपड्योहोय ते साथने आंधलोजाणे जेहुं ठेकाणे पोंचाहुं पणपोचाडवाने स-
मर्थनथाय यतः जहनामकोपुरिसो ॥ नयणविदुणोअदेसकुलोय ॥ कंताराडविज्जीमे ॥
मग्गयणससत्थस्स ॥ १ ॥ इहइयदेसियवं ॥ किंसोउसम्महुजदेसियतस्स ॥ दुग्गईय-
याणंतो ॥ नयणविदुणोकहंदेसे ॥ २ ॥ ३ ॥

अगीतार्थतेमजाणेरवे ॥ हुंचलवुंसविगडरे ॥ पणतस
पासेगुणगणग्रासे ॥ होईगळागळमडरे ॥ सा० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ तेपूर्वांकअंधपुरुषनीरीतें अगीतार्थ पण तेमगर्वेके अहंकारेकरी एम जाणेजे
हुं बधोगडचलावुं पण तेनीपासे रहेताथकां गुणगणके गुणनाजेसमूह ते ग्रासेके
घसाइजाय एटलें अगीतार्थने संगें गुणनो नाशथाय यतः एवमगीयडोविदु ॥ जिण-
वयणयईवचकुपरिहीणो ॥ दवाइअयाणंतो ॥ उस्सग्गववाश्यंचेव ॥ १ ॥ कहसोजयठ-
अगीं ॥ कह्वाकुणजअगीयनिस्साए ॥ कह्वाकरेउगडं ॥ सबाळवुद्धाउलंसोउ ॥ २ ॥
इत्युपदेशमालायां अगीतार्थने पासे वसतां मडगळागळथायकेमोहोटासड नानाम-
डनेगळीजाय एम धीगामस्तिनी वातथाय पणमार्गनीरीतनरहे ॥ ८ ॥

पडित्तेअतिमात्रदिऐजे ॥ अपडित्तेपडित्तेरे ॥ आसाय
णतससूत्रेबोली ॥ आसायणमिडित्तेरे ॥ सा० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ वली अगीतार्थहोयतेवगरसमजणे पडितेंके० प्रायश्चित्त जेटुं आवेते करतां उलटो अतिमात्रके० अधिकुं दिष्टके० आपे अने जेहने अपडितेंके० प्रायश्चित्त नआवतुंहोय तेहने पडित्तके० प्रायश्चित्तआपे एटलेथोडाप्रायश्चित्तवालाने घणुंआपे अने मूलगुंजेने प्रायश्चित्तलागतुंजनहोय तेने कदेशे जे तमने प्रायश्चित्त लागुं इत्यादिक असमंजसकरे एम करनारने सूत्रनेविषे आसायणबोलीके० जिनाज्ञानीविराधनाकरी माटे . विराधक कहोठे अनेआसायणके० जिनाज्ञानीविराधना तेहिज मिष्ठत्तके० मिथ्यात्वजाणवुं तथा तेमिथ्यात्वनिमित्तं संसार वधारेयतः सुत्तेयश्मंजणियं ॥ अपडित्तयेदेइपडित्तं ॥ पडित्तयेइश्मत्तं ॥ आसायणतस्समहइं ॥ १॥ आसायणमिष्ठत्तं ॥ आसायणवज्जाणायसम्मत्तं ॥ आसायणानिमित्तं ॥ कुवईदीहंचसंसारं ॥ १॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ए॥

तवसीअबहुश्रुतविचरंतो ॥ करीदोषनीश्रेणारे ॥ नवि
जाणेतेंकारणतेहने ॥ केमवाधेगुणश्रेणारे ॥ सा० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ तवसीके० तपश्चर्याकरतो तथा अबहुश्रुतके० अगीताथको विचरंतोके० विहारकरतोथको करीदोषनीश्रेणिके० अनेकदोषनी श्रेणीनेकरतो एटले अनेक अपराधपद करतोथको पण नविजाणेंके० नजाणें एटले पोताना दोषनी पोताने खबर न पडे तेंकारणके० ते हेतुयें तेअगीतार्थ कष्ट करताने गुण श्रेणीनीवृद्धि केमथाय अर्थात् न थाय तेटलीजरहे यडुकं अबहुस्सजंतवस्सी ॥ विहरिउकामोअ जाणितणपहं ॥ अवराहपयसयाइ ॥ काळणोविज्जोनयाणेइ ॥ १॥ देसियराइयसोहि ॥ वयाइयारेउजोनयाणेइ ॥ अविसुद्धस्सनवहुई ॥ गुणसेढीतत्तिआगाइ ॥ १॥ इत्युपदेशमालायां ॥ १० ॥

मार्गमात्रजाणेजेमपंथी ॥ अलहीतासविसेसरे ॥ लिंगा
चारमात्रतेजाणें ॥ पामेमूढकलेशरे ॥ सा० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ जेम कोइक पंथीहोय तेहने कोइराह्योपुरुष मार्गें बतावे तोपण विशेष मार्गनी तेने खबरनपडे केमके पोतेढाह्योनथी माटे ढाबोजमणो मार्गजेमन जाणें एकसामान्यप्रकारें मार्गमात्रजाणें तासके० तेमार्गनीकाबीजमणी बाजु तेअलहीके० अजाणतो क्लेशपामे तेमज लिंगके० साधुवेष ने आचारके० साधुनी क्रिया ते लिंगाचारमात्र जाणें एटलेमात्र एकसूत्रनाज अक्षरमान्यकरी क्रियादिक करतो पण मार्गनेअजाणतो एहवोजे मूढके० मूर्ख अगीतार्थ तेक्लेशनेपामे संसार वधारे. यतः जहदायंमिविपहे ॥ तस्सविसेसेपहस्सयाणंतो ॥ पहिउंकिखिस्सइच्चिय ॥ तह लिंगायारसुअमिचो ॥ १॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ११ ॥

जेदलह्याविणनानापरिणति ॥ मुनीमननीगतबोधरे ॥ खिण
राताखिणताताथाता ॥ अंतेंउपाईविरोधरे ॥ सा० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ गतबोधके०गयुंठे बोधज्ञान जेथकी एटले मूर्ख जेहोयते मुनीश्वरोना म-
ननी नानापरिणतिके०विचित्रप्रकारनी परिणतिउना जे जेदके०प्रकार ते सहाविणके०
जाण्याविना एटलेजेमूर्खमुनिउहोयते बीजामुनिउनी विचित्रपरिणति अजाणताथका
कणेकमां राताथाय एटले अंतःकरणमां क्रोधदीप्तथाय तथा कणेकमां ताता थाय
एटले बाह्यपणे क्रोधदीप्त थाय एवा मूर्खोंने एमथातांथकां अथवाराताके०रागीथाय
परस्परें क्रीडाकरे तथा ताताके०तपीजाय कषायमयीथईजाय अने अंतैके० ठेवटे वि-
रोधने उपाईके०उपजावे एटले तेमूर्ख मांहोमांहे वढीमरे, पणसमाधि नउपजावे॥११॥

पथ्यरसमपामरआदरतां ॥ मणिसमबुधजनगेमिरे ॥ जेद
सहाविणआगमथितिनो ॥ तेपामेंबहुखोडिरे ॥ सा० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ मणिरसमान जेबुधजनके०पंडितलोक तेहने डांडीने पठरसमके० पथरा
समान जे पामरके०मूर्खजन तेहनेज आदरतांके०अंगीकारकरे तेप्राणी ते मूर्खपासेर-
हेताथकां आगमनीजे उत्सर्ग अपवादादिरूप थितिके०मर्यादा तेनो जेदके०प्रकार ते
अणलेहताथका तेआदरनारापुरुष घणी खोडपामे एटलेसंयमरूपशरीर आखुं न रहे
जरूरखंडितथाय इतिभावः ॥ १३ ॥

ज्ञानभक्तिजांजीअणलहेतां ॥ ज्ञानतणोउपचाररे ॥ आरा
सारेंमारगलोपे ॥ चरणकरणनोसाररे ॥ सा० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एवा जे मूर्खहोयते ज्ञाननी भक्तिनेतो जांजे एटलेखंडितकरे तथा अण-
लहेताके०अणआराधता ज्ञानतणोके०ज्ञाननोजे उपचारके०विनय तेनेअणजाणता ते
प्राणी आरासारेके०जेपांचमोआरो तेनेअनुसारें मारगलोपेके०जलामार्गने लोपेठे ए-
टले मूर्खनेआदरतां ज्ञानभक्तिने जांजता ज्ञाननो उपचार अणलहेता जे पुरुष होय
तेपांचमा आराप्रमाणे चारित्रने पाखे कांतो एकलाजउत्सर्ग मार्गे चाखे अथवाकाल
दोषकाढी उत्सर्गमार्गबीलकुल मूकीज दे, पण सारके०प्रधान एवोजे चरणसिचरि
तथा करणसिचरिनोमार्गतेनेपांचमाआराने अनुसारे तेमूर्ख लोपेठे एरीतेअमनेजास्यो
तेरीते लख्योठे वढीएगाथानो अर्थ पंडितलोकोने सुजेतेखरो ॥ १४ ॥

उत्कर्षितेहनेयेशिद्धा ॥ उदासीनजेसाररे ॥ परुषवचन
तेहनेतेबोले ॥ अंगकहेआचाररे ॥ सा० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ वढी उत्कर्षिके०उत्कृष्टाचारित्रियाहोय तथा उदासीनके०बेपरवाइ होय सा-
रके०उत्तमहोय तेवा साधु जो तेउने प्रमादस्वबितादिकदेखी शिद्धाआपे तेवारेंते जे

एकाकीगहथी निकळ्या होय तेपाढो शिक्का आपनारसाधुने परुषवचनकेकठोरवचन
कहे जेमुळने सर्व लोकमां केम तिरस्कार कस्यो मेंशुंमातुंकसुं ठे बीजातो एरीते करे-
जठे तोषिकारपको माराजीवितने श्ल्यादिकबोळे. एमश्रीआचारांगमध्ये कसुंठे तथाच त-
त्पाठः॥ वयसाविण्णेतु ॥ श्याकुप्पंतिमाणवाठ ॥ णयमाणेयनवरे ॥ मह्यमोहेणमुचइ॥१
इति एमवचनमात्रेंज गहनेठांनि एकला रही अकार्य सेवे इतिजावः ॥ १५ ॥

अमसरिखाहोजोतुमेजाणो ॥ नहीतोस्यातुमबोळरे ॥

एमजाषीजात्यादिकदूषण ॥ काढेतेहनिटोळरे ॥ सा० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ पढी ते मूर्खमुनि शिक्का आपनारने पाढा एवाजवाव आपे के जो अम सरिखा
तमे होत तोजाणत एटलेएजावजे अमारे गोचरीपाणीप्रमुख लाववां पडे तेतमनेकरतुं प-
डतुंहोयतो तमेजाणो नहीतो बेठा मोटाई करो एटलुंज तमारामांठे पणकांइ जखिवारनथी
जोअमारी पेठे चालो तोतमेजे अमने शिक्काआपोते खरी नहीतो तमारा बोळशा एटले
तमारं बोळतुं सर्व फोकटठे एमजाषीकेएम कहीने जाल्यादिकना दूषणकाढे एटले
एम कहेजे तमे हीणिजातिना उपज्याढो तमारं कुलकेवुंठे श्ल्यादिक बोळे तेहनिटो-
ळकेपतेपुरुषने निटोळजाणवा पण ते सज्जनउत्तमपुरुषमां नगणाय ॥ १६ ॥

पासत्यादिकदूषणकाढी ॥ हिलेझानीतेहरे ॥ यथांठ

दताविण्णगुरुआणा ॥ नविजाणेनिजरेहरे ॥ सा० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ वढी ते मूर्खप्राणी शिखामणना आपनारने उलटा पासत्यादिक दूषण का-
ढीने हिलेकेहिलनाकरे एटलेएम कहेजे तमारामां शा गुणठे तमे पासत्याउसत्ता ठो
एम कहीने झानीकेपंडितगीतार्थनी हिलनाकरे एवेपदनोएकठोअर्थठे एमविण्णगुरु
आणाकेगुरुआज्ञा पाढ्याविना यथांठदताकेआपठंदे आचरणकरवानी एवी जे नि-
जकेपोतानी रेहाकेपरेखाठे एटले हीणाआचरणनी मर्यादापोतानी ठे तेनी पोता-
नेज नजाणेकेपखबरनपडे एटले झानीना अठता दूषण काढे अने पोताना ठतादूषण
होय ते ऊवेखे इतिजावः ॥ १७ ॥

झानीथीतेमअलगरहेता ॥ हंसथकीजेमकाकरे ॥ जेदविन

यनाबावनजाण्या ॥ नलहेतसपरिपाकरे ॥ सा० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ तेमाटे झानीकेजे गीतार्थ गुरुआदिक तेथकीअलगा रहेताथका केवा दे-
खाय जेमराजहंसथकी कागडो जूदो देखाय तेवोतेसाधु देखाय तथा विनयना बा-

वनजेद शास्त्रमां कहाळे तथाहि १ अरिहंत २ सिद्ध ३ नागेंद्रचंद्रादिक तेकुल ४ कोटिकादिक ते गण ५ चतुर्विधसंघ ६ क्रियातेअस्तिवादरूप ७ खंत्यादिकधर्म ८ मत्यादिकज्ञान ९ मत्यादिकज्ञानवंत ते ज्ञानी १० आचार्य ११ स्थविर ते सिदातासाधुनेथिरकरे १२ उपाध्याय १३ केटलाकसाधुना समुदायनाअधिपतितेगणी ए तेरनो चारचारजेदेविनयकरवो १ अनाशातना तेजात्यादिक दूषणकाढीने हीलनानकरे २ ज-
कितेउचितउपचाररूप ३ बहुमानते अंतरप्रीतिप्रतिबंधरूप ४ वर्ष संज्वलनाते यश बोलवा एरीतेतेरनेचारेगुणतां बावनजेदथाय इतिप्रवचन सारोद्धारे पांसठमेद्धारे ए अधिकारजोजो उपसङ्गणशी बावनकहा तेमज ए१ जेद समवायांगे तथा पिस्तालीस जेद तथा दशजेद इत्यादिक अनेकजेद ग्रंथांतरशी जाणवा. तेसर्वजेदनुं शीखवुं तथा ते रीतिप्रवर्तवुं तेने परिपाक कहीयें तेपरिपाकने नलहेकेएकाकी साधुनपामे केमके एकाकीविहारकरनार कोनापासेशीशिखे तथा केनोविनयकरे ॥ इतिज्ञावः ॥ १७ ॥

सर्वउद्यमेंपणतसबहुफल ॥ पडेकष्टअन्नाणरे ॥ सूत्रअ

जिन्नतणेअनुसारें ॥ उपदेशमालावाणारे ॥ सा० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ सर्वक्रियाअनुष्ठाननोउद्यम तेनुंजे बहुफलकेधणुंफल स्वर्गादिक ते पडे-
कष्टअन्नाणरेकेअज्ञानकष्टमांपडे एटलेनिर्झारानथाय संसारपरित न थाय कोनेनथाय तेकहेजे जे अविष्टुतार्थ विशिष्टव्याख्यानरहित एहवुंजेसूत्र तेहनेअजिन्न सूत्रकहीयें तेअजिन्नसूत्रनेअनुसारें क्रियाप्रमुख अनुष्ठानकरे तेअज्ञानकष्टमांपडे इति योगः जे टीकाप्रमुखविनाविशेषप्रतिपत्तिकेम थाय? अन्यथाअनुयोगनुंकथननिरर्थकथाय एउ-
पदेशमालानीवाणीठे. यदुक्तंतसूत्रे ॥ अपरिह्रियसुयणिहसस्स ॥ केवलमजिन्नसुत्तचारित्तस्स ॥ सवुल्लमेणविकयं ॥ अन्नाणतवेबहुपमइ ॥ १ ॥ अर्थ ॥ अपरिह्रियकेअनशी जाण्यो सुयणिहसस्सकेअश्रुतरहस्यजेणे शेषंसुगमं ॥ १९ ॥

तेतोशुजुजावेएकाकी ॥ चालेतेहनेजुत्तरे ॥ वाम्यकुवा

सनजेअकुवासन ॥ देशाराधकउत्तरे ॥ सा० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ हवे ज्ञानीशी अलगा क्यारे थुं तथा शा कारणे एकाकी रहेवुंपडे ते अस्तिवादिककारण घणांठे. यतः असिवेळमोयरिए ॥ रागजएष्ठाजियउत्तमठेय ॥ फिडि-
यगिलाणेअइसे ॥ सदेवयाविवआयरिए ॥ १ ॥ एमकारणोनाअर्थविस्तारेंलख्याळे पण अहीलखतांग्रंथवधे माटेलखतानशी पणएक अशिवकारणलखीयेंतैयें जे साधु बारवर्ष आगलशी ज्ञानादिक अतिशयेंकरी खबरराखे जेअमुकवर्षेअशिवथशे अने कदाचित

बारवर्ष अगाळ उपयोगनरह्यो होयतो इग्यारे, ते नही तो दशवर्ष अगाळ, एमथावत एकवर्षअगाळपण उपयोगराखे. तेपणउपयोगनरह्योहोयतो ज्यारें अशिवजाणेतेंवारे साधुस्यांथीविहारकरे तेमांकोश्क ग्लानसाधु होय तेविहारकरीशकेनही तेवारे एवाकारणेएकला ज्ञानीविना पणहोय तेमांपण १ साधुजडक अने गृहस्थप्रांत २ तथा साधु प्रांतअनेगृहस्थजडक ३ तथासाधुजडकअनेगृहस्थपणजडक ४ तथासाधुप्रांतअनेगृहस्थपणप्रांत एमचोजंगीथाय इत्यादिकसर्वउघनिर्धुंकिमांविस्तारठे तेजोजो हवेअक्षरार्थलखेठे जेसाधुकुजुजावेके० जडकथकां पूर्वोक्तरीति एकाकीचालेके० रखाहोय तेहने जुक्तके० कोश्कपूर्वोक्तरीति एकाकीपण्युक्तठे पणअन्यथानही इतिजावः वलीबेप्रकार नाघटचाळ्याठे एकजावित अने बीजोअजावित तेमांअजावितते नवाघट अनेजावितना बेजेद एकशुजडळ्येंजावित बीजाअशुजडळ्येंजावित तेवलीएकेकनाबेजेद एकवाम्य बीजो अवाम्य. जेवाम्यतेवासनाटालीशकीयें अने जे अवाम्यतेवासनाटालीनशकीयें तेमांकुवासनावमवायोग्यहोयतेरुजाणवा एवाम्यकुवासन एटलापदनोअर्थथयो अने जे अकुवासनाके०कुवासनायेंवास्याजनथी एवानवा घटके०घडाठे तेपणरुडा एमविशेषावश्यकमांठे अथवा वाम्य अवाम्य घटनीजावना नंदिसूत्रनी वृत्तिथी जाणवी. उक्तंचपयइहिं-जदजावा ॥ कुवासणावासियाविनोडुछा ॥ उज्जुमइणोसुकंखा ॥ तेदेसाराहगाळता ॥१॥ एवादेशाराधकयुक्तहोयते पूर्वोक्तकारणेंएकाकीपणे गीतार्थविनारहे इतिजावः ॥ २० ॥

अज्ञानीगुरुतणेनियोगें ॥ अथवाशुजपरिणामरे ॥ कम्म पयमीसांखेसुदृष्टि ॥ कहियेंएहनोठामरे ॥ सा० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ वली अज्ञानी अगीतार्थने गुरुतणेनियोगें आज्ञा परवशें थकां पण रुजु मार्गेवर्तें ठे अथवा शुजपरिणामवंतठे गुणनो रुचीवंतठे तो कम्मपयडीनीसांखे तेने सुदृष्टीवंत कहियें एनो स्थानक सम्यकदृष्टीगुणठाणो जाणवो ॥ २१ ॥ एगाथानो अर्थ ज्ञानविमलसूरिना करेला टबा ऊपरथी लख्योठे ॥ २१ ॥

जेतोहृत्थीगुरुनेठांमि ॥ जग्नचरणपरिणामरे ॥ सर्वउघ मेंपणतसनिश्चय ॥ कांइनआवेठामरे ॥ सा० ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ जेतोके० जेवली जग्नचरणपरिणामके० जेहना चारित्रना परिणाम जांग्याठे एहवोथको हठकदाग्रहथकी गुरुने ठांडीने सर्वप्रकारें निन्हवादिकनीपेठे उघमेंके० कष्टउद्यमकरेठे पण तसके० तेना कष्टप्रमुखसर्व निश्चयकरीनेकोइनआवेठामके० कांइ छेखे नलागे यतः आणाए तवो आणाइ ॥ संजमोतहयदाणमाणाए ॥ आणारहिउध-म्मो ॥ पलाळपुलुवपडिहाइ ॥ १ ॥ इतिसंबोधसिचरीमध्येकडुंठे ॥ २२ ॥

आह्ये ते जांगामां फलहोय एम जाणीने गुरुसेवामां रहीं तो अपारके० घणोसु-
जश लहीं ॥ १६ ॥ एगाथानो अर्थ ज्ञानविमलसूरिनाटबाळपरशीलख्योळे ॥

॥ ढाल सातमी ॥

॥ राजगीतानीदेशी अथवा सुरतिमहिनी ॥

कोश्कहेगुरुगङ्गागीतारथसारथशुद्ध ॥ मानुपणनविदि
सेजोतांकोईविवुद्ध ॥ निपुणसहायदिजाहोष्ट्रैः
विहार ॥ तेद्वीएकाकीरहेतांनहीदोषलगार ॥ १ ॥

अर्थ ॥ पूर्वढालमां गीतार्थ वर्णव्या हवे एवा गीतार्थ गुरुपासे वसतुं ते आ ढा-
लमांकहेळे कोश्क आगमना रहस्यने अजाणतोथको आगमनुंशरणकरी बोलेळे जे
गुरुके० गुरुआदिक गढके० सुविहितनोसमुदाय वली गीतार्थनो सारथके० समुदाय
संघसारथौतुदेहिनां इतिसामान्यकांडवचनात् एवा शुद्धके० पवित्र ते गुरु,गढ,गीतार्थ
सर्वने मानुके० अंगीकारकरुं पण ते जोतांथका कोश्विबुद्धके० कोशहापंडित
नविदिसेके० देखातानथी अमारी नजरमां कोशआवतानथी निपुणसहायके० ढाह्या-
नीसखाइनमले तोतेविना सूत्रके० उत्तराध्ययनसूत्रनेविषे कळुंजे जे एकविहारके०
एकलाविहारकरीथें उक्तंचकाव्ये ॥ नवालजिज्ञानिउणंसहाय ॥ गुणादियंवागुणउस-
मंवा ॥ श्लोविपावाइविवज्जयंतो ॥ विहरिज्जकामेसुअसज्जमाणो ॥ १ ॥ एम तेसूत्रमां
एकाकीविहारनी आज्ञाळे माटे एकाकीरहेतांथकांलगारदोषनथी ॥ १ ॥

अणदेखंताआपमांतेसविगुणनोयोग ॥ किमजाणेपरमां
व्रतगुणनोमूलवियोग ॥ वेददोषतांईनवीकह्याप्रवचनेसु
निष्ठःशील ॥ दोषलवंपणथिरपरिणामीबकुसकुशील ॥१॥

अर्थ ॥ हवे तेने उत्तर आपेळे जे एमकहेळे तेप्राणी आपमांके० पोतामां सर्व गुणनो
योगके० संयोगने अणदेखतोथको एटळे एजावजे पोते सर्वगुणीतो थयोनथी तो पोते
दोषवंतथको केवीरीते परमांके० बीजामां व्रतगुणनोमूलवियोगके० व्रतनो गुण मूलथी
नथी एमशीरीतेंजाणुं केमके गुरुआदिकमांतो कांश्क गुण इशेज तोदोषनोलेख देखीने
गुरुने मूकाय नही गाथा ॥ इयज्जावियपरिमिडा ॥ मश्नन्नानियगुरुनमुंचंति ॥ सबगुणसं-
पलंग ॥ अप्पाणंमिविअपिबंता ॥ १ ॥ इतिधर्मरत्नप्रकरणे तथा वेददोषतांश्चेदसप्र-
कारना प्रायश्चित्तमां सातमो वेददोषलागे तिहां लगे प्रवचनेके०सिद्धांतनेविषे मुनिने
दुःशीलके०कुशीलिया हीणानथीकह्या यतः वेद्यस्सजावदाणं ॥ तायंमैंगपिनोअश्कमइ॥

एगंअश्कमंतो ॥ अश्कमेपंचमूलेणं ॥ १ ॥ इतिवचनात् अने थोनो दोष देखीने गुरुने नही आदरे तो सर्वनो त्यागकरवो पडशे तेकहेवे. जे पांचप्रकारना निग्रंथ अने चउदप्रकारनी अर्ज्यंतरांगी तथा नवप्रकारनी बाह्यगंठी तेथी मूकाणा ते निग्रंथ कहीयें यतः गंठोमिच्छताई ॥ घणाईउअंतरोयववश्चोय ॥ डुविहार्ततउजे ॥ निगंठंति-तेहुंतिनिगंथा ॥१॥ मिहंतवेयतियं ॥ हासाश्कक्यंचनायवं ॥ कोहोईणचउकं ॥ चउदसअर्जितरांगंथी ॥ २ ॥ धणधन्नखित्तकुवयं ॥ वडु डुपय कणय रूप चउचरणा ॥ नववाहिरयागंथी ॥ एवंतेहुंतिपुणपंच ॥३॥ सुगमं नवरं चउचरणकेचतुष्पदइति १ पुलाग २ वकुस ३ कुशील ४ निग्रंथ ५ सनातक एनांलक्षण जगवतिसूत्रना शतक २५ में उद्देशेठेजो जे एपांच कइया तेमां १ पुलाग २ निग्रंथ ३ सनातक एत्रणतो प्रतिसेवा रहित जाणवा अने वकुस तथा कुशील ए बेहुने प्रतिसेवाठे गाथा ॥ मूलुत्तरगुणविषया ॥ पडिसेवासेवएकुशिलोय ॥ उत्तरगुणेसुबहुसो ॥ सेसापडिसेवणारहिया ॥ ४ ॥ तेमांपणनिग्रंथ तथा सनातकतो श्रेणीविहेदगइ तेमांगया तथा पुलागलब्धिपणविहेदगइ तेमाटे एत्रण जंबुखामी साथे विहेदगयां तेहेतुयें वकुस तथा कुशील एबेहुथी तीर्थं चालेठे यतः निगंथं सिणायणं ॥ पुलागसहियाणतिह्वुठेठ ॥ समणावसकुशीला ॥ जातिहंतावहो हिंति ॥५॥ जेमाटेते ठासातमा गुणगणावंतहोय ते अंतरमुहूत्तें अवश्यपरावर्त्तथाय तेवारे ठेठेगुणगणेआवे तिहांअवश्य प्रमत्तदोषनो खवमात्र देखीने गुरुनो त्याग केम थाय अने ते त्यागकरीशतो जगतमां आजनाकार्लेनिर्दोषकोइ नहीलाजे तेमाटे खवमात्र दोषलागते पण वकुस तथा कुशील एबेहु जातिनामुनि ते थिरपरिणामी एटलेतेहना परिणाम अतिउन्मागें नथी चालता अथवा थिरपरिणामीकेएवेमुनि थिरपरिणामेठे एटले पंचमआरानाठेकालगे एहिजठे माटे नठंमाण इतिजावः एहनोविस्तार धर्मरत्नग्रंथनीवृत्तिथीजाणवो ॥ २ ॥

ज्ञानादिकगुणपणगुरुवादिकमांहेजोय ॥ सर्वप्रकारें निर्गुणनविआदरवोहोय ॥ तेगंडेगीतारथजेजाणेविधिसर्व ॥ ग्लानौषधदृष्टांतेमूढधरेमनगर्व ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ तेमाटे ज्ञानादिककेज्ञानदर्शनचारित्रमांहेलोहरकोइ उत्कृष्टगुण पण गुरु आदिकमां जोश्यें पण सर्वप्रकारेंकेणसर्वथानिर्गुणहोयतो न आदरीयें माटेजेगीतार्थ होय तथा जे प्राणी उत्सर्गअपवादप्रमुखनी सर्वविधि जाणता होयते ठांकेके गळने पण निर्गुण जाणीने ठांडे तेउपरदृष्टांत कहेवे ग्लानौषधकेजेमरोगीनेऔषध तेजिहांलगे रोग तिहांलगे औषध तेमजिहांलगे अगीतार्थ तिहांलगे औषधसदृशगळ अने

ज्यारेनिरोगीसदृशगीतार्थ थयो त्यारे औषधरूपगह्वनुं कामनही तेमाटे मूढकेजेमूर्खते तेअहंकारमनमांधरीने गह्वबाहिरनिकलेढे इहांकोइबीजीरीते ए दृष्टांत जोडे ढे, जेमग्लाननेऔषधआपेअनेआहारनआपे माटेरोगीनेढांड्योनकहेवाय पण सामो रोगीने उपकारकस्यो कहेवाय तेमजगीतार्थगह्वढांडे तेढांड्योनकहीथें पणउलटोगह्वने उपकारकस्यो एमकहीथें यतः नाणाश्रुणविलसंत ॥ जोचयश्रुगुणचंगीयढो ॥ अणुकंपेइतमेवय ॥ आउरजेसज्जामिवचीष ॥ १ ॥ इतिवचनात् एवेव्याख्याढे माटेजेगीतार्थनी दृष्टीमां ठरे ते खरुं इतिचावः ॥ ३ ॥

तेकारणगीतारथनेढेएकविहार ॥ अगीतार्थनेसर्व
प्रकारेंतेनहीसार ॥ पापवरजतोकामअसजतोचां
प्योजेह ॥ उत्तराध्ययनेगीतारथएकाकीतेह ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ तेकारणकेपूवेंकळुंतेकारणे गीतार्थनेज एकाकी विहारनी आझाढे यतः गीयढोयविहारो ॥ बीडगीयढनिसिस्संजणिउं ॥ इतोतइयविहारो ॥ नाणुझाउंजिणं देहिं ॥१॥ इतिआवश्यकनिर्युक्तौ अने अगीतारथके मूर्खने सर्वथा जे एकलो विहार करवोते सारकेप्रधान नथी रुमोनथी इतिचावः तथा पापनेवर्जतो कामने असजतो एटले कामक्रीडामां जे तत्परनही जांप्योजेहकेउत्तराध्ययननामेंसिद्धांतमां जेजांप्योढे के गीतार्थहोय गुणीहोय तेएकाकीरहे तेकाव्यपूवेंलखुंढे “ नवालजिज्ञानिउणं सहायं ” इत्यादिक विचारीजोजो ॥ ४ ॥

पापतणोपरिवर्जननेवलिकामअसंग ॥ अज्ञानीनेन
वीहुएतेनविजाणेजंग ॥ अज्ञानीशुंकरशेशुंलहशेशुंज
पाप ॥ दशवैकालिकवयणेपंचाशकआलाप ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जेएकाकी होयते पापनुंवर्जन केमकरे?वलीकामकेकंदर्पनासंगनो जे त्याग करवो ते एकाकी मूर्खने केमहोय? माटे एविचार अज्ञानीने नहोय तेअज्ञानीने तेना जांगानी खवरनपडे के आ अवसरे शुद्धजलेबुं के आअवसरे अशुद्धआहार होय तोपणलश्यें इत्यादि जांगानी खवरनपडे वली अज्ञानीपुरुषहशे तेजीवअजीवादिक जाण्वाविनाशुंकरशे एटलेसंयमानुष्ठानशुंकरशे तथा शुजपापकेपुण्य अने पाप ते प्रते अज्ञानीशुंजाणशे ते दशवैकालिकवयणेकेदशवैकालकिसूत्रनावचनथकी यडुकं॥तत्र अज्ञापीकिंकाहि किंवानाहीबियपावगं इत्यादिचतुर्थाध्ययने तथा पंचाशकग्रंथमांपण एवोज आलापकेआलावोढे एटले वचन ढे ॥ ५ ॥

एकविहारेदेखोआचारेंसंवाद ॥ बहुक्रोधदिकदूषण
वलीअज्ञानप्रमाद ॥ वलियविशेषारोतेअव्यक्त
विहार ॥ पंखीपोतदृष्टांतेजाणोप्रवचनसार ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वलीएकाकीविहारकरे तेहनो आचारेंके० आचारांगनेविषे संवादके० वचनढे
तेकहेढे जे तेआचारांगनापांचमाअध्ययनना प्रथम उद्देशानेविषे देखोके० जुळ एकवि-
हारीने बहुक्रोधआदिशब्दें मान प्रमुखपणलेवा. यथा ॥ इहमेगेसिंएगचरिया जवति ब-
हुकोहे बहुमाणे बहुमाणे बहुलोजे बहुरते बहुनडे बहुसते बहुसंकप्पे आसवसक्कीप-
खितवढने एसांविषमपदनोअर्थलखियेढेयें बहुरतेके० बहुपाप बहुनडेके० नाटकियानी
पेठे जोगनेअर्थें बहुवेषनाकरनारा तथा बहुसतेके० अनेक प्रकारेंशठ तथा बहुसंकल्प
उपजे आसवके० आश्रवजेहिंसाप्रमुख तेहनो सक्किे० सक्त एटलेसंगी अने पखितवढ-
नेके० पखितएटलेकमेंकरीअवबन्न एटले डांक्योइति. वलीबीजादोषकहेढे अज्ञानप्रमा-
दथाय एटलेएजावजे एजआलावेपदढे उठियवादंपवयमाणे मामेकेइअदकु अन्नाण
पमायदोसेणं इति उठियवादंपवयमाणेके० अमें संयमचारित्रमां उजमालथयाढेयें ए-
मवोखता मामेकेइअदकुके० आश्रवमांप्रवर्त्ततांथकांजाणेमुक्तेकोइदेखतुंनथी एम अ-
न्नाणपमायदोसेणंके० अज्ञानप्रमाददोषे सहितप्रवर्त्ते तेनेवलीविशेषेंकरीने आचारांगमां
अव्यक्तविहारवाखोढे अव्यक्तके० वयपणपूरीनही अनेश्रुतपणपूरुंनही तेहनेअव्यक्त
कहीयें आचारांगपंचमाध्ययननेउद्देशेचोयेकछुंढे यथा ॥ गामाणुगामं दुइअमाणस्स
दुज्जातं दुपरकंतंजवति अव्यक्तस्सजिक्कुणो एहनोअर्थ ॥ गामाणुगामं दुइअमाणस्स
के० एकगामथी बीजेगाम एकाकी विचरताने दुज्जातंके० दुष्टगमनढे अर्हन्नकमुनिनीपेठे
दुपरकंतंके० दुष्टपरआक्रांतढे शुचिचइनाईर्षावंतसिंहगुफावासिमुनिने जेमकोइयार्येंआ-
क्रम्या तेम सर्वमुनिने नहोय तेमाटे विशेषणकरेढे अव्यक्तस्सजिक्कुणोके० अव्यक्तजिह्वा-
ने एटलेअव्यक्तजिह्वा वेप्रकारनढे एकश्रुतअव्यक्त बीजोवयअव्यक्त जेआचारप्रकल्प न
जण्णाहोय अनेगहमांरहाहोय तेश्रुतअव्यक्तकहीयें तथागहथीनिकळ्या ते नवमांपूर्वनी
त्रीजीवस्तुनजण्णाहोयतेगहभनिरगतअव्यक्तकहीयें गहमां रहाथका सोलवर्षनाथाय ति-
हांलगे वयअव्यक्त कहीयें अनेजे गहभनिरगतते त्रीसवर्षनाथाय त्यांलगे वयअव्यक्तकही
येंइतिइहांचोजंगीढे १ श्रुतअव्यक्त अने वयअव्यक्तहोय तेतोएकाकीविहारकरेज नही
केमके संयमात्म विराधनाथाय माटे नकरे २ श्रुतअव्यक्त अनेवयव्यक्त तेपणअगीतार्थ
माटे संयमात्मविराधनाथाय माटेतेमनेएकाकीविहार नकल्पे ३ श्रुतव्यक्त अनेवयथीअ-
व्यक्त तेहनेपण नकल्पे बालपणाथकीकुलिंगी तथागृहस्थने पराजवनुंस्थानकहोयते

माटे ४ श्रुतव्यक्ततथाव्यव्यक्त तेहनेपणएकलमह्वप्रतिमाप्रमुखकारणें एकाकीपणेविचरवानी आझा ठे पणकारणविना नही इत्यादिक बहुवातळे तेआचारांगवृत्तिधीजाणवी एटलाजमाटे आस्तवननी मूलगाथामां विशेषपदमूक्युंठे माटे अव्यक्तने तोविशेषकरी सर्वथावाख्यो तथाव्यक्तनेपणकारणविनावाख्योळे तोअव्यक्तनेवाख्योतेनुंशुंकहेवुं तेपंखीपोतहृष्टांतिकरीजाणवुं जेमपंखीनो पोतके०बालक तेने पांखआवीनहोय अने उरुवाजाय तो बीजा ढंकप्रमुख जनावर तेने उपडवकरे तेम अव्यक्तअगीतार्थ बालक होय तेहने परदर्शनी उपडवकरे जाणोप्रवचनसारके०एजैनागमनो सार जाणवो यतः काव्यं जहादियापोयमपक्कजायं ॥ सवासयापविउमणं मणागं ॥ तमचाश्यातरुणपमत्तजाइं ॥ ढंकाइअवत्तगमंढरेज्जा ॥ १ ॥ माटे जेमपंखीपोताना बालकने सुंना मूकता नथी तेम मूर्खनेगीतार्थ एकखानमूके इतिजावः ॥ ६ ॥

एकाकिनेस्त्रीरिपुश्वानतणोउपघात ॥ जिह्मानिनविशु
दिमहाव्रतनोपणघात ॥ एकाकिसडंदपणेनविपामे
धर्म ॥ नविपामेपृढादिकविणतेप्रवचनमर्म ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जे एकाकीविहारकरे तेने स्त्रीनो तथा रिपुके०शत्रुनो अने श्वानके०कुतरानो उपघातथाय तथा जिह्मा पण दोषसहित स्त्रीयेतो तेनेकोणनिषेधकरे माटे जिह्मानी शुद्धि पण नरहे तथा महाव्रतनो पण अनुक्रमें घातथाय गाथा ॥ डुछपसुसाणसावय ॥ इडिजिस्काइदोसडुल्लखिउं ॥ वयगाइधम्ममाइ ॥ तम्ममारम्मोनएगागी ॥ १॥ इतिपिंडनिर्गुक्तौ तथा एगाणियस्सदोसा ॥ इडिसाणेतहेवपरिणीएय ॥ जिस्कविसोहिमहवय ॥ तम्हासबिइज्जाएगमणं ॥ १॥ इतिधर्मरत्नवृत्तौ जेएकाकी विहारकरे तेस्वडंदपणेविचरे पोतानेमते ऊपव्युं ते खरं पण गुरुआझानीअपेक्षा नरहे तेमाटेजे स्वमति कवपनावंत ते धर्म नपामे यतः इक्कस्सकउंधम्मो ॥ सडंदमइगईपयारस्स ॥ इत्युपदेशमाळायां तथा जे एकाकीहोयते पृढाके०वांचनापृढनादिकतेपण गुरुविनानपामे अने तेविना प्रवचनके० सिद्धांत तेनो मर्म जे रहस्यते केमपामे ॥ यतः ॥ कत्तोसूचढागम ॥ पकिपुढणचोयणावइक्कस्स ॥ विणउंवेयावच्चं ॥ आराइणावमरणंते ॥ १ ॥ इत्युपदेशमाळायां ॥ ७ ॥

सुमतिगुपतिपणनधरेएकाकीनिःशंक ॥ जावपराव
तेंआलंबनधरेसपंक ॥ जुदाजुदाथातांथविरकटप
नोचेद ॥ मोडाएगगलोकनाथाएधर्मउंछेद ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ सुमतिके०इर्यासमितिप्रमुखपांचसमिति तथामनादित्रणगुप्ति तेपण नधरेके०

नपामीशके केमके जेष्काकीविहार करनारहोयतेनिःशंकहोय कोइनीशंकानराखे एट
 लेअकार्य करवानुंचित्तायतो कोइनीशंका नधरे मुखेअकार्यकरे गाथा ॥ पिह्लिजेस-
 णमिको ॥ पइन्नपमयाजणानिच्चय ॥ काउमाणोविअकळ ॥ नतरइकाऊणबहुमस्त्रे ॥
 इत्युपदेशमालायां तथा चित्तनाअजिप्रायतेजावकहीयें तेजावतुंजे परावर्तकेपलटावतुं
 तेणेकरीजेवापोतानाअजिप्रायथाय तेवुंकांश्क आलंबनपामीने तत्काल तेआलंबन ध-
 रेकेअंगीकारकरे तेआलंबन केवुंहोयतेकहेवे संपंककेमेहुंहोय एटलेएजावजे चित्त-
 नाअध्यवसायतो क्खेक्खेपलटायवे तेचित्तना अजिप्राय कोश्क अवसरें हीणाथाय
 अने निमित्तपणतेवुंज मखे तेवारें पोतेपणतेवोजथाय यतः एगयिवसेणबहुआ ॥ सुहा-
 यसुहायजीवपरिणामा ॥ इकोयसुहपरिणत ॥ चइक्षआलंबणलहुं ॥ १ ॥ आलंबनहिणु
 पामीने चइक्षकेसंयमनेढारे इत्युपदेशमालायां वली एकजणेएकलो विहारकीधो
 एटले बीजाने पणएकला विचरवानुंमनथाय तेमज त्रीजो तथा चोथो इत्यादिक जूदा
 जूदाथातां एटलेअवस्था नरहे तथा थिविरकल्पनोजेदथाय एटले आपमतें कोश्क
 क्रिया एकीतेकरे कोश्कबीजीरीतेंकरे एमजिन्नजिन्नथाय तेथीलोकनांमन कोलाय जे
 अमुकसाधुकरेवेतेखरुंवे के अमुकसाधुकरेवेतेखरुंवे इत्यादिकविकल्पलोकने उपजेतेथी
 धर्मनो उछेदथाय कोश्कपरप्रतित रहेनही तेवारें लोकमूलगोधर्ममूकीआपे गाथा ॥
 सबजिणपडिहुं ॥ अणवहाथेरकप्पजेउंय ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ७ ॥

टोलेपणजोचोखेंअंधप्रवाहनिपांत ॥ आणाविणनविसं
 घवेअस्थितणोसंघात ॥ तोगीतारथउ-धरेजेमहरीजल
 थिवेद ॥ अगीतारथनविजाणेतेसविविधिनोजेद ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वली टोले पण जोचोखेंकेकदाचित टोलुंहोय नेजोचोखुंहोय तेमां कोइ
 गीतार्थनहोय तो तेटोळामां वसतुंतेपण अंधप्रवाहनिपांतकेअंधालानीज श्रेणीमांपकहुं
 थयुं एमजाणतुं कारणके आणाविनासंघनकहीयें पण अस्थितणो संघातकेगुहा-
 रुकानो समूहजाणवो यतः एगोसाहुएगोय ॥ साहुणीसावतुंवसहीवा ॥ आणाजुत्तो
 संघो ॥ सेसोपुणअडिसंघात ॥ १ ॥ एमसंबोधसित्तीरीमांकहुंवे ते माटेजेगीतार्थहोय ते-
 जसंसारसमुद्रमांथी जव्यजीवने उरुरेकेउरुरारकरे जेम हरीजलथीवेदकेजेरीते श्री-
 कृष्णेसमुद्रमांथी वेदउरुराया एदृष्टांते तेनी कथाकहेवे शंखनामे दैत्यउपज्यो ते ब्रह्मा
 पासे वेदज्ञणवावेवो एवामां ब्रह्माने बगासुंआव्युं ते बगासुं ठमहीनेपुरुंथयुं त्यारें
 ब्रह्मातुं मुखमोकहुंदेखी शंखदेत्यें विचाखुं जे वेदज्ञणतां क्यारे पारपामीशुं माटे
 ब्रह्माना पेटमांप्रवेशकरी वेदलेइजातं एमविचारी पेटमांपिसीने वेद लेइगयो नेसमुद्रमां

પાતાલમાં જડપેઠો પઠી શ્રીકૃષ્ણપ્રમુખે વિચાણું જે બ્રહ્મા તો ચૂતસરિલા કેમ દેલાયઠે
 એમ વિચાર કરતાં શ્રીકૃષ્ણેજાણું જે શંખદેત્ય ચારેવેદ લક્ષ્યગોઠે હવેહું લેશ્યાણું એમ
 વિચારકરી મત્સ્યાવતારધરી શંખાસુરના જીવનમાંગયો ત્યાંબાલકનુંરૂપધરી તેનીછીપાસે
 બેઠો તેછીચેંજાણુંજે આપણે મનોહર બાલક પામ્યા પઠીતેનેરમાડવાબેઠી ઇટલામાં
 શંખાસુરનાપેટમાં ચારેવેદ વાતોકરવા લાગ્યાજે આપણીવાહારકરવા ઠાકોરજીઆવ્યાઠે
 તેવાત સાંજલી શંખાસુરે જાણુંજે અનર્થથયો પઠીછીને કહુંજે બાલકમૂકીધો પણછી-
 ચેંનમૂકયું ત્યારેંબાલકને મારવાદોહ્યો તેછીછીચેંબાલકનેમૂકીદીધું પઠીતેબાલકેં તેદેત્ય
 સ્થિયુરુકરીમહરૂપેંચડ દેત્યને મારી તેનાપેટમાંથી ચારેવેદ લઈ શ્રીકૃષ્ણપાણીમાંથી
 બહારઆવ્યા તેમાટે પ્રથમ મહાવતારલીધો એઅધિકાર શિવમાર્ગનાશાસને દશાવતા-
 રાંચમધ્યેકહુંઠે હાંદૃષ્ટાંતે લખ્યુંઠે વલીજે અગીતાર્થ હોયતે ડત્સર્ગ અપવાદાદિક સર્વ
 વિધિર્જના જ્ઞેદનજાણે માટે અગીતાર્થનેએકલો વિહારનહોય ॥ સ્તિજાવઃ ॥ ૯ ॥

કારણથીએકાકીપણુંપણજાણ્યુંતાસ ॥ વિષમકાલમાંતો
 પણરુનોજેલોવાસ ॥ પંચકલ્પજાણ્યેંજાણ્યુંઆતમરદ્ધ
 ણાએમ ॥ શાલિએરંતણેએમજાંગેલહિએએમ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ ॥ વલી કોઈ કહેશેજે શ્રીઉત્તરાધ્યયનમધ્યે એકાકીપણાની હાકેમ કહી યથા
 હક્કોવિપાવાશ્રિવિવજ્ઞયંતો ॥ વિહરિજ્ઞાકામેસુઅસજ્ઞમાણો ॥ સ્તિવચનાત્ ॥ તેને ઉત્તર
 જેગીતાર્થહોય તાસકે ॥ તેને કોશ્ક કારણથી એકાકીપણું પણ જાણ્યુંકે ॥ કહુંઠે યથા
 તિહાંજ કાવ્ય નવાલજિજ્ઞાનિઊણંસહાય ॥ ગુણાદિચંવાગુણ ડંસમંવા ॥ સ્તિવચનાત્
 તોપણવિષમકાલમાંકે ॥ આપાંચમાઆરામાં હુંડાઅવસર્પિણી કાલમાં રુનોજેલોવા-
 સકે ॥ જેલાવસવુંતેજરુહું પણએકાકી વસવું રુનું નહીં એમપંચકલ્પ જાણ્યનેવિષેકહુંઠે
 આતમરદ્ધાણએમકે ॥ જેસંયમરૂપઆત્માતેની રક્ષાતેએમજ થાય અથવા આત્માનેશરીર
 અજેદહેમાટે આતમકે ॥ શરીરની રક્ષાપણ એમકે ॥ એમજજેલાવસતાંથકાં હોય હાં
 શાલિતથાએરંડનીચોજંગીઠે ૧ શાલિનોવૃક્ષઅનેશાલિનીવાડી ૨ શાલિનો વૃક્ષઅનેએ-
 રંડનીવાડી ૩ એરંડનોવૃક્ષઅનેશાલિનીવાડી ૪ એરંડનોવૃક્ષઅને એરંડનીવાડી એચોજં-
 ગીમાંથી શાલિતથાએરંડના ત્રણજાંગે વસતાંતો એમકે ॥ કલ્યાણઠે સ્તિઅક્ષરાર્થ ॥ જાવા-
 ર્થતોએઠેજે શાલિ સરિલાગીતાર્થ ઇટલે આચાર્ય અને એરંડસરિલા મૂર્લ તેની ચોજં-
 ગીદેલાઢે ૧ ગીતાર્થઆચાર્ય અને જે ગીતાર્થનો પરિવારતે વાડી પણગીતાર્થની ૨
 ગીતાર્થઆચાર્ય અને મૂર્લપરિવારનીવાડી ૩ મૂર્લઆચાર્યઅને ગીતાર્થનાપરિવારનીવાડી
 એત્રણજાંગાલગેકોડરીતે આજ્ઞાઠે પણમૂર્લઆચાર્ય અનેમૂર્લપરિવારજાંગોતો સર્વથાજ

निषेधते यतः जह्मपंचकुशीला ॥ गणीवायगयविरपवचनिगंगा ॥ तेणपरंडसमाणं ॥
चलजंगीएनायवो ॥ १ ॥ इति ॥ १० ॥

एकाकीपासत्थोसहंदोगतयोग ॥ ठाणवासीउसन्नो
बहुदूषणसंयोग ॥ गहवासीअणुजंगीगुरुसेवीवलि
होय ॥ अनियतवासीआउतोबहुगुणएमजोय ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ १ एकाकी केवलधर्मबंधुरहित ते पासठो २ ज्ञानादिकपार्श्ववर्तिसहंदो ३ गुरुआज्ञाविकल पटलामाटे गतयोगकहिये ४ ठाणवासीकेस्थानकवासी तदैकत्रविहार नित्यवासीत्यर्थः ५ अवसन्न तेआवश्यकादिके शिथिलमनपरिणामी तेउसन्नो ५ पांचपद ते बहुदूषणसंयोगीहोय ते क्यारे कोइकने एकपद क्यारे बेपद क्यारे त्रण पद क्यारे चारपद अथवा पांचपदना संयोगीथाय जेमएकपदस्थानक वधे तेमदोष वृद्धिपण जाणवी एवं २६ जेदथाय इत्यादिकअनेकप्रकारेंदोषवृद्धिथाय यतः एगागी पासठो ॥ सहंदो ठाणवासीउसन्नो ॥ दुगमाइसंयोगा ॥ जह बहुआतहगुरुहुंति ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां एनादिकादिसंयोगकर्ता २६ जेदथाय तेमांछिकसंयोगी १० तथात्रिकसंयोगी १० चतुःसंयोगी ५ पंचसंयोगी १ एवं २६ जांगादोषवृद्धिनाजाणवा तेमज २६ गुणवृद्धिना जाणवा ते देखाकेडे १ गहगत २ अणुयोगी ३ गुरुसेवी ४ अनियतवासी ५ आयुक्त एहनापणएमज ठवीसजेद गुणवृद्धिनाथाय जेमजेमगुणवधे तेमतेमविशेष आराधकथाय अनेदोषवृद्धियें विराधकपणुंवधे तथागुणवृद्धियें आराधकपणुंवधे तेमां दोषवृद्धिना २६ जांगालखियेंहैयें.

छिकसंयोगी १० जांगा १ एकाकी-पासत्थो २ एकाकी-सहंदो ३ एकाकी-ठाणवासी ४ एकाकी-उसन्नो ५ पासत्थो-सहंदो ६ पासत्थो-ठाणवासी ७ पासत्थो-उसन्नो ८ सहंदो-ठाणवासी ९ सहंदो-उसन्नो १० ठाणवासी-उसन्नो:

त्रिकसंयोगीजांगा १० लखेडे १ एकाकी-पासत्थो-सहंदो २ एकाकी-पासत्थो-ठाणवासी ३ एकाकी-पासत्थो-उसन्नो ४ एकाकी-सहंदो-ठाणवासी ५ एकाकी-सहंदो-उसन्नो ६ एकाकी-ठाणवासी-उसन्नो ७ पासत्थो-सहंदो-ठाणवासी ८ पासत्थो-सहंदो-उसन्नो ९ पासत्थो-ठाणवासी-उसन्नो १० सहंदो-ठाणवासी-उसन्नो चतुसंयोगीजांगा ५ लखेडे १ एकाकी-पासत्थो-सहंदो-ठाणवासी २ एकाकी-पासत्थो-सहंदो-उसन्नो ३ एकाकी-पासत्थो-ठाणवासी-उसन्नो ४ एकाकी-सहंदो-ठाणवासी-उसन्नो ५ पासत्थो-सहंदो-ठाणवासी-उसन्नो

तथापंचसंयोगी १ जांगोथयो एवं २६ थाय ते छिकसंयोगीथी त्रिकसंयोगीदूषणे

जारी तेथीचतुःसंयोगीदूषणेजारी चतुःसंयोगीधीपंचसंयोगीदूषणेजारी हवेदोषनेव्यति
रेके गुणवृद्धिपणोदेखाडेढे १ गहवासीकेगहमांवसे २ अणुर्जगीकेअर्थधारे ३ गुरुसे-
वीकेगुरुआदिकनीसेवाकरे ४ अनियतवासीकेगुणविहारी ५ आयुक्तते आउत्तोके
उपयोगीहोय एपांचपदमां जेमजेमएकेकापदनीवृद्धिथाय तेमतेम बहुगुणहोय अने
विशेषआराधकथाय यतः १ गहगर्ज २ अणुर्जगी ३ गुरुसेवी ४ अनियतवासी ५ आउत्तो॥
संजोएणपयाणं ॥ संयमआराहगाजणिया ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ११ ॥

दोषहाणीगुणवृद्धिजयणाजाषेंसूरि ॥ तेशुजपरिवारेंदुये
विघनटलेसविदूरि ॥ देवफळेजोआंगणेतुजकरुणासुर
वेलि ॥ शुजपरिवारेंलहियेंतोसुखजसरंगरेलि ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एम दोषनी हाणीथाय तथागुणनीवृद्धिथाय अनेजयणाकेजतनाथाय एटले
बहुलाज अदपदोपेंप्रवृत्तिथाय तेएहवागुण वयारेआवे तेहनोउत्तर जाषेंसूरिकेआचार्य-
जाषेढे के ते शुजपरिवारेंदुयेकेएवागुणतोपरिवारशुजहोय तिवारे आवे तथा विघ्नसर्वदू-
रटले तेमाटेहेदेव तुजकेतमारीकरुणारूपजे सुरवेढीकेकदपवृद्धनीवेल्नी ते आंगणे
फळेकेमाराआत्मरूपजेआंगणं तिहांजोसफलीथाय तोतेशुजपरिवारपामियें एटलाजमा-
टे उपदेशमालाना कर्तायेंकळुंढे यतः सीहगुरुसुसिस्साणं ॥ जहंगुरुवयणसहंताणं॥वय-
रोकिरदाहीवा ॥ यणत्तिनविकोविंयवयणं ॥१॥ ते माटेशुजपरिवारपामवोडुष्करते तेशु-
जपरिवारेंकरी सुखयशनी रंगरेलपामियें एटले सेहेजानंदस्वरूपनारंगनीरेल तेहनोप्र-
वाहपामीयें एसातमीढालमां कळुंजेहेदेव तमारीकरुणारूप सुरवेढीजोफळेतो सुखयश
पामियें तेमाटे हवे आठमीढालमां करुणा विशेष जे दया तेहुनुं स्वरूप कहेढे ॥१२॥

॥ ढालआठमी ॥

॥ प्रजुचित्तधरीनेअवधारोमुजवात ॥ एदेशी ॥

कोइकहेसिद्धातमांजी ॥ धर्माहिंसासार ॥ आदरियेंतेएकलीजी ॥

त्यजीयेंबहुउपचार ॥ मनमोहनजिनजी ॥ तुजवयणेमुकरंग ॥ १ ॥

अर्थ॥वलीकोइकएमकहेढेके सिद्धांतसूत्रनेविषेएमकळुंढे जे धर्मअहिंसाकेपद्याधर्म
तेजसारकेप्रधानढे नहिअहिंसासमोधम्मोइतिवचनात् माटेएकलीअहिंसाजआदरीयें
बीजा बहुकेअनेक उपचारकेउपायने त्यजीयेंकेमूकीदश्यें एमकहेढे माटे हे मन-
मोहनजिनजी अथवामननेमोहनाउपजावणहार एवाजेजिनेश्वरतेनोसंबोधनकरियें जे
हेमनमोहनजिनजी तुजवयणेकेतमारावचननेविषेमुफनेरंगढेरीकडे ॥ १ ॥

नविजाणेतेसर्वत्यजीने ॥ एकअहिंसारंग ॥ केवल
लौकिकनीतिहोवे ॥ लोकोत्तरपंथजंग ॥ मन० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ तेहनेउत्तरआपेठे के तेअज्ञानीनशीजाणता नशीसमजता जे सर्वपूजा प्र-
जावना सामिवत्सलप्रमुखकरणीत्यजीने मात्रएकअहिंसानेविषेजरंगकेपरीऊकरेठे तेथी
केवल लौकिककेव्यवहारनीतिकरीने एटलेलौकिकव्यवहारमां एक दया दयापोकारे
तेसारीलागे पण लोकोत्तरमार्ग जे जिनमार्गतेहनोजंगथायठे एटले एकलीदयामांजि-
नशासननशी पणजिनआज्ञामांशासनप्रवर्त्तेठे एकलीदयार्येतो पक्किमण्णापोसहप्रमुख
पणनकरीशके तोपूजाप्रजावनानीवाततो वेगलीरही इतिजावः ॥ २ ॥

वनमांसतांबालतपस्वी ॥ गुरुनिश्चाविणसाध ॥ एक
अहिंसार्येतेराचे ॥ नलहेमर्मअगाध ॥ मन० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ एकतोबालतपस्वी जे अज्ञानतपस्वीतेपणवनमांसतो एटले घोरकष्टनोकर-
णहार तथा बीजो गुरुनिश्चाविकेगुरुआणाविना एबेहु एकअहिंसार्येतेराचेकेएक
अहिंसामुखेकहे एटलेबाह्यजीवनीरक्षाकरवी एटलामांजरीऊठे पणतेअहिंसानो अगा-
धकेजंमोमर्मठे तेमूढ नजाणे एटलेस्वआत्माह्णायतेहिंसा अनेस्वआत्मानह्णायते-
अहिंसा एह्वामर्मनीतेनेखबरनशी ॥ ३ ॥

जीवादिकजेमबालतपस्वी ॥ अणजाणंतोमूढ ॥ गुरुलघुजा
वतथाअणलहेतो ॥ गुरुवर्जितमुनिगूढ ॥ मन० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेकोशकदेशेजे बालतपस्वी तथासाधुएबेबराबरकेमथाय तेनेकहेठे के जे-
मबालतपस्वी तेजीवअजीवपुन्यपापप्रमुखनुंयथार्थ स्वरूपतेमूढ अणजाणंतोकेअणस-
मजतोथको जेमतेहोय तथाकेतेमज गुरुलघुजावअणलहेतोकेहलकाजारे लाजखो-
टने अणजाणतो जे आवुंप्रायश्चित्तकरशुं तेकरतांबीजीकरणीमांयद्यपिप्रायश्चित्तठे तोपण
लाजघणोठे इत्यादिकवातोथीअणसमजुठे जेमाटेगुरुवर्जितमुनिकेगुरुयेंकरीरहित
एह्वाजेमुनिते गूढकेगुसरइत्यजेहोय तेवागुरुअनेलघुजावने न छहे इतिजावःपरीतैंगूढ
शब्दगुरुलघुजावनेजोनीयें ॥ ४ ॥

जावमोचकपरिणामसरिखो ॥ तेहनोशुभउद्देश ॥ आ
णारहितपणेजाणीजे ॥ जोइपदउपदेश ॥ मन० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जावमोचकपरिणामकेबौद्धादिकनापरिणामसरिखोठे एटलेबौद्धादिक एम
मानेठे के जेदुःखीहोयतेनेमारीयें तोदोषनलागे कारणके तेनेमारतानशी पण उलटोदुः-

खशीमूकावियेँतैयें एरीतेमातुंकृत्यकरीने तेनेरुहुंमानेढे तेसरिखो तेहनोकेढे दुढकादिक
अझानीनो शुजउहे शके०शुरुप्रवर्तनजाणवो एटलेयद्यपितेओनीअहिं साडव्यथीढे पण
परिणामे हिंसाजजाणवी तिहां हेतुकहेढे जे आणारहितपणेजाणीजे एटले आझारहि
तमाटे यतः आणाएतवोआणाए॥संयमोतह्यदाणमाणाए ॥ आणारहिउधम्मो ॥ पलाल
पुलुवपफिहाइ॥१॥ इतिवचनात् ए अर्थउपदेशपदग्रंथमांजोश्ने जाणीजेके०जाणीयें यतः
जंअन्नाणीमूढो॥जंचअगीयढनिस्सिउविहरे॥सोसुगयकम्मसरिसोपावयबंधेविधिप्पंति

एकवचनछालीनेढाढे ॥ बीजालौकिकनीति ॥ सकल

वचननिजठामेजोडे ॥ एलोकोत्तरनीति ॥ मन० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ एगाथानोअन्वयकरीअर्थ करेढे जेएकलौकिकवचनछालीने बीजासर्व नी-
तिनांवचनढाढेढे इत्यन्वयः तेलौकिकवचनएजेकोश्नेनहणवो तेऊपरआगमनापाठदे-
खाढेढेजे सवेपाणा सवेचूआ सवेजीवा सवेसत्ता नहंतवा इत्यादिकआगमनुंएहुं व-
चनढे अनेयद्यपिलोकपणप्रौढमार्गेएम कहेढे जे कोश्नेनमारवो तेमाटे एवचननेलौकि-
कवचन कहीयें तेलौकिकवचनपकमीने बीजांसर्वे नीतिवचनके०लौकिकशीबीजां जे लो-
कोत्तरवचन दानदेवपूजासाहमीवत्सलप्रमुख ते नीतिवचन कहीयें ते सर्वढांदिदेढे
पणतेसर्वखोटुंकरेढे केमके जे सकलवचननिजठामेजोडेके०समस्तसिद्धांतनांवचनजेढे
तेने ठेकाणेजोडे तेलोकोत्तरनीतिजाणवी सकलवचनएपदबीजीवारजोडुं एटलेएजाव
जे गुणठाणामाफक सहुसहुनीहृदप्रमाणे समस्तसिद्धांतनांवचनजोडे जे आवचनते
मुनिराजनेजआश्रीढे अनेआवचनतेगृहस्थनेआश्रीढे तेअपेक्षाउजैनशासनमांघणीढे ते
पोतपोतानीअपेक्षाप्रमाणेजोडे एलोकोत्तरनीति तेजिनशासननी नीतिढे ॥ ६ ॥

जिनशासनढेएकक्रियामां ॥ अन्यक्रियासंबंध ॥ जेमजा

षीजेत्रिविधअर्हिसा ॥ हेतुस्वरूपअनुबंध ॥ मन० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ तथाजिनशासनते एकक्रियामां अन्यक्रियासंबंधे जेमाटे जेहिंसातेज अ-
र्हिसा अने जेअर्हिसातेजर्हिसा अनेजेतपस्या तेज जो निस्पृहपणुंनथी तोअतपस्याढे
जोगीढे अनेजोगीढांनिस्पृहपणुंढे तो तेतपस्वीढे इत्यादिकजिनशासनमां एकांतनथी
स्याद्वादढे यतः अविद्धायापिहियार्हिसा॥र्हिसाफलजाजनंचवत्येकः॥कृत्वाप्यपरोर्हिसां॥
र्हिसाफलजाजनं नस्यात् ॥ १ ॥ इतिअर्हिसाष्टकवचनात् ॥ ते वलीर्हिसातथाअर्हिसा
अनेकजेदें आगलीगाथामादिखाढेढे जेमजाषीजेके०जिनशासनमांकही जेत्रिविधेअ-
र्हिसाके०त्रणप्रकारनीअर्हिसा तेदेखाढेढे १ हेतुअर्हिसा २ स्वरूपअर्हिसा ३ अनुबं-
धअर्हिसा एविवरीनेदेखाढेढे ॥७॥

હેતુઅર્હિસાજયણારૂપે ॥ જંતુઅઘાતસ્વરૂપ ॥ ફલરૂ
પેજેતેહપરિણમે ॥ તેઅનુબંધસ્વરૂપ ॥ મન ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ તેમાંપહેલીહેતુઅર્હિસાતે યતનાકરવી કેમકે જે જીવયતનાકરવીતેઅર્હિસા-
નોહેતુહે માટેહેતુઅર્હિસાકહીયે, બીજી જે જંતુઅઘાતકેજીવનેમારવોનહીં પ્રાણવિયો-
ગનકરવો તેહનું નામ સ્વરૂપઅર્હિસાકહીયે, ત્રીજી સર્ગાપવર્ગાદિકફલરૂપેજે અર્હિસા
પરિણમે તેઅનુબંધઅર્હિસાનુંસ્વરૂપજાણવું ॥ ૬ ॥

હેતુસ્વરૂપઅર્હિસાઆપે ॥ શુન્નફલવિણઅનુબંધ ॥ દૃઢ
અજ્ઞાનચક્રીતેઆપે ॥ હિંસાનોઅનુબંધ ॥ મન ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ હવેત્રણેઅર્હિસાનાંફલકહેહે. જેહેતુઅર્હિસાતથાસ્વરૂપઅર્હિસા પબેઅર્હિસ-
તે શુન્નફલકે ॥ પુણ્યફલઆપે વિણઅનુબંધકે ॥ અનુબંધવિના ઇટલેહેતુતથાસ્વરૂપ આ
ર્હિસાથીપુણ્યબંધાય તે દેવતાપ્રમુખનોજવપામે પણ આગલેંસંલગ્ન પુણ્યપરંપરાનચાલે મા-
ટેપાપાનુબંધીપુણ્યબંધાય જેમ અર્હિસાનાત્રણજેદ તેમ હિંસાનાપણત્રણજેદહે તે કહેહે ૧
હેતુર્હિસા ૨ સ્વરૂપર્હિસા ૩ અનુબંધર્હિસા ૪ ત્રણમાં હિંસાનું અનુબંધકે ॥ ફલતેપણજે
હિંસાનુંજઆપે તેનોહેતુકહેહેકે દૃઢઅજ્ઞાનચક્રીકે ॥ આકરેઅજ્ઞાનેકરીને ઇટલેજા-
વજેહેતુથીજોઈયેતોઅર્હિસા તથાસ્વરૂપથીજોઈયેતોપણઅર્હિસા અને અનુબંધેજોઈયેતો
હિંસાહે તોતેર્હિસાથીપણ સંસારવધે અને અજ્ઞાનઅર્હિસાથીપણસંસારવધે તેમાટેજેમાં
અનુબંધઅર્હિસાહોયતે આદરવી ઇતિજાવઃ ॥ ૭ ॥

નિન્દવપ્રમુખતણીજેમકિરિયા ॥ જેહઅર્હિસારૂપ ॥ સુર

હુરગતિદેશ્તેપાહે ॥ હુત્તરજવજલકૂપ ॥ મન ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ જેમ જમાલીપ્રમુખનિન્દવ સર્વજેનલિંગેહતા તથાક્રિયાપણજેનનીકરતાહતા
તેશ્રીજગવતિમાંજમાલીનુંમદ્દાસંયમવચ્ચાણું પણજે અર્હિસારૂપકે ॥ તેક્રિયાસર્વ હેતુ-
અર્હિસા તથાસ્વરૂપઅર્હિસારૂપહતી પણતે સુરહુરગતિદેશ્કે ॥ દેવતાનીહુર્ગતિ ઇટલે
કિલ્વિધિયાપ્રમુખદેવતાનીહુર્ગતિઆપીને પઠી પાહેકે ॥ નાલે હુત્તરજવજલકૂપકે ॥ હુ-
સ્તેંતરાયવ્વોસંસારરૂપજલનોકુવો તેમાંનાલે ઇતિ ॥ ૮ ॥

હુર્બલનમ્મમાસજપવાસી ॥ જોભેમાયારંગ ॥ તોપણ

ગરજઅનંતાલેશે ॥ બોલેવીજુંઝંગ ॥ મન ॥ ૯ ॥

અર્થ ॥ તેજપર સાંઘ દેલાહેહે જેમ કોઈક શરીરેહુર્બલ થયોહોય તથાનમ્મકે ॥
નાગોરહેતોહોય અનેમાસખમણનોપારણુંકરતોહોય વ્વોહોય અનેમાયારંગકે ॥ માયા-

वंतहोय षट्खेअज्ञानकष्टकरेढे एवोढे तोपण अनंतिवारगर्भमांउपजशे षट्खेअनंता
जवकरशे एमबीजुंअंगजेसुयगडांगसूत्रतेबोखेढे यतः जइवियणिगिणेकिसे ॥ चरेजइ-
विजुंजियमासमंतसो ॥ जेइहमायातिमज्जुति ॥ आगंतागप्रायणंतसो ॥ १ ॥ इति
द्वितीयाध्ययने षट्खे एनीदया कोइखेखामां न आवे ॥ ११ ॥

निंदितआचारेंजिनशासन ॥ जेहनेहीखेलोक ॥ मायापे
हेलीतसअज्ञाने ॥ सर्वअहिंसाफोक ॥ मन० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ ते निंदितआचारें लोक जिनशासन हीखे षट्खे जे एकहीदयामानेढे अने
अज्ञानकष्टकरेढे तेप्राणीनेपूर्वाचार्यना जीतनीखबरनथी केजितव्यवहारें लोकनिंदा न
करे अनेपोतानीमतिरेंप्रवर्त्ते तेनाआचरणनी लोकनिंदाकरे तेवारेजिनशासननीपण
निंदाथाय के जुंअवालो लोक जिनशासनमांढे माटे जिनशासनपण दुगंढाकरवायो-
ग्यढे त्यारेजिनशासननी हिनतानुं कारणथाय माटे तसके० तेप्राणीने अज्ञानथयुं ते
अज्ञानेकरीने मायापहेलीके० प्रथममायाथयीज अनेज्यामायाठेरी त्यांसर्वअहिंसाते
फोककें० खोटीनिःफलजाणवी जेमाटे अज्ञानीनीदयाते हिंसाजजाणवी यतः मासे
मासेयजोबालो ॥ कुसग्गेणंतुजुंजएनसो ॥ सुअस्कायस्सधमस्स ॥ कलिअग्घइसोल-
सिं ॥ १ ॥ इत्युत्तराध्ययनवचनात् ॥ १२ ॥

स्वरूपथीनिरवद्यतथाजे ॥ ठेकिरियासावद्य ॥ ज्ञानश

किथीतेइअहिंसा ॥ दिएअनुबंधेसद्य ॥ मन० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ आगलीगाथामां दयापाले ने फलहिंसानुं आपे एम कछुं हवे जेकथंचित्
हिंसाथाय तेपण अहिंसानुंफलआपे तेकहेढे जे स्वरूपथीके० परमार्थेतोनिरवद्यढे
निःपापढे अनेक्रियासावद्यके० क्रिया देखीतियद्यपिसावद्यढे तोपण तेजेस्वरूपथी हिंसाढे
ते ज्ञानशक्तियेंकरी दिएअनुबंधेके० अनुबंधेआपे अहिंसाके० दया सद्यके० तत्काल
षट्खेएजावजेखरूपहिंसाजे दानविहारप्रमुख तेमुनिप्रमुखनीढे तेअनुबंधेअहिंसानुंज
फलआपे यतः जगवत्यां अणगारस्सणंजंतेजावि अप्पाणोपुरउंडुहउंजुगमायाएपेहा
एरीयरीयमाणस्स पायस्सअहेकुडुडपोएवावट्टपोतेवाकुलिगंढाएवा परियावळोज्जा ॥
तस्सणंजंतेकिइरियावहियाकिरियाकज्जइसंपराश्याजावकज्जति गोयमाणोसंपराश्या
जावकज्जति इरियावहिया जावकज्जइ सेकेणं जाववुच्चइ जहासत्तमसएसंवुडुदेसए
जावअट्ठोनिस्किच्चो ॥ इतिअट्ठारमाशतकनाआठमाउदेशमांढे ॥ १३ ॥

जिनपूजाअपवादपदादिक ॥ शीखत्रतादिकजेम ॥ पुण्यअनु
त्तरमुनिनेआपी ॥ दिएशिवपदबहुखेम ॥ मन० ॥ १४ ॥

અર્થ ॥ વહ્નીજેમપૂર્વેમુનિનેહિંસા સ્વરૂપથી હતી તેઅનુબંધેઅર્હિંસાકહી તેમજજિન પૂજા તથાઅપવાદપદાદિકે વર્તતામુનિ વહ્નીશીલવ્રતાદિક જેમમુનિને અનુચરકે ॥ ડ-
ત્કુષ્ઠપુણ્યઆપીને ષટ્લેખજિનપૂજાદિકરણી યદ્યપિકિંચિતમાત્ર સ્વરૂપથીસાવચ્ચે અને
શીલવ્રતાદિકતે સ્વરૂપથીનિરવચ્ચે પણએવેજેદવાલાને અનુબંધે અર્હિંસાનુંજ ફલ
આપે તેમાટે એમકહ્યુંજે અનુચરપુણ્યઆપીને દિપકે ॥ આપે શિવપદકે ॥ મોક્ષપદ જે
વહુલેમકે ॥ ઘણુંકેમઠેજિહાં ષટ્લેખરંપરાયે સર્વસિદ્ધનું દેનારઠે ॥ ૧૪ ॥

एहजेदविणएकअर्हिसा ॥ नविहोवे थिरथंज ॥ यावत
योगक्रियाबेतावत ॥ बोध्योबेआरंज ॥ मन० ॥ १५ ॥

અર્થ ॥ એપ્રકારે ૧ હેતુ ૨ સ્વરૂપ ૩ અનુબંધ એત્રણજેદેહિંસા તથાએત્રણજેદે અર્હિ-
સા તે જાણ્યાવિના એકહ્વીજઅર્હિંસાસામાન્યપ્રકારે માને તે નવિહોવેકે ॥ નહોયથિરથં-
જકે ॥ થિરજાવે ષટ્લેખએકહ્વીઅર્હિંસાઠેરેનહી શામાટેકે યાવતયોગક્રિયાઠેકે ॥ જ્યાંલગે
મન વચન કાયાનાયોગનીક્રિયાતેચલનક્રિયાઠે તાવતકે ॥ તિહાં લગે બોલ્યોઠેકે ॥ ક-
હ્યોઠે આરંજકે ॥ કર્મબંધ ષટ્લેખોતપોતાના ગુણઘાણનીમર્યાદા માફક તેરમા ગુણ-
ઘાણાલગે કર્મબંધઠે અન્યથાફરિયાપથિકાબંધ બેસમયની સ્થિતિનો કેમકહ્યોઠે તેમાટે
એકહ્વી અર્હિંસાકહેવીતેકામ ન આવે પણતેનાજેદસમજે તો સર્વઠેકાણેજોઠે ॥ ૧૫ ॥

लागेपणलगवेनहिंसा ॥ मुनिएमायावाणि ॥ शुजकि
रियालागीजेआवे ॥ तेमांतोनहीहाणि ॥ मन० ॥ १६ ॥

અર્થ ॥ હહાં કોઈક એમ કહેઠે જે મુનિકે ॥ મુનિરાજને વિહારાદિક કરતાં હિંસા
લાગેઠે પણ લગાવેનહીએટલે હાથેકરી જાણીને હિંસાકરેનહી એમજેકહેઠે તે માયા
વાણિકે ॥ કપટનું વચનઠે ષટ્લેખમારીમાતાવંધ્યા તેનીપરે માયાગાહીવાતબોલેઠે પણ
શુજક્રિયા જે વિહારપહિલેહણ નદીઝતરવી ક્રિયાદિક કરતાં જે હિંસા લાગી આવે
ઠે તેપોતાનીમેલેજ લાગેઠે એમકેમ કહેવાય કેમકે જે નદીઝતરવી વિહારકરવો તે
અજાણ્યોથતો નથી તેતો પોતેજાણેજઠે જે નદીપ્રમુખ ઝતરતાં હિંસાથશે તોપણ ઝ-
તરેઠે પ્રહુની આજ્ઞાઠે તેમાટે જેહિંસા શુજક્રિયાકરતાં લાગીઆવેઠે તેમાં હાણીકે ॥
દોષ લાગતો નથી ॥ ૧૫ ॥

हिंसामात्रविनाजोमुनिने ॥ होएअर्हिसा ॥ सु

द्वयएकैजिनेहोवे ॥ तोतेशुद्धस्वभाव ॥ मन० ॥ १७ ॥

અર્થ ॥ હિંસામાત્રવિનાકે ॥ એક હિંસાજે દેહીતિ ન કરી ષટ્લે દેહીતો કોઈ

जीव न माख्यो षट्त्वा मात्रयीज जो मुनिनेके० साधुने होयअहिंसकजावके० अहिंसकपणुं थायतो सूक्ष्मएकेंद्रिनेके० लोकव्यापी पांचथावरनासूक्ष्मएकेंद्रिजीवोनेपण शुद्धस्वभाव होवो जोश्यें केमके सूक्ष्मएकेंद्रिय जीवतेहिंसानाममात्र पण नथीकरता माटे तेतमारे लेखे अहिंसक थया अने जे अहिंसकजावेंपरिणम्यो तेतो शुद्धस्वभाव निरावर्णथाय पण तेएकेंद्रितो कोइए निरावर्णयता देखातानथी तेमाटे मात्रहिंसानेअणकरवेज अहिंसकनथाय जमाळीनीपरं अविद्यायापिहियोहिंसां ॥ हिंसाफलजाजनं-जवत्येकइतिअहिंसाष्टकवचनात् ॥ १५ ॥

जावेंजेद्वअहिंसामाने ॥ तेसविजोमेठाम ॥ उत्सर्गेअ

पवादेंवाणी ॥ जिननीजाणेजाम ॥ मन० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ तेमाटे जेप्राणी डव्यजावप्रमुख जेदेकरी अनेक प्रकारनी अहिंसाळे ते मांपण जावेंके०परिणामें जेप्राणी अहिंसामाने तेके०तेप्राणी सविजोडेठामके०सर्व जिनवाणी पोतपोताने ठेकाणेजोडे तेप्राणीथी आगमवचन एकपण दुषायनही ते जावथी अहिंसामानीने सर्वआखावाठेकाणे क्यारे जोडे ज्यारे उत्सर्गेअपवादेंवाणीके०उत्सर्गवचन तथा अपवादवचन एबेदुयेंकरीने जिनेश्वरनी वाणीजाणे षट्ळे एजावजे उत्सर्गमार्गे अहिंसा मुनिराजनें कही आचारांगप्रमुखनेविषे तथासाध्वी प्रमुख पाणीमां वहेती जाणेतो काढे तथा एकमहिना मध्ये बेनदीउतरवी इत्यादिक अपवाद आझा पण प्रजुयेंकरीते तोए सर्वउत्सर्ग अपवाद जावजाणे तेसर्व वचन ठामेजोडे पण मूर्ख शुंजाणे ॥ १६ ॥

कोइकहेउत्सर्गेआणा ॥ गंदोळेअपवाद ॥ तेमिथ्या

अणपामेंअर्थें ॥ साधारणविधिवाद ॥ मन० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ इहां कोइक एमकहेठेजे उत्सर्गमार्गेचाखुं तेज आझाळे पण अपवाद ते गंदोळे षट्ळेपोतानीमतिकद्वपनाळे पणजिनाझा नथी एमकहेठे ते मिथ्याके०खो-दुंठे अणपामेंअर्थेंके०अर्थजाण्वाविना एमकहेठे तेनुं कारण के जे विधिवाद होयते साधारणजहोय षट्ळे एमजाणवुंजे उत्सर्ग ने अपवाद एबंने विधिवादळे ते सर्वजीवने साधारणळे पण एकजीवआश्रयीनथीकहुं, तेमाटे अपवाद पण आझाळे पणगंदोळे षट्ळे स्वमतिकद्वपनानथी ॥ १७ ॥

मुख्यपणेजेमजावेआणा ॥ तेमतसकारणतेद ॥ कार्यइ

ठतोकारणइळे ॥ एबेशुजमतिरेद ॥ मन० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ वली एजकहेठेके जंबूद्धीपपन्नतिनीवृत्तिमध्ये एमकहुंठे के जेअपवाद तेका-

रण अने उत्सर्ग तेकार्य तेमाटे कहेतेजे मुख्यपणे जेमजावेआणाके० उत्सर्गें आझाढे एटखे जावते कार्यकहीयें अने जे कार्य तेउत्सर्गकहीयें तेमाटे जेम उत्सर्गें आझाढे ते-
मतसकारणतेहूके० तेमजते उत्सर्गनुंजेकारण तेअपवादढे तेनीपणआझाढे केमके का-
र्यने इहतोथको कारणपण इहे अनेजो कारणठेरेतो कार्यपणठेरें जोकारणनहीतो कार्य
किहांशीआवे एरीतेमाने तेजशुचमतिनी रेखा जाणवी ॥ अथवाएगाथानोअर्थवीजी
रीतेकरीयेंतैयें जे इहांडुंढकलोकएमकहेढे जेअमारेतोजावनिक्षेपतेवंदनाकरवायोग्यढे
पण नामतथास्थापनाअनेद्रव्य ए त्रणनिक्षेपावंदनायोग्यनथी एमकहेढे तेनेशीखामण
देढे जेमुख्यपणे जेमजावेआणाके० जाव निक्षेपे आझाढे एटखे जाव निक्षेपो वांदवायोग्य-
ढे, तेम तस कारणके० तेमज ते जावनां कारणजेनामादित्रण निक्षेपातेपण वांदवायोग्यढे
केमके जेकार्यनेइहशे तेकारणने इहशे अनेकारण मान्याविना कार्यनेपामशे नही
एज शुचमतिनी रेखाढे एटखे जे जाव निक्षेपोमानशेतेने नामस्थापनादिकपण
मानवाजोश्यें जोनामादिकनहीमाने तोजावनिक्षेपोपण नहीमनायो एमथयुं ॥ १० ॥

कल्पेवचनकहुंअपवादें ॥ तेआणानुंमूल ॥ मिश्रप

दतोमुनिनेनघटे ॥ तेदनहीअनुकूल ॥ मन० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ पंचकल्पमांहे एहदुंवचनकहुंढे के अपवादमार्गते जिनाज्ञानुंमूलढे यतः
अववाउववहारे ॥ आणामूलजंजंजवेतिहं ॥ इतिवचनात् माटे मुनिनेतो ते मिश्र प-
दघटेनही रुढोनथी तेअनुकूलनथी केमके गुणस्थानादिक क्रियायेंमिश्रपदतानथी ते-
हिजआगलीगाथामादिखाढेढे ॥ ११ ॥

अपुनर्बधकथी मांडिनें ॥ जावचरमगुणगण ॥ जावअ

पेदायेंजिनआणा ॥ मारगजापेजा ए ॥ मन० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ फरीबंधनथी फरवो तेने अपुनर्बधककहीयेते अपुनर्बधकजेचोशुंगुणगणुं
तिहांशी मांडिने जावचरमके० णेह्याअयोगीकेवली चढदमा गुणगणालगें इहांअपु
नर्बधकशब्दें चोशुंगुणगणुं जाणीयेंतैयें जेकारणे अंतःकोकाकोडनी स्थितिकरीने कदा
पिफरी मिथ्यात्वगुणगणेआवेतोपण सितेरकोडाकोडीनीस्थितिफरी नबांधे तेमाटे अ-
पुनर्बधककहीयें तथा उपाध्यायजीयेंपण सवासोगाथाना स्तवनमध्ये एवीगाथाकही
ढेके, जेजेअंशेरेनिरूपाधिकपणुं ॥ तेतेजाणोरेधर्म ॥ सम्यक्दृष्टीरेगुणगणाथकी ॥ जाव
खहेशिवशर्म ॥ १२ ॥ एगाथाने अनुमानेपण एमजजणायढे पढीतो अपुनर्बधकनो अर्थ
बहुश्रुतकहे तेप्रमाण तथाउपाध्यायजीयेंस्वकृतअध्यात्मसारग्रंथमांपण कहुंढे जे अपुन-

बँधकायावत् गुणस्थानंचतुर्दशं ॥ इत्यादिथी स्पष्टजणायढे केचोथागुणगणाथी चढद-
माखगें जिनआणाके०जिनेश्वरनी आझाढे अने जाणपुरुषते एनेज मार्ग कहेढे तेस-
र्वजाव जावनीअपेक्षायें जाणवा अन्यथाचोथागुणगणाप्रमुखनेविषे तोमहाविजाव-
मांवेढेढे पण जावनीअपेक्षायें जिनआणाढे इतिजावः ॥ ११ ॥

एकअहिंसामांजेआणा ॥ जाषेपूरवसुरि ॥ तेएकांतम
तिनविग्रहियें ॥ तिहांनयविधिबेभूरि ॥ मन० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ तथाशास्त्रमां एकली अहिंसामां आझाढे जेम सवेजीवानहंतवाइतिआ
चारांगादिकवचनथी एमपूर्वाचार्य यथपिकहेढे तथापि एपाठ एकांतमतिके०एकांतपदे
नविग्रहियेंके०अंगीकारनकरीयें तेमजतेअहिंसापण स्याद्वादमतें अंगीकार करीयें जेम
मुनिराज नवकोटीपञ्चस्काण करीने नदीउतरेढे अनेपञ्चस्काण करती वखते नदीमो-
कलीतो राखीनथी तोते पञ्चस्काण स्याद्वाददेढेपणएकांते नथी एम जाणवुं तेमाटे इहां
नयविधिबेभूरिके०तेअहिंसानेविषे नयनोविधिघणोढे तेतो जेनयनीवात समजे तेजाणे
एटलेअहिंसाते अनेकप्रकारनीढे ॥ १३ ॥

आतमजावहिंसनथीहिंसा ॥ सधलाएपापस्थान ॥ तेद्वय
कीविपरीतअहिंसा ॥ तासविरहनुंध्यान ॥ मन० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ वलीतेजवात देखाडेढे आतमजावहिंसनथीके०जेकरणीकरतां पोतानोआ-
त्मजाव ह्णायो तो तेमां हिंसाके०हिंसालागे तथाआत्मजावह्णायोतार्थकांअढारे पा-
पस्थानकलागे अने तेद्वयकीके०ते आत्मजावह्णायोतार्थकी विपरीतके०आत्मजावजिहां
नह्णाय ते अहिंसाके०दयाकहीयें तासके०तेपापस्थानकना विरहनुंध्यानएवीएजाव-
अहिंसाढे एपदअहिंसानुंविशेषणढे ॥ १४ ॥

तसउपायजेजेआगममां ॥ बहुविधेव्यवहार ॥ तेनिःशे
षअहिंसाकहियें ॥ कारणफलउपचार ॥ मन० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ तसके०तेआत्मजाव नह्णवाना उपायके०प्रकार जे जे आगममां के०सि-
द्धांतमां कहाढे एवाव्यवहारते बहुविधेके०अनेकप्रकारनाढे दान देवपूजा पडिकमणा
पोसह्इत्यादिकअनेकडे अने जोऊपरनी मूलगाथानोपाठ बिहुविधहोयतो एमअर्थक-
रीये जे उत्तर्ग तथा अपवाद एवेप्रकाररूप व्यवहारढे तेनिःशेष के०समस्त जेटला
आत्मानह्णायवाना प्रकारढेतेअहिंसाकहियें एटलेएजावजे अपवादपणआत्मा नह-
णायवानुंकारणढे तथादान देवपूजाप्रमुखपण आत्मानह्णायवानाकारणढे तेने अहिं-

साकहीयें एमस्तवनकरनारे ठेराव्युं तेवारे अपवादने ढांदोढे अनेउत्सर्ग तेआज्ञाढे एरी-
तेपूर्वें प्रतिवादियें कछुंहतुं तेदूरकछुंइतिजावः॥ इहांकोइकदेशेजे एअपवादप्रमुख अने-
कआत्माने नहणवानाकारणने अहिंसा केवीरीते कहीयें तेने कहेढे के कारणनेविषे फ-
लउपचारकेकार्यनोउपचार करीयें ठेयें यथातंडुलान् वर्षतिपर्जन्यइतिन्यायात् ॥१५॥

जीवअजीवविषयढेहिंसा ॥ नैगमनयमत्तसूत ॥ संग्रह
व्यवहारेंषट्कार्यें ॥ प्रतिजीर्वैरुजूसूत ॥ मन० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवे पूर्वे कछुंहतुंजे अहिंसामां नयनाप्रकार घणाढे तेदेखाढेढे तेमां प्रथम
नैगमनयआश्रीजीवनेविषे तथा अजीवनेविषे हिंसाकहेढे ते नैगमनय एमकहेढेजे
जेमलोकमां अमुके जीव ह्यो तेमज अमुके अजीवघटनेह्यो घटनोविनाशकह्यो
इत्यादिकहिंसाशब्द सघळे प्रवर्त्तते तथा संग्रहनय अनेव्यवहारनयएबेहुनयनेमते
ढकायनेविषे हिंसामाने पणजे अजीवनीहिंसा तेने हिंसामानतानधी इहांसंग्रहनय
नावेजेदढे एकदेशग्राहीसंग्रह बीजोसर्वग्राहीसंग्रह तेमांसर्वग्राहीसंग्रहतो नैगमन
यमां जळो माटे देशग्राहीसंग्रह इहांबीधोढे हिंसाशब्द अजीवमां प्रवर्त्ततो बीधो
नधी तेमाटे देशग्राहीसंग्रह तथा व्यवहारनय तो जेरीतें लोकमाने तेरीतें एवेनयपण
माने माटे लोकपण ढकायने हिंसामानेढे तेमएवेनयवादी पणकहेढे तथा क्रजुसूत्र
नयवालो प्रतिजीर्वैके जीवजीवप्रतें जिनजिन्न हिंसामानेढे एमउधनिर्युक्तिनीवृत्ति
मध्येकछुंढे तेआगलपज गाथामां कहेढे तथाच तदेशःतत्रनैगमस्य जीवेष्वजीवेषुहिं
सा तथावकारोलोकेदृष्टाः यदुतजीवोनेनहिंसितोविनाशतस्तथा घटोनेनहिंसितोवि-
नाशितः ततश्चसर्वत्रहिंसाशब्दनुवर्तनात् जीवेष्वजीवेषुचहिंसानैगमस्यआहिंसाप्येवमे-
वेति संग्रहव्यवहारयोःषट्सुजीवनिकायेषु हिंसासंग्रहश्चात्रदेशग्राहीद्रष्टव्यःसामान्य-
रूपश्चनैगमातर्जावि व्यवहारश्चस्थूलविशेषग्राही लोकव्यवहारणशीलश्चायंतथा चलो-
कोवाहुल्लेनषट्सर्वजीवनिकायेषुहिंसासंग्रहश्चात्रदेशग्राहीलतीतिरुजुसूत्रश्च प्रत्येकंप्र-
त्येकं जीवेजीवेहिंसां व्यतिरिक्तामिहतीति हवेशब्दार्थलखीयेंठेयेंजीव अजीवनेविषे
नैगमनयने मतेहिंसाकहेवी एजुक्तकेयुक्तढे अनेसंग्रहतथा व्यवहारनयनेमते ढकायने
विषेज हिंसामानेढे तथाक्रजुसूत्रनेमते जीवजीवप्रतेहिंसाजूदीजुदीमानवी ॥ १६ ॥

आतमरूपशब्दनयतिने ॥ मानेएमअहिंस ॥ उधवृत्ति
जोइनेलहियें ॥ सुखजशखीलप्रसंस ॥ मन० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ आत्मरूपकेआत्मातेजस्वरूपढे माटे हिंसाअथवाअहिंसाते आत्मरूपमा-

नेहे शब्दनयतिनेके शब्दप्रधान जेने एवात्रणनय शब्दसमजिरूढ ३ एवंचूत एत्रण
नयमानेहे जेपोतानो आत्मा प्रमादीथयो त्यारे आत्मातेहिंसा अने तेजआत्मा जे-
वारे अप्रमादीथयो तेवारे आत्मा तेज अहिंसा यतः आयाचेवअहिंसा ॥ आयाहिंस-
तिनिष्ठउपसो ॥ जोहोइअप्पमत्तो ॥ हिंसउअहिंसउश्यरो ॥१॥ इतिउधनिर्युक्तिवचनात्
पाठलात्रणनयनिश्चयना घरनाढे माटे उधनिर्युक्तिनीवृत्तिनोपाठपणएमढे यथा ॥ शब्द-
समजिरूढेवंचूताअनयाआत्मैवहिंसाभिहंतीति ए जेमहिंसा सातनये फलावी तेमज
अहिंसाके अहिंसापण फलाविये अहिंसाप्येवमेवेतिउधनिर्युक्तिवृत्तिवचनात् ए हिंसा-
ना तथाअहिंसानासातप्रकार ते उधनिर्युक्तिनीवृत्ति जोहने सुख जशनीहीलातथा रुडीप्र-
शंसाते लहियेके पामिये एटलेयथार्थ जाणवाथीएटलावानां पामिये ॥ १९ ॥

॥ ढालनवमी ॥

॥ चैत्रीपुनमश्रुकमे ॥ एदेशी ॥

कोइकसूत्रजआदरे ॥ अर्थनमानेसार ॥ जिनजी ॥ आपमतिअ
वलुंकरे ॥ भूलातेहगमार ॥ जिनजी ॥ तुळवयणेंमनराखीये ॥१॥

अर्थ ॥ आठमीढालने अंतेसातनयेंकरी हिंसाफलावी तेनयेंकरी हिंसातो तेवारे
समजाय जेवारे सूत्रनी टीका चूर्णितयाज्ञाप्य अनेनिर्युक्ति मानीये तो समजायपण
केवलसूत्रनो मूलपाठ वांचवाथी नसमजाय केमके जेसूत्रहोय तेसूचनामात्रहोय मा-
टेजे अर्थनेनथीमानता तेने शिक्षादेवा सारु नवमीढालनेआठमीढालसाथेंसंबंधकरी
कहेढे जे कोइकके जेहूढक लुंपाक नामनदेवायोग्य माटेकोइक एतुं नामकलुं ते सू-
त्रजआदरेके केवलसूत्रजमानेढे इहां एकवारते वृत्त्यादिकनिषेधवाचकढे तथाअर्थके
टीकाप्रमुखतेनथीमानता जिनजीके हेरागट्टेपनाजीतणहारदेवीतराग तेकेवाढे आ-
पमतिके खड्डेंचाखणहारढे पणआगमानुयायी चालतानथी अवलुंकरेके जेटलुंकार्य
करेतेतलुं अवलुंकरेढे माटे तेमूर्खगमार चूलाजमेढे कारणके सूत्रतोगणधरनारच्या अने
अर्थतो तीर्थकरनोकह्यो ॥ यतः ॥ अहंजासइअरहा ॥ सुचंगंडंति गणहरानिउणं ॥
इतिवचनात् तेमाटे अर्थनी ना कहेतां तीर्थकरनीआशातनाकरेढे माटे अवलुंकरेढे माटे
हेप्रभुतमारेवचने मनराखीये ॥ १ ॥

प्रतिमाखोपेपापीआ ॥ योगअनेउपधान ॥ जि० ॥ गुरुनो

वासनसिरधरे ॥ मायाविअज्ञान ॥ जि० ॥ तुळ ॥ २ ॥

अर्थ ॥ बली तेलोक प्रतिमाने खोपेढे एटले प्रतिमाउथापेढे पणकेवाढे जेपापी-

आकेपापीठे शामाटे जेश्रीसमवायांग तथाजगवति तथाज्ञाता अनेउपासक रायपश्रेणी जीवाजिगम जंबुद्वीपपन्नति प्रमुखनेविषेसाक्षात्प्रतिमाकहीठे तेनेलोपीउत्सूत्रबोलेठे अनेजे उत्सूत्रबोलवुं तेश्रीजगवतिसूत्रमां पापकही बोलाव्युंते तेमाटे पापीया कह्या तेप्रतिमानोअधिकारतो उपाध्यायजीयें हुंडीना स्तवनमध्ये कह्योठे माटे इहां नथीकह्यो वली योगवहेवा तेने लोपेठे कारणके श्रीनंदिसूत्र तथा अनुयोगद्वारसूत्र अनेउत्तराध्ययन गण्ठांगप्रमुखसूत्रनेविषे योगपणकह्याठे तेपणउत्सूत्रबोलीलोपेठे उपलक्ष्यर्थी श्रावकने सूत्रजणावे तेपण निशीथ तथा गण्ठांग सुयगडांग व्यवहार उपासकप्रमुखमां नाकहीठे ते वातो पण हुंडिनास्तवनमां आणीठे तेथीअर्हानथी कहेता माटे पापीठे वली उपधानलोपेठे केमके श्रीमहानिशीथप्रमुखसूत्रमां उपधानकह्याठे तेलोप्यामाटे पापीकह्या वली गुरुनोवास मस्तकनेविषे नधरे एटलेए जावजे समवायांगसूत्र तथाश्री अनुयोगद्वारसूत्रप्रमुखनेलेखे तथा आवश्यकनिर्युक्तिप्रमाणे तेमां गुरुनोवास कह्योठे तेलोप्यो माटेपापीकहिये वलीमायावीठे कपटे करी लोकने जरममानाखेठे अद्वारार्थ मरुवो तेवक्रता अनेजे वक्रताते माया वली अज्ञाने ज्ञाये केमके व्याकरणादिकजण्याविना सूत्रवांचेठे तेनघटे यतः अहंकेरिसकंपुणाई ॥ सच्चंतुजासियवजंतंदवेहिं ॥ पद्मवेहिंयगुणेहिं ॥ कम्मेहिंवहुविहेहिं ॥ सिप्पेहिं आगमेहिंयनामस्कायनिवाउवसगतद्वियसमाससंधिपद हेउ जोनिय उणादिकिरिया विहाण धातु सरविजत्ति वज्जजुत्तं तेकल्लंदशविहंपिसच्चं जहजणियं तहय कमुणाहोइ दुवाखसविहायहोइजासावयणंपियहोइसोलसविहं इत्यादि प्रश्नव्याकरण सूत्रमध्येपा ठे माटेजेजाणेतेश्चानी अन्यथा अज्ञानीकहियें ॥ १ ॥

आचरणातेहनीनवी ॥ केतिकहीयेंदेव ॥ जि० ॥ नित

त्रुटेसेसांधता ॥ गुरुविणतेहनीटेव ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ तेहुंडीआनी आचरणाजे बाह्यक्रिया तेसर्व नवीजठे मुखवांधीवाहेरनिकलवुं गांडो राखवोजनही वीपाकसूत्रने विरोधी तथा जगवति दशवैकालिके प्रश्न व्याकरणादिकसूत्रथकी विरोधी आचरणा तेहनीकेतिकेकेटलीकहीयें एटले घणीठे माटेहेदेव हेआत्माराम हेपरमानंदविखासी वलीतेने निरंतर सांधतांयकांत्रुटेठे एटले लोक उखाणोठे जे नवसांधे ने तेरत्रुटे तेउखाणो एनेघरेंठे वलीपूजामां हिंसाबतावे अने पोतें मरे तेवारेशुंकरीयें तथा पोतानेवांदवा आवे तथादीह्यामहोत्सवकरे तेमां हिंसाथायके नथाय इत्यादिक बहुअधिकारठे पणकेटलोलखाय एमएकवात सांधवा गयो एटले ठामठामथी त्रुटीगयुं जेमाटे गुरुविना तेनीखराबटेवपडीगयीठे जोगुरुपरं-

परागत होयतो कांश्चिदकेनही वयारें खलायनही संप्रदायविना ठामठामअटकेठे ए-
टखे एजावजे नयुराठे माथेकोइनिकळो त्यारेपणयुरुनहतो ॥ ३ ॥

वृत्तिप्रमुखजोइकरी ॥ जाषेआगमआप ॥ जि० ॥ तेहज

मूढाळलवे ॥ जेमकुपुत्रनिजबाप ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वृत्तिके०टीका अने प्रमुखशब्दें चूर्णिनिर्युक्ति आदिलेवा तेजोइकरीने आ-
पके०पोतेआगमने जाषे एटखे वृत्तिप्रमुखठानीराखी तेना जावजोइ आगमनोअर्थ
ठीकवेसाढे पढीलोकआगल एकलुं सूत्रवांचे एमतेअज्ञानी टीकाप्रमुखनेळवे कोइ-
पूढे जेटीकानिर्युक्तिमानोढो तेवारें कद्देशेजेनथी मानता जेम कुपुत्रहोयते पोताना बा-
पने ढळवे एटखे बापहोएसोदो अनेपोतेहोए ढेल पढीकोइपुढेजे आ तमारा शा सगा
ढे तेवारें आढोअवलोजवावआपे तेमटीकाप्रमुखनो उपकार अनेतेनेज न माने ॥४॥

वृत्त्यादिकअणमानता ॥ सूत्रविराधेदीन ॥ जि० ॥ सूत्रअरथ

तडुजयथकी ॥ प्रत्यनीककह्यातीन ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वली वृत्त्यादिकके०वृत्तिचूर्णिजाण्यने अनुसारें प्रकरणचरित्रादिकनेअण-
मानताथका तेदीनके०जावदयाकरवायोग्य सूत्रनेज विराधेढे सूत्रनीज आशातनाक-
रेढे श्रीसमवायांगसूत्रें तथानंदिसूत्रेंकळुंढे आयेरेणपरित्तावायणासंखिज्जाअणुडंगा-
थारासंखेज्जावेढासंखेज्जा सिलोगासंखेज्जाळ निज्जुत्तीळसंखेज्जाळ पडिवत्तिळसंखेज्जाळ
संघेयणीळ इत्यादिककह्यांढे तेमानेनही तेवारें सूत्रनेविराधेजढे वली १ सूत्रप्रत्यनीक
२ अर्थप्रत्यनीक ३ तडुजयप्रत्यनीक एश्रीगणांगसूत्रेंकह्यांढे यतः सुयंपसुच्चतळ पडि-
णीयायतंसुत्तपडिणीए अडपडिणिए तडुजयपडिणीए एत्रीजागणाना चोथाळदेशेंक-
ळुंढे एमज जगवतिसूत्रना आठमाशतकना आठमाळदेशामांकळुंढे तो अर्थप्रत्यनी-
कतेनिर्युक्त्यादिकजेनथीमानता तेनेकहीयें तेशिवायअर्थप्रत्यनीक तथातडुजय प्रत्य-
नीक तेबीजाकोनेकहीयें ते बतावो ॥ ५ ॥

अक्षरअर्थजएकलो ॥ जोआदरताखेम ॥ जि० ॥ जगव

इअंगेजाविळ ॥ त्रिविधअर्थतोकेम ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जोकेवल एकलो अक्षरार्थ मानीयें एटखे जेटळुं सूत्र तेढळोज शब्दार्थ
आदरीयें मानीयें अनेतेम मानता तमने खेमके०कुशळढे तोजगवतिसूत्रमांत्रिविधके०
त्रणप्रकारें व्याख्यान अर्थ कद्देवो कह्योढे तेकेमघटे तथा अनुयोगद्वारें बे प्रकारें अ-
नुगमकह्योढे सत्ताणुगमेय निजुत्तिअणुगमेय तथा निजुत्तिअणुगमेतिविधेपन्नतेडवगाय

નિજુતિ અનુગમેશ્વ્યાદિક તથાઠહેસે નિદેસે નિગમે સ્વેત્તકાલપુરિસેય યગાથાઅનુ-
યોગદ્વારમાંઠે તેનાઅર્થકેમકરશોઈતિજાવઃ ॥ ૬ ॥

સૂત્રઅરથપહેલોબીજો ॥ નિજ્ઞુત્તિયેમીસ ॥ જિઠ ॥ નિરવિ
શેષત્રીજોવલી ॥ ઇમજાષેજગદીશ ॥ જિઠ ॥ તુઝઠ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ તેજગ્રણપ્રકારનું વ્યાખ્યાનદેલાહેઠે પ્રથમ સૂત્રનો શબ્દાર્થ શિષ્યનેદેવો
જેમ નમોકેનમસ્કારથાઠ અરિહંતાણકેઅરિહંત રાગદ્રેપરૂપશત્રુદૃષ્ટા માટે તે શ-
બ્દાર્થઅવલિરીતે આવઢ્યો તેવારેં બીજોકેબીજીવાર અર્થકહે તે નિજ્ઞુત્તિયેમીસકે
નિર્યુક્તિસહિત અર્થ કહે હેશિષ્ય તે અરિહંતચારપ્રકારના ઢે નામ, સ્થાપના, ડ્રવ્ય,
અનેજાવ જેદેં યતઃનામજિણાજિણનામા ॥ ઠવણજિણાપુણજિણંદપક્કિમાઠ ॥ દવજિ-
ણાજિણજીવા ॥ જાવજિણાસમવસરણઢા ॥૧॥ ઇત્યાદિક ઇમ બીજીવાર અર્થઆવઢ્યો
પઢી ત્રીજીવાર ફરી યજપદનો અર્થ નિરવિશેષકેસમસ્તરીતેં કહે ઇટલેસંગેપ્રસંગે સ-
ર્વકહે નૈગમાદિકનયપણ શક્તિહોય તોફલાવે તેના સાધનકહે હદાહરણ જે અરિહં-
તને નમસ્કારનું ફલકહે ઇત્યાદિક ઇટલે યજાવજે પ્રથમ અર્થમાં ટીકાચૂર્ણિ અને
બીજાઅર્થમાં નિર્યુક્તિ તથાત્રીજાઅર્થમાં જાણ્યઆવ્યું ઇમ હેજગદીશતું જાષેકેગ્રજ-
વતિનાશતક ૨૫ માના ત્રીજા હદેશમાં કહેહે સુત્તથોલ્લુપદમો ॥ બીઠનિજ્ઞુત્તિયેમીસ-
ઠજણીઠ ॥ તશ્ઠયનિરવિસેસો ॥ ઇસવિદિહોઈઅણુઠગો ॥ ૧ ॥ યગાથા નંદિસૂત્રમ-
ધ્યેપણઢે તેમાટેઅર્થપ્રમાણકરેતો સ્વેમચાય ॥ ૭ ॥

ઢાયાનરચાલેંચલે ॥ રહેથિતિતસજેમ ॥ જિઠ ॥ સૂત્રઅ
રથચાલેચલે ॥ રહેથિતિતસતેમ ॥ જિઠ ॥ તુઝઠ ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ જેમનરકેપુરુષનીઢાયા તેજેવારેં પુરુષ ચાલે તેવારે તેનો ઢાંચડો પણ ચાલે
અને રહેકેપુરુષઝજોરહે તેવારે તસકેતેઢાયાનીપણ સ્થિતિકેરહેહેં ચાય જેમ ઇ તેમ
સૂત્રઅને અર્થમાંપણ ઇમજ જાવતું સૂત્રનીચાલે અર્થ ચલેકેચાલે રહે કેસૂત્રરહે તેવારેં
તસકેતે અર્થનું પણ થિતિકેરહેહેંચાય ॥ ૮ ॥

અર્થકહેવિધિવારણા ॥ ઝજયસૂત્રજેમઠાણ ॥ જિઠ ॥ તેમ
પ્રમાણસામાન્યથી ॥ નવિપ્રમાણઅપ્રમાણ ॥ જિઠ ॥ તુઝઠ ॥ ૯ ॥

અર્થ ॥ વલી અર્થકેટીકાપ્રમુખહોય તેજસમજાવે અનેવિધિકેવિધિવાદ તથા
વારણાકેનિષેધસૂત્ર તથા ઝજયસૂત્રકેવિધિસૂત્ર તથાનિષેધસૂત્ર ઇવેહુ સૂત્રજેમઠાણ-
કેઠાણાંગસૂત્રમધ્યેકહાઢે યથા ॥ નોકપ્પઈનિગંથાણવાનિગંથિણવાઈમાઠ ॥ હદિઠાઠ

गणियाश्च उचितजितातुपंचमहणवारुमहानदिठ अंतोमासस्स दुखुत्तोवा तिसुत्तोवाउ-
त्तरिण संतरित्तए वा तं गंगाजळणासरसइ एरावतिमही इति एरीते निषेधकरीने वली
लगताज सूत्रमांआज्ञाकरी यथा पंचविहिंठाणकेप्पंतितंजयंसिवाडुचिक्कंशिवापवहे जं
च एंकोइतिदण्ठंसीवाएज्जमाणंसिमहतावायणारितेहिइति एवे सूत्रकह्यां एकविधिनुं
एकनिषेधनुं एवेमांकयुंसूत्रप्रमाणकरिये अनेकयुंसूत्र अप्रमाणकरिये इहां एके अप्र-
माण नथायइतिजावः हवे पठवामानां बेपदनो अर्थकहेवे तेमके० तेरीतेजेम ठाणांग
मज्जे बेहुसूत्र देखाज्या तेम सामान्यप्रमाण जेसूत्रवे ते सूत्रथी नविप्रमाणअप्रमाणके०
इहांसामान्यपदवे तेमादेजाणियेंठैयें जेविशेषपद बाह्यारथीलावीयें तेवारेएम अर्थथाय
जेविशेषप्रमाण तेटीकाप्रमुख तेनविअप्रमाणके०अप्रमाणनथी एटलेएजावजे प्रमाण बे
प्रकारना एकसामान्यप्रमाण बीजुं विशेषप्रमाण तेमां सामान्यप्रमाण तेसूत्रकहीयें
जेमां सामान्यपणे सूचनामात्रें कहुं होय अने विशेषप्रमाणते अर्थटीकाप्रमुखनेकहीयें
जेमां विस्तारीनेकहुंवे एवेप्रमाणवे तेमां सामान्यप्रमाणखरं अने विशेषप्रमाणखोदुं
एम नकहेवाय सामान्यप्रमाणथी विशेषप्रमाण तेअप्रमाण केमथाय इतिजावः ॥ए॥

अंधपंगुजेमवेमले ॥ चालेइडितठाण ॥ जि० ॥ सूत्रअरथ
तेमजाणीयें ॥ कटपजाण्यनीवाण ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेम अंध लोचनहीन अनेपंगुके०चरणहीन एवेमलीने चालेइडितठाणके०
वांङितस्थानकनेविषे चाले तेमसूत्र तथाअर्थजे टीकाप्रमुख मलीने यथार्थ स्थानके
अर्थ जोडीशकीयें एमकटपजाण्यनीवाणीवे ॥ १० ॥

विधिलयमजयवर्णना ॥ उत्सर्गदअपवाद ॥ जि० ॥ तडुजय
अर्थेजाणीयें ॥ सूत्रजेदअविवाद ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ वली १ विधिसूत्र २ लयमसूत्र ३ जयसूत्र ४ वर्णवसूत्र ५ उत्सर्गसूत्र ६
अपवादसूत्र ७ तडुजयसूत्र एसर्वसूत्रनाजेदनीखबर अर्थथीजणाय नहीतो शीखबर
पकेजे आसूत्रते शीअपेक्षातुंवे यथा ॥ संपत्तेजिक्कुकालंमि ॥ असंजंतोअ मुठिठं॥इ-
स्मेणकम्मजोगेणं ॥ जत्तंपाणंगवेसए ॥१॥ एदशवैकालिकनापांचमाअध्ययने कहुं इ-
त्यादिकविधिसूत्रकहीयें तथा दुमपत्तयपंकुयए ॥ जहानिवरुहरायणाअच्चए ॥ एवं-
मणुआणजीवियं ॥ समयगोयमामापमायए ॥ इत्युत्तराध्ययननेदशमाध्ययनेकहुं इ-
त्यादिकलयमसूत्रकहीयें अने नरकनेविषे मांसरुधिरादिकवर्णवीकहेवा यथा ॥ उत
राध्ययनेमृगापुत्रअध्ययनमां तथा सुयगरांगना नरकविज्जित्तिअध्ययनमां तेपरमार्थेमां-
सादिक नथी पणजयसूत्रवे यतः नरएसुमंसरुहिराइ ॥ वजंपसिद्धिमित्तेणं ॥ जयहेउ-

इह तेसिं ॥ विब्रवियपावर्तनतयं ॥१॥ इत्यादिक त्रयसूत्र यथा कृच्छ्रिष्ठमिय समिद्धाश्-
 त्यादिक उवाच इति ताधर्मकथाप्रमुखनेविषे प्रायेंसूत्रे तेवर्णवसूत्रे वली इवेसिंठन्ह-
 जीवनिकायाणं मेवसयंदंरुसमारंजेला इत्यादिक उजीवनिकायना रक्षक प्रमुखआचा-
 रांगादिकसूत्रनेविषे तेउत्सर्गसूत्रजाणवा तथाउदग्रंथतेप्रायें अपवादसूत्रे अथवा न-
 वालजिज्ञानिउणंसहायं॥ गुणाहियं वागुणउसमंवा ॥ इकोविपावाइविवज्जायंते ॥ विहरि-
 ज्जाकम्मेसुसज्जमाणो ॥ इत्यादिक अपवादसूत्रजाणवा तथा जेमां उत्सर्ग अने अपवाद
 सायेकहेवाय तेतुत्रयसूत्रकहीयें जेम अट्टक्षाणाजावे समंअहिआसियवउवाहि ॥
 तप्रावंमिउविहिणा ॥ पक्रियारपवत्तणंनेयं ॥१॥ इत्यादिकअनेकप्रकारना स्वसमय पर-
 समय निश्चय व्यवहार ज्ञानक्रियादिक नानाप्रकारें नयमतनाप्रकाशक सूत्रनाजेजेद
 तेअविवादपणेके०जेमांऊगडोनऊते एरीते स्वस्थानकें अर्थधीजोनाय ॥ ११ ॥

एहजेदजाण्याविना ॥ कंखामोहलहतं ॥ जि० ॥ जंगंतर

प्रमुखेकरी ॥ जाण्युंजगवइतंत ॥ जि० ॥ तुऊ० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ तोएपूर्वोक्तजेद जाण्याविना जंगंतरप्रमुखेकरीने कंखामोहके०मिथ्यात्वमो-
 हनीने लहतके०वेदे एमजगवतिसूत्रमां तंतके०निश्चैजाण्युंते एटले एजावजेसूत्रतो
 विविध आशयनाहोय तेआशयनीजेवारेंमाखमपडे तेवारें मनमां शंकाउपजेकेआखरं
 के आखरंपवीशंकाथाय अनेजेशंका तेमिथ्यात्वमोहनीधाय तथाचोक्तंजगवत्यंगे प्रथम-
 शतके तृतीयउद्देशके अज्झिणंजंतेसमणाविनिग्गंथाकंखामोहणिज्जां कम्मंवेदेति हंताअ-
 ज्झिकहणंजंतेसमणाविनिग्गंथा कंखामोहणिज्जां कम्मंवेदेतिगोयमा तेहिंतेहिंनान्तरेहिं
 दंसणंतरेहिं चरित्तंतरेहिं खिंंतरेहिं पवयणंतरेहिं पावयणंतरेहिं कप्पंतरेहिंमथंतरेहिं
 मतंतरेहिं जंगंतरेहिं णयंतरेहिं णियमंतरेहिं पमाहिंणंतरेहिं संकिंत्ता कंखित्ता विति-
 गिहता जेयसमावन्ना कलुसमावणा एवंचलुसमणा निग्गंथाकंखामोहणिज्जां कम्मंवे-
 देतिइति एनासमाधान जगवतिनीवृत्तिथी जोइलेजो तेमाटेटीकाप्रमुख अर्थ जाण्याधीज
 सर्वसमाधानथाय आनायपामियें पण केवल सूत्रेंज नपामियें इहां जंगंतरप्रमुखेकहुं ते
 मध्यग्रहणेआद्यंतयोर्ग्रहणमिति न्यायात् णाणंतरेहिं पदपणखेवा ॥ १२ ॥

परिवासितवारीकरी ॥ लेपनअशनअशेष ॥ जि० ॥ कारण

थीअतिआदर्या ॥ पंचकलपउपदेश ॥ जि० ॥ तुऊ० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ परिवासितके०रात्रें वासीराखवुं तेवारीकरीके०वारीने एटले मुनिने संनि-
 धिमात्रे पणराखवुं ते रात्रें नघटे एहवुं शुंतेकहेदे लेपनके०विलेपन अथवा कुसुमवा-
 सिततेलप्रमुख अने अशनके०आहारतथाअशेषशब्देंप्रमुख खेवा तेवारीने वली कार-

णथी अतिके०अलंतकारणे आदस्यांके०तेमुनियेंअंगीकारकस्यां एटळे वासीराख-
वानी मुनिने आझाकरी तेपंचकल्पग्रंथनो उपदेशे उपलक्षणथी निशीथनेविषे पण
कळुंढे यतः ननुउपधादिसंनिधिःक्रियतेनवा उच्यते उत्सर्गेणनकल्पते कारणेतुजवत्य-
पि तथाहिवोष्ठिन्नमंरुबेनांमयडुज्जोयणज्यंतररुगामघोसाइनष्ठितडतुरिएकज्जेनलप्र-
इअउतठष्ठिन्नमंरुबेउसह्गणोपरिवासिज्जइतिनिशीथे तेमाटे एकारणादिक प्रकार
तेटीकाप्रमुखविना जणाथनही ॥ १३ ॥

वर्षागमननिवारीउं ॥ कारणेंजाण्युतेह ॥ जि० ॥ ठाणेंगे

श्रमणीतणुं ॥ अवलंबादिकजेह ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ वर्षागमनके०चोमासानेकाळे विहारकरवानुं निवाखुंढे श्रीठाणांगना बीजा-
उद्देशामध्ये यतः णोकप्पतिनिगंगंठाणंवा निगंगंठीणंवा पढमपाउसंमिगामाणुगामंडुत्ति
जित्तपइति तथा कारणेजाण्युतेहके०तेजवर्षाकालमां कारणथी विहारकरवानी आझा
करी तेपणठाणांगसूत्रना पांचमा ठाणाना बीजा उद्देशामांकळुंढे यतः पंचहिठाणेहि-
कप्पतितंजयंसिवा डुज्जिक्खंवा जावमइतावाआणारिएहि इतितथातत्रैववासावासंपज्जो-
सवियाणं नोकप्पइ निगंगंथाणंवा निगंगंथीणवागामाणुगामंडुइज्जितंएवंपंचहिठाणेहिं
कप्पतितं णाणठयाए दंसणठयाए चरित्तठयाए आयरिय उवझाएवा संविमुजेज्जा
आयरियउवझायाणवा वहिता वैथावच्चकरणयाएइति वल्लीएजश्रीठाणांगनेविषे श्रम-
णीके०साध्वीने अवलंबनके०आलंबेतो प्रजुनी आझा अतिक्रमेनही यतः पंचहिठा-
णेहिंसमणेनिगंगंथे निगंगंथि गेन्हमाणेवा अवलंबमाणेवा णातिक्रमठतंनिगंगंथिचणं
अन्नयरे पसुजातितेवा पस्सिजातिएवा उरूतेज्जातत्थनिगंगंथे निगंगंथि गेन्हमाणेवा
अवलंबमाणेवा णाइक्रमइनिगंगंथे निगंगंथि डुगंगंसिवा विसमंसिवा परकलमाणिंवा
पवडमाणिंवा गेन्हमाणेवा अवलंबमाणेवा णाइक्रमइनिगंगंथे निगंगंथि सेयंसिवा पं-
कंसिवा पणगंसिवा उदगंसिवा उकुमाणिवा उवुज्जमाणिवा गेन्हमाणेवा अवलंबमा-
णेवा णातिक्रमइ निगंगंथे निगंगंथि णावआरुहमाणेवा उरुंजमाणेवा जावणातिक्रम
निक्कत्तइत्तं जक्कतिठंजावजत्तपाणपडियाइत्तितं निगंगंथे निगंगंथि गेन्हमाणेवा अव-
लंबमाणेवाणातिक्रमइ इत्यादि एउपलक्षणथी साधुसाध्वी एकस्थानके जेलावसे ए-
वापणआलावा श्रीठाणांगमध्येढे तेकेटलाक लखाय अने वलीनवमेठाणे ब्रह्मचेराकह्या
तेमांछीनाअंगोपांग जोवानही तथा जीतने आंतरे वसवुंनही एमकळुं तेवाततो प्र-
सिऊ ढे माटे प्रतिपद्दीआलावो उपाध्यायजीयें संजाख्योनही तेथी अमे लख्यो पण
नही तो वृत्यादिकविना केम बंधबेसेइतिजावः ॥ १४ ॥

आधाकर्मादिकनही ॥ बंधतणोएकंत ॥ जिन० ॥ सुयगडे
तेकेमघटे ॥ विणवृत्त्यादिकतंत ॥ जिन० ॥ तुळ० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ आधाकर्मी आहारकरवो ते नहीके०नथीकह्यो बंधतणोएकंतके०कर्मबंधनो एकांतनथी एटले एजावजे श्रीसुयगडांगसूत्रमध्ये आधाकर्मी आहारकरतां कर्मबंधाय पणखरं अने वली नबंधाय एम पण कहुं तेकेमघटे यतः आहागडाश्रुंजंति ॥ अणमणैसकम्मुणा ॥ अवलित्तेवियाणिज्जा ॥ अणुवलित्तेतिवापुणो ॥१॥ एतेहिंदोहिंठाणेहिं ववहारोणविज्जा ॥ एतेहिंदोहिंठाणेहिं ॥ आणाथारं तुजाणए ॥ २ ॥ एसुयगडांगना २१ माअध्ययनेडे माटेएवीवातोते टीकाप्रखविना सूत्रकेमस्पष्टथाय ॥१५॥

विहरमानगणधरपिता ॥ जिनजनकादिकजेइ ॥ जिन० ॥ क्रम
वलीआवश्यकतणो ॥ सूत्रमात्रनहीतेइ ॥ जिन० ॥ तुळ० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ वली विहरमानके०विचरता वीसतीर्थकर तथा तेओनागणधर अने तेओना पिता उपलक्षणथी माता लंडन नगरी विजय परिवार केवलीप्रमुख तेसूत्रमां जडेनही अथवा जेम वीस विहरमानना गणधर तेमज उपलक्षणथी कृष्णादिकना गणधरपण सर्वसूत्रमां नथी तथागणधरोना पिताप्रमुख सूत्रमात्रेनथी तथा जिनके० चोवीसतीर्थकरना जनकादिके० मातापिता उपलक्षणथी बीजोपणपरिवार तेसर्व सूत्रमां नथी ते आवश्यकदिक माने तोज जडे वली आवश्यकजे उजयटंक पडिक्रमणकरहुं तेहनोजे क्रमके०अनुक्रम ते जे अमुक पढी अमुक कहेवुं इत्यादिक सूत्रमात्रनहीके० मात्रएकलासूत्रमां नलात्रे एवी घणीवातोते तेकेटलीलखाय पण प्रकरण निर्युक्त्यादिक माने तोपारपडे नहीतो गोथांज खाय ॥ १६ ॥

अर्थविनाकेमपामियें ॥ जावसकलअनिबइ ॥ जि० ॥ गुरु
मुखवाणीधारतां ॥ होवेसर्वसुबइ ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ वली अर्थके०टीकाप्रमुखविना केमपामियें सकलके०समस्त अनिवरुके० अणीवरु तेधुरथी ते ठेसालें सर्ववात केमजडे सूत्रमांतोखगारेक नाम मात्र कहे संपूर्णतो टीकाप्रमुखमां लात्रे अथवा अनिवरुके०सूत्रमांनथी बंधाणा एवा जावतो घणा रखाठे अत्यंत थावरमांथी आवीजेम मरुदेवाजी मोकेंगयां इत्यादिक वगर बांध्या पांचसो आदेशठे तेसर्व केवल सूत्रेज केवीरीते गम्यमान थाय तेमाटे गुरुआदिकना मुखनी वाणी सांजलीयें जे संप्रदायिक होय तेभारतांथकां होवेसर्वसुबरुके० सर्वसुबरुथाय सुयुक्तिवतथाय ॥ १७ ॥

પુસ્તકઅર્થપરંપરા ॥ સઘલીજેદનેદાથ ॥ જિ૦ ॥ તેસુવિ
હિતઅણમાનતાં ॥ કેમરહેસેનિજઆથ ॥ જિ૦ ॥ તુઝ૦ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ પુસ્તક જેઅંગોપાંગાદિક અક્ષરન્યાસરૂપ અર્થટીકાપ્રમુખ પંચાયતી-
પરંપરા તેસર્વજેને હાથેઢે ઇવાજે સુવિહિત શુદ્ધમાર્ગના પ્રરુપનાર
ઘટલે અંગીકાર કહ્યાવિના કેમ રહેશે ? નિજઆથકેળોતાન
લક્ષી તેશીરીતે રહેશે ॥ ૧૮ ॥

સદ્ગુરુપાસેશિખતાં ॥ અર્થમાંદેનવિરોધ ॥ જિ૦ ॥ હેતુવાદ
આગમપ્રતે ॥ જાણેજેદસુબોધ ॥ જિ૦ ॥ તુઝ૦ ॥ ૧૯ ॥

૧ ॥ તેમાટે સ્વહંદપણું ટાલીને સદ્ગુરુપાસે વિનયાદિકેંકરીને સૂત્રના અર્થ જે
પ્રમુખ તેધારવાં તેમાં કાંઈવિરોધનથી પણ તેમૂર્ખલોક એમજાણેઢેજે સૂત્રમાં વિરો
! અને અર્થમાં વિરોધઢે તે ધોટુંઢે. ગુરુમુખે શીખતાંથકાં કાંઈ વિરોધ ઢેજનહી
તથા ધરીતે ગુરુપાસે ધારતાં હેતુવાદ કહેતાં કારણનિમિત્તવાદ ઇહવો આગમજે સિ-
દ્ધાંત તેનેજાણે જેથકીસુબોધકેળલોબોધથાય ॥ ૧૯ ॥

અર્થેમતજેદાદિકેં ॥ જેદવિરોધગણંત ॥ જિ૦ ॥ તેસૂત્રે
પણદેવશે ॥ જોજોશેએકંત ॥ જિ૦ ॥ તુઝ૦ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ ॥ વલી અર્થેકેળટીકાપ્રમુખનેવિષે મતજેદાદિકેંકેળકોશ્મતજેદે કોઈ વાચનાં-
રજેદે જેદપણું દેહીને જે વિરોધ ગણેઢે અને કહેઢેજે ટીકાપ્રમુખ વિરોધીઢે મલતી
નથી તોકેમ માનીયેં તેહને કહેઢેકે જેપ્રાણી ટીકાપ્રમુખમાં વિરોધપણું જોશે તેસૂ-
ત્રમાંપણ વિરોધપણું દેવશે જોએકાંતે નિશ્ચેકરી જોશે તો સૂત્રમાં પણઘણો વિરોધઢે
તેકેમ નથીજોતા ઇતિજાવઃ ॥ ૨૦ ॥

સંહરતાજાણેનહી ॥ વીરકહેએમકલ્પ ॥ જિ૦ ॥ સંહરતાં
પણનાણનો ॥ પ્રથમઅંગઢેજલ્પ ॥ જિ૦ ॥ તુઝ૦ ॥ ૨૧ ॥

અર્થ ॥ હવે તેજ સૂત્રના વિરોધિપણાને દેખાઢેઢે જે દેવાનંદાની કુલથી લેશ્ને
ત્રિસલાદેવીને કુલે સંહરતાકેળસંહરતા તેસંહરતાં વીરસ્વામીયેં જાણ્યુંનહી એમશ્રીક-
લ્પસૂત્રમાં કહ્યુંઢે યથા ॥ સાહરિલ્પિસ્તામિત્તિજાણહ ॥ સાહરિલ્પમાણેનજાણહ ॥ સાહ-
રિલ્પિમિત્તિજાણહ ઇતિપાઠાત્ તથા વીરસ્વામીને હરણગમેષીયે સંહરતા તેઅવસરે પ્રથમ
અંગજે શ્રીઆચારાંગતેમાં જ્ઞાનનો જલ્પકેળશબ્દઢે ઘટલે ઇજાવજે સંહરતાં થકાં પ્ર-
જુર્યેંજાણું એમકહ્યુંઢે તથાચતત્સૂત્રં સાહરિલ્પિસ્તામિત્તિજાણહ સાહરિમિત્તિજાણહ સા-
હરિલ્પમાણેવિજાણહ સેસમણોઢસોઇતિપંચદશેજાવનાધ્યયને ઇતિવિરોધઃ ॥ ૨૧ ॥

रूषजकूटअमजोयणो ॥ जंबूपन्नत्तिसार ॥ जि० ॥ बारव
लीपाठांतरे ॥ मूलकदेविस्तार ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ वही रूषजकूटनुं आठयोजन मूलविस्तारते एमजंबूद्रीपपन्नत्तिसूत्रमां कहुंते
यतः एवणंउसजकूडेनागकूरेपन्नते अछजोयणाइंउठ्ठं उच्चतेणं दोजोयणाइं उवेहेणंमूले
अछजोयणाइंविस्कंजेणंमश्चेठजोयणाइंविस्कंजेणं उवरिचत्तारिजोयणाइं विस्कंजेणंइत्या-
दिक जंबूद्रीपपन्नत्तिनोपाठे सारके०प्रधान एहवी जंबूद्रीपपन्नत्तिकहेते गाथानोअ-
र्थअन्वयकरी करियें एटखे एकपाठतो ए कह्यो वही एज जंबूद्रीपपन्नत्तिमां पाठांतरे
बीजोपाठे तेमां बारजोजन मूळेंविस्तार कह्योते तैकेम मळे एकज सूत्रमां वेपाठशा?
सर्वज्ञाना ज्ञानमांफेरनथी तोसंदिग्धवचन केमहोय इति जावः तथाचतत्पाठः मूलेवा-
रजोयणाइंविस्कंजेणं मश्चेअछजोयणाइंविस्कंजेणं उर्पिचत्तारिजोयणाइंविस्कंजेणंइत्या-
दिकपाठजो जो केवलसूत्र मेळवी आपजो ॥ १९ ॥

सत्तावनसयमस्त्रिने ॥ मणनाणीसमवाय ॥ जि० ॥ आठ
सयाज्ञाताकहे ॥ एतोअवरउपाय ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ २३ ॥

अर्थ ॥ श्रीमह्विनाथस्वामीने सत्तावनसो मनपर्यवज्ञानी श्रीसमवायांगसूत्रमध्ये
कह्याते यतः मस्त्रिस्तणंअरहंतोसत्तावन्नमणपञ्चवन्नाणीसयाहोवाइति ॥ तथा श्रीज्ञा-
तासूत्रमध्ये मस्त्रिनाथस्वामीनेज आठसो मनपर्यवज्ञानी कह्याते यथा अछसयामणप-
ञ्चवनाणीणं एम श्रीसमवायांगसूत्र तथाज्ञातासूत्र मध्युनहीएविरोध एतो अवरउपा-
यके०एमेखववानो उपायतो अन्यजळे तेतो गीतार्थज्ञानीजाणे ॥ २३ ॥

उत्तराध्ययनेस्थितिकही ॥ अंतरमुहूर्त्तजघन्य ॥ जि० ॥ वेदनी
यनीबारते ॥ पन्नवणामांअन्य ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ तथा श्रीउत्तराध्ययनसूत्रमध्ये वेदनी कर्मनी स्थिति जघन्य अंतरमुहूर्त्त
कहीते यतः उदहिसरिनामाणं तीसश्कोमाकोमिड उक्कोसियाछिइहोइ ॥ अंतोमुहुत्तं
जहन्निया ॥१॥ आवरणिश्चाणपुहं पि ॥ वेयणिश्चेतहेवय ॥ अंतरापयकम्मंमि ॥ तिइय
सावियाहिया ॥१॥ इत्युत्तराध्ययनअध्ययन ३३ मामध्ये कहुंते. वही तेजवेदनी कर्मनी
वारमुहूर्त्तजघन्यस्थिति श्रीपन्नवणासूत्रमध्येकहीते यथा ॥ सायावेयणिखस्स ॥ इरिया
वहियवधगंपडुच्च ॥ जहन्नमणुक्कोसेणं ॥ दोसमयासंपराइय ॥ बंधगंपडुच्चजहन्नेणं ॥ बार
समुहुत्ताउक्कोसेणं ॥ पणरससागरो ॥ वमकोमाकोमिड ॥ इत्यादिपन्नवणामध्येकहुं तो
तेउत्तराध्ययननीसाथेमध्युनही माटे विरोध तेतोअन्यके०जुदीजवातळे ॥ २४ ॥

अनुजोगद्वारेकह्या ॥ जघननिखेपाचार ॥ जि० ॥ जीवा
दिकतोनविघटे ॥ डव्यजेदआधार ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ५५ ॥

अर्थ ॥ वही श्रीअनुयोगद्वारसूत्रनेविषे एम कहुंठे के जेवस्तुना जेटला निखेपा करवानी तारीबुद्धिथाय तेवस्तुना तेटला निखेपा तुं तिहांकरजे पण कदाचित घणा निखेपा तुं नजाणे तिहांपण चारनिखेपातो अवश्यकरजे एटखे एमआव्युंजे जघन्यथी चारनिखेपातो सर्वत्रकरवा पणचारथीउंठातोहोयजनही १ नाम २ स्थापना ३ डव्य ४ जाव एचार अवश्यकरवायतः जडयजंजाणिद्या निखेवं निखेवेनिरवसेसं ॥ जडविघन-जाणिद्या ॥ चडकयंनिखेवेतड ॥ १ ॥ इत्यनुयोगद्वारसूत्रे तेवारे जीवादिकशब्दना निखेपा नविघटेके०षडेनही शामाटे जे डव्यनिखेपो जेदआधारके०जिज्ञ आधारेथाय केमके जेजावनुंकारण तेडव्य तेवारे जीवनो डव्यनिकेपो केमथायजेजावजीवथवानुं कारणहोय तेडव्यजीव कहेवाय तेतोज्ञानादिक गुणेहीणतो जीवहोयनही दवंपख-वविद्युयं ॥ दवविजुयायपखवानडि ॥ इतिवचनात् तेमाटे मंडूखनी जटाना चारनी पेठे समस्तधर्मरहित कोइपदार्थजनथी तोएडव्यनिकेप जीवादिकमां शून्यठे आदि शब्दथी बीजापणजीवादिकढीजीयें जेम डव्यदेवमुनिराजनैकहियेंतेमडव्यजीवकोने कदेशोतेनासमाधानतोपंचांगीप्रमुखथीनीकले अत्रार्थेतत्त्वार्थवृत्तिजोर्जो ॥ ५५ ॥

एमबहुवचननयंतरे ॥ कोइवाचनाजेद ॥ जि० ॥ एमअर्थें
पणजाणीयें ॥ नविधर्येंमनखेद ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ५६ ॥

अर्थ ॥ एरीते बहुके०षणा सइकमोगमेवचनविरोध अल्पबुद्धिवासाने लागे एवा पाठ सूत्रमध्येठे तेकोइ स्थानकें नयजेदजेदेव्याख्याहोय अने कोइस्थानकें वाचनाजे-दके०वल्लजी तथा मथुरी एवे वाचना थइ तेथीजेदथयो एमउपलक्षणथीमतांतर प्र-मुख छिपिदोष पणलइये एवीरीते जेमसूत्रमांजेदठे तेमज अर्थेंके०टीकाप्रमुखनेविषे पण नयांतरेकरी वाचनांतरेकरी कोइस्थानके जेदआवे तेमाटे टीकाप्रमुख देखीने मनमांखेदनधरीयें सूत्रतथाअर्थबराबरठे ॥ ५६ ॥

अर्थकारथीआजना ॥ अधिकाशुजमतिकोण ॥ जि० ॥ तोखे
अमियतणेनहि ॥ आवेकहियेंदूण ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ५७ ॥

अर्थ ॥ अर्थकारके०जेनिर्युक्तिकार टीकाकार तेथकी आजनाजेआधुनिकमां अ-धिकाशुजमतिनाधणी कोणथया एटखे एजावजे समुद्रजेवीबुद्धिनाधणी टीकाकारतथा चौदपूर्वनाधणीनिर्युक्तिकार तेथी शुजमतिकोणथया एटखे शुजमतिनहीज थयाइति

જાવઃ લોકમાંઝલાણોઢે જે લાંઠના લાનાર તેરીતના ઇશુજમતિજાણવા પણ કોશ્કાલે
લૂણજેનીમક તેશ્ચમૃતને તોલે આવેનહી ॥ ૧૭ ॥

રાજાસરિલુંસૂત્રલે ॥ મંત્રીસરિલોઅર્થ ॥ જિઠ ॥ ઇમાંએકે
દેલીઝ ॥ દિયેસંસારઅનર્થ ॥ જિઠ ॥ તુઝઠ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ તેમાટે રાજાસરિલુંકેબચકવર્તિ બરાબરસૂત્રલે અને મંત્રીસરિલો અર્થલે ઇ-
ટલે રાજાનોઆશય મંત્રી જાણે તેમ સૂત્રનોઆશય અર્થકારકદે બીજો કોશ્સૂત્રનો
આશય જાણેનહી ઇમાંકેબેલુદુમાંથી ઇકેદેલીઝકેબેકને નિંદતાંથકાં દિયેસંસાર
અનર્થકેબસંસારનોઅનર્થઆપે જવપરંપરાવધારે ॥ ૧૮ ॥

જેસમતોલેઆચરે ॥ સૂત્રઅર્થસૂપ્રીતિ ॥ જિઠ ॥ તેતુઝક
રુણાયેવરે ॥ સુલજશનિર્મલનીતિ ॥ જિઠ ॥ તુઝઠ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ ॥ માટેજે આત્માર્થિપ્રાણીતે સૂત્ર તથાઅર્થ બેહુને સમતોલે સરિલ્લીરીતે અંગી-
કારકરે પ્રીતિરાલે અલજ્ઞાનકરે તન્મયકરીજાણેતેપ્રાણીદેપ્રજ્ઞતમારીકરુણાકેબદયાયે
કરીને સુલતેનિરાબાધપણું અનેજશકીર્તિ તથાનિર્મલજે નીતિકેબન્યાય તે વરેકેબપામે
॥ ૧૯ ॥ હવે દશમી ઢાલકદેલે તેને નવમી ઢાલસાથે સંબંધલે જેપૂર્વઢાલમાં સૂત્ર
તથાઅર્થમાં ઇકની હીલનાકરેતો તેનેસંસાર વધેમ કલું તેસૂત્રતથાઅર્થ તો જ્ઞાન
સ્વરુપલે વાસ્તેદશમીઢાલમાંજ્ઞાનનુંવર્ણનકરેલે ॥

॥ ઢાલદશમી ॥

॥ આપલેલેલબીલાલવરે ॥ ઇદેશી ॥

જ્ઞાનલિનાજેજીવનેરે ॥ ક્રિયામાંલેલોષરે ॥ કર્મલંબલેલેલથી
રે ॥ નહિસમસુલસંતોષરે ॥ ૧ ॥ પ્રજુતુઝવાણીમીઠમીરે ॥
સુઝમનસેલેજસુદાયરે ॥ અમીયસમીમનધારતારે ॥ પાપ
તાપસલિજાયરે ॥ પ્રજુતુઝવાણીમીઠમીરે ॥ ૨ ॥ ઇઆંકાળી

અર્થ ॥ જ્ઞાનલિના જેજીવ કેવલક્રિયારુચિલે તેમાં ઘણાલોષની લત્પલિલે તેશ્ચજ્ઞા-
નક્રિયાર્થી કર્મલંબજથાયલે પણસમસુલસંતોષકેબસમતાનાસુલ જેમાં પરજાલની ઈહા
નહી ઇહવો જેસંતોષલે અજ્ઞાની ક્રિયાકરતોહોય તેહને થતો નથી યતઃ નાણયુણેહિં
લિહિણા ॥ કિરિયાસંસારલુહણીજણિયા ॥ ઘમ્મરુષ્પહ્વમિત્તા ॥ નાણસમેયાસયાહુઝા
॥ ૧ ॥ ઇયોગની લીસીમધ્યે કલુલેમાટે લેલામી તમારીવાણી ઘણીજ મીઠીલાગેલે મા-

रामनमांसेहेज सोहायठे पणकोइना बलात्कारधीनही तेअमृतसरिखीतमारीवाणीने मनमांधारतांथकां पापरूप तापकेणुखता तेसर्वमटीजायनेशीतलताथाय ॥ १ ॥

लोकपंतिकिरियाकरेरे ॥ मनमेलेअन्नाणरे ॥ जवइहानाजो रथरि ॥ विणशिवसुखविन्नाणरे ॥ प्रजु० ॥ मुऊ० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ लोकपंतिकेणुलोकनी हारमां लोकानुजायी क्रियाकरे मनमेलेकेणुशुद्ध अ-
ध्यवसायविना अन्नाणकेअज्ञानीजीवते जवजे संसार तेनीइहाना जोर थकी एटले बहुलसंसारीजीवठे शिवसुखना विज्ञानविना एटले जेक्रियाकरे तेपण ज्ञानविना जशमानप्रतिष्ठानेअर्थेकरे ॥ ३ ॥

कामकुंजसमधर्मनुरे ॥ मूलकरीएमतुबरे ॥ जनरंजनकेवल लहेरे ॥ नलदेशिवतरुगुबरे ॥ प्रजु० ॥ मुऊ० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ कामकुंज सरिखो मोक्षसुखनोआपनार एवोजेधर्म तेनुंयशमानादिक तुह मूलकरीने तेप्राणीकेवल जनरंजनकेणुलोक रीके एटकुंज फलपामे पणअज्ञानक्रियायी मोक्षरूपजेवृद्ध तेनो गुहकेणुगुहो उपलक्षणशी फललइयें तेनपामे ॥ ४ ॥

करुणानकरेहीननरे ॥ विणपणिहाणसनेदरे ॥ द्वेषधरं तातेदसुरे ॥ हेठाआवेतेदरे ॥ प्रजु० ॥ मुऊ० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवे षोडशकमां पांचगुण आशयविशेष देखाड्याठे यथातृतीयषोडशके १ प्रणिधि १ प्रवृत्ति ३ विघ्नजय ४ सिद्धि ५ विनियोग जेदत्तःप्रायःधर्मैकैराख्यातःशुजा-
ज्ञयःपंचधा त्रिविधौ एपांचजेद अन्वयरीतें श्रीहरिचंद्रसूरियें देखाड्याठे ते श्रीजशो-
विजयउपाध्यायजी व्यतिरेकेंदेखाडेठेतेमांप्रथमप्रणिधाननामाआशयकहेठे जेहीनके
पोताथकी हीणगुणीठे एटले हीणगुणगणेवत्तें तेहनी करुणानकरे विणपणिहाणसने-
इकेप्रणिधाननामाआशयविशेषना सनेहविना हीननीकरुणानकरे बलीहीनगुणी ऊ-
परद्वेषकरतांथकां जेएमांशागुणठे इत्यादिक द्वेषधरतां तेपोतेज हेठाआवे ॥ ५ ॥

एककाजमांनविधरेरे ॥ विणप्रवृत्तिथिरजावरे ॥ जिहांतिहांमो होडुंघालतारि ॥ धारेढोरस्वजावरे ॥ प्रजु० ॥ मुऊ० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवे प्रवृत्तिनामाआशय वस्त्राणेठे विणप्रवृत्तिकेणुप्रवृत्तिनामागुणविना एक काजमांकेणुएकजेधर्मकार्यमांड्युं तेमां नविधरेकेणुराखे थिरजावकेथिरताजाव एट-
लेएककाजमां थिरनही अने प्रारंजितकार्यमां तेवोप्रयत्ननही एमपण समजवुं जिहां तिहां मुखघालतो एटले जेधर्मस्थानक मांड्युंठे तेमूकीने अकार्लें फलवांठे अनेअका-

लेंफल बांढवुंते तत्त्वशीआर्त्तध्यानढे तेवारे जिहांतिहां मोहोडुं घालतां ढोरनोस्वजा-
वधरेढे जे खावा मूक्युंढोय तेमूकीने बीजामां मुखघाले ॥ ६ ॥

विनाविघनजयसाधुनेरे ॥ नविअविघ्नप्रयाणरे ॥ किरियाथी
शिवपुरीहोयेरे ॥ केमजाणेअन्नाणरे ॥ प्रजु० ॥ मुऊ० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेत्रीजो विघ्नजय बतावेढे विघनकेअंतराय तेनो जयकेजीतवुं तेविघ्न-
जयनामागुणविना साधुने मात्रक्रियार्येकरी अविघ्नप्रयाणकेमथाय एटले मोक्षमार्ग
अविघ्नप्रयाणे केमसथायेमाटेविघ्नजयविना साधुनेक्रियाथी अविघ्नप्रयाणे शीवपुर
नहोय ए वातो अज्ञानी केमजाणे हवेविघ्न तथाविघ्ननोजयदेखाडेढे ॥ ७ ॥

शीततापमुखविघनढेरे ॥ बाहेरअंतरव्याधिरे ॥ मिथ्यादर्श
नएहनीरे ॥ मात्रामृद्धमध्याधिरे ॥ प्रजु० ॥ मुऊ० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ तेविघ्नना जेदत्रणढे १ हीनविघ्न २ मध्यमविघ्न ३ उत्कृष्टविघ्न एमां ही
नविघ्नते जेमधर्मकरतां शीतकेटाढवाए तथातापकेतरुकोलागे तेधर्ममां विघ्नढे
तथा बाह्यव्याधिके रोगज्वरकासश्वासप्रमुख जे शरीरना रोगते मध्यमविघ्नकहिये जे
माटे टाहाड तथातडका करतां शरीरना रोगतेविशेषविघ्नकरे तथात्रीजुंउत्कृष्टविघ्न
तेअंतरव्याधि मिथ्यादर्शनके मिथ्यात्वमोहनीय ए उत्कृष्ट धर्ममां विघ्नढे जेमाटे ध-
र्मकरतां जो मिथ्यादर्शननो उदययइ जायतो धर्ममां महोदुंविघ्नथाय ए विघ्नपूर्वे जे
वेविघ्नकहां तेकरतांएआकरं विघ्नढे माटे उत्कृष्टविघ्नकहुं जेममार्गमां चालतां जघ-
न्यमध्यम अनेउत्कृष्ट एत्रणविघ्नढे मार्गमांकांटाहागेते जघन्यविघ्न, मार्गमां ज्वरप्रमु-
खतेमध्यमविघ्न, मार्गमां दिगमूढथायतेउत्कृष्टविघ्न तेमधर्ममांएण पूर्वोक्तत्रणविघ्नजा-
णवां तेनीमात्राके प्रमाणकहेढे मृडुके हीन मध्यके मध्यम अनेअधिके उत्कृष्ट
एमअनुक्रमे जोरुवां ॥ एतोविघ्नदेखाड्यां हवेविघ्नजय अनुक्रमेदेखाडेढे ॥ ८ ॥

आसनअशनजयादिकेरे ॥ गुरुर्योगेजयतासरे ॥ विघ्नजो
रणविटलेरे ॥ वगरज्ञानअज्यासरे ॥ प्रजु० ॥ मुऊ० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ आसनके वीरासनादिकेकरी पूर्वोक्त शीततापादिक विघ्ननो जयकरे तथा
अशनएटले आहारेंकरी पूर्वोक्त ज्वरप्रमुखविघ्ननोजयकरे तथा गुरुर्योगेकरी पूर्वोक्त
मिथ्यादर्शनरूपविघ्ननो जयकरे केमके गुरुर्योगे समकितपामेज एविघ्ननुजोर तेज्ञाना-
ज्यासविना टलेनही माटेज्ञानाज्यासें परिणाम दढराखे शीततापप्रमुखमां चलेनही
अनेज्वरप्रमुखमां कृतकर्मअहियासे एटले एमजाणे जेमारांउदयेआव्यां कर्मजोगवुंढुं
तथा मिथ्यात्वनुजोरढते ज्ञानेसम्यक्जिनवचनजावे ॥ ९ ॥

विनयअधिकगुणसाधुनोरे ॥ मध्यमनोउपगाररे ॥ सिद्धिवि
नाहोवेनहीरे ॥ कृपाहीननीसाररे ॥ प्रभु० ॥ मुकु० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवे सिद्धिनामाआशय वखाणेढे जेपोताथकी अधिकगुणवंतासाधुनो वि-
नय तेसिद्धिनामाआशयविशेष आख्याविना होयनही तथा मध्यमके० मध्यमगुणवं-
ताहोय तेने उपकारकरे तेपण सिद्धियोगविना होयनही अने हीननीके० पोताथी
हीनगुणी तेनी सारके० प्रधान कृपाके० दयातेपण सिद्धियोगविनानहोय ॥ १० ॥

विणविनियोगनसंजवेरे ॥ परनेधर्मेयोगरे ॥ तेहविनाज
नमांतरेरे ॥ नहिसंततिसंयोगरे ॥ प्रभु० ॥ मुकु० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवे विनियोगनामापांचमोआशयवखाणेढे विनियोगनामागुणविना परजी-
वने जेधर्मेजोडुं तेयोग नसंजवेके० नहोय तेविनाके० तेहविनियोगविना जनमांत-
रेके० परजवनेविषे संततिके० परंपरानो संयोगते नहीके० नहोय एटखे सिद्धुंकार्य
तेविनियोगढे तेयावत् सर्वसंवरथाय तिहांलगे धर्मपरंपरात्रूटेनही अनेजोविनियोग
नामागुण नयहोय तोत्रूटीजाय एसर्वगुणतेज्ञानविनानहोय ॥ ११ ॥

किरियामांखेदेकरीरे ॥ दढतामननीनाहिरे ॥ मुख्यहेतुतेधर्म
नोरे ॥ जेमपाणीकृषिमांहिरे ॥ प्रभु० ॥ मुकु० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवे परमेश्वरनी वाणीमीठीढे तेवाणी स्तवनाछारें प्रभुनी स्तवनाकरे तेप्र-
भुनी स्तवनातो प्रभुजीनुं ध्यानकरियें एटखेते वीतरागनी स्तवनाजथइ तेप्रभुनुं ध्यान
बेजेदेढे एकसालंबन बीजुंनिरालंबन तेमां सालंबनते चक्रप्रमुखेंकरी जिनप्रतिमादि-
कनुंआलंबनकरीने समवसरणस्थजिनस्वरूपनुं ध्यानकरनुं ते तथा वीतरागना शुद्धनि-
रावर्ण आत्मप्रदेश समुदायने केवलज्ञानादिकस्वभावनुं ध्यानकरनुं तेनिरालंबनध्यान
कहियें शुद्धपरमात्मगुणध्याननिरालंबन इतिवचनात् हवेइहांतो सालंबनध्याननी वा-
तढे सालंबन केम थायतेकहेढे जेजुदाजूदा जीवनी अपेकार्यें आठचित्तनो त्यागकरे
थके ध्यानथाय तेआठचित्तनानामकहेढे यडुकं चतुर्दशेडशके १ खेदो २ द्वेग ३
क्षेपो ४ हान ५ त्रांत्य ६ न्यमु ७ दुगा ८ संगैः ॥ युक्तानिहि चित्तानिप्रबंधतोवर्जयेन्मति-
मान् ॥ ११ ॥ ए आठचित्तने दोषेकरीने ध्यानकरीशकेनही तेमां प्रथम खेदनामा दोषक-
हेढे खेदके०थाक जेम पंथेहिंरुतांथाके तेनीपेरे खेददोषेकरी क्रियामां मननी दढताके०
एकाग्रपाणुं तेनहोय एटखेक्रियामां प्रणिधाननरहे अनेजे प्रणिधान ते धर्मनोमुख्यहेतुढे
जेम करशण (खेती)मां पाणीते मुख्यहेतुढे तेमक्रियामां प्रणिधानते मुख्यहेतुढे ॥ १२ ॥

બેઠાપણજેઠપજેરે ॥ કિરિયામાંઝદગરે ॥ યોગદ્રેષથીતે
ક્રિયારે ॥ રાજવેઠસમવેગરે ॥ પ્રજુઠ ॥ મુઠઠ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ ॥ હવે ઝદગનામા બીજો દોષવલાણેઠે છેદવિનાપણ બેઠાંથકાં ઝદગથાય
તેનીપેરે ઝદગદોષમાં પણજાણવું બેઠાંથકાં પણજેક્રિયા કરે તેમાં ઝદગરૂપજેતો તે
ક્રિયાકરતાં તેપ્રાણીને મુલજેચિત્તનીપ્રસન્નતા તેકેમઝપજે જેવારે ક્રિયામાં ઝદગથયો
તેવારે દ્રેષઝપનો તેદ્રેષથી રાજાની વેઠનીપેઠે કથંચિત્ક્રિયાકરે વેગકેઠ ઝતાવલો
કેરે પ્વીરીતે રાજવેઠની પેઠે કરે તેને જન્માંતરે યોગીનાકુલને વિષેજન્મપણ નહોય
પ્રઅર્થષોઢશકમાંઝોશ્લેવો ॥ ૧૩ ॥

ઝ્રમથીજેઢનસાંઝરેરે ॥ કાંઈઅકૃતકૃતકાજરે ॥ તેહથીશુઝ
કિરિયાથકીરે ॥ અર્થવિરોધિઅકાજરે ॥ પ્રજુઠ ॥ મુઠઠ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ ॥ હવે થયપિ ષોઢશકમાં ઝ્રાંતિનામા પાંચમો દોષકહ્યોઠે તથાપિ ઝપાધ્યા-
યજીયેંઈહાંત્રીજોઝ્રાંતિનામા દોષવર્ણવ્યોઠે એમઅનાનુપૂર્વીપણ વ્યાખ્યાનનુંઅંગઠે હવે ઝ્રાં-
તિનો અર્થકહેઠે ઝ્રાંતિકેવસ્તુ અન્યહોય તિહાંઅન્યજાણે જેમ શુક્તિકા(શીપ)નેવિષે ર-
જતની ઝ્રાંતિથાય તદ્વત્ ઝ્રમેકરી જેવસ્તુ સાંઝરેનહી જેમ્ધર્મકૃત્યકહ્યું અથવા નથીકહ્યું
ઝપલક્ષણથી મેંપાઝઝચ્છો કે નથીઝચ્છો ઇત્યાદિ તેશુઝક્રિયાથકી પણ અર્થવિરોધિ
પવુંજે અકાજકેઠઈષ્ઠફલરૂપજેકાર્ય તે નથાય તેનેઅકાજકહિયે ॥ ૧૪ ॥

શાંતવાહિતાવિણહોવેરે ॥ જેયોગેઝઢાનરે ॥ ત્યાગયોગઠે
તેહથીરે ॥ અણઠંઠાતુંધ્યાનરે ॥ પ્રજુઠ ॥ મુઠઠ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ ॥ હવે ઝઢાનનામાચોથો દોષવર્ણવેઠે ઝઢાનકેવચિત્તની અપ્રશાંતતા તથા મ-
નપ્રમુલની ઝત્સુકતાથકી જેમ કોઈક પુરુષ મદિરાપ્રમુલ્લેકરી મદાવદ્બધયો હોયતે-
નીપેઠે જેયોગને ઝઢાનદોષેકરીને શાંતવાહિતાવિણહોયકેઠશાંતવાહિતા ન હોય ઇટલે
જેક્રિયાકરે તેમાંઝદગરહે પણ ઝરણનહોય તેક્રિયાકેવીઠે કે ત્યાગયોગ કેઠત્યાગવા-
યોગ્યઠે પણતેહથીકેઠત્યાગયોગક્રિયાથી અણઠંઠાતું ધ્યાનકેઠઠંઠાતું તજાતુંનથી પવું
ધ્યાનઠે જેમ કોઈક પ્રાણીયેં દીઢાલીધીહોય અને સર્વથામૂલોત્તરગુણ નિર્વાહકરવા
અસમર્થઠે તેપ્રાણીનેવિધિપૂર્વક જેમઆવકાચાર અહવાનોઝપદેશઆપીયેં તે લિંગ ત્યજ-
વાયોગ્યઠે પણલોકની નિંદાપ્રમુલેઅણઠંઠાતુંઠે ઝત્તંચઝપદેશમાલાયાં ॥ જહનતરસિધા-
રેઠં ॥ મૂલગુણઝરંઝત્તરગુણંચ ॥ મોત્તૂળંતોતિજૂમિં ॥ સુસાવગચંચરતરાગં ॥ ૧૫ ॥ ૧૫ ॥

विचेविचेबीजाकाजमारे ॥ जाएमनतेखेपरे ॥ ऊखणतांजि
मशालिनुंरे ॥ फलनहीतिहांनिर्वेपरे ॥ प्रजु० ॥ मुऊ० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवे पांचमो केपनामादोषकहेढे जेक्रियामांमीहोय तेक्रियामां वचेवचे
बीजाकार्यमां मनजाय तेखेपकहियेंऊखणतांकेण्वारंवार उपाकेलीउपाकेली एवीजे शा-
लितेनुं निर्लेपकेचोखुंफल नहीकेण्णथाय एटले एजावजे एकवार शालि उखेमीने
वावेतो फलथाय पणवारंवारउखेमीने वावेतो फलनथाय तेमझांवारंवार प्रारंजित
क्रियामूकीने अन्यक्रियामांमनजाय तेफलनपामे ॥ १६ ॥

एकजठामेंरंगथीरे ॥ किरियामांआसंगरे ॥ तेहजगुणठा
णेथितरे ॥ तेहथीफलनहीचंगरे ॥ प्रजु० ॥ मुऊ० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवे आसंगनामाढो दोषकहेढे आसंगकेजेक्रियाकरतोहोय तेमां इदमे-
वसुंदरं एहवो जेरंग तेआसंगनामादोषकहीयें जोपणतेअनुष्ठानशास्त्रोक्तते तोपण तेमां
रंगनुंजे वरढे तेदोषरूपढे तेहजगुणठाणेथितिकेतेवेनेतेवेजगुणठाणेरहे पण आगळ
गुणठाणो वधेनही जेमश्रीमहावीररूपर गौतमस्वामीने जक्रिरागहतो तेथीतेजगुण-
ठाणे स्थितिरही पणमोहनीकर्मनुंउन्मूलनकरीने केवलज्ञानरूपजेफलते चंगकेमनो-
हर नथयुं माटे आसंगते दोषता जाणवी एअर्थषोडशकवृत्तिमांजोजो ॥ १७ ॥

मांमीकिरियाअवगणीरे ॥ बीजेठामेहर्षरे ॥ इष्टअर्थमां
जाणीयरे ॥ अंगारानोवर्षरे ॥ प्रजु० ॥ मुऊ० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवे अन्यमुद्दनामा सातमो दोषकहेढे जेप्रारंजितकार्यथकी अन्यस्थानकें
हर्ष तेअन्यमुद्दोष जेमांमीकिरियाकेजेक्रियाकरेढे ते अवगणीकेतेनो आदरमूकीने
बीजेठामेंहर्षकेण्वीजीक्रियामां हर्षराखे एटले चैत्यवंदनकरतोहोयने सामायकमां ह-
र्षकरे तेप्राणीने इष्टअर्थकेण्वान्तिअर्थमां अंगारानोवर्षकेअंगारानो वरसादवरसेढे
एटलेमांकेलीक्रियामांजे अनादरढे तेसर्वदोषनुंमूलढे ॥ १८ ॥

रोगहोएसमजणविनारे ॥ पीढाजंगसुरूपरे ॥ शुद्धक्रिया
उडेदथीरे ॥ तेहवंध्यफलरूपरे ॥ प्रजु० ॥ मुऊ० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ हवे आठमो रोगनामादोष कहेढे तेपीढाजंगसुरूपकेपीढासुरूप अथवा
जंगसुरूप एससमजणविनाजेपदढे तेशुद्धक्रियाने जोडीयें तेवारेएवो अर्थथायजे सम-
जणविनाशुद्धक्रियानो उडेदकरे पण अशुद्धक्रियाकरेखरो तेवारे शुद्धक्रियाने पीढा
थयी अथवा शुद्धक्रियानोजंगथयो एवे अर्थरोगनाथया एटले रोग दोषथके शुद्ध

ક્રિયાનો ઉદ્દેશ તે વિનાશકરે તેવંધ્યફલકે ॥ તે અશુદ્ધક્રિયા વાંજિયાફલરૂપથાય ॥ ૧૯ ॥

માનહાનીથી હુઃખદિણે ॥ અંગવિનાજેમ જોગરે ॥ શાંતોદાત્ત
પણાવિનારે ॥ તેમકિરિયાનોયોગરે ॥ પ્રજુ ॥ મુઠ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ ॥ યજ્ઞપર કહ્યાઆઠેદોષ રહિત જેહોય તેને શાંતાદિકગુણઆવે માટે એક
શાંતબીજોદાત્ત ॥ એવેગુણવલાણેહે તેમાનીપુરુષને જેમમાનની હાણીથાય ઇટલે હુઃખ
ઉપજે તથાઅંગવિનાકે ॥ અંગોપાંગેહીન હોય અનેજોગની સામગ્રીસખીપ્રમુખ મલી હોય
તેજેમ ચિત્તને હુઃખઆપે અથવાજેમ જોગની સામગ્રી મલીહોય તોપણ માન હાની-
થીકે ॥ પ્રમાણહીન અધિકા ઊઠા જોગવે તો હુઃખઆપે તથાઅંગવિના પણ હુઃખથાય
તેમ શાંતઅનેઉદાત્ત એવેગુણ આવ્યાવિના ક્રિયાનો યોગપણવો જાણવો ॥ ૨૦ ॥

શાંતતેકષાયઅજાવથીરે ॥ જેઉદાત્તતેગંજીરરે ॥ કિરિયાદોષ
ત્યજીલહેરે ॥ તેસુખજશજરથીરે ॥ પ્રજુ ॥ મુઠ ॥ ૨૧ ॥

અર્થ ॥ શાંતતેકહિયંજે કષાયનોઅજાવ અનેઉદાત્તતેગંજીરહોય એવાપ્રાણી જેહો-
યતે ક્રિયામાં લાગતા દોષત્યજીને લહેકે ॥ પામે તે ધીરકે ॥ ધીરપુરુષ સુખનોઅને યશનો
જરકે ॥ સમૂહપામે ॥ ૨૧ ॥ ॥ હવેબદાલમાંશાંત તથા ઉદાત્તગુણવલાણ્યા તેશાંત ઉદાત્ત
ગુણતો ધર્મરૂપહે તેધર્મરૂપરત્નની યોગ્યતાકોનેહોય તેહુહામાંકહેહે ॥

॥ ઢાલ અગ્યારમી ॥

॥ દોહા ॥

એકવીસ ગુણ પરિણમે ॥ જાસ ચિત્ત નિતમેવ ॥

ધરમરતનની યોગ્યતા ॥ તાસ કહે તું દેવ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ જેનાચિત્તમાં નિતમેવકે ॥ નિરંતર એકવીસગુણપરિણમ્યાહોય તેજીવને ધર્મજે
દેશવિરતિ સર્વવિરતિરૂપરત્ન તેની યોગ્યતાહોય એમ હેદેવ તમેકહોઠો ॥ એ એકવીસગુણ
ઢબ્યઆવકનાહે તેસંકેપેકહેહે ॥ વિસ્તારેઆગલકહેશે ॥

૧ સુદ્ધનહી ૨ વલીરૂપનિધિ ॥ ૩ સોમ્મ ૪ જનપ્રિયજઘન્ય ॥

૫ કૂરનહી ૬ જીરુવલી ॥ ૭ અસઠ ૮ સાર દક્ષિણ ॥ ૯ ॥

અર્થ ॥ ૧ કુદ્રમતિનહોય ઇટલે ગંજીરહોય ૨ રૂપનોનિધાનહોય ઇટલે પંચેન્દ્રિય સ્પષ્ટ
હોય ૩ સોમ્મ ઇટલે સૌમ્ય હોય તેસ્વર્ગાવેઅપાપકર્મિહોય ૪ જનપ્રિયજકે ॥ લોકને વલ્લજ
હોય તે સદાસર્વદાસદાચારીહોય ધન્યકે ॥ ૫ પ્રશંસાકરવાયોગ્યહે ૬ કૂરનહી કે ॥ અઘ્નિષ્ટ

चित्तहोय एटलेसंक्षेपपरिणामीनहोय ६ आलोकपरलोकनाअपायथी जीरुकेबीहीतो
रहेण असठ एटलेपरनेठगेनही ७ सारकेप्रधान दखिन्नकेदाक्षिण्यगुणवंतहोय एटले
परनीप्रार्थनानोजंगनकरे ॥ २ ॥

ए लज्जालुउं १० दयालुउं ॥ ११ सोमदिठिमक्षथ्य ॥ १२ गुण .

रागी १३ सतकथ १४ सुपख्ल ॥ १५ दीरघदरशिअथ्य ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ ए लज्जालुउंकेस्वकुलादिकनी लज्जावंत एटलेअकार्यवर्जक १० दयालुउं-
केप्राणीमात्रनी अनुकंपावंत ११ सोम्यदृष्टि ते यथावस्थितविचारनी दृष्टिअने दूरदो-
षत्यागीते सौम्यदृष्टिकहियेंतेज मक्षत्रकेमध्यस्थ राग छेष रहित एटले सौम्यदृष्टि
अने मध्यस्थ एपदे एकज गुण कहियें १२ गुणरागी तेगुणीजीवनो पक्षपाती होय १३
सतकथ ते जली कथानो कहेनार एटले धर्मकथावाहालीजे जेने १४ सुपख्लकेसुशील
अनुकूल परिवारयुक्त होय १५ दीरघदरसीकेअनागतकाल विचारीने परिणामे सुंद-
रकार्यकारी होय अत्रकेए अर्थते ॥ ३ ॥

१६ विशेषज्ञ १७ वृक्षानुगत ॥ १८ विनयवंत १९ कृतजाण ॥

२० परहितकारी २१ लब्धलख्ल ॥ गुणएकवीसप्रमाण ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ १६ विशेषज्ञकेपक्षपातरहितपणे गुणदोषविशेषनो जाण १७ वृक्षानुगतके
परिणतमतिपुरुषने सेवनारोहोय १८ विनयवंतकेगुणाधिक पुरुषनेविषे गौरवकर्त्ता १९
कृतजाणकेकस्यागुणनोजाण २० परहितकारीकेनिलोचनी थको परोपकारकरे एटले
जेदाक्षिण्यगुण तेपरनो प्रार्थ्यो उपकारकरे अने परहितकारी तेपोताथी उपकारकरे
एटलुं आठमा गुणथी वीसमा गुणमां विशेषजाणुं २१ लब्धलक्षगुणते धर्माधिकारी
तेहनोजावार्थ लब्धश्वप्राप्तश्वलक्ष्योलक्षणीयोधर्मानुष्ठानव्यवहारोयेनसलब्धलक्ष्यःसु-
शिक्षःसुशिक्षणीयइति एकवीसगुणसंपन्न जेजीव तेधर्मरत्नने योग्यहोय ॥४॥

खुद नहीते जेह मने ॥ अति गंजीर उदार ॥ न

करे जन उतावलो ॥ निज परनो उपगार ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेए एकवीसगुण अर्थ विस्तारें कहेते खुद नहीतेकेअच्छुद्धतेनेकहियें
जेजुं मन अतिगंजीरहोय उदारहोय तुब न होय केमकेजे उतावलो मनुष्यहोय ते पो-
ताने तथा परने उपकार करीशकेनही एटले गंजीर होयते पोताने तथा परने उप-
कार करे पण उतावलो होयते नकरीशके एप्रथमअच्छुद्धगुण ॥ ५ ॥

शुच संघयणी रूपनिधि ॥ पुरण अंग उपंग ॥

ते समरथ सेजें धरे ॥ धर्म प्रजावन चंग ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ शुभके उत्तम संघयणवंतहोय रूपनुं निधानहोय संपूर्ण अंगोपांगहोय पंचेंद्रिय परवर्णाहोय ते धर्मकरणी करवाने सेहेजे समर्थहोय ते धर्मनी प्रजावनाकरे इहां नंदिलेखे तथा हरीकेशीप्रमुख सायेविरोध न गणवो केमके तेपणसंपूर्ण अवयव-वंतहता तथा आवचनत्रे प्रायिके जोशेषबीजाणुणयुक्तहोयतोरूपनुंप्रयोजन नथी॥६॥

पाप कर्म वरते नही ॥ प्रकृति सोम्य जगमिच्छ ॥

सेवनीक होवे सुखे ॥ परने प्रशम निमिच्छ ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ पापकर्म तेआक्रोश वध हिंसा चोरीप्रमुखनेविषेनप्रवर्ते आजीविका प्रमुख कारण टाळीने सेहेजे सोम्यजाव अबीहामणो सर्वजगतनेविषे मित्रताहोयएवापुरुषने सुखेलोक सेवीशके परने प्रशमके समतानुं कारणहोय एत्रीजो गुणथयो ॥ ७ ॥

जन विरुद्ध सेवे नही ॥ जन प्रिय धर्मेसूर ॥ मलिन

जाव मनथी तजी ॥ करी शके अक्रूर ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जनशब्देंलोककहियें तेलोकमांइहलोक तथा परलोक अने उच्चयलोक पण आवे पटले एजावजे इहलोक विरुद्ध नसेवे यष्टुकं सबस्तचेवनिंदा ॥ विसेसउतहय गुणसमिद्धाणं ॥ उज्जुधम्मकरणहसणं ॥ रीढाजणपूयणिज्जाणं ॥ १ ॥ बहुजणविरुद्धसंगो ॥ देसाचारलंघणंतहय ॥ उवणजोगोयतहा ॥ दाणाइविपयकमनेउ ॥ २ ॥ साहुवसणंमिच्छो ॥ सोसइसामहंमिअपफिआरोअ ॥ एमाइयाइइहं ॥ लोगविरुद्धांइनि याणंति ॥ ३ ॥ तथा परलोकविरुद्धजेखरकर्मादि तेपन्नरकर्मादिकतथा उच्चयलोकविरुद्ध घृतादिक सात व्यसन नसेवे तोज जनप्रियके लोकने प्रिय तथा धर्मे सूरके धर्मनोअधिकारीहोय ए चोथो गुणकह्यो मलिनजाव मनथी तजीने धर्मकरीशके पटलुं धर्मपद बाहारथी लेवुं तेअक्रूर कहियें केमके लोकप्रिय तथा अक्रूरगुणनुं लक्षण धर्मरत्नप्रकरणमध्ये एमज वसाणयुंठे यथा ॥ इहपरलोयविरुद्धं ॥ नसेवए दाणविणय शीलद्वो ॥ लोयप्पिज्जणाणं ॥ जणेइधम्मंमिबहुमाणं ॥ १ ॥ क्रूरोकिलिछजावो ॥ सम्मंधम्मनसाहिउत्तरइ ॥ इयसोनइहजोगो ॥ जोगोपुण्होइअक्रूरो ॥ २ ॥ एगथाने अनुसारें अर्थकथोठे वली बुद्धिअविरुद्धपणे सुजेतोविशेषकरजोएपांचमोगुण ॥ ८ ॥

इह परलोक अपायथी ॥ बीहे त्रीरुक् जेह ॥ अप

यशथी वली धर्मनो ॥ अधिकारी ठे तेह ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ आलोक तथा परलोकना अपायथीके एकदृष्टी बीहे तथा अपयशथी बीहे तेजीरुक्कहियें तेपुरुष धर्मनो अधिकारीजाणवो एउठो गुणकह्यो ॥ ९ ॥

અસઠ ન વંચે પરપ્રતે ॥ લહે કિર્તિ વિશ્વાસ ॥ જાવ
સાર હઘમ કરે ॥ ધર્મ ઠામ તે ખાસ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ ॥ અસઠકે ખાયાવી નહીં એવો ગુણવંત તેપરને વંચેકે ઠગેનહીં તિવારે લોકમાં કીર્તિપામે પ્રશંસવાયોગ્યહોય અને લોકપણ તેનો વિશ્વાસકરે વહી જાવ સારકે પોતાનું ચિત્ત રીજવે પણ પરનું ચિત્ત રીજવવામાટે હઘમનકરે તથા ચોક્કં જૂયાંસો જૂરિ-લોકે સ્યુઃ ॥ ચમત્કારકરાનરાઃ ॥ રંજયંતિસ્વચિત્તં યે ॥ જૂતલેતેતુપંચષાઃ ॥ ૧ ॥ ઇત્યાદિક તથા ધર્મઠામને વિષે ખાસકે ઠગો હઘમકરે ॥ એસાતમોગુણ ॥ ૧૦ ॥

નિજ કારય ઠાંની કરી ॥ કરે અન્ય ઉપકાર ॥
સુદ્ધિજન જન સર્વને ॥ ઉપાદેય વ્યવહાર ॥ ૧૧ ॥

અર્થ ॥ વહી જેપોતાનું કાર્ય ઠાંની ઇટલે પરનું મૂકીને પણ પરઉપકારકરે જેજે હલોક પરલોકને વિષે હિતકારીઢે તેવાઉપકારકરે પણ પાપહેતુયે નપ્રવતે તે સુદાક્ષિણનામા આઠમોગુણ કહિયે તેજન સર્વલોકને ઉપાદેયવ્યવહારકે આદેયવાક્ય (જેનું કહેવું બધામાને એવો) હોય વ્યવહારતે વાક્યવ્યવહાર ॥ ૧૧ ॥

અંગીકૃત ન ત્યજે ત્યજે ॥ લજ્જાલુહ અકાજ ॥
ધરે દયાલુ ધર્મની ॥ દયામૂલની લાજ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ ॥ ધર્મકાર્ય જે અંગીકારકહું હોય તેનત્યજે અને અકાજકે જે અકાર્યહોય તે ત્યજે તેને લજ્જાલુ નામે નવમોગુણ કહિયે તથા દસમોદયાલુ તેને કહિયે જે દયામૂલ ધર્મઢે તેની લાજ ધરે ઇટલે દયામૂલધર્મનલોપે ॥ ૧૨ ॥

ધર્મ મર્મ અવિતલ્લ લહે ॥ સોમદિઠિ મશ્વલ્લ ॥ ગુ
ણસંયોગ કરે સદા ॥ વરજે દોષ આણલ્લ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ ॥ હવે મધ્યસ્થ સોમદૃષ્ટિનામા અગ્યારમો ગુણવલાણેઢે મધ્યસ્થતે કોઈ દર્શનઉપર પદ્ધતાતનથી તથા સોમદિઠીકે ઢેષરહિત દૃષ્ટિદર્શન ઢેજેને તે મધ્યસ્થ સોમદૃષ્ટિકહિયે તથા ધર્મનો જેમર્મ તે અવિતલ્લકે ગ્યથાર્થ લહે જાણે ઇટલે સજુણ નિર્ગુણ અલ્પગુણ બહુગુણ તથા સર્વ પાંચંની નિરુપિત જે ધર્મ તે કનક પરિક્ષક પુરુષની પેઢે જાણે અને જે જ્ઞાનાદિકગુણ તેનો સદાસંબંધકરતોરહે તથા અનર્થના કરનારા દોષ તે સર્વજે તે અગ્યારમોગુણ ॥ ૧૩ ॥

ગુણરાગી ગુણ સંગ્રહે ॥ દૂસે ન ગુણ અનંત ॥ ડ
વેલે નિર્ગુણ સદા ॥ બહુમાને ગુણવંત ॥ ૧૪ ॥

અર્થ ॥ ગુણનો રાગીહોય ધર્મજીવર રાગધરે તથા ગુણનો સંગ્રહકરે નવાગુણ અંગે-
આપે ગુણઅનંતકેઽઘણાગુણવંતને દૂસેનકેઽદુઃખવેનહીં ઇટલે ઇજાવજે ગુણઘણાહોય
અને કદાચિત્ કોશ્ક દોષહોય તોપણ તેને દુઃખવેનહીં યતઃ ચૂરિગુણાવિરલ્લવિય ॥
ઇક્કગુણેવિદુજણોનસવજ્ઞ ॥ નિદોસોણેવિજ્ઞદં ॥ પસંસિમોથેવદોસેવિ ॥ ૧૫ ॥
નિર્ગુણને ડવેલેકેઽદુઃખવેનહીં તેમજસ્તવે પણનહીં અનેગુણવંત જેદેશવિરતિસર્વવિરતિવંત
તેનો બહુમાનકરે જે ધન્ય ઇધન્ય ઇનો અવતાર ઇત્યાદિક ગુણરાગીનામા વારમોગુણથયો

અશુચ્ચ કથા કલુષિત મતિ ॥ નાસે રતન વિવેક ॥

ધર્મ્માર્થિ સતકથા હુણ ॥ ધર્મનિદાનવિવેક ॥ ૧૫ ॥

અર્થ ॥ અશુચ્ચકથાજે સ્ત્રિયાદિકનીકથા તેણેકરીને કલુષિતમતિ થયીઠે જેહની
તેપ્રાણીને વિવેકરૂપરત્ન સદસદ્વસ્તુનું જેપરિજ્ઞાન તદૂપરત્ન નાસે તેમાટે ધર્મ્માર્થિકો
સત્કથકહોય તીર્થકર ગણધર મહર્ષિપ્રમુખનાચરિત્રકહે જેધર્મ્માર્થિ તેધર્મનો અર્થ-
થકો ઇ સત્કથાજધર્મનુંનિદાનઠે વિવેકકેઽવિજ્ઞાનઠે જેઅશુચ્ચકથાનો ત્યાગ અને
શુચ્ચકથાકરવી ઇતેરમોગુણ ॥ ૧૫ ॥

ધર્મશીલ અનૂકૂલ યશ ॥ સદાચાર પરિવાર ॥

ધર્મ સુપરુલ્લ વિધને રહિત ॥ કરી શકે તે સાર ॥ ૧૬ ॥

અર્થ ॥ હવે સુપદ્મયુક્તનામા ચલદમોગુણકહેઠે તે જેનોપરિવારતે ધર્મશીલ કેઽ
ધર્મકરવાના આચારવાલોઠે અનૂકૂલકેઽધર્મમાંવિજ્ઞન કરે તેવો તથા યશવંત અને સદા-
ચારીપરિવારહોય ઇવો સુપરુલ્લ કેઽ સુપદ્મગુણવંત વિગ્નેરહિતહોય તે પુરુષ સારકેઽપ્રધા-
નઇવોજે ધર્મતે પ્રતેકરીશકે ॥ ૧૬ ॥

માઢે સવિ પરિણામ હિત ॥ દીરઘદર્શી કામ ॥

લહે દોષ ગુણ વસ્તુના ॥ વિશેષજ્ઞ ગુણધામ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ ॥ હવે દીર્ઘદર્શિનામા પત્તરમો ગુણકહેઠે તે જે કામકેઽકાર્યમાંઢે તેપરિણામે
હિતકારીજહોય ડપલદ્રવ્યથી તેમાં લાજઘણોહોય અનેલ્લેશ અલ્પહોય બહુ લોકને
પ્રશંસનીકહોય યતઃ આલ્પદર્શીદર્શી ॥ સયલંપરિણામસુંદરંકર્જ્ઞ ॥ બહુલાજમપ્પકેસં ॥
સલાહણિજ્ઞંબહુજણાણં ॥ ૧૭ ॥ ઇતિધર્મરત્નપ્રકરણે હવેવિશેષજ્ઞ નામા સોલમોગુણવલ્લા-
ણેઠે જે લહેકેઽજાણેવસ્તુના ગુણદોષ ઇટલે ઇઅર્થજેપદ્મપાતવિના વસ્તુના ગુણદોષ સ-
ર્વને જાણે જોપદ્મપાતહોય તોગુણમાં દોષકાઢે અનેદોષમાં ગુણ કાઢે પણ મધ્યસ્થબુ-
દ્ધિને યથાસ્થિતજાસે ઇવોવિશેષજ્ઞ તેગુણનું ધામકેઽધરહોય ॥ ૧૭ ॥

वृक्षानुगत सुसंग ते ॥ होवे परिणत बुद्धि ॥ विनय
वंत नियमां करे ॥ ज्ञानादिकनी शुद्धि ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवे वृक्षानुगतनामा सत्तरमो गुणकहेते ते जे परिणतबुद्धिवान परिपक्व बुद्धिनो धणीहोय तेपापना आचारनेविषे नजप्रवृत्ते अनेगुणवंतजे वृद्ध होयतेने अनुगतके अनुजायीये प्रवर्ते एटले वृद्धनी संगतकरवी तेसुसंगतकहिये तेसुसंगते करी पोते पण परिणतबुद्धिवालो थाय परिपक्वबुद्धिवानथाय यतः बुद्धोपरिणयबुद्धी ॥ पा-
वायारेपवृत्तश्चेव ॥ बुद्धाणुगोविष्यं ॥ संसर्गिकयागुणाजेष इति हवेविनयनामा अ-
दारमो गुणकहेते तेविनयवंतप्राणी नियमांके निश्चैज्ञानादिकनीशुद्धिकरे एटले एजा-
वजे सर्वज्ञानादिकगुणनुं तथा मोक्षनुंमूलतेविनयते माटेविनयगुणजोश्ये यतः विणु-
सवगुणाणं ॥ मूलंसन्नापदंसणाईणं ॥ मुक्तस्सयतेमूले ॥ तेणविणीउहहपसडो ॥ १८ ॥

गुण जोमे गुरु आदरे ॥ तत्वबुद्धि कृतजाण ॥ पर
हितकारी परप्रते ॥ आपे मार्ग सुजाण ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ हवेकृतज्ञानामाश्रोगणीसमोगुणकहेते तेजेगुणनेविषे तथा धर्मेविषे बीजा-
नेजोमे तथा धर्मगुरुऊपर घणोआदरकरे तथा जेने तत्व ग्रहवानी बुद्धिहोय तेने कृ-
तजाणके कृतज्ञ कहिये हवे वीसमो परहितकारीनामा गुणकहेते जे परप्रते धर्ममा-
गेंथापे अने सुजाणके आह्याहोय वलीजेणेधर्ममार्गजाण्योते एटले गीतार्थते केमके
जोअगीतार्थहोयअनेतेपरनेहितकरवा चाहे तोपण अहितथाय यतः किंसत्तोक्कयरं ॥
जंसंममनायसमयसप्रावो ॥ अन्नंतुदेसणाए ॥ कंठंयरागंमिपाकेइ ॥ १ ॥ १९ ॥

शीखे लखे सुखें सकल ॥ लब्धलक्ष शुभकाज ॥ एम
एकवीस गुणे वखो ॥ लहे धर्मनुं राज ॥ २० ॥

अर्थ ॥ हवे लब्धलक्षनामा एकवीसमो गुणकहेते तेजे शीखेके पथोडाकाळमां आ-
गमादिक जणे तथा लखेके जाणे सुखेंके अनायासें वगरप्रयासें सकलके समस्त
शुभकाजजे धर्मनाकार्य तेने लब्धलक्षकहिये यतः लखेइलखलखो ॥ सुहेणसय-
लंपिधम्मकरणिज्जं ॥ दक्खोसुसासणिज्जो ॥ तुरियंचसुसिक्खिउहोइ ॥ इतिधर्म रत्न-
प्रकरणे प्रीते एकवीसगुणे करीविराजित होयते धर्मतुराज्य लहेके पामेइति ॥

पूरण गुण उत्तम कह्यो ॥ मध्यम पादें हीन ॥ अर्ध
हीन जघन्य जन ॥ अपर दरिद्री दीन ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ पूर्णएकवीसगुणे सहितहोय तेउत्तमकहिये अने पादेंके चोथेजागेंहीन

होय तेमध्यम कहियें तथा अरुगुणेहीनहोय तेजघन्यकहियें अपरके० एअरुथकी
हीनगुणी होयते दरिद्री दीनजाणवा केमके दरिद्री होयते पोतानाउदरजरवानी चिं-
तायें व्याकुलपणेकरी रखना क्यविक्रयनी चिंतानकरीशके तेम हीनगुणीते धर्मरत्न-
नोमनोरथ पणनकरीशके यतःपायरुगुणविहिणा ॥ एसंसिंस्त्रिमावरानेया ॥ इत्तो-
परेणहीणा ॥ दरिद्रपायामुण्येवा ॥ १ ॥ ११ ॥

अरजे वरजी पापने ॥ एह धर्म सामान्य ॥ प्रभु

तुळ नक्ति जश लहे ॥ तेह होए जन मान्य ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जे पापने वर्जिने एसामान्यधर्म जेआवकधर्म तेने अरजेके०उपाजें ते
प्राणी हेप्रभु तारी नक्तिकरीने जशलहेके०जशप्रतिष्ठापामे एटले एवागुणवंतहोय
तेतारी नक्तिकरेज तथा तेप्राणी सर्वलोकने मान्यहोय ॥ १२ ॥ ए एकवीस गुणस-
हितहोयते जावआवकपणुंपामे माटे जावआवकना गुणवर्णवानेबारमीढालकहेढे ॥

॥ ढालबारमी ॥

॥ चोपाइनीदेशी ॥

एकवीसगुणजेणेखह्या ॥ जेनिजमर्यादामारह्या ॥ तेह

जावआवकनाखहे ॥ तसलक्षणएतुंप्रभुकहे ॥ १ ॥

अर्थ ॥ ए एकवीसगुणने जेपाम्याहोय बलीजे पोतानी मर्यादामां रह्याहोय आ-
चारशीलमारह्याहोय तेजप्राणीजावआवकपणुंपामे एटले एजावजे पूर्वे अव्यआवक
थयीनेउत्तरकालें जावआवकथाय ते जावआवकना लक्षण एप्रमाणेहेप्रभुवीतराग
परमेश्वर तमेकह्यांते तेप्रमाणे आगल कहियेथैयें ॥ १ ॥

कृतव्रतकर्माशीलाधार ॥ गुणवंतनेरुजुव्यवहार ॥ गु

रुसेवीनेप्रवचनदह ॥ आवकजावेंएप्रत्यह ॥ २ ॥

अर्थ ॥ इहां मार्गानुसारीना पांत्रीस गुण ज्ञानविमलसूरीयें लख्याढे पण विशेष
शब्दार्थादिकमां प्रयोजननथी तथाएतुंमूल धर्मरत्नप्रकरणकण्डें तेमांपणनथीकह्या
माटे अमेख्यानथी १ कण्डें व्रतरूपकार्यजेणे तेकृतव्रतकर्माकहियें २ शीलवंतहोय
३ विवक्षितगुणवंतहोय ४ रुजुव्यवहार एटले सरलमनहोय ५ गुरुनीशुश्रूषा एटले
सेवाकरे ६ प्रवचनके० आगममांकुशलहोय ढाहोहोय एढलक्षण जेमां होय तेप्रत्य-
क्षपणे जावआवक कहियें यतः कयवयकम्मोतह्य ॥ शीलवंचगुणवंच रुजुव्यवहारी ॥
गुरुसुस्तुसोपवयण ॥ कुसलोखलुसावगोजावे ॥ १ ॥ २ ॥

श्रवणजाणणाग्रहणउदार ॥ पडिसेवाएचारप्रकार ॥ प्रथ
मजेदनामनधारिये ॥ अर्थतासइमअवतारीये ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे उपरना ठ लक्षणमांथी प्रथमकृतव्रतकर्मानामें लक्षणना चारजेद ठे १
श्रवणके०सांजलवुं २ जाणणाके०जाणवुं ३ ग्रहणके०अंगीकारकरवुं उदारके०विस्तार-
पणे ४ पडिसेवाके०सम्यक्पाखुं एचारजेदकहा एप्रथमजेदजेकृतव्रतकर्मानामे तेना
अवधारीये तासके० तेनाअथ एम अवतारीयेके०उतारीये ॥ ३ ॥

बहुमानेनिसुणेगियठ ॥ पासेजंगादिकबहुअठ ॥
जाणगुरुपासेव्रतग्रहे ॥ पावेउपसर्गादिकसहे ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ इहां बहुमान कहुं पण विनयतथाबहुमान बने खेवां यतः विणयबहु
णसारं ॥ गीयठालंकरेश्वयसवणं ॥ इतिवचनात्. गीयठपासेके०गीतार्थपासेथीजेनिसु-
णेके०सांजले तेविनय तथाबहुमानसहित सांजले इहांचोजंगीकहेठे १ कोइकधूर्तमां
वंदनादिक बाह्य विनयतोहोय पणशुरुकर्माके०जारीकर्मिमाटेबहुमान अंतरप्रीति नहोयश
कोइकर्मा बहुमानहोय पण विनयकरवानी शक्तिनहोयतेग्लानादिक जाणवा ३ कोइक
आसन्नसिद्धियाजीवमां विनय तथा बहुमान बहु होय ४ कोइकआकरापापकर्मीमां
विनय तथा बहुमान एके नहोय इहां व्रतसांजलवाने कहुं पण उपलक्षणथी सर्व
शास्त्र सांजले सूत्रतेगीत अने तेनुं व्याख्यानतेअर्थ अने जेअर्थसहित तेगीतार्थ यतः
गीयंजन्नइसुत्तं ॥ अठोतस्सेवहोइवस्काणं ॥ गीणयअष्टेणय ॥ संजुत्तोहोइगीयठो ॥१॥
एटले गीतार्थपासे सांजलीने एपहेलोजेद जंगादिक बहु अर्थ जाणेके०व्रतनाजांगा
प्रमुखबहुअर्थसमजे जेम पञ्चस्काणना ४ए जांगाने त्रिकालनागणियें तेवारे१४९ जांगा
थाय वली व्रतआश्रीगणियें तेवारे एकव्रते ६ बेव्रते ४७ त्रणव्रते ३४९ इत्यादिक या-
वत्वारव्रते १३७४१३७९३०० जांगाथाय अत्रगाथा ॥ तेरसकोनीसयाइं ॥ जुल्लसीकोडी-
उंबारसयलस्का ॥ सगसीइसहसदोसय ॥ सबगंठकजंगीए ॥१॥ नवजंगीयेएकव्रते ए
बेव्रते ६ए यावत्वारव्रते ६एएएएएएएएएए अने एकवीसजंगीकरियेंतेवारे बारव्रते
१३७५१००३६३१०४ए३१५ थाय ४ए जंगेबारव्रते ३४४१४०६३४एएएएएएएएएए जां-
गाथाय १४९ जांगार्येबारव्रते ११०४४३६०९९१६११५३३३५६ए५९६ए जांगाथाय
सर्वअक्षरसंचारणयें जाणवा. इत्यादिक जांगानुं ज्ञानकरे, आदिशब्दं व्रतनाअतिचार
जाणे, एबीजो जेदविस्तारे धर्मरत्नप्रकरणथी जाणवो. पढीगुरुपासेथी व्रतअंगीकारकरे.
आणंदादिकआवकनीपेते इत्वर तेचोमासाप्रमुखना अथवा यावत्कथिकते जावजीवना

एत्रीजो जेदथयो, अने पाखेके०सम्यक्पाखे तथा उपसर्गादिक जेआवे तेसर्व कामदेव
 श्रावकनीपेठेसहे, एचोथोजेद कह्यो. एकुतव्रतकर्माना चारजेदवखाण्या ॥ ४ ॥

सेवेआयतणाउद्देश ॥ परगृहृतजेअणुप्रडवेस ॥ वचन
 विकारत्यजेशिशुलील ॥ मधुरजणेएषटविधशील ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेवीजाशीलव्रतनामालक्षणना उजेदकहेठे. सेवेआयतणाके०साधर्मिकने
 मलवानुं स्थान सेवे. यतः॥ जन्मसाहस्मियाबहवे ॥ शीलवंताबहुसुया ॥ चरित्तारारसं-
 पन्ना ॥ आययणंतंविद्याणाहि ॥१॥ तेवो उद्देशके०स्थानक सेवे पण जित्त्वनी पाळीप्रमु-
 खसेवेनही, एपहेलोजेद. वली परगृहृतजेके०पारका घरमापिसतो नफरे, केमके कांश्चस्तु
 खोवाय तयारेतेनाऊपर शंकाआवे पण कारणे कोशना घरमांजाय तेवात जूदीठे, ए
 वीजो जेद. तथा अणुप्रडवेसके०उद्भटवेषनपहेरे जेथकी लांगीआ ठोलीआ आदमीमां
 थाय तेनकरे, एत्रीजो जेद. वली वचनविकार त्यजेके०जेथकी रागद्वेष वधे एवा
 विकारनां वचनबोलेनही, एचोथो जेद. अनेशिशुलीलके०बालक्रीडा, जुगटुं रमवुं इत्या-
 दिक त्यजे, एपांचमोजेद. वली मधुरजणेके०मीतुंबोले गमेतेवुं कार्यपने तोपण हे सौ-
 म्य, हेसुंदर, आकामकरशो एमकहे ए ठ जेद शीलवंतनामाशुणना जाणवा ॥५॥ हवे
 एज ठ जेद विस्तारीदेखाडेठे ॥

आयतनेसेवेगुणपोष ॥ परगृहगमनेवाधेदोष ॥ उद्भट
 वेषनशोजालाग ॥ वचनविकारेंजागेराग ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ आयतनके०जेसाधर्मिनां स्थानक तेसेवतांथकां गुणनी पुष्टिथाय गाथा ॥
 आययणसेवणाठ ॥ दोसाजिवंतीवद्विगुणोऽतिवचनात् ॥ वली परगृहगमनेके०पार-
 केधेरजातां वाधेदोषके०दोषवधे यतः परगृहगमणंपिकलंकपंकमूलंसुशीलाणंइतिवच-
 नात् ॥ वली उद्भटवेषतेशोजालायकनही गाथा ॥ सहृदयसंतोधम्मी ॥ उद्भटवेसोनसुंद-
 रेतस्सइतिवचनात् ॥ सहृदके०शोजेपसंतधम्मीके०प्रशंसातधर्मिउद्भटवेषतेने सुंदर नथीइति
 तथा वचनना विकारेकरीने रागजागे माटे विकारनां वचन कहेनही यतः सवियारजं-
 पियाइं ॥ मूण मूडरंतिरागगि इतिवाक्याततेमाटेनकहे यतः जंसुणमाणस्सकहंसुद्युरं-
 जलश्माणसे मयणो ॥ समणेणसावयेणविनसाकहाहोश्कहियवा ॥ इतिवचनात् ॥६॥

मोहतपोशिशुलीलालिंग ॥ अनर्थदंरुअठेएचंग ॥ क
 ठिणवचननुंजलपनजेह ॥ धर्मिनेनहिसम्मततेह ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जे शिशुलीलाके०बालक्रीडा ते मोहतपोके०मोहनुंलिंगठे वली केवीठे अ-

નર્થદંડે તેજીવને ચંગકેમનોહર લાગેહે યતઃ બાલિસજળકિલાવિહુ ॥ મૂલંમોહસ્સ-
ણ્ઢદંડાઢ ॥ ઇતિવચનાત્ હવે ઢઠોજેદ કહેહે તે કઠિણવચનનું જે બોલવું તે ધર્મિ-
જીવને સમ્મતકેમન્યનહી યતઃ પરુસવયણાજિયોગો ॥ નસમ્મઠંસુરુધમ્મિણંઈતિવ-
ચનાત્ ઇઢજેદેકરી બીજો શીલવંતનામાજેદ સંપૂર્ણથયો ॥ ૭ ॥

ઉદ્યમકરેસદાસસ્થાય ॥ કરણવિનયમાંસર્વઉપાય ॥ અન
જિનિવેશીરુચિજિનઆણ ॥ ધરેપંચગુણેહપ્રમાણ ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ હવે ગુણવંતનામાજાવશ્રાવકનું ત્રીજું લક્ષણકહેહે તેમાં યદ્યપિ ઔદાર્ય
ધર્ય ગાંઝીર્ય પ્રિયબોલવું ઇત્યાદિક અનેક ગુણે તોપણ પાંચગુણેકરી ગુણવંત ગીતા-
ર્થકહ્યાહે ૧ સસ્રાયકેગજણવા વાંચવા પૃઢનાદિકનો ઉદ્યમકરે ૨ કરણકેઅનુદ્ધાનક્રિ-
યાકરે ૩ વિનયમાંકેમગુરુઆદિક આવે અન્યુદ્ધાનાદિકકરે સદાઉજમાલથકો જેજેવિ-
નયનાપ્રકારે તેતે સર્વકરે ૪ અનજિનિવેશીકેમકદાગ્રહીનહોય ઇહલોક સાધવામાં
કદાગ્રહનકરે ૫ રુચિકેમઆકરી શ્રદ્ધા જિનઆણકેમજૈનાગમનેવિષે હોય ઇપાંચગુણ
ધરે તેગુણવંતકહિયે તે પ્રમાણકેમન્યહે ॥ ૮ ॥

સસ્રાયેધરેવૈરાગ ॥ તપનિયમાદિકકરણેરાગ ॥ વિનયપ્ર
યુંજેગુણનિધિતણો ॥ જેમમનવાધેઆદરઘણો ॥ ૯ ॥

અર્થ ॥ હવે ઇપાંચેનાં ફલકહેહે. પ્રથમ સસ્રાયકરતાં જીવને વૈરાગવધે તથા અ-
નુદ્ધાનમાં સાવધાનથકો જીવ તપ તથા નિયમમાં ઉદ્યમવંતહોય. જેતપતે બારજેદ પ્ર-
સિરુહે અને નિયમતે સાધુને વિશ્રામણ ઉત્તરપારણાલોચકરાવ્યોહોય તેને ઘૂતપ્રમુખનું
દાનદેવું. યતઃ પહસંતગિલાણેસુય ॥ આગમગાહિસુતહ્યકયંલોપ ॥ ઉત્તરપારણગંમિય ॥
દાણેસુબહુફલંહોષ ॥ ૧ ॥ ઇતિ તથા ગુરુવંદના ચૈત્યવંદના પૂજા પ્રમુખપણ ૫ ગુણમાં
લેવાંઈતથા ગુણનો નિધાનજેપુરુષતેનોવિનયપ્રયુંજેકેમકરે. ગુણવંત આવે તેવારે ડજોથાય.
સામોજાય, મસ્તકે અંજલીકરે, આસનઆપે, ગુરુબેઠાપઢી બેસે, સેવાકરે, જાયત્યારે
વોલાવાજાય ઇત્યાદિક વિનયકરે તેવિનયવંત દેહીને તેનાઝપર ગુરુનો ઘણો આદરવધે
આમ્નાયાદિકગુરુતેનેઆપે ॥ ૯ ॥

અનજિનિવેશીઅવિતલ્લગણે ॥ ગીતારથજાણીતજેસુણે ॥

સદહણાર્યેસુણવાચાહ ॥ સમકિતનોમોટોઢઢાહ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ ॥ અનજિનિવેશીજેહોય તેને અવિતલ્લકેમ્યથાર્થ માને અનેગીતાર્થ જેબોલે
ગીતાર્થકહેતેયથાર્થજાણે તથા ગીતાર્થપાસે સાંજલે શ્રદ્ધાપૂર્વક સાંજલવાને વાંઢે ડપ-

લક્ષણથી શ્રદ્ધાયેંદ્રિયાપૂર્વકઅનુષ્ઠાનકરે એવી શ્રદ્ધાવિનાસમકિતની શુદ્ધિકયાંથી થાય
યતઃ સવળકરણેસુદ્ધા ॥ હોશુદ્ધસદ્દહાણંસંયુક્તા ॥ ૧૬ ॥ અવિનાશકતો ॥ શુદ્ધિસ્મત્તરયણસ્સ
॥ ૧ ॥ ઇતિસમકેતનો મોહોટો હઠાહકેઽર્હથે ॥ ૧૭ ॥

અવિતથકથનઅવંચકક્રિયા ॥ પાતિકપ્રકટનમૈત્રીપ્રિયા ॥

બોધબીજસન્નાવેસાર ॥ ચારજેદપ્રજુવિવહાર ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ હવે જાવશ્રાવકનું ચોથુંક્રુજુવ્યવહારનામા લક્ષણ ચારજેદેકરી કહેહે ૧
અવિતથકથનતે યથાર્થબોલે ધર્મ વ્યવહારમાં પરને ઠગવાને માટે ધર્મને અધર્મનકહે
અધર્મને ધર્મનકહે ક્રયવિક્રયવ્યવહારમાં લેવેદેવે જૂઠું નબોલે તથા સાક્ષીવ્યવહારમાં
રાજદરબારે પણ છોટીસાહેદી નપૂરે તથા ધર્મની ઢાંસીથાય એવું પણનબોલે ૨ પ્રથ-
મજેદ ૧ અવંચકક્રિયાકેઽબીજાને કષ્ટહપજે એવીક્રિયા નકરે સારીવસ્તુમાંસ્રાવવ-
સ્તુજેહીનઆપે અથવા તાકહીપ્રમુખતોલમાં અધિકુંઓહું આપીલેફને પરને ઠગેનહી
તથા આજ્ઞવમાં પણવંચનક્રિયાતે કેવલપાપજહેએમદેહતો પરને ઠગવાથી નિવર્તે યથ-
પિઅવંચકક્રિયાતે પોતાનો આત્માઠગાયનહી ફેંદાં યોગઅવંચક ક્રિયાઅવંચક ફલ-
અવંચક ઇત્યાદિકપૂર્વના ટકામાં અર્થલખ્યોહે પણ ધર્મરત્નગ્રંથમાં ધરીતેનથી માટે
અમે નથીલખ્યો ૩ કોઈક પાપકરતોહોય તેને પ્રકટનકેઽશ્રપાય કહી દેલાહે જે હે
જેદ પાપકરતાં અનર્થથાય ઇત્યાદિક કહે પણતેને ઠગેલેનહી ૪ મૈત્રીપ્રિયાકેઽનિષ્ક-
પટપણે મિત્રાફરે તે સાચેજાવેકરે પણ છોટેજાવે નકરે માટે એમકથુંજેસારબોધબી-
જપામે એચારજેદેકરી ક્રુજુકેઽસરલતાનો વ્યવહારકહિયેં અને એચારેબોલથી વિપરી-
તકરે તોબોધબીજજાય એમ ધર્મરત્નપ્રકરણમાંકથું હે ॥ ૧૯ ॥

ગુરુસેવીચઙવિહસેવના ॥ કારણસંપાદનજાવના ॥ સે

વેઅવસરેગુરુનેતેહ ॥ ધ્યાનયોગનોનકરેહેહ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ ॥ હવે જાવશ્રાવકનું પાંચમું લક્ષણ ગુરુશુશ્રૂષાનામેકહેહે તે ગુરુસેવા ચઙવિ-
હકેઽચારપ્રકારેહે ૧ ગુરુનીસેવનાકરે ૨ કારણકેઽબીજાપાસે ગુરુની સેવાકરાવે ૩ સંપા-
દનકેઽશુર્વાદિકને ઔષધાદિકનું દેહુંકરે ૪ જાવનાકેઽશુર્વાદિકનો બહુમાનકરે તથા
ગુરુના પરિવારનો બહુમાનકરે ફેંદાં ગુરુતેધર્મગુરુલેવા પણમાતાપિતાદિકગુરુનલેવા યતઃ
ધર્મજ્ઞોધર્મકર્તાચ સદાધર્મપ્રવર્તકઃ ॥ સત્વેજ્યોધર્મશાસ્ત્રાણાં દેશકોગુરુરુચ્યતે ॥ હવે
એચારેજેદનો અર્થકહેહે ૧ અવસરપામીને ગુરુનીસેવાકરે પણવગરઅવસરેં નકરે તેક-
હેહે જે ધ્યાનકેઽધર્મધ્યાનાદિકયોગ તેપ્રત્યુપેક્ષા આવશ્યકાદિક તેનો ન કરેહેહકેઽ
હેદ નકરે ઇટલે જીર્ણશેઠનીપેઠે વ્યાધાતનકરે ॥ ૨૧ ॥

तिहांप्रवर्त्तविपरप्रते ॥ गुरुगुणजाषेनिजपरबते ॥ संपादे
औषधमुखवली ॥ गुरुजावेंचालेअविचली ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ १ वली ते परप्रतेंके०बीजाने गुरुसेवानेविषे प्रवर्त्तवि तेनाआगल गुरुगुण जा-
षीके०वर्णनकरीने एटले एजावजे पोते गुर्वादिकना गुण वर्णनकरे तेथी प्रमादी होय ते
पणगुरुसेवामां प्रवर्त्तइतिजावः ३ तथा निजके०पोताथी अने परबतें के०परथकीसंपादेके०
आपेअपावे औषधमुखवलीके० औषधप्रमुख तेमां एकद्रव्यते औषधअथवा बाह्यउप-
योगीतेऔषध अने अनेकद्रव्यसंयोग अथवा शरीरमां जोगववा योग्य तेजैषज वली प्रमु-
खशब्दे जेसंयमोपकारिवस्तु जोइये ते आपे अथवा अपावे ४ गुरुजावेंचालेके०गुरुने अ-
भिप्रायें चाले गुरुनो बहुमानकरे तथा गुरुने अनुजायीचाले अविचलीके०अविचलथको

सूत्रअर्थउत्सगववाय ॥ जावेंव्यवहारेंसोपाय ॥ निपु
णपणुंपाम्योढेजेह ॥ प्रवचनदक्कहिजेतेह ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवे जावआवकनुं प्रवचनदक्षनामा ठहुंलक्षण वखाणेढे ते ठजेदेढे ते
माटे आवकपण ठजेदे जाणवो तेकहेढे १ सूत्रनेविषेकुशल १ अर्थनेविषे कुशल ३
उत्सर्गनेविषे तेसामान्यसूत्रनेविषे कुशल ४ ववायके०अपवाद एटले विशेषसूत्रनेविषे
कुशल ५ जावेंके०विधिपूर्वक धर्मानुष्ठाननेविषे कुशल ६ व्यवहारेंके०गीतार्थनीआचर-
णारूपजेजितव्यवहार तेनेविषे कुशल सोपायके०उद्यमसहित निपूणपणुंके०कुशलप-
णुंपाम्योढे एवो जे पुरुष तेनेप्रवचनदक्कहियें ॥ १४ ॥

उचितसूत्रगुरुपासेंज्ञणे ॥ अर्थसुतीर्थेतेहनोसुणे ॥ विषय
विज्ञागलदेअविवाद ॥ वलीउत्सर्गतथाअपवाद ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवे एठजेद विस्तारीकहेढे १ उचितसूत्रके०आवकने योग्यसूत्र चौसर-
णादिक प्रवचनमाताथी मांडीने ठजीवणीयाअध्ययनपर्यंतज्ञणे उक्तंच ॥ पवयणमा
इठजीवणियंताउजयवियरस्स ॥ अस्यार्थः ग्रहणशिक्षा तत्रप्रकृता उजयतः सूत्रतो
अर्थतश्चेतरस्यआवकस्येति एरीते सूत्रज्ञणेउपलक्षणथी पंचसंग्रह कम्मपयडीप्रमुख ग्रं-
थनासमूह तेपोतानीबुद्धिनेअनुसारेज्ञणे १ अर्थके०तेसूत्रनोअर्थ ते सुतीर्थे के०संविद्ध
गुरुपासेथी सांजले ३-४ हवेउत्सर्गतथाअपवाद एवेजेदसाथेकहेढे अविवादके०वि-
वादरहितपणे विषयविज्ञागलदेके०पोतपोतानेठेकाणेजाणे उत्सर्गनेउत्सर्गठामेजाणे
अपवादने अपवादठामे जाणे पण एकलो उत्सर्गज न आलंबे अथवा एकलो अप-
वादज नआलंबे जेअवसरें जेकरवुंधटे तेअवसरें ते करे एटले लाजालाज जोइ का-
र्यकरे एसर्वचारजेद कहा ॥ १५ ॥

पद्मजावविधिमाहेधरे ॥ देशकालमुखजेमअनुसरे ॥ जाणे
गीतारथव्यवहार ॥ तेमसविप्रवचनकुशलउदार ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ ५ देववंदनादिक विधिनेविषे पद्मजावकेबहुमानहोय तथा बीजो कोइ विधिकरतोहोय तेहनोपण बहुमानकरे विधिसामग्रीना अजावें पण विधिआराधवानो मनोरथ मूकेनही इत्यादिक उपलक्षणथी जाणतुं ६ हवे व्यवहारकुशलनामा ठो जेदेवखाणेते तेजेम देशकालप्रमुखहोय तेने अनुसरे एटखे एजाव जे देशतेसुस्थित दुस्थितादि तथाकालते सुकाल दुष्कालादिक प्रमुखशब्दे अव्यसुलज दुर्लभादि जावथी दृष्ट ग्लानादिक तेसर्वने पोतपोतानीहदेजाणे गीतार्थनो व्यवहार सर्वपोतेजाणे एटखे एजावजे उत्सर्गअपवादना जाणजेगीतार्थ तेणे आचखोजे व्यवहार ते पोतानी मते दुषवेनही पण तेसर्वव्यवहार तेमज अंगीकारकरे एठप्रकारनो प्रवचनकुशल ते उदारकेप्रधानकहियें ए उलक्षण जावआवकनां जाणवां ॥ १६ ॥

किरियागतएषटविधलिंग ॥ जाषेतुंजिनराजअजंग ॥

एविधिआवकजेआचरे ॥ सुखजशलीलातेआदरे ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ षटविधलिंगकेएठप्रकारना लिंग ते किरियागतकेक्रियाथी उलखाय जेम धूम्रथी अमृजलखाय तेनीपेते एम हेजिनराज सामान्यकेवलीमां राजासरिखा तुं जाषेकेकहेडे अजंगकेसमस्तपणे एविधि जे आवक आचरे ते सुख तथायश तेनी जे लीला तेने आदरेकेपामे ॥ १७ ॥ इहांशिष्यप्रश्न पूढे जेहेखामी बीजा वली कांड लिंगे के तमेपल्लिंगक्रियागत कहां तेटलांजडे तेने गुरुउत्तरआपेते जेजावगतलिंग ज्वांते ते तेरमी ढालमां कहेडे एसबंधेआवी ढालतेकहेडे ॥

॥ ढाल तेरमी ॥

॥ ठीजावनामनघरो ॥ एदेशी ॥

जावआवकनाजावियें ॥ हवेसत्तरजावगततेहोरे ॥

नेहोरे ॥ प्रभुतुजवचनेअविचलहोजोए ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे जावआवकनालिंग गणत्रीयें सत्तरडे तेजावगतडे तेकहियेंढेरें माटे हेप्रभु हेखयंछुळ तारा वचननेविषे चखेनही एवो मुजने झेहहोजो ॥ १ ॥

इडीचंचलचित्थी ॥ जेवाटनरकनीमोटी

रे ॥ खोटीरे ॥ गंडिएगुणधुरेंगुणोए ॥ २ ॥

अर्थ ॥ यतः १ शब्द २ विषय ३-४ संसार ५ विषय ६ आरंज ७ गेह ८ दंस-

णुं ॥ ए गुरिगाइंपवाहे ॥ १० पुरस्सरंआगमपवित्ति ॥ १ ॥ ११ दाणाईजेहासत्ति॥
 पवत्तणा १२ विहर १३ रत्नदुठेय ॥ १४ मझ्ज १५ संबद्धे ॥ १६ परत्तकामोवज्जो-
 गीव ॥ १७ १८ विसाइवगिह्वासं पालइसत्तरसपयंनिबद्धंतु ॥ जावगयजावसावग ॥ ल-
 खणमेयंसमासेणं ॥ ३ ॥ एसत्तरगुणकहा तेमां पहेलुं लक्षणकहेते इहां इच्छाचंचल
 चित्तथी एतुं लिपिदोषे घणीप्रतोमां खायुंते तेथी पूर्वटबाकारें इहा एवो अ-
 र्थकस्योते पण तेनिर्मूलते माटेउवेव्योते अत्रार्थे धर्मरत्नग्रंथजोइनेनिश्चयकरवोइही के०
 स्त्री केवीते जेचित्तथी चंचलकेचपलते एटले अन्यअन्य पुरुषनी इच्छाकरनारीते व-
 दीवाट नरकनी मोटीके०मोटीनरकनी वाटते एटले नरकेजवानोमार्गते तेखोटीरेके०
 हीणी वाटते माटेस्त्रीने एवीजाणीने मूके एगुणधूरेंगुणोके०पहेलोसंख्यामांगणो ॥ १ ॥

इंद्रियचपलतुरंगने ॥ जेरुंधेज्ञाननीराशिरे ॥

पासेरे ॥ तेवीजोगुणश्रावकधरेए ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे इंद्रिय जे पांच शास्त्रोक्तस्वरूप तद्रूपजे चपलके० शीघ्रगामीपणामाटे
 दुर्गतिने सन्मुखचालता एहवाजे तुरंगके०धोडा तेने जे ज्ञानरूप राशिके०राशहीयें
 करीने रूंधेके०रोकीराखे एवीजोगुणते श्रावकपोतापासेधरे ॥ यतः इंद्रियचपलतुरंगे ॥
 दुग्गइमग्गाणुंद्धाविरेनिच्चं ॥ जावियजवस्सरूवो ॥ रंजइसत्ताणरस्सीहिं ॥ १ ॥ ३ ॥

क्लेशतणुंकारणघणुं ॥ जेअर्थअसारजजाणे

रे ॥ आणेरे ॥ तेत्रीजोगुणनिजसंनिधि॥४॥

अर्थ ॥ जे घणुंके०अत्यंत क्लेशतुंकारण एवोजे अर्थके०द्रव्य तेने असारजजाणे
 एत्रीजोगुण निजसंनिधिके०पोतानीपासे आणेके०लावे ॥ ४ ॥

जवविटंबनामयअते ॥ वदीइःखरूपीइःखहेतो

रे ॥ चेतोरे ॥ एमचोथोगुणअंगीकरेए ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जवके०जेसंसार तेकवोते जे विटंबनामयीते वली जन्म, जरा, मरण, रोग,
 शोकादिक दुःखरूपीते वली जन्मांतरे नरकादिक दुःखनोहेतुते एम दुःखनीज परं-
 पराआपे तेचेतोके०जाणो एचोथोगुणश्रावकअंगीकारकरे ॥ ५ ॥

खीणसुखविषयविषोपमा ॥ एमजाणनिवीबहुइ

हेरे ॥ बीहेरे ॥ तेथीपंचमगुणवरघोए ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवे विषयकेवाते जे क्षणिकमात्र सुखते तेपण विषोपमाके०कालकूटस-

રિલાટે પરિણામે દારુણે ઇવાવિષયજાણીને તેને બહુકેઽશ્વત્યંતપણે નવીશ્દેકેઽનવાંઢે
અનેતેવિષયને અસારજાણેઢે માટે તેથી બીઢેકેઽવીતોરઢે ઇપંચમગુણનેવચ્ચોથકો શોજે॥

તીવ્રારંજતજેસદા ॥ ગુણઢઠાનોસંજાગીરે ॥

રાગીરે ॥ નિરાંરંજનનોઘણું ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ હવે તીવ્રારંજકેઽઘણાપ્રાણીને પીઢાકારીજે સ્વરકર્માદિક વ્યાપાર તેને સદા
તજે કદાચિત્કરે તોસશોકથકોકરે પણ નિઃશોકથકો નકરે તેઢઠાગુણનો સંજાગી-
કેઽજનનારોથાય થયપિઅણચાલતેકાંશકઅારંજ પોતેસશોક થકોકરેઢે પણરાગીતો
નિરાંરંજકેઽઅારંજરહિતજે જનકેઽલોકતેમુનિરાજનોહોયઘણોકેઽશ્વત્યંતહોય ॥

માનેસત્તમગુણવરયો ॥ જનપાસસદ્દશગૃહવાસો

રે ॥ અજ્યાસોરે ॥ મોહજિતવાનોકરે ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ હવે સાતમો ગેહનામા ગુણવલાણેઢેતે સાતમો ગુણવચ્ચોથકો માનેકેઽજા-
ણે તે જનકેઽપ્રાણી ઘરવાસને પાસસદ્દશકેઽબંધનસરિલો માને જેમ પદ્મી પાસમાં
પલ્લવો ડહીનશકે અને પોતાના આત્માને ડુઃખીમાને ઇમ ગૃહમાતાપિતાદિકસંબંધેદી-
કા લેશનશકે પણ ડુઃખમાને અનેતેપ્રાણી અજ્યાસતો મોહને જીતવાનોજ કરે ॥ ૮ ॥

અઠમદંસણગુણજસ્યો ॥ બહુજાંતેકરેગુરુજક્તિ

રે ॥ શક્તિરે ॥ નિજસદ્દહણાનીફોરવે ॥ ૯ ॥

અર્થ ॥ આઠમો દર્શનનામા ગુણેજસ્યોથકો ગુરુજેધર્માચાર્ય જેનાથી સમકિત પા-
ન્યોતેગુરુની જક્તિ બહુજાંતેકરે અને પોતાની અઢ્ઢાની શક્તિફોરવે ઇટલે ઇજાવજે આ-
સ્તિવ્યજાવસહિતઅને અતિચારરહિત દર્શનનેધરતો શક્તિયેંપ્રજાવના તથા વર્ણવાદ
બુઢ્ધિવંતકરે યતઃ અઢ્ધિકજાવકલિઢં ॥ પજાવણાવજ્ઞવાયમાશ્હિં ॥ ગુરુજત્તિજુઢધીમં ॥
ધરેશ્ચદંસણંવિમલં ॥ ૧ ॥ ૯ ॥

લોકસન્નાહવિપરિહરે ॥ જાણેગાઢરિંપરવાહો

રે ॥ લાહોરે ॥ ઇમનવમાગુણનોસંપજે ॥ ૧૦ ॥

અર્થ ॥ હવે ગારુરીકપ્રવાહનામાનવમોજેદવલાણેઢે લોકસન્નાહકેઽલોકઅવિચારિત
રમણીકતેને પરિહરેકેઽત્યજે અને લોકનીચાલ તેગારુરીયાપ્રવાહજેવીઢે જેમ ઇકગાઢ-
રનીપઢવાઢે વીજુંગાઢર ચાલે ડપલદ્દણથકી કીઢીનો મંકોમાનો પ્રવાહપણ કહેવોતેજેમ
અવિચારિતઢે તેમ લોકપ્રવાહપણ તેવોઢે તેમાટે વર્જે ઇમ નવમાગુણનોલાહોનીપજે ॥ ૧૦ ॥

सामान्यसोगाथानुं स्तवन अर्थ सहित-ढाख तेरमी.

ए९

आगमनेआगलकरे ॥ तेविणकुणमारगसाखीरे ॥
जाषीरे ॥ एमकिरियादशमागुणथकीए ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेदशमो आगमनामाजेद वखाणेढे जेकार्यकरेते आगमने आगलकरी-
नेकरे एम विचारेजे आगमविना जेपरलोकसाधवानोमार्ग तेनो कोणसाखी एटले
वीतरागनाआगममांज एवामार्ग होय जाषीके०एवुं कहीने एरीतनी क्रिया करे एटले
एजावजे देवदंदन गुरुदंदन प्रत्याख्यान प्रतिक्रमणादिरूपक्रिया जिनागमतथ्य जा-
णीने आगमोक्तक्रियाकरे एदेवदंदनादिक क्रियानोविस्तारधर्मरत्नमां जोश्लेजो एद-
शमांगुणथकी क्रियापामे ॥ ११ ॥

आपअबाधायेंकरे ॥ दानादिकचारशक्तिरे ॥
व्यक्तिरे ॥ एमआवेगुणइग्यारमोए ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवे दानादिक यथाशक्तियेंकरे एअग्यारमोजेदकहेढे आपअबाधायेंके०
पोताने पीना नउपजेतेम दानादिकचारेकरे जोडव्यपात्रहोय तो देतोथको थाकेज
नही अने जोअद्वयपद्वयवानहोय तो अतिउदार न थाय उक्तंच ॥ लाजोवियदाणे ॥
लाजोवियजोयणे ॥ लाजोवियपरिजावे ॥ लाजोवियनिधिकरेसिया इत्यादि एमथोने
कालेघणुंआपीशके तेमज शीख तप जावनानेविषेपण यथाशक्तिप्रवर्तें एमव्यक्तिके०
प्रगटपणेअग्यारमोगुण श्रावकनेआवे ॥ १२ ॥

चिंतामणिसरिखोलही ॥ नविमुग्धहस्योपणलाजे
रे ॥ गाजेरे ॥ निजधर्मेएगुणबारमोए ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवे विद्विकनामाबारमोगुणकहेढे चिंतामणिरत्न सरिखो पोतानोधर्म ल-
हीके०पामीने जे मुग्धके०मूर्खलोक तेणे हस्योथको पण नविलाजेके०नलाजे एटले
धर्मकरणी करतो लाजेनही गाजेरेके०उत्सुकहोय हर्षवंतहोय निजधर्मेके०पोतानाध-
र्मेनेविषे एबारमो गुणजाणवो यद्यपि धर्मरत्नग्रंथमांचिंतामणिरत्नसरिखी क्रियाकर-
तो नलाजे एमकडुंढे तोइहांचिंतामणिरत्नसरिखोधर्मकहो तेमांकांइविरुद्धनथीकेमके
क्रियाने धर्मकांइजुर्दानथी ॥ १३ ॥

धनजवनादिकजावमां ॥ जेनविरागीनविद्वेषी
रे ॥ समपेधीरे ॥ तेविखसेगुणतेरमेए ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवे तेरमोअरक्तद्विष्टनामाजेद वखाणेढे शरीरनीस्थिति हेतुढे धनजवन

आदिशब्दधी खजन आहार घर क्षेत्र कलत्र वस्त्र शस्त्र यान वाहन इत्यादिक लेवां-
तेपदार्थमां रहेतोथको पण नविरागी नविद्वेषीके० रागद्वेषरहितनीपेठे होय एटले
मंदआदरहोय अन्यथारागद्वेषरहिततो उपलेगुणगणे होय ते इहांकेमघटे अने स-
मपेक्षीके०मध्यज्ञावनो जोनारो होय जेमाटे ज्ञावआवक एमज्ञावे यतः नेयइहकोइ
सयणो ॥ नसरीरंनेयजोगउवजोगा ॥ जीवोअन्नजवगइ ॥ गहइसवंपिमोचूणइत्यादिअवि-
नितलोक ऊपरद्वेषपण नकरे तेआवक तेरमागुणने विलसे ॥ १४ ॥

रागद्वेषमध्यस्थनो ॥ समगुणचउदमेनबाधेरे ॥
साधेरे ॥ तेहठगंडीमारगजलोए ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवे चउदमो मध्यस्थनामागुण वखाणेठे रागद्वेषमध्यस्थनोके० रागद्वेषमां
तणायनही तेमां मध्यस्थपणुराखे एरागद्वेषमध्यस्थनो समगुणकहियें एटले एजा-
वजे परमार्थविचारकरे जे ममंतलीधोतेकेम मूळुं अथवा अमुक मारो मत खंडेठे तेने
खंडुंएवो रागद्वेषनकरे तेप्राणी चौदमागुणनेविषे बाधानपामे एटले समगुणीपीडाथ
नही तेप्राणीपोतानो इठके०कदाग्रहगंडीने जलोमार्गसाधे एटले परने तथा पोताने
द्वितवांठकथको कदाग्रहमूकी मध्यस्थगीतार्थगुरुने वचने प्रदेशी राजानीपेठे प्रवर्त्ते
एटले तेरमागुणमां धनजवनादिकमां मंदआदरहोय अनेचौदमागुणमां धर्ममां कदा-
ग्रहमूके सम्यक्अंगीकार करे ॥ १५ ॥

क्षणजंगुरताजावतो ॥ गुणपन्नरमेसेवंतोरे ॥
संतोरे ॥ नधनादिसंगतिकरेए ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवे असंबंधनामापन्नरमो जेदवखाणेठे क्षणजंगुरताजावतोके०सर्वप-
दार्थ क्षणजंगुरठे अनित्यठे तन धन स्वजन जीवित अव्यप्रमुख एसर्वअनित्यठे एम
विचारतो पन्नरमा गुणने विषे संतोके० सज्जनपुरुषोने सेवंतोके०सेवे नधनादिसंगति-
करेके०धनप्रमुखनी संगतनकरे एमविचारे यतः विच्चाडुपयंचउपपयंच ॥ खित्तंगीहं-
धणधन्नंचसवं ॥ सकम्मप्यबीडअवसोपयाई ॥ परंचवंसुंदरपावगंवा ॥ १ ॥ १६ ॥

जावविरतिसेवेमनें ॥ जोगादिकपरअनुरोधेरे ॥
बोधेरे ॥ एमउल्लसेगुणसोलमैंए ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवे सोलमो परार्थकामोपजोगीनामा जेदकहेठे जव जेसंसारनेविषे विर-
कमनथको जोगादिकने सेवे तेपण परअनुरोधेके० परनादाक्षिण्यादिकेंसेवे बोधेरेके०
एवाउदासीनज्ञानेकरी सोलमोगुणउल्लासपामे ॥ १७ ॥

आजकालएगंफिसु ॥ एमवेण्यापरेंनिसनेहोरे ॥
गेहोरे ॥ परमानेगुणसत्तरमेंए ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवे सत्तरमो वेण्यानीपेठे घरवासपाखे एजेदवखाणेठे जेए घरवासठेते आज
गंफिसुं अथवा काले गंफिसुं एम वेण्यानीपेठे निखेहीरहे जेमवेण्यानिर्धन देखी
विचारे जे हवे आज अथवा काले गंहुंहुं एमविचारे तेम गृहस्थपण आस्थाप्रमुख
विना घरमांवसे पणघरने परकरीमाने एसत्तरमेगुणे देशविरतिना अनेक जेदेठे माटे
नानाजिप्रायवंतहोय तेमाटे पुनरुक्तदोषकोई जेदमानजाणवो ॥ १८ ॥

एगुणटंदेजेजस्या ॥ तेआवककहियेंजावेरे ॥
पावेरे ॥ सुजशपूरतुऊजक्तिथीए ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ एगुणना वृंदकेसमूह तेणेकरी जेजस्याठे ते जावेंकेजावथी आवककहियें
यतः इयसत्तरसगुणजुत्तो ॥ जिणागमेजावसावगोजणीयो ॥ इति वचनात् ते पावेके
पामे सुजशपूरकेजलाजशनो पूरपामे तुऊजक्तिथीकेहेवीतराग हेचिदानंदस्वरूपी
तारी जक्तिथकी पामे एटले तारीआज्ञायें जावआवकपणुंपालहुं तेतारी जक्तिजठे
॥ १९ ॥ एतेरमीढालमध्ये जावआवकनुं लक्षणकहुं ते जावआवकजे होय ते अव्य-
साधु कहियें अनेजेअव्यसाधु होयते जाव साधुपणुंपामे तेमाटे हवे जावसाधुनांल-
क्षण चढदमी ढालमां कहेठे ॥

॥ ढाल चौदमी ॥

तेजावसाधुपणुंलहे ॥ जेजावआवकसार ॥ तेहनांलक्षणसातठे ॥
सविजाणेहोतुंगुणजंडार ॥ साहेबजीसाचीताहरीवाणी ॥ १ ॥

अर्थ ॥ जेसारकेप्रधानजावआवकपूर्वेंकह्या तेजावसाधुपणुंपामे तेनांवली सातलक्ष-
णठे ते हेज्ञानदर्शनचारित्रवीर्य सुखदान लाजजोग उपजोगादिक गुणनाजंकार एवा
हेपरमेश्वर तमेसर्व जाणोठो केवलज्ञान केवलदर्शनेकरी षट्द्रव्यनुं जासन थायठे ते
माटे हेसाहेबजी तमारी वाणीते साचीठे सत्यठे एटले एजावजे आचार्यपरंपरा तथा जि-
तआचार तथाप्रकरणादिकमां जेजावकह्याठे तेतमारीज वाणीठे पणकोझनी कद्विपत नथी

किरियामारगअनुसारणी ॥ श्रद्धाप्रवरअविवाद ॥ रुजुजावे
पन्नवणिज्जाता ॥ किरियामांहोनित्येंअप्रमाद ॥ सा० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवे सातलक्षणकहेठे सर्वकिया प्रत्युपेक्षणादि तेमार्गानुसारणी जे मोक्ष-

मार्गने अनुजायीचेष्टाहोय तेप्रथमलक्षण तथाधर्मेनेविषे अरूकेकरवानीइष्टा प्रवरके
प्रधान अविवादकेविवादरहित तेवीजुंलक्षण अनेपन्नवणिज्जाताकेप्रज्ञापनीयपणुं ए-
टले परुपणाकरवी ते कजुजावेंकेसरलजावें एटले तेनी परुपणा तेअसदजिनिवेश
कदाग्रहेनहोय एत्रीजुंलक्षण वली क्रियाजे शुचहितअनुष्ठान तेनेविषे निरंतर अप्र-
मादीहोय पणशिथिलनहोय एचोथुंलक्षण ॥ २ ॥

निजशक्तिसारुकाजनो ॥ आरंजगुणअनुराग ॥ आराध

नारुगुआणनी ॥ जेदथीलहियेंहोजवजलताग ॥ सा० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ तथा पोतानी शक्तिप्रमाणें तपसंयमादिक कार्यनो प्रारंजकरे पणशक्तिने
उलंघी तपस्याप्रमुख नकरे एपांचमुं लक्षण अने गुणअनुरागकेगुणीनो पक्षपातहोय
एठहुंलक्षण तथा गुरुआज्ञातुं आराधवुं तथा गुरुना आदेशें वर्त्तवुं गुरुनीआणाथी सं-
सारसमुद्रनो पारलहियेंकेपामियें एसातमुं लक्षण ॥ ३ ॥

मार्गसमयनीथितितथा ॥ संविज्ञबुधनीनीति ॥ एदोई

अनुसारेक्रिया ॥ जेपालेहोतेनलहेजीति ॥ सा० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे ऊपरकहेला सातजेदमांथी मार्गानुसारणीक्रिया नामें प्रथमजेदवखा-
णेजे मार्गकेसमयनीस्थिति एटले आगमनी मर्यादा तेआगम केने कहियें उक्तंच
आगमोह्यासवचनमासंदोषक्याद्रिडुः ॥ वीतरागोनृतंवाक्यं नब्रूयाद्वेतसंजवात् ते
आगमनी स्थिति उत्सर्गअपवादरूप गुरू संयमनो उपाय तेमार्ग कहियें अथवाजे
संविज्ञबुधनीनीतिकेसंविज्ञ जेमोक्षाजिलाषी अने बुध तेगीतार्थ इहां बहुपदअधिकुं
कहियें तेवारे एमकहेवुंजे संविज्ञ बहुगीतार्थनी नीतिकेजेआचरण क्रियारूप तेने
पण मार्गकहियें एदोईकेवेअर्थ मार्गनाकह्या तेवामार्गने अनुसारणीजेक्रिया आग-
मनी अवाधार्यें संविज्ञ व्यवहाररूप तेमार्गानुसारणीक्रिया कहियें एची क्रियाजेपालेते
जीतिकेसंसारनीवीक नलहेकेकदापि नपामे इतिगाथार्थ हवे संविज्ञ गीतार्थनी
नीति एनापदहेदकरियेंतैयें संविज्ञपदकहुं तेअसंविज्ञपणुं टालवामादेकहुं तोतेघणा
असंविज्ञमलीने जेआचस्योहोय तोपण प्रमाण नथाय यद्यवहारः जंजीयमसोहिकरं ॥
पासढपमत्तसंजयाईहिं ॥ बहुएहिंविआयरियं ॥ नपमाणंसुरूचरणाणं ॥ १ ॥ इहां ब-
हुगीतार्थपदमूक्युं तेतुं कारण एजे एकगीतार्थ आचखुंहोय तेकदाचित् अनाजोगें
अनवबोधादिककारणे विपरीतपणे आचखुं होय तेपण प्रमाण नथाय तेमादे बहुगी-
तार्थपद मूक्युं तोते बहुगीतार्थ जेआचरेते अवितथहोय इहांकोइ प्रश्नकरे जेआगम
मार्ग कहेवो तेतोयुक्तजे पण बहुजनाचरणकहेवुं युक्तनथी केमके घणालोकोये तो

લૌકિકમાર્ગ આચર્યોહોય માટે આગમતેતોપ્રમાણ પણ ઘણાલોકોનું આચરણ પ્રમાણ નહીં વલી આગમતે જ્યેષ્ઠે અને બહુજનઆચરણતે અનુજ્યેષ્ઠે અને લૌકિકમાં પણ જ્યેષ્ઠનેમૂકી અનુજ્યેષ્ઠનું પૂજન યુક્તનથી તેમજ આગમતો કેવલીપણ અપ્રમાણ નકરે યતઃ અહોસુહૃવત્તો ॥ સુઅનાળીજશ્વિગિહ્શસુરુ ॥ તંકેવલિવિચુંજઈ ॥ અપમાણસુઅંજવેશ્હર ॥ ૧ ॥ તથા આગમભતાં જોઆચરણ પ્રમાણકરિયેંતો આગમનીલ-ધુતા થાય હવે યુરુહચર કહેહે જે સંવિહ્ગીતાર્થહે તેઆગમની અપેક્ષાવિના આચરે-જનહી તેશુંઆચરે નહીં તથાશુંઆચરે તેકહેહે યતઃ દોસાજેણનિરુક્તિ ॥ જેણલિહ્જાં-તિપુલ્કમ્માઈ ॥ સોસોમુરુકોવાઈ ॥ રોગાવઙ્ગાસુસમર્ણચ ॥ ૧ ॥ ઇત્યાદિક આગમવ-ચનસંજારી પ્રવ્ય સ્વેત્ર કાલ જાવ યુરુષાદિકઉચિતજોઈ સંયમને વૃદ્ધિકારીજ આચરે તેવીજાસંવિહ્ગીતાર્થ પણઅંગીકારકરે તેમાર્ગકહિયેં અને બીજા બહુલોકે આચરું તેતો અસંવિહ્ગ અગીતાર્થમાટે અપ્રમાણહે વલીઆચરણ પ્રમાણકરતાં આગમતો અ-ત્યંત પ્રતિષ્ઠા પામેહે શ્રીઘાણાંગસૂત્રમાં પાંચપ્રકારના વ્યવહારપ્રરૂપ્યાહે ઈર્તકંચ પંચવિદે વવહારે પત્રતે તંજહા આગમવવહારે સુયવવહારે આણાવવહારે ધારણાવવહારે જિય-વવહારે શ્દ્ધાં જિતઅને આચરણ તેષ્કજઅર્થહે તેમાટેઆચરણ માનતાં અત્યંતપણે આગમમાનું તો આગમઅવિરોધ જેઆચરણ તેપ્રમાણજહે ॥ ૪ ॥

સૂત્રેજણયુપણઅન્યથા ॥ જુહંજવહુગુણજાણ ॥ સંવિહ્ગવિ-
બુધેઆચરું ॥ કાંઈસેહોકાલાદિપ્રમાણ ॥ સા૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ વલી યજ વાતકહેહે સૂત્રેજણુંકેઆગમનેવિષે કહુંહે તોપણ અન્યથાકે૦
દેરફેરકરીને બહુગુણજાણકેતેમાં ઘણોગુણજાણીને સંવિહ્ગીતાર્થલોકે જે આચરણ
કહું તેવી કેટલીકવાતો દીસેહે પણતેશુંજાણી આચરું તેકહેહેજે કાલાદિ પ્રમાણકે૦
હુઃસ્વમાદિકાલપ્રમુખનું પ્રમાણ વિચારીને આચરું ॥ ૫ ॥

કલ્પનુંધરવુંજોલિકા ॥ જાજનેદવરકદાન ॥ તિથિપ-

જૂસણનીપાલટી ॥ જોજનવિધિહોઈત્યાદિપ્રમાણ ॥ સા૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ વલી તેજ દેલાહેહે કલ્પનુંધરવુંકે૦પૂર્વેકલ્પજેકપનોતેકારણે ઝંઢતા તથા
ગોચરીપ્રમુખનેવિષે વાલીને સંધેમૂકી ચાલતા યથાગમનો આચારહતો અને હવેતો
ગોચરીપ્રમુખનેવિષે પાંગરીનેજાનું તથા ચોલપટ્ટપ્રમુખ પણસમજવા પૂર્વે કુળીયેંરાલતા
હમણાકંદોરે રાખિયેંબેયેં તથાપૂર્વેજોલિકાકે૦જોલી મુઠીયેંજાલી ગ્રંથી કુળીયેં હુંકની
બાંધતા અને હમણાં હાથમાં જાલિયેંબેયેં ડપલદાણથી ડપપ્રદિક કટાસણું સંથારીઝં
દંકાસણાદિકલેવાં તથા તરપણીપ્રમુખનેવિષે દોરાદેવા ઇમ સીકી દોરાની જોલીના આ-

धारविशेष इत्यादिक वली पात्रेलेपदेवा तथा पजूसणनी तिथिजे पांचम तेनीचोयकरी
 उपस्रक्षणथी चोमासांपुनमनांटाळी चउदशनांकखां तथा जोजनविधिप्रमुख शास्त्रो-
 क्तविनापण आचरितप्रमाणे जोजनविधिते मांकलीयेंवेसतुं वेंचीदेतुंइत्यादिक तथा
 चव्यवहारजाण्ये ॥ सत्तपरिणाहकाय ॥ संयमोर्पिकउत्तरश्चाए ॥ रुखेवसहेगीवे ॥ जोहे-
 साहीयपुरकरिणी ॥ १ ॥ एनोलेशथी अर्थकरे ठे जेपूर्वें शास्त्रपरिज्ञाअध्ययन सूत्रार्थ
 ज्ञणे के साधुने उठामणकरताहता अने हमणां दशवैकालिकतुं चोथुंअध्ययन ज्ञणेतके
 उठावणाथायते तथा पूर्वें पिंकेषणाध्ययनजण्यापठी उत्तराध्ययन ज्ञणावता हमणां व-
 गरज्जणेपण ज्ञणावियेठेयें तिहांदृष्टांतकहेठे पूर्वेंकल्पवृक्षहता हमणा आंवाप्रमुखें का-
 मचालेठे पूर्वें अतुल्यबलधवल वृषजहता हमणां धुसरेंज कामचालेठे पूर्वें गोपजे कर-
 षणी तेचक्रवर्तिने तेजदिवसे धान्य नीपजावीदेताहता आजतेविनापणकामचालेठे
 तथापूर्वें सहस्रयोधीहता हमणा अल्पपराक्रमीसुजटोथी पणशत्रूनोपराजयकरी राज्य
 पाळेठे तेम साधुहमणां जितव्यवहारेपण संयमपाळेठे तथा षटमासतुं प्रायश्चित्तहोय
 तेने हमणां पांच उपवासकह्याठे तथापूर्वेंमहोटी पुष्करणीजंढती हमणां नानीठे तेथी
 कामचालेठे इत्यादिकदृष्टांते जितव्यवहारपण जाणवो अथवा किंबहुना जंसवहान ॥
 सुचे पडिसिद्धंतेयजीयववहे ॥ उत्तंसवंपिपमाणं ॥ चारित्तधणाणजणियंच ॥१॥ अवलं-
 विज्जणकज्जं ॥ जंकिंचिसमायरंतिगीयज्जा ॥ थोवावराहवहुगुणं ॥ सवेसितंपमाणंतु ॥२॥
 इत्यादिक जेम आर्यरक्षितजीयें आचखुं तेदुर्बलिकापुष्पमित्रजीये अंगीकारकखुं ते
 मज सुविहीते जेआचखुं ते सर्वकबूलकरे ॥ ६ ॥

व्यवहारपांचेजाषीया ॥ अनुक्रमेंजेहप्रधान ॥ आजतो
 तेमांजीतठे ॥ तेतजियेंहोकेमविगरनिदान ॥ सा० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ तेमाटेज कहेठे जे पांचव्यवहार कह्याठे तथा अनुक्रमें जे प्रधानहोय ते आ-
 दरवो यदुक्तं कत्तिविहेणंजतेववहारेपणत्ते गोयमा पंचविहे ववहारेपणत्ते तंजहा
 आगमे सुए आणाधारणाजीए जहासेतत्तआगमेसिया आगमेणंववहारंपठवेज्जाणोय-
 सेतत्तआगमेसिया जहासेतत्तसुएसिया सुखंववहारंपठवेज्जा १ णोयसेतत्तसुएसिया
 जहासेतत्तआणासिया आणाएववहारंपठवेज्जा २ णोयसेतत्तआणासिया जहासेतत्त-
 धारणासिया धारणाएववहारंपठवेज्जा ३ णोयसेतत्तधारणासिया जहासेतत्तजीएसिया
 जीएणंववहारंपठवेज्जा ४ इत्तेतेहिंपंचहिंववहारंपठवेज्जा तं आगमेणंसुएणं आणाए
 धारणाए जीएणं जहाजहासेआगमेसुएआणाधारणाजीएतहातहाववहारंपठवेज्जा सेकिं
 माहुजंतेआगमबलियासमणानिगंठाइत्तेयंपंचविहंववहारं जदाजदाजहिंजहिंतहातहा

तर्हि तर्हि अणस्सितोवस्सयंसमंवहारमाणे णिग्गंथे आणाए आराहएजवइ इतिजग-
वतिसूत्रेशतकआठमे उद्देशेआठमेकछुंढे आजतो तेपांचव्यवहारमां जितव्यवहारमु-
ख्यठे जितव्यवहारेज कामचाळेढे तेजितव्यवहार विगरनिदानके०कोइपणकारणवि-
नाकेमत्यजियें एटले जितव्यवहार जेआचार्येबांध्यो तेप्रमाणे ॥ ७ ॥

श्रावकममत्वअशुभवली ॥ उपकरणवसतिआहार ॥ सुखशी-
लजेजनआचरे ॥ नविधरियेंहोतेचित्तलगार ॥ सा० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेएवीआचरणातेअप्रमाणे केमके०सिद्धांतमां नाकहीढे जे श्रावकनुं
ममत्वनकरनुं यतः गामेवा कुलेवा नगरेवा देशेवा ममत्वजावन्नकरेचिकुळा इत्यादि
श्रावकनुं ममत्वकरे तेअप्रमाणे तथा अशुक्रमान उपकरण वसति आहारप्रमुख
लेवानी आगममां नाकहीढे अने जो बीयेतो तेआचार अप्रमाणे यतः आगमे पिं-
डसिद्धांतचवहं च ॥ चउढं पायमेवय ॥ अकपियंनइडिळा ॥ पडिगाहेळाकपियं ॥ १ ॥ इति
उपलक्षणथी वस्त्रपात्रादिकपण एमजाणवांमाटे सुखशील लोकें जेआचखुं एटले पो-
ताना शरीरनी शोचानेअर्थे जेआचख्या तेअप्रमाण वाकी दुर्जिक्कादिक कारणे तो-
कांइ अशुरू बीयें तोपण निर्दोषढे यतः पिंडनिर्युक्तौ ॥ एसोआहारविहि ॥ जहजणी
उंसवजावदंसीही ॥ धम्मावस्सगजोगा ॥ जेणनहायंतितंकुळा ॥ १ ॥ तथा कारणपडिसे
वापुण ॥ जावेअणासेवणचिदवडा ॥ आणाइतिइजावे ॥ सोसुरूमुक्कहेउत्ति ॥ २ ॥ इत्यादि
वढीउववाइसूत्रें शुद्धेसणीए एवा अजिग्रह मुनियेंकख्या तेथी जाणियेंढेयेंजे पूर्वें अ-
शुरूपणकोइक कारणे लेतादीसेढे एअपवादतो प्रमाणे पणसुखशीललोकेजे आचखुं
ते चित्तमां लगार पणनधरियें एटलेए जाव जे दुप्पसहआचार्यलगें तो चारित्रसिद्धां-
तमां सांजखियेंढेये अनेजो मार्गानुसारीक्रिया कहि तेरीतियलकरताहोयतेनेचारित्री-
या न मानियें तो एथी बीजा चारित्रीया तोदेखातानथी तेवारे चारित्रविडेदगयो एम
ठेखुं तोतेचारित्रविना तीर्थपण विडेदगयुं एमठेखुं एम करतांतो आगम विरुद्ध
आयढे यतः व्यवहारजाण्ये जोजणइनद्विधम्मो ॥ नयसामाइयं नचेवयवयाइं ॥ सोस-
मणसंभवझो ॥ कायवोसमणसंघेण ॥ १ ॥ इत्यादिवचने तोमार्गानुसारीक्रियानो कर-
नार तेजावसाधुढे एम ठुं एप्रथमक्रियानामाजेदथयो ॥ ८ ॥

विधिसेवनाअवितृप्तिशुभ्र ॥ देशनाखलितविशुद्धि ॥ अश-

धर्मइडाघणी ॥ चउजेदेहोएमजाणसुबुद्धि ॥ सा० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवे बीजुंखिग अरूपाप्रवरनामाकहेढे तेना जेदचारढे तेकहेढे १ विधिसे-
वना २ अवितृप्तिके०अवृत्ति ३ शुभ्रदेशनाके०शुद्धदेशना ४ खलित परिशुद्धिनामा

चोशुलिंग ते श्रद्धाप्रवरनोअर्थकहेते श्रद्धाके० धर्मेनीइहा घणीके० अत्यंतहोय पण बालकने रत्नग्रहवानी अजिलाषानी पेठे सामान्यपणे विषयप्रतिज्ञास मात्रनहोयते एम ऊपरकहेला चारजेदेणलिंगहोय ते सुबुद्धिकेण्बुद्धिवंतहोय तेजाणे ॥ ९ ॥

दृढरागभेशुभ्रजोयमां ॥ जेमसेवतायेविरुद्ध ॥ आपदा
मांसजाणने ॥ तेममुनीनेहोचरणेतेशुद्धि ॥ सा० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवे एश्रद्धाप्रवरनाचारजेदमां प्रथम विधिसेवनानामेजेदश्रोतखावेते जे शक्तिवंतहोयतेश्रद्धावंतयको विधिप्रधानशक्तिवंतप्रत्युपेक्षाणादिक क्रियाकरे अने जे शक्तिरहित होयते ड्रव्य क्षेत्र काल तथा जावेकरी जो तादृशक्रियाकरी न शके तो पण प्रतिबंध ते विधिअनुष्ठाननेविषेज होय अतः विहिसारंचियसेवइ ॥ सद्भाळूसत्तिमं अणुछाणं ॥ द्वाइदोसनिहर्तवि ॥ एकवायंवहृत्तमि ॥ १ ॥ इहां कोशुभेजे शक्तिरहितजे होय तेअनुष्ठान न करे अनेविधिअनुष्ठानमां पक्षपातिकेमहोय तेनेअन्वयसहित गाथानाअर्थकीकहेते जेमकोइक पुरुषहोय तेडुकाल अथवादरिद्रपणुंपाम्यो तो तेपुरुष गवार अरणीपत्र तथावृद्धनीढालप्रमुखखाइने दिवसव्यतिक्रमे पणतेवा जोजनमां लपटायनही केमके पोते उत्तम आहारनो खादजाणेते तेथी तेनोराग तो उत्तमजोजनमांज होयते जे उत्तमजोजन क्यारे मलशे तेमलेतो वावरियें एवो अत्यंतरागहोय हवे अक्षरार्थ कहेते जे शुभ्रजोयमां दृढरागभे तथा रसनो जाणते केम जे पुर्वैषटरस वावखाते तेखादनो जाणते तेआपदामांके०डुकालादिक आपदामां विरुद्धसेवतो एटले कुधान्य खातोयको पण तेनोराग सुधान्यमां होय एटछांते मुनिनेपण चारित्रनी शुद्धि जाणवी एटले यद्यपिद्रव्यखेत्रादिक कारणपामीने विरुद्ध सेवे तोपण शुद्धचारित्रनो रसींते तेथी जावचारित्रने उलंगेनहीतेनेजावथी चारित्रीयाज संगमाचार्यनी पेठे कहियें इत्यादिक बहुवक्तव्यताते इतिप्रथमजेदः ॥ १० ॥

जेमतृप्तिजगपामेनही ॥ धनहीनलेतोरत्न ॥ तपविनय
वेयावचप्रमुख ॥ तेमकरतोहोमुनिवरबहुयत्न ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवे अतृप्तिनामा बीजुं लक्षणकहेते जेम धनहीनके०दरिद्रीहोय तेने रत्ननो ढगलोमळ्यो तेवारे तेरत्नलेतां जगतमां तृप्तिके०संतोषपामेज नही तेम मुनिपण तप विनय वेयावच्च तथा प्रमुखशब्दें ज्ञानचारित्र तेहनेविषे घणोयलकरे यत्नकरतो याकेजनही तृप्तिपामेजनही तेमां तपकरतांथकांतो निर्झराथाय तथाशासनदीपे तेप्रसिद्धे तथा विनयनो अधिकार उत्तराध्ययनना पहेलाअध्ययनथी जाणवो अने वेयावच्चपण निर्झराने अर्थ अनेकप्रकारनुंकरे तेप्रश्रव्याकरणसूत्रथी जोजो तथा ज्ञा-

नजणतांपण नवनवोवैरागजपजेयतः जहजहसुयमवगाहइ ॥ अइसयरसपसरंसंजुयमज-
वं ॥ तहतहपह्वाइमुणी ॥ नवनवसंवैगसझाइ ॥ १॥ इत्यादि तथा चारित्रमांपण विशुद्ध
विशुद्धतर संयमस्थानक पामवानेसर्वअनुष्ठानकरे उत्तरोत्तरसंयमकंरुकआरोहतां अ-
प्रमादपणे केवल ज्ञाननालाज जणीथायज यतः जोगेजोगेजिणसासणंमि ॥ दुस्सकयाप-
उज्जंति ॥ इक्किंमिअणंता ॥ वटंताकेवलीजाया ॥ १॥ इत्यादिवीजोजेदकहो ॥ ११ ॥

गुरुनीअनुज्ञालेइने ॥ जाणतोपात्रकुपात्र ॥ तेमदेश-

नाशुद्धिदि ॥ जेमदीपेहोनिजसंयमगात्र ॥ सा० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवे शुरुदेशनानामा त्रीजुंलक्षण कहेठे गुरुनी अनुज्ञाके० आज्ञालेइ ते-
मज शुरुदेशनाआपे तेपण पात्रकुपात्रने जाणतोथको जेमसंयमरूप गात्रके०शरीर
ते दीपेके०शोत्रे निजके०पोतानुं संयमरूपगात्र शोत्रेइत्यक्षरार्थ एटले एजावजे सजु-
रुपासेथी सिद्धांतनो सारजाणी गीतार्थथयोहोय तोपण गुरुनी आज्ञालेइने पण पो-
तानीमेलेनही पोतेधन्यथको मध्यस्थपणे सझूतदेशनाआपे पणपात्रकुपात्रउलखीने दे-
शनाआपे तेपात्रना त्रणजेदते १ वाल २ मध्यम ३ बुरु यतः वालःपश्यतिखिंगं ॥ मध्य-
मबुद्धिर्विचारयेत्तुत्तं ॥ आगमतत्त्वंतुबुरुः ॥ परीक्षतेसर्वयत्नेन ॥ १ ॥ इत्यादिक तेनीदे-
शनानीविधि वीजापोरुशकथकी जाणवी इहां विस्तारथाय माटे नथी लखता तेमाटे
जेपात्रने जेमउपगारथाय तेमतेपात्रने देशनाआपे अन्यथा संसारवधारे इत्यादिक
त्रीजुंलक्षण एत्रीजालक्षणमां पात्रपात्रविचार प्रमुखनी चर्चाघणीठे तेधर्मरत्नयंथयी
जोजो जेम पोतानुसंयमगात्रशोत्रे ॥ १२ ॥

जेकदाचितलागेव्रतें ॥ अतिचारपंककलंक ॥ आलोयणें

तेशोधतां ॥ मुनिधरेहोश्रद्धानिःशंक ॥ सा० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवे खलितपरिशुद्धिनामा चोथुंलक्षणकहेठे ते जे कदाचित व्रतपालतां
थकां कोइअतिचाररूप पंकके० कचरो तद्रूपकलंक जो व्रतने विषे अनाजोगे करी
अतिचारलागे ते पण १ प्रमाद २ दर्प ३ कट्य एत्रण रीते लागे अने चोथो आकु-
ट्टियेतोप्रायेंचारित्रीयाने संजवेजनही तेआकुट्टिप्रमुखनुं स्वरूपकहेठे यतः आउट्टिया
उविच्चा ॥ दप्पोपुणहोइवग्गणाइ ॥ विगहाइउपमाउ ॥ कप्पोपुणकारणेकरणं ॥ १॥ उ-
पलक्षणथी अनेकप्रकारनी प्रतिसेवाठे तेसर्वएमांसमाय तेप्रायश्चित्तादिकलेइने शु-
द्धथाय एरीते करतोमुनिराज निःशंकपणेअझाधारे एचोथोजेदथयो ॥ १३ ॥

श्रद्धाथकीजेसर्वलहे ॥ गंजीरआगमजाव ॥ गुरुवचनेपन्न

बणिज्जाते ॥ आराधकहोहोवेसरलस्वजाव ॥ सा० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवे बीजालक्षणनो उपसंहारकरतां त्रीजुलक्षण कहेते आखीगाथानो अर्थ जेलोखखियेंतैयें १ विधि २ उद्यम ३ जय ४ वर्णव ५ उत्सर्ग ६ अपवाद ७ तदुजय इत्यादिक आगमना जेगंजीरजावते तेअक्राथकी सर्व जाणे जोएसर्वजाव नजाणेतो जमाखीनीपेठेमिथ्यात्वी थइजाय एबीजालक्षणनो उपसंहारथयो हवे त्रीजुलक्षणकहेते जेएवा जावनाजाणहोय तेगुरुनेवचने पन्नवणिक्काके०प्रज्ञापनीय एटले परुपवा योग्य पदार्थनो सरलस्वजावे उपदेश करतोथको आराधकहोय एत्रीजुलक्षण ॥ १४ ॥

षट्कायघातप्रमत्तने ॥ पम्बिहेहणादिकयोग ॥ जाणीप्रमादी
नविहोए ॥ किरियामां होमुनिशुभसंयोग ॥ सा० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेक्रियानेविषेअप्रमादनामा चोथुंलक्षणकहेते प्रमत्तके०प्रमादीने पम्बिहेहणादिकयोगवंतनेपृथिव्यादिक ढकायनो घातथायते एटलेएजावजे उपयोगविना प्रमादीथको पम्बिहेहणादिककरतो ढकायनो विराधकथाय अनेउपयोगेकरेतो आराधकथाय यतः पम्बिहेहणकुणंतो ॥ मिहोकहंकुणइजणवयकहंवा ॥ देख्यपञ्चस्काणं ॥ वाएसयपडीइइवा ॥ १ ॥ पुढवीआउक्काए ॥ तेजवाऊवणसस्तसाणं ॥ पम्बिहेहणापमत्तो ॥ ढ्हं पिबिराहंउहोइ ॥ २ ॥ पुढवीआउक्काए ॥ तेजवाऊवणसस्तसाणं ॥ पम्बिहेहणाआउत्तो ॥ ढ्हं पिआराहंउहोइ ॥ ३ ॥ इत्युत्तराध्ययनना ढवीसमेंअध्ययने माटे एतुंजाणी पम्बिहेहणादिकयोगमांप्रमादी नहोय प्रमादकरतां जैनदिक्कावंत पण आर्थमंगुनीपेठे संसारजमे माटे क्रियामां मुनिराजतेशुभसंयोगके०जलायोगवंत होय जळीक्रियानो संयोगकरे आगममां अनेकप्रकारनी क्रियाकहीते तेसर्वजळीरीतेकरे एचोथुंलिंग ॥ १५ ॥

जेमगुरुआर्यमहागिरी ॥ तेमजमेबलवंत ॥ बलअविषय
नवीजमे ॥ शिवभूतिहोजेमगुरुहीलंत ॥ सा० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवे शक्तिअनुष्ठाननामा पांचमुंलक्षणकहेते तेजेम गुरुश्रीआर्यमहागिरिजीये उद्यमकखो तेमबलवंतथको जजमेके०जजमालथाय एटले एजावजे संघयणी भूतिप्रमाणे निरवाहीशके तेक्रियानेजसुसाधुप्रारंजे पणप्रतिज्ञाजंगथाय तेतुंप्रारंजेनही बलअविषयके०जेक्रियामांपोतानुं बलनचावे तेमांउद्यमनकरे अने करेतोउलटीखोटआवे यतः सोहुतवोकायवो ॥ जेणमणोमंगुलंनचिंतेइ ॥ जेणइंदियहणी ॥ जेणयजोगानहायंति ॥ १ ॥ इति जेमशिवभूतियें शक्तिउल्लंघनकरी गुरुबचन लोपीने गुरुनी निंदाकरवालाग्यो तेरीतेउत्तमसाधुनकरे इहांआर्यमहागिरी तथाशिवभूतिनो अधिकार धर्मरत्नग्रंथमांलख्योते तेथीजाणवो ॥ १६ ॥

गुणवंतनीसंगतिकरे ॥ चित्तधरतगुणअनुराग ॥ गुणवेश
पणपरनुंथुणे ॥ निजदेखेहोअवगुणवडजाग ॥ सा० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवे ठहुंगुणानुरागनामा जावसाधुनुं लिंग कहेढे जे एवा चारित्रीयाहोय तेगुणवंतनीज संगतकरे अने पोताना चित्तनेविषे गुणनोज अनुरागकेपरागधरे यतः वयसमणधम्मसंयम ॥ वेयावच्चंबंजगुत्तीठ ॥ नाणाइतियंतव ॥ कोहाइनिग्गहाचरणमेयं ॥ १ ॥ एचरणसित्तीरीकही तथा पिरुविसोहिसमइ ॥ जावणपकिमाळइंदियनिरोहो ॥ पकिवेहणागुत्तिठ ॥ अजिग्गहाचेवकरणंतु ॥ १॥ एकरणसित्तीरी इत्यादिक गुणनोराग धरे अने श्रीकृष्णे जेम कालाकुतराना दांतवखाण्या तेनीपेठे बीजामां गुणनो लेश होय तेपण स्तवे तथा निजकेपोतानाअवगुण देखे वरुजागकेभोहोटा जागनोधणी जेमबेश्रावककालादेहरामां पेठा तेम पोताना अवगुणदेखे ॥ १७ ॥

गुरुचरणसेवारत्तहोइ ॥ आराधतोगुरुआण ॥ आचार
सर्वनामूलगुरु ॥ तेजाणेहोचतुरसुजाण ॥ सा० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवेगुरुआणाआराधननामा सातमुंलक्षणकहेढे इहांकोइपुढेजे जावसाधु-नांलिंग शास्त्रांतरमांतोढकहांढे यतः मग्गाणुसारीसद्धो ॥ पन्नवणिज्जोकिरियावरोचेव ॥ गुणरागी सक्कारंज ॥ संगजतह्यचारिती ॥ १॥ एरीते ढगुणकहावे तोतमे सातमोगुण क्यांथी कहोढो तेनेउत्तरकहेढेजे चौदसेंचुमालीस प्रकरणरूप प्रसादनेविषे सूत्रधारसरिखा श्रीहरिजडसूर तेणेउपदेशपदनामा ग्रंथनेविषे सातमुंलिंगपणकहुंढे तथा चतत्सूत्रं एयंचअल्लिखकणं ॥ मिमस्सनिसेसमेवधन्नस्त ॥ गुरुतहगुरुआणासं ॥ पाड-णंचगमामिहलिंगं ॥ इत्यलंविस्तरेण माटे सातकहियेठैये हवेसातमालक्षणनुं स्वरूप कहेढे गुरुजेठत्रीसठत्रीसीगुणे विराजमान तेनाचरणनी सेवानेविषे रक्तहोय तथा गुरुआदिकनी आज्ञाआराधतोयको वढीते साधुएम जाणेजे सर्वआचारनुं मूलतेगुरुजे गुरुशीसर्व प्रगटथाय तेचतुरसुजाण एमजाणे एसातमोगुणकहो ॥ १८ ॥

एसातगुणलक्षणवख्यो ॥ जेजावसाधुउदार ॥ तेवरेसुख-
जशसंपदा ॥ तुजचरणेहोजशजकिअपार ॥ सा० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ एसातलक्षणनेगुणेकरीवख्योयको एवोजेजावसाधु उदारकेप्रधान ते सुख-जशनी संपदानेवरेकेपामे एटले उक्कुटजे मोक्षसुखतेनेतो तेवरेजेहेसर्वज्ञ केवलज्ञानज्ञाकर तमारा चरणनेविषे जशकेजेने अपारजकिहोय तेवरे ॥ १९ ॥ एढालमां प्रथमशीमांकीने जेटली वात दबामां लखीढे तेसर्वधर्मरत्नसूत्रवृत्तिथीलखीढे पण तेग्रं-

अर्थ ॥ हवे बीजालक्षणनो उपसंहारकरतां त्रीजुलक्षण कहेते आखीगाथानो अर्थ जेलोलखियेते १ विधि २ उद्यम ३ जय ४ वर्णव ५ उत्सर्ग ६ अपवाद ७ तदुत्तर ८ इत्यादिक आगमना जेगंजीरजावते तेअक्राथकी सर्व जाणे जोएसर्वजाव नजाणेतो जमाखीनीपेठेमिथ्यात्वी अइजाय एबीजालक्षणनो उपसंहारथयो हवे त्रीजुलक्षणकहेते जेएवा जावनाजाणहोय तेगुरुनेवचने पन्नवणिक्काके प्रज्ञापनीय एटले परुषवा योग्य पदार्थनो सरलस्वजावे उपदेश करतोथको आराधकहोय एत्रीजुलक्षण ॥ १४ ॥

षटकार ॥ पन्निखेहणादिकयोग ॥ जाणीप्रमादी नविहोए ॥ किरियामां होमुनिशुभसंयोग ॥ सा० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेक्रियानेविषेअप्रमादनामा चोथुलक्षणकहेते प्रमत्तके प्रमादीने पन्निखेहणादिकयोगवंतने पृथिव्यादिक ठकायनो घातथायते एटले एजावजे उपयोगविना प्रमादीथको पन्निखेहणादिककरतो ठकायनो विराधकथाय अनेउपयोगेकरेतो आराधकथाय यतः पन्निखेहणं कुणंतो ॥ मिहो कदं कुणइजणवयकदं वा ॥ देश्यपञ्चस्काणं ॥ वाएस्यपढीष्ठइवा ॥ १ ॥ पुढवीआठक्काए ॥ तेजवाळवणस्सइतसाणं ॥ पन्निखेहणापमत्तो ॥ ठन्हं पिबिराड्जहोइ ॥ २ ॥ पुढवीआठक्काए ॥ तेजवाळवणस्सइतसाणं ॥ पन्निखेहणाआठत्तो ॥ ठन्हं पिआराड्जहोइ ॥ ३ ॥ इत्युत्तराध्ययनना ठवीसमें अध्ययने. माटे एवुंजाणी पन्निखेहणादिकयोगमां प्रमादी नहोय प्रमादकरतां जैनदिक्कावंत पण आर्यमं गुनीपेठे संसारजमे माटे क्रियामां मुनिराजतेशुभसंयोगके जलायोगवंत होय जळीक्रियानो संयोगकरे आगममां अनेकप्रकारनी क्रियाकहीते तेसर्वजळीरीतेकरे एचोथुंलिंग ॥ १५ ॥

जेमगुरुआर्यमहागिरी ॥ तेमउजमेबलवंत ॥ बलअविषय नवीउजमें ॥ शिवचूतिहो जेमगुरुहीवंत ॥ सा० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवे शक्तिअनुष्ठाननामा पांचमुलक्षणकहेते तेजेम गुरुश्रीआर्यमहागिरिजीये उद्यमकख्यो तेमबलवंतथको उजमेके उजमालथाय एटले एजावजे संघयणी धृतिप्रमाणे निरवाहीशके तेक्रियानेजसुसाधुप्रारंजे पणप्रतिज्ञाजंगथाय तेवुं प्रारंजेनही बलअविषयके जेक्रियामां पोतानुं बलनचाले तेमां उद्यमनकरे अने करेतो उलटीखोटआवे यतः सोहुतवोकायवो ॥ जेणमणोमं गुलंनचिंतेइ ॥ जेणनइंदियह्याणी ॥ जेणयजोगानहायंति ॥ १ ॥ इति जेमशिवचूतियें शक्तिउल्लंघनकरी गुरुवचन लोपीने गुरुनी निंदाकरवालाग्यो तेरीते उच्चमसाधुनकरे इहां आर्यमहागिरी तथा शिवचूतिनो अधिधर्मरत्नग्रंथमां लख्योते तेथीजाणवो ॥ १६ ॥

गुणवंतनीसंगतिकरे ॥ चित्तधरतगुणअनुराग ॥ गुणवेश
पणपरनुंथुणे ॥ निजदेखेहोअवगुणवडजाग ॥ सा० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवे ठहुंगुणानुरागनामा जावसाधुनुं लिंग कहेढे जे एवा चारित्र्याहोय तेगुणवंतनीज संगतकरे अने पोताना चित्तनेविषे गुणनोज अनुरागकेपरागधरे यतः वयसमणधम्मसंचय ॥ वेयावच्चंबंजगुत्तीउं ॥ नाणाइतिथंतव ॥ कोहाइनिग्गहाचरणमेयं ॥ १ ॥ एचरणसित्तीरीकही तथा पिंरुविसोहिसमइ ॥ जावणपकिमाउंइदियनिरोहो ॥ पफिखेहणगुत्तिउं ॥ अज्जिग्गहाचेवकरणंतु ॥ १ ॥ एकरणसित्तीरी इत्यादिक गुणनोराग धरे अने श्रीकृष्णे जेम कालाकुतराना दांतवखाण्या तेनीपेठे बीजामां गुणनो लेख होय तेपण स्तवे तथा निजकेपोतानाअवगुण देखे वरुजागकेमोहोटा नागनोधणी जेमवेआवककालादेहरामां पेठा तेम पोताना अवगुणदेखे ॥ १५ ॥

गुरुचरणसेवारत्तहोइ ॥ आराधतोगुरुआण ॥ आचार
सर्वनामूलगुरु ॥ तेजाणेहोचतुरसुजाण ॥ सा० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवेगुरुआणाआराधननामा सातमुंलक्षणकहेढे इहांकोइपुढेजे जावसाधु-नांलिंग शास्त्रांतरमांतोढकद्यांढे यतः मग्गाणुसारीसद्धो ॥ पल्लवणिज्जोकिरियावरोचेव ॥ गुणरागी सकारंज ॥ संगजतह्यचारिती ॥ १ ॥ एरीते ठगुणकद्यांढे तोतमे सातमोगुण क्यांथी कहोढो तेनेउत्तरकहेढेजे चौदसेंचुमाळीस प्रकरणरूप प्रसादनेविषे सूत्रधा-रसरिखा श्रीहरिजद्रसूरि तेणेउपदेशपदनामा ग्रंथनेविषे सातमुंलिंगपणकथुंढे तथा चतत्सूत्रं एयंचअडिलस्कणं ॥ मिमस्सनिसेसमेवधन्नस्स ॥ गुरुतइगुरुआणासं ॥ पाड-णंचगमामिहलिंगं ॥ इत्यलंविस्तरेण माटे सातकहियेंढेयें हवेसातमालक्षणनुं स्वरूप कहेढे गुरुजेठत्रीसठत्रीसीगुणे विराजमान तेनाचरणनी सेवानेविषे रक्तहोय तथा गुं-रुआदिकनी आझाआराधतोथको वलीते साधुएम जाणेजे सर्वआचारनुं मूलतेगुरुढे गुरुथीसर्व प्रगटथाय तेचतुरसुजाण एमजाणे एसातमोगुणकह्यो ॥ १६ ॥

एसातगुणलक्षणवख्यो ॥ जेजावसाधुउदार ॥ तेवरेसुख-
जशसंपदा ॥ तुजचरणेहोजशजक्तिअपार ॥ सा० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ एसातलक्षणनेगुणेकरीवख्योथको एवोजेजावसाधु उदारकेप्रधान ते सुख-जशनी संपदानेवरेकेपामे एटले उक्कूटजे मोक्षसुखतेनेतो तेवरेजेहेसर्वज्ञ केवलज्ञा-नज्ञास्कर तमारा चरणनेविषे जशकेजेने अपारजक्तिहोय तेवरे ॥ १७ ॥ एढालमां प्रथमथीमांनीने जेटली वात टवामां लखीढे तेसर्वधर्मरत्नसूत्रवृत्तिथीलखीढे पण तेथं-

થમાં વિસ્તારઘણોતે તેજોશ્લેજો ઇચ્છદમી ઢાલમાં સાધુનાં લક્ષણ કહ્યાં તેલક્ષણ
કહેતાં મુનિરાજઝપર બહુમાનઝપતું તેબહુમાનના હર્ષેકરી પત્તરમી ઢાલમધ્યે સાધુના
ગુણ વર્ણન કરેતે ઇસંબંધેપત્તરમીઢાલકહેતે ॥

॥ ઢાલ પત્તરમી ॥

॥ આજમારે ઇકાદશીરે, નણદલમૌનકરીમુખરહીયે ॥ ઇદેશી ॥

ધન્યતેમુનિવરારે ॥ જેચાલેસમજાવે ॥ જવસાયર

લીલાઇતરે ॥ સંયમકિરિયાનાવે ॥ ધન્ય૦ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ જે મુનિમાંપ્રધાનસરિલા સમજાવે ચાલનારા રાગદ્વેષરહિતપણેવિચરે તે મુ-
નિરાજનેધન્યતે તેમુનિસંયમ જેચારિત્ર તેની જેક્રિયાતદ્રૂપ નાવેકેળનાવાયેંકરીને જવ-
સાયરકેળસંસારસમુદ્રનો લીલાયેંકેળસેદેજમાં પારઝતરેતે ॥ ૧ ॥

જોગપંકતજીઝપરબેઠા ॥ પંકજપરેજેન્યારા ॥ સિંહપરે

નિજવિક્રમશૂરા ॥ ત્રિજુવનજનઆધારા ॥ ધન્ય૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ જોગ જેપંચેડીના વિષય તદ્રૂપજે પંકકેળકચરો તેતજીને ઝપરબેઠાકેળઅ-
લગારહ્યા અને પંકજકેળકમલનીપેતે જેન્યારાતે ઇટલેકમલ તેકચરાથી ઝપનો અને
કચરાથી ન્યારોરહે તેમ મુનિરાજપણ જોગરૂપ કચરામાંઝપના અને તેજોગઢાંડીને
અલગા રહ્યા ઇતિજાવઃ વહી સિંહનીપેતે પોતાનો વિક્રમકેળપરાક્રમ ફોરવવાને શૂર-
વીરતે વહીલ્લેગ મૃત્યુને પાતાલરૂપ જેત્રણજુવનનાલોકને આધારરૂપતે ॥ ૨ ॥

જ્ઞાનવંતજ્ઞાનીસુંમલતા ॥ તનમનવચનેસાચા ॥ ડ્રવ્યજા

વસુધાજેજાણે ॥ સાચીજિનનીવાચા ॥ ધન્ય૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ હવે સ્યાદ્દાદશૌલી દેલામતાંથકાં મુનિરાજનું વર્ણનકરેતે પોતેજ્ઞાનવંતતે
તથા જ્ઞાનીપુરુષસાથે મલીરહેતે પણલેદધરતાનથી વહી તનકેળકાયા અને મન તથા
વચનેકરીસાચાતે પણ જૂઠીપ્રવૃત્તિનથી વહી જેમુનિડ્રવ્યથી તથા જાવથી સૂધાજા-
ણેકેળસત્યબોલે ઇટલે ડ્રવ્યતે ષટ્કાવ્યાદિક અને જાવતે તેનાપર્યાય અથવા ડ્રવ્યથી
બાહ્યવસ્તુ અને જાવથી અન્યંતરવસ્તુ તેસત્યકહે ઇત્યાદિક અનેકપ્રકારેતે જિનેશ્વરની
વાણીકહિયે તેનેસાચીકહે ઇટલે શુરૂ પરુપકહોય ઇતિજાવઃ ॥ ૩ ॥

મૂલઝત્તરગુણસંગ્રહકરતા ॥ ત્યજતાજિહ્વાદોષો ॥ પગ

પગત્રતદૂષણપરિહરતા ॥ કરતાસંયમપોષો ॥ ધન્ય૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ મૂલગુણજે પંચમહાવ્રતાદિક અને ઝત્તરગુણપિંકવિશુદ્ધ્યાદિક તેનો સંગ્રહ

करताकेप्राखता वली जिह्वा जेगोचरी तेना बेंतालीसदोष तेने त्यजताकेपठानता प-
गपगकेपक्षेक्षणे व्रतनां दूषणजे अतिचार तेने परिहरताथका एरीते संयमने पो-
षेकेपुष्टकरतारहेढे ॥ ४ ॥

मोहप्रतेंदणतानितआगम ॥ जणतासदगुरुपासें ॥ दूषम
कालेंपणगुणवंता ॥ वरतेशुजअज्यासें ॥ धन्य० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ तथा शुजअध्यवसायेंकरी मोहरूप शत्रूने हणतातथा नितकेनिरंतर आ-
गमकेसिद्धांतने सदगुरु पासेथीजणता एवाविषमकालें पंचमआरेपण गुणवंता पुरुषते
ते रुढेअज्यासेवसेंढे एटले पूर्वाकिंमांज्ञानकछुं अनेपश्चिमांकिंमक्रियाकही ॥ ५ ॥

बहुगुणठाणुंजवअरुवी ॥ उलंघणजेणेल्हिनं ॥ तससो-
जागसकलमुखएके ॥ कैमकरिजाएकहिंजं ॥ धन्य० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ प्रमत्तनामा बहुगुणठाणुं ते केवुंढे जे जवअरुवी उलंघणकेसंसाररूपअट-
वीनो पारपमानांढे ते जेणे ल्हिंजंकेजेपुरुषेपाम्युं यतः जवाटवीलंघनतुल्यमेतत् ।
प्रमत्तनामक्रियासमेत ॥ गुणगुणस्थानमसंख्यवृद्ध्या प्रमादहानैः प्रवरं प्रजाप्त्या ॥ १ ॥
तेमुनिराजनुं समस्तसौजाग्य तेएकेमुखे शीरीते कछुंजाय ॥ ६ ॥

गुणठाणानीपरिणतिजेहनी ॥ नगीपेजवजंजाळे ॥ रहे
शेलमीढांकीराखी ॥ केतोकाळपरालें ॥ धन्य० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेपुरुषने गुणठाणानी परिणतिथयीहोय एटलेगुणठाणुंपरणम्युंहोय तेनी प-
रिणति जवजंजाळेकेसंसारविटंबनामां गीपेनहीकेठानीरहेनही तेपुरुष संसारमां र-
होथको पण उदासीनज देखाय केनीपेठे जेमशेलमीने पराळे करीढांकीराखी होय ते
केटलोकाळरहे आगलजातां अंकुराफूटे त्यारे प्रगटथाय पण ठानीनरहे ॥ ७ ॥

तेह्वागुणधरवाअणधीरा ॥ जोपणसूधुंजाषी ॥ जिनशा-
सनशोजावेतेपण ॥ सुधासंवेगपाखी ॥ धन्य० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ तेमुनिराजना पूर्वोक्तगुण धरवाने जेअणधीराकेअसमर्थहोय एटले एह्वा
गुणजेसाधुधरीशकेनही तोपणजे सूधुंजाषीकेशुद्धरूपकहोय अनेदेशना प्रमुखगुणे
करीने जिनशासनने शोजावे तेनेपण सुधाकेशुद्धसंवेगपद्दीकहियें यतः संविगप-
क्रियाणं ॥ लक्षणमेयंसमासर्जणियं ॥ उंसन्नचरणकरणावि जेणकर्मविसोहंति ॥ १ ॥
सुद्धसुसाधुधर्म ॥ कहेइनिंदइयनिययमायारं ॥ सुतवस्तिपाण पुरळं ॥ होइउसबोमराश-
णिळं ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालार्यां ॥ ८ ॥

સદ્ગુણાનુમોદનકારણ ॥ ગુણથીસંયમકિરિયા ॥ વ્યવ-
હારેરહિયાતેફરસે ॥ જેનિશ્ચયનયદરિયા ॥ ધન્ય૦ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ ॥ સદ્ગુણાકે૦તત્ત્વશ્રદ્ધા અનુમોદનકે૦ગુણવંતની પ્રશંસાકરવી તથા કારણકે૦ મોક્ષસાધ્યનાંસાધન ઇત્યાદિક ગુણથીકે૦પૂર્વોક્ત ગુણેકરીને જે વ્યવહાર માર્ગેરહ્યા એ-
વાજેપુરુષ તેણે ફરસેકે૦સંયમક્રિયા ફરસીજ એમજાણવું કેમકેતે નિશ્ચય નયરૂપમ-
તના સમુદ્રહે યતઃસદ્ગુણાજાણણશુ ॥ મોચણકારણગુણાપરેશિંજે ॥ ણિઠયવવહારવિઝ ॥
તેસિંકિરિયાજવેજાવા ॥ ૧ ॥ ઇતિસંમતિવૃત્તૌ ॥ ૧૯ ॥

હુઃકરકારથીકીપણઅધિકા ॥ જ્ઞાનગુણેઈમતેહો ॥ ધર્મદા
સગંણીવચનેલહિયે ॥ જેહનેપ્રવચનનેહો ॥ ધન્ય૦ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ ॥ હુઃકરકારથીકીકે૦હુઃસ્વાય એવા કષ્ટના કરનારાહોય અને અલ્પઆગ-
મના ધણીહોય તો શાકામઆવે તથા કષ્ટાદિક થોહુંઠુંહોય અને જ્ઞાનીપુરુષહોય
તોતેજ્ઞાનગુણેકરી કષ્ટનાકરનારથી અધિકાકહ્યાહે એમ ધર્મદાસગંણીયે ઉપદેશમા-
લામધ્યે કહ્યુંહે યતઃનાણાહિઠવરતરં ॥ દીણોવિદુપવચણંપજાવંતો ॥ નયહુઃકરંકરંતો ॥ સુ-
હુવિશ્વપ્યાગમોપુરિસો ઇતિવચનાત્ તેધર્મદાસગંણી કેવાહે જને પ્રવચનકે૦ આગ-
મનેવિષે ઘણોસેહૃદતો ॥ ૨૦ ॥

સુવિહિતગઢકિરિયાનોધોરી ॥ શ્રીહરિજડકહાય ॥ એહ
જાવધરતોતેકારણ ॥ મુઠમનતેહસુહાય ॥ ધન્ય૦ ॥ ૨૧ ॥

અર્થ ॥ સુવિહિતકે૦જલાશ્ચારવંત ગઢહેજેહનો તથા વહી ક્રિયાવંતમાં ધોરી
સમાન એવા શ્રીહરિજડસૂરિ ૧૪૪૪ ગ્રંથનાકર્તા શાસ્ત્રકારેકહ્યાહેતે એહજાવકે૦એસં-
વેગપક્ષીના જાવને ધરનારહતા તેકારણે મારાચિત્તમાંપણ તેસુહાયહે ગમેહે એટલે તે
સંવેગપક્ષી શુરૂપરૂપક યથાશક્તિયે ક્રિયાવંતહતામાટેમારા મનમાંતે ઘણાગમેહે ॥૨૧

સંયમઠાણવિચારીજોતાં ॥ જોનલહેનિજસાલે ॥ તોજૂ
તુંબોલીનેહુરમતી ॥ શુંસાધેગુણપાલે ॥ ધન્ય૦ ॥ ૨૨ ॥

અર્થ ॥ વહી સંયમઠાણકે૦સંયમનાંસ્થાનક અસંખ્યાતાહે તેવિજારીજોતાંકે૦વિ-
ચારતાં જોપોતાની સાલે નલહેકે૦નદેલે સંયમનીવાતતો મોહોટીહે તેઆગમનેમેલે
જુણતો પોતામાં ક્યાંથીદેલે તો જૂતુંબોલીને સંયમવિના સંયમીનામ ધરાવીને હુરમ-
તિકે૦હેહુદમતીનાધણી ગુણપાલેકે૦ગુણવિના શુંસાધેહે ઠાલીમહેનતક્યાંકરેહે યતઃઅ-
સંજઅસંજમલ્લમાણે ॥ પાવસમણેતિતુચ્છ૬ ઇત્યુત્તરાધ્યયનવચનાત્ ॥ ૨૨ ॥

विमायाधर्मेनविकहेतुं ॥ परजननीअनुवृत्ति ॥ धर्मवचनआ-
ममांकहिये ॥ कपटरहितमनवृत्ति ॥ धन्य० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ नविमायाधर्मेके धर्मेनेविषे मायानथी एटले मायाकरतां धर्मेनहोय वढी
परजननी अनुवृत्तिके परनाअनुजायीपणे अथवा परने आवर्जनअर्थे नविकहेतुंके
धर्मदेशनाप्रमुख धर्मवचन नकहेतुं एम आगमजेउपदेशमाला तेमांकहियेकेवक्रो-
क्तियेकहियेतेये एटले कळुंते यतः धम्ममिनडिमाया ॥ नयकवडंआणुअतियंचेव ॥ कु-
डपागरुमकंमिल्लं ॥ धम्मवयणमुळुयंजाणं ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां तेधर्मवचनकेतुंजे
जे कपटरहित सरलमननीवृत्तिहोय एरीते धर्मवचनकहे ॥ १३ ॥

संयमविणसंयतताथापे ॥ पापश्रमणतेजाण्यो ॥ ७

अनेसरलस्वजावे ॥ शुद्धपरुपकदाख्यो ॥ धन्य० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ ब्रह्मी पोतामांसंयम नहोय अने संयतताथापे एटले साधुपणुं ठेरावेजे
तेमुनिने पापसाधु कळोते तेमाटे सरलकेरुजुखजावनोषणी तेरुजु
ने शुद्धपरुपक कळोते एटलेसरलस्वजावीहोय तेरुजुकहे माटे होय तेतुंज
यतः समदमाणिपाणाणि ॥ बीयाणीहरियाणिय ॥ असंजएसंजयमन्नमाणे ॥ पाव-
च्छ ॥ १ ॥ इत्युत्तराध्ययनेसतरमेअध्ययने ॥ १४ ॥

एकबालपणकिरियानयेते ॥ ज्ञाननयेनविबाला ॥ सेवायो-
ग्यसुसंयतनेते ॥ बोलेऊपदेशमाला ॥ धन्य० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ एकबालकेकोशक बालते पणकिरियानयेकेक्रियामां शिथिलते एटले
ज्ञानयेबालते पणज्ञाननयनी अपेक्षायेतो बालनथीकेगीतार्थशुरूजाणीते तेगी-
र्थ सुसंयतकेजलाक्रियावंतसाधुनेपण सेवायोग्यते एटले क्रियावंतमुनि तेक्रिया
हितगीतार्थनो वैयावच्चकरे एमउपदेशमालामध्येकळुंते यतः हीणस्सविमुख परुव
गस्स ॥ नाणाहियस्सकायवं ॥ जणचित्तगाहणं ॥ करंतिखिगावसेसेवि ॥ १ ॥ १५ ॥

किरियानयेपणएकबालते ॥ जेखिगीमुनिरागी ॥ ज्ञानयो-
गमांजसमनवरते ॥ तेकिरियासोजागी ॥ धन्य० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जेक्रियानयनीअपेक्षाये बालते एटले क्रियावंतनथी शिथिलक्रियावंतते
एवाजे खिगीकेकेवलसाधुनुंखिगमात्र राखेते पणजो मुनिरागीके गुणवंतमुनिना
रागीते एटले पोते गुणवंतनथी पण गुणनिरागीते तेपोतेपणज्ञानीथाय तेमाटे

कहेजे जे ज्ञानयोगमां जसमनवरतेके० एरीते जेनुंमन ज्ञानयोगमां वर्त्ते तेनी अद्वय क्रियापण सोजागीके० सोजाग्यवंतजाणवी इहां अद्वयक्रिया एवो अर्थकरियें तोपूर्वा-परसंबंधमले एटले एजावजे पोते अद्वयक्रियावंत होय पणमुनिनो रागीठे तोएरीते ज्ञानयोगमां वर्त्ततां अद्वयक्रियापणसोजाग्यवंती जाणवी ॥ १६ ॥

बालादिकअनुकूलक्रियाथी ॥ आपेंइढायोगी ॥ अध्यात्म
सुखयोगअध्यासें ॥ केमनविकहियेंयोगी ॥ धन्य० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ आपेंके०पोते इढायोगीथकोरहे एटले योगत्रणप्रकारना कहाळे १ इढा योग १ शास्त्रयोग ३ सामर्थ्ययोग तथापुनः अज्ञानाविकलो १ वाक्याविकलं ३ श-क्त्यतिक्रम इतियोगनिर्णये एत्रण योगमां प्रथम इढायोगते अज्ञाअविकलथकां आ-पेंके०पोते अज्ञावंत अने क्रियावंतहोय तो तेक्रियाथी बालादिकअनुकूलके० बालजीव मार्गना रागीथाय एटलामां एवमोगुणठे तो अध्यात्ममुखके० अध्यात्मप्रमुख योगसा-धननाग्रंथोनो अज्यासकरे एटले अहोरात्री अध्यात्ममां मग्नरहे तेपुरुषने योगीश्वर केम न कहियें एटले अज्ञावंतथकोक्रियाकरतो बालजीवने उपकारीथायठे अनेसाधु कहेवायठे तोअध्यात्ममां मग्नरहेतां साधुमुनिनेयोगी केम न कहियें ॥ १७ ॥

उचितक्रियानिजशक्तिगंमि ॥ जेअतिवेगेचढतो ॥ तेजवथि-
तिपरिपाकथयाविण ॥ जगमांदिसेपमृतो ॥ धन्य० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ बली अध्यात्ममार्ग पणपोतानी उचितशक्तियें क्रियाकरतो साधे अने य-थाशक्ति क्रियामूकीने शक्तिउल्लंघनकरे तोतेने गुण नथाय माटे जेटली पोतानी श-क्तिहोय तेटलीज क्रियाकरवी एतुंनाम उचितक्रियाकहियें तेरीतेनकरे अनेजे अति-वेगेचढतोके० शक्तिथी अधिककरे एटले एजावजे शक्तिने अजावें उपवास ठरप्रमुख करे अथवा आतापना खेवाजाय इत्यादिक कामकरतोतेप्राणीपण जवस्थिति परिपाक थयाविना जगतमां पमृतादेखियेंठेयें एटले एजावजे शक्तिउल्लंघनकरीने अधिककर-वाजाय अने जवस्थिति पाकीनथी तेथी तेने शुक्रमालिकाप्रमुखनीपेठे परिणाम टकेजनही परिणाम पमृताजहोय इतिजावः ॥ १८ ॥

माचेमोटाईमांजेमुनी ॥ चलवेनाकरुमाला ॥ शुद्धपरुपणगु-
णविणनघटे ॥ तसजवअरदटमाला ॥ धन्य० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ बलीजे मुनि पोतानी मोटाईमां माचेके० रीऊपासे एटले थोदीक्रियाप्रमुख आवकीहोय तेमां मग्नरहे जेअमे समजुठेयें तथा नाकरुमालचलावे एटलेलोकरमां

आडंबरघणोदेखाने पणशुद्ध परूपकगुणविना तेनी जवके०संसाररूपअरहटनी माळा ते घटेनही उंठीथायनही एटलेशुद्धपरूपकगुणविनासंसार उंठोनथाय ॥ १९ ॥

निजगणसंचेमननविखंचे ॥ ग्रंथजणीजनवंचे ॥ लुंचेके
शनमुंचेमाया ॥ तोव्रतनरदपंचे ॥ धन्य० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ निजगणके०पोतानोजे गछसमुदाय तेने संचेके०जेलाकरे जेअमारा आवा-
कआविका साधुसाध्वी इत्यादिक ऊपर ममत्वकरे मन नवीखंचेके०पोतानुं मन ही-
णीप्रवृत्तिथी खेंचीराखेज नही ग्रंथजणीके०द्रव्यनेअर्थे जनवंचेके०लोकनेठगे अथवा
ग्रंथके०सिद्धांतशास्त्र जणीके०अध्ययनकरीने लोकनेठगे उत्सृजपरूपणाकरीलोकने दु-
र्गतियेलेइजाय एरीते जे लुंचेकेशके०मस्तकेकेशनुं लोचकरे अने नमुंचेमायाके०माया-
कपट मूकेनही तोतेप्राणीना पांचमहाव्रतमां एके नरदे ॥ २० ॥

योगग्रंथनाजावनजाणे ॥ जाणेतोनप्रकाशे ॥ फोकट
मोटाइमनराखे ॥ तसगुणदूरेंनासे ॥ धन्य० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ जेथकी आत्मस्वरूपसधाय एवाजे योगग्रंथके०परमार्थनाशास्त्र तेना जावके०
रहस्यने नजाणेके०उलखेनही समजेनही अनेकदाचितजाणे तोप्रकाशेनही जव्यजी-
वने तेग्रंथोनीवातो कहेनही कारणकेजो तेवीवातोकहे तोपोताने तेमज करतुंपकेवल्ली
फोकट मोटाइके०मिथ्याअजिमानराखे जेअमेमोटाठैयें अमारा जेवोकोइनथी एवो अ-
हंकारराखे तसगुणके०तेप्राणीमां जोकोइगुणहोयतो तेपणदूरनासीजाय एम उतागुणप-
णजायतो अणउतानुंकहेउंजशुं ॥ २१ ॥

मेलेवेशेंमहियलम्हाले ॥ बकपरेंनीचोचाले ॥ ज्ञानविना
जगधंधेघाले ॥ तेकेममारगचाले ॥ धन्य० ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ मेलेवेशेंके०वस्त्रादिकमलीनराखे अने महियलके०पृथ्वीनेविषे म्हालेके०म
लपतांफरे वल्ली बगलानीपेठे नीचुंजोइनेचाले जेथी लोकजाणे ईर्याजूयेठे एवाहोय अ
नेजो ज्ञानीहोयतो सर्वलेखेठे पणज्ञानविना एटले अज्ञानीथका जगतने धंधेके०क्ले-
शमां घालताफरे एटले एवीकष्टक्रियाकरनारनांवचन लोकमाने अनेते पोतेतो ज्ञान
विनानोठे माटेअशुद्धपरूपे तेवारे लोकनेपण अज्ञानउपदेशलागेमाटे जगतने कदा-
ग्रहरूपक्लेशमां नाखुंज इतिजाव तो एवा अज्ञानीथकी जैनमार्ग केम चाले यतः-
मासेमासेयजोबालो ॥ कुसंगेणंतुंजुंजए नसो ॥ सुअस्कायस्सधम्मस्स ॥ कल्लि अग्घइतो-
ल्लसिं ॥ १ ॥ तथाअन्नाणीकिंकाहि इत्यादिवचनात् ॥ २२ ॥

परपरिणतिपोतानीमाने ॥ वरतेआरतध्याने ॥ बंधमोक्ष
कारणनपीठाने ॥ तेपद्दोलेगुणगणे ॥ धन्य० ॥ २३ ॥

अर्थ ॥ परपरिणतिके०पारकी समजणते पोतानीकरी माने एटले परअज्ञानीनी
मतेचाले अथवा परपरिणतिके०पुद्गलशरीर वस्त्रपात्रादिकनाजे परिणमन ते अज्ञाने
करीने तन्मयपणेपरिणमतो सर्वपोतानीज परिणतिमाने अथवा परजे स्वव्यतिरिक्त
लोकांनांघर तेनाजे परिणमनके०घरव्यापारनुं चिंतववुं तेपोतानुं करी माने अनेतेथी
आर्तध्याननोविकल्पकरे यतः सयंगेहंपरियज्ञा ॥ परगेहंसिवावके इत्युत्तराध्ययनवचनात्
मपदेपोतानुंघर सुकी परघरनी चिंताकरेतो पापभ्रमणकहोते इतिज्ञावः अने बंधमो-
क्षकारणके०बंधनांकारणजे मिथ्यात्व अविरतिकषाययोगप्रमादप्रमुखजेबंधना हेतु ते
नपीठानेके०नजाणे मोक्षनांकारण जे कषायादिकनो अज्ञाव अथवा ज्ञानक्रियाप्रमुख
एटले नाणकिरियादिमुखोश्चितवचनात् ॥ इत्यादिकमोक्षना हेतुते तेपण नपीठानेके०
नजाणे एवाअज्ञानीप्राणी तेगमेतेटला कष्टादिककरो तोपण अज्ञानीठेमाटे पद्दोलेगु-
णगणेजाणवा यदुक्तं ॥ नाणेणविणाचरणं ॥ पढमगुणगणपुष्टीकरं इत्युपदेशमात्रावृत्तौ॥

किरियाखवपणजेज्ञानिनो ॥ दृष्टिथिरादिकलागे ॥ तेथी

सुजशखदिजेंसादिब ॥ सीमंधरतुजरागे ॥ धन्य० ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ तेमाटे ज्ञानिनोके०ज्ञानवंतनो क्रियानोखवके०एकअंशमात्र पण जे पांचमी
थिरानामादृष्टि तिहांलागतोहोय एटले सम्यक्सहितहोय आदिशब्दथी कांता प्रजा
परा एत्रणदृष्टिलक्ष्यें तेथीके०तेज्ञानसहित क्रियानाअंशथी हेसाहेब सुजश खदिजेके०
जलोजशपामियें मोक्षरूपउत्कृष्टोजशपामियें पणते हेश्रीमंधरपरमात्मा तुजरागेके०
तारे जेहेकरीने पामियें ॥ २४ ॥ एपन्नरमीढालनी कोश्कगाथामां ज्ञाननीमुख्यताकरी
कोश्कगाथामां चारित्रनी मुख्यताकरी तथा कोश्क गाथामां बेहुनो स्याद्वादकहो
तेसांजढी कोश्कशिष्यने व्यामोहउपजे जेतेवारेस्थितपद्दते शोहशे तेशंका टालवाने
सोलमी ढालमां स्याद्वादमार्गनो स्थितपद्द देखावेते ॥

॥ ढाल सोलमी ॥

॥ सफलसंसारअवतारएहुंगुं ॥ पदेशी ॥

स्वामीसीमंधरातुंजलेध्याइयें ॥ आपणोआतमाजे
मप्रकटपार्इयें ॥ अव्यंगुणपद्मवातुऊयथानिर्मला ॥
तेमसुऊशक्तिथीजईविभवसामला ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हेसीमंधरसाहेब तुजने मनमांध्यायियें एज जलेके०जबुंढे जेम तमारा ध्यानथी आपणोके०पोतानो आत्मातेप्रगटपामियें तमारा ध्यानथी ज्ञानीथयीये ते ने पोतानो आत्मा आवरणरहित थयो तेवारे आत्मजाव पास्याज इतिजावः ते-
थ्याके०जेम १ द्रव्य २ गुण ३ पर्याय ते तुजके०तमारानिर्मलते एत्रणनां लक्ष-
॥ हेते यथा गुणाणमासुदंढं ॥ एगदवसियागुणा ॥ लक्ष्णपञ्जवाणंतु ॥ उज्ज्वलनिस्सि-
तवे ॥ १ ॥ इत्युत्तराध्ययने मोक्षमार्गाध्ययने २७ मे अथवा गुणपर्यायनुं जाजन
द्रव्य सहजाविधर्म तेगुण क्रमजावी तेपर्याय इत्यादिक व्याख्यान ग्रंथांतरथी जा-
तुं एरीते जेमतमारुंआत्मद्रव्य असंख्यातप्रदेशरूप तथा तमारा ज्ञान दर्शनचारि-
त्रादिक अनंतगुण तथा तेमांसमयसमय उत्पादव्ययपणानुं परणमनुं तथा अनंतअ-
गुरुलघुप्रमुख जेपर्याय तेसर्वनिर्मल थया निरावरणथया तेरीते मारे पण शक्तीथीके०
(यद्यपि व्यक्तिथीनथी तोपण)शक्तिचेते जइविके०यद्यपि जवके०संसारनेविषे साम-
लाके०मेलाते एटले आवरणसहितते एटलोफेरते ॥ १ ॥

चारवेचेतनानीदशाअवितथा ॥ बहुशयनशय
नजागरणचोथीतथा ॥ मिष्ठअविरत्तसुयततेरमें
तेहनी ॥ आदिगुणठाणेनयचक्रमांहेमुणी ॥ २ ॥

अर्थ ॥ तेमाटे चेतनानीअवस्था वर्णवेते चेतनानी अवितथाके० साचीदशा चार
ते तेदेखाकेते १ बहुशयनके०घोरनिद्रारूपतेपहेली २ शयनके०चक्षुमिचवारूपबीजी ३
जागरणके०कांश्क जागवारूपत्रीजी ४ चोथीतथाके०पूर्वेकही तेमज एटले बहुजाग-
रणरूप इतिजावः हवेएचारअवस्थानेगुणठाणे फलावेते आदिगुणठाणेएपद सर्वत्रजो-
डियें एटले बहुशयननी आदि मिष्ठके०मिथ्यात्वगुणठाणे अनेबीजीशयनअवस्थानी
आदि तेअविरतिसम्यक्दृष्टीगुणठाणे तथात्रीजी जागरणअवस्थानी आदि तेसुय-
तके०अप्रमत्तसातमो गुणठाणे ४ बहुजागरणअवस्थानीआदि तेसंयोगीकेवलीनामा
तेरमोगुणठाणेते तेहनीके०तेअवस्थाना आदिगुणठाणते प्रथम धुरगुणठाणा एरीते
जोरुजो एटले एअर्थ जेबहुशयनदशाते १-२-३ गुणठाणे कहेवी अने शयनदशाते
४-५-६ एत्रण गुणठाणेकहेवी अने जागरणदशाते ७-८-९-१०-११-१२ एब गु-
णठाणेकहेवी अने बहुजागरणते १३-१४ एबे गुणठाणे कहेवी एरीते अमने सुज्यो
तेवोअर्थलख्यो वलीजे बहुश्रुतहोय तेणे नय चक्रग्रंथजोयी यथार्थकरनुं स्तवनकर्ताये
तो नयचक्रमांमुणीके०नयचक्रमांगुणठाणानीआदिजाणीएमकडुं तेनयचक्रग्रंथहमणां
अमारीपासेनथी माटे विचारजो ॥ २ ॥

જાવસંયોગજાકર્મનુદયાગતા ॥ કરમનવિજીવન
વિમૂલતેનવિવતા ॥ સ્વહીયથીજિતિમાંજેમહોએશ્વે
તતા ॥ જીતિનવીસ્વમીયનવીતેદ્વપ્રમસંગતા ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ જાવપદાર્થજે સંયોગસંબંધથીજાવના કર્મનેજાવેઆવ્યાતેજાવ કર્મનથી
જીવનથી મૂલથી તેજતાપણેનથી જેમ જીતિકેર્જીતમાંહે સ્વહીયકે ॥ સ્વમીથી
શ્વેતતાકે ॥ ધવલતાથાયહે તો તેધવલતામાં જીતનથી અનેસ્વહીયણનથી અન્યોન્યે
જિજ્ઞહે પણ અમેકરી સંગતિ એક્યતામલતિથાયહે ॥ ૩ ॥ આગાથાનોઅર્થ જ્ઞાનવિ-
મલસૂરિનાટબાહુપરથી લખ્યોહે ॥ ૩ ॥

દેહનવિવચનનવિજીવનવિચિત્તહે ॥ કર્મનવિરા
ગનવિદ્રેષ ન વિચિત્તહે ॥ પુજ્જલિજાવપુજ્જલપણેપ
રિણમે ॥ જવ્યનવિજ્જુલ્લુપ્તપણેદેકિમે ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ દેહકે ॥ શરીરનથી એક્યતાપણે વચનકાયિકવાચિકયોગનથી જીવનથી ચિ-
ત્તનથી કર્મનથી રાગનથી દ્રેષનથી વિચિત્તહેકે ॥ વિચિત્રતાઅનેકજાતિહે એસર્વ પુજ્જ-
લિકજાવહે તેપુજ્જલપણેપરિણમે કેમકે પુજ્જલનું અનેકપ્રકારે પરિણમનધર્મહે પૂરણ-
લણધર્માણઃ પુજ્જલનું ॥ લક્ષણહે તેમાટે જીવાદિકજેજવ્યહે તેસર્વથકીજૂદોજૂદો હે તે-
કકેમહોયનહી ॥ ઉપચારેએકકહિયે ॥ ૪ ॥ આગાથાનોઅર્થ જ્ઞાનવિ ॥ ટબાથી લખ્યોહે ॥

પંથીજનહુંટતાંચોરનેજેમજાણે ॥ વાટેંકોહુંટિ
યેંતેમજમૂઢોગિણે ॥ એકદેત્રેમહ્યાઆણુતણી
દેસતો ॥ વિકૃતિએજીવનીપ્રકૃતિજવેષતો ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ જેમ પંથીલોકને હુંટતાંથકાં ચોરને કોકે ॥ કોઈક પુરુષએમકહે જે વાટેહું-
ટેયે પણતેચોર વાટનેહુંટતાનથીપણ વાટેંકે ॥ વાટજે માર્ગતેને વિષેરહ્યાજેલોક તેહુંટાયહે
પણ લક્ષણે એમકહેહેજે વાટહુંટી તેમજ મૂઢોકે ॥ મૂર્ખતેશરીર આત્માપ્રમુખને એકકરી
ગણેહે શામાટેજે એકદેત્રેમહ્યાકે ॥ જેકેત્રે આત્મા તેજઆકાશપ્રદેશેમહ્યા પરસ્પરસંબંધ
થયો એવાજે આણુતણીકે ॥ પરમાણુની વિકૃતિકે ॥ વિકારને દેસતોકે ॥ દેહીને મૂર્ખ એમ
ગણેહે અને જીવનીપ્રકૃતિજેસ્વજાવ તેને જવેષતોકે ॥ લેલામાં આણગણતો થકો જીવતે
શરીરાદિકને એકપણેગણેહે પણએમ જાણતોનથીજે પુજ્જલતેજમહે અચેતનહે અનેઆ-
ત્માતો જ્ઞાનસ્વરૂપીહે તેએક કેમથાયઈતિજાવઃ ॥ ૫ ॥

देहकर्मादिसविकाजपुञ्जलतणां ॥ जीवनातेहव्यव
हारमानेघणां ॥ सयलगुणठाणजीअठाणसंयोग
थी ॥ शुद्धपरिणामविणजीवकारयनथी ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ तेमाटे देहके०शरीर तथा ज्ञानावरणादिकर्म अने आदिशब्दथी घरबार प्रमुख एसर्व पुञ्जलनांकार्यते पुञ्जलथी नीपनांते तेपुञ्जलनांकार्यने जीवनांकार्यकहीबो लावेते तेव्यवहारमानेघणांके०तेव्यवहारनयथी जीवनांकार्यकहिये पणनिश्चयनये तो सर्व पुञ्जलस्वरूपते सयलगुणठाणके०समस्तमिथ्यात्वादिकगुणस्थानक तथा जीअ-ठाणके०समस्तएकेंद्रियादिकजीवस्थानक इत्यादिक सर्वप्रकारते संयोगथीके०पुञ्जल-कर्मादिकना संयोगथीजाणवा पणएआत्मस्वरूपनही केमके शुद्धपरिणामके०समस्त उपाधिरहित जेनाप्रदेशनेविषे एक अणुमात्रपण ज्ञेयनथी एतुंजे शुद्धस्वरूप तेविना जीवकारयनथीके०जीवरूपकार्यनथी ॥ ६ ॥

नाणदंसणचरणशुद्धपरिणामजे ॥ तंतजोताने
जीवथीजिन्नते ॥ रत्नजेमज्योतिथीकाजकारण
पणे ॥ रहितएमएकतासहजनाणीमुणे ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ ज्ञानदर्शन तथा चारित्र इत्यादिक अनंतजे शुद्धआत्मानापरिणाम ठे ते तंतके०नियतपणाथीजोइयेंतो कांश्चीवथकी जिन्ननथी केमके ज्ञानादिक गुण जो जिन्नहोय तो आत्मानिर्गुणजरूपणे मानवोजोइयें तेतो नथी माटेजीवथी ज्ञानादिक गुणजिन्ननथी जेम स्फाटिकरत्नप्रमुख पोतानी ज्योतिथी जिन्ननथी शामाटे जे काज-कारणपणे कहेतां कांश्चुरवतुंनथी केमके जो रत्नथीज्योतिथयी एमकहियें तो ज्योति विना रत्नहंतुंजनही माटेरत्नथी ज्योतिथयी एम कहेवायनही तथा ज्योतिथी रत्न-युंएमपण नकहेवाय केमके रत्नविनाज्योतिपण किहांहती तेमाटे कार्य कारणपणेरहि-तते एमके०एरीते आत्मा तथाआत्मगुण ते जिन्ननथी सहजस्वजावेजअज्ञेदरे ऐक्य-ताते एवात नाणीमुणेके०जेज्ञानीहोयतेजाणे पणमूर्ख समजेनही ॥ ७ ॥

अंशपणनविघटेपूरणज्व्यना ॥ ज्व्यपणकेमकहुं
ज्व्यनागुणविना ॥ अकलनेअलखएमजीवअति
तंतथी ॥ प्रथमअंगेवंदिउअपदनेपदनथी ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ संपूर्णज्व्यना जेअंश कहेवा तेपणयुक्तनथी केमके जेवारेंअंशकहीयेतेवारें ज्व्यपणशानुं एगंनिच्चनिरवयवं॥अक्रियंसवगंचसामन्नं॥इतिमहाजाण्यवचनात् जेज्व्य

ते सामान्यते अने जेसामान्यते निरवयवते तथा अव्यपणकेम कहुं अव्यनागुणविना के० अव्यसंबंधी जेगुणतेविना अव्यपण केमकहेवाय कारणके गुणाणमासउदवंइत्युत्तराध्ययने १८ मे अध्ययने अव्यलक्षणंतथागुणपर्यायवत्त्वव्यं इतितत्त्वार्थवचनात् तथा पर्यायनयवालानीयुक्तियेंतो अव्यतेजनही परमाथें पर्यायजस्वतंत्रते यथाऊत्फणविफण कुंभखितादि अवस्थाथी चिन्न सर्पव्यते शीवस्तुते जोव्य तेरेतो ऊत्फणविफणादिक अव्यनाकहेवाय तेमाटे अव्यनथीतो अव्यना गुण क्यांथी होय जेम गाम नहोय तोतेगामनी सीमक्यांथी इत्यादिवत् महाजाण्यमांजोजो एटले एजा वजे अंशपण नकहुं अनेअव्यपण नकहेवाय युक्तियेंतोएम आव्युं अने आगममांतो अंशसहित पणव्यकहिये एमते गुणपर्यायवत्त्वव्यं एवचन सुचवेते ते माटे अकलके० कल्योनजाय अनेअलखके० लख्योनजाय एरीतनो जीवके० आत्मा ते अतितंतथीके० अत्यंतपणे निश्चयथकीजाणवो एटले कांश्कहेवायनही यतः वस्कातरएसबे ॥ सराणीयइतितकाजह्ननविज्ञाति ॥ मतितह्नगहेयाउंएअपइष्टाणस्सखेयसे सेणदीहेणहस्सेनवहेनतंसेनचउरंसेनपरिमंखेनकिन्हेननीलेनलोहिणनहाखिदेनसुक्खेनसुरजिगंधे नडुरजिगंधे नतिचे नकरुवे नकसाये नआंभिले नमहुरे नकरुडे नमउए नगुरुए नखहुए नसीए नउन्हे ननिन्हे नलुखे नकाउं नरुहें नसंग नइही नपुरिसे नअन्नहा परिसे सन्नेउवमानिविज्ञाये अरूवीसत्ताअपयस्सपयंनडि ॥ इत्यादिकआचारांगपंचमाध्ययने उद्देशेउष्टेकहुंते तेमांहेलाविषमपदोनो अर्थकरियेंतेंयें वस्कातके० मोक्षतेनेविषे रएके० राता सबेसराके० तेमोक्षस्वरूपकेहुंते तेकहेते सर्वस्वर निवृत्त्याते एटले कोइशब्देवाच्यनथी तक्काके० विचारजे आमहशे केआमहशे ते कहेवाय नही मतिजे उत्पातकीप्रमुख तेनो ग्राहजेनेविषेनथी तेपण उंएके० एकहुं ते पणकर्मकलंकसहित नथी अपइष्टाणस्सके० उदारिकादिकशरीरनुं प्रतिष्ठाननथी तथाखेअन्नेके० लोकालोकांनुं ज्ञायकते तथा नकाउंके० कायनथी नरुहेंके० संसारमांउगहुंनथी अन्नहा के० नपुंसकनथी परित्रेके० समस्तप्रकारेजाणते सन्नेके० सम्यक्काणेते तथा अपयस्सपयंनडिके० अवस्थाविशेषजे पदतेनथी जेने तेअपदकहिये एटले अपदते सिरुनेपद के० जेअजिधानतेनथी एटले सिरुनेकोइनामैंकहीबोलावीयें तेनथीइतिजावः ॥ ८ ॥

शुद्धताध्यानएमनिश्चयेंआपनुं ॥ तुळसमापत्ति

उषधसकलपापनुं ॥ अव्यअनुयोगसंमतिप्रसु

खथीखही ॥ प्रक्तिवैराग्यनेज्ञानधरियेंसही ॥ ए॥

अर्थ ॥ शुद्धताके० शुद्धस्वरूपनुं जे ध्यानतेहिजपोतानुं निश्चयरूपेंजाणवुं माटे हेप्रसु

सर्वपापनुंसमापत्तिऔषध सर्वदोषनाशनरसायन ते एकहिजठे जे शुरुउपयोगलक्षणते अने षट्द्रव्यनीविचारणारूप अनुयोग संमतिमहातर्कादिग्रंथयकीजाणीने साहिब-नीविधिसेवापूर्वक निराशंसतारूपजकि वैरागकेविषयविमुखता ज्ञानते शुरुउपयोग निश्चयथकीएहीजचित्तमांधरिये कार्यसाधकताएहिजठे एटले जक्तिदशा वैराग्यदशा ज्ञानदशा एत्रणकार्यसाधकताठे तिहांचोथोगुणगणोजक्तिमुख्ये पांचमो षष्ठोगुणगणो वैराग्यदशामुख्ये क्षीणमोहादिकगुणगणो ज्ञानदशामुख्ये इत्यादिद्रव्यजावेंसर्वजा-णवी मुख्यता गुणताये एकेत्रणेएकइत्यादिव्यक्तता ग्रंथांतरथीजाणवी ॥ ए ॥ आ-गाथानोअर्थ ज्ञानविमलसूरिनाटबाउपरथीलख्योडे.

जेहअहंकारममकारनुंबंधनं ॥ शुद्धनयतेदहेदहनजेमइंधनं ॥ शुद्ध
यदीपिकामुक्तिमारगजणी ॥ शुद्धनयआधिबेसाधुनेआपणी ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेअहंकारकेमान ममकारकेममत्व तेनुं बंधनकेकारण एटलेअहंकार तथा ममकारनुंमुखरागद्वेषठे तेरागद्वेषथी अहंकार तथा ममकारहोय तेरागद्वेषने दहनजेमइंधनकेजेमअग्नि लाकडांने बाढीनाखे तेनीपेठे शुद्धनयकेआत्मतत्त्वचित्त-नरूपध्यानते दहेकेबाळे एटले शुद्धध्यानथी रागद्वेषबढी जस्मथाय शुद्धनयके निश्चयनयतेमोक्षमार्गनोदीवोठे केमके मोक्षमार्गेगमनकरतां अजबाळुंकरे माटेजे शुद्ध नयतेज साधुने आपणीकेपोतानी आधिकेसंपत्तिठे यतः दीपिकाखडुनिर्वाणेनिर्वाण-पथदर्शिनि ॥ शुद्धात्मचेतनायाच साधूनामक्योनिधिः ॥ १ ॥ इतियोगनिर्णये ॥ १० ॥

सकलगणिपिन्नसारजेणेलहुं ॥ तेहनेपणपर
मसारएहजकहुं ॥ उंचनिर्युक्तिमांएहविणनवि
मिटे ॥ दुःखसविवचनएप्रथमअंगेघटे ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ गणिकेआचार्य तेनासकलकेसमग्रगुणरूपरत्ननी पिटककेपेटीएटले द्वादशांगीरूपजेगणिनीपेटी तेनो सारकेप्राधान्यपणुं तेजेणे लहुंकेजाण्युंठे एहवा समस्त द्वादशांगीनाजाणने पण परमसारकेप्रधानरहस्यपरमसारतेएजशुद्धनयपरि-णमनरूपकहुंठे एद्वादशांगीना जाणनेपण निश्चयनयज सारकहुंठे तोबीजानीशीवात एमश्रीउंचनिर्युक्तिमध्येकहुंठे यतः परमरहस्यमिसीणंसम्मत्तगणिपिडगक्षरियगगराणं॥ परिणामियंपमाणंनिष्ठयमवलंबमाणाणं ॥ १ ॥ इति तोएहविणकेएनिश्चयनयसमज्या विना दुःखकेपापते नविमिटेकेनटले तथा कोइकप्रतमां एहविणनघटे एमलख्युंठे तेनविघटेकेदुःखउंचुं नथाय माटे बेहुनो जावार्थएकजठे एसर्ववचन प्रथमअंगेघ-

टेके० श्रीआचारांगसूत्रमां घटमानठे युक्तठे जेएगंजाणइसेसवंजाणइ जेसवंजाणइ
सेएगं जाणइ इत्यादिपाठात् ॥ ११ ॥

शुद्धनयध्यानतेहनेसदापरिणमे॥ जेहनेशुद्धव्यव
हारहीयमेरमे ॥ मलिनवस्त्रेयथारागकुंकुमतणो ॥
हीनव्यवहारचित्तएदहीनविगुणो ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एटलीवार शुद्धनयनीमुख्यतायेंवातकही हवेकोइक एमसांजलीनेएकांतनि-
श्चयनयजअंगीकारकरे अनेव्यवहारनय लेखामांगणेजनही तेने शिक्षाकरेठे जे पूर्वो-
क्तप्रकारें शुद्धनयनुंजे ध्यान तेतो तेप्राणीनेसदानिरंतरपरिणमे जेप्राणीनेशुद्धव्यवहा-
रसंयमानुष्ठानप्रवृत्तिरूप हीयडेरमेके० हृदयनेविषेरमे तेनाऊपरदृष्टांत कहेठे जेम मे-
लांवल्लनेविषे कंकुनोअथवा केसरनोरंग नलागे तेमज हीणाव्यवहारवंतनाचित्तने न-
विगुणोके० गुणनहोय एटले व्यवहारविनानिश्चयपरिणमेनही ॥ १२ ॥

जेद्व्यवहारसेढीप्रथमभांफता ॥ एकएआदरे
आपमतमांफतां ॥ तासऊतावलेनविटलेआ
पदा ॥ दुधितइछायेंउंबरनपाचेकदा ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ जेप्राणी व्यवहारश्रेणीरूपजेअनुक्रम तेतोप्रथमभांडेठे तथा एकएआदरे
के० एकलोएनिश्चय नयज आदरेठे आपमतमांढतांके० पोतातुं मतदृढकरतां एक जव-
स्थितिऊपर दृढथयाठे पणउद्यम करतानथी तोतेनीबतावले आपदाटलेनही एटले
एकलोनिश्चय पोकारवाथी संसारपरिभ्रमणरूप आपदा टलेनही जेमदुधितके० भू-
ख्यानीइछायें उंबरनाफलकदापि नपाके एटले उंबरफल ते जलसेकादिकक्रियायेपाके
पणइछामात्रेनपाकेइतिज्ञावः ॥ १३ ॥

जावलवजेद्व्यवहारगुणथीजले ॥ शुद्धनयजा
वनातेदहीनविचले ॥ शुद्धव्यवहारगुर्योगपरिण
तपणुं ॥ तेहविणशुद्धनयमांनहितेघणुं ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जावके० रुनाअध्यवसायनो लवके० अंशतेपण व्यवहारपडिनालिकारूप गु-
णथी जलतोहोय एटले व्यवहारसहितहोय तो शुद्धनयजावनाके० शुभ्रअध्यवसाय-
नीजेजावना घोलना तेतेप्राणीथी नविचलेके० खसेनही एटले शुद्धनयनीजावना तेतो
तेवारे स्थिरथायके जो व्यवहारयुक्तहोयतो; अन्यथा क्षणतोलो क्षणमासोथाय ते-

शुरूव्यवहारतो गुरुयोगके० गुरुनासंयोगे एटले गुरुकुलवासें निर्मलव्यवहारथाय तेशुरू-
व्यवहारथी परिणतपणुंके० परिपक्वपणुं होय एटले शुरूनयमां परिपक्व तो जेशुरूव्यवहार-
वंत होय तेहजथाय अन्यथा शुरूव्यवहारविना शुरूनयतेरीशकेनही अने तेहविणके० ते
गुरुयोगशुरूव्यवहारविना शुरूनयमांके० अध्यात्ममां नहीते घणुंके० तेजे परिणतपणुं ते
घणुं न होय एटले गुरुकुलवासे शुरूव्यवहार अने शुरूव्यवहारेपरिपक्वपणुं निश्चयमां नि-
श्चलपणुं होय इति एटले जोगुरुयोगव्यवहारशुरूहोयतो शुरूनयमां परिपक्वता होय ॥१४॥

केइनविजेदजाणे अपरिणतमती ॥ शुद्धनयअति
हिगंजीरठेतेवती ॥ जेदलवजाणतांके० इमारगतजे ॥
होयअतिपरिणतीपरसमयस्थितिजजे ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ एरीते केटलाकप्राणी अपरिणतमतीके० अपरिणामीतेने नविजेदजाणे के०
अनेकप्रकारनी खबरनपडे इहां जेदते अपवाद उत्तर्ग निश्चयव्यवहारप्रमुख जाणवा
तेनजाणे अपरिणतमतीशब्दे व्यवहारनयवालाढीजियें तेकेमनजाणे जे शुरूनयअति-
हिगंजीरठेके० उपलानयते अत्यंतगंजीरठे एटले एजावजे आगला १ नैगम २ संग्रह ३
व्यवहार एत्रणनय यद्यपि अपरिणतमतीजाणे पणनिश्चयनय तो अतिगंजीर उपयो-
गरूपनयमां खबरनपडे इति जाव एटलेजे व्यवहारनय एकलोमाने तेनेउपकोदीधो हवे
एकलोनिश्चयनय मानेतेने उपकोदेठे केटलाकप्राणी जेदलवजाणतांके० जेदनो अं-
शमात्रजाणतांमार्गने तजेके० ठांमीदे एटले अंशमात्र कांडकशिख्युंसांजड्युंठे तेव-
चनजाणे तेथी महा अहंकारधरता एमजाणेजे निश्चयस्वरूपनी वातो आपणे जाणिये
ठैये एवी बीजोकोणजाणेठे अने आपणे आत्मस्वरूपजाण्युं एटले क्रियानुं शुं कामठे
क्रियातो ज्ञाननीदासीठे इत्यादिकवचन बोलीक्रियानकरे अनेमार्ग ठांवे एवीरीते जे
अतिपरिणामिथाय तेशुंकरे तेकहेठे जे समय जेसिद्धांत तेनी परके० उत्कृष्टस्थिति
तेमर्यादा तेनेजजे एटले सिद्धांतमां उत्कृष्टी स्थिति जेनिश्चयनीवातोकरवी तेजजेके०
करे अथवा परसमयस्थितिजजेके० अन्यदर्शननीस्थितिजजे एटले एकांतनिश्चयनय-
वादी दिगंबरादिक तेपरदर्शनीकहियें तेवारेपणपरदर्शनिनीस्थितिजजी इतिजावः ॥१५॥

तेहकारणथकी सर्वनयनविकह्या ॥ कालिकश्रुतमां
हेंतीनप्रायेंलह्या ॥ देखीआवश्यकेंशुद्धनयधुरें
जणी ॥ जाणियेंऊलटीरीतिबोटिकतणी ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ तेकारणथकी निश्चयपरिणामी तेएकली परिणामी वातोकरीनेमार्ग उपा-
नीनाखशे एवुंजाणीने १ नैगम २ संग्रह ३ व्यवहार ४ कृजुसूत्र ५ शब्द ६ समजि-
रूढ ७ एवंजुत ए सर्वनयनथीकह्या किहां नथीकह्यातेकहेठे कालिकश्रुतमांहेके० आ-

चारांगादिक काखिकश्रुतनेविषे तीनप्रायेंलह्याकेवहुलतायें १ नैगम २ संग्रह ३ व्यवहार एत्रणनयलख्याते एवात ग्रंथकार शिष्यनेकहेतेजेदेखी आवाश्यकेकेआवाश्यक-निर्युक्तिमां देखजो एटखेकाखिकश्रुतमां प्रायेत्रणनयकहाते एम आवाश्यकनिर्युक्तिमां कछुंते यतः एएहिंदिष्टिवाए ॥ परवणासुत्तश्रुतकहणाय ॥ इहपुणअणज्जुवगमौ ॥ अहिगा-रोतीहिंउसन्नं ॥ १ ॥ पायसंववहारं ॥ तेहिंतेहिंउजलोएतेणं ॥ परिकम्मणठंकाखिय ॥ सुतेतद-हिगारो ॥ ३ ॥ इत्यावश्यके एरीततोश्वेतांबरपदेते जे पूर्वव्यवहार समजावीने पढे निश्च-यनीवात समजावेइति तथाहवेदिगंबरनीप्रक्रिया दूखवेते जेशुद्धनयधूरेंकेनिश्चयनय-धूरेते तेमाटे बोटिककेदिगंबरनीरीती तेउलटीकेविपरीत जाणीये जेमाटे पहेलांथी निश्चयनय समजावे एटखे व्यवहारमां दृष्टिरेजनही माटे विपरीतकहिइतिजावः ॥ १६ ॥

शुद्धव्यवहारगेगळकिरियाथिति ॥ दुप्पसहजाव
तीरथकह्युंतेनीति ॥ तेदसंविज्ञगीतार्थथीसंज
वे ॥ अवरएरंडसमकोणजगलेखवे ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ तेमाटे व्यवहार तेप्रधानते तेशुद्धव्यवहारतो सुविहितगळजे साधुसमुदाय तेनी क्रियानी जेस्थिति तेमांते एटखे शुद्धव्यवहारते सुविहितगळमां होय दुःप्रसह-नामा आचार्यजेपांचमाआराने ठेडेशे जावकेतिहांलगें नीतिकेनिरंतर तीर्थकछुंते यतः इयसबोदययुगपवर ॥ सूरिपोचरणसंजुएवंदे ॥ चक्रुत्तरदुसहस्त ॥ दुप्पसहतेसुह-म्माइ ॥ इतिदुसमसंधस्तोत्रे तथा वासाणवीससहसा ॥ नवसयतिमासपंचदिणपहरा ॥ इकाधडियादोपल ॥ अस्करशुआलजिणधम्मो ॥ इतिदीपाळीकट्ये ॥ तेतीर्थतो गीतार-थसंविज्ञहोयतेथीज संजवे एटखे नाणकिरियाहिंसुस्कोइतिजाण्यवचनात् एटखेज्ञानक्रि-याथी मोक्ष तेज्ञानक्रिया तोगुणते अने जेगुणते तेगुणीथी अजेवरूपते तेमाटेसंवि-ज्ञशब्दे क्रियावंतआव्या अने गीतार्थशब्दे ज्ञानवंतआव्या तेसंविज्ञ गीतार्थथीजे बीजा तेपरंडासरिखाजाणवा तेने जगतनेविषे कोणलेखामांगणेते ॥ १७ ॥

शास्त्रअनुसारजेनविठेताणियें ॥ नीतितपगळनी
तेजलीजाणियें ॥ जीतदाखेजिहांसमयसारू
बुधा ॥ नामनेठामकुमतेनहीजसमुधा ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ तेसंविज्ञगीतार्थ परमार्थेतोतेने कहियेजे शास्त्रने अनुसारें हवेंताणेनही शास्त्रना अकारदेखे एटखे पोतानोकदाग्रहभूकीआपे एवीरीती तोतपगळनी जलीके घणीउत्तमते एटखे तपगळमां पंचांगीप्रकरणादिकजे सुविहितना कखाग्रंथ तेसर्वप्र-माणते एमजाणियें इतिजावः जिहांके जेतपगळनेविषे बुधाके पंकितलोक तेसमय-

सारूके०सिद्धांतप्रमाणे जीतदाखेके०वर्तमानकालनोजीतदेखानेजे जेतपगहनां नाम अने ठामके०स्थानक तेकुमतेके०कदाग्रहे मुधाके०फोकट जसके०जेना नही के०नथी एटले एतपगहनांजेनामठामतेसर्वगुणनिष्पन्नजे ॥ १८ ॥

नामनिर्ग्रंथजेप्रथमएहनुंकह्युं ॥ प्रथमअरुपाट
लगेंगुरुगुणेंसंग्रह्युं ॥ मंत्रकोटीजपीनवमपाटेय
दा ॥ तेहकारणथयुंनामकोटिकतदा ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ हवे तपगहनां नामधुरथकी अनुक्रमे निष्पन्नजे तेकहेजे प्रथमश्रीसुधर्मा खा-
मीथी निर्ग्रंथएहनुं नामप्रथमकह्युं तेप्रथमना आठपाटलगें गुरुगुणेंके०मोहोदेगुणे नि-
स्पृह्यतारूपगुणेंकरी संग्रह्युंके०ग्रह्युंजे पठे नवमेपाटे सुस्थित सुप्रतिबद्धआचार्यें कोटी-
वार सूरिमंत्रजपीनेरह्याबीजाआचार्यते चारलाख तथा सवालाखमंत्रजपे एटलेसूरि-
मंत्रपुरोथयो अने एवेआचार्यें कोटीवारजप्यो तेकारणके०तेहेतुये तेवारे कोटीकनाम
कहेवाणुं एटलेएनामपणगुणनिष्पन्नजेपणकोशमतकदाग्रहेनथी ॥ १९ ॥

पंनरमेपाटेंश्रीचंद्रसूरेंकह्युं ॥ चंद्रगहनामनिर्म
लपणेंविस्तह्युं ॥ सोलमेपाटवनवासनिर्मम
मति ॥ नामवनवासीसामंतज्योयति ॥ २० ॥

अर्थ ॥ तेकोटिकगह चंडदपाटलगेंचाह्युं तेवारपाठ पंनरमेपाटेंश्रीवज्रसेनाचार्यना
शिष्य चारथया तेलकमूलनी हांडी व्यवहारीयाने घरेचडी तेवारेबीजे हीनेसुकाल-
थशे एमकही जीवाच्या तेव्यवहारीये तथा तेना चारपुत्रे उपकारजाणी चारित्र लीधुं
तेचार शिष्यनांनाम १ नागेंद्र २ चंद्र ३ विद्याधर ४ निवृत्ति एचार थया तेचारे आ-
चार्यपदपाभ्या तेमां चंद्रनामाआचार्यपन्नरमे पाटेथया तेउथी त्रीजोचंद्रगह एनुंनाम
निर्मलपणे विस्तार पाभ्युं तेपण गुणनिष्पन्नथयुं पण मतकदाग्रहे थयुंनथी पठेसोल-
मेपाटे वनमां वस्या ममत्वरहित जेनीमतिहति एवाआचार्यथया माटे वनवासीनाम
चोथुकहेवाणुं तेआचार्यनुंनामसाजंतजद्र यतिके०जितेंद्रियहत्तुं ॥ २० ॥

पाटठत्रीशमेसर्वदेवाजिधा ॥ सूरिवरुगहतिहां
नामश्रवणेंसुधा ॥ वस्तुलेंसूरिपदआपीऊंतेव
ती ॥ वलीयतसबहुगुणेंजेहवाध्यायती ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ तथा ठत्रीशमे पाटेसर्वदेवाजिधनामेसूरिथकी बडनाजाडतलें सूरिपद
आप्युं माटे बडगह बिरुदथयुं तेश्रवणनेविषे सुधाके०अमृतसमान जाणवुं एटले बडना-
जाडहेठें आचार्यपदआप्युं माटे वरुगह अने वलीते आचार्यने गुणवंतयतिनो समुदाय

बहुवृक्षिपाम्यो एटले साधुनोसमुदाय तेवढनीपेठेविस्तारपाम्यो तेथीवडगढ कहेवाणो
एनाम पणगुणनिष्पन्नते तेमाटेवडगढनामथयुं ॥ ३१ ॥

सूरिजगचंदजगसमरसचंद्रमा ॥ जेहगुरुपाटेचळअ

धिकचालीसमां ॥ तेहपाम्युंतपानामबहुतपकरी ॥

प्रगटआघाटपुरीविजयकमलावरी ॥ ३२ ॥

अर्थ ॥ पठे जगतचंद्रसूरिजे जगतनेविषे उपशमरसेकरी चंद्रमासरिखाथया एटले
चंद्रमाअमृतसरसेजखो तेमआचार्य ते समतारसेजरेला मोटापाटनाधणी चळअधिक
चालीसमांकेचुम्मालीसमेपाटेथया तेणे श्रीआंबिलवर्द्धमानादिकबहु तप करीने प्रग-
टपणें आघाटकेठडयापुरनेविषे राणोजी हस्तीउपर चढीआवताहता तेवारें श्रीजग-
चंद्रसूरि वर्द्धमानतपखागटकरता दुर्बल शरीरनाधणी सन्मुखआवताहता त्यारे राणें
प्रधानने पूज्युंजे एकोण आवेठे प्रधानेकथुं हेमहाराज घणामोहोटा तपनाकरनार
आचार्यआवेठे त्यारे राणोजी हस्तिऊपरथी हेठाउतरी नमस्कारकरीने महातपा ए-
डुंबिरुददीधुं त्यारे प्रधानेकथुं महाराज महापद काडीनाखो नहीतरलोक महातपाने
ठेकाणेमहात्माकहेसे तेमाटे महापद मकहो तेसांजळी राणाजीयें तपानामदीधुं ए
पण गुणनिष्पन्न ठडुंनामथयुं पणतपाएडुंनामकदाग्रहधीधयुंनथी तथा विजयकमला-
वरीकेपराणाजीनी सजामां चौख्यासी वादीथोने जीतीने जयलक्ष्मीवस्था त्यारे राणे
हीरखाजगचंद्रसूरिकहीबोलाव्या ॥ ३१ ॥

एहषटनामगुणठामतपगणतणा ॥ शुद्धसद्वहणगु

णरयणएहमांधणा ॥ एहअनुगतपरंपरजणीसेव

ता ॥ ज्ञानयोगिविबुधप्रगटजगदेवता ॥ ३३ ॥

अर्थ ॥ एषटनामकेएपूर्वोक्तनाम तेकेवांठे जे गुणनां स्थानकठे ते तप गणत-
णाकेतपगणना जाणवा शुद्धसद्वहणाकेशुद्धअक्रावंत गुणरयणकेगुणरूपरत्न तेए
तपगणमां घणाले एटले अक्रावंत गुणवंतघणाले एअनुगतपरंपरकेस्वतंत्रपरंपरा आवी
एटले जेनीपरंपरामां त्रुटपडीनथी तेनुंनाम अनुगतपरंपराकहियें तेजणीकेतेमाटे से-
वताकेगसेवाकरता एवाकोणजे जे ज्ञानयोगिविबुधकेज्ञानसंयोगवंतापंडित अनुगत-
परंपरानीसेवाकरेते इतियोगः प्रगटजगदेवताकेए जगतनेविषे प्रगटपणे देवताजठे
एटलेपंडितलोकशुद्धपरंपरानीजसेवाकरे ॥ ३३ ॥

कोइकहेसुक्तिठेविणतांचीथरां ॥ कोइकहेसद्वजजमतांधरदहियरां ॥

मूढएदोयतसभेदजाणेनही ॥ ज्ञानयोगेक्रियासाधतांतेसही ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ हवे सर्वअधिकारकहीने ठेके निश्चयतथा व्यवहारनयफलाववातेफलावे
 ठे कोशकव्यवहारनयवादिकहेठे जेविणतांचिथरांकेपडिलेहणा पडिकमणादिक तथा
 फाटांनुटांवस्त्रादिकपहेरतां इत्यादिक कष्टकरतां मुक्तिठेकेमुक्तिपामियें तथा कोश-
 कनिश्चयवादीएमकहेठे जे सेहेजरीतेघरनेविषे दहिथरांजमतां उपलक्षणथी पवरमो-
 दकप्रमुखलेवा एटले निश्चयनयवालाकहेठे जेकष्टकरेशुंथाय खुबखातुंपीतुं पण तत्व-
 ज्ञानथयु एटलेसिद्धिजाणवी एवीजूदीजूदीरीतना बोलनाराते बेहु मूढकेमूर्खठे ए-
 टले तेमोक्षसाधवानो जेदकेप्रकारजाणतानथी केमके ज्ञानने संयोगेक्रियासाधतां
 सहीकेणतेमुक्तिसत्यठे यतः नाणकिरियाहिंमुखोश्तिज्ञाप्यवचनात् तथा हयंनानंकि-
 याहिणं ॥ इयाश्चज्ञाणजक्रिया ॥ पासंतोपंगुलोदद्वो ॥ धावमाणोअग्रंध ॥ १॥ एवंसत्वे
 विनया ॥ मिहदिष्ठिसपरक्कपडिबद्धा ॥ अन्नोन्ननिस्सियाऊण ॥ हवंतिते चैवसम्मत्तां ॥ १॥
 इत्यादिक आवश्यकनिर्युक्तिवचनात् ॥ १४ ॥

सरलजावेंप्रजोशुद्धएमजाणतां ॥ हुंलहुंसुजशतुक्त
 वचनमनआणतां ॥ पूर्वसुविहिततणाग्रंथजाणीकरी ॥

मुक्तहोजोतुक्तकृपाजवपयोनिधितरी ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ माटेहे प्रजो एमकेपरीते सरलस्वजावें करीबेहुनयेसिद्धिठे परीतेजाणतां
 पणकपटेनही जेकहे एक अने चित्तां बीजुंदोय एम कपटसहित नही तथा तुक्त-
 वचन मनआणतांकेपूर्व ज्ञानक्रियाज्यांमोक्षः एमजाणतां तथा मनआणतांकेप्रति-
 तकरतां थकां सुजशकेजलोजे जशतेहुंपामुं एटले मुनिराजप्रमुख सुविहितलोक ज-
 लोजशबोले एवीस्याद्वाददृष्टि केमथयीतेकहेठे जे पूर्वसुविहिततणा केपूर्वाचार्य श्री-
 हरिचंद्रसूरि तथाधर्मदासगणी ज्ञाप्यकारजी उमास्वातिवाचकप्रमुखना जेग्रंथते जा-
 णीकरीने सम्यक्ज्ञानेकरी स्याद्वाददृष्टिथयी तेएवीदृष्टितो प्रजुकृपाथी थाय तेमाटेप्र-
 जुपासे प्रार्थनाकरेठे जेजवपयोनिधिकेजेसंसारसमुद्र तेनेविषे तुक्तकृपाकेतमारीदया
 तद्रूप तरीकेजहाज तेमुक्तहोजोकेमारयाजो एटलेसंसारसमुद्रमां तमारी कृपारूप-
 जहाज मारयाजो एसोलमीढालनेअंतेस्याद्वाददृष्टिनी सिद्धिकही एवीदृष्टि पोतानी
 थयी तेथीउपनोजेहर्ष तेहर्षेकरीसतरमीढालमां बोलेठे ॥ १५ ॥

॥ ढाल सतरमी ॥

॥ कडखानीदेशी ॥

आजजिनराजसुजकाजसिंहांसवे ॥ वीनतीमाह
 रीचित्तधारी ॥ मार्गजोमेंलह्योतुक्तकृपारसथकी ॥
 तोहुइसंपदाप्रगटसारी ॥ आज ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हेजिनराज आजके० जेदिवसे स्याद्वाददृष्टियें उलखाणथुं तेदिवसे क-
वीश्वरनुं वर्त्तमानढे तेमाटेआजकहियें तेआजे मारां जेकार्यतेसर्वसिद्धथयां शामाटे
जेमारीवीनती चित्तमांपरमेश्वरेधारी यद्यपि परमेश्वरतो वीतरागढे कोइनी वीनती
चित्तमांधरतानथी तोपण परमेश्वरनीजकिजनितकार्य जक्तलोकने थयुं माटेकारणे
कार्योपचारकरीनेकहेढेके जोतुज्जुपारूपरसथकी मॅमार्गलहोके० हुंमार्गपाम्यो अने
तेमार्गरूप सारीके० मनोहर संपदा माहरेप्रगटथयी ॥ १ ॥

वेगलोमतहुजेदेवमुळमनथकी ॥ कमलनावन

थकीजेमपरागो ॥ चमकपाषाणजेमलोहनेखेंच

से ॥ मुक्तिनेसेहेजतुज्जुक्तिरागो ॥ आज० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ माटे मारामनथकी वेगळा मतथाजो एटले घटमारहेजो जेम कमलना
वनथकी परागोके० वासना दूरहेतीनथी एटले जेमकमलनीवासना तेकमलना
वनमारहे तेम तमेमाराचित्तमां रहेजो चमकजातीनो कोइपठर विशेष ते जेम लो-
हने खेंचसेके० जेम लोढानखेंचे एटले एपठरनो एवो सेहेजखजावढे जे लोढुं वे-
गळुंढोय तोपण तिहांथीपोतानी मेळे आवीने पठरनेवळगे तेरीते तमाराजपर माह-
रोजेजक्तिरागढे तेखजावेजमुक्तिनेखेंचशे ॥ २ ॥

तुंवसेजोप्रजोहर्षजरहीयमळे ॥ तोसकलपापनाबंधनूटे ॥ जगते

गगनसूरयतणेमंमळे ॥ दहदिशिजेमतिमिरपमलफूटे ॥ आ० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हेप्रजो हर्षजखुं जेमारुंहीथुं तेनेविषे जोतुंवसे तोसमस्तजेजवांतरे पाप
नाबंधकल्याढे तेजुटीजाय तिहांदृष्टांत कहेढे जे गगनके० आकाशनेविषे सूर्यनावि
माननुं मंमळ तेजगेथके दहदिशिके० दशेदिशानेविषे जेम तिमिरके० अंधकारन
पमलजे समूहते फूटेके० नाशपामे तद्धत् पापपमल नूटे ॥ ३ ॥

सिंचजेतुंसदाविपुलकरुणारसें ॥ मुळमनेशुद्धमतिकल्पवेळी ॥ नाण

दंसणकुसुमचरणवरमजरी ॥ मुक्तिफलआपशेतेएकेली ॥ आ० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ विपुलकरुणारसेंके० विस्तारवान करुणारूपरसेंकरीने माह्वारामननेविषे
शुद्धमतिरूप कल्पवृक्षनीवेळीते हेस्वामीतुंसिंचजे इतिजावः तेसिंच्यांथकां ज्ञानदर्शन-
रूपतो फूलआवशे तथा प्रधानचारित्ररूप मंजरीके० मांजरळागशे तेवारपढे मुक्ति-
रूपफलने आपशे तेएकेलीके० तेयुद्धमतिरूपकल्पवेळडी एकलीआपशे ॥ ४ ॥

लोकसन्नाथकीलोकबहुवाडलो ॥ राजलोदासतेसविजवेषे ॥ एकतु

जआणसुंजेहरातारहे ॥ तेहनेएहनिजमित्रदेखे ॥ आज० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ लोकसंज्ञा जेगाडरियोप्रवाह तेथकी लोकवहुवाडलोके० घणोलोक घेलो थयोळे पणराजलोदासके० राजानोदास एटळे तमारोदास एवोजेहुं ते सर्वगाडरिया प्रवाहनेउवेखुं पटळे खात्रमां आणतोनी मात्र एक अद्वितीय तुजआणसुं-जेरातारहेके० तमारी आझाथी जे रंगाणाळे तेने ए मारो आत्मा ते पोतानो मित्र करीजाणेळे पटळे तमारीआणाथीजे बाह्यळे तेने उवेखुं पण तमारी आझा-वंतने साधर्मिकसंवंधपणामाटे मित्रकरीजाणुं इतिचावः ॥ ५ ॥

आणजिनजाणतुजएकहुंशिरधरुं ॥ अवरनीवाणीनविकानेसुणियें ॥

सर्वदर्शनतणुंमूलतुजशासनं ॥ तेणतेएकसुविवेकथुणियें ॥ आज० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हेजिनके० सामान्यकेवलीमां जाणके० सूर्यसरिखातारी एक अद्वितीय आझाते हुं मस्तकंधरुं अने अवरके० बीजानीवाणीते कानेसांचलियेंनही एटळे बीतरागनी आझा आदरीयें पण अवर जे रागीछेथी तेनां वचन काने न धरियें इति चावः सर्वदर्शनके० सम्यक्त केमके सकलनयश्रद्धायें सम्यक्त यडुक्तं महाजाण्ये यावड्यावयणपहा ॥ तावड्यानयाविस कमया॥ चेवहुंतिनयवाया॥सम्मत्तंसमुदियासवे ॥ इतिवचनात् तेमाटे समकितनुंमूलते तुजशासनके० तमारी आझाळे अथवा षट-दर्शननुंमूलते तुजशासनळे पटळे सर्वदर्शन तेतमाराजदर्शननाश्रंशळे तेमाटे त-मारी आझातेज एक अद्वितीय जलाविवेकेकरी स्तवियेंथैयें पटळे सर्वदर्शननुं मूल ढांडी अवरनीस्तवना कोणकरे इतिचावः ॥ ६ ॥

तुजवचनरागसुखसागरेहुंगणुं ॥ सकलसुरमनुजसुखएकबिंदू ॥ सा

रकरजोसदादेवसेवकतणी ॥ तुंसुमतिकमखिनीवनदिणंदू ॥ आज०॥७ ॥

अर्थ ॥ तमारा वचनऊपर जेराग एटळे जैनागमनोजेराग तडूपजे सुखसमुद्रना समूह तेआगल समस्तदेवता तथासमस्तमनुष्य चक्रवर्त्यादिकनांसुख तेएकबिंदुस-मान हुंगणुंके० हुंमानुंहुं तेमाटे हेदेव सदासर्वदा तमारो हुंसेवकहुं तेनी सारके० संजालकरजो पटळे तमारासरिखो करजो तमे सुमतिरूपजे कमखिनी तेनुं जेवन तेनेविपे दिणंदूके० सूर्यसरिखाळे पटळे सूर्यजेम कमखिनीने विकस्वरकरे तेम सुम-तिरूपकमखिनीने तमे विकस्वरकरो पटळे तमाराथी सुमतिआवे इतिचावः ॥ ७ ॥

ज्ञानयोगेंधरीतृप्तिनविलाजियें ॥ गाजियेंएकतुजवचनरागें ॥ शक्तिउ

द्धासअधिकोहुसेतुजथकी ॥ तुंसदासकलसुखहेतजागें ॥ आज०॥८॥

अर्थ ॥ ज्ञानयोगमां तृप्तिधरीने पटळे ज्ञानमां मधरहीने क्रियानुष्ठान करतां

खाजियेनही पण सावधानथयीने एकतमारा वचननेरागेंकरीगाजियें एटले कोशक
ज्ञानवादिक्रियानुष्ठान उथापतोहोय तेने आगमवचनेकरी गाजीनेजवावआपियें ए
रीतें प्रवर्त्ततां तुजथकीके० तमारा वचनथकी एटले तमारीआज्ञाथकी शक्तिनोड
ह्वास पणअधिकोथशे पणगळियांथयीने बेशीरहेतां वीर्योह्वासनहिवाधे उलटुंआ
खसवधसे इतिजावः एवीरीते प्रवर्त्तनकरतां कारणद्वारे कर्त्ताने फलदेखाडेढे तुंसदा
सकलके० तमे सदानिरंतर समस्तसुख जेसिद्धिनांसुख तेनो हेतुके० कारणते जागे
के० जागतोढे एटले ज्ञानक्रियाच्यां मोक्षः एप्रचुनुं वचनढे तेवचनथकी प्रव्यप्राणी
अजरामरसुखनुं जाजनथाय तेमाटे सिद्धिनोहेतु पणतुंहिजथयो इतिजावः ॥ ७ ॥

वस्तुपागळनंदनवनेसुरतरु ॥ हीरविजयोजयोसूरिराया ॥ तास

पाटेविजयसेनसूरिसरू ॥ नितनमेनरपतिजासपाया॥आज० ॥ ९ ॥

॥ अर्थ ॥ श्रीजगच्चंद्रसूरियें तपाबिरुद्धरावुं एमोहोटोतपगळतडूप नंदनवनने
विषे सुरतरुके० कटपट्टसमान श्रीहीरविजयसूरि जयोके० जयवंतोवर्तो सूरिराया-
के० बीजाआचार्यमां राजासरिखाथया तेहनेपाटें श्रीविजयसेनसूरि सर्वआचार्योमां
ईश्वरतुल्यथया जेमनांचरणकमलने नरपतिके० पादशाह तेनिरंतर नमस्कारकरताह-
ता एटले एजावजेपादशाहजाहांगीरे षटदर्शनपरिह्वानेअर्थें सर्वदर्शनीनेतेमाव्या तेमां
जैनदर्शनमांदेखा श्रीविजयसेनसूरिगयाहता तेमणेसर्वदर्शननोपराजयकखो तेवारें पा-
दपादशाहेकळुंजे श्रीहीरविजयतेगुरु अने तमे सवाइ गुरुथया इतिजावः ॥९॥

तासपाटेंविजयदेवसूरिसरू ॥ पाटतसगुरुविजयसिंह-

धोरी ॥ जासहितसीखथीमार्गएअनुसखो ॥

जेहथीसविटलीकुमतिचोरी ॥ आज० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ वलीतेनेपाटें श्रीविजयदेवसूरिथया तथा तेमनापाटें श्रीविजयसिंहसूरि
तेगळनो जारवेहेवाने वृषजसमानधोरीथया जेमनी हितसीखके० आज्ञापामीने में
एसंवेगमार्ग आदखो एटलेएजावजे श्रीजशोविजयजीउपाध्यायें पण एउनी आज्ञा
पामीने क्रियाउद्धारकखो तथा श्रीविजयसिंहसूरिना शिष्य अनेक हता तेमां सत्तर
शिष्य सरस्वतीविरुद्धारीहता तेसर्वमां मोहोटा शिष्य पंडितश्रीसत्यविजयगणीहता
तेमणे श्रीपूज्यनी आज्ञापामी क्रियाउद्धारकीधो तेमाटे एमकळुंजे मार्ग एअनुसखोके०
एसंवेगमार्गआदखो जेआदरवाथकी तीर्थकरअदत्त गुरुअदत्त इत्यादिक कुमतिकदा
अहुरूप चोरीटलीगयी एश्रीतपगळना आचार्योनी परंपरा कही ॥१०॥

हीरगुरुशीसञ्चवतंसमोटोहुं ॥ वाचकाराजकल्या
णविजयो ॥ हेमगुरुसमवर्गेशब्दअनुशासने ॥
शीसतसविबुधवरलाजविजयो ॥ आज ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवे उपाध्यायजी पोतानी परंपराकहेढे तेपूर्वे कल्याश्रीविजयसिंहसूरितेना
शिष्यसमुदायमां अचवतंसके ॥ मुकुटसमान महोटाथया वाचकाराजके ॥ उपाध्यायोमां
राजासरिखा एवा श्रीकल्याणविजय उपाध्यायथया ते शब्दअनुशासनेके ॥ व्याकरण
शास्त्रमांतो हेमगुरुसमवर्गके ॥ श्रीहेमाचार्य सरिखाथया वली तेमना शिष्य विबुधवर-
के ॥ सर्वपंक्तिमां शिरोमणी एवा श्रीलाजविजयगणीथया ॥ ११ ॥

शीसतसजितविजयोजयोजिविबुधवर ॥ नयविजयविबु
धतससुगुरुजाया ॥ रहिअकाशीमठेजेहथीमैजले ॥
न्यायदर्शनविपुलजावपाया ॥ आज ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ वली तेमना शिष्य एकश्रीजितविजयजीजयवंता पंक्तिमां प्रधानसरि-
खा तथा बीजाश्रीनयविजयजी पंक्तिप्रधानथया तेश्रीजितविजयजीनारुगाशुरुजाइ-
जथया जेहथीके ॥ तेवेहुगुरुनापसायशी हुं रहिअकाशीमठेके ॥ काशीना मठने विषे
रहीने जळीरीते न्यायदर्शनके ॥ न्यायशास्त्रना जावते विपुलके ॥ विस्तारपणेपाम्यो.

जेहथीशुद्धलहियेंसकलनयनिपुण ॥ सिद्धसेनादि
कृतशास्त्रजावा ॥ तेहएसुगुरुकरुणाप्रजोतुजसुगु
ण ॥ वयणरयणायरीमुकनावा ॥ आज ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ जेगुरुनाप्रसादथकी श्रीसिद्धसेनदिवाकर तथा आदिशब्दशी हरिजडसूरि
उमास्वातिवाचकप्रमुख पंक्तिमां करेलां जे शास्त्र तेमांकल्याजेजाव तेनाशुद्धलहियेंके ॥
शुद्ध रहस्यपामियें तेजावकेवाढे जे सकलनयनिपुणके ॥ समस्त जे न्याय तेमां निपुण
अथवा समस्तजेनैगमादिकनय तेमां निपुण एवा जे संमति तत्त्वार्थ, परुदर्शनसमुच्चय,
नयचक्रसार, धर्मसंग्रहणी, अनेकांतजयपताका प्रमुखग्रंथोनाजाव तेना शुद्धरहस्यने
हुं पाम्यो माटे एगुर्वादिकनी जे करुणा के ॥ कृपा ते केवीढे जे हे प्रजो तुज के ॥
तमारुं जे सुगुणवयणके ॥ गुणवंतजेवचन तद्रूप रयणायरीके ॥ समुद्रनेविषे नावा के ॥
जहाजसरिखीढे एटले एजावजे जो गुर्वादिकनी करुणारूपनावा होयतोतमारा वचन-
रूपसमुद्रनो पार तेपामिये, तेमाराशुद्धनी कृपारूपनावा मारे थयी ॥ १३ ॥

॥ कलस ॥

इमसकलसुखकरडुरितजयहरस्वामीश्रीमंधरतणी ॥ एवीन
तिजेसुणेजावेंतेलहेलीलाघणी ॥ श्रीनयविजयबुधचरणसे
वकजशविजयबुधआपणी ॥ रुचिशक्तिसारुंगटकीधीशा
स्वमर्यादाजणी ॥ १ ॥ इतिश्रीसीमंधरजिनविज्ञप्तिःसंपूर्णा॥

अर्थ ॥ हवे जेमनवोप्रासादकरावे तेनेमाथे कलशचढावे तेवारे संपूर्णथाय तेम
आस्तवनरूपप्रासादनीपनुंतेसंपूर्णकरवामाटे कलशकढेढे एरीते सकलसुखना करनारा
तथाडुरितके पापनुं जेजयतेना हरवावाखा एवा स्वामीके नायक श्रीसीमंधरप्रभुजी
अमेविनतीकही तेजेप्राणीचकिजावेंकरी सांजवे तेप्राणी घणीसुखलीलापामे एरीते
श्रीनयविजयजीपंकितना चरणकमलनी सेवानाकरनार श्रीयशोविजयजीपंकित तेमणे
पोतानी शक्तिप्रमाणे श्रद्धाजावनीजे रुचिहृती एटवे स्याद्वादमार्गनी रुचिजेपोताना
चिचमांद्तीते शास्त्रनीमर्यादायेप्रगटकरी कहि देखामी इति ॥ १ ॥

॥ इतिश्रीसीमंधरजिनस्तवनटवार्थःसमाप्तः ॥

केदंकर्तुर्वचःशस्तं । नानाशास्त्रार्थगर्जितं ॥ कमेऽल्पविषयाप्रज्ञा । मुसलामोपमाखलु ॥ १ ॥
यदत्रवितथं प्रोक्तं । मंदबुद्ध्यादिहेतुना ॥ तस्मीधनैः कृपांकृत्वा । मयिशोधयसमत्सरेः ॥ २ ॥
श्रीमद्विजयसिंहाब्धः । सूरिरानुविजितेंद्रियः ॥ तस्यांतेवासी सत्यादि विजयः सान्वयः सुधीः
॥ ३ ॥ कर्पूरविजयस्तस्य । शिष्योऽगुणगणैर्युतः ॥ तस्यापि क्लमयायुक्तः । क्लमाविजय इत्यनु-
त् ॥ ४ ॥ जिनादिविजयस्तस्य । शिष्योऽद्भुतशिष्यकः ॥ शास्त्रज्ञः सज्जनोधीमान् । कर्म-
तो धर्मकर्मणि ॥ ५ ॥ उत्तमादिविजयस्तस्य । शिष्यः शिष्यौघसत्तमः ॥ सर्वोत्तमगुणैर्व्याप्तः ।
कर्मशास्त्रकुशाग्रधीः ॥ ६ ॥ तस्यांहि पंकजेपद्म । विजयोत्तमरोपमः ॥ न ज्ञाशिवसुचंद्रेन्दे
१८३० । तेनेदंवार्तिकंकृतं ॥ ७ ॥

इतिश्रीसीमंधरजिनस्तवनकवियशोविजयजीकृत
सार्वत्रिशतगाथाप्रबंधेतस्यकविपद्मविज
यकृतवालावबोधःसमाप्तः

॥ ઊંશ્રીસર્વજ્ઞાયનમઃ ॥

॥ અથ ॥

॥ શ્રીપંક્તિદેવચંડ્રજીકૃત આગમસાર ॥

જવ્યજીવનેપ્રતિવોધવાનિમિત્તેમોક્તમાર્ગનીવચનિકાકહેહે. તિહાંપ્રથમ જીવઅના-
દિકાલનો મિથ્યાત્વીહતો તેકાલલબ્ધિપામીને ત્રણકરણકરેહે. તેનાંનામ-પદ્દેહું યથાપ્ર-
વૃત્તિકરણ, બીજું અપૂર્વકરણ અને ત્રીજું અનિવૃત્તિકરણ.

તેમાંપદ્દેહું યથાપ્રવૃત્તિકરણકહેહે. ૧ જ્ઞાનાવરણી, ૨ દર્શનાવરણી, ૩ વેદની, ૪ અં-
તરાય, ૫ અચારકર્મની ત્રીસકોનાકોનીસાગરોપમનીસ્થિતિહે, તેમાંથી ઝંગણત્રીસ કોના-
કોનીસખાવે અને એકકોનાકોનીવાકીરાણે; તથા ૧ નામકર્મ, ૨ ગોત્રકર્મ, ૩ વેદકર્મની
ત્રીસકોનાકોનીસાગરોપમની સ્થિતિહે, તેમાંથી ઝંગણીસખાવે અને એકકોનાકોની
રાણે, અને મોહનીયકર્મની સિતેરકોનાકોનીસાગરોપમની સ્થિતિહે, તેમાંથી અગણો-
તેરસખાવે વાકીએકકોનાકોનીરાણે એવીરીતે એકઆયુકર્મવર્જીને વાકીસાતેકર્મની
એકપદ્ધત્યોપમના અસંખ્યાતમાજાગેન્યૂન એકકોનાકોનીસાગરોપમનીસ્થિતિરાણે, યહું જે
વૈરાગરૂપ હતાસિપરિણામ તે યથાપ્રવૃત્તિકરણકહિયે. ૫ પદ્દેહુંકરણ સર્વ સંહીપંચેંડી
જીવ અનંતિવાર કરેહે.

હવે બીજુંઅપૂર્વકરણકહેહે. તેએકકોનાકોનીસાગરોપમની સ્થિતિમાંથી એકમૂહુર્ત
અનેઅનાદિમિથ્યાત્વ જે અનંતાનુવંધીઆનીચોકની તે સખાવવાને અજ્ઞાન હેય તેહાંન-
હું અને જ્ઞાનહપાદેય એટલે આદરહું, ૫ વાંઠારૂપ અપૂર્વકહેતાં પદ્દેહાંક્યારે નાવ્યો
એવો જે પરિણામ તે અપૂર્વકરણકહિયે, એબીજુંકરણતે સમકિતયોગ્યજીવનેથાય.

હવેત્રીજુંઅનિવૃત્તિકરણકહેહે. તેમુહુર્તરૂપસ્થિતિસખાવીને નિર્મલશુદ્ધસમકેતપામે
મિથ્યાત્વનો હૃદયમટે ત્યારે જીવ હપશમસમકેતપામે, એવોજેપરિણામતે અનિવૃત્તિક-
રણકહિયે. એકરણકીધાથી ગંઠીજેદથયોકહિયે હક્કંચ આવશ્યકનિર્યુક્તો “ જાગંઠી
તાપહમં । ગંઠીસમયહેહજવેવીહ ॥ અનિઅદિકરણપુણ । સમત્તપુરસ્કરેજીવે ” ॥ ૧ ॥ ઝ-
સરદેસંદહુલ્લિઅંચ । વિહ્વાણ્વણદવોયપ્પશ્ય ॥ મિહ્વત્તસસઅણ્વદણ્વ । હવસમસમ્મંલહ્વ
જીવો ॥ ૨ ॥ એમમિથ્યાત્વનોહૃદયમત્યાથી જીવસમકિતપામે, તેસમકિતની સદહ્વણા
નાવેજેદહે, એક વ્યવહારસમકિતસદહ્વણા, બીજી નિશ્ચયસમકિતસદહ્વણા.

દેવશ્રીઅરિહંત દેવાધિદેવ અને ગુરુસુસાધુ જે સૂધોઅર્થકહેતે તથા ધર્મેકેવલીનો
પરુષો જે આગમમાં સાતનય તથા એકપ્રત્યક્ષ બીજુંપરોક્ષ એવેપ્રમાણ અને ચાર નિ-
ક્ષેપેકરીસદહે, એવી સદહ્વણા તે વ્યવહારસમકિતકહિયે. એપુણ્ણનું કારણ તથા ધર્મ
પ્રગટકરવાનુંકારણહે એવીરુચિ જ્ઞાનવિનાપણ ઘણાજીવોને હપજે.

બીજું નિશ્ચયસમકિત તેશ્ચાવીરીતેજે નિશ્ચયદેવતે આપણોજ આત્મા જીવનિષ્પન્ન સ્વરૂ-
પી સિદ્ધ તે સંગ્રહનયનીસત્તાગવેષતાં તથા નિશ્ચયગુરુતેપણ આપણોઆત્માજ તત્ત્વરમણી
અને નિશ્ચયધર્મતે આપણાજીવનોસ્વખાવજઠે એવીસદ્દેહના તે મોક્ષનુંકારણ છે કેમકે
જીવસ્વરૂપઇલક્ષ્યાવિનાકર્મલેખપેનહી એવી શુદ્ધસદ્દેહના તેનિશ્ચયસમકિત.

હવેજ્ઞાનનુંસ્વરૂપકહેતે તેજ્ઞાનનાબેજેદતે એકવ્યવહારજ્ઞાન બીજું નિશ્ચયજ્ઞાન તેમાંજે
અન્યમતિનાંસર્વશાસ્ત્રજાણવાં અથવા જૈનાગમમધ્યે કહ્યાજે એકગણિતાનુયોગ તેક્ષેત્ર-
માન બીજો ચરણકરણાનુયોગ તેક્રિયાવિધિ ત્રીજોધર્મકથાનુયોગ એત્રણઅનુયોગનું
જાણવાપણું તેસર્વવ્યવહારજ્ઞાનતે અથવા અંતરહપયોગવિનાજેસૂત્રના અર્થ કરવા તે
પણ વ્યવહારજ્ઞાનકહિયેં.

હવેનિશ્ચયજ્ઞાન તે હ્રદય તથા તેનાગુણ અનેપર્યાય સર્વનેજાણે તેમાં પાંચઅજીવહ્ર-
દ્યતે તેદેહ્યેકે ઠાંરુવાયોગ્યજાણીઠાંરુવા અને એકજીવહ્રદ્યતેનિશ્ચયકરી સિદ્ધસમાન
મોક્ષમયી મોક્ષનોજાણનાર મોક્ષનુંકારણ મોક્ષનોજાવાવાલો મોક્ષમાંજરહેતે એવો
આપણોજીવ અનંતગુણીઅરૂપીતે તેનેજધ્યાવે તેનિશ્ચયજ્ઞાનકહિયેં.

હવે એકધર્માસ્તિકાય બીજોઅધર્માસ્તિકાય ત્રીજોઆકાશાસ્તિકાય ચોથોપુજ્જલા-
સ્તિકાય પાંચમોજીવાસ્તિકાય અનેઠછોકાલ એહ્રદ્યવ્યશાશ્વતાતે તેનુંજ્ઞાનકહેતે એહ
હ્રદ્યમધ્યે પાંચઅજીવહ્રદ્ય છે અનેએકજીવહ્રદ્ય તે ચેતનાલક્ષણવંતતે ઉપાદેયતે.

હવેએહ્રદ્યનાગુણકહેતે પહેલોધર્માસ્તિકાયનાચારગુણ એકઅરૂપી બીજોઅચેતન
ત્રીજોઅક્રિય ચોથોગતિસહાયગુણ; અનેબીજોઅધર્માસ્તિકાયનાપણ ચારગુણતે એક અ-
રૂપી બીજોઅચેતન ત્રીજોઅક્રિય ચોથોસ્થિતિસહાયગુણ; અને ત્રીજો આકાશાસ્તિ-
કાયહ્રદ્યનાચારગુણતે એકઅરૂપી બીજોઅચેતન ત્રીજોઅક્રિય ચોથોઅવગાહના દાન-
ગુણ; હવેકાલહ્રદ્યનાચારગુણકહેતે એકઅરૂપી બીજોઅચેતન ત્રીજોઅક્રિય ચોથોન-
વાપુરાણ વર્તનાલક્ષણ; હવેપુજ્જલહ્રદ્યનાચારગુણકહેતે એકરૂપી બીજો અચેતન ત્રીજો
સક્રિય ચોથોમિલણવિલ્લખરૂપપૂરણગલનગુણ; હવેજીવહ્રદ્યનાચારગુણકહેતે એકઅ-
નંતજ્ઞાન બીજોઅનંતદર્શન ત્રીજો અનંતચારિત્ર ચોથોઅનંતવીર્ય એહ્રદ્યના ગુણ
કહ્યા તેનિલધ્રુવતે ॥

હવેહ્રદ્યનાપર્યાયકહેતે ધર્માસ્તિકાયનાચારપર્યાયતે એકલંબ બીજોદેશ ત્રીજોપ્ર-
દેશ ચોથો અગુરુલધ્રુ; અધર્માસ્તિકાયનાચારપર્યાય એકલંબ બીજોદેશ ત્રીજોપ્રદેશ
ચોથો અગુરુલધ્રુ; પુજ્જલહ્રદ્યનાચારપર્યાય એકવરણ બીજોગંધ ત્રીજોરસ ચોથોસ્પર્શ અ-
ગુરુલધ્રુસહિત; તથાઆકાશાસ્તિકાયનાચારપર્યાય એકલંબ બીજોદેશ ત્રીજોપ્રદેશ ચો-
થોઅગુરુલધ્રુ; કાલહ્રદ્યનાચારપર્યાય એકઅતીતકાલ બીજોઅનાગતકાલ ત્રીજોવર્તમા-

નકાલ ચોથોઅગુરુલઘુ; અનેજીવદ્રવ્યનાચારપર્યાય એકઅવ્યાબાધ બીજો અનવગાહ ત્રીજોઅમૂર્તિક ચોથોઅગુરુલઘુ. ટ્વદ્રવ્યનાપર્યાયકહ્યા.

હવેઢદ્રવ્યનાગુણપર્યાયનુંસાધર્મપણુંકહેતે અગુરુલઘુપર્યાયસર્વદ્રવ્યમાંસરિલોભે અને અરૂપીગુણપાંચદ્રવ્યમાંતે એકપુજ્જલદ્રવ્યમાંનથી; તથાઅચેતનગુણપાંચદ્રવ્યમાંતે, એકજીવ્યદ્રવ્યમાંનથી; અનેસક્રિયગુણજીવ તથાપુજ્જલએવેદ્રવ્યમાંતે, બાકી ચારદ્રવ્યમાંનથી; તથા ચલણસહાયગુણએકધર્માસ્તિકાયમાંતે, બીજાપાંચદ્રવ્યમાંનથી; વલીસ્થિરસહાયગુણ એક અધર્માસ્તિકાયમાંતે, બીજાપાંચદ્રવ્યમાંનથી; તથાઅવગાહનાગુણતેએકઆકાશદ્રવ્યમાંતે, બીજાપાંચદ્રવ્યમાંનથી; અને વર્તનાગુણતેએકકાલદ્રવ્યમાંજતે, બીજાપાંચદ્રવ્યમાંનથી; તેમજ મિલણવિલ્લરણગુણતેપુજ્જલમાંતે, બીજાદ્રવ્યમાંનથી. તથાજ્ઞાનચેતનાગુણ તે એક જીવદ્રવ્યમાંતે, પણબીજાદ્રવ્યમાંનથી. એમૂલગુણ કોઈ દ્રવ્યના કોઈ દ્રવ્યમાં મિલેનહી. એકધર્મ બીજોઅધર્મ ત્રીજોઆકાશ એત્રણદ્રવ્યના ત્રણગુણ તથા ચારપર્યાયસરિલાભે અનેત્રણ ગુણેકરીતો કાલદ્રવ્યપણેસમાનતે.

હવેવલીઅગ્યારબોલેકરીઢદ્રવ્યનાગુણજાણવાનેગાથાકહેતે “ પરિણામજીવમુક્તા ॥ સપેસાએગલિત્તકિરિઆય ॥ નિચંકારણકતા ॥ સવગદશ્ચરઅપ્હવેસા ॥૧॥અર્થા ॥ નિશ્ચયનયથીઆપઆપણા સ્વજાવેંઢદ્રવ્યપરિણામિતે અનેવ્યવહારનયથી જીવ તથાપુજ્જલ એ વેદ્રવ્યપરિણામિતે તથાએકધર્મ બીજો અધર્મ ત્રીજોઆકાશ અનેચોથોકાલ એચારદ્રવ્યઅપરિણામિતે તથાઢદ્રવ્યમાં એકજીવદ્રવ્યતેજીવતે બીજાપાંચદ્રવ્યઅજીવતે તથાઢ દ્રવ્યમાંએકપુજ્જલમૂર્તિવંતઅરૂપીતે અનેપાંચદ્રવ્ય અમૂર્તિવંત અરૂપીતે. ઢદ્રવ્યમાં પાંચ દ્રવ્યસપ્રદેશીતે, અને એકકાલદ્રવ્યઅપ્રદેશીતે તેમાં એકધર્માસ્તિકાય બીજોઅધર્માસ્તિકાયએવેદ્રવ્યઅસંખ્યાતપ્રદેશીતે અને એકઆકાશદ્રવ્યઅનંતપ્રદેશીતે જીવદ્રવ્યઅસંખ્યાતપ્રદેશીતે, પુજ્જલપરમાણુઅનંતપ્રદેશીતે; પરમાણુઆઅનંતાતે, એમપાંચદ્રવ્ય સપ્રદેશીતે અનેઢઠોકાલઅપ્રદેશીતે.

ઢદ્રવ્યમાં એકધર્માસ્તિકાય બીજોઅધર્માસ્તિકાય ત્રીજોઆકાશસ્તિકાય એત્રણતે એકેકદ્રવ્યતે, તથાએકજીવદ્રવ્ય બીજોપુજ્જલદ્રવ્ય ત્રીજોકાલદ્રવ્ય એત્રણદ્રવ્યઅનેકઅનેકતે, ઢદ્રવ્યમાં એકઆકાશદ્રવ્યક્ષેત્રતે, અનેબીજાપાંચદ્રવ્યક્ષેત્રીતે; નિશ્ચયનયથીઢદ્રવ્યપોતપોતાનાકાર્યેસદાપ્રવર્તે માટેસક્રિયતે; અનેવ્યવહારનયથી જીવતથાપુજ્જલ એવે દ્રવ્યસક્રિયતે, તેમાંપણપુજ્જલસદાસક્રિયતે, અનેજીવદ્રવ્યતો સંસારીથકોસક્રિયતે; પણ સિદ્ધઅવસ્થાયેંથકોસંસારીક્રિયાકરવાને અક્રિયતે, તથાબાકીનાચારદ્રવ્યતોઅક્રિયતે; નિશ્ચયનયથી ઢદ્રવ્યનિત્યતે ધ્રુવતે; અનેઢત્પાદવ્યેંકરી અનિત્યપણેપણે તથાવ્યવહાર નયે જીવઅનેપુજ્જલએવેદ્રવ્યઅનિત્યતે, બાકીનાચારદ્રવ્યનિત્યતેયથપિઢત્પાદવ્યય ધ્રુવપ-

शेसर्वपदार्थपरिणमेते तोपण एकधर्म बीजोअधर्म त्रीजोआकाश चोथोकाल एचार
द्रव्य सदाअवस्थिते तेमाटेनित्यकह्यां ॥

बद्रव्यमां एकजीवद्रव्यअकारणते अनेपांचद्रव्यकारणते केमके पांचेद्रव्यजीवने
जोगमांआवेते माटेकारणकहियें केमके धर्मास्तिकाय चालवानोसाह्यआपेते अधर्मा-
स्तिकायधिरदेवानोसाह्यआपेते आकाशास्तिकायअवकाशआपेते पुजलास्तिकायजी-
वनेमधुरादि सुरजिगंधादिक तथासकोमलस्पर्शादिक जोगपणेथायते तथाकालद्रव्यते
जीवने जरा बाल तारुण्यअवस्थादेते तथाअनादिसंसारीजीव अवस्थिति परिपाक
ठतां एकअंतरमुहूर्त्तकालमां सकलकर्मनिर्झरीमोक्षपहोचेतिहांसिद्धअवस्थायें अनं-
तोकालपर्यंतजीवअनंतासुखनेविखसे माटेकालद्रव्यपण जीवनेजोगथायते पणएकजी-
वद्रव्यकोहनेजोगआवतोनी माटे अकारणकहुं अनेपांचद्रव्यजोगआवे माटेकारण
कह्यां तथाघणीप्रतोमांतोसंक्षेपेष्टलुंजे बद्रव्यमां एकजीवद्रव्यकारण ते पांचद्रव्य
अकारणते एणवातघणीरीतेमलतीते माटेजेबहुश्रुतकहेतेखरं मारी धारणाप्रमाणे जी-
वद्रव्यकारण अने पांचद्रव्यअकारणएमसंजवेते निश्चयनयथी बए द्रव्यकर्त्ताते अने
व्यवहारनये एकजीवद्रव्यकर्त्ताते बाकीपांचद्रव्यअकर्त्ताते बद्रव्यमां एकआकाशद्रव्य
सर्वव्यापीते अनेपांचद्रव्यलोकव्यापीते बएद्रव्यएकखेत्रमांएकठारह्यांते पणएकबी-
जासाथेमलीजायनही एबद्रव्यनोविचारकह्यो.

हवेएकेकाद्रव्यमां एकनित्य बीजोअनित्य त्रीजोएक चोथोअनेक पांचमोसत् ब-
हो असत् सातमोवक्तव्य आठमोअवक्तव्य एआठआठपद्मकहेते.

धर्मास्तिकायनाचारगुणनित्यते तथापर्यायमांधर्मास्तिकायनोएकखंधनित्यते बाकी-
नादेशप्रदेश तथा अगुरुलघुपर्यायअनित्यते अधर्मास्तिकायनाचारगुण तथाएकलोक-
प्रमाणखंधनित्यते अने एकदेश बीजोप्रदेश त्रीजोअगुरुलघु एत्रणपर्यायअनित्य ते
तथा आकाशास्तिकायनाचारगुण तथालोकालोकप्रमाणखंधनित्यते अनेएकदेश बीजो
प्रदेशत्रीजोअगुरुलघु एत्रणपर्यायअनित्यते तथाकालद्रव्यनाचारगुण नित्यते अनेचार
पर्यायअनित्यते पुजलद्रव्यनाचारगुणनित्यते अनेचारपर्यायअनित्यते जीवद्रव्यनाचार
गुण तथा त्रणपर्यायनित्यते अनेएकअगुरुलघुपर्यायअनित्यते एरीतेनित्यानित्यपद्मकह्यो.

हवेएकअनेकपद्मकहेते एकधर्मास्तिकाय बीजोअधर्मास्तिकाय एवेद्रव्यनोखंधलो
काकाशप्रमाणएकते अनेगुणअनंताते पर्यायअनंताते प्रदेशअसंख्याताते तेणेकरी अ-
नेकते आकाशद्रव्यनोलोकालोकप्रमाणखंधएकते अनेगुणअनंताते पर्यायअनंताते प्र-
देशअनंताते माटेअनेकते कालद्रव्यनोवर्त्तनारूपगुणएकते अनेगुणअनंताते पर्याय अ-
नंताते समयअनंताते केमकेअतीतकालेअनंतासमयगया अने अनागतकाले अनंता-

સમયશ્વાવશે તથાવર્તમાનકાલેસમયેકઠે માટેઅનેકપદ્ધતે પુજ્જલદ્રવ્યનાપરમાણુઅનંતાઠે તે એકેકપરમાણુમાં અનંતાગુણપર્યાયઠે તેઅનેકપણુંઠે અનેસર્વપરમાણુમાં પુજ્જલપણુંતેએકજઠે માટેએકઠે.

જીવદ્રવ્યઅનંતાઠેએકેકાજીવમાં પ્રદેશઅસંખ્યાતાઠે તથાગુણઅનંતાઠે પર્યાયઅનંતાઠે તેઅનેકપણુંઠે પણજીવિતવ્યપણુંસર્વજીવોનું એકસરિખુંઠે માટે એકપણુંઠે ઇહાંશિષ્યપૂઠેઠે જેસર્વજીવએકસરિખાઠે તોમોક્ષનાજીવ સિદ્ધપરમાનંદમયીદેસાયઠે અનેસંસારીજીવકર્મવશપણ્યાદુઃખીદેસાયઠે અનેતેસર્વજૂદાજૂદાદેસાયઠે તેકેમ? તેહનેગુરુઠત્તર કહે ઠે કે નિશ્ચયનયેતોસર્વજીવસિદ્ધસમાનઠે માટેજસર્વજીવકર્મલપાવીનેસિદ્ધથાયઠે તેથીસર્વજીવનીસત્તાએકઠે.

પરિશિષ્યપૂઠેઠેકે જોસર્વજીવસિદ્ધસમાનકહોઠો તોઅજ્ઞવ્યજીવપણસિદ્ધસમાનઠે એમઠેહું અનેતેતોમોક્ષેજતાનથી તેહનેઠત્તર જે અજ્ઞવ્યનેકર્મચીકણાઠે અનેઅજ્ઞવ્યમાં પરાવર્તધર્મનથી તેથીસિદ્ધ થતાનથી માટેતેનોએહવોજ સ્વજાવઠે જેમોક્ષેજવુંજ નથી અનેજ્ઞવ્યજીવમાંપરાવર્તધર્મઠે માટેકારણસામગ્રીમિલે પલટણપામે ગુણશ્રેણીચઢી મોક્ષ કરીસિદ્ધ થાય પણજીવનામુખ્યઆઠરુચકપ્રદેશજેઠે તેનિશ્ચયનયથી જ્ઞવ્ય તથાઅજ્ઞવ્ય સર્વનાસિદ્ધસમાનઠે માટે સર્વજીવનીસત્તાએકસરિખીઠે કેમકેઅઘાઠપ્રદેશને બિલકુલ કર્મલાગતા નથી તેશ્રીઆચારાંગસૂત્રની શ્રીસિલંગાચાર્યકૃતટીકાનાલોકવિજયાધ્યયને પ્રથમોદેશકેસાખઠે તિહાંથીસવિસ્તરપણેજોવું.

હવેસત્તથાઅસત્પદ્ધકહેઠે એઢદ્રવ્ય તેસ્વદ્રવ્ય સ્વક્ષેત્ર સ્વકાલ અને સ્વજાવપણે સત્પટલેઢતાઠે અને પરદ્રવ્ય પરક્ષેત્ર પરકાલ તથા પરજાવપણે અસત્ પટલે અઢતા ઠે તેનીરીતત્તવાવાનેઅર્થે ઢણદ્રવ્યનો દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ જાવ કહિયેં ઠેયેં.

ધર્માસ્તિકાયનોમૂલગુણ ચલણસહાયપણો તે સ્વદ્રવ્ય અધર્માસ્તિકાયનોમૂલગુણ સ્થિતિસહાયપણો તે સ્વદ્રવ્ય આકાશસ્તિકાયનોમૂલગુણ અવગાહપણો તેસ્વદ્રવ્ય કાલદ્રવ્યનોમૂલગુણ વર્તનાલક્ષણપણો તે સ્વદ્રવ્ય તથા પુજ્જલનોમૂલગુણ પુરણગલનપણો તેસ્વદ્રવ્ય અને જીવદ્રવ્યનોમૂલગુણજ્ઞાનાદિકચેતનાલક્ષણપણો તે સ્વદ્રવ્ય એઢ દ્રવ્યનો સ્વદ્રવ્યપણોકહ્યો.

હવે સ્વક્ષેત્ર તે દ્રવ્યનોપ્રદેશપણોઠે તે દેસાકેઠે તિહાં એકધર્માસ્તિકાય બીજોઅધર્માસ્તિકાય એવેદ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્ર અસંખ્યાતપ્રદેશઠે અને આકાશદ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્ર અનંતપ્રદેશઠે કાલદ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્રસમયઠે પુજ્જલદ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્રએકપરમાણુઠે તેપરમાણુઅનંતાઠે જીવદ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્ર એકજીવનાઅસંખ્યાતાપ્રદેશઠે.

હવે સ્વકાલતે ઢણદ્રવ્યમાં અગુરુલગુનોજઠે અને એઢદ્રવ્યનાપોતપોતાના ગુણપર્યા-

યતે સર્વદ્રવ્યનો સ્વજાવજાણવો ઇટલે ધર્માસ્તિકાયમાં પોતાનાજ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ જાવલે પણબીજા પાંચદ્રવ્યનાનથી તથા અધર્માસ્તિકાયદ્રવ્યમધ્યે પણ સ્વદ્રવ્યાદિક ચારલે પણબીજા પાંચદ્રવ્યનાનથી એમજ આકાશસ્તિકાયનેવિષે આકાશનાજ સ્વદ્રવ્યાદિકચારલે પણબીજાપાંચદ્રવ્યનાનથી કાલદ્રવ્યમાં કાલનાદ્રવ્યાદિકચારલે બીજા પાંચદ્રવ્યનાનથી અને પુરુષનાદ્રવ્યાદિકચાર તે પુરુષમાંજલે પણબીજાપાંચદ્રવ્યનાનથી તથા જીવદ્રવ્યના સ્વદ્રવ્યાદિકચાર તે જીવમાંજે પણબીજા પાંચદ્રવ્યનાનથી.

જેદ્રવ્યતેગુણપર્યાયવંત દ્રવ્યથીઅજેદપર્યાયદ્વોયતેદ્રવ્યકહિયે તથાસ્વધર્મનોઆધાર-વંતપણો તે ક્ષેત્રકહિયે અનેઉત્પાદવ્યયનીવર્તના તેકાલકહિયે તથાવિશેષગુણપરિણતિ સ્વજાવપરિણતિ પર્યાયપ્રમુખ તે સ્વજાવકહિયે.

હાં ૧ જેદસ્વજાવ ૨ અજેદસ્વજાવ ૩ જવ્યસ્વજાવ ૪અજવ્યસ્વજાવ ૫ પરમસ્વજાવ ૬પાંચસ્વજાવકહેવા તેમાંદ્રવ્યનાસર્વધર્મને પોતપોતાનાસ્વસ્વકાર્યને કરવેકરી જે-દસ્વજાવલે અને અવસ્થાનપણેઅજેદસ્વજાવલે અણપલટણસ્વજાવે અજવ્યસ્વજાવલે તથા પલટણસ્વજાવે જવ્યસ્વજાવલે અને દ્રવ્યનાસર્વધર્મ તેવિશેષધર્મનેઅનુજાયાજપ-રિણમે તેમાટે તે પરમસ્વજાવકહિયે એસામાન્યસ્વજાવજાણવા ધરીતેજદ્રવ્યસ્વગુણે સત્લે અનેપરગુણે અસત્લે.

હવે વક્તવ્ય તથા અવક્તવ્યપદ્ધતિકહેલે ઇટદ્રવ્યમાં અનંતાગુણપર્યાયતે વક્તવ્યઇટલે વચનેકહેવાયોગ્યલે અને અનંતાગુણપર્યાયતેઅવક્તવ્ય ઇટલે વચનેકહ્યાજાયનહી એવા લે તિહાંકેવલીજગવંતે સમસ્તજાવદીઠા તેને અનંતમેજાગે જે વક્તવ્ય ઇટલેકહેવાયોગ્ય હતા તે કહ્યા વલીતેનોપણઅનંતમોજાગ શ્રીગણધરદેવે સૂત્રમાં ગુંથ્યો તેસૂત્રમાંગુંથ્યા તેનેઅસંખ્યાતમેજાગે હમણાંઆગમરહ્યાલે ૬ ઇટદ્રવ્યમાંઆઠપદ્ધતિ.

હવેનિત્યતથાઅનિત્યપદ્ધતીચૌર્જંગીઊપનીતિકહેલે એક જેનીઆદિનથી અને અંતપ-ણનથી તેઅનાદિઅનંત પદ્ધતિજાંગો અનેજેની આદિનથી પણઅંતલે તેઅનાદિસાંતબી-જોજાંગો તથાજેનીઆદિપણલે અનેઅંતઇટલે લેહેનોપણલે તેસાદિસાંતત્રીજો જાંગો વ-લીજેહનીઆદિલે પણઅંતનથી તેસાદિઅનંતનામેચોથોજાંગો જાણવો.

હવેએકજાંગાઇટદ્રવ્યમાંફલાવીદેલામેલે જીવદ્રવ્યમાં જ્ઞાનાદિકગુણતેઅનાદિઅનં-તલે નિત્યલે અનેજવ્યજીવનેકર્મસાથેસંબંધ તથા સંસારીપણાનીઆદિનથી પણસિદ્ધ થાય તેવારે અંતઆવ્યો તેથીએ અનાદિસાંત જાંગોલે અને દેવતા તથા નારકીપ્રમુ-ખના જવકરવાતે સાદિસાંતજાંગોલે અને જેજીવકર્મખપાવી મોક્ષગયા તેની સિદ્ધપણે આદિલે અને પાઠોસંસારમાં કોશ્કાજેઆવવુંનથી માટેઅંતનથી તેથીએસાદિઅનંતજાં-

गोळे एजीवद्रव्यमांचौजंगीकही जीवद्रव्यनाचारगुणअनादिअनंतते जीवनेकर्मसाथें संयोगतेअनादिसांतते केमकेकेवारेपणकर्मबुढेते.

हवेधर्मास्तिकायमांचारगुण तथाखंधपणो ते अनादिअनंतते अने अनादिसांतजांगोनथी तथा १ देश २ प्रदेश ३ अगुरुलघु एसादिसांतजांगोळे तथासिद्धनाजीवमां धर्मास्तिकायनाजेप्रदेशरहाळे तेप्रदेशआश्रयीने सादिअनंतजांगोळे एवीजरीतें अधर्मास्तिकायमांपण चौजंगीजाणवी अनेआकाशद्रव्यमां गुणतथाखंधअनादिअनंतते बीजो जांगोनथी अने १ देश २ प्रदेश तथा ३ अगुरुलघुसादिसांतते तथासिद्धना जीवनी साथे संबंधतेसादिअनंतते.

पुंलद्रव्यमांगुणअनादिअनंतते जीवपुंलनोसंबंध अजव्यने अनादिअनंतते जव्यजीवनेअनादिसांतते पुंलनाखंधसर्वसादिसांतते जेखंधवांच्यातेस्थितिप्रमाणे रही खरेते बलीनवाबंघायते माटेसादिअनंतजांगोपुंलमानथी.

कालद्रव्यमां गुणचारअनादिअनंतते पर्यायमां अतीतकालअनादिसांतते अनेवर्त्तमानकालसादिसांतते अनागतकालसादिअनंतते एकालनुंस्वरूपतेसर्वउपचारथीते एरीतेंकालद्रव्यमां चौजंगीकही.

हवे द्रव्यक्षेत्रकालतथा जावमांचौजंगीकहेते जीवद्रव्यमां स्वद्रव्यथीज्ञानादिकगुणते अनादिअनंतते स्वक्षेत्रेंजीवनाप्रदेशअसंख्याताळे तेसादिसांतते ततोर्त्तनापणे फरेते तेमाटे. अथवा अवगाहनामाटेसादिसांतते पणतपिपणेतो अनादिअनंतते स्वकाल अगुरुलघुनेगुणे अनादिअनंतते अनेअगुरुलघुगुणनो उपजवो तथाविणशवोतेसादिसांतते तथा स्वजावगुणपर्याय तेअनादिअनंतते अनेजेदांतरेअगुरुलघु तेसादिसांतते.

धर्मास्तिकायमां स्वद्रव्यजेचलणसहायगुण तेअनादिअनंतते अनेस्वक्षेत्रअसंख्यात प्रदेशलोकप्रमाणे ते अवगाहनापणे सादिसांतते स्वकालतेअगुरुलघुगुणेकरी अनादिअनंतते अने उत्पादव्ययतेसादिसांतते स्वजावते चारगुणअगुरुलघुअनादिअनंतते १ खंध २ देश ३ प्रदेशतेअवगाहनानेप्रमाणे सादिसांतते एमअधर्मास्तिकायनापण द्रव्यादिचारजांगाजाणवा तथाआकाशस्तिकायमां स्वद्रव्यअवगाहनादानगुणतेअनादिअनंतते अनेस्वक्षेत्रलोकोलोकप्रमाणअनंतप्रदेशते अनादिअनंतते स्वकालते अगुरुलघुगुणसर्वथापणेअनादिअनंतते अनेउपजवे तथाविणसवेसादिसांतते स्वजाव ते चारगुण तथा खंधअने अगुरुलघुते अनादिअनंतते तथादेशप्रदेशते सादिसांतते ते आकाशद्रव्यना वेजेदळे एकचौदराजलोकनो खंध लोकाकाश तेसादिसांतते बीजो अलोकाकाशनो खंध तेसादिअनंतते.

कालद्रव्यमां स्वद्रव्यजे नवपुराणवर्त्तनागुण तेअनादिअनंतते स्वक्षेत्रसमयकालते

सादिसांतळे केमके वर्त्तमानसमयएकडेतेमाटे. तथा स्वकालतेअनादिअनंतळे स्वभाव तेगुणचार अनेअगुरुलघु अनादिअनंतळे अतीतकालअनादिसांतळे अनेवर्त्तमानकाल सादिसांतळे अनागतकाल सादिअनंतळे.

पुजलडव्यमां स्वडव्यते डव्यपणे जेपूर्णगलनधर्मतेअनादिअनंतळे अनेस्वखेत्रपरमाणुते सादिसांतळे स्वकालस्थिति अगुरुलघुगुणते अनादिअनंतळे अगुरुलघुनोउपजवोविणशवोते सादिसांतळे स्वभावतेगुणचार अनादिअनंतळे वर्णादिपर्यायचार एटळे वर्ण गंध रस स्पर्श तेसादिसांतळे एडव्यादिचारमां चौजंगीकही.

हवे ढडव्यनासंबंधआश्रीचौजंगीकहेवे तिहांप्रथमआकाशडव्यळे तेमांअलोकाकाशमांकोइडव्यनथी अनेलोकाकाशमां ढडव्यळे तिहांलोकाकाशडव्य तथाबीजुंधर्मास्तिकायडव्य अनेत्रीजुंधर्मास्तिकायडव्य ते अनादिअनंतसंबंधीळे जेलोकाकाशना एकेकप्रदेशमांधर्मडव्य तथाअधर्मडव्यनोएकेकप्रदेशरह्योळे तेपण किवारे विढडसेनही माटेअनादिअनंतसंबंधीळे आकाशखेत्रलोकसर्व अनेजीवडव्यनोअनादिअनंतसंबंधळे अनेसंसारीजीवकर्मसहित तथा लोकनाप्रदेशनोसादिसांतसंबंधळे लोकांतसिद्धखेत्रनासिद्धजीवोना आकाशप्रदेशसाथेंसादिअनंतसंबंधळे लोकाकाशअनेपुजलडव्यनोअनादिअनंतसंबंधळे आकाशप्रदेशनीसाथें पुजलपरमाणुनो सादिसांतसंबंधळेएमआकाशडव्यनीपरेधर्मास्तिकाय तथाअधर्मास्तिकायनोपण सर्वसंबंधजाणवो जीवअने पुजलनासंबंधमां अजव्यजीवनेपुजलनोअनादिअनंतसंबंधळे केमके अजव्यजीवनाकर्मकिवारें खपशेनहीमाटे अने जव्यजीवनेकर्मनुंलागवुंअनादिकालनुंळे पणते किवारेकबुटशे माटेजव्यजीवनेपुजलसंबंधअनादिसांतळे तथानिश्रेंनयकरीढडव्यस्वभावपरिणामपरिणम्याळे तेपरिणामीपणोसदाशश्रतोळे तेमाटेअनादिअनंतळे अने जीवतथापुजलवेहुडव्यमलिसंबंधजावपामेळे तेपरपरिणामीपणोळे तेपरपरिणामिपणोअजव्यजीवनेअनादिअनंतळे अनेजव्यजीवनेअनादिसांतळे अनेपुजलनोपरिणामीपणो तेसत्ताथें अनादिअनंतळे अनेपुजलनोमिलवो विढरवोतेसादिसांतळे एटळेजीवडव्यपुजल साथे मिळ्योसक्रियळे अनेपुजलकर्मशीरहितथाय तेवारेंजीवडव्यअक्रियळे अनेपुजलडव्यसदासक्रियळे.

हवेएकअनेकपक्षथी निश्चेंज्ञानकहेवाने नयकहेवे. सर्वडव्यमांअनेकस्वभावळे तेएकवचनथीकह्याजायनही माटेमांहोमांहेनयकरीसंक्षेपपणेकहेवे. तिहांमूलनयनावेजेदळे एकडव्यार्थिक बीजोपर्यायार्थिक तेमांउत्पादव्यपपर्यायगौणपणे अनेप्रधानपणे डव्यनोगुणसत्तानेग्रहेतेडव्यार्थिकनयकहियें तेनादशजेदळे. १ सर्वडव्यनित्यळ तेनित्यडव्यार्थिक २ अगुरुलघु अनेखेत्रनीअपेक्षानकरे मूलगुणने पिरुपणेग्रहे तेएकडव्यार्थिक ३

ज्ञानादिकगुणोसर्वजीव एकसरिखाते माटेसर्वनेएकजीवकहे स्वद्रव्यादिकनेग्रहे तेसत्
द्रव्यार्थिक जेमसत्त्वक्षणद्रव्यं ४ द्रव्यमांकहेवायोग्यगुण अंगीकारकरे तेवक्तव्यद्रव्या-
र्थिक ५ आत्मानेअज्ञानीकहेतुं तेअशुरूद्रव्यार्थिक ६ सर्वद्रव्यगुणपर्याय सहितते ए-
मकहेतुं तेअन्वयद्रव्यार्थिक ७ सर्वजीवद्रव्यनीमूलसत्ताएकते तेपरमद्रव्यार्थिकनय ८
सर्वजीवना आठप्रदेशनिर्मलते तेशुरूद्रव्यार्थिकनय ९ सर्व जीवनाअसंख्यातप्रदेश
एकसरिखाते तेसत्ताद्रव्यार्थिकनय १० गुणगुणीद्रव्य तेएकते तेपरमजावग्राहकद्रव्या-
र्थिक जेमआत्माज्ञानरूपतेइत्यादिक एद्रव्यार्थिकनयनादशजेदकह्या.

हवे पर्यायार्थिकनयनाठजेदकहेते. जेपर्यायनेग्रहेतेपर्यायार्थिकनयकहियें, तेनाठजेद
ते. १ द्रव्यपर्यायतेजीवनेजव्यपणुं तथासिरूपणुंकेहेतुं २ द्रव्यव्यंजनपर्याय तेद्रव्यनुंप्र-
देशमान ३ गुणपर्यायजेएकगुणथीअनेकताथाय जेमधर्माधर्मादिद्रव्य पोताना चलण-
सहकारादिगुणथी अनेकजीवतथापुजलने सहायकरे ४ गुणव्यंजनपर्यायजे एकगुणनाघ-
णाजेदते ५ स्वजावपर्यायतेअगुरुलघुपर्यायथीजाणुं एपांचपर्यायसर्वद्रव्यमांते अनेठ-
ठोविजावपर्यायतेजीवपुजलएवेद्रव्यमांते तिहांजीवजेचारगतिना नवानवाजवकरे ते
जीवमांविजावपर्याय तथापुजलमां खंधपणुंतेविजावपर्यायजाणवो.

हवेपर्यायनाबीजाठजेदकहेते. १ अनादिनित्यपर्याय तेजेमपुजलद्रव्यनोमेरुप्रमुख
२ सादिनित्यपर्यायतेजीवद्रव्यनुंसिरूपणुं ३ अनित्यपर्यायतेसमयसमयमांद्रव्यउपजेवि-
णशेते ४ अशुरू अनित्यपर्यायते जन्ममरणथायते तेणेकरीकहेतुं ५ उपाधिपर्यायतेकर्मसं-
बंध ६ शुरूपर्यायजेमूलपर्यायसर्वद्रव्यनाएकसरिखाते. एपर्यायार्थिकनुंस्वरूपकहुं.

हवेसातनयकहेते. १ नैगम २ संग्रह ३ व्यवहार ४ कजुसूत्र ५ शब्द ६ समजिरूढ
७ एवंजुत एसातनयनानामजाणवां तेमां पहेलोनेगमनयकहेते नथीएकगमोतेनैगम
कहियें गुणनोएकअंशउपनोहोयतो नैगमनयकहियें. दृष्टांत—जेमकोश्कमनुष्यने पाय-
लीलाववानोमनथयो तेवारेंजंगलमां लाकडुंखेवाचाढ्यो रस्तामांकोश्कमनुष्यमढ्यो तेणें
पुव्युं तुंक्यांजायते तेवारें तेणेंकहुं जे पायलीखेवाजाडुंते तेपायलीतोहजीघडीनथी
पणमनमांचितवी तेथइएमगणुं तेमनैगमनय सर्वजीवनेसिरूसमानकहे केमके सर्व
जीवनाआठरुचकप्रदेशनिर्मलसिरूपते तेथीएकअंशेंसिरूते ते माटे सिरूसमानसर्व
जीवकह्या तेनैगमनयनात्रणजेदते १ अतीतनैगम २ अनागतनैगम ३ वर्त्तमाननैगम
ए नैगमनय कह्यो.

हवेसंग्रहनयकहेते. सत्ताग्रहेतेसंग्रह जेएकनामलीधात्री सर्वगुणपर्यायपरिवारसहि-
तआवे तेसंग्रहनयजाणवो. तेनोदृष्टांत—जेमकोश्कमनुष्ये प्रजातें दातणकरवानेअर्थें पो-
तानाघरनाबारणेवेशीने चाकरपुरुषने कहुं जे दातणलइआवो तेवारेतेचाकरमनुष्यपा-

णीनोछोटो तथारुमात्रअनेदातण एससर्वचीजलइआव्यो. ह्वेशेतेंतोएकदातण नामल-
इनेमंगाव्युंहतुं पणसर्वनोसंग्रहकरीचाकरलेइआव्यो तेमज ड्रव्यएवुंनामकछुं तोड्रव्य-
नागुणपर्यायसर्वआव्या. एसंग्रहनयनाबेजेदढे एकजेड्रव्यपणोसामान्यपणेबोलताजीव
तथाअजीवड्रव्यनोभेदपड्योनही तेपेहेछोसामान्यसंग्रह तथाबीजोविशेषताने अंगी-
कारकरेते जेजीवड्रव्य एमकछुंतो अजीवसर्वटळ्या तेविशेषसंग्रह.

ह्वे व्यवहारनयकहेते जेबाह्यस्वरूपदेखीनेजेदनीवेहेचणकरे अनेजेवाहेरदेखाता
गुणनेज माने पण अंतरंगसत्तानमाने एटलेएनयमां आचारक्रियामुख्यठे अंतरंगप-
रिणामनोउपयोगनथी केमके नैगमतथासंग्रहनयतेज्ञानरूपध्याननापरिणामविना अं-
शतथासत्ताग्राहीठे तेमइहांकरणीमुख्यठे तेव्यवहारनयपणे जीवनी व्यवस्थाअनेकप्र-
कारेंते तिहां नैगम तथासंग्रहनयकरी सर्वजीवसत्तायें एकरूपठे पणव्यवहारनयथी
जीवना बेजेदढे एकसिद्ध बीजासंसारी तेवलीसंसारी जीवनाबेजेदढे एकअयोगीचौ-
दमा गुणठाणावाला तथाबीजासयोगी तेसयोगीनाबेजेद एककेवली बीजो ब्रह्मस्थ, ब-
्रह्मस्थनाबेजेद एक क्षीणमोही बारमागुणठाणेवर्तता मोहनीयकर्मखपाव्युंते बीजाउ-
पशांतमोह ते उपशांत मोहनावली बेजेद एकअकषायी इयारमा गुणठाणा-
जाजीव बीजासकषायी तेसकषायीनाबेजेदढे एक सूक्ष्म कषायी दशमा गुणठाणना-
जीव बीजाबादरकषायी ते बादरकषायीना वलीबेजेदढे एकश्रेणीप्रतिपन्न वी-
जाश्रेणीरहित तेश्रेणीरहितनाबेजेद एकअप्रमादी बीजाप्रमादी तेप्रमादीनाबेजेद
एकसर्वविरति बीजादेशविरति देशविरतिनाबेजेद एकव्रतिपरिणामि बीजाअ-
व्रतिपरिणामि अव्रतिनाबेजेद एकअव्रतिसमकेति बीजाअव्रतिमिथ्यात्वी तेमिथ्यात्वी
नाबेजेद एकज्वय बीजाअज्वय तेज्वयनाबेजेद एकग्रंथीजेदी बीजाग्रंथीअजेदी एवी
रीतेजेजीव जेवोदेखाय तेनेतेवोमाने एव्यवहारनयठे एमजपुजलनाजेदकरवा तेकहेते
पुजलड्रव्यनाबेजेदढे एकपरमाणु बीजोखंध खंधनाबेजेद एकजीवनेलागा तेजीवसहित
बीजाजीवरहित ते घनोप्रमुखअजीवनोखंध ह्वेजीवसहितखंधना बेजेदढे एकसू-
क्ष्मखंध बीजोबादरखंध.

इहां वर्गणानोविचारलखीयेतेंयें तिहां पुजलनीवर्गणाआठठे १ उदारिकवर्गणा २
वैक्रियवर्गणा ३ आहारकवर्गणा ४ तेजसवर्गणा ५ जाषावर्गणा ६ उसासवर्गणा ७ मनो-
वर्गणा ८ कार्मणवर्गणा एआठवर्गणानांनामकह्यां बेपरमाणुजेलाथाय त्वारे द्र्यणुकखंध
कहेवाय त्रणपरमाणुजेलाथाय तेवारे त्र्यणुकखंधथाय एमसंख्यातापरमाणुमिळे संख्या-
ताणुकखंधथाय तेमजअसंख्याते असंख्याताणुकखंधथाय तथाअनंतापरमाणुमिळे अ-

नंताणुखंधथाय एखंधतेसर्वजीवने अग्रहणयोग्यते अने जेवारें अन्नव्यथी अनंतगुण अधिकपरमाणुजेलालायाय तेवारें उदारिकशरीरने खेवायोग्यवर्गणाथाय.

एमजउदारिकथी अनंतगुणा अधिकवर्गणामां दलजेलालायाय तेवारेंवैक्रियवर्गणा थाय वली वैक्रियथकीअनंतगुणापरमाणुमिळे तेवारेंआहारकवर्गणाथाय एमसर्ववर्गणा- नाएकेकथी अनंतगुणाअधिकपरमाणुमिळे तेवारेंतेवर्गणाथाय एटलेपहेलीथी बीजीव- र्गणा बीजीथीत्रीजी एमसातमीमनोवर्गणाथी आठमीकर्मणवर्गणामांअनंत गुणपरमा- णुअधिकते इहां १ उदारिक २ वैक्रिय ३ आहारक ४ तेजस एचारवर्गणाबादरते ते- मांपांचवर्ण बेगंध पांचरस आठस्पर्श एवीसगुणते तथा १ ज्ञाषा २ उसास ३ मन ४ कर्मण एचारवर्गणासूक्ष्मते एमांपांचवर्ण बेगंध पांचरस चारस्पर्श एसोलगुणते अनेएक परमाणुमां एकवर्ण एकगंध एकरस वेस्पर्श एपांचगुणते एमपुन्रखंधनाअनेकजेदहे.

एव्यवहारनयनाउजेदहे १ शुक्रव्यवहार तेआगलागुणगणानुं ठोकुं अनेऊपरना गुणगणानुं ग्रहणकरुं अथवाज्ञानदर्शनचारित्रगुणते निश्चयनयएकरूपते पणते शिष्य- नेसमजाववाने जूदाजूदाजेद कहेवा तेशुक्रव्यवहारते २ जीवमां अज्ञानरागद्वेषलाग्या ठे तेअशुक्रपणुंते माटेअशुक्रव्यवहार ३ जे पुणनीक्रियाकरवी तेशुक्रव्यवहार ४ जेथ- कीजीवपापरूपअशुक्रकर्मकरेतेअशुक्रव्यवहार ५ धन घर कुटुंब प्रत्यक्ष सर्व आपणाथी जूदाजूदाठे पणजीवेंअज्ञानपणे आपणाकरीजाण्याठे ते उपचरितव्यवहार ६ शरीरा- दिकपरवस्तुयद्यपिजीवथीजुदीठे तोपणपरिणामिकजाव सोलीपणेएकठा मिळीरहाठे तेनेजीवआपणाकरीजाणेठेते अनुपचरित व्यवहारजाणवो एव्यवहारनयकह्यो.

हवेरुजुसूत्रनयनो विचारकहेठे जेअतीतकालअनेअनागतकालनीअपेक्षानकरे पण वर्त्तमानकालें जेवस्तुजेवागुणेंपरिणामे बर्त्ते तेवस्तुने तेवेजपरिणामेमाने माटे एनथपरि- णामग्राहीठे जेमकोइकजीवग्रहस्थठे पण अंतरंग साधुसमानपरिणामठे तो ते जीवने साधुकहे अनेकोइकजीव साधुनेवेपेठे पणमननापरिणाम विषयाजिलाषसहितठे तो तेजीव अग्रतीजठे एमरुजुसूत्रनुंमानुंते तेरुजुसूत्रनावजेदहे एकसूक्ष्मरुजुसूत्र ते एम कहेजे सदाकालसर्ववस्तुमां एकवर्त्तमानसमयवर्त्तेठे एटले जे जीवगयाकालें अज्ञानी हतो अनेअनागतकालें अज्ञानीजावेंअज्ञानीथशे एमबेहुकालनीअपेक्षानकरे पणएक वर्त्तमानसमये जेजेवोतेनेतेवोकहे तेसूक्ष्मरुजुसूत्रकहियें अनेमहोटा बाह्यपरिणामग्रहे तेस्थूलरुजुसूत्रनयजाणवो एटलेरुजुसूत्रनयकह्यो.

हवेशब्दनयकहेठे जेवस्तुगुणवंत अथवानिर्गुण तेवस्तुनेनामकहीबोलावियें जेजा- षावर्गणाथी शब्दपणेंवचनगोचरथाय तेशब्दनय जे कारणेअरूपीडव्यवचनथीग्रह्या जा- यनही पणवचनथी कहेवातेशब्दनयकहियें इहांजेशब्दनोअर्थहोय तेपणोजे वस्तुमां

वस्तुपणेपामियें तेवारें तेवस्तुशब्दनयकहियें जेमघटनीचेघानेकरतोहोयतेघट एशब्द-
नयमां व्याकरणथीनीपना अनेबीजापणसर्वशब्दलीधा तेशब्दनयनाचारजेदठे १ नाम
२ स्थापना ३ ड्रव्य ४ जाव अने चारनिक्षेपानापणएहिजनामठे.

१ पहेलोनामनिक्षेपो ते आकार तथा गुणरहितवस्तुने नामकरीबोलाववो जेम ए-
कलाकमीनो कटकोलेइने कोइके तेहनेजीवएवुंनामकहुं तेनामजीवजाणवुं जेमका-
लीदोरीने सापनीबुझियेंकरीघावहणे तेहनेसापनीहिंसालागे एनामसर्पथयुं एवीज
रीते नामतप अथवानामसिद्ध जेमवरुप्रमुखने सिद्धवरु एमकहीबोलावेठे ते नाम
निक्षेपोकहियें एसूत्रसाखेंठे

२ स्थापनानिक्षेपोकहेठे जेकोइकवस्तुमां कोइकवस्तुनोआकारदेखीने तेहनेतेवस्तु
कहे जेमचित्रांम अथवाकाष्टपाषाणीनीमूर्ति तेनेघोकाहाथीनोआकारठे तोतेघोकाहा-
थीकहेवाय तेस्थापनाजाणवी एस्थापनानिक्षेपो नामनिक्षेपेंसहितहोय जेमस्थापना-
सिद्धजिनप्रतिमाप्रमुख तेसद्जावस्थापनापणहोय अनेअसद्जावस्थापनापण होय अ-
कृत्रिमजिनप्रतिमाते नंदीश्वर द्रीपप्रमुखनेविषे अनेजेहशंनीजिनप्रतिमाते कृत्रिम ते
सर्वस्थापनाजाणवी जेम चित्रामनीस्त्रीजिहांमांमीहोय तिहांसाधुरहेनही कारणके
स्थापनास्त्रीठे तेस्त्रीतुल्यजाणवी तेमजजिनप्रतिमा जिनसमानजाणवी इहां कोइक
अज्ञानीजीवकहेठे जे स्थापनामांज्ञानादिगुणनथी तेथी स्थापनानेमानवी पूजवीनही
तेने उत्तरकहेठे के स्थापनारूपस्त्रीमां स्त्रीपणानागुणनथी तोपणतेविकारनुं कारणथायठे
तेमज जिनप्रतिमापणध्याननुंकारणठे अनेजेएमपुढेके हिंसाथायठे अनेजगवंतेतोदयाने
धर्मकह्योठे तेहनेएमकहेजुंजे परदेशीराजाकेसीशुरुने वांदवाने अर्थे बीजेदीवसें महोटा
आरुंबरथीआव्यो तेवंदनामां हिंसाथयी पणलाजकारण गणतांत्रोटोनथयो बीजोमस्त्रि-
नाथजीयेंमित्रप्रतिबोधवाने पुतलीनोदृष्टांतकह्यो ते हिंसातोघणीथयी पणतेलाजना
कारणमांगणीठे एमजावशुरूहोय तिहांहिंसालागती नथी अथवा कोइकएमकहेठे जे
अमेआपणेस्थानकेवेठानमोहुणंकहिसुं अमनेलाजथासेतेखरो पणजगवतीसूत्रमां जग-
वानने वंदनाने अधिकारें तोतिहांजश्वंदनाकरवानुंफलमहोदुंकहुंठे तथानिक्षेपाने
अधिकारें एमकहुंजे जावनिक्षेपोएकलोथाय नही पण नामस्थापना तथाड्रव्य एत्रण
मिदयाजावनिक्षेपोथाय माटेस्थापनाअवश्यमानवी. हवेजेस्थापनानमाने तेनेकहियें जे
चित्रामनीमूर्तिनेहिंसानापरिणामथीफाके तेहनेहिंसालागेठे तेमज जिनवरनाध्याने
जिनप्रतिमापूजतांलाजथायठे एमयुक्ति करतां तथाआगमनीसाखेपणजिनप्रतिमानेजि-
नसमानमाने तेआराधक अनेजेजिनप्रतिमानेनमाने तेणेस्थापनानिक्षेपोउथाप्यो अने
स्थापनाउथापीतो ड्रव्यतथाजावनिक्षेपो थापनाविनाथायनही माटेड्रव्यतथाजावपण

ઉથાપ્યો એમ વ્રણનિક્ષેપાઉથાપ્યા તેવારેંસિદ્ધાંતઉથાપ્યાજ માટેજેજિનપ્રતિમાનેનહી માને તેવિરાધક જાણવો તેસ્થાપના ફતર અને યાવત્કથિક એવેજેદેહે.

૩ દ્રવ્યનિક્ષેપોકહેહે. જેનોનામપણહોયતથા આકારથાપનાગુણપણહોય અને લક્ષણહોય પણઆત્મોપયોગનમિલે તેદ્રવ્યનિક્ષેપોજાણવો ષટ્લેઅજ્ઞાનીજીવ તેજીવસ્વરૂપનાઉપયોગવિનાદ્રવ્યજીવહે અણુવજગોદઘં ઇતિઅનુયોગદ્વારવચનાત્ વહ્નીકહ્યુંહે જેસિદ્ધાંતવાંચતાંપુઠતાં પદઅક્ષરમાત્રાશુરુઅર્થકરેહે અનેગુરુમુલેસદ્દેહે તેપણશુદ્ધનિશ્ચે પોતાનીસત્તાઉલ્લ્યાવિના સર્વદ્રવ્યનિક્ષેપામાંહે જેજાવવિનાદ્રવ્યપણોહે તે પુણ્યબંધનુંકારણહે પણમોક્ષનુંકારણનથી ષટ્લેજેકરણીરૂપ કષ્ટતપસ્થાકરેહે અનેજીવઅજીવપદાર્થની સત્તાઉલ્લ્યાવિના તેને જગવતીસૂત્રમાં અવતી તથાઅપચ્ચલાણીકહ્યાહે તથાજેએકહ્લી બાહ્યકરણીકરેહે અનેપોતેસાધુકહેવાયહે તે મૃષાવાદીહે એમ ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમાંકહ્યુંહે નમુણીરબ્રવાસેણં એવચનેં નાણેણયમુણીહોઈ ॥ એવચનથી જેજ્ઞાનવાનતેમુનિહે અનેજે અજ્ઞાનીતેમિથ્યાત્વીહે તથાકોશ્ક ગણિતાનુયોગના નરકદેવતાનાબોલ અથવા યતિ-શ્રાવકનો આચારજાણીનેકહેજે અમેજ્ઞાનીઠેયેં તેપણજ્ઞાનીનથી પણજેદ્રવ્યગુણપર્યાયજાણે તેને જ્ઞાનીકહિયેં શ્રીઉત્તરાધ્યયને મોક્ષમાર્ગેંકહ્યોહે ગાથાએયંપંચવિદ્ધાનાં દ્વાણયગુ-ણાય ॥ પજ્ઞાવાણસંવેસિં નાણંનાણીદિદંસિયં ॥ ૧ ॥ માટે વસ્તુસત્તાજાણ્યાવિના જ્ઞાની સમજડુંનહી અનેનવતત્ત્વઉલ્લેખેતેસમકેતિ અનેએહવાજ્ઞાનદર્શનવિના જેકહેકેઅમેચારિત્રિઆઠેયેં તેપણમૃષાવાદીહે કારણકે શ્રીઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમધ્યેકહ્યુંહે જે નાણંદંસણ નાણં નાણેણવિનાન હુંતિચરણગુણા ॥ એવચનહે તેમાટે આજ કેટલાક જ્ઞાનહીન ક્રિયાનોઆકુંબરદેલાંહે તેઠગહે તેહનોસંગકરવોનહી એવાહ્યકરણીઅજ્ઞવ્યજીવનેપણ આવે માટેએવાહ્ય કરણીરૂપર રાચડુંનહી અનેઆત્માનુંસ્વરૂપઉલ્લ્યાવિના સામાયક પરિક્રમણા પચ્ચલાણકરવાંતે સર્વદ્રવ્યનિક્ષેપામાં પુણ્યાશ્રયહે પણસંવરનથી શ્રીજગવતીસૂત્રમધ્યેકહ્યું હે આયાલ્લુસામાશ્યં ॥ એઆલાવાચીજાણજો તથાજીવસ્વરૂપજાણ્યા વિના તપસંયમપુણ્યપ્રકૃતિ તેદેવતાનાજવનુંકારણહે પુઘતવેણંપુઘસંયમેણંદેવલોએહવવ-જ્ઞાંતિનો ચેવણંઆયત્તાજાવવચ્ચવાય એઆલાવોજગવતીમાંકહ્યોહે તથાજેક્રિયાલોપી આચારહીનહે અનેજ્ઞાનહીનહે માત્રગજ્ઞનીલાજેં સિદ્ધાંતજણેવાંચેહે વ્રતપચ્ચલાણકરેહે તેપણદ્રવ્યનિક્ષેપોજાણવો એમ શ્રીઅનુયોગદ્વારમાંકહ્યુંહે ઇમેસમણગુણમુક્ક યોગીઠકા-યનિરણુકંપા ॥ હયાશ્વહુદામા ॥ ગયાશ્વનિરંકુસા ॥ ઘઠામઠાતુપ્પોઠા ॥ પંડું રથાઠ-રગણાજિણાણં ॥ આણાએસઠંદા ॥ વિદ્દરિણજજઠકાલંઆવસ્સગસ્સઠવઠંતિતં ॥ લો-ગુત્તરિયંદ્વાવસ્સયં ॥ અર્થ ॥ જેનેઠકાયનીદયાનથી ઘોડાનીપેરેંહન્મદહે હાથીનીપેરેંનિ-રંકુશહે પોતાનાશરીરનેધોવતા મસલતા ડજલેકપકેશિણગારકરી ગજનામમૃત્વજા-

વૈમાત્રતાં સ્વેદાચારી વીતરાગનીશ્યાઙ્ગાજ્ઞાજ્ઞતા જેતપક્રિયાકરેહે તેપણ દ્રવ્યનિક્ષેપા-
માંહે અથવાજ્યોતિષવૈદ્યકરેહે અનેપોતાને આચાર્ય ઉપાધ્યાયકહેવરાવીને લોકપાસેમ-
હિમાકરેહે તેપત્રીબંધલોટારૂપેયાજેવાહે ઘણાજવજમસે માટેઅવંદનિકહે યસાલગત્ત-
રાધ્યયનમઝ્યે અનાથીમુનિના અધ્યયનયકીજાણવી અનેસૂત્રનાઅર્થગુરુમુખેસિધ્યાવિ-
ના તથાનયપ્રમાણજાણ્યાવિના નિર્ણેઆત્માનુંસ્વરૂપ ળલધ્યાવિના નિર્ચુકિતિવિનાઉપદે-
શઆપેહે તેપોતેતોસંસારમાંબુઝ્યાહે પણજે તેમનીપાસેવેસેહે તેમનેપણ સંસારમાંબુઝાવેહે
એમપ્રશ્નવ્યાકરણસૂત્ર તથા અનુયોગદ્વારસૂત્રમાંકહ્યુંહે અક્ષરજીવસોલસમંશ્યાદિ અ-
નેજગવતીસૂત્રમાંપણકહ્યુંહે સુતજીવલુપદમો વીરુનિર્ચુતિમિસંતજ્ઞિરુ ॥ ઇતોતેઈયણુ-
રુગો નાણુભાઈજિણવરેહિં ॥ અનેકેટલાકએમકહેહેજે એમસૂત્રજપરઅર્થકરિયેઠેયેં તો
નિર્ચુકિતિ તથાટીકાપ્રમુખનું શુકામહે તેપણમૃષાવાદહે કેમકેશ્રીપ્રશ્નવ્યાકરણમાં વય-
ણતિર્યલિંયતિયં ઇત્યાદિકજાણ્યાવિના અનેનયનિક્ષેપ જાણ્યાવિના જેઉપદેશઆપે તેમૃ-
શવાદહે એમઅનેકસૂત્રમાં કહ્યુંહે માટેબહુશ્રુતપાસેઉપદેશસાંજલવો શ્રીઉત્તરાધ્યયનમઝ્યે
બહુશ્રુતને મેરુનીતથાસમુદ્રની અને કલ્પવૃક્ષાદિસોલજપમાદીધીહેએદ્રવ્યનિક્ષેપોકહ્યો.

૪ જાવનિક્ષેપોકહેહે. જે નામ સ્થાપના અને દ્રવ્ય યત્રણનિક્ષેપાતે એકજાવનિક્ષેપા વિ-
નાઅશુદ્ધહે જે નામતથાઆકાર લક્ષણ ગુણસહિત વસ્તુ તે જાવનિક્ષેપોજાણવો જવરુ-
ગોજાવશ્તિવચનાત્ યદલે પૂજા દાન શીલ તપ ક્રિયા જ્ઞાન એસર્વ જાવનિક્ષેપેસહિ-
તલાજનુંકારણહે ઇહાંકોશ્કહેશેજે મનનાપરિણામહઢકરીનેજેકરિયેં તેનેજાવકહિયેં
એમકહેહે તેજૂગહે યતોમુલનીવાંઠાયેં મિથ્યાત્વીપણઘણાકરેહે તેગણવુંનહીં ઇહાંસૂત્રની
સાલે વીતરાગની શ્યાઙ્ગાદેયઉપાદેયનીપરીક્ષાકરી અજીવતત્ત્વ તથા આશ્રવતત્ત્વ અને
બંધતત્ત્વ જપર દેયકેળ ત્યાગજાવ અને જીવનાલ્પગુણજે સંવરનિર્જારા તથામોક્ષતત્ત્વજ-
પરેઉપાદેય પરિણામતેજાવકહિયેં યદલે રૂપીગુણતેદ્રવ્યનિક્ષેપહે અનેઅરૂપીગુણતે જા-
વનિક્ષેપહે યદલે મનવચનકાયા લેશ્યાદિકસર્વદ્રવ્યનિક્ષેપામાંહે અનેજ્ઞાનદર્શનચારિ-
ત્રવીર્યધ્યાનપ્રમુખસર્વગુણ જાવનિક્ષેપામાંહે એજાવનિક્ષેપો તે નામસ્થાપનાતથાદ્રવ્ય
સહિતહોય યદલેચારનિક્ષેપાકહ્યા.

હવેચારનિક્ષેપાપદાર્થજપરલગામીદેલાકેહે નામજીવતેતેતના અથવા માંધાને એક-
વાણને જીવકહીબોલાવેહે તેનામનિક્ષેપેજીવમૂર્તિપ્રમુખથાપિયેં તેસ્થાપનાજીવ એકેંદ્રી-
શ્રીપંચેંદ્રીપર્યંત સર્વજીવહે પણઉપયોગમિલેનહીતેદ્રવ્યજીવ અનેમૂર્તિમાંજીવસ્વરૂપળલ-
લીસમકિતનાઉપયોગમાંહે તેજાવજીવએમધર્માસ્તિકાયાદિકદ્રવ્યમાંપણ જાણવું નામ-
શ્રીધર્માસ્તિકાયકહીબોલાવવો તેનામધર્માસ્તિકાય ધર્માસ્તિકાયએહવાઅદ્ધરલલવા
અથવાદૃષ્ટાંતકારણે કાંશ્કવસ્તુથાપવી તે સ્થાપનાધર્માસ્તિકાય તથા ધર્માસ્તિકાય જે

असंख्यातप्रदेशी धर्मद्रव्ये तेद्रव्यधर्मास्तिकाय एधर्मास्तिकायनेजेवारें चक्षणसहाय-
गुणनी अपेक्षासहितजलखियें तेजावधर्मास्तिकाय.

हवे कोश्कनोसाधुएहवोनामठे तेनामसाधु अनेस्थापनाकरियेंतेस्थापनासाधु तथा
जे पंचमहाव्रतपाळे क्रियाअनुष्ठानकरे सुजतोआहारलीये पणज्ञानध्याननोजेवो उपयो-
गजोश्ये तेवोउपयोगनहोय तेद्रव्यसाधु जेजावसंवरमोक्षनोसाधकथइ जाव साधुनी
करणीकरे तेजावनिक्षेपेसाधुकहियें.

कोश्कनोअरिहंतनामठे तेनामअरिहंत अनेअरिहंतनीप्रतिमाते थापनाअरिहंत
जेतलासुधीब्रह्मस्थअवस्थाते द्रव्यअरिहंत अनेकेवलज्ञानपाम्यापठे लोकालोकनो
जावजाणेदेखे तेजावअरिहंत एमसिरूमांपणकहेवो.

कोश्कजीवनोज्ञानएहवोनाम अथवाजावेंअजीवनोनाम तेनामज्ञान तथाजेज्ञानपु-
स्तकमांखरवुंठे तेस्थापनाज्ञान जेउपयोगविनासिरूंतनोजणवो अथवाअन्यमतिना सर्व
शास्त्रजणवा तथाइशरीरादिकतेसर्वद्रव्यज्ञान जेनवतत्वतुंजाणवुं तेजावज्ञान.

तथाकोश्कनुंतपएहवुंनाम ते नामतप तथापुस्तकमां तपनीविधीतुंखखन ते थाप-
नातप अने पुण्यरूपमासखमणादिककरवोतेद्रव्यतप जेपरवस्तुऊपरत्यागनोपरिणामते
जावतप एमसंवरादिकसर्वमांचारचारनिक्षेपाजाणवा तथाश्रीअनुयोगद्वारमध्येकवुंठे
यतः जडयजंजाणिज्जा निस्केवंनिस्किवेनिरवसेसं ॥ जडवीयनजाणिज्जा चोकयंनिस्क
वेतड ॥ १ ॥ एचारनिक्षेपाकह्या षट्छेसब्दनयकह्यो.

हवे ठठोसमजिरूढनयकहेठे जेवस्तुनाकेटलाकगुणप्रगट्याठे अनेकेटलाकगुण प्रग-
ट्यानथी पणअवश्यप्रगटशे एहवीवस्तुनेवस्तुकहे तेवस्तुनानामांतरएककरीजाणे जेम
जीव चेतन तथाआत्मा एहनोएकअर्थकहे ते समजिरूढनयकहियें एनयएकअंशठ-
ठीवस्तुनेपूरेपूरीवस्तुकहे जेमतेरमागुणगणकेवलहीहोय तेहनेसिरूकहे ए नयनाजेद
बिलकुलनथी एसमजिरूढनयकह्यो.

हवेएवंचूतनयकहेठे जेवस्तुपोतानेगुणेसंपूर्णठे अनेपोतानीक्रियाकरेठे तेने ते वस्तु
कहीबोलावे जेममोक्षस्थानकें जेजीवपहोतो तेने सिरूकहे जेमपाणीधीचरेलो स्त्रीना
मायाऊपरआवतो जलधरणक्रियाकरतो तेने घमोकहेएएवंचूतनयकह्यो.

हवेसातनयनादृष्टांत श्रीअनुयोगद्वारसूत्रथी लिखियेंठेयें. जेमकोश्कपुरुषेकोश्कबी-
जापुरुषनेपुण्युं जेतमेकिहांवसोठो तेवारेंतेपुरुषेकवुं हुंलोकमांवसुंदुं तेवारेंअशुरू नैग-
मवालेपुण्युं जेलोकनात्रणजेदठे १ अधोलोक २ त्रिगोलोक ३ ऊर्ध्वलोक तेमांतुं किहां
रहेठे तेवारेंशुरूनैगमेंकवुंजे त्रिगोलोकमांरहुंदुं वल्लीपुण्युंजे त्रिगोलोकमांअसंख्याता
स्त्रीपसमुद्रुं तेमांतुकयास्त्रीपमांरहेठे तेवारें विशुरूनैगमेंकवुंजे जंबुद्वीपमांरहुंदुं तेजं-

બુદ્ધીપમાંલેત્રઘણાં તેમાંતુંકયાલેત્રમારદેહે તેવારે અતિશુરુનૈગમબોલ્યો જે ઝરતદેત્ર-
મારદુંહું તેઝરતલેત્રનાઠલેરુહે તેમાંદેલાકયાલેત્રમારદેહે તેવારેકહુંજેમધ્યલેત્રમારદુંહું
અમક્રમેપૂઠતાં ઢેલેકહુંજેઆપણાદેશમારદુંહું તેવારેફરીપુલ્યુંજે દેશમાંતોનગરગ્રામઘણા
હે તોતુંકિહારદેહે તેવારેકહુંજે હુંઅમુકગામમારદુંહું તેગામમાંવહીઅમુકપાત્રો તથા
અમુકઘરબતાવ્યું તિહાંસુધીનૈગમનયજાણવો.

અનેસંગ્રહનયવાલોબોલ્યોજે મારાપોતાનાશરીરમાં વસુંહું તથાવ્યવહારનયવાલો
બોલ્યોજે સંચારેલેતોહુંતેટલાજબિઠાનામારદુંહું અનેરુજુસૂત્રનયવાલેકહુંજે મારાઆ-
ત્માના અસંખ્યાતાપ્રદેશમારદુંહું વહીશબ્દનયકહેજે મારાસ્વજાવમારદુંહું તેમજસમ-
જિરૂઢનયકહેજે હુંમારાગુણમાં રહુંહું અને એવંચૂતનયવાદીકહેજે જ્ઞાનદર્શન ગુણમાં
વસુંહું ઘટ્ટાંતકહ્યો તેમસર્વવસ્તુમાંકહેવું.

તથાકોઈકે પ્રદેશમાત્રલેત્રઅંગીકારકરી પુલ્યુંજે એપ્રદેશકયાડવ્યનોહે તેવારેનૈગમ
નયબોલ્યોજેબેડવ્યનોપ્રદેશહે કેમકે એકઆકાશપ્રદેશમધ્યેબેડવ્યજેલાહે તેવારેસંગ્રહ-
નયબોલ્યો જે કાલડવ્યતોઅપ્રદેશીહે તેમાટે સર્વલોકમાં એકસમયસરિલોહે પણ તે
એક આકાશડવ્યનાપ્રદેશમાં જૂદોનથી માટે કાલવિનાપાંચડવ્યનો પ્રદેશહે તેવારેવ્ય-
વહારનયબોલ્યોકે જેડવ્યમુખ્યદેલાયહે તેહનોપ્રદેશહે તેવારેરુજુસૂત્રનય બોલ્યોકે જે
ડવ્યનોહપયોગદેશપુલિયે તેડવ્યનોપ્રદેશહે જોધર્માસ્તિકાયનોહપયોગદેશ પુલિયે તો
અધર્માસ્તિકાયનોપ્રદેશહે જોઅધર્માસ્તિકાયનોહપયોગદેશપુલિયે તોઅધર્માસ્તિકાયનો
પ્રદેશહે તેવારેશબ્દનયબોલ્યોકે જે ડવ્યનોનામલેશપુલિયે તેડવ્યનોપ્રદેશહે હવે સમ-
જિરૂઢનયબોલ્યોજે એકઆકાશપ્રદેશમધ્યેધર્માસ્તિકાયનોએકપ્રદેશહે અધર્માસ્તિકાય-
નોએકપ્રદેશહે અનેજીવનાઅનંતાપ્રદેશહે પુજ્જલનાપણઅનંતાપ્રદેશહે તેવારેએવંચૂતનય
બોલ્યો કે પ્રદેશનેજેડવ્યની ક્રિયાગુણપર્યાયઅંગીકારકરી દેલિયે તેસમયતે પ્રદેશ તે
ડવ્યનોગણિયે એપ્રદેશમાંસાતનયકહ્યા.

હવેજીવમાં સાતનયકહેહે પ્રથમનૈગમનયની મતે જેગુણપર્યાયવંત શરીરસહિત તે
જીવ ઇટલેશરીરમાંજેવીજા પુજ્જલ તથાધર્માસ્તિકાયાદિકડવ્યહે તેસર્વજીવમાંજગણ્યા
તેવારેસંગ્રહનયબોલ્યો જેઅસંખ્યાતાપ્રદેશી તેજીવ ઇટલેએકઆકાશના પ્રદેશટલ્યા બી-
જાસર્વડવ્યએમાંગણાણ તેવારેવ્યવહારનયબોલ્યો જેવિષયલેયી કામવાતસંજારે તેજીવ
શ્દ્ધાંધર્માસ્તિ અધર્માસ્તિકાય આકાશ તથાબીજાપુજ્જલસર્વટલ્યા પણપાંચેઈડી તથા મન
અનેલેશ્યાપુજ્જલહે તેજીવમાંગણાણ કારણકે વિષયાદિકતોઈડિયોલેહે તેજીવથીન્યા-
રાહેપણશ્દ્ધાંવ્યવહારનયમતે જીવજેલાલીધાહે તેવારે રુજુસૂત્રનયબોલ્યો જેહપયોગવંત
તેજીવ શ્દ્ધાંઈડિયાદિકસર્વટલ્યા પણઅજ્ઞાન તથા જ્ઞાનનાજેદટલ્યાનહી હવેશબ્દન-

યબોલ્યો જે નામજીવ સ્થાપનાજીવ ડ્રવ્યજીવ જાવજીવ શ્દ્માંજીવમાં ગુણનિર્ગુણનોષ્ઠેદ પલ્યોનહી તેવારેં સમજિરૂઢનયબોલ્યો જે જ્ઞાનાદિગુણવંતતેજીવ તેવારેં મતિજ્ઞાનશ્રુત-જ્ઞાન શ્લાદિકસાધકઅવસ્થાનાગુણ તેસર્વજીવસ્વરૂપમાં આવ્યા હવેપવંચૂતનયબોલ્યો જે અનંતજ્ઞાન અનંતદર્શન અનંતચારિત્ર શુરુસત્તાવંત તેજીવપ્રનયેજેસિદ્ધઅવસ્થામાં ગુણહતા તેજગ્રહ્યા ઇસાતનયેજીવડ્રવ્યકહ્યો.

હવેસાતનયેંધર્મકહેહે નૈગમનયબોલ્યોજે સર્વધર્મહે કેમકેસર્વપ્રાણીધર્મનેચાહેહે એન-યઅંશરૂપધર્મને ધર્મપદ્ધતુંનામકહે હવેસંગ્રહનયબોલ્યો જે વૈરાયેંઆદર્યો તેધર્મ એ-ણેશ્વનાચારબોલ્યો પણકુલાચારનેધર્મકહ્યો વ્યવહારનયબોલ્યોજે સુલ્લનુંકારણતેધર્મ એણે પુણ્યકરણીનેધર્મકરીમાન્યો રૂઝુસૂત્રનયમતે જેહપયોગસહિત વૈરાગરૂપપરિણામતે ધર્મક-હિયેં એનયમાં યથાપ્રવૃત્તિકરણનાપરિણામપ્રમુખસર્વધર્મમાંગણ્યા તેમિથ્યાત્વીનેપણહોય હવેશબ્દનયબોલ્યો જે ધર્મનુંમૂલસમકિતહે માટેસમકિતતેજધર્મ તેવારેંસમજિરૂઢનય બોલ્યો જે જીવ અજીવ નવતત્વ તથાઢડ્રવ્યનેઢલ્લખીને જીવસત્તાધ્યાવે અજીવનોત્યાગ કરે પદ્ધવોજ્ઞાનદર્શન ચારિત્રનોશુરુનિશ્ચય પરિણામતેધર્મ એનયે સાધકસિદ્ધનાપરિ-ણામતેધર્મપણેલીધા પવંચૂતનયબોલ્યો જે શુક્લધ્યાન રૂપાતીતનાપરિણામ ક્ષપકશ્રે-ણીકર્મક્રયના કારણતેધર્મ જેજીવનોમૂલસ્વજાવ તેવસ્તુધર્મ જેમોક્ષરૂપકાર્યનેકરે તેધર્મ ઇસાતનયેં ધર્મ કહ્યો.

હવે સાતનયેં સિદ્ધપણોકહેહે નૈગમનયનીમતેસર્વજીવસિદ્ધહે કેમકે સર્વજીવના આ-ઠરુચકપ્રદેશ સિદ્ધસમાનનિર્મલહે માટે સંગ્રહનયકહેજે સર્વજીવનીસત્તા સિદ્ધસમાનહે એણેપર્યાયાર્થિકનયેંકરી કર્મસહિતઅવસ્થાતેટાલીને ડ્રવ્યાર્થિકનયેંકરી અવસ્થાઅંગી કારકરી તેવારેંવ્યવહારનયબોલ્યો જે વિદ્યા લલિધપ્રમુખગુણેકરી સિદ્ધથયોતેસિદ્ધ એન યેવાહ્યતપપ્રમુખ અંગીકારકર્યા હવેરૂઝુસૂત્રનયબોલ્યો જેજેણે પોતાનાઆત્માનીસિદ્ધ-પણાની સત્તાઢલ્લખી અને ધ્યાનનોહપયોગપણતેજવત્તેહે તેસમયેં તેજીવસિદ્ધજાણવો એનયેસમકેતિજીવસિદ્ધસમાનહે એમકહ્યું હવેશબ્દનયબોલ્યો જેશુરુશુક્લધ્યાન પરિણામ નામાદિકનિકેપેંતેસિદ્ધ તેવારેંસમજિરૂઢનયબોલ્યો જે કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શન યથા-ર્યાતચારિત્ર ઇગુણેસહિત તેસિદ્ધજાણવા એનયેં તેરમાચહદમાગુણગણાના કેવલીને સિદ્ધકહ્યાઅનેપવંચૂતનયકહેહેકેજેના સકલકર્મક્રયથયા લોકનેઅંતેવિરાજમાન અદ્-ગુણ સંપન્નતેસિદ્ધજાણવા ઇરીતેસિદ્ધપદેંસાતનયકહ્યા એમસાતનયમિદ્યાસમકેતિહે અનેજે એકનયનેગ્રહણકરેતેમિથ્યાત્વીહે ઇસાતનયસિદ્ધતેવચનપ્રમાણહે અને ઇસાત નયમાં કોશ્પણનયને ડથાપેતેનુંવચનઅપ્રમાણહે.

હવેપ્રમાણનોવિચારકહેહે પ્રમાણનાબેજેદહે એકપ્રત્યક્ષપ્રમાણ બીજુંપરોક્ષપ્રમાણ

तेमां जेजीवपोतानाउपयोगशीलद्रव्यनेजाणे तेप्रत्यक्षप्रमाणकहियें जेमकेवली 'उद्रव्य प्रत्यक्षप्रमाणेजाणे तथादेखे तेमाटेकेवलज्ञानतेसर्वशीप्रत्यक्षज्ञानते अनेमनपर्यवज्ञान तेमनोवर्गणाप्रत्यक्षजाणे तथाअवधिज्ञानतेपुद्गलद्रव्यनेप्रत्यक्षजाणे माटे एबेज्ञानदेश-प्रत्यक्षते बीजुंठन्नस्थज्ञानतेसर्वपरोक्षप्रमाणे.

हवे परोक्षप्रमाणकहेते मतिज्ञाननो अनेश्रुतज्ञाननो उपयोगपरोक्षप्रमाणते केमके जेशास्त्रनाबलशीजाणे तेपरोक्षप्रमाणकहियें तेपरोक्षप्रमाणनात्रजेदते १ अनुमानप्रमाण २ आगमप्रमाण ३ उपमानप्रमाण तेमां अनुमान एटवे कोइक सहिनाणदेखीने जेज्ञानथाय जेम धुमारोदेखीने अग्निनुंअनुमानथाय अनेआगमएटवे शास्त्रनीसाख-शीजेवातजाणियें जेम देवलोकतथानरक निगोदविगेरेनोविचारआगमशी जाणियेंते-यें तेआगमप्रमाण अने कोइकवस्तुनोदृष्टांतआपीने वस्तुनेठलखाववी तेउपमानप्रमा-णजाणवो एप्रमाणकह्या हवेसत्त्वसत्पदकीसत्तजंगीकहेते.

१ स्यात्के० अनेकांतपणे सर्वअपेक्षालेइ जीवद्रव्यमां आपणोद्रव्य आपणोखेत्र आपणोकाळ आपणोजाव एमआपणोगुणपर्यायेंजीवते तेमसर्वद्रव्यआपणोगुणपर्यायेंते तेस्यात्अस्तिनामापहेलोजांगो थयो.

२ जेजीवमां बीजापांचद्रव्यना १ द्रव्य २ खेत्र ३ काळ ४ जाव तेपरद्रव्यनागुणपर्याय जी-प्रमांशी एटवेपरद्रव्यनागुणनोनास्तिपणोसर्वद्रव्यमांते एस्यात्नास्तिबीजोजांगोथयो.

३ द्रव्य स्वगुणेअस्ति अनेपरगुणेनास्ति एबेजांगाएकसमयेद्रव्यमांते जेम जेसमये शुद्धस्वगुणीअस्तिते तेजसमयें परगुणीनास्तिपणें माटेअस्तिनास्ति एबेहुजांगाजे-मांते तेस्यात्अस्तिनास्तित्रीजोजांगो थयो.

४ अस्ति अनेनास्ति एबेहुजांगा एकसमयमांते तो वचनेकरीअस्तिएटलोबोलतां असंख्यातासमयलागे तेथीनास्तिजांगो तेजवखतेकहेवाणोनही अने जोनास्तिजांगो कह्यो तोअस्तिपणोनाव्यो माटेएकजअस्तिकहेतांथकां नास्तिपणोतेजसमयेद्रव्यमांते तेनहीकहेवाणो माटेमृषावादलागे तेमजनास्तिकहेतां अस्तिनोमृषावादलागे माटेवच-नेअगोचरते एकसमयमांतेहुवचनबोल्याजायनही केमकेएकअक्षरबोलतां असंख्याता समयलागेते माटे वचनशीअगोचरते तेस्यात्अवक्तव्य एचोथोजांगोकह्यो.

एतेअवक्तव्यपणो वस्तुमांअस्तिधर्मनोपणें माटेस्यात्अस्तिअवक्तव्यपांचमोजंगोकह्यो.

६ तेमजनास्तिधर्मनोपणअवक्तव्यपणोवस्तुमध्येते माटेस्यात्नास्तिअवक्तव्यठ-छोजंगोजाणवो.

७ तेअस्तिपणोतथानास्तिपणोबेहुधर्मएकसमयेवस्तुमध्येते पण वचनशी अवक्तव्यते माटेस्यात्अस्तिनास्तिगुणपत्त्वअवक्तव्य एसातमोजंगोकह्यो.

हवे एसातजंगा नित्य तथाअनित्यपणामांलगामेढे १ स्यात्नित्यं २ स्यात्अनित्यं ३ स्यात्नित्यानित्यं ४ स्यात् अवक्तव्यं ५ स्यात् नित्यअवक्तव्यं ६ स्यात्अनित्यअवक्तव्यं ७ स्यात्नित्यानित्ययुगपत्अवक्तव्यं एमजं एकअनेकनासातजंगाकहेवा तथा गुणपर्यायमां पणकहेवा केमकेसिद्धमध्येनयनथी तोपणससजंगीतोसिद्धमांढे.

हवेसत्ताउलखाववानेत्रिजंगीयोकहेढे १ मिथ्यात्वदशा तेबाधकदशा २ समकेत गुणगुणार्थीमांकीने अयोगीकेवली गुणगुणामुधीसाधक दशाजाणवी ३ सर्वकर्मथी रहिततेसिद्धदशा १ ज्ञाननोजाणपणोतेजीवनोगुण २ तेनोज्ञातातेजीव ३ ज्ञेयतेसर्वद्रव्य १ ध्यानतेजीवनास्वरूपनो २ तेध्याननोध्याताजीव ३ ध्येयआत्मानोस्वरूप १ कर्त्तातेजीव २ कर्मतेएकमोक्षबीजोबंध ३ क्रियातेएकसंवरबीजीआश्रव १ कर्मतेचेतना नेकर्मबंधनापरिणाम २ कर्मनुंफलतेचेतनानेजे कर्मउदयनापरिणाम ३ ज्ञानचेतनाते जीवनोस्वगुण तेआत्मानात्रणजेदढे १ अज्ञानीजीव शरीरादिकपरवस्तुनेआत्मबुद्धीये करीमाने तेपहेलोबहिरात्मा २ जेदेहसहितजीवते तेपणनिश्चैसत्तागुणसिद्धसमानढे एटलेपोतानाजीवने सिद्धसमानकरीध्यावे तेबीजोअंतरआत्माजाणवो ३ कर्मखपावीकेवलज्ञानपाम्याते अरिहंत तथासिद्ध सर्वपरमात्माजाणवा एत्रिजंगीनोविचारकह्यो एटले आठपद्दनोविचारकह्यो.

हवेएकद्रव्यमध्ये ठसामान्यगुणढेतेकहेढे पहेलोअस्तित्वते जेठद्रव्यआपणागुणपर्यायप्रदेशेकरीअस्तित्वे तेमां धर्म अधर्म आकाश अने जीव एचारद्रव्यनो असंख्याता प्रदेशमित्या खंधथायढे अनेपुजलमांखंधथवानीशक्तिढे माटेएपांचद्रव्यअस्तिकायढे अनेठठोकालद्रव्यनोसमय कोइकोइथीमिलतो नथी केमके एकसमयविणस्यापढे बीजो समयआवेढे माटेकालअस्तिकायनथी एद्रव्यमांअस्तित्वपणोकह्यो.

२ वस्तुत्वके वस्तुपणो कहेढे तेद्रव्यठएएकठाएकखेत्रमध्येरह्याढे एकआकाशप्रदेशमांधर्मास्तिकायनोएकप्रदेशरह्योढे तथाअधर्मास्तिकायनोपण एकप्रदेशरह्योढे अने जीवअनंताना अनंतप्रदेशरह्याढे पुजलपरमाणुअनंतारह्याढे तेसर्वपोतानीसत्तालीधाचकारह्याढे पणकोइद्रव्यकोइद्रव्यसाथेमिलीजातो नथी तेवस्तुपणो.

३ द्रव्यत्वके द्रव्यपणोते सर्वद्रव्यपोतपोतानीक्रियाकरे एटलेधर्मास्तिकायमांचलगुणते सर्वप्रदेशमध्येढे सदाकालेंपुजल तथाजीवने चलाववारूपक्रियाकरेढे इहांकोइ पुढेजे लोकांतसिद्धखेत्रमांधर्मास्तिकायढे तेसिद्धनाजीवने चलाववापणोकरतीनथी ते केम? तेनेउत्तरकहेढेजेसिद्धनाजीवअक्रियढे मत्तज्ञानथी पणतेखेत्रमांजेसूक्ष्मनिगोदनाजीव तथापुजलढे तेहनेधर्मास्तिकायचलावेढे माटेपोतानीक्रियाकरेढे तेमजअधर्मास्तिकायजीवतथापुजलने स्थिरराखवानीक्रियाकरेढे तथाआकाशद्रव्य ते सर्वद्रव्य-

નેશ્વગાહનારૂપકાર્યકરે છે હાંકોશ્પુટે જે અલોકાકાશમાં તો બીજું કોઈ દ્રવ્ય નથી તો અલોકાકાશ કયા દ્રવ્યને શ્વગાહ દાન આપે છે તેને ઉત્તર કહે છે જે અલોકાકાશમાં શ્વગાહ કરવાની શક્તિ તો લોકાકાશ જેવી જ છે પરંતુ તિહાં શ્વગાહનો દાન લેનાર દ્રવ્ય કોઈ નથી માટે શ્વગાહ દાન કરતો નથી અને પુજ્ય દ્રવ્ય મિલવાવિલરવારૂપ ક્રિયા કરે છે તથા કાલ દ્રવ્ય વર્તનારૂપ ક્રિયા કરે છે અને જીવ દ્રવ્ય જ્ઞાન લક્ષણ ઉપયોગરૂપ ક્રિયા કરે છે એમ સર્વ દ્રવ્ય પોતાને પરિણામી સ્વસત્તાની ક્રિયા કરે છે એ દ્રવ્ય ત્વપણો કહ્યો.

૪ પ્રમેયત્વકે ૦ પ્રમેયપણો જે ઉદ્રવ્યમાં પ્રમેયપણો છે તેનો પ્રમાણ કેવલી પોતાના જ્ઞાનથી કરે છે જે ધર્માસ્તિકાય તથા અધર્માસ્તિકાય અને આકાશાસ્તિકાય એકેક દ્રવ્ય છે અને જીવ દ્રવ્ય અનંતા છે તેહની ગણતિકહે છે સંજ્ઞી મનુષ્ય સંખ્યાતા છે અસંજ્ઞી મનુષ્ય અસંખ્યાતા છે નારકી અસંખ્યાતા છે દેવતા અસંખ્યાતા છે તિર્યચ પંચેન્દ્રી અસંખ્યાતા છે બેન્દ્રી અસંખ્યાતા છે તેન્દ્રી અસંખ્યાતા છે ચૌરેન્દ્રી અસંખ્યાતા છે તેથકી પૃથ્વીકાય અસંખ્યાતા અપકાય અસંખ્યાતા તેઠકાય અસંખ્યાતા વાયુકાય અસંખ્યાતા પ્રત્યેક વનસ્પતિ જીવ અસંખ્યાતા તેથકી સિદ્ધના જીવ અનંતા તેથકી બાદર નિગોદના જીવ અનંત ગુણા ઇટલે બાદર નિગોદ તેકંદમૂલ આદ્રુ સૂરણ પ્રમુલ પહને સુહને અગ્રજાગે અનંતા જીવ છે તે સિદ્ધના જીવથી અનંત ગુણા છે અને સૂક્ષ્મ નિગોદ સર્વથી અનંત ગુણા છે તે સૂક્ષ્મ નિગોદનો વિચાર કહે છે જેટલા લોકાકાશના પ્રદેશ છે તેટલા ગોલા છે તે એકેક ગોલામાં અસંખ્યાતા નિગોદ છે નિગોદ શબ્દનો અર્થ છે જે અનંતા જીવનો પિંચૂત એક શરીર તેહને નિગોદ કહિયે તે એકેકી નિગોદ મધ્યે અનંતા જીવ છે તે અતીત કાલના સર્વ સમય તથા અનાગત કાલના સર્વ સમય અને વર્તમાન કાલનો એક સમય તેને જોલાકરી અનંત ગુણા કરિયે ઇટલા એક નિગોદમાં જીવ છે ઇટલે અનંતા જીવ છે એ સંસારી જીવ એકેકાના અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે અને એકેકા પ્રદેશ અનંતિર્મવર્ગણાલાગી છે તે એકેકવર્ગણામધ્યે અનંતા પુજ્ય પરમાણુ છે એમ અનંતા પરમાણુ જીવ સાથે લાગ્યા છે તેથકી અનંત ગુણા પુજ્ય પરમાણુ જીવથી રહિત હુટા છે ગાથા ॥ ગોલાય અસંખિજ્ઞા અસંખ નિગોયલ દ્વિગોલો ॥ ફક્કિમિ નિગોય અનંત જીવા મુણેયવા ॥ ૧ ॥ અર્થ ॥ લોકમાં હિં અસંખ્યાતા ગોલા છે એકેકા ગોલામધ્યે અસંખ્યાતિ નિગોદ છે એકેક નિગોદમાં અનંતા જીવ છે ગાથા ॥ સત્તર સસમહિઆ । કિરિગાણુ પાણમિટુંતિ સુહુજવા ॥ સગતિ સસયતિ હુત્તર । પાણુપુણ્ડગ મુહુત્તમિ ॥ ૧ ॥ અર્થ ॥ નિગોદિયા જીવ તેમનુષ્યના એક હાસામાં સત્તર જવ જાજેરા કરે છે અને સરત્રીસ સોતિટુંતેર આસોહાસ એક મુહૂર્તમાં થાય ગાથા પણસઠિસહસપણસય ॥ ઠતિસાશ્ગ મુહુત્તસુહુજવા ॥ આવલિયાણંદોસય ॥ ઠપ્પન્નાયગ સુહુજવે ॥ ૧ ॥ અર્થ નિગોદના જીવ એક મુહૂર્તમાં ૬૫૫૩૬ જવ કરે અને નિગોદનો એક જવ ૧૫૬ આવલીનો છે હુલ્લક જવનો પ્રમાણ છે ॥ ગાથા ॥ અન્નિ અનંતા જી-

वा जेहिंनपचोतसाश्परिणामो ॥ उवज्जंतिचयंतिथ पुणोवित्तेवतत्तेव ॥ १ ॥ अर्थ ॥ निगोदमांअनंतोजीवएह्वाठे जेजीवत्रसपणोपहेलाकिवारेपाभ्यानधीअनंतोकाळपूर्वेग-
यो अनेअनंतोकाळजाशे पणतेजीववारंवारतिहांजउपजेठे अने तिहांजचवेठे एमएक
निगोदमांअनंतोजीवठे तेनिगोदनाबेजेदठे एकव्यवहारराशीनिगोद अनेबीजो अव्य-
वहारराशीनिगोद तेमांजेबादरएकेंद्रीपणो जावेंत्रसपणोपामिनेपाळानिगोदमांजाइ
पड्याठे तेनिगोदियाजीवने व्यवहारराशीयाकहियें अनेजेजीवकोइपणकाळेनिगोदमां-
शीनिकळ्यानधी तेजीवअव्यवहाररासीयाकहियें अनेइहांमनुष्यपणाधीजेटलाजीवक-
मैखपावीने एकसमयमांमोक्षजायते तेटलाजीवतेजसमये अव्यवहारराशी सूक्ष्मनिगोद-
मांशीनिकळीनेउचांआवेठे जोदशजीवमोक्षजायतो दशजीवनिकळे कोइकवेलाएअव्य-
जीव उठानिकलेतो तेठेकाणेएकवेअजव्यनिकले पणव्यवहारराशीमांजीवकोइवघेघटे
नही एवा निगोदनाअसंख्यातालोकांमोक्षलागोलाते उदिशीनाआव्यापुजलने आहा-
रादिपणेंलेठे तेसकळगोलाकहेवाय अने लोकअंतना प्रदेशेजे निगोदनागोलारह्याठे तेने
त्रणदिशीनाआहारनीफरशनाठे माटेविकलगोलाकहियें एसूक्ष्मनिगोदमां पांच थाव-
रनासूक्ष्मजीव तेसर्वलोकांमांकाजलनीकुंपलीनीपरे ज्ञायाथकाव्यापीरह्याठे अनेसाधा-
रणपणोते मात्रएकवनस्पतिमांजठे पणचारथावरमांनधी एसूक्ष्मनिगोदमांअनंतुडुःख ठे
तेनुंडवाहरणकहेठे सातमीनरकनुंआउष्य तेत्रीससागरोपमनुंठे तेत्रीससागरोपमनाजे-
टलासमयथाय तेटलावखतसातमीनरकमां उच्छृष्टेतेत्रीससागरोपमनेआयुषेकोइकजी-
वउपजे तेटलानवमांजेटलुंठेदन जेदननुंडुःखथाय तेसर्वएकनुंकरियें तेथीअनंतगु-
णुंडुःखनिगोदनाजीव एकसमयमांजोगवेठे इष्टांत जेमकोइकमनुष्यनेसामात्रणक्रोर
लोढानीसुइनेअग्निशीतपावीने कोइकदेवतासमकालेचोजे तेनेजेवेदनाथाय तेथीअनंत
शुणीवेदनानिगोदमध्येठेअनेजव्यजीवनेनिगोदनुंकारण तेअज्ञानदशाठे माटेतेहनो
त्यागकरो एनिगोदनोविचारकह्यो एसर्वप्रमेयनोप्रमाताआत्मा पोतानाज्ञानगुणैकरी
प्रमेयनोप्रमाणकरेएप्रमेयत्वपणोकह्यो.

५ सत्वपणो तेउड्यएकसमयमांउपजे विणशेठे अनेस्थिरपणठे उत्पादव्यय ध्रुव-
पणोतेहिजसतपणो उत्पादव्ययध्रुवयुक्तसत् इतितत्त्वार्थवचनात् तेविस्तारशी कहिदे-
खानेठे जे धर्मास्तिकायनाअसंख्याताप्रदेशठे तिहांएकप्रदेशमां अगुरुलघुअसंख्यातोठे
अनेबीजाप्रदेशमांअनंतो अगुरुलघुठे त्रीजाप्रदेशमां संख्यातोअगुरुलघुठे एमअसंख्या-
ताप्रदेशमां अगुरुलघुपर्यायघटतो वधतोरहेठे तेअगुरुलघुपर्यायचलठे तेजेप्रदेशमां असं-
ख्यातोठे तेप्रदेशमां अनंतोथायठे अने अनंतानेठेकाणे असंख्यातोथायठे एमलोकप्रमा-
णअसंख्यातप्रदेशमां सरिखोसमकालें अगुरुलघुपर्यायफिरेठे तेजेप्रदेशमांअसंख्यातो

ફિટીને અનંતોચાયઁ તેપ્રદેશમાંઅસંખ્યાતપણાનોવિનાશઁ અનેઅનંતપણાનોઊપજવોઁ અનેઅગુરુલધુપણે ગુણધ્રુવઁ એમ ઊપજવો વિણસવો અને ધ્રુવ ઘટ્ટણેપરિણામઁ.

અધર્માસ્તિકાયમાં પણઘટ્ટણેપરિણામ અસંખ્યાતપ્રદેશેસદાસમયસમયમાં પરિણમી રહ્યાઁ તેમાંપણ ઊપજે વિણશે અનેથિરરહેઁ એમઆકાશનાઅનંતાપ્રદેશમાં પણ એક સમયેત્રણપરિણામપરિણમેઁ અનેજીવનાઅસંખ્યાતાપ્રદેશઁ તેમધ્યેપણઊપજે વિણશે થિ-
રરહે તથાપુઞ્જલપરમાણુમાંપણસમયસમયથાયઁ અને કાલનોવર્તમાનસમયફિટીનેઅ-
તીતકાલથાયઁ તો તેસમયમાં વર્તમાનપણાનોવિનાશઁ અનેઅતીતપણાનોઊપજવોઁ કાલપણેધ્રુવઁ પથુલચક્રીઉત્પાદવ્યયધ્રુવપણોકહ્યો અનેવસ્તુગતે મૂલપણે ક્ષેયનેપલટવે જ્ઞાનનોપણતેજાસનપણેપરિણમવોચાય તેપૂર્વપર્યાયનાજાસનનોવ્યય અનેઅજિનવક્ષેય-
નાપર્યાયજાસનનોઉત્પાદ તથાજ્ઞાનપણાનોધ્રુવ પરીતેસર્વગુણના ધર્મનીપ્રવૃત્તિરૂપ પર્યા-
યનોઉત્પાદવ્યય શ્રીસિદ્ધજગવંતમાંપણથરહ્યોઁ એમજધર્માસ્તિકાયનાપ્રદેશે જેસ્વેત્રગ-
તઅસંખ્યાતાપુઞ્જલતથાજીવને પહેલેસમય ચલણસહાયીપણેપરિણમતોહતો અનેબીજે સમય અનંતપરમાણુ તથાઅનંતાજીવપ્રદેશને ચલણસહાયીથયો તેવારે અસંખ્યાતાચ-
લણસહાયનોવ્યય અનેઅનંતાચલણસહાયનોઊપજવો અનેગુણપણેધ્રુવ એમધર્મદ્રવ્યમધ્યે ઉત્પાદવ્યયથયીરહ્યોઁ તેમજઅધર્માદિકદ્રવ્યનેવિવેપણજાવું તથાવહ્લીકાર્યકારણપણે ઉત્પાદવ્યય તથા અગુરુલધુનાચલણનોઉત્પાદવ્યય પંચાસ્તિકાર્યનેવિવે કહેવું તથાકા-
લદ્રવ્યતેઊપચારઁ તેનુંસ્વરૂપસર્વઊપચારથીજકહેવું પરીતે સર્વદ્રવ્યમાંસત્પણોઁ જો અગુરુલધુનોજેદ ન થાય તોપઁપ્રદેશનોમાંહોમાંહેજેદકહેવોચાય તેમાટેઅગુરુલધુનોજેદ સર્વમાંઁ અને જેનોઉત્પાદવ્યયરૂપસત્પણોએકઁ તેદ્રવ્યએકઁ તથા જેનોઉત્પાદવ્યય-
સત્પણો જૂદો તેદ્રવ્યપણજૂદોઁ ઇટલેસત્કે ૦ સત્ત્વપણો કહ્યો.

૬ અગુરુલધુત્ત્વપણોકહેઁ જેદ્રવ્યનોઅગુરુલધુપર્યાયઁ તેઊપકારનીહાનિવૃદ્ધિકરે તે-
માંઊપકારનીવૃદ્ધિઁ ૧ અનંતજાગવૃદ્ધિ ૨ અસંખ્યાતજાગવૃદ્ધિ ૩ સંખ્યાતજાગવૃદ્ધિ ૪
સંખ્યાતગુણવૃદ્ધિ ૫ અસંખ્યાતગુણવૃદ્ધિ ૬ અનંતગુણવૃદ્ધિ હવેઊપકારનીહાનિ કહેઁ ૧
અનંતજાગહાનિ ૨ અસંખ્યાતજાગહાનિ ૩ સંખ્યાતજાગહાનિ ૪ સંખ્યાતગુણહાનિ ૫
અસંખ્યાતગુણહાનિ ૬ અનંતગુણહાનિ પરીતેઊપકારનીવૃદ્ધિ તથા ઊપકારનીહાનિ તેસ-
ર્વદ્રવ્યમાંસદાસમયસમયથયીરહીઁ વૃદ્ધિતેઊપજવોઅનેહાનિતેવ્યયકહિયે એઅગુરુલ-
ધુપણોકહ્યો નહીંગુરુતથાનહીંલધુ તે અગુરુલધુસ્વજાવકહિયે એસર્વદ્રવ્યમધ્યે તેશ્રીજ-
ગવતીસૂત્રે સવદવા સવગુણા સવપ્રપ્રસા સવપજ્ઞાવા સવરૂપાઅગુરુલધુઆપ અગુરુલધુસ્વજા-
વનેઆવરણનથી તથાઆત્મામધ્યેજેઅગુરુલધુગુણ તેઆત્માનાસર્વપ્રદેશેકાયકજાવથયે

सर्वगुण सामान्यपणेपरिणमे पणअधिकांशपरिणमेनही तेअगुरुलघुगुणनुंप्रवर्तनजाणवुं तेअगुरुलघुगुणने गोत्रकर्म रोकेडे एअगुरुलघुखजावतेसर्वद्रव्यमांढे.

ह्वेगुणनीजावनाकहेडे तिहांजेटलाढएद्रव्यमां सरिखागुणढे तेसामान्यगुणकहियें अनेजेगुणएकद्रव्यमांढे अनेबीजाद्रव्यमांनथी तेविशेषगुणकहियें जेगुणकोइकद्रव्यमांढे अनेकोइकद्रव्यमांनथी तेसाधारणअसाधारणगुणकहियें एमएठद्रव्यमां अनंतगुण अनंतपर्याय अनंतखजावसदाशाश्रताढे जेमश्रीकेवलीजगवंतेंपरूप्या तेसर्वजेरीतेंढे तेरीतेंसदहणापूर्वकयथार्थउपयोगथी श्रुतज्ञानादिकधीयथार्थपणेजाणवासदहवा एनिश्चैज्ञानतेमोक्षनुंकारणढे जेजीव ज्ञानपाम्यो तेजीवविरतिकरेढे तेचारित्रकहियें ज्ञाननुंफल विरतिपणोढे तेमोक्षनुंतत्कालकारणढे.

ह्वेनिश्चैचारित्र अनेव्यवहारचारित्रनोविचारकहेडे तेमांप्रथमव्यवहारचारित्रते जेप्राणातिपातविरमण प्रमुख पंचमहाव्रतरूप तेसर्वविरतिकहियेंअने स्थुलप्राणातिपात विरमणव्रतादिकआवकना बारव्रत तेदेशविरतिचारित्रजाणवुं एव्यवहारचारित्र सुखनुंकारणढे एवीकरणीरूपआवकनाबारव्रत अनेयतिनांपांचमहाव्रत तेअजव्यनेपण आवेतेथी देवतानीगतिपामे पणसकामनिर्झरानुं कारणनथाय इहांकोइ पुढेके मोक्षनुंकारणनथीतो एटहुंकष्ट शावास्तेकरियें तेने उत्तर जे त्यागबुद्धी निश्चैज्ञानसहित चारित्र तेमोक्षनुंकारणढे माटेनिश्चैचारित्रसहित व्यवहारचारित्रपाळवुं तेनिश्चैचारित्रकहेडे शरीर इंद्रिय विषय कषाय योग एसर्वपरवस्तुजाणीढांमवा तथाआहार ते पुजलवस्तुजाणीढांमवो आत्माअणाहारीढे तेमाटेमुजने आहारकरवोघटेनही आहारतेपुजलढे आत्माअपुजलीढे तेमाटेत्यागकरवो तद्रूपजेतप तेतप निश्चैचारित्रमांजाणवुं चारित्रकहेतांचंचलतारहित थिरतानापरिणाम अनेआत्मस्वरूपनेविषे एकत्वपणेरमणतन्मयतास्वरूपविश्रांति तत्वानुजवतेचारित्रकहियें तेचारित्रनाबेजेदढे एकदेशविरति बीजीसर्वविरति तिहांदेशविरतिकेआवकनाबारव्रत ते बारव्रतनिश्चैतथा व्यवहारथीकहेडे.

१ प्राणातिपातविरमणव्रत ते परजीवने आपणाजीवसरिखोजाणी सर्वजीवनी रक्षा करे तेव्यवहारदयाथयी माटे व्यवहारप्राणातिपात विरमणव्रतजाणवुं अनेजे आपणोजीव कर्मवशपळ्वोडुःखीथायढे तेआपणाजीवनेकर्मबंधनथीमूकावुं अने आत्मगुणरक्षाकरीगुणवृद्धिकरवी तेखदया बंधहेतुपरिणतिनिवारी स्वरूपगुणनेप्रगटपणेकरंवा जेगुणप्रगटथयोतेराखवो एटखेज्ञानेकरी मिथ्यात्वटाळी आपणाजीवनेनिर्मलकरे तेनिश्चैथी प्राणातिपात विरमणव्रतकहियें.

२ मृषावादविरमणव्रतकहेडे. जूतुंवचनबिलकुलबोखवुंलही ते व्यवहारमृषावादविरमणव्रत अने जे परपुजलादिकवस्तुनेआपणीकहेवी तेमृषावादवचनढे अनेजीवनेअ-

જીવકદ્દે તથાઅજીવનેજીવકદ્દે ઇત્યાદિકઅજ્ઞાનજાવ તે સર્વનિશ્ચેમૃષાવાદહે અથવા સિદ્ધાંતનાઅર્થ છોટાકદ્દે ઇમૃષાવાદજેણેઢાંઢ્યો તેનિશ્ચેમૃષાવાદવિરમણવ્રતકહિયેં ઇટ-લેવીજાઅદત્તાદાનાદિક વ્રતજોજાંજે તોતેનોમાત્રચારિત્રજંગથાય પણજ્ઞાનદર્શનનોજંગ-ગનથાય અનેજેણેનિશ્ચેમૃષાવાદનો જંગકહ્યો તેણે સમકેતતથાજ્ઞાનઅને ચારિત્રપત્રણે-નોજંગકહ્યો તથાઆગમમાં ઇમકહ્યુંહેજે ઇકસાધુયેંચોયોવ્રતજંગકહ્યો અનેઇકસાધુયેં બીજોમૃષાવાદવ્રતજંગકહ્યો તોજેણેચોયોવ્રતજંગકહ્યો તેઆલોવણલેશ્શુરુચાયપણજે સિદ્ધાંતનાઅર્થનોમૃષાવાદપદેશઅપે તેઆલોવણલીધે પણશુરુચાયનહી.

૩ અદત્તાદાનવિરમણવ્રતકદ્દેહે જેપારકું ધન વસ્તુ હુપાવે ચોરીકરે ઠગવાજીકરી લીધે તેચોરીહે ઇટલેપારકીવસ્તુધણીનાદિધાવિનાલેવીનહી ઇવ્યવહારથી અદત્તાદાન વિરમણવ્રતજાણું અને જેપાંચઇંદ્રિયના ત્રેવીસવિષય આઠકર્મવર્ગણાઇત્યાદિક પરવસ્તુ લેવીનહી તથા તેનીવાંઠાનકરવી તેઆત્માનેઅગ્રાહહે માટે તેનિશ્ચેથીઅદત્તાદાનવિરમ-ણવ્રતકહિયેં ઇહાંકોઇપુટેજે વિષયની અનેકર્મનીવાંઠાકોણકરેહે તેનેઠત્તરજે પુણ્યનેજે-લોલેવાયોગ્યહે તે જીવકર્મનીવાંઠાકરેહે જેપુણ્યના ૪૨ જ્ઞેદહે તેચારકર્મનીશુદ્ધપ્ર-કૃતિહે ઇટલેજે વ્યવહાર અદત્તાદાનતોનથીલેતા પણ અંતરંગપુણ્યાદિકનીવાંઠાહે તેને નિશ્ચેઅદત્તાદાનલાગેહે.

૪ મૈથુનવિરમણવ્રતકદ્દેહે. જેપુરુષપરછીનોપરિહારકરે તથા જેછીપુરુષનોપરિહારકરે ઇહાં સાધુનેછીનોસર્વથાત્યાગહે અનેઇહસ્થનેપરણેલીછીમોકલીહે પરછીનોપચ્ચલાણહે તે-વ્યવહારથીમૈથુનનુંવિરમણકહિયેં અને જેવિષયનાઅગ્નિલાષનું તથામમતાતૃસાનોત્યાગ પરજાવવર્ણાદિક પરદ્રવ્યનાસ્વામિત્વાદિક તેનોઅજોગીપણો આત્માસ્વગુણજ્ઞાનાદિક-નોજોગીહે અનેઇપુરુષલંઘ તે અનંતાજીવનીઇઠહે તેનેકેમજોગવે ઇરીતેત્યાગતેનિ-શ્ચેથી મૈથુન વિરમણકહિયેં જેણેબાહ્યવિષયઢાંઢ્યોહે અનેઅંતરંગલાલચહુટીનથીતો તેહેનેતેમૈથુનનાકર્મલાગેહે.

૫ પરિગ્રહપરિમાણવ્રતકદ્દેહે. પરિગ્રહ ધન ધાન્ય દાસ દાસી ચૌપદ જમીન વલ્લ આજરણનોત્યાગ તેમાંસાધુનેતોસર્વથાપરિગ્રહનોત્યાગહે તથાઆવકનેશ્ઙાપરિમાણહે જેટલીશ્ઙાહોય તેટલો પરિગ્રહમોકલોરાલે બીજાનીવ્રતિકરે ઇવ્યવહારથીકહ્યો અને જેકર્મરાગદ્વેષ અજ્ઞાનદ્રવ્યજ્ઞાનાવરણીપ્રમુલ્લઆઠકર્મ અનેશરીર ઇંદ્રિયનો પરિહાર ઇટલેકર્મને પરજાણીઢાંઢ્યો તેનિશ્ચેથીપરિગ્રહનોત્યાગ ઇટલેપરવસ્તુનીમૂર્ઘાંઢાંકવી જેણે મૂર્ઘાંઢોની તેણેપરિગ્રહઢોલ્યોજહે ઇમજાણું.

૬ દિશિપરિમાણવ્રતકદ્દેહે. તિહાંતિરઙ્ગિચારદિશી પાંચમીઅથો ઢઠીઠધ્વ ઇઠદિશી-નાલેત્રનો માનકરીમોકલોરાલે તેવ્યવહારથીદિશીપરિમાણકહિયેં અનેચારગતિમાં

જટકરુતેકર્મનુંફલહે એમજાણી તેથીજદાસીપણે અનેસિદ્ધઅવસ્થાશુંજપાદેયપણે તે નિશ્ચેદિશિપરિમાણવ્રતકહિયે.

૭ જોગોપજોગ પરિમાણવ્રતકહેહે. જેએકવારજોગવડુંતેજોગ અનેજેવારંવાર જોગવડું તેજપજોગ તેનોપરિમાણકરે તે વ્યવહારજોગોપજોગવ્રતકહિયે અને જેવ્યવહારનયે કર્મનોકર્તાજોક્તાજીવહે અને નિશ્ચયનયેતોકર્મનોકર્તા કર્મહે આત્માઅનાદિનોપરજા-વજોગીથયોહે તેથીપરજાવગ્રાહક અનેપરજાવરક્કથયો એટલે આત્માની જ્ઞાયકતા ગ્રાહકતા જોગ્યતા રક્કતા બીગમે કર્તાપણોબીગઢ્યો તેવારેપરજાવ કર્તાથયો તેપણપ-રજાવરંગીપણે આઠકર્મનોકર્તાથયોહે પણસત્તાયેતોસ્વજાવનોકર્તાહે પણજપગરણ અવરાણા તેથીસ્વકાર્યકરીશકતોનથી વિજાવનેકરેહે અજ્ઞાનપણે જીવનોજપયોગજઢ્યો હે પણન્યારોહે પોતાના જ્ઞાનાદિકગુણનોકર્તાજોક્તાહે એહવોસ્વરૂપાનુયાયીપરિણામતે નિશ્ચે જોગોપજોગવ્રત ત્યાગજાણવો.

૮ અનર્થદંરુવિરમણવ્રતકહેહે. જેકામબિનાજીવનોવિધકરવો પારકાવાસ્તે આરંજ પ્ર-મુલ્કકરવાની આજ્ઞાપ્રમુલ્કઆપવી તેવ્યવહારઅનર્થદંરુઅનેશુજાશુજકર્મતેમિથ્યાત્વ અવિરતિ કષાય યોગથી બંધાયહે તેનેજીવઆપણાકરીજાણે એનિશ્ચેથી અનર્થદંરુ.

૯ સામાયકવ્રતકહેહે. જે મનવચનકાયાના આરંજટાહીને તેનેનિરાંરંજપણેવર્તીવે તેવ્યવહાર સામાયકજાણવો અનેજેજીવના જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રગુણવિચારે સર્વ જીવ-નાગુણનીસત્તા એકસમાનજાણી સર્વજીવસાથે સમતાપરિણામેવર્તે તે નિશ્ચેથી સમ-તારૂપસામાયક કહિયે.

૧૦ દેશાવગાશીકવ્રતકહેહે. જેમનવચનકાયાનાયોગ એકઠોરકરી એકસ્થાનકેંબેસી ધર્મધ્યાનકરવો તેવ્યવહારદેશાવગાશીકકહિયે અનેજેશ્રુતજ્ઞાનેકરીઠડવ્ય ડંલ્લખીને પાંચડવ્યનોત્યાગકરે અનેજ્ઞાનવંતજીવનેધ્યાવે તેનિશ્ચે દેશાવગાશીકવ્રતકહિયે.

૧૧ પોશહ્રવ્રતકહેહે. જેચારપહોર અથવાઆઠપહોરસુધીસમતાપરિણામે સાવધ ઢોમી નિરાંરંજપણે સિત્તાધ્યાનમાંપ્રવર્તે તેવ્યવહારપોશહ્રકહિયે અનેપોતાનાજીવ-નેજ્ઞાનધ્યાનથીપોષીનેપુષ્ટકરે તેનિશ્ચેથીપોશહ્રવ્રતકહિયે જીવનેપોતાનાસ્વગુણેકરી પો-ષીજે તેને પોશહ્રકહિયે.

૧૨ અતિથિસંવિજાગવ્રતકહેહે. જેપોશહ્રનેપારણે અથવા સદાસર્વદાસાધુને તથાજૈ-નધર્મિશ્રાવકને પોતાનીશક્તિપ્રમાણે દાનદેવું તેવ્યવહારઅતિથિસંવિજાગકહિયે અને પોતાના જીવને અથવા શિષ્યનેજ્ઞાનનુંદાનતે જણવું જણાવવું સુણવું સુણાવવું તેનિ-શ્ચેથી અતિથિસંવિજાગવ્રતકહિયે એટલે શ્રાવકનાવારવ્રતકહ્યાં તે સમક્તિસહિત જેનિશ્ચેતથાવ્યવહારથીવારવ્રતધારે તેજીવનેપાંચમેગુણઠાણે દેશવિરતિ શ્રાવકકહિયે

देशके० देशकी थोनीशीव्रतिपणोढेमाटे अनेयतिनेसर्वथीव्रतिपणोढे तेथीपांचमहा-
व्रतजठे साधुनेपांचमहाव्रतमांसर्वव्रतआव्यां एनिश्चैत्यागरूपज्ञानध्यान संवरनिर्झारामां
थिरतानापरिणाम तेनिश्चैचारित्रना एकउत्सर्ग बीजोअपवाद एवेमार्गठे तेमांजेउत्कृष्ट
तीक्ष्णपरिणाम तेउत्सर्ग अनेजेउत्सर्गराखवाने कारणरूप तेअपवाद उक्तंच ॥ संघरणं-
मिअसुखं दुन्नविगिन्हतदेतयाणहियं ॥ आउरदिठंतेणंते चेवहीयंअसंघरणे ॥ १ ॥
एटवे ज्यांसुधीसाधकभावने बाधकनपने त्यांसुधी जेहनीनाकही तेआदरवोनही
अनेजोसाधकपरिणाम रहेतानदीठा तेवारेंजेहनीनाते आचरे तेनेअपवादमार्गकहियें
जेआत्मगुणराखवाने करवो तेअपवाद अनेगुणीनेरागे नक्तियेंकरवो तेप्रशस्त एवेतो
साधनठे अनेजेउदैकनेअखमवाधीकरवुं तेअतिचारठे तथासवलो अने उदैकमाटे अश-
क्तपणेकरवुं तेपक्वामेहे तेमध्ये अपवादमार्गते परिणामदृढरहे तेमआज्ञायेंकरवो.

हवेचारध्यानकहेठे. १ आर्चध्यान २ रौद्रध्यान ३ धर्मध्यान ४ शुद्धध्यान. तिहां
पहेलावेध्यानतेअशुभकहियें अनेपाठलावेध्यानतेशुद्धठे तिहांमनमां आहटदोहटना
परिणामते आर्चध्यानकहियें तेनाचारपायाठे १ जाइ मित्र सज्जन माता पितास्त्री पुत्र धन
प्रमुखइष्टवस्तुनोवियोगथयाधी विहापकरे तेपहेलो इष्टवियोगनामा आर्चध्यान तथा २
अनिष्टजेजुंकांडुःखनांकारण दुश्मन दरिद्रीपणो तथा कुपुत्रादिमलवाधी मनमां दुःख
चिंताउपजे तेअनिष्टसंयोग नामाआर्चध्यान ३ शरीरमारोगउपनाथका दुःखकरे चिं-
ताघणीकरे तेरोगचिंतानामाआर्चध्यान ४ मनमांआगलनावखतनोसोचकरे जेआवर्षमां
आकामकरशुं आवतावर्षमांअमुककामकरशुंतोअमुकलाजथशेअथवा दान शील तपनुं
फलमांगे जे आजवमांतपकीधोठे माटे आवतेजवें इंद्रचक्रवर्तिनी पदविमले एहवी आग-
लाजवनी बांढाठे तेअग्रशेच आर्चध्याननो चोथो पायोजाणवो. एआर्चध्याननाचारजेदक
ह्या एतिर्यगतिनाकारणठे एध्याननापरिणामतेपांचमाअथवाउठागुणगणासुधीहोय.

२ जेकठोरपरिणामनुंचितवनतेरौद्रध्यान तेनाचारजेदठे १ जीवहिंसाकरीने हर्ष
पामे अथवा बीजोकोइहिंसाकरोहोय तेनेदेखी खुशीथाय अथवा युद्धनी अनुमोद-
नाकरे तेहिंसानुबंधी रौद्रध्यान २ जुतुं बोलीनेमनमां हर्षपामे के जुओ में केवोकप-
टकेलव्यो माराजूठापणानी खबरकोइनेपनीनही एवोमृषावादरूप परिणाम तेमृषानु-
बंधीरौद्रध्यान ३ चोरीकरी अथवाठगाइकरी मनमां खुशीथाय के माराजेवो जोरावर
कोणठे हुंमारकोमालखाडुं एवोपरिणामते चोरानुबंधी रौद्रध्यान ४ परिग्रह धनधान्य
परिवार घणोवधवानी लालचहोय तेधनअथवा कुटुंबनेमाटे गमेतेतुं पापकरे अथवा घणो
परिग्रह मित्याधी अहंकारकरे तेपरिग्रह रक्षणानुबंधी रौद्रध्यान एरौद्रध्याननाचारजेद-

कह्या एध्यान नरकगतिपमाकवानुं कारणठे महाअशुचर्मनुं कारणठे एपांचमा गुणठा-
यासुधीठेअने ठेगुणठाणेपण एकहिंसानुबंधी रौद्रध्याननापरिणाम कोइकजीवनेहोय.

ह्वेधर्मव्यानकहेठे. जेव्यवहारक्रियारूप कारणतेधर्म तथाश्रुतज्ञान अनेचारित्र ए
उपादानपणेसाधनधर्म तथारत्नत्रयी जेदपणे तेउपादानशुरूव्यवहार उत्सर्गानुयायी ते
अपवादधर्मजाणवो अने अजेदरत्नत्रयी तेसाधनशुरू निश्चैनयें उत्सर्ग धर्म अने धम्मो
वहुसहावो जेवस्तुनोसत्तागम शुरुपरिणामिक स्वगुणप्रवृत्ति कर्त्रादिक अनंतानंदरूप
सिद्धावस्थायेंरह्यो तेएवंजुत उत्सर्गउपादान शुरुधर्म तेधर्मनुं जासन रमण एका-
ग्रतापणे चिंतन तन्मयतानो उपयोग एकत्वनोचितववो तेधर्मध्यानकहियें तेना-
पायाचारठे तेकहेठे.

१ आज्ञाविचयधर्मध्यानते जेवीतरागदेवनीआज्ञा साचीकरीसहदे एटलेजगवंते
उद्भव्यनुंस्वरूप नयप्रमाणे निकेपासहीत सिद्धस्वरूप निगोदस्वरूप जेमकह्या तेमसहदे
वीतरागनीआज्ञा नित्यअनित्य स्याद्वादपणे निश्चैव्यवहारपणे माने सहदे ते आज्ञा
प्रमाणे यथार्थउपयोग जासनययो तेनेहवेंकरी तेउपयोगमध्ये निरधार जासन रमण
अनुजवता एकता तन्मयपणो तेआज्ञाविचयधर्मध्यानकहियें.

२ अपायविचयधर्मध्यान तेजीवमां अशुरुपणे कर्मनायोगधी संसारीअवस्थामां
अनेक अपायके० दूषणठे तेअज्ञान राग द्वेष कषाय आश्रव एमारानथी हुं एथकी
न्यारोहुं हुंअनंतज्ञान दर्शन चारित्र वीर्यमयी शुरु बुद्ध अविनाशीहुं अजअनादि
अनंत अक्षय अक्षर अनक्षर अचल अकल अमल अगम्य अनमी अरूपी अकर्मा
अबंधक अनुदय अनुदीरक अयोगी अजोगी अरोगी अजेदी अवेदी अठेदी अखेदी
अकषायी असखाइ अलेशी अशरीरी अणाहारी अव्याबाध अनवगाही अगुरुलघुप-
रिणामी अतेंद्री अप्राणी अयोनी असंसारी अमर अपर अपरंपर अव्यापी अनाश्रित
अकंप अविरुद्ध अनाश्रव अलख अशोकी असंगी अनारक लोकालोकज्ञायक एवो
शुरुचिदानंद मारोजीवठे एहवो एकाग्रतारूप ध्यानते अपायविचयधर्मध्यानजाणवो.

३ विपाकविचयधर्मध्यानकहेठे. जे एहवोजीवठे तोपण कर्मवशेंदुःखीठे तेकर्मनो
विपाकचित्तवे जे जीवनोज्ञानगुण तेज्ञानावरणीकर्मैदाब्योठे अनेदर्शनावरणीकर्मैदर्शन
गुणदाब्योठे एमआठकर्मै जीवना आठगुणदाब्याठे एटलेआसंसारमांजमतांथकां जी-
वने जेसुखदुःखठे तेसर्वकर्मनांकीधांठे माटेसुखउपनेराचवुंनही अनेदुःखउपने दिख-
गीरखुंनही कर्मस्वरूपनीप्रकृति स्थिति रस अनेप्रदेशनो बंध उदय उदीरणा तथा
सत्ता चित्तववानुं एकाग्रतापरिणाम तेविपाकविचयधर्मध्यान.

४ संस्थानविचयधर्मध्यानकहेठे. ते चन्द्रराजमानलोकनुं स्वरूपविचारे जेएलोकते

ચંદ્રદરાજજંચોહે તેમધ્યે સાતરાજઅધોલોકહે વિચમાં અઢારસોયોજન મનુષ્ય સ્ત્રેત્ર ત્રિલોકોકહે તેજુપર કાંઈકહણો સાતરાજ ઝર્ધ્વલોકહે તેમાંસર્વ વૈમાનિક દેવતાવસેહે અનેજુપરે સિદ્ધશિલાસિદ્ધસ્ત્રેત્રહે પરીતેલોકનુંપ્રમાણહે ષ્લોકનુંસંસ્થાન વૈશાલ્યહે અનંતોકાલ આપણાજીવે સંસારમાં જમતાં સર્વલોકને જન્મમરણકરી ફરસ્યોહે ઇવુંજેલો-કસ્વરૂપ તથાલોકનેવિષે પંચાસ્તિકાયનું અવસ્થાન તથાપરિણમન દ્રવ્યમધ્યે ગુણપર્યાયનું અવસ્થાન તેનો જે એકાગ્રતાયે તન્મયચિંતવણપરિણામ ઇહવુંજેધ્યાન તેસંસ્થાનવિ-ચયધર્મધ્યાનકહિયેં ઇધર્મધ્યાનના ચારપાયાકહ્યા. ઇધર્મધ્યાન ચોથાગુણઠાણાથી માંની-ને સાતમા ગુણઠાણાસુધીહે.

હવેશુક્લધ્યાનકહેહે. શુક્લકેળ નિર્મલશુદ્ધ પરઆલંબનવિના આત્માનાસ્વરૂપને તન્મ-યપણેધ્યાવે ઇહવુંધ્યાન તેનેશુક્લધ્યાનકહિયેં તેહનાપાયાચારહે તેકહેહે.

૧ પૃથક્ત્વવિતર્કસપ્રવિચાર તે પૃથક્ત્વકેળ જીવથી અજીવજૂદાકરવા સ્વજ્ઞાવ વિ-જ્ઞાવ તેનેજૂદાપૃથક્પણે વહેંચણકરવી સ્વરૂપનેવિષેપણ દ્રવ્ય તથાપર્યાયનો પૃથક્પણે ધ્યાનકરી પર્યાયતેગુણમાં સક્રમાવે અનેગુણતે પર્યાયમાંસક્રમણકરે પરીતેસ્વધર્મનેવિષે ધર્માતરજેવ તેપૃથક્ત્વકહિયેં અનેતેનો વિતર્ક તે જેશ્રુતજ્ઞાને સ્થિતહપયોગ અનેસપ્ર-વિચાર તે સવિકલ્પોપયોગ ઇટલેએકચિંતવ્યાપઠિ બીજોચિંતવવો તેને વિચારકહિયેં ઇટલેનિર્મલવિકલ્પસહિત પોતાનીસત્તાનેધ્યાવે તેપૃથક્ત્વવિતર્કસપ્રવિચાર પેદેલો પાયો. ઇપ્રાઠમાગુણઠાણાથીમાંની ઇચારમા ગુણઠાણાસુધીહે.

૨ એકત્વવિતર્કઅપ્રવિચારનામા બીજોપાયોકહેહે. જેજીવ આપણાગુણપર્યાયનીએક-તાકરી ધ્યાવે તેઆવીરીતેકે જીવનાગુણપર્યાય અને જીવતે એકજહે અને માહારોજીવ સિદ્ધસ્વરૂપએકજહે એવોએકત્વસ્વરૂપ તન્મયપણેઅનંતા આત્મધર્મનોએકત્વપણેધ્યાન વિતર્કકેળ શ્રુતજ્ઞાનાવલંબીપણે અનેઅપ્રવિચારકેળ વિકલ્પરહિત દર્શનજ્ઞાનનો સમયાં-તરેં કારણતાવિના રક્ત્રયીનો એકસમયી કારણકાર્યતાપણેજેધ્યાન વીર્યહપયોગનીએ-કાગ્રતા તેએકત્વવિતર્ક અપ્રવિચારજાણવો. એપાયોબારમાગુણઠાણેધ્યાવે એવેહુપાયામાં શ્રુતજ્ઞાનાવલંબનીપણેહે પણ અવધિ મનપર્યવ જ્ઞાનોપયોગેવર્ત્તતોજીવ કોઈધ્યાન કરીસકેનહી એવેજ્ઞાન પરાનુયાયીહે માટે. ઇધ્યાનથી ઘનઘાતીયા ચારકર્મલપાવે નિર્મલકેવલજ્ઞાનપામે પહેતેરમેંગુણઠાણે ધ્યાનંતરીકાપણેહે તેરમાનાઅંતે અનેચહ-દમે ગુણઠાણે એવેપાયાધ્યાવે.

૩ સૂક્ષ્મક્રિયાઅપ્રતિપાતિપાયોકહેહે તેસૂક્ષ્મ મન વચન કાયાનાયોગરૂંધે શૈલેશી-કરણકરી અયોગીથાય તેજેઅપ્રતિપાતિનિર્મલચીર્ય અચલતારૂપંપરિણામ તેસૂક્ષ્મક્રિયા અપ્રતિપાતિધ્યાનજાણવું ઇહાંસત્તાયે ૮૫ પ્રકૃતિરહીહતી તેમધ્યે ૭૩ લપાવે.

४ उच्छिन्नक्रियानुवृत्तिपायोक्तेहे. जेयोगनिरुंधकीधापडे तेरप्रकृतिखपावे अकर्माय सर्वक्रियाशीरहितथाय तेसमुच्छिन्नक्रियानिवृत्ति शुद्धध्यानकहियें एध्यानध्यावतां शेषदलखरण रूपक्रियाउभेदे अवगाहनादेहमानमांथी त्रीजोजागघटाके शरीरमूकी इहांशी सातराजऊपर लोकनेअंतेजाय सिद्धथाय इहांशिष्यपूजेजे चौदमेगुणगणेतो अक्रियठे तोसातराजलंचोगयो एकक्रियाकेमकरेठे तेनेउत्तर जे सिद्धतोअक्रियठे परंतु पूर्वप्रेरणायें तुंवीनेदृष्टांते जीवमांचालवानोगुणठे धर्मास्तिकायमध्ये प्रेरणागुणठे तेथीकर्मरहितजीव मोक्षेजता लोकनेअंतेजायीरहे इहांकोइपुजेजे आगलउंचोअलोकठे तिहांकिमजातोनी तेनेउत्तर जेआगलधर्मास्तिकायनी माटेनजाय वलीकोइपुजेजे तोअधोगतियें अथवातिरहीगतियें केमनीजातो तेनेउत्तर जे कर्मनाजारथी रहितथयो इहवोथयो माटेनिचो तथामावो जिमणोनजाय कारणके प्रेरककोइनी तथाकंपेनही केमकेअक्रियठेमाटे तथाकोइपुजेजे सिद्धनेकर्मकेमलागतानी तेनेकहेठे जे कर्मतोजीवनेअज्ञानथी तथायोगथीलागेठे तेसिद्धनाजीवने अज्ञान तथायोगनी माटेकर्मलागेनही एचारध्याननोअधिकारकह्यो.

ह्वेवलीबीजाचारध्यानकहेठे. १ पदस्थ २ पिनस्थ ३ रूपस्थ ४ रूपातीत. तेमां पहेलुं पदस्थध्यानकहेठे जेअरिहंतादिक पांचपरमेष्ठीना गुणसंजारे तेनोचित्तां ध्यानकरे ते पदस्थध्यान. २ पिनके० शरीरमांरह्योजे आपणोजीव तेमां अरिहंत सिद्ध आचार्य उपाध्याय अनेसाधुपणानागुण सर्वठे एहवोजेध्यानतेपिनस्थध्यान अथवा गुणीनागुणमध्ये एकत्वताउपयोगकरवोतेपिनस्थध्यान. ३ रूपमांरह्योथको पणएमारोजीव अरूपी अनंतगुणीठे जेवस्तुनोस्वरूप अतिशयावलंबीथयापठे आत्मानुं रूपएकतापणो एहवो जेध्यान तेरूपस्थध्यान एत्रणध्यानधर्मध्यानमांगणवा. ४ निरंजन निर्मल संकल्पविकल्परहित अजेद एकशुद्धत्तारूप चिदानंद तत्त्वामृत असंग अखंड अनंतगुणपर्यायरूप आत्मस्वरूपनुंध्यानते रूपातीतध्यानजाणवुं इहांमार्गेणागुणगणा नयप्रमाण मतिआदिकज्ञान क्योपशमजाव सर्वठांक्वायोग्यथया एकसिद्धनामूलगुणनेध्यावे ते रूपातीतध्यानजाणवो एटबेमोक्षनुंकारणजेध्यान तेकथुं.

ह्वेजावनाकहेठे.तेमांधर्मध्याननी चारजावनाकहेठे—१ मैत्रीजावनाते सर्वजीव साथें मित्रतानोजावचितववो सर्वनुंजलुंचाहवुं पणकोइनुं मातुंचितववुंनही सर्वजीवऊपरहितबुद्धिराखवी ते मैत्रीजावना २ गुणवंत अने ज्ञानादिकगुणऊपरें रागते बीजीप्रमोदजावना ३ जेधर्मवंतऊपर राग अनेमिथ्यास्वीऊपर रागनही तेम द्वेषण नही कारणके हिंसकउपरेंपण उचमजीवने करुणाऊपजे जोउपदेशकी सारामार्गेआवेतो तेने शुद्धमार्गेआणवो कदाचित्तमार्गेनआवे तोपणद्वेषनराखवो केमके ते अजाणवे

एमसमजनुं एहवाजेपरिणाम तेमध्यस्थजावना ४ सर्वजीवने पोतानेतुल्यजाणी दया-
पाळे कोइनेहणेनही तथाजेडुःखी अथवाधर्महीन तेहनाऊपरकरुणा तेनाडुःखटा-
खवानोपरिणाम तथाधर्महीन जीवदेखीने एवोचितवेजे एजीवकिवारें धर्मपामशे
यथार्थआत्मसाधन पामीस्वरूपधर्मेने किवारेंअवलंबशे एवो परिणाम ते चोथी करु-
णाके० दयाजावना. एचारजावनाकही.

१ हवेवारजावनाकहेते. शरीर कुटुंब धन परिवार सर्वविनाशीते जीवनोमूलधर्म
अविनाशीते एम चितववुंतेपहेलीअनित्यजावना २ संसारमां मरणसमये जीवनेशरण
राखनारकोइनथी एकधर्मनोशरणते एवुंचितववुंते बीजीअशरणजावना ३ माराजीवे
संसारमां जमतां सर्वजवकीधाते एसंसारथी हुंकेवारेंबुटीश एसंसारमारोनथी हुंमो-
क्षमयीहुं एमविचारवुं तेत्रीजीसंसारजावना ४ एमाहुरोजीवएकलोते एकलो आव्यो
एकलोजशे पोतानाकरेळांकर्म एकलोजोगवशे एमचितववुंते चोथी एकत्वजावना ५
आसंसारमां कोइकोइनोनथी एमचितववुंतेपांचमीअन्यत्वजावना ६ आशरीर अपवित्र
मलमूत्रनीखाणते रोगजरथीजख्योते एशरीरथी हुं न्यारोहुं एमचितववो ते ठछीअशु-
चिजावना ७ रागद्वेषअज्ञान मिथ्यात्वप्रमुख सर्वआश्रवते एमचितववुं तेसातमी आ-
श्रवजावना ८ ज्ञानध्यानमां वर्चतोजीव नवाकर्मवांधेनही ते आठमी संवरजावना ९
ज्ञानसहित क्रियातेनिर्जारांनुंकारणते तेनवमीनिर्जाराजावना १० चउदराजलोकनुं
स्वरूपविचारवुंते दशमी लोकस्वरूप जावना ११ संसारमांजमताजीवने समकितज्ञा-
ननीप्रासिपामवीडुर्लजते अथवा समकेतपान्योपण चारित्र सर्व विरतिपरिणामरूप
धर्म पामवोडुर्लजते तेइग्यारमी बोधडुर्लजजावना.

१२ धर्मनाकहेणहारगुरु तथाशुद्धआगमनुं सांचलनुं एहवीजोगवाइ मलविदोहेली-
ते तेवारमीधर्मडुर्लजजावना एटखेवारजावनाकही एचारित्रनुंस्वरूप संपूर्णकछुं.

एवोसमकितसहित ज्ञानचारित्र तेमोक्षनुंकारणते तेनाऊपर जव्यप्राणीयें विशेषें
उद्यमकरवो अनेजोतेनुं ज्ञानचारित्रनहीपळे तोपण श्रेणीकराजानीपेरें सद्दहणा शुद्ध
राखजो जोसमकेतशुद्धते तोमोक्षनजीकते समकेतविना ज्ञानध्यान क्रियासर्व निःफ-
लते एमआगममांकह्योते ॥ गाथा ॥ जंसकेतकिरइ अहवानसकेइतह्यसद्दहइ ॥ सद्द-
हमाणोजीवो पावइअयरामरंठाण ॥ १ ॥ अर्थ ॥ रेजीवतुंकरीशके तोकर अनेजो न
करीशके तोपण जेवोवीतरागेंधर्मकह्यो तेरीतेसद्दहजे सद्दहणाशुद्ध राखनारजीव अ-
जरामर स्थानक तेमोक्षपदवीपामे.

हवेसमकितनो मार्गकहेते १ जीव २ अजीव ३ पुण्य ४ पाप ५ आश्रव ६ संवर
७ निर्जारा ८ वंध-ए मोक्ष एनवतत्वते तेमांमोक्षनुंकारणजीवते अनेसंवर तथानिर्जारा

एबेगुण्डे एटले जीव संवर निर्झरा मोक्ष एचारउपादेयते अनेवीजा पांचहेयते ए-
हवो परिणामतेने समकेतज्ञानकहियें तेसमकेतज्ञानजलोजथाय तिहां अनुयोगद्वार-
मांकहोते ॥ गाथा ॥ नायस्मिगिन्हियदयवे अगिन्हियवेअश्लथल्लमि ॥ जश्वमेवश्र-
यजो सोजवएसोनउताम ॥ १ ॥ अर्थ ॥ ज्ञानथीढद्रव्यजाणीने लेवायोग्यहोयतेले
अनेढांरवायोग्यढांके एवोजेउपदेश तेनयउपदेशजाणवो हवेसमकेतनी दशरुचिकहेते.

१ निसर्गरुचि तेनिश्चयनयकरी जीवादिनवतत्वजाणे आश्रवत्यागे संवरआदरे वी-
तरागनाकहाचाव जेढद्रव्य तेद्रव्य खेत्र काल चावसहितजाणे नामादिचारनिक्षेपा
पोतानी बुद्धिशीजाणे सदहे वीतरागनाचाष्याचाव तेसत्यते एवीसदहणाहोय.

२ उपदेशरुचि नवतत्व तथाढद्रव्यने गुरुउपदेशशीजाणीसदहेते उपदेशरुचि.

३ आज्ञारुचि ते रागद्वेषमोहजेमनागयाते अज्ञानमित्युंते एहवाअरिहंतदेव ते-
णेजे आज्ञाकही तेनेमानेसदहे तेआज्ञारुचि.

४ सूत्ररुचि ते १ आचारांग २ सुयगंगांग ३ ठाणांग ४ समवायांग ५ जगवती ६
ज्ञाताधर्मकथा ७ उपासकदशांग ८ अंतगरुदशांग ९ अनुत्तरोववाश्रदशांग १० प्रश्न-
व्याकरण ११ विपाक एश्यारअंग तथा बारमुअंगहृष्टीवाद जेमांचउदपूर्वहता तेहम-
णाविहेदगयाते तथा १ उववाइ २ रायपश्रेणी ३ जीवाजिगम ४ पन्नवणा ५ जंबुद्वी-
पपन्नति ६ चंदपन्नति ७ सुरपन्नति ८ कप्पीआ ९ कप्पविंसिया १० पुप्फिआ ११
पुप्फचुलीआ १२ वन्हिदिशा एचारउपांगजाणवा अने १ व्यवहारसूत्र २ वृहत्कल्प
३ दशाश्रुतस्कंध ४ निशीथ ५ महानिशीथ ६ जितकल्प एठेद ग्रंथ तथा १ चौस-
रण २ संथारापयन्नो ३ तंडुलवेयालीया ४ चंदाविजय ५ गणिविजय ६ देविदशुओ
७ वीरशुओ ८ गहाचार ९ जोतिकरंरु १० आयुःपञ्चखाण एदशपयज्ञानानाम तथा
१ आवश्यक २ दशवैकालिक ३ उत्तराध्ययन ४ उषनिर्युक्ति एचारमूलसूत्र तथा
१ नंदि २ अनुयोगद्वार एपीस्तालीसआगम तेमूलसूत्र तथा २ निर्युक्ति ३ जाण्य ४
चूर्णि ५ टीका एपंचांगीनावचन जेजीवमाने तथाआगमसांजलवानी तथा जणवा-
जीजेनेषणीचाहनाहोय तेसूत्ररुचिजाणवी.

५ जेजीवगुरुमुखशी एकपदनोअर्थसांजलीने अनेकपदसदहे ते वीजरुचि.

६ अजिगमरुचि ते जेसूत्रसिद्धांत अर्थसहितजाणे अनेअर्थविचार सांजलवानी
घणीचाहनाहोय ते अजिगमरुचि.

७ जे ढद्रव्यनागुणपर्यायने चारप्रमाण तथासातनये करीजाणे ते विस्ताररुचि.

८ क्रियारुचि ते दर्शन ज्ञान चारित्र तप विनय सुमति मुक्ति बाह्यक्रिया सहित
आत्मधर्मसाथे जेनेरुचिघणीहोय तेक्रियारुचि.

૧ સંકેપરુચિ તે જે અર્થનેજ્ઞાનમાં થોમોકહેથકે ઘણો જાણીને કુમતિમાં પનેનહી જિનમતમાં પ્રતિતમાને તે સંકેપરુચિ.

૧૦ જે પાંચ અસ્તિકાયનું સ્વરૂપ જાણે શ્રુતજ્ઞાનનો સ્વજાવ અંતરંગ સત્તાસદ્દેતે ધર્મરુચિ-
હવે સમકેતના આઠગુણકહેઢે ૧ નિસંકા તે જિનાગમમધ્યે સૂક્ષ્મ અર્થકહ્યા તે સાચા
સદ્દે તેમાં સંદેહ આપે નહીં તથા સાત પ્રયત્ની પળરે નહીં ૨ નિકંષાગુણ તે પુણ્યરૂ-
પફલની ચાહના નરાણે કેમકે જિહાં દ્વિષા તિહાં કર્મનો બંધ છે માટે ૩ નિવિત્તિગિઠાગુણ
તે શુદ્ધ અશુદ્ધ પુણ્ય એક સરિલા છે તેમાં પુણ્યના ઉદયથી શુદ્ધયોગ મિલ્યા સુશીથશ્ચ-
હંકાર ન કરવો તથા પાપના ઉદયથી દુઃખસંયોગ મિલ્યા દિલગીર થાવું નહીં ૪ અમૂઢદ-
ષ્ટીગુણ તે જે આગમમાં સૂક્ષ્મ નિગોદના તથા ઉદ્યવના સૂક્ષ્મ વિચારકહ્યા છે તે સાંજ-
લતોથકો મુજાય નહીં જે પોતાની ધારણામાં આવે તે ધારી રાણે અને જે ધારણામાં ન આવે
તેને સદ્દે ૫ અવબુદ્ધિગુણ જે આપણા જીવમાં અનંતજ્ઞાનાદિક ગુણ છે તે બુધાવવા
નહીં શુદ્ધ સત્તાજેવી છે તેવી કહેવી રાગદેષ અજ્ઞાન તે કર્મની બધાધિ છે જીવણ બધાધી-
થી ન્યારો છે ૬ સ્થિરિકરણગુણ તે આપણા પરિણામ જ્ઞાનમાં સ્થિર કરવા મગાવવા
નહીં અથવા કોઈ જન્ય પ્રાણી ધર્મથી પરતો હોય તેને સાહ્યદેહ ઉપદેશ આપી સ્થિર કરવો ૭
વાત્સલ્યતાગુણ તે જેની સાથે જ્ઞાન ધ્યાન તપ પશ્ચિમણો જોલો કરતા હોયે અ-
ને સદ્દેહાપણ એક જ હોય તે આપણો સાધર્મિ જાણે તેની જાતિકરવી અથવા સર્વજી-
વના જ્ઞાનાદિગુણ આપણા સમાન છે માટે સર્વજીવ ઉપર દયા કરવી અથવા બીજા જીવના પણ
આપણા તુલ્ય જ્ઞાનાદિગુણ છે તે જીવને પોષવા યોગ્ય જ્ઞાનધ્યાનનો ઘણો અચ્યાસ કરાવે ૮
પ્રજાવકગુણ તે જગવંતના ધર્મની પ્રજાવનામહિમા કરવી અથવા પોતાને જ્ઞાનાદિ પવ-
ધારવા દાન શીલ તપ જાવ પૂજા કરી ઘણી મહિમા કરવી એ સમકિતના આઠગુણ.

હવે સમકેતના પાંચ ચૂષણકહેઢે ૧ ઉપશમજાવચૂષણ તે વિવેકી પ્રાણી પ્રાર્યે કષાય
ન કરે અને જોકે દાચિત્કષાય કરે તો પણ તરત મનને પાઠોવાલે ૨ આસ્તાચૂષણ તે જ-
ગવંતના વચન ઉપર શુદ્ધ પ્રતિતરાણે જગવંતે જેમ આગમમાં આજ્ઞા કરી તેમ સદ્દે ૩ દ-
યાજાવચૂષણ તે સર્વજીવ પોતાના સરિલા જાણી દયાપાલવી ૪ સંવેગચૂષણ જે સં-
સારથી તથા ધનથી શરીરથી ઉદાસી પળોરા સ્વવો ૫ નિરવેચચૂષણ તે ઇંદ્રિયના સુ-
ખજીવે અનંતિવાર જોગવ્યા પણ તે દુઃખના કારણ છે એક ચિદાનંદ મોહમયી અતીંદ્રિય સુ-
ખને આપણા કરી જાણે ૬ સમકેતના પાંચ ચૂષણકહ્યા.

હવે ષઠાચ તનકહેઢે ૧ નિશ્ચયકુરુ તે જગવંતના વચનના સ્વોટા અર્થકરે સ્વોટી પરુપ-
ણકરે ૨ વ્યવહારકુરુ તે યોગી સંન્યાસી બ્રાહ્મણ અને આચારહીન વેષધારી ય-
તિ તે પણ ઠોરવા ૩ નિશ્ચયકુરુ તે જિણે શ્રીની તરાગદેવનું સ્વરૂપ નથી જાણ્યું ૪ વ્યવહાર

કુદેવ તે જેસરાગીદેવ કૃષ્ણ માહાદેવ સ્ત્રેત્રપાલ દેવી પિતરપ્રમુલ તેપણબોરવા ૫ નિશ્ચે-
થીકુધર્મતે જેયાંતમાર્ગે બાહ્યકરણીકપરરાચ્યાઠે અંતરંગજ્ઞાનનથીઠલચ્યોતે ૬ વ્યવ-
હારકુધર્મ તે પારકાઅન્યદર્શનીનામતસર્વઠાંરવા ઇટલે કુદેવ કુગુરુ તથા કુધર્મને ઠોકી
શુરુદેવ ગુરુતથાધર્મસદ્દે તેસમકેતની સદ્દેહણાજાણવી સમકેતનાલક્ષણ પત્રવણાસૂત્રથી
કહેઠે ગાથા ॥ પરમઠંસંથવોવાસુદિઠપરઠસેવણાવાવિ ॥ વાવઠ્ઠકુદંસણા વજ્જાણાયસમી
ત્તસદ્દેહણા ॥ ૧ ॥ અર્થ ॥ પરમાર્થે ઠડવ્ય નવતત્વનાગુણપર્યાય મોક્ષનુંસ્વરૂપ ઇટલે જે
પરમાર્થસૂક્ષ્મઅર્થઠે તેજાણવાનોઘણોપરચોકરે અથવાજાણવાનીઘણીચાહનારાલે અને
સુદિઠકે ૦ ત્રહીરીતેદીઠાજાણ્યાઠે પરમાર્થઠડવ્યમોક્ષમાર્ગજેણે ઇહવાગુરુનીસેવાકરે
ઇટલેજ્ઞાનીગુરુધારવા અને વાવઠ્ઠકે ૦ જિનમતિયતિનામધરાવીને જેસ્ત્રેત્રપાલપ્રમુલને
સમકિતવિનામાને ઇવાગુરુનોસંગવજે અનેકુદર્શની જેઅન્યમતિતેનોસંગનકરે ઇવાજેપ-
રિણામતેસમકિતનીસદ્દેહણાજાણવી વિરયાસાસજ્ઞાઠ કષાયહીણામહવયધરાવિ ॥ સ-
મ્મદિઠિવિહુણા કયાવિમુક્કનપાવંતિ ॥ ૨ ॥ અર્થ ॥ જેસાવચ્યઆરંજથીવિરમ્યાઠેક્રોધાદિ
આચારકષાયજીત્યાઠે અનેશુરૂપાંચમહાવ્રતપાલેઠેપણસમકેતવિનાઠેતેજીવમોક્ષપામેનહી

ઇવેસમકિતતેસીવસ્તુઠે તેવિવેગાથાકહેઠે ગાથા ॥ નયજંગમપાણેહિં જો અપ્પાસા-
યવાયજાવેણ ॥ જાણ્ઠમોક્કસરૂઠં સમ્માદિઠિઠસોનેજ ॥ ૩ ॥ અર્થ ॥ નય તથા
જંગેકરી તથાપ્રમાણેકરી જેપોતાનાઆત્માનેજાણે ઠલલે સ્યાદ્દાદઆઠપદ્દેજાણે અને
ઇમસ્યાદ્દાપણેમોક્કનિકર્માવસ્થાનેપણજાણે પરવસ્તુને દેયજાણે જીવગુણઠપાદેયજા-
ણે તેને સમકેતિ જાણવો.

ઇવેજીવસ્વરૂપધ્યાનકરવાને ગાથાકહેઠે ॥ અહંમિકોલહુસુરૂો નિમ્મમઠનાણદંસણ
સમગ્ગો ॥ તમ્મિદિઠતત્ત્વિત્તો સવેપ્પલયંનેમિ ॥ ૪ ॥ અર્થ ॥ જ્ઞાનીજીવ ઇહવું ધ્યા-
નકરે કે હુંપકહું પરપુજલથીન્યારોહું નિશ્ચેનયકરીશુરૂહું અજ્ઞાનમલથીન્યારોહું નિર્મ-
લહું મમતાથીરહિતહું જ્ઞાનદર્શનથીત્રહું હુંમારાજ્ઞાનસ્વજાવસહિતહું હુંમારાગુણ-
માંરહ્યોહું ચેતનાગુણતેમાહારીસત્તાઠે હુંમારાઆત્મસ્વરૂપનેધ્યાવતો સર્વકર્મકાયકરુંહું
॥ ગાથા ॥ નિરંજણંનિકલઅયલ દેવઅણાશ્ચઅણાપાત્તં ॥ ચેયણલક્ષણસિરુસમ પ-
રમપ્પાસિવસંતં ॥ ૫ ॥ અર્થ ॥ કર્મઅંજનથીરહિત નિરંજનહું કલંકરહિતહું અયલ
કે ૦ પોતાનાસ્વરૂપથીકિવારેચલાયમાનથાઠનહી પરમદેવહું જેનીઆદિનથી તથા જેનો
અંતનથી ચેતનાલક્ષણહું સિરુસમાનહું સંતસત્તામયીહું ગાથા ॥ જીવાદિસદ્દેહણં સમ્મ-
ત્તંપસઅધિગમોનાણં ॥ તથેવસયારમણં ચરણંપસોહુમુક્કપહો ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ જીવાદિકઠડવ્યજેવાઠે તેવાસદ્દેહવા તેસમકેત અનેઠડવ્યજેવાઠે તેહવા ગુ-
ણપર્યાય સહિતજાણે તેજ્ઞાનજાણવું તેઠડવ્યજાણીનેઠાંકે અજીવનેઠાંકે અને જીવના

स्वगुणमां स्थिरथयीनेरमे तेचारित्रकहियें एज्ञानदर्शनचारित्र शुद्धरत्नत्रयी तैमोक्षनो
मार्गते माटे एज्ञानदर्शनचारित्रनो घणोयत्नकरवो परत्नत्रयीपामीनेप्रमादकरवोनही
तिहानिश्चयव्यवहारनीगाथा ॥ नन्वियमगोमुखो ववहारोपुनकारणोबुचो॥ पढमोसं-
वरवो आसवहेउतउबीउ ॥ ५ ॥

अर्थ निश्चैनयनोमार्ग ज्ञानसत्त्वारूप ते मोक्षनुंकारणते एटलेमोक्षते अनेव्यवहार
क्रियानय ते पुण्यनुंकारणकह्यो पहेलो निश्चैनयसंवरते अनेनिश्चैसंवरनिश्चैनय तेएकजते
जुदानथी वीजोव्यवहारनय तेआश्रव नवाकर्मखेवानोहेतुते एटलेशुजपुण्यकर्मनो आ-
श्रवथायते अनेअशुजव्यवहारें अशुजकर्मनोआश्रवथायते कोइ पुढेजे व्यवहारनय
आश्रवनुंकारणते तो अमेव्यवहारनहीआदरसुं एकनिश्चैमार्ग आदरसुं तेनेउत्तर
कहेते ॥ गाथा ॥ जइजिणमयंपवज्जह तामाववहारनस्थिएसुयह ॥ एकेणविणातिथं
विज्जईअखेणउतच्च ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ अहोचव्यप्राणी जोतमनेजिनमतनी चाह्नातेअनेजो तुमेजिनमतने इछो-
बो मोक्षनेचाहोबो तोनिश्चैनय अनेव्यवहारनय ठांरुशोनही एटलेबेदुनयमानजो व्य-
वहारनयचालजो अनेनिश्चैनयसइहजो जोतुमेव्यवहारनयउथापशो तोजिनशासनना
तीर्थनोउछेदथाशे जेणेव्यवहारनय नमान्यो तेणे गुरुवंदना जिनजकि तप पञ्चस्काण
सर्वनमान्या एम जेणेआचारउथाप्यो तेणे निमित्तकारणउथाप्योअनेनिमित्तकारणवि-
ना एकलो उपादानकारण तेसिरूनथाय माटे निमित्तकारणरूप व्यवहारनय जरुरमा-
नवुं अनेजो एकलोव्यवहारनय मानियें तोनिश्चैनय उलख्याविना तत्त्वनुंस्वरूप
जाणुंजायनही माटेतत्त्वमार्ग अनेमोक्षमार्ग तेनिश्चैनयविना पामियेंनही अनेतत्त्व-
ज्ञानविना मोक्षनथी एटलेनिश्चैविना व्यवहारनिःफलते अनेनिश्चैसहित व्यवहार ते
प्रमाणते तेनोदृष्टांत जेमसोनानाआभूषणमां उपधातु अथवाकिणजोमिळ्योहोय तेपण
उंचासोनानेजावेलेंइ राखियेंतैयें अनेजोतेकिणजो तथासोनजुंउंकरियें तो सहुकोइसो-
नानेले पण कोइकिणजो जेकुधातु तेळीयेनही तेम निश्चैनय सोनासमानते माटेनिश्चै
नयसहित सर्वजलाते अनेनिश्चैनयविना सर्वअखेखेते माटेआगममां निश्चैव्यवहार
रूप मोक्षमार्गते तेकह्यो.

वलीशरीररुपर मोहकरेनही तेविषे ॥ गाथा ॥ विज्जोविज्जोजायखलं जोई हमे-
हुशरीर ॥ अप्पाजावेनिम्मखो जंपावंजवतीरं ॥ ८ ॥ अर्थ ॥ जव्यप्राणीएमचितवेजे
एशरीर ठीजजाळं जिजजाळं इयथइजाळं विणशीजाळं एमाहारं शरीरपुजलीक ते प-
रवस्तुते तेएकदीवसेंमूकबुंते माटे रेप्राणी तुंआपणीआत्मानेनिर्मलपणेध्यावतो संसारथी
तरीनेकांठोपामीश ॥ गाथा ॥ एहिजअप्पासोपरमप्पा कम्मविसेसोईजायोजप्पा ॥

इयमेदेवज्ञाजुसोपरमप्पा बहुतुह्येअप्पोअप्पा ॥ १० ॥ अर्थ ॥ अहोजव्यजीव एहीज आपणोआत्माळे तेगुरुब्रह्मळे पणकर्मनेवशपड्यो जन्ममरणकरेते पणएशरीरमां जेजी-
वळे तेदेवळे परमात्माळे माटेतुमे आपणोआत्माध्यावो तरणतारणजिहाज एआपणो
आत्माजळे एमश्रीहेमाचार्ये वीतरागस्तोत्रमांकह्याळे यःपरात्मापरंज्योतिः परमःपरमे-
ष्ठिनां ॥ आदित्यवर्णोत्तमसःपरस्तादामनंतियं ॥ १ ॥ सर्वेयेनोदमूढ्यंत समूलाःक्लेशपा-
दपाश्र्यादि ॥ अर्थ ॥ परमात्माळे परमज्योतिळे पंचपरमेष्ठीथी पणअधिकपूज्यते केम-
केपंचपरमेष्ठीतो मोक्षमार्गेनादेखारुनाराळे पणमोक्षमांजवावाळोतो आपणोजीवळे अ-
ज्ञाननो मिटावनारळे सर्वकर्मक्लेशनो खपावनारळे एवो आत्माध्यावो एहिजपरम
श्रेयनुंकारणते गुरुळेपरमनिर्मलते एहवोआत्माजपादेय जाणीसद्दे अनेजेवोपोताथी
निरवाह्याय तेवोत्यागवैरागमांप्रवर्त्ते एटळे धन तेपरवस्तुजाणी सुपात्रनेदानआपे
अनेइंद्रियनाविकारते कर्मबंधनाकारणजाणीपरिहरे शीलपाळे जेआहारळे तेपुण्ढीक
परवस्तुळे शरीरपुष्टीनुंकारणळे अनेशरीरपुष्टकीधाथी इंद्रियोनाविषयनोपोषथाय माटे
तेपरखजावळे अज्ञान संसारनुंकारणळे माटेआहारनोत्यागकरवो तेनेतपकहियें तथा
पूजाते जेश्रीअरिहंतदेवें मोक्षमार्गेजपदेश्यो तेआपणेजाण्यो माटेआपणाजपकारीळे
तेजपकारीनी बहुमानसहित जक्तिकरियें माटेश्रीअरिहंत देवाधिदेवनी पूजाकरवी
एम दान शील तप पूजा सर्व जीव अजीवनुंस्वरूप ठळख्याविनाजेकरनुं तेपुण्यरूप इं-
द्रियमुखनुंकारणळे अनेजे जीवनेजपादेयकरी वांढाविनाकरणीकरेळे तेनिर्झारनुंकारणळे
एमदयापण श्रीजगवतीसूत्रमां सातावेदनीकर्मनुं कारणळे एटळे सम्यक्ज्ञानीने स-
र्वकरणीतेनिर्झारारूपळे अनेज्ञानविना सर्वकरणी बंधनुंकारणळे माटेज्ञाननो घणोअ-
न्यासकरजो एजगवंतेंसीखामणदीधीळे.

तथाज्ञाननुंकारण श्रुतज्ञानळे तेनोघणोजावराखजो श्रीगणंगमां तथा उत्तराध्य-
यनमां तथाजगवतीमां १ वाचना २ पठना ३ परावर्त्तना ४ अनुप्रेक्षा ५ धर्मकथा ए
सिध्दाय जणवा गुणवानुंफल मोक्षकह्योळे सिध्दायकरवाथी ज्ञानावरणी कर्मखपावे
केमके वाचनाथी तीर्थधर्मप्रवर्त्ते महानिर्झाराथाय पुठवाथी सूत्रतथा अर्थशुरुथाय
मिथ्यात्वमोहनीयखपावे तेजेमजेम अर्थविचारपूळे तेमतेमसमकितनिर्मलथायअने अनु-
प्रेक्षाते अर्थविचारतां सातकर्मनीस्थितिना रसपातळाकरे अनंतो संसारखपावीने पात-
ळोकरे तथा श्रुतज्ञाननी आराधनाथी अज्ञानमिटे एवाफल कह्याळे.

माटे वांचवा तथा जणवानो घणोजयमकरवो केमके आजपांचमाआरामां कोइ
केवलीनथी तथा मनपर्यवज्ञानी अनेअवधिज्ञानीपणनथी एकमात्रश्रुतज्ञान तेहिजआ-
गमनो आराधकळे यतः कञ्चअम्हारिसापाणी दुसमादोसदूस्तिया ॥ हायणाहाकहंहुंता

नहुंतोजइजिणागमो ॥ १ ॥ अर्थ ॥ हेजगवंत अमसरिखाप्राणीनी शीगतिथात जे
 अमेंआहुसमपंचमकालमां अवतारलीधो हाइतिखेदे अमेअनाथ हुं जो जिनराजना
 कहेला आगमनहोत तोआजसुंथात एटले आजआगमनोजआधारते माटेआगम
 अने आगमधर जे बहुश्रुत तेनोषणोविनयकरवो आगममांविनयनुंफल तेसांजलहुं
 अनेसांजलवानुं फलज्ञानते ज्ञाननुंफलमोक्षते एमआगम सांजलीखेवायोग्यलेजो अ-
 योग्यठांरुजो सद्वृणाशुद्धराखजो सद्वृणाते मोक्षनुंमूलते एइंद्रियसुखतोआजीवें अ-
 नंतिवारपाम्याते एह्वी जाति जन्म योनी कोश्रही नथी जेआपणाजीवेनहीकरीहोय
 एजीवने संसारमांजमतां अनंतापुद्गल परावर्त्तनयया पणधर्मनी जोगवायीमलीनही
 तोहवेमनुष्यजव आवककुल निरोगशरीर पंचेंद्रीप्रगट बुद्धिनिर्मल एटलासंयोगमल्या
 वलीश्रीवीतरागनीवाणीनाकेहेनारा शुरू गुरुनी जोगवाइपामीने अहोजव्यलोको तु-
 मेधर्मनेविषे विशेषउद्यमकरजो फिरिथीएवीजोगवाइ मिलवीदुर्लभजेते माटेप्रमादकर-
 शोनही एशरीर धन कुटुंब आयुष्य सर्व चंचलते क्षणक्षणहीजेते माटे पांचसमवाय-
 कारणमल्या मोक्षरूपकार्य सिद्धकरवुं तेपंचसमवायनानामकहेते १ काल २ स्वजाव ३
 नियत ४ पूर्वकृत ५ पुरुषाकार एपांचसमवायमाने तेसमकेतिजे एमांपकसमवाय उ-
 ङापे तेहनेमिथ्यात्वीकहियें एम सम्मतिसूत्रमां कहोते गाथा ॥ कालोसहानियइ पु-
 ष्पकयंपुरिषकारणेपंच ॥ समवाएसमत्तं एगंतेहोयमिष्ठत ॥ १ ॥

अर्थ ॥ कालखब्धिबिना मोक्षरूपकार्य सिद्धथायनही एटलेकालसर्वनुंकारणते जे
 कालें जेकार्यथवानोहोय तेकार्यतेकालेंथाय एकालसमवाय अंगीकारकरीकह्यो इहां
 कोइपुढेजे अजव्यजीव मोक्षकेमजतानथी तेनेउत्तरजे अजव्यनेकालमले पण अज-
 व्यमांस्वजावनथी तेथीमोक्षजायनही केमके कालस्वजाव एवेकारणजोइये तेवारेंफ-
 रिपुब्धुंजे जव्यजीवमांतो मोक्षजवानोस्वजावते तोसर्वजव्य केममोक्षजतानथी तेने
 उत्तर जे नियतकेअनिश्चैसमकितगुणजागे तेवारेंमोक्षपामे एटलेकाल स्वजाव नियतए
 त्रणकारणमान्या तेवारेंफरिपुब्धुं जे समकितआदिकारणतो श्रेणीकराजानेहता तो
 मोक्षकेमनथयो तेनेउत्तर जे पूर्वकृतकर्मघणाहता अथवापुरुषाकार तेउद्यमकख्योनही
 फरीपुब्धुंजे शास्त्रीजइप्रमुखें तो उद्यमघणोकीधो तेनुंउत्तरजे तेमनापूर्वकृत शुभकर्म
 खप्यानहता माटेपांचसमवाय मिथ्याकार्यनीसिद्धिथाय तेवारेंफरिपुब्धुंजे मरुदेवामाताने
 तोचारकारणमिल्या पणपांचमो पुरुषाकारउद्यम कांइकीधोनही तेनेउत्तर जे द्वापकश्रेणी
 चढवानो शुक्लध्यानरूप उद्यमकीधोते माटे पांचसमवायमील्या मोक्षरूपकार्य सिद्धथाय.

जेवारें केवलज्ञानेकरीसर्वजव्य जेमरह्याते तेमदेखे एटले आकाशजव्य लोकालो-
 कप्रमाणते तेमांअलोकमां वीजुंजव्यकोशनथी लोकाकाशनाएकेकप्रदेशे धर्मास्तिकाय

अधर्मास्तिकायनो एकेकप्रदेशरह्योऽते तथा अनन्ताजीवना अनन्ताप्रदेशरह्याऽते अनन्तापु-
जलपरमाणुरह्याऽते कालनोसमय सर्वत्रवर्तते.

हृवे षडव्यनीफरशनाकहेते धर्मास्तिकायना एक प्रदेशे धर्मास्तिकायना षडप्रदेश
फरस्याऽते तेषां विरीते के चारदिशीनाचार अनेपांचमोनीचे षष्ठोऽपर एषडप्रदेशफर-
स्याऽते तथा एकमूलपोतेंप्रदेश एमसातप्रदेशनो संबंधे अनेधर्मास्तिकायना एकप्रदे-
शने आकाशद्रव्य तथा अधर्मास्तिकायना सातसातप्रदेश फरशेते ते एकमूलनाप्रदे-
शने बीजाद्रव्यनो मूलनोप्रदेशफरशे माटे सातप्रदेशनीफरशनाऽते अनेधर्मास्तिकायना
एकप्रदेशे जीवपुजलना अनन्ताप्रदेशनी फरसनाऽते अनेलोकनेअंतेजे धर्मास्तिकायना
प्रदेशते तेने आकाशनीफरसनातो षडदिशीनीते अने एकमूलप्रदेशसुखां सातप्रदेशनी
फरसनाऽते अनेबीजाद्रव्यनी त्रणदिशीनीफरसनाऽते एमसर्वद्रव्यनीफरशनाऽते अने
आकाशधी धर्म अधर्मनीश्रवगाहना सूक्ष्मते धर्मअधर्मद्रव्यधीजीवनीश्रवगाहना सूक्ष्म
ते जीवधी पुजलनी श्रवगाहना सूक्ष्म ते.

एमषडव्यना गुणपर्याय सामान्यस्वजाव ११ ते अनेविशेषस्वजावदशते तेश्रीकेवली
जगवंत ज्ञानधीजाणे दर्शनधीदेखे तेइग्यारसामान्यस्वजावकहेते १ अस्तिस्वजाव २
नास्तिस्वजाव ३ नित्यस्वजाव ४ अनित्यस्वजाव ५ एकस्वजाव ६ अनेकस्वजाव ७ जे-
दस्वजाव ८ अजेदस्वजाव ९ जव्यस्वजाव १० अजव्यस्वजाव ११ परमस्वजाव षड-
ग्यारसामान्यजाव सर्वद्रव्यमांते एसामान्यउपयोग दर्शनगुणधीदेखे हृवेदशविशेषस्व-
जावकहेते १ चेतनस्वजाव २ अचेतनस्वजाव ३ मूर्तिस्वजाव ४ अमूर्तिस्वजाव ५ ए-
कप्रदेशस्वजाव ६ अनेकप्रदेशस्वजाव ७ शुद्धस्वजाव ८ अशुद्धस्वजाव ९ विजावस्व-
जाव १० उपचरितस्वजाव षडशविशेषस्वजाव तेकोइकद्रव्यमांकोइकस्वजावते कोइक
द्रव्यमांकोइकस्वजावनधी एज्ञानधीजाणे षट्छेसिद्धजगवानलोकाळोक सर्व ज्ञानोप-
योगधीजाणीरह्याते दर्शनोपयोगधीदेखीरह्याते एह्वाअनंतगुणीश्रूपी सिद्धजगवानते
तेसमान पोतानीआत्मानेजाणे उपादेयकरीध्यावे तेसमकेत जाणवो.

॥ दोहा ॥

अष्टकर्मवनदाहके ॥ जणसिद्धजिनचंद ॥ तासमजोअप्पागणे ॥ वंदेताकोइंद ॥ १॥
कर्मरोगउपधसमी ॥ ग्यानसुधारसवृष्टी ॥ शिवसुखामृतसरोवरी ॥ जयजयसन्मूह-
ष्टी ॥ २॥ एहिजसदगुरुजीखते ॥ एहिजशिवपुरमाग ॥ लेजोंनिजग्यानादिगुण ॥ क-
रजोपरगुणत्याग ॥ ३॥ ग्यानवृक्षसेवोचविक ॥ चारित्रसमकेतमूल ॥ अमरअगमपद
फललहो ॥ जिनवरपदवीफूल ॥ ४॥ संवतसत्तरविहृत्तरे ॥ मनशुद्धफागुणमास ॥ मोटे
कोटमरोटमे ॥ वसतांसुखचोमास ॥ ५॥ सुविहितखरतरगढसुधिर ॥ युगवरजिनचं-

दसूर ॥ पुण्यप्रधानप्रधानगुण ॥ पाठकगुणैपंकूर ॥ ६ ॥ तासशिष्यपाठक प्रवर ॥ सुम-
 तिसारगुणवंत ॥ सकलशास्त्रज्ञायकगुणी ॥ साधुरंगजसवंत ॥ ७ ॥ तासशिष्यपाठक-
 विबुध ॥ जिनमतपरमतजाण ॥ जविककमलप्रतिबोधवा ॥ राजसागरगुरुजाण ॥ ८ ॥
 ग्यानधर्मपाठकप्रवर ॥ शमदमगुणेश्रगाह ॥ राजहंसगुरुगुरुसक्ति ॥ सहजगकरेसराह
 ॥ ९ ॥ तासशिष्यआगमरुचि ॥ जैनधर्मकोदास ॥ देवचंदआनंदमें ॥ कीनोग्रंथप्रकाश
 ॥ १० ॥ आगमसारोद्धारएह ॥ प्राकृतसंस्कृतरूप ॥ ग्रंथकीयोदेवचंदमुनी ॥ ग्याना-
 मृतरसकूप ॥ ११ ॥ कस्योश्हांसदायश्रुति ॥ दुर्गदासशुजचित्त ॥ समजावननिजमित्रकुं
 ॥ कीनोग्रंथपवित्र ॥ १२ ॥ धर्ममित्रजिनधर्मरतन ॥ जविजनसमकितवंत ॥ शुद्धश्र-
 मरपदल्लखण ॥ ग्रंथकियोगुणवंत ॥ १३ ॥ तत्वग्यानमयग्रंथयह ॥ जोवेबाळाबोध ॥
 निजपरसत्तासबखिले श्रोतालहेप्रबोध ॥ १४ ॥ ताकारणदेवचंद मुनी ॥ कीनोआगम-
 ग्रंथ ॥ जणसेगुणसेजेजविक ॥ लहेशेतेशिवपंथ ॥ १५ ॥ कथकशुद्धश्रोतारुची मिलजोएह
 संयोग ॥ तत्वग्यानश्रद्धासहित ॥ बलीकायनिरोग ॥ १६ ॥ परमागमसुराचजो ॥ लहे-
 सोपरमानंद ॥ धर्मरागगुरुधर्मसौ ॥ धरजोएसुखकंद ॥ १७ ॥ ग्रंथकीठमनरंगसौ ॥ सि-
 तपखफागुणमास ॥ जोमवारश्रुतिजतिथि ॥ सफलफलीमनआस ॥ १८ ॥

आआगमसारमां पेज १३७ नी खेन १८ मीमध्ये चढदराजलोकनोखंधलोकाकाश
 सादिंसांत ते तेआवीरीतेंजे लोकनामध्यजागेंआठरुचकप्रदेशथी मांडीनेसादिजेजिहां
 चढदराजलोकनोअंतआवे तिहांसांत तथा चढदराजलोकनोठेलोप्रदेशमूकीनेपठेअ-
 लोकनीआदिखेवी पणअलोकनोअंततथी माटेसादिअनंतकळुंटे.

तथापेज १४४ नीआठमीखेनमां श्रीजगवतीसुत्रमांसुत्तबोखलुपढमो बीउनिज्जुत्ति
 मिसळजणित् ॥ इत्तोतईयणुउंगो नाणुल्लाजिणवरेहिं ॥ एवीरीतेआगमसारनी जूदी
 जूदीत्रणप्रतोमां लखुंहुतुंमाटेमेंपण तेमजलखुंउंटे पणबीजाघणातेकाणे एजगवतीनी
 साखदीधींटे तिहांतो सुत्तबोखलुपढमो बीउनिज्जुत्तिमिसळजणित् तइंउयनिर विसेसो
 एसविहिहोइअणुउंगे ॥ एवोपाठटे तेखरोजणायटे पठेबहुश्रुतकहेतेखरं.

॥ इति श्री आगमसारोद्धारग्रंथः समाप्तः ॥

॥ श्रीपरमगुरुभ्योनमः ॥

अथश्रीदेवचंज्जीकृतनयचक्रसारनुवालाबोधक्षिरव्यते

॥ मंगलाचरण ॥

प्राणम्यपरमब्रह्मशुद्धानंदरसास्पदं ॥ वीरंसिद्धार्थराजेंजनंदनलो
कनंदनं ॥ १ ॥ नत्वासुधर्मस्वाम्यादिसंधंसद्वाचकान्वयः ॥ स्वगुरून्
दीपचंज्जाल्यपाठकान्श्रुतपाठकान् ॥ नयचक्रस्यशब्दार्थकथनं
लोकजाषया ॥ क्रियतेबाधबोधार्थं सम्यङ्मार्गविशुद्धये ॥ ३ ॥

प्रशस्ति

श्रीजिनागमनेविषे १ द्रव्यानुर्योग २ चरणकरणानुर्योग ३ गणितानुर्योग ४ धर्मक-
थानुर्योग एचारथनुर्योगकक्षाते तेषां उद्रव्य अने नवतत्त्व तेनागुणपर्याय स्वजावपरि-
णमननेजाणुं तेद्रव्यानुर्योग एवं पंचास्तिकायनुं स्वरूपकथनरूपते तेपंचास्तिकायम-
ध्ये एकश्चात्मानामेअस्तिकायद्रव्यते तेआत्माअनंताते तेनामूलबेजेद ते तेषां एकसि-
द्धनिष्पन्न सर्वकर्मावरणदोषरहित संपूर्णकेवलज्ञान केवलदर्शनादिगुणप्रगटरूप अखंड
अमल अव्याबाधानंदमयी लोकनेअतेविराजमान स्वरूपजोगी तेसिद्धजीवकहियें ते
सिद्धतासर्वआत्मानो मूलधर्मते तेसिद्धतानीईहाकरवाने सिद्धजगवंतनो यथार्थसिद्ध-
पणो उल्लखीने निष्पन्नसिद्धनोबहुमानकरवो अनेपोते पोतानीचूले अशुद्धचेतनपणे
परिणमतां बांध्यां जे ज्ञानावरणादिकर्म तेटाळीने पोतानी संपूर्णसिद्धतानी रुचि कर-
वी एहीजहितशिक्षाते.

वल्लीबीजोजेद संसारीजीवोनोते तेजेणे आत्मप्रदेशें स्वकर्त्तापणे कर्मपुजलनेग्रह्या
जेनेकर्मपुजलनोलोळीजावते तेमिथ्यात्व गुणगुणानीमांकीने अयोगीकेवली गुणगु-
णाना चरमसमयपर्यंत सर्वसंसारीजीवकहियें तेनावल्लीवेजेदते एकअयोगी बीजास-
योगी तेसयोगीनावेजेद एकसयोगीकेवली बीजासयोगीउद्वस्थ उद्वस्थनावेजेद एक-
अमोही बीजासमोही समोहीनावेजेद एकअनुदितमोही बीजाउदितमोही उदित-
मोहीनावेजेद एकसूक्ष्ममोही बीजाबादरमोही बादरमोहीनावेजेद एकश्रेणीवंत बीजा
श्रेणीरहित श्रेणीरहितनावेजेद एक संयमीविरति बीजाअविरति अविरतीनावल्लीवे-
जेद एकसमकेति बीजामिथ्यात्वी मिथ्यात्विनावेजेद एकग्रंथिजेदी बीजाग्रंथिअजेदि
ग्रंथिअजेदिनावेजेद एकजव्य बीजाअजव्य तेषां अजव्यजीवोनुं तो दसजएवोहोय जे

श्रुतश्चन्यासपणकरे तथा द्रव्यधीपंचमहावतश्चादरे पणश्चात्मधर्मनायथार्थं श्रद्धाविना पेहेलो गुणवाणो किवारे मूके नही माटे ए जीवो तेसिद्धपद पामवाने योग्य नही तेअजव्यचोयेअनंतते.

बीजाजव्य तेजेसिद्धपणानेयोग्यते जेनेकारणयोगमिले पलटणपामे तेजव्यजीवो अजव्यधीअनंतगुणाते तेमव्येकेइकजव्यसामग्रीयोगपामी ग्रंथिजेदकरीने समकितपामे अनेकेटलाएकजव्यतो सामग्रीनेअजावें समकितपामेजनही उक्तंचविशेषणवत्यां सामग्रीअजावाळ ववहारराशिअप्यवेशाळ ॥ जवावितेअणंता जेसिद्धसुहंनपावति ॥ १ ॥

पणतेजव्यजीवोमां योग्यताधर्म ठतोते तेमाटे जव्यकहियें जेजीवमिथ्यात्वतजीने शुरुयथार्थं आत्मपण्येव्यापकरह्यो तेजमारोधर्म अनेजेधीते आत्मसत्तागतधर्मप्रगटे ते साधनधर्मबेजेदेंते एकवायणापुठणादि बंदननमनादि पक्खिहणप्रमाज्जादि जेटलीयोगप्रवृत्तिते सर्वद्रव्यधी साधनधर्मकहियें तेजावधर्म प्रगटकरवाने जेकरे तेनेकारणरूप ते द्रव्यतेजेजावनुंकारण कारयासेदवं इतिआगमवचनात् ॥

अनेजेउपयोगादि पोतानाक्योपशमजावें प्रगव्याजे ज्ञानवीर्यादिगुण तेपुजलानुयायीपणाधीटाळीने शुरुगुणीजेश्रीअरिहंत सिद्धादिक तेनाशुरुगुणने अनुयायी करवा अथवाआत्मस्वरूप अनंतगुणपर्यारूपतेने अनुयायीकरवा तेजावधीसाधनधर्म जाणवो एआत्मानीपजाववानो उपायते.

जिहांसगेंआत्मानुंशुरुस्वरूप चिदानंदघन तेसाध्यमानधी अनेपुजलसुखनीआशायें विष गरल अन्योन्य अनुष्ठान जेकरवुं ते संसारहेतुते माटे साध्यसापेक्षपण्येस्याद्वादश्रद्धायें साधनकरवुं एहिजमार्गते अने एमार्गनीजे प्रतितरुचि ते सम्यक्तकहियें तेसम्यक्तग्रंथिजेदकखोपामियें तेग्रंथिजेदतो प्रणकरणकरेतोजमें तेप्रणकरणजीवकरे तेवारेंसम्यक्तदर्शनपामे तेप्रणकरणमां पेहेलुंयथाप्रवृत्तिकरण बीजुंअपूर्वकरण त्रीजुंअनिवृत्तिकरण एकरणसर्व संज्ञीपचेंडीकरे तेमां प्रयमयथा प्रवृत्तिकरणतेजव्य तथाअजव्य पणकरे कोईकजीवअनंतिवारकरे तेयथाप्रवृत्तिकरणनुं स्वरूपलखियेंढैये.

सर्वकर्मनी उत्कृष्टस्थितिना बांधनारजीवने संक्लेशघणोतेमाटे यथाप्रवृत्तिकरणकरेनही उक्तंचविशेषावश्यके उक्तोसंछिनलप्रइ जयणाएएसुपुव्वलक्षाए ॥ सवजइअगिसु विन लप्रइजेणपुव्वपक्खिन्नो ॥ १ ॥ माटेकर्मनी उत्कृष्टस्थितिनो बांधनारजीव ते चारसामायकनोलाजनपामेअनेजेजीवसातकर्मनी जघन्यस्थिति बांधे तेजीवतोगुणवंतजजे एरीतठेमाटेजेवारेंएककोकाकोमीसागरोपम पट्योपमने असंख्यातमंजागेउणी स्थिति बांधतोहोय तेयथाप्रवृत्तिकरणकरे जेजीवकर्मक्षपणारूपशक्तिपाम्योनहतो तेशक्तिबाम्योतेनेयथाप्रवृत्तिकरणकहियें उक्तंचजाव्ये येनअनादिसंसिद्धप्रकारेण प्रवृत्तंकर्मक्षप-

णांक्रियते अनेनेतिकरणं जीवपरिणामपवञ्च्यते अनादिकाळात्कर्मक्षपणप्रवृत्तावध्य वसायविशेषो यथाप्रवृत्तिकरणमित्यर्थः

क्षयोपशमीचेतनावीर्यं जेसंसारनी असारताजाणे संसार दुःखरूपकरीजाणे तेथी परिग्रहशरीरस्थीखरे उद्देगेंउदासीनता परिणामेकरीसातकर्मनीस्थिति अनेककोनाको-
नीनाथोकना असंख्याताजे सत्तामांढता तेखपावे ने कांश्कउणी एकोडाकोडीराखे
एयथाप्रवृत्तिकरण आत्माअनंतितवारकरे पणग्रंथिजेदकरीशकेनही एकरण तेगिरिन-
दीनेविचें आव्युं पाषाणते घंचनाघोलनारूप चालवेकरीने जेमसहेजे सुंहाखो थाय
अने कोश्कआकारपकडे तेमजन्ममरणादिदुःखनेउद्देगें अनाजोगथीज जववैरागें
जीव यथाप्रवृत्तिकरणकरे एहिजजीवकोश्करीतें वैराग्येंविचारेजे जवज्रमणते दुःखे
एसंयोगवियोगादि असारते पणकांश्क ज्ञानानंदादितेसारते एहवीगवेषणाकरनारो
जीव तेयथाप्रवृत्तिकरणकरीने अपूर्वकरणकरे इहांकोइपुढे जेजव्यनेतो पळटण थो-
ग्यताढे पण अजव्यजीवकेमकरे तेनुंउत्तर जेतीर्थकरजक्तिमांजे देवतानीमहिमा त-
थालोकसन्मानादिकदेखीने पुण्यनीवांढायें देवत्तराज्यादिकलाजइष्टायें इग्यार अंग
तथाबाह्यपंचमहाव्रतादिपामे पणतेनेसम्यक्तनहोय जेपुजलाजिलावीढे तेनेगुणस्पर्श-
नथाय उक्तंचमहाजाण्ये ॥ अर्हदादिविभूतिमतिशयवतींद्ष्टाधर्मादेवविधसत्कारोदेव-
त्तराज्यादयःप्राप्यंते इत्येवंसमुत्पन्नबुद्धेरजव्यस्यापिदेवनरेंद्रादिपदेहया निर्वाणश्रद्धा-
रहित कष्टानुष्ठानं किंचिदंगीकुर्वतोज्ञानरूपस्यश्रुतसामायकमात्रलाभेपि सम्यक्त्वादि-
लाभःश्रुतस्यनजवत्येवेति ॥ परीतेंधारवुं.

तथाअपूर्वकरण अनेअनिवृत्तिकरणनो अधिकार जेमआगमसारमां लख्योढे तेज
प्रमाणे इहांपणजाणवो इमत्रणकरणकरीने उपशम अथवा क्षयोपशम अथवाक्षायक
सम्यक्तजेपाम्यो अने आत्मप्रदेशें वर्तमाने सम्यक्दर्शनगुणनो रोधक एहवोमिथ्या-
त्वमोह प्रकृतिनाविपाकोदयने टलवेकरीने जेसम्यक्दर्शनगुणनी प्रवृत्तिथाय तेथीय-
थार्थपणे निरुत्तरसहितजाणपणोप्रवर्तेंतेजीवनेइच्यानुयोगें तत्वज्ञानप्रगटे तेथीजेआ-
त्मगुणप्रगटे तेआत्मगुणरक्षणार्थेजप्रवर्तें एहवीखरूपानुयायी आत्मगुणनीप्रवृत्ति तेह-
नेधर्मकरीसदहे तेमाटेस्याद्यादपरिणामी पंचास्तिकायढे तेस्याद्यादरूपज्ञान तेनयज्ञा-
नेथाय माटेनयसहितज्ञानकरवुं तेनयज्ञानअतीडुर्लभढे अनेनयनीअनंतताढे उक्तंच
जावझ्यावयणपहा तावझ्याचेवहुंतनयवाया ॥ तेजे पूर्वापरसापेक्षनही ते कुनयकहियें
अने सर्वसापेक्षपणेवर्तें तेसुनयकहियें तेमूखसात नयढेतेनुंस्वरूपअद्वयमात्रलखियेंतेंयें.

नयतेज्ञानगुणनुं प्रवर्तनढे जेकारणेएकद्रव्यमध्येअनंताधर्मढे तेएकसमयें श्रुतोपयो-
गमां आवेनही स्यामाटेजेश्रुतज्ञाननोउपयोग असंख्यातसमयेंथाय अनेवस्तुमध्येतोअ-

નંતાધર્મ એકસમયે પરિણમતાપામિયે તેવારેશ્રુતજ્ઞાન સત્યથાયનહી તેમાટેનયેકરીજાણે તથાયથપિકેવહીનોલપયોગ એકસમયીઠે તેમાટેજાણવામાં નયનુંકાર્યકેવહીને પઢેનહી પળવચનેકહેતાં કેવહીનેપણનયેકરીકહેનુંપઢેકારણકેવચન તોક્રમેબોલાયઠે અનેવસ્તુધર્મઅનંતાએકસમયકાલેઠે તેમાટેનયેકરીકહે વહીજિનજગણીક્રમાશ્રમણપૂજ્યકહેઠે:-

જીવાદિદ્રવ્યમાંજેગુણઠે તેઅનંતસ્વજાવીઠે ગુણનીઠતિ તેનુંપરિણમન તેનીપ્રવૃત્તિ તેમાંજેસમયેકારણતા તેસમયેજકાર્યતા ઇત્યાદિ અનેકપરિણતિસહિતઠે તેથીકોઈકરીતેં સર્વનું જિજ્ઞાજિજ્ઞપણે જ્ઞાનથાય તેનયથીથાય માટેસમકિતરુચિજીવને નયસહિતજ્ઞાનકરવું જે ઘટલાધર્મ સર્વદ્રવ્યમધ્યે રહ્યાઠે માટે પ્રથમતો શ્રીગુરુકૃપાથી દ્રવ્યગુણ પર્યાય ડલલાવેઠે ઘીવિકાકહી હવેમૂલસૂત્રનાઅર્થનું વ્યાખ્યાનકરેઠે.

શ્રીવર્ધમાનમાનમ્ય સ્વપરાનુગ્રહાયચ ॥ ક્રિ

યતેતત્ત્વબોધાર્થ પદાર્થાનુગમોમયા ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ શ્રીકેળુણનીશોજા અતિશયશોજાયેંવિરાજમાન એહવાશ્રીવર્ધમાન અરિહંત શાસનનાનાયક તેપ્રતેંઅત્યંતપણે નમીને નમસ્કારકરીને પોતાનોમાનમૂકી ગ્રણ યોગસમાવી ગુણીનેઅનુજાયીચેતનાનુંકરવું તેનેનમનુંકહિયેં તેપણ સ્વકેળપોતાને અને પરજેશિષ્યઅથવાશ્રોતાદિકને અનુગ્રહકેળપકારને સારુ તત્ત્વકેળ યથાર્થવસ્તુધર્મતેને બોધકેળજાણવાનેઅર્થે પદાર્થકેળધર્માસ્તિકાયાદિક ઠમૂલદ્રવ્ય તેનો અનુગમકેળસાચોપરુપવો તે ક્રિયતેકેળકરિયેંઠેયેં.

જગતમાંમતાંતરીઠં દ્રવ્યનેઅનેકપણેકહેઠે તિહાંનૈયાયિક સોલપદાર્થકહેઠે વૈશેષિક સાતપદાર્થકહેઠે વેદાંતિસાંખ્ય એકપદાર્થકહેઠે મીમાંસક પાંચપદાર્થકહેઠે પળતેસર્વમિથ્યાઠે તેણેપદાર્થનું સ્વરૂપજાણુંનથી અનેશ્રીઅરિહંત સર્વજ્ઞપ્રત્યક્ષજ્ઞાની તે એકજીવઅનેપાંચઅજીવ ઘરીતેંપદાર્થકહેઠે ઇહાંકોણુઠે જેનવતત્ત્વરૂપ નવપદાર્થકહ્યાઠે તેકેમ તેનેઉત્તર જે એકજીવ બીજોઅજીવ એવેપદાર્થતોમૂલઠે અનેશેષ સાતતત્ત્વતો જીવઅજીવનો સાધકવાધક શુરુઅશુરુ પરિણતિનીઅવસ્થા જિજ્ઞાસલલાવવાનેકહ્યાઠે.

શ્લોક ॥ હવ્યાણાંચગુણાનાંચપર્યાયાણાંચલક્ષણાં ॥

નિદેપનયસંયુક્તતત્ત્વજેદૈરલંકૃતમ્ ॥ તત્રતત્ત્વજેદપ

ર્યાયૈવ્યાખ્યાતસ્યજીવાદેર્વસ્તુનોખાવઃસ્વરૂપતત્ત્વં

અર્થ ॥ દ્રવ્યના ગુણના તથા પર્યાયના લક્ષણ જેડલલાણ તેનિદેપેંકરી તથા નયેંકરીયુક્તતત્ત્વનાજેદેંસહિતકહુંતું તત્રકેળતિહાંજિનાગમનેવિષે તત્ત્વજેવસ્તુસ્વરૂપ જેદ તેનાજૂદાજૂદાજેદપર્યાય તેમાંરહ્યાજેધર્મ ઘટલાપ્રકારેં વ્યાખ્યાકેળઅર્થનુંકહેવું તેણેકરીને

यथार्थ व्याख्यानथाय तिहांतलनुंलक्षणकहेते व्याख्यानकरवायोग्य जे जीवादिक वस्तु तेनोमूलधर्म तेवस्तुनुंस्वरूपतत्वकहियें जेमकंचननुंस्वरूप पीत गुरुलिंगधतादि तथाएनुंकार्यआचरणादिक अने एहनुंफलते एहथीअनेकजोग्यवस्तुआवे एमजीवनुं स्वरूप ज्ञानदर्शनचारित्रादिअनंतगुण तथाजीवनुंकार्यसर्वजावनुंजाणुं प्रमुखपरीतें अजेदपणेंरह्याजेधर्म तेसर्ववस्तुनुंतत्वकहियें.

येनसर्वत्राविरोधेनयथार्थतयाव्याप्यव्यापकजावेनलक्ष्यतेव
स्तुस्वरूपंतल्लक्षणं तत्रद्रव्यभेदायथाजीवाअनंताःकार्यभेदे
नजावभेदाजवंति क्षेत्रकालजावभेदानामेकसमुदायित्वंद्रव्यत्वं

अर्थ ॥ हवेलक्षणकहेते जेगुणैकरीसर्वद्रव्य स्वजातिमां अविरोधिपणे यथार्थपणे १ अतिव्याप्ति २ अव्याप्ति असंज्ञवादिदोषरहित वस्तुजेव्याप्य तेहनेविषे व्यापकपणे लखियें जाणियें तेनेवस्तुनुंलक्षणकहियें तेलक्षणवेप्रकारनुंते एकलिंगबाह्य आकाररूप अने बीजुं वस्तुमारह्योजे स्वरूपते एवेभेदते तेमांलिंगथीतो गायनुंलक्षण जेशान्नसहितपणो तेवाह्यआकाररूपलक्षणते एबाह्यलक्षणेजेउल्लाखणकरे तेबालचालते अने जेवस्तुनेधर्मंउल्लाखय तेस्वरूपलक्षणकहियें जेमचेतनालक्षणतेजीव तथाचेतनारहित तेअजीव इत्यादिकलक्षणें लक्षणस्वरूपजाणवो एमअनेकरीतेंजाणीक्षेवो भेदाश्च हवे भेदनुंस्वरूपकहेते वक्तव्यवस्त्वंशाः के० जेवस्तुकथनकरताहोय तेहना चारभेदते तत्र द्रव्यभेदाके०तिहांद्रव्यनाभेदमूललक्षणे सरिखापणपिंपणजेजूदाते ते द्रव्यथीभेदकहियें यथाके०जेम सर्वजीवजीवत्वसामान्ये सरिखाते पणजीवजीवप्रते पोतानागुणपर्यायनो पिंपणजेजूदाते कोइनुंकोइमांजिखिजातोनी तेमाटे जीवअनंताद्रव्यजिन्नपणे तेमजअजीवअनंताद्रव्य जिन्नपणे एमपुंजलपरमाणुपण जरुतारूपपणेसरिखा पणसर्व परमाणुआजूदाद्रव्यते जेकालेंपूठियें तेकालें एटलानेएटलाते कोइकालेंघटेनही तेमनवोवधेनही ए सर्वद्रव्यथी भेदजाणवो.

हवे क्षेत्रांशाः क्षेत्रथीभेदते जेविस्तरेतोजूदोक्षेत्रअवगाहीनेरहे जेमजीवादि द्रव्यनाप्रदेश अवगाहनाधर्मैजूदाते पणद्रव्यथीजूदापडेनही संलक्षपणेरहे गुणपर्यायसर्वप्रदेशें अनंताते तेगुणपर्याय एकप्रदेशमूकीबीजाप्रदेशमांजायनही पर्यायविभागएकनो अनेप्रदेशनो अवगाहसरिखोते पणतेपर्यायअनंताजिन्नते अनेजेअनंतापर्यायमलीने एककार्यकरेतेकार्यनेगुणकहेते श्रीवीतरागसर्वज्ञएमकहेते एक्षेत्रथीभेदते.

एकवस्तुमां उत्पादव्ययरूप पर्यायपलटवानुंमान तेसमयकहियें जेटलोउत्पादव्ययतथाअगुरुलघुनीहानिवृद्धिने परिणमतानुंमान तेसमयकहियें अनेतेथीबीजीपरिण-

मनथइ तेबीजोसमय एमजेअनंतिअतीतप्रवृत्तिथइ तेवर्त्तमानप्रवृत्तिनीपरंपरारूप जाणवी अनेआगामिकथासेते कार्यरूपेंयोग्यतारूपजाणवी अतीतकालनो तथाअनागत कालनो कोइढिगलोनथीअनेपिरूप पंचास्तिकायनुं वर्ततोजेपरणमनतेनुंमान तेकालक-
हियें तेनेसमयजेदते त्रीजोकाळरूपजेदकहियें ते जेपर्यायजिन्नजिन्नकार्यकरे तेकार्यजेदें-
जिन्नपणोडे तेमाटेचोथोचावथीजेदकहियें हवेइव्यनुंलक्षणकहेडे तेदेवत्रकाल अनेचाव-
नाजेजेद तेसर्वनुंएकवामिखिनेपिरूपणे एकाधारपणे समुदायीपणेरहेडुं तेइव्यकहियें.

तत्रैकस्मिन्द्रव्येप्रतिप्रदेशे स्वस्वैककार्यकरणसामर्थ्यरूप
पाअनंताअविजागरूपपर्यायास्तेषांसमुदायोगुणः ॥ जिन्न
कार्यकरणेसामर्थ्यरूपाजिन्नगुणस्यपर्यायाः एवंगुणाअप्य
नंताः प्रतिगुणंप्रतिदेशंपर्यायाअविजागरूपाः अनंतास्तु
ह्याः प्रायीइतितेचास्तिरूपाः प्रतिवस्तुनिअनंतास्ततो नंत
गुणाः सामर्थ्यपर्यायाः

अर्थ ॥ हवेगुणनुंलक्षणकहेडे तिहां गुणानामासउद्वं इतिवचनात् एकद्रव्यनेविवे-
खस्वके० पोतापोतानो एकजाणवाप्रमुख कार्यकरवानुं जेनेसामर्थ्ये एवा अनंतासूक्ष्म
जेनो अविजागके० बीजोडेदनथाय एवाविजागनो जेसमुदाय तेनेगुणकहियें जेमएक
दोरनो सो तांतणानोकखो तेसोतांतणा तोअविजागपणे ठतापर्यायडे तेदोरनाथीअने-
ककार्यथाय अनेकवस्तुबंधाय अने अनेकनेआधारथाय अनेकवेदणथाय तेनेसामर्थ्य
पर्यायकहियें ठतिरूपजेपर्याय तेतोवस्तुरूपडे अने सामर्थ्यपर्यायतो प्रवर्त्तनरूप कार्य
रूपडे तेठतिपर्यायनो समुदाय तेनेगुणकहियें ठतिपर्यायनाअविजाग तेयोगस्थान स-
मयस्थानमां कळोजडे अने जिन्नके० जुदोकार्य करवानुं जेमांसामर्थ्यहोय एवाअवि-
जागरूप आत्माप्रदेशें वर्तता पर्याय तेजिन्नके० जुदागुणना पर्यायजाणवा जेम जेअ-
विजाग परिणामालंबनरूपकार्य सामर्थ्यरूप तेनोसमुदाय तेवीर्यगुण एमज जाणवारू-
पसामर्थ्ये जेमां एहवाजे अविजागपर्यायडे तेनो समुदायतेज्ञानगुण तेवागुण एकद्र-
व्यनेविवेअनंताडेतेएकगुणना प्रदेशें प्रदेशे पर्यायअविजागरूप अनंताडे अनेसर्वप्रदे-
शे सरिखाडे तथापंचास्तिकायमध्ये एकअगुरुलघु पर्यायनोजेद तरतमडे तथापुञ्जलपर-
माणुमध्ये कालजेदें अथवाइव्यजेदें वर्णादिकनापर्यायनो. तरतमयोग ते थोराघणाप-
णोडे तेपर्यायअस्तिरूपडे सदाबताडे कोइपर्यायद्रव्यांतरमां जातोनथी प्रदेशांतरमां
पण जातो नथी तेठतिपर्यायची सामर्थ्यपर्याय अनंतगुणाजाणवा तेकार्यरूपडे तथाच

महाज्ञाप्ये यावंतोद्देश्यास्तावंतएव ज्ञानपर्यायाः तेचअस्तिरूपाः प्रतिवस्तुनिअनन्तात-
तोप्यनंतगुणाः सामर्थ्यपर्यायाः

तत्रद्रव्यलक्षणं उत्पादव्ययध्रुवयुक्तं सत्तलक्षणंद्रव्यं ए
तत्द्रव्यास्तिक पर्यायास्तिक उजयनयापेक्षयालक्षणं ॥
गुणपर्यायवत्द्रव्यं एतत्पर्यायनयापेक्षया अर्थक्रियाका
रिद्रव्यं एतत्तलक्षणंस्वस्वशक्तिधर्मापेक्षया धर्मास्तिका
य अधर्मास्तिकाय आकाशास्तिकाय पुञ्जलास्तिकाय
जीवास्तिकाय कालश्चेति

अर्थ ॥ हवेवल्लीद्रव्यनुमुख्यलक्षणकहेते उत्पादके० नवापर्यायनुंउपजवुं व्ययके०
पूर्वपर्यायनुंविणसवुं अनेध्रुवके० नित्यपणो एतीनपरिणमनपणें सर्वदाजेपरिणमे तेनेद्रव्य
कहियें एटलेतेहिजगुणकारणकार्य वेधमेंसमकालेंपरिणमेते कारण विना कार्यथायज
नही अनेकार्यकरेनही तेकारणपणसमजवुंनही जेउपादानकारण तेहिजकार्यथायते ते
कारणतानोव्यय अनेकार्यतानुंउपजवुं समकालें थायते वली कारणपणो समयेंनवो-
नवोते अनेकार्यपणोपण समयेंसमयेंनवोनवोते ते माटेकारणपणानोपणउत्पादव्ययते
अनेकार्यपणानोपण उत्पादव्ययते अनेगुणपरिणपणें द्रव्याधारपणेंध्रुवते एवीपरिणतियें
परिणमे ते सत्ते० उतिवंतद्रव्यजाणवो एटले एलक्षणते द्रव्यास्तिकनय तथापर्या-
यास्तिकनय एवेजेलाळेअनेकह्योते जे ध्रुवपणो ते द्रव्यास्तिकधर्मग्रह्योते अनेउत्पादव्य-
य तेपर्यायास्तिकधर्मग्रह्योते तेमाटेएलक्षणसंपूर्णते एतत्वार्थकारकनुंवाक्यते.

तथावल्लीबीजुंलक्षण तत्वार्थमांजकहुंते एकद्रव्यमां वक्रामांस्वकार्यगुणेवर्तमानतेगुण
अने पर्यायते गुणनुंकारणजून द्रव्यनुंजिन्नजिन्न कार्यपणे परिणमे द्रव्यगुण एवेहुने
स्वाश्रयीपणेपरिणमन तेवेतेजेमां तेद्रव्यकहियें एटलेगुण तथापर्यायवंत तेद्रव्यक-
हियें तेद्रव्यएकनावेखंमथायजनही एमूलद्रव्यनुंलक्षणते अनेजेघणापरमाणुना खंधने
द्रव्यमान्योते तेउपचारेंजाणवो जेनीपरिणतित्रणकालमध्येतेरूपनेत्यजेनही तेद्रव्यपो-
तानीमूल जातत्यजेनही जेनेअग्रुरुलघुनुं षड्गुण हानिष्टरूपलक्षण चक्र एकगोफिरे
तेएक द्रव्य अनेजेने जूदोफिरे ते जिन्नद्रव्यकहियें एटले धर्म अधर्मआकाश ए एक एक
द्रव्यते अनेजीव असंख्यातप्रदेशरूप एकअखंमद्रव्यते एवा जीवसर्वलोकमध्येअनंता
ते तेजीवसिद्धमांवेधेते अनेसंसारीपणामांउठाथायते पण सर्वसंख्यामां घटता वधता
नथी तथापुञ्जलपरमाणु एकआकाशप्रदेशप्रमाण एकद्रव्यते तेवापरमाणु सर्वजीवधी
तथा सर्वजीवनाप्रदेशथी पण अनंतगुणाद्रव्यते स्कंधपणे अथवा बुटा परमाणुपणे

વધે તથા ઘટીજાય પણ પરમાણુપુજલપણે જેસંખ્યાએ તેમાંવધતાઘટતા નથી એ નિશ્ચયનયથી લક્ષણ કહ્યું.

હવેવ્યવહારનયથીલક્ષણકહેશે અર્થજે દ્રવ્યતેનીજે ક્રિયાકે પ્રવૃત્તિતેનેકરે તેદ્રવ્ય કહિયે તેમાંજીવનીશુદ્ધક્રિયા તે જ્ઞાનાદિકગુણનીપ્રવૃત્તિ જેમસકલજેયજાણવામાટે જ્ઞાનવિજ્ઞાગનીપ્રવૃત્તિ યમસર્વગુણનુંજેકાર્ય જેમજ્ઞાનગુણનુંકાર્યવિશેષધર્મનુંજાણવું તથા દર્શનગુણનુંકાર્ય સકલસામાન્યસ્વજાવનોબોધ અને ચારિત્રગુણનુંકાર્ય તેસ્વરૂપનુંરમવુંશ્ત્યાદિ અનેધર્માસ્તિકાયનુંકાર્ય ગતિગુણેપરિણમ્યાજે જીવતથાપુજલ તેને ચાલવાનેસહકારીથાય યમસર્વદ્રવ્યનીસમજણજોડેલી એલક્ષણ સર્વદ્રવ્યનાજેગુણ છે તેસર્વાનાસ્વકાર્યાનુયાયીપ્રવૃત્તિતેને અર્થક્રિયાકહેવી હવેતેદ્રવ્યએ ૧ ધર્માસ્તિકાય ૨ અધર્માસ્તિકાય ૩ આકાશસ્તિકાય ૪ પુજલાસ્તિકાય ૫ જીવાસ્તિકાય ૬ કાલ એદ્રવ્યજાણવા યથી વધારેપદાર્થ કોઈનથી જે નૈયાયિકાદિક સોલપદાર્થકહેશે તેમૃષાએ કારણકે તેપ્રમાણને જિન્નપદાર્થકહેશે તેતોજ્ઞાનએ તેઆત્માના પ્રમેયનોગુણએ તેગુણીજેઆત્મા તેમધ્યેરહ્યો છે તેને જિન્નપદાર્થ કેમકહિયે બીજાપ્રયોજન સિદ્ધાંતાદિક તેસર્વજીવદ્રવ્યની પ્રવૃત્તિએ તે માટે જિન્નપદાર્થકહેવાયનહી.

તથાવૈશેષિક ૧ દ્રવ્ય ૨ ગુણ ૩ કર્મ ૪ સામાન્ય ૫ વિશેષ ૬ સમવાય ૭ અજાવ ઇસાતપદાર્થકહેશે પણતેનેકહિયે જેગુણતેતો દ્રવ્યમાંજરહ્યાએ તો તેનેજિન્ન પદાર્થકરી કહેવું તેકેમઘટે અને કર્મતેદ્રવ્યનુંકાર્યએ તથા સામાન્ય અને વિશેષ એવેતોદ્રવ્યમધ્યે પરિણમનએ વલી સમવાયતે કારણતારૂપદ્રવ્યનું પ્રવર્તનએ અને અજાવતો અઠતાને કહેવાય તે અઠતાને પદાર્થકહેવુંઘટતુંનથી તેમાટેવૈશેષિકમતપણમૃષાએ તેમજ્યેદ્રવ્યનવ કહેશે ૧ પૃથ્વી ૨ આપ ૩ તેજ ૪ વાયુ ૫ આકાશ ૬ કાલ ૭ દિશિ ૮ આત્મા ૯ મન યનવપદાર્થકહેશે તેનેઊત્તર જે પૃથ્વી આપ તેજ વાયુપતોઆત્માએ પણકર્મયોગે શરીર જેદેં નામપડ્યાએ અનેદિશિતોઆકાશમાંજ મિલીગયીએ તથા મન તે આત્માનેસંસારીપણાના ઉપયોગપ્રવર્તનાનો દ્વારએ તેનેજિન્નદ્રવ્યકેમકહિયે.

વલીવેદાંતિસાંખ્ય તેપકઆત્માઅદ્વૈતપણે એકજદ્રવ્યમાનેએ તેનીપણજૂલએ કેમકે જેશરીરએ તેતોરૂપીએ અને પુજલદ્રવ્યનાંલંબએ તેકેમએકથાય તથા આત્મા અને શરીરનો આધાર તે આકાશએ તેસર્વપ્રસિદ્ધએ તેજૂદોમાન્યાવિના કેમચાએ તેમાટેઅદ્વૈતપણો રહ્યો નહી.

અનેબૌદ્ધદર્શન તેસમયસમય નવાનવાપણે ૧ આકાશ ૨ કાલ ૩ જીવ ૪ પુજલ ૫ ચારદ્રવ્યમાનેએ તેનેપુઠીયે જેજીવપુજલએકજહેત્રે કેમરેહેતાનથી તેતોચલાદિજાવપામેએ માટેતેના અપેક્ષાકારણરૂપ ૧ ધર્માસ્તિકાય ૨ અધર્માસ્તિકાયએદ્રવ્યપણ માન-

वाजोऽयं तथाकेटलाक संसारस्थितिनोकर्त्ता एकपरमेश्वरनेमानेठे तेपण मृपाठे जे निर्मलरागद्वेषरहित एवो परमेश्वर तेपरनामुखडुःखनो कर्त्ताकेमथाय वली कोइक इछा बलगाभेठे तेइछातो अधूरा नेठे पूरानेकेमहोय तथा केटलाक परमेश्वरनी लीला कहे ठे ते लीलातो अजाण अधूरो तथा जेनेपोतानो आनंद पोतापासेनहोय तेकरे पणजे संपूर्ण चिदानंदधन तेने लीला होयजनही धर्माधर्मोविनानांगविनांगेनमुखंकृतः ॥ मुखंविना-
नकर्त्तृत्वंतथास्तारः परेकथं १ अनेमीमांसादिक पांचभूतकहेठे तेमांपण चारभूततो जीवपुजलना संबंधेउपनाठेअनेआकाशतेलोकालोकजिन्नद्रव्यते.

तत्रपंचानांप्रदेशपिंम्त्वात् अस्तिकायत्वं कालस्यप्रदेशाज्ञा

वात् अस्तिकायतानास्ति तत्रकालउपचारतेवद्रव्यनवस्तुवृत्त्या ॥

एरीतिअसत्यपरुपणानुंनिराकरणकरी आगमनीसांखे कार्यादिकनेअनुमाने द्रव्यठ ठरेठे माटेतेहिजमानवा तेमां पांचद्रव्य सप्रदेशीठे तेप्रदेशनापिरुपणामाटे अस्तिका-
यपणो पांचद्रव्यनेठे अने ठाठोकालद्रव्य तेनेप्रदेशनथी तेमाटे अस्तिकायतानथी ति-
हांकालते मुख्यवृत्तियेंद्रव्यनथी उपचारथी द्रव्यकहेवायठे जेमवस्तुगते धर्मास्तिकाया-
दिक द्रव्यठे तेमकालद्रव्यनथी जोएकालने पिंरूपद्रव्यमानियेंतो एनो मानकिहांठे
जोमनुष्यक्षेत्रमांकालद्रव्यमानियेंतो बाहिरनाक्षेत्रमां नवपूर्णादिक तथाउत्पादव्यय
कोणकरेठे अनेजोचोदराजलोकमां व्यापीमानियेंतो असंख्यातप्रदेश मानवा जोऽयें
अनेप्रदेशमानवेकरी अस्तिकायथाय अनेजोरेणुक असंख्यातामानियें तोलोकप्रदेश
प्रमाण रेणुकथाय तेवारें असंख्याताकालद्रव्यथाय तेतोअनंतद्रव्यमान्योठे माटेएका-
लने पंचास्तिकायना वर्त्तनारूपपर्यायने आरोपेंद्रव्यमानियें केमके अस्तिकायतानथी
अनेसर्वमां वर्त्तनाकरे एपक्षसत्यठे जे आगमनेविषे ठाणांगसूत्रनाआलावामांठे किंजइते
अस्मासमयेतिबुद्धि गोयमा जीवाचेव अजीवाचेव एटलेकाल ते जीवतथाअजीवनो
वर्त्तमानपर्यायठे तेनाउत्पादव्ययरूप वर्त्तनानेकालकह्योठे ते कालने अजीवद्रव्यमांगण्यो
तेनोआशयएठे जेजीववर्त्तनाथीअजीववर्त्तनाअनंतगुणीठे तेबहुलतामाटे कालने अजी-
वगवेण्योठे केमके कालनीवर्त्तना अजीवऊपर अनंतिते अने जीवऊपरतेथीथोमीठे माटे.

तथा विशेषावश्यकज्ञाप्यमध्ये नपश्यतिक्षेत्रकालावसोतथोरमूर्त्तत्वात् अवधेश्रमूर्त्ति
विषयत्वात् वर्त्तनारूपंतुकालंपश्यति द्रव्यपर्यायत्वात्तस्येति तथा बावीसहजारीमध्ये
तथा कालस्यवर्त्तनादिरूपत्वात् पर्यायत्वात् द्रव्योपक्रमःउपचारात् तथाजगवत्यांगे १३
तेरमाशतकमध्ये इहांपुजलवर्त्तनानीअपेक्षायें कालनेरूपीगवेण्योठे.

तत्रगतिपरिणतानां जीवपुजलानां गत्युपष्टंजहेतुधर्मा

स्तिकायः सचासंख्येयप्रदेशालोकप्रदेशपरिमाणः

અર્થ ॥ હવે પંચાસ્તિકાયનું ત્રિજન ત્રિજલ ક્ષણકદેહે જેગતિપરિણામીપણેપરિણમ્યાજી-
વતથાપુજલતેનેગતિનાઠંજાનોહેતુ તેધર્માસ્તિકાયદ્રવ્યકહિયે તેધર્માસ્તિકાયઅસં-
ખ્યાતા પ્રદેશપરિમાણે લોકમાંવ્યાપિતે લોકમાનહે લોકનાએકએકપ્રદેશેધર્માસ્તિકા-
યનોએકએકપ્રદેશ તેઅનંતસંબંધીપણેહેયધર્માદિત્રણદ્રવ્ય અચલ અવસ્થિતઅક્રિયહે.

સ્થિતિપરિણતાનાં જીવપુજ્જલાનાં સ્થિત્યુપષ્ટંજદેતુઃ

અધર્માસ્તિકાયઃ સચાસંખ્યેયપ્રદેશલોકપરિમાણઃ

અર્થ ॥ સ્થિતિપણેપરિણમ્યા જેજીવ તથાપુજ્જલ તેને સ્થિતિના ઠંજાનોહેતુ તે અ-
ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્યકહિયે તેપણલોકપરિમાણઅસંખ્યપ્રદેશીહે.

સર્વદ્રવ્યાણાંઆધારચૂતઃ અવગાહકસ્વજ્ઞાવાનાં જીવપુજ્જ
લાનાં અવગાહોપષ્ટંજકઃ આકાશાસ્તિકાયઃ સચાનંતપ્રદે
શઃ લોકાલોકપરિમાણઃ યત્રજીવાદયોવર્તેતેસલોકઃ અસં
ખ્યપ્રદેશપ્રમાણઃ તતઃપરમલોકઃકેવલાકાશપ્રદેશવ્યૂહ
રૂપઃસચાનંતપ્રદેશપ્રમાણઃ

અર્થ ॥ સર્વદ્રવ્યને આધારચૂત અવગાહસ્વજ્ઞાવી જે જીવતથાપુજ્જલને અવગાહના-
નોઠંજાનોહેતુ તેઆકાશાસ્તિકાય દ્રવ્યકહિયે તેનાપ્રદેશ અનંતાહે લોક તથા અ-
લોકરૂપહે તેમાજેક્ષેત્રેજીવ તથા પુજ્જલ તથા ધર્માસ્તિકાયઅધર્માસ્તિકાયહે તે ક્ષેત્રને
લોકકહિયેઅને કેવલ એકલોકમાત્ર આકાશજિહાંહે તેનેઅલોકકહિયે પટલે જેલોક
તેજીવાદિદ્રવ્યસહિત અને જીવાદિકદ્રવ્ય જિહાંનથી તેને અલોકકહિયે તે અલો-
કના પ્રદેશઅનંતાહે અવગાહકધર્મે સર્વદ્રવ્ય એમાંસમાયહે.

કારણમેવતદન્યં સૂક્ષ્મોનિત્યશ્ચજવતિપરમાણુઃ ॥ એકરસવ
ણાંધ્રોદિસ્પર્શઃ કાર્યલિંગીચ ॥ પૂરણગત્તનસ્વજ્ઞાવઃ પુજ્જલા
સ્તિકાયઃસચપરમાણુરૂપઃ તેચલોકે અનંતાઃ એકરૂપાઃ
પરમાણવઃઅનંતાઃ દ્વાણુકાઅપ્યનંતાઃ ત્ર્યણુકાઅપ્યનંતાઃ
એવંસંખ્યાતાણુકાસ્કંધાઅપ્યનંતાઃ અસંખ્યાતાણુકાસ્કં
ધાઅપ્યનંતાઃ એકૈકસ્મિન્આકાશપ્રદેશે એવંસર્વલોકેપિ
જ્ઞેયં એવંચત્વારોસ્તિકાયાઃ અચેતનાઃ

अर्थ ॥ हवेपुञ्जद्रव्यं स्वरूपलखियैतैयें जेपूरणकेपूरायें वरणादिगुणेष्वेव गली-
जायें खरिजाय वरणादिगुणघटिजाय एवो जेमांखजावढे तेपुञ्जलास्तिकाय कहियें तेमू-
लद्रव्यपरमाणुरूपते तेपरमाणुनलक्षणकहेते द्युकादिक जेटलास्कंधे तेसर्वनुं अ-
त्यंतकेमूलकारणपरमाणुते एटखेसर्वस्कंधनुं परमाणुकारणते पणपरमाणुनुं कारण
कोइनथी कोइनुंनीपजाव्योथयोनथी अनेकोइनेमिखवेपणथयोनथी सूक्ष्मते एकआ-
काशप्रदेशनी अवगाहनातुल्य एकपरमाणुते तोपणते एकआकाशप्रदेशमां अनंतपर-
माणुसमायेते पणपरमाणुमध्ये वीजुंद्रव्यकोइसमायनही माटे परमाणु द्रव्य सूक्ष्मते
अने नित्य ते जेटनुं परमाणुद्रव्यते तेखंधादिक अनेकपणेपरिणमे पणपरमाणुद्रव्य
कोइ विणसीजायनही एतुंपरमाणुद्रव्यते तेएकपरमाणुमां एकरस होय एकवर्णहोय
एकगंधहोय अनेलुखोचिकणोटाढोउन्हो एचारफरसमाहेला गमे ते बेफरसहोय एतुं
एकपरमाणुद्रव्यते इहां कोइपुतेजे तेपरमाणुदेखातो नथी तोकेवीरीतेमनाय तेनेउत्तर
जेघटपटशरीरादिककार्यदेखायते ग्रहवायते तेरूपीतेतो एहनासंबंधनुंकारण परमाणु
सूक्ष्मते माटे इंद्रियज्ञाने ग्रहेवातो नथी परंतुरूपीते केमकेअरूपीथीरूपीकार्यथायनही
तेमाटेज परमाणुरूपीते तेथीएस्कंधपणरूपीथयाते अनेआकाशप्रदेश अरूपीते तोतेनो
अनंतप्रदेशीस्कंधपणअरूपीते एमधारनुं तेपरमाणुना द्युकादिकस्कंध अनंताते त-
थाबुटापरमाणु तेपणअनंताते तेवलीखंधमां मिखेते तोबीजाखंधमांहेथी बुटाथायते
एमखंधविखरीजाय ने परमाणुथाय तेनी वर्गणा अष्टयावीसप्रकारनीते तेअष्टयावीस
जेदकम्मपयनीथीजाणवा एमएकलापरमाणु तेपणअनंता तथाबेमिळीनेखंधपाम्यातेवा
खंधपण अनंता एमजसंख्याताएकनाखंधपणअनंता तेमजअसंख्यात परमाणुमिखिखं-
धथाय तेपणअनंता तथा अनंतपरमाणु मळ्याखंधथाय तेवा खंध पणअनंता तेए
जातीनाखंधतेएकआकाश प्रदेश अवगाहे आकाशांशअवगाहे एमअसंख्याताप्रदेश
अवगाहेते पणएकवर्गणानी अवगाहना अंगुलनेअसंख्यातमें जागेअवगाहे वधतिअ-
वगाहेनही अनेअनंतिवर्गणामिखे अंगुल हाथ गाठ योजनादिकने माने अवगाहना
थाय एम १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० १०१ १०२ १०३ १०४ १०५ १०६ १०७ १०८ १०९ ११० १११ ११२ ११३ ११४ ११५ ११६ ११७ ११८ ११९ १२० १२१ १२२ १२३ १२४ १२५ १२६ १२७ १२८ १२९ १३० १३१ १३२ १३३ १३४ १३५ १३६ १३७ १३८ १३९ १४० १४१ १४२ १४३ १४४ १४५ १४६ १४७ १४८ १४९ १५० १५१ १५२ १५३ १५४ १५५ १५६ १५७ १५८ १५९ १६० १६१ १६२ १६३ १६४ १६५ १६६ १६७ १६८ १६९ १७० १७१ १७२ १७३ १७४ १७५ १७६ १७७ १७८ १७९ १८० १८१ १८२ १८३ १८४ १८५ १८६ १८७ १८८ १८९ १९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७ १९८ १९९ २०० २०१ २०२ २०३ २०४ २०५ २०६ २०७ २०८ २०९ २१० २११ २१२ २१३ २१४ २१५ २१६ २१७ २१८ २१९ २२० २२१ २२२ २२३ २२४ २२५ २२६ २२७ २२८ २२९ २३० २३१ २३२ २३३ २३४ २३५ २३६ २३७ २३८ २३९ २४० २४१ २४२ २४३ २४४ २४५ २४६ २४७ २४८ २४९ २५० २५१ २५२ २५३ २५४ २५५ २५६ २५७ २५८ २५९ २६० २६१ २६२ २६३ २६४ २६५ २६६ २६७ २६८ २६९ २७० २७१ २७२ २७३ २७४ २७५ २७६ २७७ २७८ २७९ २८० २८१ २८२ २८३ २८४ २८५ २८६ २८७ २८८ २८९ २९० २९१ २९२ २९३ २९४ २९५ २९६ २९७ २९८ २९९ ३०० ३०१ ३०२ ३०३ ३०४ ३०५ ३०६ ३०७ ३०८ ३०९ ३१० ३११ ३१२ ३१३ ३१४ ३१५ ३१६ ३१७ ३१८ ३१९ ३२० ३२१ ३२२ ३२३ ३२४ ३२५ ३२६ ३२७ ३२८ ३२९ ३३० ३३१ ३३२ ३३३ ३३४ ३३५ ३३६ ३३७ ३३८ ३३९ ३४० ३४१ ३४२ ३४३ ३४४ ३४५ ३४६ ३४७ ३४८ ३४९ ३५० ३५१ ३५२ ३५३ ३५४ ३५५ ३५६ ३५७ ३५८ ३५९ ३६० ३६१ ३६२ ३६३ ३६४ ३६५ ३६६ ३६७ ३६८ ३६९ ३७० ३७१ ३७२ ३७३ ३७४ ३७५ ३७६ ३७७ ३७८ ३७९ ३८० ३८१ ३८२ ३८३ ३८४ ३८५ ३८६ ३८७ ३८८ ३८९ ३९० ३९१ ३९२ ३९३ ३९४ ३९५ ३९६ ३९७ ३९८ ३९९ ४०० ४०१ ४०२ ४०३ ४०४ ४०५ ४०६ ४०७ ४०८ ४०९ ४१० ४११ ४१२ ४१३ ४१४ ४१५ ४१६ ४१७ ४१८ ४१९ ४२० ४२१ ४२२ ४२३ ४२४ ४२५ ४२६ ४२७ ४२८ ४२९ ४३० ४३१ ४३२ ४३३ ४३४ ४३५ ४३६ ४३७ ४३८ ४३९ ४४० ४४१ ४४२ ४४३ ४४४ ४४५ ४४६ ४४७ ४४८ ४४९ ४५० ४५१ ४५२ ४५३ ४५४ ४५५ ४५६ ४५७ ४५८ ४५९ ४६० ४६१ ४६२ ४६३ ४६४ ४६५ ४६६ ४६७ ४६८ ४६९ ४७० ४७१ ४७२ ४७३ ४७४ ४७५ ४७६ ४७७ ४७८ ४७९ ४८० ४८१ ४८२ ४८३ ४८४ ४८५ ४८६ ४८७ ४८८ ४८९ ४९० ४९१ ४९२ ४९३ ४९४ ४९५ ४९६ ४९७ ४९८ ४९९ ५०० ५०१ ५०२ ५०३ ५०४ ५०५ ५०६ ५०७ ५०८ ५०९ ५१० ५११ ५१२ ५१३ ५१४ ५१५ ५१६ ५१७ ५१८ ५१९ ५२० ५२१ ५२२ ५२३ ५२४ ५२५ ५२६ ५२७ ५२८ ५२९ ५३० ५३१ ५३२ ५३३ ५३४ ५३५ ५३६ ५३७ ५३८ ५३९ ५४० ५४१ ५४२ ५४३ ५४४ ५४५ ५४६ ५४७ ५४८ ५४९ ५५० ५५१ ५५२ ५५३ ५५४ ५५५ ५५६ ५५७ ५५८ ५५९ ५६० ५६१ ५६२ ५६३ ५६४ ५६५ ५६६ ५६७ ५६८ ५६९ ५७० ५७१ ५७२ ५७३ ५७४ ५७५ ५७६ ५७७ ५७८ ५७९ ५८० ५८१ ५८२ ५८३ ५८४ ५८५ ५८६ ५८७ ५८८ ५८९ ५९० ५९१ ५९२ ५९३ ५९४ ५९५ ५९६ ५९७ ५९८ ५९९ ६०० ६०१ ६०२ ६०३ ६०४ ६०५ ६०६ ६०७ ६०८ ६०९ ६१० ६११ ६१२ ६१३ ६१४ ६१५ ६१६ ६१७ ६१८ ६१९ ६२० ६२१ ६२२ ६२३ ६२४ ६२५ ६२६ ६२७ ६२८ ६२९ ६३० ६३१ ६३२ ६३३ ६३४ ६३५ ६३६ ६३७ ६३८ ६३९ ६४० ६४१ ६४२ ६४३ ६४४ ६४५ ६४६ ६४७ ६४८ ६४९ ६५० ६५१ ६५२ ६५३ ६५४ ६५५ ६५६ ६५७ ६५८ ६५९ ६६० ६६१ ६६२ ६६३ ६६४ ६६५ ६६६ ६६७ ६६८ ६६९ ६७० ६७१ ६७२ ६७३ ६७४ ६७५ ६७६ ६७७ ६७८ ६७९ ६८० ६८१ ६८२ ६८३ ६८४ ६८५ ६८६ ६८७ ६८८ ६८९ ६९० ६९१ ६९२ ६९३ ६९४ ६९५ ६९६ ६९७ ६९८ ६९९ ७०० ७०१ ७०२ ७०३ ७०४ ७०५ ७०६ ७०७ ७०८ ७०९ ७१० ७११ ७१२ ७१३ ७१४ ७१५ ७१६ ७१७ ७१८ ७१९ ७२० ७२१ ७२२ ७२३ ७२४ ७२५ ७२६ ७२७ ७२८ ७२९ ७३० ७३१ ७३२ ७३३ ७३४ ७३५ ७३६ ७३७ ७३८ ७३९ ७४० ७४१ ७४२ ७४३ ७४४ ७४५ ७४६ ७४७ ७४८ ७४९ ७५० ७५१ ७५२ ७५३ ७५४ ७५५ ७५६ ७५७ ७५८ ७५९ ७६० ७६१ ७६२ ७६३ ७६४ ७६५ ७६६ ७६७ ७६८ ७६९ ७७० ७७१ ७७२ ७७३ ७७४ ७७५ ७७६ ७७७ ७७८ ७७९ ७८० ७८१ ७८२ ७८३ ७८४ ७८५ ७८६ ७८७ ७८८ ७८९ ७९० ७९१ ७९२ ७९३ ७९४ ७९५ ७९६ ७९७ ७९८ ७९९ ८०० ८०१ ८०२ ८०३ ८०४ ८०५ ८०६ ८०७ ८०८ ८०९ ८१० ८११ ८१२ ८१३ ८१४ ८१५ ८१६ ८१७ ८१८ ८१९ ८२० ८२१ ८२२ ८२३ ८२४ ८२५ ८२६ ८२७ ८२८ ८२९ ८३० ८३१ ८३२ ८३३ ८३४ ८३५ ८३६ ८३७ ८३८ ८३९ ८४० ८४१ ८४२ ८४३ ८४४ ८४५ ८४६ ८४७ ८४८ ८४९ ८५० ८५१ ८५२ ८५३ ८५४ ८५५ ८५६ ८५७ ८५८ ८५९ ८६० ८६१ ८६२ ८६३ ८६४ ८६५ ८६६ ८६७ ८६८ ८६९ ८७० ८७१ ८७२ ८७३ ८७४ ८७५ ८७६ ८७७ ८७८ ८७९ ८८० ८८१ ८८२ ८८३ ८८४ ८८५ ८८६ ८८७ ८८८ ८८९ ८९० ८९१ ८९२ ८९३ ८९४ ८९५ ८९६ ८९७ ८९८ ८९९ ९०० ९०१ ९०२ ९०३ ९०४ ९०५ ९०६ ९०७ ९०८ ९०९ ९१० ९११ ९१२ ९१३ ९१४ ९१५ ९१६ ९१७ ९१८ ९१९ ९२० ९२१ ९२२ ९२३ ९२४ ९२५ ९२६ ९२७ ९२८ ९२९ ९३० ९३१ ९३२ ९३३ ९३४ ९३५ ९३६ ९३७ ९३८ ९३९ ९४० ९४१ ९४२ ९४३ ९४४ ९४५ ९४६ ९४७ ९४८ ९४९ ९५० ९५१ ९५२ ९५३ ९५४ ९५५ ९५६ ९५७ ९५८ ९५९ ९६० ९६१ ९६२ ९६३ ९६४ ९६५ ९६६ ९६७ ९६८ ९६९ ९७० ९७१ ९७२ ९७३ ९७४ ९७५ ९७६ ९७७ ९७८ ९७९ ९८० ९८१ ९८२ ९८३ ९८४ ९८५ ९८६ ९८७ ९८८ ९८९ ९९० ९९१ ९९२ ९९३ ९९४ ९९५ ९९६ ९९७ ९९८ ९९९ १०००

चेतनालक्षणोजीवः चेतनाचज्ञानदर्शनोपयोगी अनंतप
र्यायपरिणामिक कर्तृत्वश्रोतृत्वादिलक्षणोजीवास्तिकायः

अर्थ ॥ हवेजीवद्रव्यनुंस्वरूपकहेते चेतनाजे बोधशक्तिते लक्षण जेनुं तेजीवकहियें
जेपोतानीपरिणमने तथा परनीपरिणमनं सर्वनेजाणे तेजीव तथासर्वद्रव्य तेअनंता

सामान्यस्वभाव अनेअनंताविशेषस्वभाववंतळे तेमांसर्वद्रव्यनाअनंताविशेषधर्मनुं अवबोधक तेज्ञानगुणकहियें तथासामान्यविशेष स्वभाववंतवस्तुनेविषें जे सामान्यस्वभावनुं अवबोधक तेदर्शनगुणकहियें तेज्ञानदर्शनोपयोगी जेअनंतपर्याय तेनोपरिणामी कर्त्ता जोक्तादिक अनंतिशक्तिनुंपात्र तेजीवजाणवो उक्तंच नाणंचदंसणंचेव, चरितंचतवोतहा ॥ वीरीयंउवर्णगोय, एवंजीवस्सलस्कणं ॥ १ ॥

चेतनालक्षण ज्ञानदर्शनचारित्रसुखवीर्यादिक अनंतगुणनुंपात्र स्वस्वरूपजोगी तथाअनवच्छिन्नजे स्वावस्थाप्रगटी तेनोजोक्ता अनंतास्वगुणनीजे स्वस्वकार्यशक्ति तेनो कर्त्ता जोक्ता परभावनोअकर्त्ताअजोक्ता स्वक्षेत्रव्यापी अनंतिआत्मसत्तानो ग्राहक व्यापक रमणकरनारो तेनेजीवजाणवो.

पंचास्तिकायानांपरत्वापरत्वेनवपुराणादिखिगव्यक्तवृत्तिवर्त्तनारूपपर्यायःकालः अस्यचाप्रदेशिकत्वेनअस्तिकायत्वाभावःपंचास्तिकायांतर्भूतपर्यायरूपतैवास्य एतेपंचास्तिकायाः तत्रधर्माधर्मौलोकप्रमाणासंख्येयप्रदेशिकौ लोकप्रमाणप्रदेशएवएकजीवः एतेजीवाअप्यनंताः आकाशेहि अनंतप्रदेशप्रमाणः पुञ्जलपरमाणुः स्वयंएकोप्यनेकप्रदेशबंधहेतुभूताद्रव्ययुक्तत्वात् अस्तिकायः कालस्य उपचारेणभिन्नद्रव्यताउक्ता साचव्यवहारनयापेक्षयाआदित्यमतिपरिच्छेदपरिमाणःकालः समयक्षेत्रेएवएषव्यवहारकालः समयावलिकादिरूपइति ॥

अर्थ ॥ हवेकालद्रव्यजुंलक्षणकहेळे जेपंचास्तिकायनेपरत्वे अपरत्वे एखिंगे तथा पुञ्जलखंधने नवपुराणपणे व्यक्तके०प्रगटळे वृत्तिके०प्रवृत्तिनेवर्त्तनाकहियें तेवर्त्तनारूप पर्यायतेनेकालकहियें एनेप्रदेशनथीतेमाटे अस्तिकायपणोनथी एकालते पंचास्तिकायनेविषेअंतर्भूतपर्यायपरिणमनळे जातेधर्मास्तिकायादिकनोपर्यायळे एम तत्त्वार्थवृत्तिनेविषे कळोळे तिहांधर्मास्तिकाय एकद्रव्यळे असंख्यातप्रदेशीळे लोकाकाशनाप्रदेशप्रमाणळे एमअधर्मास्तिकायपण एकद्रव्यळे लोकप्रमाण असंख्यातप्रदेशीळे अनेएकजीवद्रव्यतेपण लोकप्रमाण असंख्यातप्रदेशीळे पण स्वअवगाहना प्रमाणव्यापकळे तेजीवद्रव्यअनंताळे अकृतसदाढता अखंडद्रव्यळे सत्चिदानंदमयीळे पणपरपरिणामीथवेपुञ्जलग्राहक पुञ्जलजोगीथवे प्रतिसमये नवाकर्मबांधवे संसारीथयाळे तेहिज जेवारेंस्वरूपग्राहक स्व-

रूपजोगीश्याय तेवारेंसर्वकर्मरहितथयी परमज्ञानमयी परमदर्शनमयी परमानंदमयी सिद्धबुद्ध अनाहारी अशरीरी अयोगी अलेशी अनाकारी एकांतिक आत्यंतिक निःप्रयासी अविनाशी स्वरूपसुखनोजोगी शुद्ध सिद्धथाय तेमाटेअहोचेतन एपरजावअजोग्य सर्व जगतनाजीवनीएत तेनोजोगववापणोतजी स्वजावजोगीपणानो रसीयोथयी स्वस्वरूप निरधार स्वरूपजासन स्वरूपरमणीययी पोतानाआनंदनेप्रगटकरीनिं निर्मलथावुं.

तथाआकाशद्रव्य तेखोकालोकमिळि एकद्रव्यते अनंतप्रदेशीते अनेपुंजलद्रव्यते परमाणुरूपते केमकेपरमाणुअनंतातेमाटे अनंताद्रव्यते इहांकोइपूढेजे प्रदेशनासंबंध विनापरमाणुद्रव्यने अस्तिकायकिमकह्योते तेनेउत्तर जेपरमाणुतो एकप्रदेशीतेपण अनंता परमाणुथीमिलवानाजेकारण तेआद्रव्यतेणेत्युक्तते तेयोग्यतामाटे अस्तिकाय कह्योते तथाकालद्रव्यने उपचारें निम्नद्रव्यपणोकह्योते तेव्यवहारनयनीअपेक्षायें जे मनुष्यक्षेत्रनेविषे सूर्यनीगतिनेपरिज्ञानेएटलेसमयावळिकादिरूप परिमाणे जेमान तेने व्यवहारथीकालकहियें इति एकालमुख्यवृत्तियें तोसमयक्षेत्रमध्येते अने मनुष्य क्षेत्रथीबाहेर जेजीवोते तेनाआयुष्यपणएजक्षेत्रप्रमाणे सर्वइदेवेंकह्याते तथासूर्यनोचारते पण जीवपुंजलनुंजप्रवर्तनते कारणके सूर्यतेपणजीवतथापुंजलते एटले एकालद्रव्यते कालपणे निम्नपिरुपणे ठेखोनही उपचारेंजेठेखो एममानवो.

इहांकोइकहेजे एकएकद्रव्यनेविषे अनेकअनेकपर्यायते ते कोइपर्यायने द्रव्यपणो नकह्यो अने एकवर्त्तनापर्यायनेविषे द्रव्यनोआरोप शामाटेकह्यो तेनेउत्तर एवर्त्तना परिणतितेसर्व पर्यायने सहकारीते अनेसर्वद्रव्यनेते तेथीमुख्यपर्यायते माटे एने द्रव्यनोआरोपते तेपणअनादिचालते.

एतेपंचास्तिकायाः सामान्यविशेषधर्ममयाएवतत्रसामान्यतःस्वजावलक्षणं द्रव्यव्याप्यगुणपर्यायव्यापकत्वेन परिणामिलक्षणंस्वजावःतत्रएकानित्यनिरवयवं अक्रिय सर्वगतंचसामान्यनित्यानित्यनिरवयवसावयवः सक्रिय तादेतुःदेशगतःसर्वगतंचविशेषपदार्थगुणप्रवृत्तिकारणं विशेषः नसामान्यविशेषरहितं नविशेषःसामान्यरहितः

अर्थ ॥ हवेएपंचास्तिकायते सामान्यविशेषधर्ममयीते ते सामान्यनुंलक्षण विशेषावश्यकेंकह्योते तिहांप्रथमथी स्वजावनुंलक्षणकहेते जेद्रव्यनेविषेव्यापतोह्योय तथा गुणपर्यायमांपण व्यापकपणेसदापरिणमतोथकोपामियें तेनेसामान्यस्वजावकहियें ते सामान्यस्वजावजेह्योय तेएकह्योय तथानित्यअविनाशीह्योय तथानिरवयव केजेहने

अविजागरूप अवयवमहोय अने सर्वगतके सर्वमाण्यांपकपणेहोय ते सामान्यस्वजा-
वकहियें जीवादिद्रव्यनेविषे एकपणोतैपिरुपणेठे तेसर्वद्रव्यनेविषेठे सर्वगुणपर्याय पो-
तानेरुपैअनेकठे पणतेसमुदायपिंडपणुंमूकीने जूदाथायजनही ते माटेपरीतेंजे परिण-
मनहोय तेसामान्यस्वजावकहियें तेसामान्यनावेजेदळे अस्तित्वादिकजेसर्वपदार्थनेवि-
षेठे तेमहासामान्यकहियें एनीश्रुतज्ञानेकरी प्रतीतथाय पणप्रत्यक्षतो अविधिदर्शन
केवलदर्शनेजंजणाय परोक्षेनग्रहवाय तथा वृक्ष अंब निंब जंबु प्रमुख व्यक्तिअनेकठे
पणवृक्षत्वपणो सर्वमांठे एअवांतरसामान्य तेचक्षुदर्शने तथा अचक्षुदर्शनेग्रहवाय अने
अस्तित्व वस्तुत्वादिसामान्य ते अविधिदर्शन तथाकेवलदर्शने ग्रहवाय अने विशेषध-
र्मते ज्ञानगुणेजग्रहवाय हवे विशेषबुद्धक्षण कहियेंठेयें कोशकधर्मै नित्य कोशकधर्मै अनित्य
कोशकरीतेंअवयवसहित कोशकरीतें अवयवरहित अविजागपर्यायें सावयव सामर्थ्यप-
र्यायें निरवयव पणसक्रियताहेतु देशगतजगुणते गुणांतरमांव्यापतानथी तेमाटेदेशगत
जैगुणहोय तेआखाद्रव्यमां व्यापकजहोय तेनेसर्वगतकहियें तोएवाजेधर्म तेसर्वविशेष
जाणवो पदार्थनागुणनीप्रवृत्ति तेनाजेकारणतेविशेषस्वजाव जेकार्यकरेतेगुणनेपण विशे-
षधर्मैजंजणवो जैसामान्यते विशेषरहितनथी अनेजेविशेषते सामान्यरहितनथी.

तेमूलसामान्यस्वजावाः षट् तेचामी १ अस्तित्वं २ वस्तुत्वं
३ द्रव्यत्वं ४ प्रमेयत्वं ५ सत्त्वं ६ अगुरुलघुत्वं तत्र
१ नित्यत्वादीनां उत्तरसामान्यानां परिणामिकत्वादीनां
विशेषस्वजावानामाधारभूतधर्मत्वं अस्तित्वं २ गुणपर्या-
याधारत्वं वस्तुत्वं ३ अर्थक्रियाकारित्वं द्रव्यत्वं अथवा उत्पा-
दव्यययोर्मध्ये उत्पादपर्यायाणां जनकत्वप्रसवस्वाविर्भावलक्ष-
णव्ययीभूतपर्यायाणां तिरोभाव्यजावरूपायाः शक्तेराधारत्वं
द्रव्यत्वं ४ स्वपरव्यवसायिज्ञानप्रमाणं प्रमीयते अनेनेतिप्र-
माणं तेन प्रमाणेन प्रमातुं योग्यं प्रमेयं ज्ञानेन ज्ञाय ते तद्योग्य-
तात्वं प्रमेयत्वं ५ उत्पादव्ययध्रुवयुक्तं सत्त्वं ६ षड्गुणहानिवृ-
द्धिस्वजावा अगुरुलघुपर्यायास्तदाधारत्वं अगुरुलघुत्वं एते
षट्स्वजावाः सर्वद्रव्येषु परिणमंति तेन सामान्यस्वजावाः

अर्थ ॥ तेमूलसामान्यना जेदेठे तेसर्वद्रव्यमांव्यापकपणेठे १ अस्तित्व २ वस्तु-
त्वे ३ द्रव्यत्वं ४ प्रमेयत्व ५ सत्त्वं ६ अगुरुलघुत्व एतमूलस्वजावठे ते सर्वद्रव्य मध्ये

परिणामिकपणेपरिणमेढे एधर्मनेकोइनोसहायनथी तत्रके० तिहां १ सर्वद्रव्यनेविषे उत्तरसामान्यस्वजाव नित्यत्व अनित्यत्वादिक तथाविशेषस्वजाव तेपरिणामिकत्वादिक तेनोआधारजतधर्म तेधर्मनेतीर्थकरदेवसामान्यस्वजाव अस्तित्वरूपकहेढे तथा २ गुणपर्यायनो आधारवतपदार्थ तेनेवस्तुत्वकहियें अने ३ अर्थजेद्रव्य तेनीजेक्रिया जेस धर्मास्तिकायनी चक्षणसहायक्रिया अधर्मास्तिकायनी थिरसहायक्रिया आकाशद्रव्यनी अवगाह्रूपक्रिया जीवनी उपयोगलक्षणक्रिया तथा पुंजलनी मिलवाविखुरवारूप क्रियानो करवापणो षट्तेजे पर्यायनीप्रवृत्ति तेअर्थक्रिया अनेतेअर्थक्रियानो आधारी धर्म तेनेश्रीसर्वज्ञदेवें द्रव्यत्वपणोकह्योढे.

बलीद्रव्यत्वपणानुलक्षणांतरकहेढे उत्पादपर्यायनीजे प्रसवशक्ति षट्ते आविर्जाव लक्षण जेशक्ति तेनाव्ययीजतपर्यायनो तिरोजावथयो अथवा अजावथवारूप शक्तिनो जेआधारजतधर्म तेनेद्रव्यत्वकहियें.

४ स्वके० पोतेआत्मा अनेपरके० पुंजलादिकधर्मास्तिकायादिक अन्यद्रव्यतेने यथार्थपणेजाणे तेज्ञानकहियें तेज्ञानपांचजेदेंढे तेज्ञानना उपयोगमांआवे एवीजेशक्ति तेनेप्रमेयत्वपणोकहियें तेप्रमेयपणोसर्वद्रव्यनुं मूलधर्मढे प्रमाणमांवसाव्योजेवस्तु तेने प्रमेयपणोकहियें तेसर्वद्रव्यसर्वगुणपर्यायप्रमेयढे अनेआत्मानो ज्ञानगुण तेमांप्रमाण पणो तथा प्रमेयपणो एवेधर्मढे पोतानोप्रमाणपणोते पोतेजकरेढे दर्शनगुणनोप्रमाण ज्ञानगुणकरेढे केमके दर्शनगुणते विशेषढे सावयवढे जेसावयवहोय तेविशेषजहोय अने जे विशेषहोयते ज्ञानश्रीजजणाय दर्शनगुणते सामान्यधर्मनो ग्राहकढे तेपण प्रमाणकहेवाय पणप्रमाणनाजेदकह्याढे तिहां ज्ञानजग्रह्युंढे तेनुंकारणजेदर्शनोपयोग तेव्यक्तपक्तोनथी तेमाटेप्रमाणमध्ये गवेष्यो नथी तेप्रमाणना मूलबेजेदढे एकप्रत्यक्ष अने बीजोपरोक्ष स्पष्टंप्रत्यक्ष परोक्षमन्यत् इतिस्याद्वादरत्नाकरवाक्यात्.

५ उत्पादके० उपजवो व्ययके० विणसवो ध्रुवके० नित्यपणो वस्तुनाएकगुणमां एकसमये एत्रणेपरिणमनें सदापरिणमेढे एवोजेपरिणामते सत्पणोकहियें अने ते सत्पणानो जाव ते सत्पणो कहियें.

६ तथा ठणो १ अनंतजागहानि २ असंख्यातजागहानि ३ संख्यातजागहानि ४ संख्यातगुणहानि ५ असंख्यातगुणहानि ६ अनंतगुणहानि एठप्रकारनीहानि तथा १ अनंतजागवृद्धि २ असंख्यातजागवृद्धि ३ संख्यातजागवृद्धि ४ संख्यातगुणवृद्धि ५ असंख्यातगुणवृद्धि ६ अनंतगुणवृद्धि एठवृद्धि एमठप्रकारनीहानि तथा ठप्रकारनीवृद्धि तेअगुरुलघुपर्यायनी सर्वद्रव्यने सर्वप्रदेशे परिणमेढे तेकोशकप्रदेशें कोइसमये अनंतजागहानिपणेपरिणमे अनेकोशकसमये कोशकप्रदेशें अनंतजागवृद्धिपणे परिणमेढे एवंबार

अविज्ञागरूप अवयवमहोय अने सर्वगतके सर्वमांवापकपणेहोय ते सामान्यस्वजा-
वकहियें जीवादिद्रव्यनेविषे एकपणोतैपिरुपणेठे तेसर्वद्रव्यनेविषेठे सर्वगुणपर्याय पो-
तानेरूपेअनेकठे पणतेसमुदायपिंडपणमूकीने जूदाथायजनही ते माटेपरीतेंजे परिण-
ममहोय तेसामान्यस्वजावकहियें तेसामान्यनावेजेदढे अस्तितादिकजेसर्वपदार्थनेवि-
षेठे तेमहासामान्यकहियें एनीश्रुतज्ञानेकरी प्रतीतथाय पणप्रत्यक्षतो अविधिदर्शन
केवलदर्शनेजजणाय परोक्षेनग्रहवाय तथा वृक्ष अंब निंब जंबु प्रमुख व्यक्तिअनेकठे
पणवृक्षत्वपणो सर्वमांवे एअवांतरसामान्य तेचक्षुदर्शने तथा अचक्षुदर्शनेग्रहवाय अने
अस्तित्व वस्तुत्वादिसामान्य ते अविधिदर्शन तथाकेवलदर्शने ग्रहवाय अने विशेषध-
र्मेते ज्ञानगुणेजग्रहवाय हवे विशेषतुलक्षण कहियेंतैयें कोशकधर्मेनित्य कोशकधर्मेअनित्य
कोशकरीतैअवयवसहित कोशकरीतै अवयवरहित अविज्ञागपर्यायें सावयव सामर्थ्यप-
र्यायें निरवयव पणसक्रियताहेतु देशगतजेगुणते गुणांतरमांवापतानथी तेमाटेदेशगत
जेगुणहोय तेआखाद्रव्यमां व्यापकजहोय तेनेसर्वगतकहियें तोएवाजेधर्म तेसर्वविशेष
जाणवा पदार्थनागुणनीप्रवृत्ति तेनाजेकारणतेविशेषस्वजाव जेकार्यकरेतेगुणनेपण विशेष-
धर्मेजगणवो जैसामान्यते विशेषरहितनथी अनेजेविशेषते सामान्यरहितनथी.

तेमूलसामान्यस्वजावाः षट् तेचामी १ अस्तित्वं २ वस्तुत्वं
३ द्रव्यत्वं ४ प्रमेयत्वं ५ सत्त्वं ६ अगुरुलघुत्वं तत्र
१ नित्यत्वादीनां उत्तरसामान्यानां परिणामिकत्वादीनां
विशेषस्वजावानामाधारभूतधर्मत्वं अस्तित्वं २ गुणपर्या-
याधारत्वंवस्तुत्वं ३ अर्थक्रियाकारित्वंद्रव्यत्वं अथवाउत्पा-
दव्यययोर्मध्येउत्पादपर्यायाणांजनकत्वप्रसवस्वाविर्भावलक्ष-
णव्ययीभूतपर्यायाणांतिरोच्चाव्यजावरूपायाः शक्तेराधारत्वं
द्रव्यत्वं ४ स्वपरव्यवसायिज्ञानंप्रमाणं प्रमीयतेअनेनेतिप्र-
माणं तेनप्रमाणेनप्रमातुंयोग्यंप्रमेयं ज्ञानेनज्ञाय तेतद्योग्य-
तात्वंप्रमेयत्वं ५ उत्पादव्ययध्रुवयुक्तंसत्त्वं ६ षड्गुणहानितृ-
प्तिस्वजावा अगुरुलघुपर्यायास्तदाधारत्वंअगुरुलघुत्वंएते
षट्स्वजावाः सर्वद्रव्येषुपरिणमंति तेनसामान्यस्वजावाः

अर्थ ॥ तेमूलसामान्यना बजेदढे तेसर्वद्रव्यमांवापकपणेठे १ अस्तित्व २ वस्तु-
त्वं ३ द्रव्यत्वं ४ प्रमेयत्वं ५ सत्त्वं ६ अगुरुलघुत्वं एवमूलस्वजावठे ते सर्वद्रव्य मध्ये

परिणामिकपणेपरिणमेढे एधर्मनेकोइनोसहायनथी तत्रके० तिहां १ सर्वद्रव्यनेविषे उत्तरसामान्यस्वजाव नित्यत्व अनित्यत्वादिक तथाविशेषस्वजाव तेपरिणामिकत्वादिक तेनोआधारभूतधर्म तेधर्मनेतीर्थकरदेवसामान्यस्वजाव अस्तित्वरूपकहेढे तथा ५ गुणपर्यायनो आधारवंतपदार्थ तेनेवस्तुत्वकहियें अने ३ अर्थजेद्रव्य तेनीजेक्रिया, जेस धर्मास्तिकायनी चलाणसहायक्रिया अधर्मास्तिकायनी थिरसहायक्रिया आकाशद्रव्यनी श्रवणाद्वरूपक्रिया जीवनी उपयोगलक्षणक्रिया तथा पुंजलनी मिलवाविखरवारूप क्रियानो करवापणो षट्छेजे पर्यायनीप्रवृत्ति तेअर्थक्रिया अनेतेअर्थक्रियानो आधारी धर्म तेनेश्रीसर्वज्ञदेवें द्रव्यत्वपणोकह्योढे.

बलीद्रव्यत्वपणानुलक्षणांतरकहेढे उत्पादपर्यायनीजे प्रसवशक्ति षट्छे आविर्जाव-लक्षण जेशक्ति तेनाव्यथीभूतपर्यायनो तिरोजावथयो अथवा अजावथवारूप शक्तिनो जेआधारभूतधर्म तेनेद्रव्यत्वकहियें.

४ स्वके० पोतेआत्मा अनेपरके० पुंजलादिकधर्मास्तिकायादिक अन्यद्रव्यतेने यथार्थपणेजाणे तेज्ञानकहियें तेज्ञानपांचजेदेंढे तेज्ञानना उपयोगमांआवे एवीजेशक्ति तेनेप्रमेयत्वपणोकहियें तेप्रमेयपणोसर्वद्रव्यनुं मूलधर्मढे प्रमाणमांवसाव्योजेवस्तु तेने प्रमेयपणोकहियें तेसर्वद्रव्यसर्वगुणपर्यायप्रमेयढे अनेआत्मानो ज्ञानगुण तेमांप्रमाण पणो तथा प्रमेयपणो एवेधर्मढे पोतानोप्रमाणपणोते पोतेजकरेढे दर्शनगुणनोप्रमाण ज्ञानगुणकरेढे केमके दर्शनगुणते विशेषढे सावयवढे जेसावयवह्योय तेविशेषजह्योय अने जे विशेषह्योयते ज्ञानश्रीजजणाय दर्शनगुणते सामान्यधर्मनो ग्राहकढे तेपण प्रमाणकहेवाय पणप्रमाणनाजेदकह्याढे तिहां ज्ञानजग्रह्युंढे तेनुंकारणजेदर्शनोपयोग तेव्यक्तपुरुतो नथी तेमाटेप्रमाणमध्ये गवेण्यो नथी तेप्रमाणना मूलबेजेदढे एकप्रत्यक्ष अने बीजोपरोक्ष स्पष्टप्रत्यक्ष परोक्षमन्यत् इतिस्याद्वादरत्नाकरवाक्यात्.

५ उत्पादके० उपजवो व्ययके० विणसवो ध्रुवके० नित्यपणो वस्तुनाएकगुणमां एकसमये एत्रणेपरिणमनं सदापरिणमेढे एवोजेपरिणामते सत्पणोकहियें अने ते सत्पणानो जाव ते सत्वपणो कहियें.

६ तथा ब्रह्मो १ अनंतजागहानि २ असंख्यातजागहानि ३ संख्यातजागहानि ४ संख्यातगुणहानि ५ असंख्यातगुणहानि ६ अनंतगुणहानि एढप्रकारनीहानि तथा १ अनंतजागवृद्धि २ असंख्यातजागवृद्धि ३ संख्यातजागवृद्धि ४ संख्यातगुणवृद्धि ५ असंख्यातगुणवृद्धि ६ अनंतगुणवृद्धि एढवृद्धि एमढप्रकारनीहानि तथा ढप्रकारनीवृद्धि तेअगुरुलघुपर्यायनी सर्वद्रव्यने सर्वप्रदेशे परिणमेढे तेकोशकप्रदेशें कोइसमये अनंतजागहानिपणेपरिणमे अनेकोइकसमये कोशकप्रदेशें अनंतजागवृद्धिपणे परिणमेढे एंवबार

प्रकारें परिणमेते ते अगुरुलघुपर्यायनी परिणमनशक्ति तेअगुरुलघुत्वं अगुरुलघुनोच्चाव जाणवो तत्त्वार्थटीकानेविषेपांचमाश्रयायें अलोकाकाशनेअधिकारें कह्योते एमएवं स्वजाव सर्वद्रव्यनेविषे परिणमेते एवमद्रव्यनोमूलस्वजावते द्रव्यनोजिन्नपणो प्रदेश- नोजिन्नपणो तेअगुरुलघुनेजेदपणे थायते तेमाटे एवमूलसामान्यस्वजावते एद्रव्या- स्तिकधर्मते अने पनुंपरिणमनते पर्यायास्तिक धर्मते केटलाकवादीएमकहेतेजे पर्याय- नोर्पिकतेद्रव्यते पणद्रव्यपणोजिन्ननधी जेम धूरी पद्मा कागमो १ नागली जूहरी प्रमुख समुदायने गाकोकहियें पण सर्वअवयवधीजिन्न गाकापणोकोइदेखातोनी ते- मज ज्ञानादिकगुणधी जिन्नपणोकोइ आत्मादेखातोनी तेने कहियें जे ज्ञानादिकगु- णनेविषे ठतिएकपिंसमुदायता सदाअवस्थितपणो अनेद्रव्यधीमिळीनजाय तथास्व- क्रियावंतपणो इत्यादिकसामान्यधर्मते ठतिअस्तित्व अर्थक्रियावंततेद्रव्यपणो एकपिं- रुपणोतेवस्तुत्व इत्यादिकते सर्वद्रव्यपणोते एटले द्रव्यास्तिक पर्यायास्तिक ए बे- हुमलीनेद्रव्यपणोते उक्तंच संमतौदवापळावरहिआ नपळावादवळविउत्पत्ति एमूलसा- मान्यस्वजावनाठजेद क्हा.

तत्रअस्तित्वं उत्तरसामान्यस्वजावगम्यं तेचोत्तरसामान्य
स्वजावाअनंताअपिवक्तव्येनत्रयोदश १ अस्तित्वस्वजा
वः २ नास्तिस्वजावः ३ नित्यस्वजावः ४ अनित्यस्वजा
वः ५ एकस्वजावः ६ अनेकस्वजावः ७ जेदस्वजावः
८ अजेदस्वजावः ९ जव्यस्वजावः १० अजव्यस्वजावः
११ वक्तव्यस्वजावः १२ अवक्तव्यस्वजावः १३ परमस्व
जावः इत्येवरूपवस्तुसामान्यानंतमयं

अर्थ ॥ तथावली अस्तित्व उत्तरसामान्यस्वजावकहेते ते उत्तरसामान्यस्वजाव-
स्तुमध्ये अनंताते पणतेरसामान्यस्वजाव अनेकांतजयपताकादिग्रंथे ब्रह्माण्याते तेमां-
शीलेशमात्र लिखियेथें तेनानामऊपरनामूलपाठमां सुखजते माटे लिख्यानधी तथाए-
ना व्याख्यानधी पणजणासे एतेर सामान्यस्वजावें परिणमतिवस्तुहोय.

स्वद्रव्यादिचतुष्टयेनव्याप्यव्यापकादिसंबंधि

स्थितानांस्वपरिणामात् परिणामांतरागमनहे

तुः वस्तुनःसङ्गुपतापरिणतिः अस्तित्वस्वजावः

अर्थ ॥ तेमां १ प्रथम अस्तित्वस्वजावतुं लक्षणकहेते स्वके पोतानाद्रव्यादिकचार

धर्मतेनोजेमां व्यापकपणोते ? ड्रव्यतेगुणपर्यायना समुदायनो आधारपणो १ क्षेत्रतेप्र-
देशरूप सर्वगुणपर्यायनी अवस्थानेराखवापणो जेजेनेराखे तेतेनुक्षेत्रजाणवुं ३ कालते उ-
त्पादव्यय ध्रुवपणेवर्चना ४ जावते सर्वगुणपर्यायनो कार्यधर्म तिहांजीवड्रव्यनुं १ स्वड्र-
व्यप्रदेशगुणनोसमुदायड्रव्यते तेगुणपर्यायनो जनकपणो तेस्वड्रव्य अने १ जीवनाअ-
संख्याताप्रदेशते स्वपर्यायनोस्वक्षेत्रपर्यायतेजाणवा एटले देखवादिकजेगुणनोपर्याय तेनुं
जेक्षेत्र तेस्वक्षेत्र ३ पर्यायमध्ये कारणकार्यादिकनो जे उत्पादव्यय तेस्वकाल तथा ४
अतीतअनागत वर्तमाननुंपरिणमनतेस्वजाव तेकार्यादिकधर्म जेमज्ञानगुणनो पर्याय
जाणंगपणो वेत्तापणो परिह्वेदकपणो विवेचनपणोइत्यादिक स्वजाव एमस्वड्रव्य स्वक्षे-
त्र स्वकाल स्वजाव जेपरिणामिकपणेपरिणमता तेनीअस्तित्वाकेवी एसर्वनीढतिठेतेअ-
स्तिस्वजावते एअस्तिस्वजावें ड्रव्यते तेपोतानोमूलधर्ममूकी अन्यधर्मपणे परिणमतो
नथी परिणामांतरे आगमनते एअस्तिस्वजावते सर्वड्रव्यमां पोतानागुणपर्यायनो
जाणवो जेअस्तितेसद्रूपता ठतारूपपणानी परिणतिखेवी सर्वड्रव्य पोतानेंधर्मजपरिण-
में पणजेजीवड्रव्यते अजीवड्रव्यपणेनपरिणमे तथा एकजीव ते अन्यजीवपणे नपरि-
णमे बह्नीएकगुणते अन्यगुणपणेनपरिणमे ज्ञानगुणनेविषे दर्शनादिकगुणनीनास्तिता
ते अनेज्ञाननाधर्मनीअस्तिताते तथा एकगुणनापर्याय अनंताते तेसर्वपर्यायधर्मंसरिखा
ते पण एकपर्यायनाधर्म बीजापर्यायमानही अने बीजापर्यायनाधर्म पहेळापर्यायमानही
माटेसर्व पोतानेधर्मजअस्तिते एरीतेंअस्ति नास्तिनुं ज्ञानसर्वत्रकरनुं एड्रव्यनेविषे
प्रथमअस्तिस्वजावकह्यो.

अन्यजातीयड्रव्यादीनां स्वीयड्रव्यादिचतुष्टयतयाव्यवस्थि
तानांविवक्षिते परड्रव्यादिकेसर्वदैवाज्ञावाविधिन्नानां अन्य
धर्माणांव्यावृत्तिरूपोज्ञावः नास्तिस्वजावः यथाजीवेस्वीयाः
ज्ञानदर्शनादयोज्ञावाः अस्तित्वेपरड्रव्यस्थिताः अचेतना
दयोज्ञावानास्तित्वेसाचनास्तिताड्रव्येअस्तित्वेनवर्तते घटेघ
टधर्माणां अस्तित्वं पटादिसर्वपरड्रव्याणांनास्तित्वंएवंसर्वत्र

अर्थ ॥ इवेबीजानास्तिस्वजावनुं स्वरूपलखियेंठैयें अन्यकेण्वीजाजेड्रव्यादिक जे
ड्रव्यगुणपर्याय तेनापोताना जेड्रव्यक्षेत्रकालजाव तेतेहिजड्रव्यमां सदाअवग्रंथपणे
परिणमेते एटले विवक्षित ड्रव्यादिकथी परजेबीजाड्रव्यादिकना जेधर्म ते तेमांसदा
अज्ञावपणे निरंतरअविह्वेदते तेमाटेपरड्रव्यादिकना धर्मनीव्यावृत्तितापणानोजेपरधर्म
ते विवक्षितड्रव्यमानथी एवाड्रव्यमांजेजावते तेनास्तिस्वजावजाणवो जेमजीवनेविषे

ज्ञानदर्शनादिक पोतानाजेजाव तेतोअस्तिपणेठे अनेपरद्रव्यमां रह्याजेअचेतनादिक जाव तेनीनास्तिताठे एटलेतेधर्मजीवद्रव्यमांनथी माटे परधर्मनी नास्तिताठे पणतेनास्तिता तेद्रव्यमध्ये अस्तिपणेरहीठे जेमघटनाधर्मघटमांठे तेथीघटमां घटधर्मनोअस्तित्वपणोठे पणपटादिसर्वपरद्रव्योनो नास्तित्वपणो ते घटनेविषेरह्योठे तथाजीवमध्ये जीवज्ञानादिकगुण तेअस्तित्वपणेंठे पणपुद्गलनावर्णादिक जीवमध्येनथी माटेवर्णादिकनीनास्ति ते जीवमध्येरहिठे श्रीजगवतीसूत्रेकहुंठे हेगौतम अद्वित्वं अद्वित्तेपरिणमयी नद्वित्वं नद्वित्तेपरिणमयी तथाठाणांगसूत्रे १ सियअत्थि २ सियनत्थि ३ सियअत्थिनत्थी ४ सियअवत्तवं एचोचंगीकहीठे अनेश्रीविशेषावश्यकमध्येकहुंठेके जे वस्तुनो अस्तिनास्तिपणोजाणे तेसम्यग्ज्ञानी अनेजेनजाणे अथवा अयथार्थपणोजाणे ते मिथ्यात्वी उक्तंच सदसदविशेषणाळं जवदेउजहृष्टीउवलंजाळं ॥ नाणफलाजावाळं मिहादिष्ठिसअन्नाणं ॥ १ ॥ एगाथानीटीकामध्ये स्याद्वादोपलक्षितवस्तुस्याद्वादश्चसत्तजंगीपरिणामः एकैकस्मिन्द्रव्येगुणेपर्यायेचसत्सत्तजंगीचवंत्येव अतः अनंतपर्यायपरिणतेवस्तुनिअनंताः सत्तजंग्योजवन्ति इतिरत्नाकरावतारिकायां तेद्रव्यनेविषे गुणनेविषे पर्यायनेविषे स्वरूपेंसातजंगाहोय जेएसत्तजंगानो परिणामते स्याद्वादपणो कहियें.

तथाहि स्वपर्यायैःपरपर्यायैरुजयपर्यायैः सद्भावेनासद्भावेनोजयेनवार्पितोविशेषतः कुंजःअकुंजः कुंजाकुंजोवा अवक्तव्योजयरूपादिजेदोजवति सत्तजंगीप्रतिपाद्यतेइत्यर्थः उष्ट्रग्रीवाकपोलकुक्षिबुध्नादिजिः स्वपर्यायैःसद्भावेनार्पितः विशेषतःकुंजकुंजो जयते सन्घटइतिप्रथमतजंगोजवति एवंजीवः स्वपर्यायैः ज्ञानादिजिः आर्पितः सन्जीवः

अर्थ ॥ एसत्तजंगी परनीअपेक्षार्येनथी तेद्रव्यादिकमध्येजठे यथास्वधर्मेपरिणमवुं एअस्तिधर्मठे अनेपरद्रव्यनाधर्मेनपरिणमवुं एनास्तिनुंफळठे तेमाटेएसत्तजंगी तेवस्तुधर्मेठे तेविशेषावश्यकथी सत्तजंगीखलियेंठेयें एकविवक्षितवस्तु स्वकेपोतानेपर्यायें सद्भावकेठतापणेठे अनेपरपर्यायेंजे अन्यद्रव्यनेपरिणमे तेनो असद्भावाकेठअठतापणो परिणमेठे तथाजेठता अथवाअठतापर्याय तेनोठतापणोठे कोइकपणे अठतापणोठे माटे ठताअठतापणोपण तेजकालेंठे केमके वस्तुमध्ये अनेकधर्मठे तेसर्वकेवल्लीने एकसमयें समकालेंजासेठे तेपणवचनेचंगीतरेजकहीशके अनेठन्नस्थने श्रद्धामांतोसर्वधर्म समकालेसद्देठे पण उन्नस्थनोठपयोग असंख्यातसमयीठे अनुक्रमेठे पूर्वापरसापेक्षठे तेथीसत्तजंगेजासनठे जेवस्तुमांसमकालेंठे समकेतिनी श्रद्धामांसमकालेठे अने

केवलीनाज्ञासनमां समकाखेडे तेथ्रुतज्ञानीनाज्ञासनमां कमपूर्वकडे केमके जाषासर्वक-
मेंकहेवायडे तेथीअसत्यथाय तेनेजोस्यात्पदंपरुपियेंजाणियें तोसत्यथाय माटेस्यात्पूर्वक
सप्तजंगीकहियें ड्रव्यगुणपर्याय स्वजावसर्वमध्येडे तेरीतेंसद्ब्रह्मी तेदृष्टांतिकरीकहेडे उ-
ष्टकेण्होठ गावरु कांठो कपाल तळो कुक्षिपेटो बुझ पोहोळो इत्यादिस्वपर्यायेंकरी घ-
टढतोडे तेघटनेस्वपर्यायें ठतापणे अर्पितकरियें तेवारेंते कुंजकुंजधमें सनूकेढतोडे प-
णअढतादिकधर्मनी ठतिसापेकराखवाने स्यात्पूर्वकंकहेवो एटळे स्यात्अस्तिघटः एप्र-
थमजंगोजाणवो तथाजीवादिद्रव्यनेविषे जीवनाज्ञानादिगुण तेनेपर्यायें जीवद्रव्यनेनि-
त्यादि स्वजावेंकरीने स्यात्अस्तिजीवः एमसर्वद्रव्यनेकहेवो यद्यपि जीवतथाअजीवनो
नित्यपणो सरिखोजासे पणतेएनोतेमानही अनेतेनोएमानही जोपणजीवसर्व एकजा-
तीद्रव्यडे पणएकजीवमांजे ज्ञानादिगुणडे तेबीजाजीवमानथी माटेसर्वद्रव्य स्वधमेंज
अस्तिडे अने परधमेंनास्तिडे एमस्यात्अस्तिजीव एप्रथमजंगजाणवो.

तथापटादिगतैस्त्वक्त्राणादिभिः एतद्द्रव्यैरुक्तव्येद्वर्जितः
अविशेषितः अकुंजोन्नवति सर्वस्यापिघटस्यपरपर्यायैर
सत्वविवक्षायांमसन्घटः एवंजीवोपिमूर्तत्वादियपर्यायैः अ
सत्जीव इतिद्वितीयोजंगः

अर्थ ॥ पटनेविषेरह्यात्वक्जे शरीरनीचामडीनेढांके लांबोपथराय इत्यादिपर्याय ते
घटनापर्यायनथी परपर्यायडे पटनेविषेरह्याडे घटनेविषेपर्यायनी नास्तिडे तेथी एप-
र्यायनो असझावडे तेमाटे एघटनापर्यायनथी एमसर्वपर्यायें घटनथी तेवारेंपरपर्यायना
अढतापणानीविवक्षायें अढतोघटडे एमजीवपण मूर्तिपणादिक अचेतनादिपर्यायनो
जीवमध्येअसत् अढतापणो तेथीजीवपरपर्यायेनास्तिडे माटे स्यात्नास्ति एबीजोजांगो
जाणवो केमके परपर्यायनी नास्तितांउं परिणमन ड्रव्यनेविषेडे.

तथासर्वोघटःस्वपरोन्नयपर्यायैः सज्जावासज्जावाभ्यांसत्वास
त्वाज्यामर्पितोयुगपद्रुक्तुमिष्टोऽवक्तव्योन्नवति स्वपरपर्या
यसत्वासत्वाज्यांएकैकेनाप्यसांकेतिकेनशब्देन सर्वस्यापि
तस्यवक्तुमशक्यत्वादिति एवंजीवस्यापि सत्वासत्वाज्यामे
कसमयेनवक्तुमशक्यत्वात् स्यादवक्तव्योजीव इतितृतीयो
जंगः एतेत्रयःसकलादेशाः सकलंजीवादिकंवस्तुप्रवृत्त्याख्यातं

अर्थ ॥ सर्वघटादिवस्तुषु तेस्वपर्यायजे पोतानासद्भावपर्याय तेणेकरी ठतापणे कहे-
वाय तथा परनेपर्यायें अठतापणकहेवाय तेवारे स्वपर्यायिनोठतापणो परपर्यायिनोअठ-
तापणो एवेधर्मसमकालें पणएकसमयेंकहेवायनही तेमाटेएघटादिद्रव्यतेस्वद्रव्यमां
स्वपर्यायिनोसत्वपणो परपर्यायिनोअसत्वपणो तेकोशपणएक सांकेतिकशब्दें करी कहेवा-
नेसमर्थनही माटे सत्व अस्तिपणो असत्व नास्तिपणो ते एकसमयेंकहेवामां असमर्थने
तेथीवस्तुस्वजावनावेधर्म तेएकसमयेंठताठे तेनोज्ञानकरवामाटे स्यात्अवक्तव्य एवच-
नबोद्धा केमके कोशकनेएवोबोधथाय जेसर्वथीवचने अगोचरजठे तेमाटेस्यात्पददीधो
स्यात्के०कथंचितपणे कोशकरीतें एकसमयेनकहेवाय माटे स्यात्अवक्तव्यएजीवठे एम
सर्वद्रव्यजाणवा एजीजोजांगोथयो एत्रणजंगासकलादेशीठे सर्ववस्तुने संपूर्णपणेग्रहे-
वारूपठे जीवादिकजेवस्तु तेनेसंपूर्णग्रहेवावंतठे.

अथचत्वारोविकलादेशाः तत्रएकस्मिन्देशेस्वपर्यायसत्वेन
अन्यत्रतुपरपर्यायसत्वेनसंश्रयसंश्रयवति घटोऽघटश्चएवं
जीवोपिस्वपर्यायैःसन् परपर्यायैः असन् इतिचतुर्थोजंगः

अर्थ ॥ इवेचारजांगविकलादेशी कहेठे जेवस्तुनुंस्वरूपकहेवो तेनाएकदेशनेजग्रहे
एस्वरूपठे तिहांएकदेशनेविषे स्वपर्यायिनोसत्वपणो अस्तिपणोगवेषेठे तेवारेवस्तु स-
द्व्यसत्पणेठे एटखेएघटठे अनेएघटनथी एमजीवपणस्वपर्यायेंसत् परपर्यायेंअसत् ते
माटेएकसमयेंअस्तिनास्तिरूपठे पणकहेवामांअसंख्यातसमयेंठे तेमाटेस्यात्पूर्वकठे एम
स्यात् अस्तिनास्ति एचोथोजंगोजाणवो.

तथाएकस्मिन्देशेस्वपर्यायैः सद्भावेनविवक्षितः अन्यत्र
तुदेशेस्वपरोजयपर्यायैः सत्वासत्वाभ्यांयुगपदसंकेतिकेनश-
ब्देन वक्तुंविवक्षितः सन्अवक्तव्यरूपः पंचमोजंगोजवति
एवंजीवोपिचेतनत्वादिपर्यायैःसन्शेषैः अवक्तव्यइति

अर्थ ॥ तथा एकदेशेंपोतानेपर्यायें स्वद्रव्यादिकें ठतापणेगवेषीयें अने अन्यके०
बीजादेशोनेविषे स्वपरएवेपर्यायें सत्वठतापणें तथा असत्व अठतापणें समकालें अ-
संकेतपणे नामनेअणकहेगवेषीयें तेवारेसत्के०अस्तिअवक्तव्यरूप जांगोठपजे अने
एजांगठतांबीजाठजांगठे तेनीगवेषणामाटे स्यात्पदजोनीयें एटखेस्यात्अस्ति अव-
क्तव्य एपांचमोजांगोजाणवो जेमजीवनेविषे चेतनपणोमुखवीर्यगुणें अस्तिठे अनेना-
स्तिपणे अस्तिनास्ति समकालपणे वचनगोचरनआवे ते स्यात्अस्तिअवक्तव्य.

तथाएकदेशेपरपर्यायैरसन्नावेनार्पितोविशेषतः अन्यै
स्तुस्वपरपर्यायैःसन्नावसन्नावान्यासत्वासत्वाच्यांयुगप
दसंकेतिकेनशब्देनवक्तुंविवक्षितकुंजोऽसन् वक्तव्यश्च
वति अकुंजोवक्तव्यश्चवतीत्यर्थः देशेतस्याकुंजत्वात्
देशेअवक्तव्यत्वादिति षष्ठोजंगः

अर्थ ॥ तथाएकदेशेपरपर्याय जेनास्तिपर्याय तेने असन्नावकेअवतापणे अर्पित
करीने मुख्यपणेगवेषीये तैवारपडिअन्यकेबीजास्वपर्यायै अस्तिपणोतथापरपर्यायजे
नास्तिपर्याय एवे सत्वकेअवतापणे असत्वकेअवतापणे युगपत्समकालेकद्विये एसंके-
तिकशब्देने अत्रावे कहेवामानआवे अनेतेकह्याविनाश्रोतानेज्ञानकेमथाय तेमादेस्यात्
पदते अन्यजांगानी सापेक्षतामाटे तथा सर्वधर्मीनीसमकालता जणाववा माटे स्यात्-
नास्तिअवक्तव्य एठोजांगोजाणवो एटलेजीवपोताने खणुणेतोठतापणो सर्वपर्याय स-
मकालनोअवक्तव्यपणो एस्यात्नास्तिअवक्तव्य ठोजांगोथयो.

तथाएकदेशेस्वपर्यायैःसन्नावेनार्पितः एकस्मिन्देशे परप
र्यायै रसन्नावेनार्पितः अन्यस्मिन्देशेस्वपरोक्षपर्यायैः
सन्नावसन्नावान्यां युगपदेकेनशब्देनवक्तुं विवक्षितः
सन्असन्अवक्तव्यश्चवतिइतिसप्तमोजंगः एतेनएक
स्मिन्वस्तुन्यर्पितानर्पितेनसप्तजंगीउक्ता ॥

अर्थ ॥ तथाएकदेशे स्वपर्यायनेठतापणे अर्पितकरिये अनेएकदेश परपर्यायने अ-
वतापणेगवेषीये अनेतेसर्वपर्याय समकालेजेखारह्यावे पणवचनेकहेवायनही एटलेअ-
स्तिपणोपणवे अनेनास्तिपणोपणवे एसर्वधर्म समकालेवे पणवचनेगोचरथायनही
ए अपेक्षायें स्यात्अस्ति स्यात्नास्ति स्यात्अवक्तव्य एरीतैवस्तुनोपरिणमनवे एसा-
तमोजांगोजाणवो एसप्तजंगी अर्पितअनर्पितपणेकही तेअर्पितएकधर्मजहोय एस
एकधर्मेनेविषेसप्तजंगीकही.

तत्रजीवःस्वधर्मेज्ञानादिजिःअस्तित्वेनवर्तमानः तेनस्यात्
अस्तिरूपःप्रथमजंगः अत्रस्वधर्माअस्तिपदगृहीताःशेषा
नास्तित्वादयोधर्माः अवक्तव्यधर्माश्चस्यात्पदेनसंगृहीताः

अर्थ ॥ हवेखरूपपणेसप्तजंगीकहेवे जेएकव्ययनेविषे अथवाएकगुणनेविषे एक
पर्यायनेविषे एकस्वजावनेविषे सातसातजांगा सदापरिणमेवे तेरीतैसप्तजंगीकहेवे स्या-

छादरत्नाकरावतारिकामध्येकहोते एकस्मिन्जीवादौ अनंतधर्मापेक्षासप्तजंगीनामानं-
 त्यं एवचनशीजाणीलेजो अडिजीवे इत्यादिगाथाशीजाणजो एसुयगकांगसूत्रे हवे पेहे-
 लोचांगोलखियेंतैयें तिहांजीवडव्यपोताने स्वडव्यपिरुगुणपर्यायसमुदाय आधारपणो
 स्वक्षेत्रअसंख्यप्रदेशं ज्ञानादिगुणनुंअवस्थान अयुरुलघुताहानिवृद्धिनोमान अनेखका-
 ल तेगुणनीवर्तना उत्पादव्ययनीपरिणमननोजिन्नस्वजावतथाअनंतज्ञानअनंतदर्शन अ-
 नंतचारित्र अनंतदान अनंतलाज अनंतजोग अनंततपजोग अनंतवीर्य अनंतअव्या-
 वाध अरूपी अशरीरी परमहमा परममार्हव परमआर्जव स्वरूपजोगीप्रमुख स्वस्व-
 जाव एअनंतज्ञेयज्ञायकपणे जीवडव्यठतोते एमजीवनोज्ञानगुण सधर्म सकलज्ञेयज्ञा-
 यकपणो स्वशक्तिधर्मे अनंतअविजागे एकएकपर्यायअविजागमां सर्वअजिलाप्य अन-
 जिलाप्य स्वजावनोजाणगपणोते इहांविस्तारेंलखियेंतैयें तिहांमतिज्ञानना पर्यायजू-
 दाते श्रुतज्ञानना अविजागजूदाते मनपर्यायज्ञानना अविजागजूदाते केवलज्ञानना प-
 र्यायजूदाते श्रीविशेषावश्यकें गणधरवादनेतेकेकहोते जोआवरवायोग्यवस्तुजिन्ने तो-
 आवरणजूदाते तिहांक्षयोपशमनेजेदेजाणेते तेपरोक्ष अथवादेशशीजाणेते सर्वथाआ-
 वरणगयेथकेप्रत्यक्षजाणे पण केवलज्ञानसर्वजावनोसंपूर्ण प्रत्यक्षज्ञायक तेसंपूर्णप्रगट्यो
 तेवारेंवीजाज्ञाननीप्रवृत्तिने पणजिन्नपरमतिनशी माटेतेकेवलज्ञाननो जाणपणोज कहेवा-
 यते तथाकोशक ज्ञानगुणना अविजागसर्व एकजातीनाकहेते तेअविजागमध्ये वरणादि-
 कजाणवानीशक्ति अनेकप्रकारनीते तेमांजेआवरणएटले जे शक्तिप्रगटेते शक्तिनुं मति-
 ज्ञानादि जिन्ननामते अनेसर्वआवरणगयाशी एककेवलज्ञानरखुंते ठद्वस्थज्ञाननोज्ञासते
 एपणव्याख्यानते एवोज्ञानगुणपोतानास्वपर्याय ज्ञायक परिछेदक वेतृत्वादिकेंअस्तिते
 एमसर्वगुणमां स्वधर्मनी अस्तिताकहेवी तेमजजेअविजागरूपपर्यायते जेनासमूहनी एक
 प्रवृत्तिनेगुणकहियेंतैयें तेपणस्वकार्यकारणधर्मे अस्तिते एमठडव्यनुंस्वरूप स्वस्वरूपेंअ-
 स्तिते अने अन्यते जांगापणतेएवोसापेक्षतामाटे स्यात्पददेइनेबोलवो तेस्यात्अस्तिए-
 प्रथमजांगापणो थयो एटले गवेण्यो जेअस्तिधर्म तेपणनास्तिपणासहितते एट-
 ले अस्तिकहेतां थकां नास्ति प्रमुख ठजांगानीठतिते तिहांशब्दसहित उपयोगथयो
 तेथीसत्यपणो थयो.

तथास्वजात्यन्यडव्याणां तद्धर्माणांचविजातिपरडव्याणां
 तद्धर्माणांच जीविसर्वथैवअज्ञावातनास्तित्वंतेनस्यात् ना
 स्तिरूपोद्वितीयोऽंगः अत्रपरधर्माणांनास्तित्वं नास्तिपदे
 नगृहीतं शेषाअस्तित्वादयः स्यात्पदेगृहीताइति

अर्थ ॥ ह्वेबीजोचांगोकहेते जे एकजीवुं स्वरूप उपयोगमां आण्णाते ते जीवने विवे अ-
न्यजे सिद्धसंसारी जीवते ते सर्वना गुणपर्याय अस्तित्वादिप्रमुख सर्वधर्मनीनास्ति ते अने
अजीवद्रव्यतथातेना जरुतादिकसर्वधर्मनीनास्ति ते जेम अभिमांदाहकपणोते तेनी पासे
बीजोअग्निनोकणियुं पड्योते ते पण दाहकते पण ते दाहकपणो जिज्ञते एटले ते कणीयांनोदा-
हकपणो ते अभिमानथी अने ते अग्निनोदाहकपणो ते कणीयांमानथी तेमज एकजीवमां
ज्ञानादिकगुणते ते बीजामानथी अने बीजाजीवमां जे ज्ञानादिकगुणते ते तेमानथी बाकी स-
रिखाते ते माटे जाणवादिक कार्य सरिखाकरे तो पण सर्वमां पोतपोताना गुणते पण कोइद्रव्य-
ना गुणकोइद्रव्यमां आवातानथी ते माटे स्वजाति अन्यद्रव्यपणो अन्यगुणपणो तथा अन्य-
धर्मपणो ते सर्वनीनास्ति ते एमज गुणमां पण सर्व अन्यद्रव्यादिकनीनास्ति ते तथा पर्यायना
अविजागमां पण स्वजाति अविजागकार्यता कारणतानीनास्ति ते ते माटे परद्रव्यपणो परक-
त्रपणो परकालपणो परचावपणो एनी नास्ति ते एवो नास्ति पणापण तेमांजरहोते ते माटे
स्यात्नास्ति पणो एजांगोपण तेमांजते एम एकज मात्र नास्ति पणो कहे थके अस्ति पणो
तथा एककालपणो पणते तथा जीवमां जरुतागुणनीनास्ति ते एटले जरुतानीनास्ति ते जी-
वमांजरहीते इत्यादिक अन्तर्धर्मनी सापेक्षतामाटे स्यात्पदेबोळतां सर्वधर्मनो जासन
थयो एटले सत्यता थाय ते माटे स्यात्नास्ति एबीजोचांगोकहो.

केषांचिधर्माणां वचनगोचरत्वेन तेन स्यात् अवक्तव्य इ
तितृतीयोजंगः अवक्तव्यधर्मसापेक्षार्थस्यात्पदग्रहणं

अर्थ ॥ ह्वेबीजोचांगोकहेते जे वस्तुहोय तेमां केटलाक धर्म एवाते जे वचने करी कहे-
वातानथी ते अवक्तव्यते ते केवलीने ज्ञानमां जणायते पण वचने करी ते पण कही शके नही
ते माटे ते वाधर्मनी अपेक्षार्थ वस्तु अवक्तव्यते एटले कहेतां थकां वक्तव्यनीना थयी पण के-
टलाक धर्म वस्तु मध्ये वक्तव्यते ते जणाववामाटे स्यात्पदग्रहण करीने स्यात् अवक्तव्य
एबीजोचांगोकहो.

अत्र अस्तिकथने असंख्येयाः नास्तिकथनेप्यसंख्येयाः

समयावस्तुनि एकसमये अस्ति नास्ति स्वभावौ समकवर्त

मानौ तेन स्यात् अस्ति नास्ति रूपश्चतुर्थोजंगः

अर्थ ॥ ह्वेचोथोचांगोकहेते जे अस्ति एवो शब्द उच्चारकरतां पण असंख्यात समयथाय
तथानास्ति एवो शब्द उच्चारकरतां पण असंख्यात समयथाय अने वस्तुमां तो अस्ति धर्मना-
स्ति धर्म एवो एकसमयमां ते ते वेदुसमकालें जणाववामाटे अने जे अस्ति ते नास्ति तथाय
तथा जे नास्ति ते अस्ति तथाय ते सापेक्षतामाटे स्यात् अस्ति नास्ति एचोथोचांगो जाणवो.

तत्र अस्ति नास्ति जावाः सर्ववक्तव्या एव न अवक्तव्या
इति शंका निवारणाय स्यात् अस्ति अवक्तव्य
इति पञ्चमो जंगः स्यान्नास्ति अवक्तव्य इति षष्ठः

अर्थ ॥ इवे पांचमो तथा षष्ठो जांगो कह्ये ते हां स्यात् अवक्तव्य एम कह्ये वाची अव्य
तेमूलधर्म एकलो अवक्तव्य थयो ते संदेह निवारवाने कह्यो जे स्यात् अस्ति अवक्तव्य व-
स्तु मां अनंता अस्ति धर्म ठे पण वचने अगोचर ठे अने अनंता धर्म वचन गोचर पण ठे तेना
सापेक्षता माटे स्यात् पद युक्त करीने एतळे स्यात् अस्ति अवक्तव्यः ए पांचमो जांगो जाणवो
एमज पांचमानीरीतें स्यात् नास्ति अवक्तव्यः ए षष्ठो जांगो जाणवो.

अत्र वक्तव्या जावाः स्यात् पदे गृहीताः अत्र अस्ति जावा वक्तव्या
स्तथा अवक्तव्याः तथानास्ति जावा वक्तव्या अवक्तव्याः एकस्मिन्
वस्तु निगुणे पर्याये एकसमये परिणममाना इति ज्ञापनार्थं स्यात् अ-
स्ति नास्ति अवक्तव्य इति सप्तमो जंगः अत्र वक्तव्या जावास्ते स्या-
त् पदे संगृहीता इति अस्तित्वेन अस्ति धर्मानास्ति त्वेन नास्ति धर्मा
युगपद्वयस्व जावत्वेन वक्तुमशक्यत्वात् अवक्तव्यः स्यात् पदे च
अस्त्यादीनामेव नित्या नित्याद्यनेकांतसंग्राहकं

अर्थ ॥ इवे सातमो जांगो कह्ये इहां अस्ति जाव पणो वक्तव्य ठे तेमज नास्ति जाव प-
ण वक्तव्य ठे अने अवक्तव्य पण ठे एसर्व धर्म एकसमय मां एक वस्तु मध्ये तथा एक गुण मध्ये
तथा एक पर्याय मध्ये समकालें परिणमे ठे तेजणाववा माटे अस्ति नास्ति अवक्तव्यः ए सात-
मो जांगो इहां अस्ति तेनास्ति नथाय अने नास्ति ते अस्ति नथाय तथा वक्तव्य ते अवक्तव्य
नथाय अने अवक्तव्य ते वक्तव्य नथाय तेजणाववाने अर्थे स्यात् पद ग्रह्यो ते इहां अस्ति प-
णे जे जाव ठे ते अस्ति धर्म अने नास्ति पणे जे जाव ठे तेनास्ति पणे ग्रह्या ठे बेहु समकाले ते माटे
एकसमय वक्तव्य के एक हे वामां अशक्य ठे असमर्थ ठे तेथी अवक्तव्य के अगोचर पणे ठे अ-
ने जे स्यात् पद ठे ते अस्ति धर्म नास्ति धर्म अवक्तव्य धर्म नो नित्य पणो अनित्य पणो प्रमुख
अने कांत नो संग्रह करे ठे जे अस्ति धर्म ठे ते नित्य पणे पण ठे तथा अनित्य पणे पण ठे एक पणे ठे
अने क पणे ठे जेद पणे ठे अजेद पणे ठे इत्यादिक ते अस्ति धर्म मां अने कांतता ठे तेने ग्रहे ठे
केमके वस्तु नो एक गुण ते मां अस्ति पणो ठे नास्ति पणो ठे नित्य पणो ठे अनित्य पणो ठे जेद-
पणो ठे अजेद पणो ठे वक्तव्य पणो ठे अवक्तव्य पणो ठे जव्य पणो ठे अजव्य पणो ठे ए अने-
कांत पणो एहज स्याद्वाद ठे तेनुं संकेतिक वाक्य ते स्यात् पद ठे एरी ते जाणवो.

आत्मद्रव्यनेविषे स्वधर्मनीअस्तिताडे परधर्मनीनास्तिताडे खगुणनोपरिणमवो अ-
नित्यडे अनेतेजगुणपणेनित्यडे तथाद्रव्यपिरूपणेएकडे अनेगुणपर्यायपणेअनेक डे त-
थाआत्माकारणपणे कार्यपणें समयसमयमानवानवापणोजेपामेडे तेजवनधर्मडे तोप-
णआत्मानोमूलधर्मजेपलटतोतनी तेअजवनधर्मडे इत्यादिकअनेकधर्म परिणतियुक्तडे
एरीतेषद्रव्यनेजाणी निरधारीने हेयोपादेयपणे अज्ञान जासनथाय तेसम्यक्ज्ञान
सम्यक्दर्शनडे एजीवनीअश्रुद्रुता तेपरकर्त्ता परजोक्ता परग्राहकता टालवानाढपा-
यनुंसाधन तेसाधनकरवे आत्माआत्मापणें मूलधर्मैरहे तेसिरूपणो तेनीरुचिउद्य-
मपणोकरवो एहिजअयेडे.

स्यात्अस्ति स्यान्नास्ति स्यात्अवक्तव्यरूपास्त्रयः सकला
देशाः संपूर्णवस्तुधर्मग्राहकत्वात् मूलतः अस्तिजावाअ
स्तित्वेनसंति नास्तित्वेनसंति एवंसप्तजंगाः एवंनित्यत्व
सप्तजंगी अनित्यत्वसप्तजंगी एवंसामान्यधर्माणां विशेष
धर्माणां गुणानांपर्यायाणां प्रत्येकंसप्तजंगी तद्यथा

अर्थ ॥ स्यात्अस्ति स्यात्नास्ति स्यात्अवक्तव्य एत्रणजंगा वस्तुनासंपूर्ण रूप-
नेग्रहे माटेसकलादेशीडे अने शेषरह्याजेचारजंगा तेविकलादेशीडे तेवस्तुनाएकदे-
शनेग्रहेमाटे. तथावल्लीअस्तिपणानेविषेजेअस्तिपणो तेनास्तिपणेनथी अनेनास्तिप-
णोनास्तिपणेडे तेमांअस्तिपणोनथी इहांकोइपुडेके वस्तुमांजेनास्तिपणोते अस्तिपणे
कहोडो तोनास्तिपणामां अस्तिपणानीनाकिमकहोडो तेनेउत्तर जेनास्तिपणोतेअ-
स्तिडे ठतापणेडे अने अस्तिधर्मकांइनास्तिपणामांनथी माटेनाकहीडे ठतिनीनाक-
हीनथी तथाएमज नित्यपणानीसप्तजंगी तथा अनित्यपणानीसप्तजंगीतेमज सामान्य
धर्मसर्वनी जिनजिनसप्तजंगी तथासर्वविशेषधर्मनीसप्तजंगी तेमजगुणपर्यायसर्वनी जू-
दीजूदी सप्तजंगी कहेवी तद्यथाकेण्तेकहीदेखाडेडे.

ज्ञानंज्ञानत्वेनअस्तिदर्शनादिभिः स्वजातिधर्मैः अचेत
नादिभिः विजातिधर्मैः नास्ति एवंपंचास्तिकायेप्रत्यस्ति
कायमनंतासप्तजंग्योज्वंति अस्तित्वाजावेगुणाजावात्प
दार्थेशून्यतापत्तिः नास्तित्वाजावेकदाचित् परजावत्वेन
परिणमनात् सर्वसंकरतापत्तिः व्यंजकयोगेसत्तास्फु

रति तथाअसत्तायाअपिस्फुरणात्पदार्थानामनियताप्र
तिपत्तिः तत्त्वार्थतन्त्रावाव्ययनित्यं ॥

अर्थ ॥ इवेगुणनीससत्तंगीकहीदेखानेजे जेमज्ञानगुण ज्ञायकादिकगुणेअस्तिजे अ-
नेदर्शनादिकस्वजातिएकद्रव्यव्यापिगुण तथास्वजातिभिन्नजीवव्यापि ज्ञानादिकसर्वगुण
अनेअचेतनादिक परद्रव्यव्यापि सर्वधर्मनीनास्तिजे एमपंचास्तिकायनेविषे अस्ति-
कायें अनंतिससत्तंगीलपामे एससत्तंगी स्याद्वादपरिणामेंजे तेसर्वद्रव्यादिकमांजे.

इवे वस्तुमध्येअस्तिपणोनमानियें तोस्योदोषलपजेतेकहेजे जोवस्तुमांअस्तिपणो
नमानियें तोगुणपर्यायनोअज्ञावथाय अनेगुणनाअज्ञावें पदार्थशून्यतापणो पामे.

तथाजोवस्तुमध्ये नास्तिपणोनमानियेंतो तेवस्तुकदाकारें परवस्तुपणें अथवा पर-
गुणपणें परिणमिजाय तेथीकोइवारे जीवतेअजीवपणोपामे अनेअजीवतेजीवपणोपामे
तोसर्वसंकरतादोषलपजे तथा व्यंजनकेप्रकटतानोहेतु तेनेयोगेंततोधर्म तेफुरे पण
जेधर्मनीसत्तातितिनहोय तेफुरेनही जोनास्तिपणोनमानियें तोअसत्तापणोफुरे अनेजे-
वारेंअसत्तास्फुरे तेवारेंद्रव्यनो अनियामककेअनिश्चयपणोथइजाय तेमाटेसर्वज्ञाव
अस्तिनास्तिमयीजे व्यंजकतानोदृष्टांतकहेजे जेमकोराकुंरामांसुगंधतानीसत्ताजे तोज
पाणीनेयोगेंवासनाप्रगटेजे जोवस्त्रादिकमांतेधर्मनथी तोतेमांप्रगततोपणनथी एमसर्व-
त्रजाणवो इवेत्रीजोनित्यस्वज्ञावकहेजे तेजेवस्तुनाज्ञावतेनो अव्ययकेनहीटलवो ए-
टलेतेमनोतेमजरहेवो तेनित्यपणोकहियें तेनावेजेदहेतेकहेजे.

एकाअप्रच्युतिनित्यता द्वितीयापारंपर्यनित्यता ॥ तथा
द्रव्याणांऊर्ध्वप्रचयतिर्यग्प्रचयत्वेनतदेवद्रव्यमितिध्रुव
त्वेननित्यस्वज्ञावःनवनवपर्यायपरिणमनादिभिः उत्पत्ति
व्ययरूपोनित्यस्वज्ञावः उत्पत्तिव्ययस्वरूपमनित्यं ॥

अर्थ ॥ एकअप्रच्युतिनित्यता बीजीपारंपर्यनित्यता तिहां अप्रच्युतिनित्यतातेनेक-
हियें जेद्रव्यतेऊर्ध्वप्रचय तिर्यक्प्रचयनेपरिणमवे एद्रव्यतेहिज एध्रुवतारूपज्ञानथा-
यजे एटलेसदासर्वदा त्रणेकालेतेहिज एवुंजेज्ञानथायजे जेमूलस्वज्ञावपलटेनही ते अ-
प्रच्युतिनित्यताकहियें अनेएनित्यतामांजे ऊर्ध्वप्रचयकहो तेउलखावेजे जेपहेले समयें
द्रव्यनीपरिणतिहती तेबीजेसमयेंनवापर्यायनेलपजवे अनेपूर्वपर्यायनेव्ययें सर्वपर्यायनी
परावृत्तिथइ तोपणएद्रव्यतेनुतेज एवुंजे ज्ञानथायते द्रव्यमांऊर्ध्वप्रचयकहियें उपरले
समयेतेमाटेऊर्ध्वप्रचयकहियें.

तथाअनंताजीवसरिखाळे पणसर्वचिन्नजिन्नळे पणसर्वजीवजाणताए पणजीवएवो जीवत्वसत्तायेंतुल्यजिन्नजीवसत्तारूपज्ञान थाय तेतिर्यक्प्रचयकहियें.

ऊर्ध्वप्रचय ते समयांतरे अनेकउत्पादव्ययनेपलटवे पणएजीवते तेजळे एतुंज्ञान थाय एनित्यस्वजावनोधर्मजाणवो एकारणशीकार्यउपनो तेनुंज्ञानथाय तेनित्यस्वजावनोधर्मजाणवो तथाएकारणशीजेकार्यउपनो वल्लीज्ञानथयुं तेकारणशीबीजेकारणेबीजुं कार्यथाय एमनवेनवेकार्यउपने पणजीवतेजळे एतुंजेज्ञानथाय परंपरारूपसंततिचाली जाय तेपारंपर्यनित्यताकहियें जेमप्रथम शरीरनेकारणोरागहृतो तेहिज वस्त्रधननेकारणप्रतेरागथयो तेकारणनवारागनोनवापणोपणरागरहितआत्माकेवारे नही एपारंपर्य एटळे परंपरानित्यताकहियें बीजुंनामसंततिनित्यताजाणवी तेकारणयोगेनिमित्तेनीपजे नवानवापर्यायनेपरिणमवे एटळे पूर्वपर्यायनेव्ययथवे तथाअजिनवपर्यायनेउपजवे अनित्यस्वजावजाणवो एटळेउत्पत्तिके० उपजवो व्ययके० विणसवो एवोजेस्वजाव ते अनित्यस्वजाव जाणवो.

तत्रनित्यत्वंद्विविधं कूटस्थंप्रदेशादीनां परिणामित्वं ज्ञानादिगुणानां तत्रोत्पादव्ययावनेकप्रकारौ तथापि किंचिद्विख्यते विस्त्रसाप्रयोगजप्रेदात् द्विप्रेदो सर्वव्याणांचलनस हकारादिपदार्थक्रियाकारणंभवत्येव ॥

अर्थ ॥ तिहांवल्लीग्रंथांतरे नित्यपणोबेप्रकारेकह्योळे एककूटस्थनित्यता बीजीपरिणामिनित्यताळे जीवनाअसंख्यातप्रदेश तेसंख्यायें तथाक्षेत्रावगाह पलटतोनशीते तथागुणनोअविजाग तेसर्वकूटस्थनित्यताळे.

ज्ञानादिकगुणएसर्व परिणामिकनित्यतायेंळे केमकेगुणनोधर्मजएळे जेसमयेंसमयेंस्वकार्यपणेपरिणमे अनेजेकार्यहोय तेपरिणामिकपणेजहोय एनीतिजळे अने जोज्ञानगुणने कूटस्थनित्यतापणेमानियें तोपेहेळेसमयेंजे ज्ञानेकरीजाण्यो तेहिज जाणपणो सदासर्वदारहे पणतेमतोनशी ज्ञेयतोनवनवीरीतें परिणमतादेखाथळे तो तेज्ञेयनीनवनवी अवस्थाज्ञानजाणेनही एटळेपहेळेसमयजेरीते ज्ञानपरिणमेळे तेरीतें परिणमनजोतुंजोईयें अनेएरीतें ज्ञानयथार्थथयुं एमघटे नहीं तेमाटे ज्ञेयजे घटपटादिक तेजेमपलटेळे तेमज्ञानपणजाणे तोहिजज्ञानयथार्थथाय तेमाटेज्ञानगुण ते नवानवाज्ञेयजाणवामाटे परिणामीजाणवो अनित्यज्ञायकताशक्ति माटेनित्य एरीतें नित्यानित्यस्वजावी सर्वगुणळे सर्व द्रव्यनेविषेपोतानीक्रियानुंकारणआयजळे.

તત્રચલનસહકારિત્વકાર્યધર્માસ્તિકાયં ડ્રવ્યસ્યપ્રતિપ્રદેશસ્થચ
લનસહકારિગુણાવિજાગાઃ ઉપાદાનકારણાંકારણસ્યૈવકાર્યપરિણ
મનાત્ તેનકારણત્વપર્યાયવ્યયઃ કાર્યત્વપરિણામસ્યોત્પાદઃ ગુણ
ત્વેનધ્રુવત્વં પ્રતિસમયંકારણસ્યાપિ ઉત્પાદવ્યયૌ કાર્યસ્યાપ્યુત્પા
દવ્યયાવિત્યનેકાંતજયપતાકાગ્રંથે એવંસર્વડ્રવ્યેષુસર્વેષાંગુણા
નાંસ્વસ્વકાર્યકારણતાઙ્ગેયા ઇતિપ્રથમવ્યાખ્યાનં ॥

અર્થ ॥ તિહાંજેમધર્માસ્તિકાયડ્રવ્યનો ચલણસહકારીપણો તેમુખ્યકાર્યઠે અને અ-
ધર્માસ્તિકાયડ્રવ્યનો સ્થિરસહાયી તેમુખ્યકાર્યઠે વલ્લીઆકાશડ્રવ્યનુંઅવગાહનાદાન
તેમુખ્યકાર્યઠે જીવનોજાણવા દેખવારૂપબપયોગતેમુખ્યકાર્યઠે પુજ્જલનોવર્ણગંધરસસ્પ-
ર્શપણો તેમુખ્યકાર્યઠે ઇત્યાદિસ્વકાર્યનોથાવુંઠે તેજિહાંથાવું તિહાં જવનધર્મથયો
અને જિહાંજવનધર્મ તેઉત્પાદથયો અનેઉત્પાદહોય તેવ્યયસહિતજહોય તેજવનધર્મ ત-
ત્વાર્થગ્રંથમધ્યેકહ્યોઠે હવેતેઉત્પાદવ્યયબેપ્રકારનાઠે એકપ્રયોગધીથાય અનેબીજો વિશ્ર-
સાકેઽ સહજેપરિણામીધર્મેંથાય હવેઇહાંસહજનો ઉત્પાદવ્યયકહેઠે તિહાંધર્માસ્તિકા-
યાદિ ડ્રવ્યને પોતાપોતાના ચલણસહકારાદિગુણની પ્રવૃત્તિરૂપ અર્થક્રિયાનોકરવો
થાયજ અનેચલણસહકારપણોતેકાર્ય ધર્માસ્તિકાયડ્રવ્યને પ્રતિપ્રદેશે રહ્યો જે ચલણ-
સહકારીગુણાવિજાગ તેબપાદાનકારણઠે તેહિજકાર્યપણેપરિણમેઠે ષટ્લે કારણપણા-
નોવ્યય અનેકાર્યપણાનોઉત્પાદ તથા ચલણસહકારીપણે ધ્રુવઠે એમજ અધર્માસ્તિકાય-
નેવિષે સ્થિરસહાયગુણનું પ્રવર્તનઠે તથાઆકાશસ્તિકાયનેવિષેપણ અવગાહનાગુણનું
પ્રવર્તન એમજઠે વલ્લીપુજ્જલમાં પૂરણગલ્લનાદિકગુણનુંપ્રવર્તનઠે તેમજજીવડ્રવ્યમાં જ્ઞા-
નાદિકગુણનુંપ્રવર્તનઠે અથવાવલ્લી અનેકાંતજયપતાકાગ્રંથનેવિષેએમપણકહ્યુંઠે જેપ્રતિ-
સમયે ગુણનેવિષે કારણપણો નવોનવોબપજેઠે ષટ્લેકારણપણાનોપણ ઉત્પાદવ્યયઠે તે-
મજપ્રતિસમયે કાર્યપણોપણ નવોનવો બપજેઠે ષટ્લેકાર્યપણાનોપણ ઉત્પાદવ્યયઠે એ-
મસર્વડ્રવ્યને વિષે સર્વગુણનો કાર્યપણો કારણપણો બપજે વિણસેઠે એમ ઉત્પાદવ્યયનો
એક સ્વરૂપ પ્રથમ જ્ઞેદ કહ્યો.

તથાચસર્વેષાંડ્રવ્યાણાંપારિણામિકત્વં પૂર્વપર્યાયવ્યયઃ નવપ
ર્યાયોત્પાદઃએવમપ્યુત્પાદવ્યયૌ ડ્રવ્યત્વેનધ્રુવત્વંઈતિદ્વિતીયઃ

અર્થ ॥ સર્વધર્મઠેતેપરિણામિકજાવેંઠે તિહાંપૂર્વપર્યાયનો વ્યય અનેનવાપર્યાયનો ઉ-
ત્પાદ એઉત્પાદવ્યય સમયસમયેઠે અનેડ્રવ્યપણોધ્રુવઠે એ બીજો જ્ઞેદ.

प्रतिद्रव्यस्वकार्यकारणपरिणमनपरावृत्तिगुणप्रवृत्तिरूपपरिणतिः अनन्ताअतीता एकावर्त्तमाना अन्याअनागतायोग्यतारूपाः तावर्त्तमानाअतीताभवन्ति अनागतावर्त्तमानाभवन्ति शेषाअनागताकार्ययोग्यतासन्नतांभवन्ति इत्येवंरूपावृत्पादव्ययौ गुणत्वेनध्रुवत्वं इतिवृत्तीयः अत्रकेचित्कालापेक्षया परप्रत्ययत्वंवदन्ति तदसत् कालस्यपंचास्तिकायपर्यायत्वेनैवागमेभक्तत्वात् इयंपरिणतिः स्वकालत्वेनवर्तनात्सप्रत्यक्षं एवन्तथाकालस्यजिन्नद्रव्यत्वेपिकालस्यकारणताअतीतानागतवर्त्तमानभवनंतुजीवादिद्रव्यस्यैवपरिणतिरिति ॥

अर्थ ॥ सर्वद्रव्यनेविषे स्वके० पोतानुंकारण परिणमन परावृत्तिके० पलटणपणेगुणीप्रवृत्तिरूप परिणमनने ते परिणतिअनन्ति अनन्तजातिनी अतीतकालेअहे अने अनन्तिजातिनी एकवर्त्तमानकालेअहे अनेबीजीअनागतयोग्यतारूपपणे अनन्तिहे ते वर्त्तमानपरिणतिहे अतीतथायहे एटखे तेपरिणतिमध्ये वर्त्तमानपणानोव्यय अने अतीतपणानोउत्पाद तथा परिणतिपणेध्रुवहे अनेअनागतपरिणति तेवर्त्तमानथायहे तिहां अनागतपणानोव्यय वर्त्तमानपणानोउत्पाद अनेउतिपणेध्रुव अने अनागतकार्ययोग्यता तेदूरदृताते आसन्नके० नजीकपणोपामे एटखेदूरतानोव्यय अने नजीकतानोउत्पाद तथाअतीतमध्ये दूरतानोउत्पाद अनेनजीकतानोव्यय एरीतेंसर्व द्रव्यनेविषेअतीतवर्त्तमान तथाअनागतपणे परिणतिहे तेपरिणमेजहे एद्रव्यनेविषेस्वकालरूप परिणमन हे एउत्पादव्ययनोत्रीजोत्रेद जाणवो.

इहांकिटलाककालनीअपेक्षाअहेअने परप्रत्ययपणोअहे तेखोटोहे कारणके कालद्रव्यजेहेतेपंचास्तिकायनोपर्यायहे अने परिणतितोद्रव्यनोस्वधर्महे माटेकालतेस्वकालरूपवस्तुनोपरिणाम तेनोत्रेदहे अथवाकालनेजिन्नद्रव्यमानियें तोपणकालतेकारणपणे हे अनेअतीतअनागतवर्त्तमानरूपपरिणति तेतो जीवादिद्रव्यनोधर्महे ते माटे एउत्पादव्ययपणस्वरूपजहे एत्रीजोत्रेदथयो.

तथाचसिंहात्मनिकेवलज्ञानस्ययथार्थज्ञेयज्ञायकत्वात् यथाज्ञेयाधर्मादिपदार्थाः तथाघटपटादिरूपावापरिणमंति तथैवज्ञाने जासनात् यस्मिन्समयेघटस्यप्रतिज्ञा

सः समयांतरे घटध्वंसे कपालादिप्रतिज्ञासः तदांज्ञाने घटा
प्रतिज्ञासध्वंसः कपालप्रतिज्ञासस्योत्पादः ज्ञानरूपत्वे
न ध्रुवत्वमितितथा धर्मास्तिकाये यस्मिन् समये संख्येयप-
रमाणूनां चलनसहकारिता अन्यसमये असंख्येयानां ए
वं संख्येयत्वसहकारिताव्ययः असंख्येयानंत सहका-
रितात् उत्पादः चलनसहकारित्वेन ध्रुवत्वं एवमधर्मादि
ष्वपि ज्ञेयं एवं सर्वगुणप्रवृत्तिषु इति चतुर्थः ॥

अर्थ ॥ तथा के० तेमजवलीसिद्धात्माने विषे केवलज्ञानगुणनीसंपूर्णप्रगटताडे तेय-
थार्थजेकाळें जे ज्ञेय जेम परिणमे तेकाळें तेमजजाणे एहवोज्ञेयनोज्ञायक तेकेवलज्ञानाडे
जेमधर्मादिद्रव्य तथा घटपटादिज्ञेयपदार्थ जेरीते परिणमे तेरीतेज केवलज्ञानजाणे ते
जेसमये घटज्ञानहुतुं तेसमयांतरे घटध्वंसस्ये कपालजुंज्ञानथाय तेवारें घटप्रतिज्ञासनोर्ध्व-
सकपालप्रतिज्ञासनोत्पाद अने ज्ञाननोध्रुवपणो एमदर्शनादि सर्वगुणनोप्रवर्तनजाणवो.

तथा धर्मास्तिकायने विषे जेसमये संख्यात परमाणुनो चलनसहकारिपणो हुतो फ-
रीसमयांतरे असंख्यात परमाणुने चलनसहकारी पणोकरे तेवारें संख्याता परमाणुचल-
नसहकारतानोव्यय अने असंख्येयपरमाणुने चलनसहकारतानो उत्पाद अने चलनस-
हकारीपणोध्रुवते एमजअधर्मास्तिकायादिकने विषे पण सर्व गुणनीप्रवृत्तिथायडे एरी-
ते एकद्रव्यने विषे अनंतागुणनीप्रवृत्तिडे इहांकोइपुठशे जेधर्मास्तिकायमध्ये अनंताजीव
तथा अनंता परमाणु ते चलनसहकारीथाय एटलोचलनसहकारीडे तोथोनाजीव अ-
नेथोडा परमाणुने चलनसहकारकरतां बीजो गुणकयोअणप्रवर्त्यो रह्यो एमकहे तेने उत्तर
के निरावरणजेद्रव्यडे तेनोगुणअणप्रवर्त्यो रहेजनही अने जीवपुजलजे आवी पद्दोता तेने
सहकारें सर्व चलनसहकारीगुणना पर्यायते प्रवर्तेजडे केमकेअलोकाकाशमध्ये जोअव-
गाहकजीवपुजलनथी तोपण अवगाहकदान गुणतोप्रवर्तेजडे तेमधर्मास्तिकायादिकमां
जीवपुजलथोने पोचवे पणगुणतोबधो प्रवर्तेजडे एमधारवो एरीतेंगुण पर्यायनो उ-
त्पादव्यय ध्रुवरूपधर्मकहेवो एचोथुंरूपकछुं.

तथा सर्वपदार्थाः अस्ति नास्ति त्वेन परिणामिनः तत्रास्ति
जावानां स्वधर्माणां परिणामिकत्वेन उत्पादव्ययैः : नास्ति
जावानां परद्रव्यादीनां परावृत्तौ नास्ति जावानां परावृत्तित्वेना
प्युत्पादव्ययौ ध्रुवत्वं च अस्ति नास्ति द्रव्यौ इति पंचमः

अर्थ ॥ तथासर्वद्रव्यमांशस्तितथानास्ति ए वे स्वजावपरिणामिरह्यात्वे तिहांजेअस्ति-
स्वजावत्वे तेस्वद्रव्यादिकनोत्ते ते जेवारेंज्ञानगुण घटजाणतोहो तो तेवारें घटज्ञाननीअ-
स्तिताहती अनेतेजघटध्वंस थये कपालज्ञानथयुं तेवारें घटज्ञाननीअस्तितानो व्यय
थयो अने कपालज्ञाननी अस्तितानोउत्पादथयो एरीतेंअस्तितानोउत्पादव्ययते तेज
रीतेंनास्तितानोपणउत्पादव्ययजाणवो जेपद्देलीघटनास्तिताहती तेपढेघटध्वंसेंकपाल-
नास्तिताथयी एमपरद्रव्यनेपलटवे नास्तितापलटवे तेस्वगुणनेपरिणामिक कार्यनेपल-
टवेकरीनेअस्तितापलटवे अनेजिहांपलटवापणो तिहांउत्पादव्ययथायज एमद्रव्यमां
सामान्यस्वजाव सर्वधर्मेते तेमां जेमसंजवेतेम श्रीप्रभुनीआज्ञायें उपयोगदेइने उत्पा-
दव्ययपणोकरवो अने अस्तिनास्तिपणे ध्रुवते एपांचमोअधिकारकह्यो.

तथापुनःअगुरुलघुपर्यायाणां षड्गुणहानिवृद्धिरूपाणांप्र
तिद्रव्यंपरिणमनात् नानाहानिव्ययेवृद्ध्युत्पादः वृद्धिव्यये
हान्युत्पादः ध्रुवत्वंचागुरुलघुपर्यायाणां एवंसर्वद्रव्येषुद्देश्यं
तत्त्वात्तद्वृद्ध्याकाशाधिकारेयत्राप्यवगाहकजीवपुञ्जलादिर्ना
स्ति तत्राप्यगुरुलघुपर्यायवर्तनयावश्यत्वेचानित्यताच्युपेया
तेचअन्येअन्येचज्वंति अन्यथातत्रनवोत्पादव्ययौनापेक्षि
कावितिन्यूनं एवंसद्वदणंस्यात् इतिषष्ठः ॥

अर्थ ॥ तथाकेण्तेमज वलीसर्वद्रव्यतथापर्याय ते अगुरुलघुधर्मै संयुक्तहोय द्रव्य-
नेप्रदेशें अगुरुलघुअनंतोत्ते तेअगुरुलघुसमयेंसमयें प्रदेशें तथापर्यायें कोइकवारेंवृद्धि
पामे कोइकवारेंघटीजाय तेवधुघटुथवोठप्रकारेंते १ अनंतजागहानि २ असंख्यातजा-
गहानि ३ संख्यातजागहानि ४ संख्यातगुणहानि ५ असंख्यातगुणहानि ६ अनंतगु-
णहानि एठप्रकारेंहानि तथा १ अनंतजागवृद्धि २ असंख्यातजागवृद्धि ३ संख्यातजा-
गवृद्धि ४ संख्यातगुणवृद्धि ५ असंख्यातगुणवृद्धि ६ अनंत गुणवृद्धि एठप्रकारनीवृद्धि
तेसर्वद्रव्यनासर्वप्रदेशें सर्वपर्यायमांथाय एकप्रदेशमां कोइकसमयेंवधेते कोइकसमयें
घटेते जेम परमाणुमांवर्यादिक वधेघटेते तेमअगुरुलघुपणोपण वधेघटेते हानिनोव्ययते
तोवृद्धिनोउत्पादते अथवावृद्धिनोव्ययते तोहानिनोउत्पादते पणअगुरुलघुध्रुवनोध्रुवते
एमसर्वद्रव्यनेविषेजाणवो तिहांतत्त्वार्थटीकामां आकाशद्रव्यने अधिकारेकहुंते तेख-
खियेंतेंयें जिहांअलोकाकाशमध्ये अवगाहकजीवपुञ्जलादिकद्रव्यनशीतिहांपण अगु-
रुलघुपर्यायवंतपणो अवश्यते तेअगुरुलघुनीअनित्यता अवश्यअंगीकारेते अनेतेअगुरु-

लघु तेपर्यायं तथाप्रदेशं अन्यअन्यकेबीजोबीजोथायते एतत्तेपूर्वसमयं अगुरुलघुनो
व्यय अनेबीजेसमयं नवाअगुरुलघुनो उत्पादते जोएरीतेनवोत्पादव्यय गवेषियेनही
तोअलोकाकाशनेविषे सत्त्वक्षण न्यूनकेउठोपने जेउत्पादव्ययध्रुवतासंयुक्ततेसत्क-
हिये अनेजेद्रव्यहोयतेसत्पणासंयुक्तजहोय माटेअगुरुलघुनापरिणमन सर्वद्रव्यमांस-
र्वपर्यायमां सर्वप्रदेशमांटे एअगुरुलघुनो उत्पादव्ययकह्यो एउठोअधिकारथ्यो.

तथाजगवतीटीकायां तथाच अस्तिपर्यायतःसामर्थ्यरूपा
विशेषपर्यायास्तेचानंतगुणास्तेप्रतिसमयंनिमित्तजेदेनपरावृ-
त्तिरूपाः तत्रपूर्वविशेषपर्यायाणांनाशः अजिनवविशेषपर्या-
याणामुत्पादपर्यायवत्वेध्रुवत्वं इत्यादिसर्वत्रज्ञेयं इतिसप्तमः

अर्थ ॥ तेमजवली अस्तिपर्यायधी विशेषपर्यायजे सामर्थ्यरूप तेअनंतगुणांटे एज-
गवतीसूत्रनीटीकामध्येकह्योते जेअस्तिपर्याय तेज्ञानादिकगुणनाअविज्ञागरूपपर्यायते
जेपर्यायपर्यायमांसर्वज्ञेयजाणवानुं सामर्थ्यते तेविशेषपर्यायते तथामहाज्ञाव्ये यावंतोज्ञे-
यास्तावंतोज्ञानपर्यायाः एसामर्थ्य पर्यायगवेप्याते एसामर्थ्यपर्याय तेज्ञेयने निमित्तेते
तेज्ञेयतोअनेकउपजेते नेअनेकविणशेते तेवारंविशेषपर्यायपणपलटेते तेप्रतिसमयं नि-
मित्तजेदनी परावृत्तिपलटवेथी पूर्वविशेषपर्यायनाशथाय तथाअजिनवविशेषपर्यायनो
उपजवोते अनेपर्यायनीअस्तिताध्रुवते एमगुणपर्यायनोउत्पादव्ययध्रुवपणो ते सात-
मोते ए अस्तिनास्तिस्वजाव वखाणा.

नित्यताऽजावेनिरन्वयताकार्यस्यजवति कारणाजावताच
जवति अनित्यतायाअजावेज्ञायकतादिशक्तेरजावः अर्थ
क्रियासंजवः तथासमस्तस्वजावपर्यायाधारजतजव्यदेशा
नांस्वस्वक्षेत्रजेदरूपाणामेकत्वपिंडीरूपापरत्यागः एकस्व
जावः क्षेत्रकालजावानांजिन्नकार्यपरिणामानांजिन्नप्रजाव
रूपोनकस्वजावः एकत्वाजावेसामान्याजावः अनेकत्वाजा
वेविशेषधर्माजावः स्वस्वामित्वव्याप्यव्यापकताप्यजावः

अर्थ ॥ एमज सर्वद्रव्यमानित्यता तथाअनित्यताते एनित्य अनित्यपणाविनाद्र-
व्यकोशनी जीद्रव्यमानित्यतानहोयतो कार्यनोअन्वयकोनेहोय एतत्तेअमुककार्यते
अमुकद्रव्ये कखो एमकह्योजायनही माटेद्रव्यमानित्यतामानवाधीज अमुकद्रव्ये-
अमुककार्यकखो एमकहेवायते माटे जीद्रव्यनेनित्यपणेजमानिये तोगुणनुंकार्य तेद्र-

व्यनोकहेवाय अनेगुणतेद्रव्यनकहेवाय अनेजोद्रव्यनित्यहोय तोकारणपणानो अजाव
थाय माटेद्रव्यमां नित्यतामानवी अनेजोद्रव्यमां अनित्यपणोनमानियेंतो जाणंग आ
देदेशें सर्वद्रव्यना गुणरूपकार्यनो अजावथज्ञाय अर्थक्रियासंज्ञवेनही एटलेकोश्क
अनित्यपणोहोय तोअर्थक्रियानेकरे केमकेकरवापणोकोश्कबीजापणो एटलेनवापणो
निपजाववो तेपूर्वपर्यायनो ध्वंसथयेथीथाय अनेतेएकनोध्वंस अनेकोश्कबीजा नवा-
नोनीपजवो तेद्रव्यमांअनित्यपणोते एटलेनित्यस्वजाव तथा अनित्यस्वजाव उल्ला-
व्या हवेएकस्वजाव तथाअनेकस्वजाव उल्लावेते.

तथाके० तेमज समस्तके० सर्वज्ञस्वजाव अस्तित्व प्रमेयत्व अगुरुलघुआदिक सम-
स्तपर्याय गुणाविजागादिक तेसर्वनुंआधारभुतक्षेत्र तेप्रदेशते ते स्व के० पोतानाजेक्षेत्र
तेसर्वज्ञेदरूप जुवाजुवाते एटलेसंख्याताप्रदेश जिज्ञाते पणतेएकपिंरुपणो किवारेंतज-
तानथी सर्वप्रदेशमां अंतरालक्षेत्रपणो कोर्वांरेंपामतोनी जेअनंतस्वजाव अनंतप-
र्याय तेअसंख्यातप्रदेशरूप तेनुंप्रमाणफिरतुंनथी एवोजेद्रव्यनेविषे समुदायपिंरुपणो
रहेते तेएकस्वजावकहियें तेपंचास्तिकायमध्ये १ धर्म २ अधर्म ३ आकाश एत्रणद्र-
व्यएककेते अनेजीवद्रव्यअनंताते तेथीपुरुषपरमाणु अनंतगुणाते तेएकजीव अनेक
रूपनवनवाकरे पण अंतरपणेनही तेमाटे द्रव्यमध्येएकस्वजावते.

क्षेत्रेअसंख्यातप्रदेश कालउत्पादव्ययरूप जावपर्याय गुणनाअविजागते पोताना
जिज्ञाकार्य परिणामीते तेसर्वनोजिज्ञाप्रवाहते एटलेसर्वनो कार्यपणोजिज्ञाते तेमाटेद्र-
व्यने सर्वस्वजावपर्यायज्ञेदे विचारतांद्रव्यमां अनेकस्वजावपणते, जोवस्तुमां एकपणा-
नो अजावमानियें तोसामान्यपणोरहेनही अनेगुणनो पर्यायनो स्वामी आधारते कोण
थाय अनेआधारविनागुणादिआधेयते क्यारहे तेमाटेद्रव्यनो एकपणोते. जोवस्तुमां
अनेकपणोनमानियें तो द्रव्यतेविशेषरहितथईजाय तेथीगुणनोअनेकपणो शीरीतेद्रव्यने
विषे मियें माटे द्रव्यमां गुणकार्यनो अनेकपणोपणते तथास्वस्वामिव्याप्य व्यापक-
जाव मतेरे जेगुणपर्याय ते स्व के० धनअनेद्रव्यतेतेनोस्वामीते अथवा द्रव्यतेव्याप्य
अ गुणपर्यायते व्यापकते एरीते द्रव्यमां एकस्वजाव तथाअनेकस्वजाव जाणवा.

स्वस्वकार्यज्ञेदेन स्वजावज्ञेदेन अगुरुलघुपर्यायज्ञेदेनज्ञेदस्व

जावः अथस्थानाधारताद्यज्ञेदेन अज्ञेदस्वजावः जेदाजावेसर्वगु

णपर्यायाणां संकरदोषः गुणगुणीलक्षणः कार्यकारणताना

शः अज्ञेदाजावेस्थानध्वंसः कस्यैतेगुणाः कोवागुणीइत्याद्यजावः

अर्थ ॥ स्वस्वके० पोतपोताना कार्यनेज्ञेदेकरी एटले जीवद्रव्यमां ज्ञानगुण तेजा-

ણવાનુંકાર્યકરે અનેદર્શનગુણ દેહવાનુંકાર્યકરે તથાચારિત્રગુણ ચિરતારમણતારૂપ કાર્યકરે તથાપુન્નલદ્રવ્ય તે રૂપપણોજિન્નકાર્યકરે તથાવર્ણપણો ગંધપણો રસપણો અને સ્પર્શપણો સર્વકાર્યજિન્નથે તથાસ્વજાવજેદતે અસ્તિસ્વજાવતિરૂપથે નિત્યસ્વજાવ અવિનાશીપણોથે અનિત્યપણોતે પલટણરૂપથે ઇકપણોતેર્પિરૂપથે અનેકપણોતે પ્રદેશાદિકથે ઇત્યાદિ સ્વજાવજેદ તથાઅગુરુલઘુપર્યાય પ્રદેશેણાવિજાગે જૂદોજૂદોથે કોઈકોઈનોતુલ્યનથી હાનિવૃદ્ધિરૂપપરિણમનથે ઇત્યાદિ પ્રકારે દ્રવ્યમાંજેદસ્વજાવથે.

તથા સર્વધર્મનો અવસ્થાનકે રહેવો તેનેઆધારપણો કાર્યની તુલનાકે સરિલાપણોકેવારે જિન્નપદ્મતોનથી તેમાટેદ્રવ્યમાં અજેદસ્વજાવથે.

જોદ્રવ્યગુણપર્યાયમાંજેદસ્વજાવનહોયતો સર્વસંકરપણોથાય તેવારે કાર્યનો જેદ કેમપને તેમાટે સર્વદ્રવ્યગુણપર્યાયમાં જેદસર્વજાવથે. જીવતેચેતનાલક્ષણવંત અજીવતે ચેતનારહિત એજેદથે અજીવમધ્યે જેધર્માસ્તિકાયદ્રવ્યતે ચલણસહકારનેકરેથે પણબીજાઅજીવદ્રવ્યતેપ્રકાર્યકરતાનથી એમઅધર્માસ્તિકાય ચિરસહાયગુણનેકરેથે આકાશ-અવગાહવાનનેકરેથે પુન્નલરૂપી આવરણસ્કંધાદિકપરિણમનકરેથે એમસર્વદ્રવ્યનેજેદથે તોજિન્નજિન્નદ્રવ્યકહેવાયથે શ્વાંકોશ્કહેશેકે જીવઅનંતાતેતોસરિલાથે તોસર્વજીવને ઇકદ્રવ્યશાવાસ્તેનકહ્યો તેનેઉત્તરજેરૂપેયા સોનારૂપાપણે અથવા ધવલાપણે તોલપણે સરિલાથે પણવસ્તુનાર્પિરૂપણે જિન્નથે તેમાટે સોનેપણ જિન્નજિન્નકહિયેંથેયેં તેમજીવને પણ જિન્નજિન્નકહિયેં વલીઉત્પાદવ્યયનોફિરવો સર્વમાં તેજરીતનોથે પણપલટણ તે ઇકરીતનોનથી તથાઅગુરુલઘુની હાનિવૃદ્ધિનો ફિરવોપણ સર્વદ્રવ્યમાં પોતપોતાનેથે તેથીસર્વજીવ તથાસર્વપરમાણુજિન્નથે એજેદસ્વજાવ જાણવો.

તન્મયતાવસ્થાનાધારતાઅજેદેન અજેદસ્વજાવઃ તથાતન્મયતા અવસ્થાનતાનો અજેદથે અનેઆધારતાનોપણ અજેદપણોથે તેઅજેદસ્વજાવથે.

તથાજેદનોજો અજાવપણોમાનિયેં ઇટલેવસ્તુમાંજેદપણો નમાનિયેંતો સર્વગુણ તથા પર્યાયનો સંકરકે ઇકમેકપણો ઇદોષલાગે તોગુણીકોણ તથાગુણકોણ દ્રવ્યકોણ એમ ગુણપર્યાયને કેદ્રવ્યનો કયોપર્યાય એમવેહેંચણથાયનહી ગુણ તથાગુણી તથા જેઊલ-સ્વવાયોગ્યલક્ષણ તેનુંચિન્હ તથાકારણધર્મ તથાકાર્યધર્મતા એબેજુદાપહેનહી કાર્યધર્મ તથાકારણધર્મનો નાશથાય માટેવસ્તુમાં જેદસ્વજાવમાનવો.

તથાજોવસ્તુમાંઅજેદપણોનમાનિયેં તોસ્થાનધ્વંસથાયથે જેસ્થાન કોણ અનેતેસ્થાન-કમાં રહેતેકોણથે ઇત્યાદિકનોઅજાવથાયથે એમવિચારતાં સર્વથાઇકપણોમાનતાં કોણ ગુણી અનેકોણગુણ એમઊલલાણનથાય. પરીતેંજેદાજેદસ્વજાવવસ્તુમાં માનવા.

परिणामिकत्वे उत्तरोत्तरपर्यायपरिणामोऽत्र ज्ञेयस्वप्नावः त
 आतत्त्वार्थवृत्तौ इदं तु ज्ञावेऽव्यं ज्ञव्यं ज्ञवनमिति गुणपर्यायाश्च
 ज्ञवनसमवस्थानमात्रकाएव बुद्धिस्तासीनोत्कुट्टकजागृतशयि
 तपुरुषवत्तदेव च वृत्त्यंतरव्यक्तिरूपेणोपदिश्यते जायते अ
 स्ति विपरिणामते वर्धते अपदीयते विनश्यतीति पिंडातिरिक्त
 वृत्त्यंतरावस्थाप्रकाशतायां तु जायते इत्युच्यते सव्यापारैश्च ज्ञ
 वनवृत्तिः अस्ति इत्यनेन निर्व्यापारात्मसत्ताख्यायते ज्ञवनवृ
 त्तिरुदासीना अस्ति शब्दस्य निपातत्वात् विपरिणामते इत्यनेन
 तिरोज्ञतात्मरूपस्यानुबिम्बतथावृत्तिकस्य रूपांतरेण ज्ञवनं य
 थादीरिदधि ज्ञावेन परिणामते विकारांतरवृत्त्या ज्ञवनवृत्तिष्ठते
 वृत्त्यंतरव्यक्तिहेतु ज्ञाववृत्तिर्वा विपरिणामः वर्धत इत्यनेन तु पच
 यरूपः प्रवर्तते यथा कुरो वर्धते उपचयवत् परिणामरूपेण ज्ञवन
 वृत्तिर्व्यज्यते अपदीयते इत्यनेन तु तस्यैव परिणामस्यापच
 यवृत्तिराख्यायते उर्बली ज्ञवत् पुरुषवत् पुरुषवदपचयरूप
 ज्ञवनवृत्त्यंतरव्यक्तिरुच्यते विनश्यति इत्यनेना विर्जितज्ञवन
 वृत्तिस्तिरोज्ञवनमुच्यते यथा विनष्टो घटः प्रतिविशिष्टसमव
 स्थानात्मिका ज्ञवनवृत्तिस्तिरोज्ञतानत्वज्ञावस्यैव जाता कपाला
 द्युत्तरज्ञवनवृत्त्यंतरक्रमाविच्छिन्नरूपत्वादित्येवमादिजिराकारैर्द
 व्याप्येव ज्ञवनलक्षणान्यपदिश्यन्ते त्रिकालमूलावस्थाया अ
 परित्यागरूपोऽत्र ज्ञव्यस्वप्नावः ज्ञव्यत्वाज्ञावविशेषगुणानाम
 प्रवृत्तिः अज्ञव्यत्वाज्ञावेऽव्यांतरापत्तिः

अर्थ ॥ इवे ज्ञव्यस्वप्नाव तथा अज्ञव्यस्वप्नावकहेते जीव अजीवादिक ज्ञव्यते तेप
 रिणामिडे समर्थे समर्थे नवानवापरिणामे परिणमेडे तिहांपूर्वपर्यायने विनाशे अने उत्त
 रोत्तर नवानवापर्यायने प्रगटवे एवीजे ज्ञव्यनीपरिणति तेनुंमूलकारणते ज्ञव्यस्वप्नाव
 कहिये तिहांतत्त्वार्थटीकामध्ये कह्योडे इहां ज्ञव्यानुयोगने विषे ज्ञावधर्मने विषे एटले
 गुणपर्यायने विषे ज्ञव्य ते ज्ञव्यके० ज्ञवनथयो एटले नवोनीपजवो ते ज्ञवन इतिके०

અમવસ્તુના ગુણપર્યાયજેઠે તેજવનકે ॥ નવોથવારૂપ સમવસ્થાનમાત્રે એટલે નવાનવા થવારૂપે તિહાંદષ્ટાંતકહેઠે જેપુરુષ હસ્થિતકે ॥ ઝૂઝ્યો આસીનકે ॥ ફરીતેહિજબેઠો બેસવુંતેપદ્માસનકહિયેં અથવાહકરુવુંતેઆસનસહિતસૂવું જેમશ્યાદિકપર્યાયેંતેપુરુષથાયે તેમ તેહજવૃત્યંતરકે ॥ પૂર્વપર્યાયનોવિનાશ અનેહત્તરપર્યાયનો હપજવોતે વૃત્યંતર કહિયેં વૃત્યંતરવ્યકિરૂપપણેહપદેશેઠે તેજવનધર્મનીપ્રવૃત્તિકહેઠે જાયતેકે ॥ નવોહપજે અસ્તિકે ॥ હતિપણેરહે વિપરિણમતેકે ॥ બીજાપણેપરિણમે વહીસામર્થ્યધર્મેવધે અને અપદ્ધીયતેકે ॥ ઘટે વિનશ્યતિકે ॥ વિનાશપામે પિંરુકે ॥ સમુદાયપણો તેથી અતિરિક્તકે ॥ બીજીવૃત્તિજે ગુણની પ્રવૃત્યંતરની અવસ્થાને પ્રકાશયવે કરીને જે જવનપણોથાય એટલે ટેરીજેજવનવૃત્તિ તેસવ્યાપારે પણનિર્વ્યાપારનથી.

અસ્તિએવચને નિર્વ્યાપાર આત્મશક્તિઠે તેકહિયેંઠેયેં તેપણ જવનવૃત્તિથી હદાસીનઠે એટલેજવનવૃત્તિને પ્રહ્ણકરતીનથી અસ્તિશબ્દને નિપાતપણેઠે વિપરિણમતેએવચને તિરોચૂતકે ॥ અણપ્રગટીજેવસ્તુ તેમાંતદ્રૂપપણે અનુહિન્નકે ॥ વિહેદગઈ તથાવૃત્તિકસ્યકે ॥ તેરીતેં વર્તેતિઆત્મશક્તિ તેનોરૂપાંતરેથવો તેજવનકહિયેં તિહાંદષ્ટાંત જેમ ક્ષીરતે દૂધ દધિજાવેંપરિણમે વિકારાંતરેથવો તેરીતેંરહે એજવનધર્મકહિયેં જેજ્ઞાનાદિપર્યાયમાં અનંતજ્ઞેય જાણવાનીશક્તિઠે પણજેજ્ઞેય જેરીતેંપરિણમે તેરીતેંજ્ઞાનગુણપ્રવર્તેં એજ્ઞાનગુણનું પ્રવર્તન તેપ્રતિસમયેં વિપરિણામપણે પરિણમનઠે એપણજવનધર્મઠે વહીવૃત્યંતરવર્તને અન્યપણે વ્યક્તિનેહેતુકરણે જેજવાંતરેં વર્તવો તેવિપરિણામકહિયેં તથાવહી વર્ધતેકે ॥ વધેએવચને હપચયરૂપપણેપ્રવર્તેં જેમઅંકુરવધેઠે તેમવર્ણાદિક પુજ્જલના ગુણહપચયપણે વધે એહપચયરૂપજવનતાવૃત્તિ વ્યજ્યતેકે ॥ પ્રગટકરિયેંઠેયેં.

અમગુણને કાર્યાંતરપણે પરિણમવે દ્રવ્યમાં જવનધર્મઠે અપદ્ધીયતે એવચનેકરીને તુકે ॥ વહી તેહિજપરિણામનો જાણોથવો અથવાહલવોકહિયેં હુર્બલથતાપુરુષનીપરેં જેમપુરુષહુર્બલથાય તેમપર્યાયનેઘટવે દ્રવ્યપ્રમાણાદિક તથાતેસમયેં અગુરુલઘુપર્યાયઘટવે તેહુર્બલથવું તેરૂપજેજવનવૃત્તિનેઅંતરે વ્યક્તિકે ॥ પ્રગટતાકહિઠે તથાવિનશ્યતિ એમકહેવાથી આવિચૂતકે ॥ પ્રગટથયોજેજવનધર્મનુંવર્તવો તેનો તિરોજાવથયોકહિયેં જેમ વિણસ્થોઘટ જેમૃત્પિંમનેવિષે તેચક્રાદિકારણે પ્રગટથયોજેઘટ તેનેપ્રઘ્વસેં વિનાશકહિયેં એમદ્રવ્યનેવિષે કાર્યકરવારૂપજેપર્યાય તેને તિરોજાવેં અન્યપણે કાર્યકરણરીતે સમવસ્થાનજેરહેવું તેસમયેંતેજવનવૃત્તિકહિયેં તથા તિરોજાવપણાનેઅજાવેં થાવુંજેકપાલાદિક હત્તરજવન તેપણેવર્તવું એપણજવનધર્મઠે એમઅનુક્રમેઅવિહિન્ન નિરંતરરૂપેંશ્યાદિકઅનેકઆકારેં દ્રવ્યતેજજવનલક્ષણકહિયેં એજવ્યસ્વજાવ જાણવો દ્રવ્યનેવિષે જે અસ્તિત્વ વસ્તુત્વ પ્રમેયત્વ અગુરુલઘુત્વાદિક ધર્મતેત્રણેકાલમાં મૂલઅવસ્થાને અપરિ-

त्यागेके० तजतानथी तेहिजरूपपणेरहे एहवाजेतलाधर्मते अजव्यस्वजावजाणवो जेअ-
नेक उत्पादव्ययने परिणमने फिरवेफिरे पणजीवनोजीवपणोपलटायनही तेमज अ-
जीवनो अजीवपणो पलटायनही एसर्वअजव्यस्वजावजाणवो.

हवे एबेस्वजाव जोडव्यमांनमानियें तोस्योदोषथाय तेकहेठे जोडव्यनेविषे जव्य-
पणोनमानियें तोडव्यनाजेविशेषगुण गतिसहकार स्थितिसहकार अवगाहदान ज्ञाय-
कता वर्णादिजेपंचास्तिकायना विशेषगुण तेनीप्रवृत्तिनथाय अनेप्रवृत्तिविना कार्यनो
करवोनथाय अनेकार्यनेअणकरवे डव्यनोव्यर्थपणोथाय तेमाटेजव्यस्वजावठे.

जोडव्यनेविषे अजवनरूप अजव्यस्वजावनहोय अनेएकलो जवनस्वजावजहोय
तोनवानवापणेथवे तेडव्यपलटीने अन्यडव्यथयीजाय तेमाटे डव्यत्व सत्य प्रमेयत्वा-
दि धर्मेअजव्यपणोठे तेथीज डव्यपलटोनथी तेमनोतेमजरहेठे एअजव्यस्वजावठे.

वचनगोचरायेधर्मास्तेवक्तव्या इतरेअवक्तव्याः तत्राक्ष-
राः संख्येयाः तत्संनिपाताअसंख्येयाः तद्गोचराज्ञा-
वाः जावश्रुतगम्याः अनंतगुणः वक्तव्याज्ञावेश्रुताग्र-
हणत्वापत्तिः अवक्तव्यज्ञावे अतीतानागतपर्याया गां का-
रणतायोग्यतारूपाणामज्ञावः सर्वकार्याणां निराधारताप-
त्तिश्च सर्वेषांपदार्थानांये विशेषगुणाश्चलन स्थित्यवगाह-
सहकारपूर्णगलनचेतनादयस्तेपरमगुणाः शेषाः साधार-
णाः साधारणासाधारणगुणास्तेषां तदनुयायिप्रवृत्तिहेतुः
परमस्वज्ञावः इत्यादयः सामान्यस्वज्ञावाः

अर्थ ॥ आत्मानो वीर्यनामागुण तेनाअविज्जाग जेवीर्यातराय कस्मेंआवखाठे तेज
वीर्यातरायनेक्षयोपशमें तथाक्षयथवाथी प्रगत्योजेवीर्यधर्म तेनेजाषापयांसि नामकर्म-
नेउदयें वीथराणाजे जाषावरगणानांपुज्ज तेजब्दपणेपरिणमे तेजब्दपुज्जखंधठे पण
श्रोताजनने ज्ञाननाहेतुठे एटलेजेमजेशुणनहोय तेगुणनुंकारणपण थायनही एमजे
कहेठे तेसृषाठे केमकेजेनिमित्तकारणहोय तेमांगुणहोयकिंवानपणहोय अने उपादान
कारणमां तेगुणनाकारणतापणे तथा योग्यतापणेनियामकठे तेवचनयोगेंज ग्रहवाय ए-
वाजेवस्तुमांधर्मठे तेनेवक्तव्यधर्मकहियें अनेतेथीइतरके० जूदाजेधर्मास्तिकायडव्यमां
अनेकधर्मठे तेवचनमांग्रहवातानथी तेवासर्वधर्म अवक्तव्यकहियें तेवक्तव्यधर्मथी अव-
क्तव्यधर्म अनंतगुणाठे वचनतोसंख्याताठे पणतेवचनोमां एवो सामर्थ्यठे जेअवक्तव्यधर्म

સર્વનો જ્ઞાયપણોથાય ઉક્તંચ અજિલ્પ્યાજેજાવા અણંતજાગોચઅણજિલ્પ્યાણં અજિલ્પ્યાણંતો જાગસુણિબદ્ધોઅ ॥ ૧ ॥ તત્રકેઽં તિહાં અદ્ધરસંખ્યાતાઠે તેઅદ્ધરના સન્નિપાત સંયોગીજાવ અસંખ્યાતાઠે તેઅદ્ધરસન્નિપાતને પ્રહવાય ઇવાજે પદાર્થાદિકના જાવ તેઅનંતગુણાઠે તેથીઅવક્તવ્યજાવ અનંતગુણાઠે જેમતિજ્ઞાન શ્રુતજ્ઞાન અજિલ્પ્યાજાવનો પરોક્ષપ્રમાણેગ્રાહકઠે અવધિજ્ઞાન તેપુજ્જલનો પ્રત્યક્ષપ્રમાણેજાણગઠે પણેકપરમાણુના સર્વપર્યાયને જાણેનહી કેટલાકપર્યાયનેજાણે તેપણ અસંખ્યાતસમયેજાણે અનેકેવલજ્ઞાન એઢડવ્યનાસર્વપર્યાયને એકસમયમાં પ્રત્યક્ષજાણે માટેજોડવ્યમાં વક્તવ્યપણોનહોય તો શ્રુતજ્ઞાનેપ્રહણથાયનહી અને જેયંથાજ્યાસઉપદેશાદિક સર્વકામથાયઠે તેતોએમનથીમાટેડવ્યમાંવક્તવ્યપણોઠે.

અવક્તવ્યાજાવેકેઽં અવક્તવ્યપણાને નમાનિયેંતો અતીતપર્યાય તેવસ્તુમાંકારણતાની પરંપરામારહ્યાઠે તથા અનાગતાપર્યાય સર્વયોગ્યતામારહ્યાઠે તેસર્વનોઅજાવ થાય તેવારેં વસ્તુમાં વર્તમાનપર્યાયની ઠતિપામિયેં તેથી અતીતઅનાગતનો જ્ઞાનથાયનહી માટે અવક્તવ્યસ્વજાવ અવશ્યમાનવો અનેવર્તમાન સર્વકાર્ય તે નિરાધારથજ્ઞાય અનેડવ્યમાં એકસમયમાં અનંતાકારણઠે તેઅનંતાકારણના અનંતાકાર્યધર્મઠે અનેઅનંતાકાર્યના અનંતાકારણપરંપરાનું જ્ઞાનતેકેવલીનેઠે અનેવર્તમાનકાર્ણે કારણધર્મતથાકાર્યધર્મથી અનંતગુણા કારણકાર્યની યોગ્યરૂપસત્તાઠે તેકોડના અવિજાગનથી પણ અવિજાગી જેજ્ઞાનાદિકગુણ તેમાં અનંતા કારણ ધર્મ અનંતાકાર્ય ધર્મ ઝપજવાની યોગ્યતારૂપસત્તા ઠે તે સર્વ અવક્તવ્યરૂપઠે.

હવેપરમસ્વજાવનું સ્વરૂપકહેઠે સર્વજે ધર્માસ્તિકાયાદિકપદાર્થ તેનાવિશેષગુણ જે ધર્માસ્તિકાયનો ચલનસહકારીપણો તથાઅધર્માસ્તિકાયનો સ્થિતિસહાય આકાશાસ્તિકાયનો અવગાહક તથાપુજ્જલડવ્યનો પૂરણગલન જીવડવ્યનો ચેતનાલક્ષણ એસર્વ ડવ્યના વિશેષગુણકહ્યા એમલક્ષણરૂપ તથાડવ્યાંતરથી જિન્નપામવાનું મૂલકારણ તે પરમપ્રકૃષ્ટગુણકહિયેં એપ્રધાનગુણને અનુયાયી બીજાજે સાધારણગુણ તે ગુણ પંચાસ્તિકાયમાં પામિયેં તેનાનામ અવિનાશીપણો અલંકરણો નિત્યત્વાદિકધર્મ એપંચાસ્તિકાયને સરિલાઠે તેમાટેસાધારણગુણ તથાપંચાસ્તિકાયમાં કોડક અસ્તિકાયમાંપામિયેં કોડકમાંપામિયેં તેગુણને સાધારણઅસાધારણકહિયેં તેસર્વગુણનેવિષે વિશેષગુણને અનુયાયિપ્રવર્તનઠે તે પ્રવર્તનનાકારણ ડવ્યમાં એકપરમસ્વજાવપણોઠે તેપરમસ્વજાવને પરિણમને ડવ્યનાસર્વગુણમુખ્યગુંણને અનુગમેજપ્રવર્તે તેપરમસ્વજાવ સર્વડવ્યનેવિષેઠે એટલે તેરસામાન્યસ્વજાવ કહ્યા વલી અનેકાંતજયપતાકામાંકહ્યાઠે.

तथास्तित्व नास्तित्व कर्तृत्व जोगतृत्व असर्वगतत्व प्रदे-
शवत्वादिज्ञावाः पुनः तत्त्वार्थटीकायांपुनरप्यादिग्रहणांकु-
र्वन्ज्ञापयत्यत्रानंतधर्मवत्त्वं तत्राशक्ताः प्रस्तारयंतुसर्वधर्माः
प्रतिपदंप्रवचनत्वेनपुंसायथासंज्ञवमायोजनीयाः क्रियाव-
त्त्वंपर्यायोपयोगिताप्रदेशाष्टकनिश्चलता एवंप्रकाराः सं-
तिज्ञूयांसः अनादिपरिणामिकाजवंतिजीवस्वज्ञावाः धर्मा-
दिजिस्तुसमानादिति विशेषः

अर्थ ॥ तेमज अस्तिपणो नास्तिपणो कर्त्तापणो ज्ञोक्तापणो गुणवंतपणो असर्वव्या-
पिपणो प्रदेशवंतपणो इत्यादिअनंतस्वज्ञाववंतद्रव्ये तेमज तत्त्वार्थ टीकामध्ये परि-
णामिकज्ञावनाजेद वखाणतांकव्हाजे पुनरपिआदिशब्दना ग्रहणकर्ता एमजणावेजे जे
वस्तुअनंतधर्मवंतजे तेसर्वविस्तारीशकेनही तोपणद्रव्यद्रव्यनेविषे प्रवचननाजाणपुरुषं
जेमसंज्ञवेतेमधर्मजोमवा तथाक्रियावंतपणो जेज्ञानादिकगुण तेलोकाखोकजाणवाने
प्रतिसमयेंप्रवचेंजे श्रीज्ञाप्यकारें ज्ञानादिगुण तेकरणअने तेजगुणीप्रवृत्ति तेक्रियाजा-
णवी तथादेखवोतेकार्य एमधर्मास्तिकायादिकना सर्वेगुण तेत्रणपरिणतियें परिणामीजे
तेमाटेपंचास्तिकाय तेअर्थक्रियाकरेजे तेक्रियावंतपणोजाणवो सर्वपर्यायनो उपयोगी-
पणो एपणजीवस्वज्ञावे तथाप्रदेशाष्टकनी निश्चलता एपणजीवनोस्वज्ञावे तिहांधर्मा-
धर्म अने आकाश ए त्रण अस्तिकायनाप्रदेश अनादिअनंतकाल अवस्थितपणेजे पुजल-
नेचलणपणो सदासर्वदाजे पुजलपरमाणु तथा पुजलस्कंध तेसंख्यातोकाळ अथवाअसं-
ख्यातोकाळ एकक्षेत्रेहेपणपजे अवश्यचलथाय तथाजीवद्रव्यने सकर्म्मो संसारी-
पणे क्षेत्रथी क्षेत्रांतरगमन जवथी जवांतरगमनरूप चलताजे तेजीवने सम्यक्दर्शन
सम्यक्ज्ञान अने सम्यक्चारित्रने प्रगटवे सर्वपरचावजोगीपणो निवारवे आत्मस्वरूप
निराधारण स्वरूपज्ञासन स्वरूपपरिणमने करवे स्वरूपएकत्वं स्वधर्मकर्त्ता स्वधर्मज्ञोक्ता-
पणे सकलपरचावतजवे निरावरण निःसंग निरामय निर्द्वन्द्वनिष्कलंक निर्मलस्वीय अ-
नंतज्ञान अनंतदर्शन अनंतचारित्र अरूपी अव्याबाध परमानंदमयी सिद्धात्मा सिद्ध-
क्षेत्रेरेह्या तेसादिअनंतकाल स्थिरजे सकलप्रदेशस्थिरजे अनेसंसारीजीव तेनाआठप्र-
देश सदासर्वदास्थिरजे तेआठप्रदेश निरावरणे तथा आचारांगनीटीका शैलंगाचार्य-
कृतना लोकविजयाध्ययनने प्रथमोद्देशके तदनेन पंचदशविधेनापियोगेनात्मा अष्टौप्र-
देशान्विहाय तसज्ञाननोदकवड्डुर्चमानैः सर्वैरेवात्मप्रदेशैरात्मप्रदेशावष्टब्धाकाशस्थं
कार्मणशरीरयोग्यं कर्मदलीकं यत्त्वज्जाति तत्प्रयोगकर्मैत्युच्यते.

एतद्वे आठप्रदेशे कर्मलागतानथी इहांकोशुपेजेआठप्रदेशनिरावरणठे तो लोक-
लोककेमजाणतानथी तिहांउत्तरजे आत्मद्रव्यनी जेगुणप्रवृत्ति तेसर्वप्रदेशमिले प्रवचै
तोतेमां एआठप्रदेश अद्वये तेथीआठप्रदेशमां सर्वगुणनिरावरणठे पण कार्य करीश-
कतानथी जेमअग्निनुअत्यंतसूक्ष्मकणीयुंहोय तेमां दाहक पाचक प्रकाशक गुण ठे पण
अद्वयतामाटे दाहकादिकार्य करीशकतुंनथी.

वलीकोइपुढेजे एआठप्रदेश ते निरावरण केमरहीशक्या तेनुंततर जेचलप्रदेशहोय तेनेकर्मलागे पणअचलप्रदेशने कर्मलागेनही एमजगवतीसूत्रेकहुंठे जेअइ वेअइ च-
लइ फंदइ घटइ सेबंधइ एपाठे तेमाटे जेचलहोयतेबंधाय अनेआठप्रदेश तो अचलठे
तेथी एआठप्रदेशने बंधनथी तथाकार्याज्यासें प्रदेशजेला थाय तेथी प्रदेशनागुणपण
तिहांतेकार्यकरवाने प्रवर्तेते तथाजेइव्यनो जेगुणजेप्रदेशेहोय तेगुणतेप्रदेशमूकी अ-
न्यदेशेजेंजायनही तथाजीवना आठप्रदेश सर्वथानिरावरणठे बीजा प्रदेशे अकरनो
अनंतमोजाग चेतनासर्वदाउघाकींठे एरीतें संतिके० ठेघणाअनादिपरिणामिकजावते
जवंतिके० होय अनादिपरिणामिकजावठेते जीवनाजावठे अने सप्रदेशादिक धर्मास्ति-
कायप्रमुखनेविषे समानठे एमजाणवो इत्यादिकशेषस्वजावठे.

भिन्नभिन्नपर्यायप्रवर्तनस्वकार्यकरणसहकारभूताः पर्यायानुगत
परिणामविशेषस्वभावाः तेचके १ परिणामिकता २ कर्तृता ३
ज्ञायकता ४ ग्राहकता ५ ज्ञोक्तृता ६ रक्षणता ७ व्याप्याव्या
पकता ८ आधाराधेयता ९ जन्यजनकता १० अगुरुलघुता
११ विभूतकारणता १२ कारकता १३ प्रभुता १४ ज्ञाबुक्तता
१५ अज्ञाबुक्तता १६ स्वकार्यता १७ सप्रदेशता १८ गति
स्वभावता १९ स्थितिस्वभावता २० अवगाहकस्वभावता २१
अखंभता २२ अचलता २३ असंगता २४ अक्रियता २५
सक्रियता इत्यादिस्वीयोपकरणप्रवृत्तिनैमित्तिकाः उक्तंचसंमतौ
आरोपोपचारेण यद्यदपेक्षते तन्नवस्तुधर्मः उपाधिताभव
नात् नचोपाधिवस्तुसत्ताइति

અર્થ ॥ હવેવિશેષસ્વજ્ઞાવકહેહે જિન્નજિન્નજેપર્યાયહે તેનુંકાર્યકારણપણે જેપ્રવર્તન તેના સહકારભૂત જેપર્યાયાનુગતપરિણામિ એવાજેસ્વજ્ઞાવ તેવિશેષસ્વજ્ઞાવકહિયેં તેના અનેકજેદહે તે શ્રીહરિજ્ઞપ્રસૂરિકૃત વાર્તિકસમુચ્ચયગ્રંથમાંકહ્યાહે તે કહેહે.

१ सर्वद्रव्यने पोतानागुण समयसमयमां कार्यकरवेप्रवर्त्ते ते जिज्ञाजिज्ञ परिणामे परिणमे तेसर्वपोतानागुण तेने कारणीकळे तेपरिणामिकपण्योक्तहियें १ तत्रकर्तृत्वं जीव-
स्यनान्येषां तिहांआत्माकर्त्ताळे एटलेकर्त्तापणो जीवद्रव्यनेविषेतेअप्याकर्त्ताविकत्ताय
इति उत्तराध्ययनवचनात् ३ ज्ञायकता जाणपणानीशक्ति जीवनेविषेते ज्ञानलक्षणजी-
वळे तेमाटेगिन्हईकांईपणंइतिआवश्यकनिर्युक्तिवचनात् ४ आहकशक्तिपणजीवनेते गु-
ण्हातीतिक्रियानोकर्त्ता जीवळे ५ जोक्ताशक्तिपण जीवमांळे जोकुणइ सोजुंजइ यःक-
र्त्ता सएवजोक्ता इतिवचनात् १ रक्षणता २ व्यापकता ३ आधाराधेयता ४ जन्यजन-
कता तत्त्वार्थवृत्तिमध्येते तथा अगुरुलघुता विजुता करणता कार्यता कारकता ए श-
क्तिनीव्याख्या श्रीविशेषावश्यकेंते जावुकता तथा अजावुकताशक्ति तेथ्रीहरिचंद्रसू-
रिचुतजावुकनामे प्रकरणमध्येकहिंते.

एमकेटलीकशक्तिजैननातर्कग्रंथोजे अनेकांतजयपताका सम्मतिप्रमुखमांळे तथाज-
र्ध्वप्रचयशक्ति अनेतिर्यक्प्रचयशक्ति उधशक्ति समुचितशक्ति एसर्वसंमतिग्रंथनेविषेते
तथाजेद्विगुणीआत्मामाने तेसर्वधर्मेशक्तिरूपजमानेते तेणेदानादिकलब्धि अव्याबाध
सुखप्रमुख शक्तिमानीते इहांव्याख्यांतरे जेगुणकरणे तेनेकर्त्तादिकपणो तेसामर्थ्ये
जाणवोदेखवो तेकार्येते केटलीकशक्तिजीवमांजळे अनेकेटलीक पंचास्तिकायमध्येते त-
थादेवसेनकृत नयचक्रमध्ये जीवनेअचेतनस्वजाव मूर्तस्वजाव तथापुजलपरमाणुने चे-
तनस्वजाव अमूर्तस्वजावकहा तेअसतुळे एतोआरोपपणेकोइककहे तेकथनमात्रजाण-
वो पणएवातळतीमांनथी जेधर्मआरोपें तथाउपचारेंगवेषाय तेवस्तुनोधर्मनथी उपाधी-
थीथायळे तेमाटेजेउपाधि तेवस्तुनीसत्तानथी एमधारवुं.

धर्मास्तिकायेअमूर्ताचेतनाक्रियगतिसहायादयोगुणाः अधर्मा
स्तिकाये अमूर्ताचेतनाक्रियस्थितिसहकारादयोगुणाः आकाशा
स्तिकाये अमूर्ताचेतनाक्रियावगाहनादयोगुणाः पुजलास्तिकाये
मूर्ताचेतनसक्रियपूर्णगलनादयोवर्णागंधरसस्पर्शादयोगुणाः जी
वास्तिकायेज्ञानदर्शनचारित्रवीर्या व्याबाधामूर्तागुरुलघुअनव
गाहादयोगुणाः एवंप्रतिबुध्यंगुणानामनंतत्वंज्ञेयं ॥

अर्थ ॥ धर्मास्तिकायना गुण चार १ अरूपी २ अचेतन ३ अक्रिय ४ गतिसहाय
इत्यादिअनंतगुणते अधर्मास्तिकायनागुण चार १ अरूपी २ अचेतन ३ अक्रिय ४ स्थि-
तिसहाय इत्यादिअनंतगुणते आकाशास्तिकायनागुणचार १ अरूपी २ अचेतन ३ अ-

क्रिय ४ अवगाहनादिक अनंतगुणते पुजलास्तिकायनागुण चार ठे १ रूपी २ अचेतन
३ सक्रिय ४ पूर्णगलन १ वर्ण २ गंध ३ रस ४ स्पर्श इत्यादिकगुणअनंताते जीवास्ति-
कायनेविषे १ ज्ञान २ दर्शन ३ चारित्र ४ वीर्य ५ अव्याबाध ६ अरूपी ७ अगुरुलघु
८ अनवगाहनादिकअनंतगुणते परीतें डव्यनेविषे अनंतागुणजाणवा.

पर्यायाः षोढा डव्यपर्यायाअसंख्येयप्रदेशसिद्धत्वादयः १ डव्य
व्यंजनपर्यायाः डव्याणांविशेषगुणाश्चेतनादयश्चलणसहायादय
श्च २ गुणपर्यायाः गुणा विज्ञागादयः ३ गुणव्यंजनपर्यायाज्ञा-
यकादयः कार्यरूपाः मतिज्ञानादयः ज्ञानस्यचक्षुर्दर्शनादयो द
र्शनस्य क्षमामार्हावादयः चारित्रस्यावर्णागंधारसास्पर्शादयोमूर्त
स्यइत्यादि ४ स्वज्ञावपर्यायाअगुरुलघुविकाराः तेजःप्रकाश-
काराःषट्गुणहानितृप्तिरूपाः अवाग्गोचराः एतेपंचपर्यायास
र्वडव्येषु विज्ञावपर्यायाः जीवेनरनारकादयः पुजलेद्यणुक्तो
नंताणुकपर्यंतास्कंधाः

अर्थ ॥ ह्वेनयज्ञानकरवानो अधिकारकहेते तिहांडव्यास्तिकनयनामूलबेजेदढे १
शुरूडव्यास्तिक २ अशुरूडव्यास्तिकअनेदेवसेनकृतपद्धतीमांडव्यास्तिकनादशजेदक-
खाते तेसर्वपेबेजेदमध्येसमायतेतथातेसामान्यस्वज्ञावमांसमाणातेतेमादेइहांनवखाण्या.

ह्वेपर्यायना षेद कहेते तिहां प्रथम १ जेडव्यनेविषे एकत्वपणे रहा जे जीवादिकना
असंख्याताप्रदेश तथाआकाशना अनंताप्रदेश एडव्यपर्यायकहियें २ सिद्धत्वादिक अ-
खंत्वादिक तथाडव्यनोव्यंजकके॥ प्रगटपणोजेमानेते तेडव्यव्यंजनपर्यायकहियें.

डव्यनोविशेषगुण जेअन्यडव्यमानथी तेनेविशेषगुणकहियें तेजीवनेचेतनादिक
अने धर्मास्तिकायमांचलणसहकार तथा अधर्मास्तिकायमांथिरसहकार आकाशमां
अवगाहदान पुजलमां पूरणगलणरूप एसर्वस्वडव्यनीजिज्ञताने प्रगटकरे ते तेमाटे
एधर्मनेडव्यव्यंजन पर्यायकहियें.

३ एकगुणना अविज्ञाग अनंताते तेनोपिंपणो तेगुणपर्यायकहिये ४ गुणव्यंजनप-
र्यायतेज्ञाननो जाणंगणो तथाचारित्रनो थिरतापणो इत्यादिक अथवा ज्ञानगुणनाजे-
दांतर ज्ञाननाजेद जे मतिज्ञानादिक पांच तथादर्शनगुणना चक्षुदर्शनादिकजेद तथा
चारित्रगुणना क्षमादिकजेद पुजलनोरूपीगुण तेनाजेदवर्ण गंध रस स्पर्श संस्थानादिक
अरूपीगुणना अवज्ञे अगंधे अरसे अफासे इत्यादिकचारजाणवा ते गुण व्यंजनपर्याय

५ स्वप्नावपर्याय ते वस्तुनोकोशस्वप्नावज एवोढे तेश्चगुरुलघुपणे ढे ढ प्रकारनीवृद्धि तथाढप्रकारनी हानी एवीरीतें बारप्रकारें परिणमेढे इहांकोइप्रेरकनो योगनथी वस्तुनेसू-
खधर्मनोहेतुढे एनोस्वरूपपूरूं वचनगोचरनथी अनुज्ञवगम्यनथी केमकेश्रीगणांगसूत्रनी
टीकामध्येश्रुतज्ञानवृद्धिना सातअंगढे तिहांप्रथम सूत्रअंग बीजुं निर्युक्तिअंग ३ जा-
प्यअंग ४ चूर्णिवालोसूत्रादि सर्वनाश्वर्थकहेढे ५ टीकाव्याख्यानिरंतर एपांचअंगतो
ग्रंथरूपढे तथाढष्ठोअंगपरंपरारूपढे तथासातमुंअंगअनुज्ञव एसातेकारणे विनयसहि-
तज्ञतां सुणतांथकांसाचाश्वर्थ पांमिने आत्मानुंज्ञाननिर्मलथाय श्रीजगवतिसूत्रे गाथा
सुत्तढोखल्लुपढमो वीढनियुत्तिमिसिर्लजणीढ तश्योअनिरवसेसो एसविहिद्दोइअणु-
र्जे एपांच पर्यायकह्या तेसर्वद्रव्यमध्येढे.

६ विज्ञापपर्याय तेजीव तथापुज्जलमध्येजढे तेविज्ञापपर्यायजीवने नरनारकीपणुं पा-
मवुंते तथा पुज्जलनो प्लवणुकत्र्युणुकादिकखंधनो मिलवुंअनंतंताणुकपर्यंत अनंतपुज्जल
स्कंधरूप ते विज्ञापपर्याय कहियें.

मेवाद्यनादिनित्यपर्यायाः चरमशरीरत्रिज्ञागन्धूनावगाहनादयः
सादिनित्यपर्यायाः सादिसांतपर्यायाजवशरीराध्यवसायादयः अ-
नादिसांतपर्यायाजव्यत्वादयः तथाचनिक्षेपाः सहजरूपावस्तुनः
पर्यायाः एवंचत्वारोवस्थ्युपजायाइतिज्ञाप्यवचनात्नामयुक्तेप्रति
वस्तुनिनिक्षेपचतुष्टयंयुक्तमूक्तं चानुयोगद्वारेजस्थयजंजाणिजा
निक्षेवंनिक्षेवनिरवसेसं जस्थयनोजाणिजा चउक्तयंनिक्षेवतस्थ
तत्रनामनिक्षेपः स्थापनानिक्षेपः द्रव्यनिक्षेपः ज्ञावनिक्षेपः त-
त्रनामनिक्षेपोद्विविधः सहजः सांकेतिकश्च स्थापनाऽपिद्विवि-
धा सहजाआरोपजाच द्रव्यनिक्षेपोद्विविधः आगमतोनोआग-
मतश्च तत्रआगतः तदर्थज्ञानानुपयुक्तः नोआगतोइशरीर-
जव्यशरीर तद्वतिरिक्तेदात्रिधाज्ञावनिक्षेपोद्विविधः आगतो
नोआगतश्चतद्ज्ञानोपयुक्तः तद्गुणमयश्च वस्तुस्वधर्मयुक्तं
तत्रनिक्षेपावस्तुनः स्वपर्यायाधर्मजेदाः

अर्थ ॥ पुज्जलनुंमेरुप्रमुख तेअनादिनित्यपर्यायढेजीवनीसिद्धावस्था सिद्धावगाहना-
दिकतेसादिनित्यपर्यायढे तथाज्ञावअनेशरीर तथाअध्यवसाय एत्रणप्रकारनायोगस्था-
नजे वीर्यनादयोपशमथीऊपना तेमांकषायस्थान जेचेतनानोदयोपशम कषायनाढ-

યશીમિલ્યા અનેસંયમસ્થાનજે ચારિત્રનો ક્યોપશમપરિણમી જેચેતનાદિકગુણ એસર્વે અધ્યવસાયસ્થાનક તેસાદિસાંતપર્યાયહે તથાસિદ્ધિગમનયોગ્યતાધર્મ તેજવ્યપણો ઇપર્યાય તેઅનાદિસાંતહે જેસિદ્ધત્વપણોપ્રગટે જવ્યત્વપર્યાયનોવિનાશહે તેમાટે અનાદિકાલનો છે પણઅંતથવાસહિતહે માટેઅનાદિસાંતપર્યાયહે ઇમપર્યાયઅનેકજાણવા.

તથાવસ્તુમાં સહજના જેચારનિક્ષેપાહેતેપણવસ્તુનાસ્વપર્યાયહે ત્રેશ્રીવિશેષાવશ્યકની જાણ્યમધ્યેકહ્યોહે ચત્વારોવહુપક્ષાયા ઇવચનહે તેમાટેસ્વપર્યાયકહિયેં વહી શ્રીઅનુયોગદ્વારસૂત્રમાંકહ્યોહે જિહ્વાજિવસ્તુના જેટલાનિક્ષેપાજાણિયેં તિહ્વાં તેવસ્તુના તેટલાનિક્ષેપાકરિયેં કદાચિત્વધતાનિક્ષેપા જાસનમાનઆવે તોપણ ૧ નામ ૨ આપના ૩ દ્રવ્ય ૪ જાવ ઇચારનિક્ષેપાતો અવશ્યકરવા તેમાંનામનિક્ષેપાનાબેજેદહે.

૧ સહજનામ ૨ સાંકેતિકનામ તેકોદ્ગકનોકહ્યોનામ તથાસ્થાપનાનાબેજેદહે ૧ સહજ-સ્થાપના તેવસ્તુનીઅવગાહનારૂપ ૨ આરોપસ્થાપના તે આરોપશ્રી થયી માટેકૃત્રિમકહિ-યેં આરોપજાકહિયેં હવેદ્રવ્યનિક્ષેપાનાબેજેદહે તેકહેહે ૧ આગમશ્રીદ્રવ્યનિક્ષેપો તે જે જેપુરુષના સ્વરૂપનાજાણપણે હમણાંતેજપયોગેંનશ્રી તેઆત્મદ્રવ્યનિક્ષેપજેવસ્તુતેગુણસ-હિતહે પણહમણાંતેપણેવરતતાનશ્રી તેહનાત્રણજેદહે ૧ ફશરીરજેહનાહતા પણમરણ-પામ્યા તેશ્રીતેહુંશરીર જેફલજદેવના શરીરનીજક્તિ શ્રીજંબૂદ્વીપપન્નતીમાંહે ૨ જવ્યશ-રીરતે હમણાંતો ગુણમયનશ્રી પણગુણમયથશે જેમ અયમંતામુની ઇજવ્યશરીરજાણવો ૩ તદ્રવ્યાતિરિક્ત જેતેગુણેવત્તેહે પણતેજપયોગેં હમણાંવરતતાનશ્રી.

જાવનિક્ષેપાનાબેજેદ ૧ આગમશ્રી જાવનિક્ષેપો તેઆગમના અર્થનોજાણ વહીતેજ-પયોગેંવતેહે ૨ નોઆગમશ્રી જાવનિક્ષેપો તેજેપણેજવતેહે તેજરૂપહે ઇરીતેંનિક્ષેપાકહેવા.

ઇચારનિક્ષેપામાં પેહેલાત્રણનિક્ષેપા તેકારણરૂપહે અનેચોથોજાવનિક્ષેપો તેકાર્યરૂ-પહે તેજાવનિક્ષેપાને નિપજાવતાં પહેલાત્રણનિક્ષેપા પ્રમાણહે નહીંકાંઅપ્રમાણહે પહે-લાત્રણનિક્ષેપા દ્રવ્યનયહે ઇકજાવનિક્ષેપો તેજાવલયહે જાવનિક્ષેપાને અણનિપજાવતાં ઇકહીદ્રવ્યનીપ્રવૃત્તિ તે નિષ્ફલહે ઇમશ્રી આચારાંગનીટીકામાં લોકવિજયા અધ્યયને કહ્યુંહેતેલખીયેંતેયેં ફલમેવગુણઃ ફલગુણઃ ફલંચક્રિયાજવતિતસ્યાશ્ચક્રિયાયાઃ સમ્યક્દર્-શનજ્ઞાનચારિત્ર રહિતાયાપેદિકામુષ્મિકાર્યપ્રવૃત્તાયાઃ અનાત્યંતિકોનેકાંતિકોજવેત્ ફલંગુણોપ્યગુણોજવતિ સમ્યક્દર્શનજ્ઞાનચારિત્રક્રિયા યાસ્ત્વેકાંતિકાનાબાધસુલા-ચ્ચસિદ્ધિગુણોવાપ્યતે ઇતદુક્તંજવતિ સમ્યક્દર્શનાદિકૈવક્રિયાસિદ્ધિ ફલગુણેનફ-લવત્યપરાતુસારિકસુખફલાજ્યાસઇવફલાધ્યારોપાન્નિષ્ફલેત્યર્થઃ

ઇટલેરત્નત્રયી પરિણમનવિના જેક્રિયાકરવી તેથકી સંસારિકસુખ થાય તે ક્રિયાનિઃફ-

ल ठे एपाठे माटेजावनिक्षेपाना कारणविना पेहेलात्रणेनिक्षेपा निःफलठे निक्षेपातो मूलगीवस्तुनापर्यायठे डव्यनोखधर्मजठे.

नयास्तुपदार्थज्ञानेज्ञानांशाः तत्रानंतधर्मात्मकेवस्तुन्येकधर्मोन्नयनंज्ञाननयः तथारत्नाकरे नीयतेयेनश्रुताख्यप्रमाणविषयीकृतस्यार्थस्यांशस्तदितरांशौदासीन्यतः सप्रतिपत्तुरभिप्रायविशेषोनयः स्वाभिप्रेतादंशादितरांशापक्षापीपुनर्नयाज्ञासः सव्याससमासा न्याद्विप्रकारः व्यासतोनेकविकल्पः समासतोद्विप्रेदः डव्यार्थिकः पर्यायार्थिकः तत्रडव्यार्थिकश्चतुर्धा १ नैगम २ संग्रह ३ व्यवहार ४ रुजुसूत्रप्रेदात् पर्यायार्थिकस्त्रिधा १ शब्द २ समजिरूढ ३ एवंभूतप्रेदात्.

अर्थ ॥ जेनयठे तेपदार्थनाज्ञाननेविषे ज्ञाननाअंशठे तिहांनयनुंलक्षणकहेठे अनंतधर्मात्मक जेवस्तु एटलेजीवादिक एक पदार्थमां अनंतताधर्मठे तेनोजेएकधर्मगवेण्योतोपण अन्यके० बीजाअनंतधर्म तेमांरह्याठे तेनोउठेदनही अनेग्रहणपणनही एकधर्मनीमुख्यताकरवी तेनयकहियें तेनयना व्यासके० विस्तारथी अनेकप्रेदठे अने समासके० संक्षेपथीवेप्रेदठे १ डव्यार्थिक २ पर्यायार्थिक तेरत्नाकरावतारिकाग्रंथथी छलियेंठेयें डवतिडोप्यति अडुडवत् तांस्तान्पर्यायानितिडव्यंतदेवार्थःसोऽस्तित्यस्यविषयत्वेन सडव्यार्थिकः

जेवर्त्तमानपर्यायनेडवेठे अनेआगामिककालेंडवसे तथा अतीतकालेंडवतोहतो ते डव्यकहियें तेजठेअर्थप्रयोजनविषयपणेजेने ते डव्यार्थिककहियें एटलेपर्यायतेजन्य अने डव्यतेजनककह्योतथाडव्यतेध्रुवअनेपर्यायते उत्पादविनाशरूपठे उकंच.

पर्येंतिउत्पादविनाशौप्राप्नोतीतिपर्यायः सएवार्थः सअस्तित्यस्यासौपर्यायार्थिकः जे उपजवाविणशवानो परिके० नवानवापणे एतिके० पामेतेजअर्थप्रयोजन तेने पर्यायार्थिककहीयें तेडव्यार्थिकपर्यायार्थिक एवेधर्मने डव्यतथापर्यायकहियें.

इहांकोइकपुठेजे त्रीजोगुणार्थिककेमकहेतानथी तेवलीरत्नाकरावतारिकामध्ये कह्योठे गुणस्यपर्यायेवांतर्भूतत्वात् तेनपर्यायार्थिकेनैवतत् संग्रहात्.

जेगुणतेपर्यायनेविषे अंतर्भूतठे तेपर्यायार्थिकमध्येजसंग्रह्योठे तेपर्याय वेप्रेदेठे एक सहजावि बीजोक्रमजावि तेमांसहजावितेगुणठे तेपर्यायनेविषे अंतर्भूतठे तिहांडव्यपर्यायथी व्यतिरिक्तसामान्यविशेष एवेधर्मठे माटेसामान्यविशेष बेनयवत्ताकेमकहेतानथी एमकोइपुठेतेनेउत्तर.

जे अव्यपर्यायाज्यां व्यतिरिक्तयोः सामान्यविशेषयोरप्रसिद्धेः तथाहि द्विप्रकारं सामान्यमुक्तमूर्ध्वतासामान्यं तिर्यक्सामान्यं च तत्रोर्ध्वसामान्यं अव्यमेव तिर्यक्सामान्यं तु प्रतिव्यक्तिसदृशपरिणामलक्षणं व्यंजनपर्यायएव एषा तृती ऊर्ध्वसामान्यते अव्य-
नो धर्मते अने तिर्यक्सामान्यते पर्यायधर्मते विशेषोपिवैसादृश्यविवर्तलक्षणं पर्यायएवा-
तर्जवति नैताज्यामधिकनयावकाशः

विशेषपणे अने करीतें वर्तवानो लक्षणते ते पर्यायने विषे अंतर्भावते तेमाटे जिन्ननयनो
अवकाशनथी एवेनयमज्येज अंतर्भावते तेमां वलीं अव्यार्थिकना चारजेदते १ नैगम २ सं-
हय ३ व्यवहार ४ ऋजुसूत्र तथा पर्यायार्थिकना त्रणजेदते १ शब्द २ समजिरूढ ३ एवंजुत.

विकल्पांतरे ऋजुसूत्रस्य पर्यायार्थिकताप्यस्ति सनैगमस्त्रिप्रकारः

आरोपांशसंकल्पजेदात् विशेषावश्यकेतूपचारस्य जिन्नग्रहणात्

चतुर्विधः न एकैकमाश्रयविशेषः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ तत्र चतुःप्रकार

आरोपः अव्यारोपगुणारोप कालारोपकारणाद्यारोपजेदात् तत्र

गुणे अव्यारोपः पंचास्तिकायवर्तनागुणस्य कालस्य अव्यकथनं ए

तद्गुणे अव्यारोपः १ ज्ञानमेवात्मा अत्र अव्ये गुणारोपः २ वर्त

मानकाले अतीतकालारोपः अद्यदीपोत्सवे वीरनिर्वाणं वर्तमाने अ-

नागतकालारोपः अद्यैव पद्मनाभे निर्वाणं एवं षट् जेदाः कारणेका

र्यारोपः बाह्यक्रियाया धर्मत्वं धर्मकारणस्य धर्मत्वेन कथनं संकल्पो

द्विविधः स्वपरिणामरूपः कार्यतरपरिणामश्च अंशोपि द्विविधः

जिन्नो जिन्नश्चेत्यादि शतजेदो नैगमः

अर्थ ॥ वली विकल्पांतरे ऋजुसूत्रते पर्यायार्थिकमां पणकहोते केमके एविकल्परूप
नयते तेमाटे. तेमां नैगमना त्रणजेदते १ आरोप २ अंश ३ संकल्प तथा विशेषावश्य-
कमां चोथो जेद पणउपचारपणे कहेते नथी एकगमो अजिप्रायजेनो तेनैगमनयकहियें
एटले अनेक आशयीते तेनैगमनयना चारजेदते तेमध्ये आरोपना चारप्रकारते १ अ-
व्यारोप २ गुणारोप ३ कालारोप ४ कारणाद्यारोप.

१ तिहां गुणादिकने विषे अव्यपणोमानवो ते अव्यारोपजेम वर्तना परिणाम ते पंचास्ति-
कायनो परिणमनधर्मते तेने काल अव्यकहि बोलाव्यो एकालते जिन्नपरिणामरूप अव्यनथी
पण आरोपें अव्यकहोते माटे अव्यारोप अने अव्यने विषे गुणनो आरोपकरवो जेम ज्ञान-
गुणते पण ज्ञानी तेज आत्मा एम ज्ञानने आत्मा कह्यो ते गुणनो आरोपकह्यो माटे गुणारोप

तथा जेमश्रीवीरनिर्वाणययातेने तोघणोकालगयोढे पणआजदीवालीनादीवसेंवीरनो निर्वाणढे एमकहेवुं एवर्त्तमानमां अतीतनो आरोपकखो अथवा आजश्रीपद्मनाभप्रभुनो निर्वाणढे एमकहेवुं तेमवर्त्तमाननेविषे अनागतकालनोआरोपढे एवीरीतें वलीअतीत-
नाबेजेदढे तथाएवीजरीतेअनागतनाबेजेदढे अनेवर्त्तमानना बेजेदऊपरकह्या तेसर्व मली कालारोपना बेजेदजाणवा.

वलीकारणविषे कार्यनोआरोपकरवो तेकारणचारढे १ उपादानकारण २ निमित्त-
कारण ३ असाधारणकारण ४ अपेक्षाकारण तेमांबाह्यद्रव्यक्रिया ते साध्यसापेक्षवा-
लाने धर्मनुंनिमित्तकारणढे तोपणपणेधर्मकारणकहियें तेमजश्रीतीर्थकर मोक्षनुंकार-
णढे तेथी तेने तारयाणं कह्यो तेकारणनेविषे कर्त्तापणानोआरोपकखो एम आरोपता
अनेकप्रकारेंढे तेकारणाध्यारोप वलीसंकटप नैगमनाबेजेदढे १ स्वपरिणामरूपजेवीर्थ
चेतनानो जेनवोनवो ह्योपशमतलेवो बीजोकार्यातरे नवेनवेकार्यें नवोनवोउपयोग
थाय ते एबेजेदथया तथाअंशनैगमनापणबेजेदढे १ जिह्वांशतेजुदोअंशस्कंधादिकनो
बीजो अजिह्वांश ते जे आत्मानाप्रदेश तथागुणनाअविजाग इत्यादिक एसर्वनैगम-
नयनाजेदजाणवा एटलेनैगमनयकह्यो.

सामान्यवस्तुसत्तासंग्राहकसंग्रहः सद्रिविधसामान्यसंग्रहोविशे
षसंग्रहश्च सामान्यसंग्रहोद्विविधःमूलतउत्तरतश्चामूलतोस्तित्वा
दिचेदतः षड्विधः उत्तरतोजातिसमुदायचेदरूपःजातितः गवि
गोत्वं घटेघटत्वं वनस्पतौ वनस्पतित्वं समुदयतोसहकारात्मकेव
नेसहकारवनं मनुष्यसमूहेमनुष्यवृंदइत्यादिसमुदायरूपः अथ
वाञ्ज्यमितिसामान्यसंग्रहः जीवइतिविशेषसंग्रहः तथाविशेषाव
श्यके संग्रहणंसंगिन्हइसंगिन्हंतैवतेणजंजेया तोसंग्रहोसंगिहि
यपिंभित्थं वज्जस्स संग्रहणंसामान्यरूपतयासर्ववस्तुनामाक्रोम
नंसंग्रहःअथवासामान्यरूपतयासर्वगृन्हातीतिसंग्रहःअथवासर्वे
पिजेदाः सामान्यसंग्रहोसंग्रह्यतेअनेनेतिसंग्रहः अथवासंग्रही
तंपिंभित्तंदेवार्थोजिधेयस्यतत्संग्रहीतपिंभित्तार्थेएवंभूतंवचो
यस्यसंग्रहस्येतिसंग्रहीतपिंभित्तं तत्किमुच्यतेइत्याह संग्रहीय
मागहीयं संपिंडियमेगजाइमाणीयं ॥ संग्रहीयमाणुगमोवा वइरे

गोपिंजियंजणियं ॥ १ ॥ सामान्याजिमुख्येनग्रहणंसंगृहीतसंग्रह
 उच्यते पिंक्तित्वेकजातिमानित मज्झिधीयतेपिंक्तिसंग्रहः अथ
 सर्वव्यक्तिष्वनुगतस्यसामान्यस्यप्रतिपादनमनुगमसंग्रहोऽजिधी
 यते व्यतिरेकस्तुतदितरधर्मनिषेधात्ग्राह्यधर्मसंग्रहकारकं व्य
 तिरेकसंग्रहोऽन्यतेयथाजीवो जीवइतिनिषेधे जीवसंग्रह एवजा
 ताः अतः १ संग्रह २ पिंक्तितार्थ ३ अनुगम ४ व्यतिरेकप्रेदाच्च
 तुर्विधः अथवास्वसत्ताख्यंमहासामान्यंसंगृह्णाति इतरस्तुगोत्वा
 दिकमवांतरसामान्यंपिंक्तितार्थमजिधीयते महासत्तारूपं अवांतर
 सत्तारूपं एगंनिचंनिरवयवमक्रियं सवगंचसामन्नं एतत्तमाहासा
 मान्यं गविगोत्वादिकमवांतरसामान्यमितिसंग्रहः ॥

अर्थ ॥ इवेसंग्रहनयकहेते सामान्ये मूलसर्वद्रव्यव्यापक नित्यत्वादिक सत्तापणे
 रह्याजेधर्म तेनोजेसंग्रहकरे तेसंग्रहकहिये तेनाबेजेदते १ सामान्यसंग्रह २ विशेषसं-
 ग्रह वलीसामान्यसंग्रहना बेजेदते १ मूलसामान्यसंग्रह २ उत्तरसामान्यसंग्रह वली
 मूलसामान्यसंग्रहना अस्तित्वादिकठजेदते तेपूर्वैकह्याते तथाउत्तरसामान्यना बेजेदते
 १ जातिसामान्य २ समुदायसामान्य तिहांगायनासमुदायमां गोत्वरूपजातिबे तथाघट-
 समुदायमांघटत्वपणो अनेवनस्पतिनेविषे वनस्पतिपणो तेजातिसामान्यकह्यो अनेआं-
 बानासमूहनेविषे अंबवनकहे तथा मनुष्यना समूहमां मनुष्यग्रहणथाय तेसमुदायसा-
 मान्य एउत्तरसामान्य तेचछुदर्शन तथाअचछुदर्शनने ग्राहीकडे अनेमूलसामान्यतेअव-
 धिदर्शन तथाकेवलदर्शनथी ग्रहवायते अथवा १ सामान्यसंग्रह २ विशेषसंग्रह तिहांठ
 द्रव्यनासमुदायने द्रव्यकच्छुपसामान्यसंग्रह इहांसर्वनोग्रहणथयोते अनेजीवनेजीव-
 व्यकही अजीवद्रव्यथी जूदोजेदपाड्यो एविशेषसंग्रह एविशेषसंग्रहनो विस्तारघणोते त-
 थाविशेषावश्यकथी संग्रहनयना चारजेद तेखलियेनेयें मूलपाठमां कहेलीगाथानोअर्थते.

संग्रहणंके० एकठो एकवचनमध्ये एकअध्यवसाय उपयोगमां समकालेंग्रहेतुं सा-
 मान्यरूपपणे सर्ववस्तुनो आक्रोमण ग्रहणकरवो तेसंग्रहकहिये अथवासामान्यरूपपणे
 सर्व संग्रहकरे तेसंग्रहकहिये अथवाजेथकीसर्वजेद सामान्यपणे ग्रहिये तेने संग्रहक-
 हिये अथवासंग्रहीतं पिंक्तिके० जेवचनथी समुदायअर्थग्रहवाय तेसंग्रहवचनकहिये
 तेनाचारजेदते १ संग्रहीतसंग्रह २ पिंक्तिसंग्रह ३ अनुगमसंग्रह ४ व्यतिरेकसंग्रह.

१ सामान्यपणे वेचणविना ग्रहणथाय एवोजेऊपयोग अथवा एतुंवचन अथवा
 एवोधर्म कोइपणवस्तुनेविशेहोय तेनेसंग्रहितसंग्रहकहिये.

१ अनेएकजातिमाटे एकपणोमानिने तेएकमध्ये सर्वनोग्रहणथायजेमएगेआयाएगे पुगळे श्लादिवस्तुअनंतिते पणजातिएकमाटेग्रहवायठे तेबीजोपिंकृतसंग्रहकहियें.

३ जेअनेकजीवरूप अनेकव्यक्तिठे तेसर्वमांपामियें जेम सत्चित्मयोआत्मा एटले सर्वजीव तथासर्वप्रदेश सर्वगुण तेजीवनालक्षणठे एनेअनुगमसंग्रहकहियें.

४ तथाजेनेनाकहेवे तेथीश्रतरनो सर्वसंग्रहपणेज्ञानथायतेजेमअजीवठेतेवारें जे जी-वनहीतेअजीवकहिये एटलेकोशकजीवठे एमव्यतिरेक वचनेठेख्यो तथाजपयोगें जी-वनो ग्रहणथायठे तेव्यतिरेकसंग्रहकहियें.

अथवासंग्रहनयवेजेदेकहेवायठे १ महासत्तारूप २ अवांतरसत्तारूप एरीतेंपणसंग्रह-नोस्वरूपकह्योठे सवतिजणिएणज म्हासवढाणुप्पवत्तएबुद्धि तोसवंसत्तमत्तनहीतदंतर-किंचि ॥ १ ॥ यद्यस्मान्सदित्येवंजणीते सर्वत्रिजुवनत्रयांतर्गतवस्तुनिबुद्धिरनुप्रवर्तते प्रधावतिनहितत् किमपिवस्तुअस्तियत् सदित्युक्तेजगतिबुद्धौनप्रतिज्ञासते तस्मात्सर्व-सत्तामात्रं नपुनःअर्थांतरं तत्श्रुतसामर्थ्यात् यत्संग्रहेन संग्रह्यते तेनपरिणमनरूप-त्वादेवसंग्रहस्येति एटलेत्रणेशुवनमां एहवीवस्तुकोशनीजे संग्रहनयनेग्रहणमांआव-तीनथी जेजेवस्तुठेतेसर्व संग्रहनयमां ग्रहवाणीजठे एसंग्रहनयकह्यो.

संग्रहगृहीतवस्तुजेदांतरेण विजजनंव्यवहरणंप्रवर्तनंवाव्यवहा-रःसद्विविधःशु-शोशु-श्च शु-शोद्विविधः वस्तुगतव्यवहारः धर्मा-स्तिकायादिज्व्याणां स्वस्वचलनसहकारादिजीवस्यलोकालोका-दिज्ञानादिरूपः स्वसंपूर्णपरमात्मजावसाधनरूपो गुणसाधका-वस्थारूपः गुणश्रेण्यारोहादिसाधनशु-शुव्यवहारः अशु-शोपिद्वि-विधः सङ्गतासङ्गतजेदात् सङ्गृतव्यवहारो ज्ञानादिगुणः परस्प-रंजिन्नः असङ्गृतव्यवहारः कषायात्मादि मनुष्योहं देवोहं सो-पिद्विविधः संश्लेषिताशु-शुव्यवहारःशरीरंममअहंशरीरी असं-श्लेषितासङ्गृतव्यवहारः पुत्रकलत्रादि तौचउपचरितानुपचरि-तव्यवहारजेदात्द्विविधौ तथाचविशेषावश्यके व्यवहरणंव्यव-हारः एसतेणव्यवहार एवसामान्यव्यवहारपरोबजजविसर्जते-णव्यवहारःव्यवहरणंव्यवहारः व्यवहरतिसंश्रुतिवाव्यवहारः वि-शेषतोव्यवह्रीयते निराक्रियते सामान्यंतेनेतिव्यवहारः लोकव्य-

वहारपरोवाविशेषतोयस्मात्तेनव्यवहारः नव्यवहारास्वस्वधर्मप्रव
र्तितेनशतेसामान्यमितिस्वगुणप्रवृत्तिरूपव्यवहारस्यैववस्तुत्वंत
मंतरेणतद्भावात् सद्भिविधः विज्ञजन १ प्रवृत्ति ५ जेदात्प्रवृ
त्तिव्यवहारस्त्रिविधःवस्तुप्रवृत्तिः १ साधनप्रवृत्तिः ५ लौकिकप्र
वृत्तिश्च ३ साधनप्रवृत्तिस्त्रेधा लोकोत्तर १ लौकिका ५ कुप्रावच
निक ३ जेदात् इतिव्यवहारनयश्रीविशेषावश्यक ॥

अर्थ ॥ हवेव्यवहारनयनी व्याख्याकरेढे संग्रहनयें ग्रहितजेवस्तु तेनेजेदांतरे विज्ञ-
जनके० वेचवुं तेव्यवहारनय जेमद्रव्यवस्तुसामान्यनामकशुं तेमां वलीवेंहेचणकरियें जे
द्रव्यनावेजेदढे १ जीवद्रव्य ५ अजीवद्रव्य वलीतेमांपणवेंहेचणकरियें जेजीवना वेजेद
१ सिद्ध बीजासंसारि एमवेंहेचणकरवी तेसर्वव्यवहारनयनो स्वजावजाणवो अथवा
व्यवहारेणके० प्रवर्तन तेव्यवहारनय तेनावेजेदढे १ शुद्धव्यवहार ५ अशुद्धव्यवहार
वलीशुद्धव्यवहारनावेजेदढे १ सर्वद्रव्यनी स्वरूपरूपशुद्धप्रवृत्ति जेमधर्मास्तिकायनी
चलणसहायता तथाअधर्मास्तिकायनीथिरसहायता तथाजीवनीज्ञायकता इत्यादिकने
वस्तुगतशुद्ध व्यवहारकहियें ५ द्रव्यनोत्सर्ग निपजवामादे रत्नत्रयी शुद्धता गुण-
स्थाने श्रेणीआरोहणरूप तेसाधनशुद्ध व्यवहारकहियें.

वलीअशुद्धव्यवहारनावेजेदढे १ सद्भूत ५ असद्भूत तेमांजेलेत्रे अवस्थाने अजेदें
रह्याजे ज्ञानादिगुण तेनेपरस्परजेदेंकहेवा ते सद्भूतव्यवहार.

तथाजेमक्रोधीहुं मानीहुं अथवादेवताहुं मनुष्यहुं इत्यादिदेवतापणो तेहेतुपणोप-
रिणमताग्रह्याजेदेवगतिविपाकीकर्म तेनेउदयरूपपरजावढे तेपणयथार्थज्ञानविना जे-
दज्ञानशून्यजीवने एककरीमानेढे तेअशुद्ध व्यवहारकहियें तेनावेजेदढे १ संश्लेषित
अशुद्धव्यवहार ते जे शरीरमारुं हुंशरीरी इत्यादिकसंश्लेषितअसद्भूतव्यवहार ५ अ-
संश्लेषितअशुद्धव्यवहार ते आयुत्रमारो धनादिकमारा एमकहेवुंतेअसंश्लेषितअसद्भूत
व्यवहार तेचउपचरित अनुपचरित एवेजेदजाणवा.

तथाविशेषावश्यकमाहाजाण्यमांकहुंढे जे व्यवहारनयना मूलवेजेदढे एकवेंहे-
चणरूपव्यवहार बीजोप्रवृत्तिव्यवहार तेवलीप्रवृत्तिनात्रणजेदढे १ वस्तुप्रवृत्ति ५
साधनप्रवृत्ति ३ लौकिकप्रवृत्ति तेमांवलीसाधनप्रवृत्तिनात्रणजेदढे १ जे अरिहंत-
नीआज्ञायें शुद्धसाधनमार्गे इहलोकसंसारपुजलजोगआशंसादिदोषरहितजेरत्नत्रयी
नीपरिणति परजावत्यागसहित तेलोकोत्तरसाधनप्रवृत्ति ५ जेस्याद्यादविना मिथ्या-
जिनिवेशसहित साधनप्रवृत्ति ते कुप्रावचनिकसाधनप्रवृत्ति ३ अनेजेलोकनास्वस्व-

देश कुलनीचाखेप्रवृत्ति तेलोकव्यवहारप्रवृत्ति एत्रणप्रवृत्तिकहियें एव्यवहारनयनाजेद जाणवा तिहां छादशसारनयचक्रमां एकेकनयना सोसोजेदकह्याजे तेजेनशासनरहस्य नाजाणजीवे तेग्रंथमांघीधारवा एव्यवहारनयकह्यो.

उज्जरुजुसुअनाणे मुज्जसुयमत्ससोयमुज्जसुज ॥ सुत्तयइवाजसु वत्थु तेणउज्जुसुतोत्ति ॥ १ ॥ उक्तंतिरुज्जुश्रुतंसुज्ञानंबोधरूपं ततश्चरुज्जुअवक्रमश्रुतमस्यसोयमृज्जुश्रुतंवा अथवा रुज्जुअवक्रमं वस्तुसूत्रयतीतिरुज्जुसूत्रइति कथंपुनरेतदच्युपगतस्य वस्तुनो वक्रत्वमित्याह पञ्चपन्नंसंपयमुप्पन्नंजंचजस्सपत्तेयं तंरुजुतदेव तस्सत्थि उवकम्मन्नंतिजमसंतं ॥ २ ॥ यत्सांप्रतमुत्पन्नं वर्तमानकालीनं वस्तुयच्चयस्य प्रत्येकमात्मायत्तदेवतज्जयस्वरूपं वस्तुप्रत्युत्पन्नमुच्यते तदेवासौनयः रुजुप्रतिपाद्यते तदेवच वर्तमानकालीनंवस्तुतस्यार्जसूत्रस्यास्तिअन्यत्रशेषातीतानागतंपर कार्यच यद्यस्मात् असदविद्यमानं ततोअसत्त्वादेवतद्वक्रमिच्च त्यसावितिअतएवउक्तं निर्युक्तिकृता पञ्चपन्नगाही उजुसुनयवि हीमुण्येवोति यतकालत्रयेवर्तमानमंतरेणवस्तुत्वं उक्तंचयतः अतीतंअनागतंअविष्यति नसांप्रतंतद्वर्तते इतिवर्तमानस्यैव वस्तुत्वमितिअतीतस्यकारणता अनागतस्यकार्यता जन्यजन कजावेनप्रवर्तते अतः रुजुसूत्रंवर्तमानग्राहकंतद्वर्तमानं नामा दिचतुः प्रकारंग्राह्यं ॥

अर्थ ॥ हवे रुजुसूत्रनयकहेजे रुजुके सरलजे श्रुतके बोधतेरुजुसूत्रकहियें रुजु-शब्दें अवक्रएटखेसमोजे श्रुतजेने तेरुजुसूत्रकहियें अथवारुजु अवक्रमणे वस्तुनेजाणे कहे तेरुजुसूत्रकहियें ते वस्तुनोवक्रमणोकेमजाणियें तेकहेजे सांप्रतके वर्तमानपणे उपनोजेवर्तमानकालेंवस्तुतेरुजुसूत्रकहियें अन्यजे अतीतअनागत तेरुजुसूत्रनीअपेक्षायें अततोजेकेमके अतीततोविणसीगयोजे अनेअनागतआव्योनथी तेवारेंअतीतअनागत एवेअवस्तुजे अनेजेवर्तमानपर्यायेंवर्ते तेवस्तुपणोजे जेपूर्वकालपश्चात्काल खेयीवस्तुकहेवीतेनैगमनयजे आरोपेरूपजे तिहांकोइपुजे जेसंसारसीसकर्मजीवने सिरुसमान कहेजे तेतोअनागतकालें सिरुथशे तोतमेअनागतने अवस्तुकेम कह्यो तेनोउत्तर जे

वहारपरोवाविशेषतोयस्मात्तेनव्यवहारः नव्यवहारास्वस्वधर्मप्रव
र्तितेनश्रुतेसामान्यमितिस्वगुणप्रवृत्तिरूपव्यवहारस्यैववस्तुत्वं त
मंतरेणतन्नावात् सद्भिविधः विप्रजन १ प्रवृत्ति २ जेदात्प्रवृ
त्तिव्यवहारस्त्रिविधःवस्तुप्रवृत्तिः १ साधनप्रवृत्तिः २ लौकिकप्र
वृत्तिश्च ३ साधनप्रवृत्तिस्त्रेधा लोकोत्तर १ लौकिका २ कुप्रावच
निक ३ जेदात् इतिव्यवहारनयश्रीतिशेधावस्थये ॥

अर्थ ॥ ह्वेव्यवहारनयनी व्याख्याकरेढे संग्रहनयें ग्रहितजेवस्तु तेनेजेदांतरे विप्र-
जनके० वेचवुं तेव्यवहारनय जेमद्रव्यएवुंसामान्यनामकबुं तेमां वलीवेंहेचणकरियें जे
द्रव्यनावेजेदढे १ जीवद्रव्य २ अजीवद्रव्य वलीतेमांपणवेंहेचणकरियें जेजीवना वेजेद
१ सिद्ध बीजासंसारी एमवेंहेचणकरवी तेसर्वव्यवहारनयनो स्वभावजाणवो अथवा
व्यवहरणके० प्रवर्तन तेव्यवहारनय तेनावेजेदढे १ शुरुद्रव्यवहार २ अशुरुद्रव्यवहार
वलीशुरुद्रव्यवहारनावेजेदढे १ सर्वद्रव्यनी स्वरूपरूपशुरुद्रव्यप्रवृत्ति जेमधर्मास्तिकायनी
चक्षणसहायता तथाअधर्मास्तिकायनीधिरसहायता तथाजीवनीज्ञायकता इत्यादिकेने
वस्तुगतशुरु व्यवहारकहियें २ द्रव्यनोउत्सर्ग निपजवामाटे रत्नत्रयी शुरुता गुण-
स्थाने श्रेणीआरोहरूप तेसाधनशुरु व्यवहारकहियें.

वलीअशुरुद्रव्यवहारनावेजेदढे १ सद्रूत २ असद्रूत तेमांजेखेत्रे अवस्थाने अजेदें
रह्याजे ज्ञानादिगुण तेनेपरस्परजेदेंकहेवा ते सद्रूतव्यवहार.

तथाजेमक्रोधीहुं मानीहुं अथवादेवताहुं मनुष्यहुं इत्यादिदेवतापणो तेहेतुपणेप-
रिणमतांग्रह्याजेदेवगतिविपाकीकर्म तेनेउदयरूपपरजावढे तेपणयथार्थज्ञानविना जे-
दज्ञानशून्यजीवने एककरीमानेढे तेअशुरु व्यवहारकहियें तेनावेजेदढे १ संश्लेषित
अशुरुद्रव्यवहार ते जे शरीरमारुं हुंशरीरी इत्यादिकसंश्लेषितअसद्रूतव्यवहार २ अ-
संश्लेषितअशुरुद्रव्यवहार ते आपुत्रमारो धनादिकमारा एमकहेवुंतेअसंश्लेषितअसद्रूत
व्यवहार तेचउपचरित अनुपचरित एवेजेदजाणवा.

तथाविशेषावश्यकमाहाजाण्यमांकबुंजे जे व्यवहारनयना मूलवेजेदढे एकवेंहे-
चणरूपव्यवहार बीजोप्रवृत्तिव्यवहार तेवलीप्रवृत्तिनात्रणजेदढे १ वस्तुप्रवृत्ति २
साधनप्रवृत्ति ३ लौकिकप्रवृत्ति तेमांवलीसाधनप्रवृत्तिनात्रणजेदढे १ जे अरिहंत-
नीआज्ञायें शुरुसाधनमार्गे इहलोकसंसारपुनलजोगआशंसादिदोषरहितजेरत्नत्रयी
नीपरिणति परजावत्यागसहित तेलोकोत्तरसाधनप्रवृत्ति २ जेस्याद्वादविना मिथ्या-
जिनिवेशसहित साधनप्रवृत्ति ते कुप्रावचनिकसाधनप्रवृत्ति ३ अनेजेलोकनास्वस्व-

देश कुलनीचालेप्रवृत्ति तेलोकव्यवहारप्रवृत्ति एत्रणप्रवृत्तिकहियें एव्यवहारनयनाजेद जाणवा तिहां छादशसारनयचक्रमां एकेकनयना सोसोजेदकह्याजे तेजैनशासनरहस्य नाजाणजीवे तेग्रंथमांशीधारवा एव्यवहारनयकह्यो.

उज्जरुजुसुअनाणे मुज्जसुयमत्ससोयमुज्जसुउ ॥ सुत्तयश्वाजसु
वत्थु तेणजज्जुसुतोत्ति ॥ १ ॥ उक्तंतिरुज्जुश्रुतंसुज्ञानंबोधरूपं
ततश्चरुज्जुअवक्रमश्रुतमस्यसोयमृज्जुश्रुतंवा अथवा रुज्जुअवक्रं
वस्तुसूत्रयतीतिरुज्जुसूत्रइति कथंपुनरेतदच्युपगतस्य वस्तुनो
वक्रत्वमित्याह पञ्चुपन्नंसंपयमुपपन्नंजंचजस्सपत्तेयं तंरुजुतदेव
तस्सत्थि उवकम्मन्नंतिजमसंतं ॥ २ ॥ यत्सांप्रतमुत्पन्नं वर्त्तमा
नकालीनं वस्तुयच्चयस्य प्रत्येकमात्मायत्तदेवतज्जयस्वरूपं व
स्तुप्रत्युत्पन्नमुच्यते तदेवासौनयः रुजुप्रतिपाद्यते तदेवच वर्त
मानकालीनंवस्तुतस्याजसूत्रस्यास्तिअन्यत्रशेषातीतानागतंपर
कार्यंच यद्यस्मात् असदविद्यमानं ततोअसत्त्वादेवतद्वक्रमिच्च
त्यसावितिअतएवउक्तं निर्युक्तिकृता पञ्चुपन्नगाही उज्जुसुनयवि
हीमुण्येयवोति यतकालत्रयेवर्तमानमंतरेणवस्तुत्वं उक्तंचयतः
अतीतंअनागतंजविष्यति नसांप्रतंतद्वर्तते इतिवर्तमानस्यैव
वस्तुत्वमितिअतीतस्यकारणता अनागतस्यकार्यता जन्यजन
कजावेनप्रवर्तते अतः रुजुसूत्रंवर्तमानग्राहकंतद्वर्तमानं नामा
दिचतुः प्रकारंग्राह्यं ॥

अर्थ ॥ इवे रुजुसूत्रनयकहेते रुजुके० सरखजे श्रुतके० बोधतेरुजुसूत्रकहियें रुजु-
शब्दें अवक्रएटलेसमोटे श्रुतजेने तेरुजुसूत्रकहियें अथवारुजु अवक्रपणे वस्तुनेजाणे
कहे तेरुजुसूत्रकहियें ते वस्तुनोवक्रपणोकेमजाणियें तेकहेते सांप्रतके० वर्तमानपणे
उपनोजेवर्तमानकालेंवस्तुतेरुजुसूत्रकहियें अन्यजे अतीतअनागत तेरुजुसूत्रनीअपेक्षा-
यें अततोतेकेमके अतीततोविणसीगयोते अनेअनागतआव्योनथी तेवारेंअतीतअना-
गत एवेअवस्तुते अनेजेवर्तमानपर्यायेंवर्ते तेवस्तुपणोते जेपूर्वकालपश्चात्काल लेयीव-
स्तुकहेवीते नैगमनयते आरोपरूपते तिहांकोश्रुते जेसंसारीसकर्माजीवने सिद्धसमान
कहेते तेतोअनागतकालें सिद्धअशे तोतमेअनागतने अवस्तुकेम कह्योते तेनोउत्तर जे

हे ज्ञव्यपञ्चानागतज्ञाविमाटेकहेतानथी एतोवर्तमान सर्वशुणनी ठति आत्मप्रदेशेते ते आवरणदोपे प्रवर्ततिनथी तेथीतिरोज्ञावीपणामाटे संग्रहनये कहिये पणवस्तुमां सर्व केवलज्ञानादिशुण ठतावत्ते ते तेमाटेसिद्धकहियेठेये.

अनेजेवस्तु तेनामादिकपर्यायसहितवत्ते ते माटेनामादिकनिक्षेपा तेसर्वकजुसूत्रनयनाज्ञेदहे तथानामादिक त्रणनिक्षेपातोडव्यते अनेजावतेजावते एव्याख्याकारण कार्य जावनी वेंचणकरिये तेमाटेते पणवस्तुमां सहज चारनिक्षेपाते जावधर्मजहे तथा एखस्य कार्यनाकर्त्ताजहे एकरजुसूत्रनावेजेद दिगंबरकहेते १ सूदमकरजुसूत्र २ स्थूलकरजुसूत्र जेवर्तमानकालनो एकसमयतेने सूक्ष्मकरजुसूत्रकहिये अनेजेवहुकाखिते स्थूलकरजुसूत्र एणकालापेक्षीजावते तथाएजावनयते अनेयोगावलंबीपणो तेबाह्यते तेपणडव्यमाटे एकडव्यमध्येगणेतेएकरजुसूत्रनयकह्यो.

शपआक्रोशेशपनमाब्धानमितिशब्दः शपतीतिवाआब्धानयतीति शब्दः शप्यतेआहूयते वस्तुअनेनेतिशब्दः तस्यशब्दस्य योवा च्योर्थस्तत्परिग्रहात्तत्प्रधानत्वात्तनयशब्दः यथाकृतकत्वादिइत्यादिकपंचम्यंतःशब्दोपिहेतुः अर्थरूपकृतकत्वमनित्यत्वगमकत्वा न्मुख्यतयाहेतुरुच्यतेउपचारवस्तुतद्वाचककृतकत्वशब्दोहेतुरजिधीयते एवमिहापिशब्दवाच्यार्थपरिग्रहाडुपचारेणनयोपिशब्दो व्यपदिश्यतेइतिजावः यथाकरजुसूत्रनयस्याजीष्टं प्रत्युत्पन्नं वर्तमानं तथैवइत्यसौशब्दनयः यद्यस्मात्पृथुबुध्नोदरकक्षितमृन्मयं जलाहरणादिक्रियाक्षमं प्रसिद्धघटरूपं जावघटमेवेत्यसौ नतुशेषाननामस्थापनाडव्यरूपान्त्रीन्घटानितिशब्दार्थप्रधानो ह्येषनयः चेष्टालक्षणश्वघटः शब्दार्थोघटचेष्टायां घटतेइतिघटः अतो जलाहरणादिचेष्टांकुवन्घटः अतश्चतुरोपिनामादिघटानि बतःकरजुसूत्रादिशेषिततरं वस्तुइति असौशब्दार्थोपपत्तेर्जावघटस्यैवानेनाज्युपगमादिति अथवाकरजुसूत्रात् शब्दनयःविशेषिततरःकरजुसूत्रेसामान्येनघटोजिप्रेतः शब्देनतुसंज्ञावादिजिनेकधर्मैरजिप्रेतइति तेचसप्तजंगाःपूर्वउक्ताइति ॥

अर्थ ॥ हवेशब्दनयनुं स्वरूपकहियेठेये शपतिके० बोलावे तेनेशब्दकहिये अथवा शपियेबोलाविये वस्तुपणेतेशब्दकहिये तेशब्दजेवाच्यअर्थ तेने अहे एहबोतेप्रधानपणो

जेनयमां तेपणशब्दनयकहिंयें जेमकृतकतेजेकह्यो तेनो हेतुजेधर्मते जेवस्तुमांहोय ते बोलाय एटलेशब्दनुंकारणतो वस्तुनोधर्मथयो जेमजलाहरणधर्मजेमांठे तेनेघटकहि-
र्येंतैयें एमइहांपण शब्देंवाच्यअर्थग्रहेतेमादेतेनयनोनामपण शब्दकहेवायजेमरुजुसूत्र-
नयने वर्त्तमान कालनाधर्मइष्टे तेमशब्दादिकनयने पण वर्त्तमानतानाधर्मजइष्टे.

केमकेपेटेपृथुके० पहोलो बुधके० घोळ संकोचितउदरकलितयुक्त जलाहरणक्रिया-
नेसमर्थ प्रसिद्धघटरूप जावघट तेनेजघटइष्टे पण शेष नामस्थापना अनेद्रव्यरूप
त्रणघटने एशब्दनयघटमानेनही घटशब्दनाअर्थने तेसंकेतनेजघटकहे घटधातुतेचे-
ष्टावाचीठे अतःकारणात्के० एकारणपणामाटे एशब्दनयते चेष्टाकर्त्तानेजघटकहे एटले
रुजुसूत्रनय चारनिक्षेपासंयुक्तने पण घटमाने अनेशब्दनयते जावघटनेजघटमाने ए-
टलोविशेषपणोठे शब्दनाअर्थनी जिहांउपपत्तिहोय तेनेजतेवस्तुपणेकहे एटलेरुजुसू-
त्रनयें सामान्यघटगवेण्यो अनेशब्दनयें सज्ञाव जे अस्तिधर्म तथाअसज्ञाव जेनास्ति-
धर्म तेसर्वसंयुक्तवस्तुने वस्तुपणेंकहे.

एटले वस्तुने शब्देंबोलावतां सातजागेबोलाववो माटेएसतजंगीजेटलाज शब्दन-
यनाजेदजाणवा तेससजंगीनो स्वरूपपूर्वेंकळुंठे एशब्दादिकनय वस्तुनापर्यायने अवलं-
चीने वस्तुनाजावधर्मनाग्राहकठे तेमाटेवस्तुना जावनिक्षेपा एनयेंमुख्यठे धुरनाचारन-
यमां नामादिक त्रणनिक्षेपामुख्यठे एशब्दनयनुंस्वरूपकळुं.

गाथा ॥ जंजंसणंजासइ ॥ तंतंचियसमजिरोहइज्झम्हा सणंत
रथ्यविमुहो तर्जनजंसमजिरूढोत्ति ॥ १ ॥ यांयांसंज्ञांघटादिल
दण्णांजाषते वदतितांतामेवयस्मात्संज्ञांतरार्थविमुखः समजिरू
ढोनयःनानार्थनामाएवजाषते यदिएकपर्यायमपेक्ष्यसर्वपर्यायवा
चकत्वं तथाएकपर्यायाणांसंकरःपर्यायसंकरेचवस्तुसंकरोजवत्ये
वेतिमाज्जूसंकरदोषः अतःपर्यायांतरानपेक्षएवसमजिरूढनयइति ॥

अर्थ ॥ ह्वेसमजिरूढनयनी व्याख्याकहिंयेंतैयें जेशब्दनयतेइंद्र शक्र पुरंदर इत्या-
दिकसर्वइंद्रनानामजेदठे पणएकइंद्रपर्यायवंत इंद्रदेखी तेनासर्वनामकहे उक्तंचविशे-
षावश्यके एकस्मिन्नपिंंडादिकेवस्तुनियावत् इंद्रनशक्रनपुरदारणादयोर्थाघटंते तद्रशे-
नैंद्रशक्रादिवहुपर्यायमपितद्रस्तुशब्दनयोमन्यतेसमजिरूढवस्तुनेवर्मस्यतेइत्यनयोर्जेदः

जे एकपर्यायप्रगटपणे अने शेषपर्यायने अणुप्रगटवे शब्दनय तेटलासर्वनामबोलावे
पण समजिरूढनयतेनबोलावे एटलोशब्दनय तथा समजिरूढनयमां जेदठे माटे ह्वे
समजिरूढनय कहेठे.

घटकुंजादिकमां जेसंज्ञानो वाच्यअर्थदेखाय तेजसंज्ञाकहे जेमांसंज्ञांतर अर्थने विमुखते तेनेसमजिरूढनयकहियें जोएकसंज्ञामध्ये सर्वनामांतरमानियें तोसर्वनोसंकर थाय तेवारेंपर्यायनो जेदपणोरहेनही अनेजेपर्यायांतरहोय तेतोजेदपणेजहोय तेथीपर्यायांतरनो जेदपणोजरह्यो तेमाटेखिंगादिजेदने सापेक्षपणे वस्तुनोजेदपणोजमानवो एस-मजिरूढनयवखाण्यो एनयमांण जेदज्ञाननी मुख्यताहे.

एवंजहसदृश्यो संतोजूतदन्नहाजूत ॥ तेणेवंजूअनउं सदृश्य परोविशेषेण ॥ १ ॥ एवंयथाघटचेष्टायामित्यादिरूपेणशब्दार्थोव्यवस्थितः तद्वत्तितथैवयोवर्त्तते घटादिकोर्थः सएवंसन्भूतो विद्यमानः तदन्नहाजूतत्तिवस्तुतदन्यथाशब्दार्थोद्ध्वनेनवर्त्तते सतत्वतोघटाद्यर्थोपिनञ्जवति किंभूतोविद्यमानःयेनैवमन्यते तेन कारणेनशब्दनयसमजिरूढनयान्यांसकाशादेवंभूतनयो विशेषेणशब्दार्थनयतत्परः अयंहियोषिन्मस्तकारूढं जलाहरणादिक्रियानिमित्तंघटमानमेव चेष्टमानमेव घटमन्यते नतुग्रहकोणादिव्यवस्थितंविशेषतःशब्दार्थतत्परोयमिति वेंजणमड्डेणञ्च वंजणेणोभयंविशेषे इजहधमसद्वंचेष्टा वयातहातंपितेणेवा॥१॥व्यंज्यते अर्थेनेनेतिव्यंजनंवाचकशब्दोघटादिस्तंचेष्टावताएतद्वाच्येनार्थे नविशिनष्टिसएवघटःशब्दोयश्चेष्टावंतमर्थंप्रतिपादयति नान्यइत्येवंशब्दमर्थेननैयत्येव्यवस्थापयतीत्यर्थः तथार्थमप्युक्तलक्षणमजिहितरूपेणव्यंजनेनविशेषयतिचेष्टापिसैवया घटशब्देनवाच्यत्वेनप्रसिद्धयोषिन्मस्तकारूढस्यजलाहरणादिक्रियारूपानतु स्थानतरणक्रियात्मिका इत्येवमर्थं शब्देननैयत्येवस्थापयतीत्यर्थः इत्येवमुज्जयं विशेषयतिशब्दार्थोनार्थः शब्देननैयत्येवस्थापयतीत्यर्थः एतदेवाह्यदायोषिन्मस्तकारूढचेष्टावानर्थो घटशब्देनोच्यतेसघटलक्षणोर्थःसचतद्वाचकोघटशब्दः अन्यदातुवस्त्वंतरस्येवतच्चेष्टाजावादघटत्वं घटध्वनेश्चावाचकत्वमित्येवमुज्जयविशेषकः एवंभूतनयइति ॥

अर्थ ॥ हवेएवंभूतनयनोस्वरूपकहिंयें एवंकेजेमघटचेष्टावाची इत्यादिकरूपे

शब्दनयनोऽर्थकहोते परीतेजेघटादिकऽर्थवर्ते ते एवंके० एमज जेविद्यमानपणे शब्दनाऽर्थने उलंघीनेवर्ते तेतेशब्दनोवाच्यनथी अने शब्दार्थपणोजेमानंपामियें ते वस्तुतेरूपेनही माटेजोशब्दार्थमांथी एकपर्यायपण उठोहोयतो एवंचूतनयतेने तेपणो कहेनही तेमाटे शब्दनयथी तथासमजिरूढनयथी एवंचूतनयतेविशेषांतरडे.

एएवंचूतनयते स्त्रीनेमस्तकेचढ्यो पाणीआणवानी क्रियानोनिमित्त मागेंआवतापणानी चेष्टाकरतोहोय तेनेघटमाने पणघरनेखूणें रहोजेघट तेनेघटकरीमानेनही केमकेते चेष्टाने आणकरतोडेतेमाटे. जेथकीअर्थने व्यंजीयेके०प्रगटकरियें तेनेव्यंजनकहियें व्यंजनतेवाचकशब्दडे तेअर्थनेकहेतेक्रियावंतयको तेनेजतेवस्तुकहे बीजानेनकहे अनेतेहिजअर्थेकहुं जेसकण तेकह्यानेरूपेंविशेषथाय जेमचेष्टाघटशब्दवाचेप्रसिद्धते योषित्के०स्त्रीनेमाथेपाणीलावतो तेघट तथास्यानकेंरहो अथवातरणक्रियाकरताने एवंचूतनयघटकहेनही एशब्देंअर्थ तथाअर्थेंशब्दनेथापेडे एनुंएरहस्यडे जेस्त्रीनेमस्तकेचढ्यो चेष्टावंतअर्थ तेघटशब्देंबोलावे तेथीअन्यथा तेने तेपणेबोलावेनही जेम सामान्यकेवली जे ज्ञानादिकगुणोसमानडे तेने समजिरूढ नय अरिहंतकहे पण एवंचूतनयतो समोसरणादि अतिशयसंपदासहित तथाकेवलीतेइंझादिकेंपूजतां युक्तहोयतेनेज अरिहंतकहे तेविनानकहे वाच्यवाचकनी पूरणतानेकहे एस्वरूपे एवंचूतनयजाणवो.

एसातेनयनाजेद ते विशेषावश्यकने अनुसारेकह्या तेमांनैगमनादसजेद संग्रहना जेद अथवावारकह्या व्यवहारनाजेदआठ अथवाचउदकह्या कृजूसूत्रनाचार अथवा ठ कह्या शब्दनासातजेदकह्या समजिरूढनाबेजेद अनेएवंचूतनो एकजेदकह्यो परीते सर्वनाजेदकह्या बलीनयचक्रमां नयनाजेद सातसोकह्याडे तेपणजाणवा.

एवमेवस्याद्रादरत्नाकरात्पुनर्लक्षणतलुच्यते नीयतेयेनश्रुतास्य प्रामाण्यविषयीकृतस्यार्थस्यशस्तादितरांशौदासीन्यतः संप्रतिप चुरन्निप्रायविशेषेनयःस्वाजिप्रेतादेशादपरांशापलापीपुनर्नयाज्ञा सःससमासतःद्विजेदः अव्यार्थिकःपर्यायास्तिकश्च आद्योनैगम संग्रह व्यवहाररुजुसूत्रजेदाच्चतुर्धा केचित् रुजुसूत्रं पर्यार्थिकं व दंति तेचचेतनांशत्वेनविकल्पस्यरुजुसूत्रेग्रहणात्श्रीवीरशासने मुख्यतःपरिणतिचक्रस्यैवज्ञावधर्मत्वेनांगीकारात् तेषांरुजुसूत्रः अव्यनयेएवधर्मयोर्धर्मिणोर्धर्मधर्मिणोश्च प्रधानोपसर्जनआरो पसंकल्पांशादिज्ञावेनानेकगमग्रहणात्मकोनैगमः सत्चैतन्यमा

त्मनीतिधर्मयोः गुणपर्यायवत्त्वव्यमितिधर्मधर्मिणोः कृष्णमेको
 सुखीविषयासक्तोजीवइतिधर्मधर्मिणोः सूक्ष्मनिगोदीजीवसिद्ध
 समानसत्ताकः अयोगी नोसंसारीतिअंशग्राहीनैगमःधर्मधर्मादी
 नामेकांतिकपार्थक्याजिसंधिनैगमाज्यासः

अर्थ ॥ इवेस्याद्वादरत्नाकराची नयस्वरूपलखियेंतें नयतेके० पमाकीयें जेथकीश्रुत
 ज्ञान स्वरूपप्रमाणे विषयेकीधो जेपदार्थनोअंश तेअंशची इतरके० बीजोजे अंशतेथकी
 उदासीपणोतेनेपक्रिजवावालानोजेअजिप्रायविशेष तेनेनयकहियेएटले वस्तुनाअंश-
 नेग्रहेअनेअन्यची उदासीनपणो तेनयकहिये एकअंशनेमुख्यकरीने बीजा अंशनेउढापे
 तेनयाज्यासकहियें तेनयनावेजेदते एकद्रव्यार्थिक बीजोपर्यायार्थिक तेमांद्रव्यार्थिक-
 ना १ नैगम २ संग्रह ३ व्यवहार ४ ऋजुसूत्र एचारजेदते केटलाक आचार्यते ऋजुसूत्र-
 ने विकल्परूपमाटे जावनयगवेषेते तेरीते द्रव्यार्थिकना त्रणजेदते.

इवेनैगमनयचतुं स्वरूपकहेते जेधर्मनेप्रधानपणे अथवागौणपणे अथवा धर्मीने प्र-
 धानपणे अथवा गौणपणे तथाधर्मधर्मीएवेउने प्रधानपणे तथागौणपणे जेगवेषवो ए-
 टलेधर्मीनी प्राधान्यता तेवारेपर्यायोनी प्रधानताथची अनेजिहांधर्मीनोप्रधानपणो
 तिहांद्रव्यनोप्रधानपणो तेमजगौणपणो तथाधर्मधर्मीनो प्रधानगौणपणो एरीतेजेद्र-
 व्यपर्यायनो गौणप्रधानपणानी गवेषणारूप ज्ञानोपयोग तेनैगमनयजाणवो तेनावो-
 धने नैगमबोधकहिये तेनाउदाहरण कहेते.

सत्के०उतापणे चैतन्यके०जाणपणो एवेधर्ममध्ये एकधर्मपक्षमुख्यपणेगणे अनेवी-
 जानेगौणपणे नगवेषे एरीतें नैगमनयजाणवो इहांचैतन्यनामेजे व्यंजन पर्यायतेने प्र-
 धानपणेगणे केमकेचैतन्यपणो तेविशेषगुणते अने सत्त्वनामाव्यंजनपर्यायते तेसकल-
 द्रव्यसाधारणते तेमाटेतेने गौणपणेलेखचे एनैगमनोप्रथमजेदकह्यो.

तथावल्लीवस्तुपर्यायवत्त्वव्यं एमबोलवुंते धर्मीनैगमते इहांपर्यायवत्त्वव्यं एमव-
 स्तुते इहांद्रव्यनोमुख्यपणो वल्लीवस्तुनेपर्यायवत्त्वकहेवुं ते वस्तुनोगौणपणो अनेपर्याय-
 नोमुख्यपणो इहांउजयगोचरपणामाटे एनैगमनोबीजोजेदकह्यो.

कृष्णमेकःसुखीविषयासक्तोजीवइतिधर्मधर्मिणोरिति इहांविषयासक्तजीवाख्य जेध-
 र्मीना मुख्यताना विशेषपणाची सुखलक्षणधर्मनीप्रधानता तेविशेषणपणेकरीने धर्म-
 धर्मीने आलंबने एत्रीजनैगम जेवारेधर्म तथाधर्मिएवेने अवलंबे ग्रहणकरे तेवारेसं-
 पूर्णवस्तुनोग्रहणथचो तेवारेज्ञाननेप्रमाणकह्यो तिहांउत्तरद्रव्यपर्यायतेबेहुनेप्रधानपणे
 अनुभवतो जेज्ञानप्रमाणथाथ इहांबिपक्षनेविषे एकनीगौणता बीजानीमुख्यतालेइने

ज्ञानथायडेतेमाटे नयकहियें तथावलीसूक्ष्मनिगोदिजीव तेसमानसत्तावंतडे अथवा
अयोगीकेवलीजिनतेने संसारीकहेतुं तेअंशनैगम.

हवेनैगमाज्यासकहेडे वस्तुमाधर्मअनेकडे तेएकांतेमाने पणएकबीजाने सापेक्ष-
पणेनमाने एटलेएकधर्मनेमाने अनेबीजाधर्मनेनमाने तेनैगमाज्यासकहियें एडुर्नय
जाणवो केमके अन्यनयनेगवेषेनही माटेजेमआत्मानेविषे सत्वतथाचैतन्य एधर्मजि-
न्नजिन्नडे तेमांचैतन्यपणोनमाने ते नैगमाज्यासकहियें एटलेनैगमनयकह्यो.

यथात्मनिसत्वचैतन्येपरस्परंजिन्ने सामान्यमात्रग्राहीसत्ता परा
मर्शरूपसंग्रहः सपरापरजेदात्तद्विविधः तत्रशुद्धद्रव्य सन्मात्र
ग्राहकःपरसंग्रहः चेतनालक्षणोजीवित्यपरसंग्रहः सत्ताद्वैतस्वी
कुर्वाणः सकलविशेषान्निराचक्षाणः संग्रहाज्ञासः संग्रहस्थैक
त्वेन एगेआयाइत्यनभिज्ञानात् सत्ताद्वैतएवआत्माततःसर्ववि
शेषाणांतदितराणांजीवाजीवादि द्रव्याणामदर्शनात् द्रव्यत्वा
दिनावांतरसामान्यानिमन्वानस्तद्वेदेषुगजनिमीलिकामवलंब
मानःपरापरसंग्रहः धर्माधर्माकाशपुञ्जलजीवद्रव्याणामैक्यं द्रव्य
त्वादिजेदादित्यादिद्रव्यत्वादिकंप्रतिजानानस्तद् विशेषान्निन्दु

वानस्तदाज्ञासः यथाद्रव्यमेवतत्त्वं तत्त्वपर्यायाणामग्रहणाद्विपर्यासइतिसंग्रहः

अर्थ ॥ हवेसंग्रहनयकहेडे सामान्यमात्र समस्तविशेषरहित सत्यद्रव्यत्वादिकने
ग्रहेवानोडेखजावजेनोते संके० पिरूपणेविशेषराशीनेग्रहे पणव्यक्तपणेनग्रहे खजाति-
नादीगजे इष्टअर्थतेने अविरोधेंकरीने विशेषधर्मोने एकरूपपणेजेग्रहणकरवो तेसंग्रह
नयकहियें एजावनाडे तेनाबेजेदडे १ परसंग्रह २ अपरसंग्रह तेमां अशेषविशेषोदा-
सीनंजजमानंशुद्धद्रव्यं सन्मात्रमजिमन्यमानःपरसंग्रहइति जेसमस्तविशेषधर्मस्थाप-
नानीजजनाकरतो एटलेविशेषपणाने अणग्रहतोथको शुद्धद्रव्य सत्तामात्रप्रतेमाने
जेमद्रव्यपरसंग्रह विश्वएकसत्पणामाटे एमकह्याथी ठतापणाना एकपणातुं ज्ञानथा-
यडे एटलेसर्वपदार्थनोएकपणेग्रहणडे तेपरसंग्रहकहियें.

तथाजेसत्तानो अद्वैतस्वीकारे अने द्रव्यांतरजेदनमाने समस्तविशेषपणाने ना क-
हेतोथको जेग्रहणकरे तेअद्वैतवादिवेदांत तथासांख्यदर्शन एपरसंग्रहाज्ञासडे केमके
जेजेधर्म ठतादेखायडे तथाद्रव्यांतरपणो तेनेनमाने माटे परसंग्रहाज्ञासकहियें अने
जेनतो विशेषसहित सामान्यनेग्रहेडे माटेसंग्रहनयकहियें.

द्रव्यत्वादिन्यांतरसामान्यानिमत्वातः तद्भेदेषु गजनिमीलिकावलंबमानः अपरसंग्रहः द्रव्यजे जीवअजीवादिक जेअवांतरसामान्यनेमानतो अनेजीवनेविषे प्रतिजीवनो विशेषज्ञेद जव्य अजव्यसम्यक्तमिथ्यात्वी नरनारकादिजेज्ञेद तेनेगजनिमीलिकाके मास्ताश्येनगवेषवो तेअपरसंग्रहकहिये अनेद्रव्यने सामान्यपणेमाने पणखद्रव्यनी परिणामिकतादिक धर्मेनेनमाने तेअपरसंग्रहाज्ञासकहिये एसंग्रहनयनुस्वरूपकछुं.

संग्रहणेचगोचरीकृतानामर्थानांविधिपूर्वकमवहरणं येनाजिसंधि नाक्रियतेसव्यवहारः यथायत्सततद्रव्यंपर्यायश्चैत्यादियः पुनरपरमार्थिकंद्रव्यंपर्यायप्रविजागमाजिप्रैतिसव्यवहाराज्ञासः चार्वाकदर्शनमिति व्यवहारदुर्नयः

अर्थ ॥ हवेव्यवहारनयकहेढे संग्रहनयेंग्रह्याजे वस्तुनासत्वादिकधर्म तेनेजगुणजेदे वेहेच जिनजिनगवेषे तथापदार्थनीगुणप्रवृत्ति तेनेजमुख्यपणेगवेषे तेव्यवहारनयकहिये जेमद्रव्यहेतेनाजीवपुजलादिकपर्यायना क्रमजावी तथासहजावी एरीतेंबेजेदढे तेमावलीजीवबेप्रकारें १ सिद्धना २ संसारी तेमजपुजलनावेजेद परमाणुतथाखंड इत्यादिक कार्यजेदे जिनमाने तथाक्रमजावीपर्यायनावेजेद एकक्रियारूप बीजोअक्रियारूप इम वेहेचणजे सामर्थ्यादिकगुणजेदेपने तेसर्व व्यवहारनयजाणवो अनेजेपरमार्थविना द्रव्यपर्यायनोविजागकरे ते व्यवहाराज्ञासजाणवो.

जेकल्पनाकरीजेदेवेचे तेचार्वाकमतप्रमुख एव्यवहारनोदुर्नयहे जेमचार्वाकप्रमाणपणें ठतोजीवपणो लोकप्रत्यक्षां दृष्टिगोचर नथी आवतो ते माटे जीव नथी एमक अनेजगत्मांपंचभूतादिकवस्तुनथी एमकल्पनाकरी शुल्लोकेनेकुमार्गेप्रवर्त्तावे ते व्यवहारदुर्नयकहिये एव्यवहारनयनुस्वरूपकछुं

इत्युक्तं जुवर्तमानस्य गस्याधिपर्यायमात्रप्राधान्यतः सूत्रयतु अजिप्रायः रुजुसूत्रः तथानोपयुक्तः ज्ञानीदर्शनोपयुक्तः दर्शनी कषायोपयुक्तः कषायीसमतोपयुक्तः इति श्लोकादिकीवर्तमानापलापीतदाज्ञासः यथातथागतमतइति ॥

सामान्य हवेरुजुसूत्रनयकहेढे रुजुके सरलपणेअतीतअनागतने अणगवेषतो अर्थ ॥ एव्यवर्त्तता जेपदार्थनापर्यायमात्र तेने प्रधानपणे सूत्रके गवेषे ते रुजुसूत्रनयकहिये तेज्ञाननेउपयोगें वर्तताने ज्ञानीकहे दर्शनपयोगें वर्तताने दर्शनी कहे कषायपणेवर्तताजे कषायीकहे समतानेउपयोगेंवर्तताजीवने सामायकवर्तकहे श्वांकोइपुढेजे उपरकह्यामुजबतो रुजुसूत्र तथा शब्दनय एबेएकजथायहे तेनेउ-

त्तरकहेते जेविशेषावश्यकमांकहुंते कारणयावत् ऋजुसूत्रः एतद्वेज्ञाननेकारणपणे वर्ततो तेऋजुसूत्रग्रहेते अनेजेजाणपणारूप कार्यपणेथाय तेशब्दनयकहियेंएफेरते.

वर्तमानकालनेपण ग्रहण न करे तेऋजुसूत्राज्ञासकहियें जेठताज्ञावनेअठताकहे अथवाविपरीतकहे जेमजीवनेअजीवकहे अजीवनेजीवकहे इत्यादिक ते गत के० बौद्धनोमतते जेठतोसदासर्वदावर्ततो जीवादिद्रव्य तेनापर्यायने पलटवे सर्वथाद्रव्यने विनासिकमाने तेनेऋजुसूत्रनयाज्ञासाक्षिप्रायजाणवो एऋजुसूत्रनयकह्यो.

एकपर्यायप्राग्ज्ञावेनतिरोज्ञाविपर्यायग्राहकशब्दनयः कालादि जेदेनध्वनेरर्थजेदंप्रतिपाद्यमानः शब्दः जलाहरणादिक्रियासमर्थ एवघटः नमृत्पिमादौ तत्त्वार्थवृत्तौशब्दवशादर्थप्रतिपत्तिः तत्कार्थमेववर्तमानवस्तुतथामन्वानः शब्दनयः शब्दानुरूपंअर्थपरिणतं द्रव्यमिद्वितित्रिकालत्रिखिगत्रिवचनप्रत्ययप्रकृतिभिः समन्वितमर्थमिद्विति तज्जेदेतस्यतमेवसमर्थप्रमाणस्तदाज्ञासः

अर्थ ॥ ह्वेशब्दनयकहेते जेवस्तुनाएकपर्यायने प्रगटदेखावे बीजाशब्दवाचकपर्यायने तिरोज्ञावें अणप्रगटवेंपणतेपर्यायनेग्रहे अथवाकालत्रण वचनत्रण लिंगत्रण तेनेजेदें शब्दनोजेदपडे तेजेदेंअर्थनेकहे अथवा जलाहरणादि समर्थनेघटकहे तथाकुंजादिक चिन्हपर्यायजेदलावे तेदलानो अर्थवर्ततोनेदेखाय तोपण तेनेनाम कहीबोलावे एम जेमां कार्यनोसामर्थ्यवंतपणोते तेनेग्रहे पण माटीना पिंरुने घट कहेनही तेशब्दनयकहियें अनेजे संग्रह तथानैगमनयवालोकाहे ते सत्तायोग्यता अंशनाग्राहकते तथातत्त्वार्थटीकामध्ये शब्दवशाथीअर्थपन्निवर्जवो तेशब्देंबोलावतोहोय जे अर्थतेवस्तुमां धर्मपणेप्रगटदेखाय तेनेज तेवस्तुमाने एनयने शब्दानुजायी अर्थपरिणमतजेवस्तु तेनेवस्तुकहेते कालखिगादिजेदें अर्थनोजेदते ते जेद तेम ते धर्मवस्तुमाने तेशब्दनयकहियें अनेतेअर्थविना तेवस्तुमध्ये तेपणोवर्ततो देखातो नथी तेनेते वस्तुपणोसमर्थनकरे तेशब्दाज्ञासकहिये एतद्वेशब्दनयकह्यो.

एकार्थावलंबिपर्यायशब्देषुनिरुक्तिजेदेनजिन्नमर्थं समजिरोहन्स मज्जिरूढः इंदनादिंश्चः शकनात्तक्रः पुरदारणात् पुरंदरःइत्यादि पुयथापर्यायध्वनिनामाभिधेयनानात्वमेवकदीकुर्वाणस्तदाज्ञासः यथाइंश्चःशक्रःपुरंदर इत्यादिजिन्नाभिधेये

अर्थ ॥ ह्वेसमजिरूढनयकहेठे जेएकपदार्थनेअविलंबी जेटलासरिखानाम तेट-
लापर्यायनामथया तेपर्यायनामजेटलाहोय तेटलानिरुक्तिव्युत्पत्तिजिन्नहोय तेअर्थनो
पणजेदहोय तेअर्थने शं के० सम्यक्प्रकारें आरोहतो एटलेएटलासर्वअर्थसंयुक्तजेहो-
य तेसमजिरूढनयकहियें जेमइंद्रादिधातु परमैश्वर्यनेअर्थठे तेपरमऐश्वर्यवंतनेइंद्रक-
हियें तथाशकनकहेतानविनविशकियुक्तने शककहियें पुर के० दैत्यने दरे के० विदारे
तेपुरंदर अनेशचिजेइंद्राणी तेनोपतिस्वामी तेशचीपतिकहियें एटलासर्वधर्म तेइंद्रमां
ठे तेमाटेजेदेवलोकनोधणीठे तेनेइंद्रप्वेनामैं बोलावेठे बीजानामादिकइंद्रने एनामेन
बोलावे जेटलापर्यायनामठे तेनाजेअर्थथाय तेसर्वनेजिन्नजिन्नअर्थकहेठे पण एकार्य
नजाणेतें समजिरूढाज्ञासकहिये एटलेंसमजिरूढनयकह्यो.

एवंजिन्नशब्दवाच्यतत्वाच्चब्दानांस्वप्रवृत्तिनिमित्तभूतक्रियावि
शिष्टमर्थवाच्यत्वेनाच्युपगच्छेवंभूतः यथाइंदनमनुभवमिंद्रः
शकनाच्चक्रः शब्दवाच्यतयाप्रत्यक्षस्तदाज्ञासः यथा विशिष्ट
चेष्टाशून्यं घटाख्यवस्तुनः घटशब्दवाच्यं घटशब्दज्व्यवृ
त्तिभूतार्थशून्यत्वात् पटवदित्यादि

अर्थ ॥ ह्वेएवंभूतनयकहेठे शब्दनीप्रवृत्तिनो निमित्तभूतजेक्रिया तेविशिष्टसंयुक्त
जेअर्थ तेनेवाच्यजेधर्म तेनेजेपहोंचतोहोय एटलेतेकारणकार्यधर्मसहिततेनेएवंभूतनय
कहियें तथा ऐश्वर्यसहित तेइंद्रशक्ररूप सिंहासनेवेशेतेशक्र शचि के० इंद्राणीनेसा-
थेवेठो तेवारेंशचीपतिकहे एटलेजेशब्दना जेटलापर्याय तेसर्वतेमांपहोंचताजावने ते
नामकहिवोलावे अनेजेपर्यायपहोंचतोदेखेनहीतेपर्यायनीनाकहे जिहांसुधीएकपर्याय
ऊणोठेतिहांसुधी समजिरूढनयकहियें अने सर्ववचनपर्यायनेपहोंचे तेवारेंएवंभूतनयक-
हियें जेपदार्थनोनामजेदनो जेददेखीनेपदार्थनीजिन्नताकहे तेएवंभूतनयाज्ञासकहिजे
नामजेदेंतेवस्तुजजिन्न जेम हाथी घोडाहिरण्यजिन्नठे तेमजिन्नपणोमाने जेमअर्थजि-
न्नपणामाटे घटथी पट जिन्न ठे तेमइंद्रपणाथी पुरंदरपणोजिन्नमाने तेएवंभूतनयनोडु-
नयजाणवो एटलेएवंभूतनयकह्यो एरीतेसातनयनी व्याख्या कही.

अत्र आद्यनयचतुष्टयमविशुद्धपदार्थप्ररूपणाप्रवणत्वात् अर्थ
नयानामज्व्यत्वसामान्यरूपानयाः शब्दादयो विशुद्धनयाः श
ब्दावलंब्यार्थमुख्यत्वादाद्यास्तेतत्त्वजेद्वारेणवचनमिहंतिशब्दन
यास्तावत्समानलिङ्गानां समानवचनानांशब्दानां इंद्रशक्रपुरंद

रादीनांवाच्यं जावार्थमेवाजिन्नमच्युपैति नजातुचित्जिन्नवचनं
वाशब्दंस्त्रीदाराः तथाआपोजलमितिसमजिरूढवस्तुप्रत्यर्थश
ब्दनिवेशादिंशशक्रादीनांपर्यायशब्दत्वंनप्रतिजानीते अत्यंतजि
न्नप्रवृत्तिनिमित्तत्वादजिन्नार्थत्वमेवानुमन्यते घटशक्रादिशब्दा
नामिवेति एवंभूतःपुनर्यथासम्भाववस्तुवचनगोचरं आपृच्छती
तिचेष्टाविशिष्टएवार्थोघटशब्दवाच्यःचित्रालेख्यतोपयोगपरिणत
श्चचित्रकारः चेष्टारहितस्तिष्ठनघटोनघटःतद्धृदार्थरहितत्वात्
कूटशब्दवाच्यार्थवन्नापिजुंजानः सयानोवाचित्रकाराजिधाना
जिधेयश्चित्रज्ञानोपयोगपरिणतिशून्यत्वाजोपालवदेवमजेदजेदा
र्थवाचिनो नेकैकशब्दवाच्यार्थावलंबिनश्चशब्दप्रधानार्थोपसर्ज
नाब्धदनयाइतितत्त्वार्थवृत्तौ एतेषुनैगमः सामान्यविशेषोत्रय
ग्राहकः व्यवहारविशेषग्राहकः अव्यार्थावलंबिरुजुसूत्रविशेषग्रा
हकएव एतेचत्वारः अव्यनयाः शब्दादयः पर्यायार्थिकविशेषाव
लंबीजावनयाश्चेति शब्दादयोनामस्थापनाव्यनिक्षेपादवस्तुत
याजानाति परस्परसापेक्षाःसम्यक्दर्शनिप्रतिनयंजेदानांशतं ते
नसप्तशतंनयानामितिअनयोगधारोक्तत्वात्ज्ञेयं.

अर्थ ॥ एसातनयमां आद्यनाचारनय जेते तेअविशुद्धे शामाटे के जे पदार्थ के० अ-
व्य तेनेसामान्यपणेकहेवाना अधिकारीते एनयतुंकिहांएकअर्थनय एपणनामते तेअर्थ-
शब्देअव्यलेखुं तथाशब्दादिकत्रणनयते शुद्धनयते केमके शब्दनाअर्थनी एनेमुख्यता
तेपेहेलानयते जेदपणेवचननेवांतेते अनेशब्दादिकनयते लिंगादिके अजेदवचने अजेद
कहे तथाजिन्नवचनने जिन्नार्थकहीमाने अनेसमजिरूढते जिन्नशब्दतेनेवस्तुपर्यायन
माने तथाएवंभूतते जिन्नगोचरपर्यायने जिन्नमाने जेचेष्टाकरतोहोय तेनेघटकहे पण
खूणेपड्योघटकहेनही चित्रामकरतोहोय तथातेजउपयोगेंवर्ततोहोय तेनेचित्रकार
कहेपणतेजचित्रकारसुतोहोय अथवाखावाबेगोहोय तेनेचित्रकारनकहे केमकेतेउप-
योगेंरहितते माटेएनयतेशब्द तथाअर्थनेअजेदपणोमानेते अनेअर्थधीशून्यशब्दते
प्रमाणनथी अनेशब्दप्रधान अर्थतेअव्यने गौणपणेवर्तता शब्दादिकत्रणनयते एम.त-
त्त्वार्थटीकामध्येकह्योते.

एसातनयनेविषे पेदेखोनैगमनयते सामान्यविशेषबेहुनेमानेडे संग्रहनय ते सामान्यनेमानेडे व्यवहारनयविशेषनेमानेडेअने द्रव्यार्थावलंबीडे तथाऋजुसूत्रतोविशेषग्राहकडे एचारतेद्रव्यनयडे अनेपाठला शब्दादिकत्रणनयते पर्यायार्थिक विशेषावलंबी जावनयते तथाशब्दादिकनयते नामस्थापनाद्रव्य एपेदेलात्रणनिक्षेपाने अवस्तुमानेडे तिन्हसहनयाणंअवबू एअनुयोगद्वारसूत्रनुंवचनडे एसातेनयपरस्पर सापेक्षपणे ग्रहेते समकेतिजाणवा अनेजो एनय परस्परविरोधीहोय तोमिथ्यात्वी जाणवा तथाएकेकानयना सोसोजेदथायडे एमसातेनयनामली सातसोजेदथायडे एअधिकार श्रीअनुयोगद्वारसूत्रथीकहोडे.

पूर्वपूर्वनयःप्रचुरगोचरःपरास्तुपरिमितविषयाः सन्मात्रगोचरात् संग्राहातनैगमोजावाजावजूमित्वाद्भूरिविषयः वर्तमानविषयाः ऋजुसूत्राद्व्यवहारस्त्रिकाखविषयत्वात्बहुविषयकालादिजेदेनजि न्नाथोपदर्शनात् जिन्नादृष्टसूत्रविपरीतत्वान्महार्थःप्रतिपर्यायमशब्दमर्थजेदमजीप्सितःसमजिरूढाब्जब्दप्रचूतविषयः प्रतिक्रियां जिन्नमर्थप्रतिजानात्एवंचूतात् समजिरूढः महान्गोचरःनयवा क्यमपिस्वविषयेप्रवर्तमानंविधिप्रतिषेधान्यांससजंगीमनुब्रजति असंग्राहीनैगमः सत्ताग्राहीसंग्रहः गुणप्रवृत्तिलोकप्रवृत्तिग्राही व्यवहारः कारणपरिणामग्राहीऋजुसूत्रः व्यक्तकार्यग्राहीशब्दःपर्यायांतरजिन्नकार्यग्राही समजिरूढःतत्परिणाममुख्यकार्यग्राही एवंचूतः इत्याद्यनेकरूपोनयप्रचारः जावंतियावयणप्पहा ॥ तावतियाचेवहुंतिनयवाया ॥ इतिवचनात् उक्तोनयाधिकारः

अर्थ ॥ एप्रकारे पूर्वकेपूर्वलोजेनैगम नय तेनो विस्तारघणोजाणवो अनेतेथी ऊपरलोनयतेनो परिमितविषयडे एटळे थोकोविषयडे केमकेसत्तामात्रनुंग्राहकसंग्रहनयडे ठतिसत्ताने संग्रहनयग्रहे अनेनैगमते उताजाव अथवा संकल्पपणे अठता जाव सर्वनेग्रहे अथवासामान्यविशेष वेधर्मनेग्रहे तेमाटेनैगमनोविषयघणोडे. तथा संग्रहनयते सत्तागत सामान्यविशेष बेहुनेग्रहेडे अनेव्यवहारते सत्एकविशेषनेज ग्रहेडे माटेसंग्रहनयथी व्यवहारनयनो विषयथोकोडे अने व्यवहारनयथी संग्रहनय ते बहुविषयीडे

तथाऋजुसूत्रनय ते वर्त्तमानविशेषधर्मनो ग्राहकडे अनेव्यवहारधी ऋजुसूत्रनयते काल-
विषयनोग्राहकडे तेमाटेव्यवहार बहुविषयीडे अने व्यवहारधी ऋजुसूत्रअल्पविषयीडे
ऋजुसूत्रनयते वर्त्तमानकालग्रहे अनेशब्दनयकालादि वचनखिंगधी वेहेंचताअर्थनेग्रहे
अने ऋजुसूत्रनयतेवचनखिंगने जिन्नपारुतोतधी तेमाटे ऋजुसूत्रधी शब्दनयअल्पवि-
षयीडे ऋजुसूत्रबहुविषयीडे अनेशब्दनय सर्वपर्यायनो एकपर्यायनेग्रहताग्रहे अनेस-
मजिरूढतेजेधर्मव्यक्त तेवाचकपर्यायनेग्रहे तेमाटे शब्दनयधी समजिरूढनय ते अ-
ल्पविषयीडे केमके समजिरूढते पर्यायनोसर्वकालगवेष्योडे अने एवंचूतनयते प्रति-
समये क्रियाजेदें जिन्नार्थपणो मानतोअल्पविषयीडे तेमाटे एवंचूतधी समजिरूढब-
हुविषयीजाणवो अने एवंचूत अल्पविषयी जाणवो.

जेनयवचनडे तेपोतानानयने खरूपेंअस्तिडे अनेपरनयनाखरूपनी तेमांनास्तिडे ए-
मसर्वनयनी विधिप्रतिषेधेंकरीने सप्तजंगीरूपजे पणनयनीजेसप्तजंगी ते विकलादेशी
जहोय अनेजेसकलादेशीसप्तजंगी तेप्रमाणडेपणनयनीसप्तजंगीनरूपजे.

ऊकंच रत्नाकरावतारिकायां विकलादेशस्वजावाहिनयसप्तजंगीवस्त्वंशमात्रप्ररूप-
कत्वात् सकलादेशस्वजावनुंप्रमाणसप्तजंगी संपूर्णवस्तुस्वरूपप्ररूपकत्वात्एवचनडे एट-
लेयथायोग्यपणेनयनोअधिकार कळो.

सकलनयग्राहकंप्रमाणं प्रमाताआत्माप्रत्यक्षादिप्रमाणसिद्धः
चैतन्यस्वरूपः परणामीकर्तासाक्षात्प्रोक्तास्वदेहपरिमाणः प्र-
तिदेवजिन्नत्वेनैवपंचकारणसामग्रीतः सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रि
साधनात्साधयतेसिद्धिः स्वपरव्यवसायिज्ञानंप्रमाणं तद्विवि-
धप्रत्यक्षपरोक्षजेदात्स्पष्टंप्रत्यक्षापरोक्षमन्यत् अथवाआत्मोप-
योगताइंद्रियद्वाराप्रवर्तनेनयतज्ञानंतत्प्रत्यक्षं अवधिमनपर्यायौ
देशप्रत्यक्षो केवलज्ञानंतुसकलप्रत्यक्षंमतिश्रुतेपरोक्षे तच्चतु-
र्विधं अनुमानोपमानागमार्थापत्तिजेदात् खिंगपरामर्शोनुमानं
खिंगंचाविनाचूतवस्तुकंनियतंज्ञेयंयथागिरिछुहिरादौव्योमावलं
बिधूमलेखांदृष्ट्वाअनुमानंकरोति पर्वतोवन्हिमान्धूमवत्वात् य-
त्रधूमस्तत्राग्निः यथामहानसं एवंपंचावयवशुद्धं अनुमानं य-
थार्थज्ञानकारणं सदृश्यं।वलंबनेनाज्ञातवस्तुनांयतज्ञानंउपमान

ज्ञानं यथागोस्तथागवयः गोसादृश्येन अदृष्टगवयाकारज्ञानं
 उपमानज्ञानं यथार्थोपदेशापुरुषाप्तः सहजकृष्टोवीतरागः
 सर्वज्ञ एव आतोक्तवाक्यं आगमः उपदेशादज्ञानादि दोषर
 हितत्वात् अर्हतः वाक्य आगमः तदनुयायिपूर्वापरविरुद्धं मि
 थ्यात्वासंयमकषायत्रांतिरहितं स्याद्वादोपेतं वाक्यं अन्येषां शि
 ष्टानामपि वाक्यं आगमः लिंगग्रहणादज्ञेयज्ञानोपकारकं अर्थाप
 त्तिप्रमाणं यथापीनो देवदत्तो दिवान्भुंक्ते तदा अर्थाजत्रौ भुंक्ते एव
 इत्यादि प्रमाणपरिपाटी गृहीतजीवाजीवस्वरूपः सम्यक्ज्ञानी उच्यते

अर्थ ॥ हवे प्रमाणनुं स्वरूपकहेठे सर्वनयना स्वरूपने ग्रहणकरनारो तथा सर्वध-
 र्मेनो जाणंगपणोठेजेमां षड्वुंजेज्ञानतेने प्रमाणकहियें जेप्रमाणतेमापवानुं नामढे त्र-
 ण जगतनासर्वप्रमेयेने मापवानुं प्रमाण तेज्ञानढे अनेतेप्रमाणनो कर्त्ता आत्मातेप्रमाता
 ठे तेप्रत्यक्षादिप्रमाणे सिद्ध केणहेखोठे चैतन्यस्वरूपपरिणामीठे वलीजवनधर्मथी उ-
 त्पादव्ययपणे परिणमेठे तेमाटेपरिणामिकठेतथाकर्त्ताठे तथाजोक्ताठे जेकर्त्ताहोय ते-
 जजोक्ताहोय जोक्तापणाविना सुखमयीकहेवायनही तेचैतन्यसंसारपीपणेस्वदेहपरिमा-
 णे प्रतिक्षेपकेप्रत्येकें शरीरजिन्नपणामाटे जिन्नजीवठे तेजीवपांचकारणनी सामग्री
 पामीने सम्यक्दर्शन सम्यक्ज्ञान सम्यक्चारित्रनेसाधवाथी संपूर्णअविनाशी निर्मल
 निःकलंकअसहाय अग्रयास स्वगुणनिरावरण स्वकार्यप्रवृत्तिअक्षर अन्याबाधसुखमयी
 एवीसिद्धता निःपन्नतानीपजे एजसाधनमार्गठे.

स्वशब्देकरीआत्मा परशब्देपरद्रव्य स्वआत्माथीजिन्न अनंतापरजीवधर्मादिक ते-
 नाव्यवसायीव्यवहेदकजेज्ञान तेनेप्रमाणकहियें तेनामूलजेदवेठे एकप्रत्यक्ष बीजो प-
 रोक्ष तिहांसपष्टज्ञानते प्रत्यक्षकहियें तेथीइतरकेबीजो जे अस्पष्टज्ञानते परोक्षकहियें
 अथवा आत्माना उपयोगथी इंद्रियनीप्रवृत्तिविना जे ज्ञानते प्रत्यक्षकहियें तेना बे जे-
 दठे एकदेशप्रत्यक्ष बीजोसर्वप्रत्यक्ष तेमांअवधिज्ञान तथामनपर्यवज्ञान ते देश प्रत्य-
 क्षठे केमके अवधिज्ञान एकपुजलपरमाणुने द्रव्येंतथाक्षेत्रें अने कालें तथाजावें के-
 टलाकपर्यायनेदेखे तथामनपर्यवज्ञानी मननापर्यायने प्रत्यक्षाजाणे पण बीजाद्रव्यने न
 जाणे माटेबहुज्ञानने देशप्रत्यक्षकहियें कारणके देशथीवस्तुनेजाणे पण सर्वथीनजा-
 णेमाटे अने केवलज्ञान ते जीवतथाअजीवरूपीतथाअरूपीसर्वलोकालोकना त्रणका-
 लना सर्वजावने प्रत्यक्षपणेजाणे माटे सर्वप्रत्यक्षकहियें.

તથામતિજ્ઞાન અનેશ્રુતજ્ઞાન એવેઅસ્પષ્ટજ્ઞાનને માટેપરોક્તે તેપરોક્તપ્રમાણના ચારજેદહે ૧ અનુમાનપ્રમાણ ૨ ઉપમાનપ્રમાણ ૩ આગમપ્રમાણ ૪ અર્થોપત્તિપ્રમાણતિ-
હાંચિન્હેકરીને જેપદાર્થનેઊલ્લેખવું તેનેલિંગકહિયેં તેપરામર્શકેપસંજ્ઞાલવાથી જેજ્ઞાન
થાય તેનેઅનુમાનજ્ઞાનકહિયેં લિંગતે જેવિના તેવસ્તુહોયજનહી તે તેવસ્તુનુંલિંગજા-
ણવું તેલિંગનેદેખવાથી વસ્તુનોનિર્ધારકરવો તેઅનુમાનપ્રમાણજાણવો.

જેમગિરિગુહિરનેવિષે આકાશાવલંબી ધૂમનીરેષાદેહીને અનુમાનકરેજેપર્વત અ-
ગ્નિસહિતહે ૫ પદ્મ તથાસાઘ્યકહ્યો જેપદ્મતેપર્વત અનેસાઘ્યતે અગ્નિવંતપણો સાધવો તે
હેતુ જેધૂમ્રવંતપણામાટે ઇટલેજિહાંધૂમ્રહોય તિહાંઅગ્નિઅવશ્યહોયજ આકાશને પો-
હાંચતી જેધૂમ્રરેષાતે અગ્નિવિનાહોયનહી તિહાંદૃષ્ટાંતકહેહે.

જેમમાહાનસકેપરસોદ્વિષ્ટાએ તેરસોડાનેવિષે ધૂમ્રતથાઅગ્નિનેજેલાદીઠા તેમાટેદ્વિહાં
આઅમુકપર્વતનેવિષેધૂમ્રહે તોતિહાંનિશ્ચેથીઅગ્નિહેજ એહવીવ્યાસિ નિર્ધારીનેજ્ઞાનકરવો
તેપંચાવયવેં શુદ્ધઅનુમાનપ્રમાણકહિયેં તેઅનુમાનપ્રમાણ મતિજ્ઞાન તથા શ્રુતજ્ઞાનનું
કારણહે તેઅનુમાનેજે યથાર્થજ્ઞાનથાય તેનેમાનકેપ્રમાણકહિયેં અને જે અયથાર્થ-
જ્ઞાન થાય તે પ્રમાણ નહી.

તથાસરિલાવલંબીપણે અજાણીવસ્તુનો જેજાણપણોથાય જેમ ગો કેવ બલદ તેમ ગ-
વય કેવ ગવો ૫ ગો સરિલો ગવયનુંજ્ઞાનથયું તેઉપમાનપ્રમાણકહિયેં.

યથાર્થજાવનો ઉપદેશકજેપુરુષ તેઆસકહિયેં તેઝલ્કૃદ્વિષ્ણુ ઘીતરાગરાગદ્વેષરહિ-
તસર્વજ્ઞકેવલજ્ઞાનીતે આસનોકહ્યોજેવચન તેનેઆગમકહિયેં જેરાગ દ્વેષતથાઅજ્ઞાન
પદોષેઆગોપાઠો અધિકોઊઠો બોલાયહે તેઆગમનહી અને રાગ દ્વેષ જય અજ્ઞાન ર-
હિતજે અરિહંત તેનું વચન તે આગમપ્રમાણજાણવો.

તથાવહીતે અરિહંતનાવચનને અનુજાયી પૂર્વાપરઅવિરોધિ મિથ્યાત્વ અસંયમ ક-
ષાયથીરહિત તેત્રાંતિવિનાસ્યાદાદેયુક્ત તથા જે સાધકતે સાધક બાધક તે બાધક દે-
ય તે દેય ઉપાદેય તે ઉપાદેય ઇત્યાદિકવહેંચણસહિત જેહોય તેનોકહ્યોતે આગમ પ્ર-
માણજાણવો ઊક્તંચ સુતંગણહરરશ્યં તદેવપત્તયબુધરશ્યંચ ॥ સુઅકેવહીનારહિયં અ-
ગ્નિમદશપુષિણરશ્યં ॥ ૧ ॥ ઇત્યાદિકસહુપયોગી જવચીરુ જગતજીવોના ઉપકારી એ-
વાશ્રુતઆમ્નાયધર જેશ્રુતનેઅનુસારેંકહે તેનોવચનપણ પ્રમાણમાનવું.

તથાકોશક ફલરૂપલિંગેકરીને જેઅજાણ્યાપદાર્થનો નિર્ધારકરિયેં તેઅર્થોપત્તિપ્ર-
માણકહિયેં જેમદેવદત્તનો પીન કેવપુષ્પશરીરહે પણ તે દેવદત્ત દિવસનોજમતોનથીતેવા-
રેઅર્થોપત્તિથીજાણીયેં જેરાત્રેંજમતોદ્દશે માટેપુષ્પશરીરહે એમઅર્થોપત્તિપ્રમાણજાણવો
એપ્રમાણતેજાતે અનુમાનનોઅંશહે તેમાટે શ્રીઅનુયોગદ્વારમાં પ્રથમકહ્યોનથી.

હ્રદ્દર્શનાંતરી જે પ્રમાણમાનેહે પળતેસત્યનથી જેમઠપ્રકારનાંદ્રિયસન્નિકર્ષથી જીવનો જેજ્ઞાન તેનેનૈયાયિક પ્રત્યક્ષપ્રમાણકહેહે અને પરબ્રહ્મનેંદ્રિયરહિતમાનેહેજ્ઞાનાનંદમયીમાનેહે તેવારેંં દંદ્રિયરહિતજ્ઞાનતે અપ્રમાણથાયહે ઇત્યાદિકઅનેકયુક્તિહે તેમાટેતેપ્રમાણનહીં તથાચાર્વાકમતવાલા માત્ર એકંદ્રિયપ્રત્યક્ષનેજ પ્રમાણમાનેહે એમદર્શનાંતરીના અનેકવિકલ્પટાલીને સર્વનયનિક્ષેપ સસત્તંગી સ્યાદ્વાદયુક્ત જેવસ્તુ જીવ તથાઅજીવનો જે સમ્યક્જ્ઞાન તેને સમ્યક્જ્ઞાનીકહિયેંં એજ્ઞાનનુંસ્વરૂપકહું:

તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાનંસમ્યગ્દર્શનં યથાર્થદેવોપાદેયપરીક્ષાયુક્તજ્ઞાને
નસમ્યગ્જ્ઞાનંસ્વરૂપરમણપરપરિત્યાગરૂપંચારિત્રંએતલ્લત્રયીરૂ
પમોક્ષમાર્ગસાધનાત્સાધ્યસિદ્ધિઃ ઇત્યનેનાત્મનઃ સ્વીયંસ્વરૂપંસ
મ્યક્જ્ઞાનંજ્ઞાનપ્રકર્ષેવાત્મલાજ્ઞઃ જ્ઞાનદર્શનોપયોગલક્ષણેવા
ત્મા ભદ્રસ્થાનાંચપ્રથમંદર્શનોપયોગઃ કેવલીનાંપ્રથમજ્ઞાનોપયો
ગઃ પશ્ચાદ્દર્શનોપયોગસદ્ધકારીકર્તૃત્વપ્રયોગાત્ ઉપયોગસદ્ધકાર
ેણૈવશેષગુણાનાં પ્રવૃત્ત્યન્યુપગમાત્ ઇત્યેવંસ્વતત્ત્વજ્ઞાનકરણે
સ્વરૂપોપાદનં તથાસ્વરૂપરમણાધ્યાનૈકત્વેનૈવસિદ્ધિઃ

અર્થ ॥ હવે શ્રીવીતરાગના આગમથી જાણ્યો જે વસ્તુસ્વરૂપ તેને દેવોપાદેયપણે નિર્ધારકરવો તેસમ્યક્દર્શનકહિયેંં તિહાંતત્ત્વાર્થનેવિષેકહ્યોહે કે જે તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાન સમ્યક્દર્શન ઝત્તકંચ ઉત્તરાધ્યયને જીવાજીવાયબંધો ॥ અપુરંપાવસવોતહા ॥ સંવરો નિજ્ઞા-
રામુક્તો ॥ સંતિએતિહિયાનવ ॥ ૧ ॥ તિહિયાણંતુજાવાણં સદજાવેજીવએસણ ॥ જા-
વેણસદ્દહંતસ્સ ॥ સમતંતિવિયાહિયં ॥૨॥ ઇત્યાદિકદશરુચીથી સર્વજાણવું જે તત્ત્વાર્થ
જીવાદિપદાર્થનો શ્રદ્ધાનનિર્ધાર તે સમ્યક્દર્શનકહિયેંં અનેજેસમ્યક્દર્શનતે ધર્મનુંમૂ-
લહે તથાજેદેયતેતજવાયોગ્ય અને ઉપાદેયતે ગ્રહણકરવાયોગ્ય એહવી પરિહાસહિત
જેજાણપણો તેસમ્યક્જ્ઞાનહે જેમાદેવોપયોગ સંકોચ અકરણબુદ્ધીનથી પળઉપાદેયને
ઉપયોગેંં એહવીચિંતવણાથાયજેહવે કિવારેકરું એવિનાકેમચાલે એહવી જોબુદ્ધીનથી તો
તેસંવેદનજ્ઞાનહે તેથીસંવરકાર્યથાય એવોનિર્ધારનથી.

તથાસ્વરૂપરમણ પરજાવારાગદ્દેષ વિજાવાદિકનોત્યાગ તેચારિત્રકહિયેંં પરત્ત્રયી-
રૂપ પરિણામતે મોક્ષમાર્ગેહે એમાર્ગનેસાધવાથી સાધ્ય જે પરમઅવ્યાબાધપદ તેની સિ-
દ્ધિનિષ્પત્તિથાય. જેઆત્માનોપોતાનુંરૂપ તેયથાર્થજ્ઞાનહે તથા ચેતનાલક્ષણ તેજ જીવ-
પણોહે અને જ્ઞાનનોપ્રકર્ષ બહુલપણોતે આત્માનેલાજ્ઞહે જ્ઞાનતથાદર્શનનો ઉપયોગલ-

क्षणआत्माते तिहांठवस्थने प्रथमदर्शनोपयोग पठेज्ञानोपयोगते अनेकेवलीने प्रथम ज्ञानोपयोग पठे दर्शनोपयोगते जेसर्व जीवनवोगुणपामेतेनो केवलीनेज्ञानोपयोग तेका-
लेंथाय तेमाटे प्रथमज्ञानोपयोगवत्तें.

अनेसहकारीजेकर्तृताशक्ति तेजेमहतोतेमजठे एकगुणनेसाह्यकरे अनेबीजागुणनो
उपयोगसहकारेंवत्तेंते सहकारतेज्ञानोपयोग विशेषधर्मनेजाणे तेजाणतांविशेषते सा-
मान्यनेआधारेंवत्तेंते तेसहितजाणेंएटले विशेषतेजेला सामान्यग्रहवाणा अनेसामा-
न्यग्रहतां सामान्यतेविशेषता जनकहेता सहितजाणेंतेमाटेसर्वज्ञसर्वदर्शीपणोजाण-
वोएरीतेस्वतत्त्वनुज्ञानकरवुं तेथीस्वधर्मनो उपादानकेऽलेवापणुंथाय पठे स्वरूपनेपामवे
स्वरूपमांरमणथाय तेरमणथकीध्याननी एकत्वताथाय एटलेनिश्चेंज्ञान निश्चेंचारित्र
तथा निश्चेंतपपणो थाय जेथकी सिद्धिकेऽमोक्ष निपजे एसिद्धांत जाणवो.

तत्रप्रथमतः ग्रंथिजेदंकृत्वाशुभ्रश्चानज्ञानीद्वादशकषायोपश-
मः स्वरूपैकत्वध्यानपरिणतेनरूपकश्रेणीपरिपाटीकृतघातिकर्म
क्षयः अवाप्तकेवलज्ञानदर्शनः योगनिरोधात् अयोगीजाव
मापन्नः अघातिकर्मक्षयानंतरंसमयएवास्पर्शवन्नत्याएकांतिका
त्यंतकानांवाधनिरूपाधिनिधिरूपं चरित्रानयाशाविनाशिसंपूर्णा
त्मशक्तिप्राग्जावलक्षणंसुखमनुभवन् सिध्यति साद्यन्तंकाळंति
ष्ठतेपरमात्माइति एतत्कार्यं सर्वज्ञव्यानां

अर्थ ॥ तेप्रथमग्रंथिजेदकरीने शुरुश्रद्धावान तथाशुरुज्ञानीजेजीव ते प्रथमत्रण
चोकमीनो क्षयोपशमकरीने पाम्योजेचारित्र तेध्यानैकत्वथयीने रूपकश्रेणीमांडी अ-
नुक्रमेंघातिकर्म क्षयकरीने केवलदर्शनपामे पठेएसयोगीगुणें जवन्वथी अंतर्मुहूर्त अ-
नेजत्कृद्यो आठवरशब्दणापूर्वकोमीरहीने कोष्ककेवलीसमुद्घात करे कोष्ककेवलीस-
मुद्घातनकरे पणआवर्जिकरण सर्वकेवलीकरे ते आवर्जिकरणनुंस्वरूपकहेवे इहां
आत्मप्रदेशे रह्याजेकर्मदल तेपेहेलाचलेवे पठेजदीरणथायठे पठेजोगवीनिर्जारेवे ति-
हांकेवलीने जिवारेतेरमेंगुणगणे अट्टपायुरहे तिवारेंआवर्जिकरणकरेवे तेआत्मप्रदे-
शगतकर्मदलने प्रतिसमयें असंख्यातगुणनिर्जाराकरवीवे तेटलादलने आत्मवीर्येकरीने
सर्वचलायमानकरीमूके एवुंजेवीर्यनुंप्रवर्तन तेआवर्जिकरणकहियें एमकरतां त्रणकर्म-
दलवधतारह्यातो समुद्घातकरे नहीका नकरे तेमाटे आवर्जिकरण सर्वकेवलीकरे पठे
तेरमागुणगणानेअंतं योगनोरोधकरीने अयोगी अशरीरी अणाहारीअप्रकंप घनीकृ-

निर्विकल्पसरंग ॥ ४ ॥ मोक्षसाधनतण्डुलते ॥ सत्यकृदर्शनज्ञान ॥ वस्तुधर्मश्रव-
बोधविणु ॥ तुसखंरुणसमान ॥ ५ ॥ आत्मबोधविणुजेक्रिया ॥ तेतो बालकचाल ॥
तत्त्वार्थनीवृत्तिमें ॥ लेजोवचनसंज्ञाल ॥ ६ ॥ रत्नत्रयीविणुसाधना ॥ निःफलकहीसदीवाल ॥
लोकविजयअध्ययनमें ॥ धरोत्तमजीव ॥ ७ ॥ इंद्रविषयआसंसना ॥ करताजेमु-
निलिंग ॥ खूतातेजवपंकमें ॥ जालेआचारंग ॥ ८ ॥ इमजाणीनाणीगुणी ॥ नकरेपुज-
लआस ॥ शुद्धात्मगुणमेंमे ॥ तेपामेसिद्धिविलास ॥ ९ ॥ सत्यारथनयज्ञानविनुं ॥ न-
होयेसम्यक्ज्ञान ॥ सत्यज्ञानविणुदेशना ॥ नकहेश्रीजिन ज्ञाण ॥ १० ॥ स्यादवाद-
वादीशुरु ॥ तसुरसरसियाशीस ॥ योगमिलेतोनीपजे ॥ पूरणसिद्धजगीस ॥ ११ ॥ व-
काश्रोतायोगधी ॥ श्रुतअनुजवरसपीन ॥ ध्यानध्येयनी एकता ॥ करताशिवसुखलीन
॥ १२ ॥ इमजाणी शासनरुची ॥ करजोश्रुतअन्यास ॥ पामीचारित्रसंपदा ॥ लेहेसो-
लीलविलास ॥ १३ ॥ दीपचंद्रगुरुराजने ॥ सुपसार्येदह्वास ॥ देवचंद्रजवीहितजणी ॥
कीधोग्रंथप्रकाश ॥ १४ ॥ सुणसेजणसेजेजविक ॥ एहग्रंथमनरंग ॥ ज्ञानक्रियाअ-
न्यासतां ॥ लहेसे तत्वतरंग ॥ १५ ॥ छादशसारनयचक्रठे ॥ अल्लवादिद्वुतवृद्ध ॥ सतशति-
नयवाचना ॥ कीधीतिहांप्रसिद्ध ॥ १६ ॥ अल्पमतिनाचिचमें ॥ नावेतेविस्तार ॥ मु-
क्यथूलनयजेदनो ॥ जाल्योअल्पविचार ॥ १७ ॥ खरतरमुनिपतिगणपति ॥ श्रीजिन-
चंद्रसूरिस ॥ तासशीसपाठकप्रवर ॥ पुन्य प्रधानमुनीस ॥ १८ ॥ तसुविनयीपाठक-
प्रवर ॥ सुमतिसागरसुसहाय ॥ साधुरंगगुणरत्ननिधि ॥ राजसारउवज्जाय ॥ १९ ॥ पा-
ठकज्ञानधर्मगुणी ॥ पाठकश्रीदीपचंद्र ॥ ताससीसदेवचंद्रकृत ॥ जणतांपरमानंद ॥ २० ॥
इतिश्रीनयचक्रविवरणसमाप्त ॥

॥ इतिश्रीपंकित देवचंद्रजीकृत नयचक्रसार

बालावबोधसहितः संपूर्णः ॥

॥ શ્રીગૌતમશુરુજ્યોનમઃ ॥

॥ શ્રીઆનંદધનકૃત ચતુર્વિંશતિ જિનસ્તવન બાલાવબોધ સહિત ॥

દોહા

ચિદાનંદ આનંદમય, ચિદરૂપિઅવિકાર ॥ સિદ્ધબુદ્ધસુવિશુદ્ધતું, તુંજગ
પરમાધાર ॥ ૧ ॥ તુજકૃપાલતાધીકરું, જાણાજાણારૂપ ॥ તવનાજિનબા
વીસની, આનંદધનરસકૂપ ॥ ૨ ॥ રાજરીદ્ધિ જેમ દેહીને, હમક કરે
મનઆશ ॥ બુદ્ધિ રીદ્ધિવિણ હું હમક, અરથરાજરીદ્ધિરાસ ॥ ૩ ॥ આ
શય આનંદધનતણો, અતિગંજીર ઝડાર ॥ બાલક બાહુ પસારિજિમ,
કહે ઝડધિ વિસ્તાર ॥ ૪ ॥ તેમમનોરથમુજમને, બુદ્ધિવિણ કિમથાય ॥
ગુરુ ક્રપાથી ગદ્દનનગ, પંગુ પાર લંઘાય ॥ ૫ ॥ શીજાણાજાણાતણી, કો
પણું કહિદેય ॥ પીસ્યાનું શું પીસવું, પીસ્યેબાણનલેય ॥ ૬ ॥

॥ અથ શ્રી રૂષજ જિનસ્તવન ॥

॥ રાગમારુ ॥ કરમપરિક્ષા કરણ કુમર ચલ્યોરે ॥ ૫ દેશી ॥

રૂષજ જિનેશ્વર પ્રિતમમાહરોરે ॥ ઓર ન ચાહુંરે કંત ॥

રીઘ્યો સાહેબ સંગ ન પરિહેરે ॥ જાંગેસાદિઅનંત ॥ રૂષજ ૭ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ શુરુચેતના શ્રદ્ધાસહીને પોતાના ઘરનું વૃત્તાંત કહેઢે. હે સહિ ! મારા
સ્વામિનું વૃત્તાંત સાંજલ; મારા સ્વામિનું વૃત્તાંત સાંજલવાથી, મારા ઘરનું સર્વ વૃત્તાંત,
તું પોતાનીમેલે સમજી જઈશ. જે સ્ત્રીને પતિ કથનમાં હોય તેને બીજાતો કથનમાં
હોયજ. મારો પ્રિતમ કેળ જર્તાર રૂષજ જિનેશ્વર કેળપ્રથમ તીર્થકર, રાગદ્વેષ રહિત ઢે;
પવો જર્તાર પામવાથી હું રાગદ્વેષયુક્ત પરિણતિવાલા બીજા દેવોની કંત કેળ જર્તાર-
પણે ચાહના કરતી નથી. મારા જર્તારનો પવો સ્વજાવઢે કે, મારાવિના બીજા કોઈથી
તે રંજન થતો નથી અર્થાત્ જ્યારથી તે મારીસાથે રીઘ્યો ઢે ત્યારથી, અત્યારસુધી,
તે સાહેવકેળસ્વામિ મારા સંગનો ત્યાગ કર્યો નથી અને જિવિષ્યમાં ત્યાગ કરશે પણ
નહી, કારણકે અજેદસ્વરૂપે સંગ થયો ઢે. મારા સ્વામિના સંગનો સિદ્ધાંતમાં સાદિ
અનંત જાંગો વર્ણવેલો ઢે. શુરુ સ્વજાવ પ્રગટ્યો ત્યારથી સાદિ અને તે સ્વજાવ ત્રિ-

कार्त्तं अद्दय, माटे अनंत, अथवा वीतरागपणे प्रतीत कर्णों ते सादि अने ते स्वजाव स्वरूपताजावि तन्मयिजाव आचरणहेतुरूपे थयो ते अनंत. ए प्रमाणे मारो ज-
र्त्तार मने तजवानो नथी. ॥ १ ॥

प्रीत सगाईरे जगमां सहु करे रे ॥ प्रीत सगाई न कोय ॥

प्रीतसगाईरे निरूपाधिक कहीरे ॥ सोपाधिक धन खोय ॥ ऋषज० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ प्रीति बे प्रकारनी ठे. लोकोत्तरप्रीति अने लौकिकप्रीति, जगतमां सर्व मनुष्यो प्रीति वधारवामाटे पुत्रपुत्रीनो सगपणसंबंध अन्योअन्यवच्चे करेठे, परंतु ते प्री-
तिनी रीतितरफ विचारकरतां मने जासे ठे के, हे अद्दा, मारा जर्त्तारनी प्रीति एवा सगपण संबंधवाली नथी. मारा जर्त्तारनी प्रीतिमां स्वजावनो मेलाप होवाथी, ते निरू-
पाधिक प्रीति ठे अने सिद्धांतमां पण प्रीतिनी रीतिने उपाधिरहित वर्णवेली ठे, तेथी हे अद्दा ! जेविजावीहोय अने स्वजावि ऋषजपरमात्मासाथे उपाधियुक्त प्रीतिकरवा वांढतो होय ते ऋषजजिननी प्रीतिरूप स्वजावनी प्रातिसंबंधी परमधनने खोवेठे अ-
र्थात् आत्मगुणनो नाश करेठे ॥ २ ॥

कोइ कंत कारण काष्ट जद्दण करेरे ॥ मलशुं कंतने धाय ॥

ए मेलो कर्हिंये नवि संजवेरे ॥ मेलो ठाम न ठाय ॥ ऋषज० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वली सोपाधिक प्रीतिनुं दृष्टांत आपी, निरूपाधिक प्रीति दंड करेठे, हे अ-
द्दा ! कोइ स्त्री पतिना मरण पढी पतिने मलवावास्ते काष्टजद्दण के० सति थायठे. वली केटलाएक मतवादी, निरंजन परमात्माने मलवासारू पंचाग्नि तपेठे, जंपापात करेठे, धरतीमां समाध करेठे, एम धारीने के, दोमीने कंतने मलीए; परंतु एवां कष्टो करवा-
थी, निरंजन परमात्माने साथे मेलाप थवो ते त्रणे कालमां संजवतो नथी. वली अमुक गतिमां तुं जाजे अने हुं पण अग्निमां जस्मथइ तेज स्थानके आवीश एम मेलो ठाम-
न ठायके० निश्चये कदापि तेज स्थान प्राप्त थतुंज नथी. वली तेनी जेम पंचाग्नि प्रमुखथी मरण थाय ते पण बालमरणठे तेथी तेवा मरणथी सिद्धस्थानक प्राप्त थाय नहि. ॥ ३ ॥

कोइ पतिरंजन अतिघणो तप करेरे ॥ पतिरंजन तनताप ॥

ते पतिरंजन में नविचित्त धर्युरे ॥ रंजन धातु मेलाप ॥ ऋषज० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली हे अद्दा ! मारा पतिने मलवावास्ते, कोइ क्रियारुचि जीव मारा पतिने रंजनके० राजी करवावास्ते अत्यंत तप करे ठे, तेवी एकांत तपस्याथी मारो पति राजी थतो नथी, तेवी तपस्याथीतो मात्र शरीर सूकायठे. तेथी मात्र तपस्यारूप बाह्यकर-
णीए मारा पतिने राजी करवा एतुं में माराचित्तमां ठराव्युं नहि, कारणके मारा पतिने

रंजन करवानी रीत धातुना मेलाप जेवींठे अर्थात् तेवीं प्रकृतिवालो थइ तन्मय थाय
त्यारे ते राजी थाय ॥ ४ ॥

कोइ कहे लीखारे लखख अलखतणारे ॥ लख पूरे मनआशा ॥

दोषरहितने लीखा नवि घटेरे ॥ लीखादोषविलास ॥ रुषज ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वली कोइ जगत्कर्ता ईश्वरवादी एम कहेठे के अलखके परमेश्वरनी लीखा
लखखके ज्ञाणीशकाय तेवीं नथी. ते परमेश्वरे पोतानी शक्तिथी लीखानी परमकारणचूत
माया रची. तेनुंज नाम सर्वजगतनुं चटनविचटनरूप लीखानुं लखवुं, समजवुं. तेज पर-
मेश्वर जगतना जीवोनी लाखोगमे आशा पूरेठे. हे श्रद्धा! आवुं कथन न्याययुक्त न-
थी, कारणके रागादिदोष सहित होय ते अलख कहेवाय नही. अने परमेश्वरने अलख
कही ते लीखा करेठे एम कहेवुं ते वाजबी नथी, कारणके लीखा ते मात्र दोषनो विलास
के पतरंग ठे, तेथी रागद्वेषविना लीखानो विलास न होय. ॥ ५ ॥

चित्तप्रसन्नरे पूजन फल कह्युरे ॥ पूजा अखंमति एह ॥

कपट रहित थइ आत्म अरपणारे ॥ आनंदघन पदरेह ॥ रुषज ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ तेथी हे श्रद्धा ! तप, संयम, नियम, व्रतपालन ए तारी लीखा ठे, वा, तप
संयमादिक बिनापण तुं लाखोना मननी आशानो पूरणहार ठो एवां खुशामतनां व-
चनो ते परमेश्वरनुं पूजन नथी; परंतु चित्तनी प्रसन्नता के आह्लादपणुं तेज पूज-
ननी सफलता ठे. अखंम तंडुल, धूप, दीप, नैवेद्य, केशर, बरास, पुष्प विगेरे सर्व
सामग्री संपूर्ण होय ठतां पि चित्तनी प्रसन्नता के शुभचावनो अचाव होय तो ते अ-
खंम पूजा नही. शुभ चाव तेज अखंड पूजा ठे. माटे हे सखि ! जे प्राणी आनंदघन
पद के मुक्तिपद पामवानी अजिलाषा राखतो होय ते मारा रुषज जर्तारसाथे क-
पटरहित के वहिरात्मपणानो त्याग करी अंतरात्मवंत थइ स्थिर स्वचावे परमात्म
स्वरूपने पोताना आत्मामां चितवे. ए प्रमाणे जे प्राणी रुषज परमात्माने आत्मानुं
अर्पण करे ते आनंद के ज्ञानानंदनुं पद जे मुक्तिपद तेनी रेह के रेखा अर्थात् मे-
लाप प्राप्त करे. ते सिद्ध थाय. ॥ ५ ॥ इति रुषजजिनस्तवन.

॥ अथ श्रीअजितजिनस्तवन ॥

॥ राग आशावरी ॥ मारुं मन मोछुरे श्रीविमलाचलेरे ॥ ए देशी ॥

पंथनो निहाछुरे बीजा जिनतणारे ॥ अजित अजित गुणधाम ॥

जे तैं जित्यारे तेणे हुं जीतियोरे ॥ पुरुष किर्युं मुजनाम ॥ पंथ ॥ १ ॥

अर्थ ॥ आनंदघन सुमतिने कहेठे. हे सुमति ! बीजा अजितनाथनो पंथ के मार्ग-

प्रवर्त्तना ते हुं यूथभ्रष्ट मृगनी जेम जोउंहुं, अर्थात् जे मार्गे प्रवर्त्तता अजितजिन निर्वाणपद पाम्या ते मार्गनी शोध करुंहुं. ते अजितनाथ, जव्यजीवो विना बीजा प्राणी मात्रथी प्राप्त नथइशके तेवा अनंतज्ञानदर्शनादि गुणोना धामढे. ते अजितनाथ जगवंतने आनंदघन कहेढे के, हे प्रभु ! राग, द्वेष, मोह प्रमुख जे शत्रुउने तमे जीत्या, ते रागद्वेषादिके मने जीती लीधोढे, तेथी हे परमात्मा ! मारुं नाम पुरुष केम कहेवाय ? धर्मेविना धर्मी केम थई शके, जेम तमे पुरुषत्वधर्मे रागादिने जीत्या तेम हुं जीत्यो होत तो हुं पण पुरुष कहेवात ॥ १ ॥

चर्म नयण करी मारग जोवतारे ॥ जूढयो सयल संसार ॥

जेणे नयणे करी मारग जोईएरे ॥ नयण ते दीव्य विचार ॥ पंथ ॥ १॥

अर्थ ॥ हे परमेश्वर ! चर्मनयण के० बाह्यदृष्टिकरी तमारो मार्ग, आत्मस्वरूप रूप, वीतराग परिणतिये परिणामेलो, परमात्मधर्मे धर्मित तेने, जोतां समस्त संसार जू-लमां जमेढे अर्थात् बौध, नैयायिक, सांख्य, वैशेषिक, वेदांती प्रमुख एकांतवादी, मतममत्वी सर्व तमारा मार्गशी दूर जम्या करेढे. हे जगवंत ! जे नेत्रथी, शुद्ध स्याद्वाद परमासृतमय जैनदर्शन, आत्मस्वरूप साक्षात्कार करवाने असाधारण कारणरूप तमारो मार्ग देखी शकिये, तेतो दीव्य के० ज्ञानरूप चक्षुज विचारके० जाणवी अर्थात् अजितनाथ प्रभुनो मार्ग ज्ञान चक्षुशीज जोवाय ॥ २ ॥

पुरुष परंपर अनुजव जोवतारे ॥ अंधोअंधपुलाय ॥

वस्तु विचारेरे जो आगमें करीरे ॥ चरण धरण नही ठाय ॥ पंथ ॥ ३॥

अर्थ ॥ हे सुमति ! पुरुषोनी परंपरा के० श्रेणी— अहिं सुधर्मास्वामि, प्रजवस्वामि इत्यादि संबंधे कथन नथी, परंतु गडोना जेद करनारा, मतममत्वी, परजवनी बीकथी नही करनारा एवा गड स्थापी परंपरा स्थापनारा पुरुषोने अनुजव के० विचार करी जोतां अंधोअंध पुलाय ए दृष्टांत साक्षात् संजवेढे. जेमके सुयगगांग सूत्रना प्रथम श्रुतस्कंधना बीजा अध्ययनमां कछुं ठे के “अंधोअंध पहंनित्ता पुरमझा न ग-हइ” आंधलो आंधलाने ग्रामांतरे पहोचानी शके नही, तेम अहिं पण ज्ञान नेत्र अने पुरुष परंपरा जेथी मार्ग पामी शकाय ते बे कारणो विद्यमान नथी अने आगम जे सिद्धांत तेनाथी वस्तु के० तत्त्वविचारणा करीए ढीए तो जे रीते अजितनाथ प्रवर्त्त्या, ते मार्गमां संपूर्ण प्रवर्त्तुं तो दूर रखुं, परंतु चरण के० पग मुकुं अर्थात् पग मात्र प्रवर्त्तुं ते पण कठिन ठे. ॥ ३ ॥

तर्कविचारेंरे वाद परंपरारे ॥ पार न पहोंचे कोय ॥ अजि
मते वस्तु वस्तुगतें कहेरे ॥ ते विरलाजगजोय ॥ पंथ० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली हे सुमति ! तर्कशी मार्गने विचारुं हुं तो एक तर्करूप कथन तेना उ-
पर बीजुं कथन, एम कथन परंपरा एटबे वादपरंपरा चाव्ही आवेढे. तेप्रमाणे वि-
चारतां मारो जन्म विति जाय तोपण पार पामी शकुं नही. हुंतो शुं परंतु महातर्क-
वादी बीजो कोशपण पार पामे नही; माटे हे सुमति ! अजिमते के०पामवायोग्य जे
वस्तुके०पदार्थ ते जैनमार्गी सिद्धांत, तेने विषे गत के०जेम ठे, तेमज कहे, परंतु एक
अक्षर पण हिनाधिक न कहे, तेवा प्राणी जगतमां विरलाज तुं जोयके०देखीश. श्री-
यशोविजय उपाध्यायजी कहेढे के “शुरू चाषकनी बलिहारी” ॥ ४ ॥

वस्तुविचारेंरे दीव्य नयन तणोरे ॥ विरह पड्यो निरधार ॥

तरतमजोगेरे तरतम वासनारे ॥ वासित बोध आधार ॥ पंथ० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ माटे जेथी वस्तुना यथार्थ स्वरूपनो विचार करीशकुं एवा ज्ञानरूप नेत्रतुं
तो रागादिकशी निरधार के०निश्चयपूर्वक विरह के०अंतर पड्युं, अर्थात् मारुं आत्म-
ज्ञानरूप नेत्र फूटी गयुं. वली बीजीरीते वस्तुके०तत्त्वविचारे विचारीष्टतो दीव्यन-
यनके०केवलज्ञानीविना शुरूमार्ग पामी शकीए नही अने केवलज्ञानीनो निश्चयशी
विरह पड्यो; माटे हे सुमति ! शुरू कथन करनार केवलज्ञानी प्रमुख मार्ग पामवाना
कारणनो तो अज्ञाव थयो अर्थात् निःसंदेह योग प्राप्त नही थवाथी मार्ग पामीए
केवीरीते ? तेथी ज्ञाननी तरतमतानो योग प्राप्त थवाथी वासना के०श्रद्धा पण तरतम
थइ परंतु संदेह रहित न थइ; तो एवी श्रद्धाए वासितके०सुगंधित बोध ज्ञा-
ननो मारे आधार ठे. ॥ ५ ॥

काललब्धि लही पंथ निहालशुरे ॥ ए आश्या अविलंब ॥

ते जन जीवरे जिनजी जाणजोरे ॥ आनंदधनमतअंब ॥ पंथ० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ पूर्वोक्त सर्व वात विचारी सुमति सहित आनंदधन विलखो थइने विनति
करेढे. हे प्रभु ! परिपाक काल पामीने अर्थात् चरमावर्त्तन जवस्थितिनो परिपाक
एवी कालरूप लब्धि पामीने पंथके०तमारो मार्ग निहालशुं के०जोइशुं. आ कालमां
तमारो मार्ग हाथ आववानो कोइ उपाय नथी तेथी हे परमेश्वर ! काललब्धिरूप
आशाके०मननी तेवी स्थिरता तेने अविलंबके०ग्रहण करीने ए जनके०आ पंचम का-
लना पुरुष जीवके०जीवता रहेढे अर्थात् निराधार ठतां कालक्षेप करेढे. एवी पंचम
कालवासी जीवोनी व्यवस्था हे प्रभु ! तमे जाणजो के०ध्यानमां लेजो. हे प्रभु ! तमे

કેવા હો ? આનંદકેળ્હાનાનંદ તેના ધન કેળ્સમૂહ અર્થાત્ કેવલ જ્ઞાન આપનાર જે શુદ્ધ સ્યાદ્વાદ મત તેના અંબ કેળ્આમ્રવૃદ્ધ હો. ॥ ૬ ॥ इति अजितजिनस्तवन ॥

॥ अथ श्री संजवजिनस्तवन ॥

॥ राग रामगिरि ॥ रातनी रमीने क्यांथी आवीयारे ॥ ए देशी ॥

સંજવદેવ તે દૂર સેવો સેવેરે ॥ લહી પ્રજુ સેવન જેદ ॥ સેવન

કારણ પેહેલી જૂમિકારે ॥ અજય અદ્રેષ અસ્વેદ ॥ સંજવ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હવે સુમતિવંત થવાથી નિજસ્વરૂપાનુયાયી પુષ્કલંબન પરમ કારણરૂપ ત્રીજા સંજવ પરમેશ્વરનું સેવન તેજ પરમેશ્વર પાસે માગતાં, પોતે તેમજ સર્વને ઉપદેશ આપતાં વિનતિ કરતો કહેહે. હે જવ્ય પ્રાણીયો ! સંજવનાથ પ્રજુને ધૂરકેળ્પ્રથમ સેવો; કારણકે આત્માનું અનંતકાલથી આવરણ પામેલું આત્મસ્વરૂપ, તેનો જ્ઞાસ, પ્રથમ એ પરમાત્માની સેવા કર્યાવિના થાયજ નહીં તેમજ થશે પણ નહીં અર્થાત્ જે જે જવ્ય પ્રાણીયોએ પોતાના આત્મસ્વરૂપને જૂતકાલમાં ઊંલ્લેખ્યું છે, વર્તમાનમાં ઊંલ્લેખે અને જવિષ્યમાં ઊંલ્લેખશે તે સર્વ પ્રથમથી પ્રજુના સ્વરૂપનું સેવન કરવાનું ફલ છે. અહીં અજકુલગત કેશરી સિંહનું દૃષ્ટાંત વિચારવું. વલી જેમ સુવર્ણ અને માટી લાણમાં અનાદિ મિશ્ર છે તેમ આત્મા સંસારમાં અનાદિથી કર્મ સાથે મિશ્ર છે. તે આત્મા પ્રથમ સંજવદેવથી પોતાનું ઇકત્વ જાણી, જરૂર સ્વજ્ઞાવથી પોતાનું સ્વરૂપ જિજ્ઞાસા જાણી, પોતે જરૂરથી જિજ્ઞાસા થાય. તેથી અનાદિ કાલથી જૂલેલા આત્માને સ્વરૂપની પ્રાપ્તિનું અસાધારણ કારણ ધૂરથીજ સંજવતું નથી. માટે હે સુમતિ ! શુદ્ધ આત્મ પ્રવર્તિયે પરમેશ્વરને સ્વરૂપે સેવનનું રહસ્ય પામીને, પ્રજુસેવનના કારણની પ્રથમ જૂમિકા કેળ્ પાયો લક્ષ્માં લેવો; તેજ સેવનારૂપ કાર્યના કારક છે. તેના ત્રણ પ્રકાર છે. ૧ અજયપણું ૨ અદ્રેષપણું ૩ અસ્વેદપણું. મજબુત પાયાવિના જેમ બાંધકામ ટકી શકે નહીં તેમ આ ત્રણ ગુણવિના પ્રજુસેવનરૂપ મકાન સ્થિર થઈ શકે નહીં ॥ ૧ ॥

જયચંચલતા હોજે પરણામની ॥ દ્રેષ અરોચક જાવ ॥ સ્વેદ

પ્રવર્તિદો કરતાં આકીર્ણે ॥ દોષ અબોધ લાલાવ ॥ સંજવ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ પ્રથમ અજયનું લક્ષણ કહેહે. સંજવજિનનું ચિંતવન કરતાં તે ચિંતવનથી પરિણામ ચલાયમાન થઈ અન્ય ચિંતવનમાં મન પ્રવર્તે, ઇત્યાદિ પરિણામની ચંચલતા, અસ્થિરપણું તે જય, તે સર્વ પલટાવી એકાગ્ર સ્વરૂપનું ચિંતવન તે અજય. હવે અદ્રેષનું લક્ષણ કહેહે. સંજવદેવનું સેવન, સ્તવન, સ્વરૂપ ચિંતવન ચિત્તમાં રહે નહીં એવો જે અરોચક જાવ તે દ્રેષ અને તેજ સેવન પ્રમુખ ચિત્તમાં રુઝાં લાગે તે અદ્રેષ. હવે

અંશેદનું લક્ષણ કહેહે. સંજવપ્રજુના સ્વરૂપ ચિંતવન પ્રમુખ પ્રવૃત્તિમાં પ્રવર્તતા થકાં અહ્ય કાલમાં મન થાકી જાય, કંટાલી જાય અને તેથી પ્રવૃત્તિમાં રહી શકે નહીં તે સેદ અને તેજ સેવનાદિ કાર્યમાંથી નિવૃત્તે નહીં તે અંશેદ. તેથી હે સુમતિ ! જેને સંજવદેવની સેવનામાં અજય, અદ્દેષ અને અંશેદ હે તેને સ્વરૂપાનુયાયી બોધનું જાણપણું હે અને જેઠને તેમાં જય, દ્દેષ અને સેદ હે તેઠને અબોધ કેઽસ્વરૂપનું અજાણપણું અને દોષનું લલાવ કેઽપ્રવર્તવું હે. ॥ ૨ ॥

ચરમાવર્ત્તહો ચરમ કરણ તથારે ॥ જવપરિણતિ પરિપાક ॥

દોષ ટલે વલી દૃષ્ટી સુલે જલીરે ॥ પ્રાપતિ પ્રવચન વાક ॥ સંજવઽ ॥૩॥

અર્થ ॥ તે દોષ દૂર કરવાનાં જે કારણો શ્રીસંજવનાથ પરમાત્માઈ સિદ્ધાંતમાં કહ્યા હે, તેમાં પેહેલું કારણ તો જીવને સંસારમાં પરિવ્રમણ કરતાં અનંતી ડત્તસર્પિણિ અવસર્પિણિ થઈ, તેમાં બેઢી ડત્તસર્પિણિ અવસર્પિણિ સંસાર ઝમણ કરવાની રહે તે ચરમાવર્ત્તન અને બીજું કારણ અપૂર્વ કરણાદિ ત્રણ કરણમધ્યેનું છેલ્લું કરણ તે ચરમ કરણ તથા કેઽતેમજ ત્રીજું કારણ જવકેઽસંસારની ગતિ આગતિ તેનું જે પરિણમવું તેનો પરિપાક અર્થાત્ ગત્યાગતિનો અજાવ તે જવપરિણતિ પરિપાક નામનું કારણ હે. તેથી હે સુમતિ ! આ ત્રણે કારણ મલતાંજ જીવને જય, દ્દેષ અને સેદરૂપ દોષ દૂર થાય અને આત્મા અજયી, અદ્દેષી અને અંશેદી થતાંજ જલીકેઽસ્વરૂપાનુયાયી જ્ઞાનરૂપ દૃષ્ટિ કેઽચક્ષુ તેની સુલે કેઽઢવહે તે જ્ઞાન દૃષ્ટિ સુલવાથી પ્રવચન વાક કેઽસિદ્ધાંતના સત્તનયાશ્રિત વાક્યની શંકા રહિત પ્રાપ્તિ થાય ॥ ૩ ॥

પરિચય પાતિક ઘાતિક સાધુશુરે ॥ અકુશલ અપચય ચેત ॥

ગ્રંથ અધ્યાતમ શ્રવણ મનન કરીરે ॥ પરિશીલન નય હેતા ॥ સંજવઽ ॥૪॥

અર્થ ॥ જ્યારે પ્રવચનામૃતની પ્રાપ્તિ થઈ ત્યારે મિથ્યાદર્શનીઢથી પ્રથમ પરિચય હતો તે દૂર થયો અને આશ્રવના રોધનાર, સંવરના શોધનાર, પ્રાણાતિપાતાદિકના દુષ્ણનાર, મોક્ષમાર્ગના સાધનાર સાધુઓનો પરિચયકેઽ આસેવનરૂપ સંબંધ થાય; અને તેથી આત્મસ્વરૂપ પામવાને વિગ્નકારક જે અશુદ્ધ શ્રદ્ધા તદ્દૂપ અકુશલપણાનો અપચય કેઽ નાશ કરનાર ચેત કેઽ ચિત્ત થાય અર્થાત્ આત્મસ્વરૂપાનુયાયી ચિત્ત થાય. તેહું ચિત્ત થવાથી સંમતિતર્ક, તત્વાર્થ, અધ્યાત્મ કલ્પદ્રૂમ, અધ્યાત્મસાર પ્રમુખ અધ્યાત્મિક ગ્રંથોનું શ્રવણ અને મનન થાય. નૈગમાદિ સાતે નયના જિગ્ન જિગ્ન હેતુજ્ઞ જિગ્ન કથન હોય અને જિગ્ન હેતુને અજાવે જિગ્ન કથનનો અજાવ હોય, પરંતુ અર્હિતો શ્રીસંજવનાથ પ્રજુના સ્વરૂપથી પોતાના આત્મસ્વરૂપને પરિ કેઽ

समस्त प्रकारे शीलन के० स्वप्नावधी मेलवतुं ठे तेथी ते नयनो हेतुपार पडे ॥ ४ ॥

कारण जोगेंहो कारज निपजेरे ॥ एसां कोइन वाद ॥ पण

कारणविण कारज साधियेरे ॥ ते निजमतउनमाद ॥ संजव० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ परमात्माना स्वरूपसाथे पोताना आत्मस्वरूपने मेलवतुं तद्रूपकारणने संयोगे पोताना स्वरूपनी सिद्धिरूप कार्य थाय, तेमां कांइ विवाद नथी; परंतु श्रीसंजवदेवना स्वरूपनी सेवाना कारणविना आत्मस्वरूपनी सिद्धतारूप कार्यनी बांठा राखवी ते पोतानी मतिनी उन्मत्तता ठे, हठग्राहीपणुं ठे अथवा बहिरात्मपणारूप कुमतिनो उन्माद के०चित्त विभ्रमताठे. ॥ ५ ॥

सुगंध सुगम करी सेवन आदरेरे ॥ सेवन अगम अनूप ॥

देजो कदाचित् सेवक याचनारे ॥ आनंदधन रसरूप ॥ संजव० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ संजवदेवनी सेवनारूप कारणने सझावे आत्मस्वरूपरूप कार्यनुं निःसंदेह सझावीपणुंजठे, पण ते सेवन घणुं दुष्कर ठे. मात्र सुगंध के०सेवनना असमंजस जडक लोक ते सेवनने सुगमजाणीने आदरेठे. परंतु अंतरात्माविना ते सेवननुं स्वरूप बीजा कोइने गम्य नथी. ए सेवन तो परमोत्कृष्ट निरुपमठे. आ जवे तो पामनुं दुर्लजठे; माटे संजवदेवने विनति करंतुं के कदाचित् के०चरमावर्त्तनादि कारणाने मेलापे कोइजवे तमारो सेवक जे हुं पामर तेनी याचनाके०सेवनारूप प्रार्थनाने देजो के०सफल करजो. हे प्रभु तमे आनंदके० ज्ञानानंद तेना घन के०समूह एटखे केवलज्ञान केवल दर्शनेकरी अव्ययना अनंत गुणादिने जाणवाधी उपन्यो जे आनंद तद्रूप रस ठे रूप के०स्वरूप ते जेनुं एवाठे ॥ ६ ॥ इति श्री संजवजिनस्तवन.

॥ अथ श्री अजिनंदन जिनस्तवन ॥

॥ राग धनाश्री सिंधुर्ध ॥ आजनीहेजोरे दीसे नाहलो ॥ ए देशी ॥

अजिनंदनजिन दरशण तरसियें ॥ दरशण दुर्लज देव ॥ मत

मतजेदरे जो जइ पूढीयें ॥ सह्यु आपे अहमेव ॥ अजि० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ अजिनंदन प्रभुनुं दर्शन एटखे जैनदर्शन तरसियेंके०कोइ रीते मखे एवी चाहना करीए ढीए, परंतु हे प्रभु! तमारं दर्शन अतिदुर्लजके०दुःखे पामीशकाय तेवुं ठे. भूतकालमां कोइ वखत पाम्या नथी अने आ जन्ममां पामवानी व्यवस्था आ प्रमाणे ठे. जेम कोइ अजाण पुरुष मार्गनी माहितीमाटे बीजानेपुठे, तेरीते जुदाजुदा मतवालाठे तेमने पुढीए के शुरु आत्मस्वरूपनुं ज्ञासन करावे तेवुं स्वरूपानुयायी दर्शन कथुं? त्यारे तेते मतना धारक सर्वे अहमेव के०निश्चयपूर्वक अमे प्रवृत्ति करीए ढीए तेज शु-

रूदर्शन ठे. परंतु अमारा दर्शनथी खरूपनी प्राप्तिथती नथी एम कोइ कहे नही. ॥२॥

सामान्ये करी दरशण दोहेवूं ॥ निरणय सकलविशेष ॥ मदमें
घेयेंरे अंधोकेमकरे ॥ रविशशिरूप विलेष ॥ अजि० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ माटे हे परमेश्वर ! सामान्यप्रकारे मतमतांतरना जेदें अर्थात् एकांतवादी-
उने पृढतां तमारं जैनदर्शन पामवुं दुर्लभ ठे. वली निरणयकेणपरमतात्विकपणे खरूपा-
नुयायी, अनंताकेवलज्ञानीए कथन करेलुं, तदाकारभूते समस्त नयानुयायी, एम
विशेषपणे तमारं दर्शन प्रत्यक्षपणे कहेवुं तेपण कठिन ठे. वली ते मतमतांतरीउने पू-
ढतां तमारं दर्शन नज पामीए, ते उपर दृष्टांत कहेठे. जेम कोइ जन्मांध प्राणी ठे, ते-
णे वली मयपान कर्युं, ते प्राणी जेम सूर्यचंद्रना खरूपने विशेषपणे जाणी शके नही
तेम जे मिथ्यादर्शने करी अंध ठे, वली मतममत्वरूप मदिरापानथी घेरायोठे, ते सूर्य-
चंद्ररूप जैनदर्शनना स्वरूपने विशेषपणे केवी रीते जाणी शके अर्थात् नज जाणी शके ॥

हेतु विवादेहो चित्तधरि जोईयें ॥ अति छुरगमनयवाद ॥ आगम

वादेहो गुरुगम को नही ॥ ए सबलो विषवाद ॥ अजि० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वली हे परमेश्वर ! जे साधवा योग्य कार्यनी प्राप्ति करावे एवाहेतु केणकार-
णोनो विवाद के वित्तरपणे कथन तेने मनमां विचारी जोइए ठीए अर्थात् ज्ञान
दृष्टिए विचारीए ठीएतो तमारा दर्शनमां नयोनुं वाद केणकथन एवुं ठे के जे वस्तुने
एक नये स्थापीये तेनेज बीजी नये उत्थापी शकाय ठे, माटे तमारा दर्शनमां नयवा-
दनी दुर्गमता ठे. वली तमारा सिद्धांतना वाद केणकथनथी तो सहेजे तमारं दर्शन
पामी शकीए, परंतु तमारा सिद्धांतोना कथनवुं गुरुगम कोइ नथी अर्थात् जे गुरुउं-
थी सिद्धांतोनी समज पके एवा गुरु कोइ नथी अथवा गुरुने आधीन रही समज्या
होयएवा परंपरागामी कोइ गुरु आकाशमां देखाता नथी, माटे मतमतांतरोना जेदथी,
हेतु विवादोथी तेमज नयवादोथी अने आगमवादथी तमारा दर्शननी प्राप्ति नथी
एज सबलो केणअति बलवान, मनमां विषवाद केणउद्वेग ठे ॥ ३ ॥

घाति हुंगर आमा अतिघणा ॥ तुज दरिशाण जगनाथ ॥

धीठाई करी मारग संचरूं ॥ सेंगु कोइ न साथ ॥ अजि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ माटे हे जगनाथ ! त्रण जगतना खामी तमारं दर्शन पामवाने अंतरायना
करनार पर्वत उपमारूप घातकारक पूर्वोक्त जे कारणो ठे तेनाथी पण बीजाघणां हजु
ठे, माटे केदळां कहुं, तोपण धीठाई करी केणतमारा दर्शन पामवाने अंतराय करनारां
एवां कारणोने नही गणतां हठानुयोगें जैनदर्शनना मार्गमां संचरूं केण प्रवर्त्तन करूं

हुं, परंतु शुरू स्याद्वाद मार्गनो प्रवर्त्ताविवावालो तेने सेंगू कहीए तेवो कोइ ज्ञाता पुरुष तमारो मार्ग देखावनार साथे नथी के जेना सहायथी मार्गें प्रवर्त्ती शकीए ॥ ४ ॥

दरशण दरशण रटतो जो फरूं ॥ तो रणरोऊ समान ॥ जेहने
पिपासाहो अमृत पाननी ॥ केम जांजे विषपान ॥ अजि० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हे अजिनंदन प्रभु! तमारा दर्शननी पूर्वोक्त कारणोथी अप्राप्ति जाणीने, मात्र दर्शनीउं परत्वे दर्शन दर्शन एम हे उपगारीउं! शुरू आत्मस्वरूपानुयायी, परमपदप्रापक एवुं दर्शन मने बतावो एम रटतो के० बोखतो थको जो के०कोइरीते फरूं के०परिभ्रमण करूं, अर्थात् जैनीउं सुधांत सर्व दर्शनना अभ्यक्तोने पुढतो पुढतो जटक्या करूं तेथी कांइ तमारूं दर्शन प्राप्त थाय नहीं, उलटुं जैनदर्शननी शोध करतो देखीने सर्व दर्शनीउं एम कहेके आतो मनुष्याकारे जंगलनुं रोक ठे, अर्थात् मूर्ख शिरोमणि ठे. वली सर्व दर्शनीउंथी तमारा दर्शननी शोध करतां थकां कोइ महाबंचकी नयनो पद्म ग्रहण करी एवी बात संजलावे के तमारा दर्शननी प्राप्ति थवी तो दूर रही पण उलटा मनमां शंकाना गोटा उत्पन्न करावीदे तेथी श्रद्धा भ्रष्ट थइ अन्यमत प्रवर्त्तन करी तमारा दर्शननी निंदा करवा लागी जठं; माटे हुं जेने तमारा दर्शनरूप अमृतपाननी पिपासा के०तृषा ठे, तेने अमृतपान तो मले नहीं पण तेथी उलटुं भ्रष्ट श्रद्धाथी मिथ्यात्व प्रवर्त्तनरूप जेर अन्यमतियोने पूढवाथी मारी श्रद्धामां दाखल थाय, तेथी ते विष के०केरनुं पान मारी अमृतपानरूप पिपासाने केम दूर करी शके? ॥ ५ ॥

तरस न आवेहो मरण जीवनतणो ॥ सीजे जो दरिशण काज ॥

दरिशण दुर्लभ सुखज कृपाथकी ॥ आनंदघन महाराज ॥ अजि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ माटे हे परमेश्वर! तमारूं जैनदर्शनरूप कार्य जो कोइ रीते सिद्ध थाय तो मरण जीवननो तरस के०प्राप्त न रहे अर्थात् ते प्राणी जन्मजरामरणादिकना दुःखथी रहित थइ मुक्ति पामे; परंतु तमारूं दर्शन पामवुं दुर्लभ ठे. मात्र तमारी कृपाथी सुखज ठे तेथी हे आनंदघन के०ज्ञानानंदनो अत्यंत जराव तेना महाराज ते आनंदघन महाराज, तमारी कृपाथी जैनदर्शन पामीए ॥ ६ ॥ इति अजिनंदन जिनस्तवन.

॥ अथ श्री सुमति जिनस्तवन ॥

॥ रागवसंत तथा केदारो ॥

सुमति चरण कज आतम अरपणा ॥ दरपण जेम अविकार ॥ सुज्ञानी ॥
मतितरपण बहु सम्मत जाणिये ॥ परिसरपण सुविचार ॥ सुज्ञानी ॥ सुमति० ॥ १ ॥

અર્થ ॥ સુમતિનાથ જગવંતના ચરણકમલમાં મારા આત્માનું અરપણ કેળવવાનું સ્થાપન કરું. નિઝમપણે પરમાત્મ સ્વરૂપનું ચિંતવન તે આત્માર્પણ કહીયે. તે પરમેશ્વર જાપાધિજનિત વિકારથી રહિત છે. જેમ આરીસામાં જેવું સ્વરૂપ હોય તેવુંજ જાણે પણ વિપરીત ન જાણે, તેવીરીતે પરમાત્મા પણ નિર્વિકારી યથાતથ્ય કાન્તિવંત, કેવલજ્ઞાન સ્વરૂપી હોવાથી તેમાં આત્માર્પણ કરવાથી યથાર્થ સ્વરૂપ જાણે. માટે હે સુમતિવંત પ્રાણી! બહુ કેળવણી મતને સમ્મત થઈ જાણતાં આત્માર્પણનું સ્વરૂપતો મતિતરપણ થઈ જાય કેળવણી તૃપ્ત થાય તેટલે સુધી જાણી લેવું પડી પરિકેળસમસ્તપણે અન્ય-મતિભંમાં જે આત્માર્પણ તેથી સરપણ કેળવિવર્તવું તેજ સુવિચાર કેળવત્તમ વિચાર છે ॥૧॥

ત્રિવિધ સકલ તનુધરગત આત્મા ॥ બહિરાતમ ધુરિજેદ ॥ સુ ॥

બીજો અંતર આતમ તિસરો ॥ પરમાતમ અવિષ્ણેદ ॥ સુ ॥ સુમતિ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ ૧ પ્રમાણે આત્માર્પણ સંબંધી યોગ્યતા બતાવ્યા પછી આત્માના જ્ઞેદ કહેલે. સમસ્ત શરીરધારીતના શરીરને વિષે રહેલા આત્માના ત્રણ પ્રકાર છે ૧ બહિરાત્મા ૨ અંતરાત્મા ૩ પરમાત્મા. અહિં કોઈ પુઠેકે સિદ્ધ અનંતા છે માટે તેના અનંતા જ્ઞેદ કેમ ન કહ્યા ? ઉત્તર—જે અનંતા સિદ્ધનું સ્વરૂપ એક છે તેથી પરમાત્મા સાથે અવિષ્ણેદ કેળવેદ શબ્દ મુક્યો છે. અહીં પેદેલો, બીજો, ત્રીજો આત્મા ૧ પ્રમાણે તો જઘન્ય, મધ્યમ, ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પ્રકારના આત્મા થયા, પરંતુ સત્તાજિજ્ઞાથી કોઈ પુઠે તો તેના અનંતા જ્ઞેદ થાય. ॥ ૨ ॥

આતમ બુદ્ધે કાયાદિકે પ્રહ્યો ॥ બહિરાતમ અઘરૂપ ॥ સુ ॥ કાયા

દિકનોહો સાલ્વીધર રહ્યો ॥ અંતરઆતમ રૂપ ॥ સુ ॥ સુમતિ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ હવે ત્રણે આત્માનું સ્વરૂપ કહેલે. મલીન બુદ્ધિયે કરી શરીરાદિકથી અહં-બુદ્ધિપૂર્વક પ્રહ્યો કેળવવાયેલો અર્થાત્ શરીરને સુખે સુખી અને શરીરને દુઃખે દુઃખી, આદિશબ્દે માયા, મમતા, મિથ્યાત્વાદિકે પ્રહ્યો, તે પરિણતિયે પરિણમ્યો ઇત્યાદિ લક્ષિત જે આત્મા તેને બહિરાત્મા કહીયે. તે આત્મા પાપરૂપ વ્યાપારવંત છે; અને જે આત્મા કાર્યાદિ કેળવશરીર પ્રમુખઅંગોપાંગ, જૂમિ ધન કંચનાદિનોશાક્ષી, કાયાદિકનો નિર્મમત્વી આત્મસ્વરૂપનો જ્ઞાતા, આત્માને દશમેદ્વારે સ્થાપન કરનાર ઇત્યાદિ સકળે લક્ષિત તે અંતરાત્મા કહીયે ॥ ૩ ॥

જ્ઞાનાનંદેહો પૂરણ પાવનો ॥ વરજિત સકલ ઝપાધિ ॥ સુ ॥

અર્તિહિયગુણગણ મણિઆગરૂ ॥ એમપરમાતમસાધ ॥ સુ ॥ સુમતિ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ સ્વરૂપજ્ઞાનથી પ્રગટ્યો જે આનંદ તેના હૃષીથી સંપૂર્ણ પવિત્ર, વહી કર્મજ-
નિત સમસ્ત ઉપાધિયોથી રહિત કારણ કે ઉપાધિનો અજાવ થયા વિના જ્ઞાનાદિ
ગુણયુક્ત થવાતું નથી, વહી અર્તિદ્રિય ગુણ કેશબદાદિ પાંચે ઇન્દ્રિયોજનિત ગુણોના
અજાવથી પ્રગટ થયો જે અર્તિદ્રિય ગુણજ્ઞાન દર્શનાદિ તેના અનંતા સમૂહ તદ્રૂપ મ-
હા મણિર્જના આગર કેળવત્પતિસ્થાન, એવા પરમાત્મ સ્વરૂપને હૈ સુમતિ ! તું સાથ કેળ
સિદ્ધ કર. તારા વિના એ પરમાત્માનું સ્વરૂપ સિદ્ધ નજ થાય. ॥ ૪ ॥

બહિરાતમ તજ અંતર આતમા ॥ રૂપ થઈ થિર જાવ ॥ સુ૦ ॥ પરમા

તમનું હો આતમ જાવતું ॥ આતમ અરપણ દાવ ॥ સુ૦ ॥ સુમતિ૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ અહીં કોઈ શંકા કરે કે આનંદધને પ્રથમ સુમતિ પરમેશ્વરને ચરણેઆતમ
અરપણા એવું કહ્યું અને પછી આત્માનાં ત્રણ લક્ષણ કહ્યાં તેનું શું કારણ ? ઉત્તર જે
પરમાત્માના ચરણમાં આત્માર્પણરૂપ સ્તવનાની પ્રથમ જરૂર છે, પછી આત્માનાં લક્ષણ
વતાવી કયો આત્મા પરમાત્મા સ્વરૂપમાં આત્માર્પણ કરી શકે તે બતાવવાની જરૂર છે.
માટે પૂર્વોક્ત બહિરાત્મપણું મૂકીને અંતરાત્માનું જે સ્વરૂપ તેમાં સ્થિર જાવે થઈ, એકા-
ગ્રતાએ પરમાત્માનું સ્વરૂપ આત્મામાં ચિંતવતું, એજ આત્માર્પણનો દાવ કેળ ઉપાય છે. ॥૫॥

આતમ અરપણ વસ્તુ વિચારતાં ॥ ઝરમ ટલે મતિદોષ ॥ સુ૦ ॥ પરમ

પદારથ સંપતિ સંપજે ॥ આનંદધનરસ પોષ ॥ સુ૦ ॥ સુમતિ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ માટે આતમ અરપણ વસ્તુ વિચારતાં કેળત્ત્વ વિચારણા કરતાં પરસ્વરૂપને
પોતાનું સ્વરૂપ માન્યું હતું તદ્રૂપ બુદ્ધિનું દૂષણ મટીજાય. ભ્રમતા મટતાંજ કેવલજ્ઞાન
કેવલદર્શનથી ઉપન્યો જે આનંદનો સમૂહ તદ્રૂપ અનિર્વચનીય રસની પુષ્ટતા છે જેને
વિષે એવો પરમ પદાર્થ જે ઉત્કૃષ્ટ મોહરૂપ સંપત્તિ કેળસંપદા તે સંપજે કેળ પ્રાપ્તથાય ॥
॥ ૬ ॥ હિત સુમતિ જિનસ્તવન ॥

॥ અથ શ્રીપદ્મપ્રજ્ઞજિન સ્તવન ॥

॥ રાગમારૂ તથા સિંધુઠ ॥ ચાંદલીયા સંદેશો કહેજો મારા કંતને ॥૯ દેશી॥

પદ્મપ્રજ્ઞજિન તુજ મુજ આંતરૂરે ॥ કેમ જાંજે જગવંત ॥ કરમ

વિપાકે કારણ જોઈનેરે ॥ કોઈ કહે મતિમંત ॥ પદ્ય૦ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ અહો શ્રી પદ્મપ્રજ્ઞ પરમેશ્વર સિદ્ધાંત અનુસારે તમારી સાથે મારે કાંઈ અં-
તર નથી. મારે અને તમારે અંતર શાનું હોય ? પરંતુ અન્વય વ્યતિરેક લક્ષણે મારી
અને તમારી વચ્ચે બહુ અંતર પડ્યું છે. માટે હૈ જગવંત કેળજ્ઞાનવંત તે અંતર કેમ દૂર થા-

ય, તે આપ કહો. હે પ્રહુ ! તમારા અને મારા અંતરનું કારણ, જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મનો વિપાક કેળવણમનું, તેના કારણ મિથ્યાત્વ, અવિરતી, કષાય, યોગ, તેના બંધને જો-
ઈને કોઈ મહાબુદ્ધિવંત જ્ઞાનીએ તમારાથી અંતર પશું તે કશું કે, જે ઠટે જે હોય તે
અન્વય અને જે અઠટે જે ન હોય તે વ્યતિરેક અર્થાત્ કર્મવંધના કારણને અજ્ઞાવે
અંતરનો પણ અજ્ઞાવ થાય ॥ ૧ ॥

પચઈ ઠિઈ અણુજાગ પ્રદેશથીરે ॥ મૂલ ઝત્તર બહુજેદ ॥ ઘાતિ

અઘાતિ હો બંધૂદય ઝદિરણારે ॥ સત્તાકરમ વિહેદ ॥ પદ્મ ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હવે અંતર પહવાનાં કારણ વિસ્તારથી બુદ્ધિવંત પુરુષ કહે છે. ૧ પ્રકૃતિ વંધ ૨
સ્થિતિવંધ ૩ અનુજાગ તે રસવંધ ૪ પ્રદેશ તે દલનો સંચય, એમ ચાર પ્રકારે કર્મ
વંધ છે. કર્મની મૂલપ્રકૃતિ આઠ છે. ઊત્તર પ્રકૃતિ એકસો અઠાવન છે. મૂલમાં ચાર
આત્મગુણના ઘાત કરનારા કર્મ છે અને બીજાં ચાર આત્મગુણના અઘાતક છે. વહી
કર્મના વંધ, ઊદય, ઝદિરણા, સત્તા ઇત્યાદિ વિહેદ કેળવે છે. ઇત્યાદિ શ-
બ્દથી ધ્રુવવંધી અધ્રુવવંધી, ધ્રુવોદયી અધ્રુવોદયી, ધ્રુવસત્તા અધ્રુવસત્તા, તેમજ જવ
વિપાકિ, ક્ષેત્ર વિપાકિ, જીવવિપાકિ, પુજ્જલવિપાકિ તેમજ દેશઘાતિ, સર્વઘાતિ, પરા-
વર્તમાન, પુણ્યપ્રકૃતિ, પાપપ્રકૃતિ ઇત્યાદિ સર્વ કર્મના વિહેદ છે ॥ ૨ ॥

કનકોપલવત પચનિ પુરુસતણીરે ॥ જોની અનાદિ સ્વજ્ઞાવ ॥

અન્ય સંજોગી જિહાં લગે આતમારે ॥ સંસારી કહેવાય ॥ પદ્મ ૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ ધરીતે કર્મની પચનિ કેળવે પ્રકૃતિ તે પુરુસ કેળવે જીવની સાથે અનાદિ કા-
લથી મલેલી છે. સંયોગ સંબંધ છે. જેમ સુવર્ણ તથા માટીને ત્રાણમાં અનાદિ સંબંધ
સ્વજ્ઞાવિક છે, તેમ પુરુષ પ્રકૃતિનો અનાદિ સંબંધ સ્વજ્ઞાવિક જ છે. માટે જ્યાંસુધી
આત્મા પુજ્જલાદિક સાથે સંયોગી છે ત્યાંસુધી આ આત્મા સંસારી કહેવાય છે. ॥ ૩ ॥

કારણજોગે હો વંધે વંધેનેરે ॥ કારણ સુગતિ મૂકાય ॥ આશ્રવ

સંવર નામ અનુક્રમેરે ॥ હેયઝપાદેય સુણાય ॥ પદ્મ ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ આત્મા મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કષાય અને યોગ, આ કારણોને લીધે કર્મનો
વંધ કરે છે અને સમ્યક્ત્વ, વિરતિ, અકષાય અને અયોગ, આ કારણોને લીધે કર્મથી
તુટે છે. એમ અનુક્રમે કર્મવંધનાં કારણોને મેલવવા તે આશ્રવ અને કર્મ આવતાં અ-
ટકે એવાં કારણો મેલવવાં તે સંવર. તેમાં આશ્રવ તે હેય કેળવવા યોગ્ય છે અને
સંવર તે ડપાદેય કેળવવા યોગ્ય છે. એ પ્રમાણે સિદ્ધાંતમાં સંજલાય છે. ॥ ૪ ॥

યૂંજન કરણે હો અંતર તુજ પડ્યોરે ॥ ગુણ કરણેં કરી ઝંગા ॥ ગ્રંથ
ઝકતે કરી પંક્તિજને કહ્યોરે ॥ અંતરઝંગ સુચંગ ॥ પદ્ય ૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ તેથી પંક્તિ પુરુષે આનંદધનને કહ્યું કે સિદ્ધાંતમાં ત્રણ કારણ કહ્યાં તેમાં જે કારણથી આત્મા કર્મ સાથે જોડાય તેને યૂંજનકરણ કહીયે. તે યૂંજન કરણને યોગે હે આનંદધન ! તારે પરમેશ્વર સાથે અંતર પડી ગયું છે. તેથી જ્ઞાન કરણે આત્મસ્વરૂપ જાણીને ગુણપણે આચરણા અર્થાત્ કાર્ય કારણ જાવનો અજેદ ઉપચાર છે, તેથી જ્ઞાનદર્શન તે આત્મા અને આત્મા તે જ્ઞાનદર્શન એવા અજિજ્ઞ જાવે કરી હે આનંદધન ! પદ્યપ્રજ્ઞ સાથેના તારા અંતરનું ઝુટકું છે. વહી પંક્તિને આનંદધનને પુઠ્યું કે, આ કથન તમારી પોતાની બુદ્ધિ કહોઠો ? પંક્તિએ ઉત્તર આપ્યો કે, હે આનંદધન ! જૈન સિદ્ધાંતના ન્યાયથી અમે આ વચન કહીયે ઠીયે, સ્નેહાય કહેતા નથી, માટે હે આનંદધન ! પરમેશ્વરથી તમારું અંતર જાંગવાનો રહસ્ય સ્વરૂપે એજ ઉત્તમ ઉપાય છે. ॥૫॥

તુઝમુઝ અંતર અંતર જાજસેરે ॥ વાજસે મંગલતૂર ॥ જીવ

સરોવર અતિશય વાધસેરે ॥ આનંદધન રસપૂર ॥ પદ્ય ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ તેથી હે પદ્યપ્રજ્ઞ ! જ્યારે તું ગુણ કરણે પ્રવર્તિશ ત્યારે તમારું અને મારું જે ધ્યાતા ધ્યેયરૂપ અંતર છે તે દૂર થશે, અર્થાત્ જેદનું અજાવિપણું થશે, અને ત્યારેજ સ્વરૂપ પ્રાપ્તિના ઈર્ષના ઉત્કર્ષનું મહાઘોષ કરનારું અનાદિ ધ્વનિરૂપ માંગલિક વાર્જિત્ર વાગશે. એ રીતે આત્મા પરમાત્મ સ્વરૂપ પામે થકે આનંદધન કેવલ જ્ઞાન કેવલ દર્શનથી અનંતાદેય સ્વરૂપને અવલોકન કરવાથી પરમ આદ્વાદરૂપ રસ ઉપજશે અને તેના સંપૂર્ણ જરાવથી અત્યંત શુષ્ક એવું જીવરૂપ સરોવર અનંત જ્ઞાનરૂપ જલથી વૃદ્ધિ પામશે ॥ ૬ ॥

॥ અથ શ્રી સુપાર્શ્વજિન સ્તવન ॥

॥ રાગસારંગ ॥ મહ્દ્વાર ॥ લલનાની દેશી ॥

શ્રીસુપાસ જિનવંદિયે ॥ સુખ સંપત્તિને દેતુ ॥ લલના ॥

શાંત સુધારસ જલનિધિ ॥ જવ સાગરમાં સેતુ ॥ લલના ॥ શ્રીસુ ૦ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હવે સુમતિવંત આનંદધન કુમતિવંત પ્રાણીને આત્મ સાધનના ઉપાય કથનપૂર્વક શ્રીસુપાર્શ્વ પરમેશ્વરની સ્તવના કરતો કહે છે. હે જવ્યો ! શ્રીસુપાર્શ્વ પ્રજ્ઞને દ્વાદશાવર્તવંદને વાંદો. તે અવ્યાબાધ સુખ પ્રાપ્તિરૂપ મોક્ષની સંપત્તિના દેતુરૂપ એ વંદન છે. લલના શબ્દ વાક્ય અર્લંકારે છે. વહી તે સુપાર્શ્વજિન કેવા છે ? આત્મ સ્વ-

રૂપના અનુજવથી રાગદ્વેષને અજાણે ઉત્પન્ન થયો જે શાંતરસ તદ્રૂપ અમૃત રસના સૈ-
મુદ્ર છે. વહી સંસાર સમુદ્રનો પાર ઉતરવાને સેતુ કેળાવે સમાન છે. ॥ ૧ ॥

સાત મહાજય ટાલતો ॥ સપ્તમ જિનવર દેવ ॥ લલના ॥

સાવધાન મનસા કરી ॥ ધારો જિનપદ સેવ ॥ લલના ॥ શ્રીસુ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ વહી સુપાર્શ્વનાથ કેવા છે ? વજ્ર સમાન ઇહલોક પરલોકાદિ સાત જય
અથવા કામ, ક્રોધ, લોજ, મદ, રાગ, દ્વેષ, મિથ્યાત્વ આ સાત જયના નાશ કરનાર
હે. એવા સુપાર્શ્વજિન કેળસામાન્ય કેવલીમાં વર પ્રધાન, સ્વસ્વરૂપ કાન્તિવંત પરમે-
શ્વરને અહો બહિરાત્માઈ તમે સાવધાન થઈ એકાગ્ર તદાકાર મનઃ પ્રવૃત્તિ કરી બ-
હિરાત્મપણું તજી અંતરાત્મવંત થઈ જિનેશ્વરના ચરણકમલની સેવા ત્રણેકાલ ત-
જત ધ્યાને કરો ॥ ૨ ॥

શિવશંકર જગદીશ્વર ॥ ચિદાનંદ જગવાન ॥ લલના ॥

જિન અરિદ્ધા તીર્થંકર ॥ જ્યોતિસ્વરૂપ અસમાન ॥ લલના ॥ શ્રીસુ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ આનંદધનનું ઇંદુ કથન સાંજલીને, શિવ, શંકર, અલક્ષ, યોગી, નિરંજન,
વિરંચિ રૂષીકેશ ઇત્યાદી અન્ય સર્વના ઉપાસકો આનંદધનને પૂજવા લાગ્યા, હે આ-
નંદધન ! અમારા સર્વના દેવોના સેવનને ઉત્થાપી એક સુપાર્શ્વનાથનું સેવન સ્થાપન
કરો બો તેનું શું કારણ ? શું ઉપરના સર્વ અજિધાનની સત્તા તેનામાં છે ? આનંદ-
ધન કહે છે કે, હા. શિવ કેળકર્મ ઉપદ્રવ નિવારક, શંકર કેળસુખના કર્તા, જગદી-
શ્વર કેળજગતના પરમેશ્વર, ચિદાનંદ કેળજ્ઞાનાનંદી, જગવાન કેળમહા વૈરાગ્યવંત,
પ્રેશ્વર્યવંતજિન કેળ રાગ દ્વેષના જીતનાર, અરિદ્ધા કેળ ઇંદ્રાદિ સર્વની દ્રવ્ય તથા જાવ
પૂજાયોગ્ય તથા કર્મરૂપ શત્રુને હાણનાર, તીર્થંકર કેળગણધર પ્રમુખ સાધુ, સાધ્વી,
શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘના સ્થાપન કરનાર ઇમ સર્વ સત્તા સુપાર્શ્વજગવંતમાં
હે. તેની તુલના કરી શકે ઇંદુ જ્યોતિસ્વરૂપ પણ અન્યમાં નથી ॥ ૩ ॥

અલક્ષ નિરંજન વહ્નલૂ ॥ સકલજંતુ વિશરામ ॥ લલના ॥ અજય

દાન દાતા સદા ॥ પૂરણ આતમરામ ॥ લલના ॥ શ્રીસુ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ વહી તે પ્રજુ અલક્ષ કેળબહિરાત્માથી જાણી શકાય નહીં તેવા છે. વહી
નિરંજન કેળ કર્મરૂપ લેપરહિત છે, વહ્નલૂ કેળ સર્વ પ્રાણીના હિત કરનાર છે. વહી
ત્રસ થાવર સર્વજીવ જવ અટવીમાં જમતાં થકાં કર્મજનિત પ્રવંચ તાપથી તપેલાને
અર્થાત્ જન્મ જરા મરણ આધિ વ્યાધિ અને ઉપાધિથી દુઃખી થયેલાઈને વિશરામ
કેળશાતાના ધામ છે, વહી મરણથી બચાવનાર તેથી નિરંતર અજયદાનના દાતા

હે, અર્થાત્ જન્મ મરણના ટાલણહાર હે. વહી જ્ઞાનાદિગુણે જરપૂર હોવાથી આત્મ-
રામ કેળ આત્મ સ્વરૂપમાં રમણ કરનાર પણ તેજ હે. ॥૪ ॥

વીતરાગ મદ કલ્પના ॥ રતિ અરતિ ત્રય સોગ ॥ લલના ॥ નિઝા
તંડા હરંદશા ॥ રહિત અબાધિત યોગ ॥ લલના ॥ શ્રીસુ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ વહી રાગ દ્રેષ રહિત હે તેથી વીતરાગ હે. વહીમદ કેળ અજિમાન, ક-
લ્પના કેળ સંકલ્પ વિકલ્પ, રતિ કેળરાગનો ઉત્કર્ષ, અરતિ કેળ દ્રેષનો ઉત્કર્ષ, ત્રય,
સોગકેળશોક કલ્પાંત, નિઝા,તંડા કેળઆલસ, પૂર્વોક્ત સર્વ દૂષણોથી રહિત હે. વહી
મનોયોગ, વચનયોગ અને કાયયોગનું વાધકપણું, તેનાથી પણ પ્રજુ અબાધિત હે. ॥૫॥

પરમ પુરુષ પરમાત્મા ॥ પરમેશ્વર પરધાન ॥ લલના ॥ પરમ

પદારથ પરમેષ્ટી ॥ પરમદેવ પરમાન ॥ લલના ॥ શ્રીસુ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ જગતને વિષે જેટલા પુરુષ હે તેમાં ઉત્કૃષ્ટ પુરુષત્વ ધર્મેયુક્ત પુરુષ એજ હે
તથા પરમ ઉત્કૃષ્ટ આત્મા પણ એજ હે. વહી પરમેશ્વર કેળ સર્વ મનુષ્ય શિરોમણિ,
ત્રણ જગતના નાયક હે, તેમજ ત્રણ જગતમાં સર્વોત્કૃષ્ટ વસ્તુ પણ તેજ હે, અથવા
પરમપદ કેળ મુક્તિપદ તેના રહસ્ય હે. તથા પરમદેવ કેળ પરમોત્કૃષ્ટ વાંઘિત પદાર્થ
પણ તેજ હે, અર્થાત્ જવ્ય આત્માઈને પરમ વાંઘનીક પણ એજ હે. વહી સર્વોત્કૃષ્ટ
દેવ પણ એજ હે. હે અન્ય દેવની સેવા કરનારા પ્રાણીઈ, સર્વ દેવોમાં પરમ દેવ-
પણે સેવવા યોગ્ય આ સુપાર્શ્વનાથ પ્રજુને પરમાન કેળ અવધારો. ॥ ૬ ॥

વિધિ વિરંચિ વિશ્વંજરુ ॥ રૂષીકેશ જગનાથ ॥ લલના ॥ અઘ

હર અઘમોચન ધણી ॥ મુક્તિ પરમપદ સાથ ॥ લલના ॥ શ્રીસુ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ એ પ્રજુની સેવા કરનાર શુજબંધ કરે અને તેનું નહીં સેવન કરનાર અશુજ બંધ
કરે અને જે જીવો બંધ કરે તેનું જોગવે તે સ્વરૂપે વિધાતા પણ એજ હે. વહી સંસારી
જીવો અને પરમાત્મા સત્તાએ એકજ હે, પરંતુ શ્રેષ્ઠ સ્વરૂપનો કર્તા હોવાથી વિરંચિ
કેળ બ્રહ્મા પણ તેજ હે. વહી સંસારી જીવોને પરમ આધારરૂપ હોવાથી વિશ્વંજર પણ
તેજ હે. વહી રૂષીઈ તેનું ધ્યાન કરતા હોવાથી રૂષીઈના સ્વામી પણ એજ હે. વહી
જગતના જીવોને શુદ્ધ સ્વરૂપના પોષણ કરનાર હોવાથી જગતના નાથ પણ તેજ હે.
વહી પાપના કરનારા તથા અનેક કાલના પાપી પ્રાણીઈને મુક્ત કરાવનારા પણ તેજ
હે, તેવીજરીતે જગતના સ્વામી પણ તેજ હે. વહી મુક્તિ જે પરમપદ તેના સાર્થવાદ
હે, અર્થાત્ આગેવાન દોરનાર હે. ॥ ૭ ॥

एम अनेक अजिज्ञा धरे ॥ अनुभव गम्य विचार ॥ ललना ॥

जे जाणे तेहने करे ॥ आनंदधन अवतार ॥ ललना ॥ श्रीसु० ॥७॥

अर्थ ॥ ए प्रमाणे अनेक के० घणी अजिज्ञा के० शक्तिउने धारण करनारा ठे, अर्थात् अमर, अजर, अक्षर, अकल, अनादि स्वरूपि, विजयी, अतिंद्रिय प्रश्नात्मा, शंभु, स्वयंभु, सार्व, अज, अच्युत, अविरुद्ध इत्यादि अनेक नामोना धारण करनारा ठे. तेथी हे ज्ञव्य प्राणी! तेनी सेवा करो. ते प्रभुना सेवनमां सर्वतुं सेवन अंतर्भूत ठे. वली अनेक नामोना अर्थ विचारना रहस्यतुं चितवन अर्थात् दरेक नामना व्युत्पत्ति सहित अर्थतुं विवेचन अंतःकरणमां करतुं ते अनुभव गम्य कहेवाय. ए प्रमाणे नामोना विचार, हेतु सहित चितवन करवानी जे रीत जाणे ते प्राणीने श्री सुपाश्वनाथ परमेश्वर आनंदधन अवतार करे के० परमानंदपणे अवतरण करे ॥७॥

॥ अथश्री चंद्रप्रज्जिन स्तवन ॥

॥ राग केदारो ॥ गोडी ॥ कुमरी रोवे आक्रंद करे, मने कोइ मुकावे ॥ ए देशी ॥

देखणादेरे सखी मुने देखणादे ॥ चंद्रप्रज्ज मुखचंद ॥ स० ॥ उप

शमरसनो कंद ॥ स० ॥ गतकलिमल डखदंद ॥ स० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ शुद्ध चैतन्य धर्मयुक्त शुद्ध चेतना परमेश्वरना मुख प्रमुख अंगोपांगने विषे व्यापिरही ठे ते, परमेश्वरतुं मुखार्विंद देखवा देती नथी, तेने अनादि कालथी कर्म उपाधि युक्त आनंदधननो आत्मा सुमतिवंत थइ परमेश्वरना मुखतुं दर्शन करवा श्छा करतो कहे ठे. हे सखी ! चंद्रप्रज्ज परमात्माना मुखरूप चंद्रने मने जोवादे, कारणके ते प्रभुना मुखतुं अवलोकन तुं तो निरंतर कर्या करे ठे अने में पूर्वे जे जे स्थानके ते मुखावलोकन कर्तुं नथी तेतुं वर्णन हवे पढी करीश. माटे विनंति करुं तुं के, ते मुखरूप चंद्र जोवादे. ते मुखरूप चंद्र केवो ठे? राग द्वेषना अज्ञावथी उपशमरस के० शांतरसनो कंद के० उगतो किसलय ठे. वली जेने चारे निकायना देवोना इंद्रो तथा मनुष्यना इंद्र जे चक्रवर्ती प्रमुख सेवता होवाथी ते सेवनाराठना कलिमल के०पाप तथा दुःखोनादंद के०समुदाय गत के०नाश पाव्या ठे. माटे हे सखी ! मारा पण पाप अने दुःखसमुदाय दूर थाय. ॥ १ ॥

सुहमनिगोद न देखियो ॥ स० ॥ बादर अतिहि विशेष ॥ स० ॥

पुढवि आठ न लेखियो ॥ स० ॥ तजे वाठ न लेश ॥ स० ॥ ॥१॥

अर्थ ॥ हे सुखी ! अव्यवहार राशी सूक्ष्म निगोदमां चंद्रप्रभुना मुखतुं दर्शन

थयुं नहीं; कारण के सूक्ष्म निगोदे रूपनो असंजव, रूपना असंजवथी चक्षुनो असं-
जव, तेथी देखवानो असंजव, माटे हे सखि ! अर्हि मने जोवादे. वली बादर नि-
गोदमां तो अत्यंत विशेषपणे मुख दीतुं नथी, कारण के, जो के सूक्ष्म निगोदमां
प्रभुमुख दीतुं नथी तो पण सिरूदेत्रमां सूक्ष्म निगोद ठे अने सिरू परमात्मा-
उनी नजीक सूक्ष्म निगोदना जीवो ठे अने बादर जीवोनो नजीक वास नथी तेथी
बादरमां तो अति विशेषपणे प्रभुमुख दीतुं नथी. वली पृथ्वीकाय, अप्कायमां पण
चक्षु दर्शनने अजावे न लख्यो के० जोवामां आव्युं नथी अने जाणवामां पण
आव्युं नथी. वली तेजकाय तथा वातकायमां पण लेशमात्र दीतुं नथी, कारणके
मनुष्यना जवमां प्रभुनुं दर्शन करी मरण पामीने जो आवे तो अपर्याप्त अवस्थाये
पूर्वजवनुं लेश पण पामे, पण मनुष्य ए बे निकायमां तो मरण पामी आवेज
नहीं तेथी ते बे कायमां पण दीतुं नथी. ॥ २ ॥

वनस्पति अतिघण दिहा ॥ स० ॥ दीठो नहीं देदार ॥ स० ॥

बिति चउरिंदी जललीहा ॥ स० ॥ गतिसत्री पण धार ॥ स० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हे सखि ! मारो जीव वनस्पति कायमां पण षणो काल रह्यो, तेथी त्यां
पण चक्षु ईंद्रिने अजावे प्रभुना मुखनुं दर्शन थयुं नहीं. हे सखि ! हवे तुं एम क-
हीश के एतो तैएकेंडीनांज स्थानको बताव्यां, तो कहुं तुं के बेंडी अने तेंडीने पण
चक्षु नथी अने चउरिंदीने जे चक्षु ठे ते पण जललिहा के० पाणीनी लीक जेम
निष्फल ठे, तेम ते चक्षु पण दर्शन कार्यसिरू करवा माटे निष्फल ठे. जेम पाणीमां
छींटी पारीये पण रहे नहीं तेम आंख ठतां दर्शन न थाय तेथी ते आंख प्राप्त थइ
पण निरर्थक ठे. वली संझीपणानी पण के० पांचे गतिमां पण प्रभुमुख दीतुं नथी
एम हे शुरु चेतना सखि ! तुं धार के० अवधारजे, मानजे. ॥ ३ ॥

सुरतिरि निरय निवासमां ॥ स० ॥ मनुज अनारज साथ ॥ स० ॥

अपज्जता प्रतिजासमां ॥ स० ॥ चतुर न चढीउं हाथ ॥ स० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली विषयाशक्त थवाथी देवगतिमां अने विवेकना विकलपणार्थी
तिर्यचगतिमां पण प्रभुमुख दीतुं नथी. वली नर्कगतिमां निवासथतां अत्यंत दुःखनी
वेदनार्थी संचारवुं पण थयुं नहीं तो देखवुं तो क्यांथीज थाय. वली धर्माधर्मना
ज्ञानना अजाववाला अनार्थ मनुष्यना साथ के० संगमां उत्पन्न थवाथी तेमज अप-
ज्जता के० अपर्याप्ता मनुष्यनी प्रतिजा के० प्रतिबिंब ते पण धर्माधर्म विवेक विकल
होवार्थी ते स्थानकमां प्रभुमुख दीतुं नथी, इत्यादि पूर्वोक्त स्थल मात्रमां चतुर के० म-

हानिपुण एवो परमेश्वर मारे हाथ न आव्यो, अर्थात् दर्शननी प्राप्ति न थइ, परंतु हवे दर्शननी योगवाइ मली ठे तेथी हे सखि ! मने प्रभुमुख जोवा आप. ॥ ४ ॥

एम अनेक थल जाणिये ॥ स० ॥ दरिशाण विणु जिणदेव ॥ स० ॥

आगमथी मत जाणिये ॥ स० ॥ कीजे निरमलसेव ॥ स० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ पूर्वोक्त तेमज अन्य स्थलो जेवां के कामी, कोधी, लोत्री, मोही, रागी इत्यादि चोरासीलक्ष जीवायोनि फरसतां अनेक स्थलो श्री जिनेश्वर जगवंतना मुखनुं दर्शन कर्याविना निरर्थक थया, तेथी हे सखि ! प्रभुना मुखनुं दर्शन करवा दे. वली सुमतिवंत आनंदधन शुद्धचेतनाने कहेवे के गया जवतो निरर्थक गया, परंतु आ मनुष्य जवमां पण शीरीते सेवा करूं ? त्यारे शुद्धचेतना उत्तर आपे ठे के, हे आनंदधन ! सिद्धांतना वचनथी पूजानुं मत केण्स्वरूप जाणीए. सिद्धांतमां, हिआप सुद्धाए निस्सेसाए अर्थात् हितने माटे, सुखनेमाटे, निःश्रेयसने माटे परमात्मानी सेवा ठे एम जाणीने अजय, अद्वेष, अखेदपणे निर्मल जावांकितपूजा करवानी आझाठे.

निरमल साधु जगति लही ॥ स० ॥ योग अवंचक होय ॥ स० ॥

किरिया अवंचक तिमसही ॥ स० ॥ फल अवंचक जोय ॥ स० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वली निर्मल केण्शुद्ध, मुक्ति मार्गना साधनारा साधुजनी जक्ति केण्जावांकित वात्सल्यपणुं प्राप्त थयुं. तेना सद्भावथी आत्माना ज्ञानादिक गुणो उगाय नही एवा मनवचन कायाना अवंचक योगनी प्रवृत्ति थइ; अने तेम थवाथी क्रियानुं सर्व प्रवर्तन अवंचक केण्अठगाइरूप थाय अने तेम थाय त्यारे मनोयोग अवंचकपणे प्रवर्ते, तेथी सही केण् निश्चयथी आत्मस्वरूप अवहेद फल पण अवंचक जोय केण्हे सखि ! तुं देख ॥ ६ ॥

प्रेरक अवसर जिनवरू ॥ स० ॥ मोहनीय दय जाय ॥ स० ॥

कामित पूरण सुरतरू ॥ स० ॥ आनंदधन प्रभु पाय ॥ स० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जे समये अवंचक फल स्वरूपनी प्राप्ति थाय तेसमये प्रेरक केण् प्रेरणाना कारक, पोताना स्वरूपथी अन्यना स्वरूपने उलखावनार एवा चंद्रप्रज परमेश्वर प्रावर्तक ठे अने आत्मा प्रवर्तक ठे, एम हे सखि ! स्वरूप तदाकारपणे आत्मा प्रवर्त्यो थको अर्चितनीय आत्मशक्तिथी मोहनीय कर्मनो दय करे. माटे केवल ज्ञान केवल दर्शननो जे परमानंद तेनो धन केण्समूह, तेज ठे स्वरूप जेनुं एवा जे चंद्रप्रज स्वामी तेना पाय केण् चरण ते कामित केण् निज स्वरूपाजिलाषी प्राणीजना मनोवांछित पूरवाने हे सखि ! साक्षात् सुरतरू केण् कल्पवृक्ष ठे. ॥ ७ ॥ इति चंद्रप्रजस्तवन.

॥ અથશ્રી સુબુદ્ધિ જિન સ્તવન ॥

॥ રાગ કેદારો ॥ એમ ધત્તો ધણને પરચાવે ॥ ૯ દેશી ॥

સુબુદ્ધિ જિણેસર પાય નમિને ॥ શુજ કરણી એમ કીજેરે ॥

અતિઘણો ઝલટ અંગ ધરીને ॥ પ્રહ ઊઠી પૂજીજેરે ॥ સુબુ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હવે આનંદધન સુબુદ્ધિ જિનના પૂજનના જેદપૂર્વક સ્તવનને કરતો થકો, જ્યો પ્રાણીર્જને યથાતથ્ય પૂજનનું ફલ ઉપદેશે છે. અહો જ્યો ! તમે સુબુદ્ધિ પરમેશ્વરના ચરણ કમલને નમિને હવે પઠિ વર્ણવીશ તેવી શુજ કરણી કરો અર્થાત્ સ્વરૂપ અનુયાયી કર્તવ્ય આચરો, વા, દેવગતિદાયક શુજ કરણી શરુ કરો, તે શુજ કરણી આ પ્રમાણે છે. જેમ સંસારી જીવને વિવાહ પ્રમુખ કારણો અતિ હર્ષના સ્થાનક છે, વા, અપુત્રીયાને પુત્રોત્પત્તિ જેમ હર્ષનું સ્થાનક છે, તેમ શુજગતિના ઇન્હનારાને પ્રજુપૂજન હર્ષનું સ્થાનક છે. માટે અત્યંત ઉલ્લાસ અંગમાં ધારણ કરીને, જન્મમાં તે દિવસને ધન્ય માનતાં અહો જ્યો ! તમે હર્ષોત્કર્ષ સહિત પ્રજાતમાં ઊઠીને અન્ય સર્વ સંસારી કામો કર્યા પહેલાં સુબુદ્ધિ પરમેશ્વરના ચરણ કમલને નમસ્કાર કરી, પૂજનરૂપ શુજ કરણી કરો ॥ ૧ ॥

ડવ્યજાવશુચિજાવ ધરીને ॥ હરખે દેહરે જહ્ણરે ॥ દહ

તિગપણ અહિગમ સાચવતાં ॥ એકમના ધુરિ થહ્ણરે ॥ સુબુ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ જે જે વચ્ચે પૂજા કરવી તે તે વચ્ચે પ્રથમ નિર્મલ જલથી જ્ઞાન કરવું અને શુદ્ધવસ્ત્ર પરિધાન કરવા, તેટલીજ શુચિ કેળવવિત્રતા કરવી, એમ કર્તાની માન્યતા નથી, પણ ડવ્ય અને જાવ બંનેની પવિત્રતા કહી છે. તે પ્રમાણે ડવ્ય જાવની પવિત્રતાથી સાક્ષાત્રણ ક્રોરોમરોજી વિકસ્વર થકાં, નિસ્સિહિ પ્રમુખ દશ ત્રિક તથા પાંચ અજિગમન, જે રીતે પ્રવચન સારોદ્ધાર તથા ચૈત્યવંદનજાણ્ય પ્રમુખ અંથોમાં કહ્યા છે, તે સર્વ રીત સાચવતાં થકાં હર્ષજર હૈયે જિનમંદિર જહ્ણ. ત્યાં જહ્ણ પ્રથમ તો માત્ર પૂજા કરવાને વિષેજ મનની એકાગ્રતા કરવી અર્થાત્ અન્ય સર્વ કાર્યથી સર્વ પ્રકારે મનની નિવૃત્તિ કરવી. ધવીરીતે તન્મયી થહ્ણપૂજારૂપ શુજકરણી કરી ॥ ૨ ॥

કુસુમ ન્દવણ વર વાસ સુગંધો ॥ ધૂપ દીપ મન સાહીરે ॥ અંગ

પૂજા પણ જેદ સુણી એમ ॥ ગુરુ મુખ આગમ જાહીરે ॥ સુબુ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ પૂજાના ચાર જેદ છે. ૧ અંગપૂજા ૨ અગ્રપૂજા ૩ જાવપૂજા ૪ પ્રતિપત્તિ

પૂજા. તેમાં પ્રથમ અંગપૂજાના પાંચ જેદ છે. ૧ કુસુમ તે મોગરો, ચંબેલી, ગુલાબ પ્રમુખ ૨ ન્હવણ તે ગંગાજલ પ્રમુખ ૩ વર કેળ પ્રધાન ચંદન, કસ્તુરિ, વરાસ પ્રમુખ ૪ ધૂપ તે અગર, સેઢ્ઢારસના દશાંગ ધૂપ ૫ ઘી તથા સૂતરની બત્તિયુક્ત દીપક. આ સર્વે મનની ઈકાગ્રતાપ સાર્થક છે અને તે વિના નિરર્થક છે. આ અંગપૂજા પણ કેળ પાંચ જેદે જેમ આગમમાં કહી છે તેમજ ગુરુમુખથી શ્રવણ કરી છે ॥ ૩ ॥

ઇહનું ફલ દોય જેદ સુણીજે ॥ અનંતર ને પરંપરે ॥ આણા

પાલણ ચિત્ત પ્રસન્ની ॥ સુગતિ સુગતિ સુરમંદિરે ॥ સુ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ પૂર્વોક્ત અંગપૂજાનું ફલ કહે છે. તેનું કાર્ય સિદ્ધરૂપ ફલ બે પ્રકારનું છે. ૧ અનંતર ૨ પરંપર, તે જેમ સિદ્ધાંતમાંથી શ્રવણ કર્યું છે તેજ પ્રમાણે કહું છું. જે પૂજામાં તદાકાર વૃત્તિયે સ્વામિ સેવક સંબંધે પ્રવર્તે, તે પરમેશ્વરની આજ્ઞા લોપે નહીં. ચિત્ત પ્રસન્ની કેળ મનની હર્ષ પ્રવૃત્તિયે આજ્ઞાપાલનરૂપ ફલની પ્રાપ્તિ થાય તે પૂજાનું અનંતર કેળ આંતરા રહિત ફલ જાણવું. કારણ કે જેને પ્રજ્ઞ આજ્ઞાની પ્રાપ્તિ થઈ તેને જૈનદર્શનનું સર્વસ્વ હસ્તગત થયું. અને ઈરીતે આજ્ઞા સહિત પૂજન કરનારને પરંપર ફલ તો મુક્તિ તથા સુગતિ કેળ ઉત્તમ મનુષ્યગતિ અને સુરમંદિર કેળ દેવજીવન પ્રાપ્ત થાય. તેમાં પણ જાવાધિકપણે મુક્તિજ કહી છે. પરંતુ જવસ્થિતિની પરિપક્વતાના કારણને અજાણે તથાવિધ જાવની નિર્મલતા ન હોય તોપણ મનુષ્ય તથા દેવની ઉત્તમ ગતિ પામે ॥ ૪ ॥

ફૂલ અદ્ધત વર ધૂપ પદ્મો ॥ ગંધ નૈવેદ્ય ફલ જલ જરીરે ॥ અંગ

અગ્રપૂજા મલિ અમ્ભવિધ ॥ જાવે જવિક શુજગતિ વરીરે ॥ સુ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ હવે અગ્રપૂજા નામનો બીજો જેદ વર્ણવે છે. પૂર્વે પાંચ જેદ અંગપૂજાના કહ્યા તે સાથે ત્રણ જેદ અગ્રપૂજાના કહે છે. ૧ અદ્ધત તે શુદ્ધ તંદુલ ૨ નૈવેદ્ય તે સાકર પ્રમુખ ૩ ફલ તે સોપારી પ્રમુખ ૪ અમ્ભવિધ ૧ ન્હવણ ૨ ચંદન ૩ પુષ્પ ૪ ધૂપ ૫ દીપ, સાથે અગ્રપૂજાના ત્રણ જેદ મેલવતાં આઠ જેદ થાય છે. તે અંગ તથા અગ્રપૂજા જે જવ્યજીવ જાવસહિત કરે તે પ્રાણી શુજગતિ કેળ પંચમ ગતિ જે મુક્તિ તેને પ્રાપ્ત કરે ॥ ૫ ॥

સત્તર જેદ એકવિંશ પ્રકારે ॥ અઠોત્તર શત જેદેરે ॥ જાવપૂજા

બહુવિધિ નિરધારી ॥ દોહગ હરગતિ ઘેદેરે ॥ સુ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હવે અંગ તથા અગ્ર પૂજાના મલી સત્તર જેદ બતાવે છે. ૧ ન્હવણ ૨ વિલેપન ૩ વલ્લયુગ ૪ વાસકેપ ૫ પુષ્પ ૬ પુષ્પમાલા ૭ પંચવર્ણ પુષ્પ ૮ ચૂર્ણ ૯ ધ્વજા ૧૦

आचरण ११ पुष्पघर १२ पुष्प पगर १३ अष्टमंगल १४ धूप १५ गीत १६ नृत्य १७ वाजीत्र ए रीते सत्तर जेदथी, एकवीश प्रकारथी, एकसो आठ जेदथी अने एक हजार आठ जेदथी पण पूजा थाय. ए सर्व पूजाना जेद जाव सहित आचरतां सुगति प्राप्त थाय. हवे त्रीजो पूजानो जेद ते जावपूजा ठे. जाव शब्दें परमात्माना स्वरूपने ज्ञानादिक बहुविधि के० घणां प्रकारे निरधारी के० ते ते लक्षणे अवधारीने चिंतवतुं अर्थात् मनन करतुं. ते त्रीजी पूजातुं फल, दुर्जाय जे स्वरूपनी अप्राप्ति-रूप कर्म संबंधनी चारे दुर्गति तेनो तथा तेना दुःखनो नाश थाय अने पंचम गतिनी प्राप्ति थाय ते रूप ठे ॥ ६ ॥

तुरिय जेद पडिवत्ती पूजा ॥ उपशम स्त्रीण सयोगीरे ॥

चउहा पूजा एम उत्तर ऊयणे ॥ जावी केवल जोगीरे ॥ सु० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवे पूजानो तुरीय के० चोथो जेद जे पडिवत्ती के० प्रतिपत्ति पूजा तेनुं स्वरूप कहे ठे. प्रतिपत्ति के० अंगीकार करतुं अर्थात् पोताना स्वरूपने अविद्विन्नपणे आदरतुं ते प्रतिपत्ति पूजा ठे. ते, अग्यारमा उपशम, बारमा क्षिणमोही अने ते-रमा सयोगीकेवली गुणठाणे प्राप्त थाय. ए रीते चार प्रकारनी पूजा, ऊत्तराध्ययन सूत्रना सम्यक्त पराक्रम नामना अध्ययनमां केवल ज्ञानना जोगी के० धारण करनारा पुरुषोए उपदेशोदी ठे. तेथी अहो जव्यो ! मत ममत्वमां अस्त थइ, परजवनी बीकने अवगणी, ऊत्तसूत्रना जाषण करनारा, परमेश्वरनी पुष्प, धूप प्रमुख पूजामां आरंज वतावे ठे, ते प्रमाणे केवलज्ञानी जो तेवी पूजामां आरंज थाय ठे एम जाणता होत तो सिद्धांतमां तेवी पूजातुं वर्णन नहीं करतां निषेध करत; परंतु तेमणे तो जाज जाणी करवाने ऊपदेश करेलो ठे. ॥ ७ ॥

एम पूजा बहु जेद सुणीने ॥ सुखदायक शुजकरणीरे ॥

जाविक जीव करशे ते लेशे ॥ आनंदधन पद धरणीरे ॥ सु० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ माटे हे जव्यो ! ए रीते ड्रव्य जाव पूजाना घणां जेद ते सुख के० मुक्ति-सुख आपनारूप शुज करणी अर्थात् आत्माने स्वस्वरूप प्राप्त करावनार कर्तव्य अवण करीने जे जाविक जीव, ड्रव्यपूजा तथा जावपूजा करशे ते प्राणी आनंद के० अनिर्वाच्य अतिशय प्रमोदना जरावरूप पद के० मुक्तिपदनी धरणी के० चूमिने प्राप्त करशे ॥ ८ ॥ इति सुबुद्धि जिन स्तवन ॥

॥ અથ શ્રી શીતલજિન સ્તવન ॥

॥ રાગ ધનાશ્રી ॥ મંગલિકમાલા ગુણહ વિશાલા ॥ ૫ દેશી ॥

શીતલ જિનપતિ લલિત ત્રિજંગી ॥ વિવિધ જંગી મન મોહેરે ॥

કરુણા કોમલતા તીક્ષ્ણતા ॥ ઝડાસીનતા સોહેરે ॥ શીઠ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હે શીતલજિન ! સામાન્ય કેવલીનાસ્વામિ તમારા સ્વરૂપમાં રમણ થયેલી, પ્રત્યક્ષ વિરોધાત્માસી પરંતુ તમારે વિષે અવિરોધપણે પ્રવર્તેલી, માટે તે મનોહર છે, ઈવી ત્રિજંગી કેઁ ત્રણ છે પ્રકાર જેના ઈવી એક ત્રિજંગીને વિષે, વલી મૂલ જંગીના ના-મોના અર્થ વિજેદે જંગાંતરની રચના વિવિધ કેઁ નાના પ્રકારની છે, તે જીવ્ય જીવોને મનોહર કેઁ ચમત્કારરૂપ છે, પરંતુ મનમાં જ્યાનકપણે ધુર્ધર્ષ નથી. તે ત્રિજંગીની જંગ રચનાનું સ્વરૂપ કહે છે. ૧ કરુણા તે મનની કોમલતા, દયાના પરિણામ. તે શિ-તલજિનના સ્વજ્ઞાવરૂપ અહિંસક જાવેજ પરિણમ્યા છે. અહિં કરુણાનો કોમલતા અર્થ પદ્ય રચનામાંજ કર્યો છે, તે દોષ નથી, કારણ કે જ્ઞાપ્ય નિર્ધુક્તિમાં, પોતાના પ દનો અર્થ પોતેજ યોજનામાં કરે તેમાં દોષ નથી એમ કહેલું છે. વલી તીક્ષ્ણતા કેઁ તીક્ષ્ણવૃત્તિ, કૂરતા, ધુર્ધર્ષપણું, આ બીજો જંગ છે અને ઝડાસીનવૃત્તિ તે ત્રીજો જંગ છે. જીવ્ય જીવ, કાલ પરિપાક કારણ મલતાં સેહેજે સિદ્ધ થાય, માટે દયા ચિંતવ-વાથી શું? વલી કર્મ પણ સેહેજે સ્વપી જાય, માટે કોમલતા તથા તીક્ષ્ણતામાં મધ્ય-સ્થ જાવે પ્રવૃત્તિ કરવી તે ઝડાસીનતા, ઈવી શીતલજિનની મનોહર ત્રિજંગી છે ॥ ૧ ॥

સર્વે જંતુ હિતકરણી કરુણા ॥ કર્મ વિદારણ તીક્ષ્ણરે ॥

હાનાદાન રહિત પરિણામિ ॥ ઝડાસીનતા વિદ્ધારે ॥ શીઠ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હવે તેજ ત્રિજંગીનો સંજવ બતાવે છે. સમસ્ત સૂદમ, બાદર, ત્રસ, ધાવર સંસારી જીવમાત્રને હિતકારી ચિંતવણા તે કરુણા નામનો પ્રથમ જંગ. જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મનું વિદારણું, નાશ કરણું તે તીક્ષ્ણતા. અહિં નિર્દયીપણું છે અર્થાત્ બાપડા, રાંક જ હોને કોણ હણે ઈવી રીતે કર્મોનો નાશ કરવામાં દયા આવતી નથી તે તીક્ષ્ણતા નામનો બીજો જંગ. હવે ત્રીજો જંગ ઝડાસીનતા, જે ઝજથ વિલક્ષણી હોવાથી જેનો અસંજવજ હોય તેનો સંજવ કહે છે. હાન કેઁ ઠોડવાયોગ્ય અને આદાન કેઁ ગ્રહણ કરવાયોગ્ય, તેથી રહિત પરિણામિ અર્થાત્ ઠોડવાયોગ્ય વસ્તુને ઠોડવાની ઇચ્છા નથી અને ગ્રહણ કરવાયોગ્ય વસ્તુને ગ્રહવાની ઇચ્છા નથી, એ રીતે ઇચ્છાનો નિરોધ કર્યો છે. તે પણ જાણીને અર્થાત્ કૃત્રિમપણે નહીં પરંતુ સ્વજ્ઞાવેજ નિરોધ કરેલો છે. દ્રષ્ટ અ-નિષ્ઠ વસ્તુ ઉપરથી સ્વજ્ઞાવિકરીતે હાનાદાનપણું થયેલું છે. તે ઝડાસીનતા વૃત્તિને હે

विक्षण के० विचक्षण धारो. अहिं “च” अक्षर पादपूर्ति माटे तजी दीधो ठे. हवे ऊदासीनतानुं लक्षण कहे ठे. अनादि निजस्वरूपनुं जे ग्रहण ते आदान अने परपरिणतिनो त्याग ते ज्ञान. ए वंनेथी रहित परिणामीपणुं ठे, केमके मारा अनादि स्वरूपने हुं पाम्यो तेमां शो हर्ष, जेम ज्ञान दर्शन ते आत्मा अने आत्मा ते ज्ञान दर्शन. तेवीज रीते निश्चय नये त्रण कालमां आत्मामां कर्मनो असंजवज ठे तेथी शोक पण शुं. ए रीते उदासीनतानो संजव कह्यो ॥ २ ॥

परडुःखवेदन इच्छा करुणा ॥ तीक्ष्ण परडुःख रीजेरे ॥

उदासीनता उजय विलक्षण ॥ एक ठामें केम सीजेरे ॥ शी० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे ए त्रिजंगीने विषे अर्थ जेदथी त्रिजंगी बतावे ठे. संसारी जीवोने अनादि कालथी पुजलादि जरु संबंधथी थयुं जे दुःख, तेने ठेदवानी इच्छा ते करुणा नामनो प्रथम जंग. जगवंत महावीर स्वामि, संगमाना उपसर्गथी पुजलोने दुःख पामता देखीने रीजे के० हर्ष पामे अर्थात् ज्ञानी पुरुष एम विचारे के अनादि कालथी ए कर्मो मने दुःख आपता हुता, आजे ए दुःख पामे ठे एवी विचारणा ते रीज कहेवाय, ए तीक्ष्णता नामनो बीजो जंग; अने उजय विलक्षण के० ए वंने लक्षणोथी जे जुदीज ठे ते उदासीनता नामनो बीजो जंग. ते आ प्रमाणे. जेमके पुजलसंगी जीवोने दुःखी जोड़ने विचारे के, तेडनी जवस्थिति परिपक थया विना मारी करुणाथी शुं थाय ? वली ए पुजलादिक जरु वस्तुने बीजाना करेला उपसर्ग प्रमुखथी दुःखी देखीने हुं राजी थयो, परंतु मारुं स्वरूप निश्चयथी एक आनंदोपेतज ठे. माटे जरु तेने रोकी शके नही, ते उदासीनता. एम त्रणे लक्षण कहा. ते एक परमेश्वररूप ठाम के० स्थानकमां शीरीते सिद्धथाय ? केमके तेना लक्षण जिन जिन ठे, तेथी एक स्थानमां केम पामिये ? तेनो उत्तर आगली गाथामां आपे ठे ॥ ३ ॥

अजयदान ते मलक्षय करुणा ॥ तीक्ष्णता गुणजावेरे ॥

प्रेरण विणु कृत उदासीनता ॥ एम विरोध मति नावेरे ॥ शी० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे ते त्रिजंगीनुं शीतल परमेश्वरमां अविरोधिपणे अवतरण करी देखाडे ठे. कोइ जीवने जय न उपजाववो एवुं अजयदान सर्व जीवने परमेश्वर आपे ठे, ते करुणा; ते राग द्वेषरूप मलना क्षयथी थाय ठे. हवे सुमति पुढे ठे के. तीक्ष्णता अने करुणाने परस्पर विरोधि जाव ठे, माटे ज्यां करुणा त्यां तीक्ष्णता केम संजवे ? उत्तर के—परमात्मामां स्वगुण स्वजाव एवोज ठे के, कर्मो ऊपर अति तीक्ष्णता तेमने उत्पन्न थाय. अहिं जीव उपर करुणा अने कर्म उपर तीक्ष्णता होवाथी मतिमां वि-

રોધ આવતો નથી. વહી મતિનો અર્થ સુમતિ કરીએ તોપણ વિરોધિપણું નથી. એ બીજો જંગ. હવે ત્રીજા જંગનું સ્વરૂપ કહે છે. પ્રેરણા કર્યા વિના હતાસીનતા છે. જ્યાં હૃદયનો વિયોગ અને અનિષ્ટનો સંયોગ થાય ત્યાં હતાસીનતા થાય, પરંતુ તે દુઃખની પ્રેરણાથી થઈ કહેવાય, પણ પરમેશ્વરને વિષે જે હતાસીનતા છે તે પ્રેરણાવિના છે, કેમકે આત્મધર્મથી વીતરાગ પરિણતિ પરિણમિ પરમાત્મવૃત્તિયે સ્વજાવ પ્રાપ્તિ થઈ, તેનો શો હર્ષ; તેથી પ્રેરણાવિના હતાસીનતા છે. માટે હે સુમતિ! શીતલ પરમેશ્વરમાં પૂર્વોક્ત રીતે ત્રિજંગીની પરસ્પર વિરોધતા આવતી નથી. ॥ ૪ ॥

શક્તિ વ્યક્તિ ત્રિચુવન પ્રચુતા ॥ નિગ્રંથતા સંયોગેરે ॥

યોગી જોગી વક્તા મૌની ॥ અનુપયોગી ઉપયોગેરે ॥ શીઠ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ હવે બે જાંગાના પ્રયોગથી ત્રીજો જાંગો થાય એવી પાંચ ત્રિજંગી કહે છે. ૧ શક્તિ ૨ વ્યક્તિ. તેમની સાથે “ન” જોડવાથી ૩ ન શક્તિ, ન વ્યક્તિ. વહી ૧ ત્રિ-ચુવન પ્રચુતા ૨ નિગ્રંથતા. તેમની સાથે “ન” જોડવાથી ૩ ન ત્રિચુવન પ્રચુતા, ન નિ-ગ્રંથતા. એમ જાંગા થાય છે. સ્વગુણપર્યાયને ગ્રહવાનું સામાર્થ્ય તે “શક્તિ.” તેજ શક્તિથી સ્વસ્વજાવનું પ્રત્યક્ષ કરવું તે “વ્યક્તિ.” વહી સ્વગુણ ગ્રહણ કરતાં શક્તિ ફોરવવાનું શું કામ? તે તો આત્માના ગુણ હતા તે આત્મામાં પ્રગટ થયા, માટે “નશક્તિ” અને આત્મા પોતાના સ્વજાવમાં રમ્યો તેમાં પ્રત્યક્ષ શું કર્યું? તે “નવ્યક્તિ” એ પ્રથમ ત્રિ-જંગી. વહી ત્રણ જગતના પૂજ્ય તેથી “ત્રિચુવન પ્રચુતા” અને બાહ્ય અન્યંતર ગ્રંથીથી રહિત તેથી “નિગ્રંથતા.” સ્નેહાચે ત્રણ જગતના પૂજ્યપણાના અવાંઢક તેથી “ ન ત્રિ-ચુવન પ્રચુતા” પાસે ઊંઘો મુહૂર્ત રાખે નહીં, નિગ્રંથી થઈને ફરે નહીં, તેથી “ ન નિગ્રંથતા” એ બીજી ત્રિજંગી. ૧ યોગી ૨ જોગી. સાથે “ન” જોડતાં ૩ નયોગી, ન જોગી. મનવચન કાયાના યોગના રૂંધનારા તેથી “યોગી.” નિજગુણના જોક્તા, તેથી “જોગી.” સિદ્ધસ્વરૂપને ચિંતવનારા તેથી “નયોગી” સ્વજાવે સિદ્ધગુણના અંતર્જાવી તેથી “નજોગી”. એ ત્રીજી ત્રિજંગી. ૧ વક્તા ૨ મૌની. સાથે “ન” જોડતાં ૩ નવક્તા, નમૌની. દ્વાદશાંગીના ઉપદેષ્ટા, તેથી “વક્તા”. આશ્રવ સંબંધી વચન ન કથન કરે, તેથી “મૌની”. અનંતા તીર્થકરે દ્વાદશાંગી પ્રરૂપી તેમનાથી કાંઈપણ હિનાધિક ન કહ્યું, તેથી “નવક્તા”. તીર્થપ્રવર્તનસમયે દ્વાદશાંગી વચનવર્ગણાદ જાણી, તેથી “ ન મૌની”. એ ચોથી ત્રિજંગી. હવે અનુપયોગ ઉપયોગને સંયોગે પાંચમી ત્રિજંગી બતાવે છે. ૧ અનુપયોગી ૨ ઉપયોગી. સાથે “ન” જોડતાં ૩ નઅનુપયોગી, નઉપયોગી. ઉપ-નિગ પ્રયુજ્યા વિના અનંતા પદાર્થ કેવલજ્ઞાનથી પ્રત્યક્ષ છે, તેથી “અનુપયોગી”. કેવલ-

જ્ઞાનોપયોગી, કેવલદર્શનોપયોગી, તેથી “ઉપયોગી”. સિદ્ધઅવસ્થામાં કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શન એ બે ઉપયોગોનો સંજવ, તેથી “નઅનુપયોગી” પરંતુ ઉપયોગ પ્રયુજવાનું કારણ કોઈપણ વચ્ચે પડતું નથી, તેથી “નઉપયોગી” એ પાંચમી ત્રિજંગી. ॥ ૫ ॥

इत्यादिक बहु जंग त्रिजंगी ॥ चमत्कार चित्त देतीरे ॥ अच रिजकारी चित्रविचित्रा ॥ आनंदधन पद लेतीरे ॥ शी०॥ ६ ॥

અર્થ ॥ इत्यादि अनेक द्विक संयोगी त्रिजंगीज्जना जांगा ठे. जेमके १ कामक्रमें २ क्रोधक्रमें. साथे “न” जोकतां ३ नकामक्रमे, नक्रोधक्रमे. स्वस्वरूप ग्रहवानो काम के० अजिलाष तेमां क्रमके० व्यापिरेहेवापणुं. मोहादिक शत्रु हणतां क्रोध व्यापि रह्यो ठे. संज्वलननो लोज खपावी बारमे गुणठाणे चढ्या त्यारे “नकामी नक्रोधी”. अहिं कामक्रोधादि सर्वना त्यागी ठे. ए त्रिजंगी थइ. तेमज १ सकामी २ निष्कामी ३ नसकामी ननिष्कामी. स्वरूप ग्रहवाने अजिलाषा, तेथी “सकामी”. परपरिणतिने नही ग्रहवाथी, “निष्कामी”. कामकर्मने त्यागवाथी, “नसकामी” अने पोताना अनंतगुणोमांथी एकपण गुण उठो न ग्रहण कर्यो, तेथी “ननिष्कामी”. इत्यादि अनेक त्रिजंगीज ठे. असंजवषणाने प्राप्त करती थकी चित्तने चमत्कार उपजावनारी ठे, केमके चित्र के० नानाप्रकारना विचित्रा के० अनेक जंग तरंगनी त्रिजंगी ते असंजव संजवरूप तेथी अचरिजकारीठे. जेमके करुणा, त्यांज तीक्ष्णता, त्यांज उदासीनता, ए केम संजवे माटे आश्चर्यकारी ठे. ए त्रिजंगीज्जनी फलप्राप्ति ते ज्ञानानंदना चराच रूप जे मुक्तिपद तेने लेतीके० ग्रहण करनारी ठे. अर्थात् त्रिजंगीज्जना जंग तरंग, केवलज्ञान केवलदर्शनात्मक ठे, अथवा एकेक जंग ते पण आनंदधनपदथी व्यापी रह्ये ठे ॥ ६ ॥ इति शीतलजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीश्रेयांसजिन स्तवन ॥

॥ रागगोडी ॥ अहो मतवाले साजना ॥ ए देशी ॥

श्रीश्रेयांसजिन अंतरजामी ॥ आतमरामी नामीरे ॥ अध्या

तम मत पूरणपामी ॥ सहज मुगतिगति गामीरे ॥ श्रीश्रे० ॥ १ ॥

અર્થ ॥ श्रीश्रेयांस प्रज्जुने साक्षीचूत करीने कहेठे. हे सुमति ! केवलज्ञानादि लक्ष्मीवाला श्रेयांस परमात्मा आपणा अंतर के० अंतःकरणना सर्वज्ञेदना जामी के० जाणनार ठे. ते सर्वना अंतरजामी तेथीज तेजुं नाम आतमाराम ठे. वली जेणे स्वस्वरूप संबंधी संपूर्ण ज्ञान अखंडितपणे प्राप्त करेल ठे, तेथी अध्यात्ममतना पूरण पामी ठे, वली निःप्रयासे मुक्तिगतिने प्राप्त करनारा ठे ॥ १ ॥

सयलसंसारी इंदियरामी ॥ मुनिगुण आतमरामीरे ॥

मुख्यपणे जे आतमरामी ॥ ते केवल निःकामीरे ॥ श्रीश्रे० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ सर्व संसारी जीवो, शब्द, रूप, रस, गंध अने स्पर्श रूप इंद्रियोना सुख-जागमां हीनपणे प्रवृत्ति रह्या ठे. अने सिद्धांत वचनानुसारे आत्मस्वरूपने साधनारा मुनिराजो ज्ञानादि आत्मगुणोमां रमी रह्या ठे. तेथी निश्चयनयने मर्ते मुख्यपणे, गुणगुणीने अजेदस्वरूपे, आत्मस्वरूपमां तद्रूपपणे प्रवृत्ति करनारा जे मुनिराज, तेमने तो निःकेवल एक आत्मस्वरूपनी कामना शिवाय अन्य अजिह्वाष मात्र नथी, तेथी तेढ निष्कामी ठे ॥ २ ॥

निजस्वरूप जे किरिया साधे ॥ तेह अध्यातम लहियेरे ॥ जे

किरिया करी चउगति साधे ॥ तेन अध्यातम कहियेरे ॥ श्रीश्रे० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हे सुमति ! जे प्राणी पोताना आत्मस्वरूपमां रमतां थकां प्रतिक्रमणादि पापनिवर्त्तरूप क्रियामात्रने साधे ते प्राणी अध्यात्म के० आत्मांमां अंतवर्ती रह्युं एतुं स्वस्वरूप अविहेदकरूप आत्मस्वरूप पामे अर्थात् तेने अध्यात्म लहिये के० कहिये. परंतु जे प्राणी निजस्वरूपमां नही रमतां क्रियाकरी चारगति सिद्धकरे अर्थात् शुभकरणी करी देव तथा मनुष्यनी गति सिद्धकरे अने अशुभ करणी करी नरक तिर्यचनी गति सिद्ध करे; दृष्टांत के साधुपणांमां देव अने मनुष्यनी गति सिद्ध करे अने साधुपणुं ठतां वंचक करणी करी अथवा प्राणातिपातादियुक्त करणी करी नरक तिर्यचगति सिद्ध करे, ते क्रियाने अध्यात्म स्वरूप अनुयायी क्रिया न कहीए ॥ ३ ॥

नाम अध्यातम ठवण अध्यातम ॥ जव्य अध्यातम ठंडोरे ॥

जावअध्यातम निजगुण साधे ॥ तो तेहशुं रढ मंमोरे ॥ श्रीश्रे० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ अध्यात्मक्रियाना चार प्रकार ठे. तेमां प्रथम, अध्यात्मशब्दनो मात्र अर्थ पण न जाणे अने जे पुढे तेने कहे के अमे अध्यात्मी ठईए ते नाम अध्यातम. बीजो अध्यात्म स्वरूपनो अक्षरविन्यास आदि स्वरूप ते स्थापना अध्यात्म. त्रीजुं, रेचक, पुरक, कुंजकादि प्राणायामना जेदे बाह्यवृत्तिए एतुं ध्यान बतावे के जे मने देखी लोको एम जाणे के तेणे अंतरवृत्तिए आत्मानुं स्वरूप प्रत्यक्ष कर्युं देखाय ठे, परंतु पोते तो कोरानेकोरा होय, ते जव्य अध्यात्म. आ त्रणे अध्यात्म ठांरवा योग्य ठे तेथी ते-उने तजीयो अने जे आत्मस्वरूपमां रमणतासहित क्रियामां प्रवर्त्तरूप जाव ते जाव अध्यात्म. ते आत्माना ज्ञान दर्शनादि गुणोने सिद्धकरे, निर्मल करे. माटे अहो जव्यो ! जो तमारे निजगुणनी सिद्धता करवी होय तो जाव अध्यात्मनीज रटना करो.

શબ્દ અધ્યાતમ અરથ સુણીને ॥ નિરવિકલ્પ આદરજોરે ॥

શબ્દ અધ્યાતમ ઝજના જાણી ॥ દાન ગ્રહણમતિ ધરજોરે ॥ શ્રીશ્રેષ્ઠ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ હે જ્ઞ્યો ! આત્માને અંતર્વર્તી આત્મસ્વરૂપમાં તદાકારપણે રમણતા કરવી તે અધ્યાત્મશબ્દનો અર્થ છે. તે ગુરુમુખથી શ્રવણકરી, નિશ્ચયનયે આત્માનેવિષે સ્વરૂપનું નિરવિકલ્પપણું અર્થાત્ અગ્નેદિપણું છે તે આદરજો કેળવવારજો. વહી અધ્યાત્મશબ્દના બીજા બે પ્રેદ છે. એકમાં સ્વરૂપ અધ્યાત્મીપણું છે અને બીજામાં સ્વરૂપ અધ્યાત્મીપણું નથી. માટે ઝજના સમજજો અર્થાત્ માત્ર નામપણ અર્થ રહિત એવો અધ્યાત્મશબ્દ, સ્વરૂપની સિદ્ધતાના અજાવને લીધે દાન કેળવવા યોગ્ય છે, તેથી તેમાં ઢાંઢવાની બુદ્ધિ ધારજો, અને અર્થ અધ્યાત્મમાં સ્વરૂપની સિદ્ધતા હોવાથી તેને ગ્રહણ કરવાની બુદ્ધિ ધારજો ॥ ૫ ॥

અધ્યાત્મ જે વસ્તુ વિચારી ॥ બીજા જાણ લવાસીરે ॥

વસ્તુગતે જે વસ્તુ પ્રકાસે ॥ આનંદધન મત વાસીરે ॥ શ્રીશ્રેષ્ઠ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ માટે વસ્તુ કેળવવા આત્મતત્ત્વને તદાકાર સ્વરૂપે વિચારનારા, લક્ષ્ય લક્ષણના અજિન્ન વિચારી, તેતો અધ્યાત્મને ગ્રહણ કરેછે; અને જેઠ અધ્યાત્મસ્વરૂપથી જિજ્ઞાસુ તથા શુન્ય હૃદય ઢતાં હૃદય ગ્રાહીપણે અધ્યાત્મમતના મમત્વી, માત્ર નિશ્ચયનયના વાદ કરનાર તેઠતો લવાસીકેળવવા લવાડ છે. જે મુનિરાજ વસ્તુ કેળવવા સિદ્ધાંતનેવિષે ગત કેળવવા પ્રાપ્ત થયેલ એવું વસ્તુ કેળવવા અધ્યાત્મ તત્ત્વપ્રકાસે કેળવવા પ્રગટ કરે અર્થાત્ સિદ્ધાંતમાં જેમ અધ્યાત્મ સ્વરૂપ કહ્યું છે તેમજ પ્રકાસે, તે આનંદધન કેળવવા અનંત કેવલજ્ઞાનીઠનો જે સસનયાશ્રિત મત કેળવવા જિનમત, તેનો વાસી હોય ॥ ૬ ॥ इति श्रीश्रेयांसजिनस्तवन.

॥ અથ શ્રીવાસુપૂજ્યજિન સ્તવન ॥

॥ રાગ ગોહી તથા પરજ ॥ તુંગીયાગિરિ શિખર સોદે ॥ ૧ દેશી ॥

વાસુપૂજ્યજિન ત્રિજીવનસ્વામી ॥ ધનનામી પરનામીરે ॥

નિરાકાર સાકાર સચેતન ॥ કરમ કરમ ફલકામીરે ॥ વાસુ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ અહો જ્ઞ્યો ! વાસુપૂજ્ય પ્રજીવન ત્રણજીવનના પૂજ્ય હોવાથી સ્વામિ છે. વહી જે ધનનામી કેળવવા ધણાં નામવાલાં છે અને જે પરમાત્માના નામો તે તે પરિણામેજ પરિણમિ રહ્યા છે. હવે સંસારી જીવોના બે પ્રેદ છે ૧ બહિરાત્મા ૨ અંતરાત્મા. તેમાં અંતરાત્માની અહિં વિવદ્ધા કરતાં, નિરાકાર તે સામાન્ય ઉપયોગ અને સાકાર તે વિશેષ ઉપયોગ, એવાં ઉપયોગ લક્ષણસહિત ચેતન છે. તે કરમ કરમફલકામી કેળવવા સામાન્ય

વિશેષ શુચાશુચ ઉપયોગે પ્રવર્તતો ચેતન જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મોનો કામી કેળ અજિ-
લાષી તેમાં શુચ ઉપયોગે પ્રવર્તતો ચેતન શુચપુણ્ય પ્રકૃતિનો કામી કેળ અજિલાષી
અને અશુચ ઉપયોગે પ્રવર્તતો ચેતન અશુચ પાપ પ્રકૃતિનો કામી છે ॥ ૧ ॥

નિરાકાર અજેદ સંગ્રાહક ॥ જેદગ્રાહક સાકારોરે ॥

દર્શનજ્ઞાન હજેદ ચેતના ॥ વસ્તુગ્રહણ વ્યાપારોરે ॥ વાસુ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હવે નિરાકારનું લક્ષણ કહે છે. જેદરહિત જે સંગ્રહ કરનાર તે નિરાકાર,
દર્શનોપયોગ અને જે ચિત્ત ચિત્ત સ્વરૂપનો ગ્રાહક તે સાકાર, જ્ઞાનોપયોગ. એવી રીતે
નિરાકાર અને સાકાર બે ઉપયોગના જેદથી ચેતનાના પણ બે જેદ થયા. એવી રીતે
સામાન્ય વિશેષ બે ઉપયોગે જદથી આત્મતત્ત્વને ચિત્ત કેળ જુડું કરી લેવું તે છે વ્યા-
પાર કેળ પ્રવર્તન તે જેનું એવો ચેતનાવંત લક્ષણયુક્ત અંતરાત્મા છે. ॥ ૨ ॥

કર્તા પરિણામી પરિણામો ॥ કર્મ જે જીવે કરીએ ॥

એક અનેક રૂપ નયવાદે ॥ નિયતે નર અનુસરીએ ॥ વાસુ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ કર્મનું કર્તાપણું તે પરિણામિ કેળ વ્યાપીને પરિણામો કેળ પરિણમવું તે
હે; અર્થાત્ કર્મનું કર્તાપણું તે પરિણામે વ્યાપિ રહ્યું છે પણ જીવમાં નથી. કોઈ પુઢેકે
જીવમાં કર્તાપણું કેમ નથી, તેને ઉત્તર કે, જે પરિણામે પ્રવર્તે તે કર્મને જીવ કરે.
જેમકે મિથ્યાત્વપરિણામે પરિણમતો જીવ, મિથ્યાત્વ કર્મપ્રકૃતિને કરે પણ અવિર-
તિને ન કરે. તેથી કર્તાપણું પરિણામમાં છે, પણ જીવમાં નથી. જે કરીએ તે કર્મ તેથી
કરવામાત્ર કર્મ તો એકજ છે, પરંતુ નયવાદે કેળ નય વચન માર્ગે તેનાં અનેક રૂપ
હે. અર્થાત્ વસ્તુ તત્ત્વે એક નયવચન માર્ગે જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મ આઠ છે. તે હે જગ્ય
નર કેળ મનુષ્યો નિયતે કેળ નિશ્ચયથી અનુસરિયે કેળ અવધારો. ॥ ૩ ॥

હુઃસ્વસ્વરૂપ કરમફલ જાણો ॥ નિશ્ચય એક આનંદોરે ॥

ચેતનતા પરિણામ ન ચૂકે ॥ ચેતન કહે જિનચંદોરે ॥ વાસુ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ હે જગ્યો ! હુઃસ્વસ્વરૂપ અને સુખસ્વરૂપ એવાં બે કર્મનાં ફલ છે. તે વ્યવ-
હારનયની અપેક્ષાએ છે અને નિશ્ચયનયને મતે તો ત્રણે કાલમાં નિજ સ્વજાવનોજ
આત્મા કર્તા, એક અદ્વિતીય આનંદમયી છે. ચેતનાને વિષે ચૈતન્ય ધર્મ તે ચેતના-
પણું છે; તે ચેતનતાનો પરિણામ કેળ પરિણમન ધર્મ તે ચેતના કદિ મુકે નહીં, કેમકે
તે તેનો ધર્મ, ગુણ છે. ધર્મથી ધર્મીની ડલલાણ થાય, ગુણથી ગુણીની ડલલાણ થાય.
યથા ॥ ધર્મી અપને ધર્મકું ॥ ન તજે તિનૂકાલ ॥ આત્મજ્ઞાન ગુણ નવ તજે ॥ જદ કિ-

रियाकी चाल ॥ १ ॥ माटे धर्मने अज्ञावे धर्मीनो अज्ञाव अने तेने सद्ज्ञावे तेनो सद्ज्ञाव, तेथी चेतनता धर्मवंतने श्रीजिनचंडे चेतन कह्यो ॥ ४ ॥

परिणामी चेतन परिणामो ॥ ज्ञान करमफल ज्ञावीरे ॥ ज्ञान
करमफल चेतन कहिये ॥ खेजो तेह मनावीरे ॥ वासु ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ माटे चेतना धर्मे परिणामि के० व्यापी रह्यो एवो चेतन जे जीव तेनुं परिणामो के० परिणमन शुं ठे, अर्थात् धर्म शुं ठे ? ते कहे ठे. ज्ञान के० निजस्वरूपज्ञान, जेमके हुं चेतन हुं अने पुद्गलादिकमां रमी रह्योहुं, ते जरु ठे. हुं अविनाशी हुं, जरु विनाशी ठे. हुं चैतन्य धर्मी हुं, शास्वत हुं, ते सफण पढण विध्वंसन धर्मी ठे. तेथी ते ज्ञानस्वरूप आत्मानुं करम के० करवुं ते शुरू आत्मस्वरूप प्राप्तिरूप फल तेनो ज्ञावि के० विचारनारो तेथी ज्ञान के० आत्मज्ञाननुं करम के० करवुं, प्रयुंजवुं तेनुं फल ते स्वरूप प्राप्तिरूप तेने चेतनावंत चेतन कहीए पटखे लक्षण सहित चेतन कहीए; जेमके सिद्धांतमां स्वरूप प्राप्ति थइ तेनेज लक्षण सहित चेतन कह्यो ठे; अने बीजा तो कहेवा मात्र चेतन जाणवा. माटे अहो जच्यो ! ते शुरू आत्मस्वरूपने मनावी खेजो के० निरंतर तेनी साथे हेत राखजो, अर्थात् स्वरूपमांज प्रवर्तजो. अन्य कांइ पण चिंतवनमां प्रवर्तेशो नहीं ॥ ५ ॥

आत्मज्ञानी श्रमण कहावे ॥ बीजा तो ज्व्य लिंगीरे ॥ वस्तु
गतें जे वस्तु प्रकासे ॥ आनंदघन मति संगीरे ॥ वासु ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ माटे अंतरात्मवंत ज्ञानीने साधु कहीए, कारण के ते शुरू आत्मस्वरूपना ज्ञाता ठे. जेने आत्मस्वरूप प्रत्यक्ष थइ रहुं ठे तेज श्रमण के० साधु कहेवाय ठे. “नाणेषय मुणी होइ” इति वचनात्: अने बीजा जे स्वरूपज्ञानशी रहित ठे, तैतो मात्र उंधा मुहपत्तिना धारक द्रव्यलिंगी ठे. स्वरूप ज्ञानमां जावलिंगीपणुं ठे. उंधा मुहपत्ति धारण करवामां द्रव्यलिंगीपणुं ठे. माटे वस्तुगतें के० आत्मवस्तु जेम ठे, तेमज आत्मवस्तु तत्त्वने जे प्रकासे के० प्रगट करे अर्थात् आत्माशी बहार स्वरूपज्ञान नथी परंतु आत्मानी अंदरज स्वरूपज्ञान ठे, एवुं जे कहे. ते आनंदघन मति संगी के० चित् आनंदनो समुह तेनी मति जे सुमति तेनो संगी के० सहचारी थाय. ॥ ६ ॥ इति श्री वासुपूज्यजिन स्तवन.

॥ અથ શ્રીવિમલજિન સ્તવન ॥

॥ રાગ મહાર ॥ ફંદર આંબા આંબલીરે ॥ ૬ દેશી ॥

હુલ્લ દોહગ દૂરેં ટલ્યારે ॥ સુલ્લ સંપદશું જેટાધીંગ ધણી માથે કિયારે ॥
કોણ ગંજે નરલેટ ॥ વિમલજિન ॥ દીઠા લોચણ આજ ॥ મારાસિંહ વં-
ભિતકાજ ॥ વિમલજિન ॥ દીઠા ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હે સુમતિ ! વિમલનાથ પરમાત્માના દર્શનથી ચારે ગતિના હુલ્લ અને અ-
નાદિ કાલનું અજ્ઞાન સંવંધી હુર્જાગ્ય દૂર ટલ્યા કેળ નાશ પામ્યું. વલી પ્રજુને નિરલતાં
હર્ષ નિર્જર ગાત્રો થવાથી આત્માને હલ્લાસ પ્રગટ થવારૂપ સુલ્લ થયું. તે સુલ્લથી,
શમદમ ક્ષમ વિચક્ષણ રુચી, પ્રજુ સ્વરૂપાનુયાયી અનુજવ સંવંધી પ્રીત. તેથી પ્રગટ
થતી નિજસ્વરૂપ સંપદા જે રત્નપ્રથ તેનો જેટ કેળ મેલાપ થયો. હે સુમતિ ! પરમાત્માના
દર્શન માત્રથી હુલ્લ દૌર્જાગ્ય દૂર થયા અને સુલ્લસંપત્તિની પ્રાપ્તિ થઈ, તો ઇવા ધીંગ
કેળ સમર્થને માથે ધણી કર્યા ઠતાં, અર્થાત્ બલવાન ધણીના સેવકને, સ્વેટનર કેળ
લાનારા અને મારનારા ઇટલે કે રાતદિવસ નુકશાન કરવાના હલાજમાંજ પ્રવર્ત-
નારા ઇવા મોહ કષાયોદિ જે નર, તે પરાજવ કરવાને સમર્થ નથી. ઇવા વિમલનાથ
પ્રજુને મારા આજે નેત્રોથી દીઠા. મારો આજનો દિવસ કૃતાર્થ થયો અને પ્રજુ
દર્શનથી મારાં મનોવાંભિત કાર્ય સિદ્ધ થયાં ॥ ૧ ॥

ચરણકમલ કમલા વસેરે ॥ નિરમલ ચિરપદ દેલ ॥

સમલ અચિરપદ પરહરીરે ॥ પંકજ પામર પેલ ॥ વિળ ॥ દીળ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ આ ગાથાનો અર્થ અન્વયથી કરીએ ઢીએ. કમલા કેળ લક્ષ્મીએ પોતાના
નિવાસનું સ્થાન, કમલ કાદવમાં હલ્પલ્પ થઈ હોવાથી સમલ કેળ મલ સહિત ઢે
એમ જાણી તથા તે કમલની પાંચલીઈં લરી જતી હોવાથી અન્ય કમલમાં નિવાસ
કરવાની જરૂર પડે એમ કમલ સ્થાનકને અસ્થિર પળ જાણી, વલી તેજ કમલને પામર
પેલ કેળ રાંકસમાન પળ જાણીને તે કમલરૂપ સ્થાનને પરિહરિ કેળ તજી દીધું.
અને હે સુમતિ ! તેણીએ નિરમલ કેળ કર્મરૂપ મેલરહિત વિમલનાથ પ્રજુના ચરણક-
મલ કેળ પગરૂપ કમલને ચિરપદ દેલ કેળ સ્થિર સ્થાનક દેલીને તેમાં નિવાસ કર્યો
અર્થાત્ ત્રણ જગતની લક્ષ્મી પ્રજુના ચરણકમલમાં નિવાસ કરે ઢે. મુગ્ધ પ્રાણીઈં લ-
ક્ષ્મીનો વાસ અન્યસ્થલમાં ધારે ઢે, તેઈં જૂઠા ઢે, કારણ કે વિમલનાથ પ્રજુના ચરણ-
કમલની સેવા કરવાથી નિર્વાણપદાદિક સમસ્ત સંપદાઈં મલે ઢે ॥ ૨ ॥

सुजमन तुळपद पंकजेरे ॥ लीनो गुण मकरंद ॥

रंक गणे मंदरधारे ॥ इंद चंद नागिंद ॥ विमल ० ॥ दी ० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हे प्रभु ! जेम कमलना मकरंद के० पराग उपर त्रमराळ लीन थई कम-
लमां तदाकार थाय तेम मारो मनरूप त्रमर, अनंत ज्ञानादि गुणयुक्त तमारा चर-
णकमलमां लीनो के० तदाकार थई रहेल ठे अने ते हर्षथी एवो उन्मत्त थयो ठे के
मंदरधरा के०मेरु पर्वतनी सुवर्णमय जूमि वा नंदनवननी अत्यंत रमणीक पृथ्वीने रंक
समान गणे ठे, अर्थात् तमारा चरणकमलनी सेवारूप निवासनी आगल ते वस्तुळ
शी गणतीमां ठे ? एम मारो मनरूप त्रमर जाणे ठे, एटहुंज नही पण देवोना खा-
मि इंद, ताराग्रहनाखामि चंद्र अने नागेंद्रने पण रांक तुल्य गणे ठे; एवुं मारं मन
मोटुं थयुं ठे ॥ ३ ॥

साहेब समरथ तुं धणीरे ॥ पाम्यो परम उदार ॥

मन विसरामी वालहोरे ॥ आतमचो आधार ॥ विमल ० ॥ दी ० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ अहो समर्थ साहेब के० प्रभु, तमारा जेवो धणी के० नाथ मने प्राप्त थ-
यो तेथी मारा सर्वकर्मरूप शत्रुळ, हवे मने पराजव करी शकशे नही. वळी हे प्रभु !
तमो संतुष्ट थये पोतातुं परमपद आपो ठो तेथी परम उदार एवा तमे मने प्राप्त
थया. वळी मारा मनने संसारिक आहट दोहट रूप चिंतानो अतिशय जार होवाथी
शांति नहोती तेथी हे प्रभु ! तमो मलवाथी मनने स्थिरतारूप शांति थइ तेथी
तमो मनना विसरामी ठो. हे प्रभु ! तमो मने पूर्ण वहाला ठो एटहुंज नही पण मारा
आत्माने स्वरूपप्राप्तिमाटे परम आधार ठो ॥ ४ ॥

दर्शिन दीठे जिन तणोरे ॥ संशय न रहे वेध ॥

दिनकर करजर पसरंतारे ॥ अंधकार प्रतिषेध ॥ वि० ॥ दी० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हे सुमति ! विमलनाथ प्रभुने में नेत्रथी निरळ्या, ते प्रभुना दर्शननो
प्रजाव एवो ठे के, जाव विशुद्धताए ते प्रभुनुं दर्शन थतांज, जेनी मति एकाग्रताए
ते दर्शनमां स्थिरता पामी तेने स्वस्वरूपने माटे मनमां संशय के० प्राप्ति रहे नही,
एटहुंज नही पण प्रभुनुं अने मारं स्वरूप एक ठे अने तेमां वेध के० विरोध नथी
एवी मननी निर्दोष स्थिति थइ जाय. दृष्टांत के दिन कर के० सूर्यना कर के० किर-
णोनो जर के० समूह जगतमां प्रसरतांज अंधकारनो प्रतिषेध के० निषेध थई जाय
तेज प्रमाणे प्रभुनुं दर्शन थतांज संशय तथा वेध मात्र रहे नही. ॥ ५ ॥

અમીય જરી મૂરતિ રચીરે ॥ ડપમા ન ઘટે કોય ॥

શાંત સુધારસ ઝીલતીરે ॥ નિરખત તપતિ ન હોય ॥ વિ૦ ॥ દી૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ પરમાત્માની મૂર્તિના સ્વરૂપનું અધિક વર્ણન એક મુઠ્ઠે કેટલું કરી શકું ? તોપણ અડધમાં બહુ કહીશ. જગતમાં અમૃતસમાન પ્રશંસાપાત્ર કોઈ વસ્તુ નથી, તેથી નિઃકેવલ અમૃતમયજ જેમ કોઈયે રચી હોય તેમ તમારી મૂર્તિ સ્વજાવિક તેવી રચાયેલી છે. જગતમાં એવો કોઈ પદાર્થ નથી કે જેની ડપમા તમારી મૂર્તિને આપી શકાય, તેમજ તમારી મૂર્તિમાં ડપમા સંબંધી અતિવ્યાપ્તિ, અવ્યાપ્તિ કે અસંજવ એવો દોષ પણ નથી. વહી પ્રલક્ષ્ય કે અનુમાન પ્રમાણ પણ ડપમા સંબંધમાં બીજા પદાર્થને દોરતું નથી; અહીં જે મૂર્તિને અમીયજરી કહી તે તો માત્ર વચન વ્યાપાર કરવારૂપ ડપમા કહી છે; પરંતુ પ્રજુની મૂર્તિ તો રાગ દેષના અજાવથી પરમ શાંતરૂપ અમૃત રસમાંજ ઝીલી રહી છે, જાણે મૂર્તિમાન શાંતરસ ડવતો હોય, તેવી મૂર્તિ છે. વહી અમૃતોપમા પણ ઘટતી નથી, કારણ કે અમૃતથી તો માત્ર અંગોપાંગ અજર થાય છે અને પ્રજુ મૂર્તિના શાંતરસથી આત્મા જન્મમરણરહિત થાય છે. તેથી પ્રજુની મૂર્તિને નિરખતાં નિરખતાં મારી ચઢુને, દર્શનની છાને અને હૃદયનેત્રને તૃપ્તિ થતી નથી.

એક અરજ સેવક તણીરે ॥ અવધારો જિનદેવ ॥

કૃપા કરી મુજ દીજીયેરે ॥ આનંદઘનપદ સેવ ॥ વિ૦ ॥ દી૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ હવે સુમતિવંત આનંદઘન વિમલપ્રજુને આધીન થઈ વિનંતિ કરે છે. હે જિનદેવ ! સામાન્ય કેવલીના સ્વામિ, હું લાજાનંદ નામનો તમારો અનુચર, સેવક, તેની એક અરજ અવધારો કે૦ માનો. મારા ઉપર સંપૂર્ણ કૃપા કરી મને આપવાની છા ક-રતા હો તો, બીજું તો શું પરંતુ પાંચ અનુચરવાસી દેવોના સુખનીપણ હું અજિલાષા રાખતો નથી પરંતુ નિજસ્વરૂપથી હતપન્ન થયો જે આનંદ, તેનો જે સમૂહ તે રૂપ પદને પ્રાપ્ત કરાવનારી ઘવી તમારા ચરણકમલની સેવા આપો ॥ ૭ ॥ શ્લોક ॥

॥ અથ શ્રીઅનંતજિન સ્તવન ॥

॥ રાગ રામગિરિ ॥ કમ્પલાનિ દેશી ॥

ધાર તરવારની સોહેલી દોહેલી ॥ ચડદમા જિનતણી ચરણસેવા ॥

ધારપર નાચતા દેખ બાજીગરા ॥ સેવના ધારપર રહે ન દેવા ॥ ધાર૦ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ આનંદઘન આ પંચમ કાલમાં જૈનદર્શનીઝની જૈનદર્શનથી વિરુદ્ધ આ-ચરણા દેહી ડુઃખી થવાથી તેમજ અનંતપ્રજુ સેવિત ચારિત્રની પણ ડુષ્કમકાલમાં

डुष्करता देखी महाडुःखी थवाथी सुमतिने कहे ठे. हे सुमति! तरवारनी तीक्ष्ण धार उपर उधाडे पगे चालवुं ते दोहेलुं ठे, पण विचार करतां सेहेलुं ठे, परंतु चण्डमा श्रीअनंतनाथ प्रजुना चरण के० चारित्रनुं सेवन ते दोहेलुं ठे. अर्थात् तरवारनी धार करतां चारित्रनी धार तीखी ठे. जुड के चोगठामां चारे वाजुए तरवारने बांधी. ते तरवारोनी धारोनी वचमां गुलांटा खातां खातां निकली जनारा एवा वाजी-गरोने नाचता दीठा ठे, परंतु चारित्रनी आसेवनारूप धारा उपर महाशक्तिवंत एवा देवो पण रही शकता नथी, देवताउने व्रतना उदयनोज असंजव तो चारित्र प्रवर्त्तन तो क्यांथीज होय. तेथी तरवारनी धारा सुगम अने चारित्र प्रवर्त्तनरूप धारा विषम ठे. ॥ १ ॥

एक कहे सेवियें विविध किरिया करी ॥ फल अनेकांत लोचन न देखे ॥

फल अनेकांत किरिया करी बापडा ॥ रम्बडे चारगतिमांहि लेखे ॥ धा०॥१॥

अर्थ ॥ कोइ गणजेदी, समुदायना नायक कहे ठे के विविध प्रकारे तपस्या प्रमुख किरिया के० आचरणा आचरीने परमेश्वरना चारित्रनी सेवना करीए, कारण के चारित्रनुं मूल क्रिया ठे जेम हुंढकादि करे ठे तेम. ते प्रमाणेबोलनारा प्रवचन रहस्यना अजाण ठे, कारण के नथी जेमां एकांत फल ते अनेकांत फल एवी अनेक क्रियाउनां अनेक फल ठे. जेम क्रिया जित्त जित्त तेम तेनां फल पण जित्त जित्त उदय पण जित्त जित्त जोगपण जित्त जित्त. जेम शाखिजझना जवमां देवमुख ते संगमाना जवमां दान देवानुं फल तेम. आ सर्व शुं लोचने नथी जोतां ? आ प्रमाणे अनेकांत ठे फल जेनां एवी अनेक क्रिया करीने परमार्थशुन्य ते निरर्थक ठतां आंधीना रेंटनी जेम चारे गतिमां रडवडे के० परिभ्रमण करे ते लेखे के० न्याये अनेकांत फलवाली गतिनी समृद्धि थवाथी जवज्रमण टखे नही. तेथी आत्मानी सिद्धि पण केम थाय ? ए प्रमाणे एकांत क्रियाज करवी ते तो आश्रव ठे. ॥ २ ॥

गह्वना जेद बहु नयण निहालतां ॥ तत्त्वनी वात करतां न लाजे ॥

उदर जरणादि निज काज करता थकां॥मोह नडिया कलिकाल राजे ॥धार३॥

अर्थ ॥ गह्व के० समुदायविशेष, जेम के खरतर, तपा, लोंका प्रमुख गठो; तेमना मतोना जेद ग्रहण करतां, प्रतिजेद पण ग्रहण थाय. तेवा मत मतांतरना बहु के० घणांजेद प्रतिजेद नयण निहालतां के० तात्विक दृष्टियें, हृदयरूप नेत्रें, विचारी जोतां एम लागेठे के शुं ते निर्लज्जोने आत्मतत्त्वनी वातो करतां शरम नही आवती होय ? कारणके ममत्व अने तत्त्वनी वातने परस्पर विरोध ठे. जेम वृक्षना को-

ટરમાં અગ્નિ હોય તો વૃદ્ધ નવપણ્ણવ ન થાય, તેમ આત્મામાં મમત્વ હોય તો આત્મ તત્ત્વરૂપ વૃદ્ધ નવપણ્ણવ ન થાય. તેથી શુદ્ધ તત્ત્વજ્ઞાની મત મમત્વીને તત્ત્વની વાતો કરતાં દેહીને હસે છે. ગઢ ખેદીઝને જે જે ધર્મ કરણી કરવા પ્રમુખ થાય છે તે હરવા ત્રરવા નિમિત્તેજ થાય છે. તેમજ આદિ શબ્દથી ક્રોધ, માન, માયા, લોચ, રાગ, દ્રેષ, હન્રતિ પ્રમુખને અર્થેજ થાય છે. ઉત્તમ પુરુષ તો લાલ્લમાં કોઈક દ્રશે. બાકી વીજા તો વેશના ધારણ કરનારા જાણવા. આ હુષમ કલિકાલમાં મોહનું પ્રબલ રાજ્ય તેથી સંસારીઝ કરતાં પળ ગઢધારીઝ ઉપર તેનું વિશેષ શાસન ચાલે છે. રહસ્ય ય છે કે, સંસારી જીવોમાંથી કોઈય મોહને ગલેથી, કોઈય ળાતીયથી અને કોઈય કેરથી પકડેલ છે અને ગઢધારીયતો મોહને સર્વાંગે મસ્તક સુધી પકડેલ છે. ॥ ૩ ॥

વચન નિરપેક્ષ વ્યવહાર જૂઠો કહ્યો ॥ વચન સાપેક્ષ વ્યવહાર સાચો ॥

વચન નિરપેક્ષ વ્યવહાર સંસાર ફલ ॥ સાંજલ્લી આદરી કાંડરાચો ॥ ધાર ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જે મતવાદી હોય તે અપેક્ષા સહિત બોલનારો થાયજ નહીં. તેતો ઇકાંતવાદિ, નિરપેક્ષી અર્થાત્ અપેક્ષારહિત બોલનારા થાય. તેવા અપેક્ષા રહિત વચન, અત્યંત કઠિન ચારિત્રમાં પ્રવર્તન હોય તોપણ તે વ્યવહાર જૂઠો કે ૦ આજ્ઞાથી વિરુદ્ધ જાણવો. તેથી જે જ્ઞયો, વાંળાયુક્ત તે સાપેક્ષ કહેવાય. જેમ નિશ્ચય સંબંધી વચન વ્યવહારની વાંળ રાલે છે તેમ, જ્ઞાન ક્રિયાસહિત ળસર્ગ અપવાદયુક્ત, સાપેક્ષ વચને જે વ્યવહાર કે ૦ ચારિત્રનું પ્રવર્તન તે સિદ્ધાંત અનુયાયી વ્યવહાર છે. તે ચારિત્ર આજ્ઞાથી અવિરુદ્ધ તેથી સાચું છે. તેથી વાંળ વિનાનું અર્થાત્ અપેક્ષા વગરનું વચન તે નિરપેક્ષ વચન કહેવાય. તેવા વચનવાલા ઇકાંતવાદીઝનું ચારિત્ર, સંસારફલ આપનારું છે. તેથી તેવા ઇકાંતવાદીઝના વચનસ્વરૂપ અજિલાષીઝને સાંજલવા યોગ્ય નથી. કદાચ સાંજલવામાં આવી જાય તો આદરવા નહીં અને કદાચ આદરવામાં આવી જાય તો તેમાં રાચનું નહીં. નિરપેક્ષ વચન જૈનમતથી વિરુદ્ધ છે. તેથી તેવાં વચનો સાંજલ્લી રાગ કરવો નહીં. યથા ॥ જાણે નિરપેક્ષક વચન ॥ ક્રિયા દેલાવે કૂર ॥ વાકો તપ સંયમ સરવ ॥ કર્યો કરાયો ધૂર ॥ ૧ ॥ તેથી ઇકાંત ક્રિયાપક્ષી, ઇકાંત પૂજાપક્ષી, ઇકાંત જક્તિપક્ષી, ઇકાંત ગુરુપક્ષી, ળ્યાદિ વચનના કથન કરનારાઝ ચારગતિમાં જટકનારા છે ॥ ૪ ॥

દેવગુરુ ધર્મની શુદ્ધિ કહો કેમ રહે ॥ કેમ રહે શુદ્ધ શ્રદ્ધા ન આણો ॥

શુદ્ધશ્રદ્ધાનવિણ સર્વ કિરિયા કરી ॥ ળારપણ લીંપણોતેહ જાણો ॥ ધાર ૦ ॥ ૫ ॥

अर्थ ॥ अहो जग्यो ! ते एकांतवादिजना वचनथी शुरुदेव, शुरुगुरु अने शुरु धर्मेनी परिक्का केम थइ शके ? अर्थात् नज थइ शके; अने शुरु देव गुरु धर्मेनी परिक्काने अजावे शुरु देव गुरु उपर अरु के० प्रतीत ते पण केम रहे. कारण के साची वस्तनी नखाण विना साची प्रतीत पण न थाय, ए वात आणो के० अव-

प्रतीतविना सर्व क्रियानुं प्रवर्त्तन, ते ठार के० राख अथवा ठाण प्रमुखनुं लीपण करवा तुछा निरर्थक ठे ॥ ५ ॥

उत्सूत्र जाषण जिस्यो ॥ धर्म नही कोई जगसूत्र सरिखो ॥

जे जविक किरियाकरे ॥ तेहनो शुद्ध चारित्र परखो ॥ धार ॥ ६ ॥

पेढा उत्सूत्र जाषण ठे, तेथी सूत्रथी विरुद्ध जाषण समान बीजुं

तां उत्सूत्र जाषीने महापापी कहेखो ठे; अने सूत्रमां जे प्रमाणे

माणे जाषण करवुं, ते समान तप संयमादिमां पण धर्म नथी. तेथी

यजीव, तप संयमादि क्रिया करे ते चारित्रवंतनुं शुरु चारित्र परखो

जेवुं ब्रह्मसातीर्थकरनुं चारित्र तेवुं जेवुं चारित्र जाणजो ॥ ६ ॥

तर संक्षेपथी ॥ जे नरा चित्तमें नित्य ध्यावे ॥

ब्रह्म सुख अनुजवी ॥ नियत आनंदघनराज पावे ॥ धा ॥ ७ ॥

पदेशनो सार अर्थात् सूत्र अनुयायी चारित्रनुं प्रवर्त्तन ते संक्षे-

प्यप्राणी निरंतर पोताना चित्तमां धारी राखे. सार ए ठे के व-

शुरु धर्मतत्त्वनुं स्वरूप पुढतां, हठग्राहीपणुं शिखवे ठे, तेथी

दिश अंगीकार न करवो; अने जे जग्य प्राणीठ सूत्र अनुसारे

के० निरूपम देवता संबंधी वा मनोहर मनुष्य संबंधी घणां

नागरोपम काल सुधी सातावेदनीना विपाकोदयने अनुजवी के०

जोगवीने नियत के० निश्चयपणे, संदेह रहितपणे परमानंद, अतिंद्रिय आनंद स-

मूहने पामे अर्थात् मोक्षस्थान पामे ॥ ७ ॥ इति अनंतजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीधर्मजिन स्तवन ॥

॥ राग गोरी सारंग ॥ रसीयानी देशी ॥

धरम जिनेसर गाढं रंगशुं ॥ जंग म परशो हो प्रीति ॥ जिनेसर ॥

बीजो मनमंदिर आणुं नही ॥ ए अम कुलवट रीत ॥ जिनेसर ॥ धर्म ॥ १ ॥

अर्थ ॥ आनंदघन शुरु चेतनावंत थइ, जावोद्वारासैं हर्षोत्कर्षवंत थइ, परंतु प्री-

ટરમાં અગ્નિ હોય તો વૃદ્ધ નવપલ્લવ ન થાય, તેમ આત્મામાં મમત્વ હોય તો આત્મ તત્ત્વરૂપ વૃદ્ધ નવપલ્લવ ન થાય. તેથી શુદ્ધ તત્ત્વજ્ઞાની મત મમત્વીને તત્ત્વની વાતો કરતાં દેહીને હસે છે. ગઢ જેવીઠીને જે જે ધર્મ કરાવી કરવા પ્રમુલ્ક થાય છે તે હૃદય ખરવા નિમિત્તેજ થાય છે. તેમજ આદિ શબ્દથી ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, હઠાતિ પ્રમુલ્કને અર્થેજ થાય છે. ઉત્તમ પુરુષ તો લાલ્પમાં કોઈક દેશે. બાકી વીજા તો વેશના ધારણ કરનારા જાણવા. આ હુષમ કલિકાલમાં મોહનું પ્રબલ રાજ્ય તેથી સંસારીઠ કરતાં પણ ગઢધારીઠ ઉપર તેનું વિશેષ શાસન ચાલે છે. રહસ્ય ૫ છે કે, સંસારી જીવોમાંથી કોઈએ મોહને ગંભીર, કોઈએ ઠાતીપથી અને કોઈએ કેતુથી પકડેલ છે અને ગઢધારીપતો મોહને સર્વાંગે મસ્તક સુધી પકડેલ છે. ॥ ૩ ॥

વચન નિરપેક્ષ વ્યવહાર જૂઠો કહ્યો ॥ વચન સાપેક્ષ વ્યવહાર સાચો ॥

વચન નિરપેક્ષ વ્યવહાર સંસારફલ ॥ સાંજલી આદરી કાંડરાચો ॥ ધાર ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જે મતવાદી હોય તે અપેક્ષા સહિત બોલનારો થાયજ નહીં. તેતો ઇકાંતવાદિ, નિરપેક્ષી અર્થાત્ અપેક્ષારહિત બોલનારા થાય. તેવા અપેક્ષા રહિત વચન, અત્યંત કઠિન ચારિત્રમાં પ્રવર્તન હોય તોપણ તે વ્યવહાર જૂઠો કે ૦ આજ્ઞાથી વિરુદ્ધ જાણવો. તેથી જે જાણ્યો, વાંઠાયુક્ત તે સાપેક્ષ કહેવાય. જેમ નિશ્ચય સંબંધી વચન વ્યવહારની વાંઠા રાખે છે તેમ, જ્ઞાન ક્રિયાસહિત હૃદય અપવાદયુક્ત, સાપેક્ષ વચને જે વ્યવહાર કે ૦ ચારિત્રનું પ્રવર્તન તે સિદ્ધાંત અનુયાયી વ્યવહાર છે. તે ચારિત્ર આજ્ઞાથી અવિરુદ્ધ તેથી સાચું છે. તેથી વાંઠા વિનાનું અર્થાત્ અપેક્ષા વગરનું વચન તે નિરપેક્ષ વચન કહેવાય. તેવા વચનવાલા ઇકાંતવાદીઠનું ચારિત્ર, સંસારફલ આપનારું છે. તેથી તેવા ઇકાંતવાદીઠના વચનસ્વરૂપ અજિલાષીઠને સાંજલવા યોગ્ય નથી. કદાચ સાંજલવામાં આવી જાય તો આદરવા નહીં અને કદાચ આદરવામાં આવી જાય તો તેમાં રાચું નહીં. નિરપેક્ષ વચન જૈનમતથી વિરુદ્ધ છે. તેથી તેવાં વચનો સાંજલી રાગ કરવો નહીં. યથા ॥ જાણે નિરપેક્ષક વચન ॥ ક્રિયા દેલાવે કૂર ॥ વાકો તપ સંયમ સરવ ॥ કર્યો કરાયો ધૂર ॥ ૧ ॥ તેથી ઇકાંત ક્રિયાપદ્ધતિ, ઇકાંત પૂજાપદ્ધતિ, ઇકાંત જાતિપદ્ધતિ, ઇકાંત ગુરુપદ્ધતિ, ઇત્યાદિ વચનના કથન કરનાર ઇકાંત ચારિત્રમાં જટકનારા છે ॥ ૪ ॥

દેવગુરુ ધર્મની શુદ્ધિ કહો કેમ રહે ॥ કેમ રહે શુદ્ધ શ્રદ્ધા ન આણો ॥

શુદ્ધ શ્રદ્ધાનવિણ સર્વ કિરિયા કરી ॥ બારપણ લીપણોતેહ જાણો ॥ ધાર ૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ અહો જવ્યો ! તે એકાંતવાદિર્ઝના વચનથી શુરુદેવ, શુરુગુરુ અને શુરુ ધર્મેની પરિક્ષા કેમ થઈ શકે ? અર્થાત્ નજ થઈ શકે; અને શુરુ દેવ ગુરુ ધર્મેની પરિક્ષાને અજાણે શુરુ દેવ ગુરુ ઉપર શ્રદ્ધા કે ॥ પ્રતીત તે પણ કેમ રહે. કારણ કે સાચી વસ્તુની ઊંઘલાણ વિના સાચી પ્રતીત પણ ન થાય, એ વાત આળો કે ॥ અવધારો; અને શુરુ શ્રદ્ધા-પ્રતીતવિના સર્વ ક્રિયાનું પ્રવર્તન, તે ઠાર કે ॥ રાજ અથવા જ્ઞાતરની પૃથ્વી ઉપર ઢાળ પ્રમુખનું ઊંપણ કરવા તુલ્ય નિરર્થક છે ॥ ૫ ॥

પાપ નહીં કોઈ ઉત્સૂત્ર જાણ જિસ્યો ॥ ધર્મ નહીં કોઈ જગસૂત્ર સરિખો ॥

સૂત્ર અનુસાર જે જીવિક કિરિયાકરે ॥ તેહનો શુરુ ચારિત્ર પરખો ॥ ધાર ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ માટે નિરપેક્ષ ઉત્સૂત્ર જાણ છે, તેથી સૂત્રથી વિરુદ્ધ જાણ સમાન બીજું પાપ નથી. સિદ્ધાંતમાં ઉત્સૂત્ર જાણીને મહાપાપી કહેલો છે; અને સૂત્રમાં જે પ્રમાણે વચન હોય તેજ પ્રમાણે જાણ કરવું, તે સમાન તપ સંયમાદિમાં પણ ધર્મ નથી. તેથી સૂત્રને અનુસારે જે જીવ્યજીવ, તપ સંયમાદિ ક્રિયા કરે તે ચારિત્રવંતનું શુરુ ચારિત્ર પરખો કે ॥ જાણજો, અર્થાત્ જેવું જીવદમાતીર્થકરનું ચારિત્ર તેવુંજ તેનું ચારિત્ર જાણજો ॥ ૬ ॥

એહ ઉપદેશનો સાર સંકેપથી ॥ જે નરા ચિત્તમેં નિત્ય ધ્યાવે ॥

તે નરા દીવ્યબહુકાલ સુખ અનુજવી ॥ નિયત આનંદધનરાજ પાવે ॥ ધા ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ પૂર્વોક્ત ઉપદેશનો સાર અર્થાત્ સૂત્ર અનુયાયી ચારિત્રનું પ્રવર્તન તે સંકેપથી કહ્યું. તેને જે જીવ્યપ્રાણી નિરંતર પોતાના ચિત્તમાં ધારી રાખે. સાર એ છે કે વર્તમાનના ગઢધારીનું શુરુ ધર્મતત્ત્વનું સ્વરૂપ પુઠતાં, હઠપ્રાદીપણું શિલ્પે છે, તેથી તેવા મતવાદીર્ઝનો ઉપદેશ અંગીકાર ન કરવો; અને જે જીવ્ય પ્રાણીનું સૂત્ર અનુસારે પ્રવર્તનારા છે તે દીવ્ય કે ॥ નિરૂપમ દેવતા સંબંધી વા મનોહર મનુષ્ય સંબંધી ઘણાં પદ્મોપમ અને સાગરોપમ કાલ સુધી સાતાવેદનીના વિપાકોદયને અનુજવી કે ॥ જોગવીને નિયત કે ॥ નિશ્ચયપણે, સંદેહ રહિતપણે પરમાનંદ, અતિંદ્રિય આનંદ સમૂહને પામે અર્થાત્ મોક્ષસ્થાન પામે ॥ ૭ ॥ इति अनंतजिन स्तवन.

॥ અથ શ્રીધર્મજિન સ્તવન ॥

॥ રાગ ગોન્દી સારંગ ॥ રસીયાની દેશી ॥

ધરમ જિનેસર ગાઝં રંગશું ॥ જંગ મ પન્શો હો પ્રીતિ ॥ જિનેસર ॥

બીજો મનમંદિર આણું નહીં ॥ એ અમ કુલવટ રીત ॥ જિનેસર ॥ ધર્મ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ આનંદધન શુરુ ચેતનાવંત થઈ, જાવોદ્ધારે હર્ષોત્કર્ષવંત થઈ, પરંતુ પ્રી-

तिना जंगनो जय लागवाथी, दीनवचने धर्मनाथ प्रभुनी स्तवना करे ठे. हे प्रभु ! तमने निजस्वरूप प्राप्तिरूप रंग के० रागथी वचनद्वाराए स्तवुं हुं, परंतु दृष्टिरागथी स्तवतो नथी. हे शुरु चेतना ! ते स्तवनारूप कार्यारंज अविविघ्न धाराए पार पामजो. तेमां कांश्चण विघ्न पमजो नही. धर्मनाथ प्रभुविना बीजा राग द्वेषयुक्त देवोने मारा मनरूप मंदिर के० मेहेलमां लावुं नही अर्थात् रागादि दोषयुक्त देवोनुं ध्यान कदापि करुं नही; कारण के आत्मधर्मे धर्मित एवा आत्माभात्रना कुलनी वट के० मर्यादा एज ठे, एज धर्म ठे. एज लक्षण के वीतराग विना बीजाने ध्यावे नहि. ॥ १ ॥

धरम धरम करतो जग सहु फरे ॥ धरम न जाणेहो मर्म ॥ जि० ॥ धरम जिनेसर चरण ग्रह्या पढी ॥ कोइ न बांधेहो कर्म ॥ जि० ॥ धर्म० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हे शुरुचेतना ! जगतना प्राणीमात्र धर्म धर्म करता फरे ठे, कोइ शिव-धर्म, कोइ विष्णुधर्म, कोइ संन्यस्तधर्म, कोइ गृहस्थाश्रमधर्म, कोइ तपधर्म, कोइ कुलधर्म, एम प्राणीमात्र निरर्थक ज्रमण करी रह्या ठे. परंतु तेवा सर्व प्राणीउं धर्मशब्दनो जे मर्म के० रहस्य ते बिलकुल जाणता नथी. अर्थात् आत्मस्वभावरूप धर्म जेथी विजाव परिणतिनो त्याग करी स्वभाव परिणतिमां रमणता करवी तद्गुण धर्मनुं रूप रहस्य जाण्वा विना तेउं धर्म धर्म पोकारे ठे. परंतु हे शुरु चेतना ! धर्मनुं रहस्य तो धर्म परमेश्वरना चरणकमलमां व्यापेहुं ठे, तेथी जे प्राणी बहिरात्मपणानो त्याग करी अंतरात्मवत थइ धरम परमेश्वरना चरणकमलमां आत्मस्वरूप प्रवर्तीए मनने स्थापे ते प्राणी आश्रवद्वारने बंध करवाथी कोश्चण कर्मनो बंध न करे ॥ २ ॥

प्रवचन अंजन जो सदगुरु करे ॥ देखे परमनिधान ॥ जि० ॥ हृदय नयण निहाले जगधणी ॥ महिमा मेरु समान ॥ जि० ॥ धर्म० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे धर्मनाथ प्रभुनुं स्वरूप केवीरीते जाणी शकाय ते कहे ठे. हे सुमति ! शुरु उपदेशक गुरु जो कृपा करीने, हृदयरूप चक्षुने विषे सिद्धांतरूप अंजन करे तो अनादिकालनो मिथ्यास्वरूपी हृदयनेत्रनो रोग दूर थाय. ते रोग दूर थावाथी आत्मस्वरूपरूप परमनिधान के० अनाशवंत धन जे अनादिथी गुप्त हतुं ते प्रत्यक्ष थाय. पढी ते हृदयरूप नेत्रथी ज्रण जगतना स्वामिने ते प्राणी निहाले के० देखे अने स्वस्वभावे पोताना स्वरूपने प्रगट जाणे. जे प्राणी पोताना स्वरूपने उलखे ते प्राणी हृदयचक्षुथी परमेश्वरना स्वरूपने उलखी शके; अने ते प्राणीनो महिमा के० प्रताप मेरुपर्वत समान सर्वोत्कृष्ट थाय, अर्थात् निरूपम थाय. ॥ ३ ॥

दोमूत दोमूत दोमूत दोमीज ॥ जेती मननीरे दोमू ॥ जि० ॥ प्रेम

प्रीति विचारो ठूकडी ॥ गुरुगम खेजोरे जोमू ॥ जि० ॥ धर्म० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे शुद्ध चेतना आनंदधनने कहेवे के प्रवचन कारण विना परमनिधान देखवानो बीजा मत ममत्वीज ए कहेलो सिद्धांत शुं कारण नथी? तयारे आनंदधन कहेवे के हुं तो आत्मस्वरूप उलखवा माटे दोमी दोमीने थाक्यो. मत मात्रने हुं डि जोया. मात्र बाह्य दृष्टि नही, परंतु तेजना संकल्पित वेदांत न्यायादिक सिद्धांतोमां उतरवा सारु जेटली मारामननी दोमू इती अर्थात् विचार बल हुंतुं तेटखे सुधी दोख्यो, परंतु स्वरूप प्राप्ति न थइ; अने विचार करतां प्रेम के० स्वरूप अजिलाषनो निश्चय तेनाथी धर्म जिनेश्वरनी प्रीत हुंकमी के० अत्यंत नजीक ठे, दूर नथी अर्थात् आत्मांमां ज ठे; अने नजीक ठतां पामता नथी, ते पामवानो उपाय गुरुगम के० गुरु ए बतावेलो मार्ग अंगीकार करवो अर्थात् सूत्र मर्यादाथी गुरु जे मार्ग बतावे ते मार्गे निजस्वरूपनी धर्म जिनेश्वरनी प्रीत नजीक ठे ॥ ४ ॥

एक पखी केम प्रीति वरें पडे ॥ उजय मित्या हुए संधी ॥ जि० ॥

हुं रागी हुं मोहें फंदिज ॥ तुं निरागी निरबंध ॥ जि० ॥ धर्म० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ धर्म जिनेश्वरनी साथे प्रीति केम थइ शके? हुं प्रीतिनो अजिलाषी, प्रभु प्रीतिना अजिलाषी नथी. कदाच एक पखी प्रीत थाय तो पण ते वरे पडे नही के० नजे नही. विरुद्ध खजावनी प्रीत टके नही. प्रभु शुद्ध आत्मस्वरूपी, हुं तेंवा स्वरूपथी रहित, तेवा वच्चे प्रीति केम नजे? प्रीतिनो तो उजय के० बने समान धर्म-वाला होय तो संधि के० मेलाप थाय. माटे हे जिनेश्वर! हुं तमारी साथे मेलाप करवा इहुं हुं, परंतु मारा परिणाम संबंधमां अंतःकरणथी विचार करतां संधी माटे विष अमृत जेटलो तफावत ठे. हुं रागी हुं, तमे बीतराग ठे. हुं मोह फंदमां फसायेखो हुं अने तमे तो मोहना बंधनथी रहित ठे. तेथी मारो अने तमारो प्रकृति ए मेलापज नथी, तो प्रीति केम थाय? यथा ॥ प्रकृति मिळे तें मन मिळे, अनमिलते न मिलात ॥ दूध दहीं तें जमत हे, कांजी तें फट जात ॥ १ ॥ तेथी अगर जो हुं अने तमे सत्ताए तो एक ठइए, परंतु दहींनी खटाश अने कांजीनी खटाश प्रकृतिमां जिन जिन ठे, दहींथी दुध जमे, कांजीथी दुध फाटी जाय, तेम मारी सराग प्रकृति, तमारी निराग प्रकृति तेथी प्रीतिरूप दुध जमे नहीं. हुं तो प्रीतिने जमावुं, परंतु तमे बीतराग होवाथी प्रीति जमावो नहीं. ॥ ५ ॥

परमनिधान प्रगट मुख आगलें ॥ जगत उलंघीहो जाय ॥ जि० ॥

ज्योति विना जुळ जगदीशनी ॥ अंधोअंध पुढाय ॥ जि० ॥ ध० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ बली हे शुरु चेतना ! जगतनी विपरीत रीति तैतो जो ! पूर्वे कथन कर्तुं एवं परनिधान प्रत्यक्ष अंतःकरणरूप हृदयकमलमांज ठे, दूर नथी, ठां जगतना प्राणीमात्र ते उलंघी जाय ठे. ज्यां ते प्राप्त थाय ते स्थानकने तो जोतांज नथी अने कष्ट क्रियादिक, ज्यां तेन पामी शकीए तेनी पाठलज मंडी रह्या ठे. कारण के जगतना स्वामिनी ज्ञान प्रकाशक ज्योति अने आत्मानिस्वरूप प्राप्तिनी ज्योति ते बनेमां अज्ञेद-पणुं ठे; परंतु जुळ, जेम् ज्योतिस्वरूपने अज्ञावे आंधळानी पाठल आंधळा दोने तेम, ज्ञानस्वरूप दृष्टिने अज्ञावे, अज्ञानीनी पाठल अज्ञानी दोड्या जाय ठे. वक्ता पण आंधळा अने श्रोता पण आंधळा एवो योग ठे. ॥ ६ ॥

निरमल गुणमणि रोहण जूधरा ॥ मुनिजन मानसहंस ॥ जि० ॥

धन्य ते नगरी धन्य वेलाघमी ॥ मात पिता कुलवंशा ॥ जि० ॥ ध० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जे जगदीश्वरनी ज्योतिविना जगतमां अंधकार व्यापि रह्यो ठे, ते जगदी-श्वर, महा निर्मल ठे ज्ञानादि गुण जेना एवा अनंत गुणरूप रत्नोना रोहिताचल पर्वत समान ठे. बली मुनिराजोना मानस के० अंतःकरणरूप मानसरोवरने विषे हंस समान ठे, अर्थात् जे मुनिराजोना अंतःकरणमां बसी रह्या ठे. एवा परमेश्वरे जे नगरीमां जन्म लीधो ते नगरीने धन्य ठे, जे वेलाए जन्म लीधो ते वखतने पण धन्य ठे, तेमना माता, पिता, कुल तथा वंश सर्वने धन्य ठे ॥ ७ ॥

मन मधुकर वर कर जोमी कहे ॥ पदकज निकट निवास ॥ जि० ॥ घन

नामी आनंदघन सांजलो ॥ ए सेवक अरदास ॥ जि० ॥ ध० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ तेशी वर के० उत्तम एवो मारो मनरूप ज्रमर, परम उद्वलासवंत थड, हाथ जोमी विनंति करेठे के, हे प्रभु ! मारा उपर कृपा करीने, तमारा चरणकम-लनी निकट के० नजीकज मने निवास करवा थो. हे प्रभु ! तमे अनेक नामोवालाठो, चिदानंदना समूह ठो, माटे आधीन वृत्तिवाला आ सेवकनी अरज सांजलो ॥ ८ ॥ इति

॥ अथ श्रीशांतिजिन स्तवन ॥

॥ राग मढ्दार ॥ चतुर चोमासुं पडिकमी ॥ ए देशी ॥

शांतिजिन एक मुज विनति ॥ सुणो त्रिजुवन रायरे ॥ शांति

सरूप केम जाणीए ॥ कदो मन केम परखायरे ॥ शांति० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे आनंदधन शांतिनाथ परमेश्वरनुं शांतस्वरूप स्वपक्ष, परपक्षी नि-
श्चय करवा प्रभुने विनतिरूप प्रश्न करे ठे. हे व्रण भुवनना स्वामि ! तमे मारी एक
विनति कृपा करी सांजलो. तमे शांतरस पूर्ण ठे तेथी तमारुं नाम शांति ठे. ते शां-
तरसनुं स्वरूप यथातथ्य केवीरीते जाणी शकीए ते कृपा करी मने उपदेशो, जेथी
मारा मनने शांतरसनी परीक्षा थाय. ॥ १ ॥

धन्य तु आतम जेदने ॥ एहवो प्रश्न अवकाशरे ॥ धीरज
मनधरी सांजलो ॥ कहुं शांति प्रतिज्ञासरे ॥ शांति० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ वली आनंदधन पोताना मनमां हर्षवंत थइ कहेठे के हे आत्मा ! तने
पण धन्य ठे, तुं सर्व आत्मामां उत्कृष्ट थयो, कारणके तने शांतरसना स्वरूपनो
प्रश्न करवानो अवकाश के० अवसर प्राप्त थयो; अने शांतिनाथ प्रभुने तें प्रश्न पुढ्यो.
हवे शांतिनाथ प्रभुए प्रश्ननो जे उत्तर आप्यो ते आनंदधन जव्य जीवोने कहेठे, हे
जव्य आत्मारुं ! तमे अंतःकरणमां धीरज धारण करी शांतरसनुं स्वरूप कहुंहुं ते
एकाग्रताए सांजलो. जे प्रमाणे शांति जिनेश्वरें कहुं, तेज प्रतिज्ञास के० रहस्य हुं
कहुंहुं, मारी स्वमत कल्पनाथी कहेतो नथी. ॥ २ ॥

जाव अविशुद्ध सुविशुद्ध जे ॥ कहा जिनवर देवरे ॥ ते तेम
अवितल सहदे ॥ प्रथम ए शांतिपद सेवरे ॥ शांति० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ षड्द्रव्यना शुद्धाशुद्धजाव जे रीते जिनवर देवे कथन करेला ठे, तेम,
शुद्धजावने शुद्धपणे अने अशुद्धजावने अशुद्धपणे अवितल के० आंतरहितपणे-
सहदे के० अज्ञान करे ते शांतिरसनुं प्रथम पद के० स्थानक तुं समजजे अने ए प्र-
थमपदने तुं आदर, कारणके शुद्ध अज्ञानविना शांतिपदनुं कथन संजवेज नहीं, तेथी
प्रथम शुद्ध अज्ञानरूप शांतरसनुं स्थानक हे आत्मा तुं सेव के० आदर ॥ ३ ॥

आगमधरगुरु समकीर्ति ॥ किरिया संवर साररे ॥ संप्रदायी
अवंचक सदा ॥ शुची अनुभव आधाररे ॥ शांति० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली सिद्धांतना धारण करनारा कोइ गुरु कहेठे, नवपूर्व सुधी अजव्य पण
जणे तो आगमधर गुरुनी शी अधिक्यता? उत्तर के शुद्ध देव गुरु धर्मेनी प्रतीतवाला,
समकितवंत गुरुथी शांत स्वरूप पामीए. ते गुरु केवा होय? आश्रवणो निरोध करी सा-
रके० उत्तम संवरनी क्रियामां प्रवर्ती रह्या होय. मुग्ध प्राणीजने ठगवानो संप्रदायी
के० परंपरा, गुरुक्रमागतें लेशमात्र आचरण जेमनामां नथी, अर्थात् जेठ निर्मल सं-

પ્રદાયવાલા છે. શુચિ કેળવવિત્ત આત્મસ્વરૂપના જ્ઞાનના અજિલાષી હોવાથી, અનુ-
જવ સ્વરૂપમાં પ્રવર્તવાથી અનુજવના આધાર છે, તેવા ગુરુથી શાંત રસનું સ્વરૂપ પામીશ.

શુદ્ધ આલંબન આદરે ॥ તજી અવર જંજાલરે ॥ તામસી
વૃત્તિ સવિ પરિહરી ॥ જજે સાત્વિકી સાલરે ॥ શાંતિ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ વહી તે ગુરુ કેવા હોય ? આત્મસ્વરૂપના અનુજવથી પ્રગટ થયેલ નિર્મલ જ્ઞાનથી સિદ્ધ સ્વરૂપનું અવલંબન કરનારા છે, અર્થાત્ સ્વસ્વરૂપમાં વિદ્યમાન ઠતાં સિદ્ધાદિનું ધ્યાન કરનારા છે. બીજા આર્ત્તરોદ્ધ ધ્યાન અને મોહ તથા રાગાદિ વિગ્નકારક જંજાલોને દૂર કરી, શુદ્ધ આલંબનને આદરી રહ્યા છે. વહી તામસી કેળવવિત્ત ક્રોધાદિ દુર્યુષો જેથી ઉત્પન્ન થાય તેવા આહાર પ્રમુલ લાવી આજીવિકા કરવાનો જેમણે ત્યાગ કર્યો છે, વા હૃદયગ્રાહીપણે પ્રાણાયામાદિકનો ત્યાગ કરી શાલકેળવવિત્ત પ્રધાન સાત્વિક વૃત્તિ અંગીકાર કરી જ્ઞાનાદિ ગુણથી ઉપજેલી શત્રુ મિત્રઉપર સમાનવૃત્તિના ધારણ કરનારા છે. ॥ ૫ ॥

ફલ વિસંવાદ જેમાં નહીં ॥ શબ્દ તે અર્થ સંબંધીરે ॥ સકલ
નયવાદ વ્યાપી રહ્યો ॥ તે શિવ સાધન સંબંધીરે ॥ શાંતિ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ યવા ગુરુ ઉત્સૂત્રના પ્રાણ કરનારા, અર્થાત્ વિસંવાદ કેળવવિત્ત વિરુદ્ધતા જેમાં હોય નહીં તેવા વચનના બોલનારા હોય, જે વચનનું ફલ પળ વિરુદ્ધ ન હોય. શબ્દનો અર્થ પળ સંબંધ યુક્ત કહેનારા હોય. જેમના વચનમાં નૈગમાદિ સાતે નયનું વાદ કેળવવિત્ત કથન હોય. યવા શાંતરસના જરેલા ગુરુ તે શિવ સાધનના હેતુ કેળવવિત્ત મેલાપ કરાવનારા છે.

વિધિ પ્રતિષેધ કરી આત્મા ॥ પદારથ અવિરોધરે ॥ ગ્રહણ
વિધિ મહાજને પરિગ્રહ્યો ॥ ઇશ્યો આગમે બોધરે ॥ શાંતિ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ યવા ગુરુના મેલાપથી સ્વરૂપ અજિલાષી પ્રાણી સ્વકાર્ય સાધે તે વિધિ કહે છે. જેથી આત્મસ્વરૂપ મુલે ગ્રહણ થાય તે આચરવા યોગ્ય આચરણ તે વિધિ કહેવાય; અને જે આત્મ સ્વરૂપને ગ્રહણ કરવામાં વિગ્ન કરે યવા જડાદિ સ્વરૂપને ન ગ્રહણ કરવા તે પ્રતિષેધ કહેવાય. યવા વિધિ પ્રતિષેધથી આત્મા મુક્તિરૂપ પદના અર્થ કાર્યનો અવિરોધપણે કરનારો થાય. યવા ગ્રહણ કરવા યોગ્ય વિધિને મહાજન કેળવવિત્ત મહા મુનિરાજોળ સમસ્તપણે ગ્રહણ કરેલો છે. યમ સિદ્ધાંતમાં કથન કરેલું છે, વા સિદ્ધાંતનો યવો બોધ છે યમ તમે અવધારજો ॥ ૭ ॥

डुष्टजनसंगति परिहरी ॥ जजे सुगुरु संतानरे ॥ जोग सामर्थ्य
चित्त जावजे ॥ धरे सुगति निदानरे ॥ शांति० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ बली शांतरसना अजिलाषी पुरुष डुष्ट के० कृद्र अंतःकरणवाला, मत
ममत्वधारी, हठग्राही मनुष्य जेमना वचनशी अक्रा ब्रष्ट थाय तेनी संगतनो त्याग
करे अने ज्ञानादि उत्तम गुणना धारण करनारा सद्गुरु अने तेमना शिष्य परंपरानुं
जजे के० सेवन करे. पढी जोगसामर्थ्य के० मनादि त्रणे योग, स्ववशीचूत ठतां,
चित्तने विषे जाव के० आत्मजावने अढेदी, अजेदीपणे जे प्राणी धारण करी राखे ते
निदान के० निश्चयपणे मुक्ति प्राप्त करे, कारण के चित्तवृत्तिनो निरोध तेज कर्म-
द्वयनुं मूल कारण ठे ॥ ८ ॥

मन अपमान चित्त समगणे ॥ समगणे कनक पाषाण रे ॥

वंदक निंदक समगणे ॥ इस्यो होय तुं जाण रे ॥ शांति० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ एवा आत्मस्वजावमां प्रवर्त्तेला पुरुषोनां चित्त केवां होय ते कहेठे. तेमनो
कोइ सत्कार, सन्मान करे तेथी ते हर्षवंत न थाय अने कोइ अपमान करे तो खेदवंत
न थाय एवी तेमनी चित्तवृत्ति समान होय. बली लोचदशानी मंदता थवाथी तेम-
नीपासे कोइ सुवर्ण मुके वा कोइ माटी के पडर मुके तोपण बनेसांथी कोइने हिना-
धिकपणे न माने. बनेने तुल्यमाने. बली कोइ प्रशंसा करी तेमने वंदना करे तो ते-
मना उपर प्रसन्न न थाय वा कोइ तेमनी निंदा करे तो तेना उपर नाराज न थाय.
हे ज्ञय ! ते पुरुष एवा होय एम तुं जाण के० अवधार ॥ ९ ॥

सर्व जगजंतुने समगणे ॥ गणे तृणमणि जावरे ॥ मुक्ति

संसार बेहु समगणे ॥ मुणे ज्वजलनिधि नावरे ॥ शांति० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ बली त्रस थावर समस्त जगतना जंतु के० जीवो जेमके राजा रांक,
शत्रु मित्र, स्वजन परजन, इत्यादि सर्वने तुल्य माने, तेमज तृण अने मणि के० चंद्र-
कांत्यादि मणि प्रमुखने पण तुल्य गणे; कोइने हिनाधिक न गणे. बली मुक्ति तथा
चार गतिरूप संसारने पण समतुल्य माने. आ कथन अप्रमत्तादि सातमा गुणगणे
प्रवर्त्तकने माटे ठे. त्यां मन स्वस्थ वृत्तिर्ये ठे. तेने हिनाधिक कांइ नथी. संसारथी
बुदासीन वृत्ति गइ अने मोक्ष पामवानी हर्ष वृत्ति पण गइ. मारा पदने हुं पास्यो
तेमां शो हर्ष. ते ज्ञय संसारसमुद्रमां शांतरसने नाव समान मुणे के० जाणे अ-
थवा ज्वजलनिधिनो शांतरसरूप नावाए करी मुणे के० पार पामे ॥ १० ॥

आपणो आतम जावजे ॥ एक चेतना धाररे ॥ अवर सवि
साथ संयोगथी ॥ एह निज परिकर साररे ॥ शांति० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हे जव्य ! एवुं जाण के मारो आत्मा ज्ञानदर्शन स्वजाववंत ठे. एक अद्वि-
तीय स्वरूपमयी चेतनानो आधार के० आश्रय करी रह्यो ठे. चेतनाने आधारे आत्मा
आधेय ठे. ए चेतनाविना अवर के० बीजा सर्व पुज्ज संबंध, शरीर पुण्य पापादि,
संयोगजन्य ठे. ज्ञानादि गुण समवाय संबंधे ठे. रागद्वेषादि इष्टादि सर्व आरोपित
धर्म ठे. ते आत्मस्वजाव नथी. क्वांत्यादि धर्म तथा समित्यादिने पोतानो सार के०
प्रधान परिवार जाण ॥ ११ ॥

प्रभु मुखथी एम सांजखी ॥ कहे आतमरामरे ॥ ताहरे
दरिशाणे निस्तरीयो ॥ मुज सिंहा सवि कामरे ॥ शांति० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ अहो जव्यो ! पूर्वे जे कहुं ते परमेश्वरे पोताना मुखथी जे कथन करेहुं
ते सिद्धांतमांथी में सांजख्युं. ते प्रभुनी वाणी सांजखतांज मारो आत्माराम अत्यंत
उल्लास पाम्यो. ते कहेठे के अहो परमेश्वर ! तमारा दर्शनथी अर्थात् जैनदर्शनथी हुं
निस्तार पाम्यो अर्थात् शांतरसना स्वरूपनोपार पाम्यो. कारणे कार्योपचार ए न्याये
शांतरसना स्वरूप जाणवारूप कारणथी मारां स्वस्वरूपादि सर्व कार्यनी सिद्धि थइ ॥ १२ ॥

अहो अहो हुं मुजने कहुं ॥ नमो मुज नमो मुजरे ॥ अमित
फलदान दातारनी ॥ जेहनी जेट थइ तुजरे ॥ शांति० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ आनंदधन कहेठे के अहो जव्यो ! में परमेश्वरने शांतरसनो प्रश्न पुज्यो,
परमेश्वरे मने उत्तर आप्या, तेथी हुं हर्षवंत थइ मारा आत्माने कहुंहुं. अहो आत्मा !
मने नमस्कार करो; मारा आत्माने नमस्कार होजो. कोइ प्रश्न करे के पोताना आ-
त्माने पोतेज नमस्कार करे एम केम घटे ? उत्तर के आत्माने अमित के० प्रमाणर-
हित दानना आपनार श्रीशांतिनाथ परमात्मांनी जेट के० प्राप्ति थइ. तेथी नमो-
मुज नमोमुज एम कहुं, परंतु रहस्यार्थतो आनंदधने श्रीशांतिनाथ परमेश्वरने शां-
तरसनो प्रश्न करतां उत्तर मढ्याना हर्षथी ए वचन ठे. ॥ १३ ॥

शांतिसरूप संक्षेपथी ॥ कह्यो निज पर रूपरे ॥ आगम

मांहे विस्तर घणो ॥ कह्यो शांतिजिन नूपरे ॥ शांति० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ आनंदधन कहेठे के अहो जव्यो ! आ स्तवनमां शांतरसनुं स्वरूप निज
स्वरूपथी के० पोताना स्वरूपने तथा बीजा जव्य जीवोना स्वरूपनी प्राप्तिनेमाटे थ-

थातथ्य रीते संक्षेपथी कछुं. जो तमे ते रसना विशेष, रुचिवंत होतो शांतिनाथ जिनराजे खजाषित सिद्धांतनेविषे तेतुं विस्तारपणे स्वरूप कछुंते खांथी अवधारजो ॥१४॥

शांतिसरूप एम जावशे ॥ धरी शुद्ध प्रणिधानरे ॥ आनंद
घनपद पामशे ॥ ते लहेशे बहुमानरे ॥ शांति ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ माटे अहो जव्यो ! पूर्वोक्तरीते, रागद्वेष विषय कषायादि रहितपणे अने प्रणिधान के० मननी एकाग्रताए जे प्राणी शांतरसना स्वरूपने जावशे के० विचारशे, ते प्राणी आनंद के० परमानंदनो घन के० समूह ते रूप पद जे मुक्तिपद तेने प्राप्त करशे, अर्थात् त्रण जगतना पूज्यपणारूप बहुमान पामशे ॥१५॥ इति श्री शांतिनाथ जिनस्तवन.

॥ अथ श्रीकुंथुजिन स्तवन ॥

॥ राग गुर्जरी ॥ रामकली ॥ अंबर देहो मुरारी हमारो ॥ ए देशी ॥

कुंथुजिन मनहुं किमही न बाजे ॥ कुंथु ॥ जेम जेम जतन
करीने राखुं ॥ तेम तेम अलखुं जाजेहो ॥ कुंथु ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हे कुंथुनाथ परमेश्वर ! मारा मनने महाकष्टे तमारीसाथे जोरवा चाहुंलुं, परंतु जावस्तव संबंधी ध्यानादिकमां कोशपणरीते न बाजे के० जोरालुं नथी. अन्य स्थानके जोमाय ठे पण तमारी साथे जोडालुं नथी. हे परमेश्वर ! जेम जेम मारा मनने, प्रयत्न करी कबजे राखवा इहुंलुं, प्राणायामादिके, रेचक पुरक कुंजक इत्यादिके एकाग्र करवा ध्यानथी प्रयास करहुं तेम तेम हे प्रभु ! एमन तमारी साथे नहीं जोडालां अलखुं के० दूर थलुं जाय ठे ॥ १ ॥

रजनी वासर वस्ति उज्ज्व ॥ गयण पायालें जाय ॥ साप

खायने मुखहुं थोथुं ॥ एह उखाणो न्यायहो ॥ कुं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ कोइ एम कहेके मननो एवो खजावज ठे के कोइ स्थानके जाय नहीं तेथी परमेश्वरपासे पण जतुं नथी. तेतुं बोखनारने आनंदघन उत्तर आपेठे के, हे जाइ ! तेनो तो मने अनुजव ठे. ए मन तो जेम रात्रे तेम दिवसे, जेम वस्तिमां तेम उज्जाडमां, जेम आकाशमां तेम पातालमां, एवी रीते ठाम ठाम फरी रह्युं ठे. ए मननी गति अप्रतिहत ठे, भ्रमणशील ठे, एवी चंचल ठे के तेनी उपमा आपी शकाय एवो कोइ जगतमां चंचल पदार्थ नथी. वली कोइ कहे के जे फरे ते चरे पण खरो, तेथी शब्द रूप रस गंध स्पर्शनो खाद तेने मळतो दृशे ? उत्तरना. तेम पण नथी. दृष्टांत के जेम कोइ पुरुषने सर्पे खाधो, एतुं कहेनारने कोइए पुत्र्युं के सापना मुखमां कांइ

प्राप्त आव्यो ? उत्तर आप्यो के, सापना मुखमां शुं आवे ? तेनुं मुखतो थोथुं के०
स्वाबीज ठे. ए उखाणो के० दृष्टांत न्याय के० सत्य ठे. शब्दादिनो खाद मात्रतो पां-
चेइंझियने मद्यो अने मनना मुखमां कांइ आव्युं नही ॥ २ ॥

मुगतितणा अजिलाषी तपीया ॥ ज्ञान ने ध्यान अज्यासें ॥

वयरीमुं कांइ एद्वुं चिते ॥ नांखे अखवे पासेंहो ॥ कुं० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ ए मन महादुष्ट निर्दय ठे, केमके मात्र मोक्षनाज अजिलाषी तपस्याना
करनारा ते मनने साधवा माटे अर्थात् आत्मस्वरूप जाणवामाटे ज्ञान अने ध्याननो
अज्यास करी रखा ठे, तदाकार वृत्तियें स्वरूपचितवनमां लीन थइ रखा ठे, एवा म-
हामुनिठने पण ए महादुष्ट मन एवुं करेठे के, अर्थात् तेना संबंधमां एवो घाट वि-
चारे ठे के, तेठ अखवे के० निःप्रयासे, विशेष विचाररूप उद्यम कर्माविनाज कर्मरूप
पास के० जाखमां फसाइ पडे. दृष्टांत के प्रश्नचंद्र राजर्षिने सातमी नर्कना दळीयां ए-
कठां करावी दीधां अने अल्प समयमां केवलज्ञान पण उपजावी दीधुं. माटे ज्यां-
सुधी मन स्थिर न थाय त्यांसुधी कष्ट क्रिया जवभ्रमणरूप ठे ॥ ३ ॥

आगम आगम धरने हाथे ॥ नावे किणविधि आंकुं ॥ किहां

कणे जो इठ करी इठकुं ॥ तो व्याखतणी परें वांकुं हो ॥ कुं० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ कोइ कहे के ज्यांसुधी आगमनी प्रवृत्ति जाणी न होय त्यांसुधी मन
दुःसाध्य ठे. उत्तर जे आगम जो मननी स्थिरतानुं कारण होय तो आगमना धर-
नारा जेना हाथमांज आगम ठे अने जेठ मन दमन करवा संबंधी अधिकारज
वांची रखा ठे, तेठनुं मन पण स्थिरताथी हे प्रभु ! तमारा चरणकमलोमां कोइ
पण विधि के० रीते चोटनुं नथी. सर्व प्रयास निष्फल जाय ठे. केमके ते मन आंकुं
के० वांकुं ठे. सरल नथी, वक्र ठे. विना रोक्युं कदाच रही जाय, परंतु रोक्युं तो र-
हेज नहीं. एम जाणतां ठतां पण किहां कणे के० कोइ स्थानके ए मनने इठ करीने
इठकुं के० खीजवुं, तो जेम सर्पनुं गमन ठेरु कर्माविना पण वांकुं ठे तो ठेरु कर्मा
पढी तो तेनी वक्रतानुं शुंज कहेवुं ? तेम ज्यांसुधी ए मनने इठकुं नहीं त्यांसुधी तो
जळुं, परंतु जो खीजवुं तो सर्पनी जेम वक्र थइने हे प्रभु ! तमारी साथे जोकाय नही ॥४॥

जो ठग कहुं तो ठगतो न देखुं ॥ शाहुकार पण नांही ॥ सर्वमांहि

ने सहुथी अखगुं ॥ ए अचरिज मनमांहि हो ॥ कुं० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ अहो परमेश्वर ! जो हुं ए मनने ठगाइ करतां देखुं तो ठग कहुं, परंतु ठ-
गाइनी करनारी तो इंझियो ठे अने मन तो पांचे इंझियोनो प्रेरक ठे. तेथी मनने

ठग केम कहुं? वली पांचे इंद्रियो तेना प्रवर्त्तन विना प्रवर्त्ती शकती नथी अर्थात् शब्द
रूपादिकमां प्रवर्त्तवानुं मूलकारण मन ठे, तेथी ए मन शाहुकार पण नथी, एटखेके
नारद जेवुं महा ठग ठे. केमके सर्व जे पांचे इंद्रियो तेमां ए नोइंद्रिय मली रह्युं ठे,
एकीचूत थइ रह्युं ठे. तेना मेलापविना इंद्रियोथी ठगाइ थायज नही. वली इंद्रियो
पोतपोताना विषय ग्रहण करे ते बखते पोतानो जाग वेहेंची खेतुं नथी, माटे स-
र्वथी वेगलुं पण ठे. तेथी हे परमेश्वर ! मने आश्चर्य लागे ठे के सर्वथी जेवुं ते वे-
गलुं केम कहेवाय ? अने सर्वथी वेगलुं ते जेवुं केम कहेवाय ? एम परस्पर विरोध
ठतां अविरोधपणे जेलां रखां ठे. ॥ ५ ॥

जे जे कहुं ते कान न धारे ॥ आपमर्ते रहे काहुं ॥ सुरनर

पंक्ति जन समजावे ॥ समजे न मारुं साहुं हो ॥ कुं० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वली तेने जे जे हितशिक्षानो उपदेश करुं ते ते तमाम मारां वचनो का-
नेज धरतुं नथी, अर्थात् पोतानी इष्टाए जे जे शुचाशुच तरंग उपजे ठे ते ते प्रमाणे
वर्त्ते ठे, तेथी ते काहुं के० महा मेळुं ठे. आर्त्तरीड चितवनथी श्याम ठे, तेवाने हुंतो शुं
समजावी शक्कुं ? महा शक्तिवंत देवताळ, सिंह अष्टापद जेवा पशु पक्षीळ पण जेनाथी
जय पामे तेवा प्रबल शक्तिवंत मनुष्यो अने शास्त्रना जाणनारा कोविदो पण जेने स-
मजावी शकता नथी. तेथी ए मारी कुमति छीनो जाइ, मारो साखो ठे अने आत्मा
शुरू उपयोगे प्रवर्त्ते त्यारे पण एमारी सुमति छीनो जाइ होवाथी साखोज ठे. ॥ ६ ॥

में जाण्युं ए किंग नपुंसक ॥ सकल मरदने ठेले ॥ बीजीवातें

समरथ ठे नर ॥ एहने कोइ न जेलेहो ॥ कुं० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ अहो प्रभु ! शास्त्रधाराए में जाण्युं के ए मन नपुंसकलिंगे ठे. परंतु प्र-
त्यक्ष प्रमाणे विचारी जोतां ए मन समस्त मरदोने ठेले के० हवावी नांखे तेवुं ठे. पुरु-
षत्वधर्म सहित ठतां जो मन परवश होय तो पुरुष पण छीने संयोगे नपुंसक स-
मान थइ जाय. तेथी ए मन सर्व मरदोमां अग्रगामी ठे. जो के तप करवामां, कष्ट
क्रिया साधवामां, सिंहनागादिने दमन करवामां, समुद्रादि जल तरणमां, आकाश
गमनादि क्रियामां, चूतपिशाचादि वशीकरण क्रियामां पुरुष समर्थ ठे, परंतु हे
कुंथुप्रभु ! ए मनने एक जवपरिणति परिपाकी मुनिराज विना बीजो कोइ पण जेले
के० जीवी शके नही, अर्थात् तेनी गतिने रोकी शके नही, तेने एकाग्र करी शके नहीं ॥ ७ ॥

मन साध्युं तेणे सघलुं साध्युं ॥ एह वात नहीं खोटी ॥ एम

कहे साध्युं ते नवि मानुं ॥ एक ही वात ठे मोटी हो ॥ कुं० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हे प्रभु ! चंचलता मटाही, एकाग्रताए जे पुरुषे मनने साध्युं के० वशी-
जृत कर्युं, ते पुरुषे सर्व तपसंयमादि कार्य साध्यां. केमके ते साधननुं अंत ते मननुं
साधवुं ठे. जे प्राणीए मन वश कर्युं तेणे आत्मेश्वर्यनुं मूल सिद्ध कर्युं, ए वात के०
कहेवुं खोटुं नथी, निःसंदेह साचुं ठे. परंतु कोश मारा जेवो मूर्ख, मायावी ठतां पोताना
मुखथी एम कहे के में मारा मनने साध्युं ठे, तो तेनुं कहेवुं हुं मानुं नही, प्रमाण
न करुं, कारण के में मन वश कर्युं एम कहेवुं ते वात बहु मोटी ठे, ते जेवी तेवी
वात नथी. ॥ ७ ॥

मनहुं डुराराध्य तें वश आएयुं ॥ ते आगमथी मति आणुं ॥

आनंदघन प्रभु मादरुं आणो ॥ तो साचुं करी जाणुंढो ॥ कुं० ॥ १॥

अर्थ ॥ हे प्रभु ! दुःखे साधवा योग्य मन, तमें वश कर्युं. ते मन वश करवानी वात
सिद्धांतोथी मारी बुद्धिमां छावुं, अर्थात् सिद्धांतथी मनवश करवानी रीत समजाय,
परंतु मने प्रत्यक्ष नथी. तो हे परमानंदना समुद्धरूप प्रभु ! मां मनजे तमारी साथे
जोकातुं नथी ते तमारे विषे स्थिरताए; एकाग्रताए प्रवर्त्ते, तो हुं साचुं के० प्रत्यक्षप्रमाणे
प्रमाण करुं. शब्दप्रमाणे तो ए वात प्रमाण ज ठे, परंतु परमेश्वरे मन वश आएयुं
ते प्रत्यक्षप्रमाणे प्रमाण त्यारेज करुं ॥ १॥ इति श्रीकुंथुनाथजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीअरजिन स्तवन ॥

॥ राग परज ॥ मारु ॥ रीषजनो वंश रयणायरु ॥ ए देशी ॥

धरम परम अरनाथनो ॥ केम जाणुं जगवंत रे ॥ स्वपर

समय समजावीए ॥ महिमावंत महंत रे ॥ ध० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ गाथानो अर्थ अन्वयथी कर्यो ठे. अहो महंत के० महा शक्तिवंत, चोसठ
इंद्रो, असंख्याता देवता, चक्रवर्ती, वासुदेव प्रमुख महर्द्धिवंतोए जय जय शब्दोथी
जेनो महिमा वर्णव्यो ठे एवा, समवसरणमां बिराजमान थयेला अरनाथ परमेश्वर
तमारा केवलज्ञानथी प्ररूपायेला परमोत्कृष्ट धर्मेने हुं केवीरीते जाणीशकुं ? हे जग-
वंत ! स्वसमय के० स्वरूपप्राप्ति समय अर्थात् सिद्धांतप्रमाणे वर्त्ततां स्वरूप पामीए ते
समजावीए के० मने समजावो. तेमज तेनाथी अन्य जे समयप्रमाणे प्रवर्त्ततां स्-
वरूपसिद्धि न पामीए ते परसमय ते पण मने समजावो ॥ १ ॥

शुद्धातम अनुजव सदा ॥ स्वसमय एह विवासरे ॥ परबही

गंढमी जेह पमे ॥ ते परसमय निवासरे ॥ ध० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ परमेश्वर उत्तर आपे ठे. हे आनंदधन! शुद्धनिर्मल स्वरूपवंत, निरुपाधिक आत्मतत्त्वतुं सदा के० निरंतर स्वरूप प्रत्यक्ष करवुं ते अनुजव कहेवाय. जेथकी शुद्धात्म स्वरूपतुं तात्कालिक ज्ञान थाय ते स्वसमय के० मारा स्याद्वाद सिद्धांतनो विवास के० बोध जाणवो अने ते शुद्धात्मस्वरूपना अनुजवथी जिन यावत् मात्र कथन ते मारो समय नही. पर के० बीजा जे कथनमां शुद्धात्म अनुजवीपणुं नथी एवा वकी के० वट एटले कथननो जेटलो विस्तार ठे अथवा जे कथनमां शुद्धात्म अनुजव जेटलो विस्तारयुक्त कथन नथी पण ढांढकी के० जे कथनमां आत्म अनुजवथी विरुद्ध कथननी ठाया पडे ठे, अर्थात् कोइ जैनमतानुसारे स्वरूपतुं कथन करी रहुं ठे, तेमां सर्वथा तो परसमय नथी पण ठाया मात्र ठे एटले कोइक नये आत्म अनुजवथी परकथन ठे, तो आनंदधनना आशय प्रमाणे तो ते पण परमेश्वरे परसमय कहेल ठे. निज समय नहीं. रहस्य ए ठे के ते विरुद्ध समय के० सिद्धांतनो निवास के० स्थानक ठे. शुद्धात्मस्वरूपना अनुजवथी लेशमात्र जिन ते परसमय ठे ॥ २ ॥

तारानक्षत्र ग्रह चंद्रनी ॥ ज्योति दिनेश मकाररे ॥ ध० ॥ ३ ॥

दर्शन ज्ञान चरण थकी ॥ शक्ति निजातम धाररे ॥ ध० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वली आनंदधन कहे ठे के अहो स्वामि ! शुद्धात्म अनुजवमां अने ज्ञान-दर्शन चारित्रमां कांइ जेद ठे के तेउ अजेद ठे? परमात्मा कहे ठे के, जेम तारा, नक्षत्र, ग्रह अने चंद्रमानी ज्योति दिनेश के० सूर्यने विषे अंतर्भूत ठे, तेम केवल-ज्ञान, केवलदर्शन अने ह्यायकचारित्र ए त्रणेनी ज्योति ते शुद्धात्मशक्तिना अनुजवनी ज्योतिने विषे अंतर्भूत ठे. ते सर्व पोताना आत्माना अनंतवीर्यरूप जे शक्ति-सामर्थ्यता ते थकी धार के० अवधार. ॥ ३ ॥

जारी पीलो चीकणो ॥ कनक अनेक तरंगरे ॥ पर्याय

दृष्टी न दीजीए ॥ एकज कनक अजंगरे ॥ ध० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली दृष्टांत कहे ठे. सुवर्ण धातुथी कोइ अजाण्यो पुढे के, सात धातुडमां सुवर्णने शी रीते छलखी शकीए, त्यारे कोइए उत्तर आप्यो के पारादि सर्वथी जे वजनमां जारे होय ते सुवर्ण समजवुं; कोइ बोझो के जेनामां पीलाश वधारे होय ते सुवर्ण; कोइ बोझो के जेनामां चिकाश वधारे होय ते सुवर्ण. एवी रीते सुवर्णना अनेक तरंग के० पर्याय ठे. परंतु पर्यायो उपर दृष्टि आपवी नहीं, कारण के पर्यायांतर संबंधी जे जंग तेथी रहित एवुं अजंग सुवर्ण द्रव्य ते एकज ठे ॥ ४ ॥

दरशन ज्ञान चरण थकी ॥ अलखस्वरूप अनेक रे ॥ निर-
विकलप रस पीजिये ॥ शुद्ध निरंजन एक रे ॥ ध० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ केवलदर्शनरूप पर्यायें एक अलखनुंज स्वरूप ठे अने केवलज्ञानरूप पर्यायें जोइए तोपण एक अलखनुंज स्वरूप ठे, वली ह्यायकचारित्र पर्यायें जोतां पण एक अलखनुंज स्वरूप ठे. एम बीजापण अजर, अमर, अचल, अकल, अरुज इत्यादि अलख के० परमेश्वरनां अनेक स्वरूप ठे. परंतु पर्यायांतर संबंधी जेद कल्पनाए रहित, अव्यार्थिकपणे अजेदवृत्ति चिंतवनरूप, निरविकल्परूप, अमृतोपशम रसनं पान करतां, शुद्ध निर्मल कर्मअंजन रहित जे परमेश्वर ते एकज ठे. जेम कृष्णादिथी महावीरपर्यंत सर्व तीर्थंकर सत्ताए जिन परंतु रूपे अजिन तेम. ॥ ५ ॥

परमार्थ पंथ जे कहे ॥ ते रंजे एक तंतरे ॥ व्यव-

हारें लख जे रहे ॥ तेहना जेद अनंतरे ॥ ध० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जे परम के० उत्कृष्ट अर्थ के० कार्यनुं करनार एवो जे पंथ के० मार्ग बतावे ते एकांत निश्चयनयनाज रागी ठे, एटखे तेउं लेशमात्र व्यवहार नयना अपेक्षी नथी, अथवा ए बने पदोना अर्थनो अन्वय आ प्रमाणे करीएतो तीक्ष्ण जास थाय. जे एकांत रागी ते परमार्थ पंथ कहे एटखे उत्कृष्ट मार्ग कहे, पण बीजा तेम न कहे. आ कथन निश्चयनुं ठे. जे प्राणी व्यवहारनयनेज लख के० जाणीने रह्या ठे, एटखे मात्र व्यवहारनेज मुख्य जाणी रह्या ठे, ते व्यवहार नयवादीर्जना जेद के० विकल्प अनंत के० घणा ठे ॥ ६ ॥

व्यवहारें लखे दोहिला ॥ कांइ आवे हाथरे ॥ शुद्ध

नय थापना सेवतां ॥ नविरहे छविधा साथरे ॥ ध० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जे प्राणी व्यवहारना रसीया होय, ते स्थविर गुणवाला प्रवृत्तकादिकोनी घणी सेवनादि कष्ट क्रियाथी, तप संयमादि व्यवहारने लखे के० शीखीने दोहिला के० महाकष्ट करतां प्रवर्त्ते ठे, परंतु तेवा व्यवहारने सेवतां जन्मारो वही जाय परंतु मात्र व्यवहारनी कडाकुट करणी करतां लेशमात्र स्वरूपप्राप्तिरूप वस्तु हाथ आवे नहीं, तेथी शुरुनयने थापना के० प्रमाण करीने, अर्थात् आत्मा शुद्ध निर्मल कर्मोपाधियें रहित एम सेवियें के० विचारीए तो, आत्मा शुद्ध स्वरूप रहित ठे वा आत्मा आत्मस्वरूप पामशे एवी छविधा के० बे प्रकारनी साथ के० कल्पना न रहे. अर्थात् आत्मा त्रणे कालें शुद्ध आत्मस्वरूपीज ठे, ए अरनाथनो धर्म ठे, ते धर्मेने प्रसादे छविधानी विचारणा न रहे ॥ ७ ॥

एक पखी लखी प्रीतनी ॥ तुम साथे जगनाथरे ॥ कृपा
करिने राखजो ॥ चरणतलें गृही हाथ ॥ ध० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ माटे जो शुद्धात्मस्वरूपी हुं हुं तो तमे शुरू आत्मस्वरूपी ज ठो, परंतु हुं रागी तमे निरागी, माटे तमारे मारे असमान धर्मीपणुं ठे, तेथी में तमारी साथे एक पक्षी प्रीत लखी के० जाणी; अर्थात् तमने तो मारी साथे प्रीति करवानी झुजाज नथी तो पराणे प्रीत शी रीते थाय ? तेथी हे जगतना नाथ ! तमारी साथे प्रीति थायज नहीं. तमे त्रण जगतना पूज्य, हुं जिखारी. लोकोक्ति पण एम ठे के वेर, विवाह अने प्रीति सरखा साथे करीए. मोटानी साथे प्रीति शी ? मोटानी तो कृपाज जोइए. दयावंतपणानुं तमारुं विरुद्ध ठे तेथी मारा उपर कृपा करीने तमारा चरण के० पगनी नीचे मारा हाथने राखजो. अर्ही परमेश्वर तो मुक्ति पाम्या तेथी तेने चरणनो असंजव अने सेवकना हाथने ग्रहण करवानो पण असंजव, परंतु जकिनां वचनो ठे, तेथी दुषण नथी. जक्त लोकोने उलंजा देवानो स्वभाव ठे. ॥ ८ ॥

चक्री धरम तीरथतणो ॥ तीरथ फल तत सार रे ॥ तीरथ
सेवे ते लहे ॥ आनंदघन निरधार रे ॥ ध० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ अहो परमेश्वर ! तमारा समयधर्मनुं शुरू आत्मस्वरूपप्राप्तिरूप फल कबुं अने तमारा धर्मसमय संबंधी तीर्थनुं आनंदघन प्राप्तिरूप फल आगल वर्षव्युं. ते धर्मतीर्थ के० चतुर्विध संघना तमे चक्रवर्ती ठो तेथी तमारी आज्ञा चतुर्विध संघमां अलंडपणे वर्त्ते ठे. वली तीरथफल के० चतुर्विध संघना तमे फल ठो. तेमज तीरथ शब्द साथे तत शब्द जोडतां, तीर्थना तत्व ठो—रहस्यठो तेमज तीर्थमां सार के० प्रधान तमे ठो. वली तीर्थनुं चक्रवर्तीपणुं, तीर्थनुं फलपणुं, तीर्थनुं तत्वपणुं अने तीर्थनुं सारपणुं एतुं जे तमारुं तीर्थ, जेने तमारा जेवा नमो तीर्थ्यस्स एवी वाणीए नमस्कार करे ठे, एवा चतुर्विध संघरूप तीर्थने जे प्राणी सेवे ते प्राणी निरधार के० निश्चयपूर्वक आनंदघननो समूह पामे ॥ ९ ॥ इति श्रीअरजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीमद्विजिन स्तवन ॥

॥ राग काफी ॥ सेवक केम अवगणीए हो ॥ १ देशी ॥

सेवक केम अवगणीए हो ॥ मद्विजिन ॥ एह अब शोचा सारी ॥

अवर जेहने आदर अतिदीए ॥ तेहने मूल निवारी हो ॥ मद्वि० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हे मद्विजनाथ परमेश्वर ! अब के० हवे कर्मकय करवाथी पाम्या जे केवल

ज्ञान, केवलदर्शन तेनी शोभा सारी के० प्रधान पामीने पोतानी साची सेवाना करनार चाकर तेनी आवे टाणे केम अवज्ञा करोठो अर्थात् मारी अवज्ञा करवी योग्य नथी. अवर के० बीजा मारा जेवा संसारी जीव रागादि परिणतियें प्रस्त जेने आशा दासी अत्यंत आदर सत्कार करे ठे ते आशा दासाने हे प्रभु ! तमे मूल के० जडथी निवारण करी अर्थात् निर्लोभता खीळीए उखेळी नांखी. दिक्षा लेतांज आशानो त्याग कयों अने ज्यारे बारमे गुणठाणे चढ्या त्यारे मुक्तिरूप आशाने पण तजी दीधी.

ज्ञानसुरूप अनादि तमारुं ॥ ते लीधुं तमे ताणी ॥ जुळ

अज्ञान दशा रीसावी ॥ जातां काण न आणीहो ॥ मल्लि० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हे प्रभु ! तमारुं ज्ञानस्वरूप अनादि कालथी, मोहथी प्रगटी जे अज्ञान दशा तेथी आढादित हुतुं, ते तमे ताणी लीधुं अने हे सुमति ! तमे जुळ के० देखो. अनादि कालनी हीर नीर जेवी संबंधवाली अज्ञानदशा नामनी ली ते मल्लिनाथ परमेश्वरने, आत्मस्वरूप अनुजवीने, असोहामणी लागी तेथी अप्रीतकारिणी जाणीने तेने आत्मरूप घरथी जातां जाणी पण काण न आणी एटले तेनी साथे अनादि घरवास हुतो ते घर ठंडीने जेम उंठ सीघ गया तेम जाय ठे तो जेले जाळ एम कर्युं, पण तेनी साथे जाषण करवुं एटली पण काण के० मर्याद न आणी ॥१॥

निद्रा सुपन जागर उजागरता ॥ तुरिय अवस्था आवी ॥

निद्रा सुपनदशा रीसाणी ॥ जाणी न नाथ मनावीहो ॥ मल्लि० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वली हे परमेश्वर ! जव्य अजव्य संसारीजीवोने निद्रा तथा सुपन, बे अवस्था ठे अने जव्यने जव्यत्वनो परिपाक काळ तेरमे गुणठाणे थाय त्यारे ए बे अवस्थानो नाश थाय अने ते जाग्रत अवस्था पामे तथा चढदसा गुणठाणाना अंतथी सिरुनेविषे उजागर अवस्था होय. ए चार अवस्थामां हे प्रभु तमारे तुरिय के० चोथी उजागर अवस्था प्राप्त थइ, ते जोशने निद्रागर्भित सुपनअवस्थाए जायंयुं के अमने प्रभुए दुर्वचन कद्याविनाज अमारी प्रतिपक्षीणीउने मनावी, तेथी अमारो तिरस्कार थयो एम जाणी तेड रीसाणी. तेडने आत्मघरथी जाती देखीने, स्वरूपमां अंतरायकारक तेडने जाणीने हे नाथ ! तमे तेडने मनावी नही ॥ ३ ॥

समकित साथे सगाइ कीधी ॥ सपरिवारसुं गाढी ॥ मिथ्या

मति अपराधण जाणी ॥ घरथी बाहिर काढिहो ॥ मल्लि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हे परमेश्वर तमे मिथ्यात्वथी पराङ्मुख थइने उपशम विवेक संवरादि परिवार सहित समकित साथे सगाइ गाढी के० दृढपणें कीधी. तेम थवाथी आत्म-

स्वरूपथी विरुद्ध प्रवर्त्तनारी मोहरायनी पुत्री जे मिथ्यामति तेने आत्मस्वरूप प्राप्तिमां जंग यन्त्रावनारी अपराधी जाणीने तमारा आत्मघरथी बहार काढी मुकी अने तेणीने फरी घरमां प्रवेश न करवा दीधो ॥ ४ ॥

हास्य अरति रति शोक डुगंग ॥ जय पामर करसादी ॥

नोकषाय श्रेणीगज चढतां ॥ श्वानतणी गति जाखीहो ॥ मल्लि० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ बली हे प्रभु ! नोकषाय जे हास्य, अरति, रति, शोक, डुगंग अने जय ए ठ नोकषाय मोहनी क्रोधादि कषायनी अपेक्षाए पामर के० रांक, परंतु संसाररूप खेतीनी वृद्धि करनारी, तेथी करसा के० खेती खेकानी आखी के० पंक्ति जे क्रोधादि कषाय तेनी सदृश माटे नोकषाय, तेडने ज्यारे तमे रूपकश्रेणिरूप गज के० हाथी उपर स्वारी करी त्यारे श्वान के० कुतरानी रीत ग्रहण करनारीने गणी नही. जेम राजमार्गे हाथी चालतां हाथी उपर चढेलाने कुतरा पडोंची शके नही, परंतु हाऊ हाऊ करे तेम परमात्मा श्रेणिरूप गजे आरूढ थया, त्यारे हास्यादि बय कुतरानी जेम हाऊ हाऊ करता रह्या. ॥ ५ ॥

रागद्वेष अविरतिनी परिणति ॥ ए चरण मोहना योधा ॥ वीत

राग परिणति परिणमता ॥ उठी नाट्या बोधाहो ॥ मल्लि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ बली जवरूप बीजना अंकुरना उत्पादक राग तथा द्वेष तेमज अविरतिनी परिणति, ए त्रणेनुं परिणमन; तेड त्रणे चारित्रमोहनीयना योधा के० सुनट ठे. चारित्रमां प्रवर्त्तनारा मुनियोने चारित्रथी पाडनारा ठे. परंतु हे परमेश्वर ! तमे ज्यारे वीतराग परिणतिने विषे तदाकार प्रवृत्तिए प्रवर्त्या त्यारे तेडए विचार्युं के असारी विरोधी वीतरागता घरमां आवी तेथी हवे अमे रही शकिये नही, एम विचारी बोधा के० एडुं जाणनारा ते पोतानी मेळेज उठीने नाशी गया. ए प्रमाणे हे प्रभु ! तमारं कार्य सेहेजे सिद्ध थयुं. ॥ ६ ॥

वेदोदय कामा परिणामा ॥ काम्यकर सह्य त्यागी ॥ निःकामी

करुणारस सागर ॥ अनंत चतुष्कपद पागीहो ॥ मल्लि० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ बली हे प्रभु ! वेदना उदयथी कामना परिणाम के० अजिलाष एटले पुरुषने स्त्री, स्त्रीने पुरुष, एवो अजिलाष वेदोदयथी थाय. ते वेदना उदयथी कामनो अजिलाष तो डुर रह्यो, परंतु तमे तो काम्यकर के० वांढारूप कर्ममात्रना त्यागी थया, तो वेदनो सर्वथा अज्ञाव थाय तेमां शुं नवाइ ! हे प्रभु ! तमे निरजिलाषीपणाथीज करुणारूप रसना समुद्र ठो. निष्कामी विना दयाना परिणामनो अज्ञावज होय.

તેથી તમે અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંતચારિત્ર, અનંતવીર્ય એ અનત ચતુષ્પદ જે નિર્વાણપદ તેના પાગી કે ૭ પદના રંગાણા અર્થાત્ મોહપદમાં લીન હો ॥ ૭ ॥

દાન વિઘનવારી સદુ જનને ॥ અજયદાન પદ દાતા ॥ લાજ .

વિઘન જગવિઘન નિવારક ॥ પરમ લાજ રસ માતાદો ॥ મ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હે પ્રજુ ! તમે દાન સંબંધી વિઘન ઘટલે દાનાંતરાયનો નાશ કરીને જગ-રાશિ જીવમાત્રને અજયપદ જે મુક્તિપદ તેરૂપ દાનના દાતા તથા. વહી લાજાંતરાય કર્મનો નાશ કરીને તેમજ જગતવાસી સર્વ જીવોના લાજાંતરાયના દૂર કરનાર થઈને પોતે પરમ કે ૭ ઉત્કૃષ્ટ આત્મરીદ્ધિ સંબંધીરસ તે અવ્યયપદ પ્રાપ્ત થવાથી ઉત્પન્ન થયો જે અર્તિદ્વિયરસ તે રસમાં માતા કે ૭ મગ્ન થયા ॥ ૭ ॥

વીર્ય વિઘન પંક્તિ વીર્યે હણી ॥ પૂરણ પદવી યોગી ॥ જોગો

પજોગ દોય વિઘન નિવારી ॥ પૂરણ જોગ સુજોગીદો ॥ મ૦ ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ વહી પરમ આત્મસ્વજાવ પામવાથી ઉત્પન્ન થયું જે પરમ આત્મવીર્ય તદ્રૂપ પંક્તિ વીર્યે કે ૭ પરાક્રમથી વીર્યાંતરાયનો નાશ કર્યો તેથી સંપૂર્ણ પદવી જે તીર્થંકર પદવી, તે પામ્યા અર્થાત્ આત્મવીર્ય ફોરવતા આત્મપદવીને વિદ્ય કરનાર મોહનો તમે નાશ કર્યો. એ યોગ્ય છે. અહીં પદમાં યોગને બદલે યોગી શબ્દ સૂત્રકારે ગુંથ્યો છે. તે પ્રાપ્ત મેલવવા માટે લાગે છે. યોગી શબ્દનો અર્થ કરીએ તો તે પદવીથી સંયોગ થયો એમ થાય અને આત્માને સ્વરૂપપદવીનો સમવાયસંબંધ સંજવે પણ સંયોગસંબંધ ન સંજવે તેથી યોગ શબ્દનો અર્થ એ પદવીને યોગ્ય છે એમ કર્યો છે. કર્તાનો આશય કર્તા જાણે. વહી તમે જોગાંતરાય, ઉપજોગાંતરાય, બંને અંતરાયને આત્મવીર્યથી નિવારીને સિદ્ધાત્મસંબંધી આઠ ગુણરૂપ જોગના સુજોગી કે ૭ ઉત્તમ જોગવનારા થયાઓ અર્થાત્ સુજોગને અંતરાય કરનારા જોગોપજોગાંતરાય બંનેનો નાશ કર્યો ॥ ૮ ॥

એ અઢાર દૂષણ વરજિત તનુ ॥ મુનિજન હૃદે ગાયા ॥ અવિ

રતિરૂપક દોષ નિરૂપણ ॥ નિરદૂષણ મન જાયાદો ॥ મ૦ ॥ ૯ ॥

અર્થ ॥ હે પરમેશ્વર ! પૂર્વોક્ત અઢારે દોષ રહિત તમારું તનુ કે ૭ શરીર અસં-ખ્યાત પ્રદેશરૂપ આત્મર્પિકધારક છે. તેથી તમે મુનિરાજોના હૃદ કે ૭ સમૂહને સ્ત-વવા યોગ્ય થયા તો અને તેમણે તમને સ્તવ્યા. પરંતુ હે સુમતિ ! અવિરતિ દોષથી નથી નિવર્તવું જેને તેનું કથન તો દોષ નિરૂપણ છે અર્થાત્ અઢારે દોષમાં પ્રવર્તવું તે દોષ તો સર્વજીવમાત્રમાં કદેવાય પરંતુ પ્રજુ તો અવિરતિ પ્રમુખ દૂષણોથી રહિત થયા તેથી નિરદૂષણ એવા તે મારા મનમાં જાયા કે ૭ સુદાયા-ગમ્યા છે ॥ ૯ ॥

इणविध परखी मन विसरामी ॥ जिनवर गुण जे गावे ॥ दीनबंधु
नी मेहेर नजरथी ॥ आनंदधन पद पावेहो ॥ मल्लि० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ माटे हे सुमति ! जे स्वरूपज्ञाता प्राणी होय ते पूर्वोक्त अठार दोष वर्ज-
वानी विधि के० रीत कही, ते रीते मन वीसरामी के० मनने स्थिरताजावे प्रवर्त्तावी
अठार दूषण रहित तेज अरिहंत देवाधिदेव एवी परीक्षा करीने सामान्य केवली-
जमां प्रधान एवा मल्लिपरमेश्वरना गुणग्राम-स्तवना करे अथवा मनने विशरामना
धाम एवा मल्लिजिनना गुण वर्णवीने स्तवना करे. ते प्राणी मोहमद्वे इणायेला, निज-
स्वरूपे रहित, संसारमां जन्मजरारिधी खिल्ल थयेला दीन होवाथी तेमना बंधु के०
भ्रातासमान निःस्वाय सहायना करनार मल्लिपरमेश्वरनी मेहेर के० कृपानजरूप-
शितल दृष्टिधी, अतिंजियानंदनो समूह एवुं जे मुक्तिपद ते निःसंदेहपणे पामे ॥११॥

॥ अथ मुनिसुव्रतजिन स्तवन ॥

॥ राग काफी ॥ आघा आम पधारो पूज्य ॥ ए देशी ॥

मुनिसुव्रत जिनराय एक मुज विनति निसुणो ॥ आतमतत्व
क्युं जाण्युं जगतगुरु ॥ एहविचार मुज कहियो ॥ आतमतत्व
जाण्याविण निरमल ॥ चित्तसमाधि नवि लहियो ॥ मुनि० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ अहो मुनिसुव्रत जिनराज ! आनंदधननी आत्मतत्व संबंधी एक विनति
अतिशयपणे श्रवण करो. हे त्रण जगतना स्वामि ! आत्माथी विसर्जन थयेलुं एवुं
आत्मधर्मरूप तत्व तमे केवी रीते जाण्युं ? तेनो विचार अनुक्रम विधिप मने कृपा-
करीने कहो. केमके आत्मतत्व जाण्याविना अर्थात् पुजलादि जडथी आत्माने जिन्न
अवधारण कर्याविना, काम, क्रोध, लोभ मोहादिना जोरथी मननी समाधि के० स्थि-
रता न पामी शकीए. परंतु अकामी, अक्रोधी, अमानी, अलोभी इत्यादि वृत्तिधी
निरमल थइ चित्तवृत्ति निरोधकरी तदाकारे स्वरूपने विवेज प्रवर्त्तन, ते न पाम्यो.
माटे आत्मतत्व जे रीते जाणुं ते उपदेश करो ॥ १ ॥

कोइ अबंध आतम तत माने ॥ किरिया करतो दीसे ॥ क्रिया

ताणुं फल कहो कोण जोगवे ॥ एम पुढ्युं चितरीसें ॥ मुनि० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ कोइ प्रश्न करे के, सर्व मतोमां आत्मतत्त्वुं वर्णन ठे, तेथी परमेश्वरने
पुढवानुं शुं कारण ठे ? उत्तर के मुनिसुव्रत प्रभुविना, बीजार्जने जो आत्मतत्त्वनो निर्णय
होय तो कोइ के० सांख्यादि मतवाला अबंधपणे आत्मतत्व माने ठे. तेउ माने ठे के

“विशुद्धो न बध्यते न मुच्यते” गुणविनानो आत्मा त्रणे काल कर्मथी बंधातो नथी, मुकातो नथी. निश्चयनयनो मत तो एमज ठे, परंतु व्यवहार नयनी अपेक्षाथी तेढ रहित ठे. वली वेदांति आत्माने अबंध माने ठे अने काम क्रोधादि उपयोगे प्रवर्त्ततां तेमने पुढीए के तमे कर्मथी बंधाळ ठो के केम? त्यारे तेढ उत्तर आपे ठे के, जे कर्मथी बंधाय एम माने ते कर्मथी बंधाय, परंतु आत्मा तो स्वजावेज निर्मल ठे तेथी आत्मा बंधातो ज नथी. एप्रमाणे बोलनारा वेदांति प्रमुखने पाठा क्रिया करतां तो देखीए ढीए. माटे हे शुरू चेतना! में तेढने क्रियामां प्रवर्त्तता देखीने चित्त रींसे के० मनमां रींस आववाथी पुढ्युं के तमे आत्माने तो अबंध मानो ठो एटले शुजाशुज करणीए आत्मा शुजाशुज कर्मनो बंध करतो नथी, परंतु आत्मा आत्मस्वजावे निर्मल अबंधक ठे, एम मानो ठो, तो महाकष्टकरी, शुजकरणी करी ते क्रियानुं फल आत्मा जो-कापणे जोगवे एम मानशो तो तमारो पक्ष ठेदाशे, अने क्रियानुं फल आत्मा न जो गवे एम मानशो तो क्रिया करो ठो तेनुं फल कोण जोगवशे? अने जो क्रियानुं फल आत्मा न जोगवे तो क्रिया निरर्थक थइ, असिऊ थइ, तेथी व्यवहारनयने अंगी-कार कर्पा ठतां तेने ठेदो ठो. तो हे शुरू चेतना! एवा मतवालाठने पुढवाथी हुं आत्मतत्त्वने केम पामुं? तेथीज परमेश्वरने पुढ्युं ॥ १ ॥

जड चेतन ए आतम एकज ॥ थावर जंगम सरिखो ॥ छुख

सुखशंकर दूषण आवे ॥ चित्त विचारीजो परिखो ॥ मुनि॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वली अद्वैतवादीना प्रण पक्ष ठे १ अद्वैत २ द्वैताद्वैत ३ विशिष्टाद्वैत. विशिष्टाद्वैतपक्षी विष्णुना उपासक ठे. तेढ जड चेतन के० जडयुक्त चेतन एवो आत्मा एकज ठे एम माने ठे. सर्व शरीरधारीठमां परमात्मा अंशे व्यापी रह्यो ठे, ते एक ठे. सर्व गत ठे, नित्य ठे. एवो तेमनो मूल सिद्धांत ठे. जीवात्मा कोइकाळे परमात्मा नज थाय, प्रणेकाल जीवात्मा सेवक अने परमात्मा स्वामि एम तेढ माने ठे. इत्यादि तेमनी मान्यतानो घणो विस्तार ठे. वली द्वैताद्वैतपक्षी स्थावर जंगममां कथंचित् जेद माने ठे. तेढ विशिष्टाद्वैतने पुढे ठे के, पृथ्वी, अप, तेज, वायु अने वनस्पतिने निर्मल पृथ्वीना अंतर्जावी मानोठो तो थावर जंगममां जड संबंधीत चेतना एक ठे वा कथंचित् जेद ठे. त्यारे तेढ कहे ठे के थावर जंगम सरिखो के० थावर अने जंगम अ-जेद ठे. तो हे शुरू चेतना! में तेढने पुढ्युं के तमारो मत जे तमे स्थाप्यो, तेनो चित्त विचारी परिखो के० चित्तमां विचार करी कांइ परिहा तो करो. तमारा मत-मां तमाराज कहेवाथी दुःख सुख संबंधी शंकर दूषण प्रवेश करे ठे. सुखदुःखने प-

रस्पर विरोध ठे. सुख ते दुःख न थाय अने दुःख ते सुख न थाय. एवा सुख दुःखने एक समान अधिकरणरूप मानी सुखनो कर्ता पण थावर जंगममयी जड चेतन अने दुःखनो कर्ता पण थावर जंगममयी जरु चेतन; तेथी थावरनुं करेहुं सुखदुःख जंगममां प्रवेश थवुं जोइए अने जंगमनुं करेहुं सुख दुःख थावरमां प्रवेश थवुं जोइए. एम कहेवाथी शंकर दूषण थावर जंगम थाय ॥ ३ ॥

एक कहे नित्यज आतम तत ॥ आतम दरशण लीनो ॥ कृत

विनाश अकृतागम दूषण ॥ नवि देखे मतहीणो ॥ मुनि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली कोइक अद्वैतवादी, तेरापंथी, समयसारीया, वाशिष्ठसार ग्रंथी एम कहेठे के आत्मा निश्चयथी चारे गतिमां जमतां ठतां पोताना स्वरूपदर्शनमां लीनो के० व्यापक ठे अर्थात् त्रणे काल आत्मा स्वरूपदर्शनथी रहित नथी. तेमने में पुबुं के जो आत्मा आत्मस्वरूपमां लीन होय तो कृत विनाश के० साधेली उत्तम क्रियाना उत्तम फलनो विनाश तेरूप दूषण थुं तमे नथी देखता ? अने अकृतागम के० आत्मा आत्मस्वरूपमां लीन होय तो दुष्कृतनो बंध नज थाय अने प्राणी-जने दुष्कृतनो फल जोगवता तो देखीए ठीए तेथी ते अकृतागमरूप दूषण तेने पण हे मतहीणा के० बुद्धिहीन तमे देखता नथी. तमाराज शास्त्रमां कहुं ठे के “कृतं विना न जोक्तव्यं” तेथी कर्माविना जोगवाय केम ? ॥ ४ ॥

सुगतमति रागी कहे वादी ॥ दृष्टिक ए आतमजाणो ॥

बंधमोक्ष सुखदुःख न घटे ॥ एह विचार मन आणो ॥ मुनि० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वली हे शुरू चेतना ! बौधमतना रागी, वादी के० पक्षवाला एम कहे ठे के, थावन् मात्र आत्मा, क्षणेक्षणे जिनजिन ठे एम जाणो के० अवधारो. अर्थात् जगतमां आत्मा मात्र तथा पदार्थ मात्र दृष्टिक ठे, जे प्रथम क्षणे ठे ते बीजी क्षणे नथी एवो तेमनो सिद्धांत ठे. ते बौधमतवादीने में कहुं के आत्माने जो क्षणेक्षणे जिनजिन उरावशो तो बंध के० शुजाशुज कर्म बंध तथा मोक्ष के० कृतकर्मनो नाश, तेमज सुकृत्योनुं फल सुख अने दुष्कृत्योनुं फल दुःख, आ चारे प्रकारो दृष्टिक आत्माने न घटे के० संजवता नथी; कारण के जे क्षणे आत्मा बंध करे ते बंधना कर्ताथी बीजी क्षणनो आत्मा जे जोक्ता ठे ते जिन ठे, तो कर्ता आत्मा जिन अने जोक्ता आत्मा जिन एम थाय ठे. तो तेवीरीते थवुं असंजव ठे, तेथी ते असंजवनो विचार मनमां आणो के० खावो माटे हे शुरू चेतना ! जे पोतेज आत्मतत्व

पाम्या नथी अने चूड्या फरे ठे तेउने पुढतां हुं आत्मतत्व शीरीते जाणुं ? माटे परमेश्वरने विनति करुं हुं के मारी विनति तत्वनी उलखाण कराववानी अवधारो ॥ ५ ॥

भूत चतुष्क वरजित आत्म तत ॥ सत्ता अलगी न घटे ॥

अंध शकट जो नजर न देखे ॥ तुं शुं कीजे शकटे ॥ मुनि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हे शुरु चेतना ! वली नास्तिक मतवादी कहे ठे के १ पृथ्वी २ अप ३ तेज ४ वायु आ चार भूत शिवाय आत्मतत्वनी सत्ता के० आत्मतत्वनुं अस्तित्व-पणुं अलगी के० पृथक् न घटे के० संभवतुं नथी. अहीं आकाश तत्वने जूडुं लख्युं नथी, कारण के ज्यां ए चार भूत होय त्यां आकाश पण होयज. तेथी नास्तिकम-ति ए चारनुंज ग्रहण कर्युं. तेउं ए भूतचतुष्कमयी आत्मसत्ता मदिरा दृष्टांते माने ठे. जेम मदिराना एक एक अंगमां केफनी शक्ति नथी, तमाम अंगना एकत्र य-वाथी तेमां केफनी शक्ति आवे ठे. तेवीजरीते चारे भूतने संयोगे चैतन्य शक्ति प्र-गट थाय ठे. हे नास्तिमति ! आ तमारो मत अयोग्य ठे. जेम अंध के० जन्मांध प्राणी शकट के० गामानी लंबाई, पढोलाई नजरे देखी शकतो नथी तेने गाडानी प-रोक्कवात करवाथी शुं समज पडे तेवीरीते ज्यारे गाडा जेवुं मोडुं दृष्टांत हृदयरूप नजरथी न देखाय तेवाने बीजुं दृष्टांत शाकामनुं ? जेमके कोइ प्राणी मरण पाम्यो, तेना शरीरमां चारे भूतोथी प्रथम आत्मसत्ता प्रगट थइ इती अने चारे भूतो वि-द्यमान ठतां आत्मसत्ता अलग थाय तेम तो घटतुं नथी तो आत्मसत्ता चारे भूतोने तजीने केम चाली गइ. तेथी हे शुरु चेतना ! तेवाथी आत्मतत्व केम उलखाय ॥ ६ ॥

एम अनेकवादी मत विभ्रम ॥ संकट पडीयो न लहे ॥ चित्त

समाध तेमाटे पुहुं ॥ तुमविण तत कोइ न कहे ॥ मुनि० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ ए प्रमाणे जैनविना बीजा एकांतपद्धी सर्व मतवादीना सिद्धांतोथी जिज्ञ कथन सांजलतां आत्मतत्व संबंधी विभ्रम के० विशेष शंका-त्रांति तद्रूप संकट के० महाकष्टरूप समुद्रमां बुब्यो ठतो अर्थात् त्रांतिमां पड्यो ठतो आत्मतत्वने पामे नही; परंतु हे शुरु चेतना ! अनेक मतवादीउना कथनरूप विभ्रममां हुं पड्यो नथी तेथीज मारा चित्तने समाधि ठे. अर्थात् तेमना कहेवा मुजब मारं मन प्रवर्ततुं नथी तेथीज परमेश्वरने पुहुं हुं के हे प्रभु ! तमाराविना बीजा कोइ आत्मतत्वनुं स्वरूप कहेवाने समर्थ नथी तेथी तमेज कहो जेथी शुद्धात्मतत्व पामीए ॥ ७ ॥

वलतुं जगगुरु एणी परे जालें ॥ पक्षपात सब ठंभी ॥ राग

द्वेष मोह पखवर्जित ॥ आत्मशुं रढ मंडी ॥ मुनि० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ मारा प्रश्ननो त्रण जगतना खामिए आ प्रमाणे उत्तर आप्यो ते कहुं तुं जे प्राणी आत्मतत्व जाणवानी चाहना करे ते प्राणी एकांतपक्षी वाद सर्वथा मुक्तीने राग द्वेष मोह अने अज्ञाननो पक्ष वर्जे तो ते प्राणी अवश्य आत्मस्वरूप प्राप्तिथी रात्रदिवस, सुतां जागतां, उठतां बेसतां, खातां पीतां, कार्यादिकमां प्रवर्त्तता ठतां तेनी अंतरवृत्ति अर्थात् मनःप्रवृत्ति आत्मस्वरूपमां प्रवर्त्ततां आत्मतत्व यथार्थ जाणो ॥७॥

आत्मध्यान करे जो कोउ ॥ सो फिर इणमें नावे ॥ वागजाल

बीजुं सहु जाणो ॥ एह तत्व चित्त चावे ॥ मुनि० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ ए रीते जे प्राणी ब्रह्मरंध्र मध्य आसन पुरीने आत्मां लयलीन थइ तदाकारवृत्तिए शुद्धात्मस्वरूपनुं ध्यान करे ते प्राणी अनेक मतवादीउंना विघ्नममस्वरूप जालमां फसे नही. ते प्राणी एक आत्मस्वरूप कथनविना अन्य जे जप तप पूजा नियमादि कथनमात्रने वागजाल के० वचननी जाल, आत्माने फसवानो फंद जाणो अने आत्मस्वरूपना तत्त्वनेज पोताना चित्तमां चावे के० चित्तव्याकरो ॥९॥

जेणो विवेकधरी ए पख ग्रहियें ॥ ते ततज्ञानी कहियें ॥

श्री मुनिसुव्रत कृपाकरो तो ॥ आनंदधन पद लहिए ॥ मुनि० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ माटे जे विवेक धरी के० विवेकवंत प्राणी होय ते आत्मध्यान संबंधीपक्ष ग्रहण करे अने तेनेज तत्वज्ञानी आत्मतत्त्वनो वेत्ता कहीए, माटे सिद्ध संपदाना धारण करनारा अहो मुनिसुव्रत प्रभु! कृपा करो के० आत्मतत्त्वनी उल्लेखण करावो तो अनादि कालधी जेथी दूर भइए एवा चिंतामणि सदृश परमानंदना समूहूरूप पद जे मुक्तिपद ते पामीए ॥ १० ॥ इति मुनिसुव्रतजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीनमिजिन स्तवन ॥

॥ राग आशाढरी ॥ धनधन संपति साचो राजा ॥ ए देशी ॥

षट् दरशण जिन अंग प्रणीजे ॥ न्यासषडंग जो साधेरे ॥

नमिजिनवरना चरण उपासक ॥ षट् दरशन आराधेरे ॥ षट्० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हे शुद्ध चेतना ! पूर्वना स्तवनमां वर्णवेला भए दर्शन जिन के० जिने-श्वरना अंग ठे, परमात्मा पोते भए अंगोना धारक ठे अने बीजाड एक एक अंगना धारक ठे. जैननां वचन सप्तनयाश्रित ठे. बीजाड एक एक नयना अपेक्षी ठे. तेथी अन्यने अंग कहा अने जैन उत्तमांग ठे. कर्त्तानो आशय एवो ठे के जे अंगोने ठेदे ते जिनेश्वरना उत्थापक ठे, कारण तेड जिनेश्वरना अंग ठे. अर्ही कोइ प्रश्न करे के

“અંગતે હોઈ મિથતં” એવો પાઠ છે. ઉત્તર કે તે સત્ય છે, પરંતુ અન્ય મતોમાં જે જે સ્થલે જૈન સદૃશ વસ્તુપ્રરૂપણા કરી હોય તે તે સ્થલને સર્વથા અસત્ય કહેવાય નહીં. કારણ કે ષટ્દર્શન તે જિનેશ્વરનાં અંગ છે એવો પાઠ છે. તેહને જિનેશ્વરના અંગ કહ્યા પરંતુ દર્શન કહેલ નથી. તેથી હે શુરૂ ચેતના! આ સ્તવનમાં જેમ ષટ્ઙ કેળ બધે અંગનું ન્યાસ કેળ સ્થાપન કર્યું છે તેવી રીતે નમિ પરમેશ્વરના ચારિત્રના આરાધન કરનારા, નિરમમત્વી, સમપરિણામિ થઈ બધે અંગોરૂપ ષટ્દર્શનનું આરાધન કરે. કર્તાનો આશય એવો છે કે અન્યદર્શની સર્વે એક એક ન્યાશ્રીત છે, તેહને તે તે નયે સત્ય કહે. પરંતુ જ્યાંસુધી અન્યદર્શની જૈનદર્શનનું ઉત્થાપન કરે તેવા વચનો કહે નહીં ત્યાંસુધી જૈની પણ તેહને દૂષવતા વચન કહે નહીં. ॥ ૧ ॥

જિનસુર પાદપ પાય વલાણું ॥ સાંખ્ય યોગ દોય ખેદેરે ॥ આતમ

સત્તા વિવરણ કરતા ॥ લહો હુગ અંગ અલેદેરે ॥ ષટ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ બધે મતોમાં જે જે મત પરમેશ્વરના જે જે અંગ છે તે કહે છે. એક સાંખ્ય, બીજો યોગ કેળ નૈયાયિક. આ બે દર્શન, તે નમિ પરમાત્માના સુરપાદપ કેળ કલ્પવૃક્ષ સમાન ઉપમા છે જેને એવા પાય કેળ ચરણ વલાણું કેળ વ્યાખ્યાન કરું હું. અર્થાત્ તેહ પરમેશ્વરના બે પગ છે. જેમ શરીરનું મંડાણ પગોથી છે તેમ જીવમાત્રનું મંડાણ સત્તાથી છે. આ બંને દર્શનો પણ આત્મસત્તાના વિવેચન કરનારાં છે. સાંખ્યદર્શન કહે છે કે આત્મામાત્ર પુષ્કરપત્રવત્ નિર્લેપ છે, લેપ તો પ્રકૃતિને છે ઇત્યાદિ બહુ વિસ્તારયુક્ત કથન છે, પરંતુ સર્વ આત્મસત્તાનું વિવેચન છે. નૈયાયિક પણ આત્મા માત્રમાં સત્તા તો એકજ માને છે, પરંતુ એક જીવાત્મા બીજો પરમાત્મા એમ આત્માની બે જાતિ માને છે. તેમાં જીવાત્માને માત્ર કાર્યનું કારણચૂત માને છે અને પરમાત્માને કર્તા માને છે. એ પ્રમાણે હે શુરૂ ચેતના ! જેમ સત્તા સર્વનું મૂલ છે તેમ પાદ અંગોનું મૂલ છે. એ પ્રમાણે આ બે દર્શન તે પરમેશ્વરના હુગ અંગ કેળ બે ચરણ તે અલેદ કેળ પ્રસન્નચિત્તે લહો કેળ જાણો. દર્શનોનું વિશેષ સ્વરૂપ ષટ્દર્શન સમુચ્ચ પ્રમુખ અંથોથી જાણવું ॥ ૨ ॥

નેદ અજેદ સુગત મીમાંસક ॥ જિનવર દોય કરજારી રે ॥

લોકાલોક અવલંબન ઝજિર્યે ॥ ગુરુ ગમથી અવધારી રે ॥ ષટ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ સુગત કેળ બૌદ્ધદર્શન અને મીમાંસક દર્શન. તેમાં બૌદ્ધદર્શન ક્ષણે ક્ષણે આત્માદિ સર્વ વસ્તુને ખેદ કેળ ઝિજ્ઞ માને છે. મીમાંસક આત્મા નિત્ય અકર્તા માને છે. ત્રણે કાલ સ્વરૂપે અજેદ માને છે. યથા ॥ એક એવહી ચૂતાત્મા, ચૂતેચૂતે વ્યવ-

સ્થિતઃ ॥ એકધા બહુધા ચૈવ, દૃશ્યતે જલચંદ્રવત્ ॥ ૧ ॥ વહ્ની, એકઃ સર્વગતો નિત્યઃ પુનઃ વેદે, વિગુણો ન બદ્ધ્યતે ન મુચ્યતે ॥ શ્વેતાદિઃ માટે આ બે દર્શન તે પરમેશ્વરના દોય કર કેળે બે હાથ છે. જારી કેળે ગંજીર આશયવાલા છે માટે ગુરુગમ કેળે ગુરુપ વતાવેલ જે રેચક, પૂરક, કુંજક સંબંધી પ્રવર્તન, તેથી પ્રથમ તો લોકકેળે બ્રહ્મરંધ્રથી નીચેનું બાકીનું શરીર જેને યૂગોલ સંજ્ઞા છે તે લોક શબ્દ છે, તેનું અવલંબન કેળે આત્માને આશ્રયકરીને, આ બે દર્શનરૂપ પરમેશ્વરના બે હાથ તેને અવધારી કેળે નિર્ણય કરીને જીજિયે કેળે ધ્યાણ. તેમજ અલોક કેળે શુન્ય માટે લગોલ સંજ્ઞા તે બ્રહ્મરંધ્રને છે તેથી અલોક શબ્દે બ્રહ્મરંધ્રને વિષે આત્માને આશ્રયકરીને આ બે દર્શનરૂપ બે હાથનો નિર્ણયકરી જીજીય, ધ્યાણ.

આ બે દર્શનમાં બૌદ્ધદર્શન, જે વિદ્યમાન તે ક્ષણેક્ષણે ચિન્નચિન્ન છે, એવો તેનો સિદ્ધાંત છે. તે પ્રમાણે આત્મા પ્રમુખને વ્યવહાર નયથી પર્યાયાંતર કાલથી અવધારીય તો ક્ષણેક્ષણે ચિન્નચિન્ન છે તે સત્ય છે. મીમાંસક વસ્તુને અજેદ માને છે. તે પ્રમાણે નિશ્ચય નયની અપેક્ષા આત્મા પ્રમુખ સર્વવસ્તુ પોતપોતાના લક્ષણથી ત્રણે કાલે અજેદ છે તે સત્ય છે. એ પ્રમાણે આ બે દર્શન તે વ્યવહાર અને નિશ્ચય નયના અપેક્ષી છે. પરમેશ્વરનું પ્રવર્તન નિશ્ચય અને વ્યવહાર બંનેથી છે તેથી બૌદ્ધદર્શનનું વ્યવહારથી પ્રવર્તન છે તેથી તે વામકર છે અને મીમાંસકનું નિશ્ચયથી પ્રવર્તન છે તેથી તે દક્ષિણ કર છે. આ આશય સમજવામાં કઠિન છે તેથી ગંજીરકહ્યું. ધરીતે પરમેશ્વરનાં ચાર અંગ વર્ણવ્યાં.

લોકાયતિક કૂષ જિનવરની ॥ અંશ વિચારી જો કીજે રે ॥

તત્ત્વવિચાર સુધારસ ધારા ॥ ગુરુગમવિણ કેમ પીજે રે ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ નમિ પરમેશ્વરનું કૂષ કેળે પેટ તે લોકાયતિક કેળે નાસ્તિકવાદી ચાર્વાક દર્શન છે. જીવ, પુણ્ય, પાપ, ગત્યાગતિ કાંઈ નથી, એવો નાસ્તિકનો મત છે. સર્વાંશે તો તે પરમેશ્વરનું પેટ નથી, પણ અંશવિચારી જો કીજે કેળે એક અંશ વિચારી જોઈએ તો પરમેશ્વરનું તે પેટ છે. નાસ્તિક જેમ શુન્યવાદી છે, તેમ પરમેશ્વરનું પેટ પણ શુન્ય છે. પરંતુ તત્ત્વવિચારે જોઈએ ઢીણ તો સર્વ દર્શન વાળીથી વર્ણવ્યા અને વાળી પેટથી ઉત્પન્ન થઈ માટે કૂલ તે પાંચે અંગનો લગાનો છે. એ કૂલથી પાંચે દર્શનની ઉત્પત્તિ છે. માટે સુધારસધારા કેળે અમૃતરૂપ રસનો પ્રવાહ છે તેથી એ સર્વાંગ ધારાનો મેલાપ કરીને પીણે કેળે રસ આસ્વાદન કરીય. નિર્મમત્વી ગુરુના બતાવેલા માર્ગવિના સર્વાંગ દર્શનના મેલાપરૂપ તત્ત્વનો વિચાર તદ્દ્રૂપ સુધારસની ધારા શીરીતે પાન કરી શકીય. મમત્વરૂપ ડુર્જન પાન કરતાં ઢોલી નાંખે. ધરીતે પાંચ દર્શન વર્ણવ્યા.

જૈન જિનેશ્વર વર ઉત્તમ અંગ ॥ અંતરંગ બહિરંગેરે ॥ અક્ષર
ન્યાસ ધરાઆધારક ॥ આરાધે ધરી સંગેરે ॥ ષટ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ જૈનદર્શન તે નમિ પરમેશ્વરનું વર કે ૦ પ્રધાન, સર્વ અંગોમાં શિરોમણિ
ઉત્તમાંગ, મસ્તક છે, કેમકે અંતરંગે જોઇય તો જૈનદર્શનના અજાવે સ્વસ્વરૂપ પ્રાપ્તિ
ન થાય, અને બાહ્યાંગે જોઇય તો જૈનદર્શન સર્વાંશી છે. સર્વ ન્યાશ્રિત છે તેથી તે ઉ-
ત્તમાંગ છે. પરંતુ જે પ્રાણી નિર્મમત્વી થઈ અક્ષરન્યાસ કે ૦ એકેક અક્ષરનું સ્થાપન
તેની ધરા કે ૦ ચૂમિકા સ્થાનક અર્થાત્ આ પહેલા અક્ષરને રેહેવાનું સ્થાનક, આ બી-
જાને રેહેવાનું સ્થાનક એમ એકેક અક્ષરના આધારક કે ૦ આધારચૂત ઘટલે આશ્રય
કરીને રહ્યા જે અર્થ તે અર્થને સંગે ધરી કે ૦ સાથે કરીને, સર્વાંશી જૈનદર્શનનું આ-
રાધેકે ૦ આરાધન કરે. અર્થાત્ એક અક્ષર માત્રનો ઉઘેદ કરવો તે તો દૂર રહ્યું પરંતુ
અક્ષર આગલ પાઠલ પણ ન કહેવું. એવીરીતે જૈનદર્શનનું આરાધન કરે. ૫ ૭ દર્શન
પરમેશ્વરના અંગ ઘર્ણવ્યા ॥ ૫ ॥

જિનવરમાં સઘલા દરશન છે ॥ દર્શને જિનવર જનનારે ॥

સાગરમાં સઘલી તટની સહી ॥ તટનીમાં સાગર જનનારે ॥ ષટ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ ૫ રીતે નમિ પરમેશ્વરમાં સર્વ દર્શન છે. તેથી ૫ ૭ દર્શન પરમેશ્વરના
અંગ છે. એકેકા અન્ય દર્શનમાં સર્વાંગી સત્તા ન પામીય અર્થાત્ એકાંગી સત્તા પા-
મીય તેથી તે અંશે જિનવર જનના કહીય. જેમ સમુદ્રમાં સર્વ તટની કે ૦ નદીઝં
સહી કે ૦ નિશ્ચયથી છે, પરંતુ નદીઝંમાં સમુદ્રની જનના છે, ઘટલે સમુદ્રની વેલનું
પાણી જે નદીમાં આવે તેરીતે તે નદીમાં સમુદ્ર એક દેશે સંજવે છે. ૫ રીતે સમુદ્રો-
પમાય જિનવરના ૫ ૭ દર્શન અંગ છે ॥ ૬ ॥

જિનસ્વરૂપ થઈ જિન આરાધે ॥ તે સહી જિનવર હોવે રે ॥ જૃંગી

શ્લિકાને ચટકાવે ॥ તે જૃંગી જગ જોવે રે ॥ ષટ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ ૫ રીતે સર્વ દર્શનોના એકજ જાવરૂપ જિનેશ્વરના સ્વરૂપરૂપ થઈ તદાકાર-
વૃત્તિય પરમેશ્વરનું આરાધન કરે—ધ્યાન કરે તે પ્રાણી સહી કે ૦ નિશ્ચયથી જિનવર
કે ૦ કેવલજ્ઞાનદર્શની થાય. જેમ જૃંગી કે ૦ જમરી ડણકાલમાં મદની ઉન્મત્તતાથી,
ચંચલતા વધવાથી અને પોતાના કાંટામાં પણ વિષ વધવાથી, કાલી અથવા પીલી
ર્જીની માટીમાં પોતે લવ મુકી, ગોલીવાલી, એકેક ગોલી લાવી ઘર બાંધી, તેમાં પોતે
શ્લિકા કે ૦ લટ, તેને કાંટાથી ચટકો વડે તે લટને ઘરમાં મુકી, ફરી એક ગોલીય

ते धरनुं मोहुं ढांकी, सत्तरमे दीवसें, चटकाथी ते धरनुं मुख उघाडे. उघामतांज जे छट इती ते जमरी थइ उडी जाय. ते छटने जमरी थयेली जगत देखे. ते इच्छांते जिनस्वरूप थइ जिनने आराधतां पोते जिनवर थाय ते आ प्रमाणे. जिनेश्वरनां वचन प्रमाणे अंतरात्मवर्ती थइ छटरूप बाह्यात्माने चटको आपी निजस्वरूपमां परिणमन तद्रूप धरमां रही ध्यानथी प्रवर्त्ततां छटरूप बाह्यात्मा ते जमरीरूप परमात्मा थाय. एम सर्व जगतने जासन थतां, सिद्धमां गमन ते उग्वारूप थाय ॥ ७ ॥

चूरण जाण्य सूत्र निर्युक्ति ॥ वृत्ति परंपर अनुजव रे ॥ समय पुरुषना अंग कहा ए ॥ जे ठेदे ते डुरजव रे ॥ षट ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ अहो शुद्ध श्रद्धा ! परमेश्वरना उत्तमांगरूप जैनदर्शन तद्रूप समयपुरुष ना ठ अंग ठे. १ पूर्वधरकृत बुटक पदनी व्याख्या ते चूर्णि २ सूत्रोक्त अर्थ ते जाण्य ३ गणधरादि कृत वचन मात्र रचना ते सूत्र ४ पूर्वधरकृत पदजंजना ते निर्युक्ति ५ सूत्रो उपर विस्तारयुक्त टीका ते वृत्ति ६ परंपर अनुजव के० गुरु संप्रदायथी अनुजव के० उतरती यथार्थ स्मृतिपूर्वक जिज्ञ तात्कालिक ज्ञान. आ प्रमाणे समय के० सिद्धांतरूप पुरुषना पूर्वोक्त चूर्णि प्रमुख ठ अंग ठे. तेने जे प्राणी, परजवनी बीक नहीं राखतां निर्जय थइ उछेदे, ममत्वरूप रसथी हिनाधिक जावे ते प्राणी डुरजव के० डुष्ट जवगामी जाणवो ॥ ८ ॥

मुद्रा बीज धारणा अक्षर ॥ न्यास अरथ विनियोगे रे ॥

जे ध्यावे ते नवि वंचीजे ॥ क्रिया अवंचक जोगे रे ॥ षट ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ मुद्रा बीज धारणा अक्षरन्यास ए बधा ध्याननां अंग ठे. ए मुद्रा बीज धारणादिनो अर्थ के० तात्पर्यार्थ-रहस्य तेनुं विनियोगे के० विशेषणणे विधिनुं ज्ञान. आ ध्यानना अंगोना रहस्यनुं मने जासन नथी अने कर्त्ताए त्रीजा पदमां जे ध्यावे एतुं पद गुंथ्युं ठे तेथी ते ध्याननुंज कथन ठे, परंतु मने जासतुं नथी, कर्त्तानो आशय कर्त्ता जाणे. तेथी जे प्राणी उपशमयुक्त, निर्ममत्वी थइ पूर्वोक्त मुद्रा बीज धारणादिकें स्तवना विधि ध्यावे अर्थात् एकाग्रचित्ते, तदाकार वृत्तियें, तद्रूप तन्मयी तद्वलेशी तदाजिलाथी थइ ध्यान करे, जेने विषय विषयी अजिन्न जासे ते प्राणीनुं आत्मस्वरूप रूप चिंतामणि रत्न रागादिथी वा डुष्ट ममत्वी उगोथी नवंचिजे के० उगाइमां जाय नहीं. ते प्राणी अवंचक क्रियानो जोगी थाय. शुद्ध सरल स्वजाविक करणीनो जोगी थाय. ते मायावी बचनोथी उगाय नहीं. अही कोइक प्रतमां ध्यावेने

ठेकाणे साधे एवो शब्द ठे तेनो अर्थ एवो ठे के मुझा बीज धारणादिके जे समय पुरुषने साधे ते क्रिया अवंचकनो जोगी होय. आ पदतुं रहस्य कर्ता जाणे मने जास्युं नथी॥ए

श्रुत अनुसार विचारी बोधुं ॥ सुगुरु तथाविधि न मिले रे ॥

किरियाकरी नवि साधी शकीये ॥ ए विषवाद चित्त सघले रे ॥ षट० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हे शुरु चेतना ! आ कालमां जेवा प्रवर्तने मारो कालक्षेप थाय ठे ते तने कहुं तुं. जैनदर्शनना श्रुत के० सिद्धांतनुं नैगमादि नयानुयायी कथन, वचन वर्गणाए कहेतां अपार ठे माटे अनुसार के० ते पाठने समीप राखी अर्थ करतां विचारी विचारी बोधुं तुं. बली सिद्धांतमां जे प्रमाणे गुरुनुं लक्षण कर्युं ठे, तेवा विशुरु अद्भुत, ज्ञानी, आत्मार्थी, परोपकारी, निर्मायी, निर्ममत्वी, कथनी करणी समान, ससनयानुयायी, जिन प्रवचन विशुरुजापी तथाविध के० तेवा प्रकारना गुरुनी योगवाइ मने मलती नथी. तेथी सूत्रमर्यादाए विचारीने बोधुं तो पण शुं ? कारण के ते मर्यादामां रद्दीने साधु संबंधी क्रिया करी उदयमां आवेला चारित्रने नविसाधी शकीए के० साधी शकतो नथी, कारण के श्रुतमर्यादाए पण चारित्र साधतुं अति कठिन ठे. तेथी एक तो ए अने बीजुं तथाविध गुरुनो योग न मलवाथी क्रिया न करी शकुं. माटे जोके वेषधारी तुं, तोपण कोइ पुढे के तमे कोण ठो ? त्वारे महाद्दीन वचने मुखधी कहुं तुं के तुं जैननो जंमो तुं. तेथी समस्त चित्तने विषे प्रदेशे प्रदेशे विषवाद के० उदासीनता लागी रद्दी ठे ॥ १० ॥

ते माटे उजा करजोमी ॥ जिनवर आगल कहीएरे ॥ समय

चरण सेवा शुद्ध देजो ॥ जेम आनंदघन लहीएरे ॥ षट० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ माटे हे शुरु चेतना ! तुं, तुं अने शुरुभ्रष्टा, आपणे त्रणे परमेश्वरनी आगल वे हाथ जोमी उजा थइ विनंति करीए के हे प्रभु ! तमारा जाषित समय के० सिद्धांत अनुसार शुरु चारित्रनी सेवा के० प्रवर्तना अमने आपजो, जेम अमे पण आनंदना समूह पामीए. अथवा हे परमेश्वर ! अमने चरमावर्तन, चरमकरण अने जवपरिणति परिपाक समये शुरु आगमोक्त चारित्रनी सेवा आपजो वा तमारा चरणकमलनी सेवा आपजो जेथी आनंदघन पद पामीए॥११॥ इति नमि जिनस्तवन.

॥ अथ श्रीनेमनाथजिन स्तवन ॥

॥ राग मारुणी ॥ धरारा ढोला ॥ ए देशी ॥

अष्ट जवांतर वाखहीरे ॥ तुं मुज आतमराम ॥ मनरावाळा ॥

मुगति स्त्रीशुं आपणेरे ॥ सगपण कोइ न काम ॥ मन० ॥ १ ॥

घर आवोहो वालिम घर आवो ॥ मारी आशाना विसराम ॥ म० ॥

रथ फेरोहो साजन रथ फेरो ॥ साजन मारा मनोरथ साथ ॥ म० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ नेमनाथ प्रभु राजेमतिनुं पाणिग्रहण करवा तोरणे आढ्या त्यारे मृगादि पशुने सज्ज देखी तेउने निर्जय करवा सारथिने कहुं के रथ पाढो फेरवो. ते समयनां राजेमतिनां वचनो नेमनाथजी परत्वे ठे. हे परमेश्वर! तमे आठ प्रवर्षी मारा वल्लभ ठो, आठमांथी एकपण प्रवर्षां प्रीतिनी न्यूनता राखी नथी तेथी मारा आत्मानेविषे तमे रमी रह्या ठो. अंतःकरणरूप कमलनी पांखडी दीठ, रमी रह्या ठो. तेथी हे स्वामि! आपने मुक्तिस्त्री साथे संबंध करवानुं कांइ पण काम के० जरूर नथी. मुक्ति स्त्रीतो रूप रहित ठे, हुं राजकुमरी शोचनरूपा स्त्रीरत्न हुं. जो मारा उपर मुक्तिस्त्रीने लावशो तो ते स्त्री मारी शोक थशे अने स्त्रीने शोकना दुःख करतां मरणनुं दुःख मोटुं नथी, माटे तमारे मारी प्रीतिनो नाश करवो होय तो बीजी स्त्री लावो ॥ १ ॥ माटे अहो स्वामि! महारा वाला उपसेनना घरनेविषे पधारो. अहीं राजेमति अत्यंत रागशी रं-जित थयेली पतिना फरवाथी विकल चित्त थतां शुन्य हृदय थइ जवाथी कहे ठे. हे स्वामि! तमे मारी आशाना विसराम के० धाम ठो. हे वालेसर! तमे विलंब न करो, कारणके मारी आशारूप वेल नुटशे तो फरी संघाशे नहीं, तेथी हे सज्जन! रथने पाढो फेरवो अने मारा मनना मनोरथ पूराकरो, केमके तमारा रथने अने मारा मनोरथने जेवो साथ ठे तेवो साथ फरी मलशे नही ॥ २ ॥

नारीपखो श्यो नेहलोरे ॥ साच कहे जगनाथ ॥ मन० ॥

इश्वर अरधगे धरीरे ॥ तुं मुज काखे न हाथ ॥ मन० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ नारीबिना स्नेह नहीं, जोके स्नेहनो वास अंतःकरणमां ठे, परंतु नारी स्नेहलता ठे, स्नेहरूप फलने उत्पन्न करनारी ठे, तेथी नारी साक्षात् मूर्तिमान स्नेहज ठे. जगतना जीवो नारीबिना स्नेह मानताज नथी. जो नारीबिना स्नेह गणातो होय तो महादेव जे सृष्टि संहारकर्त्ता कहेवाय ठे ते पण पोताना अर्धांगमां पार्वतीने केम धारण करी राखे ठे. तेणे तो न करवा योग्य कार्य कथुं, तमारे तो तेम करवानुं नथी. सगाइ करीने पाणिग्रहण तो सर्व जगत करे ठे, तेम तमारे पण करवानुं ठे, माटे तमे मारो हाथ काखो. ॥ ३ ॥

पशुजननी करुणा करीरे ॥ आणी हृदय विचार ॥ मन० ॥

माणसनी करुणा नहीरे ॥ ए कोणघर आचार ॥ मन० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हे स्वामि! तमे पशुर्जनी करुणा संबंधी विचार अंतःकरणमां आण्यो के पशुर्जनी हिंसा थरो, तेथी विःकार ठे मारी परणवानी प्रीतिने, कारणके एवा अवि-
वेकी पुण्यहीन प्राणीर्जनी दया चिंतवी रथ फेरव्यो अने हुं तेजथी असंख्यात गुण
पुन्यप्रवळ मनुष्यनी दया तमने न आवी. आवो विचार ते कोना धरनो आचार
जोइ आव्यो. जगतमां हीनमां हीन अने अधिकमां अधिक जातिवाला धरोमां
आहुं प्रवर्त्तन नथी ॥ ४ ॥

प्रेमकटपतरू ठेदीउरे ॥ धरीउं जोग धतूर ॥ मन० ॥

चतुराइनो कोण कढोरे ॥ गुरु मलीउं जगसूर ॥ मन० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जेम कटपवृक्ष आजव संबंधी मनोवांढक ठे तेम हे स्वामि! प्रेमरूप कटप-
वृक्ष पण आजव संबंधी वांढाउं पूरनार ठे, अर्थात् स्त्रीना सुंदररूप, हावजाव, मंद-
हास्य, तीक्ष्ण कटाक्ष, मनोजावित षट्सं जोजन, अंतरपुष्पादिकनी सुरजि इत्यादि
मनोवांढित प्रेमकटपतरुने ठेदीने हे स्वामि! तमे योगरूप धतूरो धारण कर्यो. कार-
णके क्षुधा पिपासा, शीत उष्ण, दंशमशक इत्यादि शरीरनी शाताने विषप्राय ठे;
अशाताना कारणरूप होवाथी धतूर प्राय ठे. माटे हे स्वामि! आवी चतुराइनो
शिखवनारो जगतमां सूर्य जेवो रत्नप्राय तमारे हाथ क्यांथी चडी आव्यो ॥ ५ ॥

मारुंतो एमां क्युंही नदी रे ॥ आप विचारो राज ॥ मन० ॥

राजसजामें बेसतां रे ॥ किसडी वधशे लाज ॥ मन० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हे राजन्! मने तजीने आप जाउं ठे तेमां मारी षडनामोशी किंचित्
मात्र नथी केमके, तमे पोतानी इष्टाए रथ पाठो फेरव्यो, तेथी में अकार्य कर्तुं एम
कोइ कदेशे नहीं. वली मारो त्याग करो ठे तेथी चित्तमां विचारजो जे तमारा
समान राजाउंनी सजामां ज्यारे जइने बेसशो त्यारे तमारी किसडी के० केवी शोजा
वधशे? कोइक बहु बोळो इशे तेतो तमने जोइनेज मुखे कदेशे के जुउं आ मरद
आव्या, एम कदेशे त्यारे तमारी केवी लाज वधशे. घणी शरम जेवी वात ठे. इजु
कांइ वगळुं नथी तेथी रथ पाठो फेरवो ॥ ६ ॥

प्रेमकरे जगजन सहुरे ॥ निरवाहे ते उर ॥ मन० ॥

प्रीत करीने ठोमीदेरे ॥ तेशुं न चाखे जोर ॥ मन० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ संसारी जीवमात्र रागी ठे तेथी प्रीति करवाना अजिछापी ठे. सरागीपणुं
प्रीतरूप कार्यनुं कारण ठे. ए प्रमाणे प्रीति तो करनारा सहू ठे, परंतु करेखी प्रीतिनो

निरवाह करनारा उर के० जुवाज ठे. तमे तेवा नथी. तमे प्रीत तो करो ओ परंतु प्रीतने नजावतां तमने आवकतुं नथी. यथा ॥ प्रीतरीत अति कठिन हे ॥ समज करौं काय ॥ जांग जखंता सोहेली ॥ खेदेरां मुश्किल होय ॥ १ ॥ तेथी हे वल्लज ! जे मनुष्य प्रथम प्रीत बांधीने पढी त्रोनी नाखे तेनी साथे शुं जोर चाले ? पराणे प्रीत थती नथी ॥ ३ ॥

जो मनमां एहवुं हतुं रे ॥ निसपत करत न जाण ॥ मन० ॥

निसपत करीने बांस्ता रे ॥ माणस सहुए नुकसाण ॥ मन० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जो आपना मनमां प्रथमथीज, तोरणथी रथ फेरवी, मने तजी देवानी दृष्टा हती तो निसपत के० मारी साथे संबंध करवो घटतो नहोतो अने हुं पण संबंध करत नही. तेथी हवे विचार करो के स्त्रीमात्रनी ज्यांसुधी सगाइ थइ नथी त्यांसुधी तो दरेक स्त्रीने बंधन नथी, परंतु ज्यारे कोइ पुरुषनी साथे कोइ स्त्रीने सगपण संबंध थाय त्यारे ते पुरुषनी साथेज तेनो संबंध रह्यो. हवे ज्यारे संबंधी पुरुष स्त्रीने तजी दे त्यारे ते तजायेली स्त्रीने बीजो पुरुष रांधेली हांडली प्राये जाणे अने तेनी साथे कोइ संबंध करवा जाय तो ते पुरुषने बीजाळ कहे के तमने बीजी कोइ कन्या मळती नथी, ते कन्याने तो अमुक पुरुषे तजी दीधी ठे तेथी विषकन्या प्रमुख दुषणो पण ते कन्या उपर लोको मुके. तेथी संबंध कर्या पढी कन्यानो त्याग करतां ते कन्याने मोटुं नुकसान ठे, प्रगट रीते कलंकित करवा जेवुं ठे ॥ ८ ॥

देतां दान संवत्सरी रे ॥ सहु लहे वंजित पोष ॥ मन० ॥

सेवक वंजित नवी लहे रे ॥ ते सेवकनो दोष ॥ मन० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हे स्वामि ! तमे रथ फेरवी घेर गया. लोकांतिक देवताए दीक्षानो अवसर जाणी तमोने विनंति करी. जेथी तमे संवत्सरी दान देवा लाग्या. सर्व प्राणीमात्रना मनोवांजित पूर्ण करवा लाग्या. दाननो वरसाद वरसावतां ठतां मारा जेवा परम सेवक कांश्पण. वंजित पामता नथी, तेथी एवी केहेवत थइ के ॥ पेंडा खावे दूरका, चूर्या मरे हजूरका ॥ अथवा, घरनां ठैयां घंटी चाटे, पाकोसणने आटो ॥ एवी वातो तमे साची करी बत्तावी; पण तेमां तमारो दोष नथी, तमारा-सेवकनोज दोष ठे. बीजा सर्वने जोगकर्मनो उदय हतो तेथी तेठ तमारी पासेथी अव्यादि पाण्या अने मारे जोगोपजोग कर्मनो असंजव तेथी हुं न पामी, एवी रीते मारा कर्मनोज दोष ठे ॥ ९ ॥

સહી કહે એ શામલોરે ॥ હું કહું લક્ષણ સેત ॥ મન૦ ॥

ફળ લક્ષણ સાચી સહીરે ॥ આપ વિચારે હેત ॥ મન૦ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ ॥ આજસુધી પુરુષસંબંધી મારી પરિક્ષા સાચી પડી, માત્ર તમારી પરિક્ષા હું બરાબર કરી શકી નહીં. તમારી સાથેની સગાઈને બચતે મારા સહીવર્ગે મને સૂચવ્યું હતું કે તમારો જ્ઞાતિ અંતર અને બહાર શ્યામ છે; મેં તેજને કહ્યું કે બહારથી તો શ્યામ છે, પરંતુ અંતરથી તે સેત કેળવેલ, નિષ્કપટી છે. હવે તમે જ્યારે મારો સંબંધ કરી મને કુવામાં ઊતારી દોરવું કાપ્યું, ત્યારે સહીઈના વર્ગનું કેહેવું સાચું થયું અને મારી પરિક્ષા ઓટી પડી. તે હેત કેળવેલ કારણને અસત્ય ગણતા હો તો આપ વિચારી જોજો ॥ ૧૦ ॥

રાગીનું રાગી સહુ રે ॥ વૈરાગીસ્યો રાગ ॥ મન૦ ॥

રાગવિના કેમ દાલોરે ॥ મુગતિ સુંદરી માગ ॥ મન૦ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ ॥ હૈ પ્રજ્ઞ ! હું સરાગણી હું તેથી આપને સરાગી થવું યોગ્ય છે. જગતની પણ પવીજ નીતિ છે. રાગ રાલે તેની સાથે રાગનો સંબંધ થાય, પરંતુ રાગરહિતની સાથે રાગ કેમ થાય ? હું રાગી તમારા ઉપર હું તેથી જો તમારામાં રાગ હોય તો મારા ઉપર રાગ રાલો, પરંતુ તમારામાં રાગજ લાગતો નથી તેથી મારા ઉપર કેવી રીતે રાગ કરો. બહી મને એક વિચાર આવે છે કે જો તમે રાગી નથી તો રાગને અજાણે જે માર્ગે મુક્તિની પામીએ તેવો માર્ગ જેને મુગતિ સુંદરી માર્ગ કહેવાય છે, તેને બારે પર્ષદામાં કેમ દાલો કેળવેલ પ્રગટ બતાવો જો ? તેથી જેમ અંતઃકરણમાં હોય તેજ હોઈ આવે તેમ તમારે મુક્તિની ઉપર રાગ છે અને તેથીને સર્વ સમક્ષ લાજનો ત્યાગ કરી સ્મરો જો. જેને અનેક જ્ઞાતિ છે એવી જીને જ્ઞો જો અને મને પરિહરો જો. આવો તે કોના ઘરનો આચાર ॥ ૧૧ ॥

એક ગુહ્ય ઘટતું નથી રે ॥ સઘલો જાણે લોક ॥ મન૦ ॥

અનેકાંતિક જોગવો રે ॥ બ્રહ્મચારી ગતરોગ ॥ મન૦ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ ॥ હૈ સ્વામિ ! લોકો મને આવી કહે છે કે તમારા જ્ઞાતિની કેવી રીતે તે જીને ચાલ્યા ગયા. મેં કહ્યું કે તેમનામાં કામરૂપી રોગ નથી અને તે બ્રહ્મચારી છે તેથી ગયા. લોકો કહે છે કે એક રાજેમતિને તજ્યા તેમાં શું ? અનેકાંતિક જોગવે છે અને બ્રહ્મચારી કહેવાય છે. તેથી જો આપ બ્રહ્મચારી નામ ધરાવતા હોતો અરજ કરું હું કે આપ એક ગુહ્ય આપને ઘટતું નથી. લોકો જાણે તે ગુહ્ય શાનું ? લોકો જાણે

हे के ते अनेक जोगवे हे अने निष्कामी, ब्रह्मचारी एवं नाम धरावो तेथी एवं गुह्य अघटित हे. घटित गुह्य तो ते कहेवाय के जेने लोको न जाणी शके. चतुरनी गुप्तवात कोइ जाणी शके नही. आपनुं गुप्त तो सर्व लोकोए जाणुं के अनेकने जोगवोढो तो मने एकने जोगवचामां ब्रह्मचर्यनो शुं जंग थाय हे ? जो ब्रह्मचर्यने अखंरु पाखुं एवं धारता होतो अनेकांतने जोगवुं तजीयो. पण तमे तो वे घोडे चमो ढो, अनेकांतने जोगवो ढो अने ब्रह्मचारी नाम धरावो ढो. ॥ ११ ॥

जिण जोणी तमने जोळं रे ॥ तिण जोणी जुळं राज ॥ मन० ॥

एकवार मुजने जुळं रे ॥ तो सीजे मुजकाज ॥ मन० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हे स्वामी जिण जोणी के० जे जोवानी रीते हुं तमने जोळं हुं अर्थात् जे सराग दृष्टि हुं आपने निरखुं हुं, तेज सराग दृष्टि हे राजन् ! मने आप हृदय-रूप नेत्रे जुळं. जो कृपाकरी आप एकज वखत मारा उपर दृष्टि करशो तो मारुं वांढित कार्य सिद्ध थशे ॥ १३ ॥

मोहदशा धरी जावनारे ॥ चित लहे तत्त्वविचार ॥ मन० ॥

वीतरागता आदरी रे ॥ प्राणनाथ निरधार ॥ मन० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ अत्यारमुधी राजेमति सखीळं साथे तथा नेमनाथजी साथे मोहद-शानी व्यवस्थानां वचनो बोळती हती. हवे चित्तमां मोहदशा धारण कर्था ठतां स्व-ज्ञाविकरीते एकत्वज्ञावना आवी अने तेवाज आशयने प्रसंगे, कर्त्ताए पाठली गाथामां “ एकवार मुजने जुळं ” एवं पद मुक्युं हे तेथी मोहमयी वचनो कहां ठतां स्वज्ञाविकरीते एकत्वज्ञावना आवी एम लागेहे. राजेमति विचारे हेके, मारुं आत्मद्रव्य मारा आत्मप्रदेशोने आधारे हे तो मारे तेमनी साथे शुं संबंध हे ? आवो आत्म-तत्त्वनो विचार के० जेद राजेमति पामवाथी पोताना आत्माने कहेहे के हे आत्मा ! प्राणनाथ के० प्राणोना नाथ जे नेमनाथ स्वामी तेमणे निरधार के० निश्चयथी वीत-रागता आदरी के० ग्रहण करी, तेथी तारो राग तेमने केम जेदी शके, माटे ते कोण अने हुं कोण ? एम एकत्वज्ञावना जावता हवा ॥ १४ ॥

सेवक पण ते आदरे रे ॥ तो रहे सेवक माम ॥ मन० ॥

आशय साथे चाखीए रे ॥ एहीज रुढुं काम ॥ मन० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवे राजेमति नीतियुक्त सन्मुख दृष्टिए एकत्वज्ञावना जावे हे. हे आ-त्मा ! नेमनाथजी साथे स्वामी सेवक संबंध करवो तने योग्य हतो ? तेवा संबंधथी

તારે પરવશ થવું પડત અને પરવશ થવું તે સ્વેચ્છાચારીને નરકતુલ્ય છે. પરંતુ એ વાત તારે પ્રથમ વિચારવી યોગ્ય હતી. પાઠ્યથી વિચાર કરવાથી શું સિદ્ધિ ? સ્વામીએ વીતરાગતા આદરી તો સેવક પણ નિશ્ચયથી તેજ આદરે અને તેમ કરે તોજ સેવકનો મામ કેવો મહિમા રહે, ધર્મ સ્થિર રહે. માટે હે આત્મા ! સ્વામિના મનનો આશય કેવો અગ્નિપ્રાય જાણી તે પ્રમાણે ચાલીએ તો તેજ ઉત્તમ કામ બને. સેવકનો સેવ્યધર્મ એવો છે કે પોતાની મરજી પ્રમાણે નહીં ચાલતાં સ્વામિની આજ્ઞાપ્રમાણે વર્તવું ॥ ૧૫ ॥

ત્રિવિધ યોગધરી આદર્યો રે ॥ નેમનાથ ઝરતાર ॥ મનઠ ॥

ધારણ પોષણ તારણો રે ॥ નવરસ મુગતાહાર ॥ મનઠ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ ॥ માટે શ્રીનેમનાથ સ્વામિએ મન વચન કાયા, ત્રિવિધથી યોગ આદર્યો તેથી મારે પણ તેમજ કરવું તે ઉત્તમ છે. મારા મનનો વલ્લજ શ્રીનેમનાથ મારા આત્મિક ગુણોનો આધાર છે, વલી ગુણોનું પોષણ કરનારા પણ તેજ છે તેમજ મારા આત્માને સંસારસમુદ્રથી તારનાર પણ તેજ છે. વલી તેજ મારા સ્વામિ નવરસ મુક્તાનો હાર છે. શૃંગાર, હાસ્ય, કરુણા, રોડ, વીર, જયાનક, વિજયસ, અદ્ભૂત અને શાંત, આ નવ રસ છે. તેમાં નિરૂપમ આત્મિકસ્વરૂપ તે અદ્વિતીય શૃંગાર છે. અનાદિ કનકોપલની જેમ પુરુષનો પ્રકૃતિથી વિયોગ તેથી અતીન્દ્રિયનો હર્ષોર્કર્ષ તે પરમહાસ્ય છે; સર્વ જંતુને અન્નયદાન દેવાની વૃત્તિ તે કરુણા છે. કર્મને બિહારવાની વૃત્તિ તે રોડ રસ છે. ઇત્યાદિ સર્વ રસનો વિચાર યથાર્થરીતે કરવો. વિશેષ લક્ષાણ વધવાથી વિસ્તાર કયો નથી ॥ ૧૬ ॥

કારણરૂપી પ્રજુ જ્યોરે ॥ ગયો ન કાજ રુકાજ ॥ મનઠ ॥

કૃપાકરી મુજ દીજીએ રે ॥ આનંદધન પદરાજ ॥ મનઠ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ ॥ હે પ્રજુ ! મેં આપની કારણરૂપે સેવા કરી અર્થાત્ મારા મનમાં પરમેશ્વરનું સ્વરૂપરૂપ કારણ પ્રવર્તે તો મારું આત્મસ્વરૂપરૂપકાર્ય સિદ્ધ થશે એવી ધારણાથી તમારું સેવન કરતાં મેં કરવા નહીં કરવા યોગ્ય કાંઈ ગણ્યું નહીં. જેમ સંસારીને શ-વ્વાદિનું સેવન તે કરણીય અને વૈરાગ્યનું સેવન તે અકરણીય ધરીતે બંનેને નહીં ગણતાં માત્ર પરમેશ્વરનું જ સેવન કર્યું. માટે હે પરમેશ્વર ! મારા ઉપર કૃપા કરીને પ્રસન્ન થઈ મને આનંદધન કેવો નિર્વાણપદરૂપ રાજ્ય આપો ॥ ૧૭ ॥ ઇતિ શ્રીનેમનાથ તેજિનસ્તવન. ઇતિ શ્રીઆનંદધનજી કૃત બાવીસી. આ બાવીસ સ્તવનનો બાલાવબોધ જ્ઞા-અને રાજીવ કૃષ્ણગઢમાં રહી સંવત્ ૧૭૬૬ ના જાદરવાસુદ ૧૪ ના રોજ સંપૂર્ણ કરું છું. તે પ્રમાણે આશય લઈ ઢાપતાં જૂલ થઈ હોય તે વાંચનારે સુધારી વાંચવું. વલી

बीजी प्रत उपर आनंदधनजीना ठेह्वा बे स्तवनो हुता ते पोतानाज करेला हुता अने तेनी उपर ज्ञानविमलसूरिण बाळावबोध कयों ठे. ते हवे पढी ठाप्या ठे ॥

॥ अथ श्रीपार्श्वजिन स्तवन ॥

॥ राग सारंग ॥ रसीयानी देशी ॥

ध्रुवपदरामीहो स्वामि मादरा ॥ निःकामी गुणराय ॥ सुग्यानी ॥

निजगुण कामीहो पामी तुं धणी ॥ ध्रुव आरामीहो दाथ ॥ सु०॥ध्रु०॥१॥

अर्थ ॥ ध्रुव के० निश्चलपद जे सिरूपणुं तेना रामि के० रमणहार प्रभु ते मारा स्वामि ठे, वली कामकंदर्पना अजिलाष रहित ठे तेथी निष्कामी ठे. अष्टगुण युक्त होवाथी गुणराय ठे. अव्याबाध सुखना जोगी ठे. केवलज्ञान युक्त होवाथी सुज्ञानी ठे. पोताना गुणना अजिलाषी ठे षट्ठे स्वस्वजाव प्रगट अथो तेनाज अर्थी ठे. सम्यक् दृष्टि जीवो तमारा जेवो धणी पामी ध्रुवपद आरामी के० अचल सुखवाला आत्मारामी थाय, कारणके जे परमात्माने सेवे ते परमात्मा थाय ॥ १ ॥

सर्वव्यापि कहे सर्व जाणंगपणे ॥ परपरिणमन सरूप ॥ सु० ॥

पररूपें करी तत्वपणुं नही ॥ स्वसत्ता चिदरूप ॥ सु० ॥ ध्रु० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हे प्रभु! तमने केटलाएक सर्वव्यापि कहे ठे. तमे सर्वज्ञ होवाथी ज्ञानः स्वरूपे सर्वव्यापि ठो एवी रीते आरोपें घटे ठे, परंतु तेउं जो वस्तुधर्में सर्वव्यापि कहे तो दोष उपजे ठे; केमके जे परमां व्यापे ते परपणे परिणमनुं थाय त्यारेज व्यापे अने परपरिणमन स्वरूप थवाथी परमात्म ड्रव्यने अस्थिरस्वजाव तथा अज-व्यस्वजावरूप दूषणो थाय. वली पररूपें थतां, अन्य ड्रव्यरूप थवाथी तत्वपणुं रहे नही, माटे पोतानी सत्ताज चिद्रूप ज्ञानस्वरूप ठे तेनाथी तत्वपणुं कहेवाय ॥ २ ॥

ज्ञेय अनेके हो ज्ञान अनेकता ॥ जल जाजन रवि जेम ॥ सु० ॥ ड्रव्य

एकत्वपणे गुण एकता ॥ निजपद रमताहो खेम ॥ सु० ॥ ध्रु० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वली ज्ञेय के० सर्वड्रव्य ते अनेक ठे तेने ज्ञाने करी जाणे तेथी आत्मानुं ज्ञान अनेक ठे. ज्ञेयना ज्ञेयधी ज्ञानना पण अनेकरूप ठे. जेमके सूर्य एक ठे ठतां जलाशयमां प्रतिबिंब पडतां अनेक जोनारने पृथक् पृथक् देखाय ठे, तेमज ज्ञान गु-णाधिकरणभूत सर्व आत्मजावानुं स्थानरूप जे आत्मड्रव्य तेनुं तथा प्रकाशरूपगुणनुं एकरूप ठे, परंतु पर्यायरूपे अनेकता ठे. ज्ञायकरूप कार्य अजेदें ज्ञानगुण एक ठे परंतु अन्योने प्रकाश करवाथी ते पृथक् पृथक् लागे ठे. एप्रमाणे सर्वगुण पोतपोतानुं क्षेत्र जे ड्रव्य तेमां रमतां थकां केम कछाण ठे अर्थात् कोइ गुण पर परिणामी नथी.

પરદેત્રે ગત ક્ષેત્રે જાણવે ॥ પરદેત્રે થયું જ્ઞાન ॥ સુ૦ ॥

અસ્તિપણું નિજદેત્રે તમે કહ્યું ॥ નિર્મલતા ગુણમાન ॥ સુ૦ ॥ ધ્રુ૦ ॥ ૪૧ ॥

અર્થ ॥ સ્વ અવગાહનાથી પર કે૦ અન્ય દેત્રે રહ્યું જે જીવદ્રવ્ય તથા અજીવદ્રવ્ય તેને માત્ર જાણવાથી, જ્ઞાન પરદેત્રી થયું, પરંતુ જે ગુણી હોય તે ગુણથી અજેદપણે હોય. તેથી જ્ઞાન નિજ દેત્રે કે૦ આત્માનેવિષે વ્યાપકપણે રહ્યું છે તેથી તમે તેને અસ્તિપણું કહ્યું. જ્ઞાનમાં સ્વજાવે નિર્મલતા છે તેથી તેમાં સર્વદ્રવ્ય દર્પણની જેમ જાણે છે. પરંતુ જ્ઞાન દેત્રમાં ક્ષેત્ર જતાં નથી અને ક્ષેત્રમાં જ્ઞાન જતું નથી ॥ ૪ ॥

ક્ષેત્ર વિનાશોહો જ્ઞાન વિનિશ્ચર ॥ કાલ પ્રમાણેરે થાય ॥ સુ૦ ॥

સ્વકાલે કરી સ્વસત્તા સદા ॥ તે પરરીતે જાય ॥ સુ૦ ॥ ધ્રુ૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ કોઈ કદે કે ક્ષેત્ર જે ઘટપટાદિ તેના વિનાશથી જ્ઞાન પણ વિનાશી છે. અતીત અનાગત વર્તમાનને પરાવર્તે, જે અનાગત પર્યાય તે વર્તમાનપણું પામે અને વર્તમાન પર્યાય તે અતીતપણું પામે તે સર્વ પર્યાયનું જાણનું જ્ઞાનમાં છે. જાણનું પર્યાય પરીતે પરિણમે છે તેથી જ્ઞાનમધ્યે વિનાશી ધર્મ છે. તેને ઉત્તર કે, સ્વકાલે કરી પોતાના ઉત્પાદવ્યયરૂપ પરિણમન જોતાં જ્ઞાન ઉત્પાદવ્યયરૂપ છે, તોપણ તેનો સ્વસત્તા ધર્મ કદાપિ પરસત્તાપણું પામતો નથી. પરાનુયાયી ચાલ ન ગ્રહણ કરવાથી સ્વરૂપ ધર્મ છે.

પરજાવેં કરી પરતા પામતા ॥ સ્વસત્તા ધિર ઠાણ ॥ સુ૦ ॥ આત્મ

ચતુષ્કમયી પરમાં નહીં ॥ તો કેમ સદુનોરે જાણ ॥ સુ૦ ॥ ધ્રુ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ વહી પરજાવેં કરી કે૦ પરજાવને જાણવાથી જ્ઞાન તે પર થાય અર્થાત્ પરતાપણું પામે; પરંતુ જ્ઞાન સ્વસત્તારૂપ છે, સ્થિર સ્થાનક છે માટે સ્વસત્તારૂપ હોય તે કદાપિ પરપણું પામે નહીં. અર્થાત્ આત્મચતુષ્કમયીપણું તે પરમાં ન પામી. સારાંશ કે સ્વદ્રવ્ય, સ્વદેત્ર, સ્વકાલ, સ્વજાવપણે આત્માનો ધર્મ હોય તે અન્યમાં ન પામી. એમ નિરધાર કર્યો. અહીં કોઈ પૂછે જે, ત્યારે જ્ઞાન સર્વ પરદ્રવ્યનું જાણ છે એમ કેમ થાય ?

અગુરુ લઘુ નિજ ગુણને દેખતાં ॥ હ્રવ્ય સકલ દેખંત ॥ સુ૦ ॥

સાધારણ ગુણની સાધર્મ્યતા ॥ દર્પણ જલને દૃષ્ટાંત ॥ સુ૦ ॥ ધ્રુ૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ તેને ઉત્તર આપે છે. જીવાદિ સર્વ દ્રવ્યમાં અગુરુલઘુ ધર્મ છે. તે સર્વ દ્રવ્યમાં સામાન્ય છે. જીવમાં પણ સર્વવ્યાપિ છે. તે પોતાનો અગુરુલઘુજાવ દેખતાં સર્વ દ્રવ્યને દેખે, સર્વને જાણે. દર્શનોપયોગે સામાન્ય જાણે, જ્ઞાનોપયોગે વિશેષ જાણે. સાધારણ ગુણને, નિત્યત્વાદિકને તથા અગુરુલઘુત્વાદિકને સમાનધર્મિ તેથી

એકને જાણવે સર્વનો જાણ થાય. જેમ આરસીમાં સર્વનું પ્રતિબિંબ પડે છે, પણ જેનું જેનું પ્રતિબિંબ આરસીમાં પડે છે, તે તે વસ્તુમાં આરસી પ્રવેશ કરતી નથી, તેમ તે તે વસ્તુ પણ આરસીમાં પ્રવેશ કરતી નથી. તેવીજ રીતે જલનું દૃષ્ટાંત પણ સમજવું. એ દૃષ્ટાંતો મુજબ જ્ઞાન ક્ષેત્રમધ્યે પરિણમતું નથી અને ક્ષેત્ર જ્ઞાનમધ્યે પરિણમતાં નથી એ રીતે સ્વ શ્રવગાહનાગત જ્ઞાનગુણ તે આત્માનું સ્વરૂપ છે.

શ્રીપારસજિન પારસરસ સમો ॥ પણ ફહાં પારસ નાહિં ॥ સુ૦ ॥

પૂરણ રસીઝંદો નિજગુણ પરસનો ॥ આનંદધન મુજ માંહિ ॥ સુ૦ ॥ ધ્રુ૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ એવા પાર્શ્વનાથ જગવાન પાર્શ્વમણિ સમાન છે. જેમ પાર્શ્વમણિનો સ્પર્શ થતાં હોદ્દા તે કનક થાય તેમ પાર્શ્વપ્રચુના યોગથી આત્મારૂપ સેવક પરમાત્મા થાય. પાર્શ્વનાથ જગવાનમાં પાર્શ્વમણિનો રસ નથી પરંતુ પોતાના અનંતજ્ઞાનાદિ ગુણરૂપ રસ છે તે અનંતજ્ઞાનાદિ મારામાં પણ છે, પણ સત્તારૂપે છે અને પરમાત્મામાં પ્રગટ છે તેથી જગવાન પૂજ્યહો ॥ ૫ ॥ इति पार्श्वजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीमहावीरजिन स्तवन ॥

॥ राग धन्याश्री ॥

વીર જિનેશ્વર ચરણે લાગું ॥ વીરપણું તે માગું રે ॥ મિથ્યા

મોહ તિમિર જય જાગું ॥ જિતનગારુ વાગુરે ॥ વી૦ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ શ્રી મહાવીર પરમાત્માના ચરણમાં નમસ્કાર કરીને હું ક્ષાયકવીર્યપણું માગું હું. જે વીર્યના ઊલ્લાસથી મિથ્યાત્વ કે ૦ કુશ્રુદ્ધા અને મોહ કે ૦ મૂઢતા તક્રુપ તિમિર કે ૦ અંધકારનો જય દૂર કર્યો છે એવા હે પ્રજ્ઞા! તમે શત્રુનો નાશ કરીને જીત નગારુ વગાડ્યું તેવું વીર્ય હું માગું હું. જે વીર્યથી હું પણ કર્મશત્રુને જીતું ॥ ૧ ॥

ઊઝમથ્થ વીરય લેશ્યાસંગે ॥ અગ્ગિસંધિજ મતિ અંગેરે ॥

સુદ્ધમ થૂલ ક્રિયાને રંગે ॥ યોગી થયો ઊમંગે રે ॥ વી૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હે પ્રજ્ઞા! ઊઝસ્થવીર્ય તે ક્ષયોપશમવીર્ય. તે લેશ્યાએ જે પરિણમ્યો તે અગ્ગિસંધિજવીર્ય અનેક કર્મ ગ્રહણ કરે. જે મતિપૂર્વક ઉપયુક્તવીર્ય તે અગ્ગિસંધિજ વીર્ય કહીએ. તે સૂક્ષ્મ ક્રિયા કંપનરૂપ, સ્થૂલક્રિયા આકુંચનપ્રસારણરૂપ ઘટલે જાવ યોગ તથા દ્રવ્યયોગરૂપ. સૂક્ષ્મ તથા સ્થૂલ ક્રિયાને રંગે યોગબંત થયો થકો આત્મા સંસારમધ્યે ઊમંગ પામી રહ્યો છે. આ વિચાર કમ્મપયની ગ્રંથમાં છે ॥ ૨ ॥

અસંખ્ય પ્રદેશે વીર્ય અસંખે ॥ યોગ અસંખિત કંલેરે ॥ પુજલ
ગણ તેણે છે સુવિશેષે ॥ યથાશક્તિ મતિ લેશે રે ॥ વી૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ આત્માના અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે. એકા પ્રદેશે અસંખ્યાતા વીર્ય વિજાગ છે, એમ કમ્મપયડીના યોગસ્થાનકમાં કહ્યું છે. પરીતે જીવને યોગ પણ અસંખ્યાતા છે. જે ક્વયોપશમી વીર્ય અસંખ્યાતુ છે તે યોગરૂપ છે, તેણે કરી જીવ કર્મપુજલના સમૂહને ગ્રહણ કરે છે. યોગવિશેષે, વિશેષ કર્મ ગ્રહણે કરે. જેવી યોગ વલ્લશક્તિ તેતું કર્મતું દલ જીવ ગ્રહણ કરે, એમ સમજવું ॥ ૩ ॥

ઊત્કૃષ્ટે વીર્યને વેસે ॥ યોગ ક્રિયા નવિ પેસે રે ॥ યોગતણી
ધ્રુવતાને લેસે ॥ આત્મ શક્તિ ન લેસે રે ॥ વી૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જ્યાં ઊત્કૃષ્ટ કેવું અનંતવીર્ય ત્યાં કર્મ ન લાગે. જ્યાં ચલવીર્ય ત્યાં કર્મ લાગે. જે પ્રદેશોમાં ઊત્કૃષ્ટ વીર્ય હોય ત્યાં યોગક્રિયા જે કર્મ ગ્રહણરૂપ ક્રિયા તે પ્રવેશ કરી શકે નહીં. આત્માના આઠ રૂચક પ્રદેશોમાં કર્મગ્રહણરૂપ યોગક્રિયા નથી. વલ્લી યોગની ધ્રુવતા કેવું નિશ્ચલતા છે. જ્યાં યોગની નિશ્ચલતા ત્યાં આત્મશક્તિને કોઈ કર્મ રંધી શકે નહીં, અર્થાત્ તે પ્રદેશે આવરણ ન થાય ॥ ૪ ॥

કામવીર્યવશે જેમ જોગી ॥ તેમ આત્મ થયો જોગી રે ॥ સૂરપણે
આત્મ ઉપયોગી ॥ થાય તેહને અયોગી રે ॥ વી૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ જેમ કામ કેવું અજિલાષતા વીર્યના વશથી જેમ જોગી પુરુષ સર્વ પરજાવને વાંઢે છે, તેમ આત્મા પરજાવનો જોગી થયો છે અને તેજ આત્મા શુરવીર થઈ મારા સ્વરૂપ વિના પરજાવમાં પ્રવેશ કરવો નહીં એવી પ્રતિજ્ઞા ધારણ કરી આત્મોપયોગી થાય તો અયોગીપણું પ્રગટ કરે. એવું શુરવીરપણું હે વીરપરમાત્મા! તમારું ઘણુંજ ઊત્કૃષ્ટ છે.

વીરપણું તે આત્મ ઠાણે ॥ જાણ્યું તુમચી વાણે રે ॥ ધ્યાન
વિનાણે શક્તિ પ્રમાણે ॥ નિજ ધ્રુવપદ પહિંચાણે રે ॥ વી૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ એવું વીરપણું તે આત્મસ્થાનકમાં અર્થાત્ આત્મામાંજ છે, એમ મેં તમારી વાણીથીજ જાણ્યું છે. તેવા ધ્યાનથી, વિજ્ઞાનથી તથા શક્તિના પ્રમાણથી જેમ જેમ આત્માનું મૂલ વીર્ય-શૂરત્વ ચિંતવીય તેમ તેમ આત્મા તેમાં રમીને પોતાનું ધ્રુવપદ કેવું નિશ્ચલ પરમાનંદપદ તેને પહિંચાણે કેવું ઊંઘલે ॥ ૬ ॥

આલંબન સાધન જે ત્યાગે ॥ પરપરિણતિને જાગે રે ॥ અદ્ય
દર્શન જ્ઞાન વૈરાગે ॥ આનંદઘન પ્રત્યુ જાગે રે ॥ વી૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ પરંતુ પરને અવલંબન કરી જે સાધન કરવું, તેનો ત્યાગ કરવાથી પરાવલં-
બનપણું ઠંડાય તો પરપરિણતિ જાગે કેળ જાય અને એ પ્રમાણે જે કરે તે અદ્વય અ-
પ્રતિપાતિ ક્ષાયિક કેવલદર્શન કેવલજ્ઞાન અને વીતરાગતા કેળ યથારૂપાત ચારિ-
ત્રમાં લયલીન થયો થકો આનંદધન કેળ પરમાનંદમય પ્રજુતા જાગ્રત કરે ॥ ૭ ॥
इति श्रीमद्भावीर जिनस्तवन. श्रीज्ञानविमलसूरि तथा पंक्ति देवचंद्रजीए आ चो-
वीसीना पाठला वे स्तवनो कर्था ठे. ज्ञानविमलसूरिजीए बालावबोध चोवीसे स्त-
वनो उपर कर्थो ठे. देवचंद्रजीए कर्थो नथी. अर्ही ज्ञानसारजीनो बालावबोध ठाप्यो
ठे, અને હવે પઢીના તેમનાજ વે સ્તવનો ઠાપેલા ઠે.

॥ अथ श्रीपार्श्वजिन स्तवन ॥

॥ शांतिजिन एक मुज विनति ॥

पासजिन ताहरा रूपनुं ॥ मुज प्रतिज्ञास केम होयरे ॥ तुलमुल

सत्ता एकता ॥ अचल विमल अकल जोयरे ॥ पास० ॥ १ ॥

અર્થ ॥ અહો પાર્શ્વનાથ પ્રજુ! તમારા સ્વરૂપનો મને પ્રતિજ્ઞાસ કેળ પ્રકર્ષ આજ્ઞાસ
અર્થાત્ સાક્ષાત્કાર કેમ થાય? વિચાર કરતાં તમે અને હું સત્તાએ એક ઢીએ તેથી
અજિન્ન ઢીએ અને જિન્નજાવીપણું થયા વિના તમારા સ્વરૂપનો મને પ્રતિજ્ઞાસ કેમ
થાય? વલી નિશ્ચયનયથી હું મારા સ્વરૂપને વિચારું તો જેમ તમે સ્વરૂપથી ત્રણેકાલ
નિશ્ચલ ઠો તેમ હું પણ મારા સ્વરૂપથી ચલ્યો નથી. વલી જેમ તમે નિર્મલ તેમ હું પણ
નિશ્ચયથી કર્મમંલ રહિત, જેમ તમને કાલાદિકે કલ્યા નથી તેમ હું પણ કાલાદિકથી
અકલ હું, માટે એ ત્રણે રીતે એકતા દેખીને અહો પાર્શ્વપ્રજુ! તમારું રૂપ જિન્નપણે
પ્રત્યક્ષ કેમ કરી શકું? ॥ ૧ ॥

मुज प्रवचन पदार्थी ॥ निश्चय जेद न कोयरे ॥ व्यवहारे

लखी देखीए ॥ जेद प्रतिजेद बहु लोयरे ॥ पास० ॥ २ ॥

અર્થ ॥ હવે પરમાત્મા ઉત્તર આપે ઠે. હે આનંદધન! નિશ્ચયનયની અપેક્ષાએ તો
પરમાત્મા અને જીવાત્મામાં જિન્નજાવીપણું અર્થાત્ જેદ કાંઈ નથી અને વ્યવહાર
નયનો આશ્રય કરી જોઈએ તો અર્થાત્ હેતુપ્રતિહેતુપૂર્વક હૃદયનેત્રે અવલોકન
કરીએ તો જીવના લોચ કેળ લોકને વિષે બહુ કેળ ઘણાં જેદ પ્રતિજેદ થાય. એક દે-
વતા એક મનુષ્ય તેજ જીવને નરકપણું પ્રાપ્ત થાય એ રીતે જેદ પ્રતિજેદ ઘણાં થાય ॥૩॥

बंधन मोल नहीं निश्चये ॥ व्यवहारे प्रज दोयरे ॥ अखंडित

अबाधित सोय कदा ॥ नित अबाधित सोयरे ॥ पास० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वली हे आनंदधन! निश्चयनयथीज आत्माने अवलोकन करीए तो आत्मा मात्रने त्रणेकालमां कर्मबंधन नथी. निश्चयनयथी जीव त्रणेकाल अरुपीज ठे अने ज्यारे बंधन नथी त्यारे मोक्ष के० मुक्तापणुंज नथी अर्थात् निश्चयनयथी आत्माने बंध मोक्ष नथी; अने व्यवहारनयथी आत्माने बंध अने मोक्ष वने जज के० अवधार. व्यवहारनयथी आत्मा अखंडित नथी अक्षरानो अनंतमो विजाग ज्ञान रही गयुं तेथी. वली पर्याय मरण तेथी अनादि नथी. गत्यागति करवाथी अचल नथी. क्षीणविन-
श्वर तेथी नित्य नथी. कर्म पीडित तेथी अबाधित नथी. ए रीते व्यवहारनयनी अ-
पेक्षाए सोय के० आत्मा ठे अने तेज आत्मा निश्चयनयथी विचारतां आठ रुचक
प्रदेश निरावरण होवाथी त्रणेकाल अखंडित ठे अणाष्ट्र अपञ्जवसिए ए जांगे अ-
पर्यवसित तेथी अनादि ठे. सर्वथा ज्ञाननो अज्ञाव थतो नथी तेथी अचल ठे. त्रणे
काल आत्मद्रव्यनो नाश थतो नथी तेथी नित्य ठे. अनादि निर्मल स्वरूपने बाधा
पहोंचती नथी तेथी अव्याबाध ठे. ए रीते पण सोय के० आत्मा ठे. ॥ ३ ॥

अन्वय हेतु व्यतिरेकथी ॥ अंतरो तुल्यमुक्त रूपरे ॥ अंतर

मेटवा कारणे ॥ आत्मस्वरूप अनूपरे ॥ पास ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जे ठते ते ठतुं ते अन्वय कहेवाय अने जे अठते ते अठतुं ते व्यतिरेक
कहेवाय. एवा अन्वय तथा व्यतिरेक हेतुथी अर्थात् स्वरूपने सद्भाव परमात्मानो
सद्भाव अने स्वरूपने अज्ञावे परमात्मानो अज्ञाव एवी रीते तमारा अने मारामां
अंतर के० जेद पहेलो ठे. ते मारा अने तमारा जेदने मटानवा माटे अन्वयहेतुरूप
तमारा आत्मानुं निरूपम स्वरूपज ठे ॥ ४ ॥

आतमता परमात्मता ॥ शुद्धनय जेद न एकरे ॥ अवर

आरोपित धर्म ठे ॥ तेदना जेद अनेकरे ॥ पास ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हे प्रभु! मारा आत्माने विषे रहेली आत्मता अने परमात्माने विषे रहेली
परमात्मता तेमां जेद ठे के केम? उचर, हे आनंदधन! शुद्धनयथी तारा आत्मां
अने मारा परमात्म स्वरूपमां कांई जेद नथी. कारण के अवर के० स्वरूपथी व्य-
तिरिक्त जेटला संयोगजन्य आरोपित धर्म ठे ते कर्म आरोपित ठे. तेना अनेक
जेद ठे. यथा ॥ कवहु हाटक कवहु नाटक, काटक कवहु कंबहु ॥ कवहु साटक
कवहु फाटक, चेटक कवहु कवहु ॥ करमकी कैसी बात कहूं ॥ एम अनेक जेद ठे.

धरमी धरमथी एकता ॥ तेह मुजरूप अजेदरे ॥ एक सत्ता

लख एकता ॥ कहे ते मूढमति खेदरे ॥ पास ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हे आनंदघन ! आत्मत्व धर्मयुक्त आत्मस्वरूपमां अने मारा स्वरूपमां अ-
जेदपणुं ठे, केमके हुं आत्मत्वधर्मयुक्त थयो हुं अने बीजा जे आत्मत्वधर्मे युक्त
थाय तेमां अने मारामां जेद कांइ न रदे. परमात्माना सत्ता जेम निर्मल ठे तेम श-
रीरमां रहेलो आत्मा त्रणे काळें कर्मलेपरहित निर्मल ठे एवी जे एकता के० एक-
त्वपणुं अद्वैतपदी लख के० कहेठे ते अतात्विक ठे. एवो खेद के० प्रयास ठे ते मू-
ढमति के० बुद्धिहीन पुरुषनो ठे ॥ ६ ॥

आतम धरम अनुसरी ॥ रमे जे आतमरामरे ॥ आनंद
घनपदवी लहे ॥ परम आतम तस नामरे ॥ पास० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हे आनंदघन ! जे आत्मा आत्मधर्मेने अनुसरी तद्वत् थइ रमे के० प्र-
वर्त्ते, तेनुं नाम आतमराम कहीए अने तेज आत्मा आनंदघन के० अनंता पदा-
र्थोंनुं जासन थाय एवा ज्ञानना समूहनी पदवी जे मुक्तिपदवी तेने लहे के० प्राप्त
करे. तेज आत्मानुं नाम परमात्मा कहीए. ए रीते अहो प्रभु ! मने तमारा कहेवाची
तमारा रूपनो प्रतिज्ञास करामलकवत् थयो ॥ ७ ॥ इति श्रीपार्श्वजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीमहावीरजिन स्तवन ॥

॥ पंचमो निहाळुरे बीजा जिनतणोरे ॥ ए देशी ॥

चरमजिणोसर विगत स्वरूपनुरे ॥ जावुं केम स्वरूप ॥ साकारी

विण ध्यान न संजवेरे ॥ ए अविकार अरूप ॥ चरम० ॥ १॥

अर्थ ॥ हे शुद्धचेतना ! चरमजिनेश्वर शासननायक महावीर परमात्माना स्व-
रूपनुं चिंतवन कर. त्यारे शुद्धचेतना कहेठे के ते तो विगतस्वरूपी ठे. अर्थात् मनःप-
र्यवज्ञानी पण जेना स्वरूपने जाणी शके नहीं तो हुं शी रीते जाणी शकुं. वली सिद्धां-
तमां सालंबन ध्यान कहुं ठे तो रूपविना आलंबन केम संजवे ? आलंबनने अजावे
ध्याननो असंजव तेथी साकारी के० आकारवालाविना ध्यान केम करी शकुं ? वली
परमेश्वर ज्ञानावरणादि कर्मना विकाररहित माटे अविकारी ठे तथा रूपरहित तेथी
अरूपी ठे. माटे एवा चरमपरमेश्वर अलख स्वरूपीने स्वरूपे केम चिंतवी शकुं ? ॥ १॥

आप स्वरूपे आतममां रमेरे ॥ तेहना धुर वे जेद ॥ असंख

ऊकोसें साकारी पंदेरे ॥ निराकारी निरजेद ॥ चरम० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हे शुद्धचेतना ! तें कहुं के, विगतस्वरूपीने शीरीते ध्याई शकुं ? ते तारं
वचन सत्यासत्य ठे, कारणके अरूपीनुं ध्यान संजवे ठे तेथी असत्य ठे अने तुं पण

चेतना मात्र चित्तवधारूप ठो तेथी आत्मधर्मरहित अने हुं आत्मा ठतां अघरूपीतुं तेथी आत्मधर्मरहित हुं, तेथी आपणे बंने विगतस्वरूपीतुं ध्यान ध्याववा अशक्त ठीए तेथी सत्य ठे. परंतु तुंज शुद्धचेतना थई मारा आत्मामां रमणता कर, तो हुं पण आपस्वरूपे आत्मामां रमुं. जे आत्मा आपस्वरूपे आत्मामां रमे ते आत्माने ध्याता अने आत्मस्वरूपने ध्येय कछुं ठे. कारणके ते आत्माने तथा परमात्माने अज्जेद ठे. घनघाती चार कर्म खपावी अघाती चार कर्म जेना शेष रहू तेवा आत्मा ते साकारी परमात्मा ठे अने जेना घाती अने अघाती सर्व कर्म खपी गयाठे ते निराकारी परमात्मा ठे. तेमां वली साकारी परमात्माना वे जेद ठे. एक तीर्थकर नाम कर्मोदयी साकारी, बीजा अतीर्थकर नाम कर्मोदयी साकारी. तेमां तीर्थकर साकारी उच्छुष्ट पदें १५० अने उच्छुष्ट पदें अतीर्थकर साकारी—सामान्य केवली नवक्रोड पामीए. निराकारी अनंतसिद्धोतुं एकरूप माटे तेज जेदरहित ठे ॥ ३॥

सूखम नाम करम निराकार जे रे ॥ तेह जेदें नहीं अंत ॥ निराकार जे निरगत कर्मथीरे ॥ तेह अज्जेद अनंत ॥ चरम० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वली हे शुद्धचेतना ! आ वचनो मारां छाडनां वचनो ठे ते सांजल. निराकारना बेजेद ठे. एक सूक्ष्म नामकर्मी निराकार अने बीजा निर्गतकर्मी निराकार. अही ध्यान करवा माटे वर्णन नथी, परंतु निराकार नाम मात्रना जेदनुं वर्णन ठे. सूक्ष्म नामकर्मोदयथी प्राप्त थयुं जे निराकारीपणुं तेना जेदनी संख्यानो पार नथी, तेमज निर्गत केण सर्वथा खपाव्यां ठे कर्म जेणे एवा निराकारी जे सिद्ध तेना पण जेद अनंत ठे. सर्व सिद्धोनी सत्ता असंख्यात प्रदेशात्मक, ज्ञानपणामाटे अनंत ठे ॥ ३ ॥

रूप नहीं कईए बंधन घटथुरे ॥ बंधन मोक्ष न कोय ॥ बंध मोक्षविण सादि अनंतनुरे ॥ जंग संग केम होय ॥ चरम० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली हे आनंदघन ! जो आत्माने रूप नथी तो बंधन शीरीते घटे ? एटखे कर्मथी बंधातुं शीरीते संजवे. रूपविना बंधनो असंजव. ज्यारे बंध नहीं अने आत्माने त्रणेकाळें अवंधक मानशो तो पुण्य पापना हयथी जे मोक्ष थाय ते मोक्षनो पण असंजव अने मोक्षने अजावे सादि अनंत जांगाना संगनो पण असंजव होय ॥ ४॥

व्यविना तेम सत्ता नवि लहेरे ॥ सत्ताविण स्यो रूप ॥ रूप विना केम सिद्ध अनंततारे ॥ जातुं अकल स्वरूप ॥ चरम० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जेम कोई मनुष्यने पुछुं के पृथ्वी उपर घट ठे ? तेणे पृथ्वी तरफ जोई

ઘટ ન દીઠો ત્યારે કહ્યું કે પૃથ્વી ઉપર ઘટ ડ્રવ્ય નથી, ડ્રવ્યને અજાણે સત્તા કેળવે અસ્તિત્વ પણ ન હોય અને સત્તાને અજાણે રૂપ કેળવે સ્વરૂપ પણ શેનું હોય. માટે હે આનંદધન ! રૂપને અજાણે વસ્તુનો અજાણ સમજવો અને વસ્તુને અજાણે, એક, બે, ત્રણ, ચાર, એવી સંખ્યાનો પણ સંજવ નથી તો સિદ્ધની અનંતતા તો કેમ સંજવે ? માટે ચરમ જિનેશ્વરનું સ્વરૂપ ચિંતવવા તમે કહ્યું પરંતુ અકલ સ્વરૂપનું સ્વરૂપ કેમ જાણું તે આપ કહો ॥ ૫ ॥

આત્મતા પરિણતિ જે પરિણમ્યારે ॥ તે મુજ જ્ઞેદઅજ્ઞેદ ॥ તદા

કારવિણ મારા રૂપનુરે ॥ ધ્યાવું વિધ પ્રતિષેધ ॥ ચરમ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હવે શુદ્ધચેતના તથા આનંદધનને ચરમ જિનેશ્વર ઉત્તર આપે છે. આત્માને વિષે રહ્યું જે આત્મત્વધર્મ તેને વિષે આત્મતાનું પરિણમવું-તદૂપચવું, અર્થાત્ આત્મસ્વરૂપને વિષે સ્થિરતાજાણે-રૂપાતીત જાણે અજ્ઞેદોપચારે પ્રવત્તું, તેવી પરિણતિ પરિણમ્યા એવા, જ્ઞાનદર્શનરૂપ આત્મા અને આત્મતા તે જ્ઞાનદર્શન, આત્મામાં અને મારામાં ઘટલોજ જ્ઞેદ છે. તે સાકારી પરમાત્મા અને હું સિદ્ધ નિરાકારી પરમાત્મા, માટે બહિરાત્મપણું તજી અંતરાત્મ સ્વરૂપવંત થઈ મારા અજ્ઞેય અઘેઘ્યાદિ સ્વરૂપને વિષે તદાકાર થઈ મારા રૂપનું ધ્યાવું કેળવ્યાન કરવું તેતો વિધ કેળવ્યાનનો વિધિ છે અને તદાકાર થયાવિના સ્વરૂપ ધર્મને અજાણે અર્થાત્ બહિરાત્મપણે ધ્યાન કરવું તે પ્રતિષેધ કેળવ્યાન નિષેધ છે, એમ જાણજો ॥ ૬ ॥

અંતિમ જવગદ્દણે તુજ જાવનુરે ॥ જાવશું શુદ્ધસ્વરૂપ ॥ તદ્યે

આનંદધન પદ પામશું ॥ આત્મરૂપ અનૂપ ॥ ચરમ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ તે સાંજલી આનંદધન બે હાથ જોડી વીરપરમાત્માને વિનંતિ કરે છે. અહો સ્વામિ ! અંતિમ જવગદ્દણે કેળવ્યાન સર્વથા અજાણી એવો જે હેઠ્ઠો જવ અર્થાત્ ચરમાવર્તન, ચરમકરણ અને જવપરિણતિનો પરિપાક, એ સર્વ પ્રાપ્ત થશે ત્યારે તુજ જાવનું કેળવ્યાન પરમાત્મસ્વજાવનું મારા આત્મામાં જાવશું કેળવ્યાન ચિંતવન કરીશ. જ્યારે પરમાત્મસ્વજાવનું ચિંતવન કરીશ ત્યારેજ જે અરૂપી છે તથા જે અનુપમેય છે એવા આનંદધનપદ કેળવ્યાન મુક્તિપદ, તેને પ્રાપ્ત કરીશ ॥ ૭ ॥

इति श्री ज्ञानसारजीकृत बालावबोध संपूर्ण ॥

॥ इति श्रीआनंदधनकृतचतुर्विंशतिजिनस्तवनानि संपूर्णानि ॥

॥ श्रीशांतिनाथायनमः ॥

॥ अथ श्रीमद्यशोविजयजीउपाध्यायकृत अव्यगुणपर्यायनो रास ॥

॥ बाबाबोधसहित लिखियें ठैयें ॥

॥ श्लोकः ॥

इंद्रश्रेणीनतं नत्वा । जिनं तत्त्वार्थदेशिनं ॥

प्रबंधे लोकवाचात्र । लेशार्थः कश्चिदुच्यते ॥ १ ॥

॥ ढाल पहेली ॥

॥ चोपाइनी देशी ॥

श्रीगुरुजितविजयमनधरी ॥ श्रीनयविजयसुगुरुआदरी ॥

आतमअर्थीनेउपकार ॥ करुंदव्यअनुयोगविचार ॥ १ ॥

अर्थ ॥ श्रीजितविजयपंक्ति अनेश्रीनयविजयपंक्ति एबेहुठ्ठागुरुने चित्तमां संजारीने आत्मारथीं ज्ञानरुचि जीवना उपकारनेहेते अव्यानुयोगनो विचार करुंदुंजेअनुयोगते सूत्रार्थव्याख्यान तेहना चारजेद शास्त्रेकहावे १ आचारवचन आचारांग प्रमुखसूत्र ते चरणकरणानुयोग २ संख्याशास्त्र चंद्रप्रज्ञासिप्रमुखसूत्र ते गणितानुयोग ३ ज्ञाताप्रमुख आख्यायिकावचन तेकथानुयोग ४ षड्व्यव्यादिबिचारते सूत्रमध्येसूत्रकृतांग तथाप्रकरणमध्ये संमतितत्त्वार्थप्रमुख महाशास्त्र तेद्व्यानुयोग एचारजेदमां अव्यानुयोग जे अव्यगुणपर्याय ते विचारेते तेनोमहिमाकहेते इहांप्रथम गुरुने नमस्कारकरीने प्रयोजनसहित अजिध्येयदेखाळ्युं. पहेलाबेपदे नमस्कारकखो ते मंगलाचरणदेखाळ्युं अने इहांअधिकारी आत्मारथीजीवते तथाआत्मारथीने अवबोधयसे ते उपकाररूप प्रयोजनजाणुं अव्यनो अनुयोगके कथन तेइहांआत्मारथी ज्ञानरुचिजीवनाउपकारनेअर्थेकरुंदुं ॥ १ ॥

विनाव्यअनुयोगविचार ॥ चरणकरणनोनदिकोसार ॥

संमतिग्रंथेंजाण्युंइस्युं ॥ तेतोबुद्धजनमनमांवस्युं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ एद्व्यानुयोगनो विचारकखाविना केवलचरणसितरी तथाकरणसितरी प्रमुखनो सारकोइनेनही एवंसंमतिग्रंथनेविवेकळुंते तेतो बुद्धजननामनमांवस्युं पण वाह्यदृष्टीना चित्तमांवसेनही. उक्तच चरणकरणप्पहाणा ॥ ससमयपरसमयमुक्कवावारा ॥ चरणकरणस्संसारं ॥ णिण्यसुऊंनयाणत्ति ॥ १ ॥ वढीतेहीजहदकरेते ॥ २ ॥

शुद्धाहारादिकतनुयोग ॥ मोटोकहिउजव्यअनुयोग ॥ ए
उपदेशपदादिकग्रंथे ॥ सांख्यलदीचालोशुजपर्थे ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वेतालीसदोषरहित शुद्धआहारखेउ इत्यादिकयोगते पणतेसर्व तनुके० न्हा-
नायोगकहिये अने स्वसमयपरिज्ञानजे अव्ययनुयोगते मोटोयोगकह्योते केमके शु-
द्धआहारादिकेंतो स्वाध्यायनुज साधनते एसांख उपदेशपद आददेशने ग्रंथोथीलेइने
शुजपर्थेके० उत्तममार्गेचालो पणबाह्यव्यवहार प्रधानकरीने ज्ञाननीगोपताकरवी ते
अशुद्धमार्गेजाणवो अनेजिहांज्ञाननी प्रधानता राखवी तेशुज उत्तममार्गे जाणवो जे
ज्ञानादिकगुणनोहेतु गुरुकुलवासतेनेठांकी शुद्धआहारादिकनी यत्तावंतने महादोषें चा-
रित्रहानि कहीते यतः गुरुदोषारंजितयालव्यकरणयत्नतोनिपुणधीजिः ॥ सन्निदादेश्च
तथाज्ञायतेयन्नियोगेन इतिषोडशके ॥ ३ ॥

एयोगेंजोलागेरंग ॥ आधाकर्मादिकनहिजंग ॥ पंच
कटपज्ञाप्येइमजप्युं ॥ सदगुरुपासेइस्युंमैसुप्युं ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ माटे अव्यानुयोगविचाररूप जेज्ञान तेनेयोगें जोअजंग सेवारूप रंगलागे
तो गुरुकुलवासें समुदायमध्ये ज्ञानाज्यासकरतां कदाचित्आधाकर्मादि दोषलागे
तोपण चारित्रजंगथायनही केमके जावशुद्धि बलवंत ते माटे. एरीतें पंचकटपज्ञा-
प्यमां कहुं ते तथा सद्गुरुपासेथीपण एमसांजह्युं अतएव कटपाकटपतो अनेकांत
शास्त्रेकहुंते ॥ आहागमाइजुजंति अणमणेसक्कमुणा उवळितेवियाणिज्जाअणुवत-
लित्तत्तिवापुणोएतेहिंदोहिंठाणेहिं ववहारेणविज्जाइ एतेहिंदोहिंठाणेहिंअणायारं तु-
जाणए ॥ १ ॥ एमबीजाअंगनापहेलाअध्ययनमांकहुंते तथा किंचिहुंरूंकटप्य-
मकटप्यस्यादकटप्यमपिकटप्यं ॥ पिंडःशय्यावस्त्रपात्रवाजेषजाधंवा ॥ १ ॥ देशंकाळंपु-
रुषमवस्थामुपयोगशुद्धिपरिणामान् ॥ प्रसमीदयजवतिकटप्यं नैकांतात्कटप्यतेकटप्यं
एमप्रशमरतिग्रंथमांकहुंते ॥ ४ ॥

बाह्यक्रियालेबाहिरयोग ॥ अंतरक्रियाअव्ययअनुयोग ॥ बाह्य
हीनपणज्ञानविशाल ॥ जलोकह्योमुनिउपदेशमाल ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ आवश्यकादिरूपबाह्यक्रियातेतो बाह्ययोगते अनेअव्यानुयोगजे स्वसमय
परिज्ञानते अंतरंगक्रियाते माटेजे बाह्यक्रियार्येहीनहोय पणज्ञानविशालबहुश्रुतहोय
एवोमुनीश्वर ते उपदेशमालामां जलोकह्योते यतः नाणाहिउवरतरं हीणोविदुपवयणंप-
चावंतो ॥ नयदुःकरंकरितो सुदुविअप्यागमोपुरिसो ॥ १ ॥ हीणस्सविसुद्धपरुवगस्स

નાણાહિયસસકાયવં તેમાટે ક્રિયાહીનતાદેહીનેપણ જ્ઞાનવંતની અવજ્ઞા ન કરવી તેહને જ્ઞાનયોગેકરીનેજપ્રજાવિકજાણવું ॥ ૫ ॥

દ્રવ્યાદિકાચિંતાયેંસાર ॥ શુક્લધ્યાનપણલહિયેંપાર ॥ તે
માટેદહિજઆદરો ॥ સદગુરુવિણમતજૂલાફિરો ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હાંકોહપુટેજે ક્રિયાહીન જ્ઞાનવંતનેજલોકહ્યોતેતો દીપકસમ્યક્તની અપે-
ક્ષાયેંકહ્યો પણક્રિયાહીનતાયેં માત્ર જ્ઞાનથીજ પોતાનો ઉપકાર ન થાય એમકહે તેની શં-
કાટાલવાને દ્રવ્યાદિકજ્ઞાન તેહિજશુક્લધ્યાનદ્વારેં મોહતું કારણઠે માટેઉપાદેયઠે એ
દ્રવ્યાદિકની ચિંતવણાયેં શુક્લધ્યાનનોપણ પારપામિયેં કેમકે આત્મદ્રવ્ય ગુણપર્યાય-
જેદચિંતાયેં પણ શુક્લધ્યાનનો પદ્દલોપાયોહોય અને તેનીજ અજેદચિંતાયેંશુક્લધ્યાનનો
ધીજોપાયોહોય તથાશુદ્ધદ્રવ્ય ગુણપર્યાયનીજાવનાયેં સિદ્ધસમાપ્તિથાય તેતો શુક્લધ્યા-
નનુંફલઠે એમપ્રવચનસારોદ્ધારમધ્યેકહ્યુંઠે જોજાણશ્ચરિહંતે દ્વગુણપજ્ઞવંતેહિં ॥ સો-
જાણશ્ચરિહંતે મોહોલોખજાહિતસસલયં ॥ ૧ ॥ તેમાટેદહિજ દ્રવ્યાનુયોગને આદરો
દહિજઉપાયઠે પણસદગુરુવિના સ્વમતિકલ્પનાયેં જૂલાફિરસોનહી ॥ ૬ ॥

એહનોજેણેપામ્યુંતાગ ॥ ઝંધેએહનોજેહનેરાગ ॥ એવેવિણ
ત્રીજોનહિસાધ ॥ જાણ્યોસંમતિઅરથઅગાધ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ હવેજેજ્ઞાનવિના માત્રચારિત્રથીજ સંતુષ્ઠથાયઠે તેહનેશિક્ષા કહેઠે એક
તો એદ્રવ્યાનુયોગનો જે તાગ કેં પારપામી સંમતિપ્રમુખ તર્કશાસ્ત્રજાણીને જેગીતાર્થ
થયો તે તથા ધીજો ઝંધે કેં સામાન્યપ્રકારેં એદ્રવ્યાનુયોગનો જેનેરાગઠે તેગીતાર્થનિશ્ચિત
એવેહુવિના ત્રીજોસાધુનહી એવોઅગાધઅર્થ સંમતિપ્રયમંકહ્યોઠે તેમાટેજ્ઞાનવિના
ચારિત્રજનહોય ઝકંચ ગાથા ॥ ગીયહોયવિહારો ધીઝંગીયહનિસ્સિઝંજળીઝં ॥ હતો
તશ્યવિહારો નાણુણાઝંજિણવરેહિં ॥ ૧ ॥ ઇટલોવિશેષ જે ચરણકરણાનુયોગ દૃષ્ટી
નિશીય કલ્પ વ્યવહાર દૃષ્ટીવાદીવ્યયને જઘન્યમધ્યમોત્કૃષ્ટ ગીતાર્થજાણવા દ્રવ્યા-
નુયોગદૃષ્ટીતે સંમત્યાદિક તર્કશાસ્ત્રપારંગામીજ ગીતાર્થજાણવા અને તેનીનિશ્ચાયેંજ
અગીતાર્થનેંચારિત્રકહેવું ॥ ૭ ॥

તેકારણગુરુચરણઆધીન ॥ સમયસમયશ્ણયોગેલીન ॥ સા
ધુજેકિરિયાવ્યવહાર ॥ તેહિજઅમમોટોઆધાર ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ એદ્રવ્યાનુયોગની લેશમાત્રપ્રાપ્તિ પોતાના આત્માનેં કૃતકૃત્યતાકહેઠે તે
માટે દ્રવ્યાનુયોગની લલવત્તાનેંહેતેં ગુરુચરણનેં આધીનતાયેકરી મતિકલ્પનાપરિ-

हरीनं समयसमय एद्रव्यानुयोगे लीन के० आसक्त्यका जेक्रियाव्यवहारसाधु ठैयें तेहिजअमनं महोटीआधारठे केमके एनाथी इहायोगसंपजे तेहजुलक्षणकहेठे कर्तु-
मिष्ठोःश्रुतार्थस्य ज्ञानिनोपिप्रमादिनः ॥ विकलोधर्मयोगोय मिहायोगउदाहृतः ॥ १ ॥
एमलखितविस्तरादिग्रंथनेविषेकहुं एमइहायोगैरहीनं हुंपरोपकारनेअर्थे द्रव्यानुयोग-
नो विचारकहुं पणएटलेंज संतुष्टकरवोनही विशेषार्थे गुरुसेवामूकवी नही एहित-
शिक्षाआगलीगाथांमांकहेठे ॥ ७ ॥

संमतितत्त्वार्थमुख्यग्रंथ ॥ मोटाजेप्रवचननिग्रंथ ॥ तेहनो
लेशमात्रएलहो ॥ परमारथगुरुवयणोरहो ॥ ए ॥

अर्थ ॥ संमतितत्त्वार्थ प्रमुखग्रंथ जे महोटीनिग्रंथ प्रवचनरूपठे तेनोलवलेशमात्र
एलहोके० आप्रबंधमांवांध्योठे पणपरमार्थे गुरुवचनरहेजो थोहुंजाणीने गर्वकरशो-
नही अधनेनधनंप्राप्तं तृणवत्मन्यतेजगत् एदृष्टांते माटेज ऊपरखाचारनय ते अति-
गंजीरठे घणाने न परिणमे एमजाणीने सिद्धांते पेहेलादेखाव्यानथी अनेजेगंजीर
होयगुरुआधीनहोय तेहनेजदेखाडवाकहाठे ॥ ए ॥

॥ ढाल बीजी ॥

॥ धनधनसंप्रतिसाचोराजा ॥ ए देशी ॥

गुणपर्यायतणूजेजाजन ॥ एकरूपतिहुंकारैरे ॥

तेहद्रव्यनिजजातिकहियें ॥ जसनहिजेदविचालें

रे ॥ जिनवाणीरंगेमनधरिये ॥ १ ॥ एआंकाणी ॥

अर्थ ॥ गुण तथा पर्यायिनो जे जाजनके० स्थानक तेजेहनोअतीत अनागत तथा
वर्तमान एत्रणैकार्लें एकरूपपेहोय पणपर्यायिनीपरेफिरेनही तेहनें निजजातिके०
पोतानी खजाति द्रव्यकहियें जेमज्ञानादिक गुणपर्यायिनुं जाजन तेजीवद्रव्यअने
रूपादिगुणपर्यायिनुं जाजनते पुजलद्रव्य तथा रक्तादि घटादि गुणपर्यायिनुं जाजन ते
मृदुद्रव्य बलीतंतुतेपटनीअपेकार्यें द्रव्य अनेतंतुअवयवनी अपेकार्यें पर्याय केमके
पटनेविचालें पटावस्थामध्ये तंतुनोजेदनथी अनेतंतुअवयव अवस्थामध्ये अन्य-
त्वरूप जेदठे माटे पुजलस्कंधमां द्रव्यपर्यायपणो तेअपेकार्यें जाणवो इहांकोइ कहेशेजे
परीतें द्रव्यत्वपणुं खजाविकनथयुं पण अपेक्षिकथयुं तेने उत्तर जे सबलवस्तुनो व्य-
वहारते अपेकार्येंज होयठे माटे इहांदोषनथी जे समवायी कारण प्रमुखें द्रव्यलक्षण
मानेठे तेनेपण अपेक्षा अवश्य अनुसरवी गुणपर्यायवत् द्रव्यं इतितत्त्वार्थे एजिनवा-
णीनैरंगके० विश्वासें मनमांधरियें ॥ १ ॥

ધરમકહીજેગુણસહજાવી ॥ ક્રમજાવીપર્યાયોરે ॥ જિનઅજિન
ત્રિવિધતિયલક્ષણ ॥ એકપદારથપાયોરે ॥ જિન૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ સહજાવીકે ० યાવત્ દ્રવ્યજાવી જેધર્મ તેનેગુણકહિયેં જેમજીવનોગુણ ઉપ-
યોગ અને પુજલનોગુણ ગ્રહણપણો તથા ધર્માસ્તિકાયનો ગતિહેતુત્વગુણ વહ્નીઅધર્મા-
સ્તિકાયનો સ્થિતિહેતુત્વગુણ અને આકાશદ્રવ્યનો અવગાહનાહેતુત્વગુણ કાલદ્રવ્યનો
વર્તનાહેતુત્વગુણ ધરીતેંદ્રવ્યના સ્વજાવિકધર્મ તે ગુણજાણવા તથા ક્રમજાવિકે ० યાવત્
દ્રવ્યજાવી તે પર્યાયકહિયેં જેમ જીવને નરનારકાદિક પર્યાય તથા પુજલને રૂપરસાદિ
પરાવર્તિતે પર્યાયજાણવા એમ દ્રવ્યાદિક તે દ્રવ્યગુણ પર્યાય એ ત્રણરીતેં જિનઠે તથા
લક્ષણાદિકથી અજિનઠે અને પ્રદેશના અવિજાગથી ત્રિવિધઠે કેમકે નવવિધોપ-
ચારેં એકેકમાં ત્રણત્રણજેદ આવે તે નવવિધોપચાર કહેઠે ૧ દ્રવ્યેં દ્રવ્યોપચાર ૨
દ્રવ્યે ગુણોપચાર ૩ દ્રવ્યેં પર્યાયોપચાર ૪ ગુણેદ્રવ્યોપચાર ૫ ગુણેગુણોપચાર ૬ ગુણે-
પર્યાયોપચાર ૭ પર્યાયેં દ્રવ્યોપચાર ૮ પર્યાયેં ગુણોપચાર ૯ પર્યાયેં પર્યાયોપચાર તથા
તિયલક્ષણકે ० ઉત્પાદવ્યય અને ધ્રુવસ્વરૂપઠે પદ્ધવાજાવને એકપદાર્થ જૈનપ્રમાણે
પાન્યો થકોઠે પદ્ધારરૂપ પાઠલાબેપદ જાણવા ॥ ૨ ॥

જેમમોતીજ્વલતાદિકથી ॥ મોતીમાલાઅલગીરે ॥ ગુણ
પર્યાયવ્યક્તિથીજાણો ॥ દ્રવ્યશક્તિતેમવલગીરે ॥ જિન૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ હવે આઢાલમાં પ્રથમ દ્રવ્ય ગુણપર્યાયનો જેદયુક્તિ દેલાઢેઠે જેમ મોતીથકી
તથા મોતીના જ્વલતાદિક ધર્મેથકી મોતીનીમાલા અલગીઠે તેમજ દ્રવ્યનીશક્તિ તે
ગુણપર્યાયની વ્યક્તિથી અલગીઠે તથા એકપ્રદેશ સંબંધેવલગીઠે ઇટલે એમજે મોતી તે
પર્યાયનેઠામેં જાણવા અને જ્વલતાદિક ધર્મ તે ગુણને ઠામે જાણવો તથા માલા તે દ્રવ્ય-
નેઠામે જાણવી એમ દૃષ્ટાંત જોમ્નો ધરીતેં ઘટાદિદ્રવ્ય પ્રત્યક્ પ્રમાણેં સામાન્ય વિશેષરૂપ
અનુજવેઠે તે સામાન્ય ઉપયોગેં મૃત્તિકાદિ સામાન્ય જાસેઠે વિશેષ ઉપયોગેં ઘટાદિક
વિશેષ જાસેઠે તેમાંહે જે સામાન્ય તે દ્રવ્ય જાણવું અને વિશેષતેગુણ પર્યાયરૂપ જાણવા૩

ઊરધતાસામાન્યશક્તિ ॥ પૂરવઅપરગુણકરતીરે ॥ પિંચકુસૂ
લાદિકઆકારે ॥ જેમમાટીઅણફિરતીરે ॥ જિન૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ હવે આગલી ગાથામાં દ્રવ્યને સામાન્ય કહ્યું તે સામાન્યના બેપ્રકારઠે તે
દેલાઢેઠે એકઊર્ધ્વતા સામાન્યરૂપ દ્રવ્યશક્તિ તે તેહનેકહિયેં જે પૂરવકે ० પહેલા અને
અપરકે ० આગલેં ગુણ કે ० વિશેષ તેને કરતી તે સર્વમાં એકરૂપે રહી ઠે જેમ પિંચકે ०

माटीनो पिंको अने कुसूलादिके० कोठीप्रमुख एवा मृत्तिकाना अनेक आकारफिरेले पण तेमां माटी फिरतीनथी ते पिंर कुसूलादिक आकारने ऊर्ध्वता सामान्य कहियें अने जो पिंडकुसूलादिक पर्यायिमां अनुगत एक मृदुद्रव्य न कहियेंतो घटादि पर्यायिमां अनुगत घटादि द्रव्यपण न कहेवाय तेथी सर्व विशेषरूप थातां कृणिकवादि बौरूमत आवे अथवा सर्वद्रव्यमां एकज द्रव्यआवे माटे घटादिद्रव्य अने तेमां सामान्य मृदादिद्रव्य अनुजवने अनुसारें परापर ऊर्ध्वता सामान्य अवश्यमानवा घटादि द्रव्य ते रक्तादिक थोडा पर्यायिने व्यापेले अने मृदादि द्रव्य ते रक्तादिक घटादिक घणापर्यायिने व्यापेले एम नरनारकादिकपणुं तेपण द्रव्यनो विशेष जाणवो ए सर्व नैगमनयनुं मत अने शुक्रसंग्रहनयनेमतेतो सदकैतवादे एकज द्रव्यआवे एमजाणवुं ॥ ४ ॥

जिन्नविगतमांरूपएकजे ॥ द्रव्यशक्तिजगदाखेरे ॥ तेतिर्यक्

सामान्यकहीजे ॥ जेमघटघटपणोराखेरे ॥ जिन० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवे बीजोजेद देखाडेले ते जिन्नविगतमांके० जिन्नप्रदेशी विशेषमां जेद्रव्य पोतानीशक्ति एकरूप एकाकारले ते देखाडेले तेतिर्यक् सामान्यले जेम घटघटपणे घट-त्तराखेले इहां कोशपुले जे घटादिक जिन्नव्यक्तिमां जेमघटत्वादिक एकसामान्यले तेमज पिंरकुसूलादि जिन्नव्यक्तिमां मृदादिक एकसामान्यले तो तिर्यक् सामान्य अने ऊर्ध्वता सामान्यनो स्योविशेषले तेनेकहियेंजे देशजेदें जिहांएकाकारप्रतीतउपजे तिहांतिर्यक् सामान्यकहियें अने जिहांकालजेदें अनुगताकारें प्रतीत उपजे तिहांऊर्ध्वता सामान्य कहियें कोशक दिगंवराणुसारी एमकहेले जे षट्द्रव्यने कालपर्यायरूप ऊर्ध्वताप्रचयले अने कालविना पांचद्रव्यने अवयव संघातरूप तिर्यक् प्रचयले तेनेमते तिर्यक् प्रचयनो आधार घटादिक तिर्यक् सामान्य थाय पण परमाणुरूप प्रचयपर्यायिनो आधार जिन्नद्रव्य जोश्यें माटे पांचद्रव्यने खंध देश प्रदेशजावेंज एकअनेक व्यवहार उपपादवो पण तिर्यक् प्रचय नामांतर न कहेवुं ॥ ५ ॥

शक्तिमात्रतेद्रव्यसर्वनी ॥ गुणपर्यायनीलीजेरें ॥ कार्यरूप

निकटदेखीने ॥ समुचितशक्तिकहीजेरे ॥ जिन० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेऊर्ध्वतासामान्यशक्तिनाबेजेददेखाडेले तेमांजे सर्वद्रव्यनी पोतपोताना गुणपर्यायनी शक्तिमात्रलीजे तेउघशक्तिकहियें अनेजेकार्यरूप निकट कें० वहेलुं उपजतुं देखीयें तेकार्यनीअपेक्षायें तेनेसमुचितशक्तिकहियें समुचितके० व्यवहारयोग्य ॥ ६ ॥

घृतनीशक्तियथातृणजावें ॥ जाणीपणनकहायरे ॥ डुग्धा

दिकजावेतेजनने ॥ जाणीचित्तसुहायरे ॥ जिन० ॥ ७ ॥

અર્થ ॥ હ્રાં દૃષ્ટાંત કહેલે જેમપુજ્જલ દ્રવ્યમાં ઘૂત ઉપજવાનીશક્તિ તૃણજાવેં ન-
હીકાં તૃણઆહારથી ઘેનુડુધ આપેલે તેડુધમાં ઘૂત નીપજવાનીશક્તિકિહાંથીઆવી એમ
અનુમાન પ્રમાણે તૃણમાં ઘૂતશક્તિજાણી પણ કહેવાયનહી માટે તેનેઊંઘશક્તિ કહિયે
અને જોતૃણને ડુધાદિકજાવેંકે ॥ ડુધ દહીપ્રમુખને પરિણામે ઘૂતશક્તિ કહિયેતો તે
જાણીયકી જનકે ॥ સ્લોકના ચિત્તમાં સુહાયલે માટે તેને સમુચિતશક્તિ કહિયે પટલે અ-
નંતરકારણમાં સમુચિતશક્તિ કહેવી અને પરંપરકારણમાં ઊંઘશક્તિ કહેવી એવિવેકલે
એવેનાજ ૧ અન્યકારણતા ૨ પ્રયોજનતા એવેબીજાનામ પણકહેલે તેજાણવાં ॥ ૭ ॥

ધરમશક્તિપ્રાણીનેપૂરવ ॥ પુજ્જલનેઆવર્તે ॥ ઊંઘેસમુચિત
જેમવલીકહિયે ॥ બેઢલેતેઆવર્તે ॥ જિન ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ હવે યશક્તિ તે આત્મદ્રવ્યમાં ફલાવેલે જેમ પ્રાણીકે ॥ જવ્યજીવને પૂરવ
કે ॥ પહેલા અનંતા પુજ્જલ પરાવર્તેવિત્યા તેમાંપણ ઊંઘેંકે ॥ સામાન્યે ધર્મશક્તિ કહિયે
જોનકહિયે તો બેઢલે પુજ્જલ પરાવર્તે શક્તિ આવેનહી નાસતો વિદ્યતેજાવ શ્યાદિ
વચનાત્ અને બેઢલે પુજ્જલ પરાવર્તેધર્મની સમુચિતશક્તિ કહિયે અતએવ અચરમ પુ-
જ્જલપરાવર્તજાવ બાલકાલ કહ્યુંલે અને બેઢલો પુજ્જલ પરાવર્તધર્મ યૌવનકાલ કહ્યુંલે
અચરમ પરિઅદેસુ કાલોજવ બાલકાલમો જણિ ॥ ચરમો ઊધમ્મજુવણ કાલોતદ્
ચિત્તજેહત્તિ ॥ ૧ ॥ યોગનીબીજીવીસીમધ્યે કહ્યુંલે ॥ ૮ ॥

કારયજેદેશક્તિજેદદમ ॥ વ્યવહારેવ્યવહરિયે ॥ નિશ્ચય
નાનાકારયકારણ ॥ એકરૂપતેધરિયે ॥ જિન ॥ ૯ ॥

અર્થ ॥ એમએકેકાર્યની ઊંઘસમુચિતરૂપ અનેકશક્તિએકદ્રવ્યનીપામિયેં કેમકે કાર્ય-
નાજેદેશક્તિનોજેદથાયલે તેવ્યવહારનયેંકરી વિવહરિયેં કેમકે એવ્યવહારનય તે કાર્યકાર-
ણજેદમાનેલે અને નિશ્ચયનયથી દ્રવ્યના નાનાપ્રકારના કાર્યકારણ તે એકશક્તિસ્વજાવજ
હૃદયમાંધરિયેં નહીતોસ્વજાવજેદેદ્રવ્યજેદથાય અનેવ્યવહારનયેં તે તેકાલાદિકનીઅપે-
દ્ધાયેં એકનેઅનેક કાર્યકારણ સ્વજાવમાનતા કોહદોષનથી કારણાંતરની અપેદ્ધાપણ સ્વ-
જાવમાંજ અંતર્જૂતલે તેમાટે તેનુંપણ નિષ્ફલપણું નથાય તથાશુરુનિશ્ચયનયનેમતેંતો કાર-
ણકાર્યતેમિથ્યાલે આદાવંતેચયજ્ઞાસ્તિ વર્તમાનેપિતત્તથા સ્તિવચનાત્ કાર્યકારણ
કલ્પનારહિત શુરુ અવિચ્છિતરૂપ દ્રવ્યજલે એમ જાણવું યશક્તિરૂપ દ્રવ્ય વચ્ચાણું ॥ ૯ ॥

ગુણપર્યાયવિગતવહુજેદે ॥ નિજનિજજાતિવરતે ॥ શક્તિ
રૂપગુણકોશ્કજાણે ॥ તેનહિમારગનિરતે ॥ જિન ॥ ૧૦ ॥

अर्थ ॥ हवे व्यक्तिरूपगुणपर्यायवखाणेढे तेगुणपर्यायनीव्यक्तिबहुजेदेके० अने-
कप्रकारें निजनिजजाति सहजाविक्रमजावि कल्पनाकृत आपआपणे स्वजावेवतेंढे को-
इक दिगंबरानुसारी ते शक्तिरूपनेजगुण जाषेके० कहेते ते आवीरीतेजे जेम द्रव्यगुण-
पर्यायनुं कारण द्रव्यते तेमगुणपर्यायनुं कारण गुणते द्रव्यपर्यायद्रव्यनो अन्यथा-
जाव जेम नरनारकादिक अथवा द्रव्यगुणक त्र्यगुणादिक गुणपर्याय गुणनो अन्यथा-
जाव नही जेममतिश्रुतादिक विशेष अथवा जवस्थसिद्धादि केवलज्ञानविशेष एम
एकद्रव्य बीजोगुण एजातिशाश्वत अने पर्यायथी अशाश्वत एम आव्युं एम कहेते
ते निरतेके० रुडेभागें नही केमके एकल्पना शास्त्रथी तथा युक्तियें मिळेनही ॥ १० ॥

पर्यायथीगुणजिन्ननजाषीउं ॥ संमतिग्रंथेव्यक्तिरे ॥ जेहनो

जेदविवक्षावशथी ॥ तेकेमकहियेंशक्तिरे ॥ जिन० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ तेहनेउत्तरकहेते जेपर्यायथकीगुणते जिन्नके० जूदोजाव्योनथी एमसंमति ग्रं
थनेविषे व्यक्तिके० प्रगटअक्षरेकबुंढे गाथा ॥ परिगमणपञ्जाउं अपेगकरणे गुणत्ति-
तुल्लघा ॥ तहविषगुणत्तिजणइ पञ्जावणयदेशणाजह्मा ॥१॥ अर्थ ॥ जेम क्रमजाविपणुं
पर्यायनुंलक्षणते तेमअनेकपणुंकरवुं तेपणपर्यायनुंलक्षणते द्रव्यतो एकजवे अनेज्ञान-
दर्शनादिकजेदकरेते तेपर्यायते पणगुणनकहियें केमके द्रव्यपर्यायनीदेशना जगवंतनीडे
पणद्रव्यगुणनीदेशनानथी इतिगाथार्थ ॥ इहांकोइपुढे जे एरीतेंजो गुणते पर्यायथीजि-
न्ननथी तोद्रव्यगुणपर्याय एत्रणनानाम किमकहोडो तेमनेकहेवुंजे विवक्षाके०
जेदनयनीकल्पना तेहथीजेम तैलस्यधारा इहां ते लने धारा जिन्नकहीदेखाड्या पण
तेल अनेतेलनीधारा जिन्ननथी तेमसहजावी क्रमजावी कहीनैं गुणपर्याय जिन्नकही-
देखाड्या पणपरमार्थेजिन्ननथी एरीतें जेहनोजेद उपचरितते तेहनेशक्तिकेमकहियें
जेम उपचरित गायइजेनही तेम उपचरित गुण तेपणशक्तिधरेंनही ॥ ११ ॥

जोगुणत्रीजोहोएपदारथ ॥ तोत्रीजोनयलहीरिरे ॥ अव्या

रथपर्यायारथनय ॥ दोइजसूत्रेकहीरिरे ॥ जिन० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवेजेगुणनेपर्यायथीजिन्नमानेते तेहनेद्रव्यगुणआपेढे के जोगुणएहवोत्रीजोपदा-
र्थद्रव्यपर्यायथी जूदोजावहोय तोनयपणत्रीजो लहीरिरेके०पामियें पणतेतो किहांकह्या-
नथी सूत्रमाहेतो १ द्रव्यार्थ पर्यायार्थएवेहुजनयकहाते अनेजोगुण होय तोत्रीजोगुणार्थ-
नयपणकह्योजोइयें उक्तंचसंमतौ दोउणण्याजगवया द्वाद्यियपञ्चावधियाणियया ॥ जइ-
पुणगुणोविहुंतो गुणधियणउंविजुळंतो ॥१॥ जंचपुण जगवया तेसुसुतेसुगोयमाईण ॥ प-
ञ्चावसणाणीयया वागरियातेपपञ्चाया ॥१॥रूपादिकनैंगुणकहीनैं सूत्रेबोलाव्यानथी प-

ણવન્નપક્કાવા ગંધપક્કાવા શ્વેત્યાદિકપર્યાયશબ્દે બોલાવ્યા છે તેમાટેપર્યાય કહિયેં પણ ગુણ કહિયેં નહીં અને યગગુણકાલપ શ્વેત્યાદિકઠામેં જે ગુણ શબ્દહેતે ગણિતશાસ્ત્ર સિદ્ધપર્યાયવિશેષસંખ્યાવાચીંહે પણતેવચનગુણાસ્તિકનયવિષયવાચીનશ્રીઠકંચસંમતિગ્રંથે જંપદશ્ચઙ્ગિસમપ યગગુણોદસગુણોઅણંતગુણો ॥ રૂવાશ્વરિણામો જન્નશ્તમ્હાગુણ વિસેસો ॥૧॥ ગુણસદ્ધમંતરેણાવિ તંણુપક્કાવવિસેસસંખાણં ॥ સિદ્ધાશ્વ નવરંસંખાણે ॥ સઠ્ઠ ધમ્મોણય ગુણોત્તિ ॥ ૨ ॥ જહ્વદસસુદસગુણમિય ॥ યગંમિદસત્તણં સમંચેવ ॥ અહિયંમિવિગુણસદે તહેવશ્વંપિદઢવં ॥ ૩ ॥ યમ ગુણ તે પરમાર્થ દ્વિદિયેં પર્યાયશ્રી જિન્ન નશી તો તેને દ્રવ્યની પરેં શક્તિરૂપ કેવી રીતેં કહિયેં ॥ ૧૨ ॥

જોગુણદ્વલપર્યવનુંહોવે ॥ તોદ્રવ્યેંસુંકીજેરે ॥ ગુણપર્યાય પટંતર કેવલ ॥ ગુણપર્યાય કહીંજેરે ॥ જિન૦ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ ॥ હવેજેપર્યાયનું દલ્લતેગુણહે માટે ગુણનેજેશક્તિરૂપકહેહે તેહને દૂષણઆપેહે જોગુણપર્યાયનું દલ્લકે૦ હપાદાનકારણહોય તોદ્રવ્યસુંકીજે દ્રવ્યનોકામ ગુણેજકીધો માટે ૧ ગુણ ૨ પર્યાય યવેજપદાર્થકહો પણત્રીજોદ્રવ્યપદાર્થનહોય કોશ્કહેસે જે દ્રવ્યપર્યાય તથાગુણપર્યાયરૂપકાર્યજિન્ન છે તેમાટે એકદ્રવ્ય બીજુંગુણરૂપ કારણજિન્ન કલ્પિયેં યમ કહેહે તેજુઠો છે કેમકે કાર્યમાંકારણશબ્દનોપ્રવેશ છે તેથીકારણજેદેં કાર્યજેદ સિદ્ધથાય અનેકાર્યજેદસિદ્ધથયોહોય તો કારણજેદ સિદ્ધથાય નહિકાં અન્યોન્યાઅય નામેદૂષણહપજેમાટે ગુણપર્યાય જે કહિયેં તે ગુણપરિણામનો જે પટંતર જેદકલ્પનારૂપ તેથીજકેવલસંજવેહે પણ પરમાર્થે નહીં અનેદ્રવ્યગુણપર્યાય ય ત્રણ નામકહિયેં ઠેયેં તેપણજેદોપચારેંજકહિયેંઠેયેં યમજાણવું ॥ ૧૩ ॥

એક અનેકરૂપથી ણીપરે ॥ જેદ પરસ્પર જાવોરે ॥ આધા રાધેયાદિક જાવેં ॥ ઇમજજેદ મન લાવોરે ॥ જિન૦ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ ॥ ણીપરેકે૦ ય રીતેં દ્રવ્ય એક અને ગુણપર્યાય અનેક ય રૂપેં પરસ્પર કે૦ માહોમાંહે જેદજાવ વિચારો યમજ આધાર આધેય પ્રમુલ જાવેંકે૦ સ્વજાવેં કરીને યનો જેદ મનમાં લાવો કેમકે પરસ્પર અદ્વિતિધર્મ પરસ્પરમાં જેદ જણાવે ॥ ૧૪ ॥

દ્રવ્ય આધારે ઘટાદિક દીસે ॥ ગુણપર્યાય આધેજેરે ॥ રૂપા દિક એકેંદિયગોચર ॥ દોઢ ઘટાદિક વેજેરે ॥ જિન૦ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ ॥ હવે તેહીજ વિવરીદેલાહેહે જેઘટાદિકદ્રવ્યતે આધારદેલાયહે અનેઘટના રૂપાદિકતે યમજાણિયેંઠેયેં જેગુણપર્યાય રૂપરસાદિક તથાનીલપીતાદિક તે આધેય દ્ર-

व्यञ्जपरैरह्याते एमआधाराधेयज्ञावै द्रव्यधी गुणपर्यायने जेदते तथारूपादिकगुणपर्याय एकेक इंद्रियनो गोचरके विषयते जेम रूपते चक्षुरिंद्रियेज जणायते तथारसते रसनैंद्रियेजजणाय इत्यादिक अने घटादिकद्रव्यतेते चक्षुइंद्रिय अनेस्पर्शइंद्रिय एदो इके० बेंद्रियेकरीजणायते एनैयाधिकमत अनुसरीनेकहुं अनेस्वमते गंधादिकपर्यायते घ्राणेन्द्रियादिकेपण द्रव्यप्रत्यक्षते नहीकां कुसुमगंधुं इत्यादिक ज्ञानने ज्ञातिपणोथायते तेजाणुं एमएकअनेक इंद्रियग्राहकपणे द्रव्यधी गुणपर्यायने जेदजाणुं अने गुणपर्यायने मांहोमाहेंजेदते स्वजावी क्रमजावीपणेथाय एकद्वयनाथीजजावुं ॥ १५ ॥

संज्ञा संख्या लक्षणथी पण ॥ जेद एहोनो जाणीरे ॥ मुजश

कारणी मुजमति धारो ॥ डरमति वेलि कृपाणीरे ॥ जिन० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ तथासंज्ञाके० नाम तेथीद्रव्यनोजेद एटलेनामजेदेंजेद तेमांवली एकद्रव्य नामथीजेद बीजोगुणनामथीजेद प्रीजोपर्यायनामथीजेद तथासंख्यातेएकबेत्रणीगणना तेथीजेद एटलेठद्रव्यते गुणअनेकते पर्यायअनेकते अनेलक्षणथीजेदतेनअनेक पर्यायगमन द्रव्यलक्षण नएकथीअन्यने जिनकरण तेगुणलक्षण परिगमनसर्वतोव्याप्ति तेपर्यायलक्षण एमद्रव्यगुणपर्याय एहोनोमाहोमाहेंजेदजाणीने उत्तमयशनीकरनारी जलीमतिनेधारो तेकहेवीते जेडुरमतिके० द्रव्याद्वैतपद्धनीमाठीमतितेरूपणीजेवेली तेहनेविषे कृपाणीके०कोहाडीसमानते एहालमां द्रव्यगुणपर्यायिनोजेददेखाव्यो ॥

॥ गाल त्रीजी ॥

॥ शालिजड जोगी रह्यो ॥ एदेशी ॥

एकतिजो जाधियेंजी ॥ अव्यादिकनोरेजेद ॥ तोपरद्रव्यपरेंहुएजी ॥

गुणगुणीजावउडेदरे ॥ जविका ॥ धारोगुरुउपदेश ॥ १ ॥ ए आंकाणी

अर्थ ॥ हवेजेद्रव्यमां एकतिजेदमानेते तेनेअजेदपक्ष अनुसरीने दूषणदीयेतेद्रव्यादिक के० द्रव्यगुणपर्यायिनोजो एकतिजेदजाधियें तो परद्रव्यनीपरें स्वद्रव्यने विषे पण गुणगुणी जावनो उडेदथयीजाय जेमजीवद्रव्यना गुणज्ञानादिकते तेनोगुणी जीवद्रव्य तथापुजलद्रव्यनागुणरूपादिकते तेनोगुणी पुजलद्रव्यते ए व्यवस्थाशाल्प्रसिद्धते तेमांजेदमानतां तेखोपाय जीवद्रव्यने पुजलगुणथी जेम जेदते तेमपोतानागुणधीपणजेदतेतोअमुकद्रव्यनो अमुकगुण अथवा अमुकगुणनोअमुकगुणी ए व्यवहारते तेनो विलोपथयीजाय माटेद्रव्यगुणपर्यायिनो अजेदजसंजवे एह्वो अजेदनयनागुरुनो उपदेशते तेने हेजव्यप्राणीतुमेधारो आदरो जेमआत्मद्रव्यशुद्धयाय ॥ १ ॥

ज्व्येगुणपर्यायनोजी ॥ तेअजेदसंबंध ॥ जिन्नतेहजो
कट्पियेजी ॥ तोअनवस्थाबंधरे ॥ ज० ॥ धा० ॥१॥

अर्थ ॥ वली अजेद ऊपरयुक्ति कहेते ज्व्यनेविषे गुणपर्यायनो जे संबंधते अजे-
दजते केमके जो ज्व्यनेविषे गुणपर्यायनो समवायनामे संबंधने जिन्नकट्पिये तो
अनवस्थादोषतुं बंधनथाय जेथी गुणगुणथीअलगोसमवायसंबंधकहियेतो तेसमवाय-
नेपण अनेरोसंबंधजोश्ये वली ते संबंधने पण अनेरो संबंध जोश्ये एमकरतां कि-
हांपण ठहेराव न थाय अने जोसमवायनो स्वरूप संबंधनेज अजिन्न मानिये तो गु-
णगुणीने स्वरूप संबंध मानतां सुविघटेते जे फोकटनवा संबंध मानोता ॥ १ ॥

सुवर्णकुंमलादिकहुज्जी ॥ घटरक्तादिकजाव ॥ एव्यव
हारनसंजवेजी ॥ जोनअजेदस्वजावरे ॥ ज० ॥ धा० ॥३॥

अर्थ ॥ वलीजेअजेदनमाने तेहनेबाधककहेते जे सुवर्णके सोनुतेकुंमलयुं तथा
घटोप्रथमश्यामहतो तेहिजरातोवर्णथयो एहवोसर्वलोकनोजे अनुजवसिद्धव्यवहारते
तेजोज्व्यादिकत्रणने अजेदस्वजावनहोयतो तेव्यवहारपणघटेनहि ॥ ३ ॥

खंधदेशजेदेंहुएजी ॥ बमणीगुरुतारेखंध ॥ प्रदेशगु
रुतापरिणमेजी ॥ खंधअजेदसंबंधरे ॥ ज० ॥ धा० ॥४॥

अर्थ ॥ वलीजेअजेदनहीमाने तेहनेबीजुंबाधककहेतेजे खंधके अवयवी अने
देशतेअवयव एहोनेजोजेदंजमानिये तो बमणोजार खंधमांहेअवजोश्ये जेमाटे सो-
तंतुनोजेपटते ते सोतंतुंआमांजेतलोजार तेतलोजार तेनापटमांपण थायते तथा
जेकोइनवानैयायिक एमकहेते जे अवयवनाजारथी अवयवीनो जार अत्यंतहीनते
तोतेहनेमतें छिप्रदेशादिकखंधमांहे किहांपणउत्कृष्टगुरुता नथवीजोश्ये माटेछिप्र-
देशादिकखंधते एकप्रदेशादिकनीअपेक्षाये अवयवीते अनेपरमाणुमांहेजो उत्कृष्टगु-
रुत्वमानिये तोरूपादिकविशेषपण परमाणुमांहेमानवाजोश्ये अनेछिप्रदेशादिकमां न
मानवाजोश्ये अनेजेदनयनो बंधनमानियेतो प्रदेशनोजार तेहिजखंधजारपणे परि-
णमे जेमतंतुरूपपटरूपपणे परिणमे तेवारेंगुरुतावृद्धीनोदोषकह्योतेनलागे ॥ ४ ॥

जिन्नज्व्यपर्यायनेजी ॥ जवनादिकनेरेएक ॥ जार्धेकिम
दाखेनहीजी ॥ एकज्व्यमांविवेकरे ॥ ज० ॥ धा० ॥५॥

अर्थ ॥ वलीजेज्व्यादिकने अजेदनथीमानता तेहनेउलंजोआपेते जिन्नज्व्यजे पा-
पाण काष्ट पृथ्वी जलादिकतेनोपर्यायजेजवनादिक घरप्रमुख तेहनेतुंएककहेते जे

एकधरश्रुत्यादिक लोकव्यवहारते तो एकद्रव्यमां द्रव्यगुणपर्यायिनो अज्ञेदहोय एहवो विवेक शावास्तेनथीकहेतो माटेजे आत्मद्रव्य तेहिज आत्मगुण अने तेहिज आत्मपर्याय एहवो व्यवहार अनादिसिद्धते ॥ ५ ॥

गुणपर्याय अज्ञेदथीजी ॥ द्रव्यनियतव्यवहार ॥ परिणति
जेबे एकताजी ॥ तेणे ते एकप्रकाररे ॥ ऋवि० ॥ धा० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वलीजीवद्रव्य अजीवद्रव्यश्रुत्यादिक जे नियतके० व्यवस्थासहितव्यवहार थायते ते गुणपर्यायिना अज्ञेदथीथायते जेमज्ञानादिकगुणपर्यायथी अजिन्नतेजीवद्रव्य अने रूपादिक गुणपर्यायथी अजिन्नते अजीवद्रव्य नहीकां द्रव्यसामान्यथी गुणपर्यायनी विशेषसंज्ञानथाय १ द्रव्य २ गुण ३ पर्याय एत्रणनामते पणस्वजाति त्रणने एकत्वपरिणामते माटे एत्रणेनो एकप्रकारकहियें जेम आत्मद्रव्य ज्ञानादिकगुण तथा तेहनापर्याय ए सर्व एकज आत्माकहियें तथा जेम १ रत्न २ कांति ३ ज्वरापहारशक्ति ए त्रणेने एकज परिणामते तेम द्रव्यगुणपर्यायने पण जाणवुं ॥ ६ ॥

जो अज्ञेदनही एहनेंजी ॥ तो कारय किमहोय ॥ अठतिवस्तु
ननीपजेजी ॥ शशविषाणपरेंजोयरे ॥ ऋ० ॥ धा० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वलीजे अज्ञेदनमाने तेहने दोषदेखावेते जो द्रव्यगुणपर्यायने अज्ञेदनथी तो कारणकार्यने पण अज्ञेदनहोवो जोइयें तो मृत्तिकादिक कारणथी घटादिकार्यकेम नीपजे अने कारणमांहे कार्यनी शक्तिहोय तो जकार्यनीपजे पण कारणमांहे अठतिकार्यवस्तुनी परिणतिनीपजेनही जेम शशविषाण शशखानाशिंंगरा माटे जो कारणमांहे कार्यनीसत्तामानियेंतो अज्ञेदसहजेज आव्यो ॥ ७ ॥

द्रव्यरूपवतिकार्यनीजी ॥ तिरोजावनीशक्ति ॥ आविरजावें
नीपजेजी ॥ गुणपर्यायनीव्यक्तिरे ॥ ऋ० ॥ धा० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेजो कारणमांहे कार्यउपनाशगाढ जो कार्यनीसत्ताते तो कार्यदर्शनकेमथतुंनथी एहवींशंकाकरनारने उत्तरआपेते जे कार्यउपनोनथी तेवारें कारणमांहे कार्यनीद्रव्यरूपें तिरोजावनीशक्तिरे तेथी कार्यजणातुंनथी पण सामग्रीमळे तेवारें गुणपर्यायनीव्यक्तिथी आविरजावके० प्रगटजावथायते तेथी कार्यदेखायते तिरोजाव तथा आविरजावपणे दर्शनादर्शन नियामककार्यनापर्यायविशेषजजाणवा तेथी आविरजावने सत्सत्सत्त्विकदृष्टेणहोयनही केमके अनुजवने अनुसारें पर्यायकद्विपयें ॥ ८ ॥

नैयार्थिज्ञानं ज्ञेयं ॥ जिमअबतानुरेज्ञान ॥ होवेविषय
अतीतनुंजी ॥ तिमकार्यसद्दिनाणरे ॥ ज० ॥ धा० ॥ ए ॥

अर्थ ॥ इहानैयार्थिकपहवुंकहेते के जेमअतीतविषयजे घटादिकअबताते तेह-
नुंजेमज्ञानहोय तेमघटादिककार्यमृत्तिकादिकदलथकीपण अबताजते सामग्रीमिबेनि-
पजसे अबतानीज्ञसिहोयतो अबतानीउत्पत्तिकेमनहोय घटनुंकारणदंडादिकअमेकहि-
येँयेँ तिहांबाधवते तुंमारेमतेघटानिव्यक्तिनुं दंकादिककारणकहेवुंतिहांगौरवहोय
बीजुंअनिव्यक्तिनुंकारणचक्रप्रमुखते पणदंकादिकनथी माटेजेदपक्षजघटेते ॥ ए ॥

तेमिथ्यानहीसर्वथाजी ॥ अबतोविषयअतीत ॥ पर्यायार्थ
तेनहीजी ॥ अव्ययार्थबेनित्यरे ॥ ज० ॥ धा० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेनैयार्थिकमतनेदुषवेते जे अबतानीउत्पत्तिहोयएमकहेते तेमत मिथ्याते
केमके अतीतविषयघटादिक सर्वथाअबतोनथी तेपर्यायार्थथीनथी अनेअव्ययार्थथीनि-
त्यते जेम नष्टघटपणमृत्तिकारूपेंते जोसर्वथ्यानहोयतो शशत्वानाशृंगपरंथाय ॥ १० ॥

अबतोज्ञावैज्ञाननेजी ॥ जोस्वप्नावैसंसार ॥ कहेतोज्ञाना
कारतोजी ॥ जीपेयोगाचाररे ॥ ज० ॥ धा० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ जेसर्वथाअबतोअर्थज्ञानमांहेजासेते पहवुंकहेते तेहनेबाधकदेखाडेते
जोज्ञाननेस्वप्नावै अतीतघटप्रमुखनोअबतोअर्थजासेते पहवुंमानीयेँतो सर्वसंसारज्ञा-
नाकारज ते बाह्यआकारअनादिअविद्यावासनायेँअबताजजासेते जेमस्वप्नमांहे अठ-
तापदार्थजासेते पहवोबाह्याकाररहितशुद्धज्ञानते बुरुनेजहोय एमकहेतो योगाचा-
रनामेत्रीजोबौधजजीपे तेमाटेअबतानुंज्ञान नहोय ॥ ११ ॥

हवणाजाणयोअरथतेजी ॥ एमअतीतजेंजणाय ॥ वर्तमान
पर्यायथीजी ॥ वर्तमानताथायरे ॥ ज० ॥ धा० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जोअबतानुंज्ञाननहोय तोहमणामेंअतीतघटजाण्यो एमकेमकहेवायते तेअ-
तीतघटमेंहमणाजाण्यो एमजेजणायते तिहांअव्ययथीअतीतघटनेविषे वर्तमानज्ञेय-
आकाररूपपर्यायथी हमणाअतीतघटजाण्योजायते अथवा नैगमनयथीअतीतने विषे
वर्तमानतानोआरोपकरियेँयेँ माटेसर्वथाअबतिवस्तुनोज्ञाननथाय ॥ १२ ॥

धर्मिअबतेधर्मनोजी ॥ अबतेकावेंसुहाय ॥ सर्वकावनिर्ज
यपणेजी ॥ तोशशशृंगजणायरे ॥ ज० ॥ धा० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ धर्मिअतीतघटअढते धर्मघटत्वअढतेकालें घटनेअज्ञावकालेंजासेवे अथ-
वाधर्मिअतीतघटअढते धर्मज्ञेयाकारअढतेकालेंजासेवे एरीतेंजोतुजनेचित्तमांहे सुहा-
य तो सर्वअतीत अनागत वर्तमानकालेंनिर्जयपणे अदृष्टशंकारहितपणे शशशृंगप-
णजाण्युंजोश्यें एमतो नथी ॥ १३ ॥

तेमाटेअढतातणोजी ॥ बोधनजनमनहोय ॥ कारयकारण
नेसहीजी ॥ तेअजेदइमजोयरे ॥ ज० ॥ धा० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ तेमाटेअढताअर्थनोबोधनहोय तथाजन्मपणनहोय एमनिर्झारकार्यकारण-
नोअजेदढे तेदृष्टांते द्रव्यगुणपर्यायिनोपण अजेदढे एमसर्दहवुं एजेदपक्षनीढालजपरें
अजेदपक्षनीढालकही केमकेजेदनयपक्षनो अजिमानते अजेदनयढाळे ॥ १४ ॥

जेदेजणेनेयायिकोजी ॥ सांख्यअजेदप्रकाश ॥ जैनजय
विस्तारतोजी ॥ पामेंसुजशविलासरे ॥ ज० ॥ धा० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेपवेहुनयनास्वामीदेखाडीने स्थितपक्षकहेढे जेजेदनयतेनेयायिकजापेढे
जेथीते असत्कार्यवादीदेखायढे तथासांख्यमततेअजेदनयप्रकाशेढे अनेजैनते बेहुन-
यस्याद्वादेंकरीविस्तारतोथको ज्ञायशनोविलासपामे केमके पक्षपातिबेहुनय मांहो-
मांहे घसतां स्थितपक्ष अपक्षपातितेस्याद्वादिनोजदीपेढे उक्तंच ॥ अन्योन्य प-
क्षप्रतिपक्षज्ञावात् यथापरेमत्सरिणः प्रवादाः ॥ नयानशेषानविशेषमिष्ठन्नपक्षपाती
समयस्तथाते ॥ १ ॥ यएवदोषाः किलनित्यवादे विनाशिवादेपिसमास्तएव ॥ परस्पर-
ध्वंसिषुकंटकेषु जयत्यधृष्यंजिनशासनंते ॥ १५ ॥

॥ ढाल चोथी ॥

॥ रागआसाढरी ॥ नंदनकुं त्रिसळा हुलरावे ॥ ए देशी ॥

जेदअजेदजयकिममानो ॥ जिहांविरोधनिरधारोरे ॥ एक
ठामेंकहोकिमकरीरहेवे ॥ आतपनेअंधारोरे ॥ श्रुतधर्ममन
हढकरीराखो ॥ जिमशिवसुखफलचाखोरे ॥ १ ॥ ए आंकाणी

अर्थ ॥ हवेजेदाजेदनोविरोध आशंकीनेढाळेढे इहांकोइपरवादी कहेढेजे द्रव्यादि-
कनेविषे १ जेद २ अजेद एवेहुधर्म किममानोढो जिहांविरोधताने निरधारोढो के-
मकेजिहांजेदहोय तिहांअजेदनहोय अने जिहांअजेदहोय तिहांजेदनहोय एबिहुं
ज्ञावाज्ञावरूपें विरोधीढे तोबेहुविरोधी एकठामेंरहेनही जेमआतपहोय तिहांअंधारो
रहेनही अनेजिहां अंधकारहोय तिहांआतपरहेनही तेमजेदाजेदपण एकत्रनहोय

इहांश्रुतधर्मे स्याद्वादप्रवचनमां मनद्वदविश्वासवंत करीराखो जिनशासन श्रद्धाद्वद-
पणे मोक्षरूप कदपवृक्षना सुखरूपफलचाखो श्रुतधर्मविना चारित्रधर्म फलवंतनहोय
केमके शंकासहित चारित्रिउपण समाधीनपामे यडुक्तं वित्तिगडसमावन्नेणं अप्पाणे-
णंनलजतेसमाहिं इतिआचारांगे ॥ १ ॥

एहवीशिष्यनीशंकाजाणी ॥ परमारथगुरुबोलेरे ॥ अविरो
धेंसवीठामेंदीसे ॥ दोयधर्मएकतोलेरे ॥ श्रुत० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ एहवीशिष्यनी शंकाजाणीकरीने गुरुस्याद्वादी परमार्थबोलेढे जे घटघटा-
जावादिकने यद्यपिविरोधढे तोपणजेदाजेदने विरोधनथी केमके सर्वठामे जेदअजेद
एबेहुधर्म अविरोधें एकाश्रयवृत्तिपणेज एकतोले देखायढे पणकोइकएमकहेढेजे अजे-
दस्वाभाविक साचोढे अनेजेदउपाधिकतेजुठो तेअनुजवतानथी केमके व्यवहारेंपरापे-
दायें बेहुनेगुणादिकनोजेद तथागुणादिकनोजेद एवचननथी ॥ २ ॥

एकठामेंसविजननीसांखे ॥ प्रत्यक्षेंजेलहियेरे ॥ रूपरसा
दिकनीपरेंतेहनो ॥ कदोविरोधकेमकहियेरे ॥ श्रुत० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ एकठामें घटादिकद्रव्यनेविषे सर्वलोकनीसांखे प्रत्यक्षप्रमाणे रक्तत्वादिक
गुणपर्यायनो जेदाजेदजे लहियेंतेयें तेनोविरोधकहो केवीरीतेंकहियें जेमरूपरसादि-
कनो एकाश्रयवृत्तित्वानुभावथी विरोधनकहियें तेम जेदाजेदनुपण जाणुं उक्तंच
नहिप्रत्यक्षदृष्टेथेंविरोधोनाम तथाजेमप्रत्यक्षदृष्टेथें दृष्टांतनुपणकार्यनथी उक्तंच केद-
मन्यत्रदृष्टत्व महोनिपुणतातव ॥ दृष्टांतंयाचसेयत्वंप्रत्यक्षेप्यनुमानवत् ॥ १ ॥ ३ ॥

श्यामजावजेघटेढेपेहेला ॥ पढेजिन्नतेरातोरे ॥ घटजावें
नविजिन्नजणाय ॥ सीविरोधनीवातोरे ॥ श्रुत० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेजेदाजेदना प्रत्यक्षनो अजिजाप तेपुजलद्रव्यें देखाडेढे जेघटपहेलां
श्यामजावेंते तेपढेंरातो थयो तेवारें जिन्नजजणायढे अनेबिहुंकाळें घटजावें अजिन्नज
जणायढे श्यामतथारक्त अवस्थानेजेदेंघटएकजढे तोइहांविरोधतानीवातसीकहेवी॥४॥

बालजावजेप्राणीदीसे ॥ तरुणजावतेन्यारोरे ॥ देवदत्त
जावेंतेएकज ॥ अविरोधेंनिरधारोरे ॥ श्रुत० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्मद्रव्यमां जेदाजेदनो अनुजवदेखाडेढे जेप्राणी बालकजावें देखा-
यढे तेजप्राणी तरुणजावें न्यारोके० जिन्नढे अनेदेवदत्तजावें एटलेमनुष्यपणाना प-
ययिं तेएकढेतोएकपदार्थनेविषे बालतथातरुण जावेंजेदढे अनेदेवदत्तजावें अजेदढे

एमश्चविरोधेनिरधारो उक्तंच पुरिसंमिपुरिससहो जम्माश्मरणकालपङ्क्ततो ॥ तस्सउवा
खाईया पङ्क्तवजेयाबहुवियप्पा ॥ १ ॥ इतिसंमतिग्रंथे ॥ ५ ॥

धर्मज्जेदजोअनुजवजासे ॥ धर्मिज्जेदनवीकहियेरे ॥ जिन्न

धर्मनुंएकजधर्मि ॥ जरुचेतनपणलहियेरे ॥ श्रुत० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जिहांजेदहोय तिहांअजेद होयजनही केमके जेदव्याप्यवृत्तिबे एहवी
प्राचीननैयायिकनी शंकाबे तेटाखेबे जे श्यामोनरक्तः इहां श्यामत्व रक्तत्वधर्म-
नाजेदनो अनुजवजासेबे पणधर्मिजे घटपदार्थ तेनोजेद चासतोनथी माटेएमजो
कहियेतो जरुचेतननो जेद चासेबे तेपण जरुत्वचेतनत्व धर्मनोजेदबे पणजरुचे-
तन द्रव्यनोजेदनथी एरीतें अव्यवस्थाथाय धर्मिने प्रतियोग्यपणे उल्लेखतो बिंदु
ठामें सरिखोबे अनेप्रत्यक्ष सिद्धअर्थें बाधकतो अवतरेजनही ॥ ६ ॥

जेदाजेदतिहांपणकहेतां ॥ विजयजैनमतपावेरे ॥ जिन्नरूप

मांरूपांतरथी ॥ जगअजेदपणआवेरे ॥ श्रुत० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ तेजरुतथा चैतन्यमांपण जेदाजेदकहेतां जैननो मत विजयपामेबे माटे जि-
न्नरूपजे जीवअजीवादिक तेमांरूपांतर द्रव्यत्वपदार्थत्वादिक तेथीजगतमां पण
अजेदपणोआवे एटलेजेदाजेदने सर्वत्रव्यापकपणुंकुं ॥ ७ ॥

जेहनोजेदअजेदजतेहनो ॥ रूपांतरसंयुतनोरे ॥ रूपां

तरथीजेदजतेहनो ॥ मूलहेतुनयसतनोरे ॥ श्रुत० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वलीएहिजविवरीदेखाडेबे के जेहनोजेदतेहनोज रूपांतरसहितनो अजेद
होय जेम थास कोस कुसूल घटादिकनोजेदबे अनेतेजमृदुद्रव्य विशिष्टअनर्पित
स्वपर्यायिनो अजेदबे वलीतेनोज रूपांतरथी जेदथाय जेम थास कोस कुसूलादिक
पर्यायविशिष्टमृदुद्रव्यपणें तेनोज जेदथाय एरीतेंजेदनेअजेदजेबे तेशेकडागमेनयनो
मूलहेतुबे सातनयनाजे सातसैनयजेदबे तेएरीतेंद्रव्यपर्यायिनी अर्पणाअनर्पणायें थाय
तेशतारनयचक्राद्यनयमां पूर्वहता अनेहमणा द्वादशसारनयचक्रमां विधिर्विधिवि-
धिरित्यादिरीतें एकएकनयमां बारबारजेद उपजवाकह्याबे ॥ ८ ॥

खेत्रकालजावादिकयोगें ॥ आयजंगनीकोडीरे ॥ संखेपे

एकठामेंकहियें ॥ सप्तजंगनीजोडीरे ॥ श्रुत० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जेमद्रव्यादिक विशेषणे जंगथाय तेमज खेत्रादिकविशेषणे पण अनेक
जंगथाय जेमघटद्रव्यने खकरीविवहियें तेवारे खेत्रादिकघट परथाय एमप्रत्येकें

सप्तजंगीपण क्रोडोगमेनीपजे १ घटः स्यादस्त्येव २ स्यान्नास्त्येव ३ स्यादवाच्यएव
 ४ स्यादस्त्येवनास्त्येव ५ स्यादस्त्येवस्यादवक्तव्यएव ६ स्यादनास्त्येवस्यादवक्तव्यएव
 ७ स्यादस्त्येवस्यादनास्त्येव स्यादवक्तव्यएवइतिप्रयोग तथापि लोकप्रसिद्धजे कंबुग्री-
 वादि पर्यायैर्पितघटणे तेनेजखत्रैवहीने स्वरूपेअस्तित्व पररूपेनास्तित्व दोशनेसप्तजंगी
 देखाढेढे १ खडव्य खखेत्र खकाल खजावनी अपेक्षाये घटणे अने २ परडव्य परखेत्र
 परकाल परजावनी अपेक्षाये घटनथी ३ तथाएकवारें बेपर्याय एकशब्दें मुख्य-
 रूपें नकहेवायमाटे उजयविवक्षाये अवाच्ये ४ एकअंशस्वरूपें अनेएकअंश पररूपें
 विवक्षियें तेवारें ठेनेनथी ५ एकअंशस्वरूपें तथाएकअंश युग्मत् उजयरूपें विव-
 क्षियें तेवारें ठे अनेअवाच्य ६ एकअंशपररूपें अनेएकअंशयुग्मत् उजयरूपें विवक्षि-
 येंतेवारेंनथी अनेअवाच्य ७ एकअंश स्वरूपें तथाएकअंश पररूपें अनेएकअंश यु-
 गपत् उजयरूपें विवक्षियें तेवारें ठे नथी अने अवाच्य ॥ ए ॥

पर्यायारथजिन्नवस्तुणे ॥ अव्यारथेअजिन्नोरे ॥ क्रमेउजय

नयजोअर्पिजे ॥ तोजिन्ननेअजिन्नोरे ॥ श्रुत० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेजेदाजेदमां सप्तजंगी जोकियेठेयें १ पर्यायार्थनयथी सर्ववस्तु डव्य
 गुणपर्यायलक्षणें कथंचित्पणे जिन्नठे २ अव्यार्थनयथी कथंचित्अजिन्नजणे केमके
 डव्यनाजे गुणपर्याय तेआविजाव तथातिरोजावेंठे ३ अनुक्रमें जो अव्यार्थिक तथा
 पर्यायार्थिक पवेडुनय अर्पियें तोकथंचित् जिन्न तथाकथंचित् अजिन्नकहियें ॥ १० ॥

जोएकदाउजयनयग्रहियें ॥ तोअवाच्यतेलहियेरे ॥ एके

शब्देंएकजवारें ॥ दोयअर्थनवीकहियेरे ॥ श्रुत० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ ४ जोएकवारेंज बेडुनयना अर्थविवक्षियेंतो तेअवाच्यलहियें केमकेएक
 शब्दें एकजवखते बेअर्थकह्याजातानथी संकेतिकशब्दपण एकजसंकेतिकरूपकहे पण
 वेरूप स्पष्टकही शकीयेंनही जेमपुष्पदंतादिक शब्दपणएकोक्ति वंडसूर्यकहे पणजि-
 न्नोक्ति कहीशकेनही अनेबेनयनाअर्थ मुख्यपणेतो जिन्नोक्तिज कहेवा घटे इत्यादिक
 युक्ति शाखांतरथी जाणवी ॥ ११ ॥

पर्यायारथकल्पनउत्तर ॥ उजयविवक्षासंधिरे ॥ जिन्नअवा

च्यवस्तुतेकहियें ॥ स्यातकारनेबंधिरे ॥ श्रुत० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ ५ जेमांप्रथमपर्यायार्थकल्पनापणठे पठेएकदाउजय नयार्पणाकरियें तेवारें
 वस्तुने जिन्नअवक्तव्य कथंचित् एमकहियें ॥ १२ ॥

द्रव्यारथनेउजयग्रहाथी ॥ अजिन्नतेदअवाचोरे ॥ क्रमयुग
पत्नयउजयग्रहाथी ॥ जिन्नअजिन्नअवाचोरे ॥ श्रुत० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ ६ प्रथमद्रव्यार्थ कल्पनापण्ठे अनेएकदाउजयनय अर्पणाकरियें ते-
वारें कथंचित् अजिन्नअवक्तव्य एमकहियें ऽ अशुक्रमें बेहुनयनी प्रथमअर्पणाक-
रियें पठेबेहुनयनी एकवारेंअर्पणाकरियें तेवारेंकथंचित् जिन्नअजिन्न अवक्तव्यएम
कहियें ए एकजेदाजेद पर्यायमां सप्तजंगी जोकी तेमजसर्वत्रजोडवी इहांशिष्यपुठे-
ठेके जिहांवेनयनाजविषयनी विचारणाहोय तिहांएकेक गौणमुख्यजावें सप्तजंगी
थाठ पण जिहांप्रदेश प्रस्थकादिविचारें तो सात ठ पांच प्रमुखनयना जिन्नजिन्नवि-
चारहोय तिहांअधिकजंगथाय तेवारेंसप्तजंगीनो नियमकेमरहे तेनेगुरुकहेठे के
तिहांपणएकनयार्थ मुख्यपणेविधि बीजासर्वनो निषेधेलेइ प्रत्येकें अनेकसप्तजंगीक-
रियें अमेतोएमजाणियेंतैयेंजे सर्वनयार्थ प्रतिपादकता पर्यायाधिकरणवाक्य प्रमाण
वाक्य एलक्षणलेइने तेवेठामें स्यात्कारलंबित सकलनयार्थसमूहालंबन एजंगेपण
निषेधनथी तेमाटे व्यंजनपर्यायने ठेकाणे बेजंगेपण अर्थसिद्धि संमतिग्रंथनेविषे
देखाडीठे तज्ञाथा ॥ एवसत्तविश्वप्पो वयणपट्टोहोइअष्टपञ्जाए ॥ वंजणपञ्जाए-
पुण सविश्वप्पोनिबिअप्पोअ ॥ १ ॥ एगाथानोअर्थ एवंपूर्वोक्तप्रकारें सप्तविकल्प
सप्तप्रकारवचनपथ सप्तजंगीरूप वचनमार्ग तेअर्थपर्याय तेअस्तित्व नास्तित्वादिकने
विषे होय व्यंजनपर्यायजेघटकुंजादि शब्दवाच्यता तेहनेविषे सविकल्प विधिरूप नि-
र्विकल्प निषेधरूप एवेजांगाहोय पण अवक्तव्यादि जंगनहोय केमके अवक्तव्य श-
ब्दविषय कहियेंतो विरोधथाय अथवा सविकल्पशब्द समजिरूढनयमते अनेनिर्वि-
कल्पशब्द एवंचूतनयनीमते एमबेजंगजाणवा अर्थनये प्रथमचारजे अर्थनय ठे तेतो
व्यंजनपर्याय मानेनही तेमाटे तेनयनीइहां प्रवृत्तिनथी अधिकुं अनेकांतविवस्थाथी
जाणवुं तदेवमेकत्रविषये प्रतिस्मनेकनयविप्रतिपत्तिस्थलेस्यात् कारळांठिततावन्नयार्थ-
प्रकारकसमूहालंबनबोधजनकएकएवजंगएहव्योव्यंजनपर्यायस्थले जंगद्वयवत् यदिच-
सर्वत्रसप्तजंगीनियमएवाश्चासास्तदाचालनीयन्यायेनतावन्नयार्थनिषेधबोधको द्वितीयो-
जंग स्तन्मूलकाश्चान्येतावत्कोटिकाः पंचजंगाश्चकल्पनीयाश्चमेव निराकांक्षसकलजंग-
प्रतिपत्तिनिर्वादादित्युक्तंपश्यामः एविचार स्याद्वाद पंडितें सूक्ष्मबुद्धीयें चित्तमांधारवो.

सप्तजंगएहदअज्यासी ॥ जेपरमारथदेखेरे ॥ जशकिरति

जगवाधेतेहनी ॥ जैनजावेंतसलेखेरे ॥ श्रुत० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवेएनोफलितार्थकहेठे एकह्याजेसातजांगा ते दृढअज्यासैं सकलादेशी

विकलादेशी नयससजंगप्रमाण ससजंगइत्यादि जेदें षण्णोअन्यासकरी जीवाजीवादि-
परमार्थसमजे देखे तेहनीजशकीर्त्तिवधे केमके स्याद्वादपरिज्ञानेज जैनने तर्कवादनुं
यश ठे अने जैनजावपण तेप्राणीनोज लेखेजाणवो केमके निश्चैनयथी सम्यक्त स्या-
द्वाद परिज्ञानजठे उक्तंचसंमतौ चरणकरणपहाणा ससमयपरसमयमुक्कवावारा ॥
चरणकरणससारं नहयसुद्धनयाणत्ति ॥ १ ॥ एवोथीढाखमां जेदाजेददेखाव्यो अने
ससजंगीनुं स्थापनकखुं ॥ १४ ॥

॥ ढाख पांचमी ॥

॥ आदिजिणंदमयाकरो ॥ ए देशी ॥

एकअरथत्रयरूपठे ॥ देख्योन्नलेप्रमाणेरे ॥ मुख्यव्रतिउपचारथी ॥

नयवादिपणजाणेरे ॥ १ ॥ ग्यानदृष्टीजगदेखिये ॥ ए आंकणी

अर्थ ॥ ह्वेनयप्रमाण विवेककरेते एकअर्थ जे घटपटादिकं जीवअजीवादिक ते
त्रयरूपके० डव्यगुणपर्यायरूपठे केमके घटादिक सृत्तिकादिरूपेंडव्य अनेघटादिरूपें
सजातीयडव्य पर्यायरूपपरसात्मकपणेंगुण एमजीवादिकमां जाणवो एहवेप्रमाणें स्या-
द्वादवचनेदेखुं जेमाटे प्रमाणेससजंगतात्मके त्रयरूपपणो मुख्यरीतेंजाणियें केमके न-
यवादीजे एकांशवादीतेपण मुख्यवृत्ति अनेउपचारें एकअर्थनेविषे त्रयरूपपणोजाणे
यद्यपि नयवादिने एकांशवचने शक्तिएकज अर्थकहियें तोपणलक्षणांरूप उपचारें वी-
जाअर्थपणजाणे पणएकदावृत्तिछननहोय एपणतंतनथी जेमगंगायां मत्स्यघोषो इत्या-
दित्यलें एमवेवृत्तिपणमानीठे इहांपणमुख्य अमुख्यपणे अनंतधर्मात्मिक वस्तुजणाव-
वाने प्रयोजने एकनयशब्दनी बेवृत्तिमानतां विरोधनथी अथवानयात्मक शास्त्रें क्रमि-
कवाक्य छयेंपणएअर्थ जणावियें अथवाएकबोधशब्दें एकबोधअर्थें एमअनेकजंगा-
जाणवा परीतें ज्ञानदृष्टीयें जगतनाचाव देखीयें एअर्थकह्यो तेहिजस्पष्टपणे जणाव-
वानेआगलीगाथाकहेते ॥ १ ॥

मुख्यवृत्तिडव्यारथो ॥ तासअजेदवखाणेरे ॥ जेद

परस्परएहनो ॥ तेउपचारेंजाणेरे ॥ ग्यान० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ मुख्यवृत्तिके० शक्तिशब्दार्थ केहेतो जे डव्यार्थनयते तासके० तेनेपटले
डव्यगुणपर्यायने अजेदवखाणेठे केमके गुणपर्यायें अजिन्न एवो सृष्टुडव्यादिक तेने
विषेघटादिपदनी शक्तिठे पणएनो परस्परके० मांहोमांहिजेदठे तेउपचारेंके० लक्षणे
जाणे माटे डव्यजिन्न कंबुजीवादिक पर्यायनेविषे घटादिकपदनी लक्षणांमानेठेअने
मुख्यार्थसंबंधे तथाविधव्यवहार प्रयोजनें अनुसरीयें तिहांलक्षणाप्रवृत्ति दुरघटनथी.

मुख्यवृत्तिथकोलेखवे ॥ पर्यायार्थजेदेरे ॥ उपचारै

अनुभवबले ॥ मानेतेद्व्यजेदेरे ॥ ग्यान० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ एमपर्यायार्थनयनीमुख्यवृत्तिकरीने सर्वद्रव्यनागुणपर्यायजेदेलेखवे केमके एन-
यनेमतेमृदादिपदनो द्रव्यार्थ अनेरूपादिपदनोगुणज घटादिकपदनो कंबुग्रीवादिपर्याय-
ज तथाउपचारै लक्षणाथैकरी अनुभवनेबलेकरी ते अजेदेमाने जेमघटादिमृदुद्रव्यादि
अजिन्नजठे एप्रतीतै घटादिपदनी मृदादिकद्रव्यनेविषे लक्षणामानिये एपरमार्थ ठे.

दोयधर्मनयजेग्रहे ॥ मुख्यअमुख्यप्रकारोरे ॥ तेअनुसारै

कल्पिये ॥ तासव्रतिउपचारोरे ॥ ग्यान० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेद्व्यजेदप्रमुख बहुधर्मते द्रव्यार्थिक अथवापर्यायार्थिकनय जेग्रहे ऊहाख्य-
प्रमाणेधारे मुख्यअमुख्यप्रकारै साक्षात्संकेतै तथाव्यवहितसंकेतै तेअनुसारै तासके०
तेनयनीवृत्ति अनेतेनयनो उपचारकल्पिये दृष्टांतजेम गंगापदनो साक्षात् संकेतते प्र-
वाहरूपअर्थनेविषेठे तेमाटेप्रवाहेशक्ति तथागंगानेतीरे जेगंगासंकेतकरवो ते व्यव-
हित संकेतठे तेमाटे उपचारठे तेमज द्रव्यार्थिकनयनो साक्षात्संकेतते अजेदठे अ-
नेशक्तिनाजेदे व्यवहितसंकेतठे तेथीउपचारठे एमपर्यायार्थिकनयनापण शक्तितथाउ-
पचार तेजेद्व्यजेदने विषेजोडवा ॥ ४ ॥

जिन्नविषयनयग्यानमां ॥ जोसर्वथानज्रासेरे ॥ तोस्वतंत्र

जावेरहे ॥ मिथ्यादृष्टिपासेरे ॥ ग्यान० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ कोइकहेठेजे एकनयते एकजविषयनेग्रहे पणबीजानयनो विषयग्रहेनहीते-
हनेदूषवेठे जोनयज्ञानमां जिन्नविषयके० नयांतरनो मुख्यार्थ ते सर्वथाके० अमुख्य-
पणेपण नज्रासे तो स्वतंत्रजावै सर्वथानयांतर विमुख्यपणै मिथ्यादृष्टिपासेरहे एटले
दुर्नयथाय पण सुनय थाय नही एम जाणुं ॥ ५ ॥

एहविशेषावश्यकै ॥ संमतिमांपणधारोरे ॥ एमनयथी

सविसंजवे ॥ जेद्व्यजेदुपचारोरे ॥ ग्यान० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ एअर्थविशेषावश्यकै तथासंमतिग्रंथमांठे एमधारो यतः दोहिंविणपहिं-
णीअ सभमुखपणतद्विमिश्रं ॥ जंसविसयहाण तणेएअणुणनिरवस्के १ स्वार्थग्राही
इतरांशाप्रतिक्षेपीसुनयइतिसुनयलक्षणं स्वार्थग्राहीइतरांशप्रतिक्षेपीदुर्नयइतिसुर्नयल-
क्षणं एम नयविचारथी जेद्व्यजेद ग्राह्य व्यवहारसंजवे तथानयसंकेतविशेषथी
ग्राहकवृत्तिविशेषरूप उपचारपण संजवे तेमाटेजेद्व्यजेद तेमुख्यपणे प्रत्येकनयविषय

मुख्यामुख्यपणे उन्नयनयविषयउपचारते मुख्यवृत्तिनीपरें नयपरिकर पण विषयनही
एसमोमार्गते श्वेतांबरप्रमाणे शास्त्रसिद्धजाणवो ॥ ६ ॥

गंभिरागएसमो ॥ उपनयमुख्यजेकलपेरे ॥ तेहप्रपंच
पणजाणवा ॥ कहियेंतेजेमजलपेरे ॥ ग्यान० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ एसमोमार्गगंभिरागे जेदिगंबर बाळ उपचारादिक ग्रहवानेकाजे उपनय
प्रमुखकलपेरे तेप्रपंच शिष्यबुद्धी धंधन मात्र ठेपण ते समानतंत्र सिद्धांतठे माटे जाण-
वानेकाजे जेमते दिगंबरीयो जलपेके ० स्वप्रक्रियायेंबोलेठे तेमजकहियेंठेयें ॥ ७ ॥

नवनयउपनयतीनठे ॥ तर्कशास्त्रअनुसारोरे ॥ अध्यात्म
वाचेंवली ॥ निश्चयनेव्यवहारोरे ॥ ग्यान० ॥ ८ ॥ ॥

अर्थ ॥ तेदिगंबरीठेनेमते तर्कशास्त्रने अनुसारें नवनय अने त्रणउपनयठे तथा
वली अध्यात्मवाचेंके ० शैलीयें १ निश्चयनय २ व्यवहारनय एबेजनयकहाठे ॥ ८ ॥

पहेलोडव्यारथनयो ॥ दशप्रकारतसजाणोरे ॥ शुद्धअक
मोपाधीथी ॥ डव्यार्थिकधुरेंआणोरे ॥ ग्यान० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ एकडव्यार्थनय बीजोपर्यायार्थनय त्रीजनैगमनय चोथोसंग्रहनय पांचमो
व्यवहारनय षष्ठोऋजुसूत्रनय सातमो शब्दनय आठमोसमजिरूढनय नवमोएवंचूत-
नयएनवनयनो नियमठे तेमां पहेलोडव्यार्थिकनय तेना दशप्रकारजाणवा तेमां धुरेंके ०
पहेलो अकमोपाधीथी शुद्धडव्यार्थिकनय मनमांहेआणोपटलेकमोपाधीथीरहित
शुद्धडव्यार्थिक एप्रथमजेदजाणवो ॥ ९ ॥

जिमसंसारीप्राणीया ॥ सिद्धसमोवगणीयेंरे ॥ सहेजनाव
आगलकरी ॥ त्रवपर्यायनगणीयेंरे ॥ ग्यान० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेशुद्धडव्यार्थिकनो विषयदेखानेठे जेम सर्वसंसारीप्राणीमात्रने सिद्धस-
मानगणियें पटले सहजनावजे शुद्धात्मस्वरूप तेआगलकरियें अने त्रवपर्यायजेसंसा-
रनाजाव तेगणियेंनही तेनीविविधानकरियें एअजिप्राय डव्यसंग्रहेकहाठे यतः मगा
णशुणठाणेहिं चउदसहिंहवंतितहंसुद्धणया विणैयासंसारी सवे सुद्धाहुसुद्धणया ॥

उत्पादव्ययगौ गता ॥ सत्तामुख्यजबीजेंरे ॥ जेदशुद्ध
डव्यार्थें ॥ डव्यनित्यजिमलीजेंरे ॥ ग्यान० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ उत्पादव्ययनी गौणतायें अनेसत्तानी मुख्यतायें बीजोजेद शुद्धडव्यार्थनो जा-
णवो उत्पादव्ययगौणत्वेन सत्ताग्राहक शुद्धडव्यार्थिक एबीजाजेदनेमते डव्य ते नित्यप-

षेलेवी एटले नित्यते त्रिकालेअविचलितरूप सत्ताने मुख्यपणेलेतां एजावसंज्ञवे केमके जो पर्याय प्रतिक्षणे परिणामीडे तोपणजीवपुञ्जलादिक द्रव्यसत्ता कदापिचलतीनशी.

त्रीजोशुद्धद्रव्यारथो ॥ जेदकल्पनादिनोरे ॥ जिमनिज
गुणपर्यायथी ॥ कहीयेद्रव्यअजिन्नोरे ॥ ग्यान० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवेत्रीजोजेद तेजेदकल्पनायेहीन शुद्धद्रव्यार्थकडे जेदकल्पनारहित शुद्ध द्रव्यार्थिक इतितीयजेद जेमएकजीव अथवा पुञ्जलादिकद्रव्यने निजके० पोतानाशु-
णपर्यायथी अजिन्नकहिये केमके जोजेदपणुंठे तोपणतेनी अर्पणानकरिये अनेअजेदनी
अर्पणाकरिये तोअजिन्नठेएत्रीजोजेद शुद्धद्रव्यार्थिकथयो ॥ १२ ॥

अशुद्धकर्मोपाधिथी ॥ चोथोएहनोजेदोरे ॥ कर्मजावमय
आतमा ॥ जिमक्रोधादिकवेदोरे ॥ ग्यान० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवेद्रव्यार्थिकनो चोथोजेद ते कर्मोपाधिथीडे माटेअशुद्धकहेतुं कर्मोपा-
धिसापेक्षोअशुद्धद्रव्यार्थिक इतिचतुर्थजेद जेमक्रोधादिक कर्मजावमय आत्मावेदोठो
जाणोठो के जेवारेंजेद्रव्य जेजावेंपरिणमे तेवारें तेद्रव्य तन्मयकरीजाणुं जेम लोह
अग्निपणे परिणम्युं तेकालेंलोह अग्निरूप जाणुं एमक्रोध मोहनीआदि कर्मोदयनेअ-
वसरें क्रोधादिजाव परिणतआत्मा क्रोधादिकरूप जाणवो अतएव आत्मानाजेदआ-
ठ सिद्धांतमां प्रसिद्धे ॥ १३ ॥

तेहअशुद्धवलीपंचमो ॥ व्ययउतपतिसापेखोरे ॥ उत्पाद
व्ययध्रुवएके ॥ समयेंद्रव्यजिमपेखोरे ॥ ग्यान० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ तेवलीअशुद्धद्रव्यार्थिकनामे पांचमोजेद तेव्ययउतपतिसापेक्षजाणवो. उ-
त्पादव्ययसापेक्ष सत्ताग्राहकअशुद्धद्रव्यार्थिकपंचम जेमएकसमयें द्रव्यने उत्पाद-
व्ययध्रुवरूपकहिये जेकनकाशुत्पादसमय तेहिज केयूरादि विनाशसमय अने कन-
कसत्तातो अवर्जनीयजठे एवंसति त्रैलक्षणग्राहकत्वेनेदं प्रमाणवचनमेवस्यान्नतु नय-
वचनमितिचेन्न मुख्यगौणजावेनैवानेननयेन त्रैलक्षणाग्रहणान्मुख्यनयस्वस्वार्थग्रहणे
नयानां सप्तजंगीमुखेनैवव्यापारात् ॥ १४ ॥

ग्रहतोजेदनीकल्पना ॥ ठठोतेहअशुद्धोरे ॥ जिमआतमिक
बोलीये ॥ ज्ञानादिकगुणशुद्धोरे ॥ ग्यान० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ जेदनीकल्पनाग्रहतो ठठोजेदते अशुद्धद्रव्यार्थिक जाणवो जेमज्ञानादिक

शुद्धगुण आत्मानाबोलीयें इहांषष्ठीविजक्तीजेदकहेठे जिहोःपात्रमिति वत् अने गुणगुणीने जेदतोनथी पण जेदकवपनासापेक्ष अशुद्धद्रव्यार्थिकषष्ठ ॥ १५ ॥

अन्वयद्रव्यार्थिककह्युं ॥ सप्तमएकस्वजावोरे ॥ द्रव्यएक

जिमजावियें ॥ गुणपर्यायस्वजावोरे ॥ ग्यान० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ सातमोजेद अन्वयद्रव्यार्थिक कह्योठे. जे एकस्वजावबोले जेमएकजद्रव्य गुणपर्यायस्वजावकहियें षट्ठेगुणपर्यायनेविषे द्रव्यनो अन्वयठे जेम द्रव्यने जाणवाथी द्रव्यार्थदिशें तदनुगत सर्वगुणपर्याय जाण्वाकहियें जेमसामान्यप्रत्यासत्ति परवादीनी सर्वव्यक्तिजाणी कहे तेमइहांजाणतुं एअन्वयद्रव्यार्थिक सप्तम ॥ १६ ॥

स्वद्रव्यादिकग्राहको ॥ जेदआठमोजाण्योरे ॥ स्वद्रव्यादि

कचारथी ॥ ततोअर्थजिमदारव्योरे ॥ ग्यान० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ स्वद्रव्यादिग्राहक नामेंद्रव्यार्थिकनो आठमोजेदजाण्यो. जेम अर्थजे घटादिकद्रव्यतेस्वद्रव्य स्वखेत्र स्वकाल स्वजाव एचारथीतोकह्यो स्वद्रव्यथी सृत्तिकार्ये अनेस्वखेत्रथी तेपाटलिपुरादिके अनेस्वकालथी विवक्षितकालें तथास्वजावथी रक्तादिकजावें जे घटादिकनी सत्ताते प्रमाणठे सिरुठे इतिस्वद्रव्यादिग्राहकद्रव्यार्थिक अष्टम एआठमोजेदथ्यो ॥ १७ ॥

परद्रव्यादिकग्राहको ॥ नवमजेदतेमाहिरे ॥ परद्रव्या

दिकचारथी ॥ अर्थततोकिमनाहिरे ॥ ग्यान० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ तेद्रव्यार्थिकमां परद्रव्यादिक ग्राहक नवमोजेदकह्योठे जेम अर्थजेघटादिक तेपरद्रव्यादिकचारथी ततोनथी परद्रव्यजेतंतुप्रमुख तेथीघटअसतकहियें अनेपरक्षेत्रजे काशीप्रमुख तथापरकालजे अतीत अनागतकाल परजावथी कालादिजावें विवक्षितविषयें अबतापर्यायतेथी परद्रव्यादिग्राहक द्रव्यार्थिकनवम ॥ १८ ॥

परमजावग्राहककह्यो ॥ दशमोजशअनुसारोरे ॥ ग्यान

सरूपीआतमा ॥ ग्यानसर्वमांसारोरे ॥ ग्यान० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ दशमो द्रव्यार्थिकनो परमजावग्राहकनामें जेदकहेठे जेनयने अनुसारें आत्मानेज्ञानस्वरूपकहियेंठेयें अने दर्शनचारित्र वीर्य खेझादिक. आत्माना अनंतागुणठे पणसर्वमां ज्ञानते सारउत्कृष्टठे केमके अन्यद्रव्यथी आत्मानेजेदते ज्ञान गुणेदेखाठेठे तेमाटे क्षीप्रोपस्थिकपणे आत्मानुंज्ञानते परमजावठे एमबीजाद्रव्यना पण परमजाव असाधारणगुणलेवा परमजावग्राहकद्रव्यार्थिकदशम ॥ १९ ॥

॥ ढाल ठठी ॥

॥ एकवारदरिशनआपशुरुजी ॥ ए देशी ॥

षट्जेदनयपर्यायअरथो ॥ पहेलोअनादिकनित्यरे ॥ पुज
लतणोपर्यायकहिये ॥ जिममेरुगिरिमुखनित्यरे ॥ १ ॥
बहुजांतफेलीजैनशैली ॥ साचडुंमनधाररे ॥ खोटमुंजे
कांइजाणे ॥ तिहांचित्तनिवाररे ॥ बहु० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ इवेपर्यायार्थनय ठजेदेजाणवो तेमां पहेलोअनादिनित्य शुद्धपर्यायार्थिक
कहिये जेमपुजलनोपर्याय मेरुप्रमुख प्रवाहथी अनादिअने नित्यठे असंख्यातकालें अ-
न्योन्यपुजलसंक्रमे पण संस्थानतेहिजठे एमज रत्नप्रजादिक पृथ्वीपर्यायपण जाणवा॥१॥
एमघणाप्रकारें जैननी शैलीफेलीठे दिगंबरमतेंपण जैनदर्शननाम भरावी एवीनयनी
अनेक शैलीप्रवर्त्तावेठे तेमांविचारतां जेसाचुं होयते मनमांनिरधारी राखतुं अनेति-
हांजिकांइ खोटुंजाणे तेचित्तमांनधरतुं पणशब्दफेरमात्रें छेष्करवोनही अर्थजप्रमाणठे.

सादिनित्यपर्यायअरथो ॥ जिमसिद्धनोपज्जाउरे ॥ ग्रहे
शुद्धअनित्यसत्ता ॥ गौणवयउप्पाउरे ॥ बहु० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ सादिनित्य शुद्धपर्यायार्थनय तेबीजोपेदजाणवो जेमसिद्धना पर्यायनी आ-
दिठे केमके सर्वकर्तृद्वयथया तेवारेंसिद्धपर्यायउपनो तेथीआदिथयी पणतेनो अंतन-
थी केमकेपढी सिद्धजावसदाकालेंठे एरीतेंजपर्यायसरिखो सिद्धद्रव्यपर्यायजाववो
इवेसत्तागुणत्वे उत्पादव्ययग्राहक अनित्यशुद्ध पर्यायार्थिक त्रीजोपेदकहियेठेयें ॥३॥

जेमसमयमेंपर्यायनाशी ॥ ठतिगदतनित्यअशुद्धरे ॥

एकसमयेंयथापर्याय ॥ तृतीयरूपेंरुद्धरे ॥ बहु० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेमएकसमयमां पर्यायविनाशीठे एमकहिये इहां नाशीकहेतां एनोप्रति-
पक्षी उत्पादतोआव्यो पणध्रुवताने गौणकरीदेखाडीनही चोथो ठतिके० सत्तानेग्रहतो
तेनित्यअशुद्ध पर्यायार्थिक कहिये जेमएकसमयमां पर्यायते उत्पादव्ययध्रुवलक्षण
तृतीयरूपेंरुद्धठे एवुंबोलीयें पणपर्यायतुं शुद्धरूपतो तेनेकहियेजे सत्तानदेखाडवी
पणइहांतो मूलसत्तादेखाडी तेमाटेअशुद्धजेदथयो ॥ ४ ॥

पर्यायअरथोनित्यशुद्धो ॥ रहितकर्मोपाधिरे ॥ जेमसिद्धना

पर्यायसरिखा ॥ ञवजंतुनानिरुपाधिरे ॥ बहु० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेकर्मोपाधिरहित नित्यशुरूपर्यायार्थिक पांचमोचेद कहेते. ते जेम जव-
जंतुके० संसारीजीवना पर्याय सिद्धनाजीवो सरिखाकहियें जोपणकर्मोपाधिजाव ठताते
तोपणतेनी विवद्धानकरियें अनेज्ञानदर्शन चारित्रादिक शुरुपर्यायनीज विवद्धानकरियें.

पर्यायअरथअनित्यअशुद्धो ॥ सापेक्षकर्मोपाधिरे ॥ संसा-

रवासिजीवने ॥ जेमजनममरणद्वयाधिरे ॥ बहु० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेकर्मोपाधि सापेक्ष अनित्य अशुद्ध पर्यायार्थिक ठठोचेदकहेते जेम
संसारवासीजीवने जन्ममरणनीव्याधिरे एमकहियें इहांजन्मादिक जीवनापर्याय जे
कर्मसंयोगेंते तेअनित्य अशुद्धते तेथीज जन्मादिपर्यायनो नाशकरवानेअर्थें मोक्षार्थ
जीवप्रवृत्ते परीतेंद्वयार्थिक तथापर्यायार्थिक नयकह्या ॥ ६ ॥

बहुमानग्राहिकह्योनैगम ॥ जेदतसबेतीनरे ॥ वर्त्त

मानारोपकरवा ॥ जूतअर्थेलीनरे ॥ बहु० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवे नैगमनयकहेते सामान्यविशेषज्ञानरूप बहुमानके० घणाप्रमाण तेनो
ग्राही नैगमनयकहियें. नैकैर्मानौमनोतीतिनिगमः ककारलोपात्रैगमइतिव्युत्पत्तिः तेनै-
गमनयना त्रणजेदते तेमांप्रथमनैगमजूतार्थ वर्त्तमाननो आरोपकरवाने तत्परते. ॥७॥

जूतनैगमकह्योपदेलो ॥ दीवालीदिनआजरे ॥ यथा

स्वामीवीरजिनवर ॥ लहिउंशिवपुरराजरे ॥ बहु० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ तेमांप्रथमजेदनुं उदाहरण देखातेजे जेमआज दीवालीना दिवसनेविषे
श्रीमहावीरस्वामी शिवपुरंजराज्यपास्या इहांअतीत दिवालीनादिननेविषे वर्त्तमान
दिवालीना दीवसनो आरोपकरियेंढेयेंएमवर्त्तमान दिवसनेविषे जूतदिवसनो आरोप
करियें देवागमनादिक महोटाकव्याण प्राजनत्व प्रतीतप्रयोजननेअर्थें जेमगंगायां
घोषः इहांगंगानातटनेविषे गंगानोआरोपकरियें शैत्यपावनत्वादि प्रत्यायन प्रयोज-
नजणी तोषघटमानते जो वीरसिद्धिगमननो अन्वय चकिनेवास्तेप्रतीतिकमानियें
एअलंकारनाजाण पंमितहोय तेविचारजो ॥ ८ ॥

जूतवतकहेजाविनैगम ॥ जाविजेमजिनसिद्धरे ॥ सिद्ध

वंतवेवर्त्तमाने ॥ कांश्सिद्धअसिद्धरे ॥ बहु० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जावीनुं जूतवहुपचारकरे एबीजोनैगमनोचेद जेम जिननेसिद्ध कहियें
ढेयें केमके केवलीनेसिद्धपणो अवश्यजावीते माटे कांश्कसिद्ध अने कांश्कअसिद्धने
१. वर्त्तमानकहे तेवर्त्तमान नैगमकहियें ॥ ९ ॥

ज्राषीर्यैजिमज्जक्तपचिये ॥ वर्त्तमानारोपरे ॥ करेकिरिया
भूतलेइ ॥ भूतवचनविद्योपरे ॥ बहु० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेम जक्तके० रसोइराधिठे एमकहिये इहां रसोइना केटलाकअवयव
सिद्धयथाठे अनेकेटलाक साध्यमानठे पणपूर्वापरभूतावयव क्रियासंतान एकबुद्धीयें
आरोपिये तेने वर्त्तमानकहियेँतैयें एआरोप सामग्री महिमायें कोइअवयवनी भूत
क्रियालेइ पचतिएतेकाणे अथाद्धीत एप्रयोगनधीकरता जेनेयायिकादिक तेएमकहेठे
जे चरमक्रियाध्वंस अनेअतीत प्रत्ययविषय तेहनेकिंचित्पक्वं किंचित्पच्यते एतुं कहे-
ठेतो एप्रयोगनयवोजोइयें तेमाटे एवर्त्तमानारोप नैगमनयनोजेदज जळोजाणवो॥१०॥

संग्रहेनयसंग्रहो ॥ तेद्विविधजंघविशेषरे ॥ द्रव्यसवि

अविरोधियाजेम ॥ तथाजीवअशेषरे ॥ बहु० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ जेसंग्रहेते संग्रहनयकहिये तेना एकजंघ बीजोविशेष ए बेजेदठे तेमां एक
जंघके० सामान्यसंग्रह अनेबीजो विशेषसंग्रह एबेजेदजाणवा द्रव्याणिसर्वाणिअवि-
रोधीनि एप्रथमजेदतुं उदाहरण तथाजीवाःसर्वेअविरोधिनः एबीजाजेदतुं उदाहरण
सर्वद्रव्यनेएकपणे बोलावतुंते सामान्यसंग्रह अने तेमांवली एकजीवद्रव्यने जूदो
करी सर्वजीवने एकजीवद्रव्य कहिबोलावतुं तेविशेषसंग्रह ॥ ११ ॥

व्यवहारसंग्रहविषयजेदक ॥ तेमजद्विविधप्रसिद्धरे ॥ द्रव्य

जीवाजीवज्राषे ॥ जीवज्रवियासिद्धरे ॥ बहु० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जेसंग्रहनयनो विषय तेनाजेदनोदेखामनार तेव्यवहारनयकहिये तेना
तेमज संग्रहनयनीपरें द्वितिषके० बेजेदठे १ सामान्यसंग्रहजेदकव्यवहार २ विशेष-
संग्रहजेदकव्यवहार एरीते बेजेदजाणवा द्रव्यजीवाजीवौ एसामान्यसंग्रहजेदकव्यवहार
अने जीवाःसंसारिणः सिद्धाश्च एविशेषसंग्रहजेदकव्यवहार एमउत्तरोत्तरविवक्षायें
सामान्य विशेषपणुंजावतुं ॥ १२ ॥

वर्त्ततोरुजुसूत्रज्राषे ॥ अथनिजअनुकूलरे ॥ कृणिकपर्याय

कहेसुषिम ॥ मनुष्यादिकस्थूलरे ॥ बहु० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ रुजुसूत्रनयते वर्त्तमानें वर्त्ततो अर्थजाषे पणअतीत अनागत अर्थने न माने
अनेवर्त्तमानेपण निजअनुकूलके० पोताना कामनोअर्थमाने पणपरकीयमाने नही ते
रुजुसूत्रनय बेजेदेंकहेवो १ सूक्ष्मरुजुसूत्र ते कृणिकपर्याय जेउत्पादव्यय तेनेमाने
अनेबीजोस्थूल रुजुसूत्रते मनुष्यादिपर्यायमाने एटलेमनुष्यतीर्थचादिक जवनापर्या-

यप्रहे पणकालत्रयवार्ति पर्यायमानेनही अनेजे व्यवहारनयने तेत्रणेकालना पर्यायमाने तेमाटे स्थूलकजुसूत्र तथाव्यवहारनयने संकरदोषनजाणवो ॥ १३ ॥

शब्दप्रकृतिप्रत्ययादिक ॥ सिद्धमानेशब्दरे ॥ समजिरूढ

विजिन्नअर्थक ॥ कहेजिन्नजशब्दरे ॥ बहु ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जेशब्दनयते प्रकृतिप्रत्ययादिक व्याकरणव्युत्पत्तिथी सिरूढथेलोशब्दमाने लिंगवचनादिजेदें अर्थनोजेदमाने जेम तटः तटी तटं एत्रणलिंगजेदें अर्थजेद तथा आपः जलं इहांएकवचन बहुवचनजेदें अर्थजेदमाने अनेकजुसूत्रनयने एशब्दनय एमकहेजे कालजेदें अर्थजेदतुंमानेने तोलिंगादिजेदें जेदकांनथीमानतो अने ठठो समजिरूढनय एमकहेजे जिन्नशब्दते जिन्नार्थकजहोय माटे एनयते शब्दनयने एम कहेजे तुलिंगादिजेदें अर्थजेदमानेने तोशब्दजेदें अर्थजेदकेममानतोनथी तेमाटे घटशब्दार्थजिन्न अनेकुंजशब्दार्थजिन्न एमएमाने एबेशब्दनुं एकार्थपणुं तेशब्दादि-नयनी वासनाथकी प्रसिरूढे ॥ १४ ॥

क्रियापरिणतअर्थमाने ॥ सर्वएवंचूतरे ॥ नवेनयना

जेदएणीपरें ॥ अछावीसप्रचूतरे ॥ बहु ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेएवंचूतनयते सर्वअर्थक्रियाने परिणतक्रियावेलायें माने पणअन्यदा मानेनही जेमढत्रचामरादिके शोजे परषदामावेठा चामरढळावे तेवारेज तेने राजा माने पण स्नानादिकवेलायें तेअर्थविना राजानकहियें एरीतेंनवेनयना अछावीसजेद तेप्रचूतके ७ घणाथया १० इव्यार्थिकना ६ पर्यायार्थिकना ३ नैगमना २ संग्रहना २ व्यवहारना २ कजुसूत्रना १ शब्दनो १ समजिरूढनो १ एवंचूतनो ॥ १५ ॥

नवेनयएमकह्याउपनय ॥ तीनकहियेंसाररे ॥ साचमोश्रुत

अरथपरखी ॥ लहोजशविस्ताररे ॥ बहु ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ एमनवेनयकह्या हवेत्रणउपनय ते दिगंबरप्रक्रियार्थकहियेंढियें एमां साचो श्रुतनोअर्थ परखीकरीने बहुश्रुतपणाना यशनोविस्तारपामो ॥ १६ ॥

॥ ढाल सातमी ॥

॥ चक्रउपनुसाररे ॥ एदेशी ॥

समूतव्यवहार ॥ जेदप्रथमतिहां ॥ धर्मधर्मिनाजेदथीए ॥ १ ॥

शुद्धअशुद्धजिजेद ॥ शुद्धअशुद्धना ॥ तेहअरथनाजेदथीए ॥ २ ॥

अर्थ ॥ नयसमीपेंतेउपनयकहियें तेमांसमूतव्यवहारते उपनयनोप्रथमजेदते ते धर्म

अने धर्मिना जेददेखारुवाथी होय ॥ १ ॥ तेहनावलीवेजेदढे एकशुरू वीजोअशुरू
तेमापिहेलो शुरुधर्मधर्मिनाजेदथी शुरुसद्भूतव्यवहारथाय अनेबीजोअशुरू धर्मधर्मि-
नाजेदथी अशुरूसद्भूत व्यवहारथाय इहांसद्भूततो एटलाटेजे एकद्रव्यजढे अने
चिन्नद्रव्यसंयोगादि अपेक्षानथी तथा व्यवहार ते माटेजे जेददेखामेढे ॥ २ ॥

जेमजगकेवलज्ञान ॥ आतमद्रव्यनुं ॥ मझनाणादिकतेहनुं ॥ ३ ॥

गुणपर्यायस्वजाव ॥ कारकरतन्मनो ॥ अरथजेदढेएहनोए ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेमजगतमां आत्मद्रव्यनुं केवलज्ञान षष्ठीयें प्रयोगकरियें तेशुरूसद्भूतव्य-
वहारथयो तथा मतिज्ञानादिकते आत्मद्रव्यनागुणढे एमबोलावियें तेअशुरू सद्भूतव्य-
वहारथयो ॥ ३ ॥ गुणगुणीनो पर्यायपर्यायवंतनो स्वजाव स्वजाववंतनोकारक अने तन्म-
नके० कारकी तेहनोजे एकद्रव्यानुगत जेदबोलावियें तेसर्वजपनयनो अर्थ जाणवो घट-
स्वरूपं घटस्यरक्ता घटस्यस्वजावः मृदाघटोनिष्पादित इत्यादिप्रयोगजाणवा. ॥ ४ ॥

असद्भूतव्यवहार ॥ परपरिणतिजलें ॥ जव्यादिकउपचारथीए ॥ ५ ॥

जव्येंजव्यउपचार ॥ पुजलजीवने ॥ जिमकहियेंजिमआगमैए ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ परद्रव्यनी परिणति जलेंथके जेद्रव्यादिकने नवविधोपचारथी कहियें ते
असद्भूत व्यवहारजाणवो ॥ ५ ॥ तेनवविधोपचारमां पहेलो जव्येद्रव्यनोउपचार कहेढे
जेमजिन गममां क्षीरनीरनेन्यायें जीवतेपुजलसायें मिढ्योढे माटे जीवनेपुजल
कहियें एजीवजव्यें पुजलद्रव्यनो उपचार तेजव्येद्रव्योपचार पहेलोजेदथयो ॥ ६ ॥

कालीलेस्याजाव ॥ श्यामगुणेजली ॥ गुणउपचारगुणेकहोए ॥ ७ ॥

पर्यायपर्याय ॥ उपचारेंवली ॥ ह्यगयखंधयथाकह्याए ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जेजावलेइयातेआत्मानो अरूपीगुणढे तेनेजे कुसनीलादिक कालीलेइया
कहियेंढेयें तेकुसादि पुजलद्रव्यनागुणनो उपचार करियेंढेयें एआत्मगुणे पुजलगुणनो
उपचारजाणवो एरीतें गुणोगुणोपचारथयुं ॥ ७ ॥ वलीपर्यायें पर्यायोपचारते ह्यके०
घोना गयके० हाथी रथप्रमुख आत्मद्रव्यना असमानजातीय जव्यपर्याय तेने खंध
कहियेंढेयें तेआत्मपर्यायउपरें पुजलपर्यायजेस्कंध तेनोउपचारकरीने कहियेंढेयें एप-
र्यायोपचारनो त्रीजोजेदथयो ॥ ८ ॥

जव्येंगुणउपचार ॥ वलीपर्यायनो ॥ गौरदेहहुंबोलतांए ॥ ९ ॥ गुणे

जव्यउपचार ॥ पर्यायजव्यनुं ॥ गौरदेहजिमआतमाए ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जव्येगुणोपचारः चोथोजेदकहेढे ते हुंगौरवर्णहुं एमबोलताहुंतेआत्माजव्य

अनेजे गौरतेपुजलनो उज्वलतापणो उपचखुं एचोथोजेद हवेपांचमुं डव्येपर्यायोप-
चार ते जेमहुंदेहएमवोखे तेमां हुंतेआत्मडव्य अनेदेहतो पुजलडव्यनो सामान्य-
जातीय डव्यपर्यायउपचाखुं एपांचमोजेदथयो ॥ ९ ॥ गुणेडव्योपचारः जेम एगौरदेखा-
यठे तेआत्मा एमगौरपणो उदेसीने आत्मविधानकरियें एटलेए गौरतारूप पुजलगुण
उपरें आत्मडव्यनो उपचार तेगुणेडव्योपचार ठाओजेदथयो तथापर्यायें डव्योपचारः
ते जेम देहनेआत्माकहियें इहां देहरूप पुजलपर्यायनेविषे आत्मडव्यनो उपचार
कखो एसातमोजेदथयो ॥ १० ॥

गुणपज्जवउपचार ॥ गुणनोपज्जवें ॥ जिममतिननुतनुमतिगुणोए ॥ ११ ॥

असझूतव्यवहार ॥ एमउपचारथी ॥ एहत्रिविधहवेसांजलोए ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ गुणेपर्यायोपचारः तेजेममतिज्ञानते शरीरजन्यठे तेमाटे शरीरजकहियें
इहांमतिज्ञानरूप आत्मगुणनेविषे शरीररूप पुजलपर्यायनो उपचारकखो एआठमो
जेदथयो हवे पर्यायेगुणेपचारः ते पूर्वप्रयोगनेज अन्यथाकरियें तेआवीरीतें के शरी-
रते मतिज्ञानरूप गुणजठे तोइहां शरीररूप पर्यायनेविषे मतिज्ञानरूप गुणनोउप-
चारकरायठे एनवमोजेद ॥ ११ ॥ एमउपचारथी असझूतव्यवहार नवप्रकारनोकखो
हवेएना ऋणजेदठेतेकहियेंठेयें तेसांजलो ॥ १२ ॥

असझूतनिजजाति ॥ जिमपरमाणुज ॥ बहुप्रदेशीजाषियेंए ॥ १३ ॥

तेहविजातिजाणो ॥ जिममूरतमति ॥ मूरतडव्येउपनीए ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एकस्वजाति असझूतव्यवहार ते जेमपरमाणु ते बहुप्रदेशीथवानी जातिठे
माटे बहुप्रदेशीकहियें ॥ १३ ॥ तथा जेम मतिके० मतिज्ञानने मूर्तिवंत कहियें मूर्त्तजे
विषयालोकनमस्कारादिकथी उपनोतेमाटे इहांमतिज्ञानते आत्मगुण तेनेविषे मूर्त्तत्व
जे पुजलगुण तेनेउपचखुं तेनेविजातीय असझूत व्यवहारजाणो एबीजोजेद ॥ १४ ॥

असझूतदोउजांत ॥ जीवअजीवने ॥ विषयग्यानजिमजांषियेंए ॥ १५ ॥

उपचरितासझूत ॥ करियेंउपचारो ॥ जेहएकउपचारथीए ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ दोउजांतिके० बेजाति तेस्वजाति अने विजातियें असझूत व्यवहारनो
संवंध कहियें जेमजीवाजीव विषयज्ञानकहियें इहांजीवतेज्ञाननी स्वजातिठे अनेअ-
जीवते ज्ञाननोविजातिठे एवेनोविषयविषयीजाव नामे उपचरित संबंधठे तेस्वजाति
विजातिनामे असझूतकहियें स्वजातीयांशेकिंनारयंसझूतइतिचेत् विजातीयांशेविषयता
संबंधस्योपचरितस्यैवानुजावादितियहाण एत्रणजेदकह्या ॥ १५ ॥ जेएकउपचारथी
बीजोउपचारकखो तेउपचरित असझूत व्यवहारकहियें ॥ १६ ॥

तेदस्वजातिजाणोरे ॥ हुंपुत्रादिक ॥ पुत्रादिकठेमाहराए ॥ १७ ॥ विजा
तिथीतेजाणोरे ॥ वस्त्रादिकमुळ ॥ गढदेशादिकउज्जयथीए ॥ १८ ॥
उपनयजाण्याएम ॥ अध्यात्मनय ॥ कहीपरिक्षाजशखहोए ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ तेस्वजाति उपचरित असझूत व्यवहारजाणो संबंधीकल्पनं जेहुंपुत्रादिक
इहांहुंमारा एवुं जेपुत्रादिकनेविषेकहेवुं तेपुत्रादिकने उपचर्याते ते आत्मानो जेदाजे-
दसंबंध उपचरियेंतें जेपुत्रादिकते शरीरआत्मपर्यायरूपें स्वजातिठे पणकल्पितठे न-
हीतो स्वशरीरजन्य मतकुणादिकने पुत्रकेमनकहियें ॥ १७ ॥ तथाविजाति उपचरि-
त असझूत व्यवहारते कहियेंजे आवस्त्रादिक माहराते इहांवस्त्रादिक पुत्रलनापर्यायें-
नामादिजेदें कल्पितठे नहीतो वस्त्रकलादिक शरीराष्टादक तेनेवस्त्रकेमनकहियें तेवि-
जातिमां स्वसंबंध उपचरियेंतें तेमज माहरागढदेश प्रमुखठे एककहेतांथकां स्वजा-
ति विजात्युपचरित असझूत व्यवहार कहियें केमके गढदेशादिकतो जीवअजीवउ-
ज्जय समुदायरूपठे ॥ १८ ॥ एरीतेंउपनयकह्या हवे आगलीहालमां अध्यात्मनयकहि-
ने एमांशुणदोष परिक्षानो यशपामो ॥ १९ ॥

॥ ढाल आठमी ॥

॥ जायातुजविणघडीरेठमास ॥ एदेशी ॥

दोयमूलनयजाणीयारे ॥ निश्चयनेव्यवहार ॥ निश्चयद्विविधकह्युरे ॥

शुद्धअशुद्धप्रकारे ॥ प्राणीपरखोआगमजाव ॥ २० ॥ एआंकाणी

अर्थ ॥ हवेप्रथम अध्यात्मजाणयेंतो मूलबेजनयकह्याते एकनिश्चयनय अनेबीजो
व्यवहारनय तेमां निश्चयनयनावली बेजेदठे एकशुरूनिश्चयनय अनेबीजो अशुरू-
निश्चयनय हेप्राणी ! आगमना जावपरखीनेग्रहो ॥ १ ॥

जीवकेवलादिकयथारे ॥ शुद्धविषयनिरुपाधि ॥ मझनाणा

दिकआतमारे ॥ अशुद्धतेदसोपाधिरे ॥ प्राणी ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जीवते केवलज्ञानादिरूपठे माटेजे कर्मोपाधिरहित केवलज्ञानादिक शुरु
गुणविषयलेइ आत्माने अजेददेखाकियें तेशुरूनिश्चय नयकहियें अने जे मतिज्ञाना-
दिक अशुरूगुणने आत्माकहियें तेअशुरूनिश्चयनय सोपाधिकठे एटले जेनिश्चयनयते
अजेददेखामे अनेजेव्यवहारनयते जेददेखामे ॥ २ ॥

दोइजेदव्यवहारनाजी ॥ सझूतासझूत ॥ एकविषय

सझूतबेजी ॥ परविषयासझूतरे ॥ प्राणी ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वली व्यवहारनयना बेजेदढे एकसङ्कृतव्यवहार बीजोअसङ्कृतव्यवहार एक विषयके० एकद्वयाश्रितते सङ्कृतव्यवहार अनेजे परविषयते असङ्कृतव्यवहार ॥ ३ ॥

उपचरितानुपचरितथीजी ॥ पहेलोदोयप्रकार ॥ सोपाधिक गुणगुणीजेदेरे ॥ जेअनिमित्तउपचाररे ॥ प्राणी० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ तेमां पहेलोजे सङ्कृतव्यवहारते बेप्रकारेढे एकउपचरित सङ्कृतव्यवहार बीजो अनुपचरित सङ्कृतव्यवहार ते जे सोपाधिकगुणगुणीनो जेदेदेखाने जेम जीव-स्यमतिज्ञानं एउपाधि तेहिजइहां उपचरित प्रथमजेदढे ॥ ४ ॥

निरुपाधिकगुणगुणीजेदेरे ॥ अनुपचरितसङ्कृत ॥ केवल ज्ञानादिकगुणारे ॥ आतमनाअझूतरे ॥ प्राणी० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ तथानिरुपाधिक गुणगुणीजेदे बीजोजेदजाणवो यथाजीवस्यकेवलज्ञानं इ-हांउपाधिरहितपणो तेहिज निरुपचरितपणुं जाणवुं ॥ ५ ॥

असङ्कृतव्यवहारनाजी ॥ एमजजेदढेदोय ॥ प्रथमअसं श्लेषितयोगेजी ॥ देवदत्तधनजोयरे ॥ प्राणी० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वलीएजरीतें असङ्कृतव्यवहारनापण बेजेदढे एकउपचरित असङ्कृत व्य-वहार बीजोअनुपचरित असङ्कृतव्यवहार तेमांप्रथमजेदढे असंश्लेषित योगें कल्पि-त संबंधेहोय जेम देवदत्तनुधन इहांधनते देवदत्तनेसंबंध स्वस्वामीजावरूप कल्पितढे तेमाटेउपचारयवो तथादेवदत्त अनेधनतेजाते बेहुएकद्वयनथी तेमाटे असङ्कृत एम जावनाकारवी तेउपचरित असङ्कृत व्यवहार जाणवो ॥ ६ ॥

संश्लेषितयोगेबीजोरे ॥ जेमआतमनुंदेह ॥ नयउपनय नयचक्रमारे ॥ कथ्यामूलनयएहरे ॥ प्राणी० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ बीजोजेद संश्लेषितयोगें कर्मसंबंधेजजाणवो ते जेमआतमनुंदेहरे आ-त्मातथादेहनासंबंध तेधनसंबंधनीपरें कल्पितनथी विपरीतजावनायें निवर्त्तनहीं जा-वजीवरहे तेमाटे एअनुपचरित अनेजिन्नविषयमाटे असङ्कृतजाणवो एरीतेंनयतथा उ-पनय एवेमूलनयसहित तेदिगंबर देवसेनकृत नयचक्रमां कहाढे ॥ ७ ॥

विषयजेदयद्यपिनहींरे ॥ इहांअमारेथूल ॥ उलटी परिजाषाइसीरे ॥ तोपणदाजेमूलरे ॥ प्राणी० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ इहांयद्यपिअमारे श्वेतांबरने थूलके० महोदो विषयजेदके० अर्थनोफेर नथी तोपणमूलके० प्रथमथी उलटीके० विपरीतपरिजाषानी शैलीकरीतेदाजेढे खेद

करेते यद्यपि न जवति हानिः परकीयां चरतिरासजेद्राक्षां ॥ असमंजसं तु दृष्ट्वा तथा-
पि फेरिखियते चेतः इतिवचनात् ॥ ८ ॥

तत्त्वार्थनयसातठेरे ॥ आदेशांतरपंच ॥ अंतरजा

वितज्जरिरे ॥ नवनोकिस्योप्रपंचरे ॥ प्राणी० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ इवेतेबोटीकनी उलटीपरिजाषाठे ते देखानीयेंठेयें तत्त्वार्थसूत्रें सातनय
कह्याठे अने आदेशांतरके० मतांतर तेथीपांचनयकह्याठे सप्तमूलनयाः पंचेलादेशांतरं
एसूत्रें एटले १ शब्द २ समजिरूढ ३ एवंचूत एत्रणनयने एकशब्द एवेनामें संग्र-
हीयें तो पहेलानैगमादिक चारनयसाथें मेलवतां पांचनयकहियें तेवढीएकेकना सो-
सोजेदहोय तिहांपण ३०० तथा ५०० जेदथाय एरीतें बेमतकह्याठे तथोक्तभावश्यक
इक्किकोयसयविहो सत्तणयसयाहवंतिएसेव ॥ अणोविहुआएसो पंचेव सयानयाणंतु ॥ १ ॥
एवीशास्त्रनीरीत मूकीने अंतरजावित सातनयमां जेव्याजे द्रव्यार्थिक पर्यायार्थिक
तेज्जरि अलगाकाढीने नवनयकह्या एस्योप्रपंच हेचतुरमनुष्योतमे विचारीजुळ ॥ ९ ॥

पक्कयथ्यद्रव्यारथोरे ॥ जोतुमेअलगादीठ ॥ अप्पियण

प्पियजेदथीरे ॥ केमइग्यारनइठरे ॥ प्राणी० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ एमकरतां पर्यायार्थ तथाद्रव्यार्थ एबेनयजोतुमे अलगादीठा अनेनवनय
कह्या तोअर्पित तथाअनर्पित एबेनयअलगाकरीने इग्यारनयकेमकह्यानहीं ॥ १० ॥

संग्रहव्यवहारादिकेरे ॥ जोतुमेजेवोतेह ॥ आदिअंतनय

थोकमांजी ॥ केमनवीजेवोएहरे ॥ प्राणी० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ इवेजो एमकहेसोजे अर्पितानर्पितसिद्धेश्वादि एटले तत्त्वार्थसूत्रादिकमां
जे अर्पितानर्पित नयकह्याठे तेअर्पितके० विशेषकहियें अने अनर्पितके० सामान्यक-
हियें जे अनर्पितते संग्रहनयमांजले अने अर्पितते व्यवहारादिक विशेषनयमां जले
माटे जूदाशीरीतेकहियें तो अर्पितनार्पित एबेनयजो जूदानथीकहेता तो आदिअंत-
के० पहेला तथापाठनयना थोकमां द्रव्यार्थिक तथापर्यायार्थिक एबेनयकेमन-
थीजेवता जेथकीसूधीरीतें मूलनयसातजकहेवाय तेसर्वसुविधियेंहरे ॥ ११ ॥

पक्कवनयतिअअंतमारे ॥ प्रथमद्रव्यनयचार ॥ जिनजडा

दिकजाषियारे ॥ महाजाष्यसुविचाररे ॥ प्राणी० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ इवेसातनयमध्ये द्रव्यार्थिक तथापर्यायार्थिक एबेनय जेव्यानी आचार्य
मत प्रक्रियादेखाडेते जे अंतमांके० ठेव्याजे शब्द समजिरूढ अनेएवंचूतरूप एत्रण

नयते पर्यायनयकहियें अनेप्रथमनाचारनय जे नैगम संग्रह व्यवहार कजुसूत्रकार
तेद्रव्यार्थिकनयकहियें परीतें जिनजडगणीखमाभ्रमण प्रमुखसिद्धांतवादि आचार
ते श्रीविशेषावश्यकना महाज्ञाव्यमध्ये निर्धारिकहेते ॥ १२ ॥

सिद्धसेनमुखएमकहेरे ॥ प्रथमद्रव्यनयतीन ॥ तसरजु

सूत्रनसंज्ञेरे ॥ द्रव्यावश्यकलीनरे ॥ प्राणी० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ ह्वेसिद्धसेन तयामल्लवादीप्रमुख तर्कवादीआचार्य एमकहेते के प्रथम
नात्रणनयजे १ नैगम २ संग्रह ३ व्यवहार लक्षणते द्रव्यनयकहियें अने १ कजुसू
२ शब्द ३ समजिरूढ ४ एवंचूत एचारनय पर्यायार्थिककहियें. द्रव्यार्थिकमते
पर्यायाः खलु कल्पिताः ॥ सत्यंतेष्वन्वयिद्रव्यं कुरुलादिषुहेमवत् ॥ १ ॥ पर्यायार्थ
द्रव्यं पर्यायेभ्योस्ति नोपृथक् ॥ यत्तैरर्थक्रिया दृष्टा नित्यं कुत्रोपयुज्यते ॥ २ ॥ गानं
द्रव्यार्थपर्यायार्थनयलक्षणात् अतीत अनागत पर्यायप्रतिक्षोपीकजुसूत्रः शुद्धमर्थ
यमन्यमानः कथंद्रव्यार्थिकः स्यादित्येतेषामाशयः तेआचार्यनैमते कजुसूत्रनय द्र
वश्यकनेविषे क्षीननसंज्ञेरे तथाच उल्लुसुअस्सएगे अणुवत्तेएगंदवावस्तयंपुहुत्तं
इतिअनुयोगद्वारसूत्रविरोधः वर्तमानपर्यायाधारस्यद्रव्यांशपूर्वापरपरिणामसाधा व्य-
वर्धतासामान्यद्रव्यांशसादृश्यास्तित्वरूपतिर्यक्सामान्यद्रव्यांशः एमांएकेपर्यायनमद्विप-
तो कजुसूत्रने पर्यायार्थिकनयकहेतां एसूत्रकेममिले तेमाटेक्षणिकद्रव्यवादी सूत्रपतडे
जुसूत्र तद्धर्तमानपर्यायापन्न द्रव्यादि स्थुलकजुसूत्रते द्रव्यनयकहेवो एमसिद्धां एम
दीकहेते अनुपयोगद्रव्यांशमेव सूत्रपरिज्ञाषितमादायोक्तसूत्रतार्किकमतंतैनोपपा
यमित्यस्मादेकपरिशीलितःपंथा ॥ १३ ॥

इमअंतरजाविततणोरे ॥ केमअलगोउपदेश ॥ पांचथकी

जेमसातमारि ॥ विषयजेदनहीलेशरे ॥ प्राणी० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ इमके० परीतेअंतरजावितके० माहेजेद्वयाजे द्रव्यार्थिक तथा पर्यायार्थिकनय
तेनो अलगोउपदेश केमकह्यो कदाचितजो इमकहेसोजे मतांतरें पांचनयकहियेंतेयें
तेमांवेनयजद्वयाथका सातनयकहेता जेमअलगोउपदेशते तेमअमारे द्रव्यार्थिक पर्याया-
र्थिकनो अलगोउपदेशते तेनोउत्तरजे शब्द समजिरूढ तथाएवंचूतने जेमविषयजेदहे
तेमद्रव्यार्थिक तथापर्यायार्थिकने सातनयथी जिन विषय देखाही जेमत्रणनयने एक
संज्ञायेंसंग्रही पांचनयकह्यांते पणविषयजिनते पणइहांतो विषयजिननथी केमके जेद्र-
व्यार्थिकना दशजेददेखाड्या तेसर्वशुद्धाशुद्धसंग्रहादिक नयमांआवेते तथाजे प-
र्यायार्थिकना ठजेददेखाड्या तेसर्व उपचरितानुपरित व्यवहार शुद्धाशुद्ध कजुसूत्रा-

करेदेमांश्चावे जोगोबखिर्वदन्यायें विषयजेदें जिन्ननयकहियें तोस्यादस्त्येव स्यान्नास्त्येव
पि इदिक ससजंगीमांक्रोमोरीतें अर्पितानर्पित सत्वासत्त्व आहक नय जिन्नजिन्नकरतां
मूलनयप्रक्रियाजाने एपंक्तिविचारवुं ॥ १४ ॥

संग्रहनेव्यवहारथीरे ॥ नैगमकिहांएकजिन्न ॥ तेणेते

अलगोतेहथीरे ॥ एतोदोयअजिन्नरे ॥ प्राणी० ॥ १५ ॥

क. अर्थ ॥ इहांजो विषयजेदनेनयजेदकहेसो तो सामान्यनैगमसंग्रहनयमांअने विशेष-
ण नैगमव्यवहारनयमांजेळतांबाकीठनयजथयीजासेएहवी शिष्यनीआशंकाटाळवाने
हीथेंकहेतेकेयद्यपि संग्रहनय तथाव्यवहारनयमांहेज सामान्यविशेषपर्यायेंनैगमनय
सोणते तोपणकिहांएकप्रदेशादिदृष्टांतस्थानेजिन्नथायते उक्तंच ठन्हंतह्यचउन्हं पंच
इक्षितह्यहोश्चणिज्ञा ॥ तन्मयसोयपएतो सोचेवणचेवसत्तन्हं ॥ इत्यादिक तेमाटे
एवींएक जिन्नविषयपणाथी नैगमनयजिन्नकछुं पणइहांतो द्रव्यार्थिक पर्यायार्थिकबे-
तेउयनो नैगमादिकनयथी अजिन्नविषयते तोतेने अलगकरीने नवजेद शीरीतेकहियें

इमकरताएपामिणरे ॥ सर्वविजक्तविजाग ॥ जीवादिक

परेंकोनहरीरे ॥ इहांप्रयोजनलागरे ॥ प्राणी० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ एमकरतां नवनयदेखामतां तो विजक्तनो विजागथाय षट्ठे वहेंच्यातुं
कदाचतुंथाय जोतमारे वहेंचणकरवीहोयतो तेवारे जीवाद्विधाः संसारिणःसिद्धाःसंसा-
ः पृथ्वीकायिकादि षट्प्रजेदाः सिद्धाःपंचदशजेदाः एमज नयाद्विधाः द्रव्यार्थिक
ार्थिक जेदात् द्रव्यार्थिकाद्विधाः नैगमादिजेदात् रुजुसूत्रादिजेदाच्चतुर्धापर्याया-
एमकछुंते पणनवनया एमएकवाक्यनो विजागकीधो तेसर्वथा मिथ्याजाणवो
इहांतो जीवसंसारी सिद्धा. इत्यादि विजागवाक्यपण थवापामे हवेकोश्कहेसेजे
जीवाजीवौतत्वं एमकहेतां अनेरातत्वआव्या तोपणसात अथवानवतत्व जेमकहियें-
ठेयें तेमजद्रव्यार्थिक पर्यायार्थिकौ नयौ एमकहेतांथकां अनेरानय सर्वआवेते तोपण
अमे स्वरूपक्रियायें नवनयकहिसुं एमकहेतेनेकहियेंजे तिहांप्रयोजनजेदें जिन्नजिन्न
तत्व व्यवहारमात्र साध्यते तेतेमजसंजवे अने इहां इतरव्यावृत्तिसाध्यते तिहांहेतु
कोटि अनपेक्षित जेदप्रवेशें वैयर्थ्यदोषहोय तत्वप्रक्रियायें एप्रयोजनते जीव अजीव
एवेमुख्यज्ञेयपदार्थजणीकहेवा अनेबंध मोक्ष एवे मुख्यहेयउपादेयते तेमाटे बंधका-
रण जेआश्रव ते हेयके० ठांरुं अनेमोक्षमुख्य पुरुषार्थते तेनावेकारण एक संवर
बीजोनिर्झाराकहेवा एसाततत्वकहेवानी प्रयोजनप्रक्रियापुण्यपापरूप शुचाशुचबंध
जेदविगति अलगकरी एजप्रक्रियानवतत्वकथननीजाणवी ॥ १६ ॥

जिन्नप्रयोजनविणकह्यारे ॥ सातमूलनयसूत्र ॥ तेणेअधिकुं
केमजाषीयेरे ॥ राखीयेनिजघरसूत्रे ॥ प्राणी० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ माटेइहांअव्यार्थिक पर्यायार्थिकना जिन्नोपदेशनुं कोइप्रयोजननथी केमके
सत्तमूलनयापणत्ता पदहुंसूत्रेंकहुंते तेउल्लंघीने नवनयकहियें तो आपणाघरनुं सूत्रके-
मरहे तेमाटे नवनयाः एमकहेतोथको देवसेननामा बोटिकतेउत्सूत्रजाषीजाणवो॥१७॥

दशजेदादिकपणइहारे ॥ उपलक्षणकरीजाण ॥ नहीतो
कहोअंतरजेवेरे ॥ प्रदेशार्थकुणठाणरे ॥ प्राणी० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ इहां नयचक्रग्रंथमां दिगंबरें अव्यार्थिकादिक दशजेदादिककह्या तेपणउप-
लक्षणेकरीजाणो नहीतो प्रदेशार्थ नयकयास्थानकेंआवे तेविचारजो उक्तंचसूत्रे इव-
ठयाए पयसठयाए इत्यादि तथाकर्मोपाधीसापेक्ष जीवजावग्राहक अव्यार्थिकनय जेम
कह्यो तेम जीवसंयोगसापेक्ष पुद्गलजावग्राहकनयपण जिन्नकह्योजोश्यें एरीतेंकरियें
तो अनंताजेदथाय तथाप्रस्थकादि दृष्टांते नैगमादिकना अशुरू अशुरूतर अशुरूतम
शुरूतर शुरूतमादिजेद किहांसंग्रहाजाय उपचारबे तेमाटे उपनयकहियेंतो अपसि-
द्धांतथाय एअनुयोगद्वारसूत्रें तेनयनाजेद देखाव्याबे ॥ १८ ॥

उपनयपणअलगानहीरे ॥ जेव्यवहारसमाय ॥ नहीतोजेद
प्रमाणनोरे ॥ उपप्रमाणपणआयरे ॥ प्राणी० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ बलीएहिजवातदृढे जेउपनयकह्या तेपण व्यवहार नैगमादिनयथी अ-
लगानथी उक्तंच तत्त्वार्थसूत्रे उपचारबहुलोविस्तृतार्थे लौकिकप्रायोव्यवहारइति एम
करतां नयनाजेदनेजो उपनयकरीमानसो तो स्वरव्यवसायि ज्ञानप्रमाणं एलक्षण-
लक्षित ज्ञानरूपप्रमाणनो एकदेश मतिज्ञानादिक अथवा देशअवग्रहादिकतेने उप-
प्रमाणपण केमनथीकहेता तस्मात्तनय उपनय एबोटिकनीप्रक्रिया शिष्यबुद्धीते धंध-
नमात्रजाणवी ॥ १९ ॥

व्यवहारनेनिश्चयथकीरे ॥ स्योउपचारविशेष ॥ मुख्य
वृत्तिजोएकनीरे ॥ तोउपचारिशेषरे ॥ प्राणी० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ व्यवहारनेविषे उपचारबे अनेनिश्चयनयमां उपचारनथी एपणस्योविशेष जे-
वारें एकनयनी मुख्यवृत्तिलहियें तेवारें बीजानयनी उपचारवृत्तिआवे अतएवस्याद-
स्त्येव एनयवाक्येंअस्तित्वग्राहक निश्चयनयेंअस्तित्वधर्म मुख्यवृत्तिबेतां कालादिकआवे
अजेदवृत्त्युपचारे अस्तित्वसंबंध सकलधर्मबेतांज सकलादेशरूप नयवाक्य थाय एम

आकरग्रंथेप्रसिद्धे स्वस्वार्थ सत्यपणानो अजिमानतो सर्वनयने मांढोमांढेजेज अने फलथीसत्यपणुंतो सम्यक्दर्शनयोगेंजळे ॥ १० ॥

तेणेएजाण्येजाण्युरे ॥ आदरियेंनिरधार ॥ तत्वअरथ
निश्चयग्रहेरे ॥ जिनअजिमतव्यवहाररे ॥ प्राणी० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ तेमाटेनिश्चय तथाव्यवहारनुंलक्षण जाण्येके० विशेषावश्यकें कळुंटे तेरी-
तें निरधारीने आदरो तत्वार्थग्राहीनयोनिश्चयः लोकाजिमतार्थग्राहीव्यवहारः जेतत्व-
अर्थते युक्तिसिद्धार्थ जाणवो अनेजेलाकाजिमतते व्यवहारप्रसिद्धे तेयद्यपि प्रमा-
णेतत्वार्थग्राहीते तथापि प्रमाणस्य सकलतत्वार्थग्राही निश्चयनयः जळे एटखे एकदे-
शतत्वार्थग्राही व्यवहार एजेदनिश्चं व्यवहारमांजाणवो अनेनिश्चयनयनी विषयताअ-
नेव्यवहारनयनीविषयताते अनुचवसिद्धजिन्नते अत्राज्ञाननयनिष्ठ जेमसविकल्पकता-
निष्ठप्रकारी इत्यादिक अन्यवादिजिन्न मानेते एमहदयमां विचारवुं ॥ ११ ॥

अन्यंतरताबाह्यनेरे ॥ जेबहुविगतिअजेद ॥ निरमलपरि
णतिद्रव्यनरी ॥ एसवीनिश्चयजेदरे ॥ प्राणी० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जेबाह्यअर्थने उपचारें अन्यंतरपणुं करियें तेनिश्चयनयनो अर्थजाणवो यथा
समाधिर्नदनैथैर्यं दंजोक्षिःसमताशची ॥ ज्ञानंमहाविमानं च वासवश्रीरियंपुनः ॥ १ ॥
इत्यादि पुंडरीकाध्ययनाद्यर्थोप्येवंजावनीयः जेघणीव्यक्तिनो अजेददेस्वामियें तेपण
निश्चयनयार्थ जाणवो जेम एगेआया इत्यादिसूत्रं वेदांतदर्शनपण शुद्धसंग्रहनयादे-
शरूप शुद्धनिश्चयनयार्थ एमसंमतिग्रंथेंकळुंटे तथाद्रव्यनीजे निर्मलपरिणति बाह्य नि-
रपेक्ष परिणाम तेपणनिश्चयनयनोअर्थजाणवो जेम आयासामाइए आयासामाइअस्स-
अष्टे एमजेजेरीतें लोकातिक्रांत अर्थपामियें तेते निश्चयनयनो अर्थजेदथाय अने ते-
थील्लोकोत्तरार्थ जावनाआवे ॥ १२ ॥

जेहजेददेविगतिनोरें ॥ जेउत्कटपर्याय ॥ कार्यनिमित्त
अजिन्नतारे ॥ एव्यवहारउपायरे ॥ प्राणी० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ जेव्यक्तिनो जेददेस्वामियें जेम अनेकानिद्रव्याणि अनेकजीवा इत्यादिरीतें
व्यवहारनयनोअर्थ तथा उत्कटपर्याय जाणियें तेपणव्यवहारनयनोअर्थ अतएव ति-
व्यवहारपणंपंचवन्ने जमरेवव्यवहारपणंपणालवणे इत्यादि सिद्धांतेंप्रसिद्धे तथा कार्यने
निमित्तके० कारण एबेहुने अजिन्नपणुंकहियें तेपणव्यवहारनयनो उपायते जेमआयु-
धृतं इत्यादिककहियें एमजगिरिर्वह्यते कुंभिकालवति इत्यादिक व्यवहारजाणा अने-
करूपें कहियेंठैयें ॥ १३ ॥

एमबहुविषयनिराकरीरे ॥ करतांतससंकोच ॥ केवलबाल
बोधवारे ॥ देवसेनआलोचरे ॥ प्राणी० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एहवानिश्चयनय तथाव्यवहारनयनाघणाअर्थ तेनेनिराकरीके० टाळीने तेनो
संकोचकरतां थोमोजेददेखारतां नयचक्रग्रंथनोकर्ताजे देवसेननामादिगंबरी तेनो आ-
लोच ते पोतासरिखा केटलाक बालकनेज बोधवानोदेखायठे पणसर्वार्थनिर्णयनो
आलोच देखातो नथी अनेजे शुद्धनयार्थतेतोश्वेतांबर संप्रदायना शुद्धनयनाग्रंथ तेना
अन्यासशीज जणाय एजावार्थठे ॥ १४ ॥

एमबहुविधनयजंगसुरे ॥ एकत्रिविधपयथ्य ॥ परखोहरषो
हैयफलेरे ॥ सुजशखदीपरमहरे ॥ प्राणी० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ एप्रक्रियामांपणअशुद्धटाळीने जेयुक्तिसिद्धअर्थठे ते उपपाद्युंठे तेमाटे ए
रीतें बहुप्रकारनयेजंगे एकजअर्थ त्रिविधके० अव्यगुणपर्यायरूप परखो स्वसमय पर-
समयतुं अंतरजाणीने हृदयनेविषे हर्षो परमार्थज्ञानयशपामीने ॥ १५ ॥

॥ ढालनवमी ॥

॥ इमधनोभणनेपरचावे ॥ एदेशी ॥

एकअरथतिहुंलक्षण ॥ जेमसहितकहेजिनराज
रे ॥ तेमसहृदणामनधारतां ॥ सीजेसघलासुज
काजरे ॥ जिनवाणीप्राणीसांजलो ॥ एआंकाणी ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेएकजअर्थ जीवपुजलादिक तथाघटपटादिक ते जेम उत्पादव्ययध्रुव
एत्रणलक्षणकरी सहित एमश्रीजिनराजकहेठे उपत्तेवा विगमेइवा ध्रुवेइवा ए त्रिप-
दीयेंकरीने तेमज सहृदणामनमांघरतां सर्वकार्यसीजे एत्रिपदीने सर्वअर्थव्यापकपणुं
धारतुं तेजिनशासनार्थ पणकेटलाएक एकनित्यज केटलाएकएकअनित्यज एमनेया-
यिकादिककहेठे तेरीतिनथी केमके नित्यैकांत अनित्यैकांत पद्धतोळोक्युक्तिशीपण वि-
रोधठे माटे दीपशीमांसीने आकाशसुधी जेटलापदार्थठेतेमां उत्पाद व्यय ध्रुव ल-
क्षणमानतुं तेहिजप्रमाणठे उक्तंच श्रीहेमाचार्ये आदीपमाव्योमसमस्वजावं स्याद्वा-
दमुद्धानतिज्ञेदवस्तु ॥ तन्नित्यमेवैकमनित्यमन्यदितित्वदाह्याद्विषतांप्रलापः ॥ १ ॥
एजिनेश्वरनी वाणी हेप्राणीतुमेसांजलो ॥ १ ॥

उत्पादव्ययध्रुवपणे ॥ ठेसमयसमयपरिणामरे ॥ षट्प्रव्य
तणोप्रत्यक्षी ॥ नविरोधतणोंएतामरे ॥ जिन० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेएहिजन्नाव विवरीनेकहेठे १ उत्पाद २ व्यय ३ ध्रुवएलक्षण षट्द्रव्यनो समयसमय परिणामे इहांकोइकहेसेजे जिहांउत्पादव्यय तिहांध्रुवपणो नजो-इयें अनेजिहांध्रुवपणो तिहांउत्पादव्यय नजोइयें एहवोविरोधते तोत्रणलक्षण एक-ठामेकेमहोय जेम ठाया तथाआतप एकठामेनहोयतेम ए त्रणलक्षण एकठामे न-होवाजोइयें तेनेकहियेंजे शीत उष्ण स्पर्श जल तथा अनलके० अग्निनेविषे परस्परें परिहारेंदीठावे तेने एकठामें उपसंहारे विरोधकहियें पण इहांतोत्रणलक्षण सर्व-त्रएकठाज प्रत्यक्षीदेखायते परस्परपरिहारेंकिहांयें प्रत्यक्षसिद्धनथी तोए विरोधनो ठाम केमहोय अनादिकालनी एकांतवासनायें मोहितजीव तेउनोविरोधजाणवे पणपरमाथें विचारीजोतां विरोधनथी समनियततायें प्रत्ययजविरोधजंजकते ॥ २ ॥

घटमुकुटसुवर्णद्वयार्थिया ॥ व्ययउत्पत्तिथितिपेखंतरे ॥

निजरूपेंहोवेहेमथी ॥ सुखदुर्षउपेक्षावंतरे ॥ जिन० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ तेहिजदेखावेते जे एकहेमद्रव्यनेविषे घटाकारेंनाश अनेमुकुटाकारेउत्पत्ति तथाहेमाकारेंस्थिति एत्रणलक्षण प्रगटदेखायते केमके हेमघटजांजी नेहेममुकुट आयते तेथी हेमघटार्थ दुषवंतथायते माटेघटाकारें हेमव्ययसत्यते अने हेममुकुटार्थ दुर्षवंतथायते तेमाटेहेमोत्पत्ति मुकुटाकारेंसत्यते अनेहेममात्रार्थ तेकाळेंनसुख-वंत नदुःखवंतथायते स्थितिपरिणामेंरहेते तेथी हेमसामान्यस्थिति सत्यते एमसर्वत्र उत्पादव्यय स्थितिपर्याय द्रव्यरूपेंजाणवा इहांउत्पादव्यय जागेंजिन्नद्रव्य अनेस्थितिजागे जिन्नद्रव्य कोइदेखातुंनथी केमके घटमुकुटाद्याकारें स्पर्श हेमद्रव्यतेनही जेएकध्रुवहोय ध्रुवतानीप्रतितिपणते माटेतज्ञावाव्ययंनित्यं एलक्षण परिणामे ध्रुवअने परिणामेंअध्रुव एसर्वज्जावुं ॥ ३ ॥

एतव्ययतेउत्पत्तिमुकुटनी॥ ध्रुवताकंचननीएकरे ॥ दलएकें

वर्त्तेएकदा ॥ निजकारयशक्तिअनेकरे ॥ जिन० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेउत्पादव्यय ध्रुवनो अजेदसंबंध जेदेखावेते हेमनाघटनोजेव्यय तेहि-ज हेममुकुटनीउत्पत्ति एककारणजन्यते तेमाटे विजागपर्यायोत्पत्ति संतानते तेथीज घटनाश व्यवहारसंजवेते तेमाटे पण उत्तरपर्यायउत्पत्ति तेपूर्वपर्यायिनो नाश जाणवो अनेकंचननी ध्रुवतापणतेहिजते केमके प्रतित्यपर्यायोत्पदें एकसंतानपणुं तेहिजद्रव्य-लक्षण ध्रौव्यते एत्रणलक्षण एकदलें एकदावर्त्तेते एमअजिन्नपणे पण शोक प्रमोद माध्यस्थरूप अनेकार्यदेखीने तत्कारणशक्तिरूपें अनेकपणे जिन्नतापणो जाणवो जेम सामान्यरूपें ध्रौव्य अनेविशेषरूपें उत्पादव्यय एममानतांपण विरोधनथी व्यव-

हारतोसर्वत्र स्याद्वाद्यर्थानुं प्रवेशेजहोय विशेषपरतापण व्युत्पत्तिविशेषेजहोय अत-
एव स्यादुत्पद्यते स्यान्नश्यति स्यादधुवं एमजवाक्यप्रयोगकरियेंउपपन्नेवा इत्यादौ वा-
शब्दोविवस्थार्यासच स्याब्बदसमानार्थः अतएव कृष्णः सर्पः एलौकिकवाक्यपण स्या-
तशब्देंलहीयें केमके सर्पने पृष्टावहेदेस्यामताढे पण उदरावहेदे श्यामतानथी तथा
सर्पमात्रें कृष्णतानथी शेषनाग शुक्लकहेवायढे तेमाटे विशेषणविशेष्यनियमार्थजो
स्यात्शब्दप्रयोगढे तोत्रिपदि महावाक्यपणे स्यात्कारनीजजनासंजवे ॥ ४ ॥

बहुकारयकारणएकजो ॥ कहियेंतेद्रव्यस्वजावरे ॥ तो
कारणजेदाजावथी ॥ होयकारयजेदाजावरे ॥ जिन० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ ह्वेजोएमकहियेंजे हेमद्रव्यएकज अविभूतढे अनेजेविकार तेमिथ्याढे
अनेशोकादिककार्यत्रय जननैकशक्ति स्वजावतेढे तेमाटे तेथी शोकादिककार्यत्रयथाय
ढे तोकारणनाजेदविना कार्यनोजेद केमथाय श्रेष्ठसाधनते प्रमोदजनक अने खानिष्ठ-
साधनते शोकजनक तडुजयजिन्नते माध्यस्थजनक एत्रिविधकार्य ते एकरूपथी केम
होय शक्तिपण दृष्टांतानुसारे कल्पियेंतैयें नहीतो अग्निसमीपें जलदाह जनकस्वजावे
इत्यादिककल्पतां पण कोणनिषेधकढे तस्मात् शक्तिजेद कारणजेद कार्यजेदानुसारे
अवश्यअनुसरवो अने जननैकशक्तिशब्दज एकत्वानेकत्व स्याद्वादसूचवेढे ॥ ५ ॥

शोकादिकजननेवासनां ॥ जेदेकोईबोलेबुधरे ॥ तसमन
सकारनीजिन्नता ॥ विणनिमित्तजेदकिमशुधरे ॥ जिन० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ शोके० बौधमतवादि एमकहेढे जे तुनानोमन्नोतमननीपरें उत्पादव्य-
यजएकदाढे कृणिकस्वलक्षणनेध्रुवतातोढेजनही हेमथीशोकादिक कार्यहोयढे जिन्न-
जिन्नलोकनी जिन्नवासनाढे तेमाटे जेमएकजवस्तुवासनाजेदें कोनेअनिष्ट एप्रत्यक्ष ढे
जेमसेलडोप्रमुख मनुष्यनेइष्टे तथाकरजजेडंट तेनेअनिष्टे पणतिहां वस्तुजेदनथी
तेमइहांपणजाणुं तेथीरूढे निमित्तजेदविना वासनारूप मनस्कारनीजिन्नता केमशु-
द्धथाय माटे शोकादिकनुं उपादान जेमजिन्नजिन्ने तेम निमित्तपणजिन्न अवश्यमा-
ननुं एकवस्तुनीप्रमातुजेदें इष्टानिष्टताढे तिहांपण एकद्रव्यना इष्टानिष्टग्यानं जननश-
क्तिरूपपर्यायजेदकहेवाज ॥ ६ ॥

जोनिमित्तजेदविणग्यानथी ॥ शक्तिसंकल्पविकल्परे ॥ तो
बाह्यवस्तुनालोपथी ॥ नघटेतुजघटपटजल्परे ॥ जिन० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जो योगाचारमतवादि बौद्ध कहेसेजे निमित्तकारणनाजेदविनाज वासना-

विशेषजनितज्ञानस्वभावावधी शोकप्रमोदादिक संकल्पविकल्पहोचये तो घटपटादिक निमित्तविनाज वासनाविशेषे घटपटाद्याकार ज्ञानहोबुंजोश्ये तेषी बाह्यवस्तु सर्व-लोपाए अनेनिःकारण तत्तदाकारज्ञानपण संजवेनही अंतरबहिराकारविरोधे बाह्या-कार मिथ्याकहिये तोचित्रवस्तुविषय नीलपीताद्याकार ज्ञानपण मिथ्या थयीजाय त-थासुखाद्याकार नीलाद्याकारपण विरुद्धथाय तेषीसर्व शून्यज्ञानवादि माध्यमिकबौ-द्धनो मतआवीजाय उक्तंच किंस्यात्साचिन्नतैः कस्यांनस्यात्तस्यामतावपि ॥ यदीदंस्व-यमर्थानां रोचतेतत्रकोवयं ॥ १ ॥ तेशून्यवादपण प्रमाणसिध्यसिद्धि व्याहृतये तेमाटे सर्वनयशुद्धस्याद्वादज वीतरागप्रणीत आदरवो ॥ ७ ॥

घटनाशमुकुटउतपत्तिनो ॥ घटएकजरूपेदेतरे ॥ एकांत
जेदनीवासना ॥ नैयायिकपणकेमदेतरे ॥ जिन० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ एमशोकादि कार्यत्रयनेजेदे उत्पादव्ययधौव्य एत्रणलक्षण वस्तुमांसाध्या पण तेअविजक्तये द्रव्यपणेअचिन्नते अतएव हेमघटनाशाचिन्न हेममुकुटोत्पत्तिनेविषे हेमघटावय विजागादिकहेतुते अतएवच महापटनाशाचिन्न खंडपटोत्पत्तिप्रतिपेकादि तंतुसंयोगापमहेतुते खंरुपटे महापटनाशने हेतुताकद्विये तोमहागौरवथाय एमजा-णतो एलाघवप्रियनैयायिक नाशोत्पत्तिना एकांतजेदनीवासना केमदीयेते तेहनुमतये जे कल्पनागौरवयत्र तंपदंनसहामहे ॥ कल्पनालाघवयत्र तंपदंतुसहामहे ॥ ८ ॥

दुग्धव्रतदधीजिमेनही ॥ नवीदूधदधीव्रतखायरे ॥ नवीदोइ

अगोरसव्रतजिमे ॥ तेणेतियलक्षणजगथायरे ॥ जिन० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जेदधिद्रव्यते दुग्धद्रव्यनही केमके जेहनेदूधनुंव्रततेएटखेदूधजजिमबुं ए-हवीप्रतिज्ञारूपते तो तेदहीजिमेनही माटे दूधपरिणामतेहिजदधि एमजोअजेदक-हिये तोदधिजिमतां दुग्धव्रतजंगथवोनजोश्ये एमाटे जे दूध तेदधिद्रव्यनही अने जोपरिणामीते माटे अजेदकहिये तो दूधजिमतां दधिव्रतजंग नथवोजोश्येअने जेहने दधिखावानुंव्रततेतेपण दूधजिमतोनथी तथाअगोरसजजिमबुं एहवोव्रतवंत होय ते दूध तथादहीवेहुजिमेनहीएमगोरसपणे बेनेअजेदते इहांदधिपणे उत्पत्तिअने दुग्ध-पणेनाशतथागोरसध्रुवपणोप्रत्यक्षसिद्धते एहष्टांते सर्वजगद्वृत्तिजावने लक्षणत्रययुक्त-पणुं कहेवुं २॥१॥ जे अन्वयिरूप अनेव्यतिरेकरूप द्रव्यपर्यायथी सिद्धांत अविरोधेसर्वत्र अवतारीने त्रणलक्षणकहेवा केटलाएकजाव व्यतिरेकीज अने केटलाएकजावअन्व-यीज एरीतेंजे दर्शनीकहेते तिहांअनेराजावस्याद्वादव्युत्पत्तीये देखाडवा बीजुंवस्तुनी

सत्ता त्रणलक्षणरूपजणे उत्पादव्यय ध्रुव्ययुक्तं सदितितत्वार्थ वचनात् तोसत्ताप्रत्यक्ष-
तेहजत्रिलक्षणसाक्षात्ते तथारूपे सद्रव्यवहार साध्यश्रुमानादिकप्रमाणश्रुसरियेठैयें

उत्पन्नघटेंनिजध्वन्या ॥ उत्पत्तिनाशकेमहोयरे ॥ सुणध्रु

वतामांपद्देलोजलिया ॥ ठेअनुगमशक्तिदोयरे ॥ जिन० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेयावत्काल एकेकवस्तुमां त्रिणत्रिणलक्षणादिक केवीरीतेंहोय तेनिर-
धारेते उत्पत्तिथयीठेजेहनी एहवोजेघट तेनेविषे द्वितीयादिलक्षण स्वद्रव्यसंबंध रू-
पोत्तरपर्यायोत्पत्ति तेहिजपूर्वपर्यायिनाश तेतुमेपूर्वैथाप्योते एहवोशिव्येंप्रश्नपुढ्यो तेवारें
गुरुकहेते प्रथमक्षणेथयाजे उत्पत्तिनाश ते ध्रुवतामांजळ्या अने अनुगमके० एकता
तेशकिसदांहे अठतेपण आद्यक्षणे उपलक्षणेथयीने आगलक्षणे द्रव्यरूपतत्संबंध
कहियें जेम उत्पन्नोघटः नष्टोघटः सर्वप्रयोगात् इदानींउत्पन्ननष्टः एमकहियें तेवारें
यत्तत्क्षणविशिष्टता उत्पत्तिनाशनेजाणियें तेद्वितीयादिकक्षणेनशी तेमाटे द्वितीयादि
क्षणे इदानींउत्पन्न इत्यादिप्रयोगनथाय घटके० इहांद्रव्यार्थदेशें मृदुद्रव्यखेनुं जेमाटे
उत्पत्तिनाशधरतां सामान्यरूपेंकहियें तत्प्रतियोगिता तेविशेषरूपेंकहियें ॥ १० ॥

उत्पत्तिनाशनेअनुगमें ॥ जूतादिकप्रत्ययजानरे ॥ पर्याया

रथथीसविघटें ॥ तेमानेसमयप्रमाणरे ॥ जिन० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ निश्चैनयशी कज्जमाणेकडे एवचनश्रुसरीने उत्पद्यमानते उत्पन्नएमक-
हियें पणव्यवहारनयशी उत्पद्यते उत्पन्नं उत्पस्यतेनश्यतिनष्टंइत्यति एविजक्त काल
त्रयप्रयोगते तेप्रतिक्षण पर्यायोत्पत्तिनाशनयवादी जे ऋजुसूत्रनय तेणेअनुगृहीत जे
व्यवहारनयते लेइनेकहियें केमके ऋजुसूत्रनय समयप्रमाण वस्तुमानेठे तिहां जेप-
र्यायना वर्त्तमान उत्पत्तिनाश विवक्षीयें तेलेइने उत्पद्यते नश्यतिकहियें अने अतीत-
लेइ उत्पन्नोनष्टः एमकहियें वल्ली अनागतनेलेइ उत्पत्त्यतेनश्यति एमकहियें व्यव-
स्थासर्वस्याल्लब्धप्रयोगेंसंजचे ॥ ११ ॥

जोतुजउत्पत्तिविशिष्टनो ॥ व्यवहारनाशनोइष्टरे ॥ व्यवहारें

उत्पत्तिआदरो ॥ तोपद्देलोजअबतिविशिष्टरे ॥ जिन० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जो उत्पत्तिधारारूप नाशनेविषे जूतादिकप्रत्ययनकहियें अने नशधातु-
नोअर्थ नाश ने उत्पत्ति एबेलेइ तदुत्पत्तिकालत्रयनो अन्वयसंजवतो कहियें एरीतें
कहेतां नश्यसमयें नष्टःप्रयोगनहोय केमके तेकार्लेनाशोत्पत्तिनुं अतीतत्वनशी एम
व्यवहारनोजो समर्थनकरोठो तोव्यवहारें उत्पत्तिक्षणसंबंध मात्रकहो तिहांप्रागजा-

वध्वंसनाकालजावथी कालत्रयनोऽन्वय समर्थनकरो अनेजोऽमविचारसोजेघटने वर्त्तमानत्वादिकें जेमघटवर्त्तमानत्वादि व्यवहारनहोय अने पटधर्मवर्त्तमानत्वादिकें पटवर्त्तमानत्वादिकव्यवहारनहोय तेमनाशोत्पत्ति वर्त्तमानत्वादिकें नाशवर्त्तमानत्वादि व्यवहारनहोय तोक्रियानिष्ठा परिणामरूप वर्त्तमानत्वने अतीतत्वलेइ नश्यतिनष्टः उत्पद्यतेउत्पन्नः एविजक्ति व्यवहारसमर्थन करो अतएव क्रियाकाल निष्ठाकालयौगपथ्य विवक्षायें उत्पद्यमानं उत्पन्नं विगड्ढिगतं एसिद्धांतिक प्रयोगसंज्ञवे अनेपरमतें इदानीं ध्वस्तोघटः एआद्यक्षणे व्यवहारसर्वथा घटेनही पण अमारेनयजेदेसंज्ञवे उक्तंच संमतौ स्वाधिकरणक्षणत्वव्यापकस्वाधिकरणक्षणध्वंसाधिकरणताकत्वं अनुत्पन्नं ॥ उप्पज्जमाणकालं उप्पणंति विगयंविगड्ढंतं॥जेदवियपन्नवंतो तिकालविसयंविसेसेइ ॥१॥

उत्पत्तिनहीजोआगलें ॥ तोअनुत्पन्नतेथायरे ॥ जिमनाश
विनाअविनष्टे ॥ पहेलातुजकेमसुहायरे ॥ जिन० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ आगलेंके० द्वितीयादिकक्षणेजो उत्पत्तिनही तोघटादिक द्वितीयादिकक्षणे अनुत्पन्नथाय जेमध्वंससथयापहेला नाशविना अविनष्टकहियेंठैयें तोएतर्कतुजने केमसुहातुंनथी तेमाटेप्रतिक्षणोत्पाद नाशपरिणामद्वारें मानवा द्रव्यार्थेदेशेंद्वितीयादिकक्षणे जोउत्पत्ति व्यवहारकहियें तोनाशव्यवहारपण होवोजोइयें तथाक्षणांतरजावें द्वितीयादिकक्षणे उत्पत्ति पामीजोइयें जोअकक्षित अनुत्पन्नता होयनही तोपणप्रतिक्षणे उत्पत्तिविना परमार्थथी अनुत्पन्नताथवी जोइयें ॥ १३ ॥

एणेजावेंजासिउं ॥ संमतिमांहेएजावरे ॥ संघयणादिक
जवजावथी ॥ सीजंताकेवलजायरे ॥ जिन० ॥ १४ ॥
तेसिद्धपणेवलीउपजे ॥ केवलजावेंतेदरे ॥ व्ययउत्पत्ति
अनुगमथीसदा ॥ शिवमांतियलक्षणएहरे ॥ जिन० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ एमपरिणामथी सर्वद्रव्यने त्रिलक्षणयोग समर्थिउं एजअजिप्रायें संमति ग्रंथमां एजावजाव्योडे जेसंघयणादिक जवजावथीसीजतां मोक्षसमयें केवलज्ञानजाय जवस्थ केवलज्ञानपर्यायें नाशथाय एअर्थतोसिरूपणे सिरूकेवलज्ञानपणे उपजे तेहीजकेवलज्ञानपणे जावेंते ध्रुवते एमोक्षगमनसमयजे व्ययउत्पत्तिथया तत्परिणतसिरूद्रव्यानुगमथी शिवमां मोक्षमां ब्रणलक्षणहोय जेसंघयणाईया जवठकेवल विसेषज्जाया ॥ तेसिद्धमाणसमए णहोइविगयंतउहोइ ॥ १ ॥ सद्धत्तणेणयपुणो उप्पणोएसअठपज्जाउं केवलजावंतुपकुञ्ज केवलंदाइअमुत्ते ॥ २ ॥ एजावलेइने केवलनाणेडुवि-

હેપન્નતે જવઢકેવલનાળેય સિદ્ધકેવલનાળેય ઇત્યાદિસૂત્રે ઉપદેશઠે ઇત્રણલક્ષણ સ્થૂ-
લવ્યવહારનય સિદ્ધનેઆવ્યું પણસૂક્ષ્મનયનાવ્યું કેમકે સૂક્ષ્મક્રજુસૂત્રાદિકનય તેસમ
યસમયપ્રતે ઉત્પાદવ્યયમાનેઠે તેલેઈને તથા દ્રવ્યાર્થદિશનો અનુગમલેઈને જેસિદ્ધકે-
વલજ્ઞાનમાં ત્રૈલક્ષણકહિયે તેજસૂક્ષ્મકહેવાય એમવિચારીને પદ્ધાંતરકહેઠે ॥૧૪॥૧૫॥

જેજ્ઞેયાકારેપરિણમે ॥ જ્ઞાનાદિકનિજપર્યાયરે ॥ વ્યતિરેકે

તેથીસિદ્ધને ॥ તિયલક્ષણફમપણઆયરે ॥ જિન૦ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ ॥ જેજ્ઞાનાદિકકે૦ કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શન તેપોતાનાપર્યાયે જ્ઞેયાકારેકે૦ વર્ત-
માનાદિક વિષયાકારે પરિણમે વ્યતિરેકેકે૦ પ્રતિક્ષણેઅન્યોન્યપણે સિદ્ધનેપરિણમે
તેથીપણત્રણલક્ષણથાય તેઆવીરીતેજે પ્રથમાદિસમયે વર્તમાનાકારઠે તેહનો દ્વિતી-
યાદિક્ષણેનાશ અતીતાકારેઉત્પાદઆકારેજાવે અનેકેવલજ્ઞાન કેવલદર્શનજાવે અથવા
કેવલમાત્રજાવે ધ્રુવઠે એમજાવના કરવી ॥ ૧૬ ॥

ફમજેપર્યાયેપરિણમે ॥ ક્ષણસંબંધેપણજાવરે ॥ તેથીતિય

લક્ષણસંજવે ॥ નહીતોતેથાયઅજાવરે ॥ જિન૦ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ ॥ એમજેજ્ઞેય દશ્યાકારસંબંધે કેવલનેત્રૈલક્ષણ કહ્યું હવેનિરાકારજે સમ્યક્-
વીર્યાદિકજાવ તેને તથા સિદ્ધાદિક શુરુદ્રવ્યને કાલનાસંબંધથી ત્રૈલક્ષણદેલાઢેઠે
એમજેજાવ ક્ષણસંબંધેપણ પર્યાયથીપરિણમે એપ્રથમપદાર્થઃ તેથીત્રણલક્ષણ સંજવે જેમ
દ્વિતીયક્ષણેજાવ અને આલક્ષણે સંબંધપરિણામે નાશપામ્યો અનેદ્વિતીયક્ષણે સંબંધ-
પરિણામે ઉપનો વહીક્ષણસંબંધમાત્રે ધ્રુવઠે તેકાલસંબંધથી ત્રણલક્ષણસંજવે નહીતો
તેવસ્તુનો અજાવથયીજાય ઉત્પાદવ્યય ધ્રુવયોગ્યજ જાવલક્ષણઠે અનેતેરહિત જે શ-
શવિષાણાદિક તેઅજાવરૂપઠે ॥ ૧૭ ॥

નિજપરપર્યાયેએકદા ॥ બહુસંબંધેબહુરૂપરે ॥ ઉત્પત્તિનાશ

એમસંજવે ॥ નિયમેતિદ્વાંધ્રોવ્યસરૂપરે ॥ જિન૦ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ એમપોતાનાપર્યાયે જીવ તથાપુજ્જલને અનેપરપર્યાયે આકાશ અનેધર્માસ્તિ-
કાય અધર્માસ્તિકાયએત્રણદ્રવ્યને એકકાલે બહુકે૦ ઘણાસંબંધે બહુપ્રકારે ઉત્પત્તિ ના-
શસંજવે જેટલાસ્વપર્યાય તેટલા ઉત્પત્તિનાશહોય તેથી તિદ્વાંધ્રોવ્યસ્વરૂપપણ તેટલા
નિરધારઠે પૂર્વાપરપર્યાયનુગતઆધારાંશતાવન્માત્રહોય તેવતિ અત્રસંમતિગાથા એગસમ-
યંમીએગ દવિયસ્સવહુઆવિહોંતિહ ॥ ઉપ્યાયસમાવિગમા ઠિઈયઠસ્સગ્ગોણિયમા ॥૧૮॥

દ્વિવિધપ્રયોગજવીસસા ॥ ઉત્પાદપ્રથમઅવિશુદ્ધરે ॥ તેનિયમે

સમુદયવાદનો ॥ યતનેસંયોગજસિદ્ધરે ॥ જિન૦ ॥ ૧૯ ॥

अर्थ ॥ उत्पादद्विविधके० बेप्रकारेंते एकप्रयोगज बीजोवीससाके० स्वप्नावजनित तेमांपहेलो उत्पादते व्यवहारनोते तेमाटेअविशुद्धकहियें तेनिऊर समुदयवादनो तथायत्नेकरी अवयवसंयोगें सिद्धकहियें अत्रसंमतिगथा ॥ उष्णार्तुविश्वयो पलं-
गजणीर्तुअवीससाचेव ॥ तद्वयपलंगजणीर्तु ॥ समुदयवार्तुअपरिसुद्धो ॥ १९ ॥

सहजेंथायतेवीससा ॥ समुदयएकत्वप्रकारे ॥ समुदय
अचेतनखंधनो ॥ वलीसचित्तमिसनिरधाररे ॥ जिन० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ जनेजे सहजें यत्नविनाउत्पादथाय तेविश्रसा उत्पादकहियें तेएकसमुद-
यजनित अनेबीजोएकत्विक उक्तंच साहाविर्तुविसमुदय कर्तव्यगतिर्तुद्वोद्धाहिं ॥
जेसमुदयजनित विश्रसाउत्पाद तेअचेतनस्कंध अत्रादिकनो तथासचित्तमिश्रशरीर-
वर्णादिकनो निरधारजाणवो ॥ २० ॥

संयोगविनाएकत्वनो ॥ तेद्रव्यविजागेंसिधरे ॥ जिमखंध
विजागेंअणुपणुं ॥ वलीकर्मविजागेंसिधरे ॥ जिन० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ संयोगविनाजे विश्रसाउत्पाद तेएकत्विकजाणवो तेद्रव्यविजागें सिद्धके०
उत्पन्नजाणवो जेमद्विप्रदेशादिक स्कंधविजागें अणुपणुंके० परमाणुद्रव्यनो उत्पाद
थाय तथाजेमजीवने कर्मविजागें सिद्धपर्यायनो उत्पादथाय अनेअवयवनासंयोगेंज द्र-
व्यनीउत्पत्तिहोय पणविजागेंनहोय एहुंजे नैयायिकादिक कहेते तेनेमते एकत्वादि-
विजागें खंरुपटोत्पत्तिकेमघटेप्रतिबंधकालजावसहित अवस्थित अवयवनासंयोगने हे-
तुताकटपतां महागौरवहोय तेमाटेकिहांएकसंयोग किहांएकविजागें द्रव्योत्पादकमा-
नवो तोविजागज परमाणुउत्पादपणे एपणअर्थसिद्धथयो एसंमतिमांसूचवुंते तडुक्तं
द्वंदंतरसंयोगाहि केइदवियस्सर्वितिउप्यायं ॥ उप्पायप्याकुशलाविजागजायणइत्थंति॥१॥
अणुएहिंदेवैआ रूतेतिअणुअंतिववएसो ॥ ततोअपुणविजतो अणुत्तिजार्तुअणुहोइ ॥

विणखंधहेतुसंयोगजे ॥ परसंयोगेंउत्पादरे ॥ वलीजेक्षिण
क्षिणपर्यायथी ॥ तेएकत्वजअविवादरे ॥ जिन० ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ जेमपरमाणुनो उत्पादएकत्वजते तेमजजेनासंयोगें बंधनीपजेनही एहुवो
जे धर्मास्तिकायादिकनो जीवपुज्लादिकना संयोग तद्वारें जेसंयुक्तें द्रव्योत्पादअसं-
युक्ता अवस्थाविनाशपूर्वक तथाऊजुसूत्रनयाजिमतजे क्षणिक पर्याय तेप्रथमद्वितीय-
समयादि द्रव्यव्यवहारहेतुतद्वारें जेउत्पाद तेसर्वएकत्वउत्पाद अविवादपणेजाणवो
इहांकोइविवादनथी ॥ २२ ॥

परप्रत्ययधर्मादिकतणो ॥ नियमेजांज्योत्पादरे ॥ निजप्रत्यय
पणतेदिजकहो ॥ जाणीअंतरंगनयवादरे ॥ जिन० ॥ २३ ॥

अर्थ ॥ धर्मास्तिकायादिकनो उत्पाद ते नियमपरप्रत्यय स्वोपष्टयगत्यादिपरि-
णत जीवपुत्रलादिकना निमित्तैजजाब्युठे तेउजयजनित तथाएकजनितपणहोय ते
माटेतेने निजप्रत्ययपणेकहो अंतरनयवाद के० निश्चैव्यवहारजाणीने एअर्थ आगा-
साइअणंति न्हंपरपच्चठनियमा एसंसमतिनीगाथामध्ये अकारप्रश्लेषे बीजोअर्थ वृत्तिकारें
कखोठे तेअनुसरीने लख्योठे ॥ २३ ॥

द्विविधनाशपणजाणीये ॥ एकरूपांतरपरिणामरे ॥ अर्थांतर
गमनजावनगमनवली ॥ बीजोप्रकारअजिरामरे ॥ जिन० ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ परिणामोह्यार्थांतरगमननचसर्वथाव्यवस्थानं ॥ नचसर्वथाविनाशः परिणाम-
मस्तद्विदामिष्टः ॥ सत्पर्यायेणविनाशः प्रादुर्भावोसताचपर्ययतः ॥ इव्याणांपरिणामः प्रो-
क्तः खलुपर्यवनयस्य एवचन संमति तथाप्रज्ञापनावृत्तिमां कखुंठे कथंचित्सतरूपांतर
पामे पणसर्वथाविणसेनही तेइव्यार्थकनयनो परिणामकह्यो पूर्वसत्पर्यायेविणसेअने
उत्तर असत्पर्यायेउपजे तेपयायार्थिकनयनो परिणामकह्यो एअजिप्रार्येजोतां एकरू-
पांतरपरिणाम विनाशअनेएकअर्थांतरगमनविनाशपरीतैविनाशना बेजेदजाणवा॥२४॥

अंधारानेउद्योतता ॥ रूपांतरनोपरिणामरे ॥ अणुनेअणु

अंतरसंक्रमे ॥ अर्थांतरगतिनोठामरे ॥ जिन० ॥ २५ ॥

अर्थ ॥ तिद्वाअंधारो अनेउद्योतता तेअवस्थित इव्यनो रूपांतरपरिणामें रूपना-
शजाणवो अने अणुके० परमाणु तेजेवारेंअणुअंतरसंक्रमे तेवारें द्विप्रदेशादिकजाव
थायठे तिद्वापरमाणुपर्यायमूलगोटल्यो अनेस्कंधपर्यायउपनो तेणेकरीने अर्थांतरगति
रूप नाशनो ठामजाणवो ॥ २५ ॥

अणुनेढेयद्यपिखंधता ॥ रूपांतरअणुसंबंधरे ॥ संयोग

विजागादिकथकी ॥ तोएणेएजेदप्रबंधरे ॥ जिन० ॥ २६ ॥

अर्थ ॥ यद्यपि अणुनेअणुसंबंधे खंधताठे तेरूपांतर परिणामजठे तोपणसंयोगवि-
जागादिकरूपें इव्यविनाश द्विविधनुंजठे एउपलक्षणजाणवुं केमके इव्योत्पादविजा-
गेंज जेमपर्यायोत्पादविजागथाय तेमइव्यनाशविजागेंज पर्यायनाशविजागहोय तेस-
मुदयविजाग अनेअर्थांतरगमन एवेप्रकार व्यवहारियें पहेलोतंतुपर्यंत पटनाश अने
बीजोघटोत्पत्तियें सृष्टिपिंडादिकनो नाश उक्तंचसमतौ विगमस्सविएसविहा समुदय-
जाणीयमिसोउडुविअण्यो ॥ समुदयविजागमित्तं अढंतरजावगमणंच ॥ १ ॥ २६ ॥

ध्रुवभावध्रुवरूपः त्रिनो ॥ पर्यायसमयअनुसारे ॥ संग्रहनो
तेद्वित्रिकालनो ॥ निजद्रव्यजातिनिरधाररे ॥ जिन० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ ध्रुवजावपण स्थूलतथासूक्ष्मजेदें बेप्रकारनोठे, तेमां पहेलो स्थूलते कजुसू-
त्रनयने अनुसारे मनुष्यादिकपर्याय समयप्रमाणजाणवो, अनेबीजो सूक्ष्मते संग्रहनय-
नेसम्मत तेत्रिकालव्यापकजाणवो पणजीवपुद्गलादिक निजद्रव्यजातीते जेमआत्मद्र-
व्यें गुणपर्यायनुं आत्मद्रव्यानुगमजध्रौव्य तेसामान्याधिकरणत्वे नान्वयानुगमज ध्रौ-
व्य अनेपुद्गलद्रव्यें गुणपर्यायनुं पुद्गलद्रव्यानुगमज ध्रौव्य एमपोतपोतानी जातिर्यें
निरधारजाणवो ॥ १९ ॥

सविअर्थसमयमांजाषिया ॥ एमविधत्रिलक्षणशीखरे ॥ जे
जावेएहनीजावना ॥ तेपावेसुखजशलीखरे ॥ जिन० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ एरीतें समयके० सिद्धांतमां सर्वअर्थविविधप्रकारें त्रिलक्षणके० उत्पादव्य-
यध्रौव्य, तत्शील तत्स्वजावजाव्याडे; माटेजेपुरुषपदार्थमां एत्रणलक्षणस्वजावनी जाव-
नाजावे तेप्राणीविस्ताररुची सम्यक्त्व अवगाहीने अंतरंगसुख अने प्रजाविकपणानो
यश तेनीलीलाप्रतेपामे ॥ २० ॥

॥ ढाल दशमी ॥

आजनहेजोरेदिसेनाहलो ॥ एदेशी ॥

जिन्नअजिन्नतिविहृतियलक्षणो ॥ जाषिउंझममेंअत्थ ॥ जेद
द्रव्यगुणपङ्कवनाहवे ॥ जाषीजेंपरमत्थ ॥ १ ॥ समकित
सुदोरेइणीपरेंआदरो ॥ समकितविणसविधंध ॥ समकेत
विणजेरेहठमारगेंपम्या ॥ तेसविजातिरेअंध ॥ सम० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ एरीते जिन्नतथाअजिन्न अनेत्रिविध त्रीयलक्षणे अहके० एकअर्थ ते एक
पदार्थठे एवुंजेपहेलां बीजाढालमां द्वाररूपेंकहुंहुतुं तेमेंविस्तारीने आगलाढालेंकहुं-
हवेद्रव्यगुणपर्यायनाजे परमार्थजेदठे तेविस्तारीनेचाषुहुं ॥ १ ॥ एरीतें द्रव्यगुणपर्याय
परमार्थविचारीने विस्ताररुची सम्यक्त्वनेआदरो. जोकदाचित् तादृशधारणाशक्तिनहोय
अने एद्रव्यगुणपर्यायनाजे विचार तेनेजजावधीसद्दे, तथाज्ञानवंतनोरागीहोय, तेने-
पणयोग्यतायें द्रव्यसम्यक्त्वहोय एबेप्रकारठे तेसम्यक्त्ववंतनी दानदयादिक तथाथोदी-
क्रिया तेपणसर्वसफलहोय. उक्तंच ॥ विसेकायांदाणाइं आउएयं मिचेवसहलाउं ॥ हुंति-
किरियाउंएआउं विहुजह्नामोक्कफलाउंपराउंअ ॥ १ ॥ मादेसम्यक्त्वविना तेसर्वक्रिया

अंधके० क्लेशरूपजाणवी, अनेसम्यक्त्वविनाजेअगीतार्थ तथाअगीतार्थनिश्रीत खखाजि निवेशे० इउकदाग्रहमार्गे पळ्याढे, तेसर्वजातिअंधसरिखा जाणवा, तेजोरुजुजाणीकरे तोपणजलुनहोय ॥ उक्तंच ॥ सुंदरबुद्धीश्चक्यं बहुअं पिणसुंदरं होइ ॥ माटेड्रव्यगुणपर्यायचेदपरिज्ञानेकरीने सूधूसम्यक्त्वआदरो, एहि तोपदेशे ॥ १ ॥

धर्मअधर्महगगनसमयवली ॥ पुजलजीवजएह ॥ षट्द्रव्य
कह्यारेश्रीजिनशासने ॥ जासनआदिनढेह ॥ सम० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ धर्मेके० धर्मास्तिकाय अनेअधर्मेके० अधर्मास्तिकाय तथागगनके० आकाशस्तिकाय तथासमयके० कालद्रव्य तथाअध्वासमय जेहनुं बीजुंनामढे वलीपुजलके० पुजलास्तिकाय अनेजीवके० जीवास्तिकाय ॥ षट्द्रव्यश्रीजिनशासननेविषे कहाढे, जेनोड्रव्यजाति तथापर्यायप्रवाहें आदितथा ठेहके० अंतनशी, एढमध्ये एककालवर्जीने बाकीपांचद्रव्यते अस्तिकायकहियें. अस्तयःप्रदेशास्तैः कायंतेशब्दायंते इतिव्युत्पत्तेः ॥ एरीतेंप्रदेशनोसंबंधे, माटेअस्तिकायकहियें. अनेकालद्रव्यने प्रदेशसंघातनशीमाटे अस्तिकायनकहियें, केमके जे एकसमयते बीजासमयने मिळेनहीमाटे. एमबीजापण धर्माधर्माकाशाद्येकैकमतःपरंत्रिकमनंतंकालंविनास्तिकाया जीवमृतेचाप्यकर्तृणि इत्यादिकसाधर्म्य वैधर्म्यप्रशमश्यादिक महाग्रंथशी जाणवुं ॥ ३ ॥

गतिपरिणामीरेपुजलजीवने ॥ ऋषनेजलजेमहोय ॥ तासअ
पेद्दारेकारणलोकमां ॥ धरमद्रव्येढेरेसोय ॥ सम० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ तेमांप्रथम धर्मास्तिकायद्रव्यनुं लक्षणकहेढे. गतिपरिणामीजे पुजल तथा जीवद्रव्य ते लोकके० चतुर्दशरज्वात्मक आकाशखंडतेमांढे तेनुंजेअपेक्षाकारण परिणामव्यापाररहित अधिकरणरूप उदासीनताकारण जेमगगनादि क्रियापरिणत ऋषके० मत्स्यतेनेजेम जलअपेक्षाकारणढे तेहनीपरेंअपेक्षाकारणते धर्मास्तिकाय द्रव्य जाणवुं, स्थलेऋषक्रिया व्याकुलतयाचेष्टाहे त्विष्ठाजावादेवनजवति ननुजलाजावादिति गत्यपेक्षाकारणेमानाजाव इतिचेन्न ॥ अन्वयव्यतिरेकान्यांलोकसिद्धव्यवहारादेवतक्रेतु सिद्धेरन्यथात्यकारणेनेतराखिलकारणान्यथासिद्धिप्रसंगादितिदिग् ॥ ४ ॥

थितिपरिणामीरेपुजलजीवनी ॥ थितिनोहेतुअधर्म ॥ सवि
साधारणगतिथतिहेतुता ॥ दोयद्रव्यनोरेधर्म ॥ सम० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेअधर्मास्तिकायद्रव्यनुं लक्षणकहेढे. तेस्थितिपरिणामीजेपुजल तथाजीवद्रव्य तेहनीस्थितिनोहेतुके० अपेक्षाकारणजेद्रव्य तेअधर्मास्तिकायजाणवुं. गतिस्थि-

तिपरिणत सर्वद्रव्यजुंजे एकद्रव्यलाघवे कारणसिद्धहोय तेष्वेद्रव्यजाणवा, तेथी ज खादिगत्यपेक्षाकारण जलादिद्रव्यनेविषे धर्मास्तिकायादिक द्रव्यलक्षणनी अति व्या-
सिनहोय एमगतितथास्थितिना हेतुतानोधर्म सर्वसाधारणपणें बेहुद्रव्यनोढे ॥ ५ ॥

सहेजजुध्वगतिगामीमुक्तने ॥ विनाधर्मप्रतिबंध ॥ गगनेअ-
नंतरेकहीयेंनविटले ॥ फिरवारसनोरेबंध ॥ सम० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ ह्वेधर्मास्तिकायनेविषे प्रमाणकहेढे. जोगतिनेविषे धर्मास्तिकायनो प्रति
बंधके० नियमनहोय तोसहज ऊर्ध्वगतिगामीजे मुक्तके० सिद्धजीव तेएकसमयें लोका-
अंजाय. एह्वेस्वजावें अनंतगगनेजता हजीखगें फिरवानारसनो बंधटलेनही, केमके अ
नंतालोकाकाशप्रमाणें एक अलोकाकाशढे, तेमांलोकाकाशने गतिहेतुपणुंढे, तेथीअलो
कमां सिद्धगतिनहोयएमतो कबुंजायनही, पणधर्मास्तिकायविना लोकाकाशव्यवस्थाज-
नहोय धर्मास्तिकायविशिष्टाकाशएवहि लोकाकाशस्तस्यच गतिहेतुत्वेघटादावपि दंरुवि-
शिष्टाकाशसत्वेनैवहेतुतास्यादितिनकिंचिदेतत् बीजुंअन्यस्वजावपणे कल्पितआकाशने
स्वजावांतर कल्पनाते अयुक्तढे ॥ माटेगतिनिबंधप्रमुख धर्मास्तिकाद्रव्य अवश्यमानजुं

जोथितिहेतुअधर्मनजाषीये ॥ तोनित्यथितिकोइठाण ? ॥ गतिवि
णहोवेरेपुजलजंतुनी ॥ संजाखोजिनवाण ॥ सम० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ ह्वे अधर्मास्तिकायनेविषे प्रमाणदेखाढेढे. जोसर्वजीवपुजलने साधारण
थितिहेतुत्व अधर्मास्तिकायद्रव्य नकहियेंतो किंतुधर्मास्तिकायाजावप्रयुक्त गत्यजा-
वे आलोकेस्थित्यजाव एमकहियेंतो अलोकाकाशें कोइकस्याने गतिविना पुजलजी-
वद्रव्यनी नित्यस्थितिपामिजोइयें. बीजुंगतिस्थिति स्वतंत्र पर्यायरूपढे, जेमगुरुत्व ल-
घुत्व एकने एकाजावरूप कहेतां विशेषग्राहक प्रमाणनथी, तेमाटेकार्यजेदें अपेक्षाका-
रण द्रव्यजेद अवश्यमानवो. धर्मास्तिकायाजावप्रयुक्तगत्यजावें स्थित्यजावकही, अधर्मा-
स्तिकाये अपलपियें, तो अधर्मास्तिकायाजावप्रयुक्त स्थित्यजावेगत्यजावकही धर्मास्ति-
कायनोपण अपलापथाय, जेमनिरंतर गतिस्वजावें द्रव्यनकहेवोजोइयें तोनिरंतर स्थि-
तिस्वजावेंपण केमकहीयें ? तेमाटेथ्रीजिनवाणीनो परमार्थ सांजळीने धर्मास्तिकाय
अधर्मास्तिकाय एवेद्रव्य असंकीर्णस्वजावेमानवा ॥ ७ ॥

सर्वद्रव्यनेरेजेदीयेसर्वदा ॥ साधारणअवकाश ॥ लोक

अलोकप्रकारेजाषिउं ॥ तेहद्रव्यआकाश ॥ सम० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ ह्वे आकाशद्रव्यजुं लक्षणकहेढे. सर्वद्रव्यनेजे सर्वदासाधारण अवकाश-

आपे तेअनुगत एकआकाशस्तिकाय सर्वाधारकहिये, इहपद्मीतेहपद्मी इत्यादिव्यव-
हारयदेशजेदेहोय तदेशीअनुगतआकाशज पर्यवसन्नहोय, तदेशोध्वंजागावद्विन्नमूर्त्ताजा-
वादिनातद्व्यवहारोपपत्तिरिति वर्द्धमानाद्युक्तं॥ नानवद्यतस्याजावादिनिष्ठत्वेनानुचूयमा-
नद्रव्याधारांशापलापप्रसंगात्तावत्प्रतिसंधानेपि लोकव्यवहारेणाकाशदेशप्रतिसंधेयो-
क्तव्यवहाराच्च ॥ एमआकाश लोकोलोकजेदे द्विविधजाण्युंते. यतःसूत्रं दुविहेआगा-
सेपन्नते,लोआगासेय अलोआगासेय ॥ ७ ॥

धर्मादिकसुरेसंयुतलोकबे ॥ तासवियोगअलोक ॥ तेनिर

वधिबेरेअवधिअजावने ॥ वलगीलागेरेफोक ॥ सम० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ धर्मास्तिकायादिकथी संयुक्त जेआकाश तेलोकाकाशबे, अनेते धर्मास्ति-
कायादिकनो जिहांवियोगबे तेअलोकाकाशकहियें. तेअलोकाकाश निरवधिबे, एटले
तेह्नुबेह्नुनथी. कोइएमकदेशेके जेमलोकनेपार्शे अलोकनोबेह्नुबे, तेमआगलपणह्नु-
तेह्नुनेकहियेंजे, लोकतोजावरूपबे. ! तेमांतोअवधिबटेबे, पणआगल अलोकमां केवलअ-
जावबे. माटेतिहां अलोकावधिपणुंकेमघटे ? शशशृंगकोणनो अवधिहोय ? अनेजोजाव-
रूप आत्मानानियेंतो तेअन्यद्रव्यरूपनथी. आकाशदेशस्वरूपनेतो तदंतपणुंकहेतां व-
दतोव्याघातहोय माटेअलोकाकाश अनंतुंजाणुं ॥ ९ ॥

वत्तणलक्षणसर्वद्रव्यहतणो ॥ पद्मवद्रव्यनकाल ॥ द्रव्यअ

नंतनरिद्रव्यअजेदथी ॥ उत्तराध्ययनेरेजाल ॥ सम० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ ह्वेकालद्रव्यने लक्षणेकरीकहेबे. जेकालते परमार्थथीद्रव्यनथी, तोशुंसर्व-
द्रव्यनो वर्त्तनालक्षण पर्यायजबे ! तेपर्यायनेविषे अनादिकालीन द्रव्योपचारअनुस-
रीने कालद्रव्यकहियें. अतएव पर्यायेंद्रव्यजेदथी अनंतकालद्रव्यजेदनीजाल तेअनीउ-
त्तराध्ययनेबे, तथाचतत्सूत्रं ॥ धम्मोआगासं दवंइक्किमाहियं ॥ अणंताणिय दवाणि
कालोपुग्गलजंतवो ॥ १ ॥ टीकाएतदुपजीव्यान्यत्राप्युक्तं धर्माधर्माकाशाद्येकैकमतः
परंत्रिकमनंतमिति ॥ तेमाटे जीव अजीवद्रव्यजेअनंतबे, तेह्नीवर्त्तनापर्यायजणीज का-
लद्रव्य सूत्रनेविषे अनंतकहाजाणवा ॥ १० ॥

जीवअजीवजसमयेंतेकहुं ॥ तेणेकेमजुदोरेतेह ? ॥ एकवखा

णेरेआचारयइस्युं ॥ धरतांशुजमतिरेह ॥ सम० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ कंठथीपणसूत्रें जीवाजीवथी अजिन्न कालकहोबे, तेदेखावेबे. समयकेसूत्रें
जराखेतैकालने जीव तथाअजीवरूपजकहोबे. तेकारणे कालने जुदोके निन्नद्रव्यरूप केम
कहियें तथाचोक्तं जीवाजिगमादिसूत्रे किमयंजंतैकालोत्तिष्ठच्चइ गोयमा जीवाचेव-

अजीवाचेवत्ती ॥ एकआचार्यतो सिद्धांतनापाठने अनुसारें शुजमतिनीरेखाधरतां का-
लद्रव्यने एरीतेंखाणेढे ॥ ११ ॥

बीजाजपिरेजोइसचक्रने ॥ चारेंजेथितितास ॥ कालअपे-
दारेकारणद्रव्यढे ॥ षट्नीजगवइजास ॥ सम० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ तथाबीजाआचार्य एमजापेढे जेज्योतिषचक्रनेचारें परत्वापरत्व नवपुराणा-
दिजावस्थितिढे, तेहुनु अपेक्षाकारण मनुष्यलोकमां कालद्रव्यढे. अर्थनेविषे सूर्यक्रि-
योपनायक द्रव्यनुं चारके० फिरवुं तेक्षेत्रप्रमाणज कल्पवुंघटे, माटेएहुंकाळद्रव्यक-
हियें तोज श्रीजगवतीसूत्रमां ॥ कक्षंजंतेदवापन्नत्ता, गोयमा, ढविहादवपन्नत्ता धम्मढी-
काए जाव अस्मासमए ॥ एवचनढे तोतेनुंनिरुपचरितज व्याख्यानघटे अनेकालद्रव्यवर्त्त-
नापर्यायने साधारणपेक्षा द्रव्यनकहियेंतो गतिस्थित्यवगाहनासाधारणपेक्षा कारण-
पणे धर्माधर्माकाशास्तिकाय सिद्धयया तिहांपण अनाश्वासआवे माटेएअर्थयुक्तिप्रा-
प्तढे तेथीकेवलआज्ञायें ग्राह्यकहुं पणतेथीकेमसंतोषधराय ? ॥ १२ ॥

धर्मसंग्रहणीरिएदोयमतकह्या ॥ तत्त्वार्थमरिजाण ॥ अनपे-
क्षितद्रव्यार्थिकनयमतें ॥ बीजुंतासवखाण ॥ सम० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ एवेमत धर्मसंग्रहणीग्रंथमां श्रीहरिजडसूरियें कह्याढे, तथाचतज्ञाथा ॥
जंवत्तणांशूवो कालोदवस्सचेवपज्जाउ ॥ सोचेवतत्तोधम्मो कालस्सवजस्सजोवो
एत्ति ॥ १ ॥ तथातत्त्वार्थसुत्रेंपण एवेमतकह्याढे ॥ कालश्चेत्येके इतिवचनात् ॥ बीजुंम
तते तत्त्वार्थनेव्याख्याने, अनपेक्षित, द्रव्यार्थनयनेमतें कहुंढे. स्थूललोकव्यवहार
सिद्ध एकाळद्रव्य अपेक्षारहितजाणवुं. अन्यथा वर्त्तनापेक्षाकारणपणेजोकाळद्रव्य
साधियें, पूर्वापरादि व्यवहारविलक्षण परत्वापरत्वादि नियामकपणे दिग्द्रव्यपणे
सिद्धयया अनेजो ॥ आकाशमवगाढाय तदनन्यादिगन्यथा ॥ तावप्येवमनुढेदात्ताभ्यां
चान्यदुदाहृतं ॥ एसिद्धसेनदिवाकरकृतनिश्चयछात्रिंशिकार्थविचारी ने आकाशथीय
दि कार्यसिद्धहोय, एममानीयेंतोकाळद्रव्यकार्यपणेकथंचित्तेहशीज उपपन्नहोय. तस्मा
त्कालश्चेत्येकेइतिसुत्रंअनपेक्षितद्रव्यार्थिकनयें नैवेतिसूक्ष्मदृष्ट्याविजावनीयं ॥ १३ ॥

मंदगतेअ० यावतसंचरे ॥ नहप्रदेशएकेठोर ॥ तेहसमय
नोरेजाजनकालाणुं ॥ इमजापेकोइउर ॥ सम० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवेकालद्रव्यार्थिकारें दिगंबरप्रक्रिया उपन्यासेढे, जेएकनजप्रदेशने ठोर
के० मंदगति अणुके० परमाणुजेटलेंकालें संचरे तेपर्यायनेसमयकहियें. तदनुरूपते

कालपर्यायसमयतुं जेजाजन तेकालाणु कहियें. तेएकेक आकाशप्रदेशें एकेकपरमा-
णु, एमकरतां लोकाकाशप्रदेशप्रमाण कालाणुहोय, परीतें कोइक उर के० जैनाचास
दिगंबरजाषेठे उक्तंचद्रव्यसंग्रहे ॥ रयणाणंरासीइव तेकालाणुअसंसंखदवाणि ॥१४॥

योगशास्त्रनारेअंतरश्लोकमां ॥ एपणमतबेरेइठ ॥ लोक

प्रदेशेरेअणुआजुआ॥मुख्यकालेंतिहांदिछा॥सम०॥१५॥

अर्थ ॥ ते योगशास्त्रना अंतरश्लोकमां एदिगंबरमतपणइष्टे केमके तेश्लोकमां लो-
कप्रदेशें जूजुआ कालनाअणुआ तेनेमुख्यकालकहोते तथाचतत्पाठः ॥ लोकाकाशप्रदेश-
स्था जिज्ञाकालाणवस्तुये ॥ जावानांपरिवर्त्ताये मुख्यकालःसञ्च्यते ॥ १५ ॥

प्रचयऊर्ध्वतारेएहनोसंजवे ॥ पूर्वअपरपर्याय ॥ तिर्यक्

प्रचयघटेनहीखंधनो ॥ विणप्रदेशसमुदाय ॥ सम०॥१६॥

अर्थ ॥ एकालाणुद्रव्यनो ऊर्ध्वताप्रचयसंजवे, जेममृदुद्रव्यने स्थास, कोस, कुसूला-
दि पूर्वापरपर्यायठे, तेमएहने समयावलिप्रमुख पूर्वापरपर्यायठे, पणखंधनोप्रदेश समु-
दाय एकालद्रव्यनेनथी, माटे धर्मास्तिकायादिकनीपरें तिर्यक्प्रचयसंजवेनही. तेतिर्य-
क्प्रचयनथी, तेथीजकालद्रव्यने अस्तिकाय नकहियें. वलीएहने परमाणुपुजलनीपरें
तिर्यक्प्रचय योग्यतापणनथी, माटेउपचारेंद्रव्यठे. तेथीपण कालद्रव्यने अस्तिकाय-
पणुनकहेवाय ॥ १६ ॥

एमअणुगतीनीरेखेइहेतुता ॥ धर्मद्रव्यअणुथाय ॥ साधार

णतारेखेइएकनी ॥ समयखंधपणथाय ॥ सम० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ एदिगंबरपक्ष प्रतिवावेंडुषेठे. एमजोमंदाणुगतिकार्यहेतु पर्यायसमयजा-
जन द्रव्यसमय अणुकल्पियेंतो मंदाणुगतिहेतुतारूप गुणजाजन तेधर्मास्तिकायाणु-
पण सिद्धहोय. एमअधर्मास्तिकायादिक अणुनोपण प्रसंगथाय, अनेजो सर्वसाधारण
गतिहेतुतादिकलेइ धर्मास्तिकायादिक एकस्कंधरूपज द्रव्यकल्पियें, देशप्रदेशनीक-
ल्पना तेइनीव्यवहारानुरोधे पठीकरीएतो सर्वजीवाजीवद्रव्यसाधारणवर्त्तना हेतुतागु-
णलेइने कालद्रव्यपण लोकप्रमाणे एककल्पवोजोइयें, धर्मास्तिकायादिकने अधिकारें
साधारणगति हेतुतागुणस्थितिकल्पकठे अनेकालद्रव्यकल्पकते मंदाणुवर्त्तना हेतुत्वोप-
स्थितिजठे, एकल्पनार्यंतो अजिनिवेशविना बीजुंकोइकारण दिगंबरीयोमांजणातुंनथी

अप्रदेशतारेसूत्रेंअनुसरी ॥ जोअणुकहियेंरेतेइ ॥ तोप
र्यायवचनथीजोडीयें ॥ उपचारेंसवीएइ ॥ सम० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ ह्वेजोएमकहेशोजे सूत्रेकालप्रदेशकह्योढे तेहनेअनुसारें कालाणुकहियें तोसर्वजीवाजीवनापर्यायरूपजकालकह्योढे तेमांविरोधनथी तोद्रव्यकालपण केमकह्योढे माटेकालने द्रव्यत्ववचन तथालोकाकाश प्रदेशप्रमाणअणुवचन एसर्व उपचारेंजोडीयें मुख्यवृत्तियेते पर्यायरूपकालज सूत्रसंमतढे, अतएव ॥ कालश्चेत्येके ॥ इहांएकवचनते सर्वसंमतत्वाचावसुचव्यो ॥ १८ ॥

पर्यायेजेमज्जाप्योद्रव्यनो ॥ संख्यारथउपचार ॥ अप्रदेश
तारेयोजनकारणें ॥ तेमअणुतानोरेसार ॥ सम० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ ह्वे उपचारप्रकारज देखाडेढे ॥ षकेवद्रव्याणि ॥ एसंख्यापूरणनेअर्थें जेमपर्यायरूप कालनेविषे द्रव्यपणानोउपचार जगवत्यादिकनेविषे करियेंढेयें, तेमसूत्रे कालद्रव्यने अप्रदेशताकहियेंढेयें, तथाकालपरमाणुपण कह्याढे, तेयोजननेकारणे लोकाकाशप्रदेशस्थ पुजलाणुनेविषेज, योगशास्त्रनाअंतरश्लोकमां कालाणुनो उपचारकह्योढे, तेजाणवो. मुख्यकालइत्यस्यचानादिकालीनाप्रदेशत्वव्यवहारनियामकोपचारविषयइत्यर्थः ॥ अतएव मनुष्यक्षेत्रमात्रवृत्तिकालद्रव्येववर्णयंतितेषामपिमनुष्यक्षेत्रावद्विन्नाकाशादौकालद्रव्योपचारएवशरणमितिदिङ्मात्रमेतत् ॥ १९ ॥

वर्णगंधरसफासादिकगुणे ॥ लिखियेंपुद्गलजेद ॥ सहज
चेतनारेगुणवलीजाणियें॥जीवअरूपअवेद ॥ सम०॥२०॥

अर्थ ॥ ह्वेपुजल तथाजीवद्रव्य संक्षेपेकहेढे. जेवर्ण, गंध, रस, स्पर्शादिकगुणे पुजलद्रव्यनो अन्यद्रव्यथीजेदलखियें, तेपुजलद्रव्य; अनेजीवद्रव्य— ते सहज चेतनागुणढे तेलक्षणेजसर्व अचेतनद्रव्यथी जिनढे. ते व्यवहारनयथी रूप तथावेदसहितपणेढे अनेनिश्चयनयथी रूपतथावेदरहितढे. उक्तंच ॥ अरसमरुवरसगंध अवल्लचेयणागुणमसहं ॥ जाणअलिंगगहणं जीवमणीदिष्ठसंगणं ॥ १ ॥ २० ॥

एमएज्जाप्यारेसंखेपेंकरी ॥ द्रव्यतणाषट्जेद ॥ विस्तारेतेजा
णिश्रुतथकी ॥ सुजशखहोगतखेद ॥ सम० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ एरीतें द्रव्यनासंक्षेपथी ठजेदज्जाप्याढे. तेविस्तारें श्रुतके० सिद्धांतथकी जाणीने खेदरहितथका प्रवचनदाक्षिणपणानो सुजशके० सुबोध तेपामो ॥ २१ ॥

॥ सोवनगिरिचूषणत्रिसलानंदनए ॥ देशी ॥

॥ ढाळ इग्यारमो ॥

ह्वेजेदगुणनाज्जाषीजे ॥ तिहांअस्तिताकहियेंजी ॥ सद्रूत
तावस्तुताजाति ॥ व्यक्तिरूपतालहियेंजी ॥ द्रव्यजावड

व्यत्वप्रमाणे ॥ परिबेद्यजेरूपजी ॥ प्रमेयत्वआ
णागमसुषीम ॥ अगुरुलघुत्वरूपजी ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेगुणनाजेद सामान्यतंत्रप्रक्रियायें कहियेंतैयें. तिहां १ अस्तित्वगुणतेक
हियें के जेह्थी सद्भूततानो व्यवहारथाय. २ वस्तुत्वगुणतेकहियेंके जेह्थी जातिव्यक्ति
रूपपणुं जाणियें. जेमघटतेहिज सामान्यथी जातिरूपठे अनेविशेषथी तद्भ्यक्तिरू
पठे. अतएव अवग्रहें सामान्यरूप सर्वत्रज्ञासेठे, अपायें विशेषरूप ज्ञासेंठे, पूर्णोपयोगें
संपूर्णवस्तुग्रहणथायठे. तथा ३ अव्यक्तावजे गुणपर्यायाधारताजिव्यंग्यजातिविशेषते
अव्यत्वएजातिरूपठे माटेगुणनहोय एह्वीनैयायिकादिवासनायें आशंका करवीनही,
केमके ॥ सहजुवोगुणाः कमजुवःपर्यायाः ॥ एह्वीजजैनशास्त्रनी व्यवस्थाठे ॥ अव्यत्वंचेजुणः
स्याद्रूपादिवहुत्कर्षापकर्षजागित्यादितितुकुचोद्यमेकत्वादिसंख्यायां परमतेपि व्यजिचा
रेण तथाव्याप्त्यजावादेवनिरसनीयं. ४ प्रमाणेपरिबेद्यजे रूपप्रमाण विषयत्व ते प्रमे-
यत्व गुणकहियें, तेपणकथंचित् अनुगत सर्वसाधारणगुणठे. परंपरासंबंधें प्रमाणत्वज्ञाने-
पण प्रमेयत्व व्यवहारथायठे, तेमाटेजे प्रमेयत्वगुणते स्वरूपथीअनुगतठे ५ अगुरुलघुत्वगु
ण ते सूक्ष्माज्ञाग्राहीठे ॥ सूक्ष्मंजिनोदितंतत्वं हेतुजि नैवहन्यते ॥ आज्ञासिद्धंतुतद्
ग्राह्यं नान्यथावादिनोजिनाः ॥ अगुरुलघुपर्यायाः सूक्ष्मा अवागोचराः ॥ १ ॥

प्रदेशत्वअविजागीपुञ्ज ॥ क्षेत्रज्ञावजेव्यापिर्जजी ॥ चेत
नताअनुभूतिअचेतन ॥ ज्ञावअननुभवथापिर्जजी ॥ मूर
ततारूपादिकसंगति ॥ अमूर्ततातदज्ञावोजी ॥ दशसा
मान्यगुणाप्रत्येकें ॥ आठआठएज्ञावोजी ॥ २ ॥

अर्थ ॥ ६ जेअविजागीपुञ्ज यावत्खेत्रेंरहे तावत्खेत्रव्यापीपणुं तेप्रदेशत्वनामा
ठठोगुणजाणवो. ७ चैतन्यत्वगुण तेआत्मानो अनुभवरूप गुणकहियें जेसुखदुः
खादिचिंतवियें एव्यवहारथायठे, जेह्थीजाति, वृद्ध, जम, कृत, संरोहणादि जीवन
धर्महोयठे ८ एथीविपरीत जेअचेतनत्वगुण तेअजीवमात्रनो गुणठे ९ मूर्ततागुणते
रूपादिक सन्निवेशाजिव्यंग्यपुञ्जअव्यमात्रवृत्तिठे. १० अमूर्ततागुणमूर्तत्वाज्ञावस
मनियतठे ॥ अचेतनत्वामूर्तत्वयोश्चेतनत्वमूर्तत्वाज्ञावरूपत्वान्नगुणत्वमितिनाशंकनीयंअ-
चेतनामूर्तअव्यवृत्तिकार्यजनकतावठेदकत्वेनव्यवहारविशेषनियामकत्वेनचतयोरपि पृ-
थक्गुणत्वात् नञ् पर्थुदासार्थकत्वात् नञ्गर्जपदवाज्यतायाश्चानुष्णाशीतस्पर्श इत्यादौ
व्यजिचारेणपरेणपरेषामप्यज्ञावत्वानियामकत्वाज्ञावांतरमज्ञावोदिकयाचित्तु व्यपेक्षये

तिनयाश्रयणेनदोषाज्ञावाञ्च ॥ एदशसामान्यगुणहे. तेमां १ मूर्त्तत्व २ अमूर्त्तत्व ३ चे-
तनत्व ४ अचेतनत्व, एचारगुणते द्रव्योनेविषे परस्परपरिहारें बेबेगुण रहे, तेमाटे प्र-
त्येकें एकएकद्रव्यनेविषे आठआठगुणपामियें, एमविचारिनेजावो ॥ २ ॥

ज्ञानदृष्टिसुखवीर्यफरसरस ॥ गंधवर्णएजाणोजी ॥ गति
थितिअवगाहनावर्त्तना ॥ हेतुजावमनआणोजी ॥ चेत
नादिचारेजेला ॥ विशेषगुणएसोखेंजी ॥ षट्पुजलआत
मनेतिनह ॥ अन्यद्रव्यनेटोखेंजी ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ १ ज्ञान २ दर्शन ३ सुख ४ वीर्य, एचारआत्मानागुणहे. १ स्पर्श २ रस ३
गंध ४ वर्ण, एचारपुजलना विशेषगुण. शुद्धद्रव्येंअविकृतरूप अविशिष्टरहे, तेमाटेएगु-
णकह्या, विकृतस्वरूपते पर्यायमांजिखे एविशेषजाणवुं. १ गतिहेतुता २ स्थितिहेतुता ३
अवगाहनाहेतुता ४ वर्त्तनाहेतुता. एचारगुणतेधर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय, अनेआ-
काशास्तिकाय, तथाकालद्रव्यना प्रत्येकेंप्रत्येकेंविशेषगुण जाणवा. एरीतेंबारगुणथया,
तेमां १ चेतनत्व २ अचेतनत्व ३ मूर्त्तत्व ४ अमूर्त्तत्व एचारगुणजेखीयें, तेवारें सोलविशे-
षगुणथाय; तेमध्ये पुजलद्रव्यने वर्ण, गंध, रस, स्पर्श, मूर्त्तत्व, अचेतनत्व, एठगुणहोय,
अनेआत्मद्रव्यने ज्ञान, दर्शन, सुख, वीर्य, अमूर्त्तत्व, चेतनत्व, एठगुणहोय. बीजांसर्वद्र-
व्यने टोखेकें समुदाय त्रणगुणहोय; एकपोतानो अचेतनत्वगुण, बीजोअमूर्त्तत्व, त्री-
जोगतिस्थित्यादि, एमफलावीनेधारवुं ॥ ३ ॥

चेतनतादिकचारस्वजाति ॥ गुणसामान्यकहायजी ॥ वि
शेषगुणपरजातिअपेक्षा ॥ ग्रहताचित्तसुहायजी ॥ विशेष
गुणहेसूत्रेंजाषिया ॥ बहुस्वभावआधारोजी ॥ अर्थतेह
किमगणिआजावे ॥ एदथूलव्यवहारोजी ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेजेचेतनत्वादि चारगुणते सामान्यगुणमां पणकह्या, अनेविशेषगुणमां
पणकह्या, तेनुंकारणकहेहे. चेतनत्वादिकारगुण स्वजात्यपेक्षया अनुगत व्यवहारेंहे, तेथी
सामान्यगुणकहियें, अनेपरजातिनी अपेक्षायें चेतनत्वादिक तेअचेतनत्वादिकद्रव्यथी
स्वाश्रय व्यावृत्तिकरेहे, तेमाटे विशेषगुणकहियें ॥ परापरसामान्यवतसामान्यविशेषगुण
मेषामितिजावः॥तथाज्ञान,दर्शन,सुख,वीर्य,एचारआत्मविशेषगुणअनेस्पर्श,रस,गंध,वर्ण,
एचारपुजलविशेषगुण एमजेकहुं, तेस्थूलव्यवहारजाणवो. जेमके अष्टौसिद्धगुणाःतथा
एकत्रिंशत्सिद्धादिगुणाः एकगुणकालकादयः पुजलाअनेताः इत्यादिसूत्रार्थविचारणायें

विशेषगुण अनंताथाय, तेढ्यस्थकेमगणीशके ॥ तस्माद्भर्मास्तिकायानां गतिस्थित्यवगाह-
नावर्चनाद्देतुत्वोपयोगग्रहणाख्याः षडेवास्तित्वादयः सामान्यगुणास्तु विवक्षया अपरि-
ता इत्येव न्यायं षण्णालक्षणवतां लक्षणानि षडेवेति हि कोनश्रद्धाति ॥ नाणं च दंसणं चैव
चरित्तंचतवोतहा ॥ वीरियं उवउंगोय एवं जीवस्सल्लक्षणं ॥ १ ॥ सदं धआरउज्जोय प-
जावायातहेवय ॥ वण्णरसगंधफासा पुग्गलाणं तुल्लखदणं ॥ २ ॥ इत्यादितुस्सजावल्ल-
णयोरन्यो न्येनांतरीयकत्वप्रतिपादनायेत्यादिपंक्तिर्विचारणीयं ॥ ४ ॥

धर्मअपेक्षार्येइहांअलगा ॥ स्वजावगुणथीजाप्याजी ॥

निजनिजरूपमुस्थताखेइ ॥ स्वजावगुणकरीदाप्याजी ॥

अस्तिस्वजावतिहांनिजरूपे ॥ जावरूपतादेखोजी ॥ परअ

जावपरेंनिजजावेंपण ॥ अरथअनुजविलेखोजी ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ अनुवृत्तिव्यावृत्तिसंबंधे धर्ममात्रनीविवक्षाकरीने इहांस्वजावनेगुणथकी अ-
लगाके०जूदा पंडितेंजाप्याडे, तेड्रव्यना निजनिजके० आपआपणारूपनी मुख्यताखेइने,
अनुवृत्तिसंबंधमात्र अनुसरीने, जेस्वजावडे तेनेजगुणकरीने, दाख्याके०देखाड्याडे. माटे
गुणविजागकहिने स्वजावविजाग कहियेंडैयें. तिहांप्रथम अस्तिस्वजावतेनिजरूपे प-
टलेस्वड्रव्य, स्वखेत्र, स्वकाल, स्वजावस्वरूपे जावरूपतादेखो. जेमपरजावें नास्तिस्वजाव
अनुजवियेंडैयें, तेमनिजजावें अस्तिस्वजावपण अनुजवियें डैयें. तेमाटे अस्तिजाव
तेलेखेडे. एप्रथम अस्तिजावकह्यो ॥ ५ ॥

नहीतोसकलशून्यताहोवे ॥ नास्तिस्वजावपरजावेंजी ॥

परजावेंपणसत्ताकहेता ॥ एकरूपसविपावेजी ॥ सत्ताजे

मअसत्तानफुरे ॥ व्यंजकअमिलनवसथीजी ॥ ठतोसरा

वगंधनवीजासे ॥ जेमविस्सनीरफरशथीजी ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जोअस्तिस्वजाव ड्रव्यनेविवे नमानीर्येतो, परजावापेक्षार्ये जेमनास्तिता,
तेमस्वजावापेक्षार्येपण नास्तिताथातां, सर्वशून्यताथइजाय, तेमाटेस्वड्रव्याद्यपेक्षार्येअ-
स्तिस्वजाव सर्वथामानवो, एप्रथमगुण. अनेपरजावेंके०परड्रव्याद्यपेक्षार्ये नास्तिस्वजा
वकहियें. परजावेंपणसत्ता, अस्तिस्वजावकहेतां सर्वस्वरूपे अस्तिथयुं, तेवारें जगतृष्क
रूपथाय, तेतोसर्वशास्त्र व्यवहारविरुद्धे, माटेपरापेक्षार्ये नास्तिस्वजाव ठे. जेसत्तातेस्व-
जावें वस्तुमांहेजजाणायडे, माटेसत्यठे, जे असत्तातेस्वज्ञाने परमुखनिरीक्षणकरेडे. तेथी
कल्पना ज्ञानविषयपणे असत्यठे, एद्वुं बौद्धमतठे, तेनेखंभवानेकहेडे, जेसत्तानीपरें त-

त्काल असत्ताजेनशीस्फुरति, तेव्यंजक अणमिदयावशशी जाणवी, पण शुन्यपणाशी, तुष्टपणाथकीनही, जेमठतुं माटीतुं सरावके० घटते, तेहनोजेगंधते नीरके० पाणीना स्पर्शविना जणायनही, एतावता असत्यनशी. केटलाएकवस्तुनागुण स्वजावेंजजणायते, अनेकेटलाक प्रतिनियत व्यंजननाव्यंग्यते, एवस्तुमावैचित्र्यते, पण एकेनीतुष्टताकहियें, तो घणोव्यवहार विलोपाय ॥ उक्तंचास्माजिर्जाषारहस्यप्रकरणे, तेहुंतिपरावेस्का वंजपमुहदं-
सिणोत्तिणयतुष्टा ॥ दिष्टमिणंवेचित्तं सरावकपूरगंधाणंति ॥ ६ ॥

निजनानापयार्थितेहज ॥ द्रव्यएहएमकहियेंजी ॥ नित्यस्वजा
वअनित्यस्वजावें ॥ पञ्जयपरणतिलहियेंजी ॥ ठतिवस्तुनेरू
पांतरशी ॥ नाशेद्विधाजासेजी ॥ विशेषनेसामान्यरूपशी ॥
स्थूलअंतरनाशेजी ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ निजके० पोतानाजे क्रमजावी नानाप्रकारनापर्याय श्यामत्व, रक्तत्वादिकते जेदकतेतेढतां पणएद्रव्यतेहिज जेपूर्वेंअनुजव्युंहुतु, एवुंज्ञानजेहशीथायतेतेनित्यस्वजाव कहियें॥तद्भावाव्ययंनित्यमितिसूत्रं॥प्रध्वंसाप्रतियोगित्वेनित्यत्वमित्यस्याप्यत्रैवपर्यवसानं केनचिद्रूपेणैवतद्वक्ष्यव्यवस्थितेः॥एनित्यस्वजावत्रीजोययो. अने अनित्यस्वजावते प-
र्यायनीपरिणतिलेइयें, जेरूपेंउत्पादव्ययते, तेरूपेंअनित्यस्वजावते. जेमठतिवस्तुनुं रुपां तरशीपर्यायविशेषशीनाशते, तेथीकरीएद्विधा, आरूपेंनित्य, आरूपेंअनित्यएवैचित्र्यजासे ते, विशेषअनेसामान्यरूपशी अनित्यता, जेमघटनाशें पणमृदुद्रव्यानुवृत्ति तथासामान्ये मृदादिकने पण स्थूलार्थांतर घटादिकनाशेंअनित्यताते, नेघटरूपेणमृन्नष्टेतिप्रतीतेः॥७॥

जोनित्यतानतेतोअन्वय ॥ विनानकार्यहोवेजी ॥ कारण
कालेंअठतुंकारण ॥ परिणतिरूपविगोवेजी ॥ अनित्य
ताजोनहीसर्वथा ॥ अर्थक्रियातोनघटेजी ॥ दलनीकारय
रूपपरिणति ॥ अनुत्पन्नतोविघटेजी ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जोनित्यता द्रव्यनेविषेनशी, अनेएकांतक्षणिकज स्वस्वक्षणे, तोकारणना अन्वयविना कार्यनीपजेनही. केमके कारणक्षण कार्यक्षणोत्पत्तिकालें निहेंतुक नाश अनुभवतो अठतोते, तेकार्यक्षण परिणतिकेमकरे ? अठतोयेंकारणक्षण कार्यक्ष णकरेतो चिरनष्टकारणशी अथवाअनुत्पन्नकारणशी कार्यनीपनुंजोइयें एमतोकार्य कारणजावनी विडंबनाथाय. अव्यवहितजेकारणक्षण कार्यक्षणकरे, एमकहियेंतो, रूपालोको मन-
स्कारादिकक्षण रूपादिकनेविषे उपादानआलोकादिकनेविषे निमित्त ए व्यवस्थाकेम-

घटे ? केमके अन्वयविना शक्तिमात्रे उपादानता निमित्तमादेपण कहिं शकीयें; मा-
टेजेउपादानते अन्वयीमानहुं, अनेअन्वयीपणुं तेहीज नित्यस्वप्नावहोय. ह्वेजोस-
र्वथा नित्यस्वप्नावज मानीयें, अनेअनित्यस्वप्नाव सर्वथानमानियेंतो, अर्थक्रियाघटे-
नही, केमके दलनेकारणेंअने कार्यरूपता परिणतिकथंचित् उत्पन्नपणुंजआव्युं, अने-
सर्वथा अनुत्पन्नपणुं विघटीजाय, अनेजोएमकहियें, केजेकारण ते नित्यजटे, तथा
तद्वृत्तिकार्य तेअनित्यजटे, तोकार्यकारणने अजेदसंबंधकेमघटे ? जेदसंबंधमाने तो त
त्संबंधांतरादि गवेषणायें अन्वयस्थाय.तेमाटे कथंचित् अनित्यस्वप्नावपण मानवो॥७॥

स्वप्नावनेएकाधारत्वे ॥ एकस्वप्नावविलाशोजी ॥ अनेक
द्रव्यप्रवाहएहने ॥ अनेकस्वप्नावप्रकाशोजी ॥ विणएक
ताविशेषनविलहीयें ॥ सामान्यनेअजावेंजी ॥ अनेकत्व
विणसत्तानघटे ॥ तेमजविशेषअजावेंजी ॥ ए ॥

अर्थ ॥ स्वप्नावके० सहजावीधर्म, तेहनेआधारत्वे एकस्वप्नाव. जेमरूप, रस, गंध, स्प-
र्शनो आधार घटादिएककहियें, तेमनानाप्रकारना धर्माधारत्वे एकस्वप्नावता, नाना
क्षणागुगतत्वे नित्यस्वप्नावता, एविशेषजाणवो; एपांचमोएकस्वप्नावजाणवो. ह्वे, मृदा
दिद्रव्यनो स्थास, कोस, कुशूलादिक अनेकद्रव्य प्रवाहटे. तेथीअनेकस्वप्नाव प्रकाशि-
यें, पर्यायपणेआदिष्ट द्रव्यकरियें, तेवारें आकाशादिकद्रव्यमापण घटाकाशादिकजेदें
एस्वप्नाव दुर्लभनथाय, एठठो अनित्यस्वप्नावकह्यो. ह्वेएकस्वप्नावविना सामान्यनो
अजावथाय, माटेविशेष नपामियें, माटेविशेषाजावें अनेकस्वप्नावविना मूलसत्तापण
घटेनही, तेमाटे एकानेक एवेहुस्वप्नावमान्याजोश्यें ॥ ए ॥

गुणगुणीनेसंज्ञासंख्यादिक॥जेदेंजेदस्वप्नावोजी ॥ अजे
ददृत्तिसुलक्षणाधारी ॥ होयेंअजेदस्वप्नावोजी ॥ जेद
विनाएकत्वसर्वने ॥ तेणव्यवहारविरोधोजी ॥ विण
अजेदकेमनिराधारनो ॥ गुणपङ्क्तवनोबोधोजी ॥ १० ॥

अर्थ ॥ गुणगुणीने, पर्यायपर्यायीने, कारककारकीने, संज्ञा, संख्या, तथालक्षणादिक
जेदेंकरीनेसातमो पण जेदस्वप्नाव जाणवो, अने अजेदनीजेवृत्ति ते लक्षणावंतआ-
ठमो अजेदस्वप्नाव जाणवो. ह्वेजोद्रव्यनेविषे जेदस्वप्नाव नमानीयेंतो, सर्वद्रव्यगुण-
पर्यायने एकपणुंथाय, तेथीकरी, “ इदंद्रव्यं अयंगुणः अयंपर्यायः ” एव्यवहारनो वि-
रोधथाय अने जो अजेदस्वप्नाव नकहियेंतो, निःकेवल निराधार गुणपर्यायनो बोधथ-

वोजोर्ध्वेनही, केमके आधाराधेयनो अजेदविना बीजोसंबंध घटेजनही. अत्र प्रव-
चनसारोद्धारनीगाथा ॥ पवित्रतत्त्वदेशत पुत्रतमिति सासणं हि वीरस्स ॥ अन्नतम-
प्रावो एतप्रवंचवदिकधमेगति ॥ १० ॥

शक्तिअवस्थितनिजरूपांतर ॥ जवनेजव्यस्वजावोजी ॥
त्रिहुंकाळे मिलतापरजावें ॥ अजव्यनअजव्यस्वजावोजी ॥
शून्यजावपणजव्यस्वजावें ॥ कूटकार्यनेयोगेंजी ॥ अज
व्यजावेविणजव्यांतरता ॥ आयेजव्यसंयोगेंजी ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ अनेकार्थ—कारणशक्तिके अवस्थितद्रव्यते, तेहने क्रमिकविशेषता आ
विजावें अतिव्यंग्यते नवमोजव्यस्वजाव कहियें. त्रिहुंकाळें परद्रव्यमांमिलतापण पर
स्वजावें नपरिणमवुं, तेदशमोजव्यस्वजावकहियें ॥ अन्नोन्नपविसंता देताडगासमण
मणस्स ॥ मेळतावियणीचं सगसगजावणविजहंति ॥ १ ॥ हवेजव्यस्वजावविना
कूटके खोटाकार्यनेयोगें शून्यपणुंथाय. परजावेंनहोय अनेस्वजावेंहोय तेवारेंज
व्यहोय, अनेतेजो परजावेपणनहोय अने स्वजावेपणनहोय तेवारें होयजनही, ए
वुंथयुं, तथाजोअजव्यस्वजाव नमानीयेंतो, द्रव्यनेसंयोगें द्रव्यांतरपणुं थवुंजोर्ध्वे, के
मके धर्माधर्मादिकने जीवपुद्गलादिकने एकावगाहनावगाढ कारणें कार्यसंकर अज
व्यस्वजावेज नथाय, तत्तद्रव्यने तत्कार्यहेतुता कल्पनपणे अजव्यस्वस्वजाव गर्जजठे.
॥ आत्मादेःस्ववृत्त्यनंतकार्यजननशक्तिर्जव्यतातत्तत्सहकारिसमवधानेनतत्तत्कार्योपधाय-
कताशक्तिश्च तथाजव्यतेति तथाजव्यतयैवनातिप्रसंगइतितु हरिजडाचार्याः ॥ ११ ॥

परमजावपरिणामिकजाव ॥ प्रधानेंतायलीजेजी ॥ एवि
णमुख्यरूपकेमजव्यें ॥ प्रसिद्धरीतेंदीजेजी ॥ एसामान्यस्व
जावइग्यारह ॥ सकलजव्यनेधारोजी ॥ आगमअर्थ
विचारीनेजग ॥ सुजशवादविस्तारोजी ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ खलक्षणीजून पारिणामिकजाव प्रधानेंतायलीजेजी ॥ जेम-
ज्ञानस्वरूपआत्मा. इग्यारमोजेदथयो. जोपरमजाव स्वजावनकहियें, तोद्रव्यनेविषेप्र-
सिद्ध रूप केमदेवाय?अनंतधर्मात्मकवस्तुने एकधर्मपुरुषकारें बोलावियें, तेहीज परम-
जावुं लक्षणते. इग्यारसामान्यस्वजाव सर्वद्रव्यनेधारवा. एहवाआगमना अर्थविचा-
रीने जगत्मां सुयशविस्तारो ॥ १२ ॥ हवेआगलाढालमां दशविशेषस्वजावकहेते.

॥ ढाल बारमी ॥

॥ जीहोसंचवनामसोहामणोपदेशी ॥

जीहोचेतनजावतेचेतना ॥ लाटा, जलट अचेतनजाव ॥ जीहोचेतनता

विणजीवने ॥ लाळाथाएकर्मअजाव ॥ चतुरनरधारोअर्थविचार ॥ १ ॥

अर्थ ॥ जेह्थी चेतनपणानो व्यवहारथाय, तेचेतनस्वजाव, अनेतेथीजलटो तेअचेतनस्वजाव. जोजीवने चेतनस्वजाव नकहियें, तोरागद्वेष चेतनारूपकारणविना ज्ञाना-
वरणादिकर्मनो अजावथाय, उक्तंच ॥ स्नेहाज्यक्तशरीरस्थ रेणुनाश्लिष्यतेयथा ॥ गात्रं रा-
गद्वेषक्लिप्तस्य कर्मबंधोजवत्येवा ॥ इति. माटेहेचतुरपुरुषोपरीतें अर्थविचारीनेधारो ॥ १ ॥

जीहोजोचेतनतासर्वथा ॥ लाळाविनाअचेतनजाव ॥ जीहोध्यान

ध्येयगुरुशिष्यनी ॥ लाळासीखपशुधस्वजाव ॥ चतु ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जोजीवने सर्वथा चेतनस्वजावजकहियें अनेअचेतनस्वजावनकहियें तो
अचेतनकर्मनो कर्मद्रव्योपश्लेष जनितचेतनाविकारविना शुद्धसिद्धसदृशपणुंथाय, ते-
वारें ध्यानध्येय तथा गुरुशिष्यनीशीखपतीपडे, एरीतेंसर्वशास्त्रव्यवहार फोकट थड-
जाय, शुद्धने अविद्यानिवृत्तिपणे स्योउपकारथाय ? तेमाटे ॥ अलवणायावापूरितिबत् ॥
अचेतनआत्मा एमपणकोडकरीतें कहियें ॥ २ ॥

जीहोमूर्तजावमूरतीधरे ॥ लाळाजलटअमूर्तस्वजाव ॥ जी

होजोमूर्ततानजीवने ॥ लाळातोसंसारअजाव ॥ चतु ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ मूर्तिके ० रूप, रस, गंध, स्पर्शादिसन्निवेशते जेह्थीधरियें तेमूर्तस्वजावकहियें,
अनेतेह्थीजे विपरीत तेअमूर्तस्वजावजाणवो, जोजीवने कोडकरीतें मूर्ततास्वजाव न-
होयतो, शरीरादिसंबंधविना गत्यंतरसंक्रमविना संसारनो अजावथाय ॥ ३ ॥

जीहोअमूर्तताविणसर्वथा ॥ लाळामोदघटेनहीतास ॥ जीहो

एकप्रदेशस्वजावता ॥ लाळाअखंभबंधनिवास ॥ चतु ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ अनेजो लोकदृष्टव्यवहारें मूर्तस्वजावज आत्मानेमानीयें, तोमूर्ततेहेतुसह
ज्ञेपण अमूर्तनहोय; तेथीमोदघटेनही. माटेमूर्तसंचक्षितजीवनेपण अंतरंग अमूर्तस्व-
जावमानवो. वलीएकप्रदेशस्वजाव तेह्नेकहियेंजे एकत्वपरिणति अखंभाकार बंधके ०
सन्निवेश तेहनो निवासके ० जाजनपणुं तेएकप्रदेशस्वजाव जाणवो ॥ ४ ॥

जीहोअनेकप्रदेशस्वजावता ॥ लाळाजिन्नप्रदेशस्वजाव ॥ जीहो

जोनहीएकप्रदेशता ॥ लाळाजेदहुएबहुजाव ॥ चतु ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ अने अनेकप्रदेशस्वजाव तेहनेकहियें जेजिन्नप्रदेशयोगें तथा जिन्नप्रदेश कल्पनायें अनेकप्रदेश व्यवहारयोग्यपणुहोय. हवे जोएकप्रदेशस्वजाव नहोयतो, असंख्याता प्रदेशादियोगें बहुवचनप्रवृत्ति एकधर्मास्तिकायठे, तेमाटे एव्यवहारनहोयतो घणाधर्मास्तिकायठे, इत्यादिक खुबुजोश्यें ॥ ५ ॥

जीहोकेमसकंपनिःकंपता ॥ लालाजोनअनेकप्रदेश ॥ जीहो

अणुसंगतिपणकेमघटे ? ॥ लालादेशसकलआदेश ॥ च० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जो अनेकप्रदेशस्वजाव द्रव्यनेकहियेंतो घटादिक अवयवी देशधीसकंप तथादेशधीनिःकंप देखियेंतैयें तेकेममळे, अनेअवयवकंपे पणअवयवीनिःकंप एमकहियेंतो चलतिप्रयोग केमथाय? प्रदेशवृत्तिकंपनो जेमपरंपरासंबंधठे; तेमदेशवृत्ति कंपाजावनोपण परंपरासंबंधठे, तेमाटेदेशधीचळेठे अनेदेशधी नथीचलतो, एअस्वखितव्यवहारेंअनेकप्रदेशस्वजाव मानवो. तथाअनेकप्रदेशस्वजाव नमानियेंतो, आकाशादिद्रव्यें अणुसंगतिके० परमाणुसंयोग केमघटे ? ॥ ६ ॥

जीहोदेशसकलभेदेद्विधा ॥ लालादीठीजगमांवृत्ति ॥ जी

होप्रत्येकेंद्रुषणतिहां ॥ लालाबोलेसंमत्तिवृत्ति ॥ चतु० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वलीएहिजयुक्ति विस्तारीदेखाकेठे. एकवृत्तिदेशधीठे; जेमकुंरुलइंद्रने; इहांकुंरुलतो कानमांपहेखाठे; तेकानतोइंद्रनो एकदेशठे. पणइंद्रकहिबोलायठे, तथाबीजी वृत्ति सर्वधीठे. जेमसामान्यवस्त्रछयनी एटलेजामो सर्वअंगमांपेखोठे तेदेवदच ए सर्वधीजाणवी. तिहांप्रत्येकेंद्रुषण संमत्तिग्रंथनी वृत्तिबोलेठे. परमाणुने आकाशादिकें देशवृत्तिमानतां आकाशादिकनाप्रदेश अनिष्ठतापणआवे अनेसर्वधी वृत्तिमानतां परमाणु आकाशादिप्रमाण थइजाय, तथाउजयाजावेंतो परमाणुने अवृत्तिपणुंथाय; यावद्विशेषाजावस्यसामान्यजावनियतत्वादित्यादि ॥ ७ ॥

जीहोजावस्वजावहअन्यथा ॥ लालावेविजाववरुव्याधि ॥ जीहो

एविणनघटेजीवने ॥ लालाअनियतकर्मउपाधि ॥ चतु० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ स्वजावधी जेअन्यथाजाव तेविजावस्वजावकहियें, तेमहाव्याधिरूपठे. ए विजावस्वजाव मान्याविना जीवने अनियतके० नानाप्रकारना देशकालादिविपाकी कर्मोपाधि नलागवाजोश्यें, उपाधिसंबंध योग्यतायें अनादिविजास्वजावः ॥ ८ ॥

जीहोशुद्धजावकेवलपणुं ॥ लालाउपाधिकजअशुद्ध ॥ जीहोवि

णशुद्धतानमुक्तिठे ॥ लालावेपनविगरअशुद्ध ॥ चतु० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ केवलपणुंके० उपाधिजावरहितांतरजाव परिणमनते शुद्धस्वजाव, अने जे उपाधिजनित बहिरजाव परिणमन योग्यताते अशुद्धस्वजावढे. जोशुद्धस्वजाव नमानियें, तो मुक्तिघटेनही, अनेजोअशुद्धस्वजाव नमानियें, तो कर्मनोबेपघटेनही. इहांशुद्धस्वजावनेकदापि अशुद्धतानहोय, अने अशुद्धस्वजावने पढीपणशुद्धता नहोय, एवेदांतादिक मतनेनिराकरी उजयस्वजावमाने; जेथकीकोशदूषणनहोय ॥ ए ॥

जीहोनियमितएकस्वजावजे ॥ लालाउपचरियेंपरमाण ॥ जीहोतेउपचरितस्वजावढे ॥ लालाएविणकेमपरनाण? ॥ चतु० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ नियमितजे एकस्थाने निरधार्येजे एकस्वजाव अनेपरस्थानके उपचरियें तेउपचरित स्वजावहोय, तेउपचरितस्वजाव नमानियें, तो स्वपरव्यवसायी ज्ञानवंतआत्मा केमकहियें? जेमाटे ज्ञानने स्वविषयत्व तो अनुपचरितढे, पणपरविषयत्व ते परापेदायें प्रतीयमानपणे तथापरनिरूपित संबंधपणेउपचरितढे. ॥ १० ॥

जीहोकर्मजसहजबेजेदते ॥ लालामूर्त्तअचेतनजाव ॥ जी

होप्रथमजीवनीसिधने ॥ लालाअपरपरइस्वजाव ॥ चतु० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ तेउपचरित स्वजाव बेप्रकारेंढे, एककर्मजनित, बीजोस्वजावजनित, तिहांपुजलसंवंधे जीवने मूर्त्तपणुं अनेअचेतनपणुंजे कहियेंढेयें, तिहांगौर्वाहीकः परीतें उपचारढे, तेकर्मजनितढे, माटेकर्मतेहीज उपचरितस्वजावढे, हवेजीवने अपरके०बीजोजे सहजउपचरित स्वजाव तेसिद्धने परइपणु तिहांकोइ कर्मोपाधिबेनही: तडुकमाचारसूत्रे ॥ अकम्मस्सववहारोणविज्झइ कम्मुणाउवाहिजायतत्ति ॥ ११ ॥

जीहोदशेविशेषस्वजावए ॥ लालासर्वएकवीससंज्ञा ॥ जी

होसविहुंपुजलजीवने ॥ लालापन्नरजेदढेकाल ॥ चतु० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एदशेविशेषस्वजाव नियतद्रव्यवृत्तिमाटे, एमध्ये पूर्वोक्तइंग्यार सामान्यस्वजाव जेक्षियें, तेवारें सर्वमिखिने एकवीस स्वजावथाय, तेपुजलतथाजीवने एकवीस स्वजावहोय. तेएकवीसमांथी ठकाहियें तेवारें कालद्रव्यने पन्नरस्वजावथाय, तेढस्वजावनांनाम आगदीगाथांमां कदेशे ॥ १२ ॥

जीहोबहुप्रदेशचितमूर्त्तता ॥ लालाविजावशुद्धअशुद्ध ॥ जीहो

टालीआदिमसंज्ञा ॥ लालासोलधर्ममुखबुद्ध ॥ चतु० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ १ बहुप्रदेशके० अनेकप्रदेशस्वजाव २ चित्के० चेतनस्वजाव ३ मूर्त्तत्वस्वजाव ४ विजावस्वजाव ५ शुद्धस्वजाव, ६ अशुद्धस्वजाव, एढस्वजावकाढीयें, तेवारें

बाकी पञ्चस्वजाव कालद्रव्यनेथाय, वली १ धर्मास्तिकाय २ अधर्मास्तिकाय ३ आ-
काशास्तिकाय एतद्द्रव्यने आदिमके० पहेलो अनेकप्रदेशस्वजाव तेणेसंयुक्तकरियें
अने बीजापांचटालियें तेवारेंसोलस्वजावथाय. ॥ एकविंशतिजावाःस्युर्जावपुञ्जयोर्म-
ताः, धर्मादीनांषोडशस्युः, कालेपंचदशास्मृताः ॥ १३ ॥

जीहोप्रमाणनयतेअधिगमें ॥ लाळाजाणीएहस्वजाव ॥ जीहोसुय
शविबुधजिनसंगतें ॥ लाळाधरोचित्तशुजजाव ॥ चतु० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एएकवीस स्वजावते प्रमाणनयने अधिगमेके० झानेजाणीने सुयशके० शो
जन अनुयोग परिज्ञान यशवंतजे विबुद्धके० पंकितजन तेहनीसंगतकरी सर्वशंकादो-
षटाढीचित्तमांहे शुजजावधरो ॥ १४ ॥

॥ ढाळ तेरमी ॥

॥ वीराचंदळा ॥ ए देशी ॥

स्वद्रव्यादिग्राहकेंरे ॥ अस्तिस्वजाववखाण ॥ परद्रव्यादि
कग्राहकेंरे ॥ नास्तिस्वजावमनआणोरे ॥ चतुरविचारियें ॥ १ ॥

अर्थ ॥ ह्वेस्वजावनो अधिगम तेनयेंकरीदेखाडेढे, १ जेअस्तित्वस्वजाव द्रव्यनोढे,
तेस्वद्रव्यादिग्राहक द्रव्यार्थिकनयें वखाणियें; अने जे २ नास्तिस्वजावढे तेपरद्रव्यादि-
ग्राहक द्रव्यार्थिकनयेंवखाणियें; उक्तंच ॥ सर्वमस्तिस्वरूपेण पररूपेणनास्तिच ॥ १ ॥

उत्पादव्ययगौणतारे ॥ सत्ताग्राहकनित्य ॥ कोइकपर्या
यार्थिकेंरे ॥ जाणोस्वजावअनित्योरे ॥ चतु० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ ३ उत्पादव्ययगौणत्वे अनेसत्ताग्राहक द्रव्यार्थिकनयें नित्यस्वजावकहियें
तथा ४ कोइकरीतें पर्यायार्थिकनयेंकरी उत्पादव्यय ग्राहकहोय, तेणेकरीने द्रव्यने-
विषे अनित्यस्वजावजाणो ॥ २ ॥

जेदकल्पनारहितथीरे ॥ धारोएकस्वजाव ॥ अन्वय
द्रव्यार्थिकनयेंरे ॥ अनेकद्रव्यस्वजावोरे ॥ चतु० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ ५ जेदकल्पनानी अपेक्षारहित शुद्धद्रव्यार्थिकनयें एकस्वजावजाणो तथा
६ अन्वयद्रव्यार्थिकनयेंकरी अनेकस्वजावजाणो, कालान्वयेसत्ताग्राहको देशान्वयेचा-
न्वयग्राहकोनयः प्रवर्तते ॥ ३ ॥

सद्भूतव्यवहारथीरे ॥ गुणगुणादिकजेद ॥ जेदक
ल्पनारहितथीरे ॥ जाणोतासअजेदोरे ॥ चतु० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ ७ असङ्गतव्यवहारनयथी गुणगुणी, पर्यायपर्यायीनो जेदस्वभावजाणवो ७ अने जेदनीकद्वयनारहित शुद्धद्रव्यार्थिकनयथी अजेदस्वभावजाणवो, यत्रकद्वयमानस्यातर्निगीर्णत्वेनग्रहस्तत्रैकस्वभावो यथाघटोयमिति अत्रविषयविषयिणोर्वैचित्तयेन-ग्रहस्तत्राजेदस्वभावो यथानीलोघटइति सारोपासाध्यवसानयोर्निरुद्धत्वार्थमयं प्रकार-जेदः प्रयोजनत्वेतुतेयदृष्टानिमित्तकत्वेनस्वभावजेदसाधके ॥ इतिपरमार्थः ॥ ४ ॥

परमभावग्राहकनेरे ॥ ज्ञव्यअज्ञव्यपरिणाम ॥ शु

द्धअशुद्धतेदर्थीरे ॥ चेतनआतमरामोरे ॥ चतु० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवे ए ज्ञव्यस्वभाव अने १० अज्ञव्यस्वभाव. एवेस्वभावते परमभावग्राहकनयें जाणवा. ज्ञव्यताते स्वभावानिरूपितते, अने अज्ञव्यता तेजतप्तस्वभावनी तथापरभावनी साधारणते, तेमाटेइहां अस्ति नास्ति स्वभावनीपरें स्वपरद्रव्यादिक ग्राहकनय एवेप्रवृत्तिनहोय. शुद्धाशुद्धपणा संमुखजे परमभाव ग्राहकनय तेणेकरीने आत्मारामने ११ चेतनस्वभाव कहियें ॥ ५ ॥

असङ्गतव्यवहारथीरे ॥ चेतनकर्मनोकर्म ॥ परम

भावग्राहकनयेंरे ॥ तेदअचेतनधर्मोरे ॥ चतु० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ असङ्गतव्यवहारनयथी ज्ञानावरणादिकर्म तथा नोकर्मते मनवचनकायापणुं तेदनेचेतनकहियें. चेतनसंयोगकृतपर्यायतिहांते. तेमाटे “इदंशरीरमावश्यकं जानातीत्यादिव्यवहारः अतएवजवति घृतंदहतीतिवत्” अने परमभावग्राहकनयें तैकर्म नोकर्मने १२ अचेतनस्वभावकहियें, जेम घृतअनुष्णस्वभाव ॥ ६ ॥

असङ्गतव्यवहारथीरे ॥ जीवअचेतनधर्म ॥ परम

भावग्राहकनयेंरे ॥ मूरतकर्मनोकर्मोरे ॥ चतु० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ असङ्गतव्यवहारनयथी जीवने १२ अचेतन स्वभावकहियें. अतएव “जडोयमचेतनोयमित्यादि” व्यवहारते, “एतेनमानंजानामीतिप्रतीत्या विलक्षणाज्ञानसिद्धिर्वेदांतिनामपास्ता सङ्गतव्यवहारनयग्राह्येणाचेतनस्वभावेनैवतदुपपत्तेः” परमस्वभावग्राहकनयें कर्मनोकर्मने मूर्तस्वभावकहियें ॥ ७ ॥

असङ्गतव्यवहारथीरे ॥ जीवमूरतपणहोय ॥ परम

नयेंपुञ्जलविनारे ॥ ज्ञव्यअमूर्ततुंजोयरे ॥ चतु० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ असङ्गतव्यवहारनयथी जीवने १३ मूर्तस्वभावपणकहियें. अतएव॥अथमात्मादृश्यते. अमुंआत्मानंपश्यामि॥एव्यवहारते, एस्वभावेजे “रक्तौचपद्मप्रजवासुपूज्यौ”

इत्यादिवचनते. तथापरमजावग्राहकनयं पुञ्जलडव्यविना बीजांसर्वडव्यने १४ अमूर्त्तं स्वजाव कहिये ॥ ७ ॥

उपचारैपणपुञ्जलीरे ॥ नहीअमूर्त्तस्वजाव ॥ उपचरि
यैअनुगमवसेरे ॥ व्यवहारैजेहजावोरे ॥ चतु० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ चेतननासंयोगे देहादिकने विषे जेमचेतनत्व उपचरियेठैये, तेमअमूर्त्तउप-
चरतानथी, तेमादेअसद्भूतव्यवहारथीपण पुञ्जलने अमूर्त्तस्वजावनकहिये. प्रत्यासत्तिदोषे
अमूर्त्तत्व तिहांकेमउपचरिते उपचरित कहेठे. अनुगमवसेण एकसंबंधदोषे जेहजावव्य-
वहारिये, तेउपचरिये पणसर्वधर्मनो उपचारनहोय. तथाच आरोपेसतिनिमित्तानुसरणं
नतुनिमित्तमस्तीत्यारोपइतिन्यायोनाश्रयणीयइतिजावः ॥ ९ ॥

एजावैसंमतिजणिउरे ॥ अनुगतअर्थअशेष ॥ जलपयजे
मनविजंजीयरे ॥ यावत्अंत्यविशेषोरे ॥ चतु० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ एजावैकेण एअजिप्रायें संमतिग्रंथमांकहुंठे जे, अनुगतकेण अत्यंतसंबंध
अशेषकेण सर्वअर्थ जलपयजेमकेण खीरनीरनीपरें विजंजेनही, पृथक्करहेनही किहां?
तोके अंत्यविशेषतायें अंत्यविशेषे गुरुपुञ्जलजीवलक्षणे विजंजीयें ॥ यथा उदारिकादि
वर्गणानिष्पन्नाह्वरीरादेर्ज्ञानघनासंख्येयप्रदेशआत्माजिज्ञइति अत्रगाथा ॥ अनुज्ञाणुग-
याणं इमवतंवत्तिविजयणमजुत्तं ॥ जहडुरुपाणिगाणं जावंतविशेषपज्ञाया ॥ १० ॥

अनजिभूतजिहांमूर्त्ततारे ॥ अमूर्त्ततातिहांनाहिं ॥ जिहांअ
जिभूतअमूर्त्ततारे ॥ मूर्त्तिअनंत्यतेमांहिरे ॥ चतु० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ एमकहेतांमूर्त्तता जोपुञ्जलडव्य विजंजक अंत्यविशेषठे, तोतेनोउपचार आ-
त्मडव्ये केमहोय, अनेजोते अंत्यविशेषनहीतो, अन्योन्यानुगमे अमूर्त्ततानो उपचार
पुञ्जलडव्ये केमनहोय, एहवीशंका कोइकनेहोयठे, तेतालवानेकहेठे; जिहांपुञ्जल डव्य-
मूर्त्तता अजिभूतनथी, किंतुउद्भूतठे, तिहांअमूर्त्तता स्वजावनहोय, तेमादेअमूर्त्तता
अपुञ्जलडव्यनो अंत्यविशेष, अनेजिहांआत्मडव्य कर्मनहोय, तिहांअमूर्त्तता अजिभू
तठे, तिहांमूर्त्तता अनंत्य अनुगमजनिता साधारणधर्मरूपहोय. तथाचान्योन्यानुगमा
विशेषेपिक्वचिदेवकिंचित्केनचित्कथंचिदजिभूयतइतियथागमव्यवहारमाश्रयणीयं ॥ ११ ॥

पुञ्जलनेएकवीसमोरे ॥ एमतोजावेविबुत्त ॥ तेणैअसद्भू
तहनयरे ॥ परोक्षअणुअमूर्त्तोरे ॥ चतु० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जो उपचारैपण अमूर्त्तस्वजाव पुञ्जलनेनहोय एमकहेवाय, तो एकवीसमो जाव

लोपाय, तेवारें "एकविंशतिजावाःस्युर्जीवपुजलंयोर्मताः" एवचनव्याघातशी अपसिद्धा-
तथाय, तेढालवानेअर्थे असङ्गतव्यवहारनयें परोक्षते पुजलपरमाणुवे, तेनेअमूर्तकहियें.
व्यवहारिकप्रत्यक्षागोचरत्वममूर्तत्वं परमाणोः जाकंस्वीक्रियतइत्यर्थः ॥ १२ ॥

काळपुजलाणुतणोरे ॥ एकप्रदेशस्वजाव ॥ परमनयेपर
द्रव्यनेरे ॥ जेदकल्पनाअजावोरे ॥ चतु० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ काळाणुने तथापुजलाणुने परमजावग्राहकनयें १५ एकप्रदेशस्वजावकहियें,
एमकाळतथापुजल एवेद्रव्यटाळीने परद्रव्य जेबीजांचारद्रव्य तेहने जेदकल्पनारहित
शुद्धद्रव्यार्थिकनयें एकप्रदेशस्वजावकहियें ॥ १३ ॥

जेदकल्पनायुतनयेरे ॥ अनेकप्रदेशस्वजाव ॥ अणुविण
पुजलअणुतणोरे ॥ उपचारेतेहजावोरे ॥ चतु० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ अनेजेदकल्पनानी सापेक्षायें जेशुद्धद्रव्यार्थिकनयें अणुके० एकबुटापरमा
णुविना सर्वद्रव्यने १६अनेकप्रदेशस्वजावकहियें, अने पुजलपरमाणुनेपण अनेकप्रदेश
अवानीयोग्यतावे, तेमाटे उपचारें तेहनेपण अनेकप्रदेश स्वजावकहियें, तथाकाळाणुमां
ते उपचारकारणनथी, तेमाटे तेहनेसर्वथा एस्वजावनथी ॥ १४ ॥

शुद्धशुद्धद्रव्यार्थिकेरे ॥ जाणोविजावस्वजाव ॥ शुद्धेशुद्ध
स्वजावठेरे ॥ अशुद्धेशुद्धस्वजावोरे ॥ चतु० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ शुद्धशुद्धद्रव्यार्थिकनये संमुग्धे १७ विजावस्वजावठे. तथा शुद्धद्रव्यार्थिकन
ये १८ शुद्धस्वजावजाणो. अनेअशुद्धद्रव्यार्थिकनयें १९ अशुद्धस्वजावजाणवो ॥ १४ ॥

असङ्गतव्यवहारशीरे ॥ ठेउपचरितस्वजाव ॥ एस्वजाव
नययोजनारे ॥ कीर्जेमनधरीजावोरे ॥ चतु० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ असङ्गतव्यवहारनयशी २० उपचरितस्वजावठे. एजावचित्तमांधरीने स्व
जावनयनी योजनाकरियें ॥ १६ ॥

अनुपचरितनिजजावजेरे ॥ तेतोगुणकहेवाय ॥ एकद्रव्या
श्रितगुणकहारे ॥ उजयाश्रितपजावोरे ॥ चतु० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ एदिगंबरप्रक्रिया किहांकिहांस्वसमयेंपण उपस्कृतकरीठे; एमांहेचित्यठे,
तेदेखाडेठे. स्वजावठे गुणपर्यायशीचिन्न नविवक्षियें, जेमाटे जेअनुपचरितजाव तेगु-
णजजाणवो, अनेजेउपचरितते पर्यायजजाणवो. जेम द्रव्याश्रिततेगुण अनेउजया

श्रिततेपर्यायकह्याढे. तथोक्तमुत्तराध्ययनेषु॥गुणाणामासजद्वं एगदवस्तिगुणा ॥लस्क-
णंपञ्जवाणंतु उज्जलश्चस्तिश्चाजवेत्ति ॥ १ ॥ १५ ॥

स्वप्नावजेदसहितकह्यारे ॥ एमएगुणहप्रकार ॥ हवेजेद
पञ्जायनारे ॥ सुणयोसुयशजंमारे ॥ चतु० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ यदिचस्वद्रव्यादिग्राहकेणास्तिस्वप्नावः परद्रव्यादिग्राहकेणनास्तिस्वप्नाव
इत्युपगम्यते तदोजयोरपि द्रव्यार्थिकविषयत्वात्सप्तजंग्यामाद्यद्वितीययोजंगयोर्द्रव्या
र्थिकपर्यायार्थिकाश्रयेण प्रक्रियाजल्येतेत्याद्यत्रबहुविचारणीयं ॥ स्वप्नाव० एमएस्वप्ना
वजेदसहितगुणना प्रकारकह्या. हवेश्चागलीढालमां पर्यायनाजेदकहुंतु. तेहनेसुयशना
जंडार एहवाश्रोतापुरुषो तमेसांजलो ॥ १८ ॥

॥ ढाल चलदमो ॥

॥ ढोढोसीमंधरसामीश्वा ॥ तेमुकमिळामिडुक्कंमी ॥ एदेशी ॥
सुणोजेदपञ्जायनारे ॥ तेदोयप्रकार ॥ व्यंजनअर्थबेजेद
थी ॥ संक्षेपेंसार ॥ श्रीजिनवाणीआदरो ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेपर्यायना जेदसांजलो. तेपर्यायनाजेद संक्षेपथी बेप्रकारनाढे. एकव्यं
जनपर्याय, बीजोअर्थपर्याय, एसंक्षेपेकह्या ॥ १ ॥

अनुगतकालकलितकह्यो ॥ व्यंजनपर्याय ॥ वर्तमानसु
षिमतिहां ॥ अत्यहपञ्जाय ॥ श्रीजिन० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जेजेहनो त्रिकालस्पर्शिपर्याय तेतेनोव्यंजन पर्यायकहियें. जेमघटादिने सृ-
दादिपर्याय तेहमां सूक्ष्मवर्तमानकालवर्त्ति ते अर्थपर्यायढे. जेमघटनेतत्तत्क्षणवर्त्तिपर्या-
यते अर्थपर्याय ॥ २ ॥

द्रव्यगुणेबिहुंजेदथी ॥ वलीशुद्धअशुद्ध ॥ शुद्धद्रव्यव्यं
जनतिहां ॥ चेतननेसिद्ध ॥ श्रीजिन० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ तेप्रत्येकें एकेकबेबेप्रकारें एकद्रव्यपर्याय बीजोगुणपर्याय जेदथीजाणवा. त-
थातेवली शुद्ध अनेअशुद्धजेदथी बेबेप्रकारेंजाणवा. तेमांशुद्धद्रव्यव्यंजनपर्यायते चे-
तनद्रव्यने केवलज्ञानना जावथी सिरूपर्याय जाणवो ॥ ३ ॥

अशुद्धद्रव्यव्यंजनबहु ॥ मनुजादिकजेद ॥ गुणथीव्यं
जनएमद्विधा ॥ केवलमइजेद ॥ श्रीजिन० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेअशुद्धद्रव्यव्यंजनपर्याय तेमनुष्य, देवता, नारंकी, तीर्थचादिकबहुजेदे जाणवो, केमके तेद्रव्यजेद पुजलसंयोग जनितहे. एमज शुद्धगुणपर्यायते केवलज्ञानादिरूप अने अशुद्धगुणव्यंजनपर्यायते मतिज्ञानादिरूप जाणवा ॥ ४ ॥

रुजुसूत्रादेशेकरी ॥ कृणपरिणतएह ॥ कदोअर्थ
पजायए ॥ अन्यंतरजेह ॥ श्रीजिन० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ एमरुजुसूत्रादेशे कृणपरिणतजे अन्यंतरपर्याय तेशुद्धार्थपर्याय अने जेजेहथी अद्वयकालवर्तिपर्याय तेतेहथीअद्वयविवक्षाये अशुद्ध अर्थपर्यायकहेवा ॥ ५ ॥

पुरुषशब्दजेमपुरुषने ॥ व्यंजनपर्याय ॥ संम
तिग्रंथेअर्थथी ॥ बालादिकहाय ॥ श्रीजिन० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ इहांवृक्षवचन संमतिग्रंथदेखाहेते, जेम पुरुषशब्दवाच्य जेजन्मादि मरणकालपर्यंत एकअनुगतपर्याय तेपुरुषनोव्यंजनपर्यायकहियें, एसंसमतिग्रंथेकहुंते. तथावालतरुणादि पर्यायते अर्थपर्यायकहाते. एमसर्वत्रफलावीलेवुं. अत्रगाथा ॥ पुरिसंसिपु-
रिससहो जस्माश्मरणकालपङ्क्तो ॥ तस्तत्तबालाईया पञ्जवजेयाबहुविगप्पा ॥ ६ ॥

षट्गुणहाणीबुद्धीथी ॥ जेमअगुरुलहुत्त ॥ पजाव
तेमकिणजेदथी ॥ केवलपणेवुत्त ॥ श्रीजिन० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेकेवलज्ञानादिकते शुद्धगुणव्यंजनपर्यायहोय, तिहांअर्थपर्यायनथी, एहवी कोश्क दिक्पटाज्ञासनी शंकाटालेहे. “जे षट्गुणहानिवृद्धिलक्षणागुरुलघुपर्यायाः सूक्ष्मा र्थपर्यायाः” एजेमकहुंते, तेमकृणजेदथी केवलज्ञानपर्यायपण जिनजिन देखाळ्याते ॥ पढमसमयसयोगिजवन्नकेवलनाणे ॥ अपढमसमयोगिजवन्नकेवलनाणे ॥ इत्यादिवचनात् ॥ तेमाटेरुजुसूत्रादेशे शुद्धगुणनापण अर्थपर्यायमानवा ॥ ७ ॥

शुद्धद्रव्यव्यंजनअणु ॥ पुजलपर्याय ॥ अशुद्धयणु
कादिकगुणा ॥ निजगुणपर्याय ॥ श्रीजिन० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ पुजलद्रव्यनो शुद्धद्रव्यव्यंजनपर्यायते अणुके० परमाणुजाणवो, केमके तेपरमाणुनोकेवारें नाशनथी, तेमाटेतथा द्रव्यकादिकद्रव्यते पुजलद्रव्यना अशुद्धद्रव्यव्यंजनपर्याय संयोगजनितहे, तेमाटे एमगुणाके० पुजलद्रव्यना शुद्धगुणव्यंजनपर्याय तथाअशुद्धगुणव्यंजनपर्यायते पोतपोताना गुणाश्रितजाणवा, जेपरमाणुगुण तेशुद्धगुणव्यंजनपर्याय अनेद्वेप्रदेशादिगुणते अशुद्धगुणव्यंजनपर्याय ॥ ८ ॥

सूक्ष्मार्थपर्यायते ॥ धर्मादिकएम ॥ निजपरप्र
त्ययथीलहो ॥ गंमिहठप्रेम ॥ श्रीजिन० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ धर्मास्तिकायादिकना शुद्धद्रव्यव्यंजनपर्यायजते, एहवोजे हठकरेते, तेह
नेकहियें, जे ऋजुसूत्रादेशें कृष्णपरिणतिरूप अर्थपर्यायपण केवलज्ञानादिकनीपरें ह
ठठांडीने तिहांपणकेमनशीमानता? ॥ १८ ॥

जेमआकृतिधर्मादिकनी ॥ व्यंजनबेशुद्ध ॥ लोकद्रव्य
संयोगथी ॥ तेमजाणीअशुद्ध ॥ श्रीजिन० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ तेधर्मास्तिकायादिकमां अपेक्षायें अशुद्धपर्यायपणहोय, नहीतोपरमाणु
पर्यंत विश्रामेंपुन्रलद्रव्यपण नहोय, एहवें अग्निप्रायेंकहेते, जेधर्मास्तिकायादिकनी
आकृति लोकाकाशमान संस्थानरूपते शुद्धद्रव्यव्यंजन पर्यायकहियें, परनिरपेक्षप
णामाटे, तेमजलोकवर्त्ति द्रव्यसंयोगरूप अशुद्धद्रव्यव्यंजनपर्यायकहियें, पणतेह
नोपरापेक्षपणे कहेताथका अनेकांतिकने विरोधनशी ॥ १९ ॥

संयोगेआकृतिपरें ॥ पञ्जयकहेवाय ॥ उत्तराध्य
यनेजाषिया ॥ लक्षणपञ्जाय ॥ श्रीजिन० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ जेआकृतिते पर्यायहोशे, अने संयोगपर्यायनहोय, एहवीआशंकाटाखेते.
जे संयोगतेपण आकृतिनीपरें पर्यायकहेवायते, केमके पर्यायनांलक्षण जेदरूप श्री
उत्तराध्ययनसूत्रें परीतिकहांते ॥ २० ॥

एकतपृथक्ततेमवली ॥ संख्यासंठाण ॥ वलीसंयोग
विज्ञाण ॥ मनमांतुंआण ॥ श्रीजिन० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ उक्तंच ॥ एगत्तंचपुहुत्तंच संख्यासंठाणमेवथ ॥ संयोगायविज्ञाणाय पञ्जवा
णं तुल्लखणं ॥ २१ ॥ एगाथातुंमनमांआण, एमदिगंबरनयचक्रनाकत्तदिवसेननेकहेते ॥ २१ ॥

उपचारीनयशुद्धते ॥ जोपरसंयोग ॥ असद्भूतम
नुजादिका ॥ तोनयशुद्धयोग ॥ श्रीजिन० ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ हवेजोएमकहेशोजे धर्मास्तिकायादिकने परद्रव्यसंयोगते, तेउपचरित प-
र्यायकहियें, पणअशुद्धपर्यायनकहियें, द्रव्यान्यथात्वहेतुनेविषेज अशुद्धत्व व्यवहारते,
तेवतीतो तेमाटे मनुष्यादिकपर्यायपण अशुद्धनकहो. असद्भूतव्यवहारनयग्राह्य माटे
असद्भूत कहो ॥ २२ ॥

धर्मादिकपरपञ्चयें ॥ विसमाइएम ॥ अशुद्धताअ
विशेषथी ॥ जिअपुज्जलजेम ॥ श्रीजिन० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ द्वितंतुकादिक पर्यायनीपरें एडव्यजनकअवयवसंघातनयेंज अशुद्ध डव्यव्यं-
जनपर्यायपणुंज कहेतां रुढुंलागे “तस्मादपेक्षानपेक्षाज्यांशुद्धाशुद्धानेकांतव्यापकत्वमे
वश्रेयः” तेहिजदेखाडेढे. धर्मादिकने परपर्यायें एटलेखपर्यायथी विषमायीके० विलक्षण
ताएमजाणवी, केमके परापेक्षायें जेमजीवडव्य पुज्जलडव्यनेविषे अशुद्धतानो विशेषनथी

एमजसजातिविजातिथी ॥ डव्येपजाय ॥ गुणेष्व
जावविजावथी ॥ एचारकहाय ॥ श्रीजिन० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवे प्रकारांतरे चारप्रकारनापर्याय नयचक्रमांकहावे, तेदेखाडेढे. एमज ख
जातीयडव्यपर्याय, तथाविजातीयडव्यपर्याय, वलीखजावगुणपर्याय, अनेविजावगुणपर्याय
एरीतेंचारजेद पर्यायनाकहेवा ॥ १५ ॥

ड्यणुकमनुजेकेवलीवली ॥ मतिमुखदिठंत ॥ एप्रायि
कजेणोडव्यथी ॥ अणुपञ्चवसंत ॥ श्रीजिन ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवेउदाहरणदेखाडेढे. द्विप्रदेशादिकस्कंधते स्वजातीय डव्यपर्यायकहियें.
तथा डव्यबेमिलीएकडव्यउपनुं, तेमाटे मनुजादिपर्यायते विजातीय डव्यपर्याय कहि-
यें, केमके तेवेडव्यमली परस्पर जिनजातीय डव्यपर्यायउपनो, तेमाटे तथाकेवलज्ञान
ते कर्मरहितपणामाटे स्वजावगुणपर्यायकहियें. अनेमतिज्ञानादिकते कर्मपरतंत्रपणामाटे
विजावगुणपर्यायजाणवा. एरीते एचारजेदपण प्रायिकजाणवा, केमके परमाणुरूप डव्य
पर्यायते एचारमांहेन अंतरजवें. पर्यायपणुतेहने विजागजाति शाखेंकडुंढे. तडुक्तं सं-
मतौ ॥ अणुं डुअणुएहिंदवे आरुं डुअणुअंतिअणुतिववएसो ॥ तत्तोअपुणविजत्तोअ-
णुत्तिजाठअणुहोइ ॥ इत्यादिक ॥ १६ ॥

गुणविकारपञ्चवकही ॥ डव्यादिकहंत ॥ शुंजा
णोमनमांहेते ॥ देवसेनमहंत ॥ श्रीजिन ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ “गुणविकाराः पर्यायाः” एमकहीने तेहनाजेदनेअधिकारें तेपर्याय द्विजेद १
डव्यपर्याय २ गुणपर्याय इत्यादिककहेतोथको नयचक्रनोकर्त्ता जे देवसेनदिगंबर ते-
मनमांहेशुंजाणेढे? अर्थात् पूर्वापरविरोधजाणथी कांइजाणतोनथी. तेमाटे डव्यपर्याय
जकहेवा, पणगुणपर्याय जूदानकहेवा एपरमार्थढे ॥ १७ ॥

इमडव्यादिकपरखीया ॥ राखीगुरुआण ॥ उवेखी
बहुतनुमति ॥ अवगणीअअजाण श्री० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ एरीतें द्रव्यगुणपर्यायिते स्वरूपलक्षण जेदादिकैकरीने परख्या, गुरुआणाके० गुरुपरंपरानी आझाराखीने तथाषणा तनुमतिके० तुल्यबुद्धिनाधणी तेहनेउवेखीने, अजाणजेहठकदाग्रही तेहनेअवगणी-निराकरीने द्रव्यादिकनीपरीक्षामेंकरी ॥ १७ ॥

जेदिनदिनएमजावशे ॥ द्रव्यादिविचार ॥ तेखहेशेज

शसंपदा ॥ सुखसधलांसार ॥ श्रीजिन० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ जे एअर्थदिनदिनप्रतें द्रव्यगुणपर्याय विचाररूपजावशे, तेप्राणी यशनीसंपदाप्रतें पामशे तथा सधलांसुखप्रतें सारके० निश्चैपामशे, एगुरुनोउपदेश प्रमाणकरजो दोहा

गुरुश्रुतअनुजवबलथकी ॥ कह्योद्रव्यअनुयोग ॥

एहसारजिनवचननो ॥ एहपरमपदजोग ॥ १ ॥

अर्थ ॥ गुरुउपदेश, श्रुतशास्त्राज्यास, अनुजवबल, अने सामर्थ्ययोग तैहथीए द्रव्यानु योगकह्यो. एसर्वजिनराजनां वचननोसारठे. एजपरमपदके० मोक्षतेहनोजोगठे, केमके एद्रव्यादिकविचारें शुक्लध्यानसंपदायें मोक्षपामियें ॥ १ ॥

मध्यमकिरियारतहुए ॥ बालकमानेलिंग ॥

षोमशकैजाण्युंधरे ॥ उत्तमज्ञानसुरंग ॥ २ ॥

अर्थ ॥ एद्रव्यानुयोगमां जे रंगधरे, तेहनेजपडितकहियें, एहवुं अजियुक्तसाखेंसम थेंठे. षोमशकवचनंचेदं ॥ बालःपश्यतिलिंगं मध्यमबुद्धिर्विचारयतिवृत्तिं ॥ आगमत त्वंतुबुधः परीक्षते सर्वयत्नेन ॥ २ ॥

नाणरहितजेशुजक्रिया ॥ क्रियारहितशुजनाण ॥

योगदृष्टिसमुच्चयकह्यो ॥ अंतरखजुआजाण ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ ज्ञानरहितजे शुजक्रिया अनेक्रियारहित जे शुजज्ञान तेनेयोगदृष्टिसमुच्चय मां खजुआ अनेसूर्यजेटलो आंतरोकह्योठे ॥ ३ ॥

खजुआसमीक्रियाकही ॥ नाणजाणसमजोय ॥

कलियुगएहपटंतरो ॥ विरलाबुजेकोय ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ तात्त्विकः पक्षपातश्च जावशून्याचयाक्रिया ॥ अनयोरंतरं हेयं जानुखद्योतयोरिव ॥ इत्यादिकयोगदृष्टिसमुच्चयें कहुंठे ॥ ४ ॥

क्रियामात्रकृतकर्मखय ॥ दहुरचुन्नसमान ॥

ग्यानकिर्जउपदेशपदे ॥ तासगारसमजाण ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ मंगुक्कचुन्नकप्पो किश्याजाणिउळकिलेसाणं ॥ तद्धुरचुन्नकप्पो नाणकळ
तंचआणाए ॥ १ ॥ इत्युपदेशरहस्ये एतदर्थसंग्रह ॥ ५ ॥

मिथ्यात्वादिकर्मथिति ॥ अकरणनियमैजाष ॥

अप्रतिपातिज्ञानगुण ॥ महानिशीथदसाष ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेज्ञानते सम्यग्दर्शनसहितज्यावे. तेपाम्यापढि मिथ्यात्वमां आवे, तोपण
एककोडाकोडी सागरोपम “उपरांतकर्मबंध जीव नकरे. बंधेंणनबोलेयकयावितिवच
नात्” एथजिप्रायें नंदिवेणनेअधिकारें महानिशीथे ज्ञानगुण अप्रतिपाति कह्योळे.
उत्तराध्ययनेप्युक्तं ॥ सूज्ञज्ञासमुत्ता णणस्सईकयवरंमिपडिआवि ॥ इयजीवोविससुत्तो-
णणस्सइगळविसंसारे ॥ १ ॥ ६ ॥

ग्यानवंतहकेवली ॥ अव्यादिकअहिनाण ॥ बृह

त्कल्पनाजाण्यमां ॥ सरिषाजाण्याजाण ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ बृहत्कल्पगाथाचेयं ॥ किंगीयहोकेवली चउविहेजाणणेयकहणेय ॥ तु
ह्वारागडेसे अणंतकायसवज्जाणवा ॥ १ ॥ ७ ॥

नाणपरमगुणजीवनो ॥ नाणजवार्णवपोत ॥

मिथ्यामतितमजेदवा ॥ नाणमहाउद्योत ॥ ८ ॥

॥ ढाल पत्तरमी ॥

॥ होमतवालेसाजना ॥ एदेशीढे ॥

नाणसहितजेहमुनीवरा ॥ क्रियावंतमहंतोरे ॥ तेभृगपतिजेमपाखरिया ॥ तेहना
गुणनोनअंतोरे ॥ श्रीजिनशासनसेवियें ॥ १ ॥ एआंकणीढे ॥ वशनिरुपक्रमकर्मने ॥
जेपणज्ञानविहीनारे ॥ तेपणमारगमांकह्या ॥ ज्ञानीगुरुपदलीनारे ॥ श्रीजिन०
॥ २ ॥ नाणरहितहितपरिहरी ॥ अज्ञानजहठरातारे ॥ कपटक्रियाकरतायति ॥
नहुयेनिजमतिमातारे ॥ श्रीजिन० ॥ ३ ॥ कपटनजाणेरेशापणो ॥ परनागुह्यते
खोलेरे ॥ गुणनिधि गुरुयकीबाहेरा ॥ विरळनिजमुखेंबोलेरे ॥ श्रीजिन० ॥ ४ ॥ बा
हिरवकपरेंचाळता ॥ अंतरआकरीकातीरे ॥ तेहनेजेहजलाकहे ॥ मतिनवीजाणेतैजा
तीरे ॥ श्रीजिन० ॥ ५ ॥ बहुविधबाह्यक्रियाकरें ॥ ज्ञानरहितजेहटोळेंरे ॥ शतजि
मअंधदेखता ॥ तेतोपडिआढेजोळेंरे ॥ श्रीजिन० ॥ ६ ॥ निजउत्कर्षधीहरि
या ॥ निजअवगुणनवीदाखेरे ॥ ज्ञानजळधीगुणअवगणी ॥ अवगुणबहुजांघेरे ॥ श्री-
जिन० ॥ ७ ॥ गुणप्रियआगेंअबुटता ॥ जेगुणअल्पशोचावेरे ॥ तेपणअवगुणपरिणमे ॥
मायाशब्दमनराखेरे ॥ श्रीजिन० ॥ ८ ॥ ज्ञानरहितजेहवा ॥ जिनशासनधनचोरेरे ॥

तेह शिथलपरंपरिहृ ॥ गङ्गाचारनेजोरैरे ॥ श्रीजिन० ॥ ए ॥ एनवमीगाथानोअर्थ ॥ गङ्गा-
चारवचनंचेदं ॥ अगीअबकुसीखेहिं संगंतिविद्वेषणोसिरे ॥ मुक्कमग्गस्सिमेविग्घं पढंमि-
तेणगेजहाइति ॥ ज्ञानीवचनविषयमृतते ॥ उलटीमूरखवाणीरे ॥ आगमवचनएआदरी ॥
ज्ञानप्रहोजविप्राणीरे ॥ श्रीजिन० ॥ १० ॥ अर्थ ॥ गीयञ्जस्सवयणेणं विसंहालाहलंपिबे
॥ अगीयञ्जस्सवयणेणं अमयंपिनघुट्टए ॥ १ ॥ इत्यादिवचनशास्त्रे, तेमाटे द्वेधमार्थि
जव्यप्राणी ज्ञानपद्दददआदरो, केमकेहमणाज्ञानपद्दनोदढाधिकारते ॥ १० ॥ चरणक-
रणगुणहीणका ॥ ज्ञानप्रधानआदरिर्यैरे ॥ एम किरयागुणअज्यसी ॥ इहायोगधीतरिये
रे ॥ श्रीजिन० ॥ ११ ॥ अर्थ ॥ कर्तुमिब्बोःश्रुतार्थस्यज्ञानिनोपिप्रमादिनः ॥ कालादिवि-
कलोयोग इतीहायोगलक्षणं ॥ ललितविस्तारादौग्रंथे ॥ ११ ॥ चरणपतितवलीश्रावको ॥
तनुधर्मावलीजेहोरे ॥ तेहनेज्ञानप्रधानते ॥ मुनिनेठेगुणगेहोरे ॥ श्रीजिन० ॥ १२ ॥
आवश्यकमांहेजाषिडं ॥ तेणेगहीज्ञानप्रधानोरे ॥ आचरणपथचालतां ॥ छेइयेजश
बहुमानोरे ॥ श्रीजिन० ॥ १३ ॥ अर्थ ॥ अत्रआवश्यकगाथा ॥ दंसणपक्कोसावय च-
रित्तनेठेयमंदधम्मेय ॥ दंसणचरित्तपक्को समणपरल्लोककलं मि ॥ १३ ॥

॥ ढाल शोलमी ॥

॥ समरीसारदाए वरदायकदेवी ॥ एदेशी ॥

आत्मअर्थिनेअर्थप्राकृतवाणी ॥ एमएमेंकीधीहीयडेउलटआणी ॥ मिथ्यादृष्टिने-
एहमांमतिमुजाणी ॥ सम्यग्दृष्टीनेलागेसाकरवाणी ॥ १ ॥ गुरुपासंशीलीअर्थएहना-
जाणी ॥ तेहनेएदेजो, जेहनीमतिनवीकाणी ॥ लघुनेनयदेताहोएअर्थनीहाणी ॥ योगद-
ष्टिसमुच्चयएहवीरीतिवखाणी ॥ २ ॥ सामान्यमजाणोएतोजिनब्रह्माणी ॥ जल्लीपरेंसंजा-
लोतत्वरयणीखाणी ॥ एशुजगतिमाता, डुरमतिवेलिकृपाणी ॥ एशिवसुखसुरतरुफल-
रसस्वादनिशाणी ॥ ३ ॥ एहनेसुपसारेंउजाजोनीपाणी ॥ सेवेनर, किन्नर, विद्याधर, पवि-
पाणी ॥ एअमियदृष्टीहीजेहेनीमतिसीचाणी ॥ तेमांहेउल्लसेसुरुचिवेदी करमाणी ॥ ४ ॥
बहुजावएहनाजाणेकेवलनाणी ॥ संखेपेएतोगुरुमुखथीकहेवाणी ॥ एहथीसंजारीजि-
नगुणश्रेणीउसुहाणी ॥ वचनानुष्ठानेसमापत्तिपरमाणी ॥ ५ ॥ एहथीसवीजाएपापश्रे-
णीउजाणी ॥ गुणश्रेणीचढतांखहेमुक्तिपटराणी ॥ घनघातिकर्मनेपीलीयेंजेमतेलघाणी ॥
निर्मलगुणएहथीपामियाबहुजविप्राणी ॥ ६ ॥ खलजनजोएहमांद्रिषधरेअजिमानी ॥
तोपणसज्जनथीएहनीख्यातिमचाणी ॥ गुणमणिरयणायरजगउत्तमगुणवाणी ॥ जश-
दियेगुणीसज्जननेसंघअनंतकल्याणी ॥ ७ ॥

॥ ढाल सतरमी ॥

॥ देशीहमचढीनीढे ॥

तपगठनंदनसुरुतरुप्रगव्यो ॥ हीरविजयसूरीवो ॥ सकलसूरिमांजिसोजागी ॥ जेम
 तारामांचंदोरे ॥ हमचढी ॥ १ ॥ तासपाटविजयसेनसूरीश्वर ॥ ज्ञानरयणनोदरिउ ॥
 शाहीसजामांजियशपाम्यो ॥ विजयवंतगुणजरिउरे ॥ हम ॥ २ ॥ तासपाटे विजय-
 देवसूरिसर ॥ महिमावंतनिरीहो ॥ तासपाटेविजयसिंहसूरिसर ॥ सकलसूरिमांली-
 होरे ॥ हम ॥ ३ ॥ तेगुरुनाउत्तमउद्यमधी ॥ गीतारथगुणवाघ्यो ॥ तस हितशिख-
 तणेअनुसारें ॥ ज्ञानयोगएसाध्योरे ॥ हम ॥ ४ ॥ जशउद्यमउत्तममारगनो ॥ जळे-
 जावथीलहिंयें ॥ जसमहिमामहिमांयेंविदीतो ॥ तसगुणकेमनगहिंयेंरे ॥ हम ॥ ५ ॥
 श्रीकल्याणविजयवरवाचक ॥ हीरविजयगुरुसीतो ॥ उदयाजशगुण संततिगावे ॥ सु-
 रकिन्नरनिसदीसोरे ॥ हम ॥ ६ ॥ गुरुश्रीलाजविजयवरपंडित ॥ ताससीससोजागी ॥
 श्रुतव्याकरणादिकबहुभ्रंयें ॥ नित्येंजशमतिळागीरे ॥ हम ॥ ७ ॥ श्रीगुरुजितविजय-
 तससीतो ॥ महिमावंतमहंतो ॥ श्रीनयविजयविबुद्धगुरुज्जाता ॥ तासमहागुणवंतोरे
 ॥ हम ॥ ८ ॥ जेगुरुस्वरसमयअन्यासैं ॥ बहुउपायकरी कासी ॥ सम्यग्दर्शनसुरु-
 चिसुरजिता ॥ मुजमतिशुजगुणवासीरे ॥ हम ॥ ९ ॥ जशसेवासुपसार्येंसहजें ॥
 चिंतामणीमेलहिउ ॥ तसगुणगाइशकुंकेमसघला ॥ गावानेगहगहिउरे ॥ हम ॥ १० ॥
 तेगुरुनीजकिशुजशक्ति वाणीपहप्रकाशी ॥ कवियशविजयजणेएमजणयो ॥ दिनदि-
 नबहुअन्यासीरे ॥ हम ॥ ११ ॥

॥ कलश ॥

एमद्रव्यगुणपर्यायेंकरी जेह्वाणीविस्तरि ॥ गतपारगुरुसंसारमारगतरणतारणवरनरी ॥
 तेपहजाषीसुजनमधुकर रमणसुरनरपंजरी ॥ श्रीनयविजयबुधंचरणसेवक जशविजयबु-
 धजयकरी ॥ १ ॥ सर्वगाथा ३७५ ॥ इयमुचितपदार्थोद्धापनश्रव्यशोजा बुधजनहितहेतुर्जा-
 वनापुष्पवाटी ॥ अनुदिनमितएवध्यानपुष्पैरुदारैर्जवतुचरणपूजा जैनवाग्देवतायाः ॥

॥ इतिउपाध्यायश्रीयशोविजयगणिकृतद्रव्यगुण
 पर्यायनोरासबालावबोधसहितसमाप्तः ॥

॥ શ્રીપાર્શ્વનાથાય નમઃ ॥

॥ શ્રીમયશોવિજયજી ઉપાધ્યાયકૃત આઠ દૃષ્ટિની સજાય બાલાવબોધ સહિત ॥

ૐઙ્ગશ્રેણિનતંપાર્શ્વ, શ્રીશંખેશ્વરનામકં ।લિખા

મિયોગદૃષ્ટિસ્વાધ્યાયાર્થ લોકજ્ઞાપયા ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ ઇંડના સમુદાય, શ્રેણિપરંપરા, જેને નમ્યાઢે, એવા શ્રીશંખેશ્વર પાર્શ્વનાથને નમસ્કાર કરીને, યમ, નિયમ, પ્રાણાયામાદિ અષ્ટાંગયોગ જેમાં ઢે, એવા પાતંજલિઆદિકૃત યોગશાસ્ત્રમાં પ્રવેશ કરીશકાય તેવો શ્રીહરિજઙ્ગસૂરિરચિત શ્રીયોગદૃષ્ટિસમુચ્ચય ગ્રંથઢે, તેના જાવ ગ્રહણ કરી, સકલ તાર્કિકશિરોમણિ વાચકરાજ શ્રીયશોવિજયજી ઉપાધ્યાયે યોગદૃષ્ટિની સજાય રચેલી ઢે, તેનો જાવાર્થસૂચક બાલાવબોધ ગુર્જરી જ્ઞાપામાં લખીય ઢીય.

પ્રથમ યોગ શબ્દ યટલે શું ? યોગ યટલે ચંચલતા. ત્રણ પ્રકારના યોગ તે મન, વચન, કાયાનાયોગ તથા અષ્ટાંગયોગ અને જ્ઞાન ઢર્શનાદિ યોગ; અથવા જેજે વસ્તુ-ઝંના યોગ યુંજન કરીય, તેપણ યોગ કહેવાય. એમ યોગના બહુ પ્રકાર ઢે. અહીંઆ-તો પાતંજલાદિ ગ્રંથાનુયાયી ત્રણ યોગ વર્ણવેલા ઢે. તેનાં નામ. ૧ ઇચ્છાયોગ ૨ શાસ્ત્ર-યોગ ૩ સામર્થ્યપ્રતિજ્ઞાયોગ.

૧ તથાવિધ જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મેના ક્ષયોપશમ વિશેષથી શ્રુતજ્ઞાનનો અર્થ લઈ, કરવાની ઇચ્છાવાલો ઢતાં, પ્રમાદથી ધર્મ વ્યાપારમાં વિકલ અને અંતઃકરણમાં સૂત્રાર્થનું ઇચ્છકપણું હોય, પણ યથાર્થ બોધ ન હોય, તે ઇચ્છાયોગ કહીય.

૨ યથાર્થસ્વરૂપે વિકથાદિનો ત્યાગ કરવો તથા અપ્રમાદિ, ધર્મવ્યાપારવંત, અ-ઠ્ઠાવંત, તીવ્રબોધથી અવિતથ્ય વચનનું જાણણ કરવું, તથાવિધ મોહના અપગમથી સત્યપ્રતીતવંત, તથા કાલાદિ વિકલપણાની બાધાઈ અતિચારાદિબોધને જાણતા ઢતાં તથા પ્રકારે ટાલી ન શકાય; તે શાસ્ત્રયોગ કહીય.

૩ શાસ્ત્રમાં બતાવેલા ઉપાયોને અતિક્રમિને અધિકશક્તિથી ધર્મવ્યાપાર યોગ આ-દરવો તે સામર્થ્ય પ્રતિજ્ઞા યોગ કહીય. સિક્ષિપદ પ્રાપ્તિનાં કારણો આ યોગમાં બહુ ઢે, તેનું અતિક્રમણ કરે નહીં; શાસ્ત્ર થકીજ સર્વ અર્થ જાણે. સામર્થ્ય પ્રતિજ્ઞા યોગથી, સર્વજ્ઞપદપ્રાપ્તિ, સિક્ષિપદસૌખ્યપ્રાપ્તિ, સકલપ્રવચનપરિજ્ઞાપ્રાપ્તિ ઇત્યાદિ સર્વનો સાક્ષાત્ લાજ ઢે. સામર્થ્ય યોગના પણ બે જેદ ઢે ૧ ધર્મસંન્યાસ ૨ યોગસંન્યાસ.

ધર્મસંન્યાસ તે મોહાદિક્ષયોપશમરૂપ છે અને યોગસંન્યાસ તે કાયાદિ વ્યાપાર કાયોત્સર્ગકરણાદિરૂપ છે. આ બે પ્રકારના સામર્થ્યયોગ સમસ્ત લાજપ્રાપ્તિના હેતુ છે, ધર્મ સંન્યાસ સામર્થ્ય યોગ પ્રથમથી વીજે અપૂર્વ કરણે હોય ઘટલે કે પ્રથમ અપૂર્વ કરણે યથાપ્રવૃત્તિ કરણની સંજ્ઞા છે, તેથી અધિકૃત ધર્મ સામર્થ્ય યોગ ન હોય અને વીજે અપૂર્વ કરણે તે પ્રશિષ્ટેદનું નિબંધન છે તેથી પ્રથમનો ત્યાગ કરી વીજું કહ્યું ॥ યતઃ ॥ જાગંઠીતાપઠમં, ગંઠીસમશ્કમેજવેવીશ્રં ॥ અનિઅટ્ટિકરણંપુણ, સમ્મત્તંપુરસ્થને જીવે ॥ ૧ ॥ ઇતિ વચનાત્

અપૂર્વ કરણ તે આત્મવીર્ય શુજ પરિણામ, અનાદિકાલે અપૂર્વ અપૂર્વ જે શુજશુજ તર પરિણામ ધર્મ સ્થાનકને વિષે હોય તે ધર્મ સંન્યાસ, વીજે અપૂર્વકરણે પ્રશિષ્ટેદ ય-વાર્થી સમ્યગ્ દર્શન, શમસંવેગાદિ લિંગરૂપ, આત્મપરિણામ. યતઃ ॥ શમસંવેગનિવેદાદ-નુકંપાસ્તિક્વલક્ષણેઃ ॥ પંચજિઃ સમ્યક્, સમ્યક્ત્વમુપલ્લબ્યતે ॥ ઇતિ ॥ ૧ ॥ યોગશાસ્ત્રે તથા “તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાનં સમ્યગ્દર્શનં.” ત્યાર પછી તથાવિધ કર્મ સ્થિતિને ઠંઢી કરે, સંખ્ય સાગરોપમ અતિક્રમે ત્યારે પ્રથમ ધર્મ સંન્યાસ સામર્થ્ય યોગ હોય. યતઃ ॥ ગંઠિત્તિ-સુદુર્જેઠ, કલ્પકલ્પરૂઢગૂઠગંઠિવ ॥ જીવસ્સકમ્મજળિઠં, ઘણરાગદોસ પરિણામો ॥ ૧ ॥ સમ્મત્તંમિહલક્ષે, પલ્લિયપદ્મુત્તેણસાવહંહુલ્લા ॥ ચરણોપસમખયાણં, સાગરસંસ્વંતરાદુંતિ ॥ ૧ ॥ માટે સ્થિતિ જેદ હપર જેમ જેમ વધે, તેમ તેમ આયુંજી કરણ થકી જેમ જેમ આત્મ વીર્યોદ્ધાસે ગુણ સ્થાનક જનન તે સર્વ ધર્મ સંન્યાસ સામર્થ્ય યોગ કહીયે, અને તેને પારમાર્થિક તાત્વિક કહીયે. કોઈક વેલાયે પ્રવ્રજ્યા પ્રતિપત્તિકાલે અતાત્વિક કહીયે. કારણકે પ્રવ્રજ્યા સન્મુખતો છે પરંતુ પ્રવ્રજ્યા આદરી નથી, માટે ત્યાં જ્ઞાનરૂપ પ્રતિ-પત્તિ વિશેષ હોય અને ધર્મસંન્યાસ સામર્થ્ય અધિકારી જવ વિરક્ત હોય. આપ્રમા-ણે સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે.

પ્રવ્રજ્યાધિકારી, આર્યદેશોત્પન્ન, વિશિષ્ટ જાતિવંત, કુલમર્યાદાવંત, અશુજકર્મ મ-લબુદ્ધિ પ્રપંચ પ્રાયઃ ક્ષીણ હોય અને મનુષ્યપણાનાં નિમિત્ત ડુર્લભ છે, સંપદા ચપલ છે, વિષય દુઃસ્વોષદેતુ છે, સંયોગ વિયોગ મિશ્રિત છે, શરીર પ્રતિક્ષણે મરણયુક્ત છે, યવા દારુણ વિપાકવાલા સંસારનું અનેક પ્રકારે નિર્ગુણપણું જાવીને સહજપણે સંસારથી વિરમ્યો હોય, અલ્પ કષાયી, અલ્પ હાસ્યાદિવંત અલ્પવેદોદયી, કૃતજ્ઞ, વિનીત, ઘરવાસમાં રાજામાત્યાદિ બહુજનમાન્ય, અડોહી, સુંદર અંગવંત, શ્રદ્ધાવંત, પ્રવ્રજ્યા આરાધક, જ્ઞાનયોગનો આરાધક इत्यादि ગુણોપેત મનુષ્યને ધર્મસંન્યાસ સામ-ર્થ્યયોગ જાણવો.

યોગ સંન્યાસ સામર્થ્ય યોગ પારમાર્થિક તાત્વિકપણે, કપકશ્રેણિગત યોગીને તથા

દ્વાંત્યાદિ સર્વગુણ ક્રયોપશમપણે જેને હત્યન્ન થયા હોય તેને, યાવત્ કેવલજ્ઞાન લાજ જોગ શીલસુધી તથા તેજ લાજ વેલાયે શૈલેસી અવસ્થાગત યોગ નિરૂધન કાલે વર્તતા હોય, તેને હોય.

ત્રણ યોગમાં પ્રથમ યોગ, ચરમા કહેવાય છે અને તે જઞ્ય મિથ્યાદૃષ્ટિને પણ હોય; વીજો યોગ સમ્યગ્દૃષ્ટિ, દેશવિરતિ પ્રમુખને હોય અને ત્રીજો યોગ, વીજ્ઞાની સન્મુખ એવા જીવવિરક્ત તથા અપ્રમત્ત યાવત્ અયોગી અવસ્થાવાલાસુધી પણ હોય. તેનો વિશેષ અધિકાર યોગદૃષ્ટિ સમુચ્ચય ગ્રંથથી જાણવો. અહીં ભેશમાત્રલભ્યો છે. યોગનું દર્શન તે સામાન્યમાત્ર જ્ઞાનાવરણીયના ક્રયાપશમે જાણવું અને દૃષ્ટિ તે દ્વિદ્વાદિ વિચારણા અવધારવું. દૃષ્ટિનું સ્વરૂપ હવે કહીએ બીધ.

॥ ઢાલ પેહેલી ॥

॥ ચતુર સનેહી મોહના ॥ પદેશી ॥

શિવસુખકારણ ઉપદેશી ॥ યોગતણી અમદિઠીરે ॥ તેગુણ

થુણીજિનવીરનો ॥ કરશું ધર્મની પુઠીરે ॥ વીરજિનેસર દેશના ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ શિવકે ० નિરૂપડવ, અવ્યાબાધ સુખ તેના કારણ કે ० હેતુવાસ્તે શ્રીવીર પરમાત્મા, યોગની આઠ દૃષ્ટિ ઉપદેશી છે, તે શ્રીવીરનાગુણસ્ત્રવીને અમે ધર્મની પુષ્ટિ કરશું. શ્રીવીર પરમાત્મા કેવા છે ? યતઃ ॥ વિદારયતિયત્કર્મ, તપસાચવિરાજતે ॥ તપો વીર્યેણ યુક્તશ્ચ તસ્માદ્વીર ઇતિસ્મૃતઃ ॥ ૧ ॥ વહી ધર્મ કેવો છે ? યથા ॥ ડુર્ગતિ પ્રપત્તપ્રાણિધારણા ધર્મ ઉચ્યતે ॥ સંયમાદિદશવિધઃ, સર્વજ્ઞોક્તો વિમુક્તયે ॥ ૧ ॥ અથવા, અપરજાવ વ્યતિરિક્ત, કેવલ વસ્તુ સ્વજાવપણું, તેપણ નિરાવરણપણે તથા સાદિ અપર્યવસાનપણે તે ધર્મ છે. એવી સામાન્યપણે શ્રીવીરની દેશના કે ० વાણી છે. ॥ ૧ ॥

સઘન અઘન દિનરયણિમાં ॥ બાલવિકલને અનેરારે ॥ અર્થ

જુએ જેમ જુજુઆ ॥ તેમ ડંઘનજરનાફેરારે ॥ વીર ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ જેમ સઘન કે ० મેઘ સહિત દિવસ અને અઘન કે ० મેઘ રહિત દિવસ, જેમ દિવસ તેમ રાત્રિ અર્થાત્ મેઘયુક્ત દિવસ રાત્રિ અને મેઘ રહિત દિવસ રાત્રિ; તેતે દિવસો અને રાત્રિઊંમાં પણ જેદ છે અને તે જેદને દેખનારાઊંમાં પણ કોઈ બાલ-દૃષ્ટિ, કોઈ વિકલદૃષ્ટિ અને અનેરા કે ० કોઈ તરુણ, વૃદ્ધ, રોગી ઇત્યાદિ અનેક જેદ છે. તેઊં જેજે પદાર્થને જુએ તેમાં જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મવિચિત્રતાયે સામાન્ય વિશેષાદિમાં અનેક રીતે ફેરપને; જુદાજુદા જાવ દેશે. તે સર્વઊંધ દૃષ્ટિ છે. ઊંધદૃષ્ટિ બહુ જાતની છે ॥ ૨ ॥

દર્શન જે થયાંજુજુઆ ॥ તે ડંઘનજરનેફેરે ॥ ખેદથિરા
દિકદૃષ્ટિમાં ॥ સમકિતદૃષ્ટિનેદેરે ॥ વીર૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ ડંઘ નજરના ફેરને અનુસારે ષડ્ દર્શનના ખેદ જુદાજુદા થયા. તે ડંઘદ-
ષ્ટિનો અર્હી અધિકાર નથી. અર્હીઆતો યોગની આઠ દૃષ્ટિનો અધિકાર હે, યથા ॥ મિત્રા
તારા બહાદીસા, સ્થિરાકાંતા પ્રજાપરા ॥ નામાનિ યોગદૃષ્ટીનાં, લક્ષણે તુ નિબોધત
॥ ૧ ॥ તે આઠ દૃષ્ટિમાં બોધ-જ્ઞાન પ્રકાશ કેવો હોય ? તે કહે હે, યથા ॥ તૃણગો-
મયકાષ્ઠામિક્ષણદીપોપમપ્રભા ॥ તારાર્કચંદ્રજા રત્નસદૃશી દૃષ્ટિરુદ્રા ॥ ૨ ॥ શ્રુતિ
યોગદૃષ્ટિ સમુચ્ચયે. આઠમાં પ્રથમની ચાર દૃષ્ટિસુધી મિથ્યાદૃષ્ટી; અને પાઠલી ચાર
દૃષ્ટિ પ્રંથિજેદથી હોય, અર્થાત્ ચિરાદૃષ્ટી સમ્યક્ત્વ હે અને તે દૃષ્ટિને યોગદૃષ્ટિ
પ્રત્યું બિરુદ્ધ ઘટે હે, પરંતુ આઠેને યોગદૃષ્ટિ કેમ કહી ? તેનો યવો ઉત્તર હે કે, પેદેલી
ચારદૃષ્ટિમાં સત્સંગના યોગ હે, તેમાંપણ બીજા ધ્યાન કરે હે તેથી તેડંનેપણ દૃષ્ટિ કહી ॥ ૩ ॥

દર્શન સકલનાનયગ્રહે ॥ આપરહેનિજ ખાવેરે ॥ હિત
કરીજનનેસંજીવની ॥ ચારોતેદ્ ચરાવેરે ॥ વીર૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ હવે ચિરાદિક દૃષ્ટિવંત પ્રાણી સમસ્ત ઉપ દર્શનના નયગ્રહણ કરે, તેને અ-
દૃષ્ટેયું રાખે અને જગત્ પોતાના સ્વજાવમાં સ્યાત્ નિત્યાનિત્યપણે વર્તે હે તે જાવમાં
પ્રવર્તે. શુદ્ધ દૃષ્ટિનો ખંગ કરે નહીં. જ્યોત્ જનને હિતકારી શુદ્ધોપદેશરૂપ સંજીવની
ઔષધીનો ચારો ચરાવીને આપસ્વરૂપ પ્રગટ કરાવે. તે ઉપર ઉપનયયુક્ત દૃષ્ટાંત કહેહે;
કોઈ નગરમાં કુલવાન મનુષ્ય રહે હે. તેને બે સ્ત્રી હે. એક પ્રૌઢ, સુશીલ, વિનીત હે,
વીજી વક્ત્ર હે. વક્ત્ર સ્ત્રી પોતાના પતિસાથે કામક્રીડા કરી દિવસે વૃષજ બનાવવાની
વિદ્યાથી પતિને વૃષજ બનાવી છેતરમાં મુકે હે. પ્રૌઢ સ્ત્રી સ્વામિના પ્રેમને લીધે વૃષજરૂપ-
સ્વામિપાસે રહી, ચારાપાણીથી સાર સંજાલ કરે હે. કટલાણક દિવસે વિદ્યાધરદં-
પતી તે રસ્તેથી વિમાનમાં બેસી જતાં, વૃષજને દેખીને વિદ્યાધરે પોતાની પત્નિને કહ્યું
કે, આ સ્ત્રી જે વૃષજની સેવા કરે હે, તે તેની પ્રૌઢ પત્નિ હે અને તે વૃષજની નાની સ્ત્રી
પોતાના પતિને વૃષજ કરેલો હે. પ્રત્યું ચમત્કારિક વૃતાન્ત સાંજલી વિદ્યાધરની સ્ત્રી
કહ્યું, કે યવો કાંઈ યોગ હે, કે જેથી આ વૃષજ, પુરુષ થાય ? વિદ્યાધરે કહ્યું કે અમુક
વડ સમીપે જે ઔષધી હે, તે જો આ વૃષજને ચરાવે તો તે પુરુષ થઈ જાય. વિદ્યાધર ઇમ
કહી ચાલ્યો ગયો. પ્રૌઢ સ્ત્રી તે વિદ્યાધરની સર્વ વાત સાંજલી અને તેના વચનની પ્ર-
તીતથી પ્રયત્ન કરી તેવડની આસપાસની સર્વ ઔષધી ગ્રહણ કરીને તેનો ચારો વૃષજને
ચરાવ્યો. તેથી વૃષજ પુરુષ થયો. પ્રૌઢ સ્ત્રીની સેવા જક્તિ પતિપ્રેમ જાણી. આ દૃષ્ટાંતનો

उपनय आप्रमाणे ठे. पुरुष ते आत्मा; जेणे वृषच बनाव्यो ते अशुद्ध चेतना स्त्री; जेणे सेवाजक्ति करी ते शुद्ध चेतना स्त्री; विद्याधर ते गुरु; विद्याधरनी स्त्री ते दयारूप धर्मकरणी; वड ते मनुष्यगति; संजीवनी चारो ते सम्यग् दृष्टिपणुं, इत्यादि सकल सामग्रीवतने संजीवनीचारो चरावी यथास्थित जर्तोर कयों. तेवी रीते शुद्ध चेतनाने अनुवर्ततो सर्व गुणनुं जाजन थाय. एप्रमाणे थिरादिक चार दृष्टिनो धणी सर्व जीवने हितकारी उपदेश आपे ॥ ४ ॥

दृष्टिथिरादिक चारमां ॥ मुगति प्रयाणनजाजेरे ॥ रयणि

शयनजेमश्रमहरे ॥ सुरनरसुखतेमबाजेरे ॥ वीर० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ थिरादिक चार दृष्टिमां मुक्तिनुं प्रयाण के० गमन रोकाय नही, कारणके ए दृष्टिवंत प्राणी प्रायः प्रतिपाति न होय. जेम बांढित नगरे प्रयाण करतां, वचमां रात्रे विश्राम लक्ष्म अने तेथी जेमश्रम के० थाक डुर थाय अने इच्छित नगरे सुखेथी पहुँचाय तेम सम्यग् दृष्टिप्राणीने मुक्ति जतां वचमां सुबाहु कुंवर तथा श्रीपाळा दि जेम देव मनुष्यना जव करवा पडे, परंतु मुक्ति पुरे अवश्य पहुँचाय ॥ ५ ॥

एह प्रसंगथी में कह्युं ॥ प्रथमदृष्टि हवे कहीएरे ॥ जिहां

मित्रातिहां बोधजे ॥ ते तृण अगनिसोखहीएरे ॥ वीर० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ पूर्वोक्त सर्व प्रसंगथी कह्युं, ते योगदृष्टि तथा उघदृष्टि सामान्य रीते सर्व संसारी जीवनी वर्षवी. दृष्टि के० देखनुं, जाणनुं ते ज्ञानावरणीयना क्योपशम आशी ठे, पण तेनो अहीं अधिकार नथी. अहीं तो मित्रादि आठदृष्टिनो अधिकार ठे, तेमां प्रथम मित्रा दृष्टिमां लक्षण, क्रिया तथा बोध कहीए डीए. सत् श्रद्धावतना संगथी असत् प्रवृत्ति नही करतां, सत् प्रवृत्ति करवी; अने ज्ञाननो बोध होय, तेथी ते दृष्टि कहेवाय. ज्यां मित्रादृष्टि होय त्यां मिथ्यात्व दर्शननी मंद स्थिति तथा मंद रसहोय अने तृणना अग्नि सरखो अद्वय बोध होय ॥ ६ ॥

व्रतपणाइहायमसंपजे ॥ खेदनहींशुभकाजेरे ॥ द्वेष

नहीं वली अवरशुं ॥ एहगुणअंगविराजेरे ॥ वीर० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ आ दृष्टिने विषे पांचयम प्राप्त थाय. १ अहिंसा २ सत्य ३ अस्तेय ४ ब्रह्मचर्य ५ अपरिग्रह, आ पांचयम ठे. वली शुभकार्य जेमके दान, दया, देवगुरुनी जक्ति इत्यादिमां खेद वा आलस न थाय. वली बीजा दर्शनीर्तना तथा प्रकारना देखीने द्वेष न उपजे. एप्रमाणे सत् प्रवृत्तिनाशुण, असत् प्रवृत्तिनुं निवारण करवार्थी प्रगटे. १ पांच महाव्रत ते पांच यम ठे. २ शौच संतोषादि पांच नियम ठे. ३ योग, पद्म इ-

त्यादि आसन ४ पवनतुं रुंधन ते प्राणायाम ५ इंद्रियोने विषयोमां न प्रवर्त्ताववी ते
प्रत्याहार ६ शुद्ध वस्तुनो यथार्थ निरधार ते धारणा ७ ध्येयतुंज चिंतवन ते ध्यान
८ ध्येयनो तन्मयपणे अनुभव ते समाधि. ए अष्टांग योग प्रवृत्ति ठे ॥ ७ ॥

योगनांवीज इहांग्रहे ॥ जिनवरशुद्धप्रणामोरे ॥ जावा

चारजसेवना ॥ जवउद्देगसुठामोरे ॥ वीर० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वली बीजी पण अष्टांगयोग प्रवृत्ति ठे. १ अध्येय २ जिज्ञासा ३ शुश्रूषा ४
श्रवण ५ बोध ६ मीमांसा ६ परिशुद्धि ८ अप्रतिपत्ति इत्यादि योगना बीज आ दृष्टि-
मां ग्रहण करे. नाम, स्थापना, द्रव्य अने जाव एवा चार निक्षेपें जिनेश्वरने शुद्ध
प्रणाम करे. सूत्रोक्त प्रवृत्तिप्रवर्त्तनारा, पंचाचारने यथार्थ पालनारा अने शुद्ध जा-
पक एवा जावाचार्यनी सेवना करे अने जवोद्देग के० संसारथी उदासीनता तेज
मोक्षप्राप्ति करावे ठे, एम जाणे ॥ ८ ॥

ज्व्य अजिग्रह पालवा ॥ उषधप्रमुखने दानेरे ॥ आदर

आगम आसरी ॥ लिखनादिक बहुमानेरे ॥ वीर० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ ग्रंथिजेदविना जाव अजिग्रह होय नहीं, तेथी द्रव्यअजिग्रह हर्षथी
पाळे, अर्थात् औषध, वस्त्र, पात्र प्रमुख देवाना अजिग्रह आदर-सत्कार सहित आगम
विधिने अनुसारे साधु-मुनिराजने उचित होय ते आपे तथा बहुमान पूर्वक पुस्तक
लखाववा प्रमुख उद्यम करावे ॥ ९ ॥

लेखन पूजन आपवुं ॥ श्रुतवाचना उद्ग्राहोरे ॥ जाव

विस्तार सजायथी ॥ चिंतनजावनचाहोरे ॥ वीर० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ सिद्धांत लखाववामां तथा वीतरागनां विंचोना पूजनमां द्रव्यादि सामग्री
आपवाने सावधान होय; वली सन्मार्ग प्ररूपक श्रुत के० सिद्धांतनी वाचनानो उद्-
ग्राही के० योग मेलववा उद्यम करे, वली स्वाध्याय ते वांचना प्रमुख पांच प्रकारथी
करी जाव विस्तार के० जाव आस्थादिकनां कारणो वधारे, अने तेनुं चिंतवन तथा
जावनानी चाहना करे ॥ १० ॥

बीजकथाजलीसांजली ॥ रोमांचितहुवे देहरे ॥ एह

अवंचकयोगथी ॥ लहीए धरम सनेहरे ॥ वीर० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ संवेग जावनी यथास्थितता, शम, संवेग, सत्प्रवृत्तिलक्षण रूप श्रद्धा, निराशय
परोपकारकरण, दुःखितानुकंपा, सत्शीलानुचरण, औदार्य, धैर्य, गांजीर्य प्रमुख बीज

कथा० योगांग कथा श्रवण करीने हर्षोत्कर्षयुक्त रोमांचित शरीर थाय. एवा प्रशस्त बाह्य संयोग मलवाची, सदज्यास करवा कराववानां साधन मलवाची योगनुं अवंचक-पणुं तेने प्राप्त थाय. तेथी ते प्राणी विषक्रिया वांढे नहीं, क्रिया निष्फल करे नहीं, ते अवंचक योग समजवो. ते अवंचक योग पामीने परमोत्कृष्ट धर्मस्नेह पामे. मनसा एम विचारे, के आ लाज डुष्कर पणे पाम्यो हुं ॥ ११ ॥

सद्गुरुर्योगेवंदनक्रिया ॥ तेदृशीफलहोयजेहोरे ॥ योग
क्रियाफलजेदृशी ॥ त्रिविध अवंचकएहोरे ॥ वीर० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ उत्तम गुरुनो योग पामीने वंदन क्रिया व्यवहारविधिपूर्वक साचवे, तेथी जे फल थाय ते आ प्रमाणे ठे. मनने विशुद्धपणे प्रवर्त्तावतुं ते योग अवंचक कहिए तथा वचन अने कायाने निरवद्यपणे प्रवर्त्तावतां ते क्रिया अवंचक कहिए. ते प्रमाणे करवाची मिथ्यात्व तथा विषय कषायादिकनी हीनताए शुजगति प्रमुख फल पामे, ते फल अवंचक कहिए. आ त्रणप्रकारना अवंचक योग ते प्राणीने होय. यद्यपि आ त्रण अवंचक योग साधुने उद्देशीने होय, परंतु अवक्त सामाधिकें तथा अमत्सरयुक्त जावसमाधिपणे डव्यथी ए होय ठे ॥ १२ ॥

चाहेचकोरतेचंदने ॥ मधुकरमालतीजोगीरे ॥ तेमज्जवि
सहजगुणेहोये ॥ उत्तमनिमित्तसंयोगीरे ॥ वीर० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ जेम चकोर पक्षी चंद्रनी चाहना करे अने जेम जमर मालतीनां पुष्पनो जोगी होय तेम आ जव्य प्राणीने यद्यपि मोहनो कृत्योपशम नथी, तथापि उत्तम के० प्रधान जे शुज निमित्तो तेनो संगी थाय, एवो सहज गुण होय ॥ १३ ॥

एह अवंचक योगते ॥ प्रगटे चरमावर्त्तरे ॥ साधुने
सिद्धशासमुं ॥ बीजनं चित्त प्रवर्त्तरे ॥ वीर० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एवा अवंचक योग ज्यारे चरम पुज्जल परावर्त्त संसार बाकी रहे, त्यारे उपजे. तोपण केटलाएक प्राणी जे क्रियायोगी होय तेउने होय, अने साधुउने तो सिद्ध अवस्था समान परमानंद आपनार होय. आ मित्राहृदिमां वर्त्तता प्राणीने, बीज जे योगना अंग, समता औदार्य प्रमुख, ते ग्रहण करवाने प्रयत्नवाहुं चित्त होय ॥ १४ ॥

करणअपूर्वनानिकटथी ॥ जे पेहेलुं गुणठाणुरे ॥ मुख्य
पणेतेइहांहोये ॥ सुयशविलासनुंटाणुरे ॥ वीर० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ अहिं ठेला यथाप्रवृत्ति करणना निकट के० समीपपणाची स्थिति तथा र-

समां मंदपणे मिथ्यात्वगुणगणे ते प्रवर्त्ते. वली शिवराजराजर्षिप्रमुखनी पूर्वें जे दशा हती, तेवी मुख्यपणे अर्ही होय. वली ते उत्तम यशना विलासतुं टाणुंके स्थानक होय. सारांशके अजव्य, दुर्जव्य, बहुपुजलपरावर्त्तनवाला शठ, हठकदाग्रही, अत्यंत अजिनि वेशी, गुरु आशातनावालाने आ दृष्टि न होय ॥ १५ ॥ इतिप्रथम मित्रादृष्टि विचार.

॥ हाख बीजी ॥

॥ मनमोहनमेरे ॥ एदेशी ॥

दर्शनतारादृष्टिमां ॥ मनमोहनमेरे ॥ गोमयअग्निसमान ॥ म० ॥

शौचसंतोषने तपज्जुं ॥ म० ॥ सजाय ईश्वरध्यान ॥ म० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेतारादृष्टिनोविचार कहेवे. मित्रादृष्टि करतां तारादृष्टिमां मिथ्यात्व केतुं मंद होय तथा बोध केवोहोय ते कहे वे. मिथ्यात्व विशेष मंद होय अने, बोध गोमय के ठाणानी अग्नि समान होय. जेम ठाणानो अग्नि धीमे धीमे वधे, तेम बोध वधतो जाय, अर्थात् कांश्च कार्यसाधक थाय. तेथी शौच के मननिर्मल रहे- संतोषके प्राप्तवस्तुथी विशेष तृष्णा न राखे; इष्टानुरुंधनकरे. सजायके श्रुतअध्ययन प्रमुख करेअने ईश्वरध्यानके परमात्मानुं ध्यानकरे. आत्महित चिंतवे अने विचारेकें रखे अकार्य सेवीश तो दुर्गति पामीश ॥ १ ॥

नियमपंचइहांसंपजे ॥ म० ॥ नहीं किरिआउद्रेग ॥ म० ॥

जिज्ञासागुणतत्त्वनी ॥ म० ॥ पणनहीं निजहठटेग ॥ म० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ आदृष्टिमां पूर्वोक्त पांचनियम उपजे. मोटी क्रियामां अखेदपणे प्रवर्त्ते, अर्थात् परलोकहितार्थ कामकरतां उद्रेग न पामे. वली तत्त्वगुणके शुद्धगुण तत्त्वसंबंधीनी जिज्ञासाके चाहनाहोय, तथा करण, करावण, अनुमोदनरुप निर्विकारपणुं होय, परंतु पोताना हठकदाग्रहनो टेक विशेषपणे नज होय ॥ २ ॥

एहदृष्टिहोयवरततां ॥ म० ॥ योगकथाबहुप्रेम ॥ म० ॥

अनुचिततेहनआचरे ॥ म० ॥ वाढ्योवळेजेमहेम ॥ म० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ आदृष्टिमां वर्त्ततो प्राणी अष्टांग योगादिकनी कथामां बहुप्रेम धारण करे. योगशुद्धि, क्रियाशुद्धिमां प्रवर्त्ती फलशुद्धि करे अर्थात् जेथकी परलोक संबंधी अहित थाय तेतुं अनुचित कार्य करेनहीं. वली ते प्राणीने कोइ हितशिखामण कहे, तेनी साथे सुवर्ण जेमवाढ्युं, वळे तेनी जेमसरखताराखे ॥ ३ ॥

विनयअधिकगुणीनोकरे ॥ म० ॥ देखेनिजगुणदाण ॥ म० ॥

त्रासधरे जवजयथकी ॥ म० ॥ जवमानेदुःखखाण ॥ म० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ पोताथी अधिकगुणवंतनो विनयकरे अने पोतेविशेष गुणीहोयढतां पोतामां न्यूनता जावे, अर्थात् अहंकृति वा निजउत्कर्ष नकरे. वली चतुर्गतिरुप संसारने दुः खनी खाणदेखीने तेना जयथी त्रास पामे. यतः ॥ जम्म दुखं जरादुखं, रोगाणि मरणाणि ॥ अहोदुःखेहु संसारे, जय्यथर्किं संतिजंतुणो ॥ ४ ॥

शास्त्रघणांमतिथोम्वी ॥ म० ॥ शिष्टकहे ॥ म० ॥

सुयशलहेएजावथी ॥ म० ॥ नकरेजूठरुफाण ॥ म० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ शास्त्र घणांमति अने पोतानी मति के० बुद्धि अद्वये, माटे शिष्ट महानगुरु कहे ते वचन प्रमाणकरे. सम्यग् रीतेमन, वचन, कायाए कारण, करावण अनुमतिरुपे निर्विकारीपणुं होय, तेप्रमाणे विशिष्ट जावना जावतो थको सुयशके० निर्मल कीर्त्तिपामे. ते अढतागुणोनो जुठो के० असत्य रुफाण के० आगंबर करे नही. शुचयोग कथामां प्रीति राखे ॥ ५ ॥ इति तारादृष्टि विचार.

॥ ढाल त्रीजी ॥

॥ प्रथम गोवालतणे जवे जीरे ॥ ए० देशी ॥

त्रीजीदृष्टिबलाकहीजी ॥ काष्टअग्निसमबोध ॥ हेपनहीआसनसधेजी ॥

श्रवणसमीहासोधरे ॥ जिनजी ॥ धनधनतुजउपदेश ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे बला नामनी त्रीजीदृष्टि वर्णवेढे. आदृष्टिमां सुखासने बेठेलानीजेम स्थिरचित्तहोय. देववंदन, गुरुवंदन, आवश्यकदि कार्य अनुकूलपणे करे, यद्यपिमिथ्यादर्शनढे तोपण मिथ्यात्वनी बहुजमंदताहोय, अर्थात् मिथ्यात्वीर्तना आन्तरिक चमत्कारिक ज्ञान देखीने चपलपरिणामवालो नथाय. आदृष्टिमां शास्त्रश्रवणथी काष्टना अग्नि सरखो दृढबोध होय. वली क्रियाउनुं अन्योन्य मिश्रणकरवुं तेदोषदोष कहेवाय, ते वोदोष दोष नहोय; पर्यकासनादि योगासनने साधे. सिद्धांत श्रवण करवानी समीहाके० तीव्रइच्छाकरे. तेवी इच्छाने सोधके० साधे. हे, जिनजी! तमारा उपदेशने धन्य ठे, एवो सत्कार करे, अने पोताना आत्माने धन्य माने ॥ १. ॥

तरुणसुखीस्त्रीपरिवर्योजी ॥ जेमचाहेसुरगीत ॥ सांजलवा

तेमतत्त्वनेजी ॥ एदृष्टिसुविनीतरे ॥ जिन० ॥ धन० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जेम कोई तरुण के० युवान पुरुष घनाढ्य सुखी. होय, वली सुंदर स्त्रीए युक्त होय; ते जेम देवगांधर्वनां गीत-गायन श्रवण करवानी चाहना करे, तेवीरीते आदृष्टिवंत प्राणी तत्त्व ज्ञान श्रवण करवानी चाहना करे. तेवीज रीते वली आदृष्टिवाला विनयवंत पण होय ॥ २ ॥

સરિબોધપ્રવાહનીજી ॥ એવિણશ્રુતથલકૂપ ॥ શ્રવણ

સમીહાતેકિસીજી ॥ શયિતસુણેજેમજૂપરે ॥ જિન૦ ॥ ધન૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ આ દૃષ્ટિ બોધ જ્ઞાન પ્રવાહની સરિકે૦ સરહે, જેમ કૂવા અને વાવમાં પાણીની સર સ્વનન કરવાથી નિકલી આવે, અને તે સરથી પાણી તરત પ્રાપ્ત થાય, તેમ આ દૃષ્ટિથી જ્ઞાન પ્રવાહની સર પ્રાપ્ત થાય. જેમ રાજા શય્યામાં સુતાંથકાં યાચકોનાં ગીત શ્રવણ કરે, પણ વિષયકષાયમાં ગ્રસ્ત થવાથી તે ગીતમાં ધ્યાન ન રહે, તેવી રીતે આ દૃષ્ટિ વિના શ્રુત શ્રવણ માત્ર બોધકારક ન થાય. સર્વ થલ કૂપ સમાન થાય ॥૩॥

મનરીઝિતનહલ્લસેજી ॥ રીઝિબુઝેએકતાન ॥ તેજ્ઞાવિણ

ગુણકથાજી ॥ બેહેરાઆગલગાનરે ॥ જિન૦ ॥ ધન૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જે શ્રવણથી મનહર્ષ પામે, શરીર રોમાંચિત થાય, અને હર્ષ અને બુઝ કે૦ બોધની ઇકતાન કે૦ થાય, તે શ્રવણજ સાર્થકહે. તેવી પ્રબલ જ્ઞા વિના તત્ત્વ કથા શ્રવણ કરવી, તે જેમ બેહેરા આગલ ગીત નિષ્ફલહે તેમ તે પણ નિષ્ફલ જાણવી ॥૪॥

વિઘનજ્ઞાપ્રાર્યેનહીંજી ॥ ધર્મદેતુમાંકોય ॥ અનાચારપરિ

હારથીજી ॥ રૂપરસરોચ્યરોચે ॥ જિન૦ ॥ ધન૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ આ દૃષ્ટિમાં વર્તતાં ધર્મના કાર્ય કરતાં પ્રાયઃ કાંઈ વિઘન કે૦ અંતરાય થાય નહીં, કેમકે અનાચારનો આ દૃષ્ટિમાં પરિહાર કે૦ ત્યાગ હે; અને તેમ હોવાથી હૃદયમય શાંતિ અને મહાન્ હૃદયનો લાજ પણ થાય. એ દૃષ્ટિમાં શુદ્ધ યોગના આરંભ, સુકથાશ્રવણ રીત્યાદિ મહાલજો હે ॥ ૫ ॥ હિતિ બલા દૃષ્ટિ વિચાર.

॥ ઢાલ ચોથી ॥

॥ જાંઝરીઆ મુનિવર ધનધન તુમ અવતાર ॥ એદેશી ॥

યોગદૃષ્ટિચોથીકહીજી ॥ દીપ્તાતિહાંનહત્યાન ॥ પ્રાણાયામતે

જાવથીજી ॥ દીપપ્રજ્ઞાસમજ્ઞાન ॥ મનમોહનજિનજી ॥ મીઠી

તાહરીવાણ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હવે દીપ્તાનામે ચોથી દૃષ્ટિનુંસ્વરૂપકહેહે. ૧ સમાન ૨ હૃદય ૩ વ્યાન ૪ અપાન અને પ્રાણાયામ. આપાંચ પ્રકાર વાયુ સંબંધીહે. તેમાં સમાન તે નાત્રિ અનેહૃદયવચેનોવાયુ, હૃદયનતે હૃદય અને મસ્તક વચેનો વાયુ, વ્યાન તેસર્વત્વચાવર્તીવાયુ, અપાન તે અંગવર્તીવાયુ અને પ્રાણાયામતે શ્વાસોજ્જ્વાસરૂઢન. એપ્રમાણે વાયુના પાંચ જોડહે. તેમાં રેચક, પૂરક કુંજક પવન સાધવાથી પ્રશાંતવાહિતાનો લાજથાય. એ

ક્રિયામાં અપરક્રિયાનો ઉપયોગ તેજસ્વ્યાનબોધ, તેઆદૃષ્ટિમાં નહોય. યદ્યપિ અહીં પ્રંથિજેદ થયો નથી, તોપણ પ્રશસ્તયોગવંતને જાવથીપ્રાણાયામ હોય. આદૃષ્ટિમાં દીપપ્રજ્ઞા સમાન બોધહે, અર્થાત્ તત્ત્વશ્રવણ શુશ્રૂષાઅને યમનિયમાદિક ફલવાલો પણ સૂક્ષ્મબોધતે જાણવો. હે! મનના પ્યારા. જિનજી તમારો ઉપદેશ અત્યંત મધુરહે ॥ ૧ ॥

બાહ્યજાવરેચકશ્દાંજી ॥ પૂરકઅંતરજાવ ॥ કુંજક

થિરતાગુણેકરીજી ॥ પ્રાણાયામસ્વજાવ ॥ મન૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ બહિરાત્મ પ્રવૃત્તિ જેવાહ્યજાવતેને કઢવવારૂપ રેચકપનું આદૃષ્ટિમાં હે. વલી અંતરાત્મ વૃત્તિવાલા ગુણો દાઘલકરવાતે પૂરકપણુંહે અને પ્રાસથયેલા ગુણો નેસ્થિરકરવાતે કુંજકપણુંહે. ધ્વીરીતે પ્રાણાયમરૂપ આદૃષ્ટિનો સ્વજાવહે, અનેશ્વાસરૂંધ નરૂપ પ્રાણાયામનોપણ યેવોજ સ્વજાવહે ॥ ૨ ॥

ધર્મ અર્થેશ્દાંપ્રાણનેજી ॥ ઝમિપણનહીંધર્મ ॥ પ્રાણ

અર્થેસંકટપમેજી ॥ જુઓપદૃષ્ટિનોમર્મ ॥ મન૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ આદૃષ્ટિમાં વર્તતો પ્રાણી ધર્મઅર્થેપ્રાણને તૃણની જેમત્યાગે, પણપ્રાણત્વાગરૂપ સંકટપને તોપણ ધર્મતજેનહીં, યવોઆદૃષ્ટિનો મર્મકે૦ રહસ્યહે, તેતમે ધ્યાનમાંહો ॥૩॥

તત્ત્વશ્રવણમધુરોદકેંજી ॥ શ્દાંદોયે બીજપ્રરોહ ॥ સ્વાર

ઉદકસમજવત્યજેજી ॥ ગુરુજગતિ અજોહ ॥ મન૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ આ દૃષ્ટિમાં સિદ્ધાંત પ્રમુખમાંથી તત્ત્વ શ્રવણ રૂપ મધુર ઉદકનું સિંચન થવાથી બીજ કે૦ સંસારની અનાશંસા, વિરક્તતા પ્રમુખ પ્રરોહ કે૦ અંકુરા પ્રગટ થાય. વલી દ્વાર ઉદક સમાન જવાજિનંદી પણાનો ત્યાગ થાય; તેમજ ગુરુ જક્તિનો અજોહી થાય અર્થાત્ કરનારો થાય. ॥ ૪ ॥

સૂક્ષ્મબોધતોપણશ્દાંજી ॥ સમકિતવિણનવિહોય ॥ વેદ્ય

સંવેદ્યપદેકહ્યોજી ॥ તેનઅવેર્ષેજોય ॥ મન૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ યદ્યપિ સૂક્ષ્મ બોધ આ દૃષ્ટિમાં નથી, કારણકે પ્રંથિજેદ થયા વિના સમ્યક્ત્વ થાય નહિ, અને સમ્યક્ત્વ વિના સૂક્ષ્મ બોધ હોય નહીં. સૂક્ષ્મ બોધ તે વેદ્ય સંવેદ્ય પદરૂપ સમ્યક્ત્વ તે આ દૃષ્ટિમાં નથી. અહીં તો અવેર્ષ પદ કે૦ મિથ્યાત્વ હે. તેથી સૂક્ષ્મ બોધ નથી. તે સંબંધી વિસ્તાર યોગદૃષ્ટિસમુચ્ચય ગ્રંથમાં હે. અહીં સંક્ષેપથી બતાવીય ઢીય.

મિત્રાદિ, ચાર દૃષ્ટિ યદ્યપિ ક્રિયા પ્રમુખમાં સત્સંગતિ આદિ ગુણો તથા ધર્મનાં બી-

जंनो संग्रह करे, परंतु ए चारे दृष्टि ए अवेद्य पद ठे अर्थात् सूक्ष्म तत्त्वबोध नथी. जेम पक्षीनी ढाया पाणीमां पन्तां पाणी पण तेवीज प्रवृत्ति करे, तेवी रीते आ चार दृष्टिमां पण तेवीज प्रवृत्ति होय, सूक्ष्म तत्त्व बोध न होय. ते अवेद्य पद ते अपद ठे. अवेद्य पद एटले ज्यां अंतर मुहूर्त्त प्रमाण मात्रमां दर्शन मोहनीयनो क्षयोपशम रूप ग्रंथि जेद करे, एतुं आत्मानुं पंडित वीर्य स्फुरे नहीं ते पद समजतुं.

थिरादिक चार दृष्टिमां वेद्य संवेद्य पद ठे. वेद्य के० जे सूक्ष्म बोध, सम्यग् वेदन ठे, अर्थात् मिथ्यात्व क्षय उतां यद्यपि ठेही पाप प्रवृत्ति नरकादि गमन रूप श्रेणिका दिकनी जेम तत्त्वलोहपदस्पर्शप्रवृत्ति सरखी होय, परंतु ते वेद्य संवेद्य— पद सूक्ष्म बोध सहित आत्म पंक्ति वीर्यनुं स्फुरण मिथ्यात्वादिकना क्षयथी होय ॥ ५ ॥

वेद्यबंधशिवदेतुजेजी ॥ संवेदनतसनाण ॥ नय

निदोपेअतिजलुंजी ॥ वेद्यसंवेद्यप्रमाण ॥ मन० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ तेथी वेद्य पदनो बंध ते शिवके० मोहनो हेतु ठे; संवेदन पद ते तेनुं ज्ञान ठे. नैगमादि सतनय, नामादि चारनिक्षेपा, स्यादस्ति आदि सात जंग तथा गमा एटले सरखा पाठ, इत्यादिकथी अति निर्मल एतुं वेद्य संवेद्य पद प्रमाण ठे. ॥ ६ ॥

तेपदग्रंथिविजेदथीजी ॥ ठेदेहीपापप्रवृत्ति ॥ तत्त्वलोह

पदधृतिसमीजी ॥ तिदाहोयअंतनिवृत्ति ॥ मन० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ ते वेद्य संवेद्य पद, दर्शन मोह नाशथी ग्रंथिजेदें उपजे, तेथी अनादिनी अतत्त्ववासना मटे. संसारमां ठेही पाप प्रवृत्ति, ते अग्निनी ए तत् एवा लोह उपर पग मांडवाना धैर्य समान अनर्थनीकरनारी एवी पाप प्रवृत्ति लागे. अंत ए पाप प्रवृत्तिनी पण अहीं निवृत्ति थाय. ए वेद्य संवेद्य पदनुं लक्षण जाणतुं ॥ ७ ॥

एदथकीविपरीतजेजी ॥ पदतेअवेद्यसंवेद्य ॥ जवा

जिनंदीजीवनेजी ॥ तेहोयवज्रअजेद्य ॥ मन० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वेद्य संवेद्य पदथी विपरीत लक्षणवाहुं पद ते अवेद्य संवेद्य, ते उतां मि-
थ्यात्व होय अने सूक्ष्म बोध न होय, आ चार दृष्टिमां दर्शनमोहनीयनो क्षयोप-
शम, ग्रंथि जेद न होय. तेथी जवाजिनंदीके० संसारमां सुखमां अतिशय राचनारां
प्राणीने अवेद्य संवेद्य पद होय. वज्रनी जेवुं एअजेद्य ठे. अनादि कालथी ठे ॥ ८ ॥

लोत्रीकृपणदयामणोजी ॥ मायीमच्छरणाण ॥ जवा

जिनंदीजयजयोजी ॥ अफलआरंजअयाण ॥ मन० ॥ ९ ॥

અર્થ ॥ લોચી કે ૦ સર્વત્ર યાચક, ધનઠતાં અચોગી, કૃપણ કે ૦ ડબ્યાદિક ન આ પનાર, તુચ્છ પ્રકૃતિવાલો, દયામણો કે ૦ સર્વતું અહિત શ્ચનાર, માર્થી કે ૦ કપટી, ગુતસ્વાર્થ સાધક, મહાર કે ૦ પરસુલે હુઃસ્ત્રી, જવાજિનંદી, જયજયોંકે ૦ સદુચી જય પામતો રેહેનાર અને અચાણ કે ૦ અજ્ઞાન, આ આઠ દોષવાલા અર્થાત્ આ આઠ દોષ જેનામાં વિદ્યમાન છે તે પ્રાણી ધર્મનો આરંજ કરે, તે જો સત્ય હોય તો પણ કુશલા દેવીની જેમ તેનું નિષ્ફલ થાય ॥ ૯ ॥

એહવા અવગુણવંતનુંજી ॥ પદ્મે અવેદ્ય કઠોર ॥ સાધુ
સંગ આગમતણોજી ॥ તેજીત્યો ધુરંધોર ॥ મન ૦ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ ॥ પૂર્વોક્ત દોષવાલાને અવેદ્ય પદ કઠોર કે ૦ બહુજ આકરું હોય છે, તેથી તે પ્રાણીને ગ્રંથિજેદ ન થાય, ત્યાં સુધી તેને સૂક્ષ્મબોધ પણ ન થાય. પરંતુ સાધુનો સંગ અને સિદ્ધાંતનું શ્રવણ, આ વેદેતુ મલવાથી તે ધુર કે ૦ પ્રથમ ધોર કે ૦ મહામોહનીય ઉપર જયમેલવે ॥ ૧૦ ॥

તે જીતે સદેજેં ટલેજી ॥ વિષમકુતર્કપ્રકાર ॥ દૂર
નિકટદાથીદ્વણેજી ॥ જેમએબઠરવિચાર ॥ મન ૦ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ ॥ તે મોહનીયને જીતવાથી વિષમ કે ૦ આકરા માઠા તત્વના વિચારરૂપ કુતર્ક સેદેજે ટલી જાય. જેમ બે બઠર કે ૦ અજ્ઞાની, મૂર્ખ હતા, તેડને દાથી ઉપર બેઠેલા માવતે કહ્યું કે તમે દૂર રહો, નહીં તો દાથી તમને મારી નાંખશે. તે સાંજલી તે બંને બઠરે વિચાર કર્યો કે દાથી પ્રાપ્ત થયેલાને દ્વણે છે કે અપ્રાપ્તને દ્વણે છે? જો પ્રાપ્તને દ્વણે છે, તો માવતને દ્વણે અને અપ્રાપ્તને દ્વણે તો આવનારને દ્વણે છે, ઇવો વિચાર કરેલે, તેટલામાં દાથી આવ્યો, અને તે બંનેને દ્વણી નાંખ્યા. આવા કુતર્કવાલા વિચાર સદેજે ટલી જાય ॥ ૧૧ ॥

હુંપામ્યોસંશયનહીંજી ॥ મૂરખ કરે એવિચાર ॥ આલસુ
આગુરુશિષ્યનોજી ॥ તે તોવચનપ્રકાર ॥ મન ૦ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ ॥ હું તત્ત્વજ્ઞાન પામ્યો હું, તેમાં કાંઈ સંશય નથી, ઇવા વિચાર મૂર્ખ હોય તે કરે. જેમ આલસુ ગુરુ અને આલસુ શિષ્ય બંનેને પરસ્પર અનેક વચનના વાદ થતાં સ્વાધ્યાયમાં આવીશક્યા નહીં, તેની જેમ તે બાબત સમજવી ॥ ૧૨ ॥

ધીજેતેપતિ આવવુંજી ॥ આપમતેં અનુમાન ॥ આગમ
ને અનુમાનથીજી ॥ સાચુંલહે સુજ્ઞાન ॥ મન ૦ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ ॥ તેથીજે પ્રાણી ધી કેળ પોતાની બુદ્ધિ પતિ આવવું કેળ પ્રત્યય ઉપજાવે અર્થાત્ પોતાના અનુમાન પ્રમાણે પોતાની મતિપુર્વક નિશ્ચય કરે તે કાંઈ પણ તત્ત્વ ન પામે; અને જે આગમ પ્રમાણથી પ્રવીણ ગુરુના અજિપ્રાય પ્રમાણે પ્રત્યય ઉપજાવે કેળ નિશ્ચય કરે, તેજ સાચું સુજ્ઞાન કેળ ઉત્તમ તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે ॥ ૧૩ ॥

નહીસર્વજ્ઞજુષ્ટઆજી ॥ તેહનાજેવલીદાસ ॥ જગતિ

દેવનીપણકહીજી ॥ ચિત્રઅચિત્રપ્રકાશ ॥ મનઠ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ ॥ વલી તે વિચાર કરેકે સર્વજ્ઞ વીતરાગ દેવ જૂદા જૂદા હોતા નથી. તેહ અવિતથ્થવાદી છે. તેમના જેહ દાસ કેળ સર્વજ્ઞ શાસનના આરાધનારા, તેહને તે તે દેવની જ્ઞાતિ પણ કહી છે. તેમાં એક ચિત્રજ્ઞાતિ બીજી અચિત્ર જ્ઞાતિ એમ બંનેના પણ અનેક પ્રકાર છે ॥ ૧૪ ॥

દેવસંસારીઅનેકભેજી ॥ તેહનીજ્ઞાતિવિચિત્ર ॥ એક

રાગપરદ્રેષથીજી ॥ એકમુગતિનીઅચિત્ર ॥ મનઠ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ ॥ જે વીતરાગજાવ પામ્યા નથી અને સંસારમાં દેવનામ ધરાવે છે, એવા અનેક દેવો છે, અને તેમની જ્ઞાતિ વિચિત્ર કેળ અનેક પ્રકારની છે. એક રાગથી જ્ઞાતિ, બીજી દ્રેષથી જ્ઞાતિ; તેવી સર્વ વિચિત્ર જ્ઞાતિ સમજવી અને એક કેવલ વીતરાગની જ્ઞાતિ તે મુક્તિ નિમિત્ત હોય અને તે અચિત્ર જ્ઞાતિ કહેવાય ॥ ૧૫ ॥

ઈન્દ્રિયાર્થગતબુદ્ધિભેજી ॥ જ્ઞાનભેદઆગમદેહ ॥ અસંમોહ

શુભકૃતિગુણેજી ॥ તેણેફલજેદસંકેત ॥ મનઠ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ ॥ એ રીતે જ્ઞાતિ બે પ્રકારની છે. તેના ફલજેદ અનેક તરેહના છે. જેમકે કોઈ પ્રાણીની બુદ્ધિ ઇન્દ્રિયના વિષયોમાંજ પહોંચે છે, કોઈની બુદ્ધિ જ્ઞાનપ્રાપ્તિ માટે આગમમાં પ્રવેશ કરવા નિમિત્તે થાય છે. કોઈને અસંમોહ પણ થાય છે અને તેથી તે શુભ કૃતિરૂપ ગુણો પ્રાપ્ત કરે છે. એવા અનેક પ્રકારે ફલ જેદના પણ બહુ સંકેતો છે ॥ ૧૬ ॥

આદરકિરિઆરતિઘણીજી ॥ વિઘનટલેમિલેલહિ ॥ જિજ્ઞા

સાબુધસેવનાજી ॥ શુભકૃતિચિન્હપ્રત્યહિ ॥ મનઠ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ ॥ શુભકૃતિ ગુણોનું સ્વરૂપ કહે છે. વિધિપૂર્વક ક્રિયામાં અત્યંત પ્રીતિ ઉપજે, શુભક્રિયામાં અતિ ઉદ્યોગ હોય, હર્ષ પણ ઘણો હોય. તેવાં વર્તનથી કર્માવરણનાં વિઘ્નો ટલે અને અદ્યક્ષ જાવી મોક્ષરૂપ લક્ષ્મી મળે. વલી તત્ત્વજ્ઞાન જાણવાની જિજ્ઞાસા થાય, બુદ્ધ કેળ જ્ઞાની પુરુષના ચરણની સેવા કરવાની ઇચ્છા થાય, ઇત્યાદિ શુભકૃતિનાં ચિન્હો પ્રત્યક્ષ જાણવાં ॥ ૧૭ ॥

बुद्धिक्रियाजवफलदीएजी ॥ ज्ञानक्रियाशिवअंग ॥

असंमोहकिरिआदियेजी ॥ शीघ्रमुगतिफलचंग ॥ मन० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ तेनां फल कहे ठे. इन्द्रियार्थगत बुद्धिवाली क्रिया जव के० संसार फल-
आपे ठे. ज्ञानक्रिया मोक्षनुं अंगठे. ते ज्ञानपूर्वक असंमोह क्रियारूप चारित्र शीघ्र
के० तत्काळ चंग के० मनोहर मुक्तिनां फल आपे ठे. यतः ॥ ज्ञानस्य फलं विरति
विरतिफलं संवरो बोधः ॥ संवरफलं क्रिया निवृत्तिः, क्रियानिवृत्तेरयोगित्वं ॥ १८ ॥

पुद्गलरचनाकारमीजी ॥ तिहांजसचित्तनलीन ॥ एक

मार्गतिशिवतणोजी ॥ जेदलहेजगदीन ॥ मन० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ ज्यां समस्त पुद्गल रचना कारमी के० निर्माद्वय जाणी अर्थात् जव ना-
टकने बाळके करेला धुळिग्रह जेवी असार जाणी, तेमां जेनुं चित्त लागे नहीं अ-
र्थात् आसक्त न थाय, तेज एक मोक्षनो मार्ग ठे. ते मार्गमां जे प्राणी जेद माने
ते प्राणी जगतमां दीन के० दुःखी जाणवो ॥ १९ ॥

शिष्यजणीजिनदेशनाजी ॥ कहेजनपरिणतिजिन्न ॥ कहे

मुनिनीनयदेशनाजी ॥ परमार्थथीअजिन्न ॥ मन० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ वीतरागनी देशना, गणधर प्रमुख शिष्य तथा तीर्थ स्थापनादि कार्य माटे
होय ठे ॥ अगिला ए धम्म देसणाए तिथ्थंकर नामकम्मं चेइज्झाइ ॥ इति आगम व-
चनात् ते देशना सर्व मनुष्य सांचले, सांचलनारानी परिणति पण जिन्नजिन्न होय
मुनिराजनी देशना पण नयेनथे जिन्नजिन्न होय, देशना आपनारनी परिणति पण
जिन्नजिन्न होय, परंतु तेढ सर्वे परमार्थे, स्याद्वाद मुद्राए अजिन्न जाणवा ॥ २० ॥

शब्दजेदऊधमोकिस्योजी ॥ परमारथजोएक ॥ कहे

गंगाकरोसुरनदीजी ॥ वस्तुफरेनहींबेक ॥ मन० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ शब्दजेदमां पण कांइ पण ऊघडो के० विवाद नथी. जो परमार्थ एक
होय तो वाद शेनो होय ? जेम कोइ गंगाने सुरनदी कहे, कोइ जान्हवी कहे, तेम
जुदा पर्याय नामथी कांइ वस्तुमां जरापण फेर पडे नहीं ॥ २१ ॥

धर्महमादिकपणमटेजी ॥ प्रगटेधर्मसंन्यास ॥ तोऊधमा

कांटातणोजी ॥ मुनिनेकवणअभ्यास ॥ मन० ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ आदृष्टिमां हमादि धर्म मटे अने मात्र धर्म संन्यास प्रगटे. धर्म संन्यास

સામગ્રી તે કલ્પ યોગનુંજ ઘર છે. તે અશ્વ પંક્તિ તથા અમાયીનેજ હોય અને એવા મુનિને ઝબડા પ્રમુખનો અન્યાસ નજ હોય ॥ ૨૧ ॥

અગ્નિવેશસઘલોત્યજીજી ॥ ચારલહીજેણેદૃષ્ટી ॥ તે

લેશેદ્વેપંચમીજી ॥ સુયશઅમૃતઘનદૃષ્ટિ ॥ મન ॥ ૨૨ ॥

અર્થ ॥ અગ્નિવેશ કે ૦ કદાગ્રહ, માત્સર્ય इत्यादि सर्व दोष तजीने जेणे पूर्वोक्त चारदृष्टि प्राप्त करी ते प्राणी पांचमी थिरादृष्टि पामे. ते दृष्टि केवी ठे? सर्व दिशाए प्रवर्त्तनारा उत्तम यशरूप अमृतने बधारवाने घन के ० मेघनी दृष्टि समान ठे. गौ-तम स्वामीना पत्नरसे तापसना पारणानी जेम दृष्टि करनार ठे. आचार दृष्टिमां ग्रंथि-ज्जेद नही परंतु सत्संगति અને सदाचार प्रवृत्ति होय ॥ इति दीप्ता दृष्टिविचार ॥ २३ ॥

॥ ढाल पांचमी ॥

॥ धन धन संप्रति साचो राजा ॥ ए देशी ॥

दृष्टिथिरामादेदर्शननित्ये ॥ रतनप्रज्ञासमजाणोरे ॥

त्रांतिनहीवलीबोधतेसूक्ष्म ॥ प्रत्याहारवखाणोरे ॥ १ ॥

एगुणवीरतणोनविसारूं ॥ संज्ञारूंदिनरातरे ॥ पशु

टाळीसुररूपकरेजे ॥ समकितने अवदातरे ॥ ए गुण ॥ २ ॥

અર્થ ॥ હવે પાંચમી થિરાદૃષ્ટિ કહે છે. થિરા દૃષ્ટિમાં ગ્રંથિજ્ઞેદ અવાધી સમ્યગ્ દર્શન નિત્ય હોય. બોધ તે રત્નની કાન્તિ સમાન હોય. આન્તિ લેશમાત્ર ન હોય. તત્ત્વાર્થરૂપ સૂક્ષ્મ બોધનું યથાર્થ જ્ઞાન હોય. અજ્ઞાન અને મિથ્યાત્વના પુદગલો ન હે દાતા હોય તે બેદાય, સરલ બુદ્ધિ હોય. સર્વ ઇન્દ્રિયાર્થ વિષયોના રૂંધન રૂપ પ્રત્યા-હાર પ્રગટ થાય ॥ ૧ ॥ આવો મોટો શ્રીમદ્વાવીર સ્વામીનો ગુણ હું ચિત્તથી વિસારું નહીં. દિનરાત નિરંતર સંજારું, કારણકે મારા ઇન્દ્રિયાર્થ ગુણો વિષયાર્થે હતા, પશુ પ્રાચે હતા, તેને ટાલીને સુરરૂપ કે ૦ તત્ત્વબોધવંત કર્યા. દર્શન મોહના વિનાશથી સમ્યક્ત્વ ગુણ પ્રગટ થયો ॥ ૨ ॥

બાલધુલિઘરલીલાસરસ્વી ॥ ખવચેશ્વરજાસેરે ॥ સિદ્ધિ

સિદ્ધિસવિઘટમપેસે ॥ અષ્ટમહાસિદ્ધિપાસેરે ॥ એગુણ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ જેમ બાલકોષ કરેલી ધુલિના ચૂંટની લીલા પરમાર્થે શૂદ્ધરૂપ સત્ય નથી, તેમ આ દૃષ્ટિમાં વર્તતા પ્રાણીને સંસારની સર્વ ચેષ્ટા, પુદ્ગલ વિલાસ તેવાજ જાણે છે, અર્થાત્ સત્ય લાગતા નથી. આવીરીતે સંસારની અનિત્યતા જાણવાથી અંતરંગની સર્વ

सिद्धि तेना घटमांज प्रगट थाय. संतोषरूप महासुखोत्पादक गुण प्रगटे. अष्ट महासिद्धि तेनी पासेज रहै. समस्त लब्धिनी सिद्धि ते योगरूप कल्पवृक्षनां कुसुम ठे एम माने ॥ ३ ॥

अहीँ अष्ट महासिद्धिनुं वर्णन करे ठे. १ महिमा के० शरीरादिकने मेरू पर्वत करतां पण मोटां करवानी शक्ति. २ लघिमा के० शरीरादिकने वायु करतां पण लघु करवानी शक्ति. ३ गरिमा के० तेलने वज्र थकी पण अत्यंत जारे करवानी शक्ति. ४ प्राप्ति के० भूमि ए रक्षाढतां अंगुलने मेरूना शिखरे पहुँचाडवानी शक्ति. ५ प्राकाम्य के० पाणीने विषे पण पृथ्वीनी जेम गमनादि करवानी शक्ति. ६ ईशिता के० त्रैलोक्य रीछि करण तथा तीर्थेश्वरादि रीछि विकुर्वण शक्ति. ७ वशिता के० सर्व जीवने वश करवानी शक्ति. ८ अप्रतिघात के० पर्वतमां पण प्रवेश करवानी शक्ति. वखि ते उपरांत अंतर्धान, अदृश्य करण, नानारूप करण इत्यादि अनेक चमत्कारिक शक्ति प्रगट थाय.

विषयविकारै न इंद्रियजोमे ॥ तेइहां प्रत्याहारोरे ॥ केवल

ज्योति ते तत्त्व प्रकाशे ॥ शेष उपाय असारोरे ॥ ए गुण ० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ शब्दादि त्रेवीश विषयना वसे बावन विकारोमां इंद्रियोने जोडे नहीं. अर्थात् आसक्त न करे ते रूप जे प्रत्याहार गुण ते आ दृष्टिमां उपजे. ते प्राणीनी ज्योति मात्र तत्त्व रहस्यनेज प्रकाश करे, अर्थात् ते तत्त्वज्ञाननेज साररूप माने अने अने संसारना बीजा सर्व उपाय के० प्रपंचने असार माने ॥ ४ ॥

शीतलचंदनथीपण उपन्यो ॥ अग्निदेहे जेमवननेरे ॥ धर्म

जनित पण जोगइहांतेम ॥ लागे अनिष्ट तेमननेरे ॥ ए गुण ० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ ते उपर दृष्टांत कहे ठे. जेम बावना चंदन अत्यंत शीतलढतां तेमांथी उत्पन्न थयेलो अग्नि वनना सर्व वृक्षने बाले ठे, तेम न्यायसंपन्न वैजवथी तथा एकपत्नीव्रतादिकथी गृहस्थ धर्मनी सेवना करे ठे, तोपण ते प्राणीने ते जोगादिकनी सेवना मनमां अनिष्ट लागे. अवसर प्राप्त थतां जोगादिकनो त्याग करवामां लेशमात्र वार लगाडे नहीं. गृहस्थावासने पाश समान माने ॥ ५ ॥

अंशे होय इहा अविनाशी ॥ पुद्गल जावत मासीरे ॥ चिदा

नंदघन सुयशविलासी ॥ केम होय जगनो आसीरे ॥ ए गुण ० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ आ दृष्टिमां अंशे के० थोडे जागे अविनाशी थाय. जेम जेम आश्रवना हेतु न्यून थाय, तेम तेम आत्मा निरावरणी थाय. पुद्गलनी सर्व रचनाने बाजीग-

રની બાજી જેવી જાણે. તે પ્રાણી જ્ઞાનનો જે આનંદ તેના સમૂહને પ્રાપ્ત કરાવનારો હ્રદયમ યશ તેના વિલાસમાં રમણતા કરનારો થાય, અને તેથી ત્રણ જીવનરૂપ જગતમાં કોઈ પણ વસ્તુની તેને આશા ન હોય; માત્ર સહજ સ્વરૂપનો વિલાસી હોય ॥૫॥
દર્શનમોહનીના ક્લયોપશમે વા હપશમે આ દૃષ્ટિ હોય.

॥ ઢાલ ઢઠી ॥

॥ જોલીના હંસારે વિષયન રાચિયે ॥ પદેશી ॥

અચપલરોગરહિતનિતુરનહિં ॥ અલ્પહોયદોયનીતિ ॥

ગંધતેસારોરેકાન્તિપ્રસન્નતા ॥ સુસ્વરપ્રથમપ્રવૃત્તિ ॥ ૧ ॥

ધનધનશાસનશ્રીજીનવરતણું ॥

અર્થ ॥ વહી તે પ્રાણી ઇન્દ્રિયાર્થના ચપલપણા રહિત હોય. સમ્યક્ત્વથી તેનું ચિત્ત સ્થિર હોય. વહી રોગ રહિત શરીર હોય. તેનું હૃદય કઠણ ન હોય, પરંતુ કોમલ હોય. લઘુનીતિ તથા વહીનીતિ બંને શરીરમાં અલ્પ હોય. શરીરનો મેલ સુરજિવંત હોય. શરીરની કાન્તિ પણ સુંદર હોય. વચન પણ પ્રસન્નતાવાળાં હોય. સધુર સ્વર હોય. ય પ્રમાણે આદૃષ્ટિમાં પ્રવર્તેન હોય ॥ ૧ ॥ યદું શ્રીવીતરાગનું શાસન કેવળ આજ્ઞારૂપ પ્રવચન તે ધન્ય કેવળ પ્રસંશનીય છે.

ધીરપ્રજાવીરે આગલેયોગથી ॥ મિત્રાદિક્યુતચિત્ત ॥ લાજ

દૃષ્ટનોરેદંદ્રઅધૃષ્ટતા ॥ જનપ્રિયતાહોયનિત્ય ॥ ધન ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ આગલે કાલે યોગથી ધૈર્યતાના ગુણ વિશેષરીતે જાવે. જેમ અપ્રમત્તતા વધે તેમ યોગ થાય. ૧ મૈત્રી ૨ પ્રમોદ ૩ કારુણ્ય ૪ માધ્યસ્થ, આ ચાર જાવનાયુક્ત ચિત્ત થાય. દૃષ્ટ જે જ્ઞાનાદિ તેનો લાજ થાય. દંદ્ર અધૃષ્ટતા કેવળ એકત્વપણું, અસહાયીપણું વાંઢે. જનપ્રિય કેવળ લોકપ્રિયપણું નિરંતર હોય. મૈત્રી પ્રમુખ ચાર જાવના ધર્મધ્યાનની પુષ્ટિ કરે છે. યદ્યપિ ધ્યાનની એકાગ્રતા મુહૂર્ત માત્ર હોય છે, પરંતુ ધ્યાનની જાવના બહુકાલ સુધી રહે છે. વહી બહુકાલ સુધી જ્ઞાનનું ચિંતવન તે પણ ધર્મધ્યાન કહેવાય. તેથી મૈત્રી પ્રમુખ જાવના તે ધર્મધ્યાનનું રસાયણ છે. જેમ રસાયણથી જર્જરિત શરીર દૃઢ થાય તેમ જાવનારૂપ રસાયણથી ધ્યાન દૃઢ થાય. જાવનાનું વિશેષ સ્વરૂપ જવજાવના ગ્રંથ તથા યોગશાસ્ત્ર પ્રમુખ ગ્રંથથી જાણવું ॥ ૨ ॥

નાશદોષનોરે તપતિપરમલહે ॥ સમતાહચિત્તસંયોગ ॥ નાશ

વયરનોરે બુદ્ધિશતંજરા ॥ એનિષ્પન્નહયોગ ॥ ધન ૦ ॥ ૩ ॥

अर्थ ॥ कृपादि आठ दोष तथा रागद्वेष, कामक्रोध, मदहर्ष, तेनो नाश करे वली अतत्त्व बुद्धिने तजवाथी, प्रकृष्ट रुचिमागें, तत्त्व अज्ञानादिकमां तृप्ति पामे. कृतापराधजन उपर पण क्रोधनी मंदता होय अने तेनुं प्रतिकूल न चिंतवे, समता जाव होय. तत्त्वमार्गरूप धर्म व्यापारनो संयोगी होय. वैर विरोधनो नाश करनार होय, पाप प्रवृत्ति थड्जतां पश्चात्ताप करे. तेनी बुद्धि एवी होय के शतंजरा के० सैंकनो मनुष्योनी आजीविकाने लाजकारी होय, इत्यादि योग आठ दोष गयाथी स्वाज्ञा-विकरीते उपजे ॥ ३ ॥

चिन्हयोगनारे जेपरग्रंथमां ॥ योगाचार्यदिष्ठ ॥ पंचमदृष्टी

अकीतेजोडीए ॥ एहवातेदगरिष्ठ ॥ धन० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली योगनां चिन्ह के० लक्षणो ब्रह्मचर्यादि कृतप्रतिज्ञा निर्वाह, अपाथ निराकरणादि जे पातंजलादि योगाचार्ये सर्वांगे दीठां ठे, ते सर्व पंचम दृष्टिमां होय, अर्थात् पूर्वनी चार दृष्टिथी अधिक गुणोयुक्त गरिष्ठ बुद्धि होय. तेज कारणथी मोहनो द्योपशम जे ग्रंथिजेद ते अहीं कह्यो ठे ॥ इति थिरा दृष्टि विचार ॥ ४ ॥

ठठीदिष्ठिरेहवेकांताकहुं ॥ तिहांताराजप्रकाश ॥ तत्त्व

मिमांसारेदृढहोयेधारणा ॥ नहीअन्यश्रुतवास ॥ धन० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवे ठठी कांतानामा दृष्टि कहीये ठीए. आ दृष्टिमां आकाशना तारा स-रखो तत्त्वज्ञाननो प्रकाश होय. जेम तारानो अज्ञाव थतो नथी, तेम ते ज्ञाननो अ-ज्ञाव थतो नथी. तत्त्वनीज विचारणा होय. तत्त्वउपर दृढ के० निबिड धारणा होय, मिथ्यात्वप्रणीत श्रुतशास्त्रनी लेश मात्र वासना न होय ॥ ५ ॥

मनमद्विहानुरे वाह्लाउपरें ॥ बीजांकामकरंत ॥ तेम

श्रुतधर्मरे एहमांमनधरे ॥ ज्ञानाक्षेपकवंत ॥ धन० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेम पतिव्रता स्त्रीनुं मन पोताना वहाला स्वामी उपर, बीजा सर्वकाम धरना करतां ठतां, जोडायेहुंज होय तेम कांता दृष्टिवालो प्राणी जो के संसारमां रह्यो थको सर्वकार्य करे, तोपण तेनुं मन तो अर्हत्प्रणीत धर्ममांज जोडायेहुं होय. संसारनां कार्यों उपर आसक्ति न होय अने ते सम्यग् ज्ञाननोज आक्षेपक के० आ-दरवावालो होय ॥ ६ ॥

एहवेज्ञानेरे विघननिवारणा ॥ जोगनहीं जवहेत ॥

नविगुणदोषन विषयस्वरूपथी ॥ मनगुण अवगुणखेत ॥ धन० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ एवा ज्ञानथी धर्मनां विघ्नकारक कारणोनुं निवारण करे. वली अजयकुमारनी जेम परने शासन प्रजावनादि कारणो मेलवी आपे. ते प्राणी यद्यपि जोगादि जोगवे ठे तथापि ते, तेने संसारना हेतु यतां नथी. कारण के ते प्राणीनी निरंतर एवी विचारणा होय ठे के संसारना विषयो गुणरूप नथी, तेम दोषरूप पण नथी. वली ते विषयादिकने विषे मन जोडवुं ते अवगुणनुं क्षेत्र ठे, एम जाणी तेमां मनने परोवेज नहीं ॥ ५ ॥

मायापाणीरे जाणीतेहने ॥ लंघीजायअमोल ॥ साचुं
जाणीरे तेबीतोरहे ॥ नचलेमामाडोल ॥ धन० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ ते प्राणी मायारूप पाणीना विविध तरंगना विद्यास देखीने ते मायाने लंघी जाय, अर्थात् तेमां प्रवेश करे नहीं. वली सम्यग् ज्ञान तथा श्रद्धाए ते प्राणी अडोल होवाथी जव प्रपंचमां फसातो नथी. आत्मस्वरूपनुं ज्ञान साचुं थवाथी जव प्रपंचथी बीतो रहे. संसारमां अविद्याना मायायुक्त प्रपंचोथी होज पामे नहीं. अं-
बड परिव्राजक अने सुखसाना दृष्टांतनी जेम चले नहीं ॥ ८ ॥

जोगतत्त्वनेरे एमजयनविटले ॥ जूठाजाणेरे जोग ॥ तेऐ
दृष्टिरे जवसायरतरे ॥ लहेवली सुयशसंयोग ॥ धन० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जे संसारना जोगने तात्त्विक जाणे तेने संसारनो जय टले नहीं, एवो दृढनिश्चय थवाथी इंद्रियोना जोगने जूठा के० माठा जाणे ठे. एवा संसारना जोगथी प्रपंच बधे ठे परंतु मोक्षपंथ मळतो नथी एतुं जे प्राणी जाणे ठे, ते प्राणी आ दृष्टिमां वर्ततो थको जवसमुद्रनो पार पामे ठे, अर्थात् कर्मरहित थइ, सुयशमेलवी आत्माना अक्षय सुखना विद्यासनो संयोग प्राप्त करे ॥ इति ठगी कांता दृष्टिविचार ॥ ९ ॥

॥ ढाल सातमी ॥

॥ ए बिंडी किहां राखी ॥ ए देशी ॥

अर्कप्रजासम बोधप्रजामां ॥ ध्यानप्रीयाएदिट्टी ॥

तत्त्वतणी प्रतिपत्ति इहांवली ॥ रोगनही सुखपुडूरे ॥

जविकावीरवचन चित्तधरीए ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे प्रजा नामा सातमी दृष्टि कहीए ठीए, आ दृष्टिमां बोधनो प्रकाश सूर्यनी प्रजा सरखो होय अर्थात् अर्कप्रजा के० सूर्यनो प्रकाश जेम अंधकारनो नाश-
करे तेम आ दृष्टिवंत प्राणी अज्ञाननो नाश करे. प्रशांतवाहितादि गुणो जे कायरोने

डुर्धर ठे, ते आदृष्टिवंतने होय ठे. आ दृष्टिमां ध्यान प्रिय होय. आ दृष्टि ध्यानप्रिया होवाची ते प्राणी ध्यानमांज वर्ततो रहे. तत्त्वनी प्रतिपत्ति के० चारित्रादिक रत्न त्रयनी आदरणा होय. बाह्य अर्ज्यंतरना शरीरना रोग, उपाधि के असमाधि तेने न होय अने सुखनी पुष्टि होय ॥ १ ॥ अहो ज्ञयो! एवा श्रीवीरप्रभुनां वचनने मनमां तत्त्वपणे ग्रहण करो.

सधनुं परवश तेडःखलक्षण ॥ निजवश तेसुखलहीए ॥ ए

दृष्टे आत्मगुण प्रगटे ॥ कदोसुखतेकुण कहीऐरे ॥ जवि० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ जे पर पुद्गलादिकने वशवर्तीपण तेज दुःखनुं लक्षण ठे. अने पोताना आत्मस्वभावमांज वर्तवुं ते सुखनुं लक्षण ठे. एवीरीते आदृष्टिमां आत्मगुणची पर-मानंद सुख प्रगट थाय ते सुखनां स्वरूप ने ज्ञानीविना बीजो कोण कहीशके? अर्थात् बीजाची कहीशकाय नहीं ॥ २ ॥

नागरसुखपामरनवजाणे ॥ वल्लजसुखनकुमारी ॥ अनु

जववणतेमध्यानतणुं सुख ॥ कोणजाणेनरनारीरे ॥ जवि० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ जेम नगरना रेहेनारा चतुर पुरुषोना सुखनो विलास गामनानो रेहेनार पामर के० गरीव जाणी शके नहीं तथा जेम कुंवारी कन्या सुंदर जत्तारयुक्त वल्ल-जाना सुखने जाणी शके नहीं तेम आत्माना अनुजव ज्ञानविना ध्याननुं सुख बहि-रात्मा एवा स्त्री अथवा पुरुष कोण जाणी शके? अर्थात् जाणी शके नहीं ॥ ३ ॥

एदृष्टिमां निर्मलबोधे ॥ ध्यानसदाहोयसाचुं ॥ डूषण

रहितनिरंतर ज्योति ॥ रतनतेदीपे जाचुरे ॥ जवि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ आ दृष्टिवंत प्राणीने निर्मल बोधनो प्रकाश थवाची निरंतर धर्म ध्यान तथा शुद्ध ध्यान साचांज होय. ध्याननो विचार, आवश्यक निर्युक्ति तथा ध्यान श-तकनी वृत्तिची अवधारवो. जेम दूषण रहित, निर्मल जात्यवंत रत्ननी ज्योति निरं-तर विशेष प्रकाश आपे तेम ध्यानमां छीन प्राणी कर्मउपाधिने अजावे विशेषपणे आत्मप्रकाशची दीपे ॥ ४ ॥

विषजागद्वय, शांतवाहिता ॥ शिवमारगध्वनाम ॥ कदे

असंगक्रियाइहायोगी ॥ विमलसुयशपरिणामरे ॥ जवि० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ आ दृष्टिनुं लक्षण कहे ठे. विष जाग के० “रागद्वेष, अहंभूति, कामेढादि-कना द्वयची मोक्ष” एवो बौधनो मत ठे. “अपराधी उपर प्रशांत वाहिता के० निरंतर

शांतपणुं ते मोक्ष" एवो सांख्यनो मत ठे. "ज्यां उत्पाद के विनाश नही अने जे ध्रुव होय ते मोक्ष" एम जैमिनीयनो मत ठे; अने आ दृष्टिवंत ए सर्व पदार्थ असंग जावथी अलिप्त क्रियायुक्त उत्तम यशरूप आत्म गुणना परिणाम सहित, कर्मोपाधि रहितपणे शुरू ते मोक्ष एवा परिणामवालो होय ठे. ॥५॥ इति सातमी प्रज्ञादृष्टि विचार.

॥ हाथ आठमी ॥

॥ तुज साथे नहीं बोलुं मारा बाहाला ॥ ए देखी ॥

दृष्टि आठमी सारसमाधि ॥ नामपरातसजाणुजी ॥

आपस्वजावेप्रवृत्तिपुराण ॥ शशिसम बोधवखाणुंजी ॥

निरतिचारपदएहमायोगी ॥ कहीयेनहिअतिचारीजी ॥

आरोहेआरुढेगिरिने ॥ तैमएहनीगतिन्यारीजी ॥ १ ॥

अर्थ ॥ जवय लोकना आत्मस्वजाव ज्यां अक्षयपणे वर्त्ते ठे, एवी आठमी दृष्टि सार के० प्रधान आत्म समाधिरूप ठे. तेतुं नाम परा ठे. आ दृष्टिमां पोताना आत्मस्वजावमां पूर्ण प्रवर्त्तन होय. वली बोध प्रकाश, संपूर्ण चंद्रमा सरखो निर्मल प्रशान्तवाहितादि गुणयुक्त होय. आ दृष्टिमां प्रवर्त्ततो योगी निरतिचार पदे प्रवर्त्ते, कोइ पण वखत अतिचार पदमां वर्त्ते नहीं. १ अतिक्रम २ व्यतिक्रम ३ अतिचार, आवा त्रणे दोषना प्रकारमां आवे नहीं, तो पढी अनाचारनी प्रवृत्ति होयज कयांथी ? जेम मुनिराज उपशम, कपक श्रेणिरूप गिरि के० पर्वत उपर आरोहे के० चढे, तैम अही परिणाम धाराए आत्माना पंडित वीर्यना विलासे तेपण गुण श्रेणिने आरुढे के० आरोहे. माटे तेनी गति ते जवगतिथी न्यारी ठे ॥ १ ॥

चंदनगंधसमानक्षिमाइहां ॥ वासकने, नगवेपेजी ॥

आसंगेवर्जितवलीएहमां ॥ किरियानिजगुणलेखेजी ॥

शिद्धान्धी जेमरतननियोजन ॥ दृष्टिभिन्नतेमएहोजी ॥

तासनियोगे करण अपूरव ॥ लहेमुनिकेवलगेहोजी ॥ २ ॥

अर्थ ॥ वली शरीरादिकनो गंध चंदन समान सहजथी होय; तैम वचन पण सहजथी चंदन समान शीतल होय. क्षमादिक धर्मपण सहजथी होय. वली तेवी वासना सहजथी होय के बीजा कोइ ड्रव्यनी अपेक्षा न करे, केमके जेने सहजथी गुण प्राप्त थया होय ते परना गुणनी प्राप्ति बांठे नहीं. वली आ दृष्टिमां संसारनी आसंगता न होय. समिति गुति प्रमुख मूलोत्तर गुणोनो अन्यास तेथी सर्व क्रिया आत्माना गुणने माटे थाय. जे क्रियाने अनुसरतो होय ते क्रिया एवी होय के अक्रि-

यागुणने साधे. जेम द्वारादि शतपुटादि शिक्षाना योगे रखनी जातिने तादृशस्थाने जोडीए, रखनी तो एकज जाति ठे परंतु जेम जेम पुट देता जइए तेम तेम जोवा-
वालानी दृष्टिमां जिनजिन ते रख देखाय, तेम आ दृष्टिमां जिन जिन दृष्टिवंत होय,
केमके लक्षस्थनुं ज्ञान एक सरखुं न होय, तेथी ते कारणथी आ दृष्टांत ठे ते ध्यानमां
लेनुं. ते प्रमाणे अपूर्व करणादि गुणस्थानकना करण साधतो अनुक्रमे आ दृष्टिमां व-
र्त्ततो मुनिराज केवल ज्ञाननुं रह पामे ॥ १ ॥

दीणदोष सर्वज्ञमहामुनि ॥ सर्वलब्धिफलजोगीजी ॥
परउपगार करीशिवसुखते ॥ पामे योग अयोगीजी ॥
सर्वशत्रुहय सर्वव्याधिलय ॥ पूरणसर्वसमीहाजी ॥
सर्वअरथयोगेंसुखतेहथी ॥ अनंतगुणनिरीहाजी ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ आ दृष्टिवंत प्राणी सर्व दोषने हय करे; वली ते महामुनिराज सर्वज्ञ के-
वलज्ञानवंत थाय; समस्त लब्धिनां फलनो जोगी थाय; जव्य प्राणीउने चारित्रधर्म
पमाडतां तेउने अत्यंत उपगारी थाय; पोते मोक्ष सुख पामे; सयोगि गुणगणें वर्ती
अयोगि गुणगणें अयोगि पद लइ सिद्धि पामे; सर्व कर्मरूप शत्रुउनो हय करतां
रोगादि सर्व व्याधियोनोपण नाश करे. एप्रमाणे सर्व समीहा के वांठाळ पूर्ण थवा-
थी केवल आत्मस्वरूपमां लीन थयोथको एकरूपता पामे. सर्व अर्थना योगथी
संपूर्ण सुखे तृप्तिवंत रहे, तेथी निरीहा के निस्पृहपणे प्रगट थया जे अनंतगुण तेनुं
अव्यावाध सुख वधतां वधतां पूर्ण आत्मानंदी थाय ॥ ३ ॥

एअमदिठी कहीसंदेपे ॥ योगशास्त्रसंकेतेजी ॥
कुलयोगीनेप्रवृत्तचक्रजे ॥ तेहतणेहितहेतेंजी ॥
योगीकुलेजायातसधर्म ॥ अनुगततेकुलयोगीजी ॥
अद्वेषीगुरुदेवद्विजप्रिय ॥ दयावंतउपयोगीजी ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ आ आठ दृष्टि जव्य प्राणीउना उपकारने अर्थे योगशास्त्र, अध्यात्म ग्रंथ
जेवा के उपमितिजवप्रपंच, जवजावना वृत्ति, पातंजल शास्त्र तथा प्रवचन प्रबोधा-
दि ग्रंथोने अनुसारे संक्षेपथी कही ठे. योगी ठे प्रकारना ठे. १ कुलयोगी २ प्रवृत्त
चक्रयोगी. तेउ पोताना चित्तमां अहंकारथी एम माने ठे के अमेपण योगी ठीए
तेथी तेउना हितने अर्थे आ दृष्टियो कही ठे. हवे ते योगीउनां लक्षण बतावे ठे. जे
योगीना कुलमां जन्म्या होय तथा जेना धर्माचार रुढिमार्गने अनुसरता होय एवा

सामान्यबुद्धिपूर्वता सर्व तापसादि षट्दर्शनींते ते कुत्रयोगी जाणवा. जेते अक्षेपी होय तथा देवगुरु अने द्विज के० ब्रह्मचर्यादिगुण जेमने प्रिय होय, वली दयावंत तथा यत्नावंत होय तेमज ॥ ४ ॥

शुश्रूषादिक अङ्गुणसंपूरण ॥ प्रवृत्तचक्रतेकहीएजी ॥

यमद्वयलाज्जी परदुग्गअर्थी ॥ आद्यअवंचकलहीएजी ॥

चारअर्हिसादिकयमइच्छा ॥ प्रवृत्तिथिरसिद्धिनामेजी ॥

शुश्रूषेपाळेअतिचारह ॥ टाळेफळपरिणामेजी ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ १ शुश्रूषा २ श्रवणंचैव ३ प्रदणं ४ धारणं तथा ॥ ५ उहा ६ पोहो ७ अर्थ विज्ञानं ८ तत्त्वज्ञानंच धीगुणाः ॥ १ ॥ अथवा १ शुश्रूषा २ श्रुतज्ञान ३ विरति ४ आश्रवरोध ५ संवर ६ निरीहृतप ७ निर्जरा ८ क्रियानिवृत्ति. एटले के शुश्रूषादि आठ गुण जेनामा संपूर्ण होय, ते प्रवृत्त-चक्र-योगी कहेवाय. वली यमद्वय के० अर्हिसा अने सत्य तेनो लाजवंत तथा परदुग्ग के० अस्तेय अने ब्रह्मचर्यनो अर्थी होय. वली आद्य अवंचकफलनो धणी होय. अवंचक त्रण प्रकारना छे. योगावंचक १ क्रियावंचक २ फलावंचक, तेमांथी आद्य अवंचकनो धणी होय. वली अर्हिसादि चार यमने वश थको होय. वली इच्छा के० गुणीजननी सम्यक् कथा करवाने मन करे; प्रवृत्ति के० आचार उत्कृष्टपणे पालवाने प्रवर्त्ते; थिर के० निरतिचारपणे प्रवर्त्ति दृढ रहे; सिद्धि के० स्वार्थ परार्थने निपजवे. एप्रमाणे अति शुरू रुचिपणे चार प्रकारे पाळे वली अतिचार टाळी जे रीते फलीजून थाय तेवा परिणामे साधे. तेवा योगी सदासफलाज्यासी जेम एक वखत फेरव्युं चक्र फरी जाजन उतार्या करे तेम आ योगी क्रिया निःफल न थाय ॥ ५ ॥

कुलयोगीने प्रवृत्तचक्रने ॥ श्रवणशुद्धिपक्षपातजी ॥

योगदृष्टि ग्रंथेहितहोवे ॥ तेणेकहीएवातजी ॥

शुद्धभावनेसुनिकिरिया ॥ बेहुमां अंतर केतोजी ॥

जखहलतोसुरजनेखजुंते ॥ तासतेजमांतेतोजी ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ कुलयोगी तथा प्रवृत्त चक्रयोगीने शुरू मार्ग यम नियमादिक, धर्म शास्त्र-तुं श्रवण होय तथा शुद्धाचार विनयादि करण, सत्संग तथा गुणोनो पक्षपात होय. एवा गुणना धारक ते योगी कहेवाय. परंतु दंजी अने विषयना प्रसंगी ते योगी न कहेवाय. आ वाततुं विस्तारथी स्वरूप श्रीहरिजडसूरिकृत योगदृष्टि समुच्चय ग्रंथथी जोडुं. शून्यमन अने शून्य आचारे योगी न कहेवाय. दिवसे मध्यान्हे प्रकाश करता

सहस्र किरणोवाला सूर्यना अने अंधारी राते प्रकाश करता खजुआ के० आगीआ कीडाना तेजमां जेटलो फेर ठे, तेटलो अंतर, सम्यक् क्षयोपशम जावनी शुद्धक्रिया-मां अने मोहना क्षयोपशम विनानी शून्य क्रियामां ठे ॥ ६ ॥

गुह्यजावएतेदने कहीए ॥ जेहसुं अंतर जांजेजी ॥

जेहसुंचित्तपटंतर होवे ॥ तेहसुं गुह्यनगजेजी ॥

योग्यअयोग्य विज्ञाग अखदतो ॥ करशेमोटी वातोजी ॥

खमशे ते पंक्ति परखदमां ॥ मुष्टिप्रहारने लातोजी ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ शास्त्रना गुह्यजावके० रहस्य ते तेहनेज कहीए, केजेनी साथे अंतरंग मल्लतुं होय, अर्थात् मिथ्यात्वनो त्याग करी जेने सम्यग् दर्शन परिणति श्रद्धान होय तेनी पासेज शास्त्रना रहस्य प्रकाशीए. जेनी साथे चित्त पटंतर वर्त्ततुं होय अर्थात् जेने प्रवचनानुसार सम्यक् श्रद्धान न थयुं होय, तेनीसाथे शास्त्रना रहस्यनो प्रकाश करवो ते घटतुं नथी. योग्य अयोग्यनो विज्ञागके० वेहेंचण जे समजतो नथी, अर्थात् गुरुनो विनय करतो नथी शुद्धाचार पालतो नथी, द्रव्यादि जावने समजतो नथी, ठतां पोते काहो यइने शास्त्र संबंधी मोटी मोटी वातो करेठे, ते पंक्तितोनी परखदके० स-जामां हार पामी मुष्टिप्रहारके० गड्ढादिकथी बहार काढवुं तथा नरकादि बध बंधन अने लातो के० आलोचणना प्रहार अने अपयश तथा अपकीर्ति पामशे. यडुकं ॥ जंजायइ अगीयडो, जंच अगीयड निस्सीयो जयइ ॥ बडा वेयइ गडं, अणंत संसारियो जणियो ॥ १ ॥ इत्यावश्यकनिर्युक्ति वचनात्. ते कारणथी गीतार्थ तथा गी-तार्थना आश्रितने विहार कह्यो ठे. तेम गंजीर अर्थनी देशनापण योग्य जनने आपवी.

सज्जात्रण श्रोतागुणअवगुण ॥ नंदीसूत्रे दिसेजी ॥

तेजाणीएग्रंथयोग्यने ॥ देजोसुगुणजगीशेजी ॥

लोकपूरयोनिजनिज इच्छा ॥ योगजाव गुणरयणेजी ॥

श्रीनयविजयविबुधपयसेवक ॥ वाचकयशने वयणेजी ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ सज्जा त्रण प्रकारनी श्रीनंदीसूत्रमां कहीठे. १ जे श्रोता गुण तथा दोषने तेवा श्रोताउनी सज्जा राजहंस समान डाही समजवी. २ श्रोताउं अज्ञान ठे, ते सज्जा पशु मृगना बालको सरखी मूर्ख समजवी. ३ जेउं गीतार्थना अपमानी निंदक ठे, ते अयोग्य सज्जा समजवी. तेवीरीते सज्जाउं स्वरूप जाणीने आ ग्रंथनो हार्द तेवी सज्जानो आपजो, जेउंने देतां उत्तम प्रवचन शोचाकारकादि गुणो तथा

જગીશ કે૦ તે ગુણોથી પામવાની સુખરૂપ લીલા તે પામશે. એમ ઇચ્છાયોગ તથા શા-
સ્ત્રાદિના જે યોગ તેરૂપ જે જાવશુણ, તદ્રૂપ મણિરત્નોથી સમસ્ત લોક પુરજો ! વિશિષ્ટ
આત્મયોગરૂપ જાવ રત્નોથી સમગ્ર લોક તૃપ્તિ પામો ! આ ગ્રંથનું રહસ્ય પામી જીવ્યજનો
સંસાર જાવથી મુક્ત થાઉં ! આપ સ્વજાવમાં મગ્ન રહેજો ! એમ શ્રીનયવિજય પંક્તિના
ચરણકમલના સેવક ઉપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયગણિ જેમણે કાશીમાં “ ન્યાય વિ-
શારદ ” એવું વિરુદ્ધ પ્રાસકર્તું, તેમનાં વચન જાણજો ॥ ૬ ॥

કાવ્યં ॥ શ્રી મદ્યશોવિજયવાચકરાજરાજ, વિનિર્મિતોદષ્ટિવિચારરૂપઃ ॥

સ્વાધ્યાયેષપ્રથમંતતોયં, જાષામયો લેશતયાટ્યર્થઃ ॥ ૧ ॥

શ્રી સ્તંજતીર્થેન્દ્રતપાગણિય, નામ્નાચજ્ઞાનાદ્રિમલાન્નિધેન ॥

શ્રીસૂરિણાન્નૂરિ સુખાવબોધાર્થ મેવલેશંલિખિતોદિજઙ્ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ મહામહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયગણિકૃત યોગદૃષ્ટિ વિચારની સજાયોનો
સુખે અવબોધ થવા માટે શ્રીમત્તપાગંધીય સંવિજ્ઞાન પક્ષિય જટારક શ્રીજ્ઞાનવિમ-
લસૂરિય વાલાવબોધરૂપ લેશમાત્ર અર્થ લખ્યો છે. શ્રી લંકાત બંદરમાં દોશીજેઘજી
ઉદ્દેકરણ તથા વડનગરીઆ શા. અમુલ્લલ્લચંદના અનુગ્રહને વાસ્તે પ્રથમાદર્શ લખ્યો
છે. શ્રીયોગદૃષ્ટિ સજાયોની સર્વ ગાથા ૭૬ તથા બે શ્લોક મલી ૭૭ છે.

॥ ઇતિ મહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયગણિકૃત યોગદૃષ્ટિ સ્વાધ્યાય,
શ્રીજ્ઞાનવિમલ સૂરિકૃત અર્થસહિત સમાપ્તઃ ॥

॥ श्री आदिनाथाय नमः ॥

॥ अथ ॥

॥ श्रीयशोविजयजी उपाध्यायकृत अध्यात्मसार ग्रंथ
अर्थसहित प्रारंभ करियेबैये ॥

॥ श्लोकः ॥

ऐंङश्रेणिनतः श्रीमान्नंदतान्नाजिनंदनः ॥ उद्धार युगादौ
यो जगदज्ञानपंकतः ॥ १ ॥ श्रीशांतिस्तांतिभिन्नयान्नविना
मृगलांढनः ॥ गावः कुवलयोल्लासंकुर्वते यस्य निर्मलाः ॥१॥

अर्थ ॥ इंद्रसंबंधीजे श्रेणितेणे नतके० नमस्कारकर्तोडे जेनेएवाश्रने अष्टमहाप्राति-
हार्यरूपलक्ष्मीयेंकरीयुक्त तथा युगनेआदें जगत्ने अज्ञानरूप कादवमांथी उद्धारना-
करनार एहवाजे श्रीऋषजदेवजगवान् तेजयवंतावर्तो ॥ १ ॥ श्रीशांतिनाथ जगवंतते
जव्यप्राणीओप्रतें संतापना जेदनाराथाओ ! मृगनुं लांढनढेजेने एवा तथा जेमचंद्रकिरण
निर्मल थका कुमुदनीनेविकसितकरेढे, तेमजेनीगावःके०वाणीते पृथ्वीनेविषे उल्लासकरेढे

श्रीशैवेयं जिनं स्तौमि जुवनं यशसेव यः ॥ मारुतेन मुखोद्धेन
पांचजन्यमपूपुरत् ॥ ३ ॥ जीयात् फणिफणप्रांतसंक्रांततनु
रेकदा ॥ उद्धर्तुमिव विश्वानि श्रीपार्श्वोबहुरूपनाक् ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ शिवाराणीनापुत्र श्रीनेमनाथजी तेमनेस्तुंबुं. जेजगवंतेपोताना यशेंकरीने
जेम जगत्नेजखुंते तेमजपोतानामुखथी प्रगट्योजेवायु तेणेकरीने पांचजन्य नामे शं-
खनेपूरीने तेनोनादकीधो ॥ ३ ॥ फणी के० शेषनाग तेनी फणनाप्रांतेजेमणीतेनेविषे
संक्रम्युंजेशरीर तेणेकरीने त्रणजगत्नो उद्धारजजाणेकरताहोयनी एवाजे श्रीपार्श्वना-
थबहुस्वरूपनाकर्ता, तेजयवंतवर्तो ॥ ४ ॥

जगदानंदनः स्वामी जयति ज्ञातनंदनः ॥ उपजीवन्ति यथा
चामद्यापि विबुधाः सुधाम् ॥ ५ ॥ एतानन्यानपि जिनान्नम
स्कृत्य गुरुनपि ॥ अध्यात्मसारमधुना प्रकटीकर्तुमुत्सहे ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जगत्नेआनंदनाकरनार वलीजेहनी अमृतसरिखीवाणीने हजीसुधी पंक्ति-
तलोको सेवेढे, अंगीकारकरेढे एहवा ज्ञातनंदनजेअजीवीरजिन तेजयवंतावर्तो ॥ ५ ॥
एपांचेपरमेश्वरने तथा बीजापण जिनोने तथापोतानायुरुने नमस्कारकरीने अध्या-
त्मनो सारजेरहस्य तेप्रगटकरवाने हवेउठाहकरुं ॥ ६ ॥

शास्त्रात्परिचितां सम्यक् संप्रदायाच्च धीमतां ॥ इहानुभवयो
गाच्च प्रक्रियां कामपिब्रुवे ॥ ७ ॥ योगिनां प्रीतये पद्यमध्या
त्मरसपेशलं ॥ जोगिनां जामिनीगीतसंगीतकमयं यथा ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ घणांशास्त्रोषीजलीरीतेंपरिचितकरीने ने वलीपंक्तिलोकोना संप्रदायथकी
जे अध्यात्मशास्त्रनेविषे अनुभवयोग्य थयुं तेथकी हुंकांइक संक्षेपमात्र प्रस्तावनाकरं हुं
॥ ७ ॥ जेरीतेंजोगीपुरुषने स्त्रीनागीतसंगीत प्रियकारीछागेठे तेरीतें योगीश्वरपुरुषने
प्रीतिनाअर्थें आ अध्यात्मरसेंकरीने मनोहरकारी पद्दवो पद्यबंधतायेंकरंहुं ॥ ८ ॥

कांताधरसुधास्वादा द्यूनां यज्जायतेमुखं ॥ बिंदुः पार्श्वे तदध्यात्म
शास्त्रस्वादसुखोदधेः ॥ ९ ॥ अध्यात्मशास्त्रासंजतसंतोषसुख
शाखिनः ॥ गणयन्ति न राजानं न श्रीदं नापिवासवम् ॥ १० ॥

अर्थ ॥ स्त्रीनाअधररूपअमृतना स्वादधीजे जुवानपुरुषने सुखउपजेठे तेसुखनो
स्वादतो अध्यात्मशास्त्रनास्वादनो जेसमुद्रठे तेनोएकबिंदुमात्र स्वादठे ॥ ९ ॥ जेप्रा
णीनेअध्यात्मशास्त्रधी मनोहर संतोषरूपसुख प्रगटथयुं, तेप्राणी राजाने तथाधनदने
अनेइंद्रसरिखानेपण लेखामांगणतानथी ॥ १० ॥

यः किलाशिदिताध्यात्मशास्त्रः पांभित्यमिच्छति ॥ उत्तिष्ठत्यंगुली
पंगुः स स्वर्गुफलधिप्सया ॥ ११ ॥ दंजपर्वतदंजोधिः सौहार्दा
बुधिचंद्रमाः ॥ अध्यात्मशास्त्रमुत्ताल मोहजालवनानलः ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जेमकटपट्टना फलने खेवानी इच्छाये पांगलोपुरु आंगंलीडिंचीकरेठे ते जेम-
व्यर्थंठे, तेमजेप्राणीनिश्चेंअध्यात्मशास्त्रने पाम्यानथी, अने आचार्यपंडितपणुं इछेठे, ते-
पणव्यर्थंठे ॥ ११ ॥ कपटरूप पर्वतनेजेदवाने वज्रसमान, मैत्रताचावरूपसमुद्रनी वृद्धि
करवाने चंद्रमासमान, पद्दहुं अध्यात्मशास्त्र ते वृद्धिपामेहुंपद्दहुंजे मोहजालनुंवण तेहने
वालवानेअर्थें दावानलसमान ठे ॥ १२ ॥

अध्वा धर्मस्य सुस्थः स्यात्पापचौरः पलायते ॥ अध्यात्मशा
स्त्रसौराज्ये न स्यात्कश्चिदुपप्लवः ॥ १३ ॥ येषामध्यात्मशास्त्रार्थतत्त्वं
परिणतं हृदि ॥ कषायविषयावेश क्लेशस्तेषां कर्हिचित् ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ अध्यात्मशास्त्रनुं जहुराजप्रवर्ततेथके कशोएउपडव थायनही, धर्मनोमार्ग
सुगमथाय, अने पापरूपचोरटानासीजाए ॥ १३ ॥ जेप्राणीना हृदयनेविषे अध्यात्म शा-
स्त्रनाअर्थनुं तत्त्वत ज्ञान थयुंठे तेनेकषायरूपविषनावेगनो क्लेशतेकदीपनयाय ॥ १४ ॥

निर्दयः कामचंडालः पंक्तितानपि पीभ्येत् ॥ यदि नाध्यात्मशा-
स्त्रार्थबोधयोधकृपा ज्ञेय ॥ १५ ॥ विषवद्विसर्मां तृष्णां वर्धमा-
नां मनोवने ॥ अध्यात्मशास्त्रदात्रेण विंदंतिपरमर्षयः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जो अध्यात्मशास्त्रना अर्थनाबोधनी कृपापंडितजिवाने पणनहोयतो निर्दय
एवोजे कामरूपचंडाल ते पंक्तिनेपणपीडाकल्याविना रद्देनही ॥ १५ ॥ जेपरमर्षी
श्वरते, ते अध्यात्मशास्त्ररूप दातरडेकरीने मनरूपीवननेविषे वृद्धिपामती एहवीतृष्णा-
रूप जेहेरनीवेढी तेनेढेदीनाखेढे ॥ १६ ॥

वने वेश्म धनं दौस्थे तेजो ध्याते जलं मरौ ॥ दुरापमाप्यतै धन्यैः
कलावध्यात्मवाङ्मयं ॥ १७ ॥ वेदान्यशास्त्रवित् क्लेशं रसमध्या-
त्मशास्त्रवित् ॥ ज्ञाग्यभृजोगमाप्नोति वहति चंदनं खरः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ जेसवननेविषेघर, दरिद्रनेधन, अंधारामांडयोत तथा, मरुदेशनेविषेजेपाणी,
तेढुःखेंपामवायोग्यते, तेमजेधन्यप्राणीहोयते, तेनेजअध्यात्मशास्त्र कलियुगनेविषे प्रा-
प्तथायते ॥ १७ ॥ वेदनाजाणतथा बीजाशास्त्रना जाणनाराते क्लेशनाजोक्ताढे, अनेरस-
नाजोक्ता तेअध्यात्मशास्त्रना जाणनाराढे. तेपरसनोजोगतो जेज्ञाग्यवंतहोय, तेज पामे,
अनेजेगधेडोहोय तेतोमात्रचंदनना जारनेउपाडेष्टहुंज ॥ १८ ॥

जुजास्फालनहस्तस्यविकाराजिनयाः परे ॥ अध्यात्मशास्त्रवि-
ज्ञास्तु वदंत्यविकृतेक्षणाः ॥ १९ ॥ अध्यात्मशास्त्रहेमाजिमथिता
दागमोदधेः ॥ जूयांसि गुणरत्नानि प्राप्यते विबुधैर्न किम् ॥ २० ॥

अर्थ ॥ जुजानाआस्फोटकरवेकरीने, वलीहाथने तथामुखनेविकारेकरीने, इत्यादि
कनाटिकना अजिनयेंकरवेकरीने, जोगीपुरुषसुखकरीमानेढे, अनेअध्यात्मशास्त्रना जा-
णजेपुरुषते, तेतोअविकारीनेत्रनाधणी इंद्रियनाविकाररहितते. ॥ १९ ॥ अध्यात्मशास्त्र
रूपजे हेमाचलपर्वत तेणेमथ्योजे आगमरूपसमुद्र तेथकीनिकट्यां घणागुणरूपीयां
जेरलतेतो विबुधजेपंडितलोकतेपामेढे ॥ २० ॥

रसोजोगावधिः कामे सद्गद्ये जोजनावधिः ॥ अध्यात्मशास्त्रसे
वायां रसोनिरवधिः पुनः ॥ २१ ॥ कुतर्कग्रंथसर्वस्वगर्वज्वरवि-
कारिणी ॥ एति दृष्टिर्मलीजावमध्यात्मग्रंथजेपजात् ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ कामनोजेरस तेजोगवतांसुधी मधुरते, जलांजोजननोजेरस तेजमवाना

वखतसुधी मधुरपणेवर्ते, पणअध्यात्मशास्त्रनीसेवानोजेरस तेतो निरवधि. केमके प्रा-
रंजकाखीमांडीने सदा वधतो जेरसठे, पणकिवारे विरस नथाय ॥ ११ ॥ कुतर्कशास्त्र-
ना सर्वरहस्यनो जेअहंकार, तेरूपीताव तेहनाविकारवाली यइएहवीजे दृष्टितेअध्यात्म-
शास्त्ररूप औषधनायोगथी निर्मलपणाने पामेठे ॥ १२ ॥

धनिनां पुत्रदारादि यथा संसारवृक्षे ॥ तथा पांक्त्यदृष्टानां
शास्त्रमध्यात्मवर्जितं ॥ १३ ॥ अध्येतव्यं तदध्यात्मशास्त्रं जाव्यं
पुनः पुनः ॥ अनुष्ठेयस्तदर्थश्च देयो योग्यस्य कस्यचित् ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ धनवंतजनने जेमपुत्रअनेछी तेसंसारनीवृद्धिनां कारणठे, तेम अजिमाने
जरायला पंक्तिखोकने अध्यात्मशास्त्रविना मात्रसंसारनी वृद्धिठे ॥ १३ ॥ तेमाटे अ-
ध्यात्मशास्त्रनेजणवुं; वलीवारंवारहृदयनेविषेजाववुं; एनाअर्थनुंवारंवार चिंतनकरवुं; अने
जेपुरुषयोग्यहोय तेनेजशीखववुं, पुस्तकआपवुं. ॥ १४ ॥ एरीतें अध्यात्मशास्त्रनामहा-
त्म्यनो पद्देलोअधिकार पुरोययो.

जगवन् किं तदध्यात्मं यदिदमुपवर्ण्यते ॥ शृणु वत्स यथाशास्त्रं
वर्णयामि पुरस्तव ॥ १ ॥ गतमोहाधिकाराणा मात्मानमधि-
कृत्य या ॥ प्रवर्तते क्रिया शुद्धा तदध्यात्मं जगुर्जिनाः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेशिष्येपुत्रुंके, हेजगवंत! अध्यात्म तेशुंठेकेजेनुंतमे आहुंवर्णन कीहुं? त्यारे
गुरुकहेठेके, हेशिष्य ! शास्त्रमर्यादायें तनेकहुंहुंतेसांजख ॥ १ ॥ जेमुनिराजनोमोहनो
अधिकारनाशपास्योठे अनेजेआत्माने आश्रीनेशुक्रक्रियायें अंतरआत्मानेविषेप्रवर्ते,
तेनुंनाम परमेश्वर अध्यात्मकहेठे ॥ २ ॥

सामायिकं यथा सर्वं चारित्र्येष्वनुवृत्तिमत ॥ अध्यात्मं सर्वं
योगेषु तथानुगतमिष्यते ॥ ३ ॥ अपुनर्बन्धकाद्यावज्जुणस्थानं
चतुर्दशं ॥ क्रमशुद्धिमती तावत् क्रियाध्यात्ममयी मता ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ सामाश्रुचारित्रजेम सर्वचारित्रनेविषे अनुगतकारणपणे वर्तेठे, तेम सर्व
जोगनेवीषे अध्यात्मपण सहचारीपणेवर्तेठे ॥ ३ ॥ अपुनर्बन्धी जेचोशुंजुणवाणुं त्यांशीमां
नीने चउदमा गुणवाणालगण अनुक्रमेजेआत्मानी विशुद्धता प्रगटथाय, ते सर्व
अध्यात्मक्रियाजाणवी ॥ ४ ॥

आहारोपधिपूजार्द्धिगौरवप्रतिबंधतः ॥ जवाजिनंदी यां कुर्यात्
क्रियां साध्यात्मवैरिणी॥५॥ क्षुधोक्षोजरतिर्दीनो मत्सरी जयवा
न शठः ॥ अज्ञोजवाजिनंदीस्या न्निष्फलारंजसंगतः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ अनेजेआहारोपधिनेअर्थे तथा पूजापामवानीकृद्धि तेनीगौरवतायें बंधाणा
थका जवाजिनंदीजे क्रिया करे, तेसर्व अध्यात्मक्रियानीवैरिणीजाणवी ॥५॥ १ क्षुद्र
ता २ लोच ३ रति ४ दीनता ५ मत्सरीपणुं ६ जय ७ शठता ८ अज्ञानता एजवाजि
नंदिपणाना संगथकीजेक्रियाकरे, तेक्रियानो आरंज निःफल थायडे ॥ ६ ॥

शांतोदांतः सदागुप्तो मोक्षार्थी विश्ववत्सलः॥ निर्देजां यां क्रियां
कुर्यात् साध्यात्मगुणवृद्धये ॥७॥ अतएव जनः पृष्ठोत्पन्नसंज्ञः
पिष्टबिषुः॥ साधुपार्श्वं जिगमिषु धर्मं पृष्ठन् क्रियास्थितः ॥८॥

अर्थ ॥ १ शांतगुण २ दांतगुण ३ सदागुप्तेंद्रियपणुं ४ मोक्षार्थिपणुं ५ विश्वनुं वात्स
ल्यतापणुं इत्यादिकगुणवालोनिर्देजीपणेजेक्रियाकरे, तेक्रिया अध्यात्मगुणानी वृद्धिकर्ता
थाय ॥७॥ तेमाटेजेनेतत्त्वपुठवानीसंज्ञा उपनीडे, तथा पिष्टबिषुके ८ तत्त्वप्रतेहवे पुठवाने
सन्मुखथयोडे ते, साधुनीपासे तत्त्वसांजलवानेअर्थे जवानुंशीलडेजेनुं ते, तथा क्रिया-
योगनेविषे रह्योथको धर्मेना तत्त्वने पुठेडे ते ॥ ८ ॥

प्रतिपित्सुः सृजन् पूर्वं प्रतिपन्नश्च दर्शनं॥श्राद्धोयतिश्च त्रि
विधोऽनंतांशरूपकस्तथा ॥ ९ ॥ दृढमोहरूपकोमोहशमकः
शांतमोहकः॥रूपकः क्षीणमोहश्च जिनोऽयोगीच केवली॥१०॥

अर्थ ॥ बलीतत्त्वनेअंगीकार करतांथकां पूर्वेप्रतिपन्नथयुंटे सम्यक्त्वदर्शन जेने
एवा श्रावकतथा यतितेत्रणप्रकारना १ उपशमसमकीति २ क्षयोपशमसमकीती ३ क्षा-
यकसमकीति तेअनंतानुबंधीनो अंशखपाव्योडेजेणे ॥९॥ बलीजेणेंदर्शनमोहनीयखपा-
वीडे अथवा मोहनीयने उपशमावीडे एहवाजे उपशांतमोही तथा रूपयश्रेणिने वि-
षेवत्तेडे तथा जेणेमोहनीक्षय कल्योडेते सयोगीकेबली तथा अयोगी केवलीजगवंत १०

यथाक्रमममी प्रोक्ता असंख्यगुणनिर्जराः ॥ यतितव्यमतोध्या
त्मवृद्धये कलयापि हि ॥११॥ ज्ञानं शुद्धं क्रिया शुद्धेत्यंशौ द्वावि
ह संगतौ ॥ चक्रे महारथस्येव पद्माविव पतत्रिणः ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एअनुक्रमेजेकहा, तेसघळा एकएकथकी असंख्यातगुणीनिर्जराना करताडे; माटे एक कळायेकरीनेपण आध्यात्मनीवृद्धिने अर्थे उद्यमकरवो एहिजदेतुडे ॥११॥ जेम रथनावेचकते रथनीसाथे संलग्नजडे, तथा पक्षीनीबेपांखोते पक्षीनीसाथे संलग्नजडे, तेम एक गुरुज्ञान अनेबीजीशुरूक्रिया एवेअंशते अध्यात्मनीसाथे संलग्नजडे ॥१२॥

तत्पंचमगुणस्थाना दारम्यैवेतदिहति ॥ निश्चयोव्यवहार
स्तु पूर्वमप्युपचारतः ॥१३॥ चतुर्थेपि गुणस्थाने शुश्रूषा
द्या क्रियोचिता ॥ अप्राप्तस्वर्णभूषाणां रजताभरणं यथा ॥१४॥

अर्थ ॥ पूर्वेपण निश्चयनय अने व्यवहानयनुं आरोपण उपचारशीडे, पण पांचमा गुणगणाधी मांकीनेयनयशेडे ॥ १३ ॥ अने चोथेगुणगणेपण शुश्रूषादिक क्रियाते उचितडे; जेमकोशनेसोनाना घरेणानमखताहोय, तेनेरुपाना मळेतेपण रूखामनाय ॥१४॥

अपुनर्बन्धकस्यापियाक्रियाशमसंयुता ॥ चित्रादर्शनजेदेनध
र्मविघ्नक्षयायसा ॥१५॥ अशुद्धापिद्दिशुद्धायाः क्रियाहेतुः स
दाशयात् ॥ ताघ्नरसानुवेधेनस्वर्णत्वमधिगच्छति ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ शमजावेकरीनेसहित, दर्शनजेदेकरीने विचित्रप्रकारनी अपुनर्बन्धी जे चोथुं गुणगणुंतेहनी क्रियापण धर्मानाविघ्नने क्षय करनारीडे ॥१५॥ तोपण जळाआशयथकी अशुद्धक्रियाकरे, तेपण गुरुकेवाय; जेम त्रांबुं जेडे तेनेगाळीतेमां रसानुवेधकल्याणी रसायनमेखववाधी सोनुंथड्जायडे तेम. ॥ १६ ॥

अतोमार्गप्रवेशायत्रतंमिथ्यादृशामपि ॥ अव्यसम्यक्त्वमारो
प्यदतेधीरबुद्धयः ॥१७॥ योबुद्ध्वाजवनैर्गुण्यंधीरः स्याद्भूत
पालने ॥ सयोग्यो जावजेदस्तुल्लेख्योनोपयुज्यते ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ एहिजकारणमाटे धीरबुद्धिनाधणी रत्नत्रयनामार्गनेविषे पेसवाने मिथ्या दृष्टिवालानेपण अव्यसमकितनो आरोपकरीने चारित्रआपेडे ॥ १७ ॥ जेप्राणी संसारुं निर्गुणपणुं जाणीने व्रतपालवानेविषे धीरथाय तेप्राणी धर्मनेयोग्यजाणवो अने अंत रंगजावनो जेदतोडुःखेकरीने समजायडे, माटेतेउपयोगमां न करवो ॥ १८ ॥

नोचेन्नावापरिज्ञानात्सिद्ध्यसिद्धीपराहते ॥ दीक्षाऽदानेनज्वया
नामागौतमैः प्रसज्यते ॥ १९ ॥ अशुद्धानादरेन्यासाद्योगान्नो
दर्शनाद्यपि ॥ सिद्धिर्नैसर्गिकीमुक्तातदप्यन्यासिकंयतः ॥ २० ॥

अर्थ ॥ कदापिकोश्क एमकहेशेजे जावजाण्याविना चारित्रदेवाधी सिद्धिअसिद्धि सर्वहणाश्जाय, तेवारें जव्यनेपणदीक्षानआपवी केमके तेनेअंतरंगनी खबरनथी, अने एरीतें दीक्षानआपवाधी तो सम्यग्मार्गनो उबेद थाय ॥ १९ ॥ एमअशुद्धनोअनादरकरे अने शुद्धजोगनोअज्यासनकरे, त्यारेदर्शनजेसमकित तेपणशुद्धनथाय, केमके एकनिसर्ग समकितटाळीनेशुद्धकरवुं तेपणअज्यासथीज थइशके ॥ २० ॥

शुद्धमार्गानुरागेणाशठानांययातुशुद्धता ॥ गुणवत्परतंत्राणां
सानकापिविहन्यते ॥ २१ ॥ विषयात्मानुबधैर्हिंत्रिधाशु
ध्यथोत्तरं ॥ ब्रुवतेऽर्जुनः॥ २२ ॥ नाद्यपि ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ शुद्धमार्गने अनुरागेकरीने अशठताजावेजे आत्मानी शुद्धताके निर्मल-
तायें गुणवंतप्राणीने आधीनथइने वत्तें, तो तेप्रवृत्ति कोष्टेकाणे हणायनही ॥ २१ ॥
विषयेंकरीने, आत्मायेकरीने, अनेअनुबधेकरीने एत्रणप्रकारनी विशुद्धि; ते एकेकथी
निर्मलठे. एत्रणेकर्मठे, तेमां जेष्ठःस्वथी पोताना आत्माने मुकाववाने कंपापातप्रमुख
करे, तेहनेविषयशुद्धिकहियें ॥ २२ ॥

अज्ञानिनां द्वितीयंतुलोकदृष्ट्यायमादिकं ॥ तृतीयं शांतवृत्त्यात्
तत्त्वसंवेदनानुगं ॥ २३ ॥ आद्यानाज्ञानबाहुल्यान्मोक्षबाधक
बाधनं ॥ सद्भावाशयलेशेनोचितं जन्मपरेजगुः ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ अज्ञानीने आत्मशुद्धिनामे बीजीशुद्धिथाय; तेखोकदृष्टिये पांच यम
नियमप्रमुखपाळेडे; एबीजोजेद. त्रीजोआत्मानुबध तेकहिये, जेशांतवृत्तियेतत्त्वनुं संवे-
दनकरे, चिंतनकरे ॥ २३ ॥ पेदेखीशुद्धिमां अज्ञाननीबहुलता घणीठे, तेणेकरीने मोक्ष-
ना बाधकनेबाधनकरे अनेतेनासद्भावथकी शुभाशयनोक्षेसमात्रहोय, तोतेथी जन्मम-
रणनी परंपराकांश्चुटेनही एहवुंजोगाज्यासीपुरुषकहेडे ॥ २४ ॥

द्वितीयादोषहानिः स्यात्कचिन्मंद्कचूर्णवत् ॥ आत्यंतिकी तृती
यातु गुरुत्वाघवचितया ॥ २५ ॥ अपिस्वरूपतः शुद्धाक्रियात्
स्माद्विशुद्धिः ॥ मौनीं प्रव्यवहारेण मार्गबीजं दृढादरात् ॥ २६ ॥

अर्थ ॥ आत्मशुद्धिनामे बीजाजोगथकी कांश्कलवक्षेशमात्र दोषनीहानितो थाय,
पणपरंपरायें घणादोषथयेलाते केरुकानाचूर्णनीपेठे एकडेरुकानो नाशथाय, पण तेथी-
बीजाघणा केरुकाउत्पन्नथाय, त्रीजीशुद्धि आत्यंतिकठे, तेथीकर्मनीहानिथाय केमके
तेशुद्धताजाव अनेलघुताजावनी विचारणाकरवाधीप्रगटे एवीठे ॥ २५ ॥ स्वरूपथकी

જેક્રિયાશુદ્ધતે તેજનિશ્ચયપણે આત્માનેવિશુદ્ધતાની કરનારીતે, તેમાટેશુદ્ધક્રિયાકરવી મુનીન્દ્રજેપરમેશ્વર તેણેબતાવ્યોજે વ્યવહારતેનું સેવનકરવેકરીને ઘણાઆદરસહિત ક્રિયાકરે, તો માર્ગજેરત્નત્રયી તેનુંબીજપ્રગટથાયતે ॥ ૨૬ ॥

ગુર્વાજ્ઞાપારતંત્ર્યેણઢવ્યદીક્ષાગ્રહાદપિ ॥ વીર્યોદ્ધાસક્રમાત્રાસા
બહવઃપરમંપદં ॥ ૨૭ ॥ અધ્યાત્માજ્ઞ્યાસકાલેપિક્રિયાકોણ્યે
વમસ્તિહિ ॥ શુષ્કોઘસંજ્ઞાનુગતંજ્ઞાનમપ્યસ્તિકિંચન ॥ ૨૮ ॥

અર્થ ॥ ગુરુનીઆજ્ઞાને આધીનરેહેવાથી ઢવ્યદીક્ષાલીધીહોય, તોપણ વીર્યોદ્ધાસની અનુક્રમેવૃદ્ધિકરીને ઘણાજીવ પરમપદને પામ્યાતે ॥ ૨૭ ॥ પરીતેઅધ્યાત્મનાઅજ્ઞ્યાસ-કાલનેવિષેષણ ક્રિયાકાંક્ષક લેશમાત્રનિશ્ચેવતેંજતે, અનેશુષ્કકારી ઁઘસંજ્ઞાને સદ્ચારીપણે તિહાંજ્ઞાનપણકાંક્ષકવતેંતે ॥ ૨૮ ॥

અતોજ્ઞાનક્રિયારૂપમધ્યાત્મંવ્યવતિષ્ઠતે ॥
એતત્પ્રવર્ધમાનસ્યાન્નિર્દેજાચારશાલિનાં ॥ ૨૯ ॥

અર્થ ॥ ઇજકારણમાટે જ્ઞાનનેક્રિયારૂપ તે અધ્યાત્મપણું વતેંતે, જે જ્ઞાનક્રિયા રૂપ તેઅધ્યાત્મતે. ઇજજ્ઞાનક્રિયાનિર્દેજાચારેંકરીને મનોહરપદ્ધતિજે પ્રાણીતેનેવિષે ઉચ્ચતરી-તરવૃદ્ધિનેપામેતે ॥ ૨૯ ॥ ઇબીજો અધ્યાત્મનાસ્વરૂપનો અધિકાર સંપૂર્ણથયો ॥

દંજોમુક્તિલતાવન્દિર્દંજોરાદુઃક્રિયાવિધૌ ॥ દૌર્જાગ્યકા
રણંદંજોદંજોધ્યાત્મસુખાર્ગલા ॥ ૧ ॥ દંજોજ્ઞાનાહિદં
જોહિર્દંજઃકામાનલેહવિઃ ॥ વ્યસનાનાંસુહૃદંજોદંજશ્ચૌ
રોવ્રતશ્રિયઃ ॥ ૨ ॥ દંજેનવ્રતમાસ્થાયયોવાંઽતિપરમં
પદં ॥ લોહનાવંસમારુહ્યસોબ્ધેઃપારથિયાસતિ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ મુક્તિરૂપવેલીને વહનકરવામાં કપટતેઅગ્નિસમાનતે; ને ક્રિયારૂપ ચંદ્રને ગ્રાસકરવાને કપટતેરાદુતે; અનેકપટજહુર્જાગ્યતુંકારણતે; અધ્યાત્મસુખનેગલીજનાર હુંગલીપણકપટતે. ॥ ૧ ॥ જ્ઞાનરૂપપર્વતને તોડવાનેકપટતે વજ્રસમાનતે; કામરૂપી અગ્નિનીવૃદ્ધિકરવાને ઘૂતજોશ્યેંતેપણકપટતે, વ્યસનનોમિત્ર તેકપટતે; અને વ્રતરૂપ લક્ષ્મીનો ચોરપણ દંજજતે, ॥ ૨ ॥ કપટરાહીવ્રતનેવિષેરહી જેપ્રાણી પરમપદ જે મોક્ષ તે નીવાંઽનાકરેતે, તેપ્રાણીહોઢાનીનાવમાં બેસીસમુદ્રતરવાની શ્બારાખેતે,તેવોજાણવો. ॥૩॥

किं व्रतेन तपोजिवा दंजश्चेन्न निराकृतः ॥ किमादर्शेन किं दीपै
र्यद्यान्ध्यं न दृशोर्गतं ॥ ४ ॥ केशलोचधराशय्याजिह्वाब्रह्मव्र
तादिकं ॥ दंजेन डुण्यते सर्वत्रासेनैव महामणिः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ तेतपेणशुं? तेव्रतेपणशुं? जोकपटदिशाने तजीनही तोतेसर्वनिष्फलडे. ते
आरसीएपणशुं? अनेदीवेपणशुं? जोदृष्टीएअंधडेतोतेहनेसर्वठेकाणे अंधकारजरेहशे,
॥१॥ केशलोचकरवो, जुमिउपरशयनकरवुं, जिह्वामागवी, शीलव्रतादिकपाखवां, ए सर्व
धर्मकरणीमात्र कपटेकरीने डुषाड्जायडे, जेमसुंदरमणिहोय नेतेउपरएकमाघलागवाथी
तेनीकांतिमंदथायडे, तेहनीपरेंजाणवुं ॥ ५ ॥

सुत्यजं रसलां पट्यं सुत्यजं देहभूषणं ॥ सुत्यजाः काम
जोगाद्याडुस्त्यजं दंजसेवनं ॥ ६ ॥ स्वदोषनिह्वोलोकपूजा
स्याज्जौरवं तथा ॥ इयतैव कदर्थ्यते दंजेन वतवालिशाः ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ रसनुंलोखपीपणुं तेसुखेंतजीशकाय, देहनीशोजा पणसुखें तजीशकाय, का-
मजोगादिनेपण सुखेंतजाय, पणकपटनो त्यागकरवोघणोज विकटडे, ॥ ६ ॥ पोताना
दोषने ढांकीराखेतेथी लोकमांपूजनाथाय, तथामोटाड्थाय, एहिजपूजाप्रमुखनी ला-
खचमाटे पोतानाआत्माने मूर्खप्राणीकदर्थना उपजावेडे! ॥ ७ ॥

असतीनां यथाशीलमशीलस्यैव वृद्धये ॥ दंजेनाव्रतवृद्धयर्थ
व्रतवेषभृतां तथा ॥ ८ ॥ जानाना अपि दंजस्य स्फुरितं वा
लिशाजनाः ॥ तत्रैव धृतविश्वासाः प्रस्खलंति पदे पदे ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जेमकुलटानारीनुंशीख जेआचारते कुशीखनी वृद्धिनेअर्थेंज होय, तेम क-
पटें वेषधरनार व्रतवंताने भवनीवृद्धिथाय; तेअव्रतनी वृद्धिनेअर्थेंजथाय ॥८॥ कपट-
ना विपाकनेजाणताथकापण मूर्ख अज्ञानीप्राणीतेज कपटनेविषे विश्वास करताथका
पगळेपगळे खलनापामेडे ॥ ९ ॥

अहोमोहस्य माहात्म्यं दीक्षां प्रागवतीमपि ॥ दंजेन यद्विभुं पंति
कज्जलेनेवरूपकं ॥ १० ॥ अब्जे हिमंतनौ रोगो वनेवन् हिर्दिने नि
शा ॥ ग्रंथे मौर्ख्यकलिः सौख्ये धर्मे दंज उपप्लवः ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ अहोइतिखेदेजुं! मोहराजानोमहिमा! जेजगवंतसंबंधीदीक्षातेपणजेम का-
जलेकरीने चित्रामणनुं खोपथायडे, तेहनीपरे कपटेकरीने खोपीनाखेडे, जेमकमलने-

विषे हिम, शरीरनेविषेरोग, वननेविषेश्चग्नि, दिवसनेविषेरात्री, ग्रंथनेविषे मूर्खता, सु-
खनेविषे क्लेश, तेजपडवनाकरताडे; तेमधर्मनेविषेकपट तेदुःखकर्ताडे ॥ ११ ॥

अतएवनयोधर्तुमूढयोत्तरगुणानलं ॥ युक्तासुश्राध्तातस्य
नतुदंजेनजीवनं ॥ १२ ॥ परिहर्तुनयोर्लिङ्गमप्यलंददरा
गवान् ॥ संविद्गुपादिकःसस्यान्निर्दंजःसाधुसेवकः ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ एहिजहेतुमाटे मूलगुणपंचमहाव्रत अनेउत्तरगुण करणसित्तरीप्रमुख धर-
वाने जेप्राणी समर्थनहोय, तेणेआवकनाव्रतपालवा तेयुक्तजडे पणकपटचारित्रें जीवतुं
तेरुंनथी ॥ १२ ॥ हवेजेप्राणी व्रतनेमूकवाने समर्थनथी केमके जेनेव्रतउपर ददरा-
गलाग्यो होय तेमूकीशकेनही तोतेनेसंविद्गुपद अंगीकारकरवो श्रेष्ठडे, केमके निर्दं-
जीसाधुनी सेवनाकरवाथी घणोगुणथायडे ॥ १३ ॥

निर्दंजस्यावसन्नस्याप्यस्यशुद्धार्थज्ञाविणः ॥ निर्जरायतनादत्ते
स्वल्पापिगुणरागिणः ॥ १४ ॥ व्रतजारासहत्वंयेविदंतोप्यात्मनः
स्फुटं ॥ दंजाद्यतित्वमाख्यांतितेषां नामापिपाप्मने ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ निष्कपटीहोय, शुद्धसिद्धांतना अर्थनाचाषकहोय, तेगुणेकरीने तेजसन्ना-
प्रमुखसाधु जो थोडीपणजतना करेडे, तोपण तेगुणनारागीपणाथी वर्तताथका तेनेनि
ज्जाराथायडे ॥ १४ ॥ व्रतनोजारनथीउपरतो. पोताथीएवुंजाण्याढतांपणजेपोतानाआ
त्माने प्रगटरीते कपटेकरीने यतिपणुंठरावेडे, संयमीपणुं स्थापेडे, तेखिंंगोतुं नामखेतां
पण पापथाय तोतेनीसेवनातो, पापकारीथायज तेमांशुकेहेवुं ? ॥ १५ ॥

कुर्वते ये न यतनां सम्यगालोचितामपि। तैरहो यतिनाम्नैव
दांजिकैर्वच्यते जगत् ॥ १६ ॥ धर्मातिख्यातिलोकेन प्रह्ला
दितनिजाश्रवः। तृणायमन्यते विश्वं हीनोपि धृतकैतवः ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ जेखिंंगीजल्लीरीतें अव्यक्तेप्रकाशजावजोशने यत्ननथीकरता, तेखिंंगीयतिए
वेनामेकरीनेकपटीथइ लोकनेठगताफरेडे। १६॥जेहीनाचारीथको कपटनोधरनारो खिं
गीहोय अनेतेयतिधर्मीडे एवीप्रसिद्धिथइ; कोइ तेनालोकेकरीने पाताना आश्रव
नेढांक्याहोय एहवाजे यतिते समग्रजगत्ने तृणतुल्यजाणेडे, ॥ १७ ॥

आत्मोत्कर्षात्ततोदंजा त्परेषां चापवादतः ॥ बध्नाति कठिनं
कर्म बाधकं योगजन्मनः ॥ १८ ॥ आत्मार्थिना ततस्त्याज्योदं
जोऽनर्थनिबन्धनांशुद्धिः स्यादजुभूतस्येत्यागमे प्रतिपादितं ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ पोतानाआत्माना वनाइकरे, धणुंकपटधरे, अनेपारकाअवरणवादबोले तेणे करीने कठिणकर्मबांधे, तेवापुरुषो ते योगिनाजन्मने बाधककरनाराहे; तेजुद्धचारित्रने पामीशकेनही ॥ १८ ॥ माटेअनर्थनुंकारणजेकपट तेनेधर्मार्थिप्राणीथें तजवुं, केमके आत्मानाशुद्धितो सरलताजावेंथायडे, एतुंआगमनेविषेकळुं ॥ १९ ॥

जैनैर्नानुमतं किंचिन्निषिद्धं वानसर्वथा ॥ कार्यं जाव्यमदं ज्ञेने
त्येषां ज्ञापारमेश्वरी ॥ १८ ॥ अध्यात्मरतचित्तानां दंजः स्वदपो
पिनोचितः ॥ बिजलेशोपिपोतस्यसिंधुं लंघयतामिव ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ तीर्थकरेंएकांते आज्ञापणनशीकरी, तेमसर्वथा निषेधपणनशीकीधो, तो पणजेकार्यकरवुं तेकपटरहितकरवुं एहिजपरमेश्वरनी आज्ञाडे ॥ १८ ॥ जेम वाहाणमां बिद्दना लेशहोयतेपण समुद्र तरवामांयोग्यनशी, तेम अध्यात्मनेविषेनुं जेनुं मनरंगायुडे, तेनेजरापण कपटकरवुं तेयोग्यनशी ॥ १९ ॥

दंजलेशोपि मल्लयादेः स्त्रीत्वानर्थनिबन्धनं ॥

अतस्तत्परिहाराय यतितव्यं महात्मना ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ जेम मल्लिनाथजीने कपटनोलेशपण स्त्रीवेदनोकारणिकथयो, माटे महान्-पुरुषें कपटतजवाने घणोयल करवो ॥ १९ ॥ इति श्रीअध्यात्मसार ग्रंथनेविषे दंज-त्यागनामा त्रीजोअधिकार समाप्तथयो ॥

तदेवं निर्दंजचरणपटुता चेतसि जवस्वरूपं संचित्य क्षण
मपि समाधाय सुधिया ॥ इयं चिंताऽध्यात्मप्रसरसरसी
तीरलहरी सतां वैराग्यादिप्रियपवनपीना सुखकृते ॥ २ ॥

अर्थ ॥ एटलामाटे निर्दंजआचरणकरवाने हे चेतन! तुं सावधानथा ! आत्मस्वरूपं चिंतनकर! केमके क्षणमात्रपण सद्बुद्धिकरुदयमांधरीने आत्मस्वरूपनीचिंता करवी तेहिज आत्मदिशारूप सरोवरनीलहरीडे तेशीतलताकरेएवीडे; एहिजसज्जन लोकने वैराग्यदिशारूप पवनपूर्णपुष्टताकारीडे; माटेते आत्मिकसुखने अर्थेसाधवी ॥ २ ॥

इतः कामौर्वाग्निर्ज्वलति परितोऽहः सह इतः पतंति ग्रावा
णो विषयगिरिकटाद्दिघटिताः ॥ इतः क्रोधावतों विकृतितटिनी
संगमकृतः समुद्रे संसारे तदिह न जयं कस्य जवति ॥ २ ॥

अर्थ ॥ एकतरफकामरूप वरुवानलनो अग्निबलीरहोडे, तेडुःखेसहनथाय एवोडे.

अने एकतरफ पंचप्रकारनाविषयरूप पर्वत, तेहथीपड्याजे उन्मादरूपपथरा, तेणेकरी-
जयंकर; वली एकतरफ विकारदिशारूपनदीना संगथकी क्रोधनाआवर्त्तपड्याडे; एवोजे-
आसंसारसमुद्रतेनेविषे कहो कयाटेकाणे प्राणीनेचयनथी? सर्वत्रजयजवर्त्ते. ॥ १ ॥

प्रिया ज्वाला यत्रोद्गमति रतिसंतापतरला कटाक्षान् धूमौ
घान् कुवलयदलश्यामलरुचीन् ॥ अथांगान्यंगारा कृतबहुविका
राश्च विषया दहंत्यस्मिन्बहौ ज्ववपुषि शर्म क सुलभं ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ नेसंसारनेविषे रतिनासंतापेकरीने तरला केचपल एवी जे प्रियाके जा-
याते कटुकज्वालावर्त्ते; वली नीलकमलदलना सरली जेनीकांतिडे एहवानेत्रना त्रि-
कोणमांथीजेजोवुं तेनुंनमकटाक्ष तेरूपधूत्रना समूहचालेडे, तथास्त्रीनाअंग ते अंगा-
रासमानडे, जेअंगवक्शेणप्रकारना विकारप्रगटथाथडे तेमाटेसंसाररूप अग्निमां बली-
रह्या जेप्राणीतेने जवमांणसुखनथी तेमजशरीरमां पणकइंजसुखनथी ॥ ३ ॥

गले दत्त्वा पाशं तनयवनितास्नेहघटितं निपीर्यते यत्र प्र-
कृतिकृपणः प्राणिपशवः ॥ नितांतं दुःखार्ता विषमविषयै
घातिकाजटैर्जवः सूनास्थानं तदहह महासाध्वसकरं ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेनागलानेविषे पुत्र तथा स्त्रीरूपस्नेहनोफांसो नखायोडे, तेनास्नेहपाश-
मां पड्यानुठसज्जावनाधणी तेअतिशयपणे पीडापामेडे. आकराविषयरूपजे घातकी
सुजट तेणेकरीनेसंसारते खाटकीनुंस्थानकडे, माटेहाहासंसारतेकेवलदुःखनुंमूलडे ॥४॥

अविद्यायां रात्रौ चरति बहूतो मूर्ध्नि विषमं कषायव्यालौघं
क्षिपति विषयास्थीनि च गले ॥ महादोषान् दंतान् प्रकटयति
वक्रस्मरमुखो न विश्वासाहोयं ज्वति ज्वनक्तंचर इति ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ अज्ञानदिशारूप रात्रिनोचालनार जेनामाथाउपर विषमकषायरूप सर्पनो-
समूहरह्योडे, जेनागलानेविषे विषयरूपहारुकांभांध्याडे, जेमहोटादोषरूप दांतप्रगटक-
रेडे, जेनुंमुख कामनीचेष्टाकरेडे, एवोसंसाररूपीराक्षस तेविश्वासकरवानेयोग्यनथी. ॥५॥

जना लब्ध्वा धर्मजविण्णवज्जिह्वां कथमपि प्रयांतोवामा-
दीस्तनविषमदर्गस्थितिकृतः ॥ विदुष्यते यस्यां कुसुमशर
जिह्वेन बलिना जवाटव्यां नास्यामुचितमसहायस्य गमनं ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेप्राणीधर्मरूपधनना लवखेशनेपाम्योडे, तेणेजिह्वाभागवाने एकलाविच-

रखुंनही, केमके जवाटबीनेविषे बलवत्तरजील एवोजेकाम तेखीनास्तनरूप विषयीको-
टमांरहीने तेप्राणीमात्रना धर्मरूपधनने छुटीलीयेते, माटे सहायविना ते प्राणीयें
एकहुं विचरतुं (चालतुं) योग्य नथी ॥ ६ ॥

धनं मे गेहं मे मम सुतकलत्रादिकमतो विपर्यासादासादि-
तविततडःखा अपि मुहुः ॥ जना यस्मिन् मिथ्यासुखमद-
भृतः कूटघटनामयोयं संसार स्तदिह न विवेकी प्रसजति ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ धन, घर, पुत्र, ने स्त्रीआदि सर्ववस्तु मारी ठे, एवाविपर्यासपणाथी विशेषप्र-
सिद्धदुःखजठे, माटे जेप्राणीवारंवार सुखनेमदेजस्थायका सुखमानेते, ते फोकट ठे. ए
संसारतो केवल कपटरचनायें जख्योते. तेनेविषे विवेकीप्राणीयें प्रीति करवीनही॥७॥

प्रियास्नेहोयस्मिन्निगमसदृशो यामिकजटोपमः स्वीयो-
वगौधनमजिनवं बंधनमिव ॥ महामेध्यापूर्ण व्यसनबिस
संसर्गविषमं जवः कारागेहं तदिह न रतिः कापि विडुषां ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ छिनोस्नेहतेवेकीसमानते, बीजासगासंबंधीलोकते पोरियातसमानते, धन-
संपत्तिने नवाबंधनसरखीते, अने महा अमेध्येंकरीसहितते; सातप्रकारना व्यसनरूप
बिह्लेंसहितते; टुंकामांकहियेंतोआसंसारते वंदिखानाजेवोते माटेपंडितलोकने ए वस्तु-
मांदिली एके वस्तुउपर रति के० मरजी थती नथी. ॥ ८ ॥

महाक्रोधोग्रधोऽनुपरतिशृगाली च चपला ॥ स्मरोलूकोयत्र
प्रकटकदुःशब्दः प्रचरति ॥ प्रदीप्तः शोकाग्नि स्ततमपयशोज-
स्म परितः श्मशानं संसारस्तदतिरमणीयत्वमिह किं ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जेपंक्तिलोकते आसंसारने श्मशानसरखोकहेते, केमके श्मशानमरिहेना-
रीचीजो सर्वसंसारमांठे, तेकहीबतावेते, जेमश्मशानमां गिधपक्षीते, तेमसंसारमां म
हाक्रोधते गीधपक्षीते; अतरिरूपघणीचपल शियालणीते; घुवरूपक्षीरूप कामते, तेप्रगट-
पणे करुवाशब्दथी रुदनकरेते; देदीप्यमान शोकरूपी अग्निप्रज्वलेते; निरंतर अपयश-
रूप राख ते; माटे संसारते श्मशान ठे, एमां रमणीक चीज कोइ नथी ॥ ९ ॥

धनाशा यज्ञायाप्यति विषयमूर्ण प्रणयिनी विलासोनारीणां
गुरुविकृतये यत्सुमरसः ॥ फलास्वादोयस्य प्रसरनरकव्या-
धिनिवह स्तदास्था नो युक्ता जव विषतरावत्र सुधिया ॥ १० ॥

अर्थ ॥ धननीजेइहा तेअतिशयविषयरूप विषममूर्तानी विस्तारनारीढे. स्त्रीयोना विलास ते महाविकारकारी कुसमनोरसढे. जेनाफलनोस्वाद विस्तारपामतोनर्कनीपिडा-
ना समूहतुल्यथाय; एवुंसंसाररूप विषयवृक्षढे, एनीहेठल विश्रामकरवोयुक्तनथी ॥१०॥

क्वचित् प्राज्यं राज्यं कचन धनलेशोप्यसुखत्रः कजि ज्जातिस्फातिः
क्वचिदपि च नीचत्वकुयशः ॥ क्वचिल्लावण्यश्रीरतिशयवती-
क्वापि न वपुः स्वरूपं वैषम्यं रतिकरमिदं कस्य नु भवे ॥११॥

अर्थ ॥ कोइनेतोविस्तारवाहुंराज्यढे, कोइनेधननोलेशपण दोहेलोढे, कोइनीउत्तम
जातिढे, कोइनीनीचजातिढे, कोइनेअपयशढे, कोइनेछावण्यलीखानी लक्ष्मीधणीढे, को-
इनुंशरीरण रुढुं नथी, एवुंसंसारनुंस्वरूपविषमढे. तेकोनेरतिकारीथाय ? ॥ ११ ॥

इहोद्दामः कामः खनति परिपंथी गुणमही मविश्रामः पार्श्व-
स्थितकुपरिणामस्य कलहः ॥ बिखात्यंतः क्रामन्मदफणञ्च-
तां पामरमतं वदामः किंनाम प्रकटत्रवधामस्थितिसुखं ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ इहांउद्दामकामदिशाढे; तेजपरिपंथीके० शत्रुढे; तेगुणरूपजेमहीके० पृथ्वीते-
नेखणेढे अनेपासेरह्योजे कुपरिणामते विश्रामलीधाविना निरंतर क्लेशकरेढे; एक्लेशवढे
खरडाया एवाजेप्राणी तेअष्टमदरूपसर्प तेणेकरीयुक्तढे. एवुंपामरलोकने मानवायोग्य
आ संसाररूप जे घर तेनुं शुं सुख कहियें ? ॥ १२ ॥

तृषार्त्ताः खिद्यते विषयविवशा यत्र ज्विनः करालक्रोधाकार्क-
वमसरसि शोषं गतवति ॥ स्मरस्वेदक्लेदग्लपितगुण
मेदस्यनुदिनं ज्वग्रीष्मे ग्रीष्मे किमिह शरणं तापहरणं ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ संसारनेविषे प्राणीमात्र पुद्गलनी तृष्णारूपतरसेकरीने पीकाणाढे; अने
विषयनीआशयेंकरी परवशयथाढे; एहवाप्राणीयो बिहामणाक्रोधेंकरीपीकायढे, केमके
तेमनेमाटे शमतारूपसरोवरतो सुकाइगयुंढे, अनेकामदिशारूपजे परिस्वेद तेनीजेग्लान-
नता तेणेकरीनिरंतर गुणमेदा खरडायढे. ज्यां एहवोबिहामणो आसंसाररूपउल्लसकाळ
ढे, त्यां तेना तापने हरे एवो कोइ नथी ॥ १३ ॥

पिता माता भ्राता प्यजिद्विषितसिंहावज्जिमतो गुणग्रामज्ञाता
न खलु धनदाता च धनवान् ॥ जनाः स्वार्थस्फातावनिशमवदा
नाशयजृतः प्रमाता कः ख्याताविह ज्वमुखस्याशु रसिकः ॥ १४ ॥

અર્થ ॥ આસંસારનેવિષે પિતામાતાનેત્રાતાકે ॥ જાણ્યાદી તેસર્વચિંતિતઅર્થની અ-
જિલાષાપુરે ત્યાંલગીઅજિમતકે ॥ સંમતકરીમાને, તથાગુણનાસમૂહનોજાણ એહવોધન-
વંતપ્રાણીહોયતેપણ કૃપણપણેકરીને ગુણીજનને ધનદેશકેનહી, એમ સર્વપ્રાણીપોતા-
ના સ્વાર્થસાધનકરવાને સાવધાનપણેવર્તે, પણપરમાર્થથી વેગલા વસે, એવાજવસુખના
રસિયાજેજીવતેહના સ્વરૂપને કેહેવાને કોણ સમર્થ અશકે ! ॥ ૧૩ ॥

પણે : પાણિગૃહ્ણત્યદદ મદતિ સ્વાર્થ ઇદ યાન્ ત્યજત્યુઘ્વૈર્લોક
સ્ત ॥ ૧૮ ॥ ૧૯ ॥ ૨૦ ॥ ૨૧ ॥ ૨૨ ॥ ૨૩ ॥ ૨૪ ॥ ૨૫ ॥ ૨૬ ॥ ૨૭ ॥ ૨૮ ॥ ૨૯ ॥ ૩૦ ॥
સદતિકૃત્તવાદિત્યુદ્ધેગોયદિ ન ગદિતૈઃકિં તદધિકૈઃ ॥ ૨૫ ॥

અર્થ ॥ એમસ્વાર્થને વશઅશને પ્રાણી ચંદાલનો હાથપકડી ચાલે ! અહોશિતિઆશ્ચર્ય !
જેસ્વાર્થપણુંતેએહવું. બલીજેહત્તમકુલથી ડપજેલાતેહનેતજે. અને તરણાજેવોનિર્લજ્જા
અશને હૈયામાંતો ફેરજર્યુહોય પણ મોઢે અમૃતજેવુંમીઠુંબોલે. એવા અનેક પ્રપંચ સ્વાર્થ-
માટેપ્રાણીકરે, નેવિશ્વાસઘાતીથાય. એવાપ્રાણીઆસંસારમાંવસે, તેજોશનેપણ આસં-
સારથી જેનુંમનહક્કેગપામતુંનથી તેને ઘણું શું કહિયે ? ॥ ૨૫ ॥

દશાં પ્રાતૈઃ કાતૈઃ કલયતિ મુદં કોપકલિતૈરમીનિઃ ક્ષિન્નઃ
સ્યાદધનધનનિધીનામપિ ગુણી ॥ ડપાયૈસ્તુત્યાચૈરપનય-
તિ રોષં કથમપીત્યહો મોહસ્યેયં ઋવઋવનવૈષમ્યઘટના ॥ ૨૬ ॥

અર્થ ॥ સ્ત્રીનીદૃષ્ટિના પ્રાંતકે ॥ યુનાતેમનોહરે, માટેતેનાજોવાથી હર્ષહપજે, અને
સ્ત્રીનીકોપચુક્કદિલ્લરાબે માટેતેદેહીનેલેહહપજે, તથાઘણાધનવાલાપુરુષને ગુણીજ-
નોસ્તુતિઆદિકરીરીજવે, ને કષ્ટસહીનેતેમનોરોષહતારે, એસઘણુંમોહઅકીધાય. માટે
જુઓમોહરૂપીરાજાનું કેવુંવિષમતાપણું કેજેતજવાયોગ્ય તેનો આદરકરાવે
અને જેનોઆદરકરવોજોઈયે તેનોત્યાગ કરાવે ? ॥ ૨૬ ॥

પ્રિયા પ્રેક્ષા પુત્રોવિનય ઇદ પુત્રી ગુણરતિ વિવેકાશ્રયસ્તાતઃ
પરિણતિરનિંદ્યા ચ જનની ॥ વિશુદ્ધસ્ય સ્વસ્ય સ્ફુરતિદિ કુ-
ટુંબં સ્ફુટમિદં ઋવે તન્નોદૃષ્ટં તદપિ વત સંયોગસુખધીઃ ॥ ૨૭ ॥

અર્થ ॥ જીવનેતત્ત્વવિચારણાકરવીતેસ્ત્રી, વિનયકરવોતેપુત્ર, ગુણનેવિષેજરતિકરવી-
તેપુત્રી, સ્યાદ્દાદપણેસ્વપરવિવેચનકરવુંતેપિતા, અનિંદ્યાજેપારકીનિંદાતજવીતેઆત્મા-
ની માતા, એવુંજેઅંતરંગકુટુંબ, તેતોજેવારે આત્માશુદ્ધિથાય તેવારેપ્રગટરીતેપેદાથાય,
પણતેનેજેપુરુષસંયોગીસુખમાં મગ્નઅશ્રયો તેતોક્યારેપણદેહતોનથી. ॥ ૨૭ ॥

પુરા પ્રેમારંજે તદનુ તદવિભેદઘટને તદ્ભેદે દુઃખાન્યથ ક-
 ઠિનચેતા વિષદતે ॥ વિપાકાદાપાકાહિતકલશવત્તાપબહુ-
 લાજ્જનોયસ્મિન્નસ્મિન્કચિદપિ સુખં હંત ન યવે ॥ ૧૬ ॥

અર્થ ॥ પ્રથમપ્રેમકરતાંદુઃખભે; તેપઢીતેનેનિશ્ચલપણેરાખવાને પળઘણુંદુઃખભે; વહી-
 તેપ્રેમપાત્રનો વિભેદથાય, મરણથાય અથવાપ્રેમત્રુટે ત્યારેસઠથીવધારે દુઃખઊપજે, ને તે
 સહનકરવાને ઢાતીઘણીકઠણરાખવીપડે, નીંજાઢાનાપાકનેવિષે આરોપિતકલ્પો ઇવો
 જેઘટ તેનાસરસીતાપની બહુલતાભે જ્યાં તોઈવોજે આસંસારરૂપનીંજાઢોતિહાં સુખતો
 કાંઈજ નથી. સમગ્ર દુઃખમયજભે. ॥ ૧૬ ॥

મૃગાદી દૃગ્બાણૈ રિદ્ધિ નિદતંધર્મ્મકટકં વિલિપ્તાહ્વેશા
 શ્વ ચ બહુલૈરાગરુધિરૈઃ ॥ ઞ્રમંત્યૂર્ધ્વ ક્રૂરા વ્યસનશતગૃ
 ધાશ્ચ તદિયં મહામોહક્ષોણીરમણરણ્નૂમિઃ સ્વદ્વ યવઃ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ ॥ આસંસારનેવિષે ધર્મરાજાના કટકનેતોમૃગનયનીના દૃષ્ટિરૂપીવાણે હૃણી ના-
 ર્યું; રાગવિશારૂપરુધીરવને લોપાશ્વયાભે ક્રુદ્યપ્રદેશજેનાતે ઊપર અનેકપ્રકારના મન
 તનસંબંધીકષ્ટરૂપીગીધપક્ષીયો ઞ્રમીરહ્યાભે; ઇવો મહામોહરૂપ ક્ષોણીરમણ જે રાજા તે-
 ની રણ્નૂમીસમાન આ સંસાર ભે ॥ ૧૭ ॥

હસંતિ ક્રીંમંતિ ક્ષણમથચ સ્વિયંતિ બહુધા રુદંતિ ક્રંદંતિ ક્ષ
 ણમપિ વિવાદંવિદધતે ॥ પલાયંતે મોદં દધતિ પરિનૃત્યંતિ
 વિવશા યવે મોહોન્માદં કમપિ તનુજાજઃ પરિગતાઃ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ ક્ષણમાંહસે, ક્ષણમાંક્રીંડાકરે (રમે), ક્ષણમાંખેદકરે, ક્ષણમાંબહુપ્રકારે રમે,
 ક્ષણમાંવિલાપકરે, ક્ષણમાંઅનેકપ્રકારનો વિવાદકરે, ક્ષણમાંનાસીજાણ, ક્ષણમાં હર્ષિત
 થઈ નાચવામાં, ક્ષણમાંહસ્યાદીહિન્માદસંસારનેવિષે દેહધારીપ્રાણીયોકરેભે, તે સર્વ મોહરાજા-
 ને આધીનથકા કરેભે ॥ ૧૮ ॥

અપૂર્ણા વિદ્યેવ પ્રકટસ્વલમૈત્રીવ કુનયઃ પ્રણાલીવા સ્થા
 ને વિધવવનિતાર્યૌવનમિવ ॥ અનિષ્ણાતે પત્યૌ મૃગદશશ્વ
 સ્નેહલહરી યવક્રીડાત્રીમા દદતિ હ્યયં તાત્વિકદશાં ॥ ૧૯ ॥

અર્થ ॥ અસંપૂર્ણવિદ્યાજેમપંડિતને, તેમજ સ્વલમાણસનીમિત્રાઈ, વહીરાજસત્તામાં અ-
 ન્યાયની પ્રણાલિકા ઇટલેઅન્યાયનોમાર્ગ, તથા વિધવાત્રીનુંયૌવન, વહીમૂર્ખજરતારને-

आगलस्त्रीनास्नेहनीलहरी तेजेमखेदनीपात्रथायढे तेमजसंसारनीक्रीडा जेखज्जामणीढे
तेथी तत्त्वदर्शीप्राणीहुःखपामेढे ॥ ११ ॥

प्रजाते संजाते ज्वति वितथा स्वापकलना द्विचंद्रज्ञानं वा
तिमिरविरहे निर्मलदृशां ॥ तथा मिथ्यारूपं स्फुरति विदि
ते तत्त्वविषये ज्वोयं साधूनामुपरतविकल्पः स्थिरधियां ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जेम प्रजातसमयस्वप्ननीरचना निष्फलथइजायढे, जेमकोइनीआंखमां जा-
कलआवीहोय तेहनेआकाशमां बेचंद्रमाचासे पणनिर्मलदृष्टितां बेचंद्रमानुं आंति-
ज्ञानमटीजायढे, तेमसंसारथीन्यारारहा, एहवाजेस्थिरबुद्धिवाला तत्त्वज्ञानसमजेआ-
साधु तेने आ संसार ते मिथ्यारूपजासेढे ॥ १२ ॥

प्रियावाणीवीणाशयनतनुसंवाधनसुखै र्वोयं पीयूषैर्घ
टितइति पूर्वं मतिरभूत् ॥ अकस्मादस्माकं परिकलितत
त्त्वोपनिषदामिदानीमेतस्मिन्न रतिरपितु स्वात्मनि रतिः ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ स्त्रीनीवाणीयेंकरीने तथा विषानादेकरीने शय्यायेंकरीने बलीशरीरनेचो-
खवुं चापवुंतेणेकरीने जे सुखउपजेढे, ते अमृततेकरीनेघुढेलुंहोयतेवुंढे. एवंपूर्वंबाळकाळें
वर्तायुंदतुं, पण हवेसहसात्कारेंअमने तत्त्वदिशानारहस्यनी परिकलनाथइ जाणपणुं
थयुं; तेथी संसारनेविषे तत्त्वरुचिवर्त्तति नथी, पण आत्मतत्त्वमां रुचिथइ ढे ॥ १३ ॥

दधानाः काठिन्यं निरवधिकमाविद्यकज्वप्रपंचाः पांचाली
कुचकलशवन्नातिरतिदाः ॥ गलत्यज्ञानाभ्रे प्रसृमररुचावा
त्मनि विधौ चिदानंदस्यंदः सहजइति तेज्योस्तु विरतिः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ संसारनासमस्तप्रपंच तेअतिशयकठिणताने धरताथकाढे, माटेमुजने का-
ष्ठअनेपाषाणनी पुतळीनास्तननीपेरे रतिकारीनथीलागता. केमके अज्ञाननुंवादख ग-
लीगयुंढे अनेआत्मिकज्ञानरूप चंद्रोदयथयो तेथीसहजचिदानंदरसनी शीतलता प्र-
गटी तेणेकरी विषयतापनी अरतिमटीगइ. ॥ १४ ॥

ज्वे या राज्यश्रीर्गजतुरगगोसंग्रहकृता न सा ज्ञानध्यानप्र
शमजनिताकिं स्वमनसि ॥ बहिर्याः प्रेयस्यः किमु मनसि ता ना
त्सरतय स्ततः स्वाधीनं कस्त्यजति मुखमिहृत्यथ परं ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ संसारनेविषे हाथी, घोडा, बखद, प्रमुखजेराजलक्ष्मीढे, तेथुंअंतरंगआत्माने

नथी ? अर्थात् ते. ज्ञानवाची, ज्ञानघोषा, समतातेबलद, एवढी आत्माने; अनेतुंजो मनवनेवाहासाथें प्रेमकरेते तोपोताना आत्मासाथें रतिकेमकरतोनथी ? आत्मिकसुखत-जीने पौनल्लिकसुखने कोणहे ? एवोमूर्खकोणहोय ? ॥ ३५ ॥

पराधीनं शर्म दृष्टि विषयकांदौघमलिनं जवे जीतेः स्थानं त
दपिकुमतिस्तत्र रमतोऽबुधास्तु स्वाधीने ददृष्टिणि करणौत्सुक्य
रहिते निवीनास्तिष्ठति प्रगलितजयाध्यात्मिकसुखे ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ पौनल्लिकसुखकेतुंजे ? एकतोपराधीनते; स्वजावेदयथवालायकते; विषयनी चांडनावडेमलिनते; एमसंसारनेविषेजयनांस्थानघणाते, तेढतांकुमतिनाधणी संसारमां रमेते. अनेपंडितलोकजेते तेस्वाधीनसुखमांरमेते. तेसुखकेतुंजे, केजेकोशकालेंदयपामे नही; इंद्रियोनीउत्सुकतायेंरहितते जेप्राणीआत्मज्ञानमां लयपाम्याथकातेतेप्राणी स-कलजयदिशा रहितथका परमानंदनेविषे मगपणेरहेते ॥ ३६ ॥

तदेतन्नापते जगदजयदानं खलु जवस्वरूपानुध्यान शमसु
खनिधानं कृतधियः ॥ स्थिरीभूते ह्यस्मिन्विधुकिरणकर्पूरवि
मला यशःश्रीः प्रौढा स्याज्जिनसमयतत्त्वस्थितिविदा ॥ ३७ ॥

अर्थ ॥ आजगत्प्रत्येपंकितलोक एमकहेते, जेपोतानाआत्मजावना स्वरूपनुचित-नतेज शमताना सुखनुंकारणते, अनेजगत्नेअजयदाननुं देवावाहुंजे. जेणेकारकता जा-वेंबुद्धिकरीते तेनेआत्मस्वरूपज्ञान स्थिरथयेथके चंद्रकिरणकर्पूरसरीखी उज्ज्वल य-शस्वीतेप्रौढपणे विस्तारपामे, एवातत्त्वज्ञानी तेजिनेश्वरप्राणीत सिद्धांतनातत्त्वनी म-र्यादायेंवर्ते ॥ ३७ ॥ इतिजवस्वरूपचिंताधिकारःचतुर्थःसमाप्तः ॥

इतिश्रीनयविजयगणिशिष्य श्रीयशोविजयेनविरचिते अघ्यात्मसा
रप्रकरणे प्रथमः प्रबंधः ॥ १ ॥ सर्वश्लोक १०३ तेमां पेहलाना
३४ बीजाना ३९ त्रीजाना ३३ तथा चोथाअधिकारना ॥ ३७ ॥

जवस्वरूपविज्ञाना द्वेषाग्नैर्गुण्यदृष्टिजात् ॥ तदिदोहेदरु
पे जाग वैराग्यमुपजायते ॥ १ ॥ सिद्ध्या विषयसौख्यस्य वैराग्यं
वर्णयति ये ॥ मतं न युज्यते तेषां यावदर्थोप्रसिद्धितः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जवतुंस्वरूपजाग्याथकी संसारउपरद्वेषथयाथकी संसारनेनिर्गुणपणेदेखवा-थकी शीघ्रपणे संसारना विहेदनोवैराग्य आत्मानेविषे प्रगटथाय ॥ १ ॥ विषयसुख-

नीसिद्धि-निष्पत्ति-प्राप्तितेवढे जेवैराग्यनुवर्णनकरेढे, तेनुंमत घटमान नथी. जिहांसुधी अर्थके० अव्यवहेतिहांसुधीविषयढे, एवीप्रसिद्धिढे. “अर्थसत्त्वेविषयसत्त्वं” ॥ इति. ॥१॥

अप्राप्तत्वत्रमाद्ध्रै रवाप्तेष्वप्यनंतशः ॥ कामजोगेषु मूढानां
समीहा नोपशाम्यति ॥ ३ ॥ विषयैः क्षीयते कामो नैधनेरिव
पावकः ॥ प्रत्युत प्रोद्धसन्नक्ति रूय एवोपवर्धते ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेएमजाणेढे, जेहुंकोइकाळे संसारनेविषेश्चाव्योजनथी, जोअनंतिवारविषे-
यसेव्याढे, तेढतांआविषयनवापाम्यो,एवोत्रमजेनेउपजेढे,एवाजेकामजोगने विषे मुंजा-
इरहाढे, तेनीअजिलाषानोनोशथतोजनथी ॥३॥ जेमइंधनथीअग्निघटेनही, पणउखटी
वृद्धिजपामे, तेमविषयसेवतां कामजोगपण कदापिदयपामेनही, उखटी शक्तिउल्लास-
पामतीजाये; बारंवारवधतीजजाए ॥ ४ ॥

सौम्यत्व मिव सिंद्धानां पन्नगानामिव क्रमा ॥ विषयेषु प्रवृत्ता
णां वैराग्यं खलु दुर्लभं ॥ ५ ॥ अकृत्वा विषयत्यागं योवैराग्यं
दिधीर्षति अपथ्यमपरित्यज्य स रोगोन्नेदमिच्छति ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेमसिंहनेसोमपणुंनथी, सर्पनेजेमशमतानथी,तेमविषयमां जेप्रवर्त्ता तेमने
वैराग्यदोहिलोढे, पण सुगमनथी ॥ ५ ॥ जेविषयनोत्यागकखाविना चित्तमां वैराग्यनी
धारणाकरेढे, तेकुपथ्यतज्याविना रोगटाखवानी इहा करे एहुंढे ॥ ६ ॥

न चित्ते विषयासक्ते वैराग्यं स्थातुमप्यक्षं ॥ अयोधन इवोत्तप्ते
निपतन्बिडुरंजसः ॥७॥ यदीडः स्यात् कुहूरात्रौ फलं यद्वव
केशिनी ॥ तदा विषयसंसर्गिचित्ते वैराग्यसंक्रमः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जेम लोढानो घण तप्योहोय तेपाणीनाबिंडुने शोषीजायढे, तेमजेनुंचित
विषयासक्तढे, तेनाइदयमां वैराग्यरहीशकतो नथी ॥ ७ ॥ जो अमासनीरात्रीयें चंद्र
उगे, अने जोवांजीआवृद्धने फलआवे; तोविषयीजीवना इदयमां वैराग्यसंक्रमे ॥८॥

जवहेतुषु तद्रेषा द्विषये ष्वप्रवृत्तितः ॥ वैराग्यं स्यान्निराबाधं
जवनैर्गुण्यदर्शनात् ॥ ९ ॥ चतुर्थेपि गुणस्थाने नन्वेवं तत्
प्रसज्यते ॥ युक्तं खलु प्रमातृणां जवनैर्गुण्यदर्शनं ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जवनी वृद्धिनाहेतुउपरजेनेद्रेषहोय विषयनेविषे जेनीप्रवृत्तिनहोय तेप्र
णीने संसारनीनिर्गुणताना चित्तनथकी निराबाधपणे वैराग्यउपजे ॥ ९ ॥ चौथागुण

ठाणानेविषेपण सम्यक्त्ववंत ज्ञातापुरुषनिश्चयनयपणे संसारनीनिर्गुणताज जुषढे, तो तेने वैराग्यनीप्राप्तिथायढे, तेयुक्तजढे ॥ १० ॥

सत्यचारित्रमोहस्य महीमा कोप्ययं खलु ॥ यदन्यहेतुयोगे
पि फलायोगोत्र दृश्यते ॥ ११ ॥ दशाविशेषे तत्रापि नचेदं ना
स्ति सर्वथा ॥ स्वव्यापारद्वतासंगं तथा च स्तवज्जाषितं ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ चारित्र मोहनीनोमहीमा साचोजढे, केमके निश्चैथकी अन्यजोगहेतुयेंपण फलनुं अयोग्यपणुं तेथकी जोवार्मा आवेढे ॥ ११ ॥ सम्यक्त्वनीदशाविशेषेंकरीने तेचो येगुणठाणेपण सर्वथावैराग्यनजहोय, एमनजाणवुं, तिहांपणपोताना आत्मिक स्वजा वनी रमणतायें कुसंगपणुंहणाथढे, ए अर्थ वीतरागस्तोत्रनेविषे श्रीहेमाचार्यजीयें करे सोढे; माटे चोथे गुणठाणे वैराग्यपणुं होय ॥ १२ ॥

यदा मरुन्नरैर्दश्रीस्त्वया नाथोपच्युज्यते ॥ यत्र तत्र रतिर्नाम
विरक्तत्वं तदापि ते ॥ १३ ॥ जवेन्ना यस्य विबिन्ना प्रवृत्तिः कर्म
जावजा ॥ रतिस्तस्य विरक्तस्य सर्वत्र शुजवेद्यतः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जे काळें देवताना राजानी खड्गी हेनाथा तमेजोगवी तिहांपणजिहांजिहांरति मोहिनीजपजेते तमेकरीनथी, त्यांपणतमेविरक्तपणुजकखुढे. पणरंगाद्यानथी ॥ १३ ॥ माटे जवनीझाजेहनेविढेद्याथढे, तेनेजेअवश्यवेदवायोग्य जावकर्मनी प्रवृत्तिप्रमुख जेविरक्तआत्मानेरतिपणुंढे तेसर्वत्र शुजवेदनीजवर्तेढे. ॥ १४ ॥

अतश्चाक्षेपकज्ञानात् कांतायां जोगसन्निधौ ॥ न शुद्धिप्रद्वयो
यस्माद्वारिजमिदं वचः ॥ १५ ॥ मायांजस्तत्त्वतः पश्यन्ननु-
द्धिस्ततोद्भुतां तन्मध्ये न प्रयात्येव यथा व्याघातवर्जितः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ एहिजकारणमाटे स्वरूपज्ञाननाअन्यासेंकरी अथवा अन्यवस्तुयेंकरी अन्य वस्तुनुंपुरवुं तेक्षेपककेवाथ; तेक्षेपकपणुंजेनेनथी; तेनुंनामअक्षेपककहियें; एहवोअक्षेपक ज्ञानवंत निश्चेजावनुंग्रहणकरनारो ते पुरुषजोकांता जेव्हीतेनाजोगनेसन्मुख प्रवर्त्ततो होय, तोपणतेहनी शुद्धिनोप्रकर्षरीतें दयनथाय; एटखे ज्ञानशुद्धिते कर्मद्वयनुं कार णढे एवुंहरिजसूरीनुंवचनढे ॥ १५ ॥ परमार्थदिशाथकी सर्वसंसारने इंद्रजाखस मान देखतोथकोअनुद्वेगदिशामांवर्त्ते, जेहनेकामजोगमां उद्वेगनथी, ने रागपण नथी ते तेथेकरीतेमां तन्मयपणुंनकरे, तेनिरविघ्नपणे यथायोग्येंमोक्षेजजायढे ॥ १६ ॥

जोगान् स्वरूपतः पश्यंस्तथा मायादिकोपमान् ॥ जुंजानोपि
ह्यसंगः सन् प्रयात्येव परं पदं ॥ १७ ॥ जोगतत्त्वस्य तु पुनर्न ज
वोदधिलंघनं ॥ मायोदकदृढावेशस्तेन यातीह कुपथा ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ जेप्राणी शब्दादिकजोगने परमार्थविशयें जोतोथको इंद्रजालसमानजाणेतें
विषयादिकने जोगवतोपण तेमांखेपातो नथी, तेनिश्चयपरमपदजे मोक्षतेनेपामेढे ॥ १७ ॥
अनेजेजवाजिनंदीप्राणी तेसंसारना जोगनेज तत्त्वकरीमानेढे, तेप्राणीसंसारसमुद्रने
उलंघीनशके, केमके मायारूपउदकनाआवेशें तेप्राणीकुपंथनेविषेजायढे ॥ १८ ॥

स तत्रैव ज्वोद्विभे यथा तिष्ठत्यसंशयं ॥ मोक्षमार्गेऽपि हि तथा
जोगजंबाखमोहितः ॥ १९ ॥ धर्मशक्तिं न हंत्यत्र जोगयो-
गबलीयसीं ॥ हंति दीपापहोवायुर्ज्वलंतं न दवानलं ॥ २० ॥

अर्थ ॥ तेप्राणीजोगनो जंबाखके० कळिमळतेणेमोहितथयोथको मोक्षमार्गना साध
ननेविषेपण ज्वोद्विभतापणेनिश्चयथकीरहेढे ॥ १९ ॥ धर्मनिसामर्थताने कामजोगनो
संयोग ह्णीशकतो नथी, केमके धर्मनीसामर्थता घणीबलवत्तरहे. दीपकसमान अल्प
धर्मेनेतोकदापि वायुसमानविषयओलवीनाखे, पणजाज्वल्यमान दावानलसमान जेम
हाधर्मनी वासना तेने वायुनडीशकतो नथी ॥ २० ॥

बध्यते बाढमासक्तौ यथा श्लेष्मणि मक्षिका ॥ शुष्कगोलवद
श्लिष्टो विषयेभ्यो न बध्यते ॥ २१ ॥ बहुदोषनिरोधार्थमनिवृत्तिर
पि क्वचित् ॥ निवृत्तिरिव नो दृष्टा योगानुभवशालिनां ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ जेम श्लेष्मनेविषे माखीलेपाइ फसाइजायढे, तेम विषयनेविषे गाढापणे
आसक्तथतां प्राणीबंधाइजायढे. सुकीमृत्तिकानागोलामांजेम माखीफसातीनथी तेम
आसक्तिरहितउदासीन एवाजेजीव तेविषयनेविषे बंधातानथी ॥ २१ ॥ जेम रोग ने
काढवाने औषधोनीजरूढे, तेमघणादूषणनो रोधकरवानेअर्थे क्वचित्अनिवृत्तिपणुं
पण दुष्टनथी. जेमकामजोगनी त्यागबुद्धिदुष्टनथी, तेमअनुभवजोगेकरीने सहित जेवर्त्ते
तेनेक्वचित्मात्र अनिवृत्तिहे. तेपण निवृत्तिनीपरेंज दुष्टनथी ॥ २२ ॥

यस्मिन्निषेव्यमाणेऽपि यस्याशुद्धिः कदाचिन ॥ तेनैव तस्य शुद्धिः
स्यात् कदाचिदिति हि श्रुतिः ॥ २३ ॥ विषयाणां ततोबंधजनने
नियमोस्ति न ॥ अज्ञानिनां ततो बंधो ज्ञानिनां तु न कर्हिचित् ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ जेमशत्रुनी सेवनाकरनारोपुरुष दुःखीथोथइने कालांतरेसुखीथाय, तेम कदापि विषयनेसेवनारो कर्मकरीने तेहिजविषयादिकथीशुद्धथाय, एवीपण कोइकनी श्रुतिठे ॥ १३ ॥ जेविषयतेएकांतैकर्मबंधनुंजकारणठे, एवोएकांतनियमनथी. पण जेअ ज्ञानीठे तेनेजकर्मबंधनु कारणठे, पणजेतत्त्वज्ञानी समतारसमां मगठे, तेनेनथी ॥ १४ ॥

सेवतेऽसेवमानोपि सेवमानो न सेवते ॥ कोपि पारजनो न स्या
द्यच्चन परजनानपि ॥ १५ ॥ अतएव महापुण्यंविपाकोपहि
तश्रिया ॥ गर्जादारज्य वैराग्यं नोत्तमानां विद्वन्यते ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ केटलाकप्राणी विषयनेद्रव्यथी अणसेवताथका पणजावथी विषयनेसेवेठे; केटलाकप्राणी द्रव्यथीसेवेठे पणजावथीनथीसेवता, पारकीसेवनाकरतोथको पणतेहनो परमार्थपरप्रतेनदेतोथको एह्वोजेज्ञानीते कर्ममयीजनथीथतो ॥ १ ॥ एमाटेउत्तम-पुरुषें महापुण्यविपाकनायोगें प्राप्तकरी एह्वीजे तीर्थकरादिकनीलक्ष्मी तेनेगर्जथकी मांकीनेपण वैराग्यधाराश्रुतीनथी. ॥ १६ ॥

विषयेभ्यः प्रशांताना मश्रांतं विमुखैः कृते ॥ करणैश्चारुवैरा
ग्य मेष राजपथः किल ॥ १७ ॥ स्वयंनिवर्त्तमानैस्तै रनुदीर्णै
रयंत्रितैः ॥ तृप्तैर्ज्ञानवतां तस्मात्स्यादसावेकपदी मता ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ जेहनेविषयथकी प्रशांतचित्तथयुंठे, अनेविश्रामरहित इंड्रियोनाविषयने विमुखकरवुं तेणेकरीने मनोहरवैराग्यमार्गसेववानुंबने, अनेविषयनोपणत्यागथाय, ते तोनिश्चयथकी वैराग्यदिशानो राजमार्गठे ॥ १७ ॥ अनेजेइहाविनां सहेजेकोइकारणयोगे पोतेइंड्रियविकारथकीनिवर्त्ते, पण प्रशांतनेअणउदीरवेकरीने अनियंत्रणायें करी एटलेइंड्रियनोनिरोध हजीकखोनथी, पणसहेजचारित्रप्रमुखना योगेंइंड्रियनि रोधथयाठे एह्वातुसिंवत ज्ञानीपुरुषतेनोवैराग्यते पूर्वोक्तराजमार्गनावैराग्यनी एकपदीठे, एटलेएकदंडीठे. जेमगाढाचालवानामार्गने तोमहोदोमार्गकहियें, पणमाणसोनेप गेचालवानोरस्तो न्हानोथायठे, तेवोतेवैराग्यपण न्हानोकहियें. ॥ १८ ॥

बलेन प्रेर्यमाणानि करणानि वनेजवत् ॥ न जातु वशतां यां
ति प्रत्युतानर्थवृद्धये ॥ १९ ॥ पश्यन्ति लज्जया नीचै दुर्ध्यान्
च प्रयुजते ॥ आत्मानं धार्मिकाज्जासाः क्षिपन्ति नरकावटे ॥ २० ॥

अर्थ ॥ बलात्कारेंप्रेर्याथकापण वननाहाथीनीपेठेइंड्रियो कदापि वशशीनथी, उ-

लटीअनर्थनी वृद्धिकरनारीथायठे ॥ ३० ॥ लाजेकरीनीचुंजुणठे; अनेमनमांडुष्टध्यान धरेठे, एवाधर्मधुताराप्राणीते पोतानाआत्माने नरकनाकूपमां नाखेठे ॥ ३० ॥

वंचनं करणानां तद्विरक्तः कर्तुमर्हति ॥ सद्भावविनियोगेन स दास्वान्यविज्ञागवित् ॥ ३१ ॥ प्रवृत्तेर्वानिवृत्तेर्वा न संकल्पो न च श्रमः ॥ विकारोद्दिश्यतेऽद्यापि मिति वैराग्यमद्भुतं ॥ ३२ ॥

अर्थ ॥ शुचिजावनेअर्पणकरीने सदास्वपरविवेचन ज्ञानयुक्त जावनावालाज्ञाता विरक्तप्राणी इंद्रियोनेठगवानेसमर्थथायठे, पण बीजानथीथाता ॥ ३१ ॥ प्रवृत्तिनेविषे अथवा निवृत्तिनेविषे जेनेसंकल्पनथी, अनेथाकपणनथी, एवासमजावेंवर्तनारना सर्व विकारदूरथायठे, अनेपुंजनामअद्भुतवैराग्यपणठे ॥ ३२ ॥

दारुयंत्रस्थपांचाली नृत्यतुल्याः प्रवृत्तयः ॥ योगिनो नैव बाधा ये ज्ञानिनो लोकवर्तिनः॥३३॥इयं च योगमायेति प्रकटं गीयते परैः ॥ लोकानुग्रहहेतुत्वान्ना स्यामपि च दूषणं ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ जेमकाष्ठनीपुतलीने दोरीनासंचारेंकरी नाचनारीनामाफकनाचती जोइयें ठइयें, पणतेनेकर्मबंधननथी, तेमलौकिकव्यवहारनेविपें वर्त्तताज्ञानी जे योगीश्वरपुरुष तेहनेसंसारनी प्रवृत्तिपीडाकरतीनथी ॥ ३३ ॥ एवैराग्यदिशाने परदर्शनीजोगमाया नेनामेप्रगटपणे बोलावेठे, एपणलोकनेउपकारकर्त्ताठे, एनेविषेदूषणनथी ॥ ३४ ॥

सिद्धान्ति श्रूयते चेय मपवादपदेष्वपि ॥ मृगपर्षत्परित्रास नि रासफलसंगता ॥ ३५ ॥ औदासीन्यफले ज्ञाने परिपाकमु पेयुषि ॥ चतुर्थेपि गुणस्थाने तद्वैराग्यं व्यवस्थितं ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ सिद्धांतमांणसांजलीयेंठइयेंके, अपवादनेविषे मृगलासरखीपर्षदाने पण निरासकरवी एजवृषजतुल्यगीतार्थनी शुद्धज्ञानदिशाजाणवी. ॥ ३५ ॥ परिपक्वइ-थकी एवीजेज्ञानदिशाअने जेनुंफलउदासीनताठे, तेथकीचोथेगुणस्थानके पणवैराग्य-दिशा प्राप्तथायठे. इतिवैराग्यसंज्ञवाधिकारपंचम समाप्तः ॥ ३६ ॥

तद्वैराग्यं स्मृतं दुःख मोहज्ञानान्वया त्रिधा ॥ तत्राद्यं विषयाप्राप्तेः संसारोद्वेगलक्षणं ॥ १ ॥ अत्रांगमनसोःखेदो ज्ञानमव्यापकं न यत् ॥ निजाप्तीप्सितलाजे च विनिपातोपि जायते ॥ २ ॥

अर्थ ॥ तेवैराग्यत्रणप्रकारनोठे. दुःखगर्जित, मोहगर्जित अने ज्ञानगर्जित. तेमां

अर्थ ॥ श्रद्धा, मृदुता, उद्धतता, मधुरता, अविवेकतापणुं एमोहगर्जितं वैराग्यनी परंपराजाणवी ॥१५॥ एरीतेंमोहगर्जितवैराग्यनुं स्वरूपकळुं. इवेज्ञानगर्जितं वैराग्यनुंस्वरूपकहेठे. जेसम्यक्त्वेतत्त्वनीओखळाणकरे, स्याद्वाददृष्टियेंवत्तें, मोक्षनुंचितनकरे मोक्षना उपायनेफरसे, अनेतत्त्वविशा देखवानोअर्थीथाय; तेज्ञानगर्जितवैराग्यजाणवो ॥ १६ ॥

मीमांसा मांसला यस्य स्वपरागमगोचरा ॥ बुद्धिः स्यात्तस्य वैराग्यं ज्ञानगर्जं मुदंचति ॥ १७ ॥ न स्वान्यशास्त्रव्यापारे प्राधान्यं यस्य कर्मणि ॥ नासौ निश्चयसंशुद्धं सारं प्राप्नोति कर्मणः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ जेहनोविचार पुष्टकारीहोय अनेस्वसिद्धांत तथापरसिद्धांतसंबंधी बुद्धि जेने होय, तेने वैराग्यनीवातकहियें, अनेएवानेज ज्ञानगर्जित वैराग्यप्रगट थाय ॥ १७ ॥ जेनेस्वशास्त्र परशास्त्रना व्यापारुं प्राधान्यपणुंनथी, तेमज क्रियानेविषेपण प्राधान्य तानथी, तेनिश्चैथकीक्रियातुं निर्मलसारभूतजेफल तेनेक्यारेपणपामेनही ॥ १८ ॥

सम्यक्त्वमौनयोः सूत्रे गतप्रत्यागते यतः ॥ नियमोर्दशित स्तस्मात् सारं सम्यक्त्वमेव हि ॥ १९ ॥ अनाश्रवफलं ज्ञान मव्युद्भानमनाश्रवः ॥ सम्यक्त्वं तदव्यक्तिरित्येकत्वविनिश्चयः ॥ २० ॥

अर्थ ॥ जेसम्यक्त्वतेमौनचारित्रकहियें, अनेचारित्रते मौनसमकितकहियें; एवुंश्री आचारांगमध्ये गतप्रत्यागकरीने कळुंठे. ॥ जंसम्मंतिपासहा तंमोणंतिपासहाजम्मोई ॥ तेमाटे नियामकातापणुंजाणवुं. ॥ सिद्धंतिचरणरहिया दंसरणहियानसिद्धंति ॥ इतिवचना त. तेमाटेसम्यक्त्वतेते सारभूतजाणवुं ॥ १९ ॥ आश्रवनोत्याग तेज्ञाननुंफलठे, अनेअनाश्रवनुंफल तेअव्युद्भान षट्खेविषयमां उजमाल नथाय, विषयनोत्यागीहोय. एनुंनाम निश्चयसम्यक्त्वतकहिये. कारकसम्यक्त्वनी एवीदृष्टिहोय, षट्खामाटे निश्चय नयनीरतिके ॥ प्रीतितेशुद्धाचारित्रवंतनेजहोय ॥ २० ॥

बहिर्निर्वृत्तिमात्रं स्याच्चारित्र्या द्वावहारिकात् ॥ अंतःप्रवृत्ति सारं तु सम्यक् प्रज्ञानमेव हि ॥ २१ ॥ एकांते न हि षट्काय श्रद्धा नेपि न शुद्धता ॥ संपूर्णपर्ययात्प्राज्ञा यत्र याथात्म्यनिश्चयः ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ बाह्यधीधन, कण, कंचन, कामिनीप्रमुख बाह्यवस्तुनोजे त्यांगीथाय, एव्यं वहारचारित्रना पालवाथी तेप्राणीव्यवहार दृष्टियेंजचालेठे. अनेजेने सम्यक्त्वसहित ज्ञाननी प्रवृत्तिहोय, तेहनेजअंतरंग प्रवृत्तिनो सारकहियें ॥ २१ ॥ समस्तनयनी वासनारहितथका एकांतेठकायनीरक्षानी श्रद्धाकरताथका सम्यक्त्वनीशुद्धता नकेहेवाय.

पण संपूर्णनयनीअपेक्षायें अव्यार्थिकपर्यायार्थिकनयना लाजविना यथार्थपणानोलाज-
नहींजथाय, माटेशुरूनयनी अपेक्षायेंवर्त्तवुं ॥ ३१ ॥

यावंतः पर्याया वाचां यावंतश्चार्थपर्यायाः ॥ सांप्रतानागताती
तास्तावद्भव्यं किलैककं ॥ ३३ ॥ स्यात्सर्वमयमित्येव युक्तं स्व
परपर्यायैः ॥ अनुवृत्तिकृतं स्वत्वं परत्वं व्यतिरेकजं ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ जेमजगतमां वर्त्तमान, अनागत, तथाअतीतकालना जेटलाशब्दपर्याय वचन
नाढे, तथापदार्थनाजेटला अर्थपर्यायढे, ते सर्वपर्यायनिश्चैथी एकजद्रव्यढे ॥ ३३ ॥ जे-
सत्वके पदार्थते सर्वस्वपरपर्यायमयीहोय. तेआवीरीतेंजे, अनुवृत्तिसहजचारी गुणप-
स्वणेत्वंके स्वपणुंजाणवुं अने परपणुते व्यतिरेकपणेकरीजाणवुं ॥ ३४ ॥

ये नाम परपर्यायाः स्वास्तित्वयोगतोमताः ॥ स्वकीया अप्यमी त्या
हुः स्वपर्यायविशेषणात् ॥ ३५ ॥ अतादात्म्येपि संबंधौ व्यवहा
रोपयोगतः ॥ तेषां सत्त्वं धनस्येवव्यज्यते सूक्ष्मया धिया ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ जेटलापरपर्यायढे, तेसर्वपोतानीआस्तिक्यताना अजोगथीजाणवा. तेयद्यपि
पोतानाढे, तोपणगतज्ञावेंढे. अनेपोतानापर्यायतो सामान्यतापणेढे ॥ ३५ ॥ परपर्याय
जो पणतादात्म्यज्ञावेंथी तोपण व्यवहारनयना जोगथीतेहनो संबंधढे. जेमधननोष
णी अनेधनते जूदाजूदाढे, तोपणसूक्ष्म बुद्धियेंविचारतां तेमनोसंबंधजणायढे ॥ ३६ ॥

पर्यायाः स्युर्मुनेर्ज्ञानदृष्टिचारित्रगोचराः ॥ यथा जिज्ञा अपि
तथोपयोगाद्भस्तुनोह्यमी ॥ ३७ ॥ नोचेदज्ञावसंबंधा न्वेषणे
का गतिर्जवेत् ॥ आधारप्रतियोगित्वे द्विष्टे न हि पृथग् द्वयोः ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ तेमअजिज्ञपणे ज्ञाननातथा चारित्रसंबंधीपर्याय मुनिनेपण होय; जोपण
तेअजिज्ञढे, तोपणउपयोगपणेविचारतां निश्चयनयपोतपोतानाजढे, पणव्यवहारेंएक
आत्मानाढे, एमकेहेवाय ॥ ३७ ॥ एमजोनकहियें अने अज्ञावनासंबंधथी गवेषणाक
रियेंतो केवीगतिथाय ? आधारान्तरनिरूपकतानेज्ञावें विचारतां, “द्विष्टेविनष्टेद्वयात्,”
एटले पृथक्ज्ञावताना द्वेषकरवाथी विणसेअने तेबेहुथीआत्माजिज्ञनथी ॥ ३८ ॥

स्वान्यपर्यायसंश्लेषात् सूत्रेऽप्येवं निदर्शितं ॥ सर्वमेकं विदन्वेद
सर्वं ज्ञानं तथैककं ॥ ३९ ॥ आसक्तिपाटवाच्यासस्वकार्यादिजि
राश्रयन् ॥ पर्यायमेकमप्यर्थं वेत्ति ज्ञावाद् बुधोऽखिलं ॥ ३० ॥

अर्थ ॥ स्वपर्यायअने परपर्यायिना संबंधथी सूत्रनेविषे पणएमदेखारुणुंढे, कै सध

પ્રથમકહ્યોતેવિષયાદિકને નપામવાથકી સંસારથીઉદ્દેગપામવાનું લક્ષણહે,માટેતેહને ડુઃ
 खगर्जितवैराग्यकहियें. ॥૧॥ દેહસંબંધી મનસંબંધી જેલેદતેથીઉપજ્યું, જેજ્ઞાનતેઅવ્યા-
 પકકેવૃદ્ધિકારીનથાય, આત્માનીપુષ્ટિકર્તાનથાય, કેમકે તેપ્રાણીપોતાને અજિજ્ઞા ષક-
 રવાયોગ્ય ધનાદિકવસ્તુનેપામીને તાપસાદિપણુંઢોડીને પાંહુંગદ્વસ્થપણુંઅંગીકારકરે ॥૩॥

डुःखाद्विरक्ताः प्रागेवे हन्तिप्रत्यागतेः पदं ॥ अधीराश्च संग्रा
 मे प्रविशन्तो वनादिकं ॥ ३ ॥ शुष्कतर्कादिकं किंचि द्वैधका
 दिक मप्यहो ॥ पठन्ति ते शमनदीं नतु सिद्धान्तपध्दतिं ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ डुःखकीजેવૈરાગ્યપામેહે, તેતોપ્રથમથીજ પાઠાગ્રહસ્થાવાસની ઇલાકરેહે; જે
 डुःखतलेतो धरेजइये, જેમઅધીરપુરુષ જેકાયરતે સંગ્રામનેવિષે જતોથકો વનનીગલી
 માંજરાશ્વેસવાનીઇલાકરેહે, તેહનીપરે ॥ ૩ ॥ પ્રાણીયોવાદવિવાદ કરવાનેશુષ્કતર્ક
 ग्रंथजणेहे,આજીવિકાનેઅર્થે વૈધકપ્રમુલના ગ્રંથજણેહે,પણ શમતારસનીનદી ધવી સિ-
 द्धांतनी जेपद्धति तेजणतानથી ॥ ૪ ॥

ग्रंथपल्लवबोधेन गर्वोष्माणं च बिभ्रति ॥ तत्त्वांतं नैव गच्छति
 प्रशमामृतनिर्गुरं ॥ ५ ॥ वेषमात्रजृतोप्येते गृहस्थान्नाति
 शेरते ॥ नपूर्वोन्नायिनोयस्मा न्नापि पश्चान्निपातिनः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ જે શમતાઅમૃતના ઝરણનેપામ્યાનથી, તેગ્રંથનાપલ્લવમાત્રકે લંડલંડમાત્રે-
 करीने गर्वनीगरमीनेधरीनेज वत्तेहे,પણતત્ત્વના રહસ્યને પામતાજનથી ॥ ૫ ॥ જેસાં-
 धुनावेषमात्रेकरीने पोतानुं जीवितव्यपणूंराखेहे, તેપણગ્રહસ્થતુલ્યજહે, પણ ગ્રહસ્થથી
 न्यारानથી; જેણેઆગલઢાહ ધસ્યોનથી, જેણપામીને પડવાઈ પણ થયાનથી,
 કેમકેજે ગુણપામીને તજેતેતોપડવાઈકેહેવાય, પણપતોકોશ્વારે પરવાઈપણથયાનથી,
 एहवाजे हे तेतोगुणनेपाम्याजनથી ॥ ૬ ॥

गृहेन्नमात्रदौर्लभ्यं लभ्यते मोदका व्रते ॥ वैराग्यस्यायम
 थोदि दुःखगर्जस्य लक्षणं ॥ ७ ॥ कुशास्त्रान्याससंयुतजव
 नैर्गुण्यदर्शनात्॥मोहगर्ज तु वैराग्यं मतं बाह्यतपस्विनां ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ અહોધરમાંતો પુરુશન્રપણનથીમલતું, નેદીફાલીધાથકી તોલારુવામલેહે,
 તેમાટેદીફાલેવામાં શુંડુઃખહે? ઇવુંજાણીને જેદીફાલિયેહે,તેનુંનામ ડુઃखगर्जित वैराग्य
 जाणवું ॥ ૭ ॥ પરીતેપ્રથમ डुःखगर्जितवैराग्यपणુંદેલાડયું; હવેમોહગર્જિત वैराग्यक-

हेढे. कुशास्त्रनाअच्यासथी प्रगटयुंजेसंसारुं निर्गुणीपणुं तेथीमोहगर्जित वैराग्य
थायढे. तेबालतपस्वी प्रमुखजाणवा ॥८॥

सिंहांत मुपजीव्यापि ये विरुद्धार्थजाषिणः ॥ तेषामप्येतदेवे
ष्टं कुर्वता मपि दुष्करं ॥९॥ संसारमोचकादीना मिवैतेषां न
तात्त्विका॥शुभोपि परिणामोय ज्ञातानज्ञान रुचिस्थितिः ॥१०॥

अर्थ ॥ जेसिद्धांतनुंउपजीवन करीनेपण सूत्रविरोधि अर्थकेहेढे, तेप्राणीजो दुष्कर
करणीकरेढे तोपणतेनेएवोजजाणवो ॥ ९ ॥ संसारना दुःखथीमूकाववाना हेतुथीजे
मुसलमानते घोडाप्रमुखने दुःखीदेखी तेनेदुःखथी गोडववाने दयाजावेकरीमारीना
खेढे, तेपणशुभपरिणामनी बुद्धिराखेढे तेढतांपरमार्थेपापजढे, तेममोहगर्जितने परमा-
र्थजडेनही. जोएनो परिणामशुभहोय तोपणपरमार्थे ज्ञाननीरुचिथायनही ॥ १० ॥

अमीषां प्रशमोप्युच्चैर्दोषपोषाय केवलं ॥ अंतर्निर्लीनविषम
ज्वरानुज्वसन्निजः ॥ ११ ॥ कुशास्त्रार्थेषु दक्षत्वं शास्त्रा
र्थेषु विपर्ययः ॥ स्वहृदता कुतर्कश्च गुणवत्संस्तवोक्षनं ॥१२॥

अर्थ ॥ जेमअंतरंगमां लीनथइरहो पडवोहाडवेदीज्वर दुःखदाइथायढे, तेमएनेपण
जेप्रशमादिकगुण थाय, तेपण घणुंकरीने केवलदूषणजणीजथाय, पणगुणजणी नहीज-
थाय, केमकेअंतरंग मिथ्यात्वगयाविना वैराग्यतेदुःखदाइढे ॥ ११ ॥ कुशास्त्रनाअर्थने
विषे डाह्याथाय, नेशास्त्रनाविपरीत अर्थकरे, स्वहृदपणेवर्ते, कोइसाथेक्षमाराखेनही,
अनेगुणीनी प्रशंसानकरे ॥ १२ ॥

आत्मोत्पर्कः परद्रोहः कलहो दंजजीवनं ॥ आश्रवाच्चादनं श
त्तयुद्धंघनेन क्रियादरः ॥ १३ ॥ गुणानुरागवैधुर्यं मुपकारस्य
विस्मृतिः ॥ अनुबंधाद्यर्चिता च प्रणिधानस्य विच्युतिः ॥१४॥

अर्थ ॥ जेपोतानीमोटाइकरे, पारकोडोइकरे, क्लेशकजीआकरे, कपटराखे, पोतानां
पाप ढांके, पोतानुंसामर्थ्य लढंधीने क्रियानोडयमकरे, तेआर्चक्यानी केहेवाय ॥१३॥ वली
जेशुणीपुरुषोनो रागीनहोय बीजानाकरेलाउपकारने विसरी जाय, तीव्रकर्मबंधनी चि
तासहितवर्ते, अनेशुभअध्यात्मना अच्यवसाय रहितपणेवर्ते ॥ १४ ॥

श्रद्धा मृदुत्वमौऋत्य माधुर्यमविवेकिता वैराग्यस्य द्वितीयस्य
स्मृतेयं लक्षणावली ॥१५॥ ज्ञानगर्जे तु वैराग्यं सम्यक् तत्त्व
परिचिदः॥स्याद्वादिनः शिवोपायस्पर्शिन स्तत्त्वदर्शिनः ॥१६॥

अर्थ ॥ श्रद्धा, मृदुता, उद्धतता, मधुरता, अविवेकतापणं एमोहगर्जित वैराग्यनी परंपराजाणवी ॥ १५ ॥ एरीतैमोहगर्जितवैराग्यनुं स्वरूपकहुं, हवेज्ञानगर्जित वैराग्यनुंस्वरूपकहेवे. जेसम्यक्त्वेतत्त्वनीओलखाणकरे, स्याद्वाददृष्टियैवर्त्ते, मोक्षनुंचितनकरे मोक्षना उपायनेफरत्ते, अनेतत्त्वदिशा देखवानोअर्थीथाय; तेज्ञानगर्जितवैराग्यजाणवो ॥ १६ ॥

मीमांसा मांसखा यस्य स्वपरागमगोचरा ॥ बुद्धिः स्यात्तस्य वैराग्यं ज्ञानगर्ज सुदंचति ॥ १७ ॥ न स्वान्यशास्त्रव्यापारे प्राधान्यं यस्य कर्मणि ॥ नासौ निश्चयसंशुद्धं सारं प्राप्नोति कर्मणः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ जेहनोविचार पुष्टकारीहोय अनेस्वसिद्धांत तथापरसिद्धांतसंबंधी बुद्धि जेने होय, तेने वैराग्यनीवातकहियें, अनेएवानेज ज्ञानगर्जित वैराग्यप्रगट थाय ॥ १७ ॥ जेनेस्वशास्त्र परशास्त्रना व्यापारनुं प्राधान्यपणुंनथी, तेमज क्रियानेविषेपण प्राधान्य तानथी, तेनिश्चैथकीक्रियानुं निर्मलसारभूतजेफल तेनेक्यारेपणपामेनही ॥ १८ ॥

सम्यक्त्वमौनयोः सूत्रे गतप्रत्यागते यतः ॥ नियमोदर्शित स्तस्मात् सारं सम्यक्त्वमेव हि ॥ १९ ॥ अनाश्रवफलं ज्ञान मव्युत्थानमनाश्रवः ॥ सम्यक्त्वं तदव्यक्तिरित्येकत्वविनिश्चयः ॥ २० ॥

अर्थ ॥ जेसम्यक्त्वतेमौनचारित्रकहियें, अनेचारित्रते मौनसमकितकहियें; एतुंश्री आचारांगमध्ये गतप्रत्यागककरीने कहुंढे. ॥ जंसम्मंतिपासहा तंमोणंतिपासहाजम्मोईण ॥ तेमाटे नियामकातापणुंजाणवुं. ॥ सिद्धंतिचरणरहिया दंसरणहियानंसिद्धंति. ॥ इतिवचनात्. तेमाटेसम्यक्त्वतेते सारभूतजाणवुं ॥ १९ ॥ आश्रवनोत्याग तेज्ञाननुंफलढे, अनेअनाश्रवनुंफल तेअव्युत्थान एटखेविषयमां उजमाल नथाय, विषयनोत्यागीहोय. एतुंनाम निश्चयसम्यक्त्वतकहिये. कारकसम्यक्त्वीनी एवीदृष्टिहोय, एटलामाटे निश्चय नयनीरतिकेण प्रीतितेशुद्धाचारित्रवंतनेजहोय ॥ २० ॥

वहिर्निर्वृत्तिमात्रं स्याच्चारित्र्या द्यावहारिकात् ॥ अंतःप्रवृत्ति सारं तु सम्यक् प्रज्ञानमेव हि ॥ २१ ॥ एकांते न हि षट्काय श्रद्धा नेपि न शुद्धता ॥ संपूर्णपर्ययादात्ताद् यन्न याथात्म्यनिश्चयः ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ बाह्यधीधन, कण, कंचन, कामिनीप्रमुख बाह्यवस्तुनोजे त्यागीथाय, एव्यवहारचारित्रना पालवाथी तेप्राणीव्यवहार दृष्टियेंजचाखेढे. अनेजेने सम्यक्त्वसहित ज्ञाननी प्रवृत्तिहोय, तेहनेजअंतरंग प्रवृत्तिनो सारकहियें ॥ २१ ॥ समस्तनयनी वासनारहितथका एकांतैवकायनीरक्षानी श्रद्धाकरताथका सम्यक्त्वनीशुद्धता नकेहेवाय.

पण संपूर्णनयनीअपेक्षायें इव्यार्थिकपर्यायार्थिकनयना लाजविना यथार्थपणानोलाज-
नहींजथाय, माटेशुद्धनयनी अपेक्षायेंवर्त्तुं ॥ ११ ॥

यावंतः पर्याया वाचां यावंतश्चार्थपर्यायाः ॥ सांप्रतानागताती
तास्तावद्भव्यं क्लृप्तकं ॥ १३ ॥ स्यात्सर्वमयमित्येव युक्तं स्व
परपर्यायैः ॥ अनुवृत्तिकृतं स्वत्वं परत्वं व्यतिरेकजं ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जेमजगतमां वर्त्तमान, अनागत, तथाअतीतकालना जेटलाशब्दपर्याय वचन
नाढे, तथापदार्थनाजेटला अर्थपर्यायढे, ते सर्वपर्यायनिश्चैधी एकजइव्यढे ॥ १३ ॥ जे-
सत्त्वके० पदार्थते सर्वस्वपरपपर्यायमयीहोय. तेआवीरीतेंजे, अनुवृत्तिसहजचारी गुणप-
स्वणेत्वंके० स्वपणुंजाणुं अने परपणुते व्यतिरेकपणेकरीजाणुं ॥ १४ ॥

ये नाम परपर्यायाः स्वास्तित्वयोगतोमताः ॥ स्वकीया अप्यमी त्या
हुः स्वपर्यायविशेषणात् ॥ १५ ॥ अंतादात्म्येपि संबंधो व्यवहृ-
तपयोगतः ॥ तेषां सत्त्वं धनस्येवव्यज्यते सूक्ष्मया धिया ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जेटलापरपर्यायढे, तेसर्वपोतानीआस्तित्वयोजना अजोगथीजाणवा. तेयद्यपि
पोतानाढे, तोपणगतजावेंढे. अनेपोतानापर्यायतो सामान्यतापणेढे ॥ १५ ॥ परपर्याय
जो पणतादात्म्यजावेंनधी तोपण व्यवहारनयना जोगथीतेहोने संबंधढे. जेमधननोष
णी अनेधनते जूदाजूदाढे, तोपणसूक्ष्म बुद्धियेंविचारतां तेमनोसंबंधजाणायढे ॥ १६ ॥

पर्यायाः स्युर्मुनेर्ज्ञानदृष्टिचारित्रिगोचराः ॥ यथा जिज्ञा अपि
तथोपयोगाद्भस्तुनोहमी ॥ १७ ॥ नोचेदज्ञावसंबंधा न्वेषणे
का गतिर्नवेत् ॥ आधारप्रतियोगित्वे द्विष्टे न हि पृथग् द्वयोः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ तेमअजिज्ञपणे ज्ञाननातथा चारित्रसंबंधीपर्याय मुनिनेपण होय; जोपण
तेअजिज्ञढे, तोपणउपयोगपणेविचारतां निश्चयनयपोतपोतानाजढे, पणव्यवहारेंएक
आत्मानाढे, एमकेहेवाय ॥ १७ ॥ एमजोनकहियें अने अज्ञावनासंबंधधी गवेषणाक
रियेंतो केवीगतिथाय ? आधारान्तरनिरूपकतानेजावें विचारतां, “द्विष्टेविनष्टेद्वयात्,”
एटढे पृथक्ज्ञावताना द्वेषकरवाधी विणसेअने तेबहुधीआत्माजिज्ञनधी ॥ १८ ॥

स्वान्यपर्यायसंश्लेषात् सूत्रेप्येवं निदर्शितं ॥ सर्वमेकं विदुन्वेद
सर्वं ज्ञानं तथैककं ॥ १९ ॥ आसक्तिपाटवाच्यासस्वकार्यादिभि
राश्रयन् ॥ पर्यायमेकमप्यर्थ वेत्ति ज्ञावाद् बुधोऽस्त्रिं ॥ २० ॥

अर्थ ॥ स्वपर्यायअने परपर्यायना संबंधधी सूत्रनेविषे पणएमदेलाकडुंढे, के सध

हुंएकताजावें जाणता, “एगेआया,” इत्यादिक सधबुंझानते संप्रहृनयकरीएकजणे॥३०॥
माटेचिचनीआसक्तियें अने बुद्धिनीपाटवतायें अज्यासकरवाधी पोताना कार्यपणादि
कनेआश्रयताथकी पर्यायना एकअर्थनेजाणीनेपण बुधजेपंकित तेसर्वजावनेजाणे. “जे-
गंजाणइ सेसवंजाणइ” इतिवचनात् ॥३०॥

अंतरा केवलज्ञानं प्रतिव्यक्ति न यद्यपि ॥ क्वापि ग्रहणमेकांश-
द्वारं चातिप्रसक्तिमत् ॥ ३१ ॥ अनेकांतागमश्रद्धा तथाप्यस्व-
लिता सदा ॥ सम्यग्दृशस्तयैव स्यात् संपूर्णार्थविवेचनं ॥ ३२ ॥

अर्थ ॥ यद्यपिकेवलज्ञाननेविषे तोकांइपणप्रतिव्यक्तिनधी, तोपणकोइवेकाणे एक
अंशतुंज ग्रहणकछुंते, नेकोइस्थानकें सर्वांशग्रहणकीधोते ॥ ३१ ॥ तोपणअनेकांत आ
गमनी श्रद्धातेअस्वलितपणें सदाप्रवर्तते, माटेअनेकांतपणुंअंगीकारकरतांज स
म्यक्त्वते; तथाउत्सर्गअपवाद, निश्चयवद्वारतेनासंपूर्णअर्थनोनिश्चयथायते ॥ ३२ ॥

आगमार्थोपनयनाद् ज्ञानं प्राज्ञस्य सर्वगं ॥ कार्य्यदेव्यवदा
रस्तु नियतोद्धेखशेखरः ॥ ३३ ॥ तदेकांतेन यः कश्चिद्विरक्तस्या
पि कुग्रहः॥शास्त्रार्थबाधनात्सोयं जैनाज्ञासस्य पापकृत् ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ आगमनाअर्थनुं उपनयनजेयापुं तेथकीप्राज्ञजे बुद्धिवंत तेतुंज्ञान स
र्वव्यापकपणेप्रवर्तें; कार्यादिकजेव्यवहारते, तेतोनिश्चयपणें चित्रामणरीरेखासरिखोते.
श्रेष्ठरूपकरवाने जेमआलेखकरे तेसरिखाव्यवहारते, अनेसमग्ररूपकरवा समानतेनि
श्चयनयते ॥ ३३ ॥ तेमाटेएकांतनय अंगीकारकरीनेप्रवर्तनारा वैराग्यवंतनेपणकुग्रही
कहिये, तोबीजामात्र नामधरावनारहोय तेनीतोशीवार्ता ? एकनयवालोशास्त्रना अर्थ
नोबाधककरता जाणवो. तेजोपण जैनाज्ञासते तोपण पापकारी जाणवो ॥३४॥

उत्सर्गे चापवादेपि व्यवहारेथ निश्चये ॥ ज्ञाने कर्मणि वा
यं चेन्न तदा ज्ञानगर्जता ॥ ३५ ॥ स्वागमेन्यागमार्थानां शत-
स्येव परार्थके ॥ तावताप्यबुधत्वं चेन्न तदाज्ञानगर्जता ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ उत्सर्गमार्गमां, अपवादमार्गमां, व्यवहारमार्गमां, निश्चयमार्गमां, ज्ञानन
यनेविषे अनेक्रियानयनेविषे जोकदाग्रहणधी, तोतेनेज्ञानगर्जितपणुंते, अनेतेज्ञानि
पणते ॥ ३५ ॥ स्वसिद्धांतनाजाणवाधी अन्यशास्त्रनुं जाणवुंते तेमांजसमायीजायते.
जेमपरार्थनाम उत्कृष्टगणितते, तेमांसोनगणितपण समाइजायते, अनेतेटहुं ज्ञा
नपामिनेपण जोअज्ञानपणुंरहेतो, तेनेज्ञानगर्जिताबिलकुलनधी एमजाणवुं ॥ ३६ ॥

नयेषु सार्थसत्येषु मोघेषु परचाखने ॥ माध्यस्थ्यं यदि नायातं
न तदा ज्ञानगर्जता ॥ ३९ ॥ आङ्गयागमिकार्थानां यौक्तिकानां
च युक्तिः ॥ न स्थाने योजकत्वं चेन्न तदा ज्ञानगर्जता ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ पोतपोताना स्वार्थनेविषे सघला नयसत्ये, नेपरमार्थनी चालनानेविषे नि-
ष्फलते, अनेतेनयना विवादमांजो मध्यस्थतान आवी तोतेनेज्ञानगर्जताठेजनही ॥ ३९ ॥
जेआङ्गयागमिकार्थने आङ्गार्ये ग्रहेनही, आगमप्रमाणेग्रहवायोग्यने आगमे ग्रहे नही,
अनेयुक्तिग्राहनेयुक्तिवनेग्रहेनही, एमसहुने पोतपोतानेठेकाणे जोकीजाणेनही, तोतेने
ज्ञानगर्जिता मूलथीजनथी एमजाणवुं ॥ ३८ ॥

गीतार्थस्यैव वैराग्यं ज्ञानगर्जं ततः स्थितं ॥ उपचारादगीतस्या
प्यङ्गीष्टं तस्य निष्ठया ॥ ३९ ॥ सूक्ष्मैदिका च माध्यस्थ्यं सर्वत्र
हितचिंतनं ॥ क्रियायामादरोभूयान् धर्मे लोकस्य योजनं ॥ ४० ॥

अर्थ ॥ उपरकह्या मुजबतो गीतार्थनेज ज्ञानगर्जितवैराग्ये, पणअज्ञानीनेनथी,
एमठस्युं. तोपणतेनाउपचारयकी अगीतार्थने पणगीतार्थनीनिष्ठायें ज्ञानगर्जितवै-
राग्ये ॥ ३९ ॥ तेमाटेसूक्ष्मदृष्टियें मध्यस्थपणुं अंगीकारकरीने अनेपरदूषण तजीने-
वर्त्तवुं, सर्वजगतनाजीवतुं हितचिंतवतुं, मैत्रीजावधरवो, क्रियानेविषेघणो आदरकरवो,
उपयोगधरवो, अनेधर्ममार्गमां लोकनेजोरवा, एहिजश्रेष्ठे ॥ ४० ॥

चेष्टा परस्य वृत्तांते मूकांधवधिरोपमा ॥ उत्साहः स्वगुणाभ्यासे
दुःस्थस्येव धनार्जने ॥ ४१ ॥ मदोन्मादवमनं मदसंमर्दं
मर्दनं ॥ असूयातंतुविभेदं समतामृतमज्जनं ॥ ४२ ॥

अर्थ ॥ मुगाने तथाआंधखाने अनेबेहराने बोखवामां देखवामां अनेसांजलवामां
इत्यादिकपारकावृत्तांतनेविषे जेणेचेष्टातजीते; अनेपोताना गुणनाअभ्यास करवामां जे
उत्साहवंतते; जेमदरिद्धीधनकमाववानो उद्यमीहोयतेनीपरें उजमाखकोवर्त्ते ॥ ४१ ॥
कामनाउन्मादनुं वमनकरनारा, मदनासमूहने टाखनारा, ईर्षारूपतंतुनातोडनारा, अने
समतारूपअमृत कुंडमांमज्जनकरनारा ॥ ४२ ॥

स्वप्नावान्नैव चलनं चिदानंदमयात्सदा ॥ वैराग्यस्य तृतीयस्य
स्मृतेयं लक्षणावली ॥ ४३ ॥ ज्ञानगर्जमिहादेयं द्रयोस्तुस्वो
पमर्दतः ॥ उपयोगः कदाचित् स्यान्निजाध्यात्मप्रसादतः ॥ ४४ ॥

अर्थ ॥ तथाचिदानंदमयपणाना स्वभावशी सर्वदा चलायमाननही एव्हावर्तणु-
कवंत जेहोय. एत्रीजा ज्ञानगर्जित वैराग्यनायुणनी लक्षणावलीकही ॥ ४३ ॥ इहां
ज्ञानगर्जितवैराग्यतेग्रहवायोग्यते; अने मोहगर्जितवैराग्य तथा दुःखगर्जितवैराग्यनुं
उपमर्दनकरीने पोतानाअध्यात्मजावनाप्रसादथकी कदाचित् ज्ञानगर्जितवैराग्यनो उ-
पयोगथाय ॥ ४४ ॥ इतिश्रीवैराग्यजेदाधिकारः षष्ठःसमाप्तः ॥

विषयेषु गुणेषु च द्विधा जुवि वैराग्यमिदं प्रवर्तते ॥

अपरं प्रथमं प्रकीर्तितं परमध्यात्मबुद्धिर्द्वितीयकं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ पृथ्वीनेविये विययमांअने गुणमांएवेहुप्रकारे वैराग्यप्रवर्तते. तेमांविषयवै-
राग्यतो अमुख्यपणेकह्योते. धीजोअध्यात्मजावयुक्तगुणवैराग्यतेमुख्यपणेजाणवो ॥१॥

विषयानुपलंभगोचरा अपि चानुश्रविकाविकारिणः ॥

न प्रवंति विरक्तचेतसां विषधारेव सुधासु मज्जतां ॥२॥

अर्थ ॥ जेविषयवैराग्यतेते, प्राप्तिगोचरपणे वत्तते, पणनिश्चेशी ज्ञातापुरुषतेरूपरसा
दिकनेविये आसक्तिकेनही. जेविरक्तचित्तवालाते अविकारीधकाजहोय. केमकेजेअ-
ध्यात्मरूप असृतधारानेविषे मज्जानकरताहोय, तेहनेविषनीधाराशुंकरनारते ? अर्थात्
तेहनेकांइविषनीधारापीना करीशकतीनथी ॥ २ ॥

सुविशालरसात्ममंजरी विचरत्कोकिलकाकलीजैरैः

किमु माद्यति योगिनां मनौ निजृतानादत्तनादसादरं ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ जेयोगीश्वर अनहृदनादेसहितते, तेनेयोगमार्गेकरीने सर्व देहरंघपुरीने
“अहंपद” अथवा “सोहं”पद अथवालंकारध्वनि मनमांधरेते, तेनोब्रह्मद्वारेजेनाद उठेते
तेतुंनाम अनहृदनाद कहियें, तेणेकरीजियुक्तते तोतेवायोगीश्वरनुंमन जल्लीविस्तार-
वंती आंवालीमंजरीनेविषे विचरतीजे कोकिला तेना मनोहर शब्दसांजलीनेशुंमग्न-
थशे ? अर्थात्नहीजथशे ॥३॥

रमणीमृडपाणिकंकणकणनाकर्णनपूर्णघूर्णनाः ॥ अ

नुजृतनटीस्फुटीकृत प्रियसंगीतरता न योगिनः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ स्त्रीनासुकोमल हाथमांरह्यांजेकंकण तेनोशब्दसांजलीने पूर्णपणे घुस्योळे
लोचन तेनीअनुजवनदिशारूप नाटककरनारीझीयें प्रियकारीसंगीतवंध कीधांतो,
तेमां योगीश्वरनुंमन रंगायनही, षट्खेलोजायनही ॥ ४ ॥

स्वल्पनाय न शुद्धचेतसां ललनापंचमचारुघोलना ॥

यदियं समतापदावली मधुरालापरते न रोचते ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ स्त्रीनीपंचमरागनी घोलनाते समतापदनीश्रेणिना मधुरआलापनी रतिवा-
लाशुद्धचेतनावंत जोगीनेरुचेनही, एटलेशुद्धचेतनावंतने स्वल्पनाकारीनथाय ॥ ५ ॥

सततं ह्यथ शुक्रशोणितप्रज्ञवं रूपमपि प्रियं नहि ॥

अविनाशिनिसर्गनिर्मलप्रथमानस्वरूपदर्शिनः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ अविनाशी सहजनिर्मल अनेविस्तारपामतुं एहवुंजे पोतानुस्वरूप तेहना-
जोनार योगीश्वरतेनेतोजेतुं निरंतर शीलकथथायठे अनेवीर्यरुधिरथी उपनुंपवुंजे
स्त्रीआदिकतुं रूपते प्रियकारीलागतुंनथी ॥ ६ ॥

परदृश्यमपायसंकुलं विषयो यत्स्वप्न चर्मचक्षुषः ॥

न हि रूपमिदं मुदे यथा निरपायानुजवैकगोचर ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेवोनिरपाय के० जेहनोनाशनथी एहवोअनुजवदिशाने जोवानोरसठे
तेवो रूपते परपदार्थके० बीजानेजोवायोग्यठे, तथानाशवंतठे; अनेचर्मचक्षुनोविषयठे
एहवो जेरूप तेजोवायकीतेनोजेरसते निश्चयनयथकी हर्षकारीनथाय ॥ ७ ॥

रतिविभ्रमदास्यचेष्टितैर्ललनानामिह मोदते ऽबुधः ॥

सुकृतादिपविष्वमीषु नो विरतानां प्रसरंति दृष्टयः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ रतिसुखनेदेखीने तथास्त्रीनानेविभ्रमनी चेष्टायेंकरीने अबुद्धजेअज्ञानी
प्राणी तेघणोहर्षपामेठे, पणए विभ्रमत्रिलासादिकतो सुकृतरूप पर्वतनेवज्जथइ जेदेप
वाठे माटेयोगीश्वरनी दृष्टितेमारमतीनथी ॥ ८ ॥

न मुदे मृगनाजिमल्लिकालवलीचंदनचंद्रसौरजं ॥ वि

डुषां निरुपाधिबाधित स्मरशीलेन सुगंधिविष्मणां ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ कस्तुरी, मालतीनापुष्प, लवलीके० एलचीचंदनतथाचंद्रके० कपुरनीसुगंधीते
पंडितलोकोने मग्नकरतीनथी; तेमनेतो निरुपाधिक अनुजवगोचर स्वरूपचिदानंदने
विषेज मग्नपणुवतेंठे, पणरूपादिकनेविषेमग्नतापणुं नथी ॥ ९ ॥

उपयोगमुपैति यच्चिरं हरते यन्नविज्ञावमारुतः ॥ न ततः

स्वप्न शीलसौरजा दपरस्मिन्निह युज्यते रतिः ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जे घणाकालसुधी उपयोगमांआवे, जेनीसुगंधीने विज्ञावदिशारूपवायु हरी शक
तो नथी, एवीजेशीलसुगंधीतेनेमूकी योगीश्वरनुं चित्तअन्यसुगंधीमां लोचातुंनथी ॥ १० ॥

मधुरैर्न रसैरधीरता कच नाध्यात्मसुधादिहां सता ॥ अ

रसैः कुसुमैरिवालीनां प्रसरत्पद्मपरागमोदिनां ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ जेम विकस्वरयतां जे कमल तेना स्वाद सुगंधयुक्त रसेमग्रयया एवाजेभ्रमर ते निरस कुसुमउपररतिपामेनही, तेम अध्यात्मरूप अमृतरसनाजोगी जेप्राणी तेने बीजाशर्करादिक मधुररसनी अधीरजताउपजतीनथी; यद्यतापणुं करेनही ॥ ११ ॥

विषमायतिजिर्तु किं रसैः स्फुटमायातसुखैर्विकारिभिः ॥

नवमे नवमे रसे मनो यदि मग्नं सतताविकारिणि ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जे आगल कम्वा विपाकआपे एवामधुररसेशुंसारं ? वल्लीप्रगटपणे राज्य कृद्धि स्त्रीविषयादिक सुखपास्याअनेतेपाठांजतांरहे तेथीविक्रियाप्रगटे तोतेवांसुखथी शुंसारं? जोसदायअविकारी एवोपूर्णनवमोजेशांतरस तेनेविषे मनमग्नडे, तो पूर्वैकदा एवारसेशुंफायदोथाय ! अर्थात्कांश्जनही ॥ १२ ॥

मधुरं रसमाप्य निःपते जसनातोरसलोजिनां जलं ॥ परि

जाव्य विपाकसाध्वसं विरतानां तु ततोदृशोर्जलं ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ एकअचरत जुवो, के रसना लालचीजेप्राणी तेमधुररसने जोइने अथवा खाधानीवात सांजलीने केहेतेके, मारामुखमांपाणीजरायडे एटखेजीजथीपाणीपडेडे. अनेसर्वविरतिजे मुनिराजते मांसादिकमधुररसखाधे आगलमाठाविपाकआवशे, ते नाजयनेविचारी बेडआंखेपाणीआपेडे, एटखेआंखमांथी आंसुपाडेडे ॥ १३ ॥

इह ये गुणपुष्पपूरिते धृतिपत्नीमुपगृह्य शेरते ॥ विमले सु

विकल्पतल्पके क बहिःस्पर्शरता भवंतु ते ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ इहांचरणकरणादिकजे गुणतेरूपफुल्लेंपुरीएवी निर्मलजे सुविकल्पकेमन-कुशलतारूपशय्या तेहनेविषे संतोषरूपस्त्रीने आलिंगन देइनेसुएडे, तेवामुनिराज ते बाह्यस्त्रीना स्पर्शविषेरतकेमथाय ? ॥ १४ ॥

इदि निर्वृतिमेव बिभ्रतां न मुदे चंदनक्षेपनाविधिः॥

विमलत्वमुपेयुषां सदा सलिलस्नानकलापि निःफला ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ रुदयनेविषे निवृत्ति सुखनेधरनारा जेप्राणी तेनेबावनाचंदनना क्षेपनी विधि तेहर्षआपतीनथी. तथासदैवनिर्मलजावने धरताजेप्राणी तेनेजलस्नानविधि तेनिष्फलजाणवी ॥ १५ ॥

गणयन्ति जनुः स्वमर्थवत्सुरतोद्भासमुखेन जोगिनः ॥

मदनाद्विषोऽग्रमूर्धनामयतुल्यं तु तदेव योगिनः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जोगीप्राणीस्त्रीसाथे विलाससंजोगना मुखेकरी जन्मारोसफलमानेते, अने योगीश्वरपुरुषतोमदनजेकाम तेनीचेष्टानेसर्पनाविषनी आकरीमूर्धतुल्यमानेते॥१६॥

तदिमे विषयाः किलैहिका न मुदे केपि विरक्तचेतसां ॥ पर

लोकसुखेपि निःस्पृहाः परमानंदरसालसा अमी ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ वेरागीजीवने आज्ञवमांकुणिकसुखआपे एवांजेविषय तेनिअयथकीकांश्च पदार्थकारीनथी, केमकेत्यागीप्राणीतोपरलोक जेखर्गादिकनांसुख तेनेविवेचण निस्पृहीते; तेतोमात्रमोक्षसुखनाजअजिज्ञाषीते ॥ १७ ॥

मदनमोहविवादमत्सर ज्वरबाधाविधुराः सुरा अपि ॥ विष

मिश्रितपायसान्नवत् सुखमेतेष्वपि नैति रम्यतां ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ गर्वअज्ञानविषादअने मत्सरतेरूपजावनी पीमायेंरहितएवांजे देवतातेहना जेविषयादिकसुख तेपणविषमिश्रितदुःखपाकनाजोनेननीपरें मनोहरकारीनथी ॥ १८ ॥

रमणीविरहेण बन्दिना बहुबाष्पानिलदीपितेन यतू ॥ त्रिद

शैर्दिवि दुःखमाप्यते घटते तत्र कथं सुखस्थितिः ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ केमके स्त्रीनावियोगरूपअग्नि तेआंसुरूप वायरेकरी देदीप्यमानथयो एह-
वोजे शोकरूपअग्नि प्रगळ्यो, तेथी खर्गनादेवतानेपण पीमाथायते, तेवारेंखर्गमादिवताने पणसुखनीस्थितिठे, एहवुं केमकहेवाय? ॥ १९ ॥

प्रथमानविमानसंपदां च्यवनस्यापि दिवोविचिंतनात् ॥

हृदयं न हि यद्विदीर्यते द्युसदां तत्कुक्षिशोणुनिर्मितं ॥२०॥

अर्थ ॥ जेने विमानसंपदामोटीठे, एवादेवतानेपण च्यवनवेळार्येजे दुःखप्रगटेठे, तेदुःखथीदेवतानुं रुदयमात्रफाटतुंनथी, तेनुंकारणजे तेमनोरुदयतेवज्जनापरमाणुयें-
करी छत्पन्नकरेलेठे, तेथीघणुंकठणठे; माटेजफाटतुंनथी ॥ २०॥

विषयेषु रतिः शिवार्थिनां न गतिष्वस्ति किलाखिलास्वपि ॥

६ ननंदनचंदनार्थिनो गिरिभूमिष्वपरजुमेष्विव ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ जेमनिबिड नंदनवनना चंदननाविषेपनवाळाने पर्वतनीभूमियें अथव

बीजाकोष्पणवृद्धैरतिथातीनथी, तेममोक्षार्थिने विषयउपर प्रीतिथतीनथी, तेमजमनु
ष्य तथा स्वर्गप्रमुख समग्रगतिनेविषे पण प्रीतिथतीनथी ॥ २१ ॥

इति शुद्धमतिः स्थिरीकृता ऽपरवैराग्यरसस्य योगिनः ॥

स्वगुणेषु वितृष्णतावहं परवैराग्यमपि प्रवर्त्तते ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ एमविचारी शुद्धबुद्धिस्थिरकरीने जेनेबीजावैराग्यनों गुणप्रगट्योडे, तेवा-
योगीने आत्मगुणनेवचारे एवीवितृक्षाना आगमरूप परमवैराग्यप्रगटथाय ॥२२॥

विपुलार्द्धिपुलाकचारण प्रबलाशीविषमुख्यलब्धयः ॥

न मदाय विरक्तचेतसा मनुषंगोपनताः पलायवत् ॥ २३ ॥

अर्थ ॥ विपुललब्धि, पुलाकलब्धि, चारणलब्धि, महोटीआशीविषलब्धि, प्रमुख
अनेक लब्धिओजोपणउपजे, तोपण तेवैरागीमुनीने अहंकारजणीथायनही, मात्रएक
मुक्तिसुखविना पलायना पुंजरूपतेमानेडे ॥ २३ ॥

कलितातिशयोपि कौपि नो विबुधानां मंदकृष्णव्रजः ॥ अ

धिकं न विदंत्यमी यतो निजभावे समुदंचति स्वतः ॥२४॥

अर्थ ॥ पंडितते कोइ मोटाअतिशयादिगुणना समूहेंसहितहोय, तोपणमदकरेनही
अनेतेथीकांइ अधिकतापणनगणें, मीत्रपोतानां शुद्धस्वभावमांज आनंदपामे ॥ २४ ॥

हृदये न शिवेपि लुब्धता सदनुष्ठानमसंगमंगति ॥

पुरुषस्य देशेयमिष्यते संहजानंदतरंगसंगता ॥२५॥

अर्थ ॥ पोतानाशुद्धयनेविषै मुक्तिसुखउपरपण लुब्धतानथी, एकसदअनुष्ठानरूप
सहजानंदना कल्लोलने मलतीअसंगानुष्ठानरूपपुरुषनी जेदशातेने बांढेडे; पामेडे ॥२५॥

इति यस्य मदीमतिर्जैवे दिह वैराग्यविलासचूर्णमनः ॥ उं

पर्यति धरितुमुच्चैस्तः पुनरुत्पत्तिर्यशःश्रयः ॥२६॥

अर्थ ॥ वैराग्यविलासीपुरुषने एवीबुद्धिउपजेडे; तेनेबाउंदारप्रकृतिवालानै यशरूप-
जैलक्ष्मी तेहर्षधरीने वरवानेक्षेडे. इतिश्रीवैराग्य विषयाधिकारःसप्तमः समाप्तः ॥२६॥

निर्ममस्यैव वैराग्यं स्थिरत्वमवगाहते ॥ परित्यजेत्ततः प्राज्ञो

ममंतामत्यन्तार्थदां ॥ १॥ विषयैः किं परित्यक्तैर्जगति ममंता

यदि ॥ त्यागात्कैचुकमात्रस्य सुजंगो नहि निर्विषः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ ममतारहितप्राणीनेज वैराग्यस्थीरपणेरेडे, तेमाटे बुद्धिवंतप्राणीयै अन-

र्थदायकजे ममतातेनेतजवी ॥ १ ॥ जेमसर्पकांचढी काढवाथी विपरहितयतोनथी,
तेमजेनेममता जागेठे तेविषयने त्यागकरे, तोपण त्यागीयतोनथी ॥ ४ ॥

कटेन हि गुणग्रामं प्रगुणीकुरुते मुनिः ॥ ममता राक्षसी सर्वं
प्रदयत्येकद्वेयया ॥ ३ ॥ जंतुकांतं पशुकृत्य जगविद्यौ
पधिवलात् ॥ उपायेर्वहुजिः पत्नी ममता क्रीमयत्यहो ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेगुणसमूहनेमुनिराज घणाकटेकरीप्रगटकरेठे, तेने ममतारूपराक्षसी एक
कोलीयेखाइजायठे ॥ ३ ॥ केवुंआश्रयठेके क्रियाराज्यनीपेरे ममतारूपस्त्री ते जीवरू
पप्रत्तारने पशुजेमकट तेरूपेंकरीने शीघ्रपणेशज्ञानरूप जडीवुटीनावलयकी घणेंप्र
कारेनचावीने रमाडेठे ॥ ४ ॥

एकः परचवे याति जायते चेकएव हि ॥ ममतोडेकतः सर्वं सं
बंधं कल्पयत्यथ ॥ ५ ॥ व्याप्नोति महतींभूमिं वटवीजाद्य
था वटः ॥ तथैकममताबीजा त्रपंचस्यापि कल्पना ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ एकजुंचेनन परचवेजायठे अनेएकजुंच आचवेंआवेठे, पणममताने वश थ
इने रत्नादेवीनीपरें मिथ्यासगपण न्यातजातवगेरेनी कल्पनाकरेठे ॥ ५ ॥ जेम एक
वरुना बीजयकी घणीधरतीये वडव्यापीनेविस्तारपामेठे; तेमएकममताना बीजयकी व
णाप्रपंचनी कल्पनाउठेठे ॥ ६ ॥

माता पिता मे आता मे जगिनी बह्वजा च मे ॥ पुत्राःसुता मे मि
त्राणि ज्ञानयः संरतुताश्च मे ॥ ७ ॥ इत्येवं ममताव्याधिं वर्धमा
नं प्रतिक्षणं ॥ जनःशक्नोति नोवेत्तुं विना ज्ञानमहौषधं ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ मातापिता, जाइ, बेन, स्त्री, एसर्वमाहरांठे; पुत्र, पुत्री, मित्र, एपणमाहरांठे;
न्याति परिचित एमाहरांठे ॥ ७ ॥ एप्रकारेंममतारूपरोग दिवसेंदिवसें बढतोजायठे,
तेनेमटारुवाने कोइपणज्ञानरूप औषधविना समर्थथातोनथी ॥ ८ ॥

ममत्वेनैव निःशंक मारंजादौ प्रवर्त्तते ॥ कालाकालसमुत्थायी
धनलोभेन धावति ॥ ९ ॥ स्वयं येषां च पोषाय खिद्यते ममता
वशः ॥ इहामुत्र च ते न स्यु स्त्राणाय शरणाय वा ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेमवेलाकवेलाउठीने विप्रवेमासासोनुं खेवानेगयो, तेनीपरेंएक ममतार्थेक
रीनेनिःशंकपणे आरंभमांप्रवर्त्ते; ममणशेठपरें धननेलोभेकरीदोडेठे ॥ ९ ॥ परचवमां
इहानुंकुटुंब शरणआधारनथी, तोपणकुटुंबनेपोषवानी ममतामां खेदपामेठे ॥ १० ॥

ममत्वेन बहून् लोकान् पुष्पात्येकोर्जितधनैः ॥ सोढा नरक
 दुःखानां तीव्राणामेक एव तु ॥ १ ॥ ममतांधोहि यन्नास्ति तत्प
 श्यति न पश्यति ॥ जात्यंधस्तु यदस्येत द्वेद इत्यनयोर्महान् ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ पोतेएकलो धनमेलवीने ममत्वेकरीने घणालोकने पुष्टिकरेडे, पणपरजवमां
 आकरांनारकीनां दुःखआवशे, तेवारेंएकलोजजोगवशे ॥ १५ ॥ जीवतोआंधलोनथी, पण
 ममतायेंकरी नास्तिकपदार्थने खरंकरीमानेडे, तेहनेमिथ्यादृष्टिअंधकहियें, केमके
 तेनीचर्मचछुडे, तोपणतेचछुयेंकरी आत्मिकअर्थने नथीदेखतो, माटेएनेदेखतो
 पणआंधलोजजाणवो; अनेजेजातिअंधतो ठे पणझानीनेसंयोगें आत्मार्थने जुए ठे, मा
 टेएबेप्रकारना अंधमां घणोअंतरडे ॥ १५ ॥

प्राणाऽनित्यताध्यानात् प्रेमभ्रूम्ना ततोधिकां ॥ प्राणापहां प्रि
 यां मत्वा मोदते ममतावशः ॥ १६ ॥ कुंदान्यस्थीनि दशनान् सुखं
 श्लेष्मगृहं विधामांसग्रंथी कुचौ कुंजौ हेम्नो वेत्ति ममत्ववान् ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ रागदिशायेंकरीने प्राणनेअनित्यमाने पणप्राणनी छेनारीजेछी तेनेममताने
 वशयइ वल्लजजाणीने हर्षणामेडे ॥ १६ ॥ तेछीनादांतयद्यपि हाडकांनाडे, तोपणतेने कुं
 दफुलनी कखिनाजेवाजाणे, अनेश्लेष्मजेलाळ तेणेकरी जरेहुं मुखहोय ते
 नेचंद्रतुल्यवखाणेडे, अनेस्तनमांसनागंठाडे तेनेसोनाना कलशसमान लेखेडे, ए वातो
 सर्वममत्वनेलीधे थायडे ॥ १४ ॥

मनस्यन्यद्ब्रह्मस्यन्यत् क्रियामन्यदेव च ॥ यस्या स्तामपिलो
 लाह्नीं सार्ध्वीं वेत्ति ममत्ववान् ॥ १५ ॥ या रोपयत्यकार्येपि रागि
 णां प्राणसंशयोऽर्ध्वत्तां स्त्रीं ममत्वांध स्तां मुग्धामेव मन्यते ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ वलीतेछीकेवीडे ? जेनामनमांकोइकहोय, अनेवचनमां वली बीजो कोइक
 होय, अनेजोगतोवली कोइत्रीजानी साथेजकरे, एवीडे. तेनेवैरागीपुरुषकहेडे, जेएछी
 यकी सर्वसखुं. एटलेछीने सर्वथीजुंकीगणेडे; पणजेप्राणीममतावंतडे, तेतोएवीचंचल
 नेत्रवालीछीने सतीमानेडे ॥ १५ ॥ छीपोतानारागी घणीनेमरण थाय एवांकाम
 जलावे, अनेतेपण ममत्वेआंधलोपुरुष तेकार्यकुटाइ पीटाइनेकरे. वली छीव्यजिचारणी
 होय, तोपणतेनेजोलीकरीमाने. तेउपरएक दृष्टांतडे. “लालीकेतीबापनी अवला खेळमखे
 ल, ज्यांथीलाव्योलाकनी त्यांनीत्यांजइमेळ” ॥ १६ ॥

चर्माढादितमांसास्थि विष्मूत्रपिठरीष्वपि ॥ वनितासु ममत्वं
य तन्ममत्वं विजृजितं ॥ १७ ॥ लाघयन्बाळक नोते त्येवं ब्रुते
ममत्ववान् ॥ वेत्ति च श्लेष्मणा पूर्णा मंगुलीममृतांचितां ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ जेममत्वनी चेष्टाते धूलखीला सरखीळे, तेनेवश्यश्चरह्यो एवोजेपुरुषते
हाड,मांस,विष्टा,मूत्र,तथा चर्मथीमढेली हांगुलीजेवील्लीउपरप्रेमकरेळे;ममत्वधरेळे ॥ १७ ॥
वलीममत्वेकरीने पोतानापुत्रनेरमाळे तेवखतेतेनेबापबापकरीकहे. अने तेबाळकना
हाथनीआंगुलीयो श्लेष्मथीजरीहोय तेनेअमृतसमानजाणे ॥ १८ ॥

पंकार्जमपि निःशंका सुतमंकाज्ञ मुंचति ॥ तदमेध्येपि मेध्यत्वं जा
नात्यंबा ममत्वतः ॥ १९ ॥ मातापित्रादिसंबंधो नियतोपि म
मत्वतः ॥ दृढभूमि र्त्रिमवतां नैयत्येनावजासते ॥ २० ॥

अर्थ ॥ मोह्यकी बाळकनीमाता पोतानाबाळकने कादवेंजख्योहोय, तोपणनिः
शंकपणे खोलामांथी मूकतीनथी; वलीविष्टायेंअशुचिहोय, तोपणतेबाळकने तेनीमाता
मोहनावशयकी तेहनेपवित्रगणेळे ॥ १९ ॥ जेमधरती शाश्वतहढे, पणधतुरानाफ-
लजद्दकरनार प्राणीनेफेरआवेळे, त्यारेतेनेधरतीफरतीजणायळे तेममातापितादिकनो
संबंध संसारमां अनादिनो शाश्वतळे; पणमोहवढेमुळाणोप्राणी एमकहेळेजे, माताम-
रीगड; हवेकेमथशे ? शीरीतेंचालशे ? ॥ २० ॥

जिज्ञाः प्रत्येकमात्मानो विजिज्ञाः पुद्गला अपि ॥ शून्यसंसर्ग इ
त्येवं यः पश्यति स पश्यति ॥ २१ ॥ अहंताममते स्वत्वस्वीयत्वञ्च
महेतुके ॥ जेदज्ञानात्पलायेते रज्जुज्ञानादिवाहिजिः ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ तेमप्रत्येकेंजीवपण जुदाजुदाळे, अनेतेकइगतिथीआव्या अनेकइगतियें
जशे ? तेमपुद्गलपणजुदाळे, तथाशरीरनो संगपणशून्यळे, एरीतेजेदेखेळे; तेनेदेखतो
जाणवो ॥ २१ ॥ जेमदोरडानुं ज्ञानथये सर्पनीचीति नाशपामेळे, तेमहुंअनेल्लीआदिक
माहरीळेएवो ममत्वथायळे, तेजमहेतुळे. तेजमजेद ज्ञाननजरेंजोबाथी नाशपामे ॥ २२ ॥

किमेतदिति जिज्ञासा तत्त्वजिज्ञानसंमुखी ॥ व्यासंगमेव नोढातु

र्दत्ते क ममतास्थितिः ॥ २३ ॥ प्रियार्थिनः प्रियाप्राप्तिं विना क्वा

पि यथा रतिः ॥ न तथा तत्त्वजिज्ञासो स्तत्त्वप्राप्तिं विना क्वचित् ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ एसंसारनोसंबंधशुंळे ? एमआत्मतत्त्वने सन्मुख ओलखवानी इढायश- ए

टलेममता तरतनाशपामे. आत्मज्ञानीआगल ममताकिहाटेकाणेरेहे? ॥ १३ ॥ जेमका मीपुरुष स्त्रीनोअर्थीथयो, तेस्त्रीपाम्याविना कोइपणठेकाणे रतिनपामे, तेमतत्त्वनोजाण पुरुषपण तत्त्वपाम्याविना क्यांरतिनपामे ॥ १४ ॥

अत एव हि जिज्ञासा विष्टंजति ममत्वधीः ॥ विचित्राग्नि
नयाक्रांतः संक्रांत इव लक्ष्यते ॥१५॥ धृतो योगो न ममता
हृता न समताऽऽदृता॥ न च जिज्ञासितं तत्त्वं गतं जन्म निर
र्थकम् ॥ १६ ॥ जिज्ञासा च विवेकश्च ममतानाशकावुजौ ॥
अतस्ताभ्यां निगृह्णीया देनामध्यात्मवैरिणी ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ एकारणमाटे तत्त्वजाणवानी इष्टायेंकरी ममतानीबुद्धिजेणेदबावीठे, ते प्राणी विचित्रप्रकारनी नय, गम, जंग, रचनार्यें व्याप्योथको संसारना सर्वपदार्थ ने संक्रांतजाणे, एटलेइंजालवतजाणे ॥ १५ ॥ जेणेजोगपणधयोंनही, अनेममता पण इणीनही, तथा समतापणआदरीनही, वलीशास्त्रजाणवानी इष्टापणनकरी, ते नोनरजन्मनिष्फलगयो, एमजाणवुं ॥ १६ ॥ एकजाणवानी इष्टा अनेबीजोविवेक ए वेममताने नाशकरनाराठे. तेमाटेष्वेहेथकी ममतानो निग्रहकरवो. कारणके ममता ते अध्यात्मनी दुश्मनठे ॥ १७ ॥ इतिममता त्यागाधिकारः अष्टमसमाप्तः ॥

त्यक्तायां ममतायां च समता प्रथते स्वतः ॥ स्फटिके गलितो
पाथौ यथा निर्मलतागुणः ॥१८॥ प्रियाप्रियत्वयोर्यार्थे व्यवहार
स्य कल्पना निश्चयान्तव्युदासेन स्तैमित्ये समतोच्यते ॥ १ ॥

अर्थ ॥ ह्वेसमता आववानो अधिकारकहेठे. जेमस्फटिकनेविषे उपाधिपणुंठले, तेवारें निर्मलतापणुंवधेठे, तेमजेवारें ममतानोत्यागथाय तेवारेंपोतानीमेलेज सम ताविस्तरे ॥ १ ॥ संसारनेविषेपोताने अर्थेकोइकामपने तेवारें एमंजाणेजेआमाह रो वहालोठे,अनेआडुश्मनठे,पणएसर्व व्यवहारकल्पनाठे; निश्चयथकीतो तेव्यवहार- नाशकरी मध्यस्थपणुंपामे; तेवारेंज तेसमतावंत केहेवाय ॥ २ ॥

तेष्वेव द्विषतः पुंस स्तेष्वेवार्थेषु रज्यतः ॥ निश्चयात्किंचि दि
ष्टं वाऽनिष्टं वा नैव विद्यते॥३॥ एकस्य विषयोयः स्यात्स्वाग्निप्रा
येन पुष्टितः ॥ अन्यस्य द्रेष्यतामेति स एव मतिजेदतः ॥४॥

अर्थ ॥ व्यवहारकल्पनावालोतो जेनेविषेद्रेषलावे तेनेजविषे पोतानांअर्थसाध नेकरि राजीथाय,पणजोनिश्चयथकीविचारे, तोएमांकांइ इष्टनथी, तेमअनिष्टपणनथी,

॥ ३ ॥ एकविषयजे एककार्यजे ते एकजणने पोतानीरुचियेंपुष्टकारीजे अनेबीजानेतेथीज
द्वेषजपजेजे. एमतिकल्पनानाजेदजे, एमजाणवुं ॥ ४ ॥

विकल्पकल्पितं तस्मा द्रयमेतन्न तात्त्विकं ॥ विकल्पोपरमे
तस्य द्वित्वादिवज्जपक्षयः ॥५॥ स्वप्रयोजनसंसिद्धिः स्वायत्ता
प्रासते यदा ॥ बहिरर्थेषु संकल्पसमुद्धानं तदा हतं ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ इष्टअनिष्ट ए विकल्पनीकल्पनाथकीजे; एवेनेजरागद्वेषजाणवा. पण एमांकांइ
तत्त्वनथी. जोमनथीविकल्पजाय, तोरागद्वेष एबेहुदूरथाय ॥५॥ पोताना प्रयोजननी-
सिद्धि जेवारेंपोताने खाधीनथाय, तेवारेंबाह्यारना अर्थसंकल्पनो उठावनाशपामे ॥६॥

लब्धे स्वप्नावे कंठस्थस्वर्णन्यायाद्भ्रमक्षये ॥ रागद्वेषानुप-
स्थाने समता स्यादनादृता ॥७॥ जगज्जीवेषु नो जातिरैविध्यं
कर्मनिर्मिता ॥ यदा शुद्धनयस्थित्या तदा साम्यं प्राप्नुवति ॥८॥

अर्थ ॥ जेमकंठपररहेलुं सुवर्ण साक्षात्देखायजे, तेमखाजाविकगुण पामेथकेवि-
जाविकत्रमणादूरजाय, तेवारें रागद्वेषजठरीदूरथाय अनेसमताविशेषेंवधे ॥ ७ ॥ जग-
तनाजीवनेविषे कर्मनुंविचित्रपणुंजे, माटेतेविजावपणुं सारंनरतुंकेहेवानीरीतें जेवारेंन
जासे, तेवारेंशुद्धनयमां रह्योथको प्रबलसमतानेपामे ॥ ८ ॥

स्वगुणोऽपि कौटस्था देक्त्वाध्यवसायतः ॥ आत्मारामं म-
नो यस्य तस्य साम्यमनुत्तरं ॥९॥ समतापरिपाके स्या द्विषय-
ग्रहशून्यता ॥ यथा विशदयोगानां वासीचंदनतुल्यता ॥१०॥

अर्थ ॥ पोतानागुणथकी पोतानोआत्मासाक्षीकरीने पोतानाएकशुद्धअध्यवसाय-
थकी आत्मानेविषे जेनुंमनरमेजे, तेनीसमताअनुत्तरकहियें ॥ ९ ॥ एमजेनेपाकीसम-
ताथइ तेनुंविषयरूपघरसुनुंथयुं; एमजेमुनिनेनिर्मल समतायोगप्रगव्यो, तेमुनिनेवांस-
लेंकरी कोशेदे अथवा चंदनेकरीकोशपूजेते बेहुतुल्यजे. ॥ १० ॥

किं स्तुमः समतां साधौ या स्वार्थप्रगुणीकृता ॥ वैराणि नित्य-
वैराणा मपि हंत्युपतस्थुषां ॥ ११ ॥ किं दंजेन तपोजिर्वायमैश्च
नियमैश्च किं ॥ एकैव समता सेव्या तरिः संसारवारिधौ ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एवा साधुनीसमतानां शुवखाणकरियें ? जेणेपोतानाआत्मानी सिद्धिकर-
वाने समताआदरी, एहवासुनिते समतारूपघरमांरहेताथका आजवनातथा आगवा-

કશ્કજવતેસર્વ જવનાવૈરજાવને ટાલીનાલેહે, જેમનિત્યપાસેવસતાંથકા કુતરાઅને માં-
જરીકે બિલાનીતેમનાવૈરપણ શમીજાયહે, તેહનીપરેંજાણું ॥ ૧૧ ॥ કપટીવેશધારણ
કરવાથીશુંથાય ! તથાઘણીતપસ્યાયેંપણ શુંથાય ! વહીમૌનધારી અતીતનીપેરેંઈંદ્રિયદમ-
નકીધેશુંથાય ? અને વ્રતધારણકરેપણશુંથાય ! માત્રપ્રકસમતાજે સંસારરૂપસમુદ્રતરવામાં
નોંકાજેવીહે, તેનુંજસેવનકરુંતેહિજશ્રેષ્ઠે ॥ ૧૨ ॥

દૂરે સ્વર્ગસુખં મુક્તિપદવી સા દવીયસી ॥ મનઃસંનિહિતં દૃષ્ટં
સ્પર્ષં તુ સમતાસુખં ॥ ૧૩ ॥ દૃશોઃ સ્મરવિષં શુણ્યેત્ ક્રોધતાપ
દ્યયં વ્રજેત્ ॥ ઔષ્ઠ્યમલનાશઃ સ્યાત્ શમતામૃતમજ્જનાત્ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ ॥ દેવલોકનાસુખતોદૂરહે. વહીમોક્ષપદવીતેતોમોટીહે, અનેજવસ્થિતિનેહાથહે,
તેવારે મનનીપાસે પ્રગટપણેદેહીયેં ઇવીસમતાનુંસુખતે શુંલોટુંહે ॥ ૧૩ ॥ સમતારૂપ
અમૃતકુંડમાં જ્ઞાનકરવાનાપ્રજાવથી આંખથકી કંદર્પરૂપદર્પનું વિષસોષાજાયહે; ક્રો-
ધરૂપતાપ નાશપામેંહે; ઝડૂતાશૂની મેલ તેપણદૂરકરેહે. ॥ ૧૪ ॥

જરામરણદાવાગ્નિજ્વાલિતે જવકાનને ॥ સુખાય સમતૈકે
વ પીયૂષઘનવૃષ્ટિવત્ ॥ ૧૫ ॥ આશ્રિત્ય સમતામેકા નિર્વૃતા
પ્રરતાદયઃ ॥ નહિ કષ્ટ મનુષ્ઠાનમખૂતેષાં તુ કિંચન્ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ ॥ જન્મ, જરા, મરણ, રૂપ દાવાનલેંકરીબલતુંણું સંસારરૂપવનલંક તેમાંસમતાનું
જેસુખહે, તેઅમૃતનાવરસાદસરશુંજાણું ॥ ૧૫ ॥ ચિત્રશાલીમધ્યે એકજસમતાને અવ-
લંબતા જરતરાજાઆદિ આઠપાટ કેવલપામિને સિદ્ધથયા, પણ તેમને કષ્ટક્રિયાકાંઈ
પણ કરવીપહીનહી, એહવીસમતાહે ॥ ૧૬ ॥

અર્ગલા નરકદ્વારે મોક્ષમાર્ગસ્ય દીપિકા ॥ સમતા ગુણરત્ના
નાં સંગ્રહે રોહણાવનિઃ ॥ ૧૭ ॥ મોહાહ્વાદિતનેત્રાણા માત્મરૂપમ
પશ્યતાં ॥ દિવ્યાંજનશલાકેવ સમતા દોષનાશકૃત્ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ વહીસમતા તેનરકનેબારણે જોગલજેવીહે; અનેમોક્ષમાર્ગનીદીવિહે; વહીગુણ
રૂપરત્નો સંગ્રહકરવાને રોહણાચલપર્વતની જૂમિકાસરિચીહે ॥ ૧૭ ॥ જેનાંનેત્ર મો-
હનેટંકાયાંહે અનેજેપોતાનાસ્વરૂપને જોજ્ઞકતાનથી, તેનેદિવ્યઅંજનઆંજવાને સમ-
શલાકારૂપહે; અનેઅજ્ઞાનનાપરુલને બેદનારીહે ॥ ૧૮ ॥

क्षणं चेतः समाकृष्य समता यदि सेव्यते ॥ स्यात्तदा सुखम
प्यस्य यद्वक्तुं नैव पार्यते ॥ १९ ॥ कुमारी न यथा वेत्ति सुखं दधित
भोगजं ॥ न जानाति तथा लोको योगिनां समतासुखं ॥ २० ॥

अर्थ ॥ जेप्राणी एकक्षणमात्र मननेखेचीने समतानेसेवे, तेप्राणीने एहदुंसुख
प्रगटे, जेहनोमुखेकहेताथकां पारश्चावेनही ॥ १९ ॥ जेमकुमारिका जरतारनासुखने
जाणतीनथी, तेम लोकोपणमुनिराजनी समतानासुखने जाणतानथी ॥ २० ॥

नतिस्तुत्यादिकाशंका शरस्तीव्रः स्वमर्मभृत् ॥ समतावर्मशुभा
नां नार्त्तिकृत्सोपि जायते ॥ २१ ॥ प्रचितान्यपि कर्माणि जन्मनां
कोटिकोटिभिः ॥ तमांसीव प्रज्ञा जानोः क्षिणोति समता क्षणात् ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ जेणेसमतानुं बख्तरपेखुंढे, तेनेनमस्कार, स्तुति, पूजा, लाज, परद्रव्यनी
इष्टादिरूप जेपोतानाज मर्मनेलागनारा एहवाजेतीक्षणवाणो तेपीनाकरीशकतानथी.
॥ २१ ॥ जेमसूर्यकिरणप्रकाशथी अंधकारनाशपामेढे, तेमकोटिकोटि जवना प्राणीनां
निबिरुसंचितजे पापकर्मढेते, समतावडे एकक्षणमांशाशपामेढे ॥ २२ ॥

अन्यलिङ्गादिसिद्धाना माधारः समतैवेहि ॥ रत्नत्रयफलप्राप्ते
यथा स्यान्नावजैनता ॥ २३ ॥ ज्ञानसाफल्यमेषैव नयस्थानाव
तारिणः ॥ चंदनं वह्निनेव स्यात् कुग्रहेणतु जस्म तत् ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ जेअन्यलिङ्गीसिद्धयया तेपण द्रव्यथी मोक्षफलसाधताथका रत्नत्रयनाफ-
लनीप्राप्तिवडे जावथीजैनपणुंपाम्या; माटेतेअन्यलिङ्गीओनेपण समताते एकआधार-
भूतहति ॥ २३ ॥ जोनयस्थानके उतारीजोइयेंतो, एसमताज्ञाननुफलढे; नेजेमज्ञान-
वडेजवताप शमेढे, तेमसमतारूपचंदनेकरी जवतापशमीजायढे; पण कुग्रहके कदाग्र-
हअज्ञानरूप अश्रिवनेतो समतारूपचंदनबली जस्मथायढे ॥ २४ ॥

चारित्रपुरुषप्राणाः समताख्या गता यदि ॥ जनानुधावनावेश
स्तदा तन्मरणोत्सवः ॥ २५ ॥ संत्यज्य समतामेकां स्याद्यत्कष्ट
मनुष्ठितं ॥ तदीप्सितकरं नैव बीजमुत्तमिवोषरे ॥ २६ ॥

अर्थ ॥ आसंसाररूपगामनेविवे सर्वलोक क्रयविक्रयकरता दोषादोरुकरेढे, तेशुंढे ?
तेकहेढे; केजेवारेंचारित्ररूपीपुरुष मरणपाम्यो, तेवारें समतारूपीप्राणपण जतारह्या;
पढी तेनामृतकार्यनोउत्सव पाथरणास्नानसूतक वगेरे करवानेजाणियेंएलोको दोडा-

दोढकरेते एमसमजवुं ॥ १५ ॥ जेमउखरक्षेत्रमां बीजवावुं तेकष्टेफलेनही, तेमएक समतानेढोडी जेप्राणीकष्टक्रियाकरेते, तेनेरुंफुल आगलमलतुंनशी ॥ १६ ॥

उपायः समतैवेका मुक्तेरन्यः क्रियाजरः ॥ तत्तत्पुरुषजेदेन तस्या एव प्रसिद्धये ॥ १७ ॥ दिङ्मात्रदर्शने शास्त्रव्यापारः स्यान्न दूरगः ॥ अस्याः स्वानुभवः पारं सामर्थ्याख्योवगाहते ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ मुकिनोउपायतो एकसमतावे;बाकीक्रियाकष्ट सर्वआमंवरते; तेपुरुषने जेदे-
करी एटलेतपजप सर्वसमतानी प्रसिद्धिडे;पुरुषजेदते एहस्थ अने मुनिने श्रीलेते; ए-
टले क्रियाकरवामां एहस्थ तथा मुनिनो व्यवहारजुदोते, पणतेवेउनीक्रिया समताये
बखाणवी, एवीशास्त्रनीआज्ञाते ॥१७॥ शास्त्रनाउपदेशतो जेमकोइआंगलीवडे मार्गब-
तावे, पणपोतेकांइसायेंआवेनही; तेमदिशिमात्रने बतावेएवाते, पण जेशास्त्रसांजलीने
पोतानाअनुभवमांलावी पोतानेसामर्थ्येकरी पंथअवगाहे,तेजजवाटवीनोपारपामे ॥१८॥

परस्मात् परमेषा यन्निगूढं तत्त्वमात्मनः ॥

तदध्यात्मप्रसादेन कार्योस्यामेव निर्जरः ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ परपुत्रलादिक वस्तुतेआत्मानानशी, अने देखवाषी आआत्मापरमपवि-
त्रते; आत्मानेविषेआत्मतत्त्व गुप्तते. माटेअध्यात्मने प्रसादेकरी समतानेविषेईषंछद्वा-
सकरवो ॥ १९ ॥ इतिसमताधिकारः नवमःसमाप्तः ॥

परिशुद्धमनुष्ठानं जायते समतान्वयात् ॥ कतकक्षोदसंक्रां
तेः कलुषं सखिलं यथा ॥ १ ॥ विषं गरलाऽननुष्ठानं तक्षेतुर
मृतं परं ॥ गुरुसेवाद्यनुष्ठान मिति पंचविधं जगुः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जेम कतकफलना चूर्णेनेयोगें मोहकुंपाणिनिर्मलथाय, तेम समतानायोगशी
शुरूअनुष्ठानप्रगटथायते ॥ १ ॥ विषानुष्ठान, गरलानुष्ठान, अनानुष्ठान, तक्षेतुअ-
नुष्ठान ने अमृतानुष्ठान एपांचअनुष्ठान गुरुसेवादिक करणीमांकहांते ॥ २ ॥

आहारोपधिपूजार्घिं प्रभृत्याशंसया कृतं ॥ शीघ्रं सञ्चित्तदं
तत्त्वा द्विषानुष्ठानमुच्यते ॥ ३ ॥ स्थावरं जंगमं चापि तत्क्षणं
जहितं विषं ॥ यथा हंति तथेदं सञ्चित्तमैहिकजोगतः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ मिष्टान्नजोजननीलाखचें, वखनीलाखचें, पूजानीलाखचें, दोलतनीइष्टायें,
जेतप जप कष्टक्रियाकरे, तेक्रियापोताना शुजचित्तनीइणनारीते. एनुंनाम विषअनुष्ठा-

नजाणुं ॥३॥ स्थावरविषते सोमलजाणुं, अनेजंगमविषसर्पादिकनुंजाणुं; एवेउमां-
थी एकविषखाधाथी तरतमरेडे, तेमजोगाजिबाषेक्रियाकरवी तेशुजचिचनेहणेडे ॥४॥

दिव्यजोगाजिबाषेण काळांतरपरिहयात् ॥ स्वादिष्टफल
संपूर्तेगिरानुष्ठानमुच्यते ॥५॥ यथा कुडव्यसंयोगजनितं ग
रसंज्ञितं ॥ विषं काळांतरे हंति तथेदमपि तत्त्वतः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेदेवेंद्रादिकना सुखपरजवें पामवानीश्चाकरीनेतपस्याकरेतेप्राणीकाळां
तरें नरकगतिपामे. कष्टकरीने अणदीठांफलनीवांढाकरे तेनेगरखानुष्ठानकेहेवुं ॥ ५ ॥
जेमवंगडीचूर्णप्रमुखनिर्बलद्रव्यने संयोगेंप्रगटयतुंविष तेगरलनामाविषकहियें, ते घणा
दिवस कष्टपमाडीमारेडे, तेमएपणतत्त्वथी नर्कफलनीप्राप्तिकरेडे ॥ ६ ॥

निषेधध्यानयोरेव विचित्रानर्थदायिनोः ॥ सर्वत्रैवानिदान
त्वं जिनेंदैः प्रतिपादितं ॥ ७ ॥ प्रणिधानाद्यज्ञावेन कर्म्मा
नध्यवसायिनः ॥ संमूर्तिमप्रवृत्त्याजमननुष्ठानमुच्यते ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ अनेकप्रकारें महाअनर्थउपजावे एवांप्रवृत्तबेअनुष्ठाननो निषेधकरवाने
समस्ततीर्थकरें नियाणुंवर्जवानुंकवुंडे ॥ ७ ॥ प्रणिधानादिकनेअज्ञावें कर्मजेक्रियातेमां
अध्यवसायरहितके० शून्यपणेसंमूर्तिमनीपरें शून्यमननी प्रवृत्तियें अथवा देखादेखी-
यें जे क्रियाकरे तेअन्योन्यानुष्ठानकहियें ॥ ८ ॥

उघसंज्ञात्र सामान्यं ज्ञानरूपानिबन्धनं ॥ लोकसंज्ञा च नि
र्दोषसूत्रमार्गानपेक्षणी ॥ ९ ॥ न लोकं नापि सूत्रं नो गुरु
वाचमपेक्षते ॥ अनध्यवसितं किंचित्कुरुते चौघसंज्ञया ॥ १० ॥

अर्थ ॥ इहांसामान्यप्रकारें ज्ञानरूपनुंकारणनगवेषे, तेउघसंज्ञा प्रवाहरूपकहियें.
तेथी निर्दोषसूत्रनामार्गनीअपेक्षाविना लोकदेखादेखीयें क्रियाकरे अथवा उपयोग
शून्यथकाजेक्रियाकरे, तेअन्योन्यानुष्ठानने॥९॥ एटलेलोकनीरीतविना अने सूत्रनी तथा
गुरुनावचननीअपेक्षाविना उपयोगशून्यपणे जेकांश्करुं तेनुंनाम उघसंज्ञाडे ॥ १० ॥

शुद्धस्यान्वेषणे तीर्थोन्नेदः स्यादिति वादिनां ॥ लोकाचारादर
श्रद्धा लोकसंज्ञेति गीयते ॥ ११ ॥ शिक्षितादिपदोपेतमप्या
वश्यकमुच्यते ॥ अव्यतो जावनिर्मुक्तमशुद्धस्य तु का कथा ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जोअत्यंतशुद्धमार्ग खोखवाजइयें, तो तीर्थनोउन्नेदथाय. माटेलोकना आ-
चारउपरआदर श्रद्धाकरवी, जेमचाखेतेम चाखवादीजे, एहवांचनबोलता जेवौकिक

आचारैप्रवर्त्तं तेनुं नाम लोकसंज्ञाते ॥११॥ अने शिद्धाग्रहण, आसेवन, तथा पद संप-
दायें सहित जावशून्यपणेजे आवश्यककरे तेपण अव्यवश्यक कहुंते, तोजे अशु-
द्धज करतेनी तोशीवातकहियें ? ॥ १२ ॥

तीर्थोद्भेदप्रिया हंता विशुद्धस्यैव चादरे ॥ सूत्रक्रियाविधोपः
स्याज्जतानुगतिकत्वतः ॥१३॥ धर्म्मोद्यतेन कर्त्तव्यं कृतं बहुभि
रेव चेत् ॥ तदा मिथ्यादृशां धर्म्मो न त्याज्यः स्यात्कदाचन ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जे तीर्थनो उद्भेदधाय, तेनाजयथी अशुद्धक्रियाने विषे गाढरीयाप्रवाहनी पेरें-
गतानुगतिकपणें आदरकरतां कांश्परमार्थ जाणोनही; अने ज्ञानक्रियानो नाशकरे ॥१३॥
जे धर्मना अर्थीयइने एमकदेशो के जे घणाजन करते ते आपणे पण करवुं; तो मिथ्यात्वध-
र्मना पण घणासेवनारहे, माटे ते पण कोइकाखे उंडाशे नही; एमठखुं ॥ १४ ॥

तस्माज्जतानुगत्या यत् क्रियते सूत्रवर्जितं ॥ उधतो लोकतो
वा तदननुष्ठानमेव हि ॥ १५ ॥ अकामनिर्जराकत्वं कायक्लेशा
दिदोदितं ॥ सकामनिर्जरा तु स्यात्सोपयोगप्रवृत्तिः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ माटे सूत्रनी शैलीरहितपणे गतानुगतिकपणे उधसंज्ञायें अथवा लोकसंज्ञायें
जे करवुं तेने अन्योन्यानुष्ठानके हेतुं ॥१५॥ जे अज्ञानपणे कायकलेशकरे, तेने अकामनिर्ज-
राकहेवी, अने उपयोगसहित ज्ञानक्रियाकरवी तेनुं नाम सकामनिर्जराते ॥ १६ ॥

सदनुष्ठानरागेण तद्धेतुर्मार्गगामिनां ॥ एतच्च चरमावर्त्तं नो
जोगादेर्विना जवेत् ॥ १७ ॥ धर्मयौवनकालोयं जवबालद
शापरा ॥ अत्र स्यात्सक्रियारागो न्यत्र चासत्क्रियादरः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ मार्गानुसारी पुरुष शुद्धक्रियानुष्ठानने रागे करी जेकरे ते तद्धेतुअनुष्ठानके हे-
तुय. तेजे वारें ठेले पुजलपरावर्त्तरहे, ते वारें जे क्रियाकरे ते अनउपयोगे नकरे, माटे एअनु-
ष्ठानपण ते वारें जहोय ॥१७॥ ठेले पुजलपरावर्त्ते जे वारें तद्धेतुअनुष्ठानप्रगटे, ते वारें एधर्मनो
यौवनकाल प्रगटथो; अने संसारमांवाळ दिशाहति, ते मटिगइ; एमजाणवुं. एअनुष्ठानेशुद्ध
क्रियानो रागउपजेते, अने पूर्वनात्रणअनुष्ठानेशुद्धक्रियानो आदरउपजेते ॥ १८ ॥

जोगरागाद् यथा यूनो बालक्रीमाऽखिला द्विये ॥ धर्म्मयूनस्त
था धर्म्म रागेणासक्रियाहये ॥ १९ ॥ चतुर्थं चरमावर्त्तं तस्मा
धर्म्मनुरागतः ॥ अनुष्ठानं विनिर्दिष्टं बीजादिकमसंगत ॥ २० ॥

अर्थ ॥ जेमयुवान्पुरुष जोगनोविलासी थायवे, नेबालक्रीडाथी लजवायवे; तेम धर्मयौवन कालवंतपुरुष धर्मनारागेंकरी शुद्धक्रियाथी लजवायवे ॥ १९ ॥ तेमाटे तेधर्मेनाअनुरागथी चरमपुद्गलपरावर्त्तजवली तडेत्तुनामैंचोथुंअनुष्ठानकहुंवे, पणवी जादिकजेसमकित तेतो असंगके० अप्राप्तवे ॥ २० ॥

बीजं चेद् जनान् दृष्ट्वा शुद्धानुष्ठानकारिणः ॥ बहुमानप्रशंसा-
ज्यां चिकीर्षा शुद्ध्यगोचरा ॥ २१ ॥ तस्या एवानुबंधश्चाकलंकः
कीर्त्यतेऽङ्कुरः ॥ तदेतन्वेषणाचित्रा स्कंधकम्पा च वपर्यतां ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ इहांसमकीतरूपबीज तो तेवारेंथाय, के जेवारें शुद्धक्रियाकरतांप्राणीने देखीने बहुमानप्रशंसाकरे, अनेआगमविधिरागेंपोतेपण ज्ञानेशुद्धविधिगोचरहोय. तेवारेंसम-
कितउपजेवे ॥ २१ ॥ एतडेत्तुअनुष्ठाननोअनुबंधजे शुद्धप्रणमनते कलंककरहितअङ्कुर-
कहिये, अने तडेत्तुअनुष्ठाननी खोलकरवी तेनानाप्रकारनो स्कंधकहियें ॥ २२ ॥

प्रवृत्तिस्तेषु चित्रा च पत्रादिसदृशी मता ॥ पुष्पं च गुरुर्यो
गादि हेतुसंपत्तिखण्डणं ॥ २३ ॥ जावधर्मस्य संपत्तिर्या च
सद्देशनादिना ॥ फलं तदत्र विज्ञेयं नियमान्मोक्षसाधकं ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ तेमध्येप्रवर्त्तवुंतेरूप विचित्रप्रकारनापानडा जाणवां, अने सङ्कुरुता योगवडे
स्वर्गमांसुखसंपदापामची तेरूप फुलजाणवां ॥ २३ ॥ जेवारेंशुरूपासे देशनासांजलीने
जावधर्मरूप संपदापामे तेफलकहियें; तेफलमोक्षसाधनरूपवे, एमजाणवुं ॥ २४ ॥

सहजो जावधर्मो हि शुद्धचंदनगंधवत् ॥ एतज्जर्मनुष्ठा
नममृतं संप्रचक्ष्यते ॥ २५ ॥ जैनीमाझां पुरस्कृत्य प्रवृत्तं चि
त्तशुद्धिः ॥ संतैर्गार्ज्जमत्यंतममृतं तद्विदो विदुः ॥ २६ ॥

अर्थ ॥ सहजस्वाभाविकजे जावधर्मवे, तेतोचंदननी सुगंधसमानवे. तेसहितजेअनु-
ष्ठान क्रियाकरवी तेनुंताम अमृतानुष्ठानवे ॥ २५ ॥ प्रभुनीआज्ञावके मनशुद्धियेंप्रवर्त्त
अनेअत्यंतपणे संवेगगुणेशहितहोय तेनेगणपरादिक अमृतानुष्ठानकहेवे ॥ २६ ॥

शास्त्रार्थादोचनं सम्यक् प्रणिधानं च कर्मणि ॥ कालार्चंगा
विपर्यासोमृतानुष्ठानखण्डणं ॥ २७ ॥ अयं हि सदनुष्ठानं त्रयम
त्रासदेवच ॥ तत्रापि चरमं श्रेष्ठं मोहोग्रविच्छेदकम् ॥ २८ ॥

अर्थ ॥ जलीरीतेंशास्त्रना अर्थविचारें, क्रियामध्येवीर्यउल्लासधरे, पंचमकालना

दोषनगणे, अथवाजेकाछेजें उचित क्रियाहोयतेक्रियाकरे, एखक्षणअमृतानुष्ठाननांजा-
णवां ॥ ३७ ॥ एपांचअनुष्ठानमांढेलां बेअनुष्ठानतेरुकांढे अनेप्रथमनांत्रण अनुष्ठान ते
रुनांनधी, तेमांपणसर्वथा श्रेष्ठतोअमृतानुष्ठान जाणवुं. केमके मोहके० अज्ञानतेनुं
आकरंजेविषतेएअनुष्ठान वडेनाशपामेढे ॥ ३८ ॥

आदरः करणे प्रीतिरविग्रसंपदागमः ॥ जिज्ञासा तज्ज्ञासे
वा च सदनुष्ठानलक्षणं ॥३९॥ जेदेर्जिन्नं जवेदिज्ञा प्रवृत्ति-
स्थिरसिद्धिः॥चतुर्विधमिदं मोक्षयोजनाद्योगसंज्ञितं॥३०॥

अर्थ ॥ क्रियायेंआदरकरतांरागधरे तथाआगमने अतिमोटीसंपदानुमाने, वखी
जाणवानीइळाकरे, जाणनोसंगकरे, एशुरूक्रियानांलक्षणढे ॥३९॥ तेनापण जुदाजुदा
जेदढेइळाप्रवृत्तिस्थिरता४सिद्धियोग. एचारयोगमोक्षनेजोडे. माटेयोगकहियें॥३०॥

इळा तद्वत्कथाप्रीतियुक्ता विपरिणामिनी ॥ प्रवृत्तिः पालनं
सम्यक् सर्वत्रोपशमन्वितं ॥ ३१ ॥ सत्कथोपशमोत्कर्षाद
तिचारादिचितया ॥ रहितं तु स्थिरं सिद्धिः परेषामर्थसाधकां॥३२॥

अर्थ ॥ जेगुरुनोउपदेशसांजव्ही गुरुउपर अनेकथाउपर परमप्रीतिधरे; गुणपरिणमे
तेनेपहेलो इळायोगकहियें. पवीगुरुनाकह्या प्रमाणेसमतायें सहितव्रतपाळे, क्रियायें
सहितप्रवर्त्ते, तेबीजोप्रवृत्तियोगकहियें ॥ ३१ ॥ जेरुढाक्षयोपशमना उत्कर्षधी अति
चारनलगाके अने मनस्थिरपणेप्रवर्त्ते एत्रीजोस्थिरयोगकह्यो, अनेनिरतिचारशुरू क्रि-
यामांबीजा प्राणीनेजेखवीने तेनोपणअर्थसधावे, तेचोथो सिद्धियोग जाणवो ॥ ३२ ॥

जेदा इमे विचित्राः स्युः क्षयोपशमजेदतः ॥ श्रद्धाप्रीत्यादियो
गेन ज्ञयानां मार्गगामिनां ॥३३॥ अनुकंपा च निर्वेदः संवेगः
प्रशमस्तथा ॥ एतेषामनुज्ञावाः स्युरिद्धादीनां यथाक्रमं ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ एइळादिकयोगनावळी विचित्रजेदढे, ते क्षयोपशमज्ञावना जेदधीढे. ते
श्रद्धाप्रीतिप्रमुखयोगेंकरीने मुक्तिमार्गपामनार ज्ञयजीवने होय ॥ ३३ ॥ १ करुणा
२ वैराग्य ३ संवेग ४ उपशम एअनुक्रमे इळादिकनाचारप्रकारढे ॥ ३४ ॥

कायोत्सर्गादिसूत्राणां श्रद्धामेधादिज्ञावतः ॥ इळादियोग
साफल्यं देशसर्वव्रतस्पृशां ॥३५॥गुम्बंमादिमाधुर्यजेद
वत् पुरुषांतरे॥जेदेपीळादिज्ञावानां दोषो नार्थान्वयादिह ॥३६॥

अर्थ ॥ कायोत्सर्गादिक आवश्यकसूत्रं श्रद्धापणुंजोभावधीयाय, तोभावक त यासाधुने इष्टादिकयोग सफलथाय ॥ ३५ ॥ कोइनेगोलमीगोलागेठेअने कोइनेखां डमीगीलागेठे. परीतेंमीगशनास्वादमां जेमजिन्नताठे. तेमजपुरुषोनी प्रकृतिजिन्नजिन्न माटे इष्टादिकयोगनाजेभाव तेनापणजेदठे; तोपणतेमांकांइ दूषणनथी, केमके जे मशर्करादिकनीमीगश जुदीजुदीठे, तोपण मिगशनो अर्थएकजठे. मिगशगमे तेनी होय, पण तेथी मिगशनो अर्थ सरेठे. तेमज इष्टादिकयोगना जेदठे, तोपण तेथकी अर्थ जेफळ तेएकजमळेठे; माटेदूषणनथी एम जाणवुं ॥ ३६ ॥

येषां नेष्टादिदेशोपि तेषां त्वेतत्समर्पणे॥स्फुटो महामृषावाद इ
त्याचार्याःप्रचक्षते॥ ३७॥ उन्मार्गोत्थापनं बाढमसमंजसकारणे॥

जावनित्यमिदं तत्त्वं जाननैर्योगविंशिकां॥३८॥ त्रिधा तत्सदनुष्ठा

नमादेयं शुद्धचेतसा॥ज्ञात्वा समयसंज्ञां लोकसंज्ञां विहाय च ॥३९॥

अर्थ॥पणजेने शुद्धअनुष्ठानने विषे इष्टादियोगनो लेशपण नथी, तेवाअयोग्यनरने जेइष्टादियोगआपे, तेनेप्रगटमृषावादुं पापलागेठे, एतुंपूर्वाचार्यकहेठे ॥ ३७ ॥ जेअ तिअसमंजस कारणठे, तेनेविषे उन्मार्गस्थापनथायठे; माटेयोगविंशिका ग्रंथना जाण पुरुषे एतत्त्वचित्तवीने सदश्चनुष्ठानकरवुं. एटलेजेमतेमकरियेंतो उन्मार्गुं स्थापनथइ जाया॥३८॥माटेशुद्धचेतनार्ये, मनवचनकायार्येकरीने, सदनुष्ठान सेववां; सिद्धांतना स ज्ञावजाणी लोकसंज्ञा तजीने शुद्धक्रियाकरवी ॥ ३९ ॥ इतिसदनुष्ठानाधिकारदशमः ॥

उचितमाचरणं शुभमिच्छतां प्रथमतो मनसः खलु शोधनं ॥

गदवतां ह्यकृते मलशोधने क्लृप्तोपायैर्तु रसायनं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ अध्यात्मनी शुद्धिकरवामाटे प्रथमथीतो उचितपणे शुभआचरणनीइ ङाकरवी ने मननी शुद्धताकरवी. जेमरोगवंतप्राणी मलशोधनकरवाने रेचढीधाविना रसायनखायतो, तेथीतेनेकांशगुणथायनही. केमकेमलजाय, तेवारपरिरसायणखाय, तोगुणकरे; तेमप्रथममनशुद्धिइहोय, तोजअध्यात्मनी शुद्धिथाय ॥ १ ॥

परजने प्रसजं किमु रज्यते द्विषति वा स्वमनो यदि निर्मलं ॥

विरहिणामरतेर्जगतोरतेरपि च का विवृतिर्विमले विधौ ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हे ! चेतन ! जो तारुंमन निर्मलठे, तो लोकताहाराउपर रागधरशे अथवा द्वेष

करशे, तेथकीताहरे शुंबगाकथवानोळे ? जेमचंद्रमानिर्मलळे, पणतेनाउदयथी विरही जीवो अथवाचोरलोकोने अरतिउपजेळे; अनेजगत्ताबीजाजीवोने तेथीआनंदथाय ठे; पणतेथीचंद्रमाने गुणअथवा अवगुणकाईजथतांनथी ॥ ३ ॥

रुचितमाकलयन्ननुपस्थितं स्वमनसैव हि शोचति मानवः ॥

उपनते स्मयमानमुखः पुनर्भवति तत्र परस्य किमुच्यतां ॥३॥

अर्थ ॥ रुढीवस्तुमनमांचितवी मनोरथकीधो, अनेतेमनोरथ निपनोनही, तेवारें तेप्राणीपोतानामनमां शोक धरेळे, अनेजेवारें तेधारेलीवस्तुमलेळे, तेवारें खुशीथायळे; एवढेशोकनोकर्ता आत्माने एकमनजळे; तो बीजायेंमहारंसारंनरसुंकखुं, एमशुंकहेवुं?३

चरणयोगघटान्प्रविलोठयन् शमरसं सकलं विकिरत्यधः ॥

चपल एष मनः कपिरुच्चैरं रसवणिग् विदधातु मुनिस्तु किं ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ मन मांकराजेवुंळे. केमकेतेचारित्रना योगरूपधृतनाघकाने उंधावाळेळे. तथासमतारूपीअमृतरसनाघकाने ढोळीनाखेळे; एवुंएचपल मनते खरेखरंवांदरंळे. तेनी आगल मुनिरूप रसवाणीउपनो करनार वाणीयोबिचारोशुंकरे ? ॥ ४ ॥

सततकुट्टितसंयमज्रूतलोत्थितरजोनिकरैः प्रथयंस्तमः ॥

अतिदृढश्च मनस्तुरगोगुणैरपि नियंत्रित एष नतिष्ठति ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ बलीमुनियेंचारित्रंकरी कर्मरूपीधूलने दाबीनाखीवृती, पणमनरूपीघोरा यें नित्यकुदीकुदीने संयमरूपज्रूमीनुंतखियुं उलेखुं, तेथीकलुषतारूप रजउनीते हुनासमूहेंकरी अज्ञानरूपअंधकारथयो; एवोअतिआकरो एमनरूपघोडोळे, तेभुतरूपीदोरडेबंघायोळतो तोफानकरेळे, पणसमोरहेतोनथी ॥ ५ ॥

जिनवचोघनसारमलिम्बुचः कुसुमसायकपावकदीपकः ॥

अदृढ कोपि मनःपवनो बली शुभ्रमतिधुमसंततिजंगकृत् ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ एककौतुकजुवोके मनरूपीवायुमहाबलवान्ळे. केमके रुढीबुद्धिरूपवृक्षने जांगीनाखेळे तथा जिनवचनरूप बरासनोचोरळे; बली कंदर्परूपअशिनोदीपावनारळे॥६॥

चरणगोपुरजंगपरः स्फुरत्समयबोधतरुनपि पातयन् ॥ भ्रमति

यद्यतिमत्तमनोगजः क कुशलं शिवराजपथे तदा ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ बलीमनरूपहाथीळे, तेचारित्ररूपनगरना दरवाजाजांगतोथको प्रसरेळे. सि-

स्नातनाबोधरूपीवृद्धनेपण पारुतोथकोजमेढे. एवोमदोन्मत्त मनरूपीहाथी दोडादोड करेढे; तेवारेंसाधुने मोक्षमार्गेजतां कुशलतातेक्यांधीहोय? ॥ ९ ॥

व्रततरुन्प्रगुणीकुरुते जनो दहति छष्टमनोदहनः पुनः ॥

ननु परिश्रम एष विशेषवान् क्व ज्विता सुगुणे पवनोदये ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जेसाधुढे तेव्रतरूपीवृद्धें फलीवामीने चेतनज्ञानअमृतरसवडे सींचीनेनव-पल्लवकरेढे; पणछुष्ट मनरूपजेअश्रिते वली वामीनेबालीनांखेढे; तोरुमागुणरूपवामीमां गुणरूपवायरानेउदयें मुनिनीमेहनततेकेमकरीने सफलथाय? ॥ ८ ॥

अनिगृहीतमना विदधत्परां न वपुषा वचसा च शुभ्रक्रियां ॥

गुणमुपैति विराधनयाऽनया बत छरंतप्रवभ्रममंचति ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ एकमननो निग्रहकल्याविना वचनेतथाकायायें जेटलीशुभ्रक्रियाकरे तेउप-योगशून्यतायें अविधियेंकरे, अनेतेअविधिनोकरनारो तोअवश्यसूत्रनेविषेढकायनोवि-राधककढोढे; माटेतेगुणनकरे. जेमनशून्य मने क्रियाकरनारो तेविराधकढे, माटेगुण-क्रियाकरतो विराधकपणे संसारनेविषेघणा जवजमशे ॥ ९ ॥

अनिगृहीतमनाः कुविकल्पतो नरकमृच्छति तंछलमत्स्यवत् ॥

इयमज्झणजा नहि जीर्णताऽनुपनतार्थविकल्पकदर्थना ॥ १० ॥

अर्थ ॥ मनवशकिधाविनाजे तपजपकरे, बलिमनमां कुविकल्पघणाथाय तेथीतेतंछल-मत्स्यनीपरें नरकेंपके. एकुविकल्पकरतोथको जो उपवासकरे, तपकरे, तेथीतेनेमात्रअजी-र्णथाय; केमकेअणपाम्याअर्थनो विकल्पकरे, तेनीकदर्थनाअजीर्णनुंकारणढे. ॥ १० ॥

मनसि लोलतरे विपरीततां वचननेत्रकरें गितगोपना ॥

व्रजति धूर्ततया ह्यनयाखिलं निबिरुदं प्रपरैर्मुषितं जगत् ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ जोमनचपलढे तो, वचनगुप्तिकरेतथानेत्रनेगोपवे इंगितआकारचेष्टाविना-काउसग्नकरे, तेसर्वविपरीतजाणवुं. तेसर्वधूर्तपणानेपामे अनेएवीरीतेंधूर्तपणे कपटक्रि-यानाकरनारा तेमोटाचोरढे, तेजगत्नेछुटनाराढे ॥ ११ ॥

मनसएव ततः परिशोधनं नियमतोविदधीत महामतिः ॥

इदमज्जेषजसंवन्नं मुनेः परपुमर्थरतस्य शिवश्रियः ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ तेमाटेमननेजखिरीतें निश्चयथकी शोधनकरे, तेजपंक्तिनेमनोशुद्धिरूपचूर्ण-ढे; अनेपरमपुरुषार्थनेविषे राताजेमुनि तेनेमुक्तिस्त्रीने वशकरवानुं औषधढे ॥ १२ ॥

प्रवचनाब्जविलासरविप्रज्ञा प्रशमनीरतरंगतरंगिणी ॥

हृदयशुद्धिरुदीर्णमदञ्चरप्रसरनाशविधौ परमौषधं ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ सिद्धांतरूपकमलने विकसितकरवाने मनशुद्धिते सूर्यकांतिरूपडे; उपशम-
रूप जलकल्लोलवधारवाने मनशुद्धितेनदीरूपडे; वलीप्रसरतोथको एहवो मदरूपजेता-
प तेनेटालवाने मनशुद्धितेपरमसुंदर जडीबुटीनुं औषधडे ॥ १३ ॥

अनुजवाप्तकुंरुमनुत्तरव्रतमरालविलासपयोजिनी ॥

सकलकर्मकलंकविनाशिनी मनस एव हि शुद्धिरुदाहता ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ वलीमनशुद्धि अनुजवनो मोटोअमृतकुंडडे; तथाचारित्ररूपहंसने रमवाने
कमलिनीडे, अनेसर्वकर्मकलंक हरवाने अग्निसमान मनशुद्धिनेकहीडे ॥ १४ ॥

प्रथमतो व्यवहारनयस्थितोऽशुभविकल्पनिवृत्तिपरो ज्ञवेत् ॥

शुभविकल्पमयव्रतसेवया हरति कंटक एव हि कंटकं ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ प्रथमथी व्यवहारनयेरह्यो एहवोजेपुरुषते अशुभविकल्पनी निवृत्ति जेना-
शकरुं तेनेविषे तत्परयज्ञे शुभविकल्पमयजेत्रत तेनीसेवाकरे, तेथीअशुभपणुंटाळी-
जाय. जेमकांटावडे कांटोनीकळीजायडे तेनीपरें ॥ १५ ॥

विषमधीत्य पदानि शनैः शनैर्हरति मंत्रपदावधि मांत्रिकः ॥

जवति देशनिवृत्तिरपि स्फुटा गुणकरी प्रथमं मनसस्तथा ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जेममंत्रवादीपुरुष मंत्रपदसमाप्तिसुधी मंत्रनाशब्द धीमेधीमेमनमां जणो, पण
सर्पनाविषनेटाले; तेमजेदेशथी निवृत्तिकरेतेपणप्रगतपणेप्रथम मननेशुणकारीथाय ॥ १६ ॥

स्फुटमसद्भिषयव्यवसायतो लगति यत्र मनोऽधिकसौष्ठवात् ॥

प्रतिकृतिः पदमात्मवदेव वा तदवलंबनमत्र शुभं मतं ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ जेदेखतांज नबलोअनेजुंडो एहवोजेविषय तेनाव्यापारथी जेनरनुंचित्तघणी
चतुराश्यी जेवस्तुनेविषेलागे तेवस्तुआत्मानेसाथें जोमीये तेवारें तेनुंप्रतिबिंबजासे,
पणते आत्मधर्मनही; तोपणअध्यात्मरीतें तेनुंजअवलंबन रुकुळुंडे ॥ १७ ॥

तदन काचन निश्चयकल्पना विगलितव्यवहारपदावधिः ॥

न किमपीति विवेचनसंमुखी जवति सर्वनिर्दृत्तिसमाधये ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ पढीकांश्क निश्चयकल्पनाथइ, अने व्यवहारपदनीमर्यादागलितथइ. “एगोहं-
नथिमैकोई”, एवीवेचणचेतनासन्मुखथइ, तेवारें सर्वनिर्वृत्तिरूपसमाधिथाय ॥ १८ ॥

इह हि सर्वबहिर्विषयच्युतं हृदयमात्मनि केवलमागतं ॥

चरणदर्शनबोधपरंपरा परिचितं प्रसरत्यविकल्पकं ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ जेवारें सर्व बाह्यविषयथीरुदयलस्युं, तेवारेंपोताना आत्मानेविषे केवलए-
कज ज्ञान, दर्शन, चारित्रनाबोधनी परंपराजे आत्मकुटुंबठे, तेनोमिलापते निर्विक-
ल्पणें प्रसरे, उलखाणथाय एमजाणवुं ॥ १९ ॥

तदिदमन्यङ्घ्रपैत्यधुनापि नो नियतवस्तुविलास्यपि निश्चयात् ॥

क्षणमसंगमुदेति निसर्गधी ईतबहिर्ग्रहमंत रुदात्तता ॥ २० ॥

अर्थ ॥ निश्चयनयथकी एआत्माते खरीशुरूवस्तुनो विलासीठे, तेमाटे हमणा अ-
न्यजे रागद्वेषादिजाव तेनेनपामे; बलीक्षणमांण जेपरपुजलादिकनोसंगनकरे, एवी
स्वाजाविकबुद्धि जेनेथइ तेथीबाह्यजाव हण्यो, अनेअंतरंग उत्कृष्टजावने पाम्यो ॥२०॥

कृतकषायजयः सगज्जीरिमा प्रकृतिशांतमुदात्तमुदारधीः ॥

समनुगृह्य मनोनुजवत्यहो गलितमोहतमः परमं महः ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ एहबोजेगंजीर खजाववालो, जेणेकषायनो जयमेलव्योठे, अनेजेनीबुद्धिमो-
टीठे, अनेखजावें शांतठे, तेजोसम्यक्प्रकारें मननोनिग्रहकरे, तोतेथीमोहांधिकारने-
गालीने परम महातेजस्वीपणानो तेप्राणीजरूर अनुजव पामे ॥ २१ ॥

गलितङ्घ्रविकल्पपरंपरं धृतविशुद्धिमनो जवतीदृशं ॥ धृतिमु-

पेत्य ततश्च महामतिः समधिगच्छति शुच्रयशःश्रियं ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ जेणे माठाविकल्पनी श्रेणिटाळीठे अनेजेणेविशुद्धतानुं ग्रहणकीधुंठे, तेम-
नोशुद्धिनेपामे, अनेतेवली संतोषीपणानेपामिने तेपंक्तिपुरुष उज्वलयशरूपलक्ष्मी
अथवा यशशोचानेपामे ॥ २२ ॥ इतिमनशुद्धिनामा एकादशोधिकारः समाप्तः ॥

इतिश्रीपंक्ति यशोविजयेन विरचितेऽध्यात्मसारप्रकरणे
तृतीयःप्रबंधः ॥ २३ आठमाना ३९ नवमाना ३९
दसमाना ३३इग्यारमाना सर्वश्लोक ११३.

मनशुद्धिश्च सम्यक्त्वे सत्येव परमार्थतः ॥ तद्धिना मोहगर्जा सा-
प्रत्यपायानुबन्धिनी ॥ १ ॥ सम्यक्त्वसहिता एव शुद्धा दानादि-
काः क्रियाः ॥ तासां मोक्षफले प्रोक्ता यदस्य सहकारिता ॥ २ ॥

अर्थ ॥ एपूर्वेमनशुद्धिकही, तेजोसम्यक्त्वगुणहोयतो, निश्चै मनशुद्धि केहेवाय.पण-
सम्यक्त्वविनाजे मनशुद्धिमाने, तेमोहगर्जितहोय; एटलेअज्ञान सहितहोय. तेतोउल-
टीकष्टबंधन करनारीडे. माटेह्वेसम्यक्त्वनो अधिकारकहेडे ॥ १ ॥ दानादिक्रियाप-
ण सम्यक्त्वसहितहोय, तोजशुद्धे; तेक्रिया मोक्षफलखेवाने सहायकारकडे ॥ २ ॥

कुर्वाणोपि क्रियां ज्ञातिधनजोगांस्त्यजन्नपि ॥ दुःखस्पोरोददा
नोपि नांधोजयति वैरिणं ॥ ३ ॥ कुर्वन्निर्दृष्टिमप्येवं कामजोगां
स्त्यजन्नपि ॥ दुःखस्पोरोददानोपि मिथ्यादृष्टिर्न सिध्यति ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेमआंधलो वैरीनेजीतीशकतोनथी, तेमक्रियाकरेडे, न्यातिधननो जोग
तजेडे, दुःखसहेडे, कायानेकष्टआपेडे, पणएसर्व सम्यक्त्वविना व्यर्थजायडे ॥ ३ ॥
जोसंतोषधरे, कामजोगठोडे, कायानेकष्ट आपे, तो पणमिथ्यात्वीथको मुक्तिनेपामेनही ॥ ४ ॥

कनीनिकेव नेत्रस्य कुसुमस्येव सौरभं ॥ सम्यक्त्वमुच्यते सारः
सर्वेषां धर्मकर्मणां ॥ ५ ॥ तत्त्वश्रद्धानमेतच्च गदितं जिनशास-
ने ॥ सर्वे जीवा न हंतव्याः सूत्रे तत्त्वमितीष्यते ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेमआंखमां कीकीसारचूतडे, फूलमांसुगंध सारचूतडे, तेमसर्वधर्मक्रिया
मां सम्यक्त्वते सारचूतकडुंटे ॥ ५ ॥ जिनशासननेविषे जेतत्वनीश्रद्धाकरवीतेहने
सम्यक्त्वकडुंटे; अनेकोइपणजीवने हणवोनही तेनेसूत्रमां तत्त्वकडुंटे ॥ ६ ॥

शुद्धोधर्मोयमित्येत धर्मरुच्यात्मकं स्थितं ॥ शुद्धानामिदमन्या
सां रुचीनामुपलक्षणं ॥ ७ ॥ अथवेदं यथातत्त्व माझ्यैव तथा
ऽखिलं ॥ नवानामपि तत्त्वाना मितिश्रद्धेदितार्थतः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जेशुद्धधर्मते एधर्मरुचिनामा सम्यक्त्वनेज कहिये; अनेएमध्ये उपलक्ष
णथी बीजीपणशुद्धरूपदार्थनीरुचिर्लप्रगटेडे ॥ ७ ॥ अथवाएसम्यक्त्वते जेमप्रभुआज्ञा
रूप तत्त्वप्रगटेडे, तेतत्वतोजीवादिकनवप्रकारेडे; तेनीजेश्रद्धा तेसम्यक्त्वजाणवुं ॥ ८ ॥

इहैव प्रोच्यते शुद्धाऽहिंसा वा तत्त्वमित्यतः ॥ सम्यक्त्वं दर्शितं
सूत्रप्रामाण्योपगमात्मकं ॥९॥ शुद्धाऽहिंसोक्तितत्सूत्र प्रामाण्यं
ततएव च ॥ अहिंसा शुद्धीरेव मन्योन्याश्रयजीर्नं तु ॥ १० ॥

अर्थ ॥ बलीइहां तत्त्वते अहिंसारूप शुद्धतत्त्वते. तेतत्त्वशुद्धाचारप्रमाणे विचारि-
यें, तेवारें आत्माने अजिन्नस्वरूपें सम्यक्त्वदेखाइयुंते ॥९॥ अने शुद्धिअहिंसाकही
ते सूत्रप्रमाणते; एवेहुनीमात्रवचनेजजुदाइते. तेमाटेएकअहिंसा तथाबीजीतत्त्वशुद्धि
एवेहुने माहोमाहें मेलवतां दूषणनशी; एकस्वरूपेंते ॥ १० ॥

नैव यस्मादहिंसायां सर्वेषामेकवाक्यता ॥ तद्बुद्धतावबोधश्च
संज्ञादिविचारणात् ॥ ११ ॥ यथाऽहिंसादयः पंच व्रत धर्म
यमादिभिः ॥ पदैः कुशलधर्माद्यैः कथ्यन्ते स्वस्वदर्शने ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ केमके अहिंसानेविषे सर्वनी एकवाक्यतानशी, तोपणविचारीजोतां शुद्ध
अवबोध जणायते ॥ ११ ॥ जेमअहिंसादिक पांचव्रततेधर्मते, तेमसर्वपोतपोताना दर्श
ननेविषे कुशलधर्माधर्मआदेइ यमादिकपदैकरीने व्रतकहेते ॥ १२ ॥

प्रादुर्भावव्रतास्तत्र व्रतोपव्रतपंचकान् ॥ यमांश्च नियमान् पाशु
पतान् धर्मान् दशाभ्यधुः ॥ १३ ॥ अहिंसा सत्यवचन मस्तैन्यं वा
प्यकल्पना ॥ ब्रह्मचर्यं तथाक्रोधो ह्यार्जवं शौचमेव च ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ तेमांजावव्रतवाला एमबोलेते, के पांचव्रतअने पांचउपव्रत महीनेदशते.
एमपाशुपतमतवाला दशप्रकारें धर्मदिशा मानेते. तेयमनियमादिक दश कही वता-
वेते ॥ १३ ॥ दया, सत्यवचन, अचोरी, अकल्पना, अनेब्रह्मचर्य एपांच यम तथा
अक्रोध, सरलता, शौच, संतोष, गुरुसेवा, एपांचनियमजाणवा ॥ १४ ॥

संतोषो गुरुशुश्रूषा इत्येते दश कीर्तिताः ॥ निगद्यन्ते यमा सांख्ये
रपिव्यासानुसारिभिः ॥ १५ ॥ अहिंसा सत्यमस्तैन्यं ब्रह्मच
र्यं तुरीयकं ॥ पंचमो व्यवहारश्चेत्येते पंच यमाः स्मृताः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ संतोष, गुरुसेवादि एदशधर्मदशकहेवाय. इवेवेदव्यासना मतानुसारी सांख्यमत
वालापणयम नियमएमकहेते १५ दया, सत्य, अचोरी, ब्रह्मचर्य व्यवहार एपांच यमजाणवा

अक्रोधो गुरुशुश्रूषा शाचमाहारद्राघवं ॥ अप्रमादश्च पंचेति
नियमाः परिकीर्तिताः ॥ १७ ॥ बौद्धैः कुशलधर्माश्च दशेष्यन्ते य
दुच्यते ॥ हिंसास्तेयान्यथाकामं पैशुन्यं परुषानृतं ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ अक्रोध, गुरुसेवा, शौच, अद्वयआहार, अप्रमाद, एपांचनियमकहावे
॥ १७ ॥ अनेबौरुदर्शनमांजेकुशलते, तेधर्मवाला पणदशप्रकारेंकहेते, तेमकहियेंढेयें;
हिंसा, चोरी, कंदर्प, चाढी, कठोरवचन अने जुतुंबोळवुं ॥ १८ ॥

संजिन्नालापव्यापाद मज्झिमाहगविपर्ययं ॥ पापकर्मैति दश
धा कायवाङ्मनसै स्यजेत् ॥ १९ ॥ ब्रह्मादिपदवाक्यानि ता
न्याहुर्वैदिकादयः॥अतःसर्वैकवाक्यत्वाद्धर्मशास्त्रमदोर्थकां॥२०॥

अर्थ ॥ जेमतेमबकवुं, मारवुं, अन्नहासेवुं, दृष्टिविपर्यास, एदशप्रकारें पापकर्मते
मन, वचन अने काया एत्रणयोगेंकरीत्यजवा ॥ १९ ॥ अने वैदिकादिकमतवाला पण
ब्रह्मादिपद बोलेते, जेसर्वत्रब्रह्मपदते, एथीएसर्वधर्मवालांना एकवचनते. माटे सार्थक-
पणे सर्वनेधर्मशास्त्रकहियें ॥ २० ॥

कचैतत्संज्ञवोयुक्त इति चिंत्यं महात्मना ॥ शास्त्रं परीक्षमाणेना
व्याकुलेनांतरात्मना ॥ २१ ॥ प्रमाणलक्षणादेस्तु नोपयोगो
त्र कश्चनातन्निश्चये ऽनवस्थाना दन्यथार्थस्थिते र्यतः ॥२२॥

अर्थ ॥ तेमाटेएसर्वदर्शननोसंज्ञवकिहां ठेकाणेते, एममोटा पुरुषेंचितववुं, तेशा
स्त्रनी परीक्षावालायें विचारवुं, तेवलीअव्याकुलपणे अंतरात्मावडे विचारवुं ॥ २१ ॥
इहांप्रमाणलक्षणादिकथकी कशोएउपयोग कार्यकारीनधी, जिहांअन्यथा अर्थउपजे
एटलेतेधर्म जुदोषइजाय अनेधर्मतो एकस्वजावरूपते. ॥ २२ ॥

प्रसिद्धानि प्रमाणानि व्यवहारश्च तत्कृतः ॥ प्रमाणलक्षणास्यो
क्तौ ज्ञायते न प्रयोजनं ॥२३॥ तत्रात्मा नित्यएवेति येषामेकांत
दर्शनं ॥ हिंसादयः कथं तेषां कथमप्यात्मनोव्ययात् ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ अनेचारप्रमाणतो प्रसिद्धते; व्यवहारपणतेजकस्योते; माटेप्रमाण तथा
लक्षणीयुक्तिविषे प्रयोजनजणातुंनधी ॥ २३ ॥ तेमध्येबेनयेंकरी आत्मानित्यजते;
एवुंएकांतमतवालातुं कहेवुंते; तेनेमतेतोहिंसादिकनधी. केमके आत्माअविनाशीते,
तेकोइवारेंमरेनही, अनेमरेनही, तेवारेंहिंसापणशानी ? ॥ २४ ॥

मनोयोगविशेषस्य ध्वंसोमरणमात्मनः ॥ हिंसा तच्चेन्न तत्त्वस्य
सिद्धेरार्थसमाजतः ॥ २५ ॥ नैति बुद्धिगता दुःखोत्पादरूपेयमौ
चित्ती ॥ पुंसि जेदाग्रहात्तस्याः परमार्थोऽव्यवस्थितः ॥ २६ ॥

अर्थ ॥ सघलेमरणे मनोयागनाशपामेढे, तेवारेंलोककहेढेके जीवमुवो; पण आत्मातो मरतोनथी; माटेतत्त्वथकी आत्माहीहिंसानथी, एअर्थघटमानढे. एमकहेढे. ॥ १५ ॥ कोइजाणशेजे आगल दुःखउपजावानीजेबुद्धितेहनेहिंसाकहियें; पणएवात योग्यनथी, केमकेतमे बुद्धिनेतो पुरुषजेदआग्रहथकी आत्माथीजिन्नमानोढो, तेथीपण आत्माही हिंसानथ. केमकेपरमाथें बुद्धिने आत्मासाथें व्यवस्थानथी ॥ १६ ॥

न च हिंसापदं नाशपर्यायं कथमप्यहो ॥ जीवस्यैकांतनित्यत्वे
नुजवाबाधकं ज्ञेयम् ॥ १७ ॥ शरीरेणापि संबन्धो न तद्योगावि
वेचनात् ॥ विभ्रुत्वेनैव संसारः कल्पितः स्यादसंशयं ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ एकांतनित्यपणे जीवनाशथवानोजे पर्याय तेहिंसापदकहेवाय; तेहने अहोइति आश्चर्य ! अनुजवअबाधकपणेनहोयशुं? होयज. इतिकाकोक्ति ॥ १७ ॥ नित्यपणे शरीरेकरीने पण संबन्धनथी; केमके तेनायोगनी वेहेंचणनथी, माटेसंशयरहितपणें ईश्वरवक्तेकरीनेज ईश्वरकर्ता इत्यादिकसंसारकह्योढे ॥ १८ ॥

आत्मक्रियां विना च स्या न्मितानुग्रहणं कथं॥कथं संयोगजेदा
दि कल्पनाचापि युज्यते ॥१९॥ अदृष्टाद्देहसंयोगः स्यादन्यत
रकर्मजः ॥ इह जन्मोपपत्तिश्चे न तद्योगविवेचनात् ॥ २० ॥

अर्थ ॥ एकआत्मक्रियाविना एटवे आत्माना व्यापारविना परिमितपरमाणुनुग्रहण केमथाय ? वही संयोगवियोगादिकनी कल्पनापणकेमघटे ? ॥१९॥ एमसांजळीने कोइबोळोके हरकोइकर्मथी पूर्वसंस्कारदिठाविना शरीरनोसंयोगथायढे; तेनोउत्तरआपेढे. एमजन्मनी उत्पत्तिते जीवनाव्यापारविना, वेचणविनाथायनही, इतिजावार्थः॥२०॥

कथंचिन्मूर्त्ततापैति विना वपुरसंक्रमात् ॥ व्यापारयोगतश्चैव
यत्किंचित्तिदं जगुः ॥३१॥ निःक्रियोऽसौ ततोहंति हन्यते वा
न जातुचित् ॥ किंचित्केनचिदित्येवं न हिंसास्योपेपद्यत ॥३२॥

अर्थ ॥ शरीरनेसंयोगेतो जीव कांश्करूपीपणुपामेढे. जोशरीरनो संक्रमनहोयतो जेकांइढे तेइहांकहेढे ॥ ३१ ॥ जेणेआत्मात्यागीकीधोढे, तेएमकहेढेके आत्माक्रिया रहितढे; माटेकोइनेहणतोनथी; तेमकोइकाळें कोइथीहणातोपणनथी; एवुंजेनाचित्त मांढे तेहिंसानहीमाने ॥ ३२ ॥

अनित्यैकांतपक्षेपि हिंसादीनामसंज्ञवः ॥ नाशहेतोरयोगेन
क्षणिकत्वस्य साधनात् ॥ ३३ ॥ न च संतानज्जदस्य जनकोहिं
सकोजवेत् ॥ सांवृतत्वादजन्यत्वात् जावत्वनियतं हि तत् ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ एमएकांते अनित्यवादिनेपहे हिंसानथीमनाती केमके, तेसर्वपदार्थ क्षण-
रूपमानेहे. माटेआत्माक्षणमां नाशरूपहे, तेपोतानीमेखेजमरेहे, तेवारें मारनार हेतुको-
इनथी. माटेहिंसानथीज ॥ ३३ ॥ पुत्रपुत्रीप्रमुखनो कोशवापनथी, तेमकोइ मारनार-
पणनथी; एजगत्सर्वक्षणिकावोनोनियमहे; अनित्यहे; माटेकोइ प्रगटकरनार नथी.
तेवारेंपिताकोनो अनेपुत्रकोनो ? ॥ ३४ ॥

नरादिःक्षणहेतुश्च सूकरादेर्न हिंसकः ॥ सूकरांत्यक्षणेनैव व्य-
जिचारप्रसंगतः ॥ ३५ ॥ अनंतरक्षणोत्पादे बुधबुधकयो-
स्तुला ॥ नैव तद्विरति कापि ततः शास्त्राद्यसंगतिः ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ मनुष्यक्षणमात्रहे अनेपहेसुअरनामरणे अंतकालनाक्षणमां तेमनुष्यनथी,
माटेसूअरने मारनारकोणहे, एहवाबोखनारनेपणप्रसंगथी व्यजिचारआवेहे ॥ ३५ ॥
तथासूअरनेमाखुं अनेमरणेबीजेसमयें ज्ञानीतथाआहेमी एबेसरिखाहे. सूअरमर-
णपाम्युं, तेएबेजणेजाण्युं; माटेहवे एबेमांथीकोइने मारवानीमतिनथी. तेमाटे मार-
नारतथामरनार सर्वनांक्षणेक्षणे उत्पत्ति तथा मरणहे, पण कोइक्षणे कांइविरतिनथी,
एमकहेहे, एमतवालानां शास्त्रपणजुठांहे ॥ ३६ ॥

घटते न विनाऽहिंसां सत्यादीन्यपि तत्त्वतः ॥ एतस्यावृत्तिभूतानि
तानि य ऋगवान् जगौ ॥ ३७ ॥ मौनींष्टे च प्रवचने युज्यते सर्वमे-
व हि ॥ नित्यानित्ये स्फुटं देहा जिज्ञाजिज्ञे तथात्मनि ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ केमकेअहिंसाविना सत्यादिकधर्मपण घटेनहीं; अनेसत्यादिक धर्मजेहे, ते
जीवदयारूपक्षेत्रनी वानीहे, एवुंकेवलीकहेहे ॥ ३७ ॥ जिनशासननेविषे तोएसर्वघट
मानहे; शरीरथी प्रगटपणेनित्यहे, वलीअनित्यपणहे; तेमज जिज्ञाजिज्ञपणुंहे; तथा
एकपणुंहे, अनेअनेकपणुंपणुंहे; वलीआत्मानेविषेपण तेमजकहेवुं ॥ ३८ ॥

आत्मा ध्वन्यार्थतो नित्यः पर्यायार्थाद्दिनश्चरः ॥ दिनस्ति हन्यते
तत्तत्फलान्यप्यधिगच्छति ॥ ३९ ॥ इह चानुजवः साक्षी व्यावृ-
त्यान्वयगोचरः ॥ एकांतपक्षपातिन्यो युक्तयस्तु मिथो हताः ॥ ४० ॥

अर्थ ॥ आत्माद्रव्यार्थिकनयैः नित्यते; अनेपर्यायार्थिकनयैः अनित्यते; एजीवकोऽनेहणेते, अथवा कोऽएजीवनेहणेते, तेनांफलपरभवमां आत्माजोगवेते ॥ ३९ ॥ ए जैननेशीलैः अन्वथ अनेव्यतिरेक एवेगुणसहित एवोजेअनुभव तेसादीकरतांथका, एकांतमतवालानी युक्तिओ माहोमांहे ह्याशजायते ॥ ४० ॥

पीमाकर्तृत्वतो देहव्यापत्या दुष्टजावतः ॥ त्रिधा हिंसागमे प्रोक्ता न हीनमपदेतुका ॥ ४१ ॥ हंतुर्जाग्रति को दोषो हिंसनीयस्य कर्मणि ॥ प्रसक्तिस्तदज्ञावे चान्यत्रापीति मुधा वचः ॥ ४२ ॥

अर्थ ॥ पीमाकरवाची, देहपीमाची, दुष्टजावची, एवात्रणप्रकारनीहिंसा सिद्धांत मांकहीते; तेकांश्चुठीनची ॥ ४१ ॥ जेप्राणीनुं स्वकृतकर्मनो उदयथयेथके मृत्युशुं तोतेनाहणनारने शोदोषते ? एतखेहिंसानथश्च; अनेजेह्याणो तेनांकर्मउदयआव्यां, तेतेणेजोगव्यां, तो तेमांशीहिंसाते? केमकेजेजीवने मरणनोउदयहालनची, तेनेमारियें तोपण तेकांश्मरतोनी; माटेहिंसाकोशनीयतीनची; एवुंजेमानेते तेमिथ्याते ॥ ४२ ॥

हिंस्यकर्मविपाकेस्य दुष्टाशयनिमित्तता ॥ हिंसकत्वं न तेन दं वैद्यस्य स्याजिपोरिव ॥ ४३ ॥ इहं सङ्गपदेशादे स्तन्नित्तिरपि स्फुटा ॥ सोपक्रमस्य पापस्य नाशात्स्वाशयवृद्धितः ॥ ४४ ॥

अर्थ ॥ केमकेजेप्राणीनामनमां दुष्टआशयनुंनिमित्तते, तेनेपहिंसाते. अनेहिंसाना-कर्मविपाकपण तेनेजते; जोवैद्यनेऔषधकरतां दुष्टचित्तहोय, तोतेऔषधशत्रुसरखुं थाय, अनेतेवैद्यनेपणहिंसकपणुंलागे. अनेजोवैद्यनुंमननिर्मलते, तोवैद्यनेहिंसकपणुंनलागे ॥ ४३ ॥ एवासङ्गुना उपदेशसांजलवाची हिंसानीनिवृत्तिप्रगटपणेथाय; निर्मलचित्तना आशयनीवृद्धिथकी सोपक्रमीजे निकाचितबांधेळांपाप तेनोनाशथायते. ॥ ४४ ॥

अपवर्गतरोर्बीजं मुख्याऽहिंसेऽहृष्टते ॥ सत्यादीनि व्रताश्च यत्र जयंते पल्लवा नवाः ॥ ४५ ॥ अहिंसासंजवश्चेहं दृश्यतेऽत्रैव शासने ॥ अनुबंधादिसंशुद्धिरप्यत्रैवास्ति वास्तवी ॥ ४६ ॥

अर्थ ॥ जेअहिंसाते मोक्षरूपवृक्षनुंबीजकहियें; अनेसत्यादिकजेव्रतते तेमोक्षरूपवृक्षना नवपल्लवअंकुराते. ॥ ४५ ॥ तेतोआजिनशासनमां जीवदयानो, अहिंसकपणा नो संजवजोवामांआवेते; अनेवढीअनुबंधहिंसा तथा हेतुहिंसा अनेस्वरूपहिंसा एत्र गजातनीजे हिंसातेनीशुद्धि तेपणआजिनशासनमांज वसीरहीते ॥ ४६ ॥

हिंसा या ज्ञानयोगेन सम्यग्दृष्टेर्महात्मनः ॥ तस्योदपदन्यास
तुल्याया नानुबंधनं ॥४७॥ सताम्यस्याश्च कस्याश्चिद् यतना च
किंशालिनां ॥ अनुबंधो ह्यहिंसाया जिनपूजादिकर्मणि ॥४८॥

अर्थ ॥ मोटाप्राणीजे सम्यग्दृष्टि ते ज्ञानयोगेकरीवतेडे, तेनेपणअविरतिथी हिंसा
लागेडे; तेकेवीडे ? जेमतपाव्युंएवुंजेखोडुं तेउपरपगमुकीकोइचाळे, पणबलवानेजयें निः
शंकपणें पगठरावेनहीं, तेमसमकीतिपण निशंकपणेहिंसानकरे, अनेतेमाटेज नरक
नोबंधपणकरे नही ॥ ४७ ॥ तेमरुजाजयणावंत जीवनेज्ञानयोगेकरी जिनपूजाकरता
अहिंसाजेदया तेनोअनुबंधे; केमकेएपूजातेपरंपरायें मुक्तिफलनी आपनारीडे. ॥४८॥

हिंसानुबंधिनी हिंसा मिथ्यादृष्टेस्तु दुर्मतेः ॥ अज्ञानशक्तियोगे
न तस्याहिंसापि सादृशी ॥ ४९ ॥ येन स्यान्निन्द्वादीनां दिवि
षडुर्गतिः क्रमात् ॥ हिंसैव महती तिर्यङ् नरकादिप्रवांतरे ॥ ५० ॥

अर्थ ॥ पणनरकगतिनोबंधपडे, एवीजेहिंसाते मिथ्यात्वीदुर्मतिनेहोय. अज्ञानने
योगेकरी तेमिथ्यात्वीजो जीवदयापाळे तोतेपण हिंसाजेवीजजाणवी ॥ ४९ ॥ जे
कारणमाटे निन्द्वादिक जम्मात्वीप्रमुखेपण जीवदयापाळीडे; तोपणअज्ञानोदयनायोगें
स्वर्गमांपण दुर्गतिपाम्याडे; अनेडेकरूपडे; माटेनिन्द्हवनीजे अहिंसाते परमायें हिं-
सानांजफलआपे, केमके जवांतरे तेमने तिर्यंचनरकादिकनीगति प्रगटेडे ॥ ५० ॥

साधूनामप्रमत्तानां सा चाऽहिंसानुबंधिनी ॥ हिंसानुबंधवि
बेदा जुणोत्कर्षो यतस्ततः ॥५१॥ मुग्धानामियमज्ञत्वात् सानुबं
धा न कर्हिचित्॥ज्ञानोपेकाप्रमादाज्या मस्या यदनुबंधनं॥५२॥

अर्थ ॥ अप्रमत्तसाधु जेसातमागुणगणावाला तेनेजेहिंसाडे, तेअहिंसानुबंधीडे.
केमके हिंसानोअनुबंध विबेदयथायकी जिहांतिहांथकी गुणनोउत्कर्षथाय ते ॥ ५१ ॥
पण एअहिंसाते अज्ञानपणे जोलाप्राणीने कदापिकाळें सुखदायकनथी, एटलेएअनु
बंधसहितनथाय, पणअप्रमत्त साधुने ज्ञानसहितजेअहिंसा अथवाहिंसाते अनुबंधें
अहिंसाजकहियें, केमके एपरंपरायें मोक्षसुखनुंकारणडे. माटे ॥ ५२ ॥

एकस्यामपि हिंसाया मुक्तं सुमहदंतरे ॥ जाववीर्यादिवैचित्र्या
दर्हिंसायां च तत्तथा ॥ ५३ ॥ सद्यः काळांतरे चैत द्विपाकेना
पि जिज्ञता ॥ प्रतिपक्षांतराखेनोद्वा शक्तिनियोगतः ॥ ५४ ॥

अर्थ ॥ एकहीहिंसानेविषे पण जेममोटोअंतर देखाव्योढे, तेमजाववीर्यना विचित्रपणाथकी अहिंसानेविषेपण तेमजजाणवुं ॥ ५३ ॥ प्रतिपक्षपणे अंतरालेंकरी अथवातेशक्तिनेयोगेंकरी तत्काल अथवाकालांतरे एविपाकेकरीने पणजिन्नताढे ॥ ५४ ॥

हिंसाप्युत्तरकालीनविशिष्टगुणसंक्रमात् ॥ त्यक्ताविध्यनुबंधत्वादहिंसैवातिप्रकृतः ॥ ५५ ॥ इदं जंगशतोपेता ऽहिंसा यत्रोपवर्ण्यते ॥ सर्वोपपरिशुद्धतत्प्रमाणं जिनशासनं ॥ ५६ ॥

अर्थ ॥ जेहिंसाढे तेपणजो उत्तरकालें विशिष्टगुणप्रगटे, तथापिअविधिनो अनुबंध तज्यथी अने अत्यंतप्रकृतिकी प्राणीने अहिंसारूपज फलदायकथायढे ॥ ५५ ॥ एरीतेंसंक्रमोगमे जंगजालसहित जिहांअहिंसानेवर्णवियें, तेतोसर्वांशें शुद्धएवुंजेजिनशासन तेमांजप्रमाणढे ॥ ५६ ॥

अर्थोयमपरोनर्थ इति निर्धारणं हृदि ॥ आस्तिक्यं परमं चिन्हं सम्यक्त्वस्य जगुर्जिनाः ॥ ५७ ॥ शमसंवेगनिर्वेदानुक्ताजिः परिष्कृतं ॥ दधतामेतद्विभिन्नं सम्यक्त्वं स्थिरतां व्रजेत् ॥ ५८ ॥

अर्थ ॥ अहिंसा तेजअर्थढे; अनेबीजासर्वअनर्थढे; एप्रकारें जेना मनमांधारणाढे, एहवी परमआस्थाप्रगटे तेआस्थाश्रृंखारूप समकितनुंचिन्हढे, एवुंप्रभुयें कळुंढे ॥ ५७ ॥ शमता, संवेग, निर्वेद, अनुक्ता एवद्वयो रुमीरीतें अविभिन्नपणे धरतांथकां समकितजेढे तेस्थिरतापणानेपामे ॥ ५८ ॥ इतिसम्यक्त्वाधिकारः द्वादशसमाप्तः ॥

मिथ्यात्वत्यागतः शुद्धं सम्यक्त्वं जायतेंऽग्निनां ॥ अतस्तत्परिहाराय यत्तितव्यं महात्मना ॥ १ ॥ नास्ति नित्यो न कर्त्ता च न ज्ञोक्ता त्मा न निर्वृतः ॥ तदुपायश्च नेत्याहुर्मिथ्यात्वस्य पदानि षट् ॥ २ ॥

अर्थ ॥ तेजेवारें मिथ्यात्वनोनाशथाय, तेवारेंजीवने सम्यक्त्वप्रगटे; माटे मिथ्यात्व टाळवानो रुनाप्राणीयें उद्यमकरवो ॥ १ ॥ आत्मानथी; आत्मानित्यनथी; कर्त्तानथी; ज्ञोक्तानथी; सिद्धनथी; तेसिद्धताप्रगटकरवानो उपायनथी; एवपदमिथ्यात्वनांढे ॥ २ ॥

एतैर्यस्मान्नवेदृष्यवहारविलंघनं ॥ अयमेव च मिथ्यात्वध्वंसी सङ्गपदेशतः ॥ ३ ॥ नास्तित्वादिग्रहैर्नैवोपदेशोनोपदेशकः ॥ ततः कस्योपकारः स्यात्संदेहादिव्युदासतः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ एपदवड्केरी पूर्वाचार्यनाव्यवहार उलंघायढे; लोपायढे; एजमिथ्यात्वढे, अ-
नेतेसद्गुरुना उपदेशथकी नाशपामेढे ॥३॥ एउपदरूपी कुग्रहेनब्ध्याथका जेउपदेशआ-
पे, तेउपदेशनकहिंयें; तेथीकोइनेउपकारनथाय. मिथ्यात्वीनाउपदेशेंसंदेहटलेनही ॥४॥

येषां निश्चय एवेष्टो व्यवहारस्तु संगतः ॥ विप्राणां म्लेच्छजा
षेव स्वार्थमात्रोपदेशनात् ॥ ५ ॥ यथा केवलमात्मानं जाना
नः श्रुतकेवली ॥ श्रुतेन निश्चयात्सर्वं श्रुतं च व्यवहारतः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेमब्राह्मणने म्लेच्छजाषाबोलवानीमनाइढे, माटेपोतानास्वार्थजेटलीज
वोळे; तेमजजेह्ने एकनिश्चयनयजइष्टे, तेह्नेव्यवहारनयतो ब्राह्मणनेम्लेच्छनीजाषा
नाउपदेशनीपरें स्वार्थवास्ते संगतमात्रढे ॥ ५ ॥ जेमश्रुतकेवली व्यवहारथीश्रुतजाणे;
अनेसर्वनिश्चयनयवने श्रुतज्ञानेकरीश्रुतकेवली केवलआत्मानेजाणे ॥ ६ ॥

निश्चयार्थोत्र नो साक्षाद्भक्तुं केनापि पार्यते ॥ व्यवहारो गु
णद्वारा तदर्थविगमक्षयः ॥७॥ प्राधान्यं व्यवहारे चेत्तत्तेषां
निश्चये कथं ॥ परार्थस्वार्थे तुल्ये शब्दज्ञानात्मनोर्ध्वयोः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ इहांनिश्चयअर्थ प्रगटपणेकेरवाने कोइसमर्थनथी. देखीतोगुणप्रगटे तेरू
पद्मारे निश्चयअर्थनीप्राप्ति करूपव्यवहारकेहेवाय ॥ ७ ॥ जेनेकेवलव्यवहारने वि
पेज प्रधानपणुंढे, तोतेनेनिश्चयनयमांकेमहोय? वलीशब्दनयअने ज्ञाननयरूपप्राणीने
स्वअर्थनेपरअर्थ बेतुळढे. जेशब्दतेव्यवहारढे, अनेज्ञानतेनिश्चयढे ॥ ८ ॥

प्राधान्याद्यवहारस्य तत्त्वमुद्भेदकारिणां ॥ मिथ्यात्वरूपतैते
षां पदानां परिकीर्तिता ॥ ९ ॥ नास्त्येवात्मेति चार्वाकः प्र
त्यक्षानुपलभतः॥अहंताव्यपदेशस्य शरीरेणोपपत्तितः ॥१०॥

अर्थ ॥ जेव्यवहारनाप्रधानपणाथकी सर्वनोउद्भेदथाय तेवाप्राणीने मिथ्यात्वरूप
उपदमां मिथ्यात्वजावथयो, एमजाणवुं ॥ ९ ॥ चार्वाकदर्शनवालाकहेढे, जे आत्मा
नथी.केमकेजो आत्माहोयतो प्रत्यक्षजणाय, तेतोकांइजणातो नथी. अने अहंकार एट
लेआकार्यहुंकरुहुं, तेनोजे व्यपदेशढे तेतोशरीरें करीनेजणायढे ॥ १० ॥

मद्यांगेज्योमदव्यक्तिः प्रत्येकमसती यथा॥मिलितेज्योहि भूतेज्यो
ज्ञानव्यक्तिस्तथामता ॥११॥ राजरंकादिवैचित्र्य मपि नात्मबला
हितं ॥ स्वाजाविकस्य जेदस्य ग्रावादिष्वपि दर्शनात् ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जेम महुकातथापाणीप्रमुख मदिरानाअंगडे, पणतेप्रत्येकमां मदिरानीश क्तिनथी; जेवारेंजेगांमळे तेवारेंजशक्तिप्रगटे, तेमपंचचूतजेगांमळेंतेवारें ज्ञानशक्तिप्रग टथायते ॥११॥ जेमएकशिलाअथवा एककांकरीएसर्व पथरानाजेदढे, तेमआ राजाडे, आरांकडे, एवुंविचित्रपणुंतेआत्मानथी. एतोस्वजावेजेदपढ्याडे ॥ १२ ॥

वाक्यैर्न गम्यते चात्मा परस्परविरोधिभिः ॥ दृष्टवान्न च कोप्ये
नं प्रमाणं यद्वचो जवेत् ॥ १३ ॥ आत्मानं परलोकं च क्रियां च वि
विधां वदन् ॥ जोगेज्यो ज्ञंशयत्युच्चैर्लोकचित्तं प्रतारकः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ वलीसर्व मतवाळाना मांढोमांढें विरोधीवचनहोवाथी आत्मानीप्रतीतिन थीयती, केमके कोश्येंआत्मादीगोनथी के जेथकी एकेनुंवचन प्रमाणथाय ॥ १३ ॥ आत्माने परलोकने अर्थे एमविचित्रप्रकारनीक्रियाकरावेडे. एहवुंकहेनारा बिचारालो कने सुखजोगथीब्रह्मकरेडे. एम जेलोकोनाचित्तने फेरवेडे, तेधूर्त्तगुरुजाणवा ॥ १४ ॥

त्याज्यास्तन्नैदिकाः कामाः कार्या नानागतस्पृहा ॥ जस्मीजूतेषु
जूतेषु वृथा प्रत्यागतिस्पृहा ॥ १५ ॥ तदेतद्दर्शनं मिथ्या जीवप्र
त्यक्ष एव यत् ॥ गुणानां संशयादीनां प्रत्यक्षाणामजेदतः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ माटेआजवमां पम्याजेसुखजोग तेतजवानही, अने आवताजवमां सुख पा मशुं एवीवांढानकरवी. केमके पंचचूतनुंपुतळुं बलीनेराखयशे, एटलेपरजवनी इहा स र्वफोगटजशे ॥ १५ ॥ एरीतेचार्वाक दर्शननुंमतकळुं. पणएदर्शनखोटुंढे. केमके प्रत्य क्षपणे संशयादिकजेगुण, तेजीवनेडे माटेजीवप्रत्यक्ष अजेदपणेडे ॥ १६ ॥

नचाहंप्रत्ययादीनां शरीरस्यैव धर्मता ॥ नेत्रादिग्राह्यतापत्ते
नियंतगौरवादिवत् ॥ १७ ॥ शरीरस्यैव चात्मत्वे नानुभूतस्मृति
र्जवेत् ॥ बाह्यत्वादिदशाजेदा तस्यैकस्यानवस्थितेः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ जेमकोइआदरआपे तेपणआत्माडे, तेमअहंकारादिकप्रत्ययजेडे, तेआत्माडे. तेकां इशरीरनोधर्मनथी अहंकारदिनेत्रमांजणायडे, तेदेखवारूपडे ॥ १७ ॥ शरीरनेजो आ त्माकहियें, तोआत्माजकथयो. तेवारेंपूर्वनी अनुजवेलीवात आत्माबिनाकोने सांजरेडे? शरीरनेतोसांजरतुंनथी, अने बाह्य यौवनतथावृद्धश्रत्यादिकजे शरीरनीदशाना जेदढे, तेथीआत्मापण बाह्यत्वादि दशावंतथायडे. पणनिश्चयनयथी आत्मानीएकदिशाडे. अने शरीरनीअवस्था एकनथी. केमके अनवस्थितदोषनो प्रसंगडे. माटे ॥ १८ ॥

नात्मागं विगमेप्यस्य तद्धब्धानस्मृतिर्यतः ॥ व्यये गृहगवाह
स्य तद्धब्धार्थाधिगंतवत् ॥ १९ ॥ नदोषकारणात्कार्ये वासना
संभ्रमाच्च न ॥ ज्ञानस्य स्मरणापत्ते रंबानुजवसंक्रमात् ॥ २० ॥

अर्थ॥शरीरनोतोनाशथाय अनेआत्मापरजवेजाय, पणजातिस्मरणेकरी पूर्वजन्मा
दिकतुं स्मरणडे; जेमधरनागोखमांबेशीने नगरनापदार्थदीठा, अने पढीतेगोखपढी
गयो तोपणजोयानुं स्मरण जुनुंनथी ॥ १९ ॥ कारणथकी बाध्यावस्थानी वासनाना
संक्रमणथकी, जेकार्यआत्माकरेडे तेकार्यनी जोस्मृतिनरही, तोपण तेनेदूषण नथी-जेम
मातार्ये पोतानाअनुजवना संक्रमणथकी बालकनेबोलवुं चालवुं शीखवुं होय, तेनी
बालकने स्मृतिनहोय तेहनीपरंजाणवुं ॥ २० ॥

नोपादनाडपादेयवासना स्थैर्यदर्शने ॥ करादेरतथात्वेन योग्य
त्वात्तेरणुस्थितौ ॥ २१ ॥ मद्यांगेज्यो मदव्यक्ति रपिनो मेल
कंविना॥ज्ञानव्यक्तिस्तथा ज्ञान्याऽन्यथा सा सर्वदा जवेत् ॥२२॥

अर्थ ॥ उपादाननायोगेंकरी स्थिरतानादर्शननेविषे उपादानवासनानहोय. जेमह
स्तादिजेतेते उपादेयडे; अने तेनुंउपादानते हस्तादिकनापरमाणुडे; माटे परमा
णुरूप सूक्ष्मस्थितिमां स्थिरदर्शन न संजवे ॥ २१ ॥ जेममदिरानाअंगथकी मदश-
क्तिप्रगटपणेनथी, पणजेगेमलवेथायडे, अथवापीधापढी आत्मानेसंयोगेंथायडे, तेमज्ञा-
ननीप्रगटतापण आत्मानेयोगेंथायडे; नहीतोसदाय एकवुं ज्ञानरखुंजोइयें ॥ २२ ॥

राजरंकादिवैचित्र्य मप्यात्मकृतकर्मजं ॥ सुखदुःखादिसंवित्ति
विशेषो नान्यथा जवेत् ॥ २३ ॥ आगमाज्जम्यते चात्मा दृष्टेष्टा
र्याविरोधिनः ॥ तद्वक्ता सर्वविज्ञेनं दृष्टवान्नीतकश्मलः ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ आराजाडे अने आरांकडे,एवोजीवनेविचित्रजावउपजेडे; एवीलोकवाणीडे;
तेसर्वपोतानां कीधेळांकर्मथकी जाणवी. सुखदुःखसर्वकर्मथकी प्रगटथायडे. अन्य-
थावीजुं विशेषकारणकांइनथी ॥ २३ ॥ जेदृष्टियेंदीतुं तेप्रत्यक्षप्रमाण; अनेइष्टार्थतेअ-
नुमानप्रमाण; तथा उपमाप्रमाण ते अनुमानमांजलेडे; माटेएत्रणप्रमाणने अविरोधि-
एहवुंजे आगमप्रमाण तेणेकरी आत्मानेजाण्योजायडे. तेआगमतो जेनांसर्वपापगयांडे
एहवासर्वज्ञदेवें देखाड्युंडे ॥ २४ ॥

अत्रांतानां च विफला नासुष्मिक्यः प्रवृत्तयः ॥ परबंधनहेतोः कः
स्वात्मानमवसादयेत् ॥१५॥सिद्धिः स्थाणवादिवद्भयव्यक्ता संशयादे
व चात्मनः ॥ असौ खरविषाणादौ वस्त्वार्थविषयः पुनः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ अत्रांतजे ज्ञानीपुरुष तेनेहमणानीप्रवृत्तिते निःफलतानहोय; माटे पर
बंधननाहेतुयेंकरी पोतानाआत्माने कोणखेदमांनाखे ? ॥ १५ ॥ आत्मानीप्रगटपणे
संशयशीसिद्धिरे, एवीवाततोवगडामां जाडनाहुंगजेवी देखाय, पणसंशयकरतांथकां
जेखरुंवृद्धते नजणाय. तेमज संशयवडे आत्मानेनजाणियें. अनेजेविपरीतअर्थे आत्माने
माने तेनेगधेडाने शिंगरामाननारजेवोसमजवो ॥ १६ ॥

अजीवइति शब्दस्य जीवसत्तानियंत्रिता ॥ असतो न निषेधोय
त्संयोगादिनिषेधनात् ॥ १७ ॥ संयोगः समवायश्च सामान्यं च
विशिष्टता ॥ निषिध्यते पदार्थानां तएव न तु सर्वथा ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ अजीवशब्दमां जीवशब्दनीसत्तावलगेलीठे; पणनिषेधअठतोठे. जेथी ना
स्तिकमतवाला संयोग, समवाय, अनेसामान्य, तथा विशेषने निषेधेठे. तेपणसर्वथा
पणे वस्तुस्वरूपने निषेधिशकतानथी; केमके संयोगसमवाय अने सामान्य नही मा
नवाथकी पणअजीव शब्द बोलवो तेयद्यपिअजीवपदार्थसतठे, तथापिशब्दअसत्मानि
यें, तोते असत्पदार्थनो निषेधदेखातो नथी॥१७॥माटे संयोग, समवाय, सामान्य इत्या
दिकपदार्थनुंविशेषपणुं तेनास्तिकमतवाला निषेधकरेठे. पणतेसर्वनिषेधथायनही॥१८॥

शुद्धं व्युत्पत्तिमजीवपदं सार्थं घटादिवत् ॥ तदर्थस्य शरीरं नो
पर्यायपदनेदतः ॥१९॥ आत्मव्यवस्थितेस्त्याज्यं ततश्चार्वाकद
र्शनं ॥ पापाः क्लैतदात्तापाः सद्भापारविरोधिनः ॥ २० ॥

अर्थ ॥ शामाटेशुद्धनिर्मलएवीव्युत्पत्ति तेजीवप्राणधारणे एवेअर्थेयुक्त एहुंजीव
पदसाचुंठे; घटादिकनीपेरेठतुंठे; पणनवानवा पर्यायना जेदथकी जीवनेमूलअर्थे श
रीरनथी ॥ १९ ॥ एरीतें आत्मानुंस्थापनकरीने चार्वाकदर्शननेठांडवुं; एदर्शनीसार्थें
आलापकरवो तेपणपापरूपठे; केमकेएसत्यवादीसार्थें विरोधकारकठे; तेथीतजवुं॥२०॥

ज्ञानरूपावलीरूपो नित्योनात्मेति सौगताः ॥ क्रमाक्रमाज्यां
नित्यत्वे युज्यतेर्थाक्रिया न हि ॥ २१ ॥ स्वप्नावहानितो ध्रौव्यं क्र
मेणार्थाक्रियाकृतौ ॥ अक्रमेण च तद्भावे युगपत्सर्वसंज्ञवः ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ इवेबौद्धमतवालाबोल्याके, आत्माज्ञानरूपे. पणक्षण-आवक्षिकाप्रमाणे स्थितिरे; माटेआत्मानित्यनशी. एटखेजीवते क्षणमांक्रोधकरे, क्षणमांमानकरे, ए मन्निन्नअवस्थाथायरे; एकअवस्थानित्यरेहतीनशी; परंपरायें क्रमअक्रमपणेजो नित्य आत्माकोइवेलायेंहोय, तोअर्थक्रियाकलाप घटेनही; माटेनित्यआत्मानशी ॥ ३१ ॥ एनोस्वप्नावहणाय,तेवारेध्रुवपणुंपामे;अनुक्रमेअर्थक्रिया आकृतिनेविषे अक्रमेकरीने ते-जावनेविषे समकाळेंविचारतां सर्वसंचवहोय. माटेअमारोक्षणिकमतसाचोठखो ॥३२॥

क्षणिके तु नदोषोस्मिन् कुर्वजूपविशेषिते ॥ ध्रुवेक्षणोनुतृष्णाया
निवृत्तेश्च गुणोमहान् ॥ ३३ ॥ मिथ्यात्ववृद्धिकृन्नूनं तदेतदपि
दर्शनं ॥ क्षणिके कृतहानिर्य तथात्मन्यकृतागमः ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ वल्लीआक्षणिकमतमां दोषनशी. केमके नवनवारूपकरेरे; पणजेसमयें जेरू-पहोय, तेसमयेंतेरूपनालक्षणेंकरीध्रुवरे. तेमांतृष्णानो अनेनिवृत्तिनो मोटोगुणरे. जेथीध्रुवतारूप महागुणपामियें, एमबौद्धकहेरे ॥ ३३ ॥ एउपरशी खरेखरं एदर्शन मिथ्यानीवृद्धिकरनारंते. केमकेआत्मानेक्षणिक माननारनासुकृतनीहानियायरे. जोक दीपापनकरे, तोपणजुगाबोलवानुं पापतोपरजवेचोगवबुंण्डे. माटेअकृतागमकहियें॥३४॥

एकद्रव्यान्वयाज्जावा द्रासनासंक्रमश्च न ॥ पौर्वापर्यं हि ज्ञावानां
सर्वत्रातिप्रसक्तिमत् ॥ ३५ ॥ कुर्वजूपविशेषे च न प्रवृत्तिर्नवाऽनु
मा ॥ अनिश्रयान्न बाध्यद्दं तथा चोदयतो जगौ ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ जेमएकद्रव्यनो सापेक्षपणे एकजावनशी, माटेवासनानुं संक्रमणनथाय; अनेजावनुं पूर्वापरपणुंसर्वत्रशक्तिरूपें परिणमेरे ॥ ३५ ॥ रूपविशेषकरताढतां प्रवृत्तिकरवी अथवा वारवीतेतोनही, पणक्षणिकमतवालायेंतो अनिश्रयथकी आत्माने उदयशी क्षणिकपणुकुंठे ॥ ३६ ॥

न वैजात्यं विना तत् स्या न्नतस्मिन्ननुमाज्वेत् ॥ विना तेन न तत्सि
द्भिर्नाध्यद्दं निश्चयं विना ॥ ३७ ॥ एकतः प्रत्यभिज्ञानं क्षणिकत्वं
च बाधते ॥ योहमन्वज्जवं सोढं स्मरामीत्यवधारणात् ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ विजातिविना तेनहोय, एमांकांइअनुमान घटतुंनशी; केमकेतेविना तेनी सिद्धि पणनशी; निश्चयविना प्रत्यक्षज्ञानपणनशीथातुं ॥३७॥ तथाहुंआअनुजबुंबुं, तेहुंसंचारुंबुं, एअवधारणथकी आत्माने त्रैकालिक एकताज्ञान तेक्षणिकपणे बाधकार थायरे॥३८॥

नास्मिन्विषयबाधो यत् क्षणिकेपि यथैकता ॥ नानाज्ञानान्वये त
द्वत् स्थिरे नानाक्षणान्वये ॥ ३९ ॥ नानाकार्यैक्यकरण स्वाज्ञा
व्ये च विरुध्यते ॥ स्याद्वादसन्निवेशेन नित्यान्वर्थक्रियान हि ॥ ४० ॥

अर्थ ॥ एनित्यात्मानामतवके विषयबाधकपणुं नहोय. क्षणिकमतनेविषेपणएम-
जजेम ज्ञानान्वयै एकत्वापणुडे, तेमस्थिरआत्मानेविषे नानाक्षणनेसंयोगे एकता-
जाणवी ॥ ३९ ॥ बहुकार्यना एकीकरणस्वज्ञावने अंगीकारकरेठते विरोधपडेठे, अ
नेस्याद्वादशैलीये स्थापना करवाथी नित्यापेक्षणे अर्थक्रिया विरोधपामतीनथी, के
मके वेहुनयें प्रकृतिअर्थ अनुसरेठे. माटे ॥ ४० ॥

नीलादावप्येतद्भेद शक्तयः सुवचाः कथं ॥ परेणापि हि नानैक
स्वज्ञावोपगमं विना ॥ ४१ ॥ ध्रुवे क्षणेपि न प्रेम निवृत्तमनुप
ल्लवात् ॥ ग्राह्याकारश्च ज्ञाने गुणस्तन्नात्र दर्शने ॥ ४२ ॥

अर्थ ॥ नीलादिवर्णनेविषे जेदशक्तिनहोय, एमसुखेकेम केहेवाय ? परपुरुषवडेकरी
नेपण एकस्वज्ञावने टाढ्याविना नानाविधपणुं संजवेनही ॥ ४१ ॥ ध्रुवतापणानेविषे
इक्षणनेविषेपण एटलेलोचननेविषेपण उपल्लवमाटे निवृत्तपणेप्रेमनजोश्यें. जेमग्राह्या
कार ज्ञाननेविषेपणुडे, तेमआ दर्शनमांगुणनथी ॥ ४२ ॥

प्रत्युतानित्यज्ञावे हि स्वतः क्षणजबुद्धिया ॥ हेत्वनादरतः सर्व
क्रियाविफलता जवेत् ॥ ४३ ॥ तस्मादिदमपि त्याज्यमनि
त्यत्वस्य दर्शनं ॥ नित्यसत्यचिदानंदपदसंसर्गमिच्छता ॥ ४४ ॥

अर्थ ॥ उलटाअनित्यज्ञावनेविषेपण पोताथी क्षणनीबुद्धियेंकरी हेतुनाअनादर
थकीसघलीक्रिया निःफलथाय ॥ ४३ ॥ तेमाटेष्ट अनित्यदर्शनपणुठोकुं. सदैव नित्य
सत्यपणे मुक्तिपदना संसर्गने इच्छताप्राणीयें जरूरत्यजुं ॥ ४४ ॥

न कर्त्ता नापि ज्ञोक्तात्मा कापिलानां तु दर्शने ॥ जन्मधर्माश्रयो
नायं प्रकृतिः परिणामिनी ॥ ४५ ॥ प्रथमः परिणामोस्या बुद्धिर्ध
र्माष्टकाऽन्विता ॥ ततोदंकारतन्मात्रेणियभूतोदयः क्रमात् ॥ ४६ ॥

अने ॥ हवेकपिलदर्शनवाला बोढ्याके, आत्माकर्त्तानथी; तेमज्ञोक्तापणनथी; आ
त्माप्रगटधर्माश्रय वालोनथी; माथापरिणामवर्त्तेठे ॥ ४५ ॥ एमायानो प्रथमपरिणाम

शुश्रूषा, श्रवणं, चैवग्रहणइत्यादिक आठप्रकारनी बुद्धिरूपधर्मेकरीसहिते. अथवा तेथी अहंकार, तन्मात्र, इंद्रिय, पांचभूतोदय, एअनुक्रमेजाणवुं ॥ ४६ ॥

चिद्रूपपुरुषोबुद्धेः सिध्यै चैतन्यमानतः ॥ सिद्धिस्तस्या अविष
या वेदेदनियमाश्रितः ॥ ४७ ॥ हेतुत्वेषु प्रकृत्यर्थे ज्ञियाणामत्र
निर्वृत्तिः ॥ दृष्टादृष्टाविज्ञागाश्च व्यासंगश्च न युज्यते ॥ ४८ ॥

अर्थ ॥ बुद्धिनीसिद्धिनेअर्थे आत्माचिद्रूपे; वलीचैतन्ये, तोपण निश्चयसहित
अविबेदपणे तेबुद्धिनीजेसिद्धि तेअविषयीते ॥ ४७ ॥ हेतुत्वेकरी आत्मानेप्रकृतिअर्थ
नेविषे इंद्रियोना निवृत्तिपणानो दीठाअणदिठाना विज्ञागथी प्रसंगघटतोनी ॥ ४८ ॥

स्वप्ने व्याघ्रादिसंकल्पान्नरत्नानजिमानतः ॥ अहंकारश्च नियत
व्यापारः परिकल्प्यते ॥ ४९ ॥ तन्मात्रादिक्रमस्तस्मात्प्रपंचो
त्पत्तिहेतवे ॥ इहंबुद्धिर्जगत्कर्त्री पुरुषो न विकारप्ताक ॥ ५० ॥

अर्थ ॥ जेमस्वप्नेविषे व्याघ्रादिकना संकल्पथी अनेपुरुषार्थना निरजिमानथी अ
हंकारनेनिश्चये व्यापाररूपकल्पियेथिये ॥ ४९ ॥ तेप्रपंचनी उत्पत्तिनाहेतुनेअर्थेतन्मात्रा
दिकनो क्रमते. एरीतेंजगत्नीकरनारी बुद्धिठरेते. माटेविकारनोजजनारआत्मानथी ॥ ५० ॥

पुरुषार्थोपरागौघौ व्यापारावेशएव च ॥ अत्रांशोवेश्यहं वस्तु
करोमीति च धीस्वतः ॥ ५१ ॥ चेतनोहं करोमीति बुद्धेर्ज्ञेदाग्रहा
त्स्मयः ॥ एतन्नाशेऽनवच्छिन्नं चैतन्यं मोक्ष इष्यते ॥ ५२ ॥

अर्थ ॥ सर्वप्रवृत्तिव्यापारनेविषे एकपुरुषार्थअने बीजोपराग एवेव्यापारजलेते, तेवारे
हुंअंशेजाणवुं, हुंवस्तुकरुं; एवीकदाग्रहीबुद्धियायते ॥ ५१ ॥ हुंचेतनहुं, हुंकरुं; एवोग
र्वबुद्धिनाहेतुथी प्रगटेते. एवागर्वनोनाशकरी स्वजावेंहुं चैतन्यपणुंमुक्तिनेपामेते. ॥ ५२ ॥

कर्तृबुद्धिगते दुःखसुखे पुंस्युपचारतः ॥ नरनाथे यथा भृत्यगतौ
जयपराजयौ ॥ ५३ ॥ कर्ता ज्ञोक्ता च नतस्मा दात्मा नित्यो
निरंजनः ॥ अध्यात्मादन्यथाबुद्धिस्तदाचोक्तं महात्मना ॥ ५४ ॥

अर्थ ॥ आत्मानेविषे दुःखसुखपामशुं, एहवीकर्त्तापणानीबुद्धिजेथायते, तेउपचा
रथीते. जेमसेवकनोजय अथवा पराजयते राजाहोवाथीजणायते ॥ ५३ ॥ इत्यादिक-
माटे आत्माकर्त्ताज्ञोक्तानी; पणनित्यनिरंजनते; अनेजेबुद्धि, तेतो अध्यात्मथी जुदीते;
एवुंमहात्माकपिलमुनिये कहेहुंते ॥ ५४ ॥

प्रकृतेः कियमाणानि गुणैः कर्मणि सर्वथा ॥ अहंकारविमूढा
त्मा कर्त्ताहमिति मन्यते ॥ ५५ ॥ विचार्यमाणं नो चारु तदेतद्
पि दर्शनं ॥ प्रकृतिचैतन्ययोर्व्यक्तं सामानाधिकरण्यतः ॥ ५६ ॥

अर्थ ॥ प्रकृतिनागुणेकरी कियमाणजे कर्म तेनो हुंकर्त्ताहुं, एम सर्व प्रकारें अहंकारें
मूढआत्मानेने ॥ ५५ ॥ एवोविचारकरेथी एदर्शनपणखरुंनथी; केमकेप्रगटबुद्धि
प्रकृतिअनेचैतन्यनो सामानाधिकरणें विचारकरतां, रुकुनथीजणातुं ॥ ५६ ॥

बुद्धिः कर्त्री च प्रोक्ती च नित्याचे न्नास्ति निर्दृष्टिः ॥ अनित्या चेन्न
संसारः प्राग्धर्मादेरयोगतः ॥ ५७ ॥ प्रकृतावेव धर्मादिस्वीकारे
बुद्धिरेव का ॥ सुवचश्च घटादौ स्यादीदृग् धर्मान्वयस्तथा ॥ ५८ ॥

अर्थ ॥ बलीतमेजो कर्त्ता प्रोक्तापणे बुद्धि मानशो, पणजोतेबुद्धिनित्यतेतो, मोक्ष
नथी. एटलेमोक्षतरशेनही. अनेजोबुद्धिने अनित्यमानशोतो, पूर्वधर्मनाअयोग्यथकी
संसारतरशेनही ॥ ५७ ॥ प्रकृतिनेविषेधर्मादिकने. अंगीकारकीधारी बुद्धिनेशुंकेहेवी
जोश्यें ? अनेघटादिकनेविषेएवाधर्मनो अन्वयतेसुखेंकहेवो. इतितर्कवादः ॥ ५८ ॥

कृतिजोगौ च बुद्ध्येदेहंधो मोक्षश्च नात्मनः ॥ ततश्चात्मानमुद्दि-
श्य दृष्टेस्तद्विच्यते ॥ ५९ ॥ पंचविंशतितत्त्वज्ञो यत्रयत्राश्र-
मे रतः ॥ जटी मुंजी शिखी चापि मुच्यते नात्र संशयः ॥ ६० ॥

अर्थ ॥ जोकरतुं, जोगवतुं बुद्धिनेते, तोबंधमोक्षआत्मानेनथी. तेपणबुद्धिनेजजोइ
यें. माटेआत्मानेउद्देशीने नहीसमजवामांआवे एरीतेंकूटकविकहेते ॥ ५९ ॥ पंचविंश
तत्त्वनोजाणजेपुरुषते, ते कोइपणआश्रममार्तरहोय; एटलेजटाधरहोय, अथवामुंकावे,
अथवाचोटीरखावे, तोपणतेसंदेहविना संसारथीमुकाय. एतुंकपिलमतवालाकहेते ॥ ६० ॥

एतस्य चोपचारत्वे मोक्षशास्त्रं दृष्टाखिलं ॥ अन्यस्य हि विमो-
क्षार्थं न कोप्यन्यः प्रवर्तते ॥ ६१ ॥ कापिलानां मते तस्मा दस्मि
न्नैवोचिता रतिः ॥ यत्रानुजवसंसिद्धः कर्त्ता प्रोक्ता च द्रुप्यते ॥ ६२ ॥

अर्थ ॥ एरीतें एआत्मानेविषे मोक्षनेउपचारिपणें अंगीकारकरेते, तेनुंसकलमो
क्षशास्त्र फोगटथायते. केमकेकोइने मोक्षआपवा कोइवीजोप्रवृत्तथायनही. ॥ ६१ ॥
जिहांअनुजवसिद्ध आत्मानुंकर्त्तापणुं तथाप्रोक्तापणुलोयेते, एटलेमानतानथी, तेमाटे
एह्वा कपिलनामतमां प्रीतिकरवीते, ठीकनथी ॥ ६२ ॥

नास्तिनिर्वाणमित्यादुरात्मनः केप्यबंधतः ॥ प्राकपश्चाद्युगप
द्वापि कर्मबंधाव्यवस्थितेः ॥ ६३ ॥ अनादिर्यदि संबंध इष्यते
जीवकर्मणोः ॥ तदानंत्यान्न मोक्षः स्यात्तदात्माकाशयोगवत् ॥ ६४ ॥

अर्थ ॥ केटलाकश्चबंधमतवालाढे, तेपमकहेढेके, आत्माने मोक्षनिर्वाणनथी; केमके
प्रथमकेअथवापढी समकालें आत्माने कर्मबंधनथी, तोमुक्तिशेनीहोय? ॥६३॥जोजीवने
तथाकर्मने अनादिसंबंधमानियें, तोआदिनही, तिहांअंतपणकेमथाय? माटेअनंतपणा
नाप्रसंगथी कोइकालेंमोक्षनथाय.जेमआत्माथकीआकाशयोग कदापिजिन्ननथाय॥६४॥

तदेतदत्यसंबद्धं यन्मिथो हेतुकार्ययोः ॥ संतानानादिता बीजां-
कुरवत् देहकर्मणोः॥६५॥ कर्ता कर्मान्वितो देहे जीवः कर्मणि दे-
हयुक् ॥ क्रियाफलोपजुक्तत्वे दंडान्वितकुलालवत् ॥ ६६ ॥

अर्थ ॥ एहुंबोलेढे, एवचनपणजुतुढे. केमके कारणकार्यनेमांहोमांहे संबंधढे.
जेमपुत्रपौत्रादिकनो अनादिसंबंधथायढे, तेबीजनाअंकुरानीपेरेंढे, तेमजशरीरतथाकर्म
नोपणअनादिसंबंधढे ॥ ६५ ॥ कर्मसहितजीव कर्तापणेदेहमारह्योढे, एवुंजेकहेढे ते-
पणजुतुंढे. जेमदंडसहितकुंजारनीपरें क्रियानुफलजोगवे, तेपण असंबंधढे तेनीपरे.॥६६॥

अनादिसंततेर्नाशः स्याद्बीजांकुरयोरिव ॥ कुकुब्ज्यंडकयोः स्वर्ण
मलयोरिव चीनयोः ॥ ६७ ॥ ज्वेषु च व्यवस्थेयं संबन्धोजीवकर्म-
णोः ॥ अनाद्यनंतोऽज्यव्यानां स्यादात्माकाशयोगवत् ॥ ६८ ॥

अर्थ ॥ तमेकहोढेके अनादिसंतति नाशनथाय. तेनोतोनाशयतो देखीयेंढश्यें;
जेमबीजवणस्ये अंकुरनथाय अने अंकुरानाशयचे बीजनहीथाय; कुकडीनाशयचे इहुं-
नाशपामे; अनेइंसानोनाशयचे कुकडीनाशपामे; वल्लीअनादिनो सुवर्णथी मेलजुदो
थायढे. तेमआत्माथकी कर्मजुदांथायढे ॥ ६७ ॥ एरीतेंअनादिसंतति जीवकर्मनोजे
संबंधते नाशथायढे. तेजव्यजीवोआश्रयीढे; अनेजेहने अनादिसंतति टळतीनथी,
तेअजव्यजीवो आश्रयीढे. आत्मातोआकाशना योगनीपरेंढे ॥ ६८ ॥

अज्यजावे समानेपि जीवाजीवत्वजेदवत् ॥ जीवजावे समानेपि ज
व्याजव्यत्वयोर्भिदा ॥ ६९ ॥ स्वाजाविकं च जव्यत्वं कलशप्राग
जावतः ॥ नाशकारणसाम्राज्याद्दिनश्यन्न विरुद्धते ॥ ७० ॥

अर्थ ॥ जेमअज्यनीरीतें तोसर्वअज्य एकअज्यपणें तुल्यढे, पणतेअज्यमां जेदकरियें
तोजीवअजीव ए बेथाय; तेमज जीवपणेतो सर्वजीवसरिखाढे, पणजेदकरतां जव्य-

तथाअज्ञव्य एवेजेदथायते ॥ ६९ ॥ जेमघटतत्पत्तिपेहेलां माटीद्रव्यस्वाजाविकपणेढे;
अनेमाटीनानाशथी घटप्रगटेढे, तेविरुद्धनथी; तेमस्वाजाविकचव्यपणे कर्मनीअनादि-
संततिना नाशरूपकारणना सामर्थ्यथी परमात्मापणुं प्रगटे तेपणविरुद्धनथी. ॥ ७० ॥

ज्व्योढेदो न चैवं स्यादगुर्वानंत्यान्नजोशवत् ॥ प्रतिमादलवत् का
पि फलजावेपि योगतः ॥ ७१ ॥ नैतद्वयं वदामोयद्भव्यः सर्वोपि सि
ध्यति ॥ यस्तु सिध्यति सोवश्यं ज्व्य एवेति नो मतं ॥ ७२ ॥

अर्थ ॥ एरीतेंजव्यपणानो जेहेदनथाय. मोटाअनंतपणाथकी आकाशनाअंशनी
परें घटआखे आकाशपणआखुं, अनेघटजांगे आकाशखंरुथयो. पणआकाशकांइवध्युं
नही. तेमकर्मनानाशथकी आत्माअधिकथतो नथी. जेमकोइठेकाणे प्रतिमानादलनी
पेरें प्रतिमादलपाषाणथी बिंबरूप फलजपजे तेममोहनुं जपजनुं थाय ॥ ७१ ॥ अमे
एमकहेता नथीके सघलाज्व्यजीवो सिद्धिपामे. पणजेसिद्धिवरे तेनेनिश्चय ज्व्य
कहियें एअमारोमतडे ॥ ७२ ॥

ननु मोक्षेपि जन्यत्वाद्दिनाशिनी जवस्थितिः ॥ नैव प्रध्वंसवत्
स्या निधनत्वव्यवस्थितेः ॥ ७३ ॥ आकाशस्येव वैविक्ता मुञ्जरादे
र्घटद्वये ॥ ज्ञानादेः कर्मणो नाशे नात्मनो जायते ऽधिकां ॥ ७४ ॥

अर्थ ॥ मोक्षनेविपे प्रगटथवापणुंनथी, माटेजव्यस्थिति नाशवंतीढे. पणमोक्षमां
अनंतपणानी स्थितिढे, माटेमुक्तिनोनाशनथी ॥ ७३ ॥ जेममोगरेंकरी घडोजांग्यो,
अनेघडानेक्यें आकाशजुडुथयुं, पणवध्युंनही, तेमज्ञानथी कर्मनोनाशथाय, पण
आत्माअधिकथायनही ॥ ७४ ॥

न च कर्माणुसंबंधान्मुक्तस्यापि न मुक्तता ॥ योगानां बंधहेतूना
मपुनर्जवसंजवात् ॥ ७५ ॥ सुखस्य तारतम्येन प्रकर्षस्यापि सं
जवात् ॥ अनंतसुखसंवित्ति मोक्षः सिध्यति निर्जयः ॥ ७६ ॥

अर्थ ॥ जिहांमूलथीजकर्मपरमाणुनो संबंघनथी, अनेजेमूकाणा तेनेकांइमुकाववा
पणुंनथी, तथामिथ्यात्व, अविरति, कषाय, योग एचारबंधहेतुनायोगडे, तेनुं फरीथवापणुं
नथी, तेहनेसिद्धिकहियें ॥ ७५ ॥ सुखनुंतारतम्य तथाज्ञाननीडुळुडता प्रगटथयेथी एट
लेअनंतसुखजाणवार्थी निर्जयपणेजे सिद्धिवरे तेनुंनाममोक्षकहियें ॥ ७६ ॥

वचनं नास्तिकाज्ञाना मात्मसत्तानिषेधकं ॥ ज्ञातानां तेन नादे
यं परमार्थगवैषिणा ॥ ७७ ॥ न मोक्षोपाय इत्याहु रपरेनास्तिको
पमाः ॥ कार्यमस्ति न हेतुश्चे येषां तेषां कदथना. ॥ ७८ ॥

अर्थ ॥ माटे नास्तिकमतवालांना वचन आत्मसत्ताना निषेधकडे, तेजमचित्तवा
लायें आदरवानही. अथवानास्तिकमतवालांना जयनांवचनडे, एमजाणीआदरवान
ही. जेपरमार्थनो गवेषकहोय तेणेढांडवा ॥ ५७ ॥ हवेवद्दीबीजा नास्तिकमतने
मळताज मतवालाडे, तेनुंकेहेतुं एमडे के मोक्षनोउपायनथी. एटलेकार्यजेमोक्षतेतोडे,
पणतेनुंकारणजे उपाय तेनथी. एममानेडे तेमनेपण विटंबनाडे ॥ ५८ ॥

अकस्मादेव प्रवर्तीत्यलीकं नियतावधेः ॥ कदाचित्कस्य दृष्ट
त्वाद्वाजाषे तार्किकोप्यदः ॥ ५९ ॥ हेतुभूतनिषेधानां स्वानुपा
ख्यविधिर्न च ॥ स्वप्नाववर्णना नैव मवधेर्नियतत्वतः ॥ ६० ॥

अर्थ ॥ कोश्कतो अणर्चितव्यो अकस्मात्मोक्षथायडे, एमकेहेडे. एपणजुतुंडे. नि
यत अवधिमर्यादाजडे. तेमाटीनापिंरुधीघटनिपजेडे, तेकदाचित्दीतुंडे, एमतेहनेता
किंकशास्त्रवालाकहेडे, जेअमुकवखतमांजपुरुंथाशे. एवोकांश्चनियमनथी ॥ ५९ ॥ हेतुभू
तमोक्षनोनिषेधनथी. पोतानोअनुपकथनीय एटलेपोतानेबोळवुंनही एहवोजेविधिते
पणनथी, अनेस्वप्नाववर्णनकरवुं स्तुतिकरवीतेनथी. केमकेएसर्वनीअवधिडे. एटलेअ
वधियेंज मोक्षथाशे, तेमाटेमोक्षनुं साधनकरवुतेजुतुंडे, एमकेहेडे ॥ ६० ॥

नच सार्वत्रिको मोक्षः संसारस्यापि दर्शनात् ॥ नचेदानीं न तद्व्य
क्तिर्व्यजको हेतुरेव यत् ॥ ६१ ॥ मोक्षोपायोस्तु किंत्वस्य निश्चयो
नेति चेन्मतं ॥ तत्र रत्नत्रयस्येव तथा ज्ञावविनिश्चियात् ॥ ६२ ॥

अर्थ ॥ सर्वत्रमोक्षनथी. केमके जेहमणानथी, तेनीप्रगटतापणनथी; अनेसंसारतो
प्रत्यक्षदेखायडे; माटेजेह्नोजेहेतुडे, तेजप्रगटनथी, तोतेह्नोसंशयडे. ॥ ६१ ॥ मोक्ष
नोउपायडे? किंवानथी? एवातनो निश्चयनथी. माटेएमतपणजुतोडे. मोक्षनोहेतुतोरत्न
त्रयनीपरें तेमजज्ञावें निश्चयथीजाणियें ॥ ६२ ॥

प्रवकारणरागादि प्रतिपक्षमदः खलु ॥ तद्विपक्षस्य मोक्षस्य
कारणं घटतेतरां ॥ ६३ ॥ अथ रत्नत्रयप्राप्ते प्राक्कर्मलघुता
यथा ॥ परतोपि तथैव स्यादिति किं तदपेक्षया ॥ ६४ ॥

अर्थ ॥ रत्नत्रयीजेडे, तेसंसारनां कारणजेरागादिक तेह्नाशत्रुडे. अनेसंसाररूपका
र्यनोशत्रु मोक्षडे. माटेमोक्षनुं कारणजे उपायतेघटेडे. ॥ ६३ ॥ केमकेरत्नत्रयनीप्राप्तिथ
याथकी पूर्वजवनाकर्षणी जेवीलघुताथाय, तोबीजाथकीपणतेमजथायएअपेक्षायें जो
अवधिनथी तोपणशुंथयुं? ॥ ६४ ॥

नैव यत्पूर्वसेवातो मृद्भीतो साधनक्रिया ॥ सम्यक्त्वादिक्रिया त
स्माद् दृढैव शिवसाधने ॥ ८५ ॥ गुणा प्राङ्मूर्ध्वत्युच्चैरथवाकर्म
लाघवात् ॥ तथा ज्ञव्यतया तेषां कुतोपेक्षानिवारणं ॥ ८६ ॥

अर्थ ॥ जेपूर्वसेवाथकीते घचनाघोलनारूपथी, कृजुताथी, साधनक्रियामंदरूप ते
वीनहोय, माटे समकीतादिकक्रिया तेमोक्षसाधनमांदढे ॥ ८५ ॥ अथवाकर्मना
लघुतापणाथकी मोटाजेगुणतेप्रगटथायडे; तेप्रकारें तेनीज्ञव्यतापणेकरीने मोक्षे.
पणमोक्षनीअपेक्षा वारीनथी. इतिसंशयिनः ॥ ८६ ॥

तथाज्ञव्यतयाद्वेपाद्गुणा न च न हेतवः ॥ अन्योन्यसहकारित्वाद्
दंरुचक्रभ्रमादिवत् ॥ ८७ ॥ ज्ञानदर्शनचारित्राण्युपायास्त-
न्नवद्ध्ये ॥ एतन्निषेधकं वाक्यं त्याज्यं मिथ्यात्ववृद्धिकृत् ॥ ८८ ॥

अर्थ ॥ तेमज्ञव्यपणानातिरस्कारथकी पुनर्हेतुचूत गुणनहोय; केमके परस्पर स
हकारीडे; माटे दंडचक्रभ्रमणनीपेरें ज्ञव्यतापणे ज्ञानादिक गुणप्रगटथाय, तेगुणमोक्ष-
नाहेतुडे; एउत्तरकह्योडे ॥ ८७ ॥ माटेसंसारनाक्षयरूपजेउपाय तेज्ञानदर्शन अनेचा-
रित्रडे; तेनोजेनिषेधकरे अने मिथ्यात्वनीवृद्धिकरें तेनुवचनत्यागकरवुं ॥ ८८ ॥

मिथ्यात्वस्य पदान्येतान्युत्सृज्योत्तमधीधनः ॥

जावयेत्प्रातिलोभ्येन सम्यक्त्वस्य पदानि षट् ॥ ८९ ॥

अर्थ ॥ एपूर्वेकह्याजे सर्वशास्त्रना मतवाद तेमिथ्यातनाठेकाणां, तेनेठांडीने बुद्धि-
रूपधननुं ग्रहणकरीने मिथ्यात्वनेप्रतिकूलपणेजे समकितनां ढपदडे, तेनेजाववां ॥ ८९ ॥
इति मिथ्यात्वत्यागाधिकारः त्रयोदशः समाप्तः ॥

मिथ्यात्वदावानलनीरवाहमसदगृहत्यागमुदाहरंति ॥

अतोरतिस्तत्र बुधैर्विधेया विशुद्धजावैः श्रुतसारवद्भिः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ मिथ्यात्वरूप जेदावानल तेनेशमाववाने मेघसमान एहवामिथ्यात्वकदाग्रह
रूपप्रसारनो त्यागपंडितेंकह्योडे. कदाग्रहनात्यागनेविषेरतिकरवी. जेपंकितहोय, वली
शुद्धताजाववालोहोय, अनेसिद्धांतनासारनो जाणहोय तेमणेकदाग्रहने ठांडवो ॥ १ ॥

असदग्रहाग्निज्वलितं यदंतः क तत्र तत्त्वव्यवसायवद्भिः ॥

प्रशान्तिपुष्पाणि हितोपदेशं फलानि चान्यत्र गवेषयंतु ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जेनुंअंतःकरण अठतापदार्थना कदाग्रहरूप अभियेंबड्युंडे, तेनारुदयमां

तत्त्वव्यापाररूप वेळीकेमकरीजो ? अनेसमतारूपफुल केमफुटे ? तथाहितउपदेश
रूप फलक्यांथीहोय ? तेमाटे कदाग्रहनेतजीने बीजेतेकाणे तत्त्वनीखोल करवी ॥३॥

अधीत्य किंचिच्च निशम्य किंचिदसद्ग्रहात्पंक्तिमानिनो ये ॥

मुखं मुखं चुंबितमस्तु वाचो वीलारहस्यं तु न तैर्जगाद्दे ॥३॥

अर्थ ॥ कांश्कजणीने तथा कांश्कशास्त्रसांजलीने आत्मानेपंडितपणुं मानता
एवामूर्खकदाग्रहनाधरनारते पोतातुंमुखचुंबितजेवाचा तेनेमुखमाने; पणतेमुखेंकरीवी
लारूप रहस्यजेज्ञानते अवगाद्देनही ॥ ३ ॥

असद्ग्रहोत्सर्पदतुल्यदपैर्बोधांशतांधीकृतमुग्धलोकैः ॥ वि

मंविता हंत जमैर्वितंडापांभित्यकंदूतया त्रिलोकी ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेनेकदाग्रहकी घणोगर्ववध्योडे, अनेस्वकल्पितज्ञानने अंशेकरी जडि
कजीवोनेजेणे आंधलाकीधाडे, एहवाजडप्राणीयें पंडिताइनी खरजेंकरीनेहंतइतिखेदे
पाटुप्रहारेंथकी प्रणलोकने वितंडाके ॥ डाककमालेंविटंबनाकरीडे ॥ ४ ॥

विधोर्विवेकस्य न यत्र दृष्टि स्तमोघनं तत्त्वरविर्विलीनः ॥ अ

शुक्लपद्मस्थितिरेषनुनमसद्ग्रहास्थूलमतिर्मनुष्यः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जेनाकृदयमां विवेकरूपचंद्रनी दृष्टिनथी, तथाघणोअंधकारडे, अनेतत्त्वरूप सूर्य
अस्तपाम्योडे, तेथीतेकृष्णपद्मनी निशावत्स्थितिमांडे. केमकेतेने कदाग्रहेंढल्योडे ॥ ५ ॥

कुतर्कदात्रेण धुनाति तत्त्ववल्लीरसान्सिचति दोषवृद्धं ॥ द्वि

पत्यधःस्वाङ्गफलं शमारव्य ससद्ग्रहः कोपिकुहूविलासः ॥६॥

अर्थ ॥ जेकदाग्रहीडे, ते कुविचाररूपदातरजेंकरी तत्त्वरूपवेळीनेडेदेडे; अनेपापरू
पवृकनेपाणीपायेडे; तथासमतारूपअमृतफलने देवुंधुलमांनाखेडे; एवोकोइ कदाग्रह
रूप अमावास्यानी रात्रीनोविलासडे ॥ ६ ॥

असद्ग्रावमये हि चित्ते न कापि सञ्जावरसप्रवेशः ॥ इ

हांकुरश्चित्तविशुद्ध्योधः सिंहांतवाचां बत कोपराधः ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ तेकदाग्रहीमाणसतुं चित्तपथ्यरजेवुंडे. जेमपह्तरमांपाणीजेदेनही, तेम
जिनवाणीरूपरस तेकदाग्रहीमाणसमां प्रवशकरेनही. तेथीतेनाचित्तरूपपवृद्धमां शुद्ध
बोधरूप अंकुरप्रगटेनही; तोतेमांसिद्धांतनीवाणीनो शोवांक ? ॥ ७ ॥

व्रतानि चीर्णानि तपोपि तप्तं कृता प्रयत्नेन च पिंडशुद्धिः ॥ अ

भूत्फलं यत्तु न निह्वानामसद्ग्रहस्यैव हि सोपराधः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जोपंचमहाव्रतपाढ्यां, उग्रतपकीचां, उद्यमकरी बेंतालीसदोषरहित आह्वा
रलीधो, तेमढतांपणजेनिन्ह्वादिक मुक्तिरूपफलनपास्या, ते अपराधसर्व कदाग्रहनोजडे

स्थालं स्वबुद्धिः सुगुरोश्च दातुरुपस्थिता काचन मोदकाली ॥ अ
सद्ग्रहः कोपि गले ग्रहीतस्तथापि चोक्तुं न ददाति छष्टः ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ पोतानीबुद्धिरूप थालमांकांश्च शुद्धज्ञानरूप मोदकने गुरु पीरसवाळ्या,
पणकदाग्रहेंआवी गळुंपकळुं, तेथीजमायुंनही. एवोकदाग्रहडुष्टे ॥ ९ ॥

गुरुप्रसादिक्रियमाणमर्थं गृह्णाति नासद्ग्रहवांस्ततः किं ॥
ब्रह्मा हि साक्षादुपनीयमाना क्रमलेकः कंटकजुड न जुंते ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जोगुरुप्रसन्नशस्ने अर्थउपदेशआपेठे, तोपणकदाग्रहीपुरुष तेउपदेशनेग्रह-
तोनथी; तेथीशुभयुं ? उपदेशतोकांश्खोटोनथी. एतोजेमप्रगटपणे मीठीब्राह्म आगल-
मुकियें, तोपणतेनेतजीनेउंट कांटानेखायठे ॥ १० ॥

असद्ग्रहात्पामरसंगतिं ये कुर्वन्ति तेषां न रतिर्बुधेषु ॥ वि
ष्टासु पुष्टाः किल वायसा नो मिष्टान्ननिष्टा प्रसन्नं भवंति ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ जेप्राणीकदाग्रहेंकरी मूर्खनीसंगतकरेठे, तेनेपंडितनीसोबत गमतीनथी.
जेमकागडा विष्टाजोगीठे; तेनेमधुरआहारनीइष्टायतीनथी, तेनीपेरें ॥ ११ ॥

नियोजयत्येव मतिं न युक्तौ युक्तिं नमो यः प्रसन्नं निर्युक्ते ॥ अस
द्ग्रहादेव न कस्य हास्यो जले घटारोपणमादधानः ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जेमकोइमूर्ख नदीनाजलउपर घडोजरीनेमूके, तेनेजोइनेकोणहसेनही ?
केमके अगाधनिर्मलजलना विस्तारआगल एकतुलमात्रजलेंजरेखोघडो तेशीगणती
मांठे ? तेमगुरुनामुखथी शास्त्रयुक्तिसांजलीने तेमापोतानी मतिजोडेनही, अनेपोता
नीयुक्तिवमे उलटुंबोळे, जेतमारीयुक्तिने नमस्कारहोजो ! एवाकदाग्रहीनेदेखी कोणहां
सीनकरे ? इहां गुरुनोउपदेशतेनदीनाजलतुळ्यठे. तेनाआगलकदाग्रहीघट केमनीजे ?

असद्ग्रहो यस्य गतो न नाशनं दीयमानं श्रुतमस्य शस्यं ॥ न
नाम वैकल्यकलंकितस्य प्रौढा प्रदातुं घटते नृपश्रीः ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ जेमकोइधेवाआदमीने महोटीराज्यबळ्ही आपवीघटेनही, तेमजेहनेकदा
ग्रहगयोनथी, तेवाप्राणीने घमोंपदेश आपवोयोग्यनथी. ॥ १३ ॥

આમે ઘટે વારિ ઘટં યથા સદ્વિનાશયેતં ચ ઘટં ચ સઘ્નઃ ॥ અસ
દ્વ્યદ્વ્યસ્તમતેસ્તથૈવ શ્રુતાત્પ્રદત્તાહ્નયોર્વિનાશઃ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ ॥ જેમકાચાઘનામાં પાણીઝરવાથી ઘનાનો તેમજપાણીનોનાશથાયઢે, તેમજ
કદાગ્રહીમાણસને શાસ્ત્ર શીખવતાંશાસ્ત્રનો તેમજતેપોતાનોબનેનોવિનાશથાયઢે ॥ ૧૪ ॥

અસદ્વ્યદ્વ્યસ્તમતેઃ પ્રદત્તે હિતોપદેશં લ્હુ યો વિમૂઢઃ ॥ શુની
શરીરે સ મહોપકારી કસ્તૂરિકાલેપનમાદધાતિ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ ॥ જેમવિઘાયેંજજીંમુખદેહી કુતરીનેહપકારકરવા કસ્તૂરીનોલેપકરે, તેમૂર્લ્લજા
ણવો; તેમકદાગ્રહીપ્રાણીને હપકારકરવાને હિતહપદેશઆપેતે પળમૂર્લ્લજાણવો ॥૧૫ ॥

કષ્ટેન લઘ્વં વિશદાગમાર્થં દદાતિ યોઽસદ્વ્યદ્વ્યદૂષિતાય ॥ સ
લિચિતેયલ્લશતોપનીતં વીજં વપન્નૂષરજીમિદેશે ॥ ૧૬ ॥

અર્થ ॥ જેમઘણાહ્યમે અનાજનાંબીજ જેમાંકરી હલ્લરજમીનમાંવાવે, તેઆગલ
જતાંસદાય લેવપામેઢે; તેમ પંડિતપ્રાણી ગુરૂનોવિનયકરી કષ્ટેકરીનિર્મલ આગમસિ
દ્ધાંતનાઅર્થને પામ્યોહોય, તેજો કદાગ્રહેકરી હુષિતપ્રાણીને તેહનો અર્થ શીખવવા
નોહયોગકરે, તોતેથી અંતેલેવ પામેઢે ॥ ૧૬ ॥

શૃણોતિ શાસ્ત્રાણિ ગુરોસ્તદાઙ્ગાં કરોતિ નાસદ્વ્યદ્વ્યવાન્ કદા
ચિત્ત્વિવેચકત્વં મનુતે ચ સારગ્રાહી જીવિ સ્વસ્ય ચ ચાલનીવત્ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ ॥ જોગુરુપાસેથીશાસ્ત્રસાંજલે, તોપળકદાગ્રહીજેહોય તે કોઝકાલે તે ગુરૂની
આઙ્ગાનમાને. તે પોતાનીમેલે પોતાનેચહુંમાને, જે હુંજ સર્વપદાર્થની બરાબરવેચળક
હું. પળતેતોજેમ પૃથ્વીમાં ચાલણીમાંથી ચારીનેસારજૂતવસ્તુ કાઢાડીલેહને બાકી
અસાર ધાન્યરહેઢે, તેહનો તે ગ્રાહીઢે ॥ ૧૭ ॥

દંજાય ચાતુર્ય મધીતશાસ્ત્રં પ્રતારણાય પ્રતિજ્ઞાપદુત્વં ॥ ગ
ર્વાય ધીરત્વમહોગુણાના મસદ્વ્યદ્વ્યસ્તે વિપરીતસૃષ્ટિઃ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ માટે અહોશ્તિઆશ્ચર્ય ! વિધાતાયેં કદાગ્રહીમાણસમાં વીપરીતગુણસૃજ્યા
ઢે ! જેવાદેવતેવીપાત્રી, અનેમેઘજલસર્પનામુખમાં જેમવિષતુલ્યચજાયઢે, એકેદેવતને
વીધાતાયેં સ્ત્રીપાત્રીઢે. કેમકે જે કદાગ્રહીની ચતુરાશ્તેકપટનેઅર્થેથાય, અને શાસ્ત્ર
જળું તે મદનેઅર્થેથાય, તથા બુદ્ધિગ્રાહપળ અને હપદેશતેલોકને ઠગવાનાસાધન
નેઅર્થેથાયઅને ધૈર્યપળું તેગર્વકરવાનેઅર્થેથાય ॥ ૧૮ ॥

असद्ग्रहस्थेन समं समंता त्सौहार्दभृदुःख भवैति तादृग् ॥
उपैति यादृक्कदली कुट्टक स्फुट त्रुटकंटककोटिकीर्णा ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ जेमकेलनुवृद्धतेकंथेरादिक वृद्धनेसंगे कांटायेकरीकोरायठे, तेमजेप्राणीक दायहीसाथें मित्राश्करेते अंतेदुःखनाविपाक पामेठे ॥ १९ ॥

विद्या विवेको विनयो विशुद्धिः सिंहांतवाह्न्य मुदारता च ॥
असद्ग्रहाद्याति विनाशमेते गुणास्तृणानीव कणादवाग्नेः॥२०॥

अर्थ ॥ जेमअग्निशी घासनासमूह जस्मीचूत थायठे; तेम विद्या, विनय, विवेक, विशुद्धि, अने सिंहांतउपर वल्लजतापणु, अने उदारता एसर्व कदाग्रहशी नाश पामेठे॥२०॥

स्वार्थः प्रियो नो गुणवांस्तु कश्चिन्मूढेषु मैत्री न तु तत्त्ववित्सु॥अस
दग्रहापादितविश्रमाणां स्थितिः किंवासावधमाधमानां ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ जेकदाग्रहीनी सोबतेरह्या, तेने स्वार्थप्रियनही ते प्राणीअवशुणवंत, मूर्ख साथेंमित्राश्करे, अने पंडितसाथें मित्राश्करेनही, एवाकदाग्रहीनी सोबतेरह्या, जेअ धममांअधम नीचप्राणी तेहनीएस्थितिठे, तेकही ॥ २१ ॥

इदंविदंस्तत्त्वमुदारबुद्धि रसद्ग्रहं यस्तृणवज्राहाति ॥ जहा
ति नैनं कुलजेव योषि जुणानुरक्ता दयिता यशःश्री ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ एमजाणीने तत्त्वनेओलखनार मोटीबुद्धिवालाप्राणी कदाग्रहने तृणखानीपेठेबांके; तेने जेम कुलवंतीस्त्री जरतारने त्यजतीनशी, तेमशुणरागीएवीजे यश कीर्ति रूप लक्ष्मीतद्रूपस्त्रीयो बांडतीनशी ॥ २२ ॥ इतिकदाग्रहत्यागाधिकारचतुर्दशः ॥

इति महोपाध्याय श्रीयशोविजयगणि विरचितेअध्यात्मसार
प्रकरणे चतुर्थःप्रबंधः बारमांअधिकारमां ५८ तेरमां
ना ८९ चउद्माना २२ सर्वमल्ली १६९ काव्यथया

असद्ग्रहव्ययाध्वांत मिथ्यात्वविषयीप्रुषः ॥सम्यक्त्वशाखिनो
ध्यात्म शुद्धे योगः प्रसिध्यति ॥२॥ कर्मज्ञानविज्ञेदेन स त्रिधा
तत्र चादिमः ॥ आवश्यकतादिविहितः क्रियारूपः प्रकीर्तितः॥३॥

अर्थ ॥ ह्वेकदाग्रहनानाशशी मिथ्यात्वरूपअंधकारनो विषयगयोठे जेमांशीएह वासमकितेंकरी उज्ज्वलअंतःकरणथयांठे जेहना एहवाजेप्राणी तेमने अध्यात्मनीशु

क्रियकीयोगप्रसिद्धरीतें प्रगटे ॥ १ ॥ तेयोगनावेजेदढे. एककर्मयोग, अनेबीजोज्ञान योग. तेमांकर्मयोगते आवश्यकादिकजे क्रियाकरवीतेरूपकह्योढे ॥ २ ॥

शारीरस्पंदकर्मात्मा यदयं पुण्यलक्षणं ॥ कर्मातनोति सन्नो
गात्कर्मयोगस्ततः स्मृतः ॥ ३ ॥ आवश्यकादिरागेण वात्स
ल्याद्भगवज्जिरां ॥ प्राप्नोति स्वर्गसौख्यानि न याति परमं पदं ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ शरीरचेष्टारूप तेकर्मात्माकहियें, एयोगपुण्यरूपढे. तेरुढाजोगथकी कर्म नेविस्तारेढे. तेमाटेएनेकर्मयोगकहियें ॥ ३ ॥ आवश्यकादिकक्रियानेरागे तथाजिन वाणीने विलासेंकरीने स्वर्गनासुखनेपामे, पणएयोगेंमुक्तिपदनेनपामे ॥ ४ ॥

ज्ञानयोगस्त पः शुद्धमात्मरत्येकलक्षणं ॥ इन्द्रियार्थोन्मनीजा
वात्समोक्षसुखसाधकः ॥ ५ ॥ न परप्रतिबंधोस्मिन्नल्लपोप्येका
त्मवेदनात् ॥ शुभं कर्मापि नैवात्र व्यादेपायोपजायते ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ बीजोज्ञानयोगतेइनेकहियें, जेतपशुक्रिपणे आत्मानेविषेरतिपामे. तेएक लक्षण अने इन्द्रियोनाविषयथीदूररहेतुं, तेबीजुं, एवांलक्षणयुक्तजेयोग तेनेपामेलोपुरुष तेमोक्षसुखनेसाधे ॥ ५ ॥ एकआत्मज्ञानयोगना ज्ञानमां बीजोप्रतिबंधनथी; अने जेकर्मभीमोक्षमांजतां वारसागे तेशुभकर्मपणनथी ॥ ६ ॥

नह्यप्रमत्तसाधूनां क्रियाप्यावश्यकादिका ॥ नियता ध्यानशु
धत्वाच्चदन्यैरप्यदः स्मृतं ॥ ७ ॥ यस्त्वात्मरतिरेव स्यादात्मत
तश्च मानवः ॥ आत्मन्येव च संतुष्टस्तस्य कार्यं न विद्यते ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ अप्रमत्तसाधुने आवश्यकप्रमुखजेक्रिया तेनोपण करवानेविषे प्रतिबंधन थी. केमकेतेनेध्यानरूपशुद्धिढे; माटे ॥ ७ ॥ वस्त्रिअन्यदर्शनमां पण श्रीकृष्णकहेढे के, हे अर्जुन ! जेआत्मसुखमांतुसढे, तेनेआत्मानेविषेज रतिढे, अनेसंतोषढे. जेआत्म सुखमां संतुष्टढे, एह्वोजेजीव तेहनेकांश्यणकर्त्तव्यनथी ॥ ८ ॥

नैव तस्य कृतेनार्थो नाकृते नेह कश्च नान चास्य सर्वभूतेषु कश्चि
दर्थव्यपाश्रयः ॥ ९ ॥ अवकाशो निषिद्धोस्मिन्न रत्यानंदयोर
पि ॥ ध्यानावष्टंभतः कास्तु तत्क्रियाणां विकल्पनं ॥ १० ॥

अर्थ ॥ तेप्राणीनेकार्यकरवे अर्थनथी; तेमजनकरवाथी खोटपणनथी; तेहनेसर्व भूतनेविषेकांश्यप्रयोजननथी ॥ ९ ॥ एतेकाणे अरतिनो अनेआनंदनो अवकाशनथी केमके, ध्याननीस्थिरताथी तेक्रियानोविकल्पपण केमहोय ? ॥ १० ॥

देहनिर्वाहमात्रार्था यापि जिह्वाटनादिका॥क्रिया सा ज्ञानिनोऽसं-
गान्नैव ध्यानविघातनी ॥ ११ ॥ रत्नशिखाहगन्या हितन्नियोज-
नदृग् यथा ॥ फलजेदात्तथाचारक्रियाप्यस्य विजिघ्रते ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ देहनिर्वाहरूपे मुनिने गोचरीप्रमुखजे क्रियातेक्रिया ज्ञानिनाअसंगानुष्ठा-
नथी ध्यानमांविघ्नकरेनही ॥ ११ ॥ रत्नमाणिक्यपरीक्षाना ग्रंथजुदा अनेनजरपरीक्षा-
पणजुदी. ग्रंथजणीने जेमनजरपरीक्षामांफल जेदथीप्रवर्तते, तेमआचारक्रियापण फे-
लजेदेकरी जिन्नजिन्नते, एटले जेदवंतीते ॥ १२ ॥

ध्यानार्था हि क्रिया सेयं प्रत्याहृत्य निजं मनः ॥ प्रारब्धा जन्मसं-
कल्पादात्मज्ञानाय कल्पते ॥ १३ ॥ स्थिरज्यूतमपि स्वांतं रजसा
चलतां व्रजेत् ॥ प्रत्याहृत्य निगृह्णाति ज्ञानी यदिदमुच्यते ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जोपोतानामनने पाहुंवालीने जन्मसंकल्पथीमांडीने आत्मज्ञानजणी क
ह्मिये तोतेक्रियाध्यानरूपते ॥ १३ ॥ स्थिरथयेहुंजेमन तेपणरजोगुणेकरी चपलताने-
पामे. तेहनेपाहुंवाली तेनोनिग्रहकरे तेनेज्ञानीकेह्वो ॥ १४ ॥

शनैः शनैरुपरमेदबुद्ध्या धृतिगृहीतया ॥ आत्मसंस्थं मनः कृत्वा
न किंचिदपि चिंतयेत् ॥ १५ ॥ यतो यतो निःसरति मनश्चंचलम
स्थिरं ॥ ततस्ततो नियम्यैतदात्मन्येव वशं नयेत् ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हे अर्जुन ! मननेधीरेधीरेधीरजवनेअनेबुद्धिवडे स्थिरकरवुं. पढीतेमनजेवारें
आत्मानास्वरूपनेविषेजाय, तेवारे कांश्चीजुं चिंतनकरवानी जरूनथी ॥ १५ ॥ मनचंचलने-
अस्थिरते; तेनेज्यांज्यां जायत्यांत्यांथीपाहुंवालीने आत्मानीसाथें वशकरीराखवुं ॥ १६ ॥

अतएवादृढस्वांतः कुर्यान्नास्त्रादिना क्रियां ॥ सकलां विषयप्र-
त्याहरणाय महामतिः ॥ १७ ॥ श्रुत्वा पैशाचिकीं वार्त्तां कुलव-
ध्वाश्च रक्षणां ॥ नित्यसंयमयोगेषु व्यापृतात्मा जवेद्यतिः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ एमपरदर्शनमांपण कहुंते. माटेज्यांसुधी मनस्थिरनहोय, त्यांसुधी शास्त्रो-
क्तक्रिया जेटलीकरिये, तेटलीसर्वसफलनथाय. जेवारेंविषयत्याग थाय, तेवारेंजसफ
लथाय. माटेजेप्राणीमननेविषयथीवाखवामां उजमाखरहे, तेमहामति वालाजाणवा
॥ १७ ॥ जेमएकशेठनोपुत्र देशांतरगयो. तेनाघरनीसामेना एकवृद्धाउपर एकभूतरेहे
तो हतो, तेठलपामि पुत्रनुरूपधारणकरी तेनिघरनी बायनीसाथेंलायुपड्यो. एम

करतांतेशेनोदीकरो पोतानेघरेंआव्यो तेवारेंघरमां लडाइचालवालागी. पढीराजदर
बारें इनसाफनेवास्तेगया तिहांथी चूतनेघरमांथी काढवानुंउखुं. पणतेचूतनिकड्यो
नही, नेकेहेवालाग्योकेहुं जवानोनथी; हुंपषपुत्रहुं; एवातसांजलीवहुने लाजलागी. ठेले-
शेठेचूतने बैरीसाथें गुरूकरवानुंकामजलाव्युं, अनेवहुने घरनोधंधोचलाव्यो. परीतें-
अनाचारटाड्यो, अनेवहुनेराखी. तेमसुनियेंपण संयमनायोगें आत्मानेराखवो ॥ १७ ॥

या निश्चयैकलीनानां क्रिया नातिप्रयोजना ॥ व्यवहारदशास्था
नां ता एवातिगुणावहाः ॥ १८ ॥ कर्मणोपि हि शुद्धस्य श्रद्धामेधा
दियोगतः ॥ अद्वतं मुक्तिहेतुत्वं ज्ञानयोगानतिक्रमात् ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ जेनुंमननिश्चयमां लीनडे, तेनेक्रियानुं प्रयोजननथी. व्यवहारदशावाला
ने क्रियाते अतिगुणकारीडे. ॥ १८ ॥ शुजकर्मथीअने श्रद्धाबुद्धिनायोगथी अखंरुपणे
जेज्ञानयोगने उलंघेनहीतो, तेहनेमुक्तिनोहेतु प्रगटथाय ॥ १९ ॥

अज्यासे सत्क्रियापेक्षा योगिनां चित्तशुद्धये ॥ ज्ञानपाके शमस्यै
व यत्परैरप्यदः स्मृतं ॥ २० ॥ आरुरुक्षुर्मुनेर्योगं कर्मकारणमु
च्यते ॥ योगारूढस्य तस्यैव शमः कारणमुच्यते ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ जेरुहीक्रियानीअपेक्षायें अज्यासकरेडे, ते योगीश्वरने चित्तशुद्धिनेअर्थें
ज्ञानपरिपक्करवाने उपशमकहुंडे. एमअन्यदर्शनीडं पणकहेडे ॥ २० ॥ हे अर्जुन !
योगपामवानेइहताजेयोगीडे, तेहनेकर्मतो एककारणडे. जेवारेंसर्व संकटपशमिजाय,
तेवारेंतेनेज्ञानयोगी कहियें. तेमावेज्ञानारूढने समतातेजकारणडे ॥ २१ ॥

यदा हि नैंदियार्थेषु न कर्मस्वनुषज्यते ॥ सर्वसंकटपसंन्यासी
योगारूढस्तदोच्यते ॥ २२ ॥ ज्ञानं क्रियाविहीनं न क्रिया वा
ज्ञानवर्जिता ॥ गुणप्रधानभावेन दशाज्ञेदः क्लेनयोः ॥ २३ ॥

अर्थ ॥ जेवारेंविषयथीविरमें, कर्मनेविषे संलग्ननथाय, जेवारेंसर्व संकटपशमीजा
य तेवारेंतेहने योगारूढकहियें ॥ २२ ॥ क्रियाविना ज्ञाननथी, अनेज्ञानविना क्रिया-
नथी. एवेमांक्रियातेगौणडे, अनेज्ञानतेमुख्यडे. एवोएवेनो दिशीजेदकह्योडे ॥ २३ ॥

ज्ञानिनां कर्मयोगेन चित्तशुद्धिमुपेयुषां ॥ निरवद्यप्रवृत्तीनां
ज्ञानयोगौचित्ती ततः ॥ २४ ॥ अतएव हि सुश्रद्धा चरणस्पर्श
नोत्तरं ॥ डःपालश्रमणाचारग्रहणं विहितं जिनैः ॥ २५ ॥

अर्थ ॥ कर्मयोगेंकरीने मनशुद्धिपामेला अने निर्दोषविहारी एहवाजेज्ञानी तेहने ज्ञानयोग मुख्यपणेसेववो उचितते. एवोवीतरागनोमतते ॥ १५ ॥ एमाटेरुडीभ्रष्टा येदेशविरतिरूप चारित्रनो स्पर्शकीधापती दुःखेपाबिश्कियें, एवामुनिनोआचार जेस वैविरतिपणुंते, तेलेवो. एटलेप्रजुयें पठीसंयमलेवुंकळुंते ॥ १६ ॥

एकोद्देशेन संवृत्तं कर्म यत्पूर्वजूमिकं ॥ दोषोद्भेदकरं तत्स्याद् ज्ञानयोगप्रवृद्धये ॥ १७ ॥ अज्ञानिनां तु यत्कर्म न ततश्चित्तशोधनं ॥ योगादेरतथाज्ञावान् म्लेच्छादिकृतकर्मवत् ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ कोइएकदेशाश्रिने पूर्वजूमिते पूर्वजवरूपसंवृत्तपणे उद्देशीने एटलेदेश-यकी जेपेहेलांवृत्तआदखां एहवीजेक्रिया तेपणदुःखने टालनारीते. वल्लीज्ञानयोगनी वृद्धिकर्त्ताथायते ॥ १७ ॥ अनेअज्ञाननीजेक्रियातेचित्तशुद्धि करवानेअर्थे नहीथाय. के-मकेतेहनेज्ञानयोगनो अज्ञावते, माटे म्लेच्छनाकरेंला कार्यसरखीतेजाणवी ॥ १८ ॥

न च तत्कर्मयोगेपि फलं संकल्पवर्जनात् ॥ संन्यासो ब्रह्मबोधाद्वा सावद्यत्वात्स्वरूपतः ॥ १९ ॥ नो चेदित्थं जवेबुद्धिर्गोहिंसादेरपि स्फुटा ॥ २० ॥ इयेनाद्वा वेदविहिता द्विशेषानुपलक्षणात् ॥ २० ॥

अर्थ ॥ तोतेवाकर्मयोगेपण फलनथी. फलतोसंकल्प बर्जे तेवारेंजथायते. आत्मज्ञानविना त्यागपणनथी, अनेएनुस्वरूप सावद्यते. माटेब्रह्मजेज्ञान तेनावोधयकी फल-प्रगटे ॥ १९ ॥ जोकदापिएमबुद्धिनहोय, तेवारेंतो गोहिंसादिक थकीम्लेच्छादिकनेपण प्रगटशुद्धिहोय, तथासिंचाणानावधथीवेदमां पशुयागकहा, तेथकीहिंसकर्मनायोगें वेदीथाना अनेम्लेच्छना एकसरखांजलक्षणते; कांइविशेषनथी ॥ २० ॥

सावद्यकर्म नो तस्मादादेयं बुद्धिविह्वलात् ॥ कर्मोदयागते तस्मिन्नसंकल्पादबंधनं ॥ २१ ॥ कर्माप्याचारतोज्ञातुं मुक्तिं प्राप्नोति न हीयते ॥ तत्र संकल्पजो बंधो गीयते यत्परैरपि ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ एटलामाटे बुद्धिनाविपर्यासपणाथी सावद्यकर्मआदरुंनही, अनेजोदैवयोगें तेवांकर्मकरवानुं उदय आव्युं, तेवारेंतेकर्मकरवानो जोसंकल्पनथी, तोतेकर्मनुं बंधन-पणनथी ॥ २१ ॥ सांसारिकक्रियानोजो आचारते,तोपणज्ञानीने मुक्तिप्राप्ती हाणनथी. केमकेसंकल्पथी बंधनते, एवुंअन्यदर्शनवालांनुपणकेहेवुंते, तेजुओआगलकहेते ॥ २२ ॥

कर्मण्यकर्म यः पश्येदकर्मणि च कर्म यः ॥ स बुद्धिमान्मनुष्ये
 पु स युक्तः कृतकर्मकृत् ॥ ३३ ॥ कर्मण्यकर्म वा कर्म कर्मण्य
 स्मिन्नृजे ऽपि ॥ नो ज्ञे वा जगवैत्रियादकर्मण्यपि नो मते ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ जेकर्मनेविसर्जे, अकर्मपणुं देखे, अनेकर्मनथी करतो, अनेजाणेजे जेहुंकरं
 हुं, तेनेमाणसमां बुद्धिवंतकहियें. तेकरवापणानाकर्मने अकरवापणुं देखे. ते पोतेपोता
 नेस्वरूपें. एमघणीजंगजाल प्रगटेजे ॥ ३३ ॥ निःकर्ममार्गनेविषे नहीमान्युं, तेअक
 रगुंथयुं; अने अकरवापणेजेकरेजे, तेनावेजांगाजे. एमकरवामांविचित्र जांगाजे ॥ ३४ ॥

कर्म नैःकर्मवैषम्यमुदासीनो विज्ञावयन् ॥ ज्ञानी न लिप्यते जोगैः
 पद्मपत्रमिवांजसा ॥ ३५ ॥ पापाकरणमात्राद्दि न मौनं विचिकि
 त्तया ॥ अनन्यपरमात्मा स्यात् ज्ञानयोगी जवेन्मुनिः ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ उदासीजाववालो विचित्रपणेंकर्मनुं विषमपणुंचितवे. जेमकमलपत्रजलमांले.
 पातुंनथी, तेमज्ञानीपुरुष जोगमांलेपातोनथी ॥ ३५ ॥ पापनकरवाथी कांश्मुनिपणुंआव-
 तुंनथी, संशयरद्वितपणे पोतेजज्ञानयोगमय परमात्माथाय तेनेमुनिकहियें ॥ ३६ ॥

विषयेषु न रागी वा द्वेषी वा मौनमश्नुते ॥ समं रूपं विदंस्तेषु
 ज्ञानयोगी न लिप्यते ॥ ३७ ॥ सतत्त्वचितया यस्यात्रिसमन्वा
 गता इमे ॥ आत्मवान् ज्ञानवान्वेद धर्मब्रह्ममयो हि सः ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ विषयनेविषे जेनेरागनथी, तेमद्वेषपणनथी तेनेमुनिकहियें. मध्यस्थपणे
 रूपादिकनेजाणतो, जेज्ञानी योगीतेने छेपलागतोनथी ॥ ३७ ॥ जेणेतत्त्वनीओलखा
 णवडे समताधारणकीधी, तेनेज आत्मानीओलखाणथइ, अनेतेजज्ञानी तथातेजधर्म
 मय तथाब्रह्ममयकेहेवाय ॥ ३८ ॥

वैषम्यबीजमज्ञानं निघ्नंति ज्ञानयोगिनः ॥ विषयांस्ते परिज्ञाय
 लोकं जानंति तत्त्वतः ॥ ३९ ॥ इतश्चापूर्वविज्ञाना त्रिदानंदविनोद
 तः ॥ ज्योतिष्मंतो जवंत्येते ज्ञाननिर्धूतकल्मषाः ॥ ४० ॥

अर्थ ॥ संसारनुंविषमबीज जेअज्ञानजे, तेबीजनेज्ञानयोगीवालीनांखेजे; तथाविष-
 यादिकनेओलखीने तत्त्वथीलोकनांस्वरूपनेजाणेजे ॥ ३९ ॥ तेअपूर्वअनुजवथी अनेज्ञा-
 ननाश्चानंदमयविनोदथी महाज्योतिर्वंतथायअनेतेनांपापज्ञानेकरीबलीजाय ॥ ४० ॥

तेजोलेश्याविवृद्धिर्या पर्यायकर्मवृद्धितः ॥ जाषिता जगवत्या
दौ सेढंभूतस्य जायते ॥४१॥ विषमेपि समेक्षीयः स ज्ञानी स
पंक्तिः ॥ जीवन्मुक्तः स्थिरं ब्रह्म तथाचोक्तं परैरपि ॥ ४२ ॥

अर्थ ॥ दीक्षापर्यायनीवृद्धिश्च ज्ञानसुखनीवृद्धिश्चायत्ते, एमजगवतीआदि सूत्रोमां
कष्टुंते. तेवाप्राणीनेप्रगटथाय ॥ ४१ ॥ विषमनेविषेजे समजावेंजुए, तेवाज्ञानीनेपंक्ति
कहियें. वली जीवन्मुक्त अनेस्थिर तथाब्रह्मपणतेनेजकहियें ॥ ४२ ॥

विद्याविनयसंपन्ने ब्राह्मणे गवि हस्तिनि ॥ शुनि चैव श्वपाके च
पंक्तिः समदर्शिनः ॥ ४३ ॥ इहैव तैर्जितः सर्गो येषां साम्ये
स्थितं मनः॥निर्दोषं हि समं ब्रह्म तस्माद् ब्रह्मणि ते स्थिताः ॥४४॥

अर्थ ॥ तेमजपरदर्शनियेंपणकष्टुंतेके, हे अर्जुन ! विद्याविनयसहित ब्राह्मण,
गाय, हाथी, कुतरं, चंडाल, एसर्वने समदृष्टियेंजुएते तेनेपंक्तिकहियें ॥ ४३ ॥ एहवा
जीवेंइहांबिठेथकेज जगत्सृष्टीनेजीतीलइने तेनुंमनसमतापाम्युं. तेनिर्दोषिपणेंसम्यक्
जेआत्मस्वरूप तेनिर्दोषते. तेनेपाम्योतेब्रह्मज्ञानेरह्यो एमजाणुं ॥ ४४ ॥

न प्रहृष्येत्प्रियं प्राप्य नोद्विजेत्प्राप्य चाप्रियं ॥ स्थिरबुद्धि
संमूढो ब्रह्मविद्ब्रह्मणि स्थितः ॥ ४५ ॥ अर्वाग् दशायां दोषाय
वैषम्ये साम्यदर्शनं ॥ निरपेक्ष मुनिनां तु रागद्वेषक्षयाय तत् ॥ ४६ ॥

अर्थ ॥ जेरुढंमलेहर्षनकरे, अनेजुहुंप्राप्तथये शोकनधरे, तेस्थिरबुद्धिवालो चतुर-
प्राणी ब्रह्मनोजाणते ब्रह्मज्ञानेरह्योते एमजाणुं ॥ ४५ ॥ हेउलीदशावालाने तोजेवि-
षमनेविषें समपणेंजोहुं तेदोषतुंकारणते; अनेजेनिरपेक्षीमुनि तेनेतोविषमने समपणें-
जोहुं तेरागद्वेषनोक्षय करनारथायते ॥ ४६ ॥

रागद्वेषक्षयादेति ज्ञानी विषयशून्यतां ॥ छिद्यते जिद्यते वाऽयं
द्वन्द्वते वा न जातुचित् ॥४७॥ अनुस्मरतिनातीतं नैव कांक्षत्य
नागतं ॥ शीतोष्णसुखदुःखेषु समो मानापमानयोः ॥ ४८ ॥

अर्थ ॥ रागद्वेषनाक्षयशी ज्ञानीमुनि विषयनीशून्यतापणाने पामेते. तेनेकोइहेदी
शकेनही, कोइजेदीशकेनही, कोइहणीशकेनही, केमके तेपोतानो आत्माआत्मस्वरूपें
मानेते ॥४७॥ केमकेतेज्ञानीपुरुष गइवस्तुनेसंजारेनही, अनेअनागतवस्तुनेइहेनही, शी
तअने उष्णतथासुख अनेदुःख वलीमानअनेअपमान एसर्वने समपणेंमानेते ॥ ४८ ॥

जितेंद्रियो जितक्रोधो मानमायानुपद्रुतः ॥ लोचसंस्पर्शरहितो
वेदखेदविवर्जितः ॥ ४९ ॥ संनिरुध्यात्मनात्मानं स्थितः स्वकृ
तकर्मजित् ॥ हठप्रयत्नोपरतः सहजाचारसेवनात् ॥ ५० ॥

अर्थ ॥ जेक्रोधरहित, तथा मानमायानाउपद्रवें रहित, अने लोचनास्पर्शरहित, वेदो
दयरहित, खेदरहितहोय तेनेजितेंद्रियकहियें ॥ ४९ ॥ तेआत्माएकरी आत्मानेरोधी-
रह्यो, पोतानाकस्या कर्मनेजेदतो कदाग्रहणीविरम्यो, स्वाभाविकआचारने सेवतो ॥ ५० ॥

लोकसंज्ञाविनिर्मुक्तो गिह्याद्याः ॥ उल्लसत्कर्मक
स्थानः परेण परमाश्रितः ॥ ५१ ॥ श्रद्धावानाज्ञया युक्तः श
स्त्रातीतो ह्यशस्त्रवान् ॥ गतो दृष्टेषु निर्वेदमनिन्दुतपराक्रमः ॥ ५२ ॥

अर्थ ॥ लोकसंज्ञाशी मुकाणो, मिथ्यात्वआचारनोटाखनार, योगस्थानकें उल्लसि
तथयोळे, एवो जेउत्कृष्टजावें आत्मानोआश्रितथयोळे ॥ ५१ ॥ तथाश्रद्धावंत, आज्ञायुक्त
अने माताअध्यवसायरूपजे शस्त्र तेथीवेगलोरहेलो, अनेबाह्यशस्त्रधीरहित, देखा
इतापदार्थनेविषे वैराग्यवान्, बली बलवीर्यनेअणगोपबनार ॥ ५२ ॥

निक्षिप्तदंभो ध्यानाग्निदग्धपापैर्धनव्रजः ॥ प्रतिस्रोतोनुगत्वेन
लोकोत्तरचरित्रजृत् ॥ ५३ ॥ लब्धान् कामान्बहिष्कुर्वन् न कुर्वन्
बहु रूपतां ॥ स्फारीकुर्वन् परं चक्षु रपरं च निमीलयन् ॥ ५४ ॥

अर्थ ॥ अने व्रणंदरहित, जेणे ध्यानरूपअग्निएकरी पापरूपकाटनासमूहने बा
ह्योळे, जे सामेंप्रवाहे चालवेकरीने लोकोत्तरचारित्रनो धरनार ॥ ५३ ॥ तथा विषय
सुखपामीने तेसुखदूरकरनार तथामायाकपट अनेक्रोधादिकने अणकरतोथको तेज्ञान-
चक्षुने विकसरकरतो अज्ञानरूप चक्षुने बंधकरतोथको ॥ ५४ ॥

पश्यन्तर्गतान् जावान् पूर्णजावमुपागतः ॥ जुंजानो ध्यात्मसा
म्राज्यमवशिष्टं न पश्यति ॥ ५५ ॥ श्रेष्ठो हि ज्ञानयोगोयमाध्यात्म
न्येव यज्जगौ ॥ बंधप्रमोदं जगवान् लोकसारे सुनिश्चितं ॥ ५६ ॥

अर्थ ॥ बलीजेअध्यात्मजावने देखतोथको पूर्णजावने पामेलो, अध्यात्मनी ठकुराज्ञे
जोगवतोथको अन्यपदार्थने नथीजोतो ॥ ५५ ॥ एउपरकह्यो तेउत्कृष्टज्ञानयोगळे, एअध्या-
त्मग्रंथनेविषे बंध मोक्षपण जगवंतेनिश्चये आचारांगनालोकसार अध्ययने कह्योळे ॥ ५६ ॥

ઉપયોગૈકસારત્વાદાશ્વસંમોહબોધનઃ ॥ મોક્ષાપ્તે યુજ્યતેચૈવ
તથાચોક્તં પરૈરપિ ॥૫૭॥ તપસ્વિચ્યોધિકો યોગી જ્ઞાનિચ્યોપ્ય
ધિકો મતઃ ॥ કર્મિચ્યશ્વાધિકો યોગી તસ્માદ્યોગી જવાર્જુન ॥૫૮॥

અર્થ ॥ મોક્ષપ્રાપ્તિનેવિષે ઉપરકહેલોજ્ઞાનયોગ ઘટેહે, કેમકે શીઘ્રપણે જ્ઞાનજા
ગૃત ઇહવોઉપયોગજમાત્ર એકસારહે; અનેઅન્યદર્શનીયપણ એમજકહ્યુંહે ॥ ૫૭ ॥ તપ-
સીથી યોગીઅધિકહે; જ્ઞાનીથી અને રાજાથીપણ યોગીનેમોટોકહ્યોહે; તેમાટેશ્રીકૃષ્ણે
અર્જુનનેકહ્યુંહેકે, હે અર્જુન ! તુમેપણયોગીયાઓ ! ॥ ૫૭ ॥

સમાપત્તિરિહ્યક્તમાત્મનઃ પરમાત્મનિ ॥ અન્નેદોપાસનારૂપ
સ્તતઃ શ્રેષ્ઠતરોહ્યયં ॥ ૫૯ ॥ ઉપાસના જાગવતી સર્વેચ્યોપિ ગ
રીયસી ॥ મહાપાપક્ષયકરી તથા ચોક્તં પરૈરપિ ॥ ૬૦ ॥

અર્થ ॥ માટેહ્યાં આત્માનીસમાપ્તિપ્રગટેહે. આત્મા તથા પરમાત્મા એ બેઠનેવિષે
અન્નેદપણે સેવનરૂપજેયોગ તેઘણોજશ્રેષ્ઠહે ॥ ૫૯ ॥ માટેસર્વથીમોટી અનેમોટાપાપને-
ટાલેણવીપ્રજુનીસેવાહે. અનેપરદર્શનીયેપણ એવુંજકહ્યુંહે ॥ ૬૦ ॥

યોગિનાપિ સર્વેષાં સજ્જતેનાંતરાત્મના ॥ શ્રદ્ધાવાન્ પ્રજતે યો
માં સ મે યુક્તતમોમતઃ ॥૬૧॥ ઉપાસ્તે જ્ઞાનવાન્ દેવં યો નિરંજ
નમવ્યયં ॥ સ તુ તન્મયતાં યાતિ ધ્યાનનિર્ઘૂતકત્મયઃ ॥ ૬૨ ॥

અર્થ ॥ ॥ સર્વયોગીમાંપણ અંતરઆત્માયે જલ્લોપવો શ્રદ્ધાવંતપ્રાણી તોતેહનેકહિ
યેં. જેમુજનેસેવે, તેમુજસરલોપુરુષોત્તમથાય, એમશ્રીકૃષ્ણઅર્જુનનેકહેહે ॥૬૧॥ જ્ઞાનવંત,
નિરંજન અને અવિનાશીદેવજાણીને, જેપુરુષમનેસેવેહે, તેતન્મયિપણેથાયહે, અને જેણે-
મહારાધ્યાનથી પાપબાહીનાહ્યાહે, હે ! અર્જુન ! તેપુરુષમહારાપૈંથાયહે ॥ ૬૨ ॥

વિશેષમપ્યજાનાનો યઃ કુગ્રહવિવર્જિતઃ ॥ સર્વજ્ઞં સેવતે સોપિ
સામાન્યં યોગમાસ્થિતઃ ॥ ૬૩ ॥ સર્વજ્ઞો મુખ્ય એકસ્તત્ પ્રતિપ
તિશ્ચ યાવતા ॥ સર્વેપિ તે તમાપન્ના મુખ્યં સામાન્યતો બુધાઃ ॥ ૬૪ ॥

અર્થ ॥ જેવિશેષનેઅણજાણતોહે, તોપણજે કદાપ્રદેરદિતહે અનેજેસર્વજ્ઞનેસેવેહે,
તેપણ સામાન્યયોગે આશ્રિતહે ॥ ૬૩ ॥ સર્વપ્રમાણમાં એકસર્વજ્ઞતોમુખ્યહે; તેહનીસે-
વાના કરનારજેટલાહે, તેસર્વેતેદિજ સર્વજ્ઞનાજાવનેપામે, પણસર્વજ્ઞનુંમુખ્યપણું પંક્તિતો
સામાન્યચક્રીકહેહે ॥ ૬૪ ॥

न ज्ञायते विशेषस्तु सर्वथा सर्वदर्शिजिः ॥ अतो न ते तमापन्ना
विशेष्य जुवि केचन ॥ ६५ ॥ सर्वज्ञप्रतिपत्यंशा तुल्यता सर्व
योगिनां ॥ दूरासन्नादिजेदस्तु तद्भृत्यत्वं निहंति न ॥ ६६ ॥

अर्थ ॥ तेसर्वथा सर्वज्ञ सर्वदर्शीतिवडेपण विशेषतो जाणतोनथी, तेथीतिकोइ विशेष-
षजूमीकाने पाम्यानथी; एटले पृथ्वीमांकोइ विशेषजाणपणे सर्वज्ञपणुंपाम्यानथी ॥ ६५ ॥
सर्वज्ञपणानाजेप्रत्येक अंशठे तेसर्वयोगीनेसरिखाठे; माटेडुकका अनेवेगलापणाना
जेदथी तेहनुंसेवकपणुं कांइहणातुंनथी ॥ ६६ ॥

माध्यस्थमवलंब्यैव देवतातिशयस्य हि ॥ सेवा सर्वैर्बुधैरिष्टा का
लातीतोपि यज्जगौ ॥ ६७ ॥ अन्येषामप्ययं मार्गो मुक्ताविद्या
दिवादिनां ॥ अग्निधानादिजेदेन तत्त्वरीत्या व्यवस्थितः ॥ ६८ ॥

अर्थ ॥ माध्यस्थपणुं अवलंबीने एटलेदेवताना अतिशयतुं माध्यस्थपणुं धारीने
सर्वपंडितेंसेवामानीठे. कालथी अतीतठे. तोपणएमकहेठे ॥ ६७ ॥ बीजापणमुक्तवा-
दीनां अनेअविद्यादिकवादी जेपरदर्शनीतेनेपण आमार्गठे. एटले पूर्वेकह्योतेमार्गठे. जो
पण नामादिकजेदेकरी कदापिजूदाठे, तोपणतत्त्वरीतें जोतांएकजव्यवस्थाठे. ॥ ६८ ॥

मुक्तोबुद्धोर्हश्चापि यत्र ऐश्वर्येण समन्वितः ॥ तदीश्वरः स एव स्या
त् संज्ञाजेदोत्र केवलं ॥ ६९ ॥ अनादिशुद्धश्रुत्यादि योजेदो
यस्य कल्प्यते ॥ तत्तत्तंत्रानुसारेण मन्ये सोपि निरर्थकः ॥ ७० ॥

अर्थ ॥ तेव्यवस्थाकहीदेखाठेठे. कोइदर्शनी मुक्तकहेठे; कोइशुद्धकहेठे; कोइक
अर्हत्कहेठे; कोइकपश्वर्ययुक्तएटलेईश्वरकहेठे; एसर्वसर्वज्ञानीसंज्ञानाजेदठे. बीजुकांइ
नथी ॥ ६९ ॥ तेमजवली अनादिशुद्धईश्वरठे; श्रुत्यादिकजेदजे परदर्शनीओकटपेठे,
तेजेदसिद्धांतने अनुसारेविचारीयें तोमानवा पण निरर्थकठे. इतिजावः ॥ ७० ॥

विशेषस्थापरिज्ञानाद् युक्तीनां जातिवादिनः ॥ प्रायोविरोधत
श्चैव फलाजेदाच्च जावतः ॥ ७१ ॥ अविद्या क्लेशकर्मादि यतश्च
जवकारणं ॥ ततः प्रधानमेवैत त्संज्ञाजेदमुपागतं ॥ ७२ ॥

अर्थ ॥ केमकेजे विशेषनेनहिजाण्वाथी उक्तियुक्तिनाजातिवचनथी अने प्रायेंवि
रोधथकी जावथीफलनोअजेदठे, पहेतुमाटे ॥ ७१ ॥ जे अविद्या, क्लेश, अने कर्मश्रुत्यादिकजे
संसारनाकारणपगटे, तेकेटलाएक दर्शनीओजूदाजुदाकहेठे. एटलेकोइअविद्या, कोइ
क्लेश, कोइकर्म, एमसंज्ञायें करीजेदकहेठे. पणएत्रणेप्रधानपणे एकजठे ॥ ७२ ॥

यस्यापि यो परोज्जेद श्वित्रोपाधिस्तथा तथा ॥ गीयतेऽतीतहेतु
न्यो धीमतां सोप्यपार्थकः ॥ ७३ ॥ ततः स्थानप्रयासोयं यत्त
ज्ञेदनिरूपणं ॥ सामान्यमनुमानस्य यतश्च विषयोगतः ॥ ७४ ॥

अर्थ ॥ एअविद्यादिकत्रणनावली बीजाज्जेद कल्पनायेंअनेकथायडे. तेथीअनेकप्र
कारनी उपाधिनीपजे. तेमतेमजाणियेंजेहेतुनोअज्ञावथायडे, पणतेउपाधिज्जेद पंडित-
नेनिरर्थकडे; एसजाणुं ॥ ७३ ॥ तेथीआस्थाननोजेप्रयास तेजेदनुंनिरूपणकरवाने
अनुमाननोविषय तेसामान्यजाणवो. केमकेज्याअनुमान प्रमाणकरियें, त्यांसामान्यपणे
उपयोगीहोयतेवारें अनुमानविषयनो अज्ञावथाय ॥ ७४ ॥

संक्षिप्तरुचिजिज्ञासो विशेषान्न बलं बलं ॥ चारिसंजीविनीचा
रङ्गत्वादत्रोपयुज्यते ॥ ७५ ॥ जिज्ञासापि सतां न्याय्या यत्प
रेपि वदंत्यदः ॥ जिज्ञासुरपि योगस्य शब्दब्रह्मातिवर्तते ॥ ७६ ॥

अर्थ ॥ जेम संजीवनीनामाचारोजे घासबुटीतेने ओलखनारी एकमोटीखीयें ते
बुटीनेयोगे बीजीनानीखीनाजर्तारने पशुअवस्थामांथी पुरुषबनाव्यो, तेम संक्षेपरुचि
वाखो विशेषबलवान्केवारेंकेहेवाय ? जेवारेंतेनीप्रीति साचेसाचीहोय तेवारेंकेहेवाय.
पणसाचीप्रीतिविनातुं विशेषबलतेबलमानगणाय ॥ ७५ ॥ माटे एत्रणजेकामादियोग-
तेनेविषे सत्पुरुषेंजाणपणुंराखुं उचितडे. परदर्शनीनुं केहेतुंपणपवुंजडे. हे अर्जुन !
जेपुरुषज्ञानयोगनेजाणवाइडे, तेपुरुषपरमात्मानि दिशानेपामे ॥ ७६ ॥

आर्तो जिज्ञासुरर्थार्थी ज्ञानी चेति चतुर्विधाः ॥ उपासकास्त्रयस्त
त्र धन्या वस्तुविशेषतः ॥ ७७ ॥ ज्ञानी तु शांतविद्वेपो नित्यज
क्तिर्विशिष्यते ॥ अत्यासन्नो ह्यसौ जर्तुरंतरात्मा सदाशयः ॥ ७८ ॥

अर्थ ॥ एकदुःखी, बीजोजाणवानी इहावाखो, श्रीजोधननोअर्थी, अने चोथोज्ञानी
एचारप्रकारना हे अर्जुन ! मारासेवकोडे. पणतेमध्ये एकधनार्थीविना जे बीजात्रण
जातना सेवकतेवस्तुतत्त्वनाजाणडे. माटेधन्यडे; वखाणवायोग्यडे ॥ ७७ ॥ एत्रणने
धन्यकह्यातेमां पण जेनोविद्वेपशम्योडे, अने नित्यजक्तिवंत एहवोज्ञानीपुरुषजे चोथो,
तेमोटोजाणवो. तेज्ञानीअमारीपासे अत्यंतनजीकरहेडे; माटेअश्रुडे. केमकेअंतरात्मायें-
वर्तते, अनेतेनाआशयनिर्मलडे. तेमाटे ॥ ७८ ॥

कर्मयोगविशुद्धस्तद् ज्ञाने युंजीत मानसां ॥ अज्ञश्च श्रद्धानश्च
संशयानो विनश्यति ॥ ७९ ॥ निर्जयः स्थिरनासाग्रदत्तदृष्टिर्व्रते
स्थितः ॥ सुखासनः प्रसन्नास्यो दिशश्चानवलोकयन् ॥ ८० ॥

अर्थ ॥ हे अर्जुन ! कर्मयोगें विशुद्धको तेप्राणी ज्ञानमांपोतानुं मनजोमेढे. अ-
ने हे अर्जुन ! एकमूर्ख, बीजो अरुद्धरहित, अनेत्रीजो संशयचरेलोमाणसं एत्रणैवि-
नाशपामेढे ॥७९॥ निर्जय, नाशिकानाअप्रजागनेविषे दृष्टिराखीने स्थिररहेनार, तथा
निरंतर व्रतमांरहेनार, एहवोसुखआसनेबेढो, बलीप्रसन्नमुखढे जेहनुं, अने एकदृष्टिरा-
खनार आहुंअवलुंनहीजोनार ॥ ८० ॥

देहमध्यशिरोग्रीव मवक्रं धारयन्बुधः ॥ दंतैरसंस्पृशन् दंतान्
सुश्लिष्टाधरपद्मवः ॥ ८१ ॥ आर्त्तरींक्षे परित्यज्य धर्मे शुक्ले च
दत्तधीः ॥ अप्रमत्तो रतो ध्याने ज्ञानयोगी भवेन्मुनिः ॥ ८२ ॥

अर्थ ॥ केरु, मस्तक, अने कोटतेने पांसराधरतो, एटढे शरीरनी चपलाश्वांकाश्च
हित एहवोनाहो; दांतिकरीदांतने अणफरसतो एटढे स्पर्शकरतोनथी अने जेनाहोठ
पद्मवबेळुडीरीतेंमखेलाहोय ॥ ८१ ॥ तथा आर्त्तरींक्ष्यानढांडीने धर्मशुक्लध्यानमांनु
द्धिदीधीढे अनेजावेंअप्रमत्तपणें ध्यानमांरतथको एवोजेमुनि तेनेज्ञानयोगीकेहेवो ॥८२॥

कर्मयोगं समन्यस्य ज्ञानयोगसमाहितः ॥

ध्यानयोगं समारुह्य मुक्तियोगं प्रपद्यते ॥ ८३ ॥

अर्थ ॥ तेमुनिकर्मयोगनो अज्यासकरी चढवानेउजमालथइ ज्ञानयोगरूपदोरहुं
जाळी, समाधिपणे ध्यानयोग नीशरणीयें चढीने मुक्तियोगरूपमंदीरनेपामे ॥ ८३ ॥
इतियोगाधिकारः पंचदशमोसमाप्तः

स्थिरमध्यवसानं यत्तद्व्यानं चित्तमस्थिरं ॥ जावना वाप्यनुप्रे
क्षा चिंता वा तन्निधा मतं ॥ १ ॥ मुहूर्त्तांतर्जवेध्यान मेकार्थे मन
सः स्थितिः ॥ बह्वर्थसंक्रमे दीर्घाप्यब्धिना ध्यानसंततिः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जेचित्तचपलढे, पणतेचित्तनेजेस्थिरपणे चित्तनाअध्यवसायने प्रगटकरेतेवा
रें तेनेध्यानयोगीकहिंयें. एकजावना, बीजीअनुप्रेक्षा, अनेत्रीजुं चिंतानुध्यान, एत्रणप्र-
कारें चित्तचपलथायढे ॥ १ ॥ अंतर्मुहूर्त्तैध्यानहोय, पणजिहां एकठामें एकअर्थनेविषे
घणाअर्थनुं संक्रमणथाय, एवीमननी स्थितिहोय, तिहांध्याननी अविच्छिन्नदीर्घपणे प-
रंपराथाय. तिहांकांइअंतर्मुहूर्त्तनो नियमनथी ॥ २ ॥

आर्त्त रींक्षं च धर्मे च शुक्लं चेति चतुर्विधां तत्स्याद्भेदाविह द्वौ
द्वौ कारणं भवमोक्षयोः ॥ ३ ॥ शब्दादीनामनिष्ठानां वियोगा
संप्रयोगयोः ॥ चिंतनं वेदनायाश्च व्याकुलत्वमुपेयुषः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ आर्त्त, रौद्र, धर्मनेशुक्त, एचारध्याननाचेदढे. तेमध्येप्रथमनावेध्यानते संसारनाकारणिकडे. अने पाठलावेध्यानते मुक्तिनाकारणवाचीडे ॥ ३ ॥ तेमांप्रथमआर्त्त-ध्यानना चारजेदकहेढे. प्रथमअनिष्टजेशब्दादिक, तेनोवियोगवाढे के रखेअनिष्टनोसंयोगवने; तेमअनिष्टमखेजे पीडाथायतेतुं चित्तनकरेतेथीव्याकुलथाय ॥ ४ ॥

इष्टानां प्रणिधानं च संप्रयोगवियोगयोः ॥ निदानचित्तनं पापमार्त्तमिहं चतुर्विधं ॥ ५ ॥ कापोतनीलकृष्णानां लेश्यानामत्र संज्ञवः ॥ अनतिक्रिष्टजावानां कर्मणां परिणामतः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ बीजोजेद इष्टनुंचितनकरे; एटलेखेइष्टवस्तुना संयोगनोवियोगथइजाय; त्रीजो नियाणुंकरे; चोथो रोगनाऔषधनीचिंताकरे. एचारआर्त्तध्याननाप्रकारडे ॥ ५ ॥ एमध्ये कापोत, नील, कृष्ण, एत्रणलेश्यानोसंज्ञवढे. केमके जेमांअतिक्रिष्टजावनानथी एवीकर्मनीपरिणतिना परिणामेंकरी एत्रणलेश्यानोसंज्ञवढे ॥ ६ ॥

क्रंदनं रुदनं प्रोच्चैः शोचनं परिदेवनं ॥ ताडनं लुंचनं चेति लिङ्गान्यस्य विडुर्बुधाः ॥ ७ ॥ मोघं निदंनिजं कृत्यं प्रशंसन् परसंपदं ॥ विस्मितः प्रार्थयन्नेताः प्रसक्तश्चैव दुर्जनः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ बकोरकरवो, उंचेस्वरेरडवुं, शोचनाकरवी, नामदश्नेरकुं, मारवुं, माथाना बालतोरुवा, इत्यादिकने पंडितआर्त्तध्याननां लक्षणकहेढे ॥ ७ ॥ अमेमंदबुद्धिठेयें एमकहीनेपोतानुंकार्यनिंदे, अमेमंशुपावीशुं ? मुक्तिमार्गतोमोहोढोढे, एमप्रशंसाकरे, एमविस्मितथको लोकपासे मांगतोफरे, इत्यादिकदुर्जननीरीतढे ॥ ८ ॥

प्रमत्तश्चैज्यार्थेषु गृहो धर्मपराङ्मुखः ॥ जिनोक्तमपुरस्कृवं नार्त्तध्याने प्रवृत्तते ॥ ९ ॥ प्रमत्तांतगुणस्थानानुगमे तन्महात्मना ॥ सर्वप्रमादमूलत्वा त्याज्यं तिर्यग्गतिप्रदं ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेप्रमादीहोय, विषयमांलीनहोय, धर्मथीलढोहोय, जिनवाणीनेगोपवे, तेवोपुरुष आर्त्तध्यानमांप्रवर्त्ते ॥ ९ ॥ माटेएध्यानउपला गुणगुणपामतांथकां प्रमादमांपाके, अनेएध्यान ठाठागुणगुणालंगेरहे; माटेमोटासुनियें सर्वप्रमादनुंमूल तथातिर्यग्गतिपमाके एवुंजाणीनेएध्याननेढोढवुं ॥ १० ॥

निर्दयं वधबंधादिचित्तनं निबिरुद्धा ॥ पिशुनासत्यमिथ्यावाक् प्रणिधानं च मायया ॥ ११ ॥ चौर्यधीनिरपेक्षस्य तीव्रक्रोधानलस्य च ॥ सर्वाजिज्ञांकाकलुषं चित्तं च धनरक्षणे ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हे अर्जुन ! कर्मयोगें विशुद्धको तेप्राणी ज्ञानमांपोतानुं मनजोकेडे. अ-
ने हे अर्जुन ! एकमूर्ख, बीजो अकारहित, अनेत्रीजो संशयजरेखोमाणस एत्रणवि-
नाशपामेडे ॥७९॥ निर्जय, नाशिकानाअग्रजागनेविषे दृष्टिराखीने स्थिररहेनार, तथा
निरंतर व्रतमारहेनार, एहवोसुखआसनेबेगो, वढीप्रसन्नमुखडे जेहनुं, अने एकदृष्टिरा
खनार आहुंअवलुंनहीजोनार ॥ ८० ॥

देहमध्यशिरोग्रीव मवक्रं धारयन्बुधः ॥ दंतैरसंस्पृशन् दंतान्
सुश्लिष्टाधरपद्मवः ॥ ८१ ॥ आर्त्तरींजे परित्यज्य धर्मे शुक्ले च
दत्तधीः ॥ अप्रमत्तो रतो ध्याने ज्ञानयोगी जवेन्मुनिः ॥ ८२ ॥

अर्थ ॥ केरु, मस्तक, अने कोटतेने पांसराधरतो, एटळे शरीरनी चपलाझ्वांकाश्च
हित एहवोमाहो; दांतेकरीदांतने अणफरसतो एटळे स्पर्शकरतोनधी अने जेनाहोव
पद्मववेउरुदरीतैमळेलाहोय ॥ ८१ ॥ तथा आर्त्तरींजध्यानगंडीने धर्मशुक्लध्यानमांभु
द्धिदीधीडे अनेजावेंअप्रमत्तपणें ध्यानमारतथको एवोजेमुनि तेनेज्ञानयोगीकेहेवो ॥८२॥

कर्मयोगं समज्यस्य ज्ञानयोगसमाहितः ॥

ध्यानयोगं समारुह्य मुक्तियोगं प्रपद्यते ॥ ८३ ॥

अर्थ ॥ तेमुनिकर्मयोगनो अज्यासकरी चढवानेउजमालथह ज्ञानयोगरूपदोरहुं
जाखी, समाधिपणे ध्यानयोग नीशरणीयें चढीने मुक्तियोगरूपमंदीरनेपामे ॥ ८३ ॥
इतियोगाधिकारः पंचदशमोसमाप्तः

स्थिरमध्यवसानं य तद्धानं चित्तमस्थिरं ॥ जावना वाप्यनुप्रे
क्षा चिंता वा तन्निधा मतं ॥ १ ॥ मुहूर्त्तांतर्जवेध्यान मेकार्थे मन
सः स्थितिः ॥ बह्वर्थसंक्रमे दीर्घाप्यब्धिना ध्यानसंततिः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जेचित्तचपलडे, पणतेचित्तनेजेस्थिरपणे चित्तनाअध्यवसायने प्रगटकरेतेवा
रें तेनेध्यानयोगीकहियें. एकजावना, बीजीअनुप्रेक्षा, अनेत्रीजुं चिंतानुध्यान, एत्रणप्र
कारें चित्तचपलथायडे ॥ १ ॥ अंतर्मुहूर्त्तध्यानहोय, पणजिहां एकठामें एकअर्थनेविषे
घणाअर्थनुं संक्रमणथाय, एवीमननी स्थितिहोय, तिहांध्याननी अविष्ठिन्नदीर्घपणे प-
रंपराथाय. तिहांकांश्चअंतर्मुहूर्त्तनो नियमनधी ॥ २ ॥

आर्त्त रींश्च धर्मे च शुक्लं चेति चतुर्विधां॥तत्स्याज्जेदाविह द्रौ
द्रौ कारणं जवमोक्षयोः ॥ ३ ॥ शब्दादीनामनिष्ठानां वियोगा
संप्रयोगयोः ॥ चित्तनं वेदनायाश्च व्याकुलत्वमुपेयुषः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ आर्त्त, रौड, धर्मनेशुक्ल, एचारध्याननाजेदहे. तेमध्येप्रथमनाबेध्यानते संसारनाकारणिकहे. अने पाठलांबेध्यानते मुक्तिनाकारणवाचीते ॥ ३ ॥ तेमांप्रथमआर्त्त-ध्यानना चारजेदकहे. प्रथमअनिष्टजेशब्दादिक, तेनोवियोगवांजे के रखेअनिष्टनोसंयोगवने; तेमअनिष्टमलेजे पीडाथायतेनुं चितनकरेतेषीव्याकुलथाय ॥ ४ ॥

इष्टानां प्रणिधानं च संप्रयोगवियोगयोः ॥ निदानचितनं पाप
मार्त्तमिहं चतुर्विधं ॥ ५ ॥ कापोतनीलकृष्णानां लेश्यानामत्र
संज्ञवः ॥ अनतिक्लिष्टजावानां कर्मणां परिणामतः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ बीजोजेद इष्टनुंचितनकरे; एटलेखेइष्टवस्तुना संयोगनोवियोगथइजाय; बीजो नियाळुंकरे; चोथो रोगनाऔषधनीचिंताकरे. एचारआर्त्तध्याननाप्रकारते ॥ ५ ॥ एमध्ये कापोत, नील, कृष्ण, एत्रणलेश्यानोसंज्ञवते. केमके जेमांअतिक्लिष्टजावनानथी एवीकर्मनीपरिणतिना परिणामेंकरी एत्रणलेश्यानोसंज्ञवते ॥ ६ ॥

क्रंदनं रुदनं प्रोञ्चैः शोचनं परिदेवनं ॥ ताडनं धुंचनं चेति लिं
गान्यस्य विडुर्बुधाः ॥ ७ ॥ मोघं निंदन्निजं कृत्यं प्रशंसन् पर
संपदं ॥ विस्मितः प्रार्थयन्नेताः प्रसक्तश्चैव दुर्जनः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वकोरकरवो, उंचेस्वरेरडुं, शोचनाकरवी, नामदशनेरकुं, मारुं, माथाना चालतोर्नुवा, इत्यादिकने पंडितआर्त्तध्याननां लक्षणकहेते ॥ ७ ॥ अमेमंदबुद्धिनेयें एमकहीनेपोतानुंकार्यनिंदे, अमेशुंपालीशुं ? मुक्तिमार्गतोमोहोदोहे, एमप्रशंसाकरे, एम विस्मितथको लोकपासे मांगतोफरे, इत्यादिकदुर्जननीरीतते ॥ ८ ॥

प्रमत्तश्चेन्द्रियार्थेषु गृहो धर्मपराङ्मुखः ॥ जिनोक्तमपुरस्कुर्व
न्नार्त्तध्याने प्रवृत्तते ॥ ९ ॥ प्रमत्तांतगुणस्थानानुगमे तन्महात्म
ना ॥ सर्वप्रमादमूलत्वा त्याज्यं तिर्यग्गतिप्रदं ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेप्रमादीहोय, विषयमांछीनहोय, धर्मषीउलटोहोय, जिनवाणीनेगोपवे, तेवोपुरुष आर्त्तध्यानमांप्रवर्त्ते ॥ ९ ॥ माटेएध्यानउपला गुणगणापामतांथकां प्रमाद-मांपाके, अनेएध्यान उठागुणगणालगेंदहे; माटेमोटासुनियें सर्वप्रमादनुंमूल तथाति-र्यग्गतिपमाके एवुंजाणीनेएध्याननेबोडुं ॥ १० ॥

निर्दयं वधबंधादिचितनं निबिम्बुधा ॥ पिशुनासत्यमिथ्या
वाक् प्रणिधानं च मायया ॥ ११ ॥ चौर्यधीनिरपेक्षस्य तीव्रक्रो
धानलस्य च ॥ सर्वांशिकाकक्षुषं चित्तं च धनरक्षणे ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवेजेनिर्दयहोय, जीवनोवध बंधनादिकंचितवे, आकरो क्रोधीहोय, चाडी ओहोय, जुतुंबोळे, मिथ्यात्वनुं वचनबोळे, माया कपटधरे ॥ ११ ॥ चोरीकरनार, परमार्थरहित, क्रोधरूपअधियें धमधमतोरहे, धनसंचयकरनार, धननेमाटीराखे, पणशं-कार्येमेळुमनराखनार, एटखेरखेने कोइमारुंधनजुए अनेळेइजाय ॥ १२ ॥

एतत्सदोषकरणकारणानुमतिस्थिति ॥ देशाविरतिपर्यंतं रौ

द्रध्यानं चतुर्विधं ॥ १३ ॥ कापोतनीलकृष्णानां लेश्यानामत्र

संजवः ॥ अतिसंश्लिष्टरूपाणां कर्मणां परिणामतः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एरीतेंएध्याननेकवे, कराववे अने अनुमोदवानीस्थितियें करीएध्यान दो षनुंकारणवे. एध्यान चोथा अविरतिगुणगणा अनेपांचमा देशविरति गुणगणासुधी होय, एरीतेंरौद्रध्यानना चारजेदकहा ॥१३॥ कापोत, नील, अने कृष्ण एत्रणलेस्थानो इहांसंजववे. एअति संक्लिष्टरूपजे कर्मेतेनापरिणामशीहोयवे ॥ १४ ॥

उत्सन्न बहुदोषत्वं नानामरणदोषता ॥ हिंसादिषु प्रवृत्तिश्च कृ

त्वाधं स्मयमानता ॥५॥ निर्दयत्वाननुशयौ बहुमानः परापदि ॥

लिङ्गान्यत्रेत्यदोधीरैस्त्याज्यं नरकदुःखदं ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ एप्रायें घणादोषनुंकारणवे. नानाप्रकारना जीवनेमारवाना दोषेंकरी हिंसा-दिकमां प्रवृत्तिथाय, पापकरीने खुशबक्कीपणुंमाने ॥ १५ ॥ निर्दयपणुं, पश्चात्तापपणुं, परआपदायें राजीपणुं, अनेमहाविषयीपणुं, एचिन्हेंकरी एध्याननरकना दुःखनुंआप-नारुंवे; माटेएध्यानने ठांडवुं ॥ १६ ॥

अप्रशस्ते इमे ध्याने डरंते चिरसंस्तुते ॥ प्रशस्तं तु कृताच्या

सो ध्यानमारोढुमर्हति ॥ १७ ॥ ज्ञानादेः कदादे च स्वासत्तालं

वनक्रमात् ॥ ध्यातव्यध्यानानुप्रेक्षा लेश्यालिङ्गफलानि च ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ एवांपवेध्यानते महानिर्वलवे. एनोघणो परिचयकरियें, तोतेशीकडवावि-पाकप्रगटे. माटेडाह्यापुरुषें अच्यासकरता उज्ज्वलध्याने चढवुंयोग्यवे ॥ १७ ॥ हवेधर्म-ध्यानकहेवे. देशकालजोइने शुजजावनाकरवी, पोतानीसत्ताना आलंबननाक्रमशी ध्येय-ध्याता अनेध्याननी अनुप्रेक्षा ते शुजलेस्थाना चिन्हनुंफलवे ॥ १८ ॥

ज्ञात्वा धर्मं ततोध्यायेच्चतस्रस्तत्र जावनाः ॥ ज्ञानदर्शनचारि

त्रवैराग्याख्याः प्रकीर्तिताः ॥ १९ ॥ निश्चलत्वमसंमोहो निर्जरा

पूर्वकर्मणां॥संगाशंसा ज्योत्स्नेदः फलान्यासां यथाक्रमात् ॥२०॥

अर्थ ॥ धर्मेनेजाणीपढी ज्ञानजावना, दर्शनजावना, चारित्रजावना, अने वैराग्य जावना, एचारजावनाने धर्मजाणी ध्याववी ॥ १९ ॥ तेमां ज्ञानजावनाथी निश्चलप-
ण्ठाय; अनेदर्शनजावनाथी अमूढपण्ठाय; वलीचारित्रजावनाथी पूर्वकर्मनीनिर्जरा-
थाय; अने वैराग्यजावनाथी ब्रियादिकनोसंग तथा पुजलनीइहा अनेजयतेनोछेद-
थाय; एरीतिएचारजावनानां फलजाणवां. ॥ २० ॥

स्थिरचित्तः किलैताजि र्याति ध्यानस्य योग्यतां ॥ योग्यतैव हि
नान्यस्य तथाचोक्तं परैरपि ॥ ११ ॥ चंचलं हि मनः कृष्ण प्रमा
थि बलवत् दृढं ॥ तस्याहं निग्रहं मन्ये वायोऽपि मुहुष्करं ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एजावनामां जेनुंचित्तस्थिरहोय, तेनेध्यानमांस्थिरतारहे. माटेतेप्राणीध्या-
ननी योग्यतापामे; पणबीजोकोशनपामे. तेमजपरदर्शनमांपणकळुंढे, तेकहेढे. ॥ ११ ॥
अर्जुनपुढेढे; हे कृष्ण ! मनतोचंचलढे; अनेशत्रुना सैन्यसरखुंढढे, तेमननोनिग्रहहुं-
शीरीतेकरुं ? केमके पवननीपेढेमनमुष्कर अनेअग्राह्यढे ॥ १२ ॥

असंशयं महाबाहो मनोऽर्जुनिग्रहं चलं ॥ अच्युतासेन च कौतये वै
राग्येण च गृह्यते ॥ १३ ॥ असंयतात्मना योगो दुःप्राप्य इति
मे मतिः ॥ वश्यात्मना तु यतता शक्योवाप्तुमुपायतः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ श्रीकृष्णकहेढे. हे महाबाहो ! के० मोटीढेबाहुजेनी एवा हे अर्जुन ! खरेख
रुंमनचपलढे. तेनोनिग्रहकरवो तोकठणढे, तोपण हे कुंतिनापुत्र ! हे अर्जुन ! अच्युतास
अने वैराग्येकरीने मनवशथाय एवुंढे. ॥ १३ ॥ हे अर्जुन ! जेनेपोतानो आत्मावश-
नथी, एवोजेपुरुष तेनेध्यानयोगपामवो दुःकरढे, एवीमारीमतिढे. पणजेणेआत्माने
वशकीधोढे, तेनेउद्यमैकरी अने अच्युतासेकरी ध्यानयोगपामवो सुलजढे ॥ १४ ॥

सदृशप्रत्ययावृत्त्या वैतृष्ण्याद्बहिरर्थतः ॥ एतच्च युज्यते सर्वं प्रा
वनाप्रावितात्मनि ॥ १५ ॥ स्त्रीपशुह्वीबहुःशीलवर्जितस्थान
मागमे ॥ सदा यतीनामाज्ञप्तं ध्यानकाले विशेषतः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ सरखोप्रत्ययजे विश्वासतेणेसहित अनेबाह्यपदार्थनी तृष्णार्यैरहित तथा
शुरूजावनार्यैजावितपुरुषने एआत्मावशकरवो सर्वप्रकारैषढेढे ॥ १५ ॥ स्त्री, पशु, नपुंसक
दुःशीलादि रहित एहवीवसतिमुनियें सेववी, एमआगममां मुनिनेसदाय प्रभुएआज्ञा
करीढे. तेमांपण ध्यानवेलायेंतो विशेषपणे कहिढे, एमजाणुं ॥ १६ ॥

स्थिरयोगस्य तु ग्रामे विशेषः कानने वने ॥ तेन यत्र समाधानं
स देशो ध्यायतो मतः ॥ १७ ॥ यत्रयोगसमाधानं कालोपीष्टः
स एव हि ॥ दिनरात्रिद्विषादीनां ध्यानिनो नियमस्तु न ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ स्थिरयोगवाच्यायें गाममां अने विशेषेकरीने वगनामां तथा वनमां जिहां-
चित्तसमाधानीमां रहे, ते स्थान कें ध्यान करवुं ॥ १७ ॥ जेवखत योग स्थिर रहे, ते काल रुढो-
समजवो; पण ध्यानवाच्याने दिवस अथवा रात्रिनो नियम नथी ॥ १८ ॥

यैवावस्था जिता या तु न स्याद्धानोपघातिनी ॥ तथा ध्यायेन्निष
ण्णो वा स्थितो वा शयितोऽथवा ॥ १९ ॥ सर्वासु मुनयो देशकाला
वस्थासु केवलं ॥ प्राप्तास्तन्मियमो नासां नियता योगसंस्थिता ॥ २० ॥

अर्थ ॥ ध्यानवंत मुनिने जे अवस्थायें, जे ठेकाणे, अने जे वेळायें ध्यानने व्यवघात न लागे
ते ठेकाणे, ते वेळायें, तेरी तें बेठा, उजा, अथवा सुता ध्यान करवुं ॥ १९ ॥ सर्व देशकाल अव-
स्थाने विषेर ह्याजे, मुनि तेने कां इ नियम नथी. केम के ते नियत पण योगमां स्थिर रह्यावे. ॥ २० ॥

वाचना चैव पृष्ठा च परावृत्यनुचितनं ॥ क्रिया चालंबनानीह स
धर्मावश्यकानि च ॥ २१ ॥ आरोहति दृढज्व्यालंबनो विषसं
पदं ॥ तथा रोहति स ध्यानं सूत्राद्यालंबनाश्रितः ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ वाचना, पृष्ठना, परावर्तना, अने अनुप्रेक्षा एधर्मनां आलंबन इहां कद्यां, ते
अवश्यकरीने ॥ २१ ॥ जे प्राणी खरी वस्तुनो आलंबक ठे, ते प्राणी कठण ठे काणे पण जे-
मचने, तेम जे जैन सूत्रादिकनो जे आलंबक ठे ते प्राणी रुढ ध्याने पण चढे ॥ २२ ॥

आलंबनादरोद्भूत प्रत्यूहद्वययोगतः ॥ ध्यानाद्यारोहणं शो
योगिनां नोपजायते ॥ २३ ॥ मनोरोधाधिको ध्यानप्रतिपत्ति
क्रमो जिने ॥ शेषेषु तु यथायोगसमाधानं प्रकीर्तितं ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ आलंबनना आदरथी प्रगट्यो जे विघ्ननो द्वय तेना योगथी ध्यान रूप पर्वत
उपर चढतां, योगी श्रवने ब्रह्मपुं थतुं नथी ॥ २३ ॥ योगनिरोध ध्यानतो केवळीने ठे. मन
रोध करण, इत्यादि अनुक्रम जिनमतमां ठे. बाकी बीजादर्शनमांतो जेम नजरमां आवे
तेम योगनुं समाधान कडुं ठे ॥ २४ ॥

आज्ञापायविपाकानां संस्थानस्य च चिंतनात् ॥ धर्मध्यानोपयु
क्तानां ध्यातव्यं स्याच्चतुर्विधं ॥ २५ ॥ नयजंगप्रमाणाख्यां हेतूदाह
रणान्वितां ॥ आज्ञां ध्यायेज्जिनेषां प्रामाण्यकटांकितानां ॥ २६ ॥

अर्थ ॥ आज्ञा, अपाय, विपाक, अने संस्थान एचारजेदना चित्तनथकी धर्मध्यानवालाये धर्मध्यानकरतुं ॥ ३५ ॥ सातनय, सप्तजंगी, चारप्रमाणसहित तथाहेतु उदाहरणेसहित अनेअप्रमाणरूपदूषणैरहितएवीजिनेश्वरनीआज्ञाध्याववीएप्रथमजेद. ॥ ३६ ॥

रागद्वेषकषादिपीडितानां अनुष्मतां ॥ ऐहिकामुष्मिकांस्तां
स्ता ज्ञानापायान्विचिंतयेत् ॥ ३७ ॥ ध्यायेत्कर्मविपाकं च तं तं यो
गानुज्ञावजं ॥ प्रकृत्यादिचतुर्भेदं शुभाशुभाविज्ञागतः ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ जे जीव राग, द्वेष, कषायवन्नेपीडयाढे, ते आलोक ने परलोकसंबंधीक हते बीजेपाइये चितवे ॥ ३७ ॥ जेयोगनाअनुज्ञवधीथयो, अने प्रकृति, स्थिति, रस, प्रदे-
शनावंधधी नीपनो, एह्वोजेकर्मनोविपाक तेने शुभाशुजवेंहेचणधीध्यावे ॥ ३८ ॥

उत्पादस्थितिजंगादि पर्यायैर्लक्षणैः पृथक् ॥ जेदैर्नामादिजिर्लो
कसंस्थानं चिंतयेद् भृतं ॥ ३९ ॥ चिंतयेत्तत्र कर्तारं जोक्तारं नि
जकर्मणां ॥ अरूपमव्ययं जीवमुपयोगस्वलक्षणं ॥ ४० ॥

अर्थ ॥ उत्पाद, व्यय अने घुव, काल, तथाजंगादि, पर्यायलक्षणेकरी जुदाजुदाजेवें
नाम, स्थापना, अव्य, जावजेदेंकरी नेचउदराज्यलोकनुं संस्थानधारीनेचिंतवे ॥ ३९ ॥ ति
हांपोतानाकर्मनो कर्ताजोक्ता आत्माढे, एमचिंतवें. एजीवअरूपी, अविनाशी, अनेउ
पयोगलक्षणेयुक्ते, एमचिंतवें ॥ ४० ॥

तत्कर्मजनितं जन्मजरामरणवारिणा ॥ पूर्णं मोहमहावर्त्तका
मौर्वानलजीषणं ॥ ४१ ॥ आशामहानिलापूर्णं कषायकलशो
ज्जलत् ॥ असद्रिकल्पकद्वोल्लोचक्रं दधतमुद्धतं ॥ ४२ ॥

अर्थ ॥ हवेकर्मजनितरूप समुद्रवलाणेढे. तेजन्मजरा अने मरणरूप जले पूर्ण
जख्योढे, तथा मोहरूपमोटा आवर्त्त, तद्रूपजमरी अने कामरूपवडवानलें करीजयंकर
॥ ४१ ॥ आशारूप प्रचंडवायुर्यें जरपूर, कषायरूप चारकलशायेंयुक्त, अने माठावि-
कल्परूपमहाउरुत कद्वोल्लजिहांउठलेढे, एवोजवसमुद्र जयंकरते ॥ ४२ ॥

हृदिस्त्रोतसिकावेला संपातझरतिक्रमं ॥ प्रार्थनावह्निसंतानं
दुःपूरविषयोदरं ॥ ४३ ॥ अज्ञानझर्दिनं व्यापद्विद्युत्पातोद्भव
झयं ॥ कदाग्रहकुवातेन हृदयोत्कंपकारिणं ॥ ४४ ॥

અર્થ ॥ વહીતેસમુદ્રમાં મનમાં શ્રોતસિકા ઘટલેજે હર્ષે તથાશોકનુંજરાવતું, તેરૂપવે લાઘવજરતિકહિયે, માટે જોષમાંપહ્યોતો પઠીનિકલવુંઘણુંકઠણે; અને થાચનારૂપ સેવાલનો સમૂહ, જેનેવિષે તથાદુઃખેપૂર્ણથાય એવોવિષયરૂપ મધ્યજાગઠેજેનો ॥ ૪૩ ॥ જિહ્વાંધકારેવ્યાપ્યું યવુંઅજ્ઞાનરૂપવાદલું, તથા જેમાંઆપદારૂપ વીજલીપરુવાનો જયે, અને કદાગ્રહરૂપ સ્વરાવ પવનનો ઝડપથયો, તેણેકરીને દેસતાજ્ઞાન નજરવા લાવુંતો હૈયુંધ્રુજેએવો, કર્મજનિતસમુદ્રબિહામણે ॥ ૪૪ ॥

વિવિધવ્યાધિસંબંધમત્સ્યકલ્પસંકુલં ॥ ચિંતયેચ્ચ ત્રયાંજો
ધિ ચલદોષાદિહર્મં ॥ ૪૫ ॥ તસ્ય સંતરણોપાયં સમ્યક્ત્વ
દૃઢબંધનં ॥ બહુશીલાંગફલકં જ્ઞાનનિર્યામિકાન્વિતં ॥ ૪૬ ॥

અર્થ ॥ જેસમુદ્ર વિવિધજાતિનાજેરોગના સંબંધ રૂપી મહા અને કાચવાયેંકરી આકુલ, તથા જેમાંચંચલતા, શૂન્યતા અને ગર્વતેરૂપજેદોષતડૂપ મહોટાપર્વત; એવો જવરૂપસમુદ્રનેચિંતવે ॥ ૪૫ ॥ હવેએવાસમુદ્રથીતરવાનોઉપાય, તેસમકિતરૂપ દૃઢબંધનઠેજિહ્વાં, અને જેનેઅઘારહજાર શિલાંગરથરૂપપાટીયાં જઘ્યાં, તથા તે જહાજ જ્ઞાનરૂપચલાવનાર નિર્યામકજેના સુદા તેણેસહિત ॥ ૪૬ ॥

સંવરાસ્તાશ્રવભિર્ઙ્ગુસિગુપ્તસમંતતઃ ॥ આચારમંરુપોદ્દીપ્તાપ
વાદોત્સર્ગચૂઢ્યં ॥ ૪૭ ॥ અસંસ્વ્યૈર્ધૃધૈર્યૌર્ધૈર્ધૃઘ્ન્યં સદાશયે ॥
સદ્યોગરૂપસ્તંજાગ્રન્યસ્તાધ્યાત્મસિતાંશુકં ॥ ૪૮ ॥

અર્થ ॥ વહી તેજહાજનાપાટીઆનેવિષેરહાજે ઢિડોતેહનેસંવરરૂપીકીચક તડૂપતે લવડેપુંચાં, તથા મનોગુપ્તિરૂપ ગુપ્તસુકાનતેમાર્ગચતાવે, તેણેકરીતેવાહણ સમુંચાલે, તથા આચારરૂપમંડપેશોજતુંથકાં વહી તેવહાણમાંઉત્સર્ગ અને અપવાદરૂપ બેજાતનોમાલજરેલો ॥ ૪૭ ॥ જેવહાણમાં શુદ્ધઅધ્યવસાયરૂપ ઘણાબલવંતસુજટો જેરાગ દેશાદિશત્રુને ડુઃપ્રધૃષ્ટે; તથા જલોજેયોગ તેરૂપકુલ જેથંજ તેનાઉપર અધ્યાત્મરૂપ ઝવ્ઝવ સરુ સેંચ્યોઠેજિહ્વાં ॥ ૪૮ ॥

તપોનુકૂલપવનોદ્રુતસંવેગવેગતઃ ॥ વૈરાગ્યમાર્ગપતિતં ચા
રિત્રં વહનં શ્રિતાઃ ॥ ૪૯ ॥ સન્નાવનાસ્વમંજૂષા ન્યસ્તસન્નિ
તરત્નતઃ ॥ યથાઽવિઘ્નેન ગચ્છંતિ નિર્વાણનગરે બુધાઃ ॥ ૫૦ ॥

અર્થ ॥ તેસરુથી તપસ્યારૂપ અનુકૂલ પવનપ્રગલ્ભ્યો, અને તે પવનેકરી સંવેગશુભ

रूपवेगप्रगव्योढे; तेणेकरी वैराग्यमार्गमां तेवहाणचालतुंजायढे; एहवुंचारित्ररूप जे वहाणतेमांबेठायका मुनिराजोते ॥ ४९ ॥ रुढीजावनारूप मंजूषामां गुप्तपणेशुच चि-
त्तरूपीरत्नस्थायुंढे जेणे, एवा मुनि निर्विघ्नपणे मुक्तिरूपनगरनेपामेढे. ॥ ५० ॥

यथा च मोहपक्षीशे लब्धव्यतिकरे सति ॥ संसारनाटकोच्चेदा
शंकापंकाविले मुहुः ॥ ५१ ॥ सज्जीकृतस्वीयजटे नावं डुर्बुद्धि
नामिकां ॥ श्रिते दुर्नीतिनौदंरूढशेषजटान्विते ॥ ५२ ॥

अर्थ ॥ एवातनीखबर चोरनोराजाजे मोहरूपिश्रोपक्षिपति तेनेपडी. तेवारेंतेमोह
जेचोरनोराजाढे, तेणेविचाखुंजे रखेनेसंसाररूपनाटकनो उढेदथइजाय; एवीशंकारूप
जेकचरो तेमांलेपाणोथको ॥ ५१ ॥ तेमोहराजा पोतानासुजटोने सज्जकरीने डुर्बुद्धि
नामे जे नावतेमां पोतेबेठोथको डुष्टाचाररूपबीजाजे नावढे, तेमांवल्लीबीजाघणासुज-
टोने बेसारीनेपोतें जवसमुद्रमांआव्यो ॥ ५२ ॥

आगच्छत्यथधर्मेशजटौघे रणमंरुपं ॥ तत्त्वचिंतादिनाराच
सज्जीजृते समाश्रिते ॥ ५३ ॥ मिथोलभे रणावेशे सम्यग् द
र्शनमंत्रिणा ॥ मिथ्यात्वमंत्रिविषमा प्राप्यते चरमा दशा ॥ ५४ ॥

अर्थ ॥ तेवखते धर्मराजाना सुजटोनाजेथोक्त ते मोहनासैन्यनेजोइने रणमंडपचूमी-
मांआवी तत्त्वचिंताप्रमुखजे वहाणतेलेइने सज्जथयायका ॥ ५३ ॥ तेपडीबेउनेमाहो
मांहे गुरूचालवालाग्युं; तेमांसम्यग्दृष्टिजेप्रधान तेणेमिथ्यात्वप्रधानने विषमचरमद
शाके० मरणदशापमाडी, एटले मृत्युप्रायकीढोढे ॥ ५४ ॥

लीलयैव निरुध्यते कषायचरटा अपि ॥ प्रशमादिमहायोधैः
शीलेन स्मरतस्करः ॥ ५५ ॥ हास्यादिषट्कलुंटाकटुंदं वैरा
ग्यसेनया ॥ निजादयश्च ताड्यंते श्रुतयोगादिजिर्जटैः ॥ ५६ ॥

अर्थ ॥ अने उपशमादिक महासुजटे लीलार्येकरीने कषायरूप चोरटानेरोक्या
तथा शीलसुजटे कंदर्परूपचोरनेजीत्यो ॥ ५५ ॥ वैराग्यनीसेनार्येकरीने हास्यादिकजे
बचोरतेने जीत्या अने ज्ञानयोगादिकजेसुजटो तेणेनिजादिकने मारीकाढ्या ॥ ५६ ॥

जटाज्यां धर्मशुक्लाज्यां मार्तरौजाजिघौ जटौ॥ निग्रहेणैजियाणां च
जीयते जागसंयमः ॥ ५७ ॥ दयोपशमनश्च दुर्दर्शनावरणा
दयः ॥ नश्यत्याशासैन्यं च पुण्योदयपराक्रमात् ॥ ५८ ॥

અર્થ ॥ વલીતેસમુદ્રમાં મનમાં શ્રોતસિકા ઇટલેજે હર્ષ તથાશોકનુંખરાવડું, તેરૂપવે લાઇટલેખરતિકહિયે, માટે જોષમાંપહ્યોતો પઠીનિકલડુંઘણુંકઠણે; અને ચાંચનારૂપ સેવાલનો સમૂહતે, જેનેવિષે તથાદુઃખેપૂર્ણથાય એવોવિષયરૂપ મધ્યઝાગતેજેનો ॥ ૪૩ ॥ જિહાંઅંધકારેવ્યાપ્યું એવુંઅજ્ઞાનરૂપવાદહુંતે, તથા જેમાંઆપદારૂપ વીજલીપન્થાનો જયતે, અને કદાગ્રહરૂપ સ્વરાવ પવનનો હ્રસ્વથયોતે, તેણેકરીને દેસતાજ્ઞાન નજરવા લાડુંતો હૈયુંધુજેજેવો, કર્મજનિતસમુદ્રબિહામણોતે ॥ ૪૪ ॥

વિવિધવ્યાધિસંબંધમત્સ્યકહપસંકુલં ॥ ચિંતયેન્ન જયાંજો

ધિ ચલદોષાદિહિર્ગમં ॥ ૪૫ ॥ તસ્ય સંતરણોપાયં સમ્યક્ત્વ

દદબંધનં ॥ બહુશીલાંગફલકં જ્ઞાનનિર્યામિકાન્વિતં ॥ ૪૬ ॥

અર્થ ॥ જેસમુદ્ર વિવિધજાતિનાજેરોગના સંબંધ રૂપી મહા અને કાચવાયેંકરી આકુલતે, તથા જેમાંચંચલતા, શૂન્યતા અને ગર્વતેરૂપજેદોષતદ્રૂપ મહોટાપર્વતતે; એવો જવરૂપસમુદ્રનેચિંતવે ॥ ૪૫ ॥ હવેઆસમુદ્રથીતરવાનોઉપાય, તેસમકિતરૂપ દદબંધનતેજિહાં, અને જેનેઅદારહજાર શિલાંગરથરૂપપાટીયાં જહ્યાંતે, તથા તે જહાજ જ્ઞાનરૂપચલાવનાર નિર્યામકજેના સુદા તેણેસહિતતે ॥ ૪૬ ॥

સંવરાસ્તાશ્રવભિઙ્ગુતિગુપ્તસમંતતઃ ॥ આચારમંરુપોદીતાપ
વાદોત્સર્ગજૂઝયં ॥ ૪૭ ॥ અસંસ્વૈર્ઘર્ધરૈર્યોર્ધૈર્ઘ્નઃપ્રધૃષ્ણ્યં સદાશયે ॥

સચોગરૂપસ્તંજાગ્રન્યસ્તાધ્યાત્મસિતાંશુકં ॥ ૪૮ ॥

અર્થ ॥ વલી તેજહાજનાપાટીઆનેવિષેરહાજે ભિઙ્ગોતેહનેસંવરરૂપીકીચક તદ્રૂપતે લવહેપુંચ્યાંતે, તથા મનોશુભિરૂપ ગુપ્તસુકાનતેમાર્ગજતાવેતે, તેણેકરીતેવાહણ સમુંચાલેતે, તથા આચારરૂપમંડપેશોજતુંથકાં વલી તેવહાણમાંહત્સર્ગ અને અપવાદરૂપ વેજાતનોમાલખરેલોતે ॥ ૪૭ ॥ જેવહાણમાં શુદ્ધઅધ્યવસાયરૂપ ઘણાંબલવંતસુજટો જેરાગ દેવાદિશત્રુને દુઃપ્રધૃષ્ણતેતે; તથા જલોજેયોગ તેરૂપકુહ જેથંજ તેનાઉપર અધ્યાત્મરૂપ હજ્જલ સઠ સ્વેંચ્યોતેજિહાં ॥ ૪૮ ॥

તપોનુકૂલપવનોઝુતસંવેગવેગતઃ ॥ વૈરાગ્યમાર્ગપતિતં ચા

રિત્રં વહનં શ્રિતાઃ ॥ ૪૯ ॥ સન્નાવનાચ્ચમંજૂષા ન્યસ્તસન્નિ

તરત્નતઃ ॥ યથાઽવિઘ્નેન ગઢંતિ નિર્વાણનગરે બુધાઃ ॥ ૫૦ ॥

અર્થ ॥ તેસમથી તપસ્યારૂપ અનુકૂલ પવનપ્રગલ્ભ્યોતે, અને તે પવનેકરી સંવેગચુલ

रूपवेगप्रगव्योढे; तेणेकरी वैराग्यमार्गमां तेवहाणचालतुंजायढे; एहदुंचारित्ररूप जे वहाणतेमांवेगथका मुनिराजोते ॥ ४९ ॥ रुढीचावनारूप मंजूषामां गुप्तपणेशुज चित्तरूपीरत्नस्थायुंढे जेणे, एवा मुनि निर्विघ्नपणे मुक्तिरूपनगरनेपामेढे. ॥ ५० ॥

यथा च मोहपल्लीशे लब्धव्यतिकरे सति ॥ संसारनाटकोद्देहा
शंकापंकाविले मुहुः ॥ ५१ ॥ सज्जीकृतस्वीयजटे नावं डुर्बुद्धि
नामिकां ॥ श्रिते डुर्नीतिनौटंदरूढशेषजटान्विते ॥ ५२ ॥

अर्थ ॥ एवातमीखवर चोरनोराजाजे मोहरूपिश्रोपल्लिपति तेनेपडी. तेवारेंतेमोह जेचोरनोराजाढे, तेणेविचाखुंजे रखेनेसंसाररूपनाटकनो उद्देदथज्ञाय; एवीशंकारूप जेकचरो तेमांखेपाणोथको ॥ ५१ ॥ तेमोहराजा पोतानासुजटोने सज्जकरीने डुर्बुद्धि नामे जे नावतेमां पोतेवेगोथको दुष्टाचाररूपबीजाजे नावढे, तेमांवलीबीजाघणासुजटोने वेसारीनेपोतें जवसमुद्रमांआव्यो ॥ ५२ ॥

आगढत्यथधर्मेशजटौधे रणमंन्यं ॥ तत्त्वचिंतादिनाराच
सज्जीजृते समाश्रिते ॥ ५३ ॥ मिथोल्ले रणावेशे सम्यग् द
र्शनमंत्रिणा ॥ मिथ्यात्वमंत्रिविषमा प्राप्यते चरमा दशा ॥ ५४ ॥

अर्थ ॥ तेवखते धर्मराजाना सुजटोनाजेथोक्ते मोहनासैन्यनेजोडने रणमंडपझूमी-मांआवी तत्त्वचिंताप्रमुखजे वहाणतेलेइने सज्जययाथका ॥ ५३ ॥ तेपडीबेडनेमाहो मांहे युद्धचालवालागुं; तेमांसम्यग्दृष्टिजेप्रधान तेणेमिथ्यात्वप्रधानने विषमचरमदशाके मरणदशापमाडी, एटले मृत्युप्रायकीधोढे ॥ ५४ ॥

लीलयैव निरुध्यंते कषायचरटा अपि ॥ प्रशमादिमहायोधैः
शीलेन स्मरतस्करः ॥ ५५ ॥ हास्यादिषट्कलुंटाकटुंदं वैरा
ग्यसेनया ॥ निज्जादयश्च ताड्यंते श्रुतयोगादिजिर्जैः ॥ ५६ ॥

अर्थ ॥ अने उपशमादिक महासुजटे लीलार्येकरीने कषायरूप चोरटानेरोक्या तथा शीलसुजटे कंदर्परूपचोरनेजीत्यो ॥ ५५ ॥ वैराग्यनीसेनार्येकरीने हास्यादिकजे उचोरतेने जीत्या अने ज्ञानयोगादिकजेसुजटो तेणेनिज्जादिकने मारीकाढ्या ॥ ५६ ॥

जटान्यां धर्मशुक्लान्यां मार्तरौजाजिधौ जटौ॥नियदेणेंदियाणां च
जीयते जागसंयमः ॥ ५७ ॥ हयोपशमनश्चदुर्दर्शनावरणा
दयः ॥ नश्यत्याशासैन्यं च पुण्योदयपराक्रमात् ॥ ५८ ॥

अर्थ ॥ धर्मध्यानअनेशुद्धध्यान एवेसुजटें आर्त्तअने रौद्र एवेसुजटनेहण्या. तथा पांचइंद्रियनानिग्रहरूपसुजटें उतावळेंकरी असंयमरूपसुजटनेजीत्यो ॥ ५७ ॥ दर्शनावरणीयना दयोपशमसुजटें चक्षुर्दर्शनावरणादिक योद्धाअनेमाक्षा; वळीपुण्योदयना-पराक्रमथी आशारूपसैन्य नासीगयुं ॥ ५८ ॥

सद्द्रेषगर्जेण रागकेसरिणा तथा ॥ सुतेन मोहचूषोपि
धर्मचूपेन हन्यते ॥ ५९ ॥ ततः प्राप्तमहानंदा धर्मभूपप्र
सादतः ॥ यथाकृतार्था जायंते साधवो व्यवहारिणः ॥ ६० ॥

अर्थ ॥ हवे ठेवटेद्रेषरूपहाथीयेंवेठो तथा रागरूपसिंहेंसहित एहवो मोहराजो तेनेपण धर्मराजायें हण्यो ॥ ५९ ॥ तेवारपढी साधुरूपी व्यवहारिया धर्मराजानो प्रसादजेपसाय तेथीकृतार्थथइ आनंदपामी सुखेपोतानो व्यापारकरताथया ॥ ६० ॥

विचिंतयेत्तथा सर्वं धर्मध्याननिविष्टधीः ॥ ईहगन्यदपि न्यस्त
मर्थजातं यदागमे ॥ ६१ ॥ मनसश्चेंद्रियाणां च जयाद्योनिर्वि
कारधीः ॥ धर्मध्यानस्य स ध्याता शांतोदांतः प्रकीर्तितः ॥ ६२ ॥

अर्थ ॥ एरीतेंसर्वधारीखेवुं. तेधर्मध्यानमां जेमुनिनीबुद्धिपेठीठे, तेणेएनेतथाएना जेवा बीजापणजेआगमसिद्धांतमां पदार्थना समूहस्थाप्याठे, तेनुंचितनकरवुं ॥ ६१ ॥ जेमननो अनेइंद्रियनोजयकरीने निर्विकारबुद्धिवालो थयो, तेनेधर्मध्याननोध्याताक होठे. वळीशांतदांतपणुं पणतेहनेजहोय ॥ ६२ ॥

परैरपि यदिष्टं च स्थितप्रज्ञस्य लक्षणां ॥ घटते ह्यत्र तत्सर्वं तथा
चेदं व्यवस्थितं ॥ ६३ ॥ प्रजहाति यदा कामान् सर्वान् पार्थ मनो
गतान् ॥ आत्मन्येवात्मसंतुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदोच्यते ॥ ६४ ॥

अर्थ ॥ परदर्शनीपण स्थितप्रज्ञनुंलक्षण एमकहेठे. अनेतेसर्वइहांघटेठे. तेमजइ हांअवस्थितहोयतेजाणवुं ॥ ६३ ॥ हे अर्जुन ! जेवारेंकंदर्पनेठोठे, अने मननासर्वकामने त्यागी आत्मसंतोषीथइने आत्मानेविषेरहे, तेप्राणीने तेवारेंस्थितप्रज्ञावंतकहियें ॥ ६४ ॥

हृत्स्वेध्वनुद्भिन्नमनाः सुखेषु विगतस्पृहा ॥ वीतरागजयक्रोधः
स्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥ ६५ ॥ यः सर्वत्रानभिस्नेहस्तत्तत्प्राप्य
शुभाशुभं ॥ नाजिनंदति न द्वेष्टि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥ ६६ ॥

अर्थ ॥ जेहनेहुःखमां उद्वेगनधी, अनेसुखनीइहानधी, तथाजेहना राग, जय, अने क्रोधगयाढे, तेमुनिने स्थितबुद्धिवालो कहियें ॥ ६५ ॥ जेनेविषयउपर स्नेहनधी, जेवुंतेवुं शुभअशुभ मलेतोपण रागद्वेषनधी, हे अर्जुन ! तेनीबुद्धिरुमीढे एमजाणवुं ॥ ६६ ॥

यदा संहरते चायं कूर्मो गानीव सर्वशः ॥ इंद्रियाणीं द्रियार्थेभ्यः

स्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥ ६७ ॥ शांतो दांतो जवेदीदृगात्मा राम

तथा स्थितः ॥ सिद्धस्य हि स्वप्नावयं सैव साधकयोग्यता ॥ ६८ ॥

अर्थ ॥ हे अर्जुन ! जेमकाचवो अंगनेसंहरी संकोचीराखे, तेमइंद्रियोनेविषयधी पाढीवाखे तेनीबुद्धिमोटीढे ॥ ६७ ॥ तेशांतगुणअने दांतगुणीहोय, तेनेआत्मारामवडे आत्मामारह्यो कहियें. सिद्धिनोस्वप्नावपण एवोजढे, अने एवाजेहोयतेनेजसाधकता-पणानी योग्यता कहियें ॥ ६८ ॥

ध्यातायमेव शुक्लस्याप्रमत्तः पादयोर्द्वयोः ॥ पूर्वविद् योग्ययोगी

व केवली परयोस्तयोः ॥ ६९ ॥ अनित्यत्वाद्यनुप्रेक्षा ध्यानस्यो

परमेपि हि ॥ जावयेन्नित्यमत्रांतः प्राणा ध्यानस्य ते खलु ॥ ७० ॥

अर्थ ॥ एषणीशुक्ल ध्याननावेपायानो अप्रमत्तयको ध्यावनारथाय. पूर्वधरपयोगी होय, अथवा अयोगीहोय; पण केवलीपणेहोय, पढीशेषवेपायाने ध्यावे ॥ ६९ ॥ ध्यान नेविरामकालें अनित्यत्वादिजावना बरिनही, विप्रमरहितपणे नित्यजावनाजावे. तेध्यानना प्राण जाणवा ॥ ७० ॥

तीव्रादिज्जेदजाजः स्युर्लेश्यस्तिस्त्र इहोत्तराः ॥ लिङ्गान्यत्राग

मश्रद्धाविनयः सङ्गुणस्तुतिः ॥ ७१ ॥ शीलसंयमयुक्तस्य ध्यायतो ध

र्ममुत्तमं ॥ स्वर्गप्राप्तिफलं प्रादुः प्रौढपुण्यानुबंधिनी ॥ ७२ ॥

अर्थ ॥ इहांउत्तरजे पाढलीत्रणलेश्याउ एटले तेजो, पद्म अने शुक्ल एत्रणलेश्या जेढे ते तीव्र, तीव्रतर, अनेतीव्रतम एत्रणजेदनीजजनारीढे. तेनाएचिन्हजे आगमनी श्रद्धा, विनय, रुमागुणनीस्तवनाकरवी ॥ ७१ ॥ शील अने संयमयुक्तप्राणीने उत्तम धर्मध्यान ध्यातेथके स्वर्गप्राप्तिफलकळुंढे. तेमोटापुण्यानुबंधी पुण्यनेपामे ॥ ७२ ॥

ध्यायेद्बुद्धमथ ह्यंतिमृद्धत्वाजीवमुक्तिजिः ॥ ह्रस्वस्थोऽणौमनो

धृत्वा व्यपनीय मनो जिनः ॥ ७३ ॥ सवितर्कं सविचारं सपृथ

क्वं तदादिमं ॥ नानानयाश्रितं तत्र वितर्कपूर्वकश्रुतं ॥ ७४ ॥

अर्थ ॥ जेसमतापणे तथानिष्कपटपणे अनेजीवनमुक्तपणे एवीस्थितिराखीने शुद्ध ध्याननेध्यावे, अनेढघ्नस्थपणे अणुमां मनधरीनेरहे, तेवारेंरागद्वेषनेजीते ॥ ७३ ॥ सपृथक्त्व, सवितर्क, सविचार; तेमांआदिनोजेसवितर्क एनामेशुद्धध्याननो पेहलोपायो तेनेनानाविध नयेसहित विचारपूर्वक श्रुतेकरीध्याववो ॥ ७४ ॥

अर्थव्यंजनयोगानां विचारोन्योन्यसंक्रमः ॥ पृथक्त्वं द्रव्यप
र्यायगुणांतरगतिः पुनः ॥ ७५ ॥ त्रियोगयोगिनः साधोर्वितर्का
द्वन्वितं ह्यदः ॥ ईषच्चलत्तरंगाऽब्धेः क्षोभाज्जावदशानिर्जं ॥ ७६ ॥

अर्थ ॥ अर्थ, अक्षर अने योगएनाजेविचार तेनुमाहोमाहे संक्रमण तेनुनामपृथक्त्व कहियें; तेकेवुंढे ? के, द्रव्य, गुण, अनेपर्याय तेमांगतिढे जेनीएवुंढे. एपेहेबोजेद ॥ ७५ ॥ त्रणयोगे उपरम्या जेयोगी तेसाधुनेवितर्कादिक थोडाचंचलतरंगढे, जेमां एहवोजे समुद्र तेक्षोजनोजेअजाव तेवी दशासरखुंढे ॥ ७६ ॥

एकत्वेन वितर्केन विचारेण च संयुतं ॥ निर्वातस्य प्रदीपात्रं
द्वितीयं त्वेकपर्यायः ॥ ७७ ॥ सूक्ष्मक्रियानिवृत्ताख्यं तृतीयं तु
जिनस्य तत् ॥ अर्थरुद्रांगयोगश्च रुद्रयोगे द्वयस्य च ॥ ७८ ॥

अर्थ ॥ एकत्ववितर्कविचारनामजे बीजोपायो तेपवनरहितजे दीवो तेसरखोढे. एवीजोपायोते एकपर्यायरूपढे ॥ ७७ ॥ सूक्ष्मक्रियानिवृत्तिनामे त्रीजोपायो ते केवली नेहोय. तेमांबादरजे काययोगतेने अर्द्धरुद्रयोढे, अने मन तथावचनएबेयोगनेसमस्तरुंढे तेवारें त्रीजोपायोध्यावे ॥ ७८ ॥

तुरीयं तु समुच्चिन्नक्रियमप्रतिपाति तत् ॥ शैलवन्निःप्रकंपस्य
शैलेष्यं विश्ववेदिनः ॥ ७९ ॥ एतच्चतुर्विधं शुद्धध्यानमत्र द्व
योः फलं ॥ आद्ययोः सुरलोकाप्तिरंत्ययोस्तु महोदयः ॥ ८० ॥

अर्थ ॥ हवेचोथापायामां क्रियाउहेदीढे. अनेपोतेंपर्वतनीपरें अप्रतिपातिथयोढे, एहवो विश्ववेदी तेजगतना सर्वजावनो जाणजे केवली तेनिःप्रकंप पर्वतनीमाफक इहांप्रथम बे पायामांजेकाखकरेते, खर्गगतिपामे. अने उपरना बेपायामांकाखकरवाधी मोक्षपामे ॥ ८० ॥

आश्रवापायसंसारानुजावजवसंततीः ॥ अर्थे विपरिणामं वा
नुपश्येद्बुद्धविश्रमे ॥ ८१ ॥ द्वयोः शुद्धा तृतीये च लेश्या सा
परमामता ॥ चतुर्थशुद्धजेदस्तु लेश्यातीतः प्रकीर्तितः ॥ ८२ ॥

अर्थ ॥ शुक्लध्याननेविश्रामें आश्रवनोनाशदेखे. संसारनास्वरूपने जवनीपरंपरादेखे-
अनेअन्यपदार्थें आत्मानुविपरिणामपणुंजुष ॥ ८१ ॥ पशुक्लध्यानना प्रथमवेपायामां
बेळेच्या तथात्रीजेपायेतो परमउत्कृष्ट शुक्लेश्याकहिणे, अने चोथोपायोजेणे तेतो ले-
श्यायेंरहितकहोणे ॥ ८२ ॥

लिंगं निर्मलयोगस्य शुक्लध्यानवतोऽवधः ॥ असंमोहो विवेकश्च
व्युत्सर्गश्चाजिधीयते ॥ ८३ ॥ अबंधाडपसर्गेज्यः कंपते न वि-
भेति च ॥ असंमोहान्न सूक्ष्मार्थे मायास्वपि च मुह्यति ॥ ८४ ॥

अर्थ ॥ शुक्लध्यानवाळाने निर्मलयोगहोय, तेनांलक्षणकहेणे. अहिंसकहोय; मोह-
रहित, विवेकीहोय; अनेत्यागबुद्धियें युक्तहोय ॥ ८३ ॥ वलीअबंधीथयो माटे उपसर्ग
अनेपरिसह तेथीकंपेनही; तथाबीहेपणनही; एअहिंसकलक्षणहोय, तथासूक्ष्मार्थमां
वलीमायामांमुजायनही; एअसंमोहएटले मोहरहितुं लक्षणकहुं ॥ ८४ ॥

विवेकात्सर्वसंयोगाज्जिज्ञमात्मानमीकते ॥ देहोपकरणासंगो
व्युत्सर्गाज्जायते मुनिः ॥ ८५ ॥ एतद्धानक्रमं शुद्धं मत्वा जगव-
दाज्ञया ॥ यः कुर्यादेतदज्यासं संपूर्णाध्यात्मविज्जवेत् ॥ ८६ ॥

अर्थ ॥ सर्वसंयोगशी आत्मानेजूदोदेखे, एविवेकनुंलक्षणणे. देहतथाउपकरणनी
त्यागबुद्धियें असंगानुष्ठान वत्तेणे, एव्युत्सर्गनुंलक्षणणे. एचारलक्षण ६६ मा श्लोकमां
कह्यांणे. तेनोएअर्थविवरिने कह्यो एलक्षणजेमुनिहोयते, ज्ञानपणुपामे ॥ ८५ ॥ यरीतें
ध्याननोजेअनुक्रम तेशुद्धरीतें जाणीनेप्रजुनी आज्ञाप्रमाणे एनोअज्यास जेकरशे, तेसं-
पूर्णअध्यात्म ज्ञानीथाशे ॥ ८६ ॥ इतिध्यानाधिकारः षोडशः ॥

यत्र गच्छति परं परिपाकं पाकशासनपदं तृणकटपं ॥

स्वप्रकाशमुखबोधमयं तद्धानमेव जवनाशिजजध्वं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ माटेउत्कृष्ट परिपक्वध्यान पामेथके मुनिराजतेइंद्रनीपदवीनेपण तृणषला
बरोबरगणे. माटे जेथकी आत्माने प्रकाशकारी मुखेज्ञानप्रगटे एतुं संसारतुं नाशकरनां
हंध्यानसेवतुं ॥ १ ॥

आतुरैरपि जमैरपि साक्षात् सुत्यजा हि विषया नतु रागः ॥

ध्यानवांस्तु परमद्य निदर्शी तृप्तिमाप्य न तमृच्छति भूयः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ कामातुरजेप्राणी तथाजडजेप्राणीतेपण प्रगटपणे विषयसुखने सुखेंढांने;

पणरागदिशा ठांठवीधुर्घटबे; अनेध्यानवंतमुनितो मात्र परमात्मानोजदर्शनीडे. तेत
ध्यानमां तृप्तिपामिने फरीशीरागदेषने वांठेनही ॥ १ ॥

या निशा सकलजुतगणानां ध्यानिनो दिनमहोत्सव एषः ॥

यत्र जायति च तेऽग्निनिविष्टा ध्यानिनो जवति तत्र सुषुप्तिः ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ सर्वप्राणीने निद्रामांजे रात्रीजायते, तेध्यानदिशावाळाने परात्रीते जायत-
महोत्सवनो दिवसबे. अनेसंसारीजीव विषयमांलीनयका जेवेलायेंजागेते, तेवेलाध्या-
नवाळासुनिराजने शयनरूपबे ॥ ३ ॥

संप्लुतोदकमिवांधुजलानां सर्वतः सफलकर्मफलानां ॥

सिद्धिरस्ति खलु यत्र तद्वैध्यानमेव परमार्थनिदानं ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेमअवरुद्रुवानुं पाणी डोहोळुंरहेते, तेमजेमांसर्वथकी सकलकर्मनाफलनी
सिद्धिएहवोजे ध्यानरूपघट जेजलमां रमतोहोय, त्यांजलनिर्मलहोय. माटेसकलक्रि-
याफलनी सिद्धिध्यानथीडे. ध्यानतेपरम अर्थनुं कारणबे. ॥ ४ ॥

बध्यते नहि कषायसमुद्भैर्मानसैर्नतजूपनमङ्गिः ॥

अत्यनिष्टविषयैरपि दुःखैर्ध्यानवान्निष्ठतमात्मनि लीनः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जेध्यानवान् पुरुषते कषायजनित मनेकरी बंधातोनथी. तेहनेजोराजानीशे
णी आवीनमस्कारकरे, तोपणतेनुंचितडोहोलायनही. अनेअनिष्टविषयनीप्राप्तिनाडुः
खेकरीपणनिश्चलपणु बोकेनहि. तेनेआत्मानेविषे लीनकहिये ॥ ५ ॥

स्पष्टदृष्टसुखसंयुतमिष्टं ध्यानमस्तु शिवशर्म गरिष्ठं ॥ ना

स्तिकस्तु निहता यदि न स्यादेवमादिनयवाङ्मयदंडा ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेनेप्रगतदीनुं अनेमोक्षसुखेजखुं एतुंजेध्यान तेष्टबे, एटबे मोक्षसुखथी
पणध्यान मोटुंटे, पणजिह्वांसुधी शास्त्रनादंरुथकी नास्तिकजावने अतिशयपणे हण्यो
नथी, तिह्वांसुधीनथी; पणनास्तिकजावेंरहित जेज्ञानतेमोटुंटे ॥ ६ ॥

यत्र नार्कविधुतारकदीपज्योतिषां प्रसरतामवकाशः ॥ ध्यान

जित्तमसामुदितात्मज्योतिषां तदपि जाति रहस्यं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेनीआगळ सूर्यनुंतेज, तथाचंद्रमा अनेतारानुंतेज, वलीदीपकनातेजनो
प्रकाशअदपबे, एतुंजेध्यान तेणेकरीने जेदार्थोबेअज्ञानरूप अंधकारजेप्राणीनो एहवा
मुदितआत्मावाळानुंतेज तेणुसपणे पणआत्मानेविषे शोभेते ॥ ७ ॥

योजयत्यमितकालवियुक्तां प्रेयसीं शमरतिं त्वरितं यत् ॥

ध्यानमित्रमिदमेव मतं नः किंपरैर्जगति कृत्रिममित्रैः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ शमतारतिरूप स्त्रीनीसार्ये प्राणीनेषणा कालशीवियोग हतो. तेक्षणमां वियोगजांगीने संयोगमिलावे एहवोध्यानरूप परममित्रते. तेध्यानमित्र अमारप्रमा णे, एमध्यान करनारप्राणी बोलेते. माटेसंसारमां कृत्रिम परमित्रशीशुंथाय? तेकृ त्रिममित्रोकरतांतो ध्यानमित्रघणोश्रेष्ठते ॥ ८ ॥

वारितस्मरवलातपचारे शीलशीतलसुगंधिनिवेशैः ॥

उब्रितप्रशमतल्पनिविष्टो ध्यानधाम्नि लज्जते सुखमात्मा ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवे ध्याननेरंगमंदिरनी उपमाआपेते. जिहांकामरूपतापटछोते, अने शीलरूप शीतलसुगंधीपसररीहीते, तेवीबेठकनेविषे शमतारूपमोटीतलाइते, तेउपर आत्मावेगोथको पूर्णआनंदपामेते; एवुंध्यानरूपमंदिरते ॥ ९ ॥

शीलविष्टरदमोदकपीठं प्रातिहार्यशमतामधुपर्कैः ॥ ध्या

नधाम्नि ज्वति स्फुटमात्मा द्रुतपूतपरमातिथिपूजा ॥ १० ॥

अर्थ ॥ ध्यानमंदिरमां शीलरूपसिंहासने इंद्रियदमनरूपजलनोबाजोटते, अने श- मतारूप पोलीओ तेएवाध्यानघरमां पवित्रपणे आत्मानेतेनीनेतेनी मधुपर्केंकरी परो- णागतकरेते ॥ १० ॥

आत्मनो हि परमात्मनि यो जूनेदबुद्धिकृत एव विवादः ॥ ध्या

नसंधिदृढमुं व्यपनीय जागजेदमनयोर्वितनोति ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ आत्मा अने परमात्मानेविषे जेजेदबुद्धिनोविवादहतो, एटलेतेमांपंकितना विवादरूपजगडाहता, तेनेध्यानरूपसंधिपाले एटलेध्यानपुरुषे तेविवादोनेटाह्या अनेजलदीशी एवेउनुंअजेदपणुंकरीआप्युं ॥ ११ ॥

कामृतं विषभृते फणिलोके कक्षयिष्यपि विधौ त्रिदिवे वा ॥

काप्सरो रतिमतां त्रिदशानां ध्यान एव तदिदं बुधसेव्यं ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ विषयकीजरेलोजे नागलोकतिहां अमृतक्यांशीहोय? तेमदिनदिनक्षय पा मतोजेचंद्रमा तेमांअमृतकिहांशीहोय? अनेदेवलोकमांअप्सरानायोगें राताजेदेवता तेमांपणअमृत किहांशीहोय? माटेएमात्र ध्यानरूपअमृतसत्यते. तेनेजपंडितेसेवबुं॥१२॥

गोस्तनीषु न सितासु सुधायां नापि नापि वनिताधरबिंबे ॥ तं
रसं कमपि वेत्ति मनस्वी ध्यानसंज्ञवधृतौ प्रथते यः ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ गायनास्तनमांजिरसनथी, जेसाकरमांरसनथी, अनेजेरसअमृतमांपणनथी
तेमजल्लीनाअधरजेहोठ तेमांपणजेरसनथी तेरसध्यानथीप्रगट्यो अनेसंतोषथी विस्त-
र्यो एहवोजेकोइकअपूर्वरस तेनेतोकोइक पंक्तिजजाणेढे ॥ १३ ॥

इत्यवेत्य मनसा परिपक्वध्यानसंज्ञवफले गरिमाणं ॥ तत्र य
स्य रतिरेनमुपैति प्रौढधाममृतमाशु यशः श्रीः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एप्रकारें मनेकरीनेपरिपक्वजे ध्यानतेथीप्रगट्युंजे फलतेहनेमोटाइपणे जा-
णीनेतेमांजिरतिपामे तेमहातेजवंत कांतिवानपुरुषढे अनेतेनेज यशलक्ष्मीवरशे ॥१४॥
इतिश्रीध्यानस्तुत्यधिकारः सप्तदशःसमाप्तः ॥

इतिश्रीहोपाध्यायश्रीयशोविजयगणिविरचिते अध्यात्म
सारप्रकरणे पंचमपरिच्छेदः तेमां पनरमांना ७३ सोल
मांना ७६ अने सतरमाना १४ मल्लीने १७३ काव्यढे.

आत्मध्यानफलं ध्यानमात्मज्ञानं च मुक्तिदं ॥ आत्मज्ञानाय
तन्नित्यं यत्नः कार्यो महात्मना ॥१॥ ज्ञाते ह्यात्मनि नो भूयो
ज्ञातव्यमवशिष्यते ॥ अज्ञानं पुनरेतस्मिन् ज्ञानमन्यन्निरर्थकं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ आत्माने ध्यानजुंफलतेध्यानढे, पणआत्मज्ञानहोय तेवारेंजतेनेमुक्ति आपे,
माटेज्ञानतेमोटुंढे. तोमोटापुरुषें आत्मज्ञानजणी उद्यमकरवो ॥ १ ॥ जेणे आत्माने
जाण्यो तेनेफरीबीजुंकाइजाणवानुरंछुंनथी. अनेजिहांसुधी आत्मानेजाण्योनथी, तिहां-
सुधी बीजुंसर्वजाण्युं ते निरर्थकढे ॥ २ ॥

नवानामपि तत्त्वानां ज्ञानमात्मप्रसिद्धये ॥ येनाजीवादयो ज्ञावाः
स्वप्नेदप्रतियोगिनः ॥३॥ श्रुतो ह्यात्मपरोक्षेदोऽनुभूतः संस्तुतो
पि च ॥ निसर्गाह्यपदेशाद्वा वेत्ति ज्ञेदं तु कश्चन ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ नवेतत्त्वनुंपणजे जाणपणुंकरवुंढे, तेपणआत्मज्ञान प्रगटकरवानेअर्थेढे. कार-
णके अजीवादिकजेज्ञाव तेपणआत्मज्ञानवकेशमायढे ॥ ३ ॥ पोतानोअनेपारकोजे
जेद तेहेनेजेदरूपेंसांजळ्यो, अनुभव्यो, परिचयथयोथको, सेहेजे अथवा उमदेशथकी.
कोइकजेदनेजाण्यो ॥ ४ ॥

तदेकत्वपृथक्त्वाज्यामात्मध्यानं हितावहं ॥ तृथैवाजिनिविष्टा
नामन्यथा धीर्विम्बना ॥ ५ ॥ एक एव हि तत्रात्मा स्वप्नावस
मवस्थितः ॥ ज्ञानदर्शनचारित्र्यलक्षणप्रतिपादितः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ तेमाटेएकत्व पृथक्त्वेकरी आत्मज्ञान हितकारीथाय, नहीतो फोकटपणे
मिथ्यात्वनीबुद्धिनीविटंबनाढे ॥ ५ ॥ तिहांपकजआत्मा स्वप्नावपणेरहोढे, तेआत्मा
तोज्ञानदर्शन अने चारित्र्यरूपलक्षणेकहोढे ॥ ६ ॥

प्रज्ञानैर्मल्यशक्तीनां यथारत्नान्न जिन्नता ॥ ज्ञानदर्शनचारित्र्य
लक्षणानां तथात्मनः ॥ ७ ॥ आत्मनो लक्षणानां च व्यवहारो हि
जिन्नता ॥ षष्ठ्यादिव्यपदेशेन मन्यते न तु निश्चयः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जेमरत्ननीकांति अने निर्मलता एबेछनीशक्तिकांश्जुदीनथी, तेमज्ञानदर्शन
अने चारित्र्यलक्षणे जेआत्मातेकांश्जुदोनथी ॥ ७ ॥ आत्मा अनेआत्मानुंलक्षण एबे
व्यवहारेजुदांढे. तेषष्टिआदेदइ विजकिनेव्यपदेशेंकरीमानियें, पणनिश्चयथीनही ॥ ८ ॥

घटस्य रूपमित्यत्र यथाज्ञेदो विकल्पजः ॥ आत्मनश्च गुणानां
च तथा ज्ञेदो न तात्त्विकः ॥ ९ ॥ शुद्धं यदात्मनो रूपं निश्चये ना
नुभूयते ॥ व्यवहारो जिदाकारानुप्नावयति तत्परं ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेमघटनुंरूपतेनोजेदते विकल्पमात्रेढे, तेमआत्माने अने गुणनेपरसामर्थ्ये
ज्ञेदनथी ॥ ९ ॥ जेआत्मरूपशुद्धे, तेनिश्चयनयेकरी अनुप्नावयढे; अने व्यवहारवर्मे
परके० कायातेपणओलखायढे ॥ १० ॥

वस्तुतस्तु गुणानां तजूपं न स्वात्मनः पृथक् ॥ आत्मा स्यादन्यथा
नात्मा ज्ञानाद्यपि जम् जवेत् ॥ ११ ॥ चैतन्यपरसामान्या
सर्वेषामेकतात्मनां ॥ निश्चितः कर्मजनितो ज्ञेदः पुनरुपप्लवः ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ वस्तुजावेतोगुणनुं अने आत्मानुंरूपजुंडुनथी. जोजुंडुंकहीयेंतो, आत्माढे
तेअनात्माथाय; ज्ञानादिकेजरुथाय ॥ ११ ॥ चैतन्यपरसामान्यपणे सर्वआत्मांनी एक
ताढे; अनेनिश्चयथी तोकर्मप्रगत्योजेज्ञेद तेतोविटंबनारूपढे ॥ १२ ॥

मन्यते व्यवहारस्तु भूतग्रामादिज्ञेदतः ॥ जन्मादेश्च व्यवस्थातो
मिथोनानात्वमात्मनां ॥ १३ ॥ न चैतन्निश्चये युक्तं भूतग्रामो य
तोऽखिलः ॥ नामकर्मप्रकृतिजः स्वप्नावो नात्मनः पुनः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जीवसमूहनाजेदर्थी तथाबाळजुवान वृद्ध एअवस्थावनेमांहोमांहे विचि त्रपणुंजणायडे. एमव्यवहारनयवाळोमानेडे ॥ १३ ॥ पणएवातनिश्चयनयवाळो मान तोनथी. तेएमकेदेडेके, एजीवनेसर्वअवस्था नामकर्मना स्वजावथीप्रगटेडे; पणएआत्मानोमूलस्वजावनथी ॥१४॥

जन्मादिकोपि नियतः परिणामो हि कर्मणां॥ न च कर्मकृतो जेदः
स्यादात्मन्यविकारिणि ॥१५॥ आरोप्य केवलं कर्म कृतां विकृ-
तिमात्मनि ॥ त्रमंति त्रष्टविज्ञाना जीमे संसारसागरे ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जन्मजरादिक परिणाम कर्मनेवशडे, अनेआत्मातो अविकारीडे. तेथी कर्मनोजेद आत्मानेसंजवेनही. केमकेएआत्मस्वजावनही ॥ १४ ॥ जन्मजरादिक कर्मप्रकृतिडे, अनेकर्मजनित जावनेकेवल आत्मानेविषे आरोपीने त्रष्टज्ञानी त्रयंकर संसारसमुद्रमां जमशे ॥ १६ ॥

उपाधिजेदजं जेदं वेतइस्फटिके यथा ॥ तथा कर्मकृतं जेदमात्म-
न्येवाजिमन्यते ॥ १७ ॥ उपाधिकर्मजो नास्ति व्यवहारात्स्व-
कर्मणः ॥ इत्यागमवचो द्रुप्तमात्मवैरूप्यवादिनः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ स्फटिकमां जेममूर्खप्राणी जेदमानेडे, तेमउपाधिजेदें आत्मानेविषे प्रगट्यो जे कर्मकृतजेदते एमानेडे ॥ १७ ॥ पोतानाव्यवहारथी कर्मजनित जेउपाधिते नथी, एममानता आत्मविरूपवादी आगमनुवचन लोपेडे ॥ १८ ॥

एकक्षेत्रस्थितोप्येति नात्मा कर्मगुणान्वये ॥ यथा जव्यस्व-
जावत्वाच्छुद्धो धर्मास्तिकायवत् ॥१९॥ यथा तैमिरकश्चंद्र मप्ये-
कं मन्यते द्विधा ॥ अनिश्चयकृतोन्मादस्तथात्मानमनेकधा ॥ २० ॥

अर्थ ॥ धर्मास्तिकायनीपरे एकक्षेत्रमां रह्योडेतोपण कर्मगुणनासंयोगने पामतो नथी, एवोआत्मा रुनास्वजावथी शुद्धडे ॥ १९ ॥ जेमतिमिरके० ग्रहणधेलो एकचंद्र नेवेचंद्रमानेडे, तेमनिश्चयनयनी वातविनानोजे प्राणीते उन्मादममत्वेकरी आत्माने अनेकप्रकारे मानेडे ॥ २० ॥

यथानुभूयते ह्येकं स्वरूपास्तित्वमन्वयात् ॥ सादृश्यास्तित्व-
मप्येकमविरुद्धं तथात्मनां ॥२१॥ सदसद्वादपिशुनान् संगो-
पि व्यवहारतः ॥ दर्शयत्येकतारत्नं सतां शुद्धनयः सुहृत् ॥२२॥

अर्थ ॥ जेमअन्वयथी एकस्वरूपास्तिपणाने अनुजवियेढइयें, तेमसरखापणे जे विद्यमानपणुंढे, तेथकीआत्माने एककहियें ॥ २१ ॥ व्यवहारनयथी सद्असद्वाद्वारूपजे चाडियो तेनेहुपावीने शुद्धनयरूपजे मित्रढे, तेएकतारूप रत्ननेदेखाडेढे ॥ २२ ॥

नृनारकादिपर्यायै रम्यं तन्न विनश्वरैः ॥ जिन्नैर्जहाति नैकत्व
मात्मज्वयं सदान्वयि ॥ २३ ॥ यथैकं हेमकेयूरकुंमलादि
षु वर्तते ॥ नृनारकादिजावेषु तथात्मैको निरंजनः ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ नरनारकादि पर्यायजेढपजेढे, अनेविणशेढे, तेजिन्नपर्यायकांशरम्यनथी; माटे तेपर्यायिकरीने सदाअन्वयीजे शुद्धवंशीआत्मतत्त्व तेएकत्वपणाने बांणतुंनथी ॥ २३ ॥ जेमसुवर्णएकढे, पणबाजुबंध, कंठी, कुंमलादिक पर्यायवर्ततेढे, तेमआत्माएकढे, पणनरनारकादिकना जवेकरीजिन्नढे; पणआत्मातो एकनिरंजनढे ॥ २४ ॥

कर्मणस्तै हि पर्याया नात्मनः शुद्धसाक्षिणः ॥ कर्मक्रिया स्वजावो
यदात्मा तु न स्वजाववान् ॥ २५ ॥ नाणूनां कर्मणो वासौ जवस्व
र्गः स्वजावजः ॥ एकैकविरहे जावान्नवतत्त्वांतरं स्थितं ॥ २६ ॥

अर्थ ॥ जेनरनारकादिकजव तेतो सर्वकर्मना पर्यायढे, पणशुद्धसाक्षी निश्चयनयें आत्मपर्यायढे, अनेकर्मक्रियारूपजे स्वजावतेकांशआत्मानो मूलस्वजावनथी, आत्मा तो अज, अविनाशीस्वस्वजावीढे ॥ २५ ॥ कर्मनाजेपरमाणुआ तेआसंसार स्वर्गस्वाजाविक नथी; एकेकजव्वलतानेविषे जावथकी नवतत्त्वमां रचुंढे ॥ २६ ॥

श्वेतद्रव्यकृतं श्वेत्यं जित्तिजागे यथा द्रयोः ॥ जात्यनंतजवत्सत्यं
प्रपंचोपि तथेक्षतां ॥ २७ ॥ यथास्वप्नावबुद्धोर्यो विबुद्धेन न दृ
श्यते ॥ व्यवहारमते स्वर्गो ज्ञानिना न तथेक्षते ॥ २८ ॥

अर्थ ॥ जेमश्वेतद्रव्यें कीधेबुंजे चित्रामण तेवेजीतना जागमांशोजे, तेमअनंतजवत्सत्यतायें एप्रपंचनेजाणवुंढे ॥ २७ ॥ जेमस्वप्नमां दीढेलोअर्थ जाग्यापढीदेखायनही, तेमव्यवहारें स्वर्गादिकमार्ग श्रेष्ठे. पणनियतप्रमाणीज्ञानीपुरुषने संसार नजणाय. ॥ २८ ॥

मध्याह्ने मृगतृष्णायां पयःपुरो यदेक्षते ॥ तथा संयोगजः सर्गो
विवेकख्यातिविह्वले ॥ २९ ॥ गंधर्वनगरादीनामंबरेऽम्बरो य
था ॥ तथा संयोगजः सर्वो विद्यासो वितथाकृतिः ॥ ३० ॥

अर्थ ॥ जेममध्याह्ने सृगतृप्तावरें पृथ्वीउपर जलपूरदेखायठे, तेमसंयोगेंउपनी जे
सृष्टितेविवेकनी ख्यातिर्येनाशदेखायठे ॥ ३१ ॥ जेमगंधर्वनगरवरें आकाशें आरुंबर
जणाय, तेमसंयोगेप्रगळ्याजे सर्वविखास तेजुगठे ॥ ३० ॥

इतिशुद्धनयायत्तमेकत्वं प्राप्तमात्मनि ॥ अंशादिकल्पनाप्य
स्य नेष्टा यत्पूर्णावादिनः ॥ ३१ ॥ एक आत्मेति सूत्रस्याप्यय
मेवाशयोमतः ॥ प्रत्यगुज्योतिषमात्मानमाहुः शुद्धनयाः खलु ॥ ३२ ॥

अर्थ ॥ एरीतेंशुद्धनयेजे एकत्वपणुप्रबुं, तेआत्मानेविषे पाम्युं; एनेअंशादिकनीजे
कल्पनातेपूर्णवादिने वाहालीनथी ॥ ३१ ॥ सूत्रमां, “एगेआया” एवोजेपाठठे, तेएजआ
शयेंकळोठे, एकप्रगटज्योतिरूपजे आत्मा तेतेजरूपठे, एमशुद्धनयवालाकेहेठे ॥ ३२ ॥

प्रपंचसंचयक्लिष्टान्मायारूपाद्विज्ञेमि ते ॥ प्रसीद जगवन्नात्म
न् शुद्धरूपं प्रकाशय ॥ ३३ ॥ देहेन सममेकत्वं मन्यते व्यव
हारवित् ॥ कथंचिन्मूर्ततापत्तेर्वेदनादिसमुद्भवात् ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ निश्चयनयकहेठेके, प्रपंचसंचयवडे संक्लिष्टएटळे दुःखरूपएवुं जेएमायारूपठे,
तेथकी हे जगवन् ! हे आत्मा ! हुं बीहुंहुं माटे प्रसन्नथाओ, अनेशुद्धरूप प्रकाशकरो !
॥ ३३ ॥ कोइकप्रकारेंरूपीपणुं पाम्योजे आत्मातेनेवेदनादिक उपजेठे. माटे व्यवहा-
रनयवालो शरीरसाथें आत्मानुंयकत्वपणुं मानेठे ॥ ३४ ॥

तन्निश्चयो न सहते यदमूर्तो न मूर्ततां ॥ अंशेनाप्यवगाहेत
पावकः शीततामिव ॥ ३५ ॥ उष्णस्याग्नेर्यथा योगाद् धृतमु
ष्णमिति भ्रमः ॥ तथामूर्त्तीगसंबंधादात्मा मूर्त इति भ्रमः ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ पणतेवातनिश्चयवालो सह्यशकतोनथी; जेमअग्निशीतलता पामतोनथी,
तेमजेअरूपीआत्माठे, तेअंशेकरीनेपणरूपीपणाने पामतोनथी ॥ ३५ ॥ जेमबलताअ
ग्निनेसंयोगें धृतउष्णयुं एवोभ्रमठे, तेमरूपीशरीरने संयोगें आत्मापणरूपीदीसेठे, एप
णभ्रमणाजदेखायठे ॥ ३६ ॥

न रूपं न रसो गंधो न न स्पर्शो न चाकृतिः ॥ यस्य धर्मो न शब्दो
वा तस्य का नाम मूर्तता ॥ ३७ ॥ दृशादृश्यं हृदाग्राह्यं वाचा
मपि न गोचरः ॥ स्वप्रकाशं हि यद्रूपं तस्य का नाम मूर्तता ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ केमकेरूप, रस, गंध, स्पर्श, संस्थान पटलावानां आत्मानेनथी; एतो पुन्र
लनेते, तेमजबाह्यधर्मपणनथी, शब्दनथी; तेवारें आत्मानेशीरीतेरूपीकहेवाय? ॥ ३९ ॥
वक्षी आत्मानजरेदेखाय एवोपणनथी, मनथीग्रहवाय एवोपणनथी, तथावचने पणअ
गोचरते, जेजुरूपपोताना प्रकाशेते, पणबीजना प्रकाशेनथी, तेनेरूपीकेमकेहेवाय? ॥ ३७ ॥

आत्मा सत्यश्चिदानंदः सूक्ष्मात्सूक्ष्मः परात्परः ॥ स्पृशत्यपि
च मूर्तत्वं तथा चोक्तं परैरपि ॥ ३९ ॥ इन्द्रियाणि पराण्याहुरि
न्द्रियेभ्यः परं मनः ॥ मनसोपि परा बुद्धि र्योबुद्धेः परमस्तु सः ॥ ४० ॥

अर्थ ॥ आत्मासत्यते; चिदानंदमयीते; सूक्ष्मशीपणसूक्ष्मते; उक्तृष्टमांउक्तृष्टते; ते
मूर्त्तपणुंकेमफरसे? तेमजपरदर्शनमां श्रीकृष्णकहेते, हे! अर्जुन! शरीरमां इन्द्रियोमोटीते,
अने इन्द्रियोधीमनमोदुंते; मनकरतां बुद्धिमोटीते, अनेतेधीआत्माओटीते ॥ ३९ ॥ ४० ॥

विकले हंत लोकेस्मिन्नमूर्त्ते मूर्त्तता त्रमात् ॥ पश्यत्याश्चर्यवद्
ज्ञानी वदत्याश्चर्यवद्भवः ॥ ४१ ॥ वेदना येन मूर्त्तत्वं निमित्ता
स्फुटमात्मनः ॥ पुन्रलानां तदापत्तेः किंत्वशुद्धस्वशक्तिजा ॥ ४२ ॥

अर्थ ॥ हंतइतिखेदे. आविकल्लोकनेविषे अमूर्त्तिआत्मानेविषे मूर्त्तिपणानात्रमथ
कीजेज्ञानीपुरुषते, तेअचंबोदेखेते, अनेवचनपणअचंबानांबोखेते ॥ ४१ ॥ जेमाटे जी
वात्मानेमूर्त्तिनिमित्तवेदना प्रगटपणेते, एमजोमानिएतो, पुन्रलनेवेदनाथजोश्यें; ते
माटेएवेदनातो आत्माने अशुद्धशक्तिथी अनुजवद्यायते ॥ ४२ ॥

अद्भ्यधारा यथा ज्ञानं स्वयंपरिणामत्ययं ॥ तथेष्टानिष्टविषय
स्पर्शधारेण वेदनां ॥ ४३ ॥ विपाककालं प्राप्यासौ वेदना प
रिणामजाक् ॥ मूर्त्तं निमित्तमात्रं नो घटे दंडवदन्वयि ॥ ४४ ॥

अर्थ ॥ इन्द्रियद्वारेंकरी जेम ज्ञानदिशा पोतानीमेले परिणमेते, तेमइष्टअनिष्टविष
यस्पर्शधारेंकरी वेदनापरिणमेते ॥ ४३ ॥ विपाककालपामीने आवेदनापरिणामने जेम
आत्माजजेते, तेथी अमारेमतें मूर्त्तिपणुंतेनिमित्तमात्रथयुं, अन्वयीके० सहचारीथयुं,
जेमघटनेविषे दंडसहचारीते तेनीपेतेजाणवुं ॥ ४४ ॥

ज्ञानाख्या चेतना बोधः कर्म्मरख्यद्विष्टरकता ॥ जंतोः कर्मफ
लाख्या सा वेदना व्यपदिश्यते ॥ ४५ ॥ आत्मा तस्मादमूर्त्तत्वं चैत
न्यं चातिवर्तते ॥ अतो देहेन नैकत्वं तस्य मूर्त्तेन कर्हिचित् ॥ ४६ ॥

अर्थ ॥ ज्ञाननामे चेतनातेबोधते अने कर्मनामेद्विष्टरक्तताते, तेवढेजीवने कर्मफलनामेवेदना व्यपदेशपामेते ॥ ४५ ॥ तेमाटेअमूर्त्तिआत्माते चैतन्यपणाने उलंघेनही अनेमूर्त्तिमान् देहसाथेआत्माने कोइप्रकारे एकत्वपणुंतेजनही ॥ ४६ ॥

सन्निकृष्टान्मनोवाणी कर्मादेरपि पुत्रत्वात् ॥ विप्रकृष्टाधनादेश्च
त्रायैवं जिज्ञात्मनः ॥४७॥ पुत्रत्वानां गुणोमूर्त्तिं रात्मा ज्ञानगु
णः पुनः ॥ पुत्रलोच्यस्ततोऽजिज्ञात्मात्मज्व्यं जगुर्जिनाः॥४८॥

अर्थ ॥ एरीतें कर्मवर्गणाना, मनोवर्गणाना, वचनवर्गणाना, जेआत्मानेसमीपवर्ति, एकत्वसंगतवर्ति एवातनधनादिक जेपुत्रत्व, तेतोसर्वआत्माथी जिज्ञाके दूरते ॥ ४७ ॥ केमकेपुत्रत्वनोगुणतोमूर्त्तिमान्ते, अने आत्मातोज्ञानगुणमयते, माटेपुत्रत्वथी आत्मज व्यजुंडुंते एमप्रभुकहेते ॥ ४८ ॥

धर्मस्य गतिहेतुत्वं गुणो ज्ञानं तथात्मनः ॥ धर्मास्तिकायात्तज्जिज्ञ
मात्मज्व्यं जगुर्जिनाः ॥ ४९ ॥ अधर्मे स्थितिहेतुत्वं गुणो ज्ञान
गुणोऽसुमान् ॥ ततो धर्मास्तिकायान्यमात्मज्व्यं जगुर्जिनाः ॥५०॥

अर्थ ॥ धर्मास्तिकायनोगुण गतिहेतुते अनेआत्मानोगुणज्ञानते, माटेधर्मास्तिका यथी आत्माजुदोते, एमप्रभुकहेते ॥ ४९ ॥ अधर्मास्तिकायनोगुण स्थितिहेतुते अने आत्मानोज्ञानगुणते, माटे अधर्मास्तिकायथी आत्मज्व्यजुंडुंते एमप्रभुकहेते ॥ ५० ॥

अवगाहो गुणो व्योम्नो ज्ञानं खल्वात्मनो गुणः ॥ व्योमास्ति
कायात्तज्जिज्ञमात्मज्व्यं जगुर्जिनाः॥५१॥ आत्मज्ञानगुणः सिद्धः
समयो वर्तनागुणः ॥ तज्जिज्ञं समयज्व्यादात्मज्व्यं जगुर्जिनाः॥५२॥

अर्थ ॥ आकाशनोगुणअवगाहते, अनेआत्मानोगुणज्ञानते माटे आकाशास्तिकाय थीआत्मज्व्यजुंडुंते एमप्रभुकहेते ॥ ५१ ॥ आत्माज्ञानगुणोसिद्धते, काल वर्त्तनारूपते माटेकालथी आत्मज्व्यजुंडुंते, एमप्रभुकहेते ॥ ५२ ॥

आत्मनस्तदजीवेज्यो विजिज्ञत्वं व्यवस्थितं ॥ व्यक्तिजेदेन वादेशा
दजीवत्वमपीष्यते ॥ ५३ ॥ अजीवा जन्मिनः शुद्धनावप्राणव्य
पेक्षया ॥ सिद्धाश्च निर्मलज्ञाना व्यप्राणव्यपेक्षया ॥ ५४ ॥

अर्थ ॥ एप्रमाणेअजीवथी आत्मानुजुंदापणुं सत्यठळुं, पणजेदेकरी देशयकी अजी

वपणुपणवंढीयेढइये ॥ ५३ ॥ जेमनिर्मलज्ञानवंतसिरुने डव्यप्राणनी अपेक्षारहितपणे अजीवपणुकहिये, तेमशुरूजावप्राणनीअपेक्षारहित जीवनेअजीवकहियेढेये ॥५३॥

इंद्रियाणि बलं श्वासो ब्रह्मसो ह्यायुस्तथापरं ॥ डव्यप्राणाश्चतुर्जेंदाः
पर्यायाः पुञ्जलाश्रिताः ॥ ५५ ॥ जिन्नास्ते ह्यात्मनोऽत्यंतं तदेतै
र्नास्ति जीवनं ॥ ज्ञानधैर्यसदाश्वासनित्यस्थितिविकारिजिः ॥५६॥

अर्थ ॥ इंद्रिय, बल, श्वासोब्रह्मस, अनेआयुष्य एरीतेंडव्यप्राण चारजेदेढे. एनापर्यायतो पुञ्जने आशीरह्यावे॥५५॥ तेआत्माशी अत्यंतजुदाढे, माटे एवढे कांइआत्माने जीववुं नथी. एपर्यायतो ज्ञान, धैर्य, तेनाश्वासनीजेकांइ नित्यस्थितितेणेकरी वर्जितढे ॥५६॥

एतत्प्रकृतिभूताग्निः शाश्वतीजिस्तु शक्तिजिः ॥ जीवत्यात्मा स
देत्येषा शुद्धडव्यनयस्थितिः॥५७॥ जीवो जीवति न प्राणैर्विना तै
रेव जीवति ॥ इदं चित्रचरित्र्यंको हंत पर्यनुयुज्यतां ॥ ५८ ॥

अर्थ ॥ एप्रकृतिरूप शाश्वतीशक्ति तेणेकरीने आत्मासदैवजीवेढे, एशुरूडव्यनयनी स्थितिजाणवी॥५७ जीवकांइप्राणेकरीने जीवतो नथी, एजीवतोप्राणविनाजीवेढे, एअचंबा नीवात विचित्रकारी चरित्रसांजळी कोणनह्वें? अनेएवातशुरूनयें कोणनजोढे? ॥५८॥

नात्मा पुण्यं नवा पापमेते यत्पुञ्जलात्मके॥आद्यबालशरीरस्यो
पादानत्वेन कट्यते ॥५९॥ पुण्यं कर्म शुभं प्रोक्तमशुभं पाप
मुच्यते ॥ तत्कथं तु शुभं जंतून् यत् पातयति जन्मनि ॥६०॥

अर्थ ॥ आत्मापुण्यनही, तेमपापपणनही, केमके पुण्यनेपापतो पुञ्जरूपढे. प्रथम बालकाळे जेशरीरतेनेउपादानजावेकट्येढे ॥ ५९ ॥ जेशुभकर्म तेपुण्यकहिये, अनेजे अशुभकर्मतेपापकहिये, तेवारे तेशुभकर्मजेढे, तेजीवनेसंसारमांकेमपाडेढे? ॥ ६० ॥

नह्यायसस्य बंधस्य तपनीयमयस्य च ॥ पारतंत्र्याविशेषेण फ
लजेदोस्ति कश्चन ॥६१॥ फलाज्यां सुखदुःखाज्यां न जेदः पुण्य
पापयोः ॥ दुःखान्नजिद्यते हंत यतः पुण्यफलं सुखं ॥ ६२ ॥

अर्थ ॥ एकलोहनीवेडी अनेएकसुवर्णनीवेडी तेपणपरवशपणुंढे, माटेविचारीयेंतो फलजेदकांइनथी, तेमअशुभकर्मते लोहनीवेडीअनेजे शुभकर्मते सुवर्णनीवेडी ॥६१॥

सुखनांफल अने दुःखनांजेफलप्रगटेने, तेथीपुण्यपापमध्ये कांश्चेदनथी. जेथकीपुण्य सुखविलसे, एपुण्यनुंफलने, तेपणदुःखरूपजने ॥ ६३ ॥

सर्वं पुण्यफलं दुःखं कर्मोदयकृतत्वतः ॥ तत्र दुःखप्रतीकारे विमूढानां सुखत्वधीः ॥ ६३ ॥ परिणामाच्च तापाच्च संस्काराच्च बुधैर्मतं ॥ गुणवृत्तिविरोधाच्च दुःखं पुण्यजवं सुखं ॥ ६४ ॥

अर्थ ॥ माटेसर्वपुण्यनुंफल तेदुःखरूपने, केमकेएकर्मनाउदयथीथायने. माटेदुःख नाप्रतीकारनेविषे मूर्खनेसुखबुद्धिउपजेने ॥ ६३ ॥ पंक्तिकहेनेके, परिणामथी, तथाता पथी,अनेसंस्कारथी गुणवृत्तिविरोधी एद्वुं जेपुण्य,तेथीनीपनुं जेसुखतेदुःखप्रायने॥६४॥

देहपुष्टे र्नाममर्त्यनायकानामपि स्फुटं ॥ महाजपोषणस्येव परिणामोतिदारुणः ॥ ६५ ॥ जल्लुकाः सुखमानिन्यः पिबंत्यो रुधिरं यथा ॥ जुंजानां विषयान् यांति दशमंते ऽतिदारुणां ॥ ६६ ॥

अर्थ ॥ नरनेराजाने, तथा इंद्रादिकनेपण जेसुखमांशरीरनीपुष्टिथायने, तेमोटाबो कर्मानपेठेने, ए कथाउत्तराध्ययनमां कहीठेतिहांथीजाणवी. जेवारे बधचयो, तेवारे परिणामेअतिदुःखने ॥ ६५ ॥ जेमजलोखोही पीतांथका सुखमानेने, तेमविषयजोग वतांथकाप्राणी सुखमानेने, पणतेथीअंते माठीदशानेपामेने ॥ ६६ ॥

तीव्राग्निसंगसंश्लुष्यत्पयसामयसामिव ॥ यत्रौत्सुक्यात्सदाक्षा णां तप्तता तत्र किं सुखं ॥ ६७ ॥ प्राक्पश्चाच्चारतिस्पर्शात्पुटपाकमुपेयुषि ॥ इंद्रियाणांगणोत्ताप व्याप एव न निवृत्तिः ॥ ६८ ॥

अर्थ ॥ आकरीअग्निमां बलतरार्येकरी खोहपाणीपीयेने, तेमज्यांसदा इंद्रियोनी उर्लंकवाथीघणीज बलतरारहेने, त्यां शुं सुखने ? ॥ ६७ ॥ पेहेलाअथवापठी पणजेथकी अरतिउपजे, तेनेअढकवाथी विपाकपामेथके इंद्रियोना समूहमां ताप व्यापेपणसुखन थाय,एटखे पेहेलाबांध्यांजेकर्म तेजेवारे जोगववामांआवे,तेवारेपण अरतिलेइनेजआवे, अनेपठी तैकर्मो विपाकेपण दुःखआपे ॥ ६८ ॥

सदा यत्र स्थितो द्रेषोद्ध्वेखः स्वप्रतिपंथिषु ॥ सुखानुभवकाले पि तत्र तापहतं मनः॥६९॥ स्कंधात् स्कंधांतरारोपे आरस्येव न तत्त्वतः ॥ अह्लाह्लादेपि दुःखस्य संस्कारोपि निवर्तते ॥ ७० ॥

अर्थ ॥ जेहनेसदैवशत्रुत्वपर द्वेषरहोते, तेप्राणीजो घरमांसुखेवेढोहोय, तोपणतेह नेसुखनहोय. तेमविषयसुखमां अनुभवकाळेपण विषयना तापेकरीजेनुंमनहणा णुंते, तेहनेसुख क्यांथीहोय? ॥ ६९ ॥ जेमएकलंजाउपरथी बीजाखंजाउपरचारलीधो, पणतत्त्वथी चारउतख्योनही एमइंद्रियोनेआनंदे दुःखनोसंस्कारमटतोनथी ॥ ७० ॥

सुखं दुःखं च मोहश्च तिस्रोपि गुणवृत्तयः ॥ विरुद्धा अपि वर्तते
दुःखजात्यनतिक्रमात् ॥ ७१ ॥ क्रुद्धनागफणाजोगोपमोजोगोन्नवो
खिलः ॥ विलासश्चित्ररूपोपि जयहेतुर्विवेकिनां ॥ ७२ ॥

अर्थ ॥ सुख, दुःखअनेमोह एत्रणे जोपणविरुद्धे, तोपणगुणवृत्तिवेवर्तते; केम-
केदुःखनीजातिने उलंघनकरीशकतानथी, माटे गुणवर्त्तिरूपते ॥ ७१ ॥ क्रोधीनागनी-
फणना विस्तारसरखो, सर्वजोगविलासते, बलीतेजोगविलास यद्यपिविचित्ररूपते, त-
थापि विवेकीजनने तेजयनोहेतुते. ॥ ७२ ॥

इत्थमेकत्वमापन्नं फलतः पुण्यपापयोः ॥ मन्यते यो न मूढात्मा
नांतस्तस्य जवोदधेः ॥ ७३ ॥ दुःखैकरूपयोर्भिन्नस्तेनात्मा पु
ण्यपापयोः ॥ शुद्धनिश्चयतः सत्यचिदानंदमयः सदा ॥ ७४ ॥

अर्थ ॥ परीतें फलनीअपेक्षायें पुण्यपापनुं एकत्वपणुंठरावुं. पणजेमूर्खनमानशे,
तेसंसारमांजटकशे; अनेजेमानशेतेजवसागरतरीजशे ॥ ७३ ॥ पुण्यअनेपाप एवेदुएक-
सरखादुःखरूपजते;तेथकीआत्माभिन्नते;शुद्धनिश्चयनयथी सदासत्चिदानंदमयते.॥७४॥

तत् तुरीयदशाव्यंगरूपमाचरणान्वयात् ॥ जात्युष्णो द्योतशी
लस्य घननाशाजवेरिव ॥ ७५ ॥ जायते जाग्रतो द्देज्यश्चित्रार्थि
सुखवृत्तयः ॥ सामान्यं तु चिदानंदरूपं सर्वदशान्वयि ॥ ७६ ॥

अर्थ ॥ एवाततेचोथीदिशायें जाणवायोग्यते. जेमवर्षाकाळमां मेघवरसीरहा पढी
वादलनाशथायते, अनेसूर्यप्रजाशेजेते, तेमव्यंगरूपविचित्र एहवाआचरणविशेषेकरी
चोथीदशामांशेजेते ॥ ७५ ॥ जागताजीवने इंद्रियोनीसुखवृत्तिओ नानाप्रकारनीथा-
यते, पणसामान्य जे चिदानंदस्वरूप तेनेतोसर्वदशामां सरखुंसुखते ॥ ७६ ॥

स्फुलिंगनैर्यथा बन्धि दीप्यते ताप्यतेऽथवा ॥ नानुजृतिपराज्जु
ती तथैताजिः किलात्मनः॥ ७७ ॥ साक्षिणः सुखरूपस्य सुषुप्तौ
निरदंकृतः ॥ यथा ज्ञानं तथा शुद्धविवेके तदतिस्फुटं ॥ ७८ ॥

अर्थ ॥ तण्णेंकरीनेजेम अग्निदीपेनही, तपेनही, तेमअनुजवादिक्कें करीने आत्मानेकश्नथी ॥ ५७ ॥ निद्रावस्थामांजेम सुखरूपनोसाखीजे आत्मातेने अहंकारें रहितसुखनो जासथायठे, तेमशुद्धविवेकनेविषे तोप्रगटपणेसुखजासेठे ॥ ५७ ॥

तच्चिदानंदजावस्य जोक्तात्मा शुद्धनिश्चयात् ॥ अशुद्धनिश्चयात्कर्म कृतयोः सुखदुःखयोः ॥ ५८ ॥ कर्मणोपि च जोगस्य स्रगा देव्यवहारतः ॥ नैगमादिव्यस्थापि जावनीयाऽनया दिशा ॥ ५९ ॥

अर्थ ॥ तेमाटेशुद्धनिश्चयनयथकी आत्माचिदानंदजावनोजोक्ताठे; अनेअशुद्धनिश्चयनयथकीकर्मकस्यांजे सुखदुःखतेनोजोक्ताठे ॥ ५८ ॥ फुलनीशय्या तथा फुलनांचूषण प्रमुखनेविषेजोगकर्मनी व्यवहारथीप्रवृत्तिठे; तेमनैगमादिकनयनी व्यवस्थापण आवीरीतें जावियें; तेनीचेंलख्याप्रमाणेठे ॥ ५९ ॥

कर्तापि शुद्ध जावाना मात्माशुद्धनयाद्विजुः ॥ प्रतीत्यवृत्तिं यच्चुद्ध द्वाणानामेष मन्यते ॥ ६० ॥ अनुपप्लवसाम्राज्ये विषजागपरि दये ॥ आत्मा शुद्धस्वजावानां जननाय प्रवर्तते ॥ ६१ ॥

अर्थ ॥ शुद्धजावनोकर्ता आत्माशुद्धनयथी समर्थठे, जेवारेंशुद्धपरिणामीठे, तेसमर्थवीर्यवृत्तिनेआश्रयीने शुद्धजावनोकर्ताठे. एमशुद्धनयवालोमानेठे ॥ ६० ॥ उपद्रव अंतरायादिकेरहित साम्राज्यपणानेविषे दुष्टजावनोनाशथयेठते आत्माशुद्धस्वजाव प्रगटकरवाने प्रवर्तेंठे ॥ ६१ ॥

चित्तमेव हि संसारो रागाद्विक्लेशवासितं ॥ तदैव तैर्विनिर्मुक्तं च वांत इति कथ्यते ॥ ६२ ॥ यश्च चित्तक्षिणक्लिष्टो नासावात्मा विरोधतः ॥ अनन्यविकृतं रूपमित्यर्थत्वं ह्यदः पदं ॥ ६३ ॥

अर्थ ॥ जेरागादिक क्लेशवर्में चित्तवासितहोय, तेसंसारकेहेवाय. अने रागद्वेषथीमुकावुं तेनुं नाम मुक्तिठे, एमजाणवुं ॥ ६२ ॥ रागद्वेषंव्याप्यो जेमननोक्लिष्ट परिणामठे, तेकांश्चात्मानोनथी. आत्मानुरूपतो सत्यार्थपणेअविकारीठे ॥ ६३ ॥

श्रुतवानुपयोगश्चेत्येतन्मिथ्या यथा वचः ॥ तथात्मा शुद्धरूपश्चेत्येवं शब्दनया जगुः ॥ ६४ ॥ शुद्धपर्यायरूपस्तदात्मा शुद्धस्व जावकृत् ॥ प्रथमाप्रथमत्वादि जेदोप्येवं हि तात्त्विकः ॥ ६५ ॥

अर्थ ॥ जेम आत्मानोउपयोग श्रुतवंतळे एखोटुंढे, तेमशब्दनयवालाकहेढेके आत्माशुरूरूपनथी, एपणखोटुंढे ॥ ८५ ॥ शुरूपर्यायरूप आत्मा, पूर्वपश्चात्पणानो जे-जेद तेपणे शुरूस्वजावनोकर्त्ताढे. एमतात्विकढे ॥ ८६ ॥

ये तु दिक्पटदेशीयाः शुद्धव्यतयात्मनः ॥ शुद्धस्वजावकर्तृत्वं जगुस्ते पूर्वबुद्ध्यः ॥ ८७ ॥ अव्यास्तिकस्य प्रकृतिः शुद्धा संग्रह गोचरा ॥ येनोक्ता संमतौ श्रीमत्सिद्धसेनदिवाकरैः ॥ ८८ ॥

अर्थ ॥ दिगंवरएमकहेढेके, शुरूद्रव्यार्थे वलीजेमउपयोगविनाश्रुतजण्यो तेनुंपण शुरूस्वजावनुं कर्त्तापणुंजतुंनथी; केमकेतेतेने स्वजावेजपरिणमेढे. एमअपूर्वबुद्धिनुं केहेवुंढे ॥ ८७ ॥ अव्यास्तिकनयनीजे शुरूप्रकृतिढे, तेसंग्रहनयउपरचाळे, केमकेसम्मत ग्रंथमां सिद्धसेनसूरियेंकळुंढे ॥ ८८ ॥

तन्मते च न कर्तृत्वं जावानां सर्वदान्वयात् ॥ कूटस्थः केवलं तिष्ठत्यात्मा साक्षित्वमाश्रितः ॥ ८९ ॥ कर्तुं व्याप्रियते नायमुदासी न इव स्थितः ॥ आकाशमिव पंकेन लिप्यते न च कर्मणा ॥ ९० ॥

अर्थ ॥ तेनेमते कर्त्तापणुंनथी, केमकेसदैवजावनो अन्वयढे. माटेकूटस्थकेवल निर्विक्रियजे आत्मा तेसाक्षीपणाने आश्रीनेरह्योढे ॥ ८९ ॥ करवानोव्यापार करतोनथी; उदासीनीपेठेरह्योढे. जेमकचरे आकाशलेपातुंनथी, तेमकर्मआत्मा लेपातोनथी ॥ ९० ॥

स्वरूपं तु न कर्तव्यं ज्ञातव्यं केवलं स्वतः ॥ दीपेन दीप्यते ज्योतिर्नित्यपूर्वं विधीयते ॥ ९१ ॥ अन्यथा प्रागनात्मा स्यात्स्वरूपा ननुत्तितः ॥ नवहेतुसहस्रेणाप्यात्मता स्यादनात्मनः ॥ ९२ ॥

अर्थ ॥ पोतानारूपनेनवीनकरतुंनथी. मात्रपोताना रूपनेपोताथकीकेवल जाणी लेवुंढे. जेमदीवेशी ज्योतिदीपेढे, तेमनित्य शाश्वतआत्मा स्वप्रकाशहोवाथी पोतेपोताने प्रकाशेढे ॥ ९१ ॥ एम आत्माने स्वप्रकाश अने शाश्वत अंगीकार करीएनही अने परप्रकाश तथा कर्तृत्व सिद्धमानीए तो, पूर्वेअनात्मपणुं अंगीकार करतुंपरुशे. केमके क्रियावडे उत्पन्नयएलापदार्थनुं पूर्वतुं रूप जुंडुज होयढे, एवोनियमढे. एवी रीतेआत्माना उत्पत्तिनी पूर्वे आत्माने अनात्मामानवो परुशे अने क्रियावडे आत्मानुं रूपांतरथाएढे, एममानीएतो, आत्माना आवृत्ति अंगीकारकरवीपरुशे. आवृत्ति अंगीकारकरवीएतो संसारविषयक हजारोकृत्यरूप हेतुवडे हजारोरूप बदलाशे. त्यां

પૂર્વ પૂર્વનુરૂપઅનાત્મા અને ઉત્તર ઉત્તરક્રિયાજન્યરૂપ આત્મામાનવો પરશે, અનેએમ કહ્યાથી ઢેવટેં અનવસ્થા દોષ પ્રાપ્તથશે ॥ ૯૨ ॥

નયે તેનેહ નો કર્તા કિંત્વાત્મા શુદ્ધજાવમૃત ॥ ઉપચારાતુ લોકે
પુ તત્કર્તૃત્વમપીપ્યતે ॥ ૯૩ ॥ ઉત્પત્તિમાત્રં ધર્માણાં વિશેષગ્રા
હિણો જગુઃ ॥ અવ્યક્તિરાવૃત્તેસ્તેષાં નાજાવાદિતિ કા પ્રમા ॥ ૯૪ ॥

અર્થ ॥ તેમાટેઆનયનેવિષે કર્તાપણુનથી કેમકે આત્માશુદ્ધજાવનો ધરનારહે અનેલોકમાં ઉપચારથી તેનુંકર્તાપણુકેહેહે ॥ ૯૩ ॥ વિશેષગ્રાહી જેજ્ઞાનીપુરુષોહે તેપૂ-
ર્વોક્તરીતે આત્માને ક્રિયાસિદ્ધ માનતાનથી, કિંતુ આત્માનાધર્મોની ઉત્પત્તિ માનેહે.
આહી કોઈને શંકાથશે કે, જેમ આત્માઅવ્યક્તહે, તેમઆત્માનાધર્મપણ અવ્યક્તહે; તો
જ્યારેઆત્માની ઉત્પત્તિ માનતાનથી, ત્યારેતેનાધર્મનીઉત્પત્તિપણ કેમમનાય ? તેનું સ-
માધાનજે, કેટલીઈકઅવ્યક્ત વસ્તુઓ આકાશનીપેટે જેમનીતેમરહેહે અને કેટલી
ઈક રૂપાંતરને પામેહે; આત્માશાશ્વતાવ્યક્તહે અને તેનાધર્મઅશાશ્વતાવ્યક્તહે માટેતે
ઓની આવૃત્તિથાયહે. કેમકે જેમઆત્માની અનાવૃત્તિમાં ઘણાંપ્રમાણોહે, તેમઆત્માના
ધર્મનીઆવૃત્તિ નથવામાં કોઈપ્રમાણનથી, તેથીઆત્માની પુનરાવૃત્તિ થતીનથી; પણઆ-
ત્માના ધર્મોનીપુનરાવૃત્તિથાયહે, એવુંસિદ્ધથયું ॥ ૯૪ ॥

સત્ત્વં ચ પરસંતાને નોપયુક્તં કથં ચ ન ॥ સંતાનિનામનિત્યત્વા
ત્સંતાનોપિ ન ચધ્રુવં ॥ ૯૫ ॥ વ્યોમાવ્યુત્પત્તિમત્તત્તદવગાહાત્મના
તતઃ ॥ નિત્યતા નાત્મધર્માણાં તદૃષ્ટાંતવલાદપિ ॥ ૯૬ ॥

અર્થ ॥ આત્માનુંઉત્પત્તિરહિતપણુ દૃષ્ટાંતવનેદૃઢકરેહે. જેમપિતાપુત્રરૂપ પરિવા-
રની ઉત્પત્તિમાં પૂર્વપૂર્વપિતારૂપ કારણથી ઉત્તરઉત્તર પુત્રરૂપકાર્યનીઉત્પત્તિથયાથી
પિતાપણાનોઅજાવ અનેપુત્રપણાનોજાવ થાયહે, એમસંકલનાચાલતાં જેમપિતાનોનાશ
તેમપુત્રનો પણનાશથાયહે. તેમઅનાત્માથી આત્માનીઉત્પત્તિરૂપ પ્રવાહથી પૂર્વનોઅજાવ
અનેઉત્તરનો જાવથતાં પૂર્વનીપેટે ઉત્તરનાનાશનો પણસંજવ સિદ્ધથાયહે. યથીઆત્મા
અશાશ્વત અનેનાશરૂપ ઠરશે ॥ ૯૫ ॥ આકાશનાદૃષ્ટાંતવહે આત્માનુંઅચલપણુ અને
આત્માનાધર્મોનું ચલાયમાનપણુ સિદ્ધકરેહે. જેમઆકાશઉત્પત્તિરહિતહે, તેથીતેનુંરૂપાં-
તર થતુંનથી, તેમજઆત્માપણુ ઉત્પત્તિરહિત હોવાથીતેનું રૂપાંતરથતુંનથી. અનેઆ-

त्मानाधर्म उत्पत्तिवान्हे, तेषीतेनुं रूपांतरथायहे. अर्हीपण आकाशनुंव्यतिरेकपणे
दृष्टांतलेवुं. जेवस्तुआकाशनीपेते उत्पत्तिरहित नथीहोती, तेनुरूपांतर आयहे ॥ ९६ ॥

ऋजुसूत्रनयसूत्रः कर्तृतां तस्य मन्यते ॥ स्वयं परिणामत्यात्मा यं
यं ज्ञावं यदा यदा ॥ ९७ ॥ कर्तृत्वं एतद्व्याप्तौ नाच्युप
गच्छति ॥ क्रियाद्वयं हि नैकस्य द्रव्यस्याजिमतं जिनैः ॥ ९८ ॥

अर्थ ॥ ज्यारेआत्मानुं रूपांतरथतुंनथी, त्यारेपरिणामवादनो उठेदथशे, एवीआ-
शंकाकरीनेतेनो उत्तरकहेहे. ऋजुसूत्रनयवालो, ज्यारेज्यारे जेजेज्ञावनापरिणामने आ-
त्मापामेहे, त्यारेत्यारे तेतेज्ञावरूप कर्मवडे परिणामरूप उत्पत्तिमानेहे, तथापिआत्मा-
ते कर्तृत्वपणे बीजाज्ञावनी प्राप्तिथतीनथी, केमके एकद्रव्यमां बेक्रियासंजवेनही, ए-
तुंजिनने अजिमतहे ॥ ९७ ॥ ९८ ॥

ज्ञूतिर्या हि क्रिया सैव स्यादेकद्रव्यसंततौ ॥ न साजात्यं विना च
स्यात् परद्रव्यगुणेषु सा ॥ ९९ ॥ न चैवमन्यज्ञावानां न चेत्कर्ता
परोजनः ॥ तदा हिंसादयादानहरणाय व्यवस्थितः ॥ १०० ॥

अर्थ ॥ ज्ञूतिपटले ज्ञावअनेक्रिया एबन्नेनोएक अर्थहे. ते एकद्रव्यसंततिनेविषे
सामान्यविना नथाय; अनेद्रव्यनागुणनेविषे पणनथाय; केमकेकोइपण द्रव्य अपर-
ज्ञावनो कर्ताहोतोतनथी. ॥ ९९ ॥ एमजआत्मानेविषे अन्यज्ञावतुं कर्तापणुंनथी. त्या-
रेशिष्यपूढेहे, के हिंसा दया दानवगेरेनी व्यवस्थाकेम रहेरो? ॥ १०० ॥

सत्यं पराश्रयं न स्यात् फलं कस्यापि यद्यपि ॥ तथापि स्वगतं
कर्म स्वफलं नाजिवर्तते ॥ १०१ ॥ दिनस्ति न परं कोपि निश्चया
न्न च रक्षति ॥ न चायुः कर्मणो नाशोमृतिजीवनमन्यथा ॥ १०२ ॥

अर्थ ॥ त्यारेगुरुकहेहे, तारुंबोलवुं साचुंहे. कोइनेपण पराश्रये फलथतुंनथी,
तथापिपोतनेविषे रहेहुंजेकर्म तेपोतानाफलनेविषे प्रवर्ततुंनथी ॥ १०१ ॥ नि-
श्चयवडे बीजाकोइने कोइमारतोतनथी; तेमकोइनुंकोइ रक्षणकरतोतनथी; आयुकर्मनो
नाश थायनही; अनेमृत्युजीवन अन्यथाथायनही ॥ १०२ ॥

हिंसादयाविकटपात्र्यां स्वमताच्यां तु केवलं ॥ फलं विचित्रमा
प्नोति परापेक्षां विना पुमान् ॥ १०३ ॥ शरीरी धियतां मा वा ध्रुवं
हिंसा प्रमादिनः ॥ दयैव दयमानस्य बंधेपि प्राणिनां क्वचित् ॥ १०४ ॥

अर्थ ॥ हिंसाअने दयानीपणमात्र कल्पना करवीडे. पोतानामतेकरी तोपरनीअपे-
क्षाथी पुरुषकेवल विचित्रफलने पामेडे ॥ १०३ ॥ जीवनोघातथाय, अथवानथाय,
तोपण जेप्रमादीजीवडे, तेनेनिश्चयेकरी हिंसाथायडे; अनेजे दयावानूप्राणीडे तेनाहाथे
कदाचूकोइजीवनी घातथइजाय, तोपणतेने हिंसाबागतीनथी ॥ १०४ ॥

परस्य युज्यते दानं हरणं वा न कस्यचित् ॥ न धर्मसुखयोर्यत्ते
कृतनाशादिदोषतः ॥ १०५ ॥ जिज्ञास्यां प्रकृतिविज्ञादिपुञ्जला
ज्यां च ते कुतः ॥ स्वत्वापत्तिर्यतो दानं हरणं स्वत्वनाशनं ॥ १०६ ॥

अर्थ ॥ कोइबीजाने दानदेतोनाथी, अनेबीजानी पासेथीकोइकांइ हरणकरी खेतो-
नथी; धर्मअनेसुखनेविषे पणदानतथा हरणनो संजवनथी; केमके कृतनाशअने अ-
कृतनोप्रसंग इत्यादिदोष प्राप्तथशे. जेमदानकखुं, तेनोनाशथाय तेनेकृतनाशकहेडे,
अनेजेबीजाने आप्युनथी तेनुंहरणकरवुंते अकृतागम प्रसंगकहेवाय. एवादोष आ-
त्मानेविषे प्राप्तथशे ॥ १०५ ॥ केमकेजोजन तथाधनादिकजेपुञ्जल तेतोआत्माथीजि-
ज्ञाडे. तोतेमांक्याथी पोतापणुंआव्युं? माटेदानअनेहरणते पोताथीजनाशडे. ॥ १०६ ॥

कर्मोदयाच्च तद्दानं हरणं वा शरीरिणां ॥ पुरुषाणां प्रयासः क
स्तत्तूपनमति स्वतः ॥ १०७ ॥ स्वागताज्यां तु जावाज्यां केवलं
दानचौर्ययोः ॥ अनुग्रहोपघातौ स्तः परापेक्षा परस्य न ॥ १०८ ॥

अर्थ ॥ बलीतेदान अनेहरणप्राणीने कर्मनाउदयथकीडे, त्यांपुरुषनेशोप्रयासडे ?
तेतोपोतानीमेखेज उदयपामेडे ॥ १०७ ॥ पोतामांरहा एवाजेदानअनेहरणना जाव
तेणेकरीनेएकथी उपकारथाय; बीजाथीउपघातथाय; त्यांपरनीअपेक्षापरनेनही ॥ १०८ ॥

पराश्रितानां जावानां कर्तृत्वाद्यभिमानतः ॥ कर्मणा बध्यतेऽज्ञा
नी ज्ञानवांस्तु न विप्यते ॥ १०९ ॥ कर्तैवमात्मनो पुण्यपापयो
रतिकर्मणोः ॥ रागद्वेषाशयानां तु कर्तेश्चानिष्टवस्तुषु ॥ ११० ॥

अर्थ ॥ परआश्रितजे तेनोहुंकर्त्ताहुं, एमअभिमानथीकहेहुं, एवांकर्मअज्ञानीबंधा-
यडे. पणज्ञानीतेवाकर्म खेपातानथी ॥ १०९ ॥ माटेआत्मातेपुण्यपापरूप कर्मनोकर्त्ताडे,
राग द्वेषआशयनो कर्त्ताडे; अनेइष्टअनिष्टवस्तुनेविषेपण आत्मा कर्त्ताडे. ॥ ११० ॥

रज्यते द्रेष्टि चार्थेषु तत्तत्कार्यविकल्पतः ॥ आत्मा यदा तदा
कर्म भ्रमदात्मनि युज्यते ॥ १११ ॥ स्नेहाज्यक्ततनौ रंगं रेणुना
श्लिष्यते यथा ॥ रागद्वेषानुविद्स्य कर्मबंधस्तथा मतः ॥ ११२ ॥

अर्थ ॥ जेवारेतेतेकर्मनाविकल्पथी आत्माने कोइपदार्थउपर रागदिशा अथवा द्वे-
षउपजेठे, तेवारेआत्मासां कर्मनोभ्रमजोडायठे ॥ १११ ॥ तेलखगाढेलाशरीरे जेम
रजनोलेपवखगेठे, तेमरागीअनेद्वेषी आत्माने कर्मनोबंधवखगेठे ॥ ११२ ॥

आत्मा न व्यापृतस्तत्र रागद्वेषाशयं सृजन् ॥ तन्निमित्तोपनष्टे
षु कर्मोपादानकर्मसु ॥ ११३ ॥ लोहं स्वक्रिययाज्येति त्रामको
पलसंनिधौ ॥ यथा कर्म तथा चित्रं रक्तद्विष्टात्मसंनिधौ ॥ ११४ ॥

अर्थ ॥ तिहांआत्मापोते कोइक्रियाकरतो नथी. पणराग द्वेषकरतोथको तेनिमित्तेपा-
न्यां जेकर्म तेनानिमित्तेकर्त्तापणुकर्मठे; पणतिहांआत्मातो रागद्वेष रूपकर्मनो मूकना-
रोठे. एटले आत्मा जावकर्मनो व्यापारवंतठे; पणइव्यकर्मनोव्यापारवंतनथी ॥ ११३ ॥
जेमचमकपाषाणते लोहने आकर्षे, तेणेकरीलोह पोतानीक्रियाये चमकपासेआवीमले,
तेमरागद्वेषीआत्माानीपासे कर्मआकर्षणेआवीमलेठे ॥ ११४ ॥

वारि वर्षन् यथांजोदो धान्यवर्षी निगच्छते ॥ जावकर्म सृजन्नात्मा
तथा पुञ्जलकर्मकृत् ॥ ११५ ॥ नैगमव्यवहारौ तु ब्रूतः कर्मा
दिकर्तृतां ॥ व्यापारः फलपर्यंतः परिदृष्टो यदात्मनः ॥ ११६ ॥

अर्थ ॥ जेमपाणीवरसेठे, तेलोकव्यवहारे धान्यवरसेठे एमकहिये; तेमजावकर्मक-
रतोथको आत्मापुञ्जल कर्मनोकर्त्ताकहिये ॥ ११५ ॥ नैगमअनेव्यवहारनयवाला तो
कर्मादिकनोकर्त्ताआत्माने मानेठे; जेआत्मानो व्यापार तेफलपर्यंतदेखायठे ॥ ११६ ॥

अन्योन्यानुगतानां का तदेतदिति वा जिदा ॥ यावच्चरमपर्यायं
यथा पानीयझुग्धयोः ॥ ११७ ॥ नात्मनो विकृतिं दत्ते तदेषा
नयकल्पना ॥ शुद्धस्य रजतस्यैव शुक्तिधर्मप्रकल्पना ॥ ११८ ॥

अर्थ ॥ परस्परमह्याएवाजेनय तेने एवोनिर्णययावत् चरमपर्यायठे. परंतुजातिजे
दकेमजणाय ? जेमझुधअनेपाणीनासंयोगनीयेठेसंग्रहमाने नैगमने, अनेनैगममाने सं-
ग्रहने, एवेनयमांद्दोमांद्देजलेठे एमव्यवहारपण जलेठे ॥ ११७ ॥ बलीशुद्धनयवालो बोले-

हेजे, आत्मानेविकार नथी, आपतोष्वीनैगम तथाव्यवहारनयनी कल्पनाढे. केनी पेढे ?
तेकहेढे. जेमशुद्धरूपानेढीपनोधर्म कल्पेढेतैनीपेढे जाणवुं ॥ ११० ॥

मुषितत्वं यथा पांथगतं पथ्युपचर्यते ॥ तथा पुद्गलकर्मस्था विक्रि
यात्मनि बाहिरैः ॥ १११ ॥ कृष्णशोणोपि चोपाधेर्नाशुद्धः स्फ
टिको यथा ॥ रक्तोद्विष्टस्तथैवात्मा संसर्गात्पुण्यपापयोः ॥ ११२ ॥

अर्थ ॥ जेमपंथीजनने हुंटांलोकोकहेजे मार्गहुंटाणो, एलोकावक्यढे; तेममू-
खप्राणी पुद्गलकर्ममांरही जेविक्रियाकरे तेआत्मानेविवे मानेढे ॥ १११ ॥ जेम-
काखो अथवारातो स्फटिकढे तेजपाधिथीढे; माटेतेथीतेने अशुद्धनकहिये; तेमपुण्य-
पापना संयोगधी आत्मा रागीद्वेषी कहेवायढे ॥ ११२ ॥

सेयं नटकला तावद् यावद्विविधकल्पना ॥ यद्रूपं कल्पनातीतं
न तु पश्यत्यकल्पकः ॥ ११३ ॥ कल्पनामोदितो जंतुः शुक्लं कृष्णं
च पश्यति ॥ तस्यां पुनर्विलीनायामशुक्लं कृष्णमीदृते ॥ ११४ ॥

अने ॥ जिहांसुधीविविध प्रकारनीकल्पनाहोय, तिहांसुधीएसर्व नटकलारूपढे. प
णकल्पनायेअतीतजरूप तेनेतो जेअकल्पकहोय तेदेखे ॥ ११३ ॥ पणकल्पनायेमुंजाणो
जेजीव तेतो धोलानेकाहुंदेखेअनेकालाने धोहुंदेखे, अनेतेकल्पना जेवारेजाय तेवारे
तोकालानेकाहुंजदेखे, अनेधोलाने धोहुंजदेखे ॥ ११४ ॥

तद्व्यानं सा स्तुतिर्भक्तिः सैवोक्ता परमात्मनः ॥ पुण्यपापवि
हीनस्य यद्रूपस्यानुचितनं ॥ ११५ ॥ शरीररूपलावण्यवप्र
ब्रध्वजादिभिः ॥ वर्णितैर्वीतरागस्य वास्तवी नो पवर्णना ॥ ११६ ॥

अर्थ ॥ पुण्यपापरहित एहवाजेपरमात्माप्रभु तेनास्वरूपनुं चितववुं तेनेजध्यानक
हिये, अनेस्तुतिपणतेज तथाभक्तिपणतेजकहिये ॥ ११५ ॥ पणशरीरनावर्णें, रूपेंकरी,
लावण्यतायेकरी, समोसरणे, अनेब्रध्वजेकरी, तथा इंद्रध्वजादिकेकरी जेपरमात्माने व-
खाणवा एहवीस्तुतिने वस्तुतः साचीनकहिये ॥ ११६ ॥

व्यवहारस्तुतिः सेयं वीतरागात्मवर्तिनां ॥ ज्ञानादीनां गुणानां तु
वर्णना निश्चयस्तुतिः ॥ ११७ ॥ पुरादिवर्णनाद्याजा स्तुतः स्या
उपचारतः ॥ तत्त्वतः शौर्यगांजीर्यधैर्यादिगुणवर्णनात् ॥ ११८ ॥
अर्थ ॥ केमके एस्तुतितोव्यवहारेढे. पणजेमां वीतरागनाज्ञानादिकगुण प्रशंसवा

तेहनेनिश्चयस्तुतिकहिये ॥११५॥ जेमदेशनगरादिकेकरी राजावखाणवो षडपचारेस्तु-
तिजाणवी;पणराजानुंवल, गांजीर्यता, बैर्यतानुंवर्यवतुं, तेनिश्चयथीस्तुतिकहिये ॥११६॥

मुख्योपचारधर्माणा मविज्ञागेन या स्तुतिः॥ न सा चित्तप्रसादा
य कवित्वं कुक्वेरिव ॥ ११७ ॥ अन्यथाज्जिनिवेशेन प्रत्युतान
र्थकारिणी ॥ सुतीक्ष्णखड्गधारेव प्रमादेन करे धृता ॥ ११८ ॥

अर्थ ॥ जेम कुकविनीकविताथी पंडितरीजेनही, तेमवाह्यउपचार देखीवेहेचणविना-
नीजेस्तुतिकरिये, तेथकी चित्तप्रसन्नथायनही ॥११७॥ जेपोतानाहठ-कदाग्रहेकरी मुख-
उपचारे स्तुतिकरी गुणमानेढे, पणतेउलटी अनर्थकारीढे; जेमप्रमादेकरीहाथमांजा-
खेदी तरवारनीधार तेजोकदाचपडे, तोउलटीअनर्थ-विघातकरेढे; तेनीपरें तेस्तुति-
पण अन्यथाजाणवी ॥ ११८ ॥

मणिप्रज्ञामणिज्ञानन्यायेन शुभ्रकल्पना ॥ वस्तुस्पर्शितया
न्याय्या यावन्नान्यजनप्रथा ॥११९॥ पुण्यपापविनिर्मुक्तं तत्त्वत
स्त्वविकल्पकं ॥ नित्यं ब्रह्म सदाध्येय मेषाशुद्धनयस्थितिः ॥१२०॥

अर्थ ॥ मणिरत्ननीकांतिदेखीने जेममणिनुंज्ञानकेअोलखाणथायढे, पट्टांते,
शुभ्रकल्पनायेकरी आत्मानुंज्ञानहोयढे. पढीवस्तुस्पर्शिकवडेकरी योग्यताथायढे; पण-
ज्यांसुधिनिरंजन प्रथानथीथयी, त्यांसुधीकर्मढे. ॥ ११९ ॥ माटेपुण्यपापरहितपणे त
त्वथीनिर्विकल्पको शाश्वतो जे आत्मातेसदायध्यावो. एवीशुद्धनयनीस्थितिढे ॥१२०॥

आश्रवः संवरश्चापि नात्मा विज्ञानलक्षणः ॥ यत्कर्म पुजला
दान रोधावाश्रवसंवरः ॥१२१॥ आत्मा दत्ते तु यैर्जावैः स्वतंत्रः
कर्मपुजलान् ॥ मिथ्यात्वाविरति योगाः कषायास्ते तदाश्रवाः ॥१२२॥

अर्थ ॥ आत्माज्ञानरूपढे. माटेआत्माने आश्रव,संवरकांश्नकहिये. पणकर्मपुजल
तुंग्रहवुं तथारोधवुंते आश्रव संवरढे ॥ १२१ ॥ जेजावकरी स्वाधीनपणे कर्मपुजलने
आत्माग्रहेढे, ते मिथ्यात्व, अविरति, कषाय, अनेयोगरूपआश्रवेकरीजाणवुं ॥ १२२ ॥

जावनाधर्मचारित्र-परिषद्जयादयः॥आश्रवोढेदिनो धर्मा आ
त्मनो जावसंवराः ॥ १२३ ॥ आश्रवः संवरो न स्या त्संवरश्चा
श्रवः कचित्॥जवमोक्षफलाप्तेदोऽन्यथा स्यादेतुसंकरात् ॥ १२४ ॥

अर्थ ॥ अनेजावनाधर्मजेचारित्र्ये, जेथकी परिषद्नोजयथायते एआश्रवनो उ
हेदकधर्मते. एआत्माने जावसंवरकहिये॥१३३॥ जेआश्रवतेसंवरनथाय. अनेजेसंवर ते
आश्रवनथाय. हेतुसंकर एबेजोकदापि एकरूपथाय, तोसंसारअने मोक्ष एवेनांफल पण
एकथाय. पणतेमांजेदरहेनही, एटलेज्यांआश्रवेकरीसंवरनुं संक्रमणथाय, त्यांमोक्षफल
जाणवुं; अनेज्यांसंवरकरी आश्रवनुंसंक्रमणथाय, त्यांसंसारफलजाणवुं ॥ १३४ ॥

कर्माश्रवश्च संतृप्त्वा ज्ञात्मा जिज्ञैर्निजाशयैः ॥ करोति न परापेक्षा
मलंभूषणुः स्वतः सदा ॥१३५॥ निमित्तमात्रभूता तु हिंसाऽहिंसा
दयोखिलाः ॥ ये परप्राणिपर्याया न ते स्वफलहेतवः ॥ १३६ ॥

अर्थ ॥ आश्रवजावने संवरकरतोथकोजे पोतानाआत्माशीजूदानशी एवाजे पोता
नाआशय तेणेकरी परअपेक्षानकरे केमकेतेपोताशी सदायसमर्थते ॥१३५॥ जेहिंसाअ
हिंसादिकसधलापरप्राणिनापर्याय ते आत्माने निमित्तभूतते, पणपोतानेफलहेतुनशी॥१३६॥

व्यवहारविमूढस्तु हेतूस्तानेव मन्यते ॥ बाह्यक्रियारतस्त्वांत

स्तत्त्वं गूढं न पश्यति ॥१३७॥ हेतुत्वं प्रतिपद्यंते नैवेति नियम

स्पृशः ॥ यावंत आश्रवाः प्रोक्ता स्तावंतोहि परिश्रवाः ॥ १३८ ॥

अर्थ ॥ व्यवहारमूढजेआत्मातेपरपर्यायने पोताना फलहेतुमानेते, माटेजेनुंमन बाह्य-
क्रियामारक्तते तेवाप्राणीगुप्ततत्त्वे देखतानशी ॥ १३७ ॥ जेहिंसादिक तथाआहिंसा
दिक परपर्यायहेतुपणुंते, तेनेपडिवजे अथवानशीपडिवर्जता, एहवेनियम तेतोनिश्चय
नाजेफरसनाराते तेहनेजेटलाआश्रवते तेटलासंवररूपथाय ॥ १३८ ॥

तस्मादनियतं रूपं बाह्यहेतुषु सर्वथा ॥ नियतौ जाववैचित्र्या

दात्मैवाश्रवसंवरौ ॥ १३९ ॥ अज्ञाता विषयासक्तो बध्यते

विषयैस्तु सः॥ज्ञानाद्भि मुच्यते चात्मा नतु शास्त्रादिपुत्रलात् ॥ १४० ॥

अर्थ ॥ तेमाटे सदायबाह्यहेतुनेविषे अनियतरूपते. नियतिनेविषे जावना विचित्र
पणाथकी आत्मातेज संवर आश्रवरूपते ॥ १३९ ॥ जेअज्ञानीते, अने विषयासक्तते,
तेहिजविषयमां बंधायते. ते विषयतो आत्माने आत्मज्ञानथकी मूकाय, पणशास्त्रादिक
पुत्रलथकी नमूकाय ॥ १४० ॥

शास्त्रं गुरोश्च विनयं क्रियामावश्यकानि च ॥ संवरांगतया प्रा

हु व्यवहारविशारदाः ॥ १४१ ॥ विशिष्टा वाक्तनुस्वांतपुत्रला

स्ते फलावहाः॥ये तु ज्ञानादयोजावाः संवरत्वं प्रयांति ते॥१४२॥

अर्थ ॥ शास्त्रज्ञानं, गुरुनोविनयकरवो, तथाश्चावश्यकदिकक्रियाकरवी एनेन्यव
हारमां विचक्षणपुरुषोये संवरनांशंगकहाते ॥१४१॥ जेरुडामनवचनकायायेकरी प्रव-
र्त्तुं तेहनाजेपुजलतेफलदाइते, पणजेज्ञानादिकजावते तेसंवरपणानेपामेते ॥ १४२ ॥

ज्ञानादिजावयुक्तेषु शुभयोगेषु तज्जतं ॥ संवरत्वं समारोप्य
स्मर्यंते व्यवहारिणः ॥ १४३ ॥ प्रशस्तरागयुक्तेषु चारित्रादिगु
णेष्वपि ॥ शुभाश्रवत्वमारोप्य फलजेदं वदंति ते ॥ १४४ ॥

अर्थ ॥ ज्ञानादिकजावेयुक्त एवाजेशुभयोगतेनेविषे तज्जतजेसंवरत्वतेनेआरोपीने
व्यवहारे प्रवर्त्तकजेजीव तेहर्षेपामेते ॥ १४३ ॥ रुडारगेयुक्त एवाजेचारित्रादिक गुण-
तेनेविषे पण शुभआश्रवणु आरोपीने फलजेदकहेते ॥ १४४ ॥

ज्वनिर्वाणहेतूनां वस्तुतो न विपर्ययः ॥ अज्ञानादेव तज्ज्ञानां
ज्ञानी तत्र न मुह्यति ॥१४५॥ तीर्थकृन्नामहेतुत्वं यत्सम्यक्त्वस्य
वर्ण्यते ॥ यच्चाहारहेतुत्वं संयमस्यातिशायिनः ॥ १४६ ॥

अर्थ ॥ संसारतथामोक्षनोहेतु तेनेवस्तुतत्वे कांश्चिपर्यासनथी, पणअज्ञाननायोग
अकी तेजगाये विपर्यासपणुथायते, पणतिहांज्ञानीपुरुष कांश्चमुजातानथी ॥ १४५ ॥
जिननामकर्मनाहेतु समकितने वर्णवीपडेये, तेपणउपचारेकहेवायते. अनेआहारकश-
रीरनोहेतु जेअतिशयलब्धिवंत संयमिमुनि तेपणउपचारेकहेवायते ॥ १४६ ॥

तपःसंयमयोः स्वर्ग हेतुत्वं यच्च पूर्वयोः ॥ उपचारेण तद्युक्तं स्या
द् घृतं दह्यतीतिवत् ॥ १४७ ॥ येनांशेनात्मनोयोग स्तेनांशेना
श्रवोमतः ॥ येनांशेनोपयोगस्तु तेनांशेनास्यसंवरः ॥ १४८ ॥

अर्थ ॥ जेपूर्वकहेला तपअनेसंयम स्वर्गहेतुते, तेपणउपचारेकहिये; सर्वपरिणामेते;
पण जेमधीवलेते एउपचारेते, पणअग्निबलेतेएखरुते ॥१४७॥ जेअंशेकरी आत्मा योगवर्त्ती
अयो तेअंशेआश्रवकहिये अनेजेअंशेआत्माउपयोगी अयो तेअंशेसंवरकहिये ॥१४८॥

तेनासावंशविश्रांतौ बिभ्रदाश्रवसंवरौ ॥ जात्यादर्श इव स्वच्छा
स्वच्छजागद्वयः सदा ॥१४९॥ शुद्धैव ज्ञानधारा स्या त्सम्यक्त्व
प्राप्त्यनंतरं ॥ हेतुजेदाद्विशेषे तु योगधारा प्रवर्त्तते ॥ १५० ॥

अर्थ ॥ तेमादेशा अंशविश्रांतिनेविषे आश्रवसंवर बरेते; तेमांपकडे मखिन, अने
एकडेनिर्मल; जेमआरिशाना पठवाडानो जागमखिनते, अने आगलोजागनिर्मलते,

તેહનીપરે સદાય નિર્મલમલિન એવેજાગેકરીઆત્માશોષેહે, આરિસાનીપેટે ॥૧૪૯॥ સમ
કિતપામ્યાપઠી જેશુરુજ્ઞાનધારાપ્રગટે તેહેતુજેદથકી વિશેષેકરી યોગધારાપ્રવર્તેહે ॥૧૫૦

સમ્યગ્દશો વિશુદ્ધત્વં સર્વાસ્વપિ દશાસ્વતઃ ॥ મૃહમધ્યાદિજાવ
સ્તુ ક્રિયાવૈચિત્ર્યતોજવેત્ ॥૧૫૧॥ યદા તુ સર્વતઃ શુદ્ધિર્જાયતે ધા
ર્યો દ્યયોઃ ॥ શૈલેશીસંક્રિતસ્થૈર્યા તદા સ્યાત્સર્વસંવરઃ ॥૧૫૨॥

અર્થ ॥ સમકિતિને સર્વદશામાં શુરૂપણુંહે. યમાટે લઘુ, મધ્યમ, ઉત્તમ એજાવજે
હે, તેક્રિયાવિચિત્રતાથીહે ॥ ૧૫૧ ॥ જેવારેસર્વથી મનવચનકાયાનાયોગ તથાઉપયોગ,
એવેધારાની શુદ્ધિયાય તેવારેશૈલેશીનામેસ્થિરતાથી સર્વસંવરહોય ॥ ૧૫૨ ॥

તતોર્વાગ્ યન્ન યાવન્ન સ્થિરત્વં તાવદાત્મનઃ ॥ સંવરો યોગચાંચલ્યં
યાવતાવત્કિલાશ્રવઃ ॥૧૫૩॥ નિર્જરા કર્મણોત્સાદો નાત્મા ઽસૌ
કર્મપર્યયઃ ॥ યેન નિર્જાયતે કર્મ સ્વજાવસ્ત્વાત્મલક્ષણં ॥૧૫૪॥

અર્થ ॥ અનેતેથીપેહેલાદિગલા ગુણગણેતોજિહાંસુધી આત્માને સ્થિરતાપણુંહે, તિ-
હાંસુધીઆત્માને સંવરવર્તેહે; અને જિહાંસુધીયોગનીચંચલતાહે, તિહાંસુધીનિશ્ચયેથી
જાણીયે જે આત્માનેઆશ્રવપણુંવર્તેહે. યમયાવત્ શૈલેશીકરણ સુધી સમજવું ॥ ૧૫૩ ॥
કર્મનુંજેશાહવું તેનેનિર્જરાકહિયે. પણઆત્માપોતે કર્મપર્યાયરૂપનથી, તેમાટે કર્મનિર્જ-
રિયેએવોજેસ્વજાવ તેઆત્માનુંલક્ષણહે ॥ ૧૫૪ ॥

તત્તપોદ્ઘાદશવિધં શુદ્ધજ્ઞાનસમન્વિતં ॥ આત્મશક્તિસમુદ્ધાનાં
ચિત્તવૃત્તિનિરોધકત્ ॥ ૧૫૫ ॥ યત્ર રોધઃ કષાયાણાં બ્રહ્મધ્યાનં
જિનસ્ય ચ ॥ જ્ઞાતવ્યં તત્તપઃ શુદ્ધ મવશિષ્ટં તુ લંઘનં ॥૧૫૬॥

અર્થ ॥ નિર્જરાનુંકારણતે શુરૂજ્ઞાનેસહિત પ્રગલ્બો અને ચિત્તની ચંચલવૃત્તિનેરો-
કતો એવો બારજેદેતપહે ॥૧૫૫॥ જિહાં પ્રજુનાધ્યાનયુક્ત કષાયનોરોધહે, બ્રહ્મચર્ય-
નુંધરવુંહે, તેશુરૂતપજાણવો. એશિવાય બીજોતપતેમાત્રલાંઘણ કરવા જેવોહે ॥ ૧૫૬ ॥

બુબુદાદેહકાર્યં વા તપસો નાસ્તિ લક્ષણં ॥ તિતિદ્વાબ્રહ્મગુપ્ત્યા
દિસ્થાનં જ્ઞાનં તુ તદ્રુપઃ ॥૧૫૭॥ જ્ઞાનેન નિપુણેનૈક્યં પ્રાપ્તં ચં
દનગંધવત્ ॥ નિર્જરામાત્મનો દત્તે તપોનાન્યાદશં કચિત્ ॥૧૫૮॥

અર્થ ॥ જુલેમરહું, શરીરનેહુબહુંકરહું, યતપનુંલક્ષણનથી, પણ જિહાંજ્ઞાનયુક્તપણે
બ્રહ્મચર્યનીશુભિ, તથા તિતિદ્વાકે શાંતિહોય યતપનું સ્વરૂપહે ॥૧૫૭॥ જેજ્ઞાનસાથે એક

ताजावनेपाम्यो, एवोजेतपतेनेतपकहिये. जेमचंदनसाथे गंध एकताजावनेपाम्योढे, ते नीपरेएतपते ज्ञानेयुक्तकोआत्मानेनिर्जराफलआये. पण बीजीरीते नथाये ॥ १५८ ॥

तपस्वी जिनप्रक्त्या च शासनोज्ञासनोद्भया ॥ पुण्यं बध्नाति बहु
लं मुच्यते तु गतस्पृहः ॥ १५९ ॥ कर्मतापकरं ज्ञानं तपस्तन्नैव
वेत्ति यः ॥ प्राप्नोतु स हतस्वांतो विपुलां निर्जरां कथं ॥ १६० ॥

अर्थ ॥ निरासीजावेतपनोकरनारो तपसी जिन तथा ज्ञानप्रक्रियेकरी शासननेदि-
पावे, अनेघणुंपुण्यवांधे; कर्मथीमुकाय ॥ १५९ ॥ कर्मनेतापवे एवुंज्ञानढे, अनेतेज्ञानमां
जेधणी तपनेनजाणे, तेतपसीनिर्वुद्धिनोधणी विपुलनिर्जराकेमपामे ? ॥ १६० ॥

अज्ञानी तपसा जन्मकोटिभिः कर्म यन्नयेत् ॥ अंतं ज्ञानतपोयु-
क्तस्तत्क्षणैव संदरेत् ॥ १६१ ॥ ज्ञानयोगस्तपः शुद्ध मित्याहु-
मुनिपुंगवाः ॥ तस्मान्निकाचितस्यापि कर्मणो युज्यते क्षयः ॥ १६२ ॥

अर्थ ॥ ज्ञानविनाएककोटि जवसुधी जेटलांतपकरे, तेतपमांजेटलांकर्मक्षय नथाय
तेटलांकर्मोनेएकक्षणमां ज्ञानसहित तपेकरीखपावे ॥ १६१ ॥ माटेज्ञानयोगेजेतप-
करवोतेशुद्धते, एरीतेप्रभुकरहेढे, केमकेतेतपथी निकाचितकर्मनो क्षयथायढे ॥ १६२ ॥

यदिहापूर्वाकरण श्रेणिः शुद्धा च जायते ॥ ध्रुवः स्थितिद्वयस्तत्र
स्थितानां प्राच्यकर्मणां ॥ १६३ ॥ तस्माद् ज्ञानमयः शुद्धस्तपस्वी
जावनिर्जरा ॥ शुद्धनिश्चयतस्त्वेषा शुद्धाशुद्धस्य कापि न ॥ १६४ ॥

अर्थ ॥ जेतपथीइहांअपूर्वकरण श्रेणिशुद्धयाय, वखिएथीपूर्वकर्मनी रहिजेकर्मनी
स्थितिओ तेस्थितिओनिश्चयथी क्षयथाय ॥ १६३ ॥ तेमाटेज्ञानमयी जेशुद्धतपसीते
नेनिश्चयथी शुद्धजावनिर्जराथाय, पणअज्ञानतपसीनेकांश्नथाय ॥ १६४ ॥

बंधः कर्मात्मसंश्लेषो व्यवतः स चतुर्विधः ॥ तदेत्वध्यवसाया
त्मा जावतस्तु प्रकीर्तितः ॥ १६५ ॥ वेष्टयत्यात्मनात्मानं यथा सर्प
स्तथा पुमान् ॥ तत्तद्भावैः परिणतो बध्नात्यात्मानमात्मना ॥ १६६ ॥

अर्थ ॥ कर्मनीसाथेआत्मानुंजेमखुं तेनेबंधकहिये. तेबंधचारजेदेढे. तेहेतुअध्य-
वसाये आत्माजावथीकह्योढे ॥ १६५ ॥ जेमसर्पपोतानीमेळे पोतेविंटायढे, तेमआत्मा-
पण तेतेजावे परिणम्योथको पोतेपोतानीमेळेज कर्मसाथेबंधायढे ॥ १६६ ॥

बध्नाति स्वं यथा कोशकारकीटः स्वतंतुजिः॥आत्मनः स्वगतैर्जा
वैर्बध्ने सोपमा स्मृता ॥१६७॥ जंतूनां सापराधानां बंधकारी न
हीश्वरः ॥ तद्वंधकानवस्थाना दबंधस्याप्रवृत्तिनः ॥ १६८ ॥

अर्थ ॥ जेमरेशमनोकीडो पोतानीबाबेकरी पोतेजबंधायठे, तेमआत्मा पोताना
रागादिपरिणामेकरी पोतेजबंधायठे. एउपमाकही ॥ १६७ ॥ पणजेईश्वरकर्त्ताकहेठे,
तेवातनिषेधेठे, अपराधीजीवनेकांइ ईश्वरबंधकर्त्तानथी. तेईश्वरबंधकर्त्तापणाना निषेध
वाचकी अबंधनीय आत्मानेविषे अप्रवृत्ते. एटखेस्वप्नावेज बंधनिवृत्तिआत्मानेठेपण
ईश्वरकर्त्तानथी ॥ १६८ ॥

तत्त्वज्ञान प्रवृत्त्यर्थे ज्ञानवन्नोदना ध्रुवा ॥ अबुद्धिपूर्वकार्येषु
स्वप्नादौ तददर्शनात् ॥१६९॥ तथा जव्यतया जंतु नोदितश्च
प्रवर्त्तते ॥ बध्नन् पुण्यं च पापं च परिणामानुसारतः ॥ १७० ॥

अर्थ ॥ ज्ञानवतनी जेप्रेरणाठे तेतत्त्वज्ञाननी प्रवृत्तिनेअर्थे ध्रुवठे; केमकेस्वप्नादिक
जेअबुद्धिपूर्वक कार्यठे, तेनेविषे ए ज्ञाननी प्रेरणाकांइ देखातीनथी; तेमाटे ॥१६९॥
तेमज प्राणीजव्यताये प्रेखोचको परिणामने अनुसारेकरी पुण्यपापने बांधतो-
चको प्रवर्त्ते ॥ १७० ॥

शुचिनिश्चयतः स्वात्मा न बद्धो बंधशंकया ॥ जयकंपादिकं किंतु
रज्जावद्विपतेरिव ॥ १७१ ॥ रोगस्थित्यनुसारेण प्रवृत्ती रोगि
णो यथा ॥ जवस्थित्यनुसारेण तथा बंधोपि वर्ण्यते ॥ १७२ ॥

अर्थ ॥ शुचिनिश्चयनयचकीतो आत्माअबंधकठे; पणजयकंपादिकेकरी बंधनीशंका
रहेठे. जेमदोरहुंदेखी सर्पनीशंकाउपजेठे, तेनीपरंजाणवुं ॥ १७१ ॥ रोगनीस्थितिने
अनुसारेरोगठे. एटखे जेदिवसेशरीरउपजुं, तेजदिवसथी सर्वरोगनीस्थितिओ शरीरमां
उत्पन्नययलीठे; अर्थात्शरीरकेवल रोगनीस्थितिरूपजठे. पणतेरोगजेवाररोगीने कु
पथ्यसेवेतेवारप्रेगटथायठे. तेवाररोगीपुरुषजेम रोगनीप्रवृत्तिगणेठे, तेमजजवस्थितिने
अनुसारे आत्माने बंधपणकहिजेठेये ॥ १७२ ॥

दृढाज्ञानमयीशंका मेनामपनिनीषतः ॥ अध्यात्मशास्त्रमिहं
ति श्रोतुं वैराग्यकांक्षिणः ॥ १७३ ॥ दिशाप्रदर्शकं शाखा चंद्र
न्यायेन तत्पुनः॥प्रत्यक्षविषयां शकां न हि हंति परोक्षधीः ॥१७४॥

अर्थ ॥ दृढअज्ञानमय एहवीजेशंका तेहनेटालवानेइहेतो, वैराग्यनो अजिज्ञापी
थको, अध्यात्मशास्त्रसांजलवानेइहेते ॥ १७३ ॥ जेमनिर्मलचक्षुःठतां ग्रहणधेलाजेवी
नजरथइजायतोतेणेकरी एकचंडनीपासे बीजोचंडदेखे एन्यायेकरी जे अध्यात्मशास्त्र
ते, तेपणदिशिनुंदेखारुनारते. पणपरोक्षबुद्धिकांइ प्रत्यक्षविषयनी आशंकाने टाळीनशके.
एटलेअध्यात्मनोविषय प्रत्यक्षपणेनथी; परोक्षपणेते. मादेस्वजावेजे अध्यात्मशास्त्रे,
तेपरोक्षबुद्धिरे. पणअनुजवते साक्षात् प्रत्यक्षपणाने इणीनशके; एटले आत्मानुजवि
पुरुषो पोतानाअनुजवेकरी आत्मानोप्रत्यक्षअनुजवकरेते ॥ १७४ ॥

शंखश्चेत्यानुमानेपि दोषात्पीतत्वधीर्यथा ॥ शास्त्रज्ञानेपि मिथ्याधीः
संस्काराबंधधीस्तथा ॥ १७५ ॥ श्रुत्वा मत्वा मुहुःस्मृत्वा साक्षादनुजवं
ति ये ॥ तत्त्वं न बंधधीस्तेषामात्मबन्धः प्रकाश्यते ॥ १७६ ॥

अर्थ ॥ जेममधुरानोरोगवंतपुरुष तेयद्यपिशंखने उज्वलतोजाणेते, पणरोगेकरीतेने
पीलावर्णनीबुद्धियायते; तेमशास्त्रेकरीआत्मानेनिर्मलतोजाणेते, पणमिथ्यात्वबुद्धिना
संस्कारथकी बंधरूपबुद्धिरे. एटलेआत्मानेरागी द्वेषीबंधरूपजेदेखेते, तेअनुजवविना
देखेते. एजावार्थते ॥ १७५ ॥ गुरुनामुखधी अध्यात्मशास्त्रनुं सांजलवुं तेनेश्रवणकेहेते.
तेसांजलेलाविषयनो अनुक्रमेपुनःपुनः अंतःकरणमां विचारकरवो तेनेमननकहेते. अ
नेसांजलीनेविचारकरी संशयतथाविपर्ययजावरहित थइने उक्तआध्यात्मिक विषयरूप
स्वात्मतत्त्व अंतर्दृष्टिकरीने जेसाक्षात् अनुजवकरवुं, तेनेनिदिध्यासनकहेते. एवाखा
स्मृतत्वज्ञात् पुरुषनेबंधबुद्धि होतीनथी; केमके बंधनेप्रकाशकरनारतोआत्मा पोतेजते
तेअनुजवथयापठी अज्ञानरूपबंधनो आश्रयकेमकरे ? ज्यांसुधी आत्माअनुजवअथवा
ज्ञानवने प्रकाशनेपाम्यो नहतो, त्यांसुधी तमरूपअज्ञान अनेबंधवान्थयोहतो, पण
अनुजवथयापठी आत्मानेविषे बंधनथी ॥ १७६ ॥

द्रव्यमोक्षः क्षयः द्रव्यकर्मणां नात्मलक्षणं ॥ जावमोक्षस्तु
तदेतुरात्मा रत्नत्रयान्वयी ॥ १७७ ॥ ज्ञानदर्शनचारित्रैरात्मैक्यं
लज्जते यदा ॥ कर्मणि कुपितानीव जवंत्याशु तदा पृथक् ॥ १७८ ॥

अर्थ ॥ जेद्रव्यकर्मनो क्षयतेद्रव्यमोक्षते, पणतेकांइआत्मानुंलक्षणनथी; मात्रतेद्रव्य
कर्मनोक्षयतेमोक्षनो हेतुथायते. पणआत्मातोरत्नत्रय परिणतिरूपते. तेने द्रव्यकर्मनो
क्षयतो उपचारशीमोक्षहेतुकहिये. पणवस्तुशीतत्वबुद्धियेकहेवायनही ॥ १७७ ॥ तेज्ञानद
र्शनचारित्रपरत्नत्रयीवडेकरीने जेवारेआत्माएकजावपणानेपामे, तेवारेजेकर्महतां, तेको
इकसंसारीजीवजेम रीसाइनेघरमांथीजूदानिकले, तेमजीवशीजूदानिकलीजाय ॥ १७८ ॥

अतोरत्नत्रयमोह स्तदज्ञावे कृतार्थता ॥ पाषाणिगणलिंगैश्च
गृहलिंगैश्च कापि न ॥ १७९ ॥ पाषाणिगणलिंगेषु गृहलिंगेषु
ये रताः ॥ न ते समयसारस्य ज्ञातारो बाधबुद्ध्यः ॥ १८० ॥

अर्थ ॥ एमाटेजेरत्नत्रयी तेथी मोहणे, पणतेरत्नत्रयीनेअज्ञावे पांखनीसाधुनासमू
हने तथापाखंडी ग्रहीलिंगीने कृतार्थपण कांश्नथी ॥ १७९ ॥ म टेपाखंडीसाधुना
समूहमां तथापाखंडीग्रहीलिंगीमां जेप्राणीरकठे, तेहनेबाधमतिवाळा समजवा; पण
तेसिद्धांतनासार एटखेरहस्यना जाणनथी ॥ १८० ॥

जावलिंगरता येषु सर्वसारविदो हि ते ॥ लिंगस्था वा गृहस्थ
वा सिध्यंति धूतकट्मषाः ॥ १८१ ॥ जावलिंगं हि मोक्षागं द्रव्य
लिंगमकारणं ॥ द्रव्यं नात्यंतिकं यस्मान्नाप्येकांतिकमिष्यते ॥ १८२ ॥

अर्थ ॥ अनेजेप्राणी जावलिंगेराताठे, तेहनेसर्वसारना जाणकहिये. तोरी
साधुलिंगेहोय; अथवाग्रहस्थलिंगेहोय; तोपणपापकर्मधोश्ने मोक्षपामे ॥ १८१ ॥ के
मकेजेजावलिंगते मोक्षनुअंगठे, अनेद्रव्यलिंगतोअकारणठे. द्रव्यलिंगतेकांइ अ
कनथी, माटेजेजावलिंगीठे, तेद्रव्यलिंगने एकांतेनथीइछता ॥ १८२ ॥

यथा जातदशलिंगमर्थाद्रव्यजिचारि चेत् ॥ विपक्षबाधका
जावात् तदेतुत्वे तु का प्रमा ॥ १८३ ॥ वस्त्रावधारणेच्छाचेद्वाधिकात
स्य तां विना ॥ धृतस्य न किमस्थाने करादेरिव बाधकं ॥ १८४ ॥

अर्थ ॥ इहांकोइकदेशेजे, नमपणेमोहणे. तेनेउत्तरकहेठे. जोएअर्थथी वातख
रीठेतो आत्मानेमोहवाधकठे. तेमोहनोअज्ञावथाशे, अनेजोनगनपणे मोहहोयतो
मोह टालवानुं शुभ्रमाण ? तेवारेतोमोहटालवानी कांइजरुरनरहे ॥ १८३ ॥ वस्त्ररक्ष
णेएटखे इष्टाविनापण जो वस्त्राखतां मोहनीबाधकताठे, तोइष्टाविनाजे करादिक
एटखे हाथप्रमुखअंगधर्याठे, तेपणमोहना बाधकथाशे, एटखे दिगंबरलोककहेठेके
वस्त्राखवाथी मोहनीबाधकताठे, तेहनेनिरुत्तरकख्या ॥ १८४ ॥

स्वरूपेण च वस्त्रं चेत्केवलज्ञानबाधकं ॥ तदादिकूपटनीत्यैव
तत्तदावरणं भवेत् ॥ १८५ ॥ इत्थं केवलिनस्तेन मूर्ध्नि क्षिप्तेन के
नचित् ॥ केवलित्वं पलायंतेत्यहोकिमसमंजसं ॥ १८६ ॥

अर्थ ॥ जोपरमार्थथी जेवखठे तेहिजेकेवलज्ञानने बाधकपणेहोयतो दिगंबरनी
रीतेकेवलज्ञानावरणीयने ठेकाणे वस्त्रावरणीय एमथयुंजोइये. तेवस्त्रावरणीय कर्मदिगंबर-

रीयो कहेतानथी, एटलीएनीचूकळे ॥१८५॥ एरीतेतो केवळिनेमाथे कोइकवळ्ळओ
ढाडे तेवारेकेवलज्ञानने नासीजबुंजोइये, पणकेवळीने वळ्ळओढारुतां केवलज्ञाननासी
जायते एमतोथतुंनथी, माटे अहोइतिआश्चर्यं शुंजुतुअसमंजस बोलोढो ! ॥ १८६ ॥

जावळिंगात्ततोमोदो जिन्नळिंगेष्वपि ध्रुवः ॥ कदाग्रहं विमुच्यै
तज्ञावनीयं मनस्विना ॥१८७॥ अशुद्धनयतो ह्यात्मा बंधोमुक्त इ
तिस्थितिः ॥ न शुद्धनयतस्त्वेष बध्यते नापि मुच्यते ॥१८८॥

अर्थ ॥ तेमाटे जावळिंगथीमोदो, वेषनोकांइनियमनथी. कदापिद्रव्यथी अन्य
लिंगीनोवेषहोय, तोपणनिश्चयेमोदो. माटेकदाग्रहवांडीने बुद्धिवंतपुरुषे एरीतेविचा-
रुं ॥ १८७ ॥ अशुद्धनयथी आत्माबंधायते अनेमुंजायपणते. पणशुद्धनयेतो एआत्माबं
धातोपणनथी, अनेमुंजातोपणनथी ॥ १८८ ॥

अन्वयव्यतिरेकाज्यामात्मतत्त्वविनिश्चयं ॥ नवज्योपि हि तत्त्वे
ज्यः कुर्यादेवं विचक्षणः ॥१८९॥ इदं हि परमध्यात्म ममृतं ह्य
द एव च ॥ इदं हि परमं ज्ञानं योगोयं परमः स्मृतः ॥१९०॥

अर्थ ॥ अन्वयव्यतिरेकेकरीने जेठतेतेढतुं, तेहनेअन्वयकहिये अनेजेअढते तेअ
ढतुं तेहनेव्यतिरेककहिये ॥ तदज्ञावेतदज्ञावोअन्वयः तदज्ञावेतदज्ञावोव्यतिरेकः दंरु
घटदृष्टातेनज्ञाव्यं ॥ विचक्षणपुरुषे एरीतेआत्मतत्त्वनो निश्चयनवतत्त्वेकरीने करवो
॥ १८९ ॥ एहिजडत्कृष्टअध्यात्मते; एहिजअमृतोपमते; वलीएहिज परमज्ञानते; अने
एहिजपरमयोगकहोते ॥ १९० ॥

गुह्याद्गुह्यतरं तत्त्वमेतत्सूक्ष्मनयाश्रितं ॥ न देयं स्वल्पबुद्धी
नां तेह्येतस्य विडंबिकाः ॥१९१॥ जनानामल्पबुद्धीनां नैतत्तत्त्वं
हितावहं ॥ निर्बलानां दुधार्त्तानां भोजनं चक्रिणो यथा ॥१९२॥

अर्थ ॥ ठानामांठातुं एतत्त्वते; माटेसूक्ष्मनयआश्रीने एतत्त्वअल्पबुद्धिने नसंजळा-
वडुं; शामाटेकेजे अल्पमतिवाळा तेएतत्त्वनाविडंबकळे ॥ १९१ ॥ माटेअल्पबुद्धिवंत
प्राणीने एतत्त्वहितकरेनही, जेमचक्रवर्त्तिनुं खीरनुं भोजन निर्बलजेदुधायपीड्या
प्राणीहोयतेनेपचेनही, तेनीपरंजाणतुं ॥ १९२ ॥

ज्ञानांशज्जर्विदग्धानां तत्त्वमेतदनर्थकृत् ॥ अशुद्धमंत्रपाठस्य
फणिरत्नग्रहो यथा ॥१९३॥ व्यवहारविनिष्णातो योऽङ्गीप्सति
विनिश्चयं ॥ कासारतरणाशक्तः सागरं स तितीर्षति ॥१९४॥

અર્થ ॥ તેમલંકલંક પંડિતાણ્યેકરીને અર્ધવહ્યાપહવા જેપ્રાણી તેનેષત્ત્વ અનર્થ કારીઠે; જેમશ્ચુરુ મંત્રનાપાઠવાલો પુરુષ સર્પનોમણિલેવાજાય, તેતેનેઅનર્થકારી થાય; તેનીપરંજાણું ॥૧૯૩॥ જેપ્રાણીવ્યવહારનયમાં કુશલનથી, અનેનિશ્ચયનયને સમજવાજાય, તેપ્રાણીતલાવને તરવામાંઅસમર્થઠતાં સમુદ્રતરવા વાંઢે ॥ ૧૯૪ ॥

વ્યવહારં વિનિશ્ચિત્ય તતઃ શુશ્નયાશ્રિતઃ ॥

આત્મજ્ઞાનરતોઝૂત્વા પરમં સામ્યમાશ્રયેત્ ॥ ૧૯૫ ॥

અર્થ ॥ વ્યવહાર અનેનિશ્ચયેકરી શુરુનયનેઆશ્રીને આત્મજ્ઞાને રતથઈ જેપ્રવર્તે તેપ્રાણી પરમપદનેપામે ॥ ૧૯૫ ॥ ઇતિઆત્મનિશ્ચયાધિકારઃ અષ્ટાદશસમાપ્તઃ ॥

ઉત્સર્પદ્વ્યવહારનિશ્ચયકથાકલ્લોલકોલાહલત્રસ્યહુર્નયવાદિક

હપકુલં ત્રિશ્યત્કુપદ્વાચલં ॥ ઉચ્ચદ્યુક્તિનદીપ્રવેશસુજગં સ્યા

દ્વાદમર્યાદયા યુક્તં શ્રીજિનશાસનં જલનિર્ધિ મુક્ત્વા પરં નાશ્રયે ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હવેજિનશાસનરૂપ રત્નાકરનીસ્તુતિ કરેઢે. તેમાંપ્રથમ જિનશાસનને સમુદ્રનીહપમાઆપેઢે, તેજિનશાસનરૂપસમુદ્ર કેવોઢે ? તેકહેઢે. પસરતીપહવી વ્યવહારતથા નિશ્ચયનયનીજેકથા, તેરૂપજેકલ્લોલ તેનોજેકોલાહલ, તેણેકરીને ડુહજનનયવાદિરૂપી; કાચવાનોકુલ જેનેવિષે ત્રાસપામેઢે વહીજેમાંથી ક્રુમતિરૂપિયપર્વત તુટીગયાઢે, જાગાઢે; વહીજેમાંમોહોટી ઉક્તિયુક્તિરૂપિણી નદીઓનો પ્રવેશઢે તેણે કરીજેસુજગ પટલે મનોહરઢે; વહી સ્યાદ્વાદશૈલી રૂપમર્યાદાયેજેયુક્તઢે; એવો શ્રીજિનશાસનરૂપરત્નાકરજેસમુદ્ર તેનેતજીનેપરદર્શનનેકોણસેવે ? ॥ ૧ ॥

પૂર્ણપુણ્યનયપ્રમાણરચનાપુષ્પૈઃ સદાસ્થારસૈસ્તત્ત્વજ્ઞાનફલૈઃ

સદા વિજયતે સ્યાદ્વાદકલ્પદ્રુમઃ ॥૧૯૬॥ પતિતૈઃ પ્રવાદકુસુમૈઃ

ષટ્દર્શનારામઞ્ચૂર્યઃ સૌરજ્ઞમુદ્રમત્યજિમતૈરધ્યાત્મવાર્તાલવૈઃ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હવેજિનમતને કલ્પવૃક્ષકરીદેલાઢેઢે. જેમાંપૂર્ણપવિત્રજે સાતનય અને ચારપ્રમાણ તેહનીજેરચના તેરૂપિય ફુલમાંદેથી સદૈવ શ્રદ્ધારૂપરસેકરીને તત્ત્વજ્ઞાન રૂપફલ નીપનાંઢે, એવોસ્યાદ્વાદનામાજે કલ્પવૃક્ષ તે સદાજયવંતોવર્તો ! એકલ્પ વૃક્ષથી સ્તરીપલ્લ્યાંજે પ્રવાહરૂપિ ફૂલ તેણેકરીને ષટ્દર્શનરૂપ વાલીની જેધરતીતે નવનવીઅધ્યાત્મની જેવાર્તાઓ તેનાજેલવ તેણેકરીને ઞૂયઃ કહેતાંફરીને સુગંધપણને પ્રગટકરેઢે ॥ ૨ ॥

चित्रोत्सर्गशुभापवादरचनासानुश्रियालंकृतः श्रद्धानंदनचंद
नद्रुमनिभप्रज्ञोद्धतसत्सौरभः ॥ त्राम्यङ्गिः परदर्शनग्रहगणैरासै
व्यमानः सदा तर्कस्वर्णशिलोद्भूतो विजयते जैनागमो मंदरः ॥३॥

अर्थ ॥ इवेजिनशासनने मेरुपर्वतनी उपमाआपेढे. नानाप्रकारनो उत्सर्गमार्ग
अनेरुडोजे अपवादमार्ग तेनीरचनावंत रूपशिखर तेनीशोभाये शोजितढे. वलीश्र
द्धारूपनंदनवनमां चंदननोवृक्ष तेरूपजेबुद्धि तेथकीप्रगटीढे सुगंधजिहां एवोमेरुतु
व्यढे. वलीएमेरुपर्वतनीपठवारें. प्रमताजे परदर्शनरूपी ग्रहनासमूह तेणेकरीने
सदासेवितढे. तथातर्कजे शुद्धविचार तेरूपिणीसुवर्णशिला तेणेकरीने उंचोढे. एवो
जैनागमरूपजेमेरु तेजयवंतोवर्त्तो ! ॥ ३ ॥

स्याद्दोषापगमस्तमांसि जगति क्षीयंत एवक्षणाद् ध्वानो विशदी
भवन्ति निभिन्ना निष्ठादृशोर्गच्छन्ति ॥ यस्मिन्नच्युदिते प्रमाणदिवस
प्रारंभकल्याणिनी प्रौढत्वं नयगीर्दधाति स रविर्जैनागमो नंदतात् ॥४॥

अर्थ ॥ इवेजिनशासनने सूर्यनीउपमाआपी वखाणेढे. जैनागमरूपसूर्यनाउद
यथकी चोरीजारीइत्यादिदोषटले, वलीजेथकी क्षणैकमां जगत्नेविषे अज्ञानरूपअं
धारं क्षयथाय, जेथकीमार्गनिर्मलथायढे, वलीचक्षुमांधी प्रमादरूपनिद्राजायढे, तथा
जेमसूर्योदयधी दिवस उग्योएमसिद्धथायढे, तेमजैनागमना उदयधी प्रमाणीसिद्ध
तारूपदिवसनीसिद्धताथायढे, तेजाणियेदिवसनेप्रारंभे लोकप्रजातेमंगलिकबोलेढे; जे
मसूर्यउदये लोकन्यायमार्गेचाले, न्यायनांवचनबोले, तेमजैनसूर्यउदये नयतथा आ
गमनीवाणीते घणीरूडीरीतेप्रौढतापामेढे. एवोएजिनशासनरूपि सूर्य तेजयवं
तोवर्त्तो ! ॥ ४ ॥

अध्यात्मामृतवर्षिभिः कुवलयोद्धासं विलासैर्गवां तापव्यापविनाशि
जिर्वितनुते लब्धोदयोयः सदा ॥ तर्कस्थाणुशिरःस्थितः परितृतः स्फा
रैर्नयैस्तारकैः सोयं श्रीजिनशासनामृतरुचिः कस्यैति नो रुच्यतां ॥५॥

अर्थ ॥ इवेजिनशासनने चंद्रनीउपमाआपी वखाणेढे. अध्यात्मरूप अमृतनो
जेवरसाद तेणेकरीने कुवलयजेपृथ्वीरूपकमल तेनेविकस्वर करेढे, एवो; वली ग-
वांकेण वाणीरूपकिरण तेनाविलासेकरीने संसारना तापनोजेसमूह तेनोनाशकरेढे,
एवो; वली एचंद्रमाकेवोढे ? जेतर्कविचार रूपीजे महादेव तेनामस्तकेरह्योथको
उदयपाम्योढे, एवो; वली दीप्तजेनथ तेरूपजेतारामंडल तेणेपरिवह्योथको फिरेढे,

एवो; जिनागमचंद्र ते आजिनशासन रूपियोजेचंद्रमाते कोनेरुचिपणाने नउपजावे?
अपितु सर्वनेउपजावेज ॥ ५ ॥

बौध्दनामृजसूत्रतो मतमभूद्रेदांतिनां संग्रहात्सांख्यानां तत एव
नैगमनयाद् योगश्च वैशेषिकः॥शब्दब्रह्मविदोपि शब्दनयतः स
र्वैर्नयैर्गुणिता जैनी दृष्टिरितीह सारतरता प्रत्यक्षमुद्धीकते ॥६॥

अर्थ ॥ जेनाअनेकनयमांथी एकेकानयग्रहणकरीने एटखे रुजुसूत्रनयथी बौद्ध
नोमतप्रगट्यो, अनेसंग्रहनयथी वेदांतिकनो मतप्रगट्यो, तथासांख्यमतपण संग्रह
नयथीजउपनो अनेनैगमनयथी योगमत अने वैशेषिकमत प्रगट्यो, शब्दनयथकी
मीमांसकदर्शन उपनुं, अनेजैनशासनतो सर्वनयेकरीने गुंफितते, तेमाटेआ जिनशा
सनमां सारमांसारपणु प्रत्यक्षपणे रुमीरीतेदेखीये ठेये ॥ ६ ॥

ऊष्मा नार्कमपाकरोति दहनं नैव स्फुलिंगावली नाब्धि सिंधुजल
ध्रुवः सुरगिरिं ग्रावा नवाच्यापतत् ॥ एवं सर्वनयैकजावगरिमस्था
नं जिनेध्यागमं तत्तद्दर्शनसंकथांशरचनारूपं न दंतुं क्षमाः ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ उकळाटजे बाफ तेनोजेताप तेसूर्यनेजीतीशकेनही, अनेअग्निना कणि
याते दावानखने जीतीनशके, तथासिंधुनदीजुंजळ तेनोजेवेग तेध्रुवणसमुद्रने ठेवीन
शके, पठरनाजेखंड तेमेरुपर्वतने दावीनशके, एमसर्वनयना एकताजावनी मोहोटाइ-
जुंस्थानक एहवुं तीर्थकरनुंजेआगम तेहने तेपरदर्शनीओ इणवानेसमर्थनथी, शामा
देजे ए जैनतेसर्वदर्शनीडे, अनेतेदर्शनीयो जैननाएकेकअंशीडे ॥ ७ ॥

छःसाध्यं परवादिनां परमतक्षेपं विना स्वं मतं
तत्क्षेपे च कषायपंककल्लुषं चेतः समापद्यते ॥

सोयं निस्वनिधिग्रहव्यवसितौ वेतालकोपक्रमो
नायं सर्वहितावहो जिनमते तत्त्वप्रसिध्यर्थिनां ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ परदर्शनीजेटलाडे तेएकएकनामतने खंड्याविना पोतानामतने थापी
शकानथी. ए मतमतनोजेकदाग्रह तेनोप्रक्षेपकरतां कषायरूपकादवेकरीने मनम
खिनथायटे. एकदाग्रहनो व्यापारतेतो दरिद्रीनाघरनोनिधान हरवाने वेतालगयो
तेप्रायजाणवो. एउपक्रम सर्वजिनमतनेविषे हितकारीनथी. माटे अर्थीजीवने ए जि
नमत ते तत्त्वरूपे प्रसिद्धते ॥ ८ ॥

वार्त्ताः संति सद्वस्त्रशः प्रतिमतं ज्ञानांशबंधक्रमाश्वेतस्तासु ततः प्र
याति न तुमां लीनं जिनेजागमे॥नोत्सर्पति वृताः कति प्रतिदिशं पुण्यैः
पवित्रा मधौ ताज्योनेति रतिं रसावकविकारक्तस्तु पुंस्कोकिलः ॥९॥

अर्थ ॥ जेनोअनुक्रमज्ञाननेमात्रअंशेकरीनेबंधांयोडे, एवीपरदर्शनीओनीवार्त्ता-
डे, तेवामतममत्व हजारोगमेवचैडे, पणतेवातोनेविषे माहारुंचित्तजातुंनथी. शामादे-
जेसिद्धांतोनेविषे माहारुंमनलीनडे. मादेचैत्रमासे दिशोदिशेजेफूल तेणेकरीने पवित्र
एहवीजेलता तेकेटलीकविकस्वरथाय, फळे, पणपुंस्कोकिलजे कोयल तेआंबानीमंजरी
शुरक्तएवीथकी तेवताओनेविषेरतिनपामे, तेनीपरे महारुंचित्तपण सिद्धांतरूप आं-
बानीमंजरिये रक्तययुंथकुं अन्यदर्शनरूप वताओमां जातुंनथी ॥ ९ ॥

शब्दोवा मतिरर्थ एव वसु वा जातिः क्रिया वा गुणः शब्दार्थः किमि
ति स्थितिः प्रतिमतं संदेहशंकुर्यथा॥जैनेडे तु मते न सा प्रतिपदं जा
त्यंतरार्थस्थितिः सामान्यं च विशेषमेव च यथा तात्पर्यमन्विडति॥१०॥

अर्थ ॥ आशब्दडे, किंवा मतिडे केअर्थडे, केगुणडे, के वस्तुके० ड्रव्यडे, केजातिडे
के क्रियाडे? वलीएनो शब्दार्थकेमहशे? एवोसंदेहरूपिखीलो मतमतप्रत्येखोडे पण
जिनमतमांनथी.तेपदपदप्रत्ये जात्यंतरअर्थनी स्थितिडे. मादे सामान्यअनेविशेष जेवाप
दार्थनो यथार्थनिश्चय तात्पर्यअर्थतेने जजेडे. मादे जिनमतमां संदेहरूपखीलोनथी ॥१०॥

यत्रानर्पितमादधाति गुणतां मुख्यं तु वस्त्वर्पितं तात्पर्यानवलंबने
न तु जवेद्बोधः स्फुटं लौकिकः॥संपूर्णं त्ववज्ञासते कृतधियां कृत्स्नादि
वद्वाक्रमात् तां लोकोत्तरजंगपक्षतिपदं स्याद्वादमुद्रास्तुमः ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ स्याद्वादरूपजैनमुद्रामां केवोगुणडे? के जेमांवस्तुने अनर्पणकरीढतां
पण तेवस्तुगुणतानेप्राप्तिथायडे; अनेवस्तुअर्पणकरीढतांते मुख्यताभावनेपामेडे, अने
जेनातात्पर्यअर्थने अवलंबनेकरीने तोप्रगटपणे लौकिकबोधथायडे; अनेसंपूर्णबोधतो
समग्रविवक्षाना अनुक्रमथकी महानिपुणबुद्धिवाळाने प्रकाशथायडे; तेमाटेए लोको-
त्तर जंगजालनुंटेकाणुं एवीजेस्याद्वादशैलीरूपमुद्रा तेनेअमेस्तवियेडेये ॥ ११ ॥

आत्मीयानुजवाश्रयार्थविषयोप्युच्चैर्यदीयक्रमो म्लेहानामिव संस्कृ
तं तनुधियामाश्रयमोहावहः ॥ व्युत्पत्तिप्रतिपत्तिहेतुविततस्याद्वा
दवाग्गुंफितं तं जैनागममाकलय्य न वयं व्याक्षेपज्ञाजः क्वचित्॥१२॥

अर्थ ॥ तेजैनागमकेबुंढे ? जेमां पोतेना आत्मानो अनुजवकरवाना आश्रयनो विषयते, एवोञ्चपण्णैकरीने जेनोक्रमते एटलेपरिपाटीते, अनेम्बेहनेजेम संस्कृतज्ञाषा आश्रयकरनारी अनेमोहउपजावनारीते तेनीपरे अद्वयबुद्धिवालांने अचं वोपामी मुंजाववानुंस्थानकते; माटेजैनागमतो व्युत्पत्तिनुं निरूपण करनाराजे हेतुते णेकरी विस्तीर्णएहवोजे स्याद्वादमार्गतेणेकरी रचेळुं ते, तेनेपामीने महाराचितमां वीजुंकोइपण व्याक्षेपपणु क्यारेपणथतुंनथी ॥ १२ ॥

मूलं सर्ववचोगतस्य विदितं जैनेश्वरं शासनं तस्मादेव समुच्चितैरन्य
मतेस्तस्यैव यत्खंमनं ॥ एतत्किंचन कौशलं कलिमलज्ज्ञात्मनः स्वा
श्रितां शाखां हेतुमिवोद्यतस्य कटुकोदकार्य तर्कार्थिनः ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ माटेसर्ववचनगतसमूहनुजेमूल एहवुंएजिनशासनकळुंते. एजिनशासन थकीज प्रगट्या एहवाजे नयनयना मत तेवामतेकरीनेज दुष्टप्राणी तेज जिनआगमतुं खंनकरेते. तेपापिष्ठआत्माश्रोनो आत्मा पापरूपमेलेकरीढंकाणोते. एवादुष्टोनुंजेकांइ किंचित्मात्र डाहापणपणुते, तेजेमकोइकमूर्ख जेवृक्षनीमाले बेठोथको तेजमालकापवानेउ जमालथाय, तेथीकडवाविपाकपामे, तेमतेकुविचारवालाने आगलकरुवांफल प्रगटशे १३॥

त्यक्त्वोन्मादं विज्रज्य वादरचनामाकर्ण्य कर्णामृतं सिद्धान्तार्थरहस्य
वित्कलज्जतामन्यत्र शास्त्रे रतिं ॥ यस्यां सर्वनया वसन्ति न पुनर्व्य
स्तेषु तेष्वेव या मालायां मणयो द्युतन्ति न पुनर्व्यस्तेषु तेष्वेव सा ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ उन्मादतजीने, मांहोमांहे ऊगडोतजीने, वली कानेअमृतरूप वाणीसांजलीने, सिद्धान्तनाअर्थ रहस्यनोजे जाणपुरुष तेबीजांशास्त्रनेविषे रतिकेमपामे ? अर्थात्नजपामे. जे जैनवाणिनेविषे सघलाएनय प्रवेशकरेते, पणतेजूदाजुदामतवालांना मतमां सर्वनय नथी. तेथीजैनवाणीकांइतेमारेहेतिनथी. शामाटेजेतेसर्व व्यग्रचित्तवालांते. माटेजैनमां सर्वे नयते. जेममालानेविषे सर्वमणकारमेते, पणबूटामणकापड्याहोय तेनेमालानकडिचे अनेएकमणके सर्वेमणका समाणाएमपणनकहीए माटेतेमालासरखोजैनमतते ॥ १४ ॥

अन्योन्यप्रतिपक्षज्ञाववितथान् स्वस्वार्थसत्यान्नयानपेक्षाविषय
ग्रहैर्विज्रजते माध्यस्थमास्थाय यः॥स्याद्वादे सुपथे निवेश्यहरते
तेषां तु दिङ्मूढतां कुंदेष्टप्रतिमं यशोविजयिनस्तस्यैव संवर्द्धते ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ एमएकवीजाने वैरजावेकरी जूठाजूठाजोपोतपोतानाअर्थ तेनेसाचाकरता एवामतवालांजे दर्शनी तेपोतानानयनो विषयग्रहणकरी माध्यस्थपणानेस्वीकारी

सारामागानो विज्ञागकरावीने, स्याद्वादरूपजन्तममार्गनेविषेभोक्तुं चित्तस्थापनकरावी
ने अने जे माध्यस्थपणु ग्रहणकरीतेमनीदिग्मूढतानोनाशकरे, ते विजयवंतप्राणी कुंदंतुं
फूल तथाचंद्रमासरखो जज्वलोजेजश तेणेकरीवृद्धिवंतोथशे. अही कवियेपोता
नुंनामपणसूचव्युंढे ॥ १५ ॥ इतिश्रीजैनमतस्तुत्यधिकार एकोनविंशतिसमाप्तः ॥
॥ इतिश्रीमद्दोषाध्याय श्रीयशोविजयगणिना विरचिताध्यात्मसारप्रकरणेषष्ठप्रबंधः ॥
अढा रमांअधिकारनाकाव्य १९५ तथा ओगणीसमांना १५ मल्लीने २१० काव्यढे.

शास्त्रोपदर्शितदशा गलितासद्ग्रहकषायकलुषाणां ॥

प्रियमनुजवैकवेद्यं रहस्यमाविर्भवति किमपि ॥ २ ॥

प्रथमान्यासविलासा दाक्षिर्भृगीव यत्कणाक्षीनं ॥ चं

चलतरुणीविभ्रमसमं सुतरलमनः कुरुते ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ शास्त्रेवतावीजेदशा तेणेकरीने गलीगड्ढे सारीनरसी असद्ग्रहरूपक
षायनी कलुषताजेनी, जेने प्रियएद्वोजे एकअनुजव तेथीजणातुं एवुंजेरहस्य ते
कांश्कप्रगटथायढे ॥ २ ॥ प्रथमअध्यासरूपी विलासनायोगेकरीने जेप्राणीपूर्वोक्त
कांश्क रहस्यमां लीनथायढे अनेफरीचंचलपणेरहेढे, जेमचंचलस्त्री पोताना विलास
नायोगेकरी कांश्कसुखमां लीनथायढे अनेपढी जेवीनेतेवी चंचलरहेढे, तथाजेम
कीकानेजमरी ज्यारेचटकोजरावेढे, त्यारेतेनाध्यानेकरीने तेतल्लीनथज्यायढे अनेपढीजे
वारेजमरीपोताना चटकानोउद्योगमुकीआपेढे, तेवारेतेसर्वजुळीजड पोतानोमूखनो
स्वजाव धारणकरेढे, तेनीपरे जाणीखेवुं ॥ २ ॥

सुविदितयोगैरिष्टं क्षिप्तं मूढं तथैव विक्षिप्तं॥एकाग्रं च निरुद्धं चे

तः पंचप्रकारमिति ॥३॥ विषयेषु कल्पितेषु च पुरःस्थितेषु च

निवेशितं रजसा॥सुखदुःखयुग्मबहिर्मुखमायातं क्षिप्तमिह चित्तं ॥४॥

अर्थ ॥ योगज्ञानिये पांचजेदे मनकडुंढे. १ क्षिप्तमन २ मूढमन ३ तेमजविक्षिप्तमन
४ एकाग्रमन ५ निरुद्धमन. एपांचप्रकारमननाढे ॥ ३ ॥ तेमांक्षिप्तनुंलक्षणकहेढे. पो-
तानाचित्तनेसन्मुख कढ्य्याजेविषय तेनेविषे रजोगुणेकरीने थाप्युं, सुखतथा
दुःखयुक्त, अने बहिर्मुखथयडुंचित्त तेने क्षिप्तमनकडुंढे ॥ ४ ॥

क्रोधादिजिर्नियमितविरुद्धकृत्येषु यत्तमो जाग्रा॥कृत्याकृत्यविज्ञा

गासंयतमेतन्मनोमूढं ॥ ५ ॥ सत्वोपेकापरिहृतदुःखनिदानेषु सु

खनिदानेषु ॥ शब्दादिषु प्रवृत्तं तदेव चित्तं तु विक्षिप्तं ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेमांवहुलताये तमोगुणहोय, एटखेकोषसहित विरुद्धकामनेविषे जे तत्पर-
होय अने विवेकरहितपणे कृत्याकृत्यनी वहेचणविना जे होय, तेनेमूढमनकहीये ॥५॥
जेधैर्यनावलथी दुःखनाकारणगणतुंनथी, शब्दादिकविषयमां रूपरसादिकनांकारण-
जाणी कठोरपणेप्रवर्त्ते एवुंजेचित्ततेने विहिसमनकहीये ॥ ६ ॥

अद्वेषादिगुणवतां नित्यं खेदादिषट्कपरिहारात्॥सदृशप्रत्ययसं
गतमेकाग्रं चित्तमाम्नातं ॥ ७ ॥ उपरतविकल्पवृत्तिकमवग्रहादि
क्रमच्युतं शुद्धं ॥ आत्माराममुनीनां जवतिन रुद्धं सदा चेतः ॥८॥

अर्थ ॥ रागद्वेषादिकेरहित जेगुणवंतपुरुषठे अनेसदा खेदादिकनोपरिहारकरना
रजेपुरुष ठे, ते तुंमन सदैवरागद्वेषटालवाची सर्वकार्यमां सरखुंमढ्युंठे; तेनेएकाग्रमनक
हीये ॥ ७ ॥ जेनीविकल्पवृत्तिशांतथईठे, वळीअवग्रहादिक्रमथी पाहुंओसखुंठे कष्ट
थीएहवुंशुद्धमन, तेआत्माराममुनिनुंजेअंतःकरणहोय; तेनेनिरुद्धमनकहीये ॥ ८ ॥

न समाधावुपयोगं तिस्रश्चेतोदशा इह लज्जते॥सत्त्वोत्कर्षात् स्थै
र्याङ्गजे समाधिसुखातिशयात् ॥ ९ ॥ योगारंजस्तु जवेद्विद्विप्ते
मनसि जातसानंदे॥द्विप्ते मूढे वास्मिन् व्युत्थानं जवति नियमेन ॥१०॥

अर्थ ॥ चित्तनीत्रणदशा तेआसमाधिमांकांइ उपयोग पामतीनथी,तेवारे पणतेमां
वेदशातो सत्त्वोत्कर्षथकी तथास्थिरताथकी अनेसमाधिसुखना अतिशयथी उपयोग-
पामेठे ॥ ९ ॥ कदाचित्त्विकिसचित्तनेविषे योगसमाधिमां आनंदितहोय तोयोगारंज-
संजवे; द्विप्तमूढमनेतो योगनोविशेष विषयरूप उदयहोय ॥ १० ॥

विषयकषायनिरुतं योगेषु च संचरिण्युविविधेषु ॥ गृहखेलद्वा
लोपममपि चलमिष्टं मनोज्ञ्यासे॥११॥वचनानुष्ठानगतं याताया
तं च सातिचारमपि॥चेतोऽज्ञ्यास्दशायां गजांकुशन्यायतोऽङ्गुष्ठं ॥१२॥

अर्थ ॥ विविधप्रकारना योगनेविषे फरतुं अनेविषयकषाये जखुं एवुंघरमांरमता,
शालकनीपरे चपलजेमनतेअज्ञ्यासेकरी रुकुंजाणवुं ॥ ११ ॥ वचनानुष्ठानमांरखुं एवुं
जातुंआवतुं अतिचारसहित मनहोयतोपण जोमनअज्ञ्यासदशामां वर्त्तुं होयतो,
जेम हस्तिते अंकुशेकरीरुकोथाय तेदृष्टांते तेमनपणरुहुंथाय ॥ १२ ॥

ज्ञानविचारान्निमुखे यथा यथा जवति किमपि सानंदं॥अर्थैःप्रलोच्य
वाह्यैरनुगृहीयात्तथाचेतः॥ १३ ॥ अंत्रिरूपजिनप्रतिमां विशिष्टपद
वाक्यवर्णरचनां च॥पुरुषविशेषादिकमप्यत एवालंबनं जवते॥१४॥

अर्थ ॥ ज्ञानविचारणानासुखशी जेमकांश्क आनंदथाय एहवेबाह्यअर्थेकरी लो-
जावीने तेमांचित्तनेथोजावीराखीने ज्ञाननाविचारने सन्मुखकरीये ॥ १३ ॥ रुजीजि
नप्रतिमा, रुडांसिद्धांतनांपद, वचन अक्षर, ते पुरुषविशेषजे बहुश्रुतगीतार्थमुनि हो
यतेहने एत्रणआलंबन प्रभुयेकह्यांते ॥ १४ ॥

आलंबनैः प्रशस्तैः प्रायोजावः प्रशस्त एव यतः॥इति सालंबनयोगी
मनः शुजालंबनं दध्यात् ॥१५॥ सालंबनं क्षणमपि क्षणमपि कुर्या
न्मनोनिरालंबं ॥ इत्यनुजवपरिपाकादाकालं स्यान्निरालंबः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ रुडेआलंबनेकरीने प्रायेरूडोजावहोय. माटेसालंबनयोगी जे रुमाजीवहोय
तेणेशुद्धआलंबन धरवुं ॥ १५ ॥ अनेक्षणैकमां सालंबनमनकरे, अनेक्षणैकमां निरा-
लंबनमनकरे, एरीतेअनुजवनापरिपाकशी तेप्राणीसदाय निरालंबनथाय ॥ १६ ॥

आलंब्यैकपदार्थं यदा न किंचिद्विचिंतयेदन्यत् ॥ अनुपनर्तधनव
ह्विज्जपशांतं स्यात्तदा चेतः ॥ १७ ॥ शोकमदमदनमत्सरकलहक
दाग्रहविषादवैराणि॥क्षीयंते शांतहृदामनुजव एवात्र साक्षात्तः ॥१८॥

अर्थ ॥ पढीएकपदार्थनेअबलंबीने जेवारेबीजुंकांश् चिंतवेनही, तेवारे जेमकाष्टवि-
नानो अन्नजपशमेढे, तेनीपरेजपशांतपणुंपामे ॥ १७ ॥ माटेशोक, गर्व, काम, मत्सर,
क्लेश, हठ, विषाद अनेवैर एटलावानां शमतावंतप्राणीनेनहोय, एवातनो साक्षीइहा
अनुजवढे ॥ १८ ॥

शांते मनसि ज्योतिः प्रकाशते शांतमात्मनः सहजां॥जस्मीजवत्यवि
द्या मोहध्वांतं विलयमेति ॥ १९ ॥ बाह्यात्मनोधिकारः शांतहृदामं
तरात्मनां न स्यात्॥परमात्मानुध्येयः सन्निहितो ध्यानतो जवति ॥२०॥

अर्थ ॥ शांतमननेविषे रहेताथका आत्मानुशांत,खाजाविक, सहजानंदरूप जे तेज
ढेते प्रगटथाय, तेवारे जेकुविद्याढेते राखथइजाय; अनेमोहध्वांकार नाशपामे ॥ १९ ॥
बाह्यथकि मननोजेअधिकार तेशांतपरिणामि अंतरआत्मावाला प्राणीने नहोय, केम-
केतेने ध्येयरूपी जेपरमात्मा तेध्यानशी हुककोढे. ॥ २० ॥

कायादिर्बहिरात्मा तदधिष्ठानांतरात्मनामेति ॥ गतनिःशेषोपाधिः
परमात्मा कीर्तितस्तज्ज्ञैः ॥ २१ ॥ विषयकषायावेशः तत्त्वाश्रया गु
णेषु च द्वेषः॥आत्माज्ञानं च यदा बाह्यात्मा स्यात्तदा व्यक्तः ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ कायाअधिष्ठित जेवहिरात्मा तेनुअधिष्ठानजे अंतरात्माढे, तेप्रतेपामे

अनेगुणसमस्त उपाधिजेने तेने ज्ञानियेपरमात्मा कह्योढे ॥ ११ ॥ जेनेविषयकषा यनोआवेश होय, तथा तत्त्वनीश्वरआहोय अनेगुणीउपर छेपहोय, अनेजेने आत्मानुं ओलखाणनथी, तेनेप्रगटपणे बहिरात्मा कहिये ॥ १२ ॥

तत्त्वश्रवणज्ञानं महाव्रतान्यप्रमादपरता च ॥ मोहजयश्च यदा स्यात्
तदांतरात्मा ज्ञेयव्यक्तः ॥ १३ ॥ ज्ञानं केवलसंज्ञं योगनिरोधः समग्र
कर्महतिः ॥ सिद्धिनिवासश्च यदा परमात्मा स्यात्तदा व्यक्तः॥१४॥

अर्थ ॥ जेनेतत्त्वनीश्वरआहोय, ज्ञानपणुहोय, महाव्रतीपणुहोय, तथाश्रवणप्रमादीपणु होय, एमकरतां जेवारेमोहनेजीते, तेवारेतेनेप्रगटपणे अंतरात्माकहिये ॥ १३ ॥ जि-
हांकेवलज्ञानहोय अने मनवचनकायाना योगनिरोधी आठकर्मक्षयकरी सिरुमांवसे तेवारे तेनेप्रगटपणे परमात्माकहिये ॥ १४ ॥

आत्मानंतो गुणवृत्तिर्विविच्य यः प्रतिपदं विजानाति॥कुशलानुबंध
युक्तः प्राप्नोति ब्रह्मभूयमसौ ॥ १५ ॥ ब्रह्मस्थो ब्रह्मज्ञो ब्रह्म प्राप्नो
ति तत्र किंचित्रं ॥ ब्रह्मविदां वचसापि ब्रह्मविलासाननुज्वामः ॥१६॥

अर्थ ॥ जेप्राणीआत्मानेअने गुणवृत्तिने मांहोमांहेवेहेंचणकरीने ठेकाणेजोने तेप्राणीकुशलानुबंधि पुण्यसहित मोक्षपदनेपामे ॥ १५ ॥ जेब्रह्ममांरह्यो ब्रह्मनोजाण तेब्रह्मनेपामे, एमांशोअचंबोढे ? माटेब्रह्मवेत्तापुरुषजेज्ञानी तेनावचनेकरी ब्रह्मजेमोक्ष विलासीसुख, तेने अमे अनुजवियेठिये ॥ १६ ॥

ब्रह्माध्ययनेषु मतं ब्रह्माष्टादशसहस्रपदज्ञावः ॥ येनाप्तं तत् पूर्णं
योगी ब्रह्मणः परमः ॥ १७ ॥ ध्येयोयं सेव्योयं कार्या जक्तिः सुकृत
धिया सैव ॥ अस्मिन्पुरुषबुद्ध्या सुतरः संसारसिंधुरपि ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ ब्रह्मअध्ययननेविषे कहुंढेके, अष्टारहजार शिलांगरथेकरी जेब्रह्मचर्यने-
पास्युं, तेनेपूर्णयोगीअनेपरम ब्रह्मकहिये ॥ १७ ॥ माटेएनेजध्यावो, एनीजपुण्यवंते जक्तिकरवी,अनेएनेविषे मोटाइपणानी बुद्धिधरीये;तो संसारसमुद्रतरवोसहेंलढे॥१८॥

अवलंबेष्टायोगं पूर्णाचारासहिष्णुवश्च वयं ॥ ज्ञत्तया परममुनी
नां तदीयपदवीमनुसरामः ॥१९॥ अद्यापि यत्र यतना निर्देष्टा सा
शुभानुबंधकरी ॥ अज्ञानविषयं यत्तद्विवेचनं चात्मज्ञावानां ॥३०॥

अर्थ ॥ इष्टायोगतो अमारनेर्वलढे; पुरोआचारपणअमे पाळीशकतानथी; पणमोटा

મુનિની જાકિએકરીને તેહનીપદવીને પામશું ॥૨૯॥ થોડીપણજયણા કપટરહિતથશે,
તોતેશુજઅનુબંધકારીઠે. પણઆત્માજાવનીજેવેહેંચણ તેઅજ્ઞાનનેટાલનારઠે ॥ ૩૦ ॥

સિદ્ધાંતતદંગાનાં શાસ્ત્રાણાં યઃ સુપરિચયઃ શક્ત્યા ॥ પરમાલંબનમ્
તો દર્શનપદ્મોયમસ્માકં ॥ ૩૧ ॥ વિધિકથનં વિધિરાગો વિધિમા
ર્ગસ્થાપનં વિધેરિન્ના ॥અવિધિનિષેધશ્ચેતિ પ્રવચનજાકિઃ પ્રસિદ્ધાંતઃ॥૩૨

અર્થ ॥ સિદ્ધાંતનાઅમેપક્ષીઢીયે, તેનાઅંગજેશાસ્ત્રતેનો શક્તિપ્રમાણે અમારેપરિચય
ઠે, માટેપરમઆલંબનજૂત એવોજેસમકિતપક્ષ તેઅમારેરૂઢોઠે ॥ ૩૧ ॥ શુરુજાણવું, વિ-
ધિશાસ્ત્રનોરાગકરવો, શુરુમાર્ગનું સ્થાપનકરવું, વિધિમાર્ગનીફઠારાસાવી, અવિધિટાલવી
અનેસિદ્ધાંતની જાકિકરવી એઅમારોસિદ્ધાંતઠે ॥ ૩૨ ॥

અધ્યાત્મજાવનોજ્વલચેતોવૃત્યોચિતં હિતં ॥ પૂર્ણક્રિયાજિલાષ
શ્ચેતિદ્વયમાત્મશુદ્ધિકરઃ ॥૩૩॥ દ્વયમિદ્ શુજાનુબંધઃ શક્યારંજશ્ચ
શુદ્ધપદ્મશ્ચ ॥ અદિતો વિપર્યયઃ પુનરિત્યનુજવસંગતઃ પંથાઃ ॥૩૪॥

અર્થ ॥ અધ્યાત્મની જાવનાયેકરી ડજ્વલપદ્મવીજેચિત્તવૃત્તિતેણેકરીને ડચિતકાર્ય
કરવું, તથાહિતકારી કરણીકરવી, પૂર્ણક્રિયાના વિલાસનોઅજિલાષધરવો. એઅમારે
આત્માની શુદ્ધિકારકઠે. ઇટલેએકઅંતઃકરણની ડજ્વલતાજે શુદ્ધિકરવીતે, અનેબીજો
આવધીમાંડીઅંતર્યંત પૂર્ણશુજાક્રિયાકરવાની અજિલાષા એવાનાંઆત્માની શુદ્ધિક
રનારાંઠે ॥ ૩૩ ॥ તથાએકકરવાયોગ્યઆરંજતે શક્યઆરંજઅને બીજોશુરુપક્ષ એવા-
નાંશુજાનુબંધીઠે. એજેનેપ્રારંજકાલેસમર્થઠે, એમાંજેની શક્તિઅમઅને શુરુપ્રરુપ
ણુઠે, તેનેતોહિતકારીમાને અને એથીવિપર્યાસજેઠે, તેને અહિતકારીમાને. એવીરીતે
અનુજવજ્ઞાનને મલવાનો એપંથઠે. એથીમિથ્યાત્વટલે ॥ ૩૪ ॥

યે ત્વનુજવાવિનિશ્ચિતમાર્ગાશ્ચારિત્રપરિણતિત્રણાઃ ॥ બાહ્યક્રિયાચ
રણાન્નિમાનિનો જ્ઞાનિનોપિ ન તે ॥૩૫॥લોકેષુ બહિર્બુદ્ધિષુ વિપણિકા
નાં બહિઃક્રિયાસુ રતિઃ ॥અર્ધાં વિનાનચૈતાઃસતાં પ્રમાણં યતોન્નિહિતં૩૬

અર્થ ॥ જેને અનુજવનો નિશ્ચયનથી, ચારિત્રથી જે વ્રણઠે, તથાબાહ્ય
ક્રિયાની જેની આચરણાઠે, અને લોકમાંડગ્રવિહારીથઈ આચારનોગર્વધરેઠે, તેનેજ્ઞા
નીનકહિયે ॥ ૩૫ ॥ બાહ્યદષ્ટિવાલા મૂર્ખલોક તેને બાહ્યક્રિયાવંતદેહી પ્રીતિધરે,
તેતો જેમકોડકવાણીયો બાહ્યક્રિયાણાનો વ્યાપારકરતોદેહિયે તેનીપરેજાણવી, માટે
અર્ધાવિનાનું કશુંયેપ્રમાણનથી ॥ ૩૬ ॥

बालः पश्यति किं गं मध्यमबुद्धिर्विचारयति वृत्तं ॥ आगमतत्त्वं तु बुधः
परीक्षते सर्वयत्नेन ॥ ३७ ॥ निंद्यो न कोपि लोके पापिष्ठेष्वपि ज्व
स्थितिश्चित्या ॥ पूजा गुणगस्माद्ध्या धार्यो रागो गुणलवेपि ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ माटेजेबालजीवहोयते वेषजोश्ने परीक्षाकरे, तथा मध्यमजीवते आचरणा
जोइपरीक्षाकरे; अनेपंडिततोज्ञानतत्त्वदेखी परीक्षाकरे ॥ ३७ ॥ लोकनेविषे कोइनी
निंदाकरियेनही; पापीनेविषे महोटी संसारनीस्थिति चिंतविये, जेगुणयुक्तपुरुषहोय
तेनीपूजाकरीये; वडाइकरीये; तथाजेअद्वयगुणीहोय तेनाउपर पण रागधरीये ॥ ३८ ॥

निश्चित्यागमतत्त्वं तस्माद्धृत्य लोकांश्च ॥ श्रद्धाविवेकसारं य
तितव्यं योगिना नित्यं ॥ ३९ ॥ ग्राह्यं हितमपि बालादादापैर्जर्जन
स्य न द्वेष्यं ॥ सत्या वाचः पराशापाशा इव संगमा झेयाः ॥ ४० ॥

अर्थ ॥ तथा आगमनोनिश्चयकरी लोकसंज्ञाढोडीने विवेकनोसारजेश्रद्धातेनेविषे
योगीश्वरे सदाउद्यमकरवो ॥ ३९ ॥ बालकथकीपण आलापेकरीने हितनीवात लेवी;
जुर्जनउपर द्वेषनकरवो; सत्यबोलवुं; पारकीआशानापाससरिखासंगमजाणवा ॥ ४० ॥

स्तुत्या स्मयो न कार्यः कोपोपि च निंदया जनैः कृतया ॥ सेव्या धर्माचा
र्यास्तत्त्वं जिज्ञासनीयं च ॥ ४१ ॥ शौचं स्थैर्यमदंजो वैराग्यं चात्मनि
ग्रहः कार्यः ॥ दृश्या ज्वगतदोषाश्चित्यं देहादिवैरूप्यं ॥ ४२ ॥

अर्थ ॥ कोइवखाणेतो गर्वनकरवो; कोइनिंदेतो कोपनकरवो; धर्माचार्यनी सेवा
करवी; तत्त्वनेजाणवानी इतराखवी ॥ ४१ ॥ पवित्रपणु, स्थिरतापणु अने निष्कपट
पणु आदरवुं तथावैरागधरवो अनेमननेवश्यकरीराखवुं, तथासंसारनादोषदेखवा, वली
देहनेविनाशीपणे चिंतववो ॥ ४२ ॥

प्रक्तिर्जगति धार्या सेव्यो देशः सदा विविक्तश्च ॥ स्थातव्यं सम्यक्त्वे
विश्वास्यो न प्रमादरिपुः ॥ ४३ ॥ ध्येयात्मबोधनिष्ठा सर्वत्रैवागमः
पुरस्कार्यः ॥ त्यक्तव्याः कुविकल्पाः स्थेयं वृक्षानुवृत्त्या च ॥ ४४ ॥

अर्थ ॥ प्रजुउपरप्रक्तिधरवी; पशुपंडकादिदोषरहित देशजेस्थानक तेसेचवुं; सम
कितदिशामांस्थिररहेवुं; प्रमादरूपशत्रुनोविश्वासनकरवो ॥ ४३ ॥ ध्येयस्वरूपजे आ
त्मबोध तेमार्गहेवुं; सधलेस्थले आगमसिद्धांतने आगलकरवुं, कुविकल्पगंडवा, जेमा
गंवृक्षचाले तेमार्गेचालवुं ॥ ४४ ॥

साक्षात्कार्यतत्त्वं चिद्रूपानन्दमेडुरैर्जाव्यं ॥ हितका
री ज्ञानवतामनुजववेद्यः प्रकारोऽयं ॥ ४५ ॥

अर्थ ॥ तत्त्वने प्रगटकरुं, ज्ञानरूपआनंदचरैरहेवुं, ज्ञानवंतने हितकारीथइने रहेवुं,
एअनुजववंतजीवोना प्रकारे ॥ ४५ ॥ इतिअनुजवाधिकारः विंशतिसमाप्तः ॥ ५० ॥

येषां कैरवकुंददृढशशजृत्कर्पूरशुभ्रागुणामाखिन्यं व्यपनीय चे
तसि नृणां वैशद्यमातन्वते ॥ संतःसंतु मयि प्रसन्नमनसस्ते केपि
गौणीकृतः स्वार्थोमुख्यपरोपकारविधयोत्खलैःकिंखलैः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ चंद्रविकासीकमलनाफूलनोसमूह, चंद्रमा, कपूर, एसरषाडज्जला जेना
गुणते, तथाजे मनुष्यनाचित्तनेविषे मलिनताटाळीने निर्मलताडज्जलताने वि
स्तारेडे; एवाजेसज्जन पुरुषोते, महाराजपर प्रसन्नमने सदैवरहेजो ! जेणेपोतानोअर्थ
गौणकस्योते, अनजेनीमुख्यपणे परउपकारनी बुद्धिडे, एवासज्जन जो महाराजप
रप्रसन्नते तो, उन्मत्तएवाखलजे दुर्जनलोक तेनी अप्रसन्नताये शुंभवानुंते ? ॥ १ ॥

ग्रंथार्थान् प्रगुणीकरोति सुकविर्यत्नेन तेषां प्रथामातन्वंति कृपाक
टाक्षलहरीलावप्यतः सज्जनाः ॥ माकंदद्रुममंजरीं वितनुते चित्रां म
धुश्रीस्ततः सौजाग्यं प्रथयंति पंचमचमत्कारेण पुंस्कोकिदाः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ रुडाजेकविडे, तेअर्थानुपत्तिए नवाग्रंथरचे; पणकृपानजरनीखेहरी तेनुंघर
एवाजे सज्जन तेग्रंथनेवखाणीने विस्तारकरेडे, तेउपरदृष्टांतकहेडे; जेमवसंतलक्ष्मी
आंबानीमंजरीना मनोहरपणानेप्रगटकरेडे, पणपोताना पंचम रागनागचमत्कारेकरी
एटलेरागनोटडुको तेणेकरीनेकोयल मंजरीनुं सोजाग्यपणुंजगमांविस्तारेडे ॥ २ ॥

दोषोद्धेखविषः खलाननबिलाड्ढाय कोपाज्ज्वलन् जिह्वाहिर्ननु
किं गुणान्नगुणिनां वासक्यं प्रापयेत् ॥ तस्माच्चेत्प्रबलप्रजावज्रवनं
दिव्यौषधी सन्निधौ शास्त्रार्थप्रतिपद्भिर्द्रां शुभ्रहृदां कारुण्यपुण्यप्रथा ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ दोषना विस्ताररूपविषेसहित एहवुं खलप्राणीना मुखरूपजे सर्पनुंघर ते
थीउठीने कोपेबलतोथको एवोदुर्जननीजीजरूपजे सर्प जेशुणिनागुणने ननुके० नि
श्रेथी क्षयपणाने नपमाकेशुं ? अपितुपमाकेजः तेमाटे महाप्रजावनुंघर एहवोजे शास्त्र
नोअर्थ, तेनीप्राप्तिनाजाण जेसज्जन तेनीजेकरुषातेपुखवार्त्तारुपनीबुटी, एटलेजडीते
दिव्यऔषधिकहिजे, तेनेपासेरहेताथका तेने जेरचढेनही ॥ ३ ॥

उत्तानार्थगिरां स्वतोऽवगमान्निःसारतां मेनिरे गंजीरार्थसमर्थने बत
खलाः काठिण्यदोषं दडुः ॥ तत्कोनाम गुणोस्तु कश्च सुकविः किंका
व्यमित्यादिकां स्थित्युद्भेदमतिं हरति नियतां दृष्टा व्यवस्थाः सतां ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ दुर्जनमूर्खनीरीतिओ तोजेवारें पोतानीमेळे पदवाचतां अर्थसुजे एवाअ
व्यर्थने सुगमपदजो अमेजोमीये तोखलमाणसएमकदेशेजे, कांश्चाग्रंथमां सारनथी,
एममाने. वलीजोअमे गंजीरअर्थसहित पदबांधीएतो, खलमाणस कहशेके, कठणप
दवांध्याडे, एनोशुंअर्थकरिये? एतोमुंगानीपारसीडे. एवेग्रंथकोइने गुणनथाय; जे आ
गलबुद्धिविचारे एवाअजेकोणरुमाकविडे? वलीसर्वेनेजोगपडे एवांक्यांकाव्यडे? एतुं
र्जनबोलेमाटेअग्रंथमयांदानी स्थितिनेउद्भेद करवानीमतिडे; तेनेजेटाळे, कविनागुणने
जाणे, एवाजेसज्जनपुरुष तेनीव्यवस्था रुमीदीठी ॥ ४ ॥

अध्यात्मामृतवर्षिणीमपि कथामापीय संतः सुखं गार्हते विषमुद्रि
रंति तु खला वैषम्यमेतत्कुतः ॥ नेदं चाद्भुतमिडदीधितिपिबाः पीता
अकोरा जृशं किं न स्युर्बत चक्रवाकतरुणास्त्वत्यंतखेदातुराः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ अध्यात्मरूप अमृतवृष्टि एवीवार्त्ता, तेनुंपानकरीने सज्जनपुरुषसुखमानेडे.
अनेजेखललोकडे, तेएवीवाणीने विषमपदकहीने विषरूपप्रगटकरेडे, एमां शुंआश्चर्य
डे? तेउपरदृष्टांतकहेडे. जुओचंचंद्रकिरणनांदर्शनथी अमृतपीने चकोरघण्टुरीकपामेडे,
तोशुंचंद्रदेषीनेचकवो, चकवीघणोखेदनथीपामता? अपितुपामेजे ॥ ५ ॥

किंचित्साम्यमवेक्ष्य ये विदधते का चेंडनीवाजिदां तेषां न प्रमदाव
हा तनुधियां गूढा कवीनां कृतिः ॥ ये जानंति विशेषमप्यविषमे रेखो
परेखांशतो वस्तुन्यस्तु सतामितः कृतधियां तेषां महानुत्सवः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेमकांश्च सरखापणु देखीने काचमां अनेइंडनीलमणिमां अजेदरूपतें
एकपणुजाणे, तेवाअद्वयबुद्धिवासाने मोटाकविनि गूढअर्थनीरचना तेहर्षजणीनथाय. जे
प्राणीअविषमवस्तुनेविषे एकरेखा, उंपरेखा, अर्धरेखाइत्यादिक अंशेथकी वस्तुनेविशे
पणुजाणेडे, एवाकुशलबुद्धिवालासज्जनने अग्रंथनाजेजावडे, तेमहाओष्ठवरूपडे ॥ ६ ॥

पूर्णाध्यात्मपदार्थसार्थघटना चेतश्चमत्कारिणी मोहवृक्षदृशां जवे
तनुधियां नो पंक्तितानामिव ॥ काकुव्याकुलकामपदपद्मोत्प
वाक्चातुरी कामिन्याः प्रसन्नं प्रमोदयति न ग्राम्यान् विदग्धानिवा ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेमांपूर्णअध्यात्मपदार्थ तेसहितघटनाळे, पण तेजेनीदशाअज्ञानेकरी ने अवरणीळे, एवाअद्वयबुद्धिवालांना चित्तमांतोजेरीते पंडितलोकआवाग्रंथथीरीज पामे, तेरीतनोचमत्कारनउपजावे. तेहनोदृष्टांत, जेमकामेव्यापीथकी अंतरंगमां विषयसुखने इहतीथकी, तथा बाह्यथी जयशोकधरतीथकी, पुरुषनेवल्लज, हुंरूपवती एमगवें जरीथकी, रुमीवचननीचतुराश् करनार, एवीजे चतुरस्त्रीहोयतेपण गामनी आमूर्खने रीजवीनशके, पणपंक्तिनेतोआनंदपमाडे तेनीपेरेजाणवुं ॥ ७ ॥

स्नात्वा सिंहांतकुंडे विधुकरविशदाध्यात्मपानीयपूरैस्तापं
संसारदुःखं कलिकलुषमलं लोचनतृष्णां च हित्वा॥जाता ये
शुद्धरूपाः शमदमशुचिताचंदनाक्षिसगात्राः शीलालंका
रसाराः सकलगुणविधीन्सज्जानांस्तान्नमामः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ सिंहांतरूपकुंडमां चंद्रसरखानिर्मल अध्यात्मरूपपाणीनापूरमांस्नानकरीने, जवदुःखरूपजेताप अने पापरूपजेमेलाप तथालोच, ने तृक्षानेठांकीने, यथाशुद्धरूपे करी वलीसमतारूपइंद्रियदमनजे पवित्रतेरूपचंदनेकरी शरीरविक्षेपितठेजेनुं, वलीशी लरूपघराणेकरीशोजता, सर्वगुणनानिधानएवाजे सज्जनतेने अमे नमिये ठेये. ॥ ८ ॥

पाथोदः पद्यबंधे विपुलरसजरं वर्षति ग्रंथकर्त्ता प्रेम्णां
पूरैस्तु चेतःसर इह सुहृदां श्लाघ्यते वेगवद्भिः ॥ न्रुव्यंति
स्वांतबंधाः पुनरसमगुणद्वेषिणां दुर्जनानां चित्रं जावद्
नेत्रात् प्राणयरसवशान्निःसरत्यश्रुनीरं ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जेग्रंथकर्त्ता मेघसरखाळे, तेपद्यबंधेकरीने, बहुरसजरे, वरसतांथका तेथी प्रेमरूपपूरते सज्जननाचित्तरूप सरोवरमां वेगेकरीनेजरायळे, वलीअसाधारणगुणना द्वेषीजे दुर्जन, तेनातोअंतःकरणना बंधतुटेळे, अने एवाविचित्रकारीजेग्रंथ तेनाजाव नाजाणजेपुरुषळे तेविनयेप्रणीत रसेबज्जळाळे, तेनानेत्रथी स्नेहरूपआंसुंजरेळे ॥ ९ ॥

उद्दामग्रंथजावप्रथनजवयशःसंचयः सत्कवीनां क्षीरा
ब्धिर्मथ्यते यः सहृदयविबुधैर्मैरुणा वर्णनेन ॥ एतर्द्धिंडी
रपिंडीजवति विधुरुचेर्मंडलं विष्णुपस्तास्ताराः कैलास
शैलादय इह दधते वीचिविहोजलीलां ॥ १० ॥

अर्थ ॥ रुमाकविनी उद्दामकेप्रौढएवहीजे ग्रंथनाजावनी रचनातेणेकरीनेउपनो

जेयशनोसमूहतेरूप क्षीरसमुद्र तेसज्जनपंक्ति वर्णवरूपि मेरुएकरीने मथ्यो तेथी
प्रगव्योळे. फीण तेनोळज्वलो चंद्रमाथयो; वलीतेनेवलोवतांजे ठांटाळव्या तेनातारा
मंडलथया; तथा कैलासादिक पर्वतथया. परीतेग्रंथनोजश लीलाएकरी पसख्यो॥१०॥

काव्यं दृष्ट्वा कवीनां हतममृत मिति स्वःसदा पानशंकी खेदं
धत्ते तु मूर्ध्ना मृडतरहृदयः सज्जनो व्याधुतेन ॥ ज्ञात्वा सर्वो
पजोग्यं प्रसृमरथ तत्कीर्त्तिपीयूषपूरं नित्यं रक्षापि
धाना नियतमतितरां मोदते च स्मितेन ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ कविनाकाव्यदेखीने अमृतहराहुं, एमविचारीने देवताओ सदाअमृत
तपीवानी शंकाधरताथका खेदधरेळे. शामाटेजे मृडसुकोमलळे हृदयजेतुं, एवाजे
सज्जन तेमस्तकधूणावीकरीने जेसर्वनेळपजोग्यपणे पसरतुणुं ते. कविनीकीर्त्तिरूप
अमृततुंगूर तथा जेनेनिरंतर रक्षारूप हांकणुंअत्यंतपणे दीधुंळे तेनेजाणीने देखी
ने हसीने हर्षपामेळे ॥ ११ ॥

निष्पाद्य श्लोककुंजं निपुणनयमृदा कुंजकाराः कवींजा
दाढ्यं चारोप्यतस्मिन्न किमपि परिचयात्सून्यराक्षार्कजा
सं॥पक्वं कुर्वति बाढं गुणहरणमिति प्रज्वलदोषदृष्टिर्ज्वा
लामालाकराळे खलजनवचनज्वालजिह्वे निवेश्य॥१२॥

अर्थ ॥ रुढानयरूपमाटीवळे कवीश्वररूपिजे कुंजकारते श्लोकरूपघनो निपजा
वे. पठीजेमकुंजकारतेघटने परिचयथी हाथेजाळी टपणेसमारीतम्केमूके, तेमश्लोक
घटने परिचय विचारीने पदअक्षर आघापाठादोष तेनेसमारे एवीरीते तडकेमूके;
पठीपंक्तिनेदेखाडी परिपक्वकरे, तेजाणे नीमानोदेखावेळे. हवेडुर्जनजाणेजे एपंक्ति
वे, तेथीमाहुरा गुणहरणथशे, एमबलतोथको पंक्तिनीजोडेळी कळामां दोषकाढ
वानी दृष्टिरूप आगमनीज्वाळानी श्रेणि तेणेकरी विकरालएवीपोतानी नजररूपअ
ग्नि वलीतेडुर्जननाजेवचन तेजाणिये निंदारूप अग्निनी ज्वाळा तेणेकरी घडेळीजी
जतेवेहु अग्निनावचमां ग्रंथरूपघनो मूकीनेपाकोकरेळे, अनेनीमानानीराखथाय;
घटमूलपोसायळे ॥ १२ ॥

इक्षुजाक्षरसौधः कविजनवचनः दुर्जनस्याग्नियंत्राज्ञा
नाज्व्यप्रयोगात्समुपचितगुणो मद्यतां याति सद्यः ॥

संतः पित्वा यङ्चैर्दधति हृदि मुदं घूर्णयंत्यक्षियुग्मं स्वैरं
हर्षप्रकर्षादपि च विदधते नृत्यगानप्रबंधं ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ शैलडीश्वने द्राघनारसनासमूह सरखुंकविनुंवचनते; पण्डुर्जनरूपी अग्नि-
नुंजे यंत्रते तेमध्येनानाप्रकारना डव्यनायोगयकी रुडीरीते गुणपुष्टिने पामतुं एहवुं-
कविनुंजेवचनते, ताजा मदिरापणानेपामेते; तेमदिरानेहर्षेकरी सज्जनपुरुषपानकरीने
हृदयमांहर्षधरेते; तेथीवेआंखोघुर्णयिमानथायते; स्वच्छाये हर्षनाकल्लोलधी पणश्लोक-
नोजावार्थपामीने नाचेते; गायते ॥ १३ ॥

नव्योस्माकं प्रबंधोप्यनणुगुणभृतां सज्जनानां प्रजावा
दिरव्यातःस्यादिति सुदितकरणविधौ प्रार्थनीया न किंनः ॥
निष्णाताश्च स्वतस्ते रविरुचयश्वांजोरुहाणां गुणाना
मुद्धासे पेक्षणीया न खलु पर रुचा कापि तेषांस्वजावः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ अमारोग्रंथनवोते. तोपणमहागुणवंतजे सज्जन तेनाप्रजावयकी विख्यात
थजो ! एरीतेरुडाहितनेअर्थे अमारे एसज्जनने प्रार्थनाकरवायोग्यनशीशुं ? अपि-
तुतेज जेम कमलनागुणने उद्धासकरवाने सूर्यनांकिरणते, एम पोतायकीजे प्रवीणते,
एवातेसज्जननाजे स्वजाव तेक्यांयेपररुचिजणि निश्चेउवेखवायोग्यनशी ॥ १४ ॥

यत्कीर्त्तिस्फूर्तिगानावहितसुरवधूतंदकोलाहलेन प्रक्षु
ब्धस्वर्गसेतोः पतितजलजरैः क्षालितः शैत्यमेति ॥
अश्रांतत्रांतकांतग्रहणकिरणैस्तापवान् स्वर्णशैलो आ
जंते ते मुनींद्रा नयविजयबुधाः सज्जनव्रातधुर्याः ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेपोतानागुरुतो वर्णवकरेते. जेनीपसरतीजेकीर्त्ति तेनेगावाने सावधान,
एटलेस्वर्गमां देवतानी अप्सराओजेते तेथीनयविजयजीना गुणगायते, तेनागीतश
ब्दना कोलाहलेकरीने क्षोचनापामी एवीजेस्वर्गनदी तेनीपाजजांगी, तेथीपड्युं जेजल
तेनासमूहेकरी पखाड्योजेमेरुपर्वत, तेणेकरीमेरुपर्वतपण शीतलतानेपाम्योते. नहितो
अहर्निश प्रदक्षणायेजमतजे, ग्रहमंडल तेनाकिरणेकरी तापवंतमेरुहतो. तेहमणाशी-
तलथयोथको शोजेते. एवातेमुनींद्र श्रीनयविजयनामा पंडितजे सज्जन पुरुषोनासमू-
हमां वडेराहता ॥ १५ ॥

चक्रे प्रकरणमेतत्तत्पदसेवापरोयशोविजयः ॥

अध्यात्मधृतरुचीना मिदमानंदावहं जवतु ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ तेनाचरणना सेवकउपाध्यायश्रीयशोविजयजी एप्रकरणकरताहवा. तेअ
ध्यात्मनेविषेजेणेरुचिधरीठे, एवाप्राणीने रुचिसहित एप्रकरणआनंदसुखनुंआपनार
होजो ॥ १६ ॥ इति ॥ सज्जनस्तुतिअधिकार एकविंशतितमःसमाप्तः ॥

॥ इतिमहोपाध्याय श्रीकल्याणविजयगणि शिष्यमुख्यपंडित श्रीलाज
विजयगणि शिष्यमुख्यपंडित श्रीजितविजयगणी तच्छिष्यमुख्य
पंडित श्रीनयविजयगणी चरणकमलचंचरीकेण पंडितश्रीपद्म
विजयगणिसहोदरेण पंडित श्रीयशोविजयेनविरचिते
अध्यात्मसारप्रकरणे सप्तमबंधःसमाप्तःऽसर्वकाव्य॥६१॥

॥ इति श्रीमत्तपागढे ऋह्यारकश्रीविजयसिंहसूरीश्वरशिष्यपंडित श्रीसत्यविजयगणि
शिष्यपंडितश्रीकर्पूरविजयगणि शिष्यपंडितश्रीक्षमाविजयगणि शिष्यपंडितश्रीयशो
विजयगणि शिष्यपंडितश्रीशुजविजयगणि शिष्यपंडितश्रीवीरविजयगणिजिरध्यात्म
सारग्रंथस्यवार्त्तिकरूपोमुनिकीर्त्तिविजयस्यानुग्रहाया ग्रंथार्थःकृतःसंवत् १७७१ चैत्र-
शुक्लपक्षपूर्णिमायामितिश्रेः ॥

सर्वमूलकाव्य ७४९ नीसंख्यायेठे. तेमां पेलाप्रबंधना १०१ बीजाप्रबंधना
१०५ त्रीजाप्रबंधना ११९ चोथाप्रबंधना १६९ पांचमाप्रबंधना १७३
ठगाप्रबंधना ११० सातमाप्रबंधना ६१ सर्वमखीने ७४९

सूचना.

आ अध्यात्मसार नामनो ग्रंथ श्रीयशोविजयजी उपाध्याये संस्कृतजाषाना पद्यमां
रच्योठे. ए वाक्यमां आग्रंथनुं नाम, तथा तेना रचनारनुं नाम सांजलतां अथवा
वांचतां सुझ जनोनां मनमां प्रसन्नतायुक्त उच्छृष्टजाव उत्पन्नथयाविना रद्देशे नही;
केमके ग्रंथना नामप्रमाणे ते शब्दनो अर्थ अध्यात्मनो सार थायठे; तेम ग्रंथना
रचनारना नामप्रमाणे तेनो अर्थ यशनो विजयकरनार थायठे; एबेजे नाम सार्थकठे,
एम कहाथी कांइपण वाधा आवशे नही. आ ग्रंथमां जेवी रीते अध्यात्मविषयना
प्रकारोनो समावेश कर्योठे, तेवी रीते बीजे कचित् दीगमां आवशे. उपाध्यायजीनां
पांडित्य, कविताशक्ति, समयसूचकता, पूर्वपक्षमन,उत्तरक्षमन, वाक्पटुत्व, पदला-
लित्य, अर्थगौरव, रस, अने अलंकारआदि एमना रचेला हरेक ग्रंथमां जोतां कोइ
नेपण आश्चर्य उत्पन्न थयाविना रद्देशे नही; केमके उपाध्यायजीए जेजे विषयोमां
ग्रंथो रच्योठे, ते ते ग्रंथमां एवी युक्तिओ करीठे के, तेना यथार्थ सूक्ष्मज्ञावार्थने
साधारण अज्यासी मनुष्य समजी शके नही. तेम विद्वानोनी बुद्धि पण कांइक

श्रमवडे जाणी शके; आम ए महापंडित हुता एमां संशयनथी. तेमणे अध्यात्मवि-
षयक जे आ ग्रंथ रच्योवे, तेनी उत्कृष्टता प्रत्यक्षप्रमाणवडे सहेजे समजाशे, एवा
ग्रंथनो यथार्थज्ञाव टीकाविना समजवो महाकठिण पडेवे; टीकानो अमे घणो शोध
कस्यो, पण ते क्वांश् मली आवी नही, ने टीका थडवे एवुं पण कोइ ठेकाणेशी सां
जल्यामां आव्युं नही, त्यारे ते प्रयत्न रहेवा दइने बालावोध अथवा टबाविषे शो
ध करतां मात्र श्रीवीरविजयजीनो करेलो टवो मली आव्यो, ते पण तेमणे पोता
नी बुद्धि अनुसार साधारण करेलोवे. ए टवाउपरथी स्पष्ट दीठामां आवेवे के, अ
ध्यात्म विषयविषे श्रीवीरविजयजीनो अज्यास घणो थोडो हुतो, तेथी यथार्थ मूल
ग्रंथनो ज्ञाव प्रदर्शित करी शक्या नथी, ए मोटी दिलगिरीनी वात ठे. पण ए ट
बाथी बीजो सारो टवो कोइ अमने मदयो नही, तेथी एमां कांश्क सहेज अमारी
मति अनुसार सुधारो करीने आ पुस्तकमां ठाप्यो ठे.

॥ श्रीजिनायनमः ॥

॥ अथ ॥ श्रीसमाधिगतक श्रीयशोविजय उपाध्यायजीकृत प्रारंभः ॥

॥ दोहरा ॥

॥ समरी जगवति चारती । प्रणमी जिन जग बंधु ॥ केवल आतम बोधको । करशुं
सरस प्रबंध ॥ १ ॥ केवल आतम बोध है । परमारथ शिव पंथ ॥ तामें जिनकूं म
गनता । सोइ ज्ञाव निगरंथ ॥ २ ॥ जोग ज्ञान ज्युं बालको । बाह्य ज्ञानकी दौर ॥
तरुण जोग अनुजव जिस्यो । मगन ज्ञाव कहु और ॥ ३ ॥ आतम ज्ञाने मगन जो ।
सो सब पुजल खेल ॥ इंद्रजाल करि लेखवै । मिलै न तहैं मन मेल ॥ ४ ॥ ज्ञान
विना व्यवहारको । कहा बनावत नाच ॥ रत्न कहौ को काचकूं । अंत काच सो का
च ॥ ५ ॥ राचै साचे ध्यानमें । जाचै विषय न कोइ ॥ नाचै माचै सुगति रस । आ
तमज्ञानी सोइ ॥ ६ ॥ बाहिर अंतर परम ए । आतम परिणति तीन ॥ देहादिक
आतम जरम । बाहिरात्म बहु दीन ॥ ७ ॥ चित्त दोष आतम जरम । अंतर आ
तम खेल ॥ अति निर्मल परमातमा । नाहि कर्मको जेल ॥ ८ ॥ नर देहादिक दे
खिके । आतम ज्ञाने हीन ॥ इंद्रिय बल बाहिरातमा । अहंकार मन लीन ॥ ९ ॥
अखल निरंजन अकल गति व्यापी रह्यो शरीर ॥ लखै सु ज्ञाने आतमा । खीर
लीन ज्युं नीर ॥ १० ॥ अरि पुत्रादिक कल्पना । देहातम अजिमान ॥ निज पर त
नु संबंध मति । ताको होत निदान ॥ ११ ॥ देहादिक आतम ज्रमी । कल्पे निज
परचाव ॥ आतम ज्ञानी जग लहै । केवल शुद्ध स्वज्ञाव ॥ १२ ॥ स्वपर विकल्पे

वासना । होत अविद्या रूप ॥ ताते बहुरि विकल्पमय । ज़रम जाख अंध कूप ॥ १३ ॥
 पुत्रादिककी कल्पना । देहातम ज़म चूल ॥ ताकूं जड संपत्ति कहै । हहा मोह प्र
 तिकूल ॥ १४ ॥ या ज़म मति अब बांडि दौ । देखो अंतर दृष्टि ॥ मोह दृष्टि जो
 ओहिये । प्रगटै निजगुण सृष्टि ॥ १५ ॥ रूपादिकको देखिवो । कहन कहावन कू
 ट ॥ इंद्रिय जोगादिक वखे । ए सब लूटाखूट ॥ १६ ॥ पर पद आतम अव्यक्त ॥
 कहन सुनन कबु नाहि ॥ चिदानंद घन खेलही । निज पद तौ निजमांहि ॥ १७ ॥
 ग्रहण अयोग्य ग्रहै नही । ग्रहो न ठोमै जेह ॥ जानै सर्व स्वजावने । स्व पर प्रका
 शक तेह ॥ १८ ॥ रूपेके ज़म सीपमें । ज्युं जड करे प्रयास ॥ देहातम ज़मते ज
 यो । त्युं तुज कूट अज्यास ॥ १९ ॥ मिटै रजत ज़म सीपमें । जन प्रवृत्ति जिम
 नाहि । नरमें आतम ज़म मिटै । त्युं देहादिक मांहि ॥ २० ॥ फिरै अवोधे कंठ
 गत । चामीकरके न्याय ॥ ज्ञान प्रकाशै मुगति तुज । सहज सिरु निरुपाय ॥ २१ ॥
 याबिन तुं सूतो सदा । योगे जोगे जेणि ॥ रूप अतींद्रिय तुंठतें । कही शकै कहु
 केणि ॥ २२ ॥ देखै जाखै औ करै । ज्ञानी सबहि अवंच ॥ व्यवहारे व्यवहारसूं
 निश्चयमें थिर अंच ॥ २३ ॥ जग जाणै उन्मत्त औ । औ जाणै जग अंध ॥ ज्ञानी
 कूं जगमें रह्यो । युं नहि कोइ संबंध ॥ २४ ॥ या परबाही ज्ञानकी ।
 व्यवहारै जुं कहाइ ॥ निर्विकल्प तुजरूपमें । द्विधा जाव न सहाइ ॥ २५ ॥
 युं बहिरातम बांकिरे । अंतर आतम होइ ॥ परमातम मति जावइ । जहां विकल्प
 न कोइ ॥ २६ ॥ सो में या दृढ वासना । परमातम पद हेत ॥ इक्षिका ज़मरी ध्या
 न गत । जिन मति जिनपदहेत ॥ २७ ॥ जारे जय पद सोइ है । जहूं ज़रकूं बीसा
 स ॥ जिनसूं औ करतो फिरै । सोइ अजय पद तास ॥ २८ ॥ इंद्रिय वृत्ति निरोध
 करि । जो खिनु गलित विजाव ॥ देखै अंतर आतमा । सो परमातम जाव ॥ २९ ॥
 देहादिकतें जिन्न में । मोथै न्यारे तेहु ॥ परमातम पथ दीपिका । शुरू जावना
 एहु ॥ ३० ॥ क्रिया कष्ट जी नहु खहै । जेद ज्ञान सुखवंत ॥ या बिन बहु विधि
 तप करै । तौ जी नहि जव अंत ॥ ३१ ॥ अजिनिवेश पुजल विषय । ज्ञानीकूं
 कहैं होत ॥ गुणको जी मद मिटगयो । प्रगटत सहज उच्योत ॥ ३२ ॥ धर्म क़मादिक
 जी मिटै । प्रगटत धर्म संन्यास ॥ तौ कष्टित जव जावमें । क्युं नहि होत उदास
 ॥ ३३ ॥ रज्जु अविद्या जनित अहि । मिटै रज्जुके ज्ञान ॥ आतमज्ञानै त्युं मिटै । जाव
 अवोध निदान ॥ ३४ ॥ धर्म अरूपी अव्यक्ते । नहि रूपी परहेत ॥ अपरम गुन राखै न
 ही । युं ज्ञानी मति देत ॥ ३५ ॥ नैगम नयकी कल्पना । अपरम जाव विशेष ॥ परम
 जावमें मगनता । अति विशुद्ध नयरेख ॥ ३६ ॥ रागादिक जव परिहरी । करै सहज गु

एखोज ॥ घटमें जी प्रगटै तदा । चिदानंदकी मोज ॥३९॥ रागादिक परिणामयुत । म
 नहि अनंत संसार ॥ तेहज रागादिक रहित । जानि परमपद सार ॥३९॥ जव प्रपंच म
 न जालकी । बाजी छूठी मूल ॥ चार पांच दिन खुस लगे । अंत धूलकी धूल ॥ ३९ ॥
 मोह वागुरी जाल मन । तामें मृग मत होब ॥ यामें जे मुनि नहि परै । ताकूं
 असुख न कोब ॥ ४० ॥ जव निज मन सनुमुख हुए । चितै न पर गुणदोष ॥
 तव बहुराइ लगाइये । ज्ञान ध्यान रस पोष ॥ ४१ ॥ अहंकार परमें धरत । न
 लहै निज गुण गंध ॥ अहं ज्ञान निज गुण लगे । तुटै परहि संबंध ॥ ४२ ॥ अर्थ
 त्रिलिंगी पद लहै । सो नहि आतम रूप ॥ तौ पद करि क्युं पाइए ? । अनुजव
 गम्य स्वरूप ॥ ४३ ॥ आतम गुण अनुजवत जी । देहादिकतें चिन्न ॥ चूले विभ्रम
 वासना । जो रहि फिरै न खिन्न ॥ ४४ ॥ देखै सो चेतन नही । चेतन नाहि
 दिखाय ॥ रोष तोष किनसुं करै । आपहि आप बुझाय ॥ ४५ ॥ त्याग ग्रहण
 बाहिर करै । मूढ कुशल अति रंग ॥ बाहिर अंतर सिद्धकूं । नही त्याग औ संग
 ॥ ४६ ॥ आतम ज्ञाने मन धरै । वचन काय रति ठोकि ॥ तौ प्रगटै शुज वास
 ना । गुण अनुजवकी जोकि ॥ ४७ ॥ योगारंजीकूं असुख । अंतर बाहिर सुख ॥
 सिद्ध योगकूं सुख है । अंतर बाहिर दुःख ॥ ४८ ॥ सो कहिये सो पूछिये । तामें
 धरिये रंग ॥ यातें मिटै अबोधता । बोधरूप वहै चंग ॥ ४९ ॥ नहि कहु इंद्रिय
 विषयमें । चेतनकूं हितकार ॥ लोकी जन तामें रमै । अंधो मोह अंधार ॥५०॥ मूढा
 तमसुं तेप्रबल । मोहै ठोकी शुद्धि ॥ जागत है ममता जरे । पुजलमें निज बुद्धि ॥
 ५१ ॥ ताकूं बोधन भ्रम अफल । जाकूं नहि शुज योग ॥ आप आपकूं बूझवैनिश्चय
 अनुजव जोग ॥ ५२ ॥ परको किशो बुझावनो । तूं परग्रहण न लाग ॥ चाहै जे में
 बूझवो । सो नहि तुज गुण जाग ॥ ५३ ॥ जबलौ प्रानी निज मतें । ग्रहै वचन मन
 काय ॥ तबलौ है संसार थिर । जेद ज्ञान मिटि जाय ॥ ५४ ॥ सूखम धन जीरन
 नवै । ज्युं कपरे त्युं देह ॥ तातें बुध मानै नही । अपनी परिणति तेह ॥ ५५ ॥
 जैसे नाश न आपको । होत वल्लको नाश ॥ तैसे तनुके नाश तैं । चेतन अचल
 अनाश ॥ ५६ ॥ जंगम जग थावर परें । जाकूं चासै निच ॥ सोचाखै समता सुधा ।
 अवर नही जड चित्त ॥ ५७ ॥ मुगति झूरि ताकूं नही । जाकूंथिर संतोष ॥ ५८ ॥
 मुगति ताकूं सदा । जाकूं अविरति पोष ॥ ५९ ॥ होत वचन मन चपलता ।
 संग निमित्त ॥ जन संगी होवै नही । तातें मुनि जग मित्त ॥ ६० ॥ बास
 वनके विषे । मानै दुविध अबुद्ध ॥ आतम दरशीकूं वसति । केवल आतम
 ॥ ६० ॥ आप जावना देहमें । देहांतर गति हेत ॥ आप बुद्धि जो आपमें ।

वासना । होत अविद्या रूप ॥ ताते बहुरि विकल्पमय । ज़रम जाल अंध कूप ॥ १३ ॥
 पुत्रादिककी कल्पना । देहातम ज़म जूख ॥ ताकूं जड संपत्ति कहै । हहा मोह प्र
 तिकूल ॥ १४ ॥ या ज़म मति अब ठांडि दौ । देखो अंतर दृष्टि ॥ मोह दृष्टि जो
 ओहिये । प्रगटे निजगुण सृष्टि ॥ १५ ॥ रूपादिकको देखिवो । कहन कहावन कू
 ट ॥ इंद्रिय जोगादिक बखे । ए सब लूटा लूट ॥ १६ ॥ पर पद आतम अव्यक्त ॥
 कहन सुनन कहु नाहि ॥ चिदानंद घन खेलही । निज पद तौ निजमांहि ॥ १७ ॥
 ग्रहण अयोग्य ग्रहै नही । ग्रहो न ठोकै जेह ॥ जानै सर्व स्वभावने । स्व पर प्रका
 शक तेह ॥ १८ ॥ रूपेके ज़म सीपमें । ज्युं जड करे प्रयास ॥ देहातम ज़मते ज
 यो । त्युं तुज कूट अन्यास ॥ १९ ॥ मिटै रजत ज़म सीपमें । जन प्रवृत्ति ज़िम
 नाहि । नरमें आतम ज़म मिटै । त्युं देहादिक मांहि ॥ २० ॥ फिरै अबोधे कंठ
 गत । चामीकरके न्याय ॥ ज्ञान प्रकाशै मुगति तुज । सहज सिद्ध निरुपाय ॥ २१ ॥
 याबिन तुं सूतो सदा । योगे जोगे जेणि ॥ रूप अतींद्रिय तुंठतै । कही शकै कहु
 केणि ॥ २२ ॥ देखै जालै ओ करै । ज्ञानी सबहि अचंच ॥ व्यवहारे व्यवहारसूं
 निश्चयमें थिर थंच ॥ २३ ॥ जग जाणै जन्मन्त ओ । ओ जाणै जग अंध ॥ ज्ञानी
 कूं जगमें रह्यो । थुं नहि कोइ संबंध ॥ २४ ॥ या परठाही ज्ञानकी ।
 व्यवहारै जुं कहाइ ॥ निर्विकल्प तुजूरूपमें । द्विधा जाव न सहाइ ॥ २५ ॥
 थुं बहिरातम ठांकि । अंतर आतम होइ ॥ परमातम मति जावइ । जहां विकल्प
 न कोइ ॥ २६ ॥ सो में या दृढ वासना । परमातम पद हेत ॥ इक्षिका ज़मरी ध्या
 न गत । जिन मति जिनपदहेत ॥ २७ ॥ जारे जय पद सोइ है । जहूं जरकूं बीसा
 स ॥ जिनसूं ओ करतो फिरै । सोइ अजय पद तास ॥ २८ ॥ इंद्रिय वृत्ति निरोध
 करि । जो खिनु गलित विजाव ॥ देखै अंतर आतमा । सो परमातम जाव ॥ २९ ॥
 देहादिकतैं जिन में । मोथै न्यारे तेहु ॥ परमातम पथ दीपिका । शुरू जावना
 एहु ॥ ३० ॥ क्रिया कष्ट जी नहु लहै । जेद ज्ञान सुखवंत ॥ या बिन बहु विधि
 तप करै । तौ जी नहि जव अंत ॥ ३१ ॥ अजिनिवेश पुज्य विषय । ज्ञानीकूं
 कहूं होत ॥ गुणको जी मद मिटगयो । प्रगटत सहज उद्योत ॥ ३२ ॥ धर्म क्षमादिक
 जी मिटै । प्रगटत धर्म संन्यास ॥ तौ कल्पित जव जावमें । क्युं नहि होत उदास
 ॥ ३३ ॥ रज्जु अविद्या जनित अहि । मिटै रज्जुके ज्ञान ॥ आतमज्ञाने त्युं मिटै । जाव
 अबोध निदान ॥ ३४ ॥ धर्म अरूपी अव्यक्ते । नहि रूपी परहेत ॥ अपरम गुन राचे न
 ही । थुं ज्ञानी मति देत ॥ ३५ ॥ नैगम नयकी कल्पना । अपरम जाव विशेष ॥ परम
 जावमें मगनता । अति विशुद्ध नय देख ॥ ३६ ॥ रागादिक जब परिहरी । करै सहज गु

एखोज ॥ घटमें जी प्रगटै तदा । चिदानंदकी मोज ॥३७॥ रागादिक परिणामयुत । म
 नहि अर्नत सँसार ॥ तेहज रागादिक रहित । जानि परमपद सार ॥३८॥ जव प्रपंच म
 न जालकी । वाजी फूली मूल ॥ चार पांच दिन खुस लगै । अंत धूलकी धूल ॥ ३९ ॥
 मोह वायुरी जाल मन । तामें मृग मत होठ ॥ यामें जे मुनि नहि परै । ताकूं
 असुख न कोठ ॥ ४० ॥ जव निज मन सन्मुख हुए । चितै न पर गुणदोष ॥
 तव बहुराइ लगाइये । ज्ञान ध्यान रस पोष ॥ ४१ ॥ अहंकार परमें धरत । न
 लहै निज गुण गंध ॥ अहं ज्ञान निज गुण लगै । बुटै परहि संबंध ॥ ४२ ॥ अर्थ
 त्रिलिंगी पद लहै । सो नहि आतम रूप ॥ तौ पद करि क्युं पाइए ? । अनुभव
 गम्य स्वरूप ॥ ४३ ॥ आतम गुण अनुभवत जी । देहादिकतें जिन ॥ जूले विभ्रम
 वासना । जो रहि फिरै न खिन ॥ ४४ ॥ देखै सो चेतन नही । चेतन नाहि
 दिखाय ॥ रोष तोप किनसूं करै । आपहि आप बुजाय ॥ ४५ ॥ त्याग ग्रहण
 बाहिर करै । मूढ कुशल अति रंग ॥ बाहिर अंतर सिद्धकूं । नही त्याग औ संग
 ॥ ४६ ॥ आतम ज्ञाने मन धरै । वचन काय रति ठोनि ॥ तौ प्रगटै शुच वास
 ना । गुण अनुभवकी जोनि ॥ ४७ ॥ योगारंजीकूं असुख । अंतर बाहिर सुख ॥
 सिद्ध योगकूं सुख है । अंतर बाहिर दुःख ॥ ४८ ॥ सो कहिये सो पूबिये । तामें
 धरिये रंग ॥ यातें मिटै अवोधता । बोधरूप वहै चंग ॥ ४९ ॥ नहि कहु इंद्रिय
 विषयमें । चेतनकूं हितकार ॥ लोकी जन तामें रमै । अंधो मोह अंधार ॥५०॥ मूढा
 तमसूं तेप्रवळ । मोहै ठोकी शुद्धि ॥ जागत है ममता चरे । पुजलमें निज बुद्धि ॥
 ५१ ॥ ताकूं बोधन अम अफल । जाकूं नहि शुच योग ॥ आप आपकूं बूझवैनिश्चय
 अनुभव जोग ॥ ५२ ॥ परको किशो बुकावनो । तूं परग्रहण न लाग ॥ चाहै जे में
 बूझवो । सो नहि तुज गुण जाग ॥ ५३ ॥ जबलौ प्राणी निज मतें । ग्रहै वचन मन
 काय ॥ तबलौ है संसार थिर । जेद ज्ञान मिटि जाय ॥ ५४ ॥ सूखम घन जीरन
 नवै । ज्युं कपरे त्यूं देह ॥ तातें बुध मानै नही । अपनी परिणति तेह ॥ ५५ ॥
 जैसे नाश न आपको । होत वल्लको नाश ॥ तैसे तनुके नाश तें । चेतन अचल
 अनाश ॥ ५६ ॥ जंगम जग थावर परें । जाकूं जासै निच ॥ सोचाखै समता सुधा ।
 अवर नही जड चित्त ॥ ५७ ॥ मुगति झरि ताकूं नही । जाकुंथिर संतोष ॥ दूर
 मुगति ताकूं सदा । जाकूं अविरति पोष ॥ ५८ ॥ होत वचन मन चपलता । जनके
 संग निमित्त ॥ जन संगी होवै नही । तातें मुनि जग मित्त ॥ ५९ ॥ बास नगर
 वनके विषे । मानै दुविध अबुद्ध ॥ आतम दरशीकूं वसति । केवल आतम शुद्ध
 ॥ ६० ॥ आप जावना देहमें । देहांतर गति हेत ॥ आप बुद्धि जो आपमें । सो

विदेहपद देत ॥ ६१ ॥ जवि शिव पद दे आपकुं । आपहि सन्मुख होइ ॥ तातें
 गुरु है आतमा । अपनो और न कोइ ॥ ६२ ॥ सोवत है निज जावमें । जागें
 जे व्यवहार ॥ सुतो आतम जावमें । सदा स्वरूप अधार ॥ ६३ ॥ अंतर चेतन
 देखिके । बाहिर देह स्वजाव ॥ ताको अंतर ज्ञानतें । होइ अचल दृढ जाव
 ॥ ६४ ॥ जासै आतम ज्ञान धुरि । जग अनुमत्त समान ॥ आगे दृढ अन्यासतें ।
 पहर तृण अनुमान ॥ ६५ ॥ जिन्न देहते जाविये । तूं आपहिमें आप ॥ जूं
 स्वपनहिमें नहि दुष्ट । देहातम त्रम ताप ॥ ६६ ॥ पुण्य पाप व्रत अव्रते । मुगति
 दोउके त्याग ॥ अव्रतपरै व्रत जी तजै । तातें धरि शिवराग ॥ ६७ ॥ परम जाव
 प्रापति खगै । व्रत धरि अव्रत ठोकि ॥ परम जाव रति पायके । व्रत जी इनमें
 जोडि ॥ ६८ ॥ दहन समै जूं तृण दही । तूं व्रत अव्रत बेदि ॥ क्रियाशक्ति
 इनमें नही । जा गति निश्चय जेद ॥ ६९ ॥ व्रत गुण धारत अव्रती । व्रती ज्ञान
 गुण दोइ ॥ परमात्मके ज्ञानतें । परम आतमा होइ ॥ ७० ॥ लिंगदेह आ
 श्रित रहै । जवको कारण देह ॥ तातें जव बेदै नही । लिंग पद रत जेह ॥ ७१ ॥
 जाति देह आश्रित रहै । जवको कारण देह ॥ तातें जव बेदै नही । जाति पद
 रति जेह ॥ ७२ ॥ जाति लिंगके पदमें । जिनकुं है दृढ राग ॥ मोह जालमें सो
 परै । न लहै शिव सुख जाग ॥ ७३ ॥ लिंग अव्य गुण आवरै । निश्चय सुख व्यव
 हार ॥ बाह्य लिंग इत नय गती । करै मूढ अविचार ॥ ७४ ॥ जाव लिंग जातें
 जये । सिद्धा पनरस जेद ॥ तातें आतमकुं नही । लिंग न जाति न बेद ॥ ७५ ॥
 पंगु दृष्टि जूं अधमें । दृष्टि जेद नहु देत ॥ आतम दृष्टि शरीरमें । तूं न धरै गुण
 हेत ॥ ७६ ॥ स्वप्न विकलतादिक दशा । त्रम मानै व्यवहार ॥ निश्चय नयमें दोष
 दाय । विना सदा त्रम चार ॥ ७७ ॥ बूटै नहि बहिरातमा । जागत जी पढि ग्रंथ ॥
 वूटै जवथे अनुजवी । सुपन विकल निगंथ ॥ ७८ ॥ पढी पार कहूँ पावनो । मि
 त्यो न मनको चार ॥ ज्युं कोलुके बैलको । घरही कोस हजार ॥ ७९ ॥ जिहां बुद्धि
 थिर पुरुषकि । तहं रुचि तहं मन लीन ॥ आत्ममति आतम रुचि । कहौ कोन
 आधीन ॥ ८० ॥ सेवत पर परमातमा । लहै जविक तस रूप ॥ बतियां सेवक
 ज्योतिकुं । होवत ज्योति सरूप ॥ ८१ ॥ आप आपमें स्थित दुष्ट । तरुथें अगनि
 उद्योत ॥ सेवत आपहि आपकुं । तूं परमात्म होत ॥ ८२ ॥ एहि परम पद जा
 विये । वचन अगोचर सार ॥ सहज ज्योति तो पाइये । फिरि नहि जव अवतार
 ॥ ८३ ॥ ज्ञानीकुं दुःख कहु नही । सहज सिद्ध निर्वाण ॥ सुख प्रकाश अनुजव
 जये । सवही गोर कल्याण ॥ ८४ ॥ सुपन दृष्टि सुख नाशतें ज्युं दुःख न लहै

लोक ॥ यागर दृष्ट विनष्टमे । त्वं बुधकुं नहि शोक ॥ ७५ ॥ सुखजावित दुःख
पायकें । क्षय पावै जग ज्ञान ॥ न रहे सो बहु तापमें । कोमल फूल समान
॥ ७६ ॥ दुःख परितापें नविगलै । दुःख जावित मुनि ज्ञान ॥ वज्र गलै नवि
दहनमें । कंचनके अनुमान ॥ ७७ ॥ ताते दुःख सूजाविये । आप श
क्ति अनुसार ॥ तौ दृढतर दुःख उल्लसे । ज्ञान चरण आचार ॥ ७८ ॥ रनमें लरते
सुजट जुं । गिनै न बान प्रहार ॥ प्रभु रंजनके हेतुं । ज्ञानी असुखप्रचार ॥ ७९ ॥
व्यापारी व्यापारमें । सुख करि माने दुःख ॥ क्रिया कष्ट सुखमें गिणे । त्वं वंढित
मुनि सुख ॥ ८० ॥ क्रिया योग अज्यास हे । फल हे ज्ञानअबंध ॥ दोनूकुं ज्ञानी
जजै । एक मतीतैं अंध ॥ ८१ ॥ इष्टा शास्त्र समर्थना । त्रिविध योग है सार ॥ इष्टा
निज शक्ति करी । विकल योग व्यवहार ॥ ८२ ॥ शास्त्र योग गुण ठाणको । पूरन
विधि आचार ॥ पद अतीत अनुजव कह्यो । योग तृतीय विचार ॥ ८३ ॥ रहे यथा
बल योगमें ॥ गहै सकल नय सार ॥ जाव जैनता सो लहै । चहै न मिथ्याचार
॥ ८४ ॥ मारग अनुसारी क्रिया । ठेदै सो मतिहीन ॥ कपट क्रिया बल जग ठगै ।
सो जी जवजल मीन ॥ ८५ ॥ निज निज मतमें लरि परे । नयवादी बहु रंग ॥
उदासीनता परिणमै । ज्ञानीकुं सरवंग ॥ ८६ ॥ दोउ लरै तिहां इक परे । देखनमें
दुःख नाहि ॥ उदासीनता सुख सदन । पर प्रवृत्ति दुःख गांढि ॥ ८७ ॥ उदासीनता
सरलता । समता रस फल चाखि ॥ पर पेखनमें मत परे । निजमें गुण निज राखि
॥ ८८ ॥ उदासीनता ज्ञान फल । पर प्रवृत्ति है मोह ॥ शुज जानो सो आदरो ।
उदित विवेक प्ररोह ॥ ८९ ॥ दोधिक शतकें उधखुं । तंत्र समाधि विचार ॥ धरो
एह बुध कंठमें । जाव रतनको हार ॥ ९० ॥ ज्ञान विमान चारित्र पवि । नंदन
सहज समाधि ॥ मुनि सुरपति समता शचि । रंगे रमे अगाध ॥ ९१ ॥ कवि जश
विजयें ए रच्यो । दोधिक शतक प्रमाण ॥ एह जाव जो मन धरै । सो पावै कल्या
ण ॥ ९२ ॥ इति समाधि शतक समाप्त.

॥ अथश्री यशोविजयजी उपाध्यायकृत समता शतक प्रारंभः ॥

॥ दोहा ॥ समता गंगा मगनता । उदासीनता जात ॥ चिदानंद जयवंत हो । के
वल जानु प्रजात ॥ १ ॥ सकल कलामें सार लय । रहो दूर थिति एह ॥ सकल यो
गमें जी सकल । लय दे ब्रह्म विदेह ॥ २ ॥ चिदानंद विधुकी कला । अमृत बीज
अन पाय ॥ जानि केवल अनुजवी । किनही कही न जाय ॥ ३ ॥ तौ जी आश्रव
तापके । उपशम करण निदान । बरषत हुं ताके बचन । अमृत बिंदु अनुमान

॥ ४ ॥ उदासीनता परिनयन । ज्ञान ध्यान रंग रोल ॥ अष्ट अंग मुनि योगको ।
 एही अमृत निचोल ॥ ५ ॥ अनासंग मति विषयमें । राग द्वेषको ठेद ॥ सहज
 जावमें छीनता । उदासीनता जेद ॥ ६ ॥ ताको कारन अममता । तामें मन
 विसराम ॥ करै साधु आनंद घन । होवत आतम राम ॥ ७ ॥ ममता धिर सुख
 शाकिनी । निर्ममता सुख मूल ॥ ममता शिव प्रतिकूल है । निरममता अनुकूल ॥ ८ ॥
 ममता विष मूर्छित जये । अंतरंग गुण वृंद ॥ जागै जाव निरागता । लगत अमृतके
 बिंद ॥ ९ ॥ परिणति विषय विरागता । जव तरु मूल कुठार ॥ ता आगै क्युं करि
 रहै । ममता बेखि प्रचार ॥ १० ॥ इहा मोहकी वासना । बुधकुं जी प्रतिकूल ॥ या
 केवलि श्रुत अंधता । अहंकारको मूल ॥ ११ ॥ मोह तिमिर मनमें जगै । याके
 उदय अठेह ॥ अंधकार परिणाम है । श्रुतके नामे तेह ॥ १२ ॥ करै मूढमति पुरु
 षकुं । श्रुत जी मद जय रोष ॥ ज्युं रोगीकुं खीर घृत । सन्निपातको पोष ॥ १३ ॥
 टाखै दाह तृषा हरै । गाखै ममता पंक ॥ लहरि जाव वैरागकी । ताकुं जजौ निशं
 क ॥ १४ ॥ राग जुजंगम विष हरन । धारो मंत्र विवेक ॥ जव बन मूल उठेदकुं ।
 बिलसै याकी टेक ॥ १५ ॥ रवि झुजो तीजो नयन । अंतर जावि प्रकाश ॥ करौ
 धंध सब परिहरी । एक विवेक अन्यास ॥ १६ ॥ प्रथम पुष्करावर्तके । बरषत ह
 रख विशाल ॥ द्वेष दुताश बुझाये ॥ चिता जाल ज टाल ॥ १७ ॥ किनके बश
 जव वासना । होवै वैसा धूप ॥ मुनि जी जिनके वश जये । हाव जाव अवधूत
 ॥ १८ ॥ जबलुं जवकी वासना । जगै मोह निदान ॥ तबलुं रुचै न लोककुं । नि
 र्मम जाव प्रधान ॥ १९ ॥ विषम ताप जव वासना । त्रिविध दोषको जौर ॥ प्रगटे
 याकी प्रबलता । काथ कषाय धोर ॥ २० ॥ ताते दुष्ट कषायके । ठेदै हित निज
 चित्त ॥ धरौ यह शुज जावना । सहज जावमे नित्त ॥ २१ ॥ सिद्ध औषधी इक
 दमा । ताको करो प्रयोग ॥ ज्युंमिटि जाय मोह घर । विषम क्रोध उबर रोग ॥ २२ ॥
 चेतनकुं कोमल लखित । चिदानंदमय देह ॥ सूक चूक जुर जात है । क्रोध लूकते
 तेह ॥ २३ ॥ क्षमासार चंदन रसै । सीचौ चित्त पवित्र ॥ दया वेल मंडप तले । रहौ
 लहौ सुख भित्त ॥ २४ ॥ याको जासे समवधू । क्षमासहजमे जोर ॥ क्रोध योष क्युं
 करि करै । सो अपनो बल सोर ॥ २५ ॥ देत खेद वर्जित क्षमा । खेद रहित सुख
 राज ॥ इनमे नहि संदेह कहु । कारन सरिखो काज ॥ २६ ॥ पर्वत गर्व शिखर चढ्यो ।
 गुरुकुं जी लघु रूप ॥ कहै तिहां अचरज किस्यो । कथन ज्ञान अलुरूप ॥ २७ ॥ आठ
 शिखर गिरिराजके । गमे विमला लोक ॥ तौ प्रकाश सुख क्युं छहै । विषम मान
 वश लोक ॥ २८ ॥ मान महिषर ठेद तुं । कर मृड ताप विघात ॥ ज्युं सुख

मारग सरलता । होवै चित विख्यात ॥ ३९ ॥ मृदुता कोमल कमलथें । व
ज्र सार अहंकार ॥ वेदत हैं एक पलकमें । अचिरज यह अपार ॥ ३० ॥ विकसित
माया बेलि घर । जव अटवीके बीच ॥ सोवत है नित मूढ नर । नयन ज्ञानके
मीच ॥ ३१ ॥ कोमलता बाहिर धरत । करत बक्र गति चार ॥ माया सापिणि
जग डंसै । प्रसै सकल गुण सार ॥ ३२ ॥ ताके निग्रह करनकूं । करो जुं चित्त
विचार ॥ समरौ कजुता जंगुली । पाठ सिद्ध निरधार ॥ ३३ ॥ लोच महा तरु शिर
चढी । बढी जु तृषणा बेलि ॥ खेद कुसुम विकशित जइ । फलै दुःख कृतु मेलि
॥ ३४ ॥ आगर सबही दोषको । गुण धनको बरु चोर ॥ व्यसन बेलिको कंद है ।
लोच पास चिहुं ओर ॥ ३५ ॥ लोच मेघ उन्नत जये ॥ पाप पंक बहु होत ॥ धर्म
हंस रति नहु लहै । रहै न ज्ञान उद्योत ॥ ३६ ॥ कोळ सयंचू रमनको ॥ जे घर
पावै पार ॥ सोची लोच समुद्रको । लहै न मध्य प्रचार ॥ ३७ ॥ मन संतोष अग
स्तिकूं । ताके शोष निमित्त ॥ नितु सेवौ जिनि सो कियो । निजजख अंजलि मित्त
॥ ३८ ॥ याकी लालच तूं फिरै । चिंतै तूं रुमडोल ॥ ता लालच भिटि जात घट ।
प्रगटै सुख रँग रोख ॥ ३९ ॥ धनमानत गिरि मृत्तिका । फिरत मूढ दुर्ध्यान ॥
अखय खजाणो ज्ञानको । लखै नसुख निदान ॥ ४० ॥ होत न विजय कषायको ।
बिनु इंद्रिय बश कीन ॥ तातें इंद्रिय बश करै । साधु सहज गुण लीन ॥ ४१ ॥
आप काज पर सुख हरै । धरै न कोसूं प्रीति ॥ इंद्रिय दुर्जन परिदहै । बहै न
धर्म न नीति ॥ ४२ ॥ अथवा दुर्जनथें बुरे । इह परजव दुःखकार ॥ इंद्रिय दु
र्जन देतु है । इह जव दुःख इकवार ॥ ४३ ॥ नयन फरस जुनु तनु लगे । दहै
दृष्टि विष साप ॥ तिनसूं जी पापी विषे । सुमरै करै सँताप ॥ ४४ ॥ झुआचारी वि
षयमें । फिरते इंद्रिय ग्राम ॥ बश कीजै पगमें धरी । यंत्र ज्ञान परिणाम ॥ ४५ ॥
उन मारग गामी अवश । इंद्रिय चपल तुरंग ॥ लैची नरग अरण्यामें । लेइ जाय
निज संग ॥ ४६ ॥ जे निजीक है अमरहित । आपहिमें सुख राज ॥ बाधत है
ताकू करन । आप अरथके काज ॥ ४७ ॥ अंतरंग रिपु कटक जट । सेनानी ब
लवंत ॥ इंद्रिय क्षणमें हुरत है । श्रुत बल अतुल अनंत ॥ ४८ ॥ अनियत चं
चल करण हय । पद प्रवाह रज पूर ॥ आशा ढाढ़क करतु है । तत्त्वदृष्टि बल
दूर ॥ ४९ ॥ पंच बाण इंद्रिय करी । काम सुजट जग जीति ॥ सबके शिर पद
देतु है । गणै न कोसू जीति ॥ ५० ॥ वीर पंच इंद्रिय लही । काम नृपति ब
लवंत ॥ करै न संख्या पूरणी । सुजट सेणिको तंत ॥ ५१ ॥ दुःख सबहिं सुख
विषयको । करम व्याधि प्रतीकार ॥ ताकूं मन्मथ सुख कहै । धूर्त जगत् दुःख

कार ॥ ५३ ॥ ठगै कामके सुख गिनै । पाइ विषयकी जीख ॥ सहज राज पाव
 त नही । लगी न सदगुरु सीख ॥ ५३ ॥ अप्रमाद पवि दंरुथै । करी मोह चक
 चूर ॥ ज्ञानी आतम पद लहै । चिदानंद जरपूर ॥ ५४ ॥ जाके राज विचारमें ।
 अबला एक प्रधान ॥ सो चाहत है ज्ञान जय । कैसे काम अयान ॥ ५५ ॥ और
 ज्ञानि मिटि जात है । प्रगट ज्ञान उद्योत ॥ ज्ञानीकूं जी विषय भ्रम । दिशा
 मोह सम होत ॥ ५६ ॥ दाखै आप विस्वास करि । छूटेकूं जी साच ॥ इंद्रजाल
 परें कामिनी । तासूं तुं मत राच ॥ ५७ ॥ हसित फूल पल्लव अधर । कुच फल
 कठिन विशाल ॥ प्रिया देखि मत राच तुं । या विष बेलि रसाल ॥ ५८ ॥ चरम
 महित है कामिनी । जाजन मूत पुरीख ॥ काम कीट आकुल सदा । परिहर सुनि
 गुरु सीख ॥ ५९ ॥ विषय तजै सो सब तजै । पातक दोष बितान ॥ जलधि तरत
 नवि क्युं तरै । तटिनी गंग समान ॥ ६० ॥ चाटै निज लाला मिखित । शुष्क
 हान जुं श्रान ॥ तैसे राचै विषयमें । जह निज रुचि अनुमान ॥ ६१ ॥ चूषन
 बहुत बनावतें । चंदन चरचत देह ॥ वंचत आपहि आपकूं । जरु धरि पुद्गल नेह
 ॥ ६२ ॥ दूर दमनके जय किये । इंद्रिय जन सुख होत ॥ तातें मनजय
 करनकूं । करौ विचार उद्योत ॥ ६३ ॥ विषय ग्रामकी सीममें । इडा चारि चरंत ॥
 जिन आणा अंकुश करी । मन गज वश करो संत ॥ ६४ ॥ एक जाव मन पौन
 को । छूट कहै अँथकार ॥ यातें पवनहितें अधिक । होत चित्तको चार ॥ ६५ ॥
 जामें राचै ताहिमें । बिरचै करि चित्त चार ॥ इष्ट अनिष्ट न विषयको । यूं निश्चय
 निरधार ॥ ६६ ॥ केवल तामें करमको । राग द्वेषतें बंध ॥ परमें निज अजिमान
 धरि ॥ कहा फिरत हो अंध ॥ ६७ ॥ जैसे ललना ललितमें । जाव धरतु है सार ॥
 तैसे मैत्री प्रमुखमें । चित्त धरि करि सुविचार ॥ ६८ ॥ बाहिर बहुर कहा फिरै ।
 आपहिमें हित देखि ॥ मृग तृष्णा सम विषयको । सुख सब जानि उवेखि ॥ ६९ ॥
 प्रिय अप्रिय व्यवहार निज । रुचि रस साचौ नाहि ॥ अंगज बल्लज सुत जयो । यूका
 दिक नहि काहि ॥ ७० ॥ होवत सुख नृप रंककूं । नोवत सुनत समान ॥ इक जो
 गै इक नाहिसो । बढ्यो चित्त अजिमान ॥ ७१ ॥ जबको सुख संकट्य जव । कृत्रि
 म जिसो कपूर ॥ रंजत है जन मुगधकूं । वर्जित ज्ञान अँकुर ॥ ७२ ॥ गुन ममका
 रन वस्तुको । सो वासना निमित्त ॥ मानै सुतमें सुत अधिक ॥ दौरत है हित
 चित्त ॥ ७३ ॥ मनकृत ममता झूठ है नही वस्तु परजाय ॥ नहि तौ वस्तु बिकायथै ।
 क्युं ममता मिटि जाय ॥ ७४ ॥ जन जनकी रुचि जिन है । जोजन कूर कपूर ॥
 जोगवंतकूं जो रुचै । करज करै सो दूर ॥ ७५ ॥ करज हसै नृपजोगकूं । हसै कर

जकूं रूप ॥ उदासीनता बिनु नहीं । दोनूंकूं रति रूप ॥ ७६ ॥ परमे राचै पर रुचि ।
 निज रुचि निज गुणमांहि ॥ खेलै प्रभु आनंदघन । धरि समता गलि बांहि ॥ ७७ ॥
 माया मय जगको कह्यो । जहां सबहि विस्तार ॥ ज्ञानीकूं होवत कहां । तहां शोक
 को चार ॥ ७८ ॥ शोचत नहि अनित्य मति । होवत माल मलान ॥ जानै जी शो
 चत जगै । धरत नित्य अजिमान ॥ ७९ ॥ कूट वासना मढितहै । आशा तंतु वितान ॥
 ठेदि ताकूं शुच मती । कर धरि बोध कृपान ॥ ८० ॥ जननी मोह अंधारकी । माया
 रजनी कूर ॥ ज्ञान जानु आलोकते । ताको कीजै दूर ॥ ८१ ॥ उदासीनता मगनहुइ ।
 अध्यातम रस रूप ॥ देखै नहि कहु और जब । तब देखे निज रूप ॥ ८२ ॥ आगे
 करी निसंगता । समता सेवत जेहु ॥ रमै परम आनंद रस । सत्य योगमे तेहु ॥ ८३ ॥
 दंजहि जनित असंगता । इह जवके सुख देत ॥ दंज रहित निसंगते । कौन दूर सुख
 देत ॥ ८४ ॥ मतहो संग निवृत्तकूं । प्रेम परम गतिपाइ ॥ ताको समता रंग पुनि ।
 कीनही कह्यो न जाइ ॥ ८५ ॥ तिसना विष्टुम वल्लि घन । विषय घुमर बहु जोर ॥
 जीम जयंकर खेद जल । जव सायर चिहुं ओर ॥ ८६ ॥ चाहै ताको पार तौ । सज
 कर समता नाउ ॥ शील अंग दृढ पाटिप । सहस अढार बनाउ ॥ ८७ ॥ कूआ
 थंज शुच योग परि । बैठे मालिम ज्ञान ॥ अध्यातम सह बले चलै । संयम पवन
 प्रमान ॥ ८८ ॥ योगी जब हुं तप करै । खाइ जुरै तरु पात ॥ उदासीनता बीनु ज
 सम । हुतिमे सोजी जात ॥ ८९ ॥ बूटै जवके जाखथे । जेनही तप करि लोक ॥ सो
 जी मोहै काहुकूं । देत जनमकोशोक ॥ ९० ॥ विषय उपद्रव सब भित्यो । होवत सु
 ख संतोष ॥ ताते विषयातीत है । देत शांत रस पोख ॥ ९१ ॥ बिनु लालच बश
 होत है । बसा बात यह साच ॥ याते करै निरीहके । आगे सम रति नाच ॥ ९२ ॥
 दे परिमल समता लता । वचन अगोचर सार ॥ नित्य बहिरि जी जिहां बसै । लह
 तु प्रेम महकार ॥ ९३ ॥ सेना राखस मोहकी । जीपै सुखै प्रबुद्ध ॥ ब्रह्म बानि
 कलेइके । समता अंतर शुद्ध ॥ ९४ ॥ कविमुख कल्पित अमृतके । रसमे मूजत
 कांहि ॥ जजो एक समता सुधा ॥ रति धरि शिवपदमांहि ॥ ९५ ॥ योग ग्रंथ ज
 लनिधि मथो । मनकरि मेरु मथान ॥ समता अमृत पाइके । हो अनुजव रस
 जान ॥ ९६ ॥ उदासीन मति पुरुष जो । समता निधि शुच वेष ॥ ठोरत ताकूं
 क्रोध किधु । आपै कर्म अशेष ॥ ९७ ॥ शुद्ध योग अरु ज्ञान धरि । नित्य करम
 को त्याग ॥ प्रथम करै जो मूढसो । उजय ब्रह्म निरंजान ॥ ९८ ॥ क्रिया मूढ
 फूठी क्रिया । करै नथापै ज्ञान । क्रिया अष्ट इक ज्ञान मति ॥ ठेदै क्रिया अज्ञान
 ॥ ९९ ॥ ते दोनूथे दूरि शिव । जे निज बल अनुसार ॥ मारग रुचि मारग गहै ।

सो शिव साधन हार ॥ १०० ॥ निवृत्ति लखनाकूं सहज । अचिरजकारी कोठ ॥
 जो नहि याकूं रुचत है । याकूं देखे सीठ ॥ १०१ ॥ मन पारद मूर्खित ज्यो । सम
 ता औषधि आइ ॥ सहज वेध रस परम गुन । सो वन सिद्धि कमाइ ॥ १०२ ॥ बहु
 त ग्रंथ नय देखिके । महा पुरुषकृत सार ॥ विजयसिंह सूरी किंठ । समता शतको
 हार ॥ १०३ ॥ जावत जाकूं तत्व मन । हो समतारसलीन ॥ ज्युं प्रगटै तुज सहज
 सुख । अनुत्तवगम्य अहीन ॥ १०४ ॥ कवि यशविजय शुं शीखए । आप आपकूंदेत ॥
 साम्यशतकडारकरि । हेमविजयमुनिहेत ॥ १०५ ॥ इति श्री समता शतक समाप्तः॥

॥ अथ श्री दिक्पट चोराशी बोल प्रारंभः ॥

॥ ढप्पयढंद. ॥ सुगुण ज्ञान शुभ ध्यान, दान विधि धर्म प्रकाशक; सुघटमान पर
 मग्न, आन जस मुगति अन्धासक; कुमत वृंद तमकंद, चंद परि दंद निकासक; रु
 चि अमंद मकरंद, संत आनंद विकासक; जस वचन रुचिर गंजीर नय, दिक्पट
 कपट कुठार सम; जिन वर्द्धमान सो वंदिये, विमल ज्योति पूरन परम. ॥ १ ॥ क
 वित्त इकतीसा. ॥ सागरके आगे कहा गागरी धरैगी गर्व, खर्व कहा बेसरुंके आगे
 अर्ब इंदको; नाक वृठ आगे कहा आकको अंकूर ठाजै, सूर तेज आगे कहा राजै
 धाम चंदको; कामधेनु आगे कहा कूकरी करैगी मान, झूपतीके आगे कहा जोरहै
 पुलिंदको; ऐसे सरवंग शुद्ध ग्रंथ जो सितंबरको, ताके आगे कौन दर्प डुर्मतीके
 वृंदको ॥ २ ॥ दोहरा. ॥ पहिलुं दिक्पटशुं सुनै, बोल चुरासी फेर, सर्व विसंवादे
 ज्यो, अबतो बहुत अंधेर. ३ निन्हव थैं अधिको बुरो, कह्यो मिथ्याति सो
 इ; परिहरना अधिकार यह, आवश्यकमे जोइ. ४. खट शत नव वरखे ज्यो,
 तस मत जरु मृग पास; सहस मल्ल दीक्षा लइ, आर्य कृष्ण गुरुपास. ५ राजमान्य
 तिणे अन्यदा, वीहरयो कंबल रत्न; मूर्धसिंती संग्रह्यो, कियो न संवर यत्न. ६ गु
 रुने कीने पूढने, टले युं मूर्धा दोष; आइ देखि मनमे धख्यो, तीनि ताथैं बहु रो
 ष. ७ थविरकटप खंडन कियो, बरन्यो जब जिन कटप; नगन पंथ तिण आ
 दख्यो, त्यजि सद्गुरुके जटप. ८ तस जगनी देखी नगन, बेसै दीनो बेस; चरन
 निपेधैं नारिकूं, तब सो सुरि निरदेश. ९. जैन कहावै नामथैं, ताथैं बढ्यो अंकू
 र; तनु मल ज्युं फुनि संतनै, कियो झुरिथैं झूर. १० जसमक ग्रह रज जसममय,
 ताथैं वेसर रूप; ठठे नाम अध्यातमी, जरम जाळ अंध कूप. ॥ ११ ॥ कवित्त इकतीसा ॥
 जोगके जीखारी अधिकारी नही ग्रंथनके, आपकी पथारीमें चलावै निंदा पारकी; खो
 जै जांति न्यारी न्यारी किरियाकूं झुरि मारी, कहै कोठ शीख सारी देवै गारी नारकी;

फूटे मत नामधारी जांगकी खुमारीमें जो, लवै युक्ति जारी सोतौ, कूटै जीती गारकी; ऐसे हैं जुआरी अब मूढनके पट्टधारी, आरी आरी जानै बात खात जैसी टारकी ॥ ११ ॥ दोहरा ॥ पल्लवग्राही लोककूंक, समुजावैकुन जान; कोमल करतुनघनघटा, ज्युं मुगसेल पखान. १३ दृष्टिराग मदमत्तकूंक, जो देवै उवएस; सो कूकर मुखमें ठवै; आप कपूर अशेष १४ शुष्क पयोधर नारि ज्युं, निंदै कंचुककार; गूढ हेतु बुद्ध गम्य त्युं, निंदै ग्रंथगिमार. १५ ऐसे जडसुं संतकूंक, घटै न वाद विचार; तौ जी परके बोधकूंक; कहियें बोल दुचार. १६ साचेकूंक फूटा कहै, फूटेकूंक कहे साच; अजिनिवेश उनमत्तको, ऐसो बहु विधि नाच. ॥ १७ ॥ कवित्तइकतीसा ॥ बूटै अंतराय पंच रंचही न राग रोश, फास डक काम कीनो अंचही न देखिइ; वंचना अज्ञानकी मिथ्यातको प्रपंच निह, आश्रवको संच सो तौ, मूलथैं विलेखिइ; एसैं जो अठार दोष, घाति कर्म जाव पोष, ताको परिशेष याके ज्ञानमें विशेषिइ, सोई शुद्ध नाम कोष घोषतैं अनंत तोष, मोष मग दाता त्राता देव देव लेखिइ॥१८॥उपप्यब्द ॥ छुधा, तृषा, जय, शोग, रोग, जर, मरण, जनम, मद; मोह, खेद परसेद, निंद, विषमय, चिंता, गद; रति, विषाद, ए दोष, कहे अष्टादश दिक् पट; सो लीक तिन मांहि, नही गुण दूषण उद्वजट; जो जाव अघाती दोष दुइ, तौ जिनकू नर गति प्रमुख, दूषन अनंत विलगे रहै, शिव पद दूषक सुनि विमुख ॥ १९ ॥ चौपाइ ॥ सप्तधातु वर्जित जिन काया, परमौ दारिक कहै सु माया; जिदा नही वैकी परि ताकी; संघयणादिक खंध विपाकी. २० परमौदारिक जो जिनवरकूंक; तौ मध्योदारिक गणधरकूंक; कहै कहा नहि कल्पन कारी; क्युं औरनि सरखे गणधारी, २१ सप्तधु धातु गलै जिनवरके; केते धातु गलै गनधरके; सप्त धातु जिण नाणें जावै; मन नाणें मुनि कहो कहाँ पावै. २२ जिन तनु थिति नो कर्माहारें; कहै मूढ तेफूठ विचारें; औदारिक थिति कवलाहारें, दृष्टि हानि होइअन्य प्रकारें; ॥ २३ ॥ दोहरा ॥ कहै केवली कर्मकूंक, दग्ध रज्जुं सम मूढ; आगममति जानै नही, जोआउ नाम दृढ रूढ २४ तत्त्वारथ परिषद् कहै, जिनको प्रगटइग्यार; ताको अरथ मरोरतैं, क्युं पामें जव पार; २५ सूत्रनमें परिषद् कहै, वृत्ति लिख्यो नकार; जो संसो उपजत नही, तो तुज भ्रमको जार. २६ जिनकूं इंद्रिय विरह्यैं, तनु गत नहि सुख दुःख; कहै जु जीव विपाक तसु, उदो फलै कुण रुख. २७ खाइक सुख जिनकूंक कहै, केवल ज्ञान सरूप; वेदनीयके खय गये, कुन गुन कहो पशु रूप. २८ उदय जाव खाइक गन्यो, जिनकूंक प्रवचनसार; अर्क तूख परें तो फिरे, क्रियारहित निरधार. २९ बेठैं उठैं आसने, देवै प्रेरित देव, ऐसो है क्युं कल्पना ? ठोडि न मिथ्या देव. ३० केवलनाणे जो खगति,

मननाणें कहु होइ; करम विफल जो मोह विनु, यश कीरति क्युं जोइ ? ३१ अति शय झूख अजावको, कहै सुगुरु कुल हीन; जाव अघाती क्युं मिटै, घातीगए जो खीन. ॥ ३२ ॥ कविच इकतीसा ॥ केवली आहार करे जागै अशि अंतरकी, वेदनी आहार शक्ति ताकी नाही हीनता; हेतुके समाजतें घटै जुं काज साज शुरू, लाजै तहां आज हुंका हानि कहा दीनता; अन्यथा न अष्ट वर्षे, बाल केवली विशाल; पूर्व कोटि आज पाल ताकूं बृद्धि खीनता; बृद्धि पोखदाइ जाइ वर्गणा कहासु पाइ ? ज्ञानथें जु आइ तामें मुक्तिकी प्रवीणता. ॥ ३३ ॥ दोहरा ॥ दिक् पट जिन वोलें नही, शिरथें ठठै नाद; किरिया विनु घट ध्वनि परै, तामें कौन सवाद. ३४ कहै शिलाका पुरुषकूं, नही कबहुं निहार; तपति लब्धि सबकूं नही, एहु अदृष्ट प्रकार. ३५ खल पुजल तिनकूं जलै, रस पुजल जलि जाइ; दोउ जलै तौ उदरमें, जस्म क व्याधि उपाइ. ३६ तेनरु कंक गहनि कहै, डर कपोत परिनाम; ए आगमके वचन में, क्युं न करो विसराम ? ३७ कहै साधु अप्रमत्तकूं, नही आहार विहार; खांकी सिद्ध शिला जइ, जिहां न साधु प्रचार. ३८ बाहिर मानुष सेलके, गइहोई ब्रत जंग; यूं कहते चारण बिना, क्युं जलमें शिव संग ? ॥ ३९ ॥ सोरठा ॥ दोइ घटीके फेर, केवल मानै जरतकूं; बडो मोहको घेर, जाव प्रधान गनै नही. ॥ ४० ॥ हरि गीत ठंद ॥ चारहुं निखेपे एक डव्यें, कहे श्रीजिन आगमें; ड्युं नाम घट संगण थापन, डव्य मृदगुण जावमें; यूं जीव डव्यह केवलादिक, गुनह डव्यत जावतें; हुइ नियम पुजल डव्यको, तौ तंत नहि व्यजिचारतें. ४१ जो समय सारे अंत्य धारे, मुगति लिंग न वेदतें; निश्चय प्रमानै व्यवहरइ तैं, वस्तु गुण गुनि जेदतें; अधिगम बिना सम्यक्त्व मानै, डव्य विनु चारित नही; चारित बिना कहै समकितै, शिव हतें मति जो वही. ४२ सुर कोइ शिर परि बल्ल मारै, जाय केवल तौ घटी; जो डव्य विनु केवल नही, तौ केवला वरण पटी; जो जाव लिंग प्रमान कीजै, जेद पनरहुं तौ घटै; सिद्धति जाखै सिद्धके नर, तासु निंदक जव अटै. ४३ श्री लिंग सिद्ध कहै न कुमते, तास चरण निवारण; जो संघ प्रवचन सारि चोविह, पढ्यो सो न विचारण; चोजेअ जोलिं अज्झिका करि, पंच होवैं अज्झके; यूं संघ लोपै समय कोपै, झूमती न बधी सके. ॥ ४४ ॥ कविच इकतीसा ॥ पुण्डके कचोल रंग रोलके निचोल सोल, शीलथें अडोल याकी जातिमें महासती; यामें जग तातनकी मात अवदात गात, नमै जाकूं इंद जाति निचही महीपती; दानके स्वभाव साचे, तपके प्रभाव जाचै, नही भावकाचै नाचै माचै साधु संगती; धर्म अवलविनी जो दोषकी बिलंबिनी नितंबिनी है ऐसी ताकूं क्युं न पंचमी ग

ति ॥ ४५ ॥ दोहरा ॥ मल्ली सो कुमरी कही, मल्लसु कुमर कहाइ; पुरुष स्वरूपें देखिये,
 पुरुष स्वरूप न माइ. ४६ तित्थंकर थी वेदको, क्युं एकनको बंध; गुण थानक आकर्ष
 थी, एहु हमारी संध. ४७ तित्थ प्रणाम प्रदक्षिणा, थानकी वरखि कहान; परहित
 करनी पुण्य फल, कपिल नृत्यको तान. ४८ दोहु कुमर जिनजी कहै, पंच कुमर कुन
 हेत; प्रिया पंचकी झोपदी, मानै नहि कुल केत. ४९ एकै घरि ऊजोजिमैं, अठावीस
 गुनमूल; अंतराय कलूपित कहै, ते सबही निरमूल. ५० कस्तुरी अपवीत कहै, वाद्य
 वजावै कांदि; कहु कुंकुम करपूरकी, गति आवै मनमांदि. ५१ प्रतिमा नगन न सो
 हियें, पट झूखन पहिराइ; स्नात्र बिलेपन धूप मुख, जगतिहि हेतु कराइ. ५२ शिष्य
 करै ज्युं जिन करै, तौ क्युं दिक्कत शीश; क्युं बोखत केवल बिना, न विराधौ जग
 दीश. ५३ नगन दशा जिनवर धरै, नगन दिखावै नाहि; अंबर हरि खंधे धरै,
 उचित जानि मनमांदि. ॥ ५४ ॥ अरिहृद ॥ गौतम स्वामीगण, खंदककुं; मानै नहि
 मुनि जाइ, सुसन्मुख जैनकुं; धर्मके कारन क्युं अपवाद न मानही; ऐसिहि जांति सुं
 होवत बीजाधानही. ॥ ५५ ॥ दोहरा ॥ कोरे कहै जु थापना, प्रतिमा क्युं न पखा
 न; सझावा सझावतें, ताको द्विविध बखान. ५६ जिन विरहै जिन बिंबकी, ज्युं
 थापना प्रमान; गुरुविरहै गुरुथापना, तैसे करै सुजान. ५७ तैसी जमति न विमल
 गिरि, जैसी गढ गिरनार; तीरथ क्रम जानै नही, को तस बोधन हार. ५८ शुज उ
 पयोगी साधुकुं, शिष्य दिक्क उपपश; ध्यान शुरू उपयोगमें, नहि अपवाद अशेश.
 ५९ काय खेद जो धर्ममें, सो ग्रहि धर्म प्रकार; ताकुं करत यती नही, जाखै प्रवच
 नसार. ६० तापरि हम थूं कहतु हैं, कह अपवादी साध; पंचम गुन थानक जजै, कै अधि
 कार हि बाध. ६१ प्रथम पढ अविरति नही, तौ वतको नहि जंग; दुतिय पढ जो
 पाप है, तौ गृहिकुं क्युं रंग ६२ हिंसा दोष स्वरूप जो, तो लूपक मत रज्ज; आगे
 पीठे देखिके, क्युं जापो नहि अज्ज. ६३ वधु जइ वसुदेवकी, बहुतरि सहस उदार;
 अधिक जयो कह चक्रियें, थूं संसौ मत धार. ६४ बाहुबली ज्युं अधिक बल, जरत
 हियें निरधार; सोजागी वसुदेव त्पुं, सबहीमें शिरदार. ६५ राज जमाली वीरको,
 कह्यो जमाई सुत्ति; सो उत्थाप्यो कुमतथें, वीर कुमर कहि धुत्ति. ६६ चंमरुदके
 शीशकुं, मानै केवल नांदि; जानै नहिं ठामै नही, सो व्यवहार उठांदि. ६७ चोवि
 हार पचखान बिनु, माने नहि उपवास; जानै नहि तिबिहार जी, दुब्बलको अ
 ज्यास- ६८ परम क्रिया आगे करै, प्रथम क्रियाके त्याग; चपल विभुतें मूढ नर,

नही बोधके लाग. ॥६९॥ कवित्त इकतीसा ॥ जाषाज्युं मलेठकीन जाषै विप्रवेद दाखै,
ताके बोधके निमित्त जाषै सोड पारसी; तैसे व्यवहारकुं न शुद्धरंगी अंगी करै, देखै
शुद्ध साधवेकुं ठाया व्यवहारसी; ऐसे कहै कोड ताकुं दुष्टताके हेतु जानि, दुष्ट
पुण्यतामें देखै कल्पनाकी आरसी; ज्याही परठाही ताकी लिंग साधने विठाही, झा
नीकूँठठाही मानै क्युं न जानै ठारसी. ७० जैसे कोड मंद सत्व आपको ममत्व गहै,
कहै में जखुं जो जख्य तत्व चक्रवर्त्तिको; खायो सो अधायो पै न पायो चैन तीव्र
ताथें, जाखो न जुरायो आयो दायो ब्रंद अर्त्तिको; तेसे शुद्धरंगी अंगी ताहीको
प्रसंगी होत, मार्गको विचंगी होवै श्वान जन्म गर्त्तिको; जरै ताकुं शुद्ध जाव याकुं
योगको स्वजाव, बाह्य हेतुको प्रजाव पूगै मार्ग वर्त्तिको. ॥ ७१ ॥ दोहरा ॥ निश्चय
नय पहिलुं कहै, पीठेंले व्यवहार; जाषाक्रम जानै नही, जैन मार्गको सार. ७२ नही
निश्चयमें शिष्यशुरू, क्रियाक्रियाफल योग; कर्त्ता नहि जोक्ता नही; विफल सवै संयोग.
७३ तातें सो मिथ्यामती, जैनक्रिया परिहार; व्यवहारी सो समकित्ती, कहै जाष्य
व्यवहार- ७४ जो नय पहिलुं परिनमें, सोइ कहै हित दोइ; निश्चय क्युं धुरि परि
नमे, सुखम मति करि जोइ ? ॥ ७५ ॥ कवित्त इकतीसा ॥ ठंची ठंची बातकुं दिखावै
नसिखावै मग, अंतलुं तिखावै सो चरकावै न सुखासिका; घोरैथें आरंजै पै निवाह
लुं जो थंजै न अचंजै दंजको विलंजै ताकी सिद्धि आसिका; फूलसो अमूल शुद्ध
निश्चयीको मूलपै सुगंधताको जानै व्यवहार वृत्ति नासिका; खोजन अगस्म सोहै
किरिया अलग जो है, पाग जैसे नम्रकुं विलज्जता प्रकाशिका. ॥ ७६ ॥ अडिछतंड ॥
द्व्यारथ नय संगत आपस्वजावमें; जे राचै सो माचै स्वसमय जावमें; पर्यायारथ नयमें जे
रंगी रमै; ते परसमयी जाखै प्रवचन सारमें. ७७ पक्षपात थूं एकहु नयमें जे करै;
स्याद्वाद सरवंगी ते नवि चित्तधरै; एक पक्ष वेदको झूजो बुद्धको; खप्पर दोडमें
जेद न शुद्ध अशुद्धको. ७८ निज निज वचने सत्य, असत्य नयंतरै; सबही नयहै
सरखे वर्जित अंतरै; एक जाव निरधारै सो नहि पंथमें; सिद्ध सैन थूं जाखै संमति
ग्रंथमें. ॥ ७९ ॥ दोहरा ॥ कहै स्वजाव विजावथै, गुनके दो परयाड; बहै न परि
नति द्रव्यकी, जीव सिद्धके न्याड. ८० गुन विजिन्न नहि द्रव्यथें, कुन ताके पर्याय;
सह जावी परयायको; गुन अजिधान कहाय. ८१ जो गुन त्रीजो जाव है, तौ त्रीजो
नय होइ; सो तौ प्रवचनमें नही, संमत साथें जोइ. ८२ नवही नय नयचक्रमें,
द्व्यारथ मुखशुद्ध; तत्वारथमें सात हैं, देवसेन कहा दिछ. ८३ तत्व सात नवजो

कहे, तूं नहि नयकी बात; एहु विचक्र विजाग है, सो तौ कारन जात ७४ जो
 हठथें नव नय कहो, गहत डव्य परयाय; अपियणपिय जेदथें, एकादश हुइ
 जाय. ७५ जो संग्रह व्यवहारमें, अपियणपिय इठ; आदि अंत नय थोकरमें,
 अज्जाव डव्य निविठ. ७६ उपनय नयको अंश है, कहै विजिन्न कुवंश; उप प्रमाण
 मानै नही, क्युं प्रमाणको अंश. ॥ ७७ ॥ सवैया तेइसा ॥ काल अणकुं कहै युं अ
 संख्य असंख्य प्रदेश आगाशहि लोके; मंदगति अणु संक्रम गम्य समै परयायकु
 डव्य विलोके; वस्तुविना धिर जन्म विनाशि समै परयाय सधै नहि थोके; सो तुं
 न जानत काल सितंबर, यूं हि पुकारत दिक्पट फोके. ७८ सूखम वर्त्तन रूप समै
 सु तु, जीव अजीवहिके परयाया; ताहिके डव्य तु जीव अजीवहि, कालके डव्य
 अनंत कहाया; सूखम वर्त्तन हेतु जु चाहु तु, क्युंगति हेतु न तैस सुहाया ? जो
 गति हेतु है एक साधारण, एकहि खंभ समै तुहा पाया. ॥ ७९ ॥ सोरठा ॥ गति
 थिति हैं जु विजाव, ताको हेतु विलोकिइ; वर्त्तन सर्व खजाव, बाह्य हेतु ताको
 नही. ८० ज्यौ पज्जाव गुन डव्य, त्रिविध अर्थ व्यवहारथें; त्यों कहिये षट् डव्य,
 पज्जाव काल प्रमानथें. ८१ काल डव्य कहुं एक, तहं अनपेक्षित डव्य नय; तत्त्वा
 रथ सुविवेक; वृत्तिकार विगते वदे. ॥ ८२ ॥ चौपाइ ॥ जनम कळ्यानक समय सुहा
 या; मेरु अचल जिनवीर चलाया; यातो वात न मनमे आवै; मुगधनकुं यूं कहि
 दिखलावै. ८३ देवबले धरनी या कंपै; ताकुं शाश्वतकौन नजंपै; देवबले जावे जो
 सांसो; देवदेववल कहा विमासो ? ८४ मुनिसुव्रतको गनधर थोरो; एसो कहे सु
 जानै थोरो; बूजै नहि असमंजस बोलै; सो संतनमे तृणके तोलै; ८५ सदा सत्य
 सेतंबर बानी; तहां कहै मुनिसुव्रत ज्ञानी; प्रतिष्ठानपुरमांही आए; देव मिर्खी
 मठ तीन बनाए. ८६ पूरव जवको मित्र प्रमान्यो; अश्वमेधसे बधकुं आन्यो; देख्यो
 अश्व तास उपकारी; रातिहिमे प्रभु चलै विहारी. ८७ प्रात समय प्रभुजी भृगु
 कलइ; समवसरन बैठे गुन अलइ; पूरव जव कहि अश्व प्रबोध्यो; तहां ओरको
 चित्त न सोध्यो. ८८ प्रभुपाशे अनशन ले बाजी; ज्यो देव सहस्रार समाजी; सुव
 रनकी प्रतिमा तिन कीनी; अश्वमूर्ति सेवक करि दीनी. ८९ नाम अश्व अवबोध
 कहायो; तेहु तीर्थ जगमांहि गवायो; शत्रुंजय माहात्ममांही; जाव सुनो ए जव्य
 उठांही. १०० कुन गनधर इहां थोरो जाख्यो; छूठो आल मुगधने दाख्यो; आं
 खिकु ओखध काने बाहे; ताको कुन गहिबांइ निबाहे ? ॥ १०१ ॥ सवैया तेइसा ॥

जंगम तित्थ तुरंगम संगम, रंगम हानि धिकारन जानी; ताके प्रयोजन योजन साति निशाहिमे आय जु निर्मल ज्ञानी; अष्टमही मृग कल सुललन, पावन कीनि सुधाखरिवानी; ताके नमो मुनिसुव्रतके पद संपद कारन तारन प्रानी. ॥ १०१ ॥ दोहरा ॥ महामंत्र नव पद कहै, कहै पंच पद आन; गोमुठसारादिक धुरे, नव पद खिलै प्रमान. १०३ ज्युं चूला बिनु श्रुत नही, त्युं न मुढ नवकार, जो संखे पहि आदरो, जपहु एक उंकार. १०४ श्रुत सबहीमे पंच पद, नव पद श्रुत महमंत; शुरू परंपर बुध सहै, ए जिन शासन तंत. १०५ चूला वर्ण बतीशकी, कहै सु सबहि अजान; अडसठ अस्कर कवचमे, कहै जु मंत्र प्रमान. १०६ नव अस्कर पदथे नही, तहां डंदको जंग; ऐसे बहुत पद देखिई, आगममांहि सुवंग. १०७ देव देव उर देव सब, अर्द्ध मागधी बाणि; जाखे सत्यारथ वचन, पंचम अंगे जाणि. १०८ और कहै जिन जाखही, सर्व मागधी बाणि; तामे साखी कौन थो, कहा साज कह हाणि ? १०९ दंत रहित जिन मानते, याको नहि कहु लाज; सां मानै नहि दाढ तस, पूजै जे सुरराज. ११० कहै ज्यु तंत्र समाधिते, जाति खिंग नहि हेत; चंडाळादिक जातिको, क्युं नहि मुकति संकेत, १११ गुणथानक प्रत्यय भिटै, नीच गोत्रकी लाज; दर्शन ज्ञान चरित्तको, सबहु तुल्य समाज. ११२ कौन जाति अधिकारिणी, नहि तौ कहौ प्रमान; ब्रह्मजाति ब्रह्मणवदै कृत्रिय कृत्रिय मान. ११३ त्राण नही कुल जाति कहु, विद्याचरण विहीन; सुगडांगको वचन यह, क्युं न करौ मन लीन ? ११४ करमजाव प्रभुको रह्यो, नीच गोत्र अवशेष; ताथै छिज घरि अवतरै, तहां करै जरु छेप. ११५ दोष नही दो तातको, क्षेत्र बीजके न्याय; शील जंग नहि मातकू, गर्ज न वीर्य कहाय. ११६ अन्न खात्र परिनाम है, पय तृणको परिनाम; द्रव्य जिन पैं जिन गुन, गर्ज न वीर्य नाम. ११७ करम जाव प्रभुहुं कहौ, जो आवैं तुम्ह लाज; सदा सिद्ध तौ मानिलो, कहा जनमको काज. ११८ कल्या नक दो घरि किये, कल्यानक षट् होत; सो दूशन हमकुं नही; तहैं दिन गणित बचोत. ११९ सुरकृत कल्यानक नही, रुषज राज अजिषेक; वीरगर्ज अपहारमें, त्युं न कल्यानक टेक. १२० नैगमेषिकी शक्ति है, रोम कूपमें गर्ज; संक्रम करतहि अपहरै, सो नहि मानत अर्ज. १२१ कहै बाहुबल केवली, नम्यो रुषजके पाय; बैठो देह प्रदक्षिणा, कहौ न फूट बनाय. १२२ अप्रमत्तता है जहां, तहां न बंधन जाव;

उचित प्रवृत्ति न ठारही, तौ जी जिन सद्भाव. १३३ ठीक न मानै वीरकू, कर्म वेद्य को भाव; फरसनकूं दरसन कहै, सो तौ कुटिल स्वभाव. १३४ हरि हरिनी हरिवर्षे, युगल हरै सुर कोश; मथुरा नगरी राज्य दिश; करे देह लंघु सोश. १३५ दिव्य शक्ति तबथै जयो, हरिको वंश विशाल; ऐसो अचरय जावय, होत अनंतहि काल १३६. काल अनंत अनंतथै, युगल युगल अपहारि; शून्य होत हरि खेत थुं, दूषन कहै बिचारि. १३७ तहां कहै सिद्धांत हम, जैसो युग अपहार; तैसो पूरन ताहिको, काल बहु निरधार. १३८ एक रूप अचरय नही, सदा कहै दश संख्य; काल अनंत अनंतथै, होत असंख्य असंख्य १३९ कहै चमरकी गति नही, शक्र लगै निरधार; ताकूं कोप कृतां तको, जगवइ अंग विचार. १४० देश अनारयमें नही, वीर विहार अशुद्ध; मनुषिणि देव न जोगवै, कहै सु वचन विरुद्ध. १४१ सुदि वैशाख दशमि दिने, वीर उपजो ज्ञान; श्रावन सुदि पनवा दिने; आपुन कियो बखान. १४२ ठासठ दिन मौनी रहै, जालै एम अज्ञान; एकहु सजा अजापितां, हम हँ वचन प्रमान. १४३ मौन अज्ञा वित जानिके, मानहु अधिक दुमास; एक सजा तैसी कहत, क्युं लागत तुम पास १४४ ठवै देव जिन विचरिते; पान कमल पग देति; कहै जूमि परि गमनमें, ते देव नकी वेति. १४५ पाछ धरै जहँ धरनि परि, तहां कमलको काज; कमल गगन उपरि चले, कहा बन्यो एसज. । १४६ सोल सुपन जिनमातकूं, सोल कहै सुर लोक; इंद्र मिलत सत मानही, ते सबही मत फोक. १४७ बदले अतिशय तीस चउ, कहै जु गुरु कुल रीति; तौ अदृश्य आहार विधि, दाखत पावै जीती. १४८ जुगति रहित जिनवर कहौ, बलि ढोंकत कुन हेत, चरम नीर घृत कुतपको, कौन दोष कहु ले त. । १४९ मरुदेवी औ नाजिको; युगल धर्म नहि दोष; दशायु सन्मुख धर्मकी, करै धर्मको पोष. १४० सुर नर विहित विवाहको, जबलूं नहि व्यवहार; प्रजुकूं जी तबलूं नही, युग्म धर्म अधिकार. ॥ १४१ ॥ कविच इकतीसाः ॥ साधुकूं कृपात्र कोउ कहै पात्रधारी नाहि; ठात्रसो पढ्यो है कोपै गात्रकूं न मानही; पाउधारी नाहि, लब्धि पात्र और पात्रधारी; एह रीति नीति ज्ञाता सूत्रथै प्रमानही; ग्लानकूं आहार दान पात्र बिनु कैसे होत, रही पात्र जुंजै तौ ग्रहस्थ जाव ठानही; पाहुनेकी जक्ति युक्ति पात्रहीथे करै साधु, पिरुकी संशक्ति पात्र बिना कैसे जानही. ॥ १४२ ॥ सवैया तेइसा ॥ शौचकै कारन राखै कर्मजलु, पात्रकूं ओरि कहा गुन पायो; वीठिसि वींठि धरी त्यजि उधिकूं, औरसु मूढने वेष बनायो; तसल्लब्धी लग जोहि कर्मडलु, पात्र

लैब्धी लगि पात्रसुहायो; जैनको चूषत जैनको वेष है, और धरे कह हाथमे आयो ?
 ॥ १४३ ॥ दोहरा ॥ वाल अग्र पुजल धरै, मुखि जाषत हो दोष; धरो कमंडल पिठि
 का, कहा करौ कंठशोष ? १४४ उपधि सहित नहु शुरू हैं, ज्युं तंजुल तुषवंत; एक
 पल मन शुरूता, कहै जाव जगवंत, १४५ कहै कौंठ पचखानको, उपकरनै व्है जंग;
 देहा ज्जहारादिकवीषे, तास न उचित प्रसंग. १४६ रौद्रध्यान मूर्ध प्रमुख, सब स
 रिखे तहैं दोष, यतनासुं निर्दोषता, ए सुवचन सत् कोष. १४७ ड्रव्यादिक चोजंगसुं,
 धरै न मूर्ध साधु; ए चोविह पचखानको, एकहु अर्थ अगाधु. १४८ शुरू योग अप
 वादयैं, कह उपकरन सु मंद; उपचरिताऽनुपचरितमें, साधनतासममंद. १४९ मूर्ध
 बाह्य प्रवृत्तिमें, जोतुम कहो कुपस्क; जोजन त्यजि अनशनजजो, ऐसे होत जु दरक
 १५० ध्यानदीपको तैलजो, जोजन करौ प्रमान; तौ निवात पद उपकरन, मानौ क्युं
 न अजान ? ॥ १५१ कवित्त इकतीसा ॥ पापके ओढैया महा मोहमें पोढैया ठैया,
 दैया दैया करै देखि साधुके वसनकूं; ठिडके कढैया निर्दाचर्मके मढैया माया मानके
 दढैया लागै लोकसे हसनकूं; अंगके पढैया गुण श्रेणिके चढैया शुरू शीलके दढैया
 कहै धर्म उल्लसनकूं; ऊठके लढैया सत्य थंजके गढैया जैथावख पात्र हेत साचे काया
 जीकसनकूं. ॥ १५२ ॥ दोहरा ॥ शीत त्राण कलके धरै, कंबल वर्षा त्राण; मुख वल्ले
 ते राखियैं, जे संपातिम प्राण. १५३ सबसज्जनमें राखियैं, चोल पट्टयें लाज,
 उचित धर्म आचारमें, नीलजकूं नहि लाज १५४ आठ जेद जिनकटपके, एक कहै
 सो मूढ; नगन दिखावै सो त्यजै, वख नाहि ए गूढ १५५ और सिद्धांत उल्लिख है,
 इसो कुमतको नाच; पै संवाद विनाकहा, पावौ प्रकरन साच १५६ अब सिद्धांत जु
 तुम कहै, पाठ दिखावो तास; जब प्रकरन तुम गुरु किये, तब जो हुते प्रकाश.
 १५७ हेमराज पाठे किये, बोल चुराशी फेर; या विधि हम जाषा वचन, ताको
 मत किय जेर १५८ है दिक्पटके वचनमें और दोष शत साख; केतेकाले कारिये,
 जुंजत दधि उर माख. १५९ पंडित साचो सद्दहै, मूरख मिथ्यावंग; कहते सो
 आचार है, जन न त्यजै निज ढंग. १६० सत्य वचन जो सद्दहै, गहै साधुको संग;
 वाचक जस कह सौं लहै, मंगल रंग अजंग १६१ इति श्रीयशोविजयजीउपाध्याय
 कृत दिक्पट चोराशी बोल समाप्तः ॥

॥ श्रीचिंतामणिपार्श्वनाथ जिनस्तोत्रं लिख्यते ॥

॥कि कर्पूरमयं सुधारसमयं किं चंद्रोचिर्मयं किं लावण्यमयं महामणिमयं कारुण्यकेलि
 मयं ॥ विश्वानंदमयं महोदयमयं शोचामयं चिन्मयं शुक्लध्यानमयं वपुर्जिनपतेर्भूयाद्भ

वालंबनं ॥१॥ पातालं कलयन् भरां धवलयन्नाकाशमापूरयन् दिक्चक्रं क्रमयन् सुरा
सुरनरश्रेणिं च विस्मापयन् ॥ ब्रह्मां सुषुवन् जलानि जलधेः फेनल्लाल्लोलयन् श्री
चिंतामणिपार्श्वसंजवयशोहंसश्चिरं राजते ॥ २ ॥ पुण्यानां विपणिस्तमोदिनमणिः का
मेजकुंजसृणि मोंक्षे निःसरणिः सुरेंद्रकरणि ज्योतिःप्रज्ञासारणिः ॥ दाने देवमणिर्नतो
त्तमजनश्रेणिकृपासारणिर्विश्वानंदसुधाधृणिर्ज्वजिदे श्रीपार्श्वचिंतामणिः ॥ ३ ॥ श्री
चिंतामणिपार्श्वविश्वजनतासंजीवनं त्वं मया दृष्टस्तात ततः श्रियः समजवन्नाशक
माच्चक्रिणः ॥ मुक्तिः क्रीरुतिहस्तयोर्वहुविधं सिद्धमनोवांछितं दुर्दैवं दुरितं च दुर्दिन
जयं कष्टं प्रणष्टं मम ॥ ४ ॥ यस्य प्रौढतमप्रतापतपनः प्रोदामधामा जगज्जंघालः कलि
कालकेलिदलनो मोहांधविध्वंसकः ॥ नित्योद्योतपरं समस्तकमलाकेलिगृहं राजते स
श्रीपार्श्वजिनो जने हितकृतौ चिंतामणिः पातु मां ॥५॥ विश्वव्यापि तमो दिनस्ति तर
णिर्वालोपि कल्पांकुरो दारिद्र्याणि गजावलिं हरिशिशुः काष्ठानि वन्देः कणः॥पीयूषस्य
लवोपि रोगनिबहं यदुत्तथा ते विजो ॥ मूर्तिः स्फूर्तिमती सती त्रिजगतीकष्टानि हर्तुं क
मा ॥ ६ ॥ श्रीचिंतामणिमंत्रमोक्तियुतं ह्रींकारसाराश्रितं श्रीमहं नमिज्जणपासकलि
तं त्रैलोक्यवश्यावहं ॥ द्वेधाभूतविषापहं विषहरश्रेयःप्रज्ञावास्पदं सोह्लासं वसुहार्कितं
जिनफुलिगानंदनं देहि नं ॥ ७ ॥ ह्रींश्रींकारवरं नमोद्धारपरं ध्यायंति ये योगिनो ह
त्पन्ने विनिवेश्यपार्श्वमधिपं चिंतामणिसंज्ञकं ॥ जाले वामजुजे च नाजिकरयोर्भूयो जुजे
दक्षिणे पश्चाददृष्टदलेषु ते शिवपदं द्वित्रैर्जैवैर्ज्ञात्यहो ॥८॥ नो रोगा नैव शोका न कलहक
लना नारिमारीप्रचाराः॥ नैवांध्यं नासमाधिर्न च दुर दुरिते दुष्टदारिद्र्यता नो ॥ नो शाकि
न्योग्रहा नोन हरिकरिगणव्यालवेतालजाला ॥ जायंते पार्श्वचिंतामणिनतिवशतः प्राणि
नां जक्तिज्जाजां ॥९॥ गीर्वाण्डुमधेनुकुंजमणयः स्वस्यांगणैरंगिणो॥देवादानवमानवाः स
विनयः तस्मैहितं ध्यायिनः॥ लक्ष्मीस्तस्य वशा वशेव गुणिनां ब्रह्मांरुसंस्थायिनी श्रीचिं
तामणि पार्श्वनाथमनिशं संस्तौति यो ध्यायति ॥ १० ॥ इतिजिनपतिपार्श्वःपार्श्वपार्श्व
ख्ययक्षः प्रदलितदुरितौघः प्रीणितप्राणिसंघः॥ त्रिभुवनजनवांछादानचिंतामणीकः शि
वपदतरुबीजं बोधबीजं ददातु ॥ ११ ॥ इतिश्रीचिंतामणिपार्श्वनाथजिनस्तोत्रं संप ॥
॥ श्रीमत्सङ्गुरुच्योनमः ॥ श्रियः संततेः कारकं श्रीजिनेशं महामोहचूढायनाशे दिने
शं ॥ नतं नाकिर्जिर्जकिर्जिर्जीवनाथं स्तुवे देवचिंतामणिं पार्श्वनाथं ॥ १ ॥ महाना
गपारिंद्भवैश्वानरा हि प्रवातांबुधीरोगसंदानदाहं ॥ जितानेकपक्षं त्रिविश्वैकनाथं स्तुवे
देव ॥ २ ॥ क्षमापार्श्वसेनस्य वंशेऽवतंसं हतक्रोधशत्रुं च लक्ष्मीनिवासं ॥ जनांचोज
खंरुस्फुटे घस्त्रनाथं स्तुवेदेव ॥३॥ सतांमोक्षपद्माप्रदानैकदेतुं महाकृष्णविठेदने धूम
केतुं ॥ क्रमेदी वराक्षीननागांकनाथं स्तुवे देव ॥ ४ ॥ सनीरांबुदश्यामशिष्टांगकांतिं

सुविस्तारि ताविष्टपाशेषशान्तिं ॥ गतान्यूनदोषं वरं मुक्तिनाथं स्तुवे देव ॥ ५ ॥ नरें
 द्रादिवंधं सदाखण्डयोगं निशारत्नकम्राननं त्यक्तशोकं ॥ कृपाजाजनं विश्वदेवाधिनाथं
 स्तुवे देव ॥ ६ ॥ जगत्तारकं दायकं सज्जानां श्रियं वांछितार्थापाकं निर्द्दनानां ॥ सु
 रम्यस्य रुद्धनिर्जिताजाधिनाथं स्तुवे देव ॥ ७ ॥ कषायाग्निसंतर्पणे वारिदाज्ञं जरा
 जीरुमातंगपंचास्यशोचं ॥ विदुष्टाष्टकं कर्म्मोरगे पत्रिनाथं स्तु वेदेवचिंतामणीं पार्श्वनाथं
 ॥ ८ ॥ इत्येवं श्रीमद्वीरचंद्रशिशुनामलूकचंद्रेण ॥ जयतुचिरं नूतः पार्श्वजिनवरो वि
 जितमदरागः ॥ ९ ॥ इति श्रीमत्पार्श्वनाथस्तवनाष्टकं लिखितं.

ૐ શ્રીજિનાયનમઃ

અથ શ્રીસમયસાર નાટક બનારસીદાસ કૃત ગુજરાતી જાષામાં અર્થ સહિત પ્રારંભઃ

ઉપોદ્ધાત.

આ ગ્રંથની દિગંબરી બનારસીદાસે શુદ્ધ હિંદુસ્થાની જાષામાં પદ્યાત્મક ગ્રંથરૂપ રચના કરીઠે. એ ગ્રંથકર્તા પોતે મહાપંક્તિ તથા કવીશ્વર હોવાથી વિવિધ પ્રકારની ઠંદરચના કરીને તેણે પોતાની શ્રેષ્ઠ કૃતિ દેખાડી આપીઠે. પદલાલિત્યતા તથા અર્થ ગૌરવતાદિક જે કાવ્યના સારા ગુણ વર્ણન કસ્યાઠે, તે આ ગ્રંથની કવિતામાં સારી રીતે દીઠામાં આવેઠે. અલંકારવડે કવિતા સારીરીતે ચૂપિત કરીઠે. આ ગ્રંથ આધ્યાત્મિક વિષયવાલો હોવાથી આમાં માત્ર શાંત રસજ મુખ્ય ઠે પણ પ્રસંગાનુસારે બાકીના રસ પણ ક્વચિત્ દીઠામાં આવેઠે. જોકે આ ગ્રંથ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે નિન્દાવાદિકમાં ગણાયલા દિગંબરીનો રચેલોઠે, તોપણ એનો વિષય આધ્યાત્મિક હોવાથી તે સર્વને ઉપયોગીઠે; માટે આપુસ્તકમાં અમે નાચ્યોઠે. એ ગ્રંથની વ્યાખ્યા કોઈ રૂપચંદજી નામના પંડિતે કરીઠે, તે પણ હિંદુસ્થાની જાષામાં હોવાથી સર્વ જનને સમજ્યામાં આવે નહીં, માટે તેનો આશ્રય લઈને અમે ગુજરાતી જાષામાં વ્યાખ્યા કરી ઠે. વ્યાખ્યા કરતાં આદિમાં મંગલાચરણનો દોહરો કસ્યોઠે તે આપ્રમાણે:-

॥દોહાઃ॥-શ્રીજિન વચન સમુદ્રકો, કૌલગિ હોઈ વચાન; રૂપચંદ તૌહૂ લિલે.
અપની મતિ અનુમાન. ॥ ૧ ॥

અર્થ:-વ્યાખ્યાકર્તા રૂપચંદજી કહેઠે કે, શ્રી જિનવચનરૂપ સમુદ્રનો ક્યાંસુધી વ્યાખ્યાન થાય, તોપણ હું મારી મતિને અનુમાને લાંબી જણાવુંતું. ॥ ૧ ॥

હવે ગ્રંથકર્તા આરંભમાં મંગલાચરણરૂપ શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામીની સ્તુતિ કરેઠે-
॥કવિત્ત્વકતીસા સર્વ હ્રસ્વાદ્ધરઃ॥-કરમ ઝરમ જગ તિમિર હરન ઝગ, ઝરગ લલ્લન પગ શિવ મગ દરસિ; નિરલ્લત નયન ઝલિક જલ વરલ્લત, હરલ્લત અમિ ઝલિક જન સરસિ; મદન કદન જિત પરમ ધરમ હિત, સુમિરત ઝગત ઝગતસવ ડરસિ; સજલ જલદ તન મુકુટ સપત ફન, કમઠ દલન જિન નમત વનરસિ ॥ ૧ ॥

અર્થ:-જગમાં જે આઠ કર્મરૂપ તિમિર ઘટલે અંધકારઠે તેનું હરણ કરવાને યગ ઘટલે સૂર્યરૂપ ઠે. જેના ચરણનેવિપે સર્પનું ચિન્હ ઠે. જે મોક્ષના માર્ગને દેખાડનારા ઠે. જેનેનેત્રે કરી નિરલ્લતાં કલ્યાણરૂપ જલ વર્ષે, તેણે કરી અમિન

के०प्रमाणविना जव्यलोकरूप सरोवर महा हर्षने पामेढे. जे कामदेवना ह्वय करनार ठे, अने जेजुं उल्लूख सहज सुखरूप धर्मेने अर्थे जक्तजन स्मरण करी रहाढे. तेथी तेजुं सब डरसिके० सात जयरूप जे शीत ठे, ते नाशी जायढे. जेजुं शरीर जलसहित मेघना जेजुं नीलवर्णा ठे. जेना मुकुटनेविषे सात फण ठे. जेणे कमठ नामे असुरजुं मान जंजन कछुंढे. एवा जिन के० श्रीपार्श्वनाथ जगवान, तेने बनारसीदास नमस्कार करेढे ॥ १ ॥

फरीशी विशेषे श्री पार्श्वनाथ स्वामीनी स्तुति करेढे.

॥ सर्वलघु स्वरांत अक्षर युक्त ढप्पय ढंद. ॥ एने चित्रकाव्य पण कहेढे:-सकल करम खल दखन, कमठ सठ पवन कनक नग; धवल परम पद रमन, जगत जन अमल कमल खग; पर मत जलधर पवन, सजल घन सम तन समकर; पर अध रज हर जलद, सकल जन नत जव जय हर; यम दलन नरक पद ठय करन, अगम अतट जव जल तरन; वर सबल मदन वन हर दहन, जय जय परम अजय करन. ॥ २ ॥

अर्थ:-सर्व कर्मरूप खलके० डुष्ट वैरीने दलवा वाला ठो. कमठ नामना महा मूर्ख असुर तेरूप पवन आगल मेरु पर्वतनी परे अरुग ठो. धवलके० निर्मल सिद्ध स्थानकनेविषे रमनारा ठो. जगतूना लोकोरूपी उज्ज्वल कमलने विकस्वर करवाने अर्थे खगके० सूर्य जेवा ठो. एकांत नयवादी जे पर मत, तेरूप मेघने मटारुवाने अर्थे पवनना जेवा ठो. जल सहित मेघ घटाना जेजुं श्याम जेजुं शरीर ठे. समक रके० उपशमना करनार ठो. परके० शत्रुरूप अधके० पाप रजने हरण करवाने मेघ जेवा ठो. जेने सकल लोक नमे ठे, अर्थात् त्रिजुवन पूज्य ठो. जन्म मरणरूप जे जव जय तेने हरण करनार ठो. लोकोना मृत्युने दलवावाला ठो. जव्य प्राणी ओने नरक पदना ह्वय करनार ठो. अगम एटले अथाग अने अतटके० अपार एवो जे संसाररूप समुद्र तेने तरवावाला ठो. सर्व दोषोमां वरके० प्रधान अने बलवान जे कंदर्पवन, तेने बाळवाने हरके० रुझना नेत्रनी अग्नि जेवा हे ! जगवान तमे जयवंता थाओ ! वली तमे परम अजय पदना करनार ठो, एटले जय जंजन ठो. ॥ २ ॥ आ ढप्पय ढंद वहे परमेश्वरना महीमानुं वर्णन कछुं. अने पोतानुं काव्य चातुर्य दर्शव्युं ठे.

आ ग्रंथना कर्त्ता बनारसीदास कहेढे के जेना प्रसादशी परगसेन पिताने घेर मारो जन्म थयो एवो हुं श्री पार्श्वनाथ जगवाननी स्तुति करुं.

॥सवैया इकतीसा:॥-जिन्हके बचन उर धारत जुगल नाग, जये धरनिंदप दूमा

वति पलकमे; जाके नाम महीमासें कुधातु कनक करै, पारस पाषाण नामी जयो है खलकमें; जिनकी जनमपुरी नामके प्रजाव ह्म, अपनो स्वरूप लख्यो जानसो जलकमें; तेई प्रभु पारस महारसके दाता अब, दीजे मोहि साता दृग लीलाके ललकमें. ॥३॥

अर्थ:-ज्यारे श्री पार्श्वनाथ जगवाननी कुमारवस्थाहती त्यारे कोई एक समयें श्री बनारसी नगरीविषे एक तापसनी साथे अज्ञानतपश्चर्यानी निर्जर्तना पूर्वक वाद थयो, ते प्रसंगे ते तापसनी धूषणीमांनां लाकडांमां नाग ठे एवी रीते श्री पार्श्वनाथ जगवाने कछुं, ते बातने पेला तापसए गणकारी नही, तेथी ते लाकडां फोनीने ते नागने बाहेर कहाव्यो; पण ते अधबढ्यो थयो हतो तेथी तडफरवा लाग्यो, तेना अंतना समयमां श्री पार्श्वनाथ जगवाने तेने “ॐ असिआउसाय नमः” ए मंत्र संजलाव्यो ते वचन तेणे सारी रीते हृदयमां धारी लीधुं. एटलामां तेना शरीरनी शांति थई गई. तेना अंतना सारा परिणामोने लीधे ते धरणेंद्र थयो; तेनी स्त्री पद्मावती थई; ए कथा श्री पार्श्वनाथ चरित्रमां प्रसिद्ध ठे. ते अद्भुत महीमाने दर्शावतां ठतां ग्रंथकर्ता उपमालंकारवडे पारसमणि अने श्री पार्श्वनाथना ए गुणनी सादृश्यता देखाडेठे:-

जेनां वचन हृदयनेविषे धारण करीने नाग अने नागणी ए वस्त्रे पलकमां धरणेंद्र अने पद्मावतीरूपे थयां. आहीं नाग अने नागणी कहेवाथी दिगंबरोनुं मत जाणवुं. श्वेतांवरी तो एक नागनेज कहेठे. वली पार्श्वपाषाण, खलक एटले डुनिया मां, प्रसिद्ध ठे, एटले पारस मणि नामना पाषाणनो स्पर्श थतांज लोखंन नामनी कुधातु सोनुं थायठे. तो ए पाषाणमां एवो महीमा किहांथी उत्पन्न थयो ? तेनो उत्तर कहेठे:- पार्श्व एवुं नाम श्री पार्श्वनाथने तुल्य ठे. तेना महीमा थकी एटले मात्र पार्श्व एवुं नाम ठे ते नामनाज महीमाथकी ते पार्श्वरूप पाषाणमां एवो गुण थयोठे. वली जेनी जन्म पुरीनुं नाम बनारसी नगरी ठे, अने ग्रंथकर्ता कहे ठे के, मारुं नाम पण बनारसी हुं पाभ्यो. ते मात्र नामना प्रजावथी में मारुं आत्मस्वरूप जाणी लीधुं. ते केवी रीते जेम प्रजात समयमां सूर्य पोताना रूपने जलकमां स्वप्न प्रकाशे ठे, तेनीपरे मारुं रूप पण प्रकाशी रछुं ठे. ए पण श्री पार्श्वनाथ जगवानना महीमानो प्रतापठे. तेज श्री पार्श्वनाथ जगवान महा शांत रसने देवीवाळा ठे, ते हवे दृग लीलाकी ललकमेंके॥ आंख मीचीने उघाडीए अर्थात् एक पलक मात्रनी सत्तामां मुजने आत्मसमाधिरूप शाता आपो. एथी निवृत्ति सुखनी सूचना करी ठे ॥ ३ ॥

सिद्ध जगवाननी स्तुति करेठे:-

॥ अडिह्ण तंदः॥- अविनाशी अविकार, परम रसधाम है; समाधान सरवंग, सहज

अजिरामहै; शुरू बुरू अविरुद्ध अनादि अनंत है; जगत शिरोमणि सिद्ध सदा जयवंत है ॥ ४ ॥

अर्थ:- जेनोविनाश नथी, अने जेने कोई विकार लागे नही, एवो परम रस ए टखे कोई केवलीगम्य जे सहजानंद उत्कृष्ट शांतरस, तेना जे धाम एटखे घर ठे; माटे सर्वांगने विषे सहजनी जे अनंत सुखरूप समाधि तेणेकरी जे अजिराम ए टखे अति मनोहरे. चौदराजलोकनी उपर विराजमान होवार्थी सर्व दोषथी रहित शुद्धे. सर्वज्ञता पाम्याथी बुरू ठे. अने सर्वना ईश्वर माटे अविरोधे, एवी अवस्थाए करी ते अनादि अनंत ठे. अने चण्ड राजलोकना उपर विराजमान ठे तेथी जगतना शिरोमणि ठे एवा जे श्रीसिद्ध जगवान ते सदासर्वदा जयवंत थाओ ॥ ४ ॥

साधुरूप जगवाननी स्तुति करेते:-

॥ सर्वैया इकतिसाः॥-ज्ञानके उजागर सहज सुख सागरसुगुणरतनागर वैराग रस जख्यो है; सरनकी रीत हरे मरनको जै न करै करनसों पीठ दे चरण अनुसख्यो है; धरमको मंडन जरमको विहंगन जु, परम नरम बहै के करमसो लख्यो है; ऐसो मुनिराज जुअ लोकमें विराजमान, निरखि बनारसी नमस्कार कख्यो है ॥ ५ ॥

अर्थ:- जे ज्ञाननो उद्योत करनार ठे. आत्मद्रव्यनुं जे सहजसुख तेना जे समुद्र ठे. अने सुगुनजे ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूप रत्नत्रयीनी आकर एटखे जे खाण ठे. पांच इंद्रियोना विषयनेविषे जे वैराग्य ते रूप रसेकरी जे परिपूर्ण थयाठे. कोई परिषद् आवीने प्राप्तथयाथी गृहस्थनीपरे जे शरणनी रीति राखे नही. आत्माने शाश्वतद्रव्य जाणीने जेणे मरणनो जयमुक्ती दीधो ठे. पांच इंद्रियोने पूठ आपी तेना विषयोथी विमुख थयाथकी जे चारित्रने अनुसख्या ठे; वली जेनो आश्रय लेवार्थी धर्मपदार्थ विराजमान थाय माटे धर्मेना मंन करनाराठे. मिथ्या मतिरूप जे जरम तेनुं विशेषेकरीने जे खंडन करनारा ठे; जे परम दयावान थईने कर्मोनीसाथे युद्ध करेते. (दयावानने युद्धकरनुं संजवे नही तेम उतां कहुं ते माटे विरोधालंकार जाणी लेवो.) एवी विशेषताने लीधे जे मुनिराज एटखे कृषीश्वर जुअ लोकमां पिस्तालीश लाख मनुष्य क्षेत्रविषे विराजमान ठे तेने हृदय कमलथी जो ईने बनारसीदास नमस्कार करेते. ॥ ५ ॥

हवे पांच अनुव्रत लीधा ठे जेमणे एवा समकितीनी स्तुति करेते.

॥ सर्वैया तेईसाः॥- जेद विज्ञान जग्यो जिनके घट, शीतल चित्त जयो जिम चंदन; केलि करै शिव मारगमे जगमांदि जिनेश्वरके लघु नंदन; सत्य स्वरूप सदा जिन्ह

कें प्रगट्यो श्रवदात मिथ्यात निकंदन; संत दशा तिन्हके पहिचान करै कर जोरि वनारसि वंदन. ॥ ६ ॥

अर्थ:- जे मंदबुद्धि ठे ते जीव अने शरीरने एक करी जाणोळे; जेद जाणता नथी. पण जे समकित पाम्यो ठे, तेना हृदयमां जड अने चेतननुं जिन्न जिन्न ज्ञान थयुं ठे; एवुं जेदविज्ञान जाणत थवाथी जेनुं चित्त चंदननी पेठे शी तळ थयुं ठे; जे मुक्ति मार्गमां केलि करे एटले खेळ करी रह्या ठे; आ जगत्मां श्री जिनेश्वरना जे न्हाना पुत्र ठे. अने साधु जे ठे ते सर्वज्ञपुत्र कहेवायठे, माटे ते मोटा पुत्र ठे. वली आत्मा सदा निश्चयेकरी सत्यरूपमांज ठे, पण मिथ्यात्ववडे मखि न थई रह्योळे. ते फरी सत्यस्वरूप जेनुं निर्मळ प्रगटताने पाम्युंठे, अने मिथ्यात्वनुं निकंदन थयुंठे, एटले मिथ्यात्व रखुं नथी, चार अनंतानुबंधीनी जड तुटी गर्डे. एवी तेमनी शुद्धदशा उलखीने वनारसीदास वझे हाथजोडी वंदना करेठे. ए सवैयामां सम्यक्त्वनी दृढता वतावीठे. ॥ ६ ॥

पूर्ण सम्यक्त्व दर्शववानेअर्थे फरी तेनीज स्तुति करेठे.

॥ सवैया इकतीसा:-॥-स्वारथके साचे परमारथके साचे चित्त, साचेसाचे बैन कहे सा चे जैनमतीहै; काहुके विरोधी नांहि परजायबुद्धि नांहि, आत्म गवेषी न ग्रहस्थहै न यती हैं; सिद्धि रिद्धि वृद्धि दीसै घटमें प्रगट सदा, अंतरकी लक्ष्मां अजाची लक्षपती हैं; दास जगवंतके उदास रहै जगतसों, सुखिया सदीव ऐसे जीव समकिते हैं. ॥७॥

अर्थ:- जेनी स्वार्थ एटले आत्मा पदार्थनेविषे साची प्रतीति ठे. तथा परमार्थ ते मोक्ष पदार्थनेविषे साची प्रतीति ठे. जेनुं चित्त निर्मळ ठे. जे सत्यवचनना बोळ नारा ठे. जे साचा जिनमतने ग्रहण करी रह्याठे. जेनुं मन कल्पना करतुं नथी. केम के, ते साते नयनुं शुद्धस्वरूप जाणोळे तेथी कोईना दर्शनना विरोधी नथी. जेम बौध्मतानुसारी पर्याय बुद्धिवाला ठे पण द्रव्य बुद्धिवाला नथी, तेथी जीवने क्षणजंगुर मानेठे, तेम समकितपर्याय बुद्धिवंत नथी. पण आत्मद्रव्यनी गवेषणा करनार ठे, तेथी तेने पर वस्तुमां मोह नथी; माटे ग्रहस्थ पण नथी, अने महा व्रत लीधा नथी. तेथी यति पण नथी. पोताना घटनेविषे शुद्ध आत्म द्रव्यने सिरुसमानज जुणठे. तेथी घटमांज प्रगट सिद्धि देखेठे. अने ज्ञानदर्शन चारित्ररूप रिद्धिनी वृद्धि जेना घटमां सदा प्रगट देखायठे. जे अंतर परमात्मा देव ठे तेनुं जेने लक्ष थयुं ठे तेथी अयाची एटले कोईनी पासे कांई मागे नही, एवा लक्षपति ठे. वलीजे ए पूर्वोक्त प्रकारना प्रगट स्वरूपने पामेला श्री वीतराग जगवंतने पामीने तेना दास थयाठे;

અને જતગથી ઉદાસ રહેલે. જે આર્ત અને રોડ એ બે ધ્યાનથી વિમુક્ત થયાલે, તેથી સદૈવ સુખની સન્મુખ થયાલે, એવા સમકિતી જીવ મહા સુખમયી છે. ॥ ૭ ॥

ફરી પોતાના ઉદ્ધાસથી સમકિતીની સ્તુતિ કરેલે:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા:॥-જાકે ઘટ પ્રગટ વિવેક ગનધરકોસો, હિરદે હરખ મહા મો
હકોં હરતુ હૈ; સાચો સુખ માને નિજ મહીમા અનોખ જાને, અપુહીમેં આપનો સુઝાવલે
ધરતુહૈ; જૈસે જલ કર્દમ કતક ફલ ઝિન્ન કરે, તૈસે જીવ અજીવ વિલઘન કરતુ હૈ;
આતમ સગતિ સાથે જ્ઞાનકોં બદો આરાધૈ, સોઈ સમકિતી જવસાગર તરતુ હૈ ॥ ૮ ॥

અર્થ:- જેવી રીતે “ ઉપ્પનેવા, વિગમેવા, ધૂવેવા, ” એ ત્રણ પદ સાંજલીને ગણ
ધરના હૃદયમાં પ્રગટ વિવેક ઉત્પન્ન થાયલે; અને અર્થનેવિષે કોઈ સંદેહ રહૈ નહીં.
તેવી રીતેજ સમકિતીના ઘટમાં વિવેક પ્રગટ થયોલે, તેણેકરી સ્વસ્થ થઈ પોતાના
હૃદયમાં આનંદને પામી મહા મોહને હરણ કરેલે. પોતાનું મિથ્યાત્વ દૂર કરીને સ
મ્યક્ત્વ કરેલે. હવે સમ્યક્ત્વની વ્યવસ્થા કહેલે:-જે વિષયસુખ છે તે તો અનિત્ય છે;
માટે જૂઠા છે, અને સદ્જ સમાધિ સુખ જે છે તે શાશ્વતા છે તેથી તે સુખનેજ સાચું
માનેલે. અને પોતાનો જ્ઞાતારૂપ મહીમા અડોલ જાણેલે. તથા જ્ઞાન દર્શન અને
ચારિત્ર જે છે તે પોતાનો સ્વજાવ છે, તેને પોતામાંજ ધારેલે. પહેલાં જીવ મિથ્યાત્વ
દશામાં જીવ અને શરીરને એક કરી જાણતો હતો, અને હમણા જીવ અને અજી
વને ઝિન્નઝિન્ન લક્ષણે કરી જાણેલે. જેમ પાણી અને ચીકણ એકતાં ઘર્શગયાં હોય,
તેને કતકફલનિર્મલીનું ચૂર્ણ નાશવાથી પાણી તથા કાદવને તે રેણુ ઝિન્નઝિન્ન
કરી નાખેલે, તેમ જીવ અને અજીવને જુદો જુદો લેખેલે. ચારિત્રમાં આત્માની
શક્તિને સાધે, અને મતિજ્ઞાન તથા શ્રુતજ્ઞાનનો ઉદય થવાની શ્રદ્ધા કરેલે. મતિ
અજ્ઞાન તથા શ્રુતઅજ્ઞાનને ગમાવી વિચેલે. તે સમકિતી જીવ જવસમુદ્રનો તર
નાર કહેવાયલે; એ રહસ્ય છે ॥ ૮ ॥

હવે સમકિત પામ્યાબતાં મિથ્યાત્વહૃદિમાંજ રહેલે, તેનું વર્ણન કરેલે.

॥ સવૈયા શ્કતીસા:॥-ધરમ ન જાનત બહાનત ધરમરૂપ, ઘૌર ઘૌર ઘાનત લરાઈ પઠ
પાતકી, ચૂહ્યો અજિમાનમેં ન પાઠં ધરે ધરનીમેં, હિરદેમેં કરની વિચારે ઉતપાતકી,
ફિરેઢાવાહોલસેં કરમકે કલોલનમેં, વૈરહી અવસ્થાસોં બધૂલાકેસે પાતકી, જાકી
ઘાતી તાતી કારી કુટિલ કુવાતી ચારી, એસો વ્રહ્મઘાતી હૈ મિથ્યાતી મહાપાતકી ॥ ૯ ॥

અર્થ:-જે વસ્તુના સ્વજાવરૂપ ધર્મને જાણે નહીં, અને ધર્મરૂપ મિથ્યાવાણીને
વલાણે; તથા ટેકાણે ટેકાણે, પોતાનું મત સ્થાપવાને પક્ષપાતની લરાઈ કરે અને
પોતાના અજિમાને ચૂહ્યો થકો ધરતી ઉપર પગ રાખે નહીં, પોતાનેજ તત્ત્વવેત્તા

જાણે; (એમાં અધર પગવેકરી હત્તેદ્વાલંકાર જાણવો.) અને હૃદયામાં જેથી હત્તપાત
 ઉપજે એવીજ કરણીનો વિચાર કરે. અને આ સંસારરૂપ સમુદ્રવિષે કર્મરૂપ, કદલો-
 લોના ધકાયે કરી ચારે ગતિમાં કામામોહ કરતો ફરેહે; જેમ વંટોલિયા વાયુમાં
 આવીગણું પાનહું આકાશમાં ઝમીને ઝમ્યાં કરેહે, પણ કોઈ ઠેકાણે સ્થિરથઈ ર
 હેતું નથી, તેવીજ એની અવસ્થા થઈ રહીહે. જેની ઠાતી રાગદ્વેષવહે તસ થઈ રેહેહે;
 તે તાપે કરી કાલી ઇટલે માયા તેને રાખવાથી કુટિલ થઈ રહેહે. અને ક્રુષાતી
 ઇટલે જે માઠી વાતોતુંજ ચિંતવનકરી રહેહે, તથા પાપેકરી ઝરેલીહે માટે ખારી જા
 ણવી એવી જેની ઠાતી હે, એવો વ્રહ્મઘાતી ઇટલે આત્મઘાતનો કરનાર મિથ્યાત્વી
 જીવ મહાપાતકયુક્ત હે ॥ ૯ ॥

॥દોહરા॥—વંદો શિવ અવગાહના, અરુ વંદો શિવપંથ, જસુ પ્રસાદ જાણા કરો,
 નાટક નામે ગરંથ. ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:—જિહાં સિદ્ધનો અવગાહ થઈ રહ્યોહે, તે ક્ષેત્રને હું વંદન કરુંહું, અને જ્ઞાન
 દર્શન ચારિત્ર એ મોક્ષનો પંથકેળે માર્ગ હે, તેને હું વંદન કરુંહું. એ મંગલાચરણ કરી
 હવે પોતાનું પ્રયોજન કહેહે:—જેના પ્રસાદ થકી સમયસાર નાટક ગ્રંથ સંસ્કૃતમાં
 હતો તે પ્રાકૃત જાષારૂપ કરુંહું. એ પ્રયોજન કહું. ॥ ૧૦ ॥

હવે આ ગ્રંથના અધિકારી બનારસીદાસ પોતેજ હે; અને એમાં કહેવા લાયક પો
 તાનું આત્મદ્રવ્ય હે તેનું વર્ણન કરેહે:—કવિવર્ણન.

॥સવૈયા તેઈસા॥—ચેતનરૂપ અરૂપ અમૂરતિ સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો; મોહ મ
 હાતમ આતમ અંગ કિયો પરસંગ મહાતમ ઘેરો; જ્ઞાનકલા ઉપજી અબ મોહિ કહો
 ગુનનાટક આગમ કેરો, જાસુ પ્રસાદ સથે શિવમારગ વેગ મિટે ઘટવાસ વસેરો॥૧૧॥

અર્થ:—વાહ્યાત્મામાં અંતરાત્માને અને અંતરાત્મામાં પરમાત્માના સ્વરૂપને જોઈયે, એ
 મારો નિશ્ચયરૂપ પદ કહેવા યોગ્ય થાયહે. તે ચેતનરૂપી અનુપમ અમૂર્તિ સિદ્ધ સ
 માન હે. જો તે નિશ્ચયરૂપ પદ ઇવું હે તો પઠી તે પ્રગટ કેમ જાણાતું નથી ? તેનો
 ઉત્તર એમ હે કે, મોહકર્મનું કોઈ ઇહું મહાત્મ્ય હે, તે પ્રસંગથી આત્મઅંગકેળે આત્મ
 પ્રદેશનેવિષે મહાઅંધકારનો ઘેરોહે તેથી પ્રગટ લખાતુંનથી. હમણા કોઈ જ્ઞાન કલા
 મુઝને ઉપની હે તે કલાનો અંશ પ્રગટ થયોહે. તેથી નાટક સિદ્ધાંત ગુણનું વ્યાખ્યાન
 કરુંહું, જે આગમના પ્રસાદવહે મોક્ષમાર્ગ સિદ્ધ થાય અને જલદીથી શરીરમાં વાસ
 વસવાનું મટી જાય, ઇટલેઅશરીરપણું સિદ્ધથાય. ॥ ૧૧ ॥

હવે આ ગ્રંથનું ગૌરવપણું બતાવીને કવિરાજ પોતાની બુદ્ધિનું મંદપણું દેખાડી લ-
 ઘુતા જણાવે હે:—લઘુતા વર્ણન:—

॥सवैया इकतीसाः॥—जैसे कोठ मूरख महासमुद्र तरिवेको, जुजानिसों उद्यत जयो है तजि नावरो; जैसे गिरिजपर विरषफल तोरिवेकों वामन पुरुष कोठमंग उता वरो; जैसे जलकुंरुमें निरखी शशि प्रतिबिंब ताके गहिवेकों कर नीचो करे नावरो; तैसें मै अलपबुद्धि नाटिक आरंजकीनो, गुनीमोहि हसैंगे कहेंगे कोठ बावरो ॥१२॥

अर्थः—जेम कोई मूरख मनुष्य महासागरने तरवा चाहै अने बाहाणने ठोडी हाथवडे तरवानो उद्यम करे, तो कार्य केमबने; जेम कोई वामन पुरुष होय अने पहाड उपर वृक्ष होय तेनां फलतोडवाने उतावलो थको उमंग करे, ते कार्य केवी रीते बनी शके? बली एक ब्रीजो दृष्टांत कहेठे के, जेम पाणीना कुंरुमां चंडनुं प्रतिबिंब पड़ेखुं जोईने कोई नादान तेने साचो चंद्र समजी हाथ नीचो करे तो तेना हाथमां चंद्रमा केवी रीते आवे? तेमज हुं अलपबुद्धि हुं, अने आवा नाटकग्रंथनो आरंज में कीधो ठे, ते मारोआरंज सफल नही यशे तेवारे बीजा गुणवान पुरुषो कहेथेके, जुठ आ ग्रंथनो आरंज करेठे एतुं कहीने गुणीजनो मने बावरो जाणी हसी काढशे ॥ १२ ॥

बली ए कार्य करवाने साहस करेठे पुनः

॥सवैया इकतीसाः॥—जैसे कोठ रतनसों बींध्यो है रतन कोठ, तामें सूत रेशमकी दोरी पोइ गई है, तैसे बुद्धीटीका करीनाटिक सुगम कीनो तापरि अलप बुद्धि सुद्धि परिनई है; जैसे काडु देसके पुरुष जैसी जाषा कहै, तैसी तिनहुके बालकनी सिखलई है, तैसे ज्यों ग्रंथको अरथ कह्यो गुरु त्यों हमारी मति कहिवेकों सावधान जई है ॥१३॥

अर्थः—जेम कोई हीरानी कणीवने कोई कठण रतनने आगलथी बींधी राख्युं होय, ने ते पढी तेमां पटुवो रेशमनी दोरी परोवे ते सुगम चालीजाय तो तेम आ कार्य पण यशे. केमके मुनि अमृतचंद्र अने पांकेराजमख जेवा पंडितो थया तेमणे आ ग्रंथनी टीका बालबोधमां करीने आ नाटकग्रंथने सुगम कखोठे, तो तेउपर माहरी अलप बुद्धि ठे तोपण आ ग्रंथमां सुधी रीते परणमी गई ठे, तेथी आ कार्य नेविषे महारी समर्थानो दृष्टांत देखातुं हुंः— जेम कोई देशनो वसनारो पुरुष पोतानी देशजाषामां बोखेअने तेनो बालक होय तेपण तेनीपासे रहैतोथको ते जाषा सीखी ले ठे; तेमज आ कार्य पण ठे. केमके मारा गुरुप आ ग्रंथनो अर्थ मने कखोठे, तेज प्रमाणे आ ग्रंथनो अर्थ केहेवाने मारि बुद्धि सावधान थईठे. एटले आगल कहेलो पश्चाताप मथ्यो ॥ १३ ॥

हवे पोताना सामर्थ्यनुं कारण बतावेठे.

॥सवैया इकतीसाः॥—कबहों सुमति व्है कुमतिको बिनाश करै, कबहों विमल ज्यो

तिअंतर जगति है; कबहों दया व्है चित करत दयालरूप, कबहों सुखलसा व्है लोचन लगति है; कबहों कि आरती व्है प्रभु सन्मुख आवै, कबहों सुचारती व्है बाहरि वगति है; धरै दसा जैसी तब करै रीतितैसी एसी, हिरदे हमारे जगवंतकी जगति है॥१३॥

अर्थ:-अमारा हृदयमां जगवंतनी जक्ति रहीठे, ते क्यारेकतो सुमतिरूप थईने कुमतिनो नाश करेठे, क्यारेक अंतरविषे ते जक्ति विमल ज्योतिरूप थईने जायत थायठे, अर्थात् सम्यक्त्व-चेतना तेज जगवंतनी जक्ति ठे; क्यारेक तेज जक्ति दयारूप थईने चित्तने दयारूप करेठे, अने क्यारेक ते जक्ति पोताना आत्मईश्वरने जो वानी लालसा के० लगन थकी, एटले लयलागवामां, लोचनोने स्थिर करेठे. अने क्यारेक तो ते जक्ति आरति के० अति रंगेकरी प्रभु सन्मुख थई रहेठे (बीजे अरथे प्रभु सन्मुख आरति करेठे ते) अने क्यारेक तो ते जक्ति सुचारती के० जल्मी वाणीरूप थईने बाहार वगति के० शब्द करी रहेठे. जेवी जेवी दशा धारेठे ते वारे तेवी तेवी रीतनी करनारी ठे, ते एवी जगवंतनी जक्ति अमारा हृदयमां वसी रहीठे तेथी आ नाटकग्रंथ रचनारूप कार्यमां पण एक जगवंतनी जक्तिज कारण ठे. एतात्पर्यार्थ ठे. ॥ १४ ॥

हवे आ ग्रंथनो महीमा वर्षवेठे. अथ नाटक वर्णन:-

॥सवैया शकतीसाः॥-मोख चलबेकों सोन करमको करै बोन, जाको रस जौन बुध लौन ज्यों धुलति है; गुनको गरंथ निरगुनको सुगम पंथ, जाको जस कहत सुरेश अकुलित है; याहीके जु पढी सो उडत ज्ञान गगनमें, याहीके विपढी जन जालमें रुलत है; हाटकसो विमल विराटकसो बिसतार, नाटक सुनत हीय फाटक खुलत है॥१५॥

अर्थ:-जेस जला सुकनवने कार्य सिद्धि थायठे, तेस आ ग्रंथपण मोक्षमार्गे चाल नारने कार्यसिद्धिनो करनार ठे; तथा आ ग्रंथ कर्मरूप केफनी जाल काढवाने वसन करवानुं औषध ठे; अने जैन ग्रंथनो रस ठे ते रस जौन के० पामिने तेमां पंक्ति लोक लौननीपरे गर्क थईरहा ठे. वलीजेमां गुणजे ज्ञान दर्शन चारित्र तेनी ग्रंथ के० रचनाठे; परमतिनी अपेक्षाये निर्गुण जे मोक्षपद तेनो सुगम पंथ ठे. ते निर्गुण कहैवो ठे, जेनो यश अक्षय सुख ठे; जेने कहेवाने इंद्र पण अकलायठे अने आ ग्रंथनो जेणे पक्ष लीधो ठे, ते तो आ ग्रंथरूप पांखना प्रजावशी ज्ञानरूप आकाशमां पक्षीनी परे उडी रह्याठे अने जे आ ग्रंथना विपक्षिठे ते पांखरहित पक्षीनी परे उडले सुवर्णसमान ठे; अने जेस गीता ग्रंथमां श्रीकृष्णे वैराटरूप महोटा विस्तारे करी

દેલાહું તેવો આ ગ્રંથ પણ વિસ્તારવંત છે, પણ આ નાટક ગ્રંથને શ્રવણ કરતામાં હૈ
યાનાં કમાન તે પાટક કેળું સુધી જાય છે ॥ ૧૫ ॥

॥દોહરાઃ॥—કહોં શુરૂ નિહચૈ કથા, કહોં શુરૂ વિવહાર; મુક્તિ પંથ કારન કહોં,
અનુજોકો અધિકાર ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:—જે શુરૂ નિશ્ચયરૂપ કથા છે તે કહીશ, અને શુરૂ વ્યવહાર જે છે તે પણ
કહીશ અને મુક્તિ પંથનું કારણ જે છે તે પણ કહીશ અને અનુજવનો જે અધિકાર
છે તે પણ હું કહીશ ॥૧૬॥

અનુજવ પદાર્થનું લક્ષણ. કહે છે:— અનુજવ વર્ણન

॥ દોહરા: ॥ વસ્તુવિચારત ધ્યાવતૈ, મન પાવૈ વિશ્રામ; રસ સ્વાદન સુખ ઝપજે, અ
નુજો યાકો નામ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:—અજાણીવસ્તુ જાણવાને મનમાં વિચાર કસ્યાથી તથા તેનું ચિંતન કસ્યાથી
પ્રમંજોજતાં જોજતાં જ્યારે મનમાં ઠીક ઠરે, ત્યારે સત્ય સમજ્યાના રસનો સ્વાદ પ્રાપ્ત
થાય ને તેથી સુખ ઝપજે તેનું નામ અનુજવ છે ॥ ૧૭ ॥

॥દોહરાઃ॥—અનુજો રતન ચિંતામણિ, અનુજો હૈ રસકૂપ; અનુજો મારગ મોલકો,
અનુજો મોલ સરૂપ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ અનુજવ જે છે તેજ ચિંતામણિ રત્ન છે, અને તેજ અનુજવ રસાયનની કુપી
છે; અનુજવ તેજ મોલકોનો મારગ છે અને અનુજવજ મોલક સરૂપ છે ॥ ૧૮ ॥

અનુજવ મહીમા.

॥સવૈયા શ્લોકીસાઃ॥—અનુજોકે રસકોં રસાયન કહત જગ, અનુજો અજ્યાસ યહૈ
તીરથકી ઘેર હૈ; અનુજોકી જો રસા કહાવૈ સોઈ પોરસા સુ, અનુજો અધોરસા
સુ ઝરધકી દોર હૈ; અનુજોકી કેલી યહૈ કામધેનુ ચિત્રાવેલી, અનુજોકો સ્વાદ
પંચ અમૃતકો કોર હૈ; અનુજો કરમ તોરૈ, પરમસોં પ્રીતિ જોરૈ, અનુજો સમાન
ન ધરમ કોલ ઔર હૈ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:—જગત્વાસી લોક અનુજવના રસને રસાયન કહે છે, કેમકે જેમ રસાયન
લોહાનું સુવર્ણ કરે છે, તેમ અનુજવ જે છે તે મિથ્યાત્વને ફેડીને સમ્યક્ત્વ કરે છે; જેમ
તીર્થની ઘેર જવાથી અપાવન દોય તે પાવન થાય છે. તેમ ગ્રંથવિષે અનુજવનો અ
જ્યાસ તે અજાણને જાણ કરે છે. અને અનુજવની જે રસા કેળું પૃથ્વી તેહજ સુવર્ણ
પોરસા છે, ઇટલે અનુજવની ઉત્પત્તિ છે, તે સોવન પોરસાની પરે વૃદ્ધિ પામે છે. અને
અધોરસા કેળું પાતાલ લોક, તે પણ અનુજવ રૂપમાં છે, અને ઝરવું લોકની દોર તે પણ

अनुजवरूपमांज ठे, एटखे अनुजवमांज स्वर्ग नरक ठे, अने अनुजवनी केलि के० र-
मत ते कामधेनुरूप ठे, ते आपणीकृद्धिने वधारनारी ठे, अने ते अनुजवनी जे केलि
ठे ते अक्षय कृद्धि करवाने चित्रावेली ठे, अने अनुजवनो स्वाद ते पंचामृतना कौर
के० प्राप्त जेवो ठे. अनुजव करमने तोडेठे, ने परमात्मानि प्राप्ति जोडे ठे; एटखे अनु-
जवथी खोजतां परमात्मानि प्राप्ति थायठे; तेथी सर्व धर्म धारण करवामां अनुजव जेवो
बीजो कोई धर्म नथी. एटखे अनुजव ज्ञान जाणवार्थीज मोक्ष मार्ग नजीक ठे. ॥१९॥

हवे अनुजव साधवाने ठ डव्यनुं वर्णन करेठे. तेमां प्रथम जीव डव्य वर्णन:-

॥ दोहराः॥—चेतनवंत अनंत गुन, पर्यय सकति अनंत; अलख अखंडित सर्वगत,
जीव दरववीरतंत ॥ १० ॥

अर्थ:-जाणवां मात्रने चेतन कहेठे तद्रूप शक्तिमान ठे, जेना अनंत गुण ठे. जेमां
पर्याय के० नामान्तरपणुं पामवानी अनंत शक्ति ठे, इंद्रिय अगोचर ठे, तेथी अलक्ष
ठे, देहना खंड थाय पण आत्मा अखंडित ठे, सर्व लोकमां जख्यो ठे तेथी सर्वगत
ठे, एतुं जीव डव्यनुं स्वरूप ठे. ते कह्यो. ॥ १० ॥

हवे पुजल डव्यनुं लक्षण कहेठे. अथ पुजल डव्य यथा:-

॥ दोहराः॥—फरस वर्न रस गंधमय, नरद पास संठाण; अणुरूप पीपुजल दरब, नज
प्रदेश परमान ॥ ११ ॥

अर्थ:-स्पर्श वर्ण रस गंध ए गुणमय सदा रहे, नरद जे सोगठीरूप राग तेना
पासामां सूक्ष्म, वृत्त, अल, चतुरस्त, आयत ए पांच संस्थान ठे; तेथी एतुं नाम संस्थान
ठे. पोत पोतानी वर्णणा योग्यरूप ग्रहण करे, तेथी ए पुजल डव्य अनुरूपी अथवा पर
माणुरूपी ठे. जेम आकाशप्रदेश अनंत ठे, तेम ए पण अनंत प्रमाण ठे ॥ ११ ॥

हवे धर्म डव्यनुं लक्षण कहेठे. धर्म डव्य यथा.

॥ दोहराः॥—जैसै सखिल समूहमें, करै मीन गति कर्म; तैसै पुजल जीवको, चल
न सहाई धर्म. ॥ १२ ॥

अर्थ:-जेम पाणीना जरावमां माठुं गमन क्रिया करेठे, तहां क्रियानो कर्त्ता मा
ठुं ठे, अने सखिल समूह जे पाणीनो जराव ते क्रियानो साधक ठे तेम पुजलडव्य
नी तथा जीवडव्यनी चलन क्रियानो साधक धर्मास्तिकाय डव्य ठे. ॥ १२ ॥

हवे अधर्मास्तिकाय डव्यनुं लक्षण कहेठे. अधर्म डव्य यथा:-

॥ दोहराः॥—ज्यों पंथिक ग्रीष्मसमै, वैठे ढाया मार्हि; त्यों अधर्मकी झूमिमें, जड
चेतन ठहराहि. ॥ १३ ॥

अर्थ:-जेम कोई बटेमार्थ बेसवानी क्रियानो कर्त्ताठे, ने क्रियानी साधक ढाया ठे,

તેમ અધર્માસ્તિકાયની ચૂમી કે ૦ અવગાહના તેમાં જરૂ જે પુજ્ય ને ચેતન જે જીવ તે વને સ્થિર થાયઠે, તેથી અધર્માસ્તિકાય ડ્રવ્ય સ્થિરતાનું કારણ ઠે. ॥ ૨૩ ॥

હવે આકાશ ડ્રવ્યનું લક્ષણ કહેઠે. આકાશ ડ્રવ્ય યથા.

॥દોહરાઃ॥—સંતત જાકે ઉદરમેં, સકલ પદારથ વાસ; જો જાજન સવ જગત્કો, સોડ્ દરવ આકાશ. ॥ ૨૪ ॥

અર્થઃ—સંતત કે ૦ નિરંતર જેના ઉદરમાં સમસ્ત પદાર્થ વસી રહ્યાઠે, અને જે સર્વ જગત્નું જાજન કે ૦ આધારચૂત ઠે, તે આકાશ ડ્રવ્ય જાણવું. ॥ ૨૪ ॥

હવે કાલડ્રવ્યનું લક્ષણ કહેઠે. કાલ ડ્રવ્ય યથા.

॥દોહરાઃ॥—જો નવકરિ જીરન કરૈ, સકલ વસ્તુ થિતિ ઠાન, પરાવર્તવર્તન કરૈ, કાલ દરવ સો જાન. ॥ ૨૫ ॥

અર્થઃ—જે ડ્રવ્ય વડે સઘલી વસ્તુની સ્થિતિ બંધાય પડેલે પેદેલાં સકલ વસ્તુને નવી વતાવે, ને પઠવામેથી તે સઘલીને જુની કરી દેલાઠે, અને ઊછટ પાલટ વર્ત્તા વવાની દશાધરે તે કાલડ્રવ્ય જાણવું. ॥ ૨૫ ॥

હવે આ ગ્રંથમાં કહેવા લાયક નવ તત્ત્વ ઠે તેનું વર્ણન કરેઠેઃ—તેમાં પ્રથમ જીવત્ત્વની સમજ પાડેઠે. નવતત્ત્વ વર્ણન, જીવતત્ત્વ યથા.

॥દોહરાઃ॥—સમતા રમતા ઝરધતા, જ્ઞાયકતા સુખજાસ; વેદકતા ચૈતન્યતા, એ સવ જીવ વિલાસ. ॥ ૨૬ ॥

અર્થઃ—સર્વ જીવ વરાવર ઠે એ સમતા, ઘટઘટમાં રમી રહેઠે એ રમતા, ઝર્ધ્વ દિશે ગમન કરવું એ ઝરધતા, સર્વ પદાર્થનો જાણનાર તે જ્ઞાયકતા, સુખમય જાસે ઠે તેથી સુખજાસ, સુખદુઃખ વેદે એ વેદકતા, અને ચેતના ગુણથી ચૈતન્યતા એ સ ઘલો જીવ તત્ત્વનો વિલાસ ઠે. ॥ ૨૬ ॥

અથ અજીવતત્ત્વ યથા.

॥દોહરાઃ॥—તનતા મનતા વચનતા, જડતા જડ સંમેલ; લઘુતા ગુરુતા ગમનતા, એ અજીવકે खेल. ॥ ૨૭ ॥

અર્થઃ—શરીરપણું, મનપણું, વચનપણું, જરૂવસ્તુમાં શેલજેલ થવાપણું, લઘુપણું, ગુરુ પણું, ગમનપણું એ સર્વ અજીવતત્ત્વના खेलઠે. ॥ ૨૭ ॥

અથ પુણ્યતત્ત્વ યથા.

॥દોહરાઃ॥—જો વિશુદ્ધ જાવાનિ વધે, અરુ ઝરધ મુખ હોય; જો સુખદાયક જગતમેં, પુણ્ય પદારથ, સોય. ॥ ૨૮ ॥

अर्थ:-जेपदार्थ विशुद्ध परिणामथी वधे; अने जेनुं ऊर्ध्वमुखठे, ऊर्ध्वगति एज चमेठे, जे पदार्थ जगतमां सुखदायकठे, ते पुण्य पदार्थ जाणवो. ॥ २८ ॥

अथ पापतत्त्व यथा.

॥दोहराः॥-संकिलेसि जावनि वधे, सहज अधोमुख होय; दुःखदायक संसारमें, पाप पदार्थ सोय. ॥ २९ ॥

अर्थ:-जे पदार्थ संक्लेश जाव वने कषायनीवृद्धिथी वधे, सेहजे जेनी गति नीची ठे, अधोमुखठे, अने जगतमां जे दुःखदायक ठे तेज पाप पदार्थ केहेवायठे. ॥ २९ ॥

अथ आश्रवतत्त्व यथा.

॥दोहराः॥-जोई करम उद्योत धरि, होइ क्रिया रस रत्त; करषै नुतन करमको, सोई आश्रव तत्त्व. ॥ ३० ॥

अर्थ:-जे कर्मनो उदय धरीने शुज तथा अशुज क्रियाना रसमां रत थई रहै, तयारे नवां करमनुं करखे केण खेचवुं करे ते आश्रव तत्त्व केहेवाय. ॥ ३० ॥

अथ संवरतत्त्व यथा.

॥दोहराः॥-जो उपयोग सरूप धरि, वरतै जोग विरक्त; रौंके आवत करमको, सो है संवर तत्त्व. ॥ ३१ ॥

अर्थ:-जे शुद्ध उपयोग स्वरूपने धारीने मन वचन कायाना जोगथी विरक्त थको वरतै अने नवां करम आवताने रौंकी राखे ते संवर तत्त्व कहिये. ॥ ३१ ॥

अथ निर्झरातत्त्व यथा.

॥दोहराः॥-जो पूरव सत्ता करम, करि यिति पूरण आउ, खिरवैकों उद्यत जयो, सो निर्झरा लखाउ. ॥ ३२ ॥

अर्थ:-जे पूर्व कालनेविषे आयुविना सात कर्म सत्तारूप हतां अने आयु कर्म वर्तमान कालमां सत्तारूप ठे तेनी स्थिति पूर्ण करीने पढी नीरस कर्मने विखेरवामां जे जीव उद्यमवंत थयो ए निर्झरानुं लक्षण जाणवुं. ॥ ३२ ॥

अथ बंधतत्त्व यथा.

॥दोहराः॥-जो नव कर्म पुरानसों, मिल्हे गंठि ऋह होइ; सकति बढावै वंसकी, बंध पदारथ सोइ. ॥ ३३ ॥

अर्थ:-जे नवां कर्म जूना कर्म साथे आवी मल्हे, अने तेनी गांठ दृढ बंधाय, अने आगल जतां ते कर्मना वंसनी शक्ति चढती थाय, ते बंध पदारथ केहेवाय. ॥ ३३ ॥

अथ मोक्ष तत्त्व यथा.

॥दोहाः॥—धिति पूरन करि जो करम, बिरे बंध पद जानि; हंस अंस उज्ज्वल करै,
मोक्ष तत्त्व सो जानि. ॥ ३४ ॥

अर्थः—जे कर्मनी स्थितिने पूर्ण करीने कर्मने खेरे के० क्यकरी नाखे अने बंध
पद के० सत्तावन प्रकारे बंधस्थान तेने जानि के० जांगीने हंस के० परमात्माना
अंसने क्रमे उज्ज्वल करे तेज मोक्ष तत्त्व जाणवुं. ॥ ३४ ॥

ह्वे कवित्त ठंदमां पदार्थनी नाममाला पटखे प्रयोजनवाला नामनी नाममाला
खली जणावेठेः—

अथ नाममाला सूचनिका मात्र लिख्यते. अथ समुच्चय वस्तुके नाम.

॥दोहाः॥—जाव पदारथ समय धन, तत्त्व वित्त वसु दर्व; अविन अर्थ इत्यादि
बहु, वस्तु नाम ए सर्व. ॥ ३५ ॥

अर्थः—प्रथम सामान्यपणे वस्तुनां नाम कहेठे. जाव, पदार्थ, समय, धन, तत्त्व,
वित्त, वस्तु, अव्य, अवीण, अर्थ, इत्यादि घणां वस्तुनां नाम ठे. ॥ ३५ ॥

अथ शुरू जीव अव्यके नामः—

॥सवैया इकतीसाः॥—परमपुरुष परमेश्वर परमज्योति, परब्रह्म पूरन परम परधान है;
अनादि अनंत अविगत अविनाशि अज, निरुंद मुक्त मुकुंद अमलान है; निरा
बाध निगम निरंजन निरविकार, निराकार संसार सिरोमणि सुजान है; सरब दरसी
सरबज्ञ सिद्ध साई शिव, धनी नाथ ईश जगदीश जगवान है. ॥ ३६ ॥

अर्थः—परमपुरुष, परमेश्वर, परमज्योति, परब्रह्म, पूर्ण, परमप्रधान, अनादिअनंत,
अव्यक्त, अविनाशी, अज, निर्द्वन्द्व, मुक्ति, मुकुंद, अमलान, निराबाध, निगम, निरं
जन, निर्विकार, निराकार, संसारशिरोमणि, सुजान, सर्वदर्शी, सर्वज्ञ, सिद्ध, स्वामी,
शिव, धनी, नाथ, ईश, जगदीश, जगवान, कहीये. ॥ ३६ ॥

ह्वे कर्म व्यास अशुरू जीव अव्यना नाम कहेठेः—संसारी जीव अव्यके नाम.

॥सवैया इकतीसाः॥—चिदानंद चेतन अखख जीव समैसार, बुरुरूप अबुद्ध अशुरू
उपयोगी है; चिद्रूप स्वयंचू चिन्मूरति धरमवंत, प्राणवंत, प्राणि जंतु चूत जव
जोगी है; गुनधारी कलाधारी जेवधारी विद्याधारी, अंगधारी संगधारी जोगधारी जोगी
है; चिन्मय अखंरु हंस अषर आतमराम, करमको करतां परम विजोगी है. ॥ ३७ ॥

अर्थः—चिदानंद, चेतन, अखख, जीव, समयसार, बुरुरूप, अबुद्ध, अशुरू, उप-
योगी, चिद्रूप, स्वयंचू, चिन्मूर्ति, धर्मवंत, प्राणवंत, प्राणी, जंतु, चूत, जवजोगी, गुण

धारी, कलाधारी, ज्ञेयधारी, विद्याधारी, अंगधारी, संगधारी, योगधारी, योगी, चिन्मय अखंर, हंस, अक्षर, आत्मराम, कर्मकर्ता, परमवियोगी कहिये. ॥ ३७ ॥

अथ आकाशके नाम:-

॥दोहा:॥- पं विहाय अंबर गगन, अंतरिक्ष जगधाम; व्योम वियत् नज मेघपथ, ए आकाशके नाम. ॥ ३८ ॥

अर्थ:-खं, विहाय, अंबर, गगन, अंतरिक्ष, जगधाम, व्योम, वियत्, नज, मेघपथ, ए आकाशनां नाम. ॥ ३८ ॥

अथ कालके नाम.

॥दोहा:॥-यम, कृतांत, अंतक, त्रिदश, आवर्त्ती मृतस्थान; प्राणहरन, आदित तनय, कालनाम परमान. ॥ ३९ ॥

अर्थ:-यम, कृतांत, अंतक, त्रिदश, आवर्त्तिक, मृतस्थान, प्राणहरण, आदित्य तनय, एवां कालनां नाम ठे. ॥ ३९ ॥

पुण्यके नाम यथा.

॥दोहा:॥-पुण्य सुकृत ऊरधवदन, अकर रोग शुभ्र कर्म; सुखदायक संसारफल, जागवद्भिर्मुख धर्म. ॥ ४० ॥

अर्थ:-पुण्य, सुकृत, ऊर्ध्ववदन, अकररोग, शुभ्रकर्म, सुखदायक, संसार फल, जाग, वद्भिर्मुख, धर्म, ए पुण्यनां नाम ठे. ॥ ४० ॥

अथ पापके नाम यथा.

॥दोहा:॥-पाप अधोमुख एन अध, कंप रोग दुःखधाम; कलिल कलुष किलविष डुरित, अशुभ्र कर्मके नाम ॥ ४१ ॥

अर्थ:-पाप, अधोमुख, एन, अध, कंप, रोग, दुःखधाम, कलिल, कलुष, किलविष, अने डुरित, ए अशुभ्र कर्मनां नाम जाणवां. ॥ ४१ ॥

अथ मोक्षके नाम.

॥दोहा:॥-सिद्धदेव त्रिभुवन मुकुट, शिवमग अविचल धान; मोक्षमुगति वैकुण्ठ शिव, पंचम गति निरवान ॥ ४२ ॥

अर्थ:-सिद्धदेव, त्रिभुवनमुकुट, शिवमार्ग, अविचलस्थान, मोक्ष, मुक्ति, वैकुण्ठ, शिव, पंचमगति अने निर्वाण ॥ ४२ ॥

अथ बुद्धिके नाम यथा.

॥दोहा:॥-प्रज्ञा धिषना सेमुखी, धी मेधामति बुद्धि; सुरति मनीषा चेतना, आशय अंसविशुद्धि. ॥ ४३ ॥

अर्थः—प्रज्ञा, विषया, सेमुषी, धी, मेधा मति, बुद्धि, सुरति, मनीषा, चेतना, आशय, अंशविशुद्धि कहिये ॥ ४३ ॥

अथ विचक्षण पुरुषके नामः—

॥दोहाः॥—निपुण विचक्ष विबुध बुध, विद्याधर विद्वान्; पटु प्रवीण पंक्ति चतुर, सुधी सुजन मतिमान् ॥ ४४ ॥ कलावंत कोविद कुशल, सुमन दक्ष धीमंत; ज्ञाता सज्जन ब्रह्मविद्, तत्त्वज्ञ गुणीजन संत ॥ ४५ ॥

अर्थः—निपुण, विचक्षण, विबुध, बुध, विद्याधर, विद्वान्, पटु, प्रवीण, पंक्ति, चतुर, सुधी, सुजन अने मतिमान् ॥ ४४ ॥ कलावान्, कोविद, कुशल, सुमन, दक्ष, धीमंत, ज्ञाता, सज्जन, ब्रह्मविद्, तत्त्वज्ञ, गुणीजन अने संत ॥ ४५ ॥

अथ मुनीश्वरके नामः—

॥दोहाः॥—मुनि महंत तापस तपी, जिह्नुक चारित्रधाम; यती तपोधन संयमी, व्रती साधु रिषि नाम ॥ ४६ ॥

अर्थः—मुनि, महंत, तापस, तपी, जिह्नुक, चारित्रधाम, यति, तपोधन, संयमी, व्रती, साधु ए ऋषिनां नाम जाणवां ॥ ४६ ॥

दर्शनके नामः—

॥दोहाः॥—दरस विलोकन देखनो, अवलोकन ड्रिगचाल; लखन दृष्टि निरखन जु वन, चितवन चाहन जाल ॥ ४७ ॥

अर्थः—दर्शन, विलोकन, देखनुं, अवलोकन, ड्रिगचालन, लखनुं, दृष्टी, निरीक्षण, जोनुं, चितवन, चाहन, ने जालनुं ॥ ४७ ॥

शुरू ज्ञान तथा चारित्रके नामः—

॥दोहाः॥—ज्ञान बोध अवगम मनन, जगतज्ञान जगजान; संयम चारित आचरण, शरन वृत्ति धिरवान् ॥ ४८ ॥

अर्थः—ज्ञान, बोध, अवगम, मनन, जगज्ज्ञान, जगजान, संयम, चारित्र, आचरण, शरण, वृत्ति, धैर्यवान् ॥ ४८ ॥

अथ साचके नामः—

॥दोहाः॥—सम्यक् सत्य अमोघ सत, निःसंदेह निरधार; ठीक यथार्थ उचित तथ, मिथ्या आदिअकार ॥ ४९ ॥

अर्थः—सम्यक्, सत्य, अमोघ, सत, निःसंदेह, निर्धार, ठीक, यथार्थ, उचित, तथ्य, मिथ्या आदि शब्दने अकार लगानीने बोलीये तो अमिथ्या शब्द थाय ते पण एनुं नाम जाणनुं ॥ ४९ ॥

अथ कूठके नाम:-

॥दोहाः॥-अजथारथ मिथ्या मृषा, वृथा असत्य अलीक; मुधा मोघ निष्फल वि
तथ, अनुचित असत अटीक ॥ ५० ॥

अर्थ:-अजथार्थ, मिथ्या, मृषा, वृथा, असत्य, अलीक, मुधा, मोघ, निष्फल, वि
तथ, अनुचित, असत्य, अने, अटीक, ॥ ५० ॥ इति नाममाला समाप्ता.

अथ समयसारके द्वादश द्वार वर्णन:-

॥सवैया इकतीसाः॥-जीव निरजीव करता करम पुण्य पाप, आश्रव संवर निरजरा
बंध मोष है; सरब विशुद्धि स्याद्वाद साधिसाधक दुआसद दुवार धरे समैसार
कोष है; दरवानुयोग दरवानुयोग दूरि करै, निगमको नाटक परमरस पोष है; ऐसो
परमागम बनारसी बखाने यामें, ज्ञानको निदान शुरू चारितकी चोष है ॥ ५१ ॥

अर्थ:-जीवद्वार, अजीवद्वार, कर्त्ता कर्म क्रियाद्वार, पुण्यपाप द्वार, आश्रवद्वार, सं
वरद्वार, निर्जराद्वार, बंधद्वार, मोक्षद्वार, सर्व विशुद्धिद्वार, स्याद्वादद्वार, साध्य सा
धकद्वार, आ समयसारना ए बार द्वाररूप कोष के० कोठार ठे; आ ग्रंथमां द्रव्या-
नुयोग के० द्रव्यनो विचारकरवो, पढी द्रव्यानुयोग दूर करवो, ने शुरू आत्मसत्ता
नोज विचार करवानुं अने निगमके० परमात्मानुं नाटक एमां परम शांतरसनो पोष
ठे, ए परम सिद्धांतने बणारसीदास बखाणेठे. बली आ ग्रंथमां ज्ञाननुं निदानके०
मूलविवरो तथा शुरू चारित्रनी चोखी क्रिया कही बताववानीठे ॥ ५१ ॥

अथ ग्रंथारंभको नमस्कार मंगलाचरण रूप.

॥दोहराः॥-शोजित निजअनुचूतियुत, चिदानंद जगवान; सार पदारथ आतमा,
सकल पदारथ जान ॥ ५२ ॥

अर्थ:-जे पदार्थ पोताना अनुभव युक्त शोजित ठे, चित्के० चेतना अने आनंद
तेचिदानंद कहियें; तथा जगवान के० ज्ञानवंत ठे, एवो साररूप पदार्थ संसारमां
आत्मा ठे, जे समस्त पदार्थनो जाणनार महोदो ज्ञाता ठे ॥ ५२ ॥

अथ आत्मानुं वर्णन करी नमस्कार करेठे:-

॥सवैया तेईसाः॥-जो अपनी दुति आपु विराजत, है परधान पदारथ नामी; चेतन
अंक सदा निकलंक महासुखसागरको विसरामी; जीव अजीव जिते जगमें तिनको गुन
ज्ञायक अंतरजामी; सो शिवरूप बसै शिवथानक, ताहि बिलोकनमें शिवगामी ॥ ५३ ॥

अर्थ ॥ जे पोतानी द्युतिवमेज पोते विराजमान ठे, एटबे पोताथी पोते जासीरह्यो
ठे, पण बीजा पदार्थबडे जेनो जास थतो नथी एवो कोई प्रधान पदार्थ नामी प्र

સિદ્ધ છે. જેનું ચેતનરૂપ અંક કેળ લક્ષણ છે; જે સદા નિકલંક છે; નિરંજન છે; મહોટા સુખસમુદ્રમાં જેનો વિશ્રામ થઈ રહ્યો છે, ઇટલે એકાગ્રચિત્તે જે સદેજે સમાધિસુખમાં રમી રહ્યો છે; જગત્માં જેટલા જીવ અજીવ પદાર્થ છે, તે સર્વના ગુણનો ગ્રાહક છે, અને અંતરજામી છે. જે ઘટઘટમાં વિરાજમાન છે. તેહજ શિવરૂપ કેળ સિદ્ધરૂપ થયો થકો લોકાગ્રજાગે સિદ્ધાવસ્થામાં વસે છે; જેને જ્ઞાન દૃષ્ટિવડે જોઈને મુક્તિ ગામી જીવ નમસ્કાર કરે છે ॥ ૫૩ ॥

હવે જગવાનની વાણીને નમસ્કાર કરે છે. અથ જિનવાણી વર્ણન.

॥સવૈયા તેજસાઃ॥—જોગ ધરે રહિ જોગસુંજિન્ન અનંત ગુનાતમ કેવલ જ્ઞાની; તાસહદે દ્રહસૌ નિકસી સરિતા સમ વહે શ્રુત સિંધુ સમાની; યાતે અનંત નયાતમ લહન; સત્ય સરૂપ સિદ્ધાંત વાણી; બુદ્ધલલે ન લલે ડુરબુદ્ધિ સદા જગમાંહિ જગે જિનવાની ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:—જે વ્રણ યોગને ધારે છે તથાપિ તે મન વચન કાયના જોગથી પ્રથક્ રહે છે, અલિપ્ત રહે છે, અને અનંત ગુણ પ્રગટતાને લીધે જેનો આત્મા કોઈ કેવલ જ્ઞાની પુરુષ છે તે કેવલ જ્ઞાનીના રૂઢય રૂપ દ્રહ છે, તેમાંથી જે નદીરૂપ થઈને નિકલી તે શાસ્ત્રરૂપ સમુદ્રમાં જઈ નલી છે, જ્યાંથી અનંતા નય સ્વરૂપ લક્ષણ સત્ય સ્વરૂપે જિનજીયે સિદ્ધાંતમા વાણી છે, એવી જે વાણી તે તો બુદ્ધિવંત તત્ત્વ દર્શી હોય તેજ લલે, અને ડુર્બુદ્ધિ મિથ્યામતિ હોય તે લલે નહી, જાણે નહી, એવી જિનેશ્વરની વાણી જગત્માં સદા જાગૃત થઈ રહી છે. ॥ ૫૪ ॥

હવે જીવ દ્વારનો વિચાર લેએ છે, તે જીવ કવીશ્વર પોતેજ છે માટે પોતાની વ્યવસ્થા કહે છે. અથ જીવદ્વાર કવિ વ્યવસ્થા કથન:—

॥ઠપ્પય ઠંદઃ॥—હૌં નિહચેં તિહું કાલ, શુરુ ચેતનમય મૂરતિ; પર પરિનતિ સંયોગ, ખર્ષ જહતા વિસ્ફૂરતિ; મોહ કર્મ પર હેતુ, પાડ ચેતન પર રચે; જ્યૌં ધતૂર રસ પાન, કરત નર વહુ વિધ નચે, અવ સમય સાર વર્નન કરત, પરમ શુદ્ધતા હોઠ મુખ; અ નયાસ વનારસિ દાસ કહિ, મિટૌ સહજ વ્રમકી અરુઢ. ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:—શુરુ નિશ્ચયનયવકે અતીત અનાગત વર્તમાન કાલમાં હું શુરુ ચેતના મય પિંડ હું, એહિજ મારી મૂર્તિ છે, તે એવી છે, ત્યારે શુરુ સ્વજાવ ઢાંકીને વિજા વમાં કેમ પરિણમ્યો છે? એનો ઉત્તર કહે છે જે, કર્માદિક પરવસ્તુ છે, તેનું અહીં પરિણમન થયું, તેથી તેની જહતા અહીં વિસ્ફૂરતિ થઈ, ઇટલે જરૂતા ફેલી. શિષ્ય પૂછે છે કે, એવો શુરુ સ્વજાવ હતો ત્યારે પરપરિણતિ કેમ ગ્રહણ કરી? તેનો ઉત્તર, મોહ કર્મ રાગ દ્રેષ્ય રૂપ જે છે તેજ પરહેતુ ઝલ્કણ કારણ પામીને ચેતન આત્મા પરની સાથે મોહિત થયો છે; તેનો દ્રષ્ટાંત કહે છે:—જેમ ધતુરાનો રસ પાન કરી મા

एस तरेहवार रीते नाचवा लागे, तेम अनादिनुं मोह कारण पामीने चेतन जे ठे ते पोतानो शुरू स्वप्नाव ठांसीने विज्ञावथी मूर्छा पामी रह्योठे. हवे समयसार के० आत्मानुं वर्णन करतांज मुऊने परम शुरूताना स्वप्नावनी ओलखाणथई एटले शुरू स्वप्नावनी खबर पडी तेथी विज्ञावपणु नाश पाम्युं. तेथी अनायास के० घणा ग्रंथ वांचवानो प्रयास कीधा विनाज वणारसीदास ज्ञाता कहेठे, के सहज के० आत्माने संगे अनादिथी ज्रमनी अरू ते मिथ्यामत मग्नता लागी रहीठे ते मारी मिथ्यामत मटी जाओ. ॥ ५५ ॥

हवे आ जीवनी शुरूता ते आगमथी पामीये, माटे आगम वर्णवैठे. अथ आ गम व्यवस्था कथन.

॥सवैया इकतीसाः॥—निहचैमें रूप एक विवहारमें अनेक, याही नै विरोधमें जगत् जरमायो है; जगके विवाद नासिबेको जिन आगम है, जामें स्याद्वाद नाम लहन सुहायो है; दरसन मोह जाको गयो है सहजरूप, आगम प्रमान जाके हिरदेमें आयो है; अनैसो अखंडित अनुतन अनंत तेज, ऐसो पद पुरन तुरत तीन पायो है. ॥५६॥

अर्थः—सर्व आगम ज्ञानरूप निश्चयनयमां एकरूप देखाय ठे, अने व्यवहार न यनी अपेक्षावडे अनेक रूप देखाय ठे; पण व्यवहार नयमां नयनो विरोध महोठो ठे, एज नय-विरोधमां जगत् जरमायुं ठे, अने एज ज्रमवने जगत्मां वादविवाद उपज्यो ठे, माटे जगत्नो विवाद मटाकवाने वचमां प्रमाणिक साक्षीरूप जिनेश्वरनो आगम ठे; जे आगममां स्याद्वाद नाम लेवाथी सर्वपदार्थनुं लक्षण सर्वने सो हावे ठे; स्यात् एटले केवारेक ड्रव्य द्रष्टि देखीए त्यारे ए नय साचोने केवारे क पर्याय द्रष्टि जोश्ये त्यारे ए नय साचो; एतुं कहे थके शिष्य पूठेठेके एवो स्याद्वाद सहित जिन आगम प्रमाण ठे, त्यारे सर्वना दृश्यामां केम आवतो नथी? जे पुरुषनो अनादि कालनो मिथ्यादर्शनमोह गयो ठे, तेना दृश्यामां ए जिन आगम प्रमाणरूप आव्योठे, पण मिथ्यादर्शनमोहवालांना कदयमां ए आवे नही; हवे स्याद्वादना जाणनारने केवुं फल मळे ते कहेठेः—जे पद नय रहित ठे, एटले नयनी पेठे नथी, केमके, नयतो एकांत ग्राही ठे, ते पूर्ण पदने केम ग्रहण करी शके? अने पूर्ण पद अखंडितठे, ने ते वली अनादि कालथी ठे, माटे अनूतन के० पुरातन ठे एतुं अनंत तेजवालुं पूर्ण पद तेने ते तुरत पाम्यो ठे ॥ ५६ ॥

हवे निश्चय अने व्यवहार नयने बीधे आगम कह्यो, तेवारे शिष्य पुठेठे के एवे नयमां कार्य सिद्धिकारी नय क्यो ठे? तेनो उत्तर गुरु आपे ठे.

અથ નિશ્ચય વ્યવહાર કથન.

॥સવૈયા તેદંસાઃ॥—જ્યોં નર કોઝગિરૈ ગિરિસોં તિહિ, સોઝ હિતુ જુ ગહે દિઢ વાંદી,
ત્યોં બુધકોં વિવહાર જલો તબલોં જબલોં શિવ પ્રાપતિ નાહી; યદ્યપિ યોં પર
બાન તથાપિ સથે પરમારથ ચેતનમાંદી; જીવ અવ્યાપક હૈ પરસોં વિવહાર સુતો
પરકી પરવાંદી ॥ ૫૭ ॥

અર્થ:—જેમ કોઈ પુરુષ પાહાડની ડપરથી નીચે પડતો હોય ને બીજો પુરુષ તેનો
હાથ મજબુત ઝાલી રહી તેને પડતો અટકાવી રાખે તે તેનો હિત કરનાર કહેવાય;
તેમ પંક્તિને જ્યાં રૂધી શિવસુલની પ્રાપ્તિ નથી થઈ, ત્યાં સુધી વ્યવહાર જલો છે;
ઘટલે ચોથા ગુણઠાણથી લઈને ચૌદમા શૈલેસીકરણ ગુણઠાણાસુધી વ્યવહારનું આલં
બન છે; યદ્યપિ એ રીતે વ્યવહાર આલંબન પ્રમાણ છે, તથાપિ પરમાર્થ જ્ઞાન દર્શન ત્રા
રિત્રનું શુરૂપણુ ચેતનમાંજ સધાય; બીજાથી ન સધાય; અને જીવ જે છે તે પોતાના
ગુણમયી છે, પોતાના ગુણમાં વ્યાપી રહ્યો છે; પરંતુ પર કેળ કર્માદિક જડજીવ સત્તાથી
ન્યારા, તે સાથે જીવ અવ્યાપક છે. અને વ્યવહાર છે તેતો પરની ઢાયામાં રહે છે, ઘ
ટલે પરની નિશ્રાવિના વ્યવહાર ન હોય માટે વ્યવહાર કરતાં નિશ્ચયનયં શુરૂ છે ॥ ૫૭ ॥

હવે શુરૂ નિશ્ચયનયથી જે સમ્યગ્ દર્શન પ્રગટે છે તેની વ્યવસ્થા વિશેષપણે જાણ
વાને અર્થે કહે છે, અથ સમ્યગ્ દર્શન વ્યવસ્થા કથન.

॥સવૈયા શ્કતીસાઃ॥—શુરૂ નય નિહૈ અકેલો આપુ ચિદાનંદ, અપનેહી ગુણ પરજા
યકો ગહતુ હૈ; પૂરન વિજ્ઞાન ઘન સોહે વિવહાર માંદિ, નવતત્ત્વરૂપી પંચ ડ્રવ્યમેં ર
હતુ હૈ; પંચ ડ્રવ્યનવતત્ત્વ ન્યારે જીવ ન્યારો લલૈ, સમ્યગ્ દરસ યહૈ ઝરતૈન ગહતુ
હૈ; સમ્યગ્ દરસ જોઈ આતમસરૂપ સોઈ મેરે ઘટ પ્રગટ્યો બનારસી કહતુ હૈ ॥ ૫૮ ॥

અર્થ:—શુરૂ નિશ્ચય નયની અપેક્ષા લેવાથી ચેતનામય જે પદાર્થ છે, તે પોતાની સ
કષ્ણે પોતે એકલોજ છે; અને પોતાનાજ જ્ઞાનાદિક ગુણના પર્યાયના અવસ્થા જોદને
નયાથી રહ્યો છે. અને તેજ સામાન્ય જ્ઞાનને શોધો. જે ષટ્ ડ્રવ્યાદિક વિશેષ જ્ઞાન
અર્થે જ્ઞાન કહીયે; અને તેનું પૂર્ણ ઘન કેળ પિરુ તે એ વ્યવહાર નયમાંજ દેખાય છે;
મય પિંડ ડ્રવ્યવહાર નયથી નવતત્ત્વરૂપ લઈ ધર્માદિક પાંચ ડ્રવ્યમાં એકત્ર થઈ રહે છે.
વમાં કેમ પાંચ વ્યવહારમાં શુરૂ નિશ્ચય કેવલના પાંચ ડ્રવ્ય ન્યારા છે એમ જાણવું અને
રિણમન થયું, તે જાણવા; એવી ડ્રવ્ય દષ્ટિથી અન્ય ડ્રવ્યાધિનો આશ્રય ગ્રહણ કરે
છે કે, એવો શુરૂ દર્શની કહીયે, અને જે સમ્યગ્ દર્શન છે, તેજ આત્મસ્વરૂપ મારા
મોહ કર્મ રાગ દ્વેષ દર્શની કહીયે, અને જે સમ્યગ્ દર્શન છે, તેજ આત્મસ્વરૂપ મારા
પરની સાથે મોહિત થાય ॥ ૫૮ ॥

शिष्ये पुत्र्युं के जीव डव्यथी नव तत्त्व अने पंच डव्य जुदा केम जाणीए तेनो उत्तर गुरु कहेठे:- अथ जीवडव्य व्यवस्था अग्नि दृष्टांत.

॥सवैया इकतीसाः॥-जैसे तून काठ बांस आरनै इत्यादि और, इंधन अनेक विध पावकमें दहिये; आकृति बिलोकत कहावै आगि नानारूप, दीशैं एक दाहक सुजात जब गहिये; तैसे नव तत्वमें जयो है बहु जेखी जीव, शुद्धरूप मिश्रित अशुद्धरूप कहिये; जाही ढिन चेतना शक्तिको बिचार कीजै, ताही ढिन अलख अजेदरूप लहिये॥५९॥

अर्थ:-जेम अग्निमां तृण, काठ, बांस अने आरनै के० वननो बीजो कचरो इत्यादि क अनेक तरेहना इंधण वालीये बड़्ये ने जेवी जेवी इंधननी आकृति एटले (आकार) तेवी तेवी आकृतिनो अग्नी देखाय; ए रीते अग्नि नाना प्रकारना रूपनो कहेवायठे; पण ते बधा अग्निनो स्वभाव एक सरखो दाहक ठे; एम जो ग्रहण करिये तो बधो अग्नि एकरूप ठे. तेमज नव तत्वमां जीव जेठे ते ज्ञातज्ञातना जेब धारी रह्यो ठे माटे जीव पण बहु वेशी के० नाना प्रकारनो थयो एटले शुद्धरूप जीव ठे, ते मिश्रित थयो, त्यारे ए जीवने अशुद्धरूप कह्यो एनुं नाम व्यवहार नय ठे; अने जे कृष्णमां नवे तत्वमां एक चेतना शक्ति विचारिये, ते बखते शुद्ध निश्चयनये केवलीवडे नव तत्वनो प्रपंच अमुख्य राखीने अलक्षरूप जीव ठे, ते सर्वत्र ते अजेदरूप पामिये शुद्ध निश्चय नय जाणवो ॥ ५९ ॥

फरी बीजी रीते शुद्धजीव व्यवस्था कहेठे, अथजीव व्यवस्था बनवारी दृष्टांत:-

॥सवैया इकतीसाः॥-जैसे बनवारीमें कुधातुके मिलाप हेम, नाना जाति जयो पै तथापि एक नाम है, कसिके कसोटी लीक निरखै सराफ तांही, बानके प्रमान क रिलेतु देतु दाम है; तैसेही अनादि पुजलसों संयोगी जीव, नव तत्वरूपमें अरूपी महा धाम है; दीशे उनमानसौ ज्योत बान ठोर ठौर, दूसरो न और एक आत्माहि राम है ॥ ६० ॥

अर्थ:-जेम सोनानी मूसमां चोखुं सोनुं गाढ्युं अने सोनाथी हीण धातु ते कुधातु कहिये, तेनां नाम कहेठे;-रूपुं, त्रांबुं, सीसुं, जसत, कथीर, इत्यादि वस्तुनो जु दोजुदो हेमनी साथे मिलाप थयो तेथी जुदी जुदी जातनुं सोनुं थयुं, ते ठतां एक सोनाने नामे ओलखायठे; अने ते अशुद्ध सोनाने सराफ कसोटी पथ्थर उपर क सीने तेनी लकीर जुये ने तेउपरथी सोनुं केतुं ठे ते प्रमाण करे, जेम आ दस रुपीयाना जावनुं ठे ने आ अगीयार रुपीयाना जावनुं ठे, ने ते साफक तेना दाम आपे लिए ठे, तेमज अनादि कालथी ए जीव पुजल डव्यनो संयोगी माटे ए जीवे नव तत्वरूप व्यवस्था धारी, गतिपणे, स्थितिपणे, जाजनपणे, वर्त्तमानपणे, आधारपणे,

ए पांचे ड्रव्य ग्रहण कीधां अने नवतत्त्वरूप धारण कर्यां पण एमां कोई अरूपी महा तेजवंत ड्रव्य ठे ते तो कोई प्रत्यक्ष प्रमाणे ग्रहण थतुं नथी, अने अनुमान वढे लइये बइये, तेवारे शिष्ये पुब्बुके, अनुमान केवुं करीये ? त्यारे गुरु कहेठे गोर गोर उद्योतवान प्रकाशवान ड्रव्य देखाय, तेतो बीजुं कोई ड्रव्य नही, पण एक आत्मारामज जाणवो; ए अशुद्ध निश्चय नयथी जीव कह्यो. ॥ ६० ॥

हवे एवी रीते जे खोजना करीने परिचय पामिये तेने अनुजव कहिये, ते अनुजवतुं स्वरूप केवी रीते ठे ? एवुं शिष्ये पुढे थके गुरु सूर्यना दृष्टांते कहेठे:-

अथ अनुजव व्यवस्था सूर्य दृष्टांत.

॥सवैया इकतीसाः॥-जैसे रविमंडलके उदै महिमंडलमें, आतप अटल तम पटल बिलातु है; तैसे परमात्माको अनुजौ रहत जो लों, तो लों कहूं डुविधा न कहूं पढ पातु है; नयको न लेश परवानकोन परवेश, निठेपके वंसको विधंस होतु जातु है; जे जे वस्तु साधक हैं, तेउ तहां बाधक हैं, बाकी रागदोषकी दशाकी कौन बातु है॥६१॥

अर्थ:-जेम सूर्यमंडलना उदयथी पृथ्वीमंडलमां आतप के० तावरो अटल थई जाय, अने तम के० अंधकारना पनल नासी जाय, प्रकाश उद्योत थाय, तेमज शुद्ध निश्चयनयना बलवढे ज्यांसुधी अंतरात्मानेविषे परमात्मानो अनुजव रहेठे, त्यांसुधी कांई पण द्विविधता न देखाय, पोतपोताना मतनो पक्षपात न रहे, अने अहीं न यनो लेश के० अंश न पामिये. नय तो ते ठे के, जेणेकरीने वस्तुनुं साधन कराय अने अनुजव तो सिद्ध वस्तुनो होय माटे अहीं अनुजवमां नयनो लेश नथी अने एमां प्रत्यक्ष परोक्षादिक प्रमाणनो पण प्रवेश नथी, केमके जे प्रमाण होय ते तो असिद्धनुं साधन करे पण सिद्ध वस्तुने शुं साधशे ? अने नाम, स्थापना, ड्रव्य, जाव ए चार निक्षेपा ठे, तेपण असिद्ध वस्तुनुं साधन करे ठे, तेतो जेवारें परमात्मानो अनुजव सिद्ध थयो त्यारे निक्षेपाना वंशनो विध्वंसज थयो. जेम सूर्यना प्रकाशवढे अंधकारनो नाश थायठे, तेम ए सर्व विलय थाय ठे. आ परमात्माने नयप्रमाण निक्षेपादिक वस्तु जे जे साधक ठे ते सर्व वस्तु परमात्माना अनुजवमां बाधक ठे; ज्यांसुधी नयप्रमाण अने निक्षेपानो परिवार होय त्यां सुधी शुद्ध अनुजव न होय षट्सासारु ए बाधक ठे. वाकी राग द्वेष दशानी शुं वात केहेवी ? तिहां तो नयादिक कहेवाज जोइये. ॥६१॥

हवे अनुजवमां शुद्ध रूप जीवज लख्यो तेनी व्यवस्था वचन गोचर जेवी होय तेवी केहेठे:- अथ जीव व्यवस्था विवरण द्वार.

॥अनिष्ट उंदः॥-आदि अंत पूरन मुजाव संयुक्त है; पर स्वरूपपरजोग कल्पनामुक्त है; सदा एक रस प्रगट कही है जैनमें, शुद्ध नयातमवस्तु विराजे वैनमें ॥ ६२ ॥

अर्थ:-आदि निगोद अने अंत सिद्ध अवस्था, तेनी वझे चेतना रूप पोताना पूर्ण स्वजावेकरी संयुक्त ठे; अने ए चेतनामां पर स्वरूप जे जड स्वरूप, अने परजोग जे पुञ्ज संयोग, तेनी दशा, कल्पना-विचारणा तेणेकरी मुक्त ठे. आदि अंतसुधी एकज स्वजाव ठे. सदा एक चेतना रसमय प्रगट वस्तु ठे; ते शुद्ध निश्चय नयनुं आलंवन लईने जैन आगममां कही ने जेवी कही तेवी वचन व्यवहारमां पण विराजमान ठे. ॥ ६२ ॥

हवे एवुंज स्वरूप वचन द्वारवने गुरु हितोपदेश रूप केहेठे:- अथ हितोपदेश.

॥कवित ठंदः॥-सतगुरु कहै जव्य जीवनिरसों, तोरहु तुरत मोहकी जेल; समकित रूप गहो अपनो गुन, करहु शुद्ध अनुजवको खेल; पुद्गल पिंरु जाव रागादिक, इ नसों नही तुमारो मेल; ए जरु प्रगट गुप्त तुम चेतन, जैसै जित्त तोय अरु तेलने॥६३॥

अर्थ:-अहो जव्यलोक ! वेला थाळ, मोहनो बंध तोडो. अने तमारो पोतानो समकित गुण ठे, ते ग्रहण करो; अने ते लईने पोताना शुद्ध अनुजवनो खेल खेलो. अने देखवामां जे आ शरीर ठे ते पुद्गल पिंरु ठे. अने कर्म पण पुद्गल पिंरु ठे. अने आ पुद्गल पिंडनो राग द्वेषादिक जाव ते स्वजाव ठे, पण ए वस्तु साथे त द्वारो मिलाप नथी. केमके, ए वस्तु तो जरुठे, ने प्रगट ठे, एटले देखवामां आवेठे, ने तमे तो चेतन ठो तथा गुप्त ठो. त्वारे ते पुद्गल पिंडनी ने तमारी जित्तता ठरी; जेम पाणीने तेल जित्त ठे, तेनीपरे जाणी लेवुं. ॥ ६३ ॥

हवे एवो उपदेश सांजलीने ते ज्ञाता पुरुष थयो तेनो विद्यास कहेठे. अथ ज्ञाताविद्यास.

॥सवैया इकतीसाः॥-कोळ बुद्धिवंत नर निरखै शरीर घर, जेद ज्ञान दृष्टिसों विचारै वस्तु वासतो; अतीत अनागत वरतमान मोहरस, जिन्यो चिदानंद लखै बंधमें विद्यासतो; बंधको बिगारि महा मोहको सुजाळ कारि, आतमको ध्यान करी देखो परगासतो; करम कलंक पंक रहित प्रगटरूप अचल अबाधित विलोकै देव सासतो. ॥ ६४ ॥

अर्थ:- कोई बुद्धिवंत सम्यग्दृष्टि मनुष्य होय ते पोताना शरीरमां घरने जुये; अने जड चेतननो जित्त जित्त स्वजाव जाणवो ते जेद ज्ञान कछुं; तेमां दृष्टि आपीने वस्तु वासतो के वस्तु स्वजावनो विचार करे. अतीतकाल, अनागतकाल ने वर्तमान कालमां मोहरसविषे जीनो थको, कर्मबंधमां विद्यास करतो थको पोताना चिदानंद परमात्माने लखे. ते पढी क्रमेक्रमे बंधने विदारतोज जाय. एवुं कार्यकरी मोहना स्वजावने मूकतो जाय अने पोताना आत्मानुं ध्यान करे, अने अनुजवमां प्रकाशरूप

દેખે. ત્યારે કર્મ કલંક તેહિજ પંક કેળ કાદવ તેથી રહિત પ્રગટરૂપ અચલ અવાધિત સર્વ બાધ રહિત એવો શાશ્વત નિરંજન દેવ પરમાત્મા પોતે છે, એવું દેખે. ॥ ૬૪ ॥

અથ ગુણ ગુણી અજેદ કથન વ્યવસ્થા.

॥સવૈયા તેઈસાઃ॥-શુદ્ધ નયાતમ આતમકી અનુચૂતિ વિજ્ઞાન વિચૂતિહિ સોઈ; વસ્તુ વિચારત એક પદારથ નામકે જેદ કહાવત દોઈ; ચોં સરવંગ સદા લલિ આપુહિ, આ તમધ્યાન કરૈ જબ કોઈ; મેટિ અશુદ્ધિ વિચાવદશા તબ સિદ્ધ સરૂપકિ પ્રાપતિહોઈ॥૬૫॥

અર્થ:-હવે શુદ્ધ અનુજવ જે છે તે ગુણ છે, એક આતમા ગુણી છે, તેનું જેવું અજેદ સ્વરૂપ છે તેવી અજેદ અવસ્થા કહી બતાવેઢે:-શુદ્ધ નિશ્ચય સ્વરૂપી આત્માનો અનુચૂતિ કેળ જે અનુજવ છે, તેજ વિજ્ઞાન વિચૂતી કેળ વિશેષ રૂપ જ્ઞાન સંપદા છે. અહીં આત્મા ગુણી છે ને અનુજવજ્ઞાન ગુણ છે. હવે એ વસ્તુ શું છે? એવો જો વિચાર કરીયે તો એકજ આત્મા પદાર્થ જાણે છે. એકજ પદાર્થમાં આ ગુણ અને આ ગુણી એવાં બે નામ છે. તેજ જેદ કેહેવાયછે. એમ સરવંગ કેળ સર્વ પ્રકારે પોતાનેજ ગુણગુણી રૂપ લલિને જ્યારે કોઈ આત્મધ્યાન કરે, ત્યારે અશુદ્ધિવિજ્ઞાવ દશા મટીને સિદ્ધસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થાય. ॥ ૬૫ ॥

અથ જ્ઞાતા ચિંતવન સ્વરૂપ કથન.

॥સવૈયા ઇકતીસાઃ॥-અપનેહી ગુન પરજાયસોં પ્રવાહરૂપ, પરિનયો તિહું કાલ અપને આધારસોં; અંતર બાહિર પરકાસવાન એક રસ, ચિન્નતા ન ગૌં જિન્ન રહે જો વિકાર સોં; ચેતનાકે રસ સરવંગ જરિ રહ્યો જીવ, જૈસે લોન કાકર જયોં હૈ રસ બારસો; પૂરન સરૂપ અતિ જ્વલ્લ વિજ્ઞાન ઘન, મોકોં હોદુ પ્રગટ નિશેષ નિરબારસો ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:-હવે એજ વાતને જેમ જ્ઞાતા લોક પોતાના ચિત્તમાં ચિંતવે તેવુંજ સ્વરૂપ કહી દેલાઢે છે:-આ જે કોઈ આત્મા કેહેવાયછે, તે તો વિજ્ઞાન ઘન છે; વિશેષ જ્ઞાન મય પિંડ છે; તે અતીત, અનાગત ને વર્તમાન એ ત્રણે કાલમાં પ્રવાહરૂપ કલ્યાણી અવિભિન્ન ધારાયે પોતાનાજ ગુણ પર્યાયે કરીને પોતાનાજ જ્ઞાનાદિક ગુણની અવસ્થા જો દને લીધે અને પોતાના આધારથી પરના આશ્રયવિના પરિણામી રહે છે. અને એ વિજ્ઞાન ઘનનો એવો મહીમાઢે કે તેથી માંહે અને બાહિર એક ચિત્ત ચેતના રસવળે પ્રકાશવાન થયો જે પોતાને જાણે તે અંતર પ્રકાશ અને બાહ્ય વસ્તુને જાણે તે બાહિર પ્રકાશ એવાં કાર્યમાં ચિન્નતા પ્રદર્શન ન કરે; અને જબ વિકારથી ન્યારો રહી સર્વ પ્રદેશવિષે ચેતનના રસે કરી જીવ જરપૂર થઈ રહ્યો છે. એ જુપર દૃષ્ટાંત કહે છે કે, જેમ લુણના કાંકરા સાર રસથી જરેલા છે, તેમ ચેતના રસથી જીવ જરપૂર થઈ રહ્યો છે. એવું પૂર્ણ સ્વરૂપ તે અલંકિત ઘણુંજ્વલ્લ જે વિજ્ઞાન ઘન પૂર્વે વલાણું તે મને પ્રગટ થાઓ.

निशेष निरवार ते सम विज्ञाव दशानुं निवारण करीने पढी ए रीते ज्ञाता पुरुष मनमां चिंतवे अने एमांज स्थिर रहे ॥ ६६ ॥

अथ द्रव्य पर्याय अजेद कथन व्यवस्था.

॥ कवित्त ठंदः ॥— जहँ ध्रुव धर्म कर्म डय लछन, सिरू समाधि साध्य पद सोइ; सु धोपयोग जोग महि मंजित, साधक ताहि कहै सब कोइ; यों परतछ परोछ ख रूप सु, साधक साध्य अवस्था दोइ; डुहुको एक ज्ञान संचय करि, सेवै शिव वंठक थिर होइ. ॥ ६७ ॥

अर्थः— विज्ञान घन ठे ते द्रव्य ठे, अने ज्ञाता केहवाय ते पर्याय ठे, एम विज्ञान अने ज्ञाता एकज ठे, तेथी द्रव्य पर्यायनुं अजेदपणुं बतावे ठेः— ज्यां सकल क र्मेनो क्षय लखिये एवो ध्रुव धर्म जे निश्चल स्वभाव ठे, एवुं कोइक सिरूपणातुं थुं ते तो पद साध्य केहवाय ठे, अने शुद्ध उपयोग लेता थका ए मन वचन काय थो गमां मंजित थका तीर्थकर साधु प्रमुख पर्याय लई रह्या ठे; तेमने सहु कोई साधु कहेठे. एवुं साधुपणुं ते प्रत्यक्ष स्वरूप ठे; अने साध्यपणुं ते परोक्ष स्वरूप ठे. ए बने अवस्था लईने एक विज्ञान घन ठे. मोक्षने इछनार साध साध्य बनेने एक ज्ञान संचयवडे सेवे, ते बने पदमां विज्ञान घन एक ठे; अने ए बने पदनी सेवामां स्थिर थई रहेठे ॥ ६७ ॥

अथ द्रव्य गुण पर्याय जेद व्यवस्था कथन.

॥ कवित्त ठंदः ॥— दर्शन ज्ञान चरन त्रिगुनातम, समल रूप कहिये विवहार; नि हचे दृष्टि एकरस चेतन, जेद रहित अविचल अविकार; सम्यग् दशा प्रमाण उ जै नय, नीर्मल समल एकही बार; यों समकाल जीवकी परिणति, कहे जिनंद गहे गनधार. ॥ ६८ ॥

अर्थः— शिष्य पूठे ठे के, स्वामी ! तमे अजेद व्यवस्था कही ते कया नयना बल वडे कही ? गुरु केहेठे के, व्यवहार नय वडे द्रव्य गुण पर्यायनी जेद अवस्था ठे ते कहुं ठुं.— ज्ञान, दर्शन, चारित्र ए त्रणे आत्माना गुण ठे; ए स्वरूपथी जे व्यवहार क हीए ते समल रूप ठे; अने एज निश्चय दृष्टिथी जोइये तो ज्ञान, दर्शन, चारित्र एक चेतना रसमय देखाय ठे, अने चेतनाज चेतन ठे, तेणे करीने जेदरहित अविचल अविकार निर्मल रूप ठे. निश्चय नय ने व्यवहार नय ए बने ठे ते सम्यग् दशामां प्रमाण ठे; जे नय ठे ते तो अजिप्राय विशेष ठे, माटे एकज अव्यक्त रूप निर्मल तथा समल रूप जाणिये. एम समकाले निर्मल अने समल जीवनी परिणति थई रही ठे, ते श्री जिन देव कहे ठे अने गणधार देव सर्वहे ठे. ॥ ६८ ॥

અથ વ્યવહાર કથનં.

॥ દોહરા: ॥— એક રૂપ આતમ દરબ, જ્ઞાન ચરન દગ્ તીન; જેદ જાવ પરિનામ સો વિવહારે સુ મલીન. ॥ ૬૯ ॥

અર્થ:— હવે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રનું ત્રિક છે તે વ્યવહાર નયથી થાય છે; તે કહે છે:—આત્મ દ્રવ્ય જે છે તે એકરૂપ છે, ને જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર એ ત્રણ જે છે તે જેદ જાવ પરિણામ છે; ત્યારે એકવિષે ત્રણ જેદ થયા તેથી એ વ્યવહાર નયવડે સમલ રૂપ થયું. ॥ ૬૯ ॥

અથ નિશ્ચય સ્વરૂપ કથન.

॥ દોહરા: ॥— યદપિ સમલ વિવહારસોં, પર્યય શક્તિ અનેક; તદપિ નિયત નય દેલિયે, શુદ્ધ નિરંજન એક. ॥ ૭૦ ॥

અર્થ:—નિશ્ચયનયેકરી નિર્મલ સ્વરૂપમાંજ વ્યાવહું જહું છે તે કેહે છે:—યદપિ વ્યવહારનયની અપેક્ષાથી આત્માનેવિષે અનેક શક્તિ અનેક પર્યાય દેલાય છે; માટે તે સમલ છે; તોપણ નિશ્ચય નયની અપેક્ષાથી શુદ્ધ નિરંજન એકજ જાણ્યામાં આવે છે. ॥ ૭૦ ॥

અથ શુદ્ધ કથન.

॥ દોહરા: ॥— એક દેલિયે જાનિયે, રમિ રહિયે ઇક ઠૌર; સમલ વિમલ ન વિચારિયે, યદે સિદ્ધિ નહિ ઔર. ॥ ૭૧ ॥

અર્થ:— હવે શુદ્ધરૂપીજ ઉપાદેય છે એવું કેહે છે:—જે એક શુદ્ધ ચેતનામય રૂપજ દેલું તે દર્શન, તેમજ જાણવું તે જ્ઞાન; અને તેમાં જે રમિ રહેવું તે ચારિત્ર છે; તે નયની અપેક્ષાવડે સમલ અથવા વિમલ રૂપ વિચારવું નહીં. એહિજ સિદ્ધિ કહિયે, પણ વીજા સ્વરૂપમાં સિદ્ધિ નથી. ॥ ૭૧ ॥

અથ શુદ્ધ અનુજવ પ્રશંસા:

॥ સવૈયા ઇક્તીસા: ॥— જાકે પદ સોદ્ધ સુલહન અનંત જ્ઞાન, વિમલ વિકાસવંત જ્યોતિ લહલહી હૈ; યદપિ ત્રિવિધ રૂપ વ્યવહારમેં તથાપિ, એકતા ન તજૈ યોનિયત અંગ કહી હૈ; સો હૈ જીવ કૈસીદૂ જુગતિકે સદીવ તાકે, ધ્યાન કરિયેકોં મેરી મનસા ઊમહી હૈ; જાતે અવિચલ સિદ્ધિ હોતુ ઔર જાંતિ સિદ્ધિ, નાંહિ નાંહિ નાંહિ યામેં ધોલો નાંહિ સહી હૈ. ॥ ૭૨ ॥

અર્થ:— હવે એવા સ્વરૂપનો અનુજવ સ્થિર રહેવો તે ડુર્લભ છે, માટે સર્વ જ્ઞાતા એનો મનોરથ કરે છે. જેનેવિષે અનંત જ્ઞાનરૂપ સુલક્ષણ શોજે છે, અને વિમલ વિકાસવંત કે ૦ પોતાનું તથા પરનું જાણવું એવી જ્યોતિ જેનેવિષે લહલહી છે, અને યદપિ વ્યવહારનયમાં વાહ્યાત્મા, અંતરાત્મા, તથા પરમાત્મા એ ત્રિવિધ રૂપ છે, તથાપિ નિશ્ચયનયની અપેક્ષાથી એકતાને ત્યજે નહીં એવું એકરૂપી કહ્યું છે; તે એવો પદાર્થતો જીવ

हे. हवे ते युक्तिथी करी आगख केदेशे. ते युक्तिये करी निरंतर तेनुं ध्यान करवाने मारी होंस मनमां उमंगी रही ठे. जेना ध्यानथी पोतानी ज्ञान, दर्शन, चारित्ररूप रुद्धि अविचल थायठे, एज रीते सिद्धि ठे, एण बीजे कोई प्रकारे सिद्धि नथी. एमां कई धोखो नथी, एटखे जूतुं नथी, एज वात साची ठे. ॥ ७३ ॥

अथ ज्ञाताकी व्यवस्था वर्णनं.

॥सवैया तेईसाः॥— के अपनो पद आपु सँजारत, के गुरुके मुखकी सुनि बानी; जेद विज्ञान जग्यो जिनके प्रगटे, सुविवेक कला रज धानी; जाव अनंत जये प्रतिबिंबित, जीवनमोष दशा ठहरानी; तेनर दर्पनज्यो अविकार रहै थिर रूप सदा सुखदानी ॥ ७३ ॥

अर्थः— हवे जेद विज्ञानवडे एनो अनुजव थाय ठे तेथी मुक्ति मखे तेज परमार्थ कहेठेः— कोई तो पोतानुं पद जे पोतानु निराखंब स्वरूप, ते पोतेज संजारीने पोताव ठे ग्रंथी जेद करी पोताने उलखेठे. कोई तो गुरुना मुखनी बाणी शांजलीने पोताने उलखेठे; अने जेना घटमां जरू-चेतननुं जेद विज्ञान जाग्युं तेणे करी पोताना चेतन रूपनी जे न्यारी कला ठे, तेनी राजधानी जे तेनुं ईश्वरपणुं जेना घटमां प्रगटयुं; अने एज राजधानीमां अनंत जाव पदार्थ प्रतिबिंबित थया, तेना ज्ञायक थया एटखे जीवता थकाज मोक्ष दशा ठरी, मुक्त स्वरूपी थया. अने एमां अनंतजाव प्रतिबिंबित थया तोपण समलरूप न थया, तेथी ते मनुष्य दर्पण एटखे आरीसानीपरें विकार रहित थया, स्थिररूप थया, अने सुखदायक थयाठे ॥ ७३ ॥

अथ जेद ज्ञान प्रशंसा कथनं.

॥सवैया श्रुतीसाः॥— याही वर्तमान समै जव्यनिको मिठ्यो मोह, लग्यो है अनादिको परग्यो हे कर्म मलसो; उदो करै जेदज्ञान महारुचिको निधान, उरको उजारो जारो न्यारो डुब दलसों; याते थिर रहै अनुजौ विलास गहै फिरि कबहों, अपनपो न कहै पुदगलसों; यहै करतुति यों जुदाइ करै जगतसों, पावकज्यों जिन करै कंचन उपलसों ॥ ७४ ॥

अर्थः— हवे जेदविज्ञाननी उत्पत्ति अने महीमा कहेठेः— आ वर्तमानकाल विषे जव्यलोकनो मोह भ्रम टली जाय; जे मोह कर्म, आत्माने अनादिकालथी लाग्यो ठे; अने कर्ममलमां व्यापी रह्योठे; ते मोह भ्रम मटवाथी जेद विज्ञाननो उदय थाय, ते जेद विज्ञान केवुंठे? महारुचिनुं निधान ठे. ए जेद विज्ञानमां महोटी रुचि पामीये त्रिये एटखे महारुचिनुं कारण ठे. जेद विज्ञानथी गरिष्ठ उरनुं अजवाहुं प्रगट थाय ठे, ते अजवाहुं केवुंठे?

एटखे महा धाम धुमथी न्यारोठे; छंद दशाथी नीकली स्थिरतामां रहे, अने पो

ताना अनुभवनो विद्यास ग्रहण करे, पोताने सत्यार्थपणे जाणे, पढी ए जेद विज्ञान पाम्या थकी शरीर कर्मादि पुज्जल रूपी जाणीने पोतानुं न कहे. आत्मा रूप न कहे करतुति के० ए जे जेदविज्ञाननी क्रिया तेज जगत्थी जुदाईने करे, पांच द्रव्यथी जुदाई करे, अर्हीं दृष्टांत बतावेठे:- जेम अग्नि, माटी पाषाणने कंचनथी जुदां करे ठे तेम जाणी खेवुं ॥ ७४ ॥

अथ परमार्थ शिद्धा कथन.

॥ सवैया श्कतीसा:॥- बनारसी कहै जैया जव्य सुनो मेरी शीख, केहुं जांति कसे हुके एसो काज कीजिय; एकहु मुहुरत मिथ्यातको विध्वंस होइ ज्ञानको जगाइ अंस हंस खोजि लीजिये; वाहीको विचार वाको ध्यान यहै कोतुहल, योंही चरि ज नम परम रस पीजिय; तजी जववासकी विद्यास सविकाररूप, अंतकरि मोहको अ नंत काल जीजिय. ॥ ७५ ॥

अर्थ:- हवे शुद्ध जीवद्रव्यमां रहवुं तेज परमार्थ ठे तेनी शिद्धा कहेठे:- बणार सीदास कहेठे:- अहो जाई जव्य जीवो, मारी शीक्षा सांजखो. कोइ पण रीतेथी कोइ द्रव्य क्षेत्र काल जाब पामीने एवुं काम करवुं के जेणे करीने एक मुहूर्त्तमात्र मां मिथ्यात्व मोहनो विध्वंस थाय अने ज्ञाननो अंश जगावी खेवो, अने “सोई हंसो” एवी ध्वनि करतो हंस जे आत्मा तेने खोजी लइयें. पढी तेनुं लक्षण विचारवुं, पढी तेने लखलीने तेनुं ध्यान करवुं. एवी एनी कला खोजीने कुतूहल जे खेळ ते कखा करिये; अने तेज जन्म पर्यंत परम रस पीवो. परीते सविकार रूपथी फेळी रह्यो एवो जववासनो विद्यास तेने तजीने तथा मोहनो अंत आणीने अनंत कालसुधी जीजिय. जयवंता वर्तिये ! एटला प्रकारे सिद्ध थावाय ठे. ॥ ७५ ॥

अथ तीर्थकरकी स्तुति, बाह्यरूप कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा:॥- जाकी देहदुतिसों दसो दिशा पवित्र जई, जाके तेज आने सब तेजवंत रके हैं; जाको रूप निरखी थकित महारूपवंत, जाकी वपुवाससों सुवास और लुके हैं; जाकी दिव्य धुनी सुनि अवनकों सुख होत, जाके तन ललन अनेक आइ दूके हैं; तेई जिनराज जाके कहे विवहार गुन, निहचै निरखि सुख चेतनसों चुके हैं ॥ ७६ ॥

अर्थ:- हवे चेतन महीमावान थायाथी पुज्जलपण महिमावान थाय माटे कवि राज तीर्थकरना बाह्य शरीररूपपुज्जलनो महीमा कहेठे:- जेनी देहनी द्युति एवी पसरि रहीठे के जेथी दशे दिशा पवित्र थई जायठे; एटखे शोचायमान थायठे अने जेना तेज आगल सर्व तेजवाला रुपी जायठे एटखे सर्व देवता मंद तेजवंत थायठे. अने जेनुं रूप जोईने महारूपवंत पंच अनुत्तरवासी देवता पण चकित थइ रहैठे अने

जेना शरीरनी सुवासथी अन्य सुवासी वस्तु सर्व हुकी जायते. अने जेनी दिव्य ध्वनि सांजलीने श्रवणने सुख थाय ठे, एटले जव्य अजव्य सर्वने ते वाणी मीठी लागेते अने जेना शरीरमां अनेक शुज लक्षण आवी हुकी रखाते एवा श्री जिनराज देव ठे, तेमना एटला गुण कहा ते अशुरू व्यवहार नयनो आश्रय लइने कहा पण, निश्चयनयथी ए कहेला गुण सर्व शुरू चेतननी जित्तता दर्शावेते. ॥ ७६ ॥

अथ जिन स्तुति व्यवहाररूप पुनः—

॥ सवैया इकतीसाः॥—जामें बालपनो तरुनपनो वृद्धपनो नाहि, आयु परजंत महारूप महा बल है; विनाहि जनत जाके तनमें अनेक गुन, अतिसै विराजमान काया निर मल है; जेसै विनुपवन समुद्र अविचलरूप, तैसै जाको मन अरु आसन अचल है, ऐसो जिनराज जयवंत होउ जगतमें, जाकी शुजगति महा सुकृतिको फल है ॥ ७७ ॥

अर्थः— हवे फरी व्यवहारनय बडे जिन स्तुति करे ठेः— जेमां जन्मथी मांडीने मरण पर्यंत महारूप अने महाबल समान रहेते; पण बालपण, तरुणपण, वृद्धपण, ए त्रण जे अवस्थाना जेद तेमां रूपमां अने बलमां जेद न पामे, जेना सहज स्वजावे जतनविना शरीरमां अनेक गुण आवी रहेते; अने जेने विषे चोत्रीस अतिशय गुण विराजमान थई रह्या ठे; अने जेनी काया प्रस्वेदरहित निर्मल रहेते; जेम पवननी दहेर विना समुद्र अचलरूप थई रहेते, तेम जेतुं मन अचल ठे; ने आसनपण अचल ठे; अही गतिनी अपेक्षाविना आसन अचल कहुं ठे, पण निरंतर अचल आसन संजवे नही, एवा जिनराजदेव जगतमां जयवंत थाउ. जेनी रूडी जक्ति करवाथी महामुक्ति फलनी प्राप्ति थाय ठे. ॥ ७७ ॥

यथार्थ कथनः—

॥ दोहराः॥—जिन पद नाहिं शरीरको, जिन पद चेतन मांहि; जिन बर्नन कहुं और है, यह जिन बर्नन नांहि. ॥ ७८ ॥

अर्थः— एटली व्यवहार स्तुति करीने हवे सत्यार्थ वात कहे ठेः— ए जे जिन नाम ठे ते जीव विपाकी ठे पण पुजल विपाकी नथी, तेथी जिनपद ते शरीरनुं नथी, जिनपद तो चेतननुं ठे; तेथी जिनेश्वरनी स्तुति कोई उरज ठे पण पूर्वे जे जिनेश्वर नी स्तुति करी ते जिन स्तुति नथी. इहां शरीर जरु ठे अने आत्मा चेतन ठे ए बने जाव जित्त स्वजावमां ठे तेनुं दृष्टांत आपेते. ॥ ७८ ॥

अथ जरु चेतन जित्तजाव दृष्टांत कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः॥— उंचे उंचे गढके कंगुरे यों विराजत हैं, मानो नज लोक लील बेकों दांत दियो हैं; सोहे चिहोंउर डपवनकी सघनतार्इ घेरा करि मानो झूमि लोक

घेरि बियो है; गहरी गंजीर खाई ताकी उपमा बनाई, नीचो करि आनन पाताल जल पियो है; ऐसो है नगर यामें नृपको न अंगकोउ, योंही चिदानंदसो शरीर जिन कियो है ॥ ७९ ॥

अर्थ:- जेम कोई गढना उंचा उंचा कांगरा बिराजे ठे (अहिं कवि उत्प्रेक्षण करे ठे.) पण ते कांगरा नथी पण मानुं बुं जे आ नगरमां स्वर्गलोकने गली जवाने दांत आप्यां ठे; एटले जाणे स्वर्ग लोकने गली जशे. अने एनी चारे तरफ उपवन एटले बाग वाडीनी सघनता एवी शोजी रही ठे के जाणे भूमिलोक एटले मनुष्य लोक तेणे घेरी लीधो ठे. अने ए नगरनी चारे बाजुए उंमी खाहीबनी ते जाणे नीचुं आ नन एटले मुख करीने पातालज पाणी पातो होयनी ए रीते जेणे त्रणे लोक जीत्या ठे एवुं नगरनुं वर्णन कीधुं पण ए नगरमां कोशराजाना अंगनुं कांश वर्णन कीधुं नथी मतलब के चिदानंद थकी शरीरने जिन करी बताव्युं. ॥ ७९ ॥

अथ तीर्थकरकी निहचै स्तुति सरूप कथन वस्तु वर्णन.

॥ सवैया इकतीसा:॥- जामें लोकालोकके सुजाउ प्रतिजासे सब, जगी ज्ञान सगति बिमल जैसी आरसी; दर्शन उदोत बियो अंतराय अंतकीउं, गयो महामोह जयो परम महारसी; संन्यासी सहज जोगी जोगसों उदासी जामें, प्रकृति पंचाशी खगि रहि जरि ठारसी; सोहै घटमंदिरमें चेतन प्रगटरूप, ऐसो जिन राजतांहि बं दत बनारसी ॥ ८० ॥

अर्थ:- हवे तीर्थकरपदने लेइ रहेली जे वस्तु ठे तेमा स्वरूपनुं वर्णन करे ठे:- जेमां लोक अने अलोकनो स्वभाव एटले खट् डव्य जाव प्रतिजासी रहे, एवी ज्ञान शक्ति निर्मल प्रगटी ठे. जेम आरीसामां पदार्थना जाव जासेठे, एवी रीते जेना ज्ञान नमां सर्व जाव जासेठे, एटले ज्ञानावरण गयुं, अने दर्शनावरणना नाश थवाथी के बल दर्शन, उद्योत थयो. अने अंतराय नाश कखो, तेथी अनंतवीर्य धैर्यवंत थयो; अने महा मोह कर्म जे ठे ते नाश पास्युं; तेथी परम उत्कृष्ट महर्षि थयो, तेणे करी यथाख्यात चारित्रनो संन्यास एटले तेनो धारण करनार ज्ञान दर्शनचारित्र आदि जे सहजयोग ठे तेनो धरनार, मन वचन कायना योगथी उदास थइने अघातिक चार कर्मनी पंचासी प्रकृति सचाये रहि ठे, ते पण बलीने खाख जेवी थइ रही ठे; अने जेना घटमंदिरमां चेतन देव ठे ते प्रगटपणे साही रह्यो ठे. एवा श्री जिन राज देव तेने वणारसीदास वंदन करेठे. ए निश्चय स्तुति कही ॥ ८० ॥

हवे एवा शुरू चेतननी स्तुतिनुं दृष्टांत देखाडीने निश्चय व्यवहारनो निर्णय करे ठे. अथ श्री निश्चय व्यवहार तीर्थकर स्तुति कथन:-

॥ कवित्त ठंदः॥— तनु चेतन विवहार एकसैं, निहचे जिन जिन है दोइ; तनु स्तु ती विवहार जीव श्रुति, नियत दृष्टि मिथ्या श्रुति सोइ; जिन सो जीव जीव सो जिनवर, तनु जिन एक न मानै कोइ; ता कारन तनकी अस्तुतिसों, जिनवर कीअ स्तुति नहि होइ. ॥ ७१ ॥

अर्थः— शरीर अने आत्मा ए बने व्यवहारमां एक सरखा ठे; अने निश्चयधी जोइये तो बने जुदा जुदा ठे. एमाटे तननी स्तुति करतां जीवनी स्तुति करिये ए व्यवहार ठे. अने निश्चय दृष्टिधी जोतां ते मिथ्या स्तुतिठे. जिनपद कर्म जे ठे ते जीव विपाकी ठे, पण पुजल विपाकी नथी, तेथी जिन ते जीव ठे, अने जीव ते जिन ठे; पण शरीर अने जिन एक करी न मानीए; ते कारणे तननी स्तुति करी ते जिनवरनी स्तुति थई नही. ॥ ७१ ॥

अथ वस्तु स्वरूप कथन दृष्टांत करी दिहाइयतु हैः—

॥ सवैया तेईसाः॥— ज्यों चिरकाल गडी वसुधा महि, चूरि महानिधि अंतर गूजी; कोउ उखारि धरै महि ऊपरि, जो दृगवंत तिन्है सब सूजी; त्यों यह आत्मकी अनुभूति पगी जरु जाव अनादि अरूजी; नैजुगतागम साधि कही गुरु, लखन वेदि विचलन बूजी. ॥ ७२ ॥

अर्थः— शिष्य पुठेठे के एवो अनुपम महीमानो धारक जीव आ शरीरमां केम पा मिथे? त्यारे गुरु दृष्टांत आपी न्यारी अद्भुत स्वरूप वस्तु आ शरीरमां दबावै ठेः— जेम कोई महानिधि घणा काल सूधी धरतीनी अंदर दटाई रही होय, ते अंतर गुप्त थई रहैली लक्ष्मीने कोई खोदी काढी जमीन उपर मूके त्यारे जे नेत्रवंत पुरुष ठे तेने बधी देखी आवेठे. तेम आ आत्मानो अनुभव अनादि कालधी जड पटले पुजल अव्यमां दटाई रह्यो ठे, तेने नयसहित आगम जे सिद्धांत तेणेकरी गुरुए साध्य पटले साधने करी सिद्ध करी दीधायी विचक्षण पुरुष तेने सारी पठे जाणी लिखेठे. ॥ ७२ ॥

हवे तेनो जेद ज्ञान पाम्याथी उपादेय वस्तुनुं उपादान करवाथी आवे ते उपर धोबीनुं दृष्टांत बतावे ठेः— अथ जेदज्ञान स्वरूप कथन धोबीको दृष्टांतः—

॥ सवैया इकतीसाः॥— जैसे कोउ जन गयो धोबीके सदन तिन्ह, पहिच्यो परायो वस्त्र मेरो मानि रह्यो है; धनी देखि कह्यो जैया यह तो हमारो वस्त्र, चीन्ह्यो पहिचा नतहीं त्याग जाव लख्यो है; तेसैही अनादि पुदगलसों संयोगी जीव, संगके ममत्वसों बिजावतामें बह्यो है; जेद ज्ञान ज्यो जब आपो पर जान्यो तब, न्यारो परजावसों स्वभाव निज गह्यो है. ॥ ७३ ॥

अर्थः— जेम कोई मनुष्य धोबीने घेर गयो अने पारकुं वस्त्र पोतानुं मानी बूलमां

लईने पेहेलुं, एटलामां ते वखनो खरो मालक मख्यो, तेणे जोईने कहुं के, जाई, आ वख जे तें पेहेलुं ठे, ते महारं ठे. ते वखते पेला मनुष्ये ते वख जोयुंने परा युंज ठे एवुं जाणुं, तेवारे ते वखनो त्याग जाव उपज्यो, ने तेणे ते वख तेना धणीने हवाले कीधुं. तेमज जीवने अनादि कालथी पुजलनो संयोग थयो ठे, एटले शरीर तथा कर्मनो संयोगी जीव अनादि कालनो ठे, ते संगना ममत्वथी विजावता एटले उलटा जावमां वही रह्यो हतो ते ज्यारे जड चेतननी जित्ततानुं ज्ञान थयु त्यारे ते पोताना स्वरूपने तथा परना स्वरूपने समज्यो; अने ते पर रूपथी जुदो थयो ने पोताना स्वरूपनुं ग्रहण कीधुं. ॥ ८३ ॥

ज्यारे निश्चय पोतानुं स्वरूप जाणुं त्यारे ज्ञाता एवो विचार करवा लागे ते केहेठे:-

अथ निश्चय स्वरूप कथन:-

॥ अखिल्ल ठंडः॥- कहै विचछन पुरुष सदा हों एकहों, अपने रससों जख्यो आपनी टेकहों; मोह कर्म मम नाहि नाहि जम रूप है; शुरू चेतना सिंधु हमारो रूप है. ॥ ४ ॥

अर्थ:- विचक्षण पुरुष केहेठे के, हुं सदा एक पणे रहुं हुं; चेतना रस वडे जर पूर हुं, अने पोताना आधारथी रहुं हुं, मने बीजानो आश्रय नथी, अने जे जात जातनो मोह कर्मनो प्रपंच ठे ते महारं स्वरूप नथी, ए जम रूप रूप ठे ते मारं स्व रूप नथी; पण शुरू चेतनानो सिंधु के समुद्र ते मारं रूप ठे. ॥ ८४ ॥

हवे एवा पोताना स्वरूपने जाण्थायकी केवी अवस्था प्राप्त थई ते केहेठे:-

अथ ज्ञान व्यवस्था कथन:-

॥ सवैया श्कतीसाः॥- तत्त्वकी प्रतीतिसों लख्यो है निज पर गुन, दग ज्ञान चरन त्रिविध परिनयो है; विसद विवेक आयो आठो विसराम पायो, आपुहीमें आपनो सहारो सोधि लयो है; कहत बनारसी गहत पुरुषारथकों; सहज सुजाब सों विजाब मिटि गयो है; पन्नाके पकाय जैसे कंचन विमल होतु, तैसे शुरू चेतन प्रकाश रूप नयो है. ॥ ८५ ॥

अर्थ:- एवी जीव तत्त्वनी प्रतीति थइ तेणे करीने ज्ञानादिक निजगुण अने परगुण ते बीजा डव्यना गुण जे गति, स्थिति, अवगाह, वर्त्तना, वर्णादिक ए सर्व लखीने दर्शन, ज्ञान अने चारित्र ए त्रणे गुणनेविषे परिणामी रह्यो ठे; निर्मल विवेक आव्याथी सारो विश्राम पाम्यो ते स्थिरता पामीने पोतानो विषेज पोतानो सहज स्वजाव शोधी लीधो. अहीं वणारसीदास केहेठे के त्यारे आ पुरुषार्थ ते आत्मस्वरूप अर्थ तेनुं ग्रहण करीने सहज स्वजावमां राग द्वेष मोहरूपी विजाव जे अनादिकालनो हतो

ते मटी गयो. अही दृष्टांत कहेते:- जेम पाकी इंटनी जमीमां गालवाथी सुवर्ण नि मेल थायते, तेम शुद्ध चेतन निर्मलरूप अईने प्रकाश रूप थयोते. ॥ ८५ ॥

हवे विजाव बूटवाथी निज स्वरूप प्रगटताने पामे तेउपर नटी जे नाचनारी स्त्री, तेनुं दृष्टांत कही देखावे ते:- अथ वस्तु स्वरूप कथन पातरको दृष्टांत:-

॥सवैया इकतीसा:॥- जैसे कोउ पातर बनाय वस्त्र आचरण, आवति अखारे निशि आडो पट करिके; डुहू ऊर दीवटि संवारि पट दूरि कीजे, सकल सच्चाके लोक देखै दृष्टि धरिके; तैसे ज्ञान सागर मिथ्यात ग्रंथि जेद करि, उमग्यो प्रगट रह्यो तिहुं लोक जरिके; ऐसो उपदेस सुनि चाहिये जगत जीव, सुद्धता संजारे जग जालसों निकरिके. ॥ ८६ ॥

अर्थ:- जेम कोई नाचनारी स्त्री आमा पट करीने तथा वस्त्राचूषणवडे पोतानो वेष मनोहर बनावीने रातना बखते अखारामां आवी ऊची रहे, ते आमा पटथी रात्रीनेविषे देखाय नही, ने ज्यारे अंतरपट दूर करी बेहु तरफ हाथमां काकडा स लगावी परिबद दूर करे त्यारे सर्व सचाना लोक दृष्टि धरीने तेनां रूप शणगार व गेरेनी शोभा प्रगट जोई रीके ते, तेम ज्ञाननो सागर एवो जे आत्मा, ते मिथ्यात्व रूप आमा पटथी प्रबल रह्यो हुतो, ते कोई समे मिथ्यात्व ग्रंथी रूप पटने जेदीने प्र गट थयो; ते ज्ञान समुद्र त्रण लोके जरी रह्यो ते; पटले त्रणे लोक ए आत्माने विषे जासी रह्या ते. हवे गुरु कहेते के अहो ! जगत्वासी जीव, में जे पूर्वे उपदेश दीधो एवा उपदेशनुं श्रवण करवुं तारे जररनुं ते; ते सांजली जगत् जाल मांथी नि कलीने तारी शुद्ध दशाने संजारी लेईश. ॥ ८६ ॥

॥इति श्रीसमयसारनाटिकना प्रथम जीव द्वारुं निरूपण बालबोध सहित समाप्त थयुं॥

॥दोहरो:॥-जीव तत्व अधिकार यह, कह्यो प्रगट समुद्राई; अब अधिकार अजी वको, सुनो चतुर मन लाई. ॥ ८७ ॥

अर्थ:- जीवतत्त्वनुं जेवुं स्वरूप ते तेनो ए अधिकार पटले स्वरूप, लक्षण, गुण, प्रगट समजाव्यां. हवे बीजो जे अजीवद्वारते, तेमां अजीवनो अधिकार मुख्यपणे क रीने कहुंहुं; ते चतुर लोको चित्त दर्शने सांजलजो. ॥ ८७ ॥

हवे अजीवने पण ज्ञानबडेज जाणवावुं बनेते अने आ ग्रंथमां अजिधेय ज्ञानते माटे संपूर्ण ज्ञाननी अवस्था निरूपण करेते:-अथ ज्ञानकी व्यवस्था कथन:-

॥सवैया इकतीसा:॥-परम प्रतीति उपजाइ गनधरकीसी, अंतर अनादिकी विजावता

बिदारी है; जेदज्ञान दृष्टिसों बिबेककी सकति साधि, चेतन अचेतनकी दशा निरवारी है; करमकी नासकरी अनुजौ अन्यास धारी, हियेमें हरख निज शुरुता संचारी है; अंतराय नास गयो शुरु परकास जयो, ज्ञानको विलास ताकों बंदना हमारी है. ॥७७॥

अर्थ:- प्रथमथी जे ज्ञानवडे जव्य लोकना आत्मां गणधरनी माफक तत्त्वनी परम प्रतीति उपजावी, अने समकालपणे अंतरात्मानेविषे अंतरनी जे अनादिनी विजावता (मूढता) तेने विडारीडे; अने जड चेतन ए बने जिन ठे एवुं जेदज्ञान प्रगटयुं तेनी दृष्टि तेज बिबेकनी शक्ति ते साधि एटखे जुदा जुदा गुण पर्याय जाण्वा, अने जुदा जुदा जाणीने चेतन तथा जड तेनी दशा ठीक कीधी, ते पढी गुण श्रेणिने धरीने क्षणेक्षणे कर्मनी निर्जरा करवा लाग्यो, ते करी अनुजव अन्यास कीधो, एटखे सत्य प्रत्ययमां पेठो, अने हृद्यानेविषे हर्ष पाम्यो अने पोतानी शक्ति उत्कृष्ट कीधी. ए कार्य यतां अंतराय कर्म जांगुं, अने केवल रूप प्रकाश पाम्युं, एवो कोई क्रमे क्रमे करी ज्ञाननो विलास उत्पन्न थयो, तेने अमारी बंदनाडे. ॥ ७७ ॥

शिष्य पूछे ठे के, स्वामी! तमे जे ज्ञान विलास कह्यो, तेतो तेवोज ठे, पण ते पा मवुं दुर्लभ ठे. ते उपर गुरु परमार्थनी शिक्षा दिये ठे:-अथ परमार्थ शिक्षा कथन:-

॥ सवैया इकतीसा:॥- जैया जगबासी तूं उदासी व्हैके जगत्सों, एक ठ महीना उपदेस मेरो मानु रे; और संकल्प विकल्पके बिकार तजि, बैठके एकंत मन एक ओर आनु रे; तेरो घट सर तामें तुंही है कमल ताकों, तुंही मधुकर है सुवास पहचानु रे; प्राप्ति न व्है है कबु ऐसो तूं बिचारतु है, सही व्है है प्रापतिसरूपयाही जानुरे ॥७८॥

अर्थ:- अरे जीव जगत्वासी जाई तूं जगत् के जव भ्रमणा तेनु कारण (शब्द, स्पर्श, रूप, रसने, गंध,) एने आचारांग सूत्रना वचनथी जगत् कहियें, तेथी उदास थईने, एक ठ महीना सूधी अखंड धाराए मारो उपदेश शांजल एटखे मान्य कर. एमां ठ महीना कहा ते उपलक्षणथी जाणवा, पण नियम नथी, अने आर्त्तरौद्रध्या नथी अज्ञान दशमां संकल्प विकल्प घणा ऊठे, तेथी आत्मानेविषे बिकार उपजे ठे, माटे तेना बिकारने तजीदे अने एकांत आसने बेसी मनने एक ठेकाणे परिणामथी राख; तारो घट के शरीर तेनेज सरोवर जेवो देख; अने तेमां एक उज्ज्वल कमल जोड़्यें, ते कमल तुंज ठे; अने तुंज उज्ज्वल रूपने लीधे मधुकर रूपे था; एम कर वाथी तुं सहस्र दल कमलमां विलास कर; ए पिरस्य ध्यान लगावुं एटखुं कार्य करवाथी पोताना स्वरूपनी प्राप्ति न थशे एवुं तुं क्यारे पण विचारीश नही. एवा प्राणा यामवडे कमल कोष खुलशेने पोताना रूपनी प्राप्ति थशे; एज रीते ज्ञानगुण खुलशे ॥७८॥

हवे जीवने अजीव एक सरखा थई रह्याडे, ते जुदा जुदा लक्षणवडे देखाडे.

अथ वस्तु व्यवस्था वर्णनः—

॥दोहराः॥—चेतनवंत अनंत गुण, सहित सु आत्मराम, याते अनमिल और सब, पुञ्जके परिणाम ॥ ए० ॥

अर्थः—चेतनावंत ठे अने अनंत गुणसहित जे पदार्थ ठे ते तो आत्मराम जाणवो; अने जे एटलां लक्षणोथी मखेला नथी ते सर्व अपर पुञ्जना परिणाम जाणवा. ॥ ए० ॥

हवे एवी पिठान अनुजवविना न होय माटे अनुजवनी प्रशंसा कहेठेः—

अथ अनुजव प्रशंसाः—

॥कवित्त ठंदः॥—जव चेतन सँजारि निज पौरुष, निरखै निज दृगसों निज मर्म, तव सुखरूप विमल अविनाशक, जानै जगत शिरोमनि धर्म; अनुजौ करै शुद्ध चेतनको, रमै सुजाळ वमे सब कर्म, इहि विधि सधै मुक्तिको मारग, अरु समीप आवै शिव मर्म. ॥ ए१ ॥

अर्थः—ए चेतन जे ठे, ते ज्यारे पोतानुं पुरुष के० पराक्रम सँजारे, ने पढी पोतानी दृष्टि करी पोतानुं मर्म जे चेतनपणुं ठे ते निरखे; त्यारे पोतानो धर्म के० खजाव सुख रूप जे निर्मल पणुं, अविनाशी पणुं, जगत्शिरोमणीपणुं, सहज स्वरूप तेने जाणे. एज अनुजव एटले जे निःसंदेह यथार्थ ज्ञान ठे तेज चेतनने शुद्ध करेठे, अने एज अनुजव जे ठे ते पोताना खजावमां रमे अने सर्व कर्मने दूर करे, एरीते अनुजव वडे मुक्ति मार्ग सिद्ध यायठे; अने शिवशर्म के० मोक्षनुं सुखते पामेठे ॥ ए१ ॥
हवे ए अनुजवथकी चेतनविषे पोतानुं अस्तित्व साधीने परनुं नास्तित्व साधेठेः—

अथ अनुजव प्रशंसाः—

॥ दोहराः॥—वरनादिक रागादि जरु, रूप हमारो नांहि; एक ब्रह्म नहि दूसरो, दीसे अनुजव मांहि. ॥ ए२ ॥

अर्थः—आ शरीरमां जे वर्ण, गंध, रस, स्पर्श राग द्वेषादिक पदार्थनेविषे मोह ठे ते मारुं आत्मरूप नथी; अने अनुजवविषे पोतानुं एकज जाणपणानुं रूप अमे जोश्ये ठश्ये. पण बीजुं रूप जोता नथी. ॥ ए२ ॥

हवे जीव अजीव एक क्षेत्रावगाही अया ते जुदा केम कहेवाय ? ते उपर दृष्टांत कहेठेः—अथ वस्तु विचारः—

॥ दोहराः॥—खानो कहिये कनकको, कनक म्यान संयोग; न्यारो निरखत म्यान सों, लोह कहैं सब लोग. ॥ ए३ ॥

અર્થ:- જે સોનાની મ્યાનમાં રાખેલી તલવાર લોક જાણમાં સોનેરી કહેવાય છે, તે સોનેરીનો યોગતો મ્યાન હપર છે; જ્યારે તરવારને સોનેરી મ્યાનમાંથી વાર કાઢાવી જોઈએ ત્યારે તરવાર લોઢાની જણાય, પણ સોનેરી નહીં જણાય. તેમ અંતરાત્મા માંહે જાણવો. ॥ ૯૩ ॥

હવે વ્યવહાર નય વહે બાહ્યાત્મા અને અંતરાત્મા કહેવાય છે; પણ યમાંજ નિશ્ચય નયથી પરમાત્મા છે; એવો વસ્તુનો વિચાર કહી સમજાવે છે. અથ નિશ્ચય વ્યવહાર રૂપ વસ્તુ વિચાર કથન:-

॥ દોહરા:- ॥- બરનાદિક પુદ્ગલ દશા, ધરે જીવ બહુ રૂપ; વસ્તુ વિચારત કરમ સોં, જિજ્ઞાસુ એક ચિદ્રૂપ. ॥ ૯૪ ॥

અર્થ:- વર્ણાદિક તે વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શરૂપ એ પુદ્ગલ સ્વજાવ છે, તેને નવી નવી રીતે જીવ ધારણ કરે છે, તેથી જીવ બહુ રૂપ ધારી કહેવાય છે. અને પુદ્ગલ જે છે તે તો કર્મ છે પણ વસ્તુનો વિચાર કરવાથી એ કર્મ અજીવ છે; અને ચિદ્રૂપ ચિદાનંદ છે તે તો સર્વત્ર એક સ્વરૂપ છે, ને તે એ અજીવથી જિજ્ઞાસુ છે. ॥ ૯૪ ॥

હવે એ વ્યવહારનો દૃષ્ટાંત બતાવે છે:- અથ વ્યવહાર દૃષ્ટાંત કથન:-

॥ દોહરા:- ॥- જ્યોં ઘટ કહિયે ઘીડકો, ઘટકો રૂપ ન ઘીડ; સોં બરનાદિક નામ સોં, જડતા લહે ન જીડ. ॥ ૯૫ ॥

અર્થ:- વ્યવહારમાં માટીનો ઘનો કહેવાય છે, તેમ ઘૃતનો પણ ઘનો કહેવાય છે; પણ ઘડાનું રૂપ જેવી માટી છે તેવું ઘૃત નથી. તેમજ વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ પ્રમુખ નામ કર્મ અજીવ રૂપ જડ છે, તેના સંયોગથી જીવ જરૂપણ પામે નહીં. ॥ ૯૫ ॥

હવે પ્રત્યક્ષ પણે નિરાલું ચેતનનું સ્વરૂપ દૃષ્ટાંત દેખાડી કહે છે:-

અથ ચેતનકો સાક્ષાત સ્વરૂપ કથન:-

॥ દોહરા:- ॥- નિરાબાધ ચેતન અલલ, જાને સહજ સુકીડ, અચલ અનાદિ અનંત નિત, પ્રગટ જગતમેં જીડ. ॥ ૯૬ ॥

અર્થ:- જેની કોઈ પણ રીતે સંસ્કૃતિ નથી તેથી નિરાબાધ એવો ચેતન પુરુષ છે; અને વહી ઇન્દ્રિય જ્ઞાનવહે લલ્યો ન જાય; તેથી અલલ છે; અને સ્વકીય જે પોતાનો સહજ સ્વજાવ જ્ઞાતાપણુ તેને પોતેજ જાણે પણ બીજા અન્ય જ્ઞાનાંતરવહે ન જણાય એવા અચલ સ્વરૂપને લીધે અનાદિ, અનંત, નિત્ય, શાશ્વત, એવો જીવ જગતમાં પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ છે. ॥ ૯૬ ॥

હવે જીવ પોતાનો અનુચવ પોતેજ કરે છે પણ મિમાંસક નૈયાયિક પ્રમુખ જેમ બી જાણી કહે છે તેમ નથી તે સમજાવે છે:- અથ અનુચવ વિધાન કથન:-

॥ सर्वैया इकतीसाः॥—रूप रसवंत मूरतीक एक पुद्गल, रूप बिन उर गुं अजीव दर्व दुधा है; च्यारि हैं अमूरतिक जीवजी अमूरतिक, याहितें अमूरतिक वस्तु ध्यान मुधा है; औरसों न कवहू प्रगट आपु आपहीसों, ऐसो थिर चेतन मुजाब शुरू सुधा है; चेतनको अनुजौ आराधै जग तेई जीव, जिन्हके अखंर रस चाखिवेकी दुधा है. ॥९५॥

अर्थः— जेम रूपवंत तथा रसवंत कहेवाय ते तेम गंधवंत तथा स्पर्शवंत ए लक्ष्ण जाणवाथी मूर्त्तिक एटखे मूर्त्तिवंत ते एक पुद्गल डव्य जाणवुं; अने रूपादिक बिना बीजा अमूर्त्तिक चार डव्य ते; ए रीते अजीव डव्यते बे प्रकारतुं तेः— हवे ए अजीव डव्यमां धर्म, अधर्म, आकाश, काल ए चार अमूर्त्तिक ते; अने जीव डव्य पण अमूर्त्तिक ते; तेथी कोइ अमूर्त्तिक वस्तुतुं ध्यान करवाथी मुक्ति ते एम कहेनारा मूर्ख ते. एथी कोई अन्य धर्मतुं आलंबन लई आत्मा डव्य प्रगट न थाय एवो स्थिर चेतननो खजाव ते, एज शुरू सुधा केण निर्दोष अमृत रस तेज चेतनने प्रगट करे ते, एवो जे जगतने विषे चेतना खजाव ते ते चेतननो अनुजव केण यथार्थ ज्ञान आराधे तेज शुरू जीव डव्यना आराधक ते. अने जे अखंर रसना छुधावत ते ते एना आराधक ते. ॥ ९५ ॥

हवे कोई कहे ते के, जीव अंशुष्ट प्रमाण ते, तंडुल प्रमाण ते इत्यादि कहिने जे जीवने मूर्त्तिमान थापे ते, तेनी मूढता बतावे ते. अथ मूर्त्तिवर्णनः—

॥ सर्वैया तेइसाः॥— चेतन जीव अजीव अचेतन, लछन जेव जेव पद न्यारे; स म्यग् दृष्टि उद्योत विचछन, जिन्न लखै लखिके निरधारे; जे जगमांहि अनादि अखंडित, मोह महामदके मतवारे; ते जर चेतन एक कहै, तिन्हकी फिरि टेक टैर नहि टारे. ॥९६॥

अर्थः— जीवतुं लक्ष्ण चेतन ते, ने अजीवतुं लक्ष्ण अचेतन ते; एटखे जरता ते; ए लक्ष्ण जेदथी उजय पदार्थ जुदा जुदा ते; पण जेना घटमां समकित दृष्टितुं अज वालुं पड्युं ते, तेज विचछण पुरुष ए बेहुने जिन्न जिन्न जाणे ते. अने जीव अजीव जुदा निरधार करेते. अने जे जगतनेविषे अनादि कालना अखंडित, मूर्ख, अने महामोहमदवने मतवाला ते, ते लोक जर चेतनने एक कहै ते. अने जीवने मूर्त्तिमान मानेते. ते मिथ्यादृष्टिने बीधे मानेते; तेमनी टेक टालवाथी टखे नही एवी होयते. ॥९६॥

हवे अजीव पुद्गलमां जीवविलास जूदोज ते, पण अविवेकी पुरुष ते जाणतो नथी अने जे ज्ञानी होय ते जाणे ते कहै तेः— अथ ज्ञाता विलासः—

॥सर्वैया तेईसाः॥— या घटमें त्रमरूप अनादि विलास महा अविवेक अखारो; ता मंदि उर सरूप न दीसत, पुजल नृत्य करै अति चारो; फेरत जेष दिखावत कोलुक, सो जलिये बरनादि पसारो; मोहसुं जिन्न जुदो जडसों चिन, मूरति नाटक देखनहारो ॥९७॥

અર્થ:- આ ઘટમાં અનાદિ કાલનો વિસ્તારવંત ત્રમરૂપ મહા અવિવેકનો અલ્પાનો મંદાઈ રહ્યો છે, તે અલ્પામાં બીજું કોઈ શુદ્ધ સ્વરૂપ તો દેખાતું નથી; અને પુણ્ય ક્રવ્ય જે છે તે અત્યંત મહોદું નૃત્ય કરી રહ્યો છે, એજ અવિવેકની આજ્ઞા તે અજીવ પુણ્ય ક્રવ્ય છે. તેહિજ એકેંડ્રિયાદિકના વેષમાં લેવરાવી ફેરવી ફેરવી વર્ણાદિકના પસારની સામગ્રી લેવરાવી કૌતુક દેખાતી રહ્યો છે. હવે શ્દ્ધાં વિવેકરૂપ જે છે તે મોઢી જે પુણ્ય જરૂ તેથી જૂદો છે. તેહિજ ચિન્મૂર્તિ એટલે ચેતન રાજા છે તે તો શ્દ્ધાં નાટિકનો દેખનારો છે ॥ ૧૧ ॥

હવે જે જીવ અને અજીવનું એકતાપણું મિથ્યા જ્ઞાનમાં જાસે છે, તેતો જ્ઞાન વૃદ્ધિથી જિજ્ઞાસુ રૂપ દેખાય છે, તે કહે છે:- અથ જ્ઞાન વિલાસ કથન:-

॥ સવૈયા શક્તીસાઃ ॥- જૈસે કરવત એક કાઠ વીચિ લંબ કરે, જૈસે રાજહંસ નિરવારે દૂધ જલકો; તૈસે જ્ઞેદજ્ઞાન નિજ જ્ઞેદક શક્તિસેંતિ, જિજ્ઞાસુ કરે ચિદાનંદ પુદગલકો; અવધિકો ધ્યાવૈ મનપર્યેંકી અવસ્થા પાવે, ઊમગિકે આવૈ પરમાવધિ કેવલ કો; યાહી જ્ઞાંતિ પૂરન સરૂપકો ઊચોત ધૈર પ્રતિબિંબત પદારથ સકલકો ॥ ૧૦૦ ॥

અર્થ:- જેમ એક લાકડાને કરવતી વેદેરીને બે જાગ કરે છે, ને જેમ રાજહંસ દૂધ ને પાણી એકઠા હોય તેને જુદા જુદા કરી નાલે છે. તેમ જેને જીવિતવ્ય પરિપાકે જ્ઞેદજ્ઞાન પ્રગટે તે પોતાની જ્ઞેદક શક્તિવને ચિદાનંદ તથા પુણ્ય એકમેક હોય તેને જુદા જુદા કરે છે. અને તેજ જ્ઞેદજ્ઞાન પોતાના ક્રયોપશમ માફક પોતાની અવધિને ધ્યાવે એટલે પોતાના અવધિ જ્ઞાનરૂપ પર્યાયને પામે, પઠી તેહિજ જ્ઞેદજ્ઞાનથી વિશુદ્ધ થયેલા મનપર્યાય અવસ્થાને પામે; અને તેથી વિશુદ્ધ થઈને પરમાવધિ સુધી પોંચે; એમ વધતે વધતે જ્ઞેદજ્ઞાન થકી પોતાનું વર્ણ સ્વરૂપ ઊચોતવંત ધારણ કરે, એટલે કેવલ અવસ્થા ધારે; અને સર્વ પદાર્થને પ્રતિબિંબિત કરે ॥ ૧૦૦ ॥

॥ શ્તી શ્રી સમયસાર નાટકનો બીજો અજીવદ્વાર બાલાવબોધ સહિત સમાપ્ત થયો. ॥

॥ દોહરાઃ ॥- યદ્ અજીવ અધિકારકો, પ્રગટ બલ્યાન્યો મર્મ; અબ સુનુ જીવ અજીવ કે, કરતા કિરિયા કર્મ. ॥ ૧૦૧ ॥

અર્થ:- અજીવ દ્વાર ધરીતે સમજાવીને કહ્યો; એનું રહસ્ય એ છે કે અજીવ પદાર્થ જાણીને તેથી જીવ પદાર્થ જુદો જાણવો; તેનું વર્ણન કહ્યું છે. હવે જીવને વિષે કર્તા કર્મક્રિયાનો વિચાર અને અજીવને વિષે પણ કર્તા કર્મક્રિયાનો વિચાર ગુરુ કહે છે ને શિષ્ય શાંત્રલે છે ॥ ૧૦૧ ॥

હવે કર્તાપણામાં જીવની મિથ્યા દૃષ્ટિ છે તે જ્ઞેદજ્ઞાનથી જુદે, માટે જ્ઞેદજ્ઞાનનું મહાત્મ્ય કહે છે:- અથ જ્ઞેદ જ્ઞાન મહાત્મ્ય વર્નન:-

॥ सवैया श्कतीसाः॥— प्रथम अज्ञानी जीव कहै मैं सदीव एक, दुंसरो न और
मेंही करता करमको; अंतर विवेक आयो आपापर जेद पायो, जयो बोध गयो मिटी
जारत जरमको; जासै ठहों दरवके गुण परजाय सब, नासै दुःख लख्यो मुख पूरन प
रमको; करमको करतार मान्यो पुन्रगल पिंरु, आपुं करतार जयो आतम धरमको.
॥ १ ॥ जाहि समे जीव देहबुद्धिको विकार तजै, वेदत सरूप निज जेदत जरमको;
महा परचंड मति मंरुन अखंर रस, अनुजौ अज्यास परकासत परमको; ताही समे
घटमें न रहै विपरीत जाव, जैसै तम नासे जानु प्रगट धरमको, ऐसी दशा आवै
जव साधक कहावै तब, करता व्है कैसै पुन्रगल करमको. ॥ ३ ॥

अर्थः— प्रथमथी अज्ञानी जीव जे ठे, ते पोताना रूपनी चूलवडे एमज कहेठे के
निरंतर कर्मनो कर्त्ता हुंज बुं, बीजो कोई नथी. एरीते जीवनी अपेक्षा लईने कर्मनो
कर्त्ता बनेठे. पढी ज्यारे घटमां विवेक प्राप्त थाय, त्यारे निजरूपनो जेद समज्यो ए
टले बोध थयो, अने भ्रम के मिथ्यात्वनो खेल मटी गयो; ने भ्रम नाश थता ठए
द्रव्यना गुण पर्याय आत्मानेविषे जासवा लाग्या, कृण कृण अवस्था जेद ते पर्याय
कहीए. अने पूर्णपुरुष जे ठे तेनुं मुख दीतुं, तेणे करीने कर्मनो कर्त्ता पुन्रगलपिंरु
मान्यो. अने पोते अकर्त्ता थयो अने आत्मिक धर्म जे ज्ञायकता, वेदकता, तथा चे
तनता इत्यादिक स्वजावनो हुं पोते कर्त्ता हुं एम मान्युं, एटले मर्मनो अकर्त्ता अने
पोताना स्वजावनो कर्त्ता एम केहेवा लाग्यो. ॥ १ ॥

जे प्रस्तावे जीव ठे, ते श्रेणितुं आरोहण करे, अप्रमत्तता पामे, देहबुद्धिनो विकार
तजे, एटले बाह्यात्माने पोतापणे जाणवो ए विकार ठांडे, ने पोतानुं स्वरूप जुहुंज
वेदे, अने भ्रमनो जेद करे, घणी तीक्ष्णबुद्धिनी शोचानो करनार, अने जेनो रस अ
खंरु ठे, पूर्ण रसस्वाद ठे, एवो जे शुद्धात्मानो अनुभव ठे तेनो अज्यास करी अंते
परमात्मानो प्रकाश करे तेज प्रस्तावे घटपिंडमां विपरीत जाव रहे नही, एटले अ
हंबुद्धि वगे जे अकर्त्ताने कर्मनो कर्त्ता करी मान्यो; ए विपरीत जाव हतो ते रहे
नही. ते उपर दृष्टांत कहेठेः—जेम जानुधर्म के सूर्यना तीक्ष्ण तेजना प्रकाशवाची
तम जे अंधकार ते सर्व नाश पामेठे; तेम एवी अप्रमत्त दशा ज्यारे प्राप्त थाय, त्यारे
ते आत्मस्वजावनो साधक थयो; ते वखत कर्मनो कर्त्ता केम थाय! अने पुद्गलरूपी
कर्मने केवी रीते करे! एनो अहीं उपयोग नथी. ॥ ३ ॥

हवे अहीं प्रथम आत्माने कर्मनो कर्त्ता मानीने पढी तेने अकर्त्ता मानवो ते ज्ञा
नना सामर्थ्य वडे बनेठे ते कहेठेः—अथ ज्ञानसामर्थ्यवर्णनः—
॥सवैया श्कतीसाः॥— जगमें अनादिको अज्ञानी कहै मेरो कर्म, कर्त्ता में थाको

किरियाको प्रतिपत्नी है; अंतर सुमति जासी जोगसों जयो उदासी, ममता मिटाय परजाय बुद्धि नाखी है; निरजै सुजाउ लीनो अनुजोंके रस जीनो, कीनो व्यवहार दृष्टि निहचैमें राखी है; जरमकी दोरी तोरी धरमको जयो धोरी, परमसों प्रीति जोरी करमको साखी है ॥ ४ ॥

अर्थ:- संसारनेविषे जीव अनादिकालची अज्ञानीज ठे, ते कहेठे के शुच अने अशुच कर्मनो कर्त्ता हुंज हुं क्रियानो प्रतिपत्नी के० कर्मनी क्रियानो पकराखनारो हुं, पढी ज्यारे अंतरमां सुमतिनो जास थयो, अने मन वचन तथा कायाना यो गयी उदास थयो, एटखे ए योगने पररूप समज्यो, तथा ए योगनी ममता मटी गई, अने परजाय बुद्धि के० मन वचन अने कायाना योगनी जे बुद्धि तेनाखी दीधी; अने अव्यबुद्धि राखीने आत्मानो जे निर्जय स्वभाव ठे, तेनुं ग्रहण कीधुं अने ए स्व जावनो जे अनुचव रस तेमां जीनो के० मग्न थई रह्यो, अने सर्व व्यवहारमां प्रवृत्ति करी रह्योठे, पण दृष्टिमां अरु तो निश्चयमां राखी ठे, एम करतां जरमनी दोरी तोनी नाखी, एवुं उद्वेगपणुं मूकी दीधुं, अने आत्मिक धर्म जे पोतानो स्वभाव तेनो धोरी के० धरनारां थयो; परम साथे प्रीति जोडी, एटखे सिरूपदमां प्रीति राखीने मर्मनो साखी थयो; एटखे पुनलकर्मने करे तेनो साक्षी थयो ठे. ॥ ४ ॥

शिष्य पूछेठे के, चेतन तथा अचेतन एकदेशमां रहेठे, अने कर्म करेठे, त्यां चे तनने कर्मनो अकर्त्ता केम मनाय ? गुरु कहेठे के, ज्ञानशक्तिवसे अकर्त्ता मनाय. ते कहेठे:- अथ जेदज्ञानको सामर्थ्यपनो कथन:-

॥सवैया इकतीसा:॥- जैसो जो दरव ताके तैसे गुन परजाय, ताहुसों मिलत पैं मिले न काहु आनसों; जीव वस्तु चेतन करम जड जाति जेद, अमिल मिलाप ज्यों नितंब जुरे कानसों; एसो सुविवेक जाके हिरदे प्रगट जयो, ताको ज्रम गयो ज्यों तिमिर जग्यो जानसों; सोइ जीव करमको करतासौ दीसे पैं अकरता कह्योहै शु रूताके परवानसों. ॥ ५ ॥

अर्थ:- जे जेवुं अव्य होय तेना तेवा गुणपर्याय होय ठे, ते तेज अव्यसाथे म लेठे, पण बीजा अव्यसाथे मलता नथी; जेम कोई स्निग्धगुणवडे घृतादिक अव्य पो ताना पर्यायथी स्निग्ध गुणवाला अव्यसाथे मले, पण रुक् गुणवालासाथे मले नही; तेम ए जीव वस्तु चेतनजाति ठे, अने कर्म जे ठे ते जरजति ठे, एवो जातिजेद ठे. तेथी चेतन तथा जडने अमिलनता ठे, पण कांई शुक्ति मिलाप नथी. जेम केरना चागनी नीचे पश्चिम प्रदेश नितंब ठे, ते उपर रहेला कानसाथे केम मले ? एवो गु णपर्यायनो विवेक जेना हैयामां प्रगट थयोठे, तेना हैयामां पूर्वनो उपजेछो ज्रम

નાશ પામ્યો, તે ઉપર દૃષ્ટાંત કહેહે કે, જેમ સૂર્યનો હૃદય થવાથી અંધકાર નાસેહે, તેમ નાશ પામેહે; એવા વિવેકવાહી જીવ જે હે તે કર્મનો કર્તા તો દેખાયહે પણ શુદ્ધતા જે પોતપોતાના ડ્રવ્યની ગુણ પરિણતિ તેના પ્રમાણથી જીવને કર્મનો અકર્તાજ કહ્યો. ॥૫॥

હવે જીવ અને પુજ્જલના લક્ષણના જેદ દેખાહીને એજ વાત દૃઢ કરેહે:—

અથ જીવપુજ્જલલક્ષણજેદકથન:—

॥ઢપ્પય ઉંદ:॥— જીવ જ્ઞાનગુણસહિત, આપગુણ પરગુણ જ્ઞાયક; આપા પરગુણ લલ્લે, નાંહિ પુજ્જલ હિ લાયક; જીવરૂપ ચિદ્રૂપ, સહજ પુદગલ અચેત જન; જીવ અમૂરતિ મૂરતીક પુદગલ અંતર વન; જબલગ ન હોફ અનુજૌ પ્રગટ, તબલગુ મિથ્યામતિ લસે; કરતાર જીવ જહ કરમકો, સુબુધિ વિકાશક ત્રમ નસે ॥ ૬ ॥

અર્થ:— જીવજે હે તે જ્ઞાનગુણસહિત હે, અને જેમ પોતાના ગુણનો ગ્રાહક હે તે મજ પારકા ગુણનો પણ ગ્રાહક હે. અને એજ ગુણના જેદે કરીને પોતાને તથા પરને લલ્લે કેળુ ખુપહે; એવી કલા શક્તિ લાયક પુજ્જલ ક્યારે પણ બની શકે નહી. જીવનું સ્વરૂપ ચિદ્રૂપ કેળુ ચેતનારૂપ હે, અને પુજ્જલતો સેદેજ જાવે અચેતનારૂપ હે; ઇટલે જન હે. વહી જીવ અમૂર્તિ હે અને પુજ્જલ મૂર્તિ હે, એ મોટું અંતર એ બંને વચ્ચેહે. જ્યાં સુધી શુદ્ધચેતનનો અનુજાવ પ્રગટ ન થાય. ત્યાંસુધી મિથ્યામતિ લસે કેળુ દીપ્તિ વંત હોયહે અને જહસ્વરૂપી કર્મનો કર્તા જીવ હે, તે ત્રમબુદ્ધિ હે; પણ એ અનાદિ કાલનો ત્રમ તે સુબુદ્ધિના વિકાશ થવાથી નાશ પામેહે. ॥ ૬ ॥

હવે કર્તા, કર્મ અને ક્રિયા એ ત્રણે સ્વરૂપ કહેહે:—અથ કર્તાકર્મક્રિયાસ્વરૂપકથન:—

॥દોહરા:॥— કરતા પરિનામી દરબ, કરમરૂપ પરિનામ; કિરિયા પરજેકી ફિરનિ, વસ્તુ એક ત્રય નામ. ॥ ૭ ॥

અર્થ:—રૂપાંતરને ત્રણે તે પરિણામી કહેવાય, એવું જે ડ્રવ્ય, તે કર્તા કહિયે; રૂપાં તર થવું તે પરિણામ, એને કર્મનું સ્વરૂપ કહિયે; અને પર્યાયનું ક્રમે ક્રમે ફરવું તેને ક્રિયા કહિયે. એ રીતે કર્તા, કર્મને, ક્રિયા એવાં ત્રણ નામ હે પણ વસ્તુ તો એકજ હે. ॥૭॥

હવે કર્તા, કર્મ, ને ક્રિયા તે કહેવામાં નામ જિલ્લ જિલ્લ હે પણ વસ્તુ એકજ હે તે કહેહે:—અથ કર્તાકર્મક્રિયૈકત્વકથન:—

॥દોહરા:॥— કર્તા કર્મ ક્રિયા કરે, ક્રિયા કર્મ કરતાર; નાહ જેદ બહુ વિધિ જયો, વસ્તુ એક નિરધાર ॥ ૮ ॥

અર્થ:— કર્તા ત્યારે કહેવાય કે જ્યારે ક્રિયા કરે, અને ક્રિયા ત્યારે કહેવાય કે જ્યારે કર્મ કરે, એમ નામ જેદ જાતજાતનો પડ્યો પણ કરવાથી કર્તા, કરવાથી ને કરવાથી ક્રિયા એ ત્રણે એકજ વસ્તુ હે. ॥ ૮ ॥

हुवे एक कर्म क्रियानो कर्त्ता एकज होयते, ते स्थापन करेते:-अथ कर्त्ता कर्मक्रियाप्रतिस्थापना:-

॥दोहा:-॥ एक कर्म कर्त्तव्यता, करै न कर्त्ता दोय; दुधां दरव सत्ता सु तो, एक जाव क्यों होय. ॥ ए ॥

अर्थ:- ए बात तो खुद्वी ठे के, एक कर्मनी कर्त्तव्यता के० क्रिया ते एकज होयते. अने तेनो कर्त्ता पण एकज होयते, पण वे कर्त्ता एकज क्रियाना करनार नहोय. अहीं चेतन ड्रव्यसत्ता अने पुजलड्रव्यसत्ता ते तो दुधा के० वे प्रकारे जुदी जुदी ठे, ते माटे एक जाव एक कर्म कैम वने ? ॥ ए ॥

हुवे कर्त्ता कर्म ने क्रियानो विचार कहेते. अथ कर्त्ताकर्मक्रियाविवरण:-

॥सवैया श्कतीसा:-॥ एक परिनामके न करता दरव दोय, दोय परिनाम एक दर्ब न धरतु है; एक करतूति दोई दर्ब कवहों न करै, दोई करतूति एक दर्ब न करतु है; जीव पुदगल एक खेत अवगाही दोई, अपने अपने रूप कोठ न टरतु है, जड परिनामनिको करता है पुदगल, चिदानंद चेतन सुजाठ आचरतु है ॥ १० ॥

अर्थ:- एक परिणामना वे ड्रव्य कर्त्ता न होय, अने एक ड्रव्यजे ठे ते वे परिणाम धारण करे नहीं; ए रीते वे ड्रव्य मल्लीने एक करतूति के० क्रिया ब्यारे पण नज करे. तेमज एक ड्रव्य वे क्रिया पण नहींज करे; ए व्यवस्था बुझि कहेवा लायक कहेते के, जीव अने पुदगल एकमेक थई रह्यां ठे; तेथी ए वने एक क्षेत्रावगाही अयां पण पोत पोताना स्वजावथी कोई टले नहीं; तेथी पुजल जे ठे ते जड ठे; ते जडपरिणाम नोज कर्त्ता थाय; अने चिदानंद चेतन ठे ते चेतन स्वजावने आचरे ॥ १० ॥

हुवे सम्यक्त्वअवस्थामां कर्मनो अकर्त्ता अने मिथ्यात्वअवस्थानेविषे कर्मनो कर्त्ता ठे एम कहेते:-अथ सम्यक्त्वमिथ्यात्वकथन:-

॥सवैया श्कतीसा:-॥ महा डीठ दुःखको वसीठ पर दर्बरूप, अंध कूप काहुपै निवाह्यो नहि गयो है; ऐसो मिथ्याजाव लग्यो; जीवकों अनादिहीको, याही अहं बुझि लिये नाना जांति जयो है; काहू समे काहूको मिथ्यात अंधकार जेद, समता उठेदि शुरू जाठ परिनयो है; तिनही विवेक धारि बंधको विलास नारि, आतम सकतिसों जगत जीति लयो है. ॥ ११ ॥

अर्थ:- महादुष्ट अने दुःखनोपहु आत्मड्रव्य ते परड्रव्य के० पुजलड्रव्य जेतुं रूप ठे, पिंड ठे, अने जेमां सत्य दृष्टि पोची शकती नहीं, तेमाटे अंधकूप समान ठे; अने कोईथी निवारण नहीं थतो, एवो मिथ्याजाव जे मिथ्यात्व मोह कर्म ते जीवने अनादि काल थकी लागेहुं ठे, एथी परड्रव्य तरफ जीवनी अहंबुझि लागी, तेथी जीव

नाना प्रकारनो थयो. अने कोई समये यथाप्रवृत्तिकरण कोई जव्यजीवनो मिथ्यात्व अंधकार जेदायो, ते मिथ्यात्वग्रंथि जेदीने अने सर्व कार्यनेविषे जे अहंबुंद्धिवहे रहे ली ममता हती, तेने ठेदीने शुरू चिदानंद जावमांज परिणामी रह्यो, ते समये ते जव्यजीव जेद विज्ञान के० जड चेतननो विवेक धारण करीने अविरति, कषाय, योग तथा प्रमाद ए जे बंधनाहेतु हता, तेनो विद्यास ठोडीने आत्मशक्तिवहे एटखे पोता ना वीर्यबलवहे जगत्ने जीति लीयेठे; जगत्थी निराखो थाय ठे. ॥ ११ ॥

हवे जेम कर्मनो कर्ता आत्मा नथी तेम ए कर्म आत्माना करेलां नथी; अने कर्ताने कर्म एक रूपज ठे ते कहेठे:—अथ यथा कर्म तथा कर्ता एकरूपकथन:—

॥ सर्वेया इकतीसा:॥—शुरूजाव चेतन अशुरूजाव चेतन, डुहुंको करतार जीव श्वोर नही मानीये; कर्मपिंडको विद्यास बर्न रस गंध फास, करता डुहुंको पुदगलपर मानिये; ताते बरनादि गुन ज्ञानावरनादि कर्म, नाना परकार पुजलरूप जानिये; स मल विमल परिणाम जे जे चेतनके, ते ते सब अलख पुरुष यों बखानिये. ॥ १२ ॥

अर्थ:—चेतनाजेविषे शुरू जाव तथा अशुरू जाव जे जाणवामां आवेठे, ते तो परिणामरूप कर्म ठे; तेथी ते बनेनो कर्ता जीवज ठे, बीजो कोई कर्ता मानवो नही. अने ज्ञानने ढांकडुं, दर्शनने ढांकडुं, इत्यादि कर्म पिंको विद्यासठे; अने वर्ण, गंध, रस, स्पर्श, इत्यादि जे कार्य अने कर्म ठे, ए बनेनो कर्ता पुदगलजव्यनेज प्रमाण राखिये; तेणे करी ने वर्णादि के० वर्ण, रस, गंध, स्पर्श गुण ठे ते अने ज्ञानावरण, दर्शनावरण प्रमुख जे कर्म ठे ते सर्व नाना प्रकारना पुजलरूप जाणवां; जेम कहुं ठे के, “जोगापयडिपयेसा,” के० जोगवहे प्रकृतिप्रदेशबंध थाय, ने तेनेविषे चेतनना समलपरिणाम के० अशुरू परिणाम अने विमलपरिणाम के० शुरू परिणाम ए जे कर्मरूपक ठे ते ते सर्व अलख पुरुषरूप ठे, माटे कर्ता कर्मने एकज बखाणीए. ॥ १२ ॥

हवे ए वातना रहस्यने मिथ्यादृष्टि जाणे नही, तेना उपर हस्तिनो दृष्टांत:—

अथ मिथ्यादृष्टि बर्ननं हस्तिको दृष्टांत:—

॥ सर्वेया इकतीसा:॥—जैसे गजराज नाज घासके गरास करि, जडत सुजाय नहि जिन्न रस लियो है; जैसे मतवारी नहि जानै सिखरनि स्वाद, जुगमें मगन कहै गज दूध पियो है; तैसे मिथ्यामति जीव ज्ञान रूपी है सदीव, पग्यो पाप पुन्य सों सहज सुन्न हियो है; चेतन अचेतन डुहुकों मिश्र पिंड लखि, एकमेक मानैन विवेक कबु कियो है. ॥ १३ ॥

अर्थ:—जेम हाथीने अनाज साथे घास जेलवीने घास आपेठे ते खायठे. हाथीनो स्वजाव एवोठे के, घासने अनाजनो जुदो स्वाद लेतो नथी. वली कोई माणस मद्य

पीने मतवारो थयो होयने तेने दहीने खांरुथी बनेलुं शीखरण जमवाने आपीये ने पुढीये के एनो स्वाद केवोडे, तो ते कदेशे के गायनुं दुध पीये तेवोडे. पण तेने दा रूती जुममां जुदा स्वादनी खबर पडती नथी, तेम जीव मिथ्यामतिवालो थईने जो पण अनादि कालनो ज्ञानरूपी ठे एटखे ज्ञानमय ठे तो पण पापकर्म अने पुण्यकर्म मां लीन थई रह्यो ठे, माटे सहज जावे शुन्यहृदय थयोडे; त्यारे चेतन अचेतन जे पुजल ते बेउने मिश्र के० एक पिंरु जोईने एकमेक मानेडे; पुजलना जेलथी चेतनने पण पुजलकर्मनो कर्त्ता मानेडे पण कदी विवेकनी नजरथी जोतो नथी. ॥ १३ ॥

हवे जीवने कर्मनो कर्त्ता मानवो ए भ्रमवडे मनाथडे; ते उपर दृष्टांत आपेडे.

अथ त्रयस्वरूपकथनदृष्टांतः—

॥ सवैया इकतीसाः॥—जैसे महाधूपकी तपतिमें तिसीयो मृग, जरमसों मिथ्याजल पीवनकों धायो है; जैसे अंधकारमांहि जेवरी निरखी नर, जरमसों करपी सरपमानि आयो है; अपने सुजाय जैसे सागर सुथिर सदा, पवन संजोगसो उठरि अकुलायो है, तैसे जीव जडसों अव्यापक सहजरूप, जरमसों करमको करता कहायो है. ॥१४॥

अर्थः—जेम वैशाख ने जेठना घणा सरुत तापनी गरमीवडे मृग तरस्यो थईने मृगजलने जोई तेने जल जरेलुं तलाव मानी ते मिथ्या जलने पीवाने दोसेडे; तथा जेम अंधारे पडेली दोरडीने जोईने कोई मनुष्य जरमवडे तेने साप जाणी करीजायडे; वली जेम समुद्रनो स्वजाव स्थिर ठे पण पवनना संजोग थकी उठलतो देखायडे, तेम जीव निश्चय थकी जोतां जड वस्तुथी अव्यापक ठे, पण अनादि कालनो सहजरूपी त्रय तेषे करीने ते जीवने कर्मनो कर्त्ता कहेडे. ॥ १४ ॥

हवे जे सम्यग् दृष्टि थाय ते सम्यक् स्वजावे करीने त्रय दूर करे; अने जुदो जुदोज जाव जाणे, ते उपर राजहंसपक्षीनो दृष्टांत आपेडे. अथ सम्यग् दृष्टिस्वजाव वर्णनं, राजहंसके दृष्टांतः—

॥ सवैया इकतीसाः॥—जैसे राजहंसके वदनके सपरसत, देखिये प्रगट न्यारो ढीर न्यारो नीर हैं, तैसे समकितिकी सुदृष्टिमें सहजरूप, न्यारो जीव न्यारो कर्म न्यारोई शरीर है; जब शुरू चेतनाको अनुजौ अन्यासे तब, जासै आपु अचल न दुजो उर सीरहै; पूरव करम उदै आइके दिखाई देहि, करता न होइ तिन्हको तमासगीर है. ॥१५॥

अर्थः—जेम राजहंसनुं वदन के० मुखनी अंदरनी जीज, तेना अडकवाथी दुधने पाणी एकमेक होय ते फाटीने दुध जुडुं ने पाणी जुडुं थाय ठे; तेमज सम्यग्दृष्टि वडे सहजरूपे जीव ठे ते जुदोज जणाय ने कर्म पण जुडुंज जणाय; अने शरीर पण जुडुंज जणाय, एटखे बाह्यात्मा, अंतरात्मा ने परमात्मा ए त्रणे जुदा जणाय. ज्यारे

शुरू चेतन अनुभवनो अचयास करे तयारे पोतेज देखाय. कर्मादिकनो बीजा कोई साथे जेल नथी. पूर्व संचित कर्म जे ठे ते निज स्थिति पूर्ण थये अथवा उदीरणा करी केण कर्म उदय आव्याथी देखाय, पण जीव काई कर्मनो कर्त्ता नथी, पण ते कर्म ना उदयनो तमासो जुएठे ॥ १५ ॥

हवे शिष्य पूछे ठे के, हे स्वामी! जीव तथा पुजल एकमेक थई रखां ठे, तयारे ते अनेविषे एवो जुदो जुदो स्वभाव केम जाणिये? तयारे गुरु तेनो उत्तर आपतां पाणिनुं तथा शाकुनुं दृष्टांत आपेठे: अथ कर्तृत्व स्वभाव तसोदक तथा व्यंजननो दृष्टांत:-

॥ सवैया इकतीसा:॥-जैसेँ उसनोदकमें उदक सुजाउ सीरो, आगिकी उसनते फर स ज्ञान छलिये; जैसेँ स्वाद व्यंजनमें दीसत विविध रूप, लोनको सवाद खारो जीज ज्ञान चलिये; तैसेँ याहि पिकमें विजावता अज्ञानरूप, ज्ञानरूप जीव जेद ज्ञानसो परखिये, जरमसों करमको करता है चिदानंद, दरब विचार करतार जावनलिये. ॥ १६ ॥

अर्थ:- जेम उखोदक केण ठनुं पाणी ते पाणीनो पोतानो स्वभाव तो सीरो केण शीतलज ठे, पण तेनो स्पर्श करतां गरम लागे ठे, ते गरमी आगनी ठे. अने स्वादिष्ट व्यंजन केण शाकमां जात जातनो स्वाद होय ठे अने लोन केण निमकनो खारो स्वाद जुदोज जणाय ठे, ते जीज ज्ञानवडे जणायठे; तेमज घटपिकमां विजावता जे कर्मनी साथे चेतननुं मलवुं तेतो जेम में आ कीधुं एम मानवुं, एतो अज्ञानरूप ठे. अने जीव ठे ते शुरू ज्ञानरूपी ठे, एनेतो शुरू जाणवो एज एनुं कार्य ठे. ए बात जेदज्ञान वडे जणाय ठे. ए चिदानंद जे ठे तेने कर्मनो कर्त्ता मानवो ते भ्रमवडे म नाय ठे! पण द्रव्यनो विचार करतां एनो कर्त्ता जाव बने नही पण ज्ञाता जावज बने ए रहस्य ठे. ॥ १६ ॥

हवे निश्चय प्रमाणवडे जे जेनो कर्त्ता ठे तेने जुदो बतावे ठे. अथ कर्तृत्वविवरण:

॥ दोहा:॥- ज्ञान जाव ज्ञानी करै, अज्ञानी अज्ञान; दरब करम पुदगल करै, यह निहचै परवान. ॥ १७ ॥

अर्थ:- ज्ञानी होय तेतो ज्ञानजाव करे एटले जाणवारूपजे कार्य ठे ते करे ठे; अने अज्ञानी होय ते हुं कर्त्ता हुं एम मानी अज्ञानजाव करेठे; द्रव्यरूप जे कर्म ठे तेने पुजलज करेठे, निश्चयप्रमाणमां एवुं स्पष्ट ठे. ॥ १७ ॥

शिष्य पूछेठे के हे स्वामी! ज्ञानजाव ज्ञानी करे ए बात कहेतां ज्ञाननो कर्त्ता जी व ठरेठे, ते कया नथथी ठरेठे? तेनो उत्तर गुरु आपेठे:-अथ व्यवहार कर्तृत्वकथन:-

॥ दोहा:॥- ज्ञानसरूपी आतमा, करे ज्ञान नहि ठर; दर्व कर्म चेतन करै, यह विवहारी दौर. ॥ १८ ॥

अर्थ:- आत्मा ज्ञानस्वरूपी ठे माटे ज्ञानने तो तेज करे, पण बीजो नही, ए नि श्रय;अने जे एम कहे ठे के, अव्यकर्मनो कर्त्ता पण चेतन ठे तेतो व्यवहारमां कहेवाय॥१७॥

हवे शिष्य प्रश्न:- कर्तृत्वकथन:-

॥ सवैया तेईसाः॥-पुद्गल कर्म कौ नहि जीव कही तुम में समुजी नहि तैसी; कौन कौरे यहू रूप कही अब, को करता करनी कहु कैसी; आपुहि आपु मिलै बिबुरै जड क्यों करि मोमन संशय ऐसी; शिष्य संदेह निवारन कारन बात कहै गुरु है कहुं जैसी. ॥१८॥

अर्थ:- हवे शिष्य पूछे ठे के, जीवने निश्चयनयथी ज्ञाननो कर्त्ता कह्यो ने कर्मनो अकर्त्ता कह्यो, तेनुं शुं कारण? हे गुरु! पुजल अव्यरूप कर्मने जीव करे नही एवी जे बात तमे कही, ते बात हुं यथार्थ समज्यो नही. ए पुजलरूपी कर्मनो खजाव करे? इहां कर्त्ता तो ठरावता नथी अने तेनी क्रिया केवी ठे ते कहो. बली पुजल कर्मनो कर्त्ता पुजलनेज बनावोठो त्यारे कर्त्ता कर्म बने जरू थयां, ते पोतानी मेले मलबुं बूटा थाबुं केम बनी शके? ए मारा मनमां संदेह ठे. शिष्यनों संदेह निवारवाने आ प्रश्ननो यथार्थ उत्तर गुरु हवे कहेठे:- ॥ ११८ ॥

अथ गुरु उत्तर कथन:-

॥ दोहाः॥- पुद्गल परिणामी दरब, सदा परिणमै सोय; याते पुद्गल करमको, पुद्गल कर्त्ता होय ॥ १७ ॥

अर्थ:- हे शिष्य! पुद्गल जे ठे ते परिणामी अव्य ठे. कृण कृणमां तरेहवार बनी जायठे तेमाटे सदा परिणामी रह्यो ठे, ते युक्तिथी पौजलिक कर्मनो कर्त्ता पुजल जज थई शकेठे. ॥ १७ ॥

अथ पुनः शिष्य प्रश्न:-

॥ अङ्गिल बंदः ॥- ज्ञानबंतको जोग निर्जरा हेतु है; अज्ञानीको जोग बंध फल हेतु है; यह अचरजकी बात हिचे नहि आवही; बूझै कोज शिष्य गुरु समुजावही. ॥१९॥

अर्थ:- हवे शिष्य पूछेठे के, ज्ञानजाव ज्ञानी करे एतुं कहेवाथी जोग निर्जरारूपी थाय ठे ते केम? ज्ञानी जोग जोगवे ते कर्मनी निर्जरा करेठे, त्यारे तो ज्ञानीनो जोग निर्जरानो हेतु ठे अने अज्ञानी जे जोग जोगवे ते कर्म बंधन करेठे; त्यारे तो अज्ञानीनेज जोग बंध फलदाई कह्यो एतो अचरजनी बातठे; केमके जोग जोगव वामां समान होय ने एकनो जोग निर्जरानो कारक अने बीजानो जोग बंधनो का रक एम केम बने? अने ए बात हृदयमां ठसंती नथी. आबुं शिष्यनुं केहेवुं सांज लीने गुरु तेनो उत्तर कहेठे:- ॥ ११९ ॥

अथ गुरु उत्तर कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः ॥— दया दान पूजादिक विषय कषायादिक, दोहू कर्म जोग पै डुहूको एक खेतु है; ज्ञानी मूढ कर्म करत दीसे एकसे पै, परिनाम जेद न्यारो न्यारो फल देतु है; ज्ञानवंत करनी करै पै उदासीन रूप, ममता न धरै ताते निर्जराको हेतु है; वहे करतूति मूढ करै पै मगन रूप, अंध जयो ममता सो बंध फल लेतु है. ॥ ३१ ॥

अर्थः— दया पालवी, दान देवुं, पूजा प्रमुख करवी, एक एवी रीतनां कर्मते, अने पांच इंद्रियोना विषयतुं सेवन करतुं, कषायतुं सेवन करतुं; एक एवी रीतनां कर्म ते, ए बने कर्मनो संसारमां जोग ते, पण क्षेत्र एक ते, तेथी बने बंधरूप ते. अने ज्ञानी पण ए वे कर्म करे ते, तथा अज्ञानी पण करे ते, अने ए कर्म करतां तो ज्ञानी अज्ञानी एक सरखाज देखाय ते, पण एना परिणाम जेव जुदा जुदा ते माटे ए कर्मतुं फल जुडं जुडं आपे ते. ज्ञानवान जे कर्म क्रिया करेते, ते उदासीन रूप थईने करे ते, एटखे एनी मेले उदय आवेखुं कर्म करेते, पण ममता धरतो नथी; ए माटे निर्जरानो हेतु ते. अने एज कर्म क्रिया मूढ करे ते, पण ए क्रिया कर वामां आनंद रूप रहे ते; ने निजात्मशुद्धिने विसरी जाय ते; एटखे अंध जेवो वनी जाय ते, अने ममता धारण करे ते, तेथी बंध फलने छिये ते; एज माटे अ ज्ञानी अज्ञाननो कर्त्ता ठरे ते. ॥ ३१ ॥

हवे कुंजारतुं दृष्टांत आपीने मूढतुं कर्त्तापणुं सिद्ध करेतेः—

अथ मूढ कर्त्तृत्व कथन कुलाल दृष्टांतः—

॥ उपपद्य षंडः ॥— ज्यों माटीमहि कलस, होनकी शक्ति रहै ध्रुव; दंड चक्र चीवर कुलाल बाहिज निमित्त हुव; त्यों पुदगल परवानु, पुंज बरगना जेष धरि; ज्ञानी बर नादिक सरूप बिचरंत विविध परि; बाहिज निमित्त बहिरातमा, गहि संसै अज्ञान मति; जगसाहि अदंकृत जावसों, कर्म रूप व्है परिनमति. ॥ ३२ ॥

अर्थः— जेम कलसरूप कार्य थवामां माटी अव्यनी शक्ति ध्रुव के० निश्चय ते. अने ते कार्यनेविषे तेने फेरववानो दंड अने चक्र के० चाकने चीवर उतारवानी दोरी ने कुंजार ए सर्व बाह्य निमित्त थयां, तेम परमाणु पुजलनो पुंज ते बंधपणु ध रीने कर्मणवर्गणानो जेष धरीने ज्ञानावरणी, दर्शनावरण, वेदनीय, मोहनीय, आ पुष, नामकर्म, गोत्रकर्म, अंतराय ए स्वरूपे विविध के० जात जातनो पुजल खंध वि चर्यों; अहीं बहिरात्मा एटखे देव मनुष्यादिरूपी बाह्यात्मा बाह्यनिमित्त थईने त्रम

રૂપી અજ્ઞાન ગ્રહીને અહીં કારણ બન્યો; ત્યારે જગત્માં અહંકારબુદ્ધિની સંગતિ તે હિજ પુણ્યલંઘન કર્મરૂપ બનીને પરિણમ્યો છે. ॥ ૩૩ ॥

હવે નિશ્ચયે જીવનું અકર્તાપણું માનીને યના અનુજવમાં રહેવું તેનું મહાત્મ્ય કહેહે:-

અથ શુદ્ધાનુજવ મહાત્મ્ય કથન:-

॥ સવૈયા તેઈસા: ॥- જે ન કરૈ નયપદ્ધ વિવાદ ધરૈ ન વિષાદ અલીક ન જાલૈ; જે હવેગ તજૈ ઘટ અંતર, શીતલજાવ નિરંતર રાલૈ; જે ન ગુની ગુન જોદ વિચારત, આકુલતા મનકી સબ નાલૈ; તે જગમેં ધરિ આતમધ્યાન અલંકિત જ્ઞાનસુધારસ ચાલૈ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ:-જેમ મિથ્યાત્વી લોક પોતપોતાના નયનો પદ્ધ ધરીને પોતપોતામાં વિવાદ કરે છે તેમ ન કરતાં જે સહજ આનંદમાં રહે છે; ને વિષાદ ધરતા નથી, અને ઝૂંતું બોલતા નથી, અને હુદ્ધ ધ્યાન ધરતા નથી પટલે હવેગનો ત્યાગ કરે છે; અને હમેશ પોતાના હૃદયને વિષે શીતલ જાવ રાલે છે, ને યવા શુદ્ધ આત્માના અનુજવમાં મલે છે. જેથી આત્મા ગુણી છે ને જ્ઞાનગુણ છે, યવો જેને જોદ વિચાર રહ્યો નથી, અને વિકલ્પ કે બ્યાકુલતાને મનમાંથી કાઢી નાલે, યવા જે શુદ્ધ અનુજવી થાય, તેજ આત્મધ્યાન ધરીને જગત્ને વિષે સંપૂર્ણ કેવલ જ્ઞાનરૂપ અમૃત રસ તેને ચાલે છે. ॥ ૩૪ ॥

હવે નિશ્ચય નય થકી અકર્તાપણાની સ્થાપના અને વ્યવહાર નયવહે કર્તાપણાની સ્થાપના પ્રમાણ કરી વતાવે છે:-અથ નિશ્ચય વ્યવહારનય પ્રમાણ સ્થાપના:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥- વિવહાર દૃષ્ટિસોં વિલોકત બંધ્યોસો દીસે, નિહચે નિહારત ન બાંધ્યો યહ કિનહી; યક પઢ બંધ્યો યક પઢસોં અબંધ સદા, દોહ પઢ અપને અનાદિ ધરે શનહી; કોહ કહે સમલ વિમલ રૂપ કોહ કહે, ચિદાનંદ તૈસોઈ બલાન્યો જૈસો જિનહી; બંધ્યો માને ચુલ્યો માને હુદ્ધનકો જોદ જાને, સોઈ જ્ઞાનવંત જીવ તત્ત્વ પાયો તિનહી. ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:- ચતુર્ગતિરૂપ સંસારમાં ઝ્રમણ કરવાનો આત્માનો વ્યવહાર જોશ્ય તો આત્મા કર્તાજિ દેખાય ને વંધમાં પળ જણાય, અને નિશ્ચયનયવહે જ્ઞાનનો જ કર્તા અને જ્ઞાનસ્વરૂપી જોશ્યે તો યજ આત્મા કશામાં બંધાયલો નહીં જણાય; તેથી યકલો વ્યવહાર પદ્ધ ગ્રહીયે તો આત્મા બંધમાં છે, ને યકલો નિશ્ચયપદ્ધ ગ્રહીયે તો આત્મા સદા અવંધ જણાય, યવા વંને પદ્ધ અનાદિકાલના ગ્રહણ કીધા છે. કોઈ વ્યવહારનયવાલો હોય તે જીવને સમલ કહે છે, ને કોઈ નિશ્ચયનયવાલો હોય તે યને વિમલ કહે છે. પળ જેણે જેવો પોતાની બુદ્ધિથી ચિદાનંદને લાખ્યો તેવો જ ચિદાનંદ છે. હવે જે સમ્યગ્દૃષ્ટિ હોય તેતો આત્માને બંધાયલો પળ માને, અને અવંધપળ

माने, पण ए मानवामां बेहुनयनो जेद जे जाणे तेज ज्ञानी कहेवाय, अने तेणेज जीव तत्त्वतुं स्वरूप उल्लुंछे ॥ १५ ॥

हवे बेळ नयने समान राखीने समकित राखेथी समरस जावमां रहे तेनी प्रशंसा करेते:-अथ समरसी जाव प्रशंसा कथन:-

॥सवैया श्कतीसा:॥- प्रथम नियत नय दूजो विवहार नय, दुहुकों फलावत अ नंत जेद फलै है; ज्यों ज्यों नय फलै त्यों त्यों मनके कलोल फले, चंचल सुजाय लोका लोकलों उल्लै है; ऐसी नय कहु ताको पद तजि ज्ञानी जीव, समरसी जये एकतासों नही टलै है; महा मोह नासै शुरू अनुजौ अज्यासै निज, बल परगासै सुख रासि माहिं रलै है ॥ १६ ॥

अर्थ:- पहेलोतो निश्चय नय ठे, अने बीजो व्यवहार नय ठे; ए बेळ नयने एक एक डव्य साथे फलाविये तयारे अनंत डव्यनी अपेक्षाने लीधे नयना अनंत जेद फले ठे. हवे ए नयना अनंत जेद मननाज विचारथी फले ठे, तेथी जेम जेम नयनुं फलाव थाय तेम तेम मनना तरंग पण अनंत जेदे फलेठे, अने मनना कलोल जे टळा होय तेटळा चंचल स्वजावमनना थई जाय, एनुं प्रमाण षट्गुणी हानि हकि लेखे लोकालोक प्रदेश परिमाण होय एवी जे नय कदा के० नयने अंगीकार करी तेनो पक्षपात त्यजीने जे ज्ञानी जीव समरसी जावमां रहा अने सवळा नयना वि स्तारमां चेतनानी एकता होय तेथी टले नही ते तो समरसी जाव वाला महा मोह के० ज्रमनो नाश करीने अने शुरू चिदानंदना अनुजवनो अज्यास करीने, षटले क्षपकश्रेणि आरोहण करीने परमात्मानुं जे बल ठे तेनो प्रकाश करीने सुख राशि जे मोक्ष पद ठे तेनेविषे मली जायठे ॥ १६ ॥

हवे निश्चय व्यवहार बतावीने पोतपोतानुं जे सत्य स्वरूप लक्षण ठे तेहिज क हेठे:-अथ सम्यक् स्वरूप लक्षण कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- जैसे काहु बाजीगर चौहटे बजाई डोल, नाना रूप धरी के जगल विद्या ठानी है; तैसे में अनादिको मिथ्यातके तरंगनिसों जरममें धाड़ बहु काय निज मानी है; अब ज्ञान कला जागी जरमकी दृष्टि जागी, अपनी पराई सब सोंजु पहिचानी है; जाके बदे होत परवान एसी जांति जई, निहचे हमारी ज्योति सोई हम जानी है. ॥ १७ ॥

अर्थ:- जेम कोई बाजीगर चौटामां डोल बगाकीने जात जातना रूप धरीने पो तानी जगल विद्या प्रसारे ठे, ने तेने लोको साची मानेठे, ते रीते हुं अनादि का लथी मिथ्यात्व तरंग के० दहेरोमां मगन बनी रह्यो तेथी जगलविद्या जोनाराने न्याये

ઝમમાં ધાયો થકો ઘણી કાચાઈ પામીને પોતાની માની લીધી હતી, તે હાલ મને જ્ઞાન કલા પ્રાપ્ત થવાથી ઝમની દૃષ્ટિ દૂર થઈ ગઈ, ત્યારે પોતાની તથા પારકી સૌંજ કેળ સામગ્રી તે સર્વને ઓલસી લીધી; જે જ્ઞાન કલાના હૃદય થવાથી વસ્તુનું પરમાણ થાય છે એવી રીત થઈ તેથી પોતાની પરંપરાની શુદ્ધિ આવી, એવા નિશ્ચયથી અમારી જ્યોતિ જે અમારું સ્વરૂપ તેને અમે ઓલસી લીધું ॥ ૩૬ ॥

હવે જે જ્ઞાતા હોય તે સમ્યક્ સ્વરૂપને શુદ્ધ અનુજવને વિષે વિચારી લિયે તે કહે છે:- અથ શુદ્ધાનુજવ ચિંતન જ્ઞાન વિલાસ:-

॥ સવૈયા ઇકતીસા:- ॥- જૈસે મહા રતનની જ્યોતિમેં લહરિ હવે, જલકી તરંગ જૈસે લીન હોઈ જલમેં; તૈસે શુદ્ધ આતમ દરબરજાય કરી, હપજે બિનસે થિર રહે નિજ ચલમેં; એસે અવિકલપી અજલપી આનંદ રૂપી, અનાદિ અનંત ગદિ લીજે એક પલમેં; તાકો અનુજવ કીજે પરમ પિઠલ પીજે, બંધકો વિલાસ નારિ દીજે પુદગલમેં ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:- જેમ હીરા, લાલ, પદ્મા અને રત્નની જ્યોતિમાં લહરી હવે, ને જ્યોતિમાં જ સમાઈ જાય છે, વહી જેમ પાણીના મોઝાં પાણીમાં જ સમાઈ જાય, તેમ શુદ્ધ આત્મ ડ્રવ્યના જે જ્ઞાન પ્રમુખ ગુણના પર્યાય છે તે સમયે સમયે હપજે છે, ને વળસે છે, અને ડ્રવ્ય પોતાના ડ્રવ્ય સ્થાનને વિષેજ રહે છે. હપજવું ને વળસવું એ વિકલ્પ પર્યાયને આશ્રયે થાય છે; પણ ડ્રવ્યમાં તો થિરતા રહી છે, ડ્રવ્યમાં વિકલ્પ નથી માટે જે અવિકલ્પ અને અજલ્પી કેળ સ્થિર છે સર્વથા વચન ગોચર નથી, અને આનંદરૂપી છે, તેથી સદૃજ સમાધિ થઈ છે, એવું કોઈ આત્મ ડ્રવ્ય છે, તેનું અનાદિ અનંત કાલ સુધી એક રૂપમાં પ્રહ્ણ કરવું, અને તેજ ડ્રવ્યનો અનુજવ કરવો, ઇટલે તેને વિષેજ હપયોગ રાખવો, એ અનુજવમાં પરમ પિઠલ કેળ પરમ અમૃતરસ હપજે છે તે પીવો. અને જે આશ્રવ બંધનો વિલાસ આત્મામાં છે તેને પુઝલની સામગ્રીમાં નાલી દેવો, ઇટલે પુઝલરૂપ જૂઝુંજ છે ॥ ૩૭ ॥

હવે આત્માનો શુદ્ધ અનુજવ પરમ પદાર્થ છે, તેની પ્રશંસા કરે છે:- અથ અનુજવ પ્રશંસા:-

॥ સવૈયા ઇકતીસા:- ॥- દરબકી નય પરજાય નય દોહ નય, શ્રુત જ્ઞાનરૂપ શ્રુતજ્ઞાન તો પરોષ હૈ; શુદ્ધ પરમાત્માકો અનુજો પ્રગટ તાતે, અનુજો બિરાજમાન અનુજો અદોષ હૈ; અનુજો પ્રવાન જગવાન પુરુષ પુરાન, જ્ઞાન ઓ વિજ્ઞાનધન મહાસુખપોષ હૈ, પરમ પવિત્ર ચોંદી અનુજો અનંત નામ, અનુજો વિના ન કહોં ઠેર ઠેર મોષ હૈ ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:- પદાર્થને ઓલસવાને બેજ નય પ્રવર્તે છે, એક ડ્રવ્યાર્થિક નય વહે ડ્રવ્યનો વિવરો અને પર્યાયાર્થિક નય વહે પર્યાયનો વિવરો થાય છે, એ બંને નય શ્રુતજ્ઞાનરૂપ છે, અને શ્રુતજ્ઞાન જે છે તે પુરોક્ષ જ્ઞાન છે; અને શુદ્ધ પરમાત્માનો અનુજવ જે છે

तेतो प्रगट के० प्रत्यक्ष प्रमाणमां आवे ठे, तेथी अनुजवज महा बलवान थको बिरा जमान थई रह्योठे, एथी अनुजव ते अवोष के० शुरू ठे. हवे अनुजवनां नाम कहेठे, अनुजव कहिये, प्रमाण कहिये, जगवान कहिये, एनेज पुराण पुरुष कहिये, एनेज ज्ञान कहिये, एनेज विज्ञानघन कहिये, एनेज महा सुखनुं पोष कहिये, एनेज परम पवित्र कहिये, एवा अनुजवनां अनंत नाम ठे. अने ए शुरू अनुजव शिवाय बीजे कोई स्थानके मोक्ष नथी ॥ १९ ॥

हवे शुरू अनुजवविना संसारमां जमे अने शुरू अनुजव प्राप्त थये मोक्ष पामे ते कहे ठे. अथ अनुजव साम्यर्थ जलको दृष्टांतः—

॥ सवैया इकतीसाः ॥— जैसे एक जल नाना रूप दरबानुयोग, जयो बहु जांति पहिचान्यो न परतु है; फीरि काल पाई दरबानुयोग झरि होतु, अपने सहज नीचे मारग ढरतु है; तैसे यह चेतन पदारथ विज्ञावतासों, गति योनि जेष जव जावर जरतु है; सम्यक सुजाइ पाइ अनुजौके पंथ धाइ, बंधकी जुगती जानि मुगति करतु है ॥ ३० ॥

अर्थः— जेम पाणी एक रूप ठे तथापि तेनेविषे नाना प्रकारनी माटी प्रमुख ड्र व्यनो मिलाप थये पाणी पण तरेद्वार जातनुं थाय ठे, हवे देखवामां तो माटी प्रमुख देखाय ठे, पण पाणी ओलखातुं नथी. फरी कोई औषधादिकथी ते ड्रव्यनो मिलाप झर थयो अने पाणी तरी आव्युं त्वारे पोतानुं सहज रूप लईने नीचाण तरफ ढ लवा लाग्युं; ते रीते जे चेतन पदार्थ ठे ते विज्ञावतासों के० पोतानी जुल थकी चार गतिमां चोरासी लाख जीव योनिनेविषे जेष के० एक क्रोड सामासत्ताणुंलाख कुल कोमीमां जातजातना जवकरतो जावरी के० फरी रेहे ठे, एज जीव कोई अवसर स म्यग् जाव पामीने पोताना अनुजवना मारगमां दोमीने अने बंधनना विलासने तो नीने कर्मनी मुक्ति करे ठे. ॥ ३० ॥

हवे मिथ्यादृष्टि होय ते अनुजव शिवाय कर्मनो कर्त्ता होयज ते कहे ठेः— अथ मिथ्यादृष्टि कर्तृत्व कथनः—

॥ दोहाः ॥— निशिदिन मिथ्या जाव बहु, धरै मिथ्याती जीव; ताते जावित कर मको, करता कह्यो सदीव. ॥ ३१ ॥

अर्थः— रात ने दिवस पोतानी जूलनेविषे मिथ्यात्वी जीव होय ते फलाणुं में कीधुं में लीधुं, आमारुं इत्यादिक मिथ्या जाव धारे ते माटे अशुरू चेतनाजे ठे ते विज्ञा वित कर्मठे तेनो कर्त्ता सदीव के० निरंतर कह्यो. ॥ ३१ ॥

हवे ज्ञानी अने मूढ करम करे ठे, ते एक सरखां देखाय ठे, तथापि मूढ जीवने

कर्मनो कर्त्ता कह्यो ने ज्ञानी जीवने कर्मनो अकर्त्ता कह्यो तेनुं कारण कहे ठे:- अथ मूढ कर्मको कर्त्ता ज्ञाता अकर्त्ता यहु कथन:-

॥ चोपाई: ॥- करै करम सोई करतारा; जो जानै सो जाननहारा; जो कर्त्ता नहि जानै सोई; जानै सो करता नहि होई. ॥ ३३ ॥

अर्थ:- जे कर्मने करे तेज कर्त्ता कहेवाय अने जे जाणेवे तेने तो जाणनार कहीये; जे कर्त्ता ठे तेज जाणनार नथी अने जे जाणनार ठे ते कर्त्ता नथी ॥ ३३ ॥

हवे जे जाणनार ठे ते अकर्त्ता ठे ते समजावे ठे:- अथ ज्ञाता अकर्त्ता कथन:-

॥ सोरठा: ॥- ज्ञान मिथ्यात न एक, नहि रागादिक ज्ञानमहि; ज्ञान करम अतिरेक, जो ज्ञाता करता नही. ॥ ३३ ॥

अर्थ:- ज्ञान जाव अने मिथ्यात्व जाव एक कहेवाय नही; अने रागादिक जे राग द्वेष मोह इत्यादिक जाव ज्ञानमां होय नही; एथी ज्ञान जे ठे ते कर्मथी अतिरेक के० जुहुं ठे, तेमाटे जे ज्ञाता होय ते कर्त्ता न होय ॥ ३३ ॥

हवे जे मिथ्यात्वी जीव ठे ते पुजलद्रव्य रूप कर्मनो अकर्त्ताज ठे अने जाव कर्मनो कर्त्ता ठे ते कहेवे:- अथ जीवद्रव्य कर्मको अकर्त्ता यहु कथन:-

॥ ढप्पयढंद: ॥- करम पिंरु अरु राग, जाव मिखि एक होहि नहि; दोऊ जिन स्व रूप, वसहि दोऊ न जीवमहि; करम पिंड पुजल बिजाव रागादि मूढ त्रम; अखल एक पुगल अनंत किम धरहि प्रकृति सम; निज निज विवास जुत जगत महि, जथा सहज परिणमहि तिम; करतार जीवजन करमको, मोह विकल जन कहहि इम ॥ ३४ ॥

अर्थ:- पुजग द्रव्य रूप कर्म पिंरु अने राग द्वेषादिक जाव ए बंने मलीने एक रूप थाय नही, ए बंने जाव जिन स्वरूपमां ठे, एण ए बेज जाव जीवमां रेहेता नथी. एनो विवरो कहेवे:- कर्मपिंड ठे तेतो पुजलरूपी ठे. अने जे रागादिक बिजाव ठे तेतो मूढ जीवनो त्रम ठे; अखल जीव ठे तेतो एकता बीधे रह्यो ठे अने पुजल अनंतताने लेई रह्यावे. तो कर्मनुं कर्त्तापणुं एवी सम प्रकृति बेज केम धारण करशे? जगत्मां सर्व कोई पोतपोताना स्वजाव विवासमां युक्त थई रह्यावे, जेवो पोतानो सहज स्वजाव ठे तेवो ज परिणमी रह्यो ठे ए न्यायनी बात ठे, तेथी जड रूपी कर्मनो कर्त्ता जीव ठे, एतुं वचन जे जीव मोहथी विकल होय ठे- ते कहेवे ॥ ३४ ॥

हवे सम्यक् प्रकारे करीने सिद्धांत समजावेवे. अथ सम्यक्त्व प्रजाव कथन:-

॥ ढप्पयढंद: ॥- जीव मिथ्यात न करै, जाव नहि धरै जरम मल; ज्ञान ज्ञान रस रमे, होइ करमादिक पुजल; असंख्यात परदेश, सकति जगमें प्रगटे अति; चिद् वि

લાસ ગંજીર, ધીર ચિર રહે વિમલ મતિ; જબ લગિ પ્રબોધ ઘટમહિ ઉદિત, તબ લગ અનય ન પેલિયે; જિમ ધરમરાજ વરતાંતપુર, જહ તહ નીતિ પેલિયે ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:— જીવ છે તે મિથ્યારૂપી કર્મ કરે નહી, एनो હેતુ કહેહે કે, ભ્રમ મલ રૂપી જે જાર છે તેને ए જીવ ધારણ કરે નહી. અને જ્ઞાન જ્ઞાનનાજ રસમાં રમે ઇટલે જ્ઞા તાપણમાં રહે. અને કર્માદિક જે જ્ઞાનાવરણાદિક રાગ દ્વેષાદિક તેતો પુજલસામ ગ્રીહે. અને ए જીવના તો અસંખ્યાત પ્રદેશનેવિષે एવી શક્તિ અતિ પ્રગટપણે જગ મગી રહી છે. તે કહીયે ઢણે કે, ચિદ્વિલાસ કેઽ જ્ઞાન વિલાસનેવિષે ગંજીરહે, ધીર ને વિમલ મતિવંત થકો સ્થિરતા થઈ રહ્યો છે; एતું પ્રબોધ સમ્યગ્ જ્ઞાન જાં સુધી ઘટ પિંડમાં પ્રકાશમાન થઈ રહ્યું છે ત્યાંસુધી અનય કેઽ અન્યાય સંરૂપને દે લીયે નહી, તે ઉપર દૃષ્ટાંત કહેહે જેમ પુર નગરમાં ધર્મરાજ વર્તતા થકા જહાં તહાં નીતિજ જોવામાં આવે ॥ ૩૫ ॥

॥ ઇતિ શ્રીસમયસાર નાટક કર્તા કર્મ ક્રિયા દ્વાર તૃતીય બાલબોધ સહિત સમાપ્ત ॥

॥ દોહરા: ॥— કરતા કિરિયા કરમકો, પ્રગટ લખાન્યો મૂલ; અબ બરનોં અધિકાર યહ, પાપ પુણ્ય સમતૂલ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:— કર્તા ક્રિયા અને કર્મ ઇટું મૂલ કેઽ રહસ્ય તે પ્રગટ કરી લખાણું. હવે પાપ અને પુણ્ય ए બને બરાબર છે તેનો અધિકાર વર્ણન કરું ॥ ૩૬ ॥

હવે પાપ પુણ્ય દ્વાર વિષે પ્રથમ જ્ઞાનચંડની કલાને નમસ્કાર કરેહે:—

અથ જ્ઞાનચંડ કલા વર્ણન:—

॥કવિત્તંદ:॥—જાકે જડે હોત ઘટઅંતર, વિનસે મોહ મહાતમરોક; શુજ અરુ અશુ જ કરમકી હુબિધા, મિટે સહજ દીસે ઇક થોક; જાકી કલા હોતુ સંપૂર્ન, પ્રતિજાસે સબ લોક અલોક; સો પ્રબોધ શશિ નિરલિ બનારસિ, સીશ નમાઈ દેતુ પગ ધોક ॥૩૭॥

અર્થ:— જે પ્રબોધ ચંડના પ્રકાશવાથી સમાન ઘટમાં જે મોહરૂપ મહાતમ કેઽ ઘોર અંધકારનું રોક જે અટકાવ તે નાશ પામે, અને જેમ અંધકાર ગયાથી એક કર્મ શુજ અને એક કર્મ અશુજ एવી જે કર્મને વિષે દ્વિવિધા છે તે મટી જાય, અને સ હજ જાવે કર્મ બંધરૂપ છે एતું એક થોક દેખાય અને જેને પ્રબોધચંડની સર્વ સંપૂર્ણ કલા પ્રગટ થયેથકે સર્વ લોકાલોકનો પ્રતિજ્ઞાસ થાય તે પ્રબોધરૂપી ચંડકલાને નિ રલીને બનારસીદાસ માથું નમાવીને પગધોકદેતુહે કેઽ પ્રણામ કરેહે. ॥ ૩૭ ॥

હવે મોહમાં શુજ અશુજ કર્મની દ્વિવિધતા દેખાય છે તે એકરૂપપણે દેખાડેહે:—

અથ શુજાશુજ એકત્વીકરન:-

॥સવૈયા શ્કતીસાઃ॥-જૈસે કાઢુ ચંડાલી જુગલ પુત્ર જને તિન્હ, એક દિયો બામન કૂં એક ઘર રાખ્યો હૈ; બામન કહાયો તિન્હ મથ માંસ ત્યાગ કીનો, ચંચાલ કહાયો તિન મથ માંસ ચાખ્યો હૈ; તૈસે એક વેદની કરમકે જુગલ પુત્ર, એક પાપ એક પુણ્ય નાંબ જિન્ન જાખ્યો હૈ; હુહોં માહિં દોરધુપ દોઢ કર્મ બંધરૂપ, પાતે જ્ઞાનચંતને ન કોઢ અજિલાખ્યો હૈ. ॥ ૩૦ ॥

અર્થ:- જેમ કોઈ ચંચાલની સ્ત્રી જુગલ પુત્ર કે ૦ બે પુત્ર જણે ને પઠી એક ઢોકરો બ્રાહ્મણને આપે, ને એક ઢોકરો પોતાના ઘરમાં રાખે, હવે જે ઢોકરો બ્રાહ્મણના ઘરમાં ડહરે તે બ્રાહ્મણ કેહેવાય, ને તે મથ માંસનો ત્યાગ કરે, જે ચંચાલના ઘરમારહે તે ચંચાલ કેહેવાય, ને તે મથ માંસ પણ ચાખે, તે રીતે એક વેદનીય કર્મનાં બે પુત્ર હે, એક પાપ ને બીજો પુણ્ય, એવાં જુદાં જુદાં નામ કહ્યાંહે, પણ બંનેનો સ્વજાવ એક હે, ઇટલે બેઢને વિષે દોરધુપ કે ૦ વેદનાની સત્તા હે. ઇટલે સ્વેદસંતાપ હે વઢી પાપને પુણ્ય એ બેઢ કર્મ બંધરૂપ હે, ઇટલા વાસતે જ્ઞાનીજને એ બેઢમાંથી કોઈનો પણ અજિલાષ કીધો નથી. ॥ ૩૦ ॥

હવે પાપ તથા પુણ્ય એ બેઢને સમાન કહ્યાં તેઢપર શિષ્ય પ્રશ્ન પૂઢેહે:-

અથ શિષ્ય પ્રશ્ન:-

॥ ચોપાઈઃ ॥- કોજ શિષ્ય કહે ગુરુ પાંહી; પાપ પુણ્ય દોજ સમ નાંહી; કારન રસ સુજાવ ફલ ન્યારે; એક અનિષ્ટ લગે શ્ક પ્યારે. ॥ ૩૧ ॥

અર્થ:- કોઈ શિષ્ય ગુરુની પાસે આવી કહે કે, સ્વામી પાપ ને પુણ્ય એ બેને સમાન કહ્યાં પણ તે સમાન દેલાતાં નથી કેમકે, એ બેનાં કારણ, રસ, સ્વજાવ તથા ફલ તે તો જુદાં જુદાં હે; વઢી ઇમાંથી એક પ્રિય લાગે હે, ને એક અપ્રિય લાગે હે. ॥ ૩૧ ॥

હવે શિષ્ય એ બેઢનાં કારણ પ્રમુલ જુદાં જુદાં કહે હે:- અથ શિષ્ય કથન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસાઃ ॥- સંકિલેસ પરિનામનિસોં પાપ બંધ હોઈ, વિશુદ્ધસોં પુન્ય વંધ હેતુ જ્ઞેદ માનિયે; પાપકે હદે અસાતા તાકો હૈ કઢક સ્વાદ, પુન્ય હદે સાતા મિષ્ટ રસ જ્ઞેદ જાનિયે; પાપ સંકિલેસ રૂપ પુન્યહિં વિશુદ્ધ રૂપ, હુહૂંકો સુજાઢ જિન્ન જ્ઞેદ યોં વલાનિયે; પાપસોં કુગતિ હોય પુન્યસોં સુગતિ હોય, ઇસો ફલ જ્ઞેદ પરતઢ પરવાનિયે. ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:- તીજ કષાયમય જે પરિણામહે તેનું નામ સંકલેશ પરિણામ, તેણે કરીને પાપનો વંધ થાયહે; અને કષાયતું જે મંદપણું તેને વિશુદ્ધ કહિયે; તેવહે પુણ્યનો વંધ થાય; એવા હેતુ ઇટલે કારણ જ્ઞેદ માનિયે ડહ્યે. અને પાપના હદયથી અસાતા થાય

હે, તેનો સ્વાદતો કટુક હોય છે. ને પુણ્યના ઉદયવહે શાતા ડપજે છે, તેનો મિષ્ટ સ્વાદ હોય છે. ઇટલે પાપ ને પુણ્ય એ બેઢને વિષે રસજેદ થયો; વહી પાપકર્મ ક્લેશ રૂપ છે, તીવ્ર કષાય રૂપ છે; અને પુણ્ય કર્મ વિશુદ્ધ રૂપ છે. મંદ કષાયરૂપ છે; એ બંને કર્મનો ચિન્ન ચિન્ન સ્વજાવ થયો, તે એજ ડપરથી એ બંને કર્મનો જેદ વચ્ચાળીયે ઢશ્યે; અને પાપથી કુગતિ કેળ નર્ક ગતિ તિર્યચ્છ ગતિ, થાય છે, અને પુણ્યવહે મનુષ્યગતિ, દેવગતિ એવી સુગતિ થાય છે; એ રીતે પાપ પુણ્યરૂપ કર્મનેવિષે ફલનો જેદ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી છે. ॥૪૦॥

હવે શિષ્યના પ્રશ્નનો ગુરુ ઉત્તર કરે છે:— અથ ગુરુ ઉત્તર વચન થયા:—

॥ સવૈયા ફકતીસા: ॥— પાપ બંધ પુન્ય બંધ હુદૂમેં સુગતિ નાંહિ, કટુક મધુર સ્વાદ પુગલકો પેલિયે; સંકિલેસ વિશુદ્ધિ સહજ દોઢ કર્મ ચાલિ, કુગતિ સુગતિ જગ જાલમેં વિશેલિયે; કારનાદિ જેદ તોહિ સૂજત મિથ્યાતમાંહિ, એસો દૈત જાવ જ્ઞાન દૃષ્ટિમેં ન લેલિયે; દોઢ મહા અંધકૂચ દોઢ કર્મ બંધ રૂપ, હુદૂ કો વિનાસે મોષ મારગમેં દેલિયે. ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:— પાપનો પણ બંધ થાય ને પુણ્યનો પણ બંધ થાય છે; ને જ્યાં બંધ હોય ત્યાં મુક્તિ ન હોય, ઇટલે બેઢથી મુક્તિ નહીં તે માટે બેઢ સમાન છે; અને જે કટુક રસમાં પાપ છે ને મધુર રસમાં પુણ્ય છે એ બેઢ રસ પુદ્ગલના છે તેથી પાપને પુણ્ય સમાનજ છે. વહી જે સંકેશ સ્વજાવને લીધે પાપ છે, ને વિશુદ્ધ સ્વજાવથી પુણ્ય છે; પણ એ બેઢ સ્વજાવ જે છે તે કર્મની ચાલ છે. અને કુગતિ તથા સુગતિ તે પાપ પુણ્યનાં ફલ છે, તે જેદવહે જગત્ જાલની વિશેષતા છે, તેથી પાપ પુણ્ય સમાનજ છે. અરે ! શિષ્ય ! તને જે પાપ પુણ્યના કારણાદિ જેદ તેણે કરીને પાપ પુણ્યનો દૈત જાવ કેળ દિવિધ જાવ સૂજે છે, તે તો મિથ્યામતિમાં સૂજે છે; પણ જ્ઞાન દૃષ્ટિ કરી જોતાં તો એ દૈતજાવ દેલાશે નહીં. એ બેનેવિષે આત્માનું અવલોકન નથી, તેથી એ બેઢ મહા અંધકૂચ છે, અને એ બેઢ કર્મ છે; તે બંધરૂપ છે અને મોક્ષમાર્ગને વિષે એ બેઢનો વિનાશ દેલીયે ઢીયે તેથી એ બેઢ સમાન છે ॥ ૪૧ ॥

હવે મોક્ષ માર્ગનેવિષે બેઢનો વિનાશ બતાવે છે:— અથ મોક્ષ પદ્ધતિ કથન:—

॥ સવૈયા ફકતીસા: ॥— સીલ તપ સંજમ વિરતિ દાન પૂજાદિક, અથવા અસંજમ કષાય વિષે જોગ હૈ; કોઢ શુજરૂપ કોઢ અશુજ સરૂપ મૂલ, વસ્તુકે વિચારત હુ વિધ કર્મ રોગ હૈ; એસી બંધ પદ્ધતિ બચાની વીતરાગ દેવ, આતમ ધરમમેં કરમ ત્યાગ જોગ હૈ; જોજલ તરૈયા રાગ દોષકો હરૈયા, મહા મોષકો કૈયા એક શુદ્ધ ડપયોગ હૈ. ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:— બ્રહ્મચર્ય તપ, પંચેન્દ્રિય નિગ્રહ, સંવર, દાન પૂજાપ્રમુખ ક્રિયા; પુણ્ય એવંધ

नां कारण कर्म ठे. अथवा पापना कारण असंयम कषाय अने विषय जोग ठे. ए बेडमां कोई शुजरूप कार्य ठे, अने कोई अशुजरूप कार्य ठे; पण वस्तुनुं मूल विचारतां तो बेडष कर्म रोग ठे; एटखे बेड प्रकारनो कर्म रोग ठे; एवी बंधनी पद्धति केण एक डंकी ते वीतराग देवे बखाणी; पण आत्मिक धर्ममां एटखे आत्मानो स्वभाव जो तां कर्म क्रिया त्यागवा योग्य ठे; एवा पापपुण्यने हेय कहेनार, अने जवजख ने तर नार, राग द्वेषने हरनार तथा महा मोक्षनो करनार एक शुरू उपयोग उपदेश ठे. ॥४२॥

हवे अर्धा सवैयामां शिष्य प्रश्न करेठे, ने अर्धा सवैयामां गुरु तेनो उत्तर बाखे ठे:- अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- शिष्य कहै खामी तुम करनी शुज अशुज, कीनी है निषिद्ध मेरे संसो मनमांहि है; मोषके सवैया ज्ञाता देसविरती मुनीस, तिन्हकी अवस्था तो निरावलंब नांहि है; कहै गुरु करमको न्यास अनुजौ अज्यास ऐसो अबलंब उन्हीको उनमांहि है; निरुपाधि आत्म समाधि सोइ शिवरूप, और दौर धूप पुवगल परबांहि है. ॥ ४३ ॥

अर्थ:- शिष्य पूछेठे हे खामी, तमे तो मोक्ष मार्गमां शुजने अशुज करणी बेडनो निषेध कीधो, तेनो मारा मनमां संदेह पड़ेठे; केमके मोक्षमार्गना साधक ज्ञाता देश विरती पंचम गुण स्थान वर्त्ति थया अने मुनीस केण षष्ठ सप्तम गुणस्थानवर्त्ति सर्व विरती थया, तेमनी अवस्था तो निरावलंब नथी, एटखेपोतपोतानी शुरू क्रियाना आलंबनने छेईने देश विरती सर्व विरती कहेवायठे, तयारे करणी निषिद्ध केम थई? हवे गुरु कहेठे:- जेवो अक्षरनो न्यास मांड्यो तेवुं श्रुत ज्ञाननुं आलंबन होय तेम शुज कर्मनो न्यास तेतो जोवामां ठे पण ते अनुजवनोज अज्यासठे, ते अनुजव अज्यासरूप आलंबन ते तो ज्ञातानुं ज्ञाता पासेज ठे, अने तेमां निरुपाधि केण राग द्वेष कषाय इडादिकविना आत्मानी जे समाधीठे, एटखे जे पर रूपने विषे निरुपयो गीण्ये रहेवुं तेज शिवरूप, केण मोक्षरूपठे अने जे दौरधूप केण खेद संताप जेठे ते तो पुजखनी परिठांही केण ठांयाठे ॥ ४३ ॥

हवे एज शुज क्रियाविषे बंध अने एज शुज क्रियाविषे मोक्ष ए बेड स्वरूपकही बतावेठे:- अथ बंध मोक्ष स्वरूप कथन:-

॥ सवैया तेईसा: ॥- मोठसरूप सदा चिनमूरति, बंधमई करतूति कही है; जा वतकाल वसै जइ चेतन, तावत सो रसरती गही है; आत्मको अनुजौ जबलों तबलों शिव रूप दसा निवही है; अंध जयो करनी जब गानत, बंधविथा तब फेदि रही है ॥ ४४ ॥

अर्थ:- चिन्मूर्ति के० चिदानंद ठे ते तो सदा मोक्ष स्वरूप ठे, अने करवृत्ती के० क्रिया तेतो सदा बंधमयठे. यावत् काल के० जेटला काल सुधी चेतन ज्या वसे ता वत्काल के० तेटला काल सुधी तेज रसरती ग्रहण कीधी ठे, एटले तेज रसमां र हेठे; एटले ज्यासुधी आत्मानो अनुभव रहे त्यां सुधी शुभ क्रिया करतां ठतां शि वपद दशा निवही एटले मोक्ष स्वरूपमां रहे, अप्रमत्तता कहेवाय; अने पोतानुं स्वरूप जुलीने अंध थयो थको ज्यारे करणीनोज रस ठरावे त्यारे तो बंधनाज कष्ट रोग फेलावे ठे ॥ ४४ ॥

हुवे मोक्षप्राप्तितुं कारण कहेठे:-अथ मोक्ष मार्ग निरूपण:-

॥ सोरठा: ॥-अंतर दृष्टि लखाउ, अरु सरूपको आचरण; ए परमात्मजाउ, शिवकारन एई सदा ॥ ४५ ॥

अर्थ:- बाह्य दृष्टि ढांडीने अंतरदृष्टि आपीने अलक्ष्मि जापकरवो, अने तेनां स्वरूपनुं आचरण करवुं, एटले ज्ञान, दर्शन, चारित्र्ये आचरिये, तेथकी परमात्म जावसिरू थाय; सदाकालनेविषे एज मोक्षतुं कारण ठे ॥ ४५ ॥

हुवे बाह्य दृष्टिवने बंध पडति थाय ते कहे ठे:- अथ बंध मार्ग निरूपण:-

॥ सोरठा: ॥-करम शुभाशुभ दोष पुजल पिंज विजाव मल; इनसों मुगति न होइ, नांही केवल पाइए ॥ ४६ ॥

अर्थ:- शुभकर्म ते पुण्य ने अशुभ कर्म ते पाप ए बेज कर्मठे, पुजलना पिंड ठे, अने विजाव जे राग द्वेषादिक मलरूप ठे ए बेजनेविषे दृष्टि रहेवाची मुक्ति थाय नही, अने केवलज्ञानतुं पद पामिये नही ॥ ४६ ॥

ए वात उपर शिष्य प्रश्न करे ठे, ने तेनो उत्तर गुरु दिये ठे:-

अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-कोउ शिष्य कहै स्वामी अशुभ क्रिया अशुरू, शुभ क्रि या शुरू तुम ऐसी क्यों न बरनी ?; गुरु कहै जबलों क्रियाको परिणाम रहै; तबलों चपल उपयोग योग धरनी; थिरता न आवै तोलों शुरू अनुजो न होइ, याते दोउ क्रिया मोष पंथकी कतरनी; बंधकी करैया दोउ डुहमें न जली कोऊ, बाधक विचा रमें निषिरू कीनी करनी ॥ ४७ ॥

अर्थ:- कोई शिष्य पूछे ठे के हे स्वामी ! तमे एतुं वर्णन केम करता नथी के अ शुभ क्रिया जे हिंसादिक ते अशुरू ठे अने शुभ क्रिया जे दया दानादिक ते शु रूठे? त्यारे गुरु उत्तर आपेठे के अहो शिष्य! ज्यांसुधी क्रियाना परिणाम रहे ठे त्यां सुधी उपयोगनी धरनी के० क्षेत्री एटले उपयोगवत्त आत्मा चंचल रहे ठे. ज्यांसुधी

નાં કારણ કર્મ છે. અથવા પાપના કારણ અસંયમ કષાય અને વિષય જોગ છે. એ વેળમાં કોઈ શુદ્ધરૂપ કાર્ય છે, અને કોઈ અશુદ્ધરૂપ કાર્ય છે; પણ વસ્તુનું મૂલ વિચારતાં તો વેળ કર્મ રોગ છે; ઇટલે વેળ પ્રકારનો કર્મ રોગ છે; એવી વંધની પદ્ધતિ કેળવક હંમી તે ઘીતરાગ દેવે વલાણી; પણ આત્મિક ધર્મમાં ઇટલે આત્માનો સ્વચાવ જોતાં કર્મ ક્રિયા ત્યાગવા યોગ્ય છે; પણ પાપપુણ્યને દેય કહેનાર, અને જવજલ ને તરનાર, રાગ દ્રેષને હરનાર તથા મહા મોક્ષનો કરનાર એક શુદ્ધ ઉપયોગ ઉપદેશ છે. ॥૪૨॥

હવે અર્ધા સવૈયામાં શિષ્ય પ્રશ્ન કરેલે, ને અર્ધા સવૈયામાં ગુરુ તેનો ઉત્તર વાલે છે:— અથ શિષ્ય પ્રશ્ન ગુરુ ઉત્તર કથન:—

॥ સવૈયા ઇકતીસા: ॥— શિષ્ય કહે સ્વામી તુમ કરની શુદ્ધ અશુદ્ધ, કીની હૈ નિષિદ્ધ મેરે સંસો મનમાંહિ હૈ; મોષકે સંધેયા જ્ઞાતા દેસવિરતી મુનીસ, તિન્હુકી અવસ્થા તો નિરાલંબ નાંહિ હૈ; કહે ગુરુ કરમકો ન્યાસ અનુજો અન્યાસ એસો અલંબ ઉન્હુકીકો ડનમાંહિ હૈ; નિરુપાધિ આતમ સમાધિ સોદ શિવરૂપ, ઔર દોર ધૂપ પુદગલ પરઠાંહિ હૈ. ॥ ૪૩ ॥

અર્થ:— શિષ્ય પૂછે છે સ્વામી, તમે તો મોક્ષ માર્ગમાં શુદ્ધને અશુદ્ધ કરાવી વેળનો નિવેધ કીધો, તેનો મારા મનમાં સંદેહ પડે છે; કેમકે મોક્ષમાર્ગના સાધક જ્ઞાતા દેશ વિરતી પંચમ ગુણ સ્થાન વર્તિ થયા અને મુનીશ કેળવક સત્તમ ગુણસ્થાનવર્તિ સર્વ વિરતી થયા, તેમની અવસ્થા તો નિરાલંબન નથી, ઇટલેપોતપોતાની શુદ્ધ ક્રિયાના આલંબનને લેઈને દેશ વિરતી સર્વ વિરતી કહેવાય છે, ત્યારે કરાવી નિષિદ્ધ કેમ થઈ? હવે ગુરુ કહે છે:— જેવો અક્ષરનો ન્યાસ માંડ્યો તેવું શુદ્ધ જ્ઞાનનું આલંબન હોય તેમ શુદ્ધ કર્મનો ન્યાસ તેતો જોવામાં છે પણ તે અનુજવનોજ અન્યાસ છે, તે અનુજવ અન્યાસરૂપ આલંબન તે તો જ્ઞાતાનું જ્ઞાતા પાસેજ છે, અને તેમાં નિરુપાધિ કેળવક રાગ દ્રેષ કષાય ઇલાદિકવિના આત્માની જે સમાધી છે, ઇટલે જે પર રૂપને વિષે નિરુપયોગીપણે રહેવું તેજ શિવરૂપ, કેળવક મોક્ષરૂપ છે અને જે દોરધૂપ કેળવક સંતાપ જે છે તે તો પુનલની પરિઠાંહી કેળવક ઠાંયા છે ॥ ૪૩ ॥

હવે એજ શુદ્ધ ક્રિયાવિષે વંધ અને એજ શુદ્ધ ક્રિયાવિષે મોક્ષ એ વેળ સ્વરૂપ કહી વતાવે છે:— અથ વંધ મોક્ષ સ્વરૂપ કથન:—

॥ સવૈયા તેર્સા: ॥— મોઢસરૂપ સદા ચિનમૂરતિ, બંધમર્દ કરતૂતિ કહી હૈ: જાવતકાલ વસે જહ ચેતન, તાવત સો રસરીતિ ગહી હૈ; આતમકો અનુજો જબલોં ત વલોં શિવ રૂપ દસા નિવહી હૈ; અંધ જયો કરની જબ ડાનત, બંધવિથા તબ ફેલિ રહી હૈ ॥ ૪૪ ॥

अर्थ:- चिन्मूर्ति के० चिदानन्द ठे ते तो सदा मोक्ष स्वरूप ठे, अने करतूती के० क्रिया तेतो सदा बंधमयठे. यावत् काल के० जेटला काल सुधी चेतन ज्यां वसे ता वतकाल के० तेटला काल सुधी तेज रसरतीति ग्रहण कीधी ठे, एटले तेज रसमां र हेठे; एटले ज्यांसुधी आत्मानो अनुभव रहे त्यां सुधी शुज क्रिया करतां ठतां शि वपद दशा निवही एटले मोक्ष स्वरूपमां रहे, अप्रमत्तता कहेवाय; अने पोतानुं स्वरूप जुळीने अंध थयो थको ज्यारे करणीनोज रस ठरावे त्यारे तो बंधनाज कष्ट रोग फेलावे ठे ॥ ४४ ॥

हवे मोक्षप्राप्तितुं कारण कहेठे:-अथ मोक्ष मार्ग निरूपण:-

॥ सोरठा: ॥- अंतर दृष्टि लखाउ, अरु सरूपको आचरण; ए परमात्मजाउ, शिवकारन एई सदा ॥ ४५ ॥

अर्थ:- बाह्य दृष्टि ठांडीने अंतरदृष्टि आपीने अलक्षनो जापकरवो, अने तेना स्वरूपनुं आचरण करवुं, एटले ज्ञान, दर्शन, चारित्रने आचरिये, तेथकी परमात्म जावसिद्ध थाय; सदाकालनेविषे एज मोक्षतुं कारण ठे ॥ ४५ ॥

हवे बाह्य दृष्टिवने बंध पद्धति थाय ते कहे ठे:- अथ बंध मार्ग निरूपण:-

॥ सोरठा: ॥- कर्म शुजाशुज दोष्ट, पुजल पिंन विजाव मल; इनसों मुगति न होष्ट, नांही केवल पाष्ट ॥ ४६ ॥

अर्थ:- शुजकर्म ते पुण्य ने अशुज कर्म ते पाप ए बेउ कर्मठे, पुजलना पिंड ठे, अने विजाव जे राग द्वेषादिक मलरूप ठे ए बेउनेविषे दृष्टि रहेवाथी मुक्ति थाय नही, अने केवलज्ञानतुं पद पामिये नहीं ॥ ४६ ॥

ए वात उपर शिष्य प्रश्न करे ठे, ने तेनो उत्तर गुरु दिये ठे:-

अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- कोउ शिष्य कहै खामी अशुज क्रिया अशुद्ध, शुज क्रि या शुद्ध तुम ऐसी क्यों न वरनी !; गुरु कहै जबलों क्रियाको परिणाम रहै; तबलों चपल उपयोग योग धरनी; थिरता न आवै तोलों शुद्ध अनुजो न होष्ट, याते दोउ क्रिया मोष पंथकी कतरनी; बंधकी कौरया दोऊ डुहूमें न जली कोऊ, बाधक विचा रमें निषिद्ध कीनी करनी ॥ ४७ ॥

अर्थ:- कोई शिष्य पूछे ठे के हे खामी ! तमे एवुं वर्णन केम करता नथी के अ शुज क्रिया जे हिंसादिक ते अशुद्ध ठे अने शुज क्रिया जे दया दानादिक ते शु द्धठे? त्यारे गुरु उत्तर आपेठे के अहो शिष्य! ज्यांसुधी क्रियाना परिणाम रहे ठे त्यां सुधी उपयोगनी धरनी के० क्षेत्री एटले उपयोगवंत आत्मा चंचल रहे ठे. ज्यांसुधी

क्रियामां उपयोग रहे त्यांसुधी आत्मानि स्थिरता थाय नहीं, अने आत्मानो शुद्ध अनुभव होय नहीं, ए उपरधी ए पुण्य पापनी बेड क्रिया ठे ते मोक्षमार्गनी कत रणी समान ठे; बंधनी करनारठे एधी बेड क्रियामां एक पण जली नथी. ज्यां मुक्तिमार्गनो बाधक विचारे त्यां बेड क्रिया निषिद्ध कीधी ठे ॥ ४३ ॥

हवे मात्र ज्ञान मोक्षनो मार्ग ठे ते कहे ठे:- अथ ज्ञान मोक्ष मार्ग यह कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- मुक्तिके साधकों बाधक करम सब, आतमा अनादिको करममाहिं हुक्यो है; एते परि कहै जो कि पाप बुरो पुण्य जलो, सोइ महा मूढ मोठमारगसों चुक्यो है; सम्यक् सुजाउ खिये हियेमें प्रगट्यो ज्ञान, उरध उमंगि चढ्यो काहू पे न रुक्यो है; आरसीसो उज्ज्वल बनारसी कहत आपु, कारन सरूप उहैके कारजकों हुक्यो है ॥ ४४ ॥

अर्थ:- जे आत्मा मुक्तिनो साधक ठे, तेने सर्व कर्म बाधक ठे; एधीज अनादि कालनो आत्मा कर्ममां हुक्यो पटखे दबाई रह्यो ठे; एम उतां पण जो कोई एतुं कहेके, पाप कर्म नगरं ठे, ने पुण्य कर्म सारं ठे, तेने महा मूढ जाणवो; ने ते मोक्ष मार्गशी चुक्यो ठे, एम जाणवुं. एवामां कोईने जगत्सर्व परिपाक थकी सम्यक् स्वजा वनी प्राप्ति यह तैवारे हीयामां ज्ञान प्रगट्युं तो ते उर्ध्व दशा तरफ उमंगे करीने चाख्यो, पण कोई कर्मशी रोकायो रह्यो नहीं. ते आरीसानी पठे उज्ज्वल बईने निज ज्ञानोपयोगीपणे कारण स्वरूपी बईने पोताना मुक्तिरूप कार्यने पोतेज हुके ठे, एतुं बनारसी दास कहे ठे ॥ ४४ ॥

हवे ज्ञाननो तथा कर्मनो विचरो बतावेठे:- अथ ज्ञान तथा कर्म विवरन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- जोलों अष्ट कर्मको विनास नाही सरबथा, तोलों अंत रातमामें धारा दोई वरनी; एक ज्ञानधारा एक शुजाशुज कर्मधारा, डुहूकी प्रकृति न्यारी न्यारी न्यारी धरनी; ग्यान धारा मोठरूप मोठकी करन हार, दोषकी हरन हार जो समुद्र तरनी; इतनो विशेष जु करमधारा बंधरूप, पराधीन सकति विविध बंध करनी. ॥ ४५ ॥

अर्थ:- ज्यां सुधी आठ कर्मनो सर्वथा विनाश अतो नथी त्यांसुधी मुक्ति न होय अने त्यांसुधी अंतरात्मा थकी वे धारा वहेठे; तेमां एक ज्ञाननी धारा ने बीजी शुजाशुज कर्मनी धारा. ए वनेनी प्रकृति जुदी जुदी ठे, अने धरनी के क्षेत्र ते पण जुडं जुडं ठे. एमां पटलूं विशेष ठे के जे कर्मधारा ठे ते बंधरूप ठे; अने जन्मपणने लीधे एनी शक्ति पराधीनरूपठे अने प्रकृतिबंध, स्थितिबंध तथा रसबंध एवा जात जा

तना बंधनी करनारीडे; अने ज्ञानधारा मोक्षस्वरूप ठे; मोक्षनी करनारी ठे; ने दोष मात्रनी हरनारी ठे अने जवसमुद्र तरवाने तरनी के० नाव समान ठे. ॥ ४ए ॥

हवे मोक्ष कर्त्ता जे ज्ञान क्रिया एवो जे स्याद्धाद तेनी प्रशंसा करेठे:-

अथ स्याद्धाद प्रशंसा:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-समुजै न ज्ञान कहै करम कियेसों मोक्ष, ऐसे जीव विकल मिथ्यातकी गहलमें; ज्ञान पढ गहै कहैं आत्मा अबंध सदा, वरतेमुठंद तेउ बूकेहैं च हलमें; जथाजोग करम करे पैं ममता न धरै, रहै सावधान ज्ञान ध्यानकी टहलमें; तेई ज वसागरके उपर ठहै तरै जीव, जिन्हको निवास स्याद्धादके महलमें ॥ ५० ॥

अर्थ:- क्रियावादी कहेठे के, “न ज्ञान श्रेय” एनो अर्थ एठे के ज्ञान जहुं नथी. जेमां संशय उपजे ठे, अने संशय थया थकी जीव अहींनो नहीं ने तहींनो पण नहीं एवो थाय ठे, माटे क्रिया कर्म करवाथीज मोक्ष ठे, एम विकल थयलो जीव मिथ्यात्व नी गहलमां कहेठे. हवे जे ज्ञानवादी सांख्यमती ठे ते ज्ञाननोज पक्ष ग्रहीने रहेठे ने एहुं कहेठे के बंध ने मोक्ष प्रकृतिने विषेज ठे, पण आत्मा तो सदा अबंध पणें वर्त्ते ठे; एवी श्रद्धावडे खंडं के० पोतानी मरजीमां आवे तेम चाबेठे, तेउ चहल के० क र्दममां बूकेला ठे. अने जे स्याद्धादी ठे ते कोईना विरोधी नथी, तेथी यथायोग्य ए टखे गुण ठाणा माफक कर्म क्रिया करेठे, पण कर्मने उदय दशमां राखे ठे, अने म मताने धरता नथी, ज्ञान ध्याननी सेवामां सावधान रहे ठे; एवा स्याद्धादी जीव उप र थइ रह्या थका जवसागर तरेठे, जेनो निवास स्याद्धाद रूपमेहेलमां ठे. ॥ ५० ॥

हवे मूढनी तथा विचक्षणनी क्रियातुं वर्णन करे ठे:- अथ मूढविचक्षण क्रिया वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-जैसे मतवारो कोउ कहै और करै और, तैसे मूढ प्राणी वि परीतता धरतु है; अशुज करम बंध कारन बखानै माने, मुगतिके हेतु शुज रीति आ चरतु है; अंतर सुदृष्टि जई मूढता बिसरि गई, ज्ञानको उद्योत ज्रम तिमिर हरतु है; करनसों जिन रहै आतम सरूप गहै, अनुजौ आरंजि रस कौतुक करतु है. ॥ ५१ ॥

अर्थ:- जेम कोई मतवारो पुरुष कहे कइ अने करे कइ तेम मूढ प्राणी उलटोज जाव धारे ठे, एटखे अशुज कर्मने बंधतुं कारण समजे अने मुक्तिनो हेतु शुज रीत के० शुज क्रियाने आचरेठे. हवे ज्ञानीने अंतर सुदृष्टि थई तेथी मूढता मटी गईने ज्ञान नों उद्योत थयो; तेणे करीने ज्रमरूप तिमिरनो नाश थयो, त्यारे मुक्तिनुं कारण जे शुज क्रिया ठे तेथी ते ज्ञानी जिन रहै, ममतान धरे, अने आत्मानुं स्वरूप ग्रही आत्माना अनुजवना आरंजना रसतुं कौतुक करे ठे. ॥ ५१ ॥

॥ इति श्री समयसार नाटकको पुण्य पाप एकत्वी कथन चतुर्थ द्वार संपूर्णः॥

॥ દોહરાઃ॥—પુન્ય પાપકી ઇકતા, બરની અગમ અનુપ; અવ આશ્રવ અધિકાર કરું,
કહોં અધ્યાત્મ રૂપ. ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:— પાપ પુણ્યની ઇકતા તો અગમ છે અને અનુપમ છે તેનું વર્ણન કીધું, હવે
કહુંક આશ્રવનો અધિકાર છે તે કહુંક અને અધ્યાત્મનું સ્વરૂપ કહુંક ॥ ૫૨ ॥

આશ્રવ સુજટનો નાશ કરનાર જ્ઞાન સુજટને નમસ્કાર કરે છે:—અથજ્ઞાનબલ વર્ણન:—

॥ સવૈકા ઇકતીસાઃ॥— જે જે જગવાસી જીવ ધાવર જંગમ રૂપ, તે તે નિજ વસ
કરી રાखેં બલ તોરિકે; મહા અજિમાની એસો આશ્રવ અગાધ જોધો, રોપિ રનથંજ ઠા
ઢો જયો મૂઢ મોરિકે; આયો તિહિ થાનક અચાનક પરમધામ, જ્ઞાન નામ સુજટ સ-
વાયો બલ ફોરિકે; આશ્રવ પઢાયોં રનથંજ તોરિ હાયોં તાહિ, નિરલી બનારસી નમ-
ત કર જોરિકે. ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:— જે જે ધાવર જંગમરૂપ જગત્વાસી જીવ છે, તેના સહજ બલ ને તોમીને તે
તે જીવોને આશ્રવ જોધાઈ પોતાને વશ કરી રાखાહે, એવો મહા અજિમાની આશ્રવરૂપી
અગાધ જોડો જગત્માં રહે છે, તે રણથંજ રોપીને મૂઢ મરોમીને ઠાઢો થયો છે; તે
ધમ કહેહે કે, જગત્માં મને જીતે એવો કોઈ નથી. તે સ્થલે અચાનક પરમ ધામ કેળ
અતિ તેજસ્વી જ્ઞાન નામનો સુજટ ઉપલા આશ્રવ જોડાનો પ્રતિપક્ષી તે સવાયો બલ
ફોરવીને લઢવાને આઘ્યો; તેણે આશ્રવ સુજટને પઢાહ્યો અને તેનો રણથંજ તોમી
નાખ્યો. એવા જ્ઞાન સુજટને નિરલીને બનારસીવાસ હાથ જોડી નમસ્કાર કરેહે ॥ ૫૩ ॥

હવે દ્રવ્યરૂપી આશ્રવ અને જાવરૂપી આશ્રવનાં લક્ષણ કહેહે:— અને સમ્યક્ જ્ઞા-
નનું લક્ષણ પણ કહેહે:— અથ દ્વિવિધ આશ્રવ લઢન તથા જ્ઞાન લઢન વર્ણન:—

॥ સવૈયા તેહસાઃ॥—દર્વિત આશ્રવ સો કહિયે જહિં પુજલ જીવ પ્રદેસ ગરાસે; જાવિત
આશ્રવ સો કહિય જહિં રાગ વિરોધ વિમોહ વિકાસે; સમ્યક્ પદ્ધતિ સો કહિયે, જહિં
દર્વિત જાવિત આશ્રવ નાસે; જ્ઞાનકલા પ્રગટે તિહિ થાનક, અંતર બાહિર ઓર ન જાસે ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:—જ્યાં પુજલ દ્રવ્ય છે તે જીવના સર્વ પ્રદેશને ગ્રાસેહે કેળ ગલી જાયહે, તે
દ્રવિત આશ્રવ જાણીયે. અને જ્યાં દ્રવિત આશ્રવના પ્રસંગ થકી આત્માને વિષે રાગ
દેષ વિમોહનો વિકાશ થાય ત્યાં જાવિત આશ્રવ કહીયે, અને જ્યાં આત્માને વિષે સ-
મ્યક્ પદ્ધતિ કેળ સમ્યક્ સ્વરૂપ કહિયે ત્યાં તેને દ્રવિત આશ્રવ અને જાવિત આ-
શ્રવનો નાશ થાય, ઇટલે સમ્યક્ પદ્ધતિને વિષે જ્ઞાન કલા પ્રગટે, તેથી અંતરજાવાશ્રવ
માં બાહિર દ્રવ્યાશ્રવમાં બીજું જાસે નહીં, સમ્યક્જ દીઠામાં આવે ॥ ૫૪ ॥

હવે સમ્યક્ સ્વરૂપનો ધણી જે જ્ઞાતા તેનું લક્ષણ કહેહે. અથ જ્ઞાતા લક્ષણ:—

॥ चोपाई ठंदः॥—जो दरबाश्रवरूप न होई, जह जावाश्रव जाव न कोई; जाकी दशा ज्ञानमय कहिये, सो ज्ञातार निराश्रव कहिये ॥ ५५ ॥

अर्थः— जे अव्याश्रवना स्वरूपमां होय नहीं, अने ज्यां जावाश्रवनो पण जाव कोई नहीं, अने जेनी दशा ज्ञानमय होय, तेज जीव ज्ञानी अने आश्रवरहित कहिये. हवे ज्ञातानी समर्थाईथी निराश्रवपणुं देखाने ठेः—अथज्ञाताकोसमर्थपणोवर्णनः—

॥ सवैया इकतीसाः॥— जेते मन गोचर प्रगट बुद्धि पूरवक, तिन परिनामनकी म मता हरतु है; मनसा अगोचर अबुद्धि पूरवक जाव, तिन्हिके विनासवेको उद्यम ध रतु है; याहि जांति परपरिनतिको पतन करे, मोखको जतन करै जौजल तरतु है; ए सै ज्ञानवंत ते निराश्रव कहावै सदा, जिन्हको सुजस सुविचक्षण करतु है ॥ ५६ ॥

अर्थः— जेतला परिणाम प्रगट मनगोचर ठे, एटला जिन परिणामने मनमां संजा रेठे, जाणे ठे, अने बुद्धिपूर्वक के० पोतानी अहं बुद्धिवडे जे अशुद्ध परिणाम उपजेठे, ते परिणामनी ममता ठांठे ठे; अने जे जाव मनथी अगोचर के० जेतुं स्वरूप मनवडे देखाय नहीं, अने अबुद्धि पूर्वक के० जेने बुद्धिनो प्रचार लागे नहीं, एवा अनागत कालना जे अशुद्ध परिणाम, तेनो विनाश करवाने उद्यम करे ठे, ए रीते परपरिति के० पर वस्तुनो जे परिणाम जे अतीत कालमां थयो ठे, वर्तमान कालमां ठे, अनाग त कालमां थयो, तेनुं पतन करे. अने मोक्ष के० तेथी बुटबुं तेनुं जतन करे, ते जब सागरथी तरे, एवा जे ज्ञानवान् प्राणी ठे तेतो सदा निराश्रव कहैनावाय, जे सुजस ने स्तुति ते पंडित पुरुषो गायठे ॥ ५६ ॥

ज्ञानीने निराश्रव कहा तेउपर शिष्यः प्रश्न करेठेः— अथ शिष्य प्रश्न कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः॥— ज्यों जगमें विचरै मतिमंद सुबंद सदा वरतै बुध तैसे; चंचल चित्त असंजत बैन, सरीर सनेह जथावत जैसे; जोग सजोग परिग्रह संग्रह मोह विलास करै जाहँ ऐसे, पूढत शिष्य आचारजसों यह, सम्यक्वंत निराश्रव कैसे? ॥ ५७ ॥

अर्थः— जेम मतिमंद के० अज्ञानी जन जगत्मां स्वबंद के० मरजी मुजब वर्ते, तेम पंकित पण सदा तेवी रीते वर्ते, ते आवी रीते चंचल चित्तवाला रहे, असंजत बेन के० विचारविना वचन बोले, अने शरीर स्नेहने प्रवर्त्तावे, अने अज्ञानीनी माफ क जोगसंयोग राखे, परिग्रहनो संग्रह करे, अने ज्ञान अवस्थामां मोहविलास एवो ज करे, ए रीते अज्ञानीनी अने ज्ञानीनी एक सरखी रीति जोईने शिष्य आचार्यने पूछेठे के, एने सम्यक्स्ववंत निराश्रव केम कहिये ? ॥ ५७ ॥

हवे ए प्रश्ननुं उत्तर गुरु आपेठेः— अथ गुरु उत्तर कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः॥— पूरव अवस्था जे करमबंध कीने अब, तेई उदै आई नाना

जांति रस देत हैं; केई शुज शाता केइ अशुज अशातारूप, डुहुसों न राग न विरोध सम चेत हैं; यथा योग क्रिया करै फलकी न झगधरै, जीवन मुगतिको बिरुद गहिलेत हैं; यातैं ज्ञानवंतकों न आश्रव कहत कोळ, मुरुतासों न्यारे जये मुरुता समेत हैं. ॥ ५७ ॥

अर्थः—पूर्वकालमां अज्ञान अवस्थानेविषे जे जे कर्मबंध कीधेलां होय, तेज कर्मों वर्तमान कालमां उदय आवीने नाना प्रकारनो रस आपेठे. तेमां केटलांपक शुज कर्म ते शातारूप ठे, अने केटलांपक अशुज कर्म अशातारूप ठे; एवां बेळ जात नां कर्मनेविषे ज्ञानीने राग अने विरोध नथी, एथी ज्ञानी समचित्ठ ठे. अने यथायो ग्य के० उदयमाफक क्रिया करे, पण फलनी झग राखे नही; ने जीवताज मुक्तथया ठे, तेथी जीवन्मुक्तिनुं बिरुद धारे ठे, ए रीते ज्ञानवंत मनुष्यने कोई आश्रव कहेतुं नथी. ते मूढताथी न्यारो थयो अने मुरुता समेत ठे ॥ ५७ ॥

हवे राग, द्वेष, मोह अने ज्ञाननां लक्षण कहेठेः—अथ राग, द्वेष, मोह, ज्ञान लक्षणः—
॥ दोहराः॥— जो हितजाव सु राग है, अनहितजाव विरोध; त्रामकजाव विमोह है, निर्मल जाव सुबोध ॥ ५८ ॥

अर्थः—जे हितजाव ठे ते राग ठे अने अनहितजाव ते विरोध ठे; अने त्रामकजा व ठे तेने विमोह कहिये, अने निर्मलजाव ते बोध एटले ज्ञान कहिये ॥ ५८ ॥

हवे राग द्वेषनुं स्वरूप कहेठेः— अथ राग द्वेष कथनः—

॥ दोहराः॥— राग विरोध विमोह मल, एइ आश्रव मूल; एइ कर्म बढाइके, करै धरमकी जूल ॥ ६० ॥

अर्थः— राग, द्वेष ने विमोह जे ठे ते आत्माने मल ठे, अने एज दोष आश्रवनां मूल ठे. अने एज राग द्वेष अने मोह ठे. ते कर्मने बधारीने धर्मने जुलावी दिऐठे ॥ ६० ॥

हवे ज्ञाताने निराश्रव कहेठेः— अथ ज्ञातानिराश्रव कथनः—

॥ दोहराः॥— जहां न रागादिक दसा, सो सम्यक् परिनाम; यातैं सम्यकवंतको, कह्यो निराश्रव नाम ॥ ६१ ॥

अर्थः—ज्यां राग, द्वेष, मोहनी दशा न मले तेने सम्यक् परिणाम कहिये, ए उ परथी सम्यक्त्ववंत पुरुषने निराश्रवी नाम आप्युं ॥ ६१ ॥

हवे ज्ञाता जे ठे ते निराश्रवणपणामां विलास करेठेः— अथ ज्ञाता कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः॥— जे कोई निकट जव्य रासी जगवासी जीव, मिथ्या मदजेइ ज्ञान जाव परिनये हैं; जिन्हकी सुदिष्टिमें न राग दोष मोह कहुं, विमल विलोकनि में तीनो जीति लये हैं; तजि परमाइ घट सोधि जे निरोधि जोग, शुद्ध उपयोगकी

દશામેં મિલિગયે હૈ; તેઈ બંધ પ્રકૃતિ વિહારિ પર સંગ કારિ આપુમેં મગન વહેકે આ પરૂપ જયે હૈ ॥ ૬૨ ॥

અર્થ:- જે કોઈ જીવ્ય રાશિમાં જગતવાસી જીવ હે, તે જીવ્યત્વ પરિપાકને લીધે નિ કટ કેળ પાસે થયા; ને મિથ્યામતિને જેદીને પોતાનું સ્વરૂપ જે જ્ઞાન જાવ તેને વિષે પરિણમી રહે હે; જેની જ્ઞાનરૂપી દૃષ્ટિમાં રાગ, દ્રેષને મોહ કંઈ પામિયે નહી; અને નિ મેલ નિજ સ્વજાવની વિલોકતામાં રાગ, દ્રેષને, મોહ એ ત્રણેને જીતી લીધા હે; અને પાંચે પ્રમાદ તજી પોતાના શરીરને સાધીને મન, વચન અને કાયાને શૈલેશીકરણમાં નિરોધ કરીને શુદ્ધ ઉપયોગ દશા જે કેવલ દશા તેને વિષે મલી ગયા, તેવા જ્ઞાની બંધનો માર્ગ વિહારી અને પરવસ્તુનો સંગ ઢોરીને આત્માને વિષે મન્ય થઈ આપરૂપે થયા ॥ ૬૨ ॥

શિષ્ય પૂછે કે, એમ જ્ઞાતાને વિષે નિરાશ્રવણું થશે તો આયુષ્યપર્યંતે જ્ઞાતા નિરાશ્રવી થશે. ગુરુ ઉત્તર આપે કે, જ્ઞાતાપણું તો ઉપશમજાવને કાયોપશમ જાવવડે વે-
ચલ હે તે કહેહે:-અથ ઉપશમી કાયોપશમી વ્યવસ્થા કથન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસાઃ ॥- જેતે જીવ પંક્તિ સ્વયોપશમી ઉપશમી, તિન્હુકી અવસ્થા જ્યોં હુદારકી સંહાસી હૈ; ઊન આગમાંહિ ઊન પાનિમાંહિ તેસે ઇહ, ઊનમેં મિથ્યા ત ઊનુ જ્ઞાન કલા જાસી હૈ; જોલોં જ્ઞાન રહે તોલો સિથિલ ચરન મોહ, જેસે કીલે નાગકી સગતિ ગતિ નાસી હૈ; આવત મિથ્યાત તબ નાનારૂપ બંધ કરે, જો ડકીલે ના ગકી પ્રકૃતિ પરગાસી હૈ ॥ ૬૩ ॥

અર્થ:- મિથ્યાત્વની ગાંઠ જેદ કીધા પઠી જે મિથ્યાત્વનો અંશ હૃદય આવે હે તે જેનો સ્પર્શ જાય અને મિથ્યાત્વપુંજ ઉપશમ્યો રહે, તે જીવ કાયોપશમી કહિયે અને જેને અંતરમુહૂર્તલગી ઉપશમ્યોજ રહે તેને ઉપશમી કહિયે. ઇવા બેઠ જાવ તે જે જીવ પંક્તિ હે તેની અવસ્થા તે હુદારની સાણસી સમાન હે; જેમ સાણસી ઘડીમાં લોહને ગ્રહણ કરી આગમાં હોયહે, ને ઘડીમાં તેહજ સાણસી લોહંડને ઠંઠો કરવા સારુ પાણીને વિષે હોયહે; તેમ એ કાયોપશમી અને ઉપશમી જીવ ક્ષણ એકમાં મિથ્યાત્વ જાવમાં આવે ને ક્ષણેવિષે જ્ઞાનકલાના પ્રકાશમાં રહેહે. એવી અવસ્થાને વિષે જ્યાંસુધી જ્ઞાનકલા રહેહે, ત્યાંસુધી ચારિત્ર મોહનીયની પત્તીસ પ્રકૃતિ સિથિલ કેળ ઢીલી થઈ રહેહે; જેમ મંત્રની જનીય કરીને સર્પની શક્તિ-ગતિ સિથિલ થઈ જાયહે, તેમ એ પણ જાણવું. હવે એ જીવને ફરી મિથ્યાત્વ હૃદય આ વેહે ત્યારે તો નાના પ્રકારના કર્મબંધ કરેહે; જેમ નાગની ડકીલની કરવાથી ના ગની પોતાની પ્રકૃતિ ફરીથી પ્રગટે તે રીતે જાણવું. ॥ ૬૩ ॥

હવે જ્ઞાનના શુદ્ધપણાની પ્રશંસા કહેહે:-અથ શુદ્ધનય પ્રશંસા:-

॥ દોહા:॥—યહ નિચોર યા ગ્રંથકો, કહે પરમ રસ પોષ; તજે શુરુનય બંધ હૈ,
ગહે શુરુનય મોષ ॥ ૬૪ ॥

અર્થ:—આ સમયસારગ્રંથનું રહસ્ય યજ છે અને યજ ઉત્કૃષ્ટ રસનો પોષક છે કે જે શુરુતાની નય રીતિ ઠાંઢી તો બંધ છે અને શુરુતાની નય રીતિ ઘઠી તો મોક્ષ છે ॥ ૬૪ ॥
હવે બે નયને વિષે જીવનો વિલાસ કહી જતાવે છે:—અથ જીવ વિલાસ વર્નન:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા:॥—કરમકે ચક્રમેં ફિરત જગવાસી જીવ, વહે રહ્યો બહિર મુ
ખ વ્યાપત વિષમતા; અંતર સુમતિ આઈ વિમલ વઢાઈ પાઈ, પુજલસોં પ્રીતિ ટૂટી
બૂટી માયા મમતા; શુરુ ને નિવાસ કીન્હો અનુજો અજ્યાસ લીન્હો, ઝમજાવ ઠાં
નિદીનો જિનો ચિત્ત સ્તનતા, અનાદિ અનંત અવિકલપ અચલ પેસો, પદ અવલંબી
અવલંબીને રામ રમતા ॥ ૬૫ ॥

અર્થ:—ચૌદરાજલોકમાં કર્મનું ચક્ર કેળવતો કટક ફરી રહ્યું છે, તેમાં જગત્વાસી
જીવ પણ ફરી રહ્યો છે, અને એ ફરવામાં જીવ વિષમતાએ યુક્ત થયો થકો ક્યારે
દ્રષ્ટ સંયોગી ને ક્યારે અનિષ્ટ સંયોગી થઈ ને તેમાં બહિર્મુલ્ય થઈ રહ્યો, ઇટલે બાહ્ય
વિષય યોગનોજ ગ્રાહક થયો, અને અંતરદ્રષ્ટિયકી આત્મા ન જાણ્યો, ઇટલામાં
અંતરને વિષે સુમતિ ઉપજી, તેણે કરીને પોતાની નિર્મલ પ્રજુતાને પામ્યો, ત્યારે પરબ
સ્તુ જે પુજલ તેની પ્રીતિ ટૂટી. ઇટલા કાલસુધી પુજલની માયા મમતા જે નહીં
બૂટી હતી તે બૂટી. જેમ શુરુનયવહે આત્માનું સ્વરૂપ કહ્યું, તેવા શુરુનયમાં પોતે નિ
વાસ કીધો, અને આત્મસ્વરૂપમાં ઉપયોગ રાખીને અનુજવનો અજ્યાસ લીધો, ઇથી
ઝમજાવનો ત્યાગ થયો, અને મન જે છે તે સમાધિને વિષે લીન થયું; ત્યારથી અનાદિ
અનંત કાલસુધી જે સ્વરૂપમાં કંઈ બીજા વિકલ્પ ન પામિયે ઇવું પોતાનું અચલ પદ
અવલંબીને પોતાનું જે રમતારામપણ છે તેને અવલોકે ॥ ૬૫ ॥

હવે આત્માનું શુરુપણ સમ્યગ્ દર્શન છે, તેની પ્રશંસા કરે છે:—અથ સમ્યક્ત્વપ્રશંસા:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા:॥—જાકે પરગાસમેં ન દીસે રાગ દોષ મોહ, આશ્રવ મિટત ન
હિ વંધકો તરસ હૈ; તિહું કાલ જામેં પ્રતિવિંબિત અનંતરૂપ, આપુ હુ અનંત સત્તા નં
તતેં સરસ હૈ; જાવશ્રુત જ્ઞાન પરવાન જો વિચારિ વસ્તુ, અનુજો કરે જહાં ન બાનીકો
પરસ હૈ; અતુલ અલંક અવિચલ અવિનાસી ધામ, ચિદાનંદ નામ એ સો સમ્યક દરસ હૈ

અર્થ:—જે શુરુ આત્માના પ્રકાશમાં રાગ, દોષ, મોહ ન દેખાય, અને આશ્રવ ન હોય
તેમાં વંધનો તરસ કેળવવાનું તે પણ ન હોય, અને જે શુરુ આત્માના પ્રકાશમાં ત્રણે
કાલે અનંતરૂપ પ્રતિવિંબિત થાય છે; અને નિજસ્વરૂપ પણ અનંત છે, અને સત્તાનંત
માં સરસ છે, તે સત્તાસ્વરૂપી અનંત પદાર્થ છે, તેથી સરસ છે, ઇટલે જેના અનંતપર્યાય

જ ધર્મ કહે, અને જાવશ્યુત જ્ઞાનને પ્રમાણ કરી વસ્તુનો વિચાર અનુજવ કરે
યાં વાણીનો સ્પર્શ નહીં, ઇટલેજે વચન ગોચર નથી, અનક્ષરરૂપનો અનુજવ
ત્રે, એ સંયોગી ગુણસ્થાનકની દશા છે. જેની તુલના નથી ઇટલે અતુલ; વલી
લંડના નથી માટે અલંડ, એવું અચલ ને અવિનાશી ધામ કેળ તેજોમય તેજ
નંદ સ્વરૂપ છે; એવું ઇશ્વરરૂપ સમ્યગ્ દર્શનનું સ્વરૂપ કહિયે ॥ ૬૬ ॥

॥ ઇતિ શ્રી નાટક સમયસારવિષે બાલાબોધરૂપ આશ્રવદ્વાર પંચમ સંપૂર્ણઃ ॥
દોહાઃ॥— અધિકાર આશ્રવકો યહ, કહ્યો યથાવત્ત્વેમ; અવ સંવર વરનન કરો,
જવિક ધરિ પ્રેમ. ॥ ૬૭ ॥

અર્થઃ— એ રીતે આશ્રવનો અધિકાર કહ્યો; હવે સંવરતત્ત્વનું વર્ણન કરું; અહો !
કેળ જવ્ય પ્રાણીડ ! પ્રેમ ધરીને તે સાંજલો. ॥ ૬૭ ॥

હવે સંવરનું આદિ જ્ઞાનવસ્તુ તેને નમસ્કાર કરેઃ— અથ જ્ઞાન વર્ણનઃ—

સવૈયા શ્કતીસાઃ॥— આતમકો અહિત અધ્યાતમરહિત એસો, આશ્રવ મહાતમ
ક અંડવત્ત્વે; તાકો વિસતાર ગિલ્લિવેકો પરગટ જયો, બ્રહ્મનકો વિકાસી બ્રહ્
ત્ત્વે; જામેં સવરૂપ જો સવમેં સવરૂપસો પેં સવનિ સોં અલિત અકાશલંકવત
ત્ત્વે જ્ઞાન જાનુ શુરૂ સંવરકો જેષ ધરે, તાકી રુચિ રેલકો અમારે દંડવત્ત્વે ॥ ૬૮ ॥

અર્થઃ— આત્માનું અહિત કરતા અને અધ્યાત્મસ્વરૂપથી રહિત એવું આશ્રવરૂપ મ
મ કેળ મહા અંધકાર અલંકરણે અંડવત્ત્વે કેળ સર્વ લોકને ઢાંકી રહ્યો છે, તેનો
તાર ગલ્લવાને જે જ્ઞાનસૂર્ય પ્રગટ થયો તે બ્રહ્માંડ જેવો સર્વ લોકાલોકને વિકાશ
કરનારો થયો, અને બ્રહ્માંડનું મંડન જેથકી થાય છે, અને જેને વિષે સર્વરૂપ જાસે
અને જે સર્વરૂપે સર્વમાં પામિયે ઢિયે અને જે સર્વ મૂર્તિક વસ્તુથી આકાશલંકની
અલિત છે; તે જ્ઞાનરૂપી સૂર્ય તથા જે શુરૂ સંવરનો જેષ ધરી રહ્યા છે; તેની રુચિ
ને ઇટલે તેના ઉદયને અમારો દંડવત્ત્વે કેળ નમસ્કાર છે. ॥ ૬૮ ॥

હવે જરૂર ચેતનના જેદ જ્ઞાન થકીજ સંવરરૂપી પરમાત્માને ડલલાય છે, તે સમ
વે છેઃ— અથ જેદજ્ઞાન મહિમા કથનઃ—

॥ સવૈયા તેજસાઃ॥— શુરૂ સુબેદ અજેદ અબાધિત, જેદ વિજ્ઞાન સુ તીઢન આરા; અં
જેદ સુજાણ વિજ્ઞાવ, કરે જરૂર ચેતનરૂપ ડુફારા; સો જિન્કે જરમેં ઉપજ્યો ન રુચે
નહકો પરસંગ સહારા; આતમકો અનુજો કરિ તે હરલે પરલે પરમાતમ ધારા ॥ ૬૯ ॥

અર્થઃ— શુરૂપણે સ્વબેદ કેળ પોતપોતાના ન્યારા સ્વરૂપને બતાવનાર, અજેદ કેળ એક
રૂપ અબાધિત ઇટલે કોઈ પ્રમાણાંતરે અલંકિત એવું જેદજ્ઞાન તે તીવ્ર સુલાલ છે,
સુલાલથી અંતરાત્મામાં જેદન કરીને સ્વજ્ઞાવ અને વિજ્ઞાવને જુદા જુદા કરે, ને જ

હરૂપ તથા ચેતનરૂપને હુફાર કેળ ન્યારા કરી વતાવે, પરંતુ જ્ઞેદજ્ઞાન જેના રૂદયને વિષે ઉપજ્યું છે, તેજ જીવને પરવસ્તુનો સંગ તે સહારા કેળ રુચે નહીં. અને તેજ જીવ પોતાના સ્વરૂપનો અનુજવ કરી યથાર્થપણે અંતરાત્માને વિષે જે પરમાત્માની ધારા છે તેને પારખે.

હવે જ્ઞેદવિજ્ઞાન જે છે, તે સમ્યગ્ જ્ઞાન છે, તેની સમર્થાઈ થકી સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થાય છે; તે કહે છે:— અથ સમ્યક્ત્વ સામર્થ્ય કથન:—

॥ સવૈયા તેહસા:॥— જો કબહુ યહ જીવ પદારથ, ઔસર પાઝ મિથ્યાત મિટાવૈ; સમ્યક ધાર પ્રવાહ વહે ગુન, જ્ઞાન ઉદે મુખ ઝરથ ધાવૈ; તો અજિઅંતર દર્વિત જાવિત કર્મ કિલેશ પ્રવેશ ન પાવૈ; આતમ સાધિ અધ્યાતમકો પથ પૂરણ વહે પરબ્રહ્મકહાવૈ॥૭૭॥

અર્થ:— જો કોઈ આ જીવ પદાર્થ છે તે યથાપ્રવૃત્તિ કરણરૂપ અવસર પામીને મિથ્યાત્વગ્રંથિ જ્ઞેદીને મિથ્યાત્વને મિટાવે; શુદ્ધ સમ્યક્ અને સ્વરૂપ જલધારાનો પ્રવાહ વહે અને જ્ઞાનગુણના ઉદય વહે ઝર્ખ મુખ થઈને મુક્તિ સન્મુખ દોઢે, ત્યારે અન્યંતર જે દ્રવિત કર્મ અને જાવિત કર્મ તેના ક્લેશનો પ્રવેશ તે ન થાય. જે પ્રકૃતિ પ્રદેશરૂપ કર્મ તે દ્રવિત કર્મ અને રાગ દ્રેષાદિક તે જાવિત કર્મ એ બંને પ્રવેશ નહીં કરી શકે અને અધ્યાત્મના પંથ સેલીમાં આવીને આત્માને સાધીને પોતાના રૂપમાં પૂર્ણ થઈને પરબ્રહ્મ કહેવાય. ॥ ૭૭ ॥

હવે સંવરતું કારણ સમ્યગ્દૃષ્ટિ, તેનો મહિમા કહે છે:— અથ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ મહિમા:—

॥ સવૈયા તેહસા:॥— જ્ઞેદ મિથ્યાત સુ વેદ મહારસ, જ્ઞેદ વિજ્ઞાન કલા જિન પાઈ; જો અપની મહિમા અવધારત, ત્યાગ કરે ઝરસોં જ પરાઈ; ઝડતરીતિ વસે જિનકે ઘટ, હો તુ નિરંતર જ્યોતિ સવાઈ; તે મતિમાન સુવર્ણ સમાન લગે તિનકોં ન શુજાશુજકાઈ॥૭૮॥

અર્થ:— મિથ્યાત્વગ્રંથિ જ્ઞેદીને તથા ઉપશમરૂપ મહારસ વેદીને જે બુદ્ધિવંતે જ્ઞેદ વિજ્ઞાનની કલા પામી છે, અને જે એ જ્ઞેદવિજ્ઞાન વડે પોતાના સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ કરીને પોતાના જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્રરૂપ મહિમાને અવધારે, ઝર કેળ હૈયા થકી પરાઈ સોજ કેળ સામગ્રી તેનો ત્યાગ કરે અને જેના ઘટમાં ઝડતરીતિ કેળ દેશવિરતિ તથા સર્વ વિરતિની રીત ફુરી અને નિરંતર તપ થકી જેની સવાઈ જ્યોતિ થાય છે, તેને બુદ્ધિમાન કહિયે, તે સુવર્ણસમાન છે. તેમને શુજાશુજ કર્મરૂપ કાટ લાગી શકતો નથી ॥૭૮॥

હવે સંવરતું મૂલ જ્ઞેદ વિજ્ઞાન છે; તે મોક્ષતું કારણ કહી સમજાવે છે:—

અથ જ્ઞેદજ્ઞાન મહિમા કથન:—

॥ અફિલ્લ ઠંદ:॥— જ્ઞેદજ્ઞાન સંવરનિદાન નિરદોષ હૈ; સંવરસો નિરજરા અનુક્રમ મોષ હૈ; જ્ઞેદજ્ઞાન શિવમૂલ જગતમહિ માનિયે, યદપિ દેય હૈ તદપિ ઉપાદેય જાનિયે॥૭૯॥

અર્થ:— જ્ઞેદજ્ઞાન જે છે તે નિદોષ સંવરતું નિદાન કેળ મૂલકારણ છે અને નિર્જરા

तुं कारण संवर ठे अने निर्जरा जे ठे ते मोक्षनुं कारण ठे. ए अनुक्रम प्रमाणे मोक्षनुं कारण परंपराथी जेदविज्ञानज ठे. अगर जो शुद्ध स्वरूपनी अपेक्षाने लीधे जेदज्ञान त्याग जोग ठे, तो पण नयोनुं उपादेय, ते आदरवा जोग्य जाणिये. ॥ ७२ ॥

हवे स्वरूपनी प्राप्ति थया पढी जेदज्ञाननुं हेयपणुं देखाढेठे:-स्वरूप कथन:-

॥ दोहा:॥-जेदज्ञान तबसों जलो, जबलों मुक्ति न होय; परम ज्योति परगट जहां, तहां विकल्प न कोय ॥ ७३ ॥

अर्थ:- जेदज्ञान त्यांसुधी जलुंठे, के ज्यांसुधी मुक्ति थई नथी. ज्यां परम ज्योति प्रगट थाय त्यां विकल्प कोई रहे नही, तो जेदज्ञान केम करीने रही शके ? ॥ ७३ ॥

जेदज्ञान मुक्तिनो उपाय ठे ते कहेठे:- अथ जेदज्ञानमहिमा कथन:-

॥ चोपाई:॥-जेदज्ञान संवर जिन्ह पायो, सो चेतन शिवरूप कहायो; जेदज्ञान जिनके घट नांही, ते जरुजीव बंधे घटमांही. ॥ ७४ ॥

अर्थ:- जे जीवने जेदज्ञानरूप संवरनी प्राप्ति थइ, तेज चेतन शिवरूप कहियें; जेना हृदयनेविषे जेदज्ञान नथी, ते मूर्ख घट पिंरुनेविषे बंधायलो रहेठे. ॥ ७४ ॥

हवे जेदविज्ञानवडे आत्मानो महिमा वधेठे ते कहेठे:-अथ जेदज्ञानको महात्म्य:-

॥ दोहरा:॥-जेदज्ञान साबू जयो, समरस निर्मल नीर; धोबी अंतर आत्मा, धोवे नीज गुन चीर. ॥ ७५ ॥

अर्थ:- जेदज्ञान जे ठे ते साबुरूप जाणतुं; अने उपशम रस ते निर्मल पाणी ठे ने अंतर आत्माने धोबी मानवो; ते धोबी पोताना गुणरूप वस्त्रने धुवेठे ॥ ७५ ॥

हवे जेदविज्ञाननी जे क्रिया ठे ते कहेठे:-अथ जेदज्ञानकी कर्तव्यता महात्म्य:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥-जैसे रजसोधा रज सोधिके दरब काढे, पावक कनक काढी दाहृत उपलकों, पंकके गरजमे ज्यो कारिये कतक फल, नीर करे उज्ज्वल नितारिडारे मलको; दधिको मथैया मथि काढे जैसे माखनको, राजहंस जैसे दूध पीवै त्यागि जलको; तैसे ज्ञानवंत जेदज्ञानकी सकति साधि, वेदे निज संपति उठेदे परदलको ॥ ७६ ॥

अर्थ:- जेम कोइ रज सोधा केण जोनारो रजने सोधीने एटले सोना रूपा प्रमुख अव्यने काढवाने पावक केण अग्निने छगाढे, ने सोनुं काढीलइ पथरा धूल वगेरेने वाली नाखेठे. वही जेम कतकफलने पंकना गर्जनेविषे नाखीये तो ते फल जखने मे लथी जूडुं करेठे, वही जेम दधिनो मथनहार दधिनुं मथन करी माखणने जूडुं करेठे ने राजहंस पाणी दूध जेगां होय तेमांथी मात्र दूध पीइ जायठे, पाणीने जूडुं करेठे; तेम ज्ञानवंत प्राणी जेदविज्ञाननी शक्ति साधीने पोतानी ज्ञानसंपत्तिने वेदे अने परदल केण पुजलनुं कटक जे राग द्वेषादिक तेने कापी नाखेठे. ॥ ७६ ॥

અથ જ્ઞેદજ્ઞાન મોક્ષમૂલ યદુ કથન:-

॥ ઢપ્પય ઢંદઃ॥- પ્રગટ જ્ઞેદ વિજ્ઞાન, આપગુણ પરગુણજાનૈ; પરપરિનતિ પરિ ત્યાગિ શુરુ અનુજવ ચિતિ ઠાનૈ; કરિ અનુજવ અન્યાસ, સહજ સંવર પરગાસૈ; આશ્રવ દ્વાર નિરોરુ, કર્મ ઘનતિમિર વિનાસૈ; ઢય કરિવિજ્ઞાવ સમજાવ જજિ, નિરવિકલ્પનિજ પદ ગઢૈ; નિર્મલ વિશુરુ સાસુત સુધિર, પરમ અર્તીંદ્રિય સુલ લઢૈ. ॥ ૪૪ ॥

અર્થ:- જ્ઞેદ જ્ઞાન જે ઢે તે પ્રગટપણે પોતાના તેમ પારકા ગુણને જાણેઢે, તેથી પર વસ્તુમાં જે પરિણમન ઢે તેનું જ્ઞાન કરે, પોતાના શુરુ અનુજવનો ઠરાવ રાલે, ને તે અનુજવનો અન્યાસ કરીને સહજ સંકરના રૂપનો પ્રકાશ કરે, આશ્રવ દ્વારનો નિરોધ કરીને કર્મરૂપ મેઘ અંધકારનો નાશ કરે; અને વિજ્ઞાવ કે ૦ મોહ દશાનો ક્ષય કરીને સમજાવ કે ૦ સમાધિને જજે, તેણે કરીને જ્યાં કાંઈ વિકલ્પ નથી એવું પોતાનું નિર્વિકલ્પ પદ તેને પામે, ષટલે જે સુલનેવિષે મલ નથી ય હપરથી તે વિશુરુ અનંત કાલસુધી ઇકરૂપ તેથી શાશ્વત સ્થિર એવું અર્તીંદ્રિય કે ૦ ઇંદ્રિયગોચર નહીં એવું સુલ પામે.

॥ ઇતિ શ્રી સમયસારનાટકકો લાલાલોધરૂપ સંવર દ્વાર ઢઘો સંપૂર્ણઃ ॥

॥ ઢોહા:-બરની સંવરકી દસા, જયા જુગતિ પરમાન; મુક્તિ વિતરની નિર્જરા, સુ નહુ જવિક ધરિ કાન ॥ ૪૫ ॥

અર્થ:-સંવરરૂપની દશા કહી તે મુક્તિ તથા પ્રમાણે કરી કહીઢે; હવે મુક્તિની વિતરણી કે ૦ આપનારી યવી જે નિર્જરા ઢે તેનું વર્ણન કરલું:- તે અહો! જગ્ય લોકો તમે કાન ઢર્શને શાંજલો. ॥ ૪૫ ॥

હવે નિર્જરાનું કેલું સ્વરૂપ ઢે તે કહેઢે:- અથ નિર્જરાસ્વરૂપ કથન:-

॥ ચૌપાઈઃ॥-જો સંવર પદ પાઢ અનંદ; જો પૂરવ કૃત કર્મ નિકંદ; જો અપંદ ઢઢૈ ઢહુરિ ન પંદ; સો નિરજરા બનારસિ બંદ. ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:-પોતાનું જે શુરુ સ્વરૂપ રાલું તેનું નામ સંવર કહિયે; તેનું પદ પામીને સંવર આનંદ કરે; અને પૂર્વ કાલનેવિષે જે કર્મ કીધાંઢે, તેને જમ્મી ડલેમી નાલે; અને જે પૂર્વ કર્મના પંદ તે થકી ઢૂટીને પાલુ તે પંદમાં સપડાય નહીં તેનું નામ આત્માની નિર્જરા કહિયે. તે નિર્જરાને બનારસી ઢાસ વંદન કરેઢે. ॥ ૪૬ ॥

નિર્જરાનું કારણ સમ્યક્ત્વ ઢે, માટે સમ્યક્ત્વનો મહિમા લલાણે ઢે:-

અથ સમ્યક્ત્વ મહિમા કથન:-

॥ ઢોહાઃ॥-મહિમા સમ્યક્ જ્ઞાનકી, અરુ વિરાગ લલ જોઢ; ક્રિયા કરત ફલ જું જતે, કરમલંધ નહિ હોઢ. ॥ ૪૭ ॥

અર્થ:-જે કર્મ ઢુટે તેનું ફરીને લંધન થઈ શકે નહીં, ય સમ્યક્ જ્ઞાનનો મહિમા

હે. વહી એ સમ્યગ્જ્ઞાન સાથે વૈરાગ્ય બલનો જોગ છે, તેથી શુદ્ધાશુદ્ધ ક્રિયા કરતા થકા ને તેનું ફલ જોગતા થકા શૃંખલાબંધ નવાં કર્મનો બંધ થતો નથી. ॥૮૦॥

હવે સમ્યક્ત્વની મહિમામાં ક્રિયા કરતાં જ કર્મની નિર્જરા થાય છે તે દૃષ્ટાંતે કહેઠે:-

॥ સવૈયા ઇક્તીસાઃ ॥- જૈસે ચૂપ કૌતુક સરૂપ કરે નીચ કર્મ, કૌતુકી કહાવૈ તાસોં કૌન કહે રંક હે; જૈસે વિજ્ઞાચારિની વિચારૈ વિજ્ઞાચાર વાકો, જારહીસોં પ્રેમ જરતાસોં ચિત્ત વંક હૈ; જૈસે ધાડ બાલક ચુંઘાડ કરે લાલિ પાલિ, જાને તાંહિ ઓર કો જદપિ વાકે અંક હૈ; તૈસે જ્ઞાનવંત નાનાજાંતિ કરતૂતિ ઠાને, કિરિયાકોં જિજ્ઞ માને યાતેં નિકલંક હૈ. ॥ ૮૧ ॥

પુનઃ- જૈસે નિશિવાસર કમલ રહે પંકહિમેં, પંકજ કહાવૈ પૈ ન યાકે ઢિગ પંક હૈ; જૈસે મંત્રવાદી વિષધરસોં ગદાવૈ ગાત, મંત્રકી સક્તિ વાકે વિના વિષદંક હૈ; જૈસે જીજ ગદૈ ચિકનાડ રહે રૂઝ અંગ, પાનીમેં કનક જૈસે કાંડસો અટંક હૈ; તૈસે જ્ઞાન વંત નાનાજાંતિ કરતૂતિ ઠાને, કિરિયાકોં જિજ્ઞ માને યાતેં નિકલંક હૈ. ॥ ૮૨ ॥

અર્થ:- જેમ કોઈ ચૂપ કેળ રાજા હોય ને તે પોતાના કૌતુકે કરીને ગમે તેનું નીચ કર્મ કરે તે ક્રિયા કરવાને લીધે તે કૌતુકી કહેવાય પણ કોઈ તે રાજાને રંક નહીં કહે; જેમ કોઈ કુલટા વ્યજિચારિણી સ્ત્રી હોય તે યદ્યપિ પોતાના ધણીની સાથે રહે સ્ત્રી, તોપણ ધણીની સાથે તેનું ચિત્ત લુપ્ત હોતું નથી; ચિત્તને વિષે તો વ્યજિચારનો જ વિચાર થાય, કે જો વસ્તુ મલે તો નીકળી જાઈ ને ધારને મળું; જેમ કોઈ ધાવ હોય ને તે પારકા બાલકને ધવરાવે, અને રમાડે લાલન પાલન કરે, અને અંક કેળ પોતાના ખોલામાં લઈને બેસે, યદ્યપિ એવી ક્રિયા તો કરે સ્ત્રી, પણ એમ જાણે છે કે આ બાલક પારકું છે; તેવીજ રીતે જે સમ્યગ્ જ્ઞાની છે તે નાના પ્રકારની શુદ્ધાશુદ્ધ ક્રિયા રાજા શ્રેણિક તથા જરત ચક્રવર્તિ અને બીજા સાધુની માફક કરે છે, પણ એ ક્રિયા ને પુણ્યરૂપ જાણે છે, પોતાના સ્વરૂપથી જિજ્ઞ માને છે એથી બંધનનું કલંક લાગતું નથી.

એજ ઉપર બીજા દૃષ્ટાંત કહે છે કે; જેમ કમલ છે તે રાત્ર દિવસ પંક કેળ કર્મને વિષે રહે છે, તેથીજ ઉત્પન્ન થયું છે, તેથી પંકજ કહેવાય છે; તોપણ કમલને પંકનો સ્પર્શ નથી હોતો; જેમ કોઈ ગારૂડી મંત્રવાદી હોય તે પોતાના ગાત કેળ શરીરને સર્પ પાસે પકડાવે કરકાવે, પણ તે મંત્રવાદીના મંત્રની શક્તિવડે સર્પનો ઢંચ વિષસંજોગર હિત હોય છે; જેમ જિઘ્ઠા ઇંદ્રિય ધી વહી પ્રમુખની ચીકણાઈ ગ્રહણ કરે છે, પણ પોતાના અંગને તે ચિકાશનો બેશ રહેવા દેતી નથી, કિંતુ ચૂસીજ રહે છે; જેમ સોનું પાણીને વિષે રહેતાં થકા કાટવાણું થતું નથી, તેવી રીતે જ્ઞાનવંત પ્રાણી

નાના પ્રકારની ક્રિયા કરેહે, પણ ક્રિયાને પુજ્ઞ સંયોગવાદી જાણી આત્મસ્વરૂપથી જિજ્ઞાસુ માને હે, તેથીજ કર્મ બંધ કલંકથી જુદો રહેહે ॥ ૫૨ ॥

હવે વિષય જોગવતા થકા કર્મ બંધ ન થાય એવી જ્ઞાનવૈરાગ્યની શક્તિ વતાવે છે:—

અથ જ્ઞાન વૈરાગ્ય શક્તિ વર્ણન:—

॥ સોરઠા:॥— પૂર્વ ઉદય સંવંધ, વિષય જોગવૈ સમક્રિતી; કરૈ ન નૂતન વંધ, મહિમા જ્ઞાન વિરાગકી ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:— પૂર્વ સંચિત કર્મ ઉદય આવ્યાથી તેના સંવંધે સમક્રિતી જીવ વિષય જોગ જોગવે હે, પણ નવાં કર્મબંધ કરતો નથી, એ સમ્યગ્ જ્ઞાન તથા વૈરાગ્યની શક્તિ હે ॥ ૫૩ ॥

હવે જે જ્ઞાતા હોય હે તે સમ્યગ્ જ્ઞાન અને વિષયની અરુચિ એ બેઉને સાધેહે, તે કહેહે:— અથ જ્ઞાતાકી વ્યવસ્થા કથન:—

॥ સવૈયા તેજસા:॥— સમ્યક્વંત સદા હર અંતર, જ્ઞાન વિરાગ હજૈ શુન ધારૈ; જાસુ પ્રજાવ લલૈ નિજ લહન, જીવ અજીવ દશા નિરવારૈ; આત્મકો અનુજૌ કરિ વહે થિર, આપુ તરૈ અરુ ઔરનિ તારૈ; સાધિ સુદર્વ લહૈ શિવસર્મ સુકર્મ ડપાધિ વ્યથા વમિહારૈ.

અર્થ:— જે સમક્રિતી હોય તે સદા પોતાના અંતઃકરણનેવિષે જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય એ બે ગુણને ધારે જે ગુણના પ્રજાવવહે પોતાનું જ્ઞાતાપણું લક્ષણ જોઈને જીવ અજીવ દશા ઇટલે જીવ અજીવનું સ્વરૂપ નિરવાર કેળવું જુડું જુડું જાણે, તે પછી આત્માને યથાર્થ પાળે વેદીને આત્મિક સ્વજાવમાં સ્થિરતા થઈ રહેહે; તે પોતે પણ તરે અનેસત્યહપદે જ આવી બીજાને પણ તારેહે; એ રીતે પોતાના આત્મકવ્યને સાધીને મોહસુખને પામે, અને કર્મહપાધિ સહિત જે વ્યથા તેનું વમન કરેહે ॥ ૫૪ ॥

હવે વિષયની અરુચિવિના જ્ઞાનનું બલ નિષ્ફળ હે, અને એવા જ્ઞાનીને એકાંત પદ્ધતિ વિષે રહેવાથી મિથ્યા દૃષ્ટિ ઠરાવે છે:— અથ મિથ્યાદૃષ્ટિ વ્યવસ્થા કથન:—

॥ સવૈયા તેજસા:॥— જો નર સમ્યક્વંત કહાવત, સમ્યગ્ જ્ઞાન કલા નહિ જાગી; આત્મઅંગ અવંધ વિચારત, ધારત સંગ કહે હમ ત્યાગી; જ્ઞેષ ધૈર મુનિરાજ પટંતર. મોહ મહાનલ અંતર ઢાગી; સૂન્ય હિયે કરતુતિ કરૈ પરિ, સો શઠ જીવ ન હોઈ વિરાગી.

અર્થ:— જે મનુષ્ય પોતે સમ્યક્વંત કહેવાય અને સમ્યગ્ જ્ઞાનની કલા ન જાગી, ઇટલે સમ્યગ્ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ન થઈ તેથી આત્માના અંગવિષે બંધવિચારે નહી, આત્મા અવંધ હે એમ માને; ને તેથી તે અત્યંતર સંયોગ ધારે હે. વલ્લી કોઈ નિશ્ચય નયનો પદ લઈને પોતે ત્યાગી હે એમ કહે, મુનિરાજની પટે પટંતર કેળવે જ્ઞેષ ધરે; પણ અંતર નેવિષે મોહમહાનલ કેળવે મોહરૂપ અગ્નિ શલગી રહી હોય; વિષય થકી વૈરાગી ન

थयो, तेथी हैया सुन्य थको मुनिराजनी पेठे क्रिया करे, पण ते जीव मूर्खज कहेवा यठे पण वैरागी कहेवाय नही ॥ ८५ ॥

हवे जे सर्व क्रिया करता थका पण मूढ कहेवाय ठे ते कहे ठे:-

अथ मूढ क्रिया वर्णन:-

॥सवैया तेइसा:॥- ग्रंथ रचै चरचै शुज पंथ लखै जगमें व्यवहार सुपत्ता; साधि संतोष अराधि निरंजन, देइ सुसीख न लेइ अदत्ता; नंग धरंग फिरे तजि संग ठके सरवंग मुधारस मत्ता; ए करतुति करै शठ पै समुजै न अनातम आतम सत्ता ॥ ८६ ॥ ध्यान धरे करि इंद्रिय निग्रह, विग्रहसों न गिनै निज नत्ता; त्यागि विभूति विभूति मिटै तन जोग गहै जवजोग विरत्ता; मौन रहै लहि मंद कषाय सहै बध बंधन होइ न तत्ता; ए करतुति करै सठ पै समुजै न अनातम आतम सत्ता ॥ ८७ ॥

अर्थ:- ग्रंथ रचना करे, जला मार्गनी चरचा करे, जला मार्गने लखे, जगत्मां व्यवहार मार्गमां प्राप्ति थको रहे, संतोषी थईने निरंजनने आराधे, लोकोने सारी शीखामण आपे, अदत्तदान ले नही, परिग्रह संग त्यागीने नंग धरंग फिरे के० दि गंवर थई फरे, अने मुधा के० मुग्धपणे पोताना रसमां मातो थको सर्वांगे ठक्यो रहे एवी एवी क्रिया मूर्ख होय ते करे ठे पण अनातम सत्ता के० आत्माधी पृथक् जे मों हुनी गहलता ठे तेने, अने आत्मसत्ता के० शुद्ध जाणपणानी जे सत्ताठे, तेने जुदी जुदी जाणे नही तेमने मूर्ख कहेवा ॥ ८६ ॥

बली मूढनी क्रिया केहेठे के, ध्यान धरे, इंद्रिय दमन करे, विग्रह करेठे ते शरीर नी साथे पोताना आत्मानो संबंध गणे नही. विभूति के० संपत्तिनो त्याग करी विभूति के० जस्म शरीर उपर लगाडे, योग मार्ग ग्रहे, अने संसारना जोगथी विरक्त रहे, मौनपणे रहे, कषायनुं मंदपणुं समजे, बध बंधन सहतो थको पण तातो नही थाय, क्रोधादिक न करे, एवी क्रिया शठ मूढ होय ते करे ठे, पण अनातम सत्ता एटले कर्मादिक प्रजावनी सत्ता अने आत्मसत्ता एटले आत्मानुं सत्य स्वरूप तेने समजे नही माटे तेने मूर्ख समजवो. ॥ ८७ ॥

हवे फरी मूढपणानुं स्वरूपठे वतावे:- पुनः मूढ वर्णन:-

॥ चौपाई:॥- जो विनुज्ञान क्रिया अवगाहै; जो विनु क्रिया मोख पद चाहै; जो विनु मोख कहै में सुखिया; सो अज्ञान मूढनिमें सुखिया ॥ ८८ ॥

अर्थ:- जे जन ज्ञानविना क्रिया अवगाहे अने क्रियाविना मोक्ष पद वांठे, बली जे मोक्ष पाम्या शिवाय कहे के हुं सुखी हुं, तेने अज्ञान मूर्खनो शिरोमणि जाणवो.

हवे जेने कर्मसत्ता तथा आत्मसत्तानी चिन्नता जासती नथी, तेने महामूढ कहिं ये. तेनुं विवेचन करेते:- अथ महामूढ व्यवस्थाकथन:-

॥ सवैया इकतीसा:-॥ जगवासी जीवनिसों गुरु उपदेश कहै, तुम्है इहां सोवत अनंत काल बीते हैं; जागो व्है सुचेत चित समता समेत सुनो, केवल वचन जामें अक्षर सजीते हैं; आठ मेरे निकट बताउं में तुझारे गुन, परम सुरस जरे करमसों रीते हैं; ऐसे बैन कहै गुरु तउ ते न धरे जर, मित्रकेसे पुत्र किधो चित्रकेसे चीते हैं.

अर्थ:- सर्व जगवासीजीवना हित वात्सल्यने अर्थे गुरु एवो उपदेश करेते के, अहो! ज्ञान्य प्राणी जीव! तमे आ जगत्मां मोहनिदानेविषे सूता रह्या अकाज अनादि अ नंतकाल तमोने बीयो ठे, माटे हवे तो चित्तमां सचेत थईने जागो; अने समता स त्त थका केवलीनां वचन सांजखो, जे केवलीनां वचनमां अक्षर रस के० इंद्रियना विषय रस तेने जीतेछा ठे; अने तमे मारी पासे आवो तो तमारा गुण बतावुं; ते गुण केवा ठे, परम पटखे उत्कृष्ट सुरसे करी जरेछा ठे; अने कर्म थकी रीते के० न्यारा ठे; एवां वचन गुरु कहेते ते जे प्राणी हैयामां धरता नथी ते मित्रना पुत्र जेवाठे, के मके मित्रना पुत्रवडे पोतानुं घर उघारु रेहेतुं नथी. अने तेने शीखामण शी देवी? अने चित्रामण जेवा ठे, कारण के चित्रामण थकी कांई सत्य क्रिया थती नथी. ॥ ७६ ॥

॥ दोहा:-॥ एते पर बहुरो सुगुरु, बोले वचन रसाल; सैन दशा जागृत दशा, कहै डुहूंकी चाल. ॥ ७७ ॥

अर्थ:- ए प्रमाणे सगुरु ठे ते फरी सरस वचन बोले ठे, के जीवने एक सयनद शा ने बीजी जागृतदशा एवी बे दशा ठे तेनी चाल शांजखो. ॥ ७७ ॥

हवे सैन दशानुं वर्णन करेते:- अथ शयन दशा वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा:-॥ काया चित्र सारीमें करम परजंक जारी, मायाकी संवारी सेज चादर कल्पना; सैन करे चेतन अचेतनता नींद छिप, मोहकी मरोर यहै लोच नको डपना; उदै बलजोर यहै आसको सबद घोर, विषे सुख कारजकी दोर यहै सुपना; ऐसी मुठ दसामें मगन रहै तिहू काल, भावै जमजालमें न पावै रूप अपना.

अर्थ:- कायारूप चित्रशाही ठे, तेमां कर्मरूप पर्यंक ठे, तेउपर मायानी सेज सं वारी ठे, कल्पना के० मननी विकल्पनारूप चादर ठे, अचेतनानी ऊंघ लईने एवी सामग्रीमां चेतन शयन करी रह्यो ठे, मोहनी मरोर तेणे करीने लोचन ढंकाया ठे; उदय बल जोर जे ठे, ते आसको घोर शब्द ठे, अने विषयसुख कार्यनी दोड पटखे करणी करवी ते स्वभावस्था ठे, अने एजुंज नाम मूढदशा तथा शयन दशा कहिये.

અને એ દશાનેવિષે જે મૂઠ જન હોય, તે ત્રણે કાલ મગ્ન થકો ધાવે છે, ઇટલે ત્રમ જાલમાં દોડેલે, પણ પોતાનું રૂપ પામતો નથી. ॥ ૯૧ ॥

હવે જીવની જાણતદશાનું વર્ણન કરેલે:- અથ જાણતદશા વર્ણન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥- ચિત્ર સારી ન્યારી પરજંક ન્યારો સેજ ન્યારી, ચાદર જી ન્યારી હ્રાં ફુઠી મેરી થપના; અતીત અવસ્થા સૈન નિદ્રા વહી કોઢ પૈન, વિચમાન પ લક ન થામેં અબ ઢપના; શ્વાસ ઓ સુપન દોઢ નિદ્રાકી અલંગ બૂજ, સૂજે સબ અંગ લલિ આતમ દરપના; ત્યાગી જયો ચેતન અચેતનતા જાવ ત્યાગી, જાલે દૃષ્ટિ લોલિ કે સંજાલે રૂપ અપના. ॥ ૯૨ ॥

અર્થ:- આત્મજ્ઞાન પામ્યાથકી કાર્યારૂપ ચિત્રસારી જુદી જુદ, અને કર્મરૂપ પલંગને પણ ન્યારો દેલે; માયારૂપ સેજ પણ જુદી જુદ, કલ્પનારૂપ ચાદરને ન્યારી જુદ, મતલબકે એ ટેકાણે મારી સ્થાપના જુઠી છે એમ સમજે. અતીત અવસ્થાનેવિષે ઇટલે સયનદશામાં નિદ્રા લેનાર પણ કોઈ બીજા રૂપે હું જ હું, વિચમાન કાલમાં તે અવસ્થા નથી, હવે પલકમાત્ર પણ આ અવસ્થામાં મારો અજાબ થનાર નથી. શ્વાસ અને સ્વપ્ન એ બે નિદ્રાની અલંગના સંયોગે બૂજે, અને આત્મારૂપ આરિસામાં આત્માનું સર્વ અંગ સૂજે, એવી રીતે અચેતનતારૂપ નિદ્રાનો ત્યાગ કરીને ચેતન ત્યાગી થયો, ત્યારે પોતાની દૃષ્ટિ લોલિને જુદ, અને પોતાનું રૂપ સંજાલે. ॥ ૯૨ ॥

વહી સદ્ગુરુ શિક્ષાનાં વચન કહેલે:- અથ પુનઃ સદ્ગુરુ શિક્ષા કથન:-

॥ દોહા: ॥- હ્રિ વિધિ જે જાગે પુરુષ, તે શિવરૂપ સદીવ; જે સોવહિ સંસારમેં, તે જગત્વાસી જીવ ॥ ૯૩ ॥

અર્થ:- એ રીતે જે પુરુષ જાગે છે, તેતો સર્વ કાલનેવિષે શિવરૂપ કેમ મોક્ષરૂપ જાણવા. અને જેટલા સંસારનેવિષે સૂતા છે, તેટલા તો જગત્વાસી જીવ સમજવા. ॥ ૯૩ ॥

હવે મોક્ષપદ ઉપાદેયરૂપ કહીને સ્તુતિ કરેલે:- અથ આત્મદ્રવ્ય સ્તુતિકથન:-

॥ દોહા: ॥- જો પદ જોપદ જય હરે, સોપદ સોઢ અનુપ; જિહિ પદ પરસત ઔર પદ, લગે આપદારૂપ ॥ ૯૪ ॥

અર્થ:- જે પદ કેમ જે સ્થાનક જવસ્થાનકનો જય હરે છે, તેનેજ પદ કહેવું, તથા અનુપ સ્થાનક કહેવું, અને જે પદનો સ્પર્શ થતાંજ અન્ય પદ જે કર્મ પદ છે, તે આ પદારૂપ લાગે છે. ॥ ૯૪ ॥

હવે જવ જે સંસાર પદ તેનો જય બતાવે છે:- અથ સંસાર વર્ણન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥- જબ જીવ સોવે તબ સમુજ સુપન સત્ય, વહિ જુઠ લાગે જબ જાગે નીંદ લોશ્કે; જાગે કહૈં યહ મેરો તન યહ મેરી સોજ, તાહૂ જુઠ માનત મ

રણથિતિ જોશ્કે; જાને નિજ મરમ મરન તબ સૂઝે છૂઠ, બૂઝે જબ ઔર અવતારરૂપ હોઈ કે; વાહુ અવતારકી દશામેં ફિરિયદે પેચ, યાહિ જાંતિ છૂઠો જગ દેખ્યો હમ હોઈકે. ॥૯૫॥

અર્થ:- જ્યારે જીવ સયન દશામાં સૂતો હોય છે, ત્યારે સ્વપ્નને સત્ય કરી માને છે. અને તેજ સ્વપ્ન રૂપને જ્યારે નિડા મૂકી જાગીને જુણ છે, ત્યારે જૂઠું જાણે છે, જાગી ને કહે કે આ મારું શરીર તો આઘીં છે, આ સૌંજ કે ॥ સામગ્રી સર્વ મારી છે; ને જ્યારે પોતાની મરણ સ્થિતિનો વિચાર કરે છે, ત્યારે તો વર્તમાન શરીર તથા સામગ્રી સર્વને જૂઠી માને છે, અને જ્યારે પોતાના મર્મની વાત જાણે ઘટલે પોતાના સ્વરૂપની વાતને જાણે, ત્યારે તો મરણને પણ જૂઠું જાણે; યમજ વલી વીજો અવતાર છે ત્યારે વીજા રૂપે થઈને વીજી વાત જાણે; ફરી તેજ અવતારમાં સૂતા-જાગતા, જૂઠા-સાચાનો પેચ આ ગૃહીજ રીતે લાગ્યો રહે. ૫ રીતે વારે વારે અવતાર લેવાને વલી સામગ્રીને પોતાની સ મેજવી ને વલી મરતું; ૫ રીતે સર્વ સંસારને હોઈ કે ॥ દેહીને અમે સર્વ સંસારને જૂઠોજ જાણ્યો. ॥ ૯૫ ॥

હવે જ્ઞાતા કેવી ક્રિયા કરે તે સમજાવે છે:- અથ જ્ઞાતાકી ક્રિયા કથન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા:॥- પંક્તિ વિવેક લહિ એકતાકી ટેક ગહિ, હુંદજ અવસ્થાકી અનેકતા હરતુ હૈ; મતિ શ્રુત અવધિ શ્યાદિ વિકલપ મેટી, નિરવિકલપ જ્ઞાન મન મેં ધરતુ હૈ; ઇંદ્રિયજનિત સુખ દુઃખસૌં વિમુખ વ્હૈકે, પરમકી રૂપવ્હૈ કરમ નિર્જરતુ હૈ; સહજ સમાધિ સાધિ ત્યાગી પરકી ડપાધિ, આતમ આરાધિ પરમાતમ કરતુ હૈ. ૯૬

અર્થ:- જે પંક્તિ જન હોય તે વિવેકનો જેદ ઘટલે વિજ્ઞાન લહીને પોતાની એકતાની ટેક રાહીને પ્રથમની ઈંદ્રિયઅવસ્થા જે અમ અવસ્થામાં અનેકતા હતી તેને હરે છે. અને મતિ, શ્રુત, અવધિ શ્યાદિ જ્ઞાનસ્વરૂપના વિકલપને મટાકીને નિર્વિકલપ જ્ઞાન તેને મનમાં ધરે છે. અને ઇંદ્રિયજનિત જે સુખ દુઃખ તેથી વિમુખ થઈ પરમાત્મારૂપ થઈને કર્મની નિર્જરા કરે છે, ઘટલે નિર્જરા થાય છે. તેથી પોતાની સહજ સમાધિસાધિને પર જે કર્મ પુણ્યાદિકની ડપાધિ જે રાગ દ્વેષાદિક, તેનો ત્યાગ કરીને આત્મા ને આરાધી પરમાત્માપણુ કરે છે. ॥ ૯૬ ॥

હવે જે જ્ઞાન સમુદ્ર પરમાત્માની પ્રાપ્તિ થાય છે, તે જ્ઞાનની પ્રશંસા કરે છે:-

અથ જ્ઞાન સમુદ્રવર્ણન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા:॥- જાકે ઊરઅંતર નિરંતર અનંત દર્વ, જાવ જાસિ રહે પેં સુજા ડ ન ટરતુ હૈ; નિર્મલસૌં નિર્મલ સુજીવન પ્રગટ જાકે, ઘટમેં અઘટ રસ કૌતુક કરતુ હૈ; જાને મતિ શ્રુત ઔધિ મનપર્યે કેવલ સુ, પંચધા તરંગનિ ડમંગ ડહરતુ હૈ; સો હૈ જ્ઞાનહદધિ હદાર મહિમા અપાર, નિરાધાર યકમેં અનેકતા ધરતુ હૈ ॥ ૯૭ ॥

અર્થ:— જે જ્ઞાન સાગરના મધ્યચાગનેવિષે નિરંતર અનંત દ્રવ્ય પદાર્થ જાસી રહ્યા છે, પણ તે દ્રવ્યનો સ્વજાવ પોતે પામતો નથી, નિર્મલમાં નિર્મલ એવું સુજીવન કેળવવાનું જીવન કેળવવાનું જીવિતવ્ય અને સમુદ્ર પક્ષે સુજીવન કેળવવાનું પાણી તે, જેનું પ્રગટ છે, અને ઘટ મેં કેળવવાનેવિષે અઘટ કેળવવાનેવિષે અઘટ કેળવવાનેવિષે સત્યાર્થ વેદનનો જે રસ તેનું જ કુતુહલ કરે છે, ઘટલે એ સમુદ્રનેવિષે રસ કુતુહલ ઘણા છે, અને જે જ્ઞાન સમુદ્રને વિષે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનપર્યવજ્ઞાન ને કેવલ જ્ઞાન એ પાંચ જ્ઞાન તરંગરૂપ છે, ભ્રમંગ કેળવવાનું પોતપોતાને ઠેકાણે પ્રગટ થઈ રહ્યાં છે એવો જ્ઞાનસમુદ્ર તે ઉદાર પ્રધાન છે, એનો અપાર મહિમા છે, એને વિષે સર્વ પદાર્થ જાણે છે તેથી પોતે નિરાધાર અને એક સ્વરૂપ હતાં જ્ઞાતાપણામાં અનેકતા ધરે છે ॥ ૯૭ ॥

હવે જ્ઞાનવિના માત્ર ક્રિયાવત્તેજ મોક્ષની પ્રાપ્તિ નથી તેનું વર્ણન કરેલું:—

અથ મોક્ષમાર્ગ અપ્રાપ્તિ કથન:—

॥ સવૈયા શક્તીસા:॥— કેઈ કૂર કષ્ટ સહૈ તપસોં શરીર દહૈ, ધુમ્રપાન કરે અધો મુખ વહેકે જુલે હૈ; કેઈ મહા વ્રત ગહૈ ક્રિયામેં મગન રહૈ, વહે મુનિ જારમેં પયારકે સે પૂલે હૈ; શ્રુત્યાદિક જીવનકો સર્વથા મુગતિ નાંહિ, ફિરે જગમાંહિ જ્યો વચારકે બધુલેહૈ; જિનકે હિયેમેં જ્ઞાન તિન્હુહીકો નિરવાન, કરમકે કરતાર જરમમેં ચૂલેહૈ ॥ ૯૮ ॥

અર્થ:— કોઈ અજ્ઞાની કૂર કષ્ટ સહન કરે છે અને પંચાગ્નિ પ્રમુખ તપ કરીને શરીર ને બાલે છે; કેઈ અજ્ઞાની અગ્નિના ધુમાડાનું પાન કરે છે, નીચું મુખ રાક્ષી ઊંચા પગ કરીને જુલે છે; કેટલાક અજ્ઞાની જૈન લિંગ લઈને પાંચ મહાવ્રત દ્રવ્યથી પ્રહણ કરે છે, અને ક્રિયામાં મગ્ન રહે છે; એ રીતે મુનિરાજ પણાનો જાર વહે છે, પણ તે પયારના જેવા પૂલે છે, (દેશ જાણાયે) પયાર ઘટલે પલાલ, જેના ફૂલનેવિષે કળ હોતા નથી, તેવી રીતે નિરાજ જાણવા; શ્રુત્યાદિ કેવલ ક્રિયા કલાપવહે જીવને સર્વથા મુક્તિ થતી નથી; તે જ ગતનેવિષે વચારના બધુલ જેમ ઊંચા નીચા ફરી રહે છે, પણ એક ઠેકાણે ઊરતા નથી તેવા સમજવા; અને જેના હૃદયનેવિષે જ્ઞાન કલા જાણતરૂપ થઈ છે, તેમને નિરવાણ કેળવવાનું છે; અને જે કર્મના કરતાર ઘટલે કેવલ ક્રિયાનાજ કરનારા છે તેનો જર્મ નેવિષેજ ચૂલી રહ્યા છે. ॥ ૯૮ ॥

હવે જે મૂઢ જન છે તેની દૃષ્ટિ નિશ્ચયમાં નથી, પણ વ્યવહારને વિષે છે, તેથી તેને વિષે અજ્ઞાન છે તે કહેલું:— અથ મૂઢ વ્યવસ્થા વર્ણન:—

॥ દોહા: ॥— લીન જયો વિવહારમેં, ડકતિ ન ડપજૈ કોશ; દીન જયો પ્રજુ પદ જપૈ, મુકતિ કદાંસોં હોશ. ॥ ૯૯ ॥

અર્થ:— જે વ્યવહારમાં લીન થઈ રહ્યો હોય ઘટલે મગ્ન થઈ રહ્યો હોય, તેને કોઈ

उक्ति के तत्त्वदृष्टि उपजे नही, अने पोते अनाथ थईने पोताना नाथना पदने जजे, ए रीते पोतानुं निश्चयरूप जाणाविना मुक्ति क्यांथी थाय ? ॥ एए ॥

॥ दोहाः ॥— प्रभु समरो पूजो पढो, करो विविध विवहार; मोक्ष सरूपी आत्मा; ज्ञानगम्य निरधार. ॥ १०० ॥

अर्थः— प्रभुने समरो, जावे पूजो, ने जावसहित पढो इत्यादि व्यवहार करो पण मोक्ष स्वरूपी आत्माडे तेतो निरधार के० निश्चय ज्ञान गम्य ठे. ॥ १०० ॥

हवे निश्चय स्वरूपनेविषे ज्ञान पर्याय रूपी अर्थनुं निरूपण करेढेः—

अथ पर्यायार्थ निरूपणः—

॥ सवैया तेईसाः ॥— काज विना न करे जिय उद्यम, लाज विना रनमांहि न जुं
जे, डीखविना न सधे परमारथ, सीखविना सतसो न अरुजै; नेम विना न खहे नि
हचे पद, प्रेमविना रस रीति न बूजै; ध्यानविना न थजे मनकी गति, ज्ञान विना
शिवपंथ न सूजै. ॥ १ ॥

अर्थः— अहीं अर्थांतर बतावे ठे के. जेम जीव पोताना काम विना उद्यम करतो नथी; जेम लाज विना रणसंग्रामने विषे फुफ्तो नथी; वली जेम देह धर्याविना परमार्थ थतो नथी; अने शीख धारण कीधाविना सत्व साथे मखातुं नथी; वली नियम धर्या शिवाय निश्चय पद मखतुं नथी, अने जेम प्रेमनी प्रीत विना रसरीत जणांती नथी, तथा ध्यानविना मननी गति थोजाती नथी, तेम ज्ञानविना शिवपंथ के० मुक्तिमार्ग ते सूजतो नथी. ॥ १ ॥

हवे ज्ञानवंतनो महिमा देखानीने तेनी व्यवस्था कहेढेः—

अथ ज्ञानमहिमा धारक व्यवस्था कथनः—

॥ सवैया तेईसाः ॥ ज्ञान उदै जिनके घट अंतर, ज्योति जगी मति होति न मै
ली; बाहिज दृष्टि मिटी जिन्हके हिय, आत्म ध्यान कला विधि फैली; जे जड चेत
न जिन लखै सु विवेक लिखे परखै गुन थैली; ते जगमें परमारथ जानि गहै रुचि
मानि अध्यात्म सैली. ॥ २ ॥

अर्थः— जेना हृदयनेविषे ज्ञाननो उदय थवाथी पोतानी ज्योति जाग्रत थईने तेथी मति जे बुद्धि ते उज्ज्वल थई पण मेळी नथी; अने पोताना बाह्य शरीरने आत्मा करी माने एवी बाह्य दृष्टि ते मटी गई, अने हृदयनेविषे आत्मध्याननी कला तेनी विधि जे यमनियमादिक ते विधि फेळी पटखे पसरि, ते वखतथी जड चेतनने जिह्म जिह्न लखे, अने पोतानो विवेक के० भेदविज्ञान तेणे करी पोताना गुणनी थैली पार

खी लीधी. एवा जे जीव तेज जगतमां परमार्थने जाणी तेने रुचिये करी ग्रहण करे. ए रीते अध्यात्मशैली मान्य करीने परमार्थने जाणे, ॥ ५ ॥

हवे मोक्षनी समग्र प्राप्ति देखामेढे:- अथ मोक्षप्राप्ति कथन:-

॥ दोहा: ॥- बहु विधि क्रिया कलेससों, शिवपद लहै न कोइ; ज्ञान कला परका शसों, सहज मोक्ष पद होइ. ॥ ३ ॥ ज्ञान कला घट घट वसे, योग युगतिके पार; निज निज कला उदोत करि, मुक्त होइ संसार. ॥ ४ ॥

अर्थ:- ज्ञात ज्ञातनी क्रियाने निमित्ते क्लेश करवो, तेथी मोक्षपद मले नही. पण ज्ञानकलानो प्रकाश थवाथी सेहेज मोक्षपद थायवे. ॥ ३ ॥ ज्ञानकला तो घट घटने विषे वसी रहेली ठे, पण मन वचन अने कायाना योगनी युक्तिथी पार रहेली ठे, माटे पोत पोतानी कलाने प्रकाश करवाथी संसारथी मुक्त थवाय ठे, एवो सर्वने सज्ञ रुनो आशीर्वाद ठे. ॥ ४ ॥

हवे मुक्तपण अनुजव थकी थायवे माटे अनुजवनी प्रशंसा करेढे:-

अथ अनुजव प्रशंसा:-

॥ कुंभलिया बंदः॥- अनुजव चिंतामनिरतन, जाके हिय परगास; सो पुनीत शिवपद लहै, दहै चतुर्गतिवास; दहै चतुर्गतिवास आस धरि क्रिया नमंढे, नुतन बंध निरोध, पूर्वकृत कर्म विहंढे; ताके न गनु विकार, नगनु बहु चार न गनु जौ, जाके हिर देमांदि रतनचिंतामनि अनुजौ ॥ ५ ॥

अर्थ:- अनुजवरूपी चिंतामणिरत्न जेना हृदयनेविषे प्रकाशमान थई रह्युंठे, ते जीव पुनीत केण पवित्र थईने शिवपदने पामेढे, ने चतुर्गतिनो जे वास तेने दहन करेढे; एटले देवगति, मनुष्यगति, तिर्यचगति ने नरकगति ए चारे गतिना वासने बाली नाखेढे; अनुजवी जननी रीत एते के ते आशा धरीने क्रिया मांढे नही. नुतन बंध केण नवा कर्मना बंधने निरोधीने संवर धारण करे, तथा पूर्वकृत कर्मने विहंकी ना खीने तेनी निर्जरा करेढे, तेना विकारने अहो! जव्य जीव! तुं गणीश नही; अने तेना अतिजारने तुं गणीश नही, अने तेना जयने पण गणीश नही, जेना हृदयमां अनुज वरूपी चिंतामणिरत्न प्रकाशी रह्युं ठे ॥ ५ ॥

हवे अनुजवनी ज्ञानदृष्टिनुं सामर्थ्य बखाणेढे:- अथ ज्ञानदृष्टि सामर्थ्य कथन:-

॥ सवैया इकतीसाः॥- जिनके हियेमें सत्य सूरज उदोत जयो, फेकिमति किरन मिथ्यात तम नष्ट है; जिनकी सुदृष्टिमें न परचै विषमतासों, समतासों प्रीति ममतासों लष्ट पुष्ट है; जिन्हके कटावमें सहज मोक्ष पथ सधै, साधन निरोध जाके तनको न कष्ट है; तिन्हिकों करमकी किलोल यह है समाधि, मोखे यह जोगासन बोखे यह मष्ट है॥६॥

અર્થ:- જેના હિયાનેવિષે સત્ય સૂર્યનો ઉદ્યોત થઈ શ્હોટે, અને સત્ય સૂર્યના મતિ રૂપ કિર્ણ ફેલી રહ્યાં, તેથી મિથ્યાત્વ રૂપ અંધકાર તે નાશ પામ્યો. વલી જે જીવની સુદૃષ્ટિમાં વિષમતાનો પરિચય નથી, ઇટલે સમતાસાથે પ્રીતિ વંધાણી છે, ને સમતાસાથે તથા મોહસાથે લષ્ટ પુષ્ટ કેળવિનાની પ્રીતિ રાખેલે, ને જેના કટાક્ષનેવિષે ઇટલે થોડા વિલોકનમાં સદ્જ સ્વજાવે મોક્ષમાર્ગ સિદ્ધ થાયલે. સાધન કેળવિનોયોગાદિક ત્રણ યોગનો નિરોધ ઇટલે નિગ્રહ કહ્યોલે અને જેના શરીરને કષ્ટ નથી, ઇવા જ્ઞાનધારીને જે કર્મ લહેર આવેલે તેને ગણતીમાં સમાધિ જાવજ જાણેલે; જો કદી ગતિ કર્મના ઉદયવલે હોલેલે તોપણ તે જોગાસનધારીલે અને જો લોલેલે તોપણ મદ્ધ કેળવિ મૌનવ્રતિ લે. ॥ ૬ ॥

હવે જ્ઞાનીને પરવસ્તુનો ત્યાગ કહ્યો અને વિશેષપણે તેનોજ ત્યાગ લખાણેલે:-

॥ અથ પરવસ્તુનો ત્યાગ તાકો વિશેષ વર્ણન:- ॥

॥ સવૈયા શ્કતીસા:- આતમ સુજાલ પરજાલકી ન સુદ્ધિ તાકો, જાકો મન ગ મન પરિગ્રહમેં રહ્યો હૈ; ઇસો અવિવેકકો નિધાન પરિગ્રહ રાગ, તાકો ત્યાગ શ્હાંલો સમુચ્ચેરૂપ કહ્યો હૈ; અથ નિજ પરે ત્રમ દૂરિ કરિલેકે કાજુ વહુરો મુગુરુ ઉપદેશકો હમહો હૈ; પરિગ્રહ અરુ પરિગ્રહકો વિશેષ અંગ, કહિલેકો ઉદ્યમ હદીરિ લહ લહ્યો હૈ.

અર્થ:- જેનું મન પરિગ્રહનેવિષે મદ્ધ થઈ રહ્યું છે, તે જીવને પોતાના તથા પારકા સ્વજાવની શુદ્ધતા થતી નથી. પરિગ્રહનો રાગ તેતો અવિવેકનું નિધાન કહ્યું છે, જે પરિગ્રહના રાગનેવિષે પોતાના ને પારકા સ્વજાવની શુદ્ધતા નથી, તે પરિગ્રહ રાગને ત્યાગ અહીં સુધી સામાન્ય માત્ર કહ્યો. હવે નિજસ્વરૂપનો ભ્રમ ને પર સ્વરૂપનો ત્રમ તેને દૂર કરવાના કાર્યને ઘણા પ્રકારે સદ્ગુરુ ઉપદેશ કરવાને ઉલ્લંગવંત થયા છે. હવે શ્હાં પરિગ્રહ તથા તે પરિગ્રહનું વિશેષ અંગ કેહેવાને સદ્ગુરુ જે છે તે ઉદ્યમ હદીરિ ણા કરીને લહ લહ્યો કેળવિ સચેત થયા છે. ॥ ૭ ॥

હવે સામાન્યરૂપ પરિગ્રહનો રાગ અને વિશેષરૂપ પરિગ્રહનો રાગ તેનો વિવરો કહેલે:- અથ સામાન્યવિશેષ કથન:-

॥ દોહ:- ત્યાગ જોગ પરવસ્તુ સબ, યહ સામાન્ય વિચાર; વિવિધ વસ્તુ નાના વિરતિ, યહ વિશેષ વિસ્તાર ॥ ૮ ॥

અર્થ:- જેટલી પરવસ્તુ છે તેટલી બધી ત્યાગ જોગ છે. ઇતો સામાન્યપણે પરિગ્રહ ના ત્યાગનો વિચાર જાણીયે; અને તે પરવસ્તુ જાત જાતની છે અને તેના ઉપર વિચારણ જાતજાતનો છે; ઇને વિશેષપણે પરિગ્રહ ત્યાગનો વિસ્તાર જાણવો. ॥ ૮ ॥

हवे परिग्रह उतां ज्ञातानी परिग्रह उपर अलिप्त दशा कहे ठे:-

अथ ज्ञाता अलिप्त कथन:-

॥ चोपाई:॥- पूरव कर्म उदै रस जुंजे; ज्ञान मगन ममता न प्रयुंजे, उरमें उदा सीनता लहिये, यों बुध परिग्रह वंत न कहिये ॥ ए ॥

अर्थ:- पूर्व कर्मेना उदयथकी जे शुजाशुज रस उपजे ते जोगवे पण ते रस जोग नेविषे ममता प्रयुंजे नहीं, मात्र ज्ञाननेविषेज मग्न रहे, पण परिग्रहना संयोग वियो गनेविषे हर्ष विषाद उपजे नहीं, एवी रीते जेना मनमां उदासीनता पामीये ब्रह्मे, एवा बुध के० पंक्तिने परिग्रहवंत कहेवाय नहीं ॥ ए ॥

हवे ज्ञानीनी निस्पृह दशा बखाणे ठे:- अथ ज्ञानी अवांठक कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा:॥- जे जे मनवंडित विवास जोग जगतमें, तेते विनासिक सेख राखे न रहत हैं; और जे जे जोग अजिलाष चित्त परिणाम, तेते विनासीक धर्मरूपे व्है बहत हैं; एकता न छुहों मांहि ताते वांठा फुरे नांही, ऐसे ब्रम कारजको मूरख बहत हैं; सतत रहे सचेत परसो न करे हेत, याते ज्ञानवंतको अवंठक कहत हैं ॥ १० ॥

अर्थ:- मनना मानी लीबेखा जे जे जगतना जोग विवास ठे, ते ते नाश रूप ठे, आपणा राख्या रेहेता नथी. बली जे जे जोग अजिलाषरूप चित्त परिणाम रहेठे ते ते चित्त परिणाम चंचलपणे विनासी धर्म रूपने विषे थई रह्या ठे. एवा जोगनेविषे तथा जोग अजिलाषनेविषे अनेकता ठे, पण एकता नथी. बली विनश्वरपणुं ठे तेथी एना उपर ज्ञानीनी वांठा फुरती नथी. एवा ब्रम कार्यने मूर्ख होय तेज चाहे ठे, जे सतत के० निरंतर सावधान रहे अने परवस्तु साथे हेत करे नहीं, एज माटे ज्ञान वंतने अवंठक निस्पृही कहेठे. ॥ १० ॥

हवे परिग्रहमां रेहेता उतां ज्ञाताने अलिप्तपणुं केवी रीते कहेवाय ते दृष्टांत आ पीने समजावे ठे:- अथ ज्ञाता अलिप्त दृष्टांत कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा:॥- जैसे फिटकड़ी लोड हरकेकी पुटविना स्वेत बल्ल डारिये मजीठ रंग नीरमें; जीग्यो रहै चिरकाल सर्वथा न होइ लाल, जेदे नहीं अंतर सपेती रहे चीरमें; तैसे समकितवंत राग दोष मोह बिनु, रहे निशिवासर परिग्रहकी जीरमें, पूरव करम हरे नूतन न बंध करे जाचे न जगत मुख राचे न शरीरमें ॥ ११ ॥

अर्थ:- जेम कोइ स्वेत बल्ल होय तेने फटकनी लोडर तथा हरमानी पुट के० पट दीधा शिवाय मजीठना लाल रंगना पाणीमां चिरकाल के० घणाकाल सुधी चीनावी राखे तोपण ते बल्ल सर्वथा प्रकारे लाल थाय नहीं; अंतररंग जेदे नहीं तेथी ते ची रमां सफेती रहेज; तेमज समकितवंत जे जीव होय ते राग द्वेष मोहना प्रटविना

निशिवासर के० रात दिवस परिग्रहनी जीडमां रहेवे, तोपण पूर्व कर्मना जोगनी नि
जरा करेवे, अने नवां कर्मतुं बंधन करे नही, अने जगतना सुखने जाचे नही. वली
शरीरने जोईने राचे नही. ॥ ११ ॥

हवे परिग्रहने विषे रेहता ज्ञाताने उद्देग रहितपणुं होय ठे ते दृष्टांत वडे दृढ क
रावे ठे:- अथ ज्ञाता अनुद्देग कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा:- जैसे काहु देसको वसैया वलवंत नर, जंगलमें जाई मधु
उत्ताकों गहतु है; वाकों लपटाय चहु और मधुमक्षिका पे कंबलीकी उंटसों अडंकित
रहतु है; तैसे समकित्ती शिव सत्ताको सरूप साधे उदेकी उपाधिकों समाधिसी कहतु
है, पहिरे सहज को सनाह मनमें उगाह, गने सुखराह उदवेग न लहतु है. ॥११॥

अर्थ:- जेम कोईक देशनो रेहेवासी जील वगेरे बलवंत नर जंगलमां जईने मध
पुडाने ग्रहण करे ठे, ते वखत ते पुरुषने चारे तरफ मधु मक्षिका के० मध माखीले ल
पटाई जाय ठे, पण ते पुरुषना शरीर पर कामली होयवे, तेथी अडंकित के० डंखवि
ना अडंख रहेवे; तेमज समकित्ती जीव शिव के० परमात्मानी सत्ता के० सद्भूतपणुं
तेतुं स्वरूप जे एक विज्ञानघनपणुं तेने साधे ठे, अने कर्म उदयनी जे आत्माने उपा
धि लागी रहीवे, तेने ते समाधि करी जाणे ठे. सहज गुण जे ज्ञान, दर्शन, चारित्र
तद्रूप जे सनाह के० बखतर ते पहेरी राखेवे, अने ए रीते जे कर्मनिर्जरा तेनो उगा
ह मनमां धारण करे एवा अनंत सुखना राह के० मार्गनेविषे रहेतो थको उद्देग द
शाने पामतो नथी. ॥ ११ ॥

हवे ए रीतमां ज्ञातानुं अबंधकपणुं बतावेवे:- अथ ज्ञाता अबंध कथन:-

॥ दोहरा:- ज्ञानी ज्ञान मगन रहे, रागादिक मल खोइ; चित उदास करनी करे,
करम बंध नहि होइ. ॥ १३ ॥ मोह महातम मल हरे, धरे सुमति परगास; मुगति
पंथ परगट करे, दीपक ज्ञान विखास. ॥ १४ ॥

अर्थ:- ज्ञानी पुरुष तो ज्ञानमां मग्न रहेवे, अने रमेवे, अने राग-द्वेष-मोहरूपी
जे मल ठे, तेने खोइ दिखेवे; अने जे क्रिया करेवे ते पण उदासीनरूप करेवे, माटे
एवा ज्ञानीने कर्म बंध थतो नथी. ॥ १३ ॥ वली मोहरूपी महातम के० घोर अंध
काररूप जे मल तेने हरे, अने सुमतिना प्रकाशनार दीपकने धरे, ए रीते मुक्ति पं
थने प्रगट करी बतावे, एवोज ज्ञाननो विखास ते दीपकरूप जाणवो. ॥ १४ ॥

हवे ज्ञानदीपकनुं स्वरूप कही देखावेवे:- अथ ज्ञान दीपक वर्णन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- जामें घूसको न खेस बातको न परवेस, करम पतंगनिका
नाश करे पलमें; दसाको न जोग न सनेहको संयोग-जामें, मोह अंधकारको विजोग

जाके थलमें; जामें तसताइ नही रागरंग नांइ रंच, लह लहे समता समाधि जोग जलमें; ऐसी ज्ञानदीपकी सिखा जगी अजंगरूप, निराधार फुरी पै छुरी है पुदगलमें ॥

अर्थः— जे ज्ञान दीपकमां धुमाडानो लेश नथी ने जेमां वायुनो पण प्रवेश नथी अने जे कर्मरूपी पतंग जीवनो पलकमां नाश करे ठे, ने जेमां दशा के० दीवेटनो जोग नथी, (बीजो अर्थ) — कोइ विकल्प दशा नथी अने जेने सनेह के० घृत तेखनो संयोग नथी; वली जेना प्रकाशमां मोहरूप अंधकारनो वियोग थयो ठे; वली जे दीपकमां तस तापणुं नथी; वली जेमां लालरंगनीरंचमात्र लालाश नथी, अने जे समता समाधिना जोगते रूप जल तेने विषे लहलहायमान थई रह्यो ठे, एवो जे ज्ञानदीपक ठे, तेनी सिखा सदा अजंगरूप जागी रही ठे, अने ए सिखा सर्व पदार्थनुं ज्ञान करवानो आधार ठे अने पोते निराधार फुरी रही ठे, अने पुजलमां छुरी के० छुपी रही ठे. ॥ १५ ॥

हवे ज्ञानना स्वभावमां खंरुना नथी ते उपर दृष्टांत आपेठेः—

अथ ज्ञान स्वभाव अखंमित दृष्टांत कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः॥— जैसो जो दरब तामें तैसोही सुजाउ सधे, कोउ दर्ब काउ को सुजाउ न गहतु है; जैसे संख उज्ज्वल विविध वर्ण माटी जखे, माटीसो न दीसे नित उज्ज्वल रहतु है; तैसे ज्ञानवंत नाना जोग परिगह जोग, करंत विलास न अ ज्ञानता लहतु है; ज्ञानकला छूनी होइ डुंददशा सूनी होइ ऊनी होई जौधिति बनारसी कहतु है. ॥ १६ ॥

अर्थः— जे जेवुं ड्रव्य ठे, तेमां तेवोज स्वभाव सिद्ध ठे, पण कोई ड्रव्य अन्य ड्रव्यनो स्वभाव ग्रहण करे नही. जेम कोई जलाशयमां संख बेईझीजीव होय ते स्वरूपमां उज्ज्वल होय ठे, पण जात जातनी माटी खाय ठे, तेम उतां माटीनो रंग तेना स्वरूपमां देखातो नथी, तेतो नित्य उज्ज्वल देखाय ठे; तेम ज्ञानवंत प्राणी परिग्रहना जोग थकी नाना प्रकारना जोग जोगवतो उतां अने विलास करतो उतां अज्ञानता पामतो नथी. अने ज्ञाननी कला बमणी थाय ठे, अने छंददशा के० ब्रमदशा ते शुनी थाय ठे, अने जवस्थिति के० संसारस्थिति ते उणी के० उठी थाय ठे, एवी रीते बना रसी दासनुं कहेवुं ठे. ॥ १६ ॥

हवे सम्यग् ज्ञाननी साथे सम्यक् क्रिया स्याद्वाद मतने आश्रयी कहे ठेः—

अथ स्याद्वाद प्ररूपन कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः ॥— जोखों ज्ञानको उदोत तोखों नही बंध होतु, वरते मिथ्या त तब नाना बंध होहि है; ऐसो जेद सुनिके लग्यो तुं विषे जोगनिसों, जोगनिसों उद्यमकी रीतितें विडोहि है; सुनो जैया संतत कहे में समकितवंत, यहु तो एकंत प

રમેસત્રકી દોહિ હૈ; વિષેસોં વિમુક્ક હોઈ અનુજો દશા આરોહિ, મોક્ષ સુખ દોહિ
પેસી તોહિ મતિ સોહિ હૈ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:- જ્યાં સુધી જ્ઞાનનો ઉદ્યોત છે ત્યાંસુધી બંધ થતો નથી અને જ્યારે મિથ્યા
ત્વદશાવંત છે, ત્યારે તો નાના પ્રકારનો બંધ થાય છે, કોઈ એકાંતવાદીયે એવો જ્ઞાન
માહાત્મ્યનો પ્રેદ સાંજલીને પવું કહ્યું, કે તું વિષય જોગવવા લાગ્યો છે, અને મન, વચ
ન, કાયાના યોગ થકી ઉદ્યમની રીતિ જે ક્રિયા, તેને તેં ઢોની ઢીધી છે, તેને કહે છે
કે હૈ સત્ પુરુષ, સાંજલ તું જે કહે છે, કે હું સમકિતવંત હું, પણ એ એકાંતમત જે છે
તે પરમેશ્વર પરમાત્માની દોહી કેળ ડોહ કરનારી છે, માટે તું વિષયથી વિમુક્ક થઈને
અનુજવ દશામાં ગુણ શ્રેણિ ધરી આરોહણ કરી અને મોક્ષના સુખને દોહી કેળ જો,
તો પચીજ બુદ્ધિ થકી શોષે છે. ॥ ૧૭ ॥

હવે જ્ઞાનનું તથા વિષય વિમુક્કતાનું સહચારિપણું બતાવેલે:-

અથ જ્ઞાન વૈરાગ્ય યુગપદ્ વર્ણન:-

॥ ચૌપાઈ: ॥- જ્ઞાનકલા જિનકે ઘટ જાગી; તે જગમાંહિ સહજ વૈરાગી; જ્ઞાની
મગન વિષેસુખમાંહી; યદુ વિપરીત સંજવે નાંહી. ॥૧૭॥ દોહા:॥- જ્ઞાન સદિત વૈરાગ્ય
બક્ષ, શિવ સાથે સમકાલ; જ્યોં લોચન ન્યારે રહેં, નિરલે દોઝ નાલ. ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:- જેના ઘટનેવિષે જ્ઞાનરૂપી કલા જાગી છે તેતો જગત્તેવિષે સહેજે વૈરાગી
રહે છે. જ્ઞાની થઈને વિષયસુખમાં મગ્ન હોય એ વિપરીત વાત સંજવતી નથી ॥ ૧૭ ॥
વલી જ્ઞાનની સંગતિ ને વૈરાગીની સંગતિ એ બંને વીજ સમકાલ મલીને મોક્ષને સાથે;
જેમ બે આંખો જુદી રહી છે, પણ નાલ કેળ સાથે બેઠ નેત્ર પદાર્થને જુપડે. ॥ ૧૮ ॥

હવે મૂર્ખને કર્મનું કર્તાપણું અને જ્ઞાનીને નિર્જરાનું કર્તાપણું એ બેનું સ્વરૂપ કહેલે.
અથ મૂઢ કર્તા કર્મકો યદુ કથન:-

॥ ચૌપાઈ: ॥- મૂઢ કર્મકો કર્તા હોવે; ફલઅજિલાષ ધરે ફલ જોવે; જ્ઞાની ક્રિયા
કરે ફલ સૂની; લગે ન લેપ નિર્જરાડૂની ॥ ૧૯ ॥ દોહા:- બંધે કર્મસોં મૂઢજ્યો, પાટ
કીટ તન પેમ; છુલે કર્મસોં સમકિતી, ગોરલ ધંધા જેમ. ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:- મૂઢ છે તે કર્મનો કર્તા બને છે, કેમકે તે ક્રિયાના ફલનો અજિલાષ ધરે
છે, અને ફલને જોઈ રહે છે; ને જે જ્ઞાની હોય તે ક્રિયા તો કરે પણ ફલ શુન્ય
કરે, તેથી જ્ઞાનીને કર્મનો લેપ લાગતો નથી; યથી વમણી નિર્જરા થાય છે. ॥ ૨૦ ॥

વલી જે મૂઢ છે તે કર્મનેવિષે બંધાઈ રહે છે, જેમ રેશિમનો કિનો પોતાના શરીર
ના પ્રેમવડે પોતાની લાલ થકી પોતેજ બંધાય છે, અને જે સમકિતી હોય તેતો કર્મ

नी जालथी खुलेलो रहे ठे, कोनी पेठे ? जेम गोरखधंधो पोतानी जालथी खुली ज्ञा यठे तेम जाणवुं ॥ ११ ॥

हवे ज्ञानी जीवने कर्मनुं अकर्त्तापणुं तथा निर्जरारूप उरावे ठे:-

अथ ज्ञानीको अकर्त्तृत्व कथन:-

॥ सवैया तेईसा: ॥- जे निज पूरव कर्म उदै सुख जुंजत जोग उदास रहेंगे; जे दुखमें न विलाप करै निरवैर हिये तन ताप सहेंगे; हैं जिनके दृढ आत्म ज्ञान क्रिया करिके फलकों न चहेंगे; ते सुविचछन ज्ञायक हैं तिनको करता हम तो न कहेंगे ॥ १२ ॥

अर्थ:- जे जीव पोताना पूर्व संचित शुच कर्मना उदय वडे सुख जोगवतो थको पण जोगथी उदास रहे ठे, अने जे जीवने असाता वेदनीयना उदयथी दुःख उपजे तो पण विलाप करे नही, अरतिनो विजाग करे नही, अंतरमां कोई चिंता नही राखे; अने शरीरनो संताप सहन करे, वली जेनीपासे आत्मज्ञान ठे, तेतो क्रिया करीने फलने छे नही, तेज उत्कृष्ट विचक्षण ज्ञानी कहेवाय ठे, अने तेने कर्म करता थका कर्मना कर्त्ता एम तो अमे कही शक्युं नही ॥ १२ ॥

हवे एवा ज्ञानीनी व्यवस्था कहे ठे. ज्ञाता वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- जिनकी सुदृष्टिमें अनिष्ट इष्ट दोउ सम, जिनको आचार सुविचार सुज ध्यान हैं; स्वारथको त्यागी जे लहेंगे परमारथको, जिनके वनिजमें नफा न है न ज्यान हैं; जिनकी समुजमें शरीर ऐसो मानीयतु, धानकोसो ठीलक कृपान कोसो म्यान हैं; पारखी पदारथके साखी ज्रम जारथके, तेई साधु तिनहीको ज आरथ ज्ञान हैं. ॥ १३ ॥

अर्थ:- जे ज्ञातानी सुदृष्टि एवी ठे के, जेनेविषे इष्ट वस्तु तथा अनिष्ट वस्तु बेउ बराबर ठे, अने जेनो आचार एवो ठे के जे जला विचारथी शुच ध्यानमांज रहे, अने विषय सुख प्रमुख स्वार्थने त्यागीने जे अध्यात्मरूप परमार्थ तेनेविषे लागी रहे ठे, वली जेनां वचन एवां ठे के, जेमां नफो नथी तेम टोटो पण नथी, एटखे कोईने सु सीख किंवा कुसीख देता नथी; मौन वृत्तिज रहे ठे. वली जेनी समज एवी होय के शरीरने धाननी ठील के तुस जेवुं अने कृपान के तरवार तेना म्यान जेवुं माने ठे, मतलब के आत्माने शरीरथी जुदो जाणे ठे. वली जे जेवो पदार्थ होय तेवी तेनी परीक्षा करे ठे, अने जेम नय ज्ञानविना पांच दर्शनमां जे ज्रमनुं जारथ चाखी रखुं ठे, तेनोसाही ठे; पूठवानुं थानक ठे, तेहिज साधु कहेवाय ठे, अने तेने यथार्थ ज्ञानी कहिये. ॥ १३ ॥

हवे समकितनुं साहसपणुं वर्णन करे ठे:- अथ सम्यक्वर्तको साहसकथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- जमकोसो ज्ञाता दुःखदाता है असाता कर्म, ताके उदै

मूरख न साहस गहतु है; सुरग निवासी चूमिवासी औ पताखवासी, सबहीको तन मन कंपत रहतु है; उरको उजारो न्यारो देखिये सपत जेसों, डोलतु निशंक जयो आनंद लहतु है; सहज सुवीर जाको सासुतो शरिर ऐसो, झानी जीव आरज आ चारज कहतु है ॥ १४ ॥

अर्थ:- आहं संसारनेविषे जे असाता वेदनीय कर्म ठे, ते केवां दुःखदाता ठे ? अहिं उत्प्रेक्षा करे ठे:- जमकांसो जाता के० यमना जाई ठे, तेनो उदय अता मूरख जन जे ठे, तेतो साहस ग्रही शके नही. सुरगनिवासी के० देवता चूमिवासी के० मनुष्य तिर्यक् अने पाताखवासी देवता नारकी एवा सर्व त्रिलोकवासी जीवोनां तन मन असातावेदनीय थकी कांपता रहेठे, हवे झानी जीवना उरनुं अजवाहुं जे ठे ते अंत रूपा चांदरणां जेवुं ठे, ते केवुं ठे ? ते समजावे ठे के, ते सात जय थकी जुहुंज ठे, जे अजवालाथी साते जय प्राप्त अता नथी, अने ए प्रजावथी निःशंक थई मोखे ठे, अने आनंद पामे ठे. सहज सुवीर के० मद्दोहो साहसीक सुजट, जेनुं ज्ञानरूपी शरीरशाश्वत ठे, एवा झानी जीवो आचार्य के० महा पुरुष पूज्य जाणवा, एवुं आचार्य कहेठे. ॥१४॥

हवे साते जयनां नाम कहेठे:- अथ सप्त जयनाम:-

॥ दोहा:॥- इह जव जय परलोक जय, मरन वेदना जात; अनरक्षा अनगुप्तजय अकस्मात जय सात ॥ १५ ॥

अर्थ:- आ जवनो जय, परलोकनो जय, मरण जय, वेदना उपजवानो जय, अनरक्षानो जय, अनगुप्त जय, अने अकस्मात् जय. ए सात जय जाणवा ॥ १५ ॥

हवे साते जयनां लक्षण कही जुदां जुदां उलखावे ठे:- अथ सप्त जय लक्षण कथन:-

॥ सवैया इकतीसा:॥- दसधा परिग्रह वियोग चिंता इह जव, दुर्गति गमन परलोक जय मानिये; प्राननिको हरन मरन जै कहावे सोई, रोगादिक कष्ट-ग्रह वेदना वखानिये; रक्षक हमारो कोउ नांही अनरक्षा जय, चौर जै विचार अनगुप्त मन आचिये, अनचित्यो अबहि अचानक कहांधों होइ, ऐसो जय अकस्मात जगतमें जानिये. ॥

अर्थ:- शास्त्रमां जे दश जातनो परिग्रह कछो ठे, तेना विजोगनी चिंता रहे तेज आ जवनो जय जाणवो. दुर्गतिगमननो जे जय ते परलोकनो जय कहिये; प्राण बूटवानो जे जय ते मरण जय; रोग प्रमुखथकी जे कष्ट उपजे ते वेदना जय वखाणिये; अमारी रक्षा करनारो कोई नथी देखातो ए अनरक्षा जय; चोर अथवा दुश्मन आव्याथी हुं शुं यत्न करी शहीश एवो जे जय तेने अनगुप्त जाणिये. अपाचित्युं शुं थशे एवो जे जय मननेविषे तेनुं नाम अकस्मात् जय जाणवो. ॥ १६ ॥

હવે આ જવના જય નિવારણ રૂપ મંત્ર કહેઢે:— અથ શ્હ જવ જય નિવારણ કથન:—

॥ ઢપ્પય ઢંદ:॥— નલ શિલ મિત પરવાન, જ્ઞાન અવગાહ નિરલ્કત; આતમ અંગ અજંગ, સંગ પરધન હમ અલ્કત; ઢિનજંગુરસંસાર, વિજવ પરિવાર જારજ સુ; જહાં ઉતપતિ તહાં પ્રલય, જાસુ સંયોગ વિરહ તસુ; પરિગ્રહ પ્રપંચ પરગટ પરલિ, શ્હ જવ જય ડપજે ન ચિત; જ્ઞાની નિશંક નિષ્કલંક નિજ; જ્ઞાનરૂપ નિરલ્કતનિત ॥ ૨૭ ॥

અર્થ:— પગના નલથી તે માથાની શિલાસુધી ષટલે સર્વ શરીર પ્રમાણ આત્માનો ગુણ જે જ્ઞાન તે અવગાહ કેળ વ્યાપ્તિ તેને જુલ, ઇવાં નલ શિલ સહિત જ્ઞાનમય આત્માનું અંગ અજંગ રહે, તેની સાથે પુજલ ઢે તેને પરધન કેળ પરઢવ્ય કહેઢે, અને સર્વ સંસાર ક્ષણજંગુર ઢે, ને તેને જે વિજવ પરિવારરૂપ જાર ઢે, તે પળ ક્ષણજંગુર ઢે, અને જેની ડરપત્તિ તેનો વિનાશ ઢે, જેનો સંયોગ તેનો વિયોગ પળ થાય ઢે, ઇવો પરિગ્રહનો પ્રપંચ પ્રગટ પરલીલ તો આ જવનો જય ચિત્તમાં ડપજે નહી. ઇ રીતે જે જ્ઞાની હોય તે પરિગ્રહના વિયોગની ચિંતા ન રાલે, નિ:શંક રહે, પોતાનું નિષ્કલંક સ્વરૂપ જ્ઞાન મય સદા જુલ. ॥ ૨૭ ॥

હવે પરલોકજય નિવારણનું મંત્ર કહેઢે:— અથ પરલોક જય નિવારણ મંત્ર:—

॥ ઢપ્પય ઢંદ:॥— જ્ઞાન ચક્ર મમ લોક, જાસુ અવલોક મોલ સુલ; શ્તરલોક મમ નાંહિ નાંહિ જિસમાંહિ ઢોષ ઢુલ; પુજ સુગતિ ઢાતાર, પાપ ઢુરગતિ પઢ ઢાયક; ઢો લંકિ ત લાનિમેં, અલંકિત હૈ શિવનાયક; શ્હ વિધિ વિચાર પરલોક જય, નહિ વ્યાપક વરતે સુલિત; જ્ઞાની નિ:શંક નિષ્કલંક નિજ જ્ઞાનરૂપ નિરલ્કતનિત ॥ ૨૭ ॥

અર્થ:— જ્ઞાન ચક્ર કેળ જ્ઞાન વિસ્તાર તેતો મમલોક કેળ મારો લોક ઢે, મહારો પ્રચાર ઢે, તેને પ્રત્યક્ષ જોવો, અને મોક્ષ સુલ બલ્લે રૂપ ઢે, અને શ્તર લોક કેળ તેવિ ના અન્ય લોક તે મારો નથી, મહારો જ્ઞાન લોક મારી સાથે ઢે, જેનેવિષે ઢોષ ઢુ:લ નથી. પરલોકમાં સુગતિનું ઢેનાર પુલ્લ ઢે, અને પરલોકમાં કુગતિનું આપનાર પાપ ઢે. ઇ લે પુલ્લ પાપ આત્માની લંઢનાની લાળી ઢે. અને હું અલંકિત રૂપ ઢુ. શિવનાયક કેળ સિદ્ધરૂપી હું ઇલા વિચારથી પરલોક જય વ્યાપે નહી; અને સુલિત કેળ સદા સુલવંત વલ્લે; ઇ પ્રમાણે પરલોક જય ઢાંલિને જ્ઞાની પુરુષ નિશંક થકો નિષ્કલંક ઇલું જે નિજજ્ઞાનરૂપ તેને સદા નિરલે ॥ ૨૭ ॥

હવે મરણજય નિવારણનો મંત્ર કહે ઢે:— અથ મરણ જય નિવારણ મંત્ર:—

॥ ઢપ્પય ઢંદ:॥— ફરસ જીજ નાશિકા, નૈન અરુ અવન અલ્ક ઇતિ; મન વચ તન લલ્લ તીન, સાસ ઢસ્સાસ આલ ધિતિ; ઇ ઢસ પ્રાણવિનાશ, તાહિ જગ મરણ કહીજે;

જ્ઞાન પ્રાણ સંયુક્ત; જીવ તિહુ કાલ ન ઢીજે; યહ ચિત કરત નહિ મરણ જય, નય પ્ર માણ જિનવર કથિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરલંતનિત. ॥ ૨૯ ॥

અર્થ:- સ્પર્શ, રસના, ગ્રાણ, ચક્ષુ, શ્રોત્ર, ય પાંચે ઇન્દ્રિય; મનોબલ, વચનબલ, ને કાયબલ ય ત્રણ, શ્વાસોશ્વાસ, આયુસ્થિતિ, ય દશ પ્રાણ આદિનો વિનાશ થાય, તેને જગત્માં મરણજય કહે છે, પણ જીવ પદાર્થ છે તે જ્ઞાનરૂપી જાવ પ્રાણ સંયુક્ત છે, તેતો જીવને જ્ઞાન પ્રાણ ત્રણે કાલનેવિષે તૂટે નહીં, યવો વિચાર મનમાં કરવાથી મરણજય ઊપજે નહીં. નય પ્રમાણ વહે યવું જિનેશ્વરનું કથન છે, જ્ઞાની લોક નિઃશંક પળે પોતાના નિષ્કલંક સ્વરૂપ જ્ઞાનરૂપને સદા નિરંતર નિરલંત કેળવે સત્યપણે જુએ છે. ॥ ૨૯ ॥

હવે વેદના જય નિવારણરૂપ મંત્ર કહે છે:- અથ વેદના જય નિવારણ મંત્ર:-

॥ઠપ્પય ઠંદા:- વેદનવારો જીવ, જાંહિ વેદંત સોઝ જિય; યહ વેદના અજંગ, સુતો મમ અંગ નાંહિ વ્યય; કરમ વેદના દિવિધ, એક સુખસમય ડુતીય ડુલ્હ; દોઝ મોહ વિકાર, પુજલાકાર બહિરમુલ્હ; જબ યહ વિવેક મનમાંહિ ધરત, તબ ન વેદના જય વિદિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરલંત નિત ॥ ૩૦ ॥

અર્થ:- વેદનાવારો યદે જાણનારો તેતો જીવ છે, અને જેને જાણવું છે, તેપણ જીવજ છે, યદે વેદનાવંત તે જ્ઞાની જીવ ય જ્ઞાનરૂપ વેદન જે અજંગ રૂપ છે તેતો મારું અંગ છે, અને કર્મ વેદના જે છે તે મારી નથી. અને તે કર્મરૂપ વેદના વે પ્ર કારની છે, એક સુખમય વેદના ને બીજી ડુઃખમય વેદના છે, ય વેઝ મોહ વિકાર છે, યવી સુખ ડુઃખની વેદના પુજલાકાર છે, પુજલની ઠાયા બાહ્યરૂપ છે, જ્યારે યવો વિવેક વિચાર મનમાં ધરે છે, ત્યારે વેદનાનો જય વેદી શકાતો નથી. જ્ઞાની લોક હોય તેતો વેદનાના જયથી નિઃશંક રહે અને નિષ્કલંક યવું પોતાનું જ્ઞાન સ્વરૂપ તેને સદા જોતા રહે ॥ ૩૦ ॥

હવે અનરક્ષાજય નિવારણરૂપ મંત્ર કહે છે:- અથ અનરક્ષા જય નિવારણ મંત્ર:-

॥ઠપ્પય ઠંદા:- જો સ્વસ્તુ સત્તા સરૂપ જગમહિ ત્રિકાલ ગત; તાસ વિનાસન હોઈ સહજ નિહૈ પ્રમાણ મત; સૌ મમ આતમ દરબ, સરબથા નહિ સહાયધર; તિહિ કારન રક્ષક ન, હોઈ જઞક ન કોઈ પર; જબ યહિ પ્રકાર નિરધાર કિય, તબ અન રક્ષા જય નસિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરલંત નિત ॥ ૩૧ ॥

અર્થ:- સ્વસ્તુ કેળવે નિજ આત્મરૂપ વસ્તુ; સત્તાસ્વરૂપ કેળવે ડ્રવ્યપણે ઠવું કહેવા ય તે જગત્માં ત્રણે કાલનેવિષે પામિયે, તેનો ક્યારે પણ વિનાશ નથી થતો, યવું સ હજ સ્વરૂપ નિશ્ચયનયના પ્રમાણવહે જાણવું; યજ મારું આત્મડ્રવ્ય જે છે, તેતો સર્વથા પ્રકારે કોઈનો સહાય ધરતું નથી, તેમાટે ય આત્મડ્રવ્યનો કોઈ રક્ષક નથી. તેમજ

કોઈપર કેળ બીજો એનો જક્ક પણ નથી. જેવારે એવો વિચાર હૃદયમાં નકી કરી રાખે, ત્યારે અનરક્ષા જય નાશ પામે, એવા જ્ઞાની હોય તે અનરક્ષા જયથી નિઃશંક થકા પોતાના નિષ્કલંક જ્ઞાનસ્વરૂપને સદા નિરખે છે. ॥ ૩૧ ॥

હવે ચૌરજય નિવારણ રૂપ મંત્ર કહે છે:—અથ ચૌરજય, નિવારણમંત્ર:—

॥ભૂપય ટંદ:॥—પરમ રૂપ પરતજ, જાસુ લજ્જન ચિન્ મંકિત, પર પ્રવેશ તહાં નાંહિ મહિ માર્હિ અગમ અલંકિત; સો મમ રૂપ અનૂપ, અકૃત અમિત અલૂટ ધન; તાંહિ ચોર કિમ ગહે, ઠોર નહિ લહે ઔર જન; ચિતવંત એમ ધરિ ધ્યાન જબ, તબ અગુસ જય ડપસમિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરલંક નિત. ॥૩૨॥

અર્થ:—જે પરમ સ્વરૂપ કહેવાય છે, અને માન સન્માનવહે પ્રત્યક્ષ છે, ચિન્મંકિત કેળ ચિન્મય એવું જેનું લક્ષણ છે, અને જેના સ્વરૂપનેવિષે પરસ્વરૂપનો પ્રવેશ નથી;—મહીમાંહિ કેળ પૃથ્વીના વચમાં અગમ્ય છે, અને અલંકિત છે, એવું તો અનૂપમ મારું રૂપ છે, તે કોઈનું કીધેલું નથી, અમિત કેળ પ્રમાણવિના, એવું અલૂટ ધન છે, તે ધ નને ચોર કેમ હરી શકે? અને ઔર કેળ બીજા કોઈ લોક તેની જગા પામી શકે નહીં. જ્યારે ધ્યાન ધરીને એવું ચિંતવન કરે ત્યારે અગુસ જય કેળ ડઘાડા ધનનો જે જય તે ડપશમી જાય. અને એવા જ્ઞાની હોય તે અગુસ જયથી નિઃશંક થકા પોતાના નિષ્કલંક જ્ઞાન સ્વરૂપને સદા નિરલંક રહે છે. ॥ ૩૨ ॥

હવે અકસ્માતજય નિવારણ રૂપ મંત્ર કહે છે:—અથ અકસ્માતજય નિવારણ મંત્ર:—

॥ભૂપય ટંદ:॥—શુરુ શુરુ અવિરુદ્ધ, સહજ સુ સમૃદ્ધ સિદ્ધ સમ; અલલ અનાદિ અનંત, અતુલ અવિચલ સરૂપ મમ; ચિદ વિલાસ પરગાસ, વીત વિકલપ સુલ યાનક; જહાં દુવિધા નહિ કોઈ, હોઈ તહાં કલું ન અચાનક; જબ યદ્ વિચાર ડપજંત તબ, અકસ્માત જય નહિ ડદિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાન રૂપ નિરલંક નિત. ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:—જે વસ્તુ શુરુ છે, કેવલ પોતાના સ્વરૂપને વિષેજ છે, બુદ્ધ કેળ જ્ઞાનમય છે, અવિરોધી છે, સિદ્ધસમાન ક્ષિવંત છે, અલલ છે, આદિરહિત છે, અને અંત રહિત છે, જેની તુલના કોઈથી ન થાય માટે અતુલ છે, એવું અવિચલ મારું રૂપ છે. ચિદ્વિલાસ કેળ જ્ઞાનવિલાસનો જેને પ્રકાશ છે. વીતવિકલપ કેળ અવસ્થા જેદ રહિત છે, અને સમાધિ સુખનું યાનક છે. જ્યાં કોઈ વિજાતીય ન પામિયે ત્યાં કોઈ અણચિંતવ્યો અચાનક જય શોક કાંઈ ડપજે નહીં, આલો વિવેકવિચાર હૃદયા માં જ્યારે ડપજે છે, ત્યારે અકસ્માત જય જે છે, તે ડદય થતો નથી. જે જ્ઞાની હો

य ठे ते अकस्मात् जयथी निःशंक थको पोताना निष्कलंक ज्ञान स्वरूपने सदा जोता रहेडे ॥ ३३ ॥

हवे निर्जराना करनार ज्ञानीनी व्यवस्था कहेडे:- अथ ज्ञानी व्यवस्था कथन:-

॥ ढप्पय ठंदः॥-जो परगुन त्यागंत, शुरू निजगुन गहंत ध्रुव; विमल ज्ञान अंकुरा जासु घट महि प्रकास हुव; जो पूरव कृतकर्म, निर्जरा धार वहावत; जो नव बंध निरोध, मोक्ष मारग मुख धावत; निःसंकतादि जस अष्ट गुन, अष्ट कर्म अरि संहार त; सो पुरुष विचछन तासु पद, बनारसी बंदन करत ॥ ३४ ॥

अर्थ:- जे कोई पुज्जादि गुणनो त्याग करे, अने ध्रुव के० निश्चयरूप एवा शुरू पोताना गुणतुं ग्रहण करे; निर्मल ज्ञाननो अंकुर के० उदय जेना घटमां प्रकाशित थयी, अने जे पूर्वकृत कर्मने निर्जरानी धार के० श्रेणि विषे वहावि दिये वली जे नवा बंधनो निरोध करीने पटले निराश्रय थईने मोक्षमार्गने सन्मुख दोडेडे; गुण श्रेणिमां दोडेडे, निशंकित प्रमुख जेना आठ गुण ठे, ते आठे कर्मरूप शत्रुनो संहार करे, तेज विचक्षण पुरुष कहेवाय, अने तेना चरणकमलने वणारसीदास बंदन करेडे ॥ ३४ ॥

हवे आठ अंगनां नाम कहेडे:- अथ अष्टांगके नाम कथन:-

॥ सौरठाः॥- प्रथम निसंसैजानि, दुतिय अवंठित परिनमन; तृतिय अंग अगि खान, निर्मल दृष्टि चतुर्थ गुन ॥ ३५ ॥ पंच अकथ परदोष, थिरी करन ठठम सहज सत्तम वल्ल पोष, अठम अंग प्रजावन. ॥ ३६ ॥

अर्थ:- पेहुं निःसंशय के० निःशंकित, चीजुं समकितनो गुण जे अवांठक पणारूप मननो परिणाम, त्रीजु अंग अखान, चोथुं गुण निर्मल दृष्टि पटले मूढ दृष्टि नहीं ते ॥ ३५ ॥ पांचमुं परदोष अकथन, ठठुं अंग समकित स्थिर करवाना स्वभाव रूप, सा तमुं सर्व साथे वाठलपणुं अध्यात्मक पोषक, अने आठमुं अंग प्रजावना गुणरूपा ॥ ३६ ॥

हवे अंगनां लक्षण कहे ठे:- अथ अंग लक्षण:-

॥ सवैया इकतीसाः ॥- धर्ममें न संसै शुजकर्म फलकी न इहा, अशुजको देखि न गिलानि आनै चित्तमें; साचि दृष्टि राखै काहु प्राणीको न दोष जाखै, चंचलता जानि थिति ठानै बोध चित्तमें; प्यारे निजरूपसौं उठाहके तरंग उठे, एह आठो अंग जव जागे समकितमें; तांहि समकितकों धरे सो समकितवंत, वहे मोषपावे ठेन आवै फिर इतमें ॥ ३७ ॥

पुन:- धर्मनेविषे संदेह नहोय ते निःशंकित गुण, शुज कर्मना फलनी इहा न होय ते निस्पृही गुण, अनिष्ट वस्तुने जोइने चित्तमा खानी न लाववी ते अखान गुण, कोईना

रुगाव्याकृगुं नही ने साचनेविषे दृष्टि राखवी ते अमूढ दृष्टिगुण, कोई प्राणीनो दोष कहेवो नही ते दोषाकथन गुण; चंचलता त्यागीने ज्ञानरूप चिंतनेविषे स्थिरता राखवी ते थिरीकरण गुण; आत्म स्वरूपमां प्रेम राखवो ते बल गुण; अने आत्मस्वरूप साधनेविषे उन्हाह लहरी के तरंग उठवापणुं लीधुं रहे ते प्रजावना गुण, एम एक समकितना आठे अंग ज्यारे जागे, अने ते आठ गुणे सहित सम्यक्त्व धारण करे, ते समकितवंत केहेवाय ने तेवाज समकित्ती मोक्ष पामे, ने फरीथी आ संसारमां आवे नही

हवे निर्जराधारी चैतन्यनुं नाटक कहे ठे:— अथ चैतन्य नाटक कथनं:—

॥ सवैया इकतीसा:॥—पूर्व बंध नासे सोतो संगित कला प्रकाशे, नव बंध रुंधी ताल तोरत उठरिके; निसंकित आदि अष्टअंग संग सखा जोरी, समता अलाप चारि करे सुख जरिके; निरजरा नाद गाजे ध्यान मिरदिंग वाजे, ठक्यो महानंदमें समाधि रीति करिके; सत्तारंग नूमिमें मुकत जयो तिहू काल, नाचे शुरू दृष्टि नट ज्ञान स्वांगधरिके ३७

अर्थ:— जेम पूर्वकालनेविषे उत्कृष्ट स्थिति थकी बंध करतो हतो तेवी रीति न क रतां अनुत्कृष्ट स्थिति थकी करवो एम पूर्व बंध नासे, तेतो संगित कला आलापचारी प्रकाशे, अने नवा बंधने रोधवुं ते रूपताळ उठले ठे, तालतोरे ठे, नि:शंकित प्रमुख जे समकितनां आठ अंग कहां, ते सहाय जोनी समता समाधि धारी तद्रूप स्वर बांधीने आलाप करे ठे, अंही कर्मनी निर्जरा हेतु ठे, एटले कर्मनाश करवारूप कार्यनुं निर्जरा कारण ठे, ते ध्याननेविषे एक स्वरूपनाद गाजे ठे, अने “सोहं” ध्वनि ठे तेरूप सृदंग वाजे ठे, अंही जे महानंदमय थईने ठाक्यो तेतो सुखी थयो, ते जाणियें रीज थई, ने पोतानी आत्मसत्ता तेज कोई रंगनूमि ठे एटले रंग मंडप थयो, तेनेविषे त्रणे का लमां शुरू दृष्टिसहित ज्ञानरूप वेष स्वांग पहेरी धरीने नटरूप चैतन्य मुक्त थइने नाचे ठे

॥ इति श्री समयसार नाटकविषे बालबोधरूप निर्जराद्वार सप्तम संपूर्ण. ॥

॥ दोहा: ॥— कही निर्जराकी कथा, शिवपथ साधनहार; अब कहु बंध प्रबंधको, कहुं अल्प विस्तार ॥ ३९ ॥

अर्थ:—मोक्ष मार्गनी साधनकार जे निर्जरा तेनी कथा हती ते कही, हवे जे बंध थाय ठे तेना अधिकारनो अल्प विचार कहेठे ॥ ३९ ॥

हवे बंध जे ठे ते ढांडवा योग्य ठे, माटे ते बंधनो विदारणहार जे समकित तेने नमस्कार करेठे:—अथ बंध विदारन सम्यक्त्व वर्णनं:—

॥ सवैया इकतीसा:॥—मोह मद पाई जिन संसारी विकल कीने, याहिते अजा नुबाहु विरद बहुतु है; ऐसो बंध वीर विकराल महाजाल सम, ज्ञान मंद करे चंद राहु ज्यो गहतु है; ताको बल जंजिबेकों घटमे प्रगट जयो, उद्धत उदार जाको

उद्देश महतु है; सो है समकित सूर आनंद अंकुर ताही, निरखी बनारसी नमो नमो कहतु है. ॥ ४० ॥

अर्थ:-जे बंधरूप सुजट ठे ते मोहरूप मदिरा पाईने सर्व संसारी जीवने विकल करेते, एथी ए बंधरूप वीर ठे ते अजानुबाहुतुं वीरुद कहवेते के० सार्वज्ञीय थई र हेला ठे, एवो विकराख ए बंधरूप वीर सुजट ठे, बली ए महाजाल समान ठे. अने एज ज्ञान प्रकाशने मंद करेते, कोनी पेते? जेम राहु चंडने मंद करेते, तेनी पठे जाणी लेवुं. हवे एवा बंधरूप वीरनो प्रतिपक्षी. जे ठे, ते एतुं बल तोरवाने घटनेविषेज प्रगट थयो ठे, जेनो उद्यम उद्धत ठे, एटखे कोईथी रोक्क्यो रहे एवो नथी, अने उ दार ठे के० श्रेष्ठ ठे. तथा महत के० मोटो ठे, तेतो समकितरूप शूरवीर जाणवो. ते आनंद अंकुर लईने उदय थयो ठे, ते सम्यक्त्व शूरवीरने जोईने पोताना अंग उल्लसित थको बनारसीदास नमो नमो कहेते. ॥ ४० ॥

हवे चेतनाविना कर्म बंध नथी थतां, माटे ज्ञानचेतना तथा कर्म चेतना ए बे उनी समज पावैते:-अथ कर्मचेतना ज्ञानचेतना वर्णन:-

॥ सवैया श्कतीसा:-जहां परमात्म कलाको परगास तहां, धरम धरामें सत्य सूरजको धूप है; जहां शुज अशुज करमको गढाश तहां; मोहके विलासमें महा अंधेर कूप है; फेळी फिरै ठटासी घटासी घट घन बीच, चेतनाकी चेतना डुहोंधा गुपचूप है; बुद्धिसों न गहरी जाय बेनसों न कही जाय, पानीकी तरंग जैसे पानीते गुरुप है. ॥ ४१ ॥

अर्थ:-जे चेतनामां परमात्मानि कलानो प्रकाश थाय ठे, ते धर्म धरती ठे. ते धरतीमां सत्यरूप सूर्यनो तरंगको ठे, एटखे उजली जगा ठे. बली जे चेतनानेविषे शुज अशुज कर्मना रसनी गढाश ठे, एटखे शुजाशुज कर्मना रस वडे जे चेतना घोलाइ रही ठे, त्यां मोहराजा विलास करे ठे, तेतो घोर अंधकार ठे, ए रीते चेतन पुरुषनी जे चेतना के० संज्ञा ठे, तेतो घटाघन बीच के० शरीररूप मेघवचे ठटानी माफक फेळी रही ठे, अने घटानी माफक फेळीथकी फरे ठे, अने ए चेतना ते परमात्मानि कलाना प्रकाशमां तथा मोहविलासमां ए बेज तरफ गुपचुप ठे, एटखे चुप थई रही ठे; एवी ए चेतना बे तरफ प्रवेश करे ठे, ए वात बुद्धिथी ग्रहण थाय ठे; पण वचनथी कही जाय एवी नथी, जेम पाणीना तरंग पाणीमां गुरुप्य ठे तेम चेतना वेज तरफ गुरुप्य ठे. ॥ ४१ ॥

हवे बंध छारनेविषे बंधनो हेतु कहे ठे:- अथ बंधनिदान कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा:- कर्मजाल वर्णनासों जगमें न बंधे जीव, बंधे न कदापि मन वच काय जोगसों; चेतन अचेतनकी हिंसासों न बंधे जीव, बंधे न अलख पंचविषे

વિશ્વરોગસોં; કર્મસોં અબંધ સિદ્ધ જોગસોં અબંધ જિન હિંસાસોં અબંધ સાધુ જ્ઞાતા વિષે જોગસોં; ઇત્યાદિક વસ્તુકે મિલાપસોં ન બંધે જીવ, બંધે એક રાગાદિ અશુદ્ધ ઉપજોગસોં ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:- કોઈ કહે છે કે કર્મજાલ વર્ગણ થકી જગત્માં જીવ બંધાય છે, તે વાત ઓટી એટલે કર્મ વર્ગણા જીવના બંધનો હેતુ નથી, એવી રીતે કદાચિત્ મનવચન કાયાના યોગથી પણ જીવ બંધાતો નથી; ચેતન તથા અચેતનની હિંસાથી પણ જીવને બંધ થતો નથી. અલક્ષ પતિ છે, તથા અલક્ષરૂપી છે; તે પંચેન્દ્રિયાના વિષયરૂપ વિષય રોગ વચ્ચે પણ બંધાતો નથી. કર્મ વર્ગણથી સિદ્ધના જીવ બંધાતા નથી; વહી જિનેશ્વર દેવ છે તેતો ત્રણે યોગમાં છે તોપણ અબંધ છે; સાધુજેઠે, તે અનાજોગપણે હિંસા કરે છે, તોપણ અબંધ છે; જ્ઞાતા વિષય જોગવેઠે, તો પણ તે અબંધ છે. એ રીતે કર્મવર્ગણા પ્રમુખ વસ્તુના મિલાપથી જીવબંધાતો નથી. પણ માત્ર એક રાગ દ્રેષને મોહ અને જીવ બંધરૂપ અશુદ્ધ ઉપયોગથી જ જીવ બંધાય છે ॥ ૪૨ ॥

હવે રાગ દ્રેષ અને મોહનેજ દૃઢપણે બંધના હેતુ ઠરાવે છે:-

અથ બંધનિદાનદૃષ્ટિ કરન વ્યવસ્થા:-

॥ સવૈયા ઇક્તીસા: ॥- કર્મજાલ વર્ગનાકો વાસ લોકાકાશ માર્હિ, મન વચ કાયાકો નિવાસ ગતિ આઝમેં; ચેતન અચેતનકી હિંસા વસે પુજ્જલમેં, વિષે જોગ વરતે ઉદેકે ઝરજાઝમેં; રાગાદિકશુદ્ધતા અશુદ્ધતા હૈ અલક્ષકી; યહે ઉપાદાન હેતુબંધકે બઢાઝમેં; યાહિતે વિચઢન અબંધ કહ્યો તિહૂં કાલ, રાગ દોષમોહનાદિ સમ્યક્ સુજાઝમેં. ૪૩

અર્થ:- કર્મ જાલ વર્ગણાનો વાસ તો લોકાકાશમાં જ છે, કેવલ કર્મ વર્ગણા કારણ થકી જ જો અમૂર્તિ ચેતનદ્રવ્ય બંધજાવને પામે, તો લોકાકાશનો બંધ કેમ નહીં થાય? તેમજ મન વચન અને કાયાના યોગનો વાસ તો ચારે ગતિને વિષે છે, અને ચારે આઝવામાં છે, ત્યારે યોગ તે આત્માના બંધના હેતુ કેમ થાય? ચેતનનાં પ્રાણ હરણથી હિંસા થાય છે; તે પુજ્જલ બંધરૂપ પ્રાણમાં જ હિંસા થાય છે, ઇમજ અચેતનની હિંસા પણ પુજ્જલમાં છે, તે આત્માસાથે સ્પર્શતી નથી, તો બંધ કેમ થાય? અને વિષય જોગ જે વરતે છે, તેતો કર્મના ઉદયમાં છે, અરુજી રહ્યા છે, અને આત્મા તો તેથી નિરાહો છે, તે બંધાય કેમ? માટે રાગ દ્રેષને મોહથી જોશુદ્ધતા કેળુ મુગ્ધતા થાય ને પરવસ્તુ ને પોતાની કરી માનવી તે અલક્ષ પુરુષની અશુદ્ધતા છે. અને એજ અશુદ્ધતા બંધને વધારે છે, એ માટે વિચક્ષણ પુરુષને ત્રણ કાલવિષે અબંધ કહ્યો; કેમકે, તેને સમ્યક્ સ્વજાવમાં રાગ દ્રેષ અને મોહ નથી. ॥ ૪૩ ॥

हवे ज्ञाताने अबंध कह्यो तोपण उद्यमी यज्ञने क्रिया करवी ते समजावेढे:-

अथ उद्यम प्रशंसा:-

॥ सर्वैया इकतीसाः ॥- कर्मजाल जोग हिंसा जोगसों न बंधे पै त, थापि ज्ञाता उद्यमी बखान्यो जिन बैनमें; ज्ञानदृष्टि देतु विषै जोगनिसों हेतु दोढ, क्रिया एक खेत यो तो बने नाहि जैनमें; उदै बल उद्यम गहै पै फलकौं न चहे, निरदै दसा न होइ हिरदेके नैनमें; आलस निरुद्यमकी चूमिका मिथ्यात मांहि, जहां न संजरे जीव मोहनीद सैनमें ॥ ४४ ॥

अर्थ:- जीव ठे ते कदापि कर्मजालथी बंधाय नही, अने जोग थकी, पण बंधाय नही अने हिंसा थकी पण न बंधाय, जोगवडे बंधायतोपण जिनेश्वरनावचनथकी ज्ञाता जीवने उद्यमीज बखायो ठे. ज्ञाननेविषे दृष्टिपण आपेढे, अने विषयजोगमां प्यार पण राखे ठे, एवी बे क्रिया एक खेत के० एक आत्माविषे एक स्थानकविषे करेढे, एवुं तो जैनवासीमां बने नही; अने जे ज्ञानी होय ते एटलुं तो करेके जे संहनन के० संघण प्रमुख कर्मनुं उदय बल ठे, तेथी यथायोग ते क्रियाविषे उद्यमवंत थाय, अने तेना फलने इडे नही, ने हृदयरूप नेत्रनेविषे निर्दय दशावंत न थाय; अने आलस निरुद्यम तो मिथ्यात्वमांज पामिये, एथी आलस ने निरुद्यमनी मिथ्यात्व चूमिका ठे, जे चूमिकानेविषे जीव मोहनिडा लेतो थको शयनदिशामां रहेढे, अने पोताना स्व रूपने संजारतो तथी. ॥ ४४ ॥

हवे जे उदय माफक क्रिया कही तेथी उदय बलनी व्यवस्था कहेढे:-

अथ उदै व्यवस्था वर्णन:-

॥ दोहाः ॥- जब जाकौ जैसे उदै, तब सो है तिहि थान; सकति मरोरे जीव की, उदै महा बलवान ॥ ४५ ॥

अर्थ:- जे कालनेविषे जेनो उदय जेवो थाय ते कालनेविषे ते स्थान के० ते स्वरूपमां जीव रहे ठे; ते जीवनी शक्ति मरोडीने पोतानी शक्ति प्रगट करे, एथी कर्म उदय महा बलवान् ठे ॥ ४५ ॥

हवे उदय बल उपर दृष्टांत आपेढे:- अथ उदै बल वर्णन:-

॥ सर्वैया इकतीसाः ॥- जैसे गजराज पख्यो कर्दमके कुंडबीच उद्यम अहुटै न पै बूटै दुःख छंदसों; जैसे छोह कंटककी कोससो उरज्यो मीन, चेतन असाता लहै साता लहे संदसों; जैसे महाताप सिरवाहिसों गरास्यो नर, तकै निजकाज उठी सकै नसुठंदसों; तैसे ज्ञानवंत सब जानै न वसाईकबु, बंध्यो फिरे पूरब करम फल फंदसों. ४६

अर्थ:- जेम हाथी कर्दमना कुंडमां पख्यो पठी तेमाथी निकलवाने उद्यम अहुटै के०

करेते, पण ते दुःखदंडशी बूटी शक्ती नथी; जेम हृदयमां लोह कटकी के० लोहाना कांटानी अणीमां जरायो एवो मळ बुटो थई शक्ती नथी, तेथी मत्स्यनुं चेतन अशा ता पामे, अने संद के० बुटे तो शाता लहे पण बूटे नही; वखी कोई माणस ताप ज्वर अने माथाना दरदशी हेरान थतो पथारीमां पकी रह्यो होय अने ते मनुष्य पोताना कार्य करवाने वास्ते त्यांशी उठवाना अनेक उपाय करतो उतां पोताना स्वर्ब दशी उठी शक्ती नथी, तेमज ज्ञानवंत जीवतो सर्व हेय उपादेय जाणे ठे पण कोइ पोतातुं बल चाखे नही; पूर्व संचित कर्मना फलना फंदशी एटखे कर्मना उदयशी बांध्यो फरे ठे ॥ ४६ ॥

हवे आलसुने निरुद्यमीनी जेवी अवस्थाठे तेवी बतावे ठे:-अथ यथावस्था वर्नन:-

॥ चौपाई:-॥- जे जिय मोहनींदमें सोवै, ते आलसु निरुद्यमि होंवै; दृष्टिखोधिजे जगै प्रवीना; तिन्हि आलस तजि उद्यम कीना ॥ ४७ ॥

अर्थ:- जे जीव मोहरूप निद्रानेविषे सुइ रह्या ठे, ते जीवने आलसु कहीए ने तेज निरुद्यमी कहेवाय. अने जे प्रवीण जीव ज्ञान दृष्टि खोली जायत ठे, ते आलस त जीने उद्यम करे ठे ॥ ४७ ॥

हवे आलसु ने उद्यमीनी क्रियातुं वर्णन करे ठे:- अथ यथावस्थातथा क्रिया कथन:-

॥ सवैया इकतीसा:-॥- काच बांधे सिरसों सुमनी बांधे पायनिसों, जानै न गवार कैसी मनी कैसो काच है; योंही मूढ जूठमें मगन जूठहिकों दोंरै, जूठ बात मानै पै न जानै कहा साच है; मनीकों परखि जानै जोहरी जगत मांहि, साचकी समुकी ज्ञान लोचनकी जाच है; जहांको जु वासी सो तो तहांको मरम जानै, जाको जैसो स्वांग ताको तैसेरूप नाच है ॥ ४८ ॥

अर्थ:- काचने माथाउपर बांधे अने मणिने पगे बांधे, एवा गमार लोकने खबर नथी होती के काच शी वस्तु ठे, अने मणि शी वस्तु ठे? एम मूढ अज्ञानी जीव जूठी वातमां मग्न रहे, जूठा कार्यमां दोडे, अने जूठी वात माने, पण एम न जाणे के एमां साच केटखुं ठे? मणि रखनी तो जे ऊवेरी होय तेज जगत्मां परीक्षा करी शके, ते मज साचानी समज पण तेनेज पडे, जेने ज्ञानरूपी लोचननी उत्पत्ति थई होय? के मके, जे ज्यांनो वासी होय ते त्यांनो मरम जाणे, एटखे मिथ्यात्व चूमिकानो वासी मिथ्यात्वनेज ग्रहे अने सम्यक्त्व चूमिकानो वासी ते समकितनेज साचुं माने, मतलब जे जेवो वेष धरी आवे ते तेवोज नाच नाचेठे. ॥ ४८ ॥

हवे जे जेवी क्रियाकरे ते तेहुं फल पामे ते कहेठे:-अथ यथाक्रिया तथा फलकथन:-

॥ दोहा: ॥— बंध बंधावे अंध व्है, आलसी अजान; मुक्ति हेतु करनी करे, ते नर उद्यमवान. ॥ ४९ ॥

/ अर्थ:— जे जाव अंध थईने बंधने वधारे, ते अजाण आलसु कहेवाय ते अने जे मुक्ति हेतुने अर्थे क्रिया करेते, ते मनुष्य उद्यमवंत कहेवाय ते. ॥ ४९ ॥

हवे जो ज्ञान होय तो वैराग्यपण होय अने जो वैराग्य न होयतो ज्ञान पण न होय, तेथी ज्ञान वैराग्यनुं सहचारिपणुं:—अथज्ञानवैराग्य सहचारित्ववर्णनं:— कहे ते.

॥ सवैया इकतीसा:॥— जब लगु जीव शुद्ध वस्तुकों विचारे ध्यावै, तबलगु जोगसों उदासी सरबंग है; जोगमें मगन तब ज्ञानकी जगन नाहिं, जोग अजिलाषकी दशा मिथ्यात अंग है; तातें विषे जोगमें मगन सो मिथ्याति जीव, जोगसों उदासि सो समकिति अजंग है; ऐसी जानि जोगसों उदासि व्है मुगति साधै, यहै मन चंग तो कंगोत मांदि गंग है. ॥ ५० ॥

अर्थ:— ज्यांसुधी जीव शुद्ध वस्तुना विचारमां दोस्तो होय, ज्यांसुधी सर्व अंगनेविषे जोगथी उदासीनपणुं जोवामां आवे; अने ज्यारे जोगमां मगन रेहेतो होय, त्यारे तो ज्ञाननी जगन के० जायती न होय, केमके जोग अजिलाषनी दशामां वर्तुं तेतो मिथ्यात्वनुं अंग ते, तेथी विषयजोगमां मगन रहे ते जीव मिथ्यातनुं अंग ते, तेथी विषयजोगमां मगन रहे ते जीव मिथ्यात्वी कहेवाय, अने जे विषय जोगथी उदासी रहे ते तो अजंग समकिति ते. एतुं जाणीने अहो ! जव्यलोको ! जोगथी उदास थई, ने मुक्तिने साधो. ते उपर दृष्टांत कहे ते के, जेनुं मन चंगुते तेने कथरोटमांज गंगा ते, मतलब के कथरोटमां नातां थका गंगा स्नाननुं फल ते पामेते. ॥ ५० ॥

हवे मोक्षना अधिकारनेविषे चार पदार्थनुं स्वरूप कहे ते:—

अथ पदार्थ चतुष्क कथनं:—

॥ दोहा:॥— धरम अरथ अरु काम सिव, पुरुषारथ चतुरंग; कुधी कल्पना गहि रहै, सुधी गहै सरवंग ॥ ५१ ॥

अर्थ:— धर्म, अर्थ, काम, ने मोक्ष, पुरुषार्थना ए चार अंग ते, ए पुरुषार्थ विषे कुधी के० कुमतिवालो पोतानी मति कल्पनाने जाळीने बेसे ते, अने सुधी के० पंक्ति पुरुष ते ते सर्वांगनुं ग्रहण करे ते. ॥ ५१ ॥

हवे चारे पदार्थनी न्यारी न्यारी व्यवस्था सुमति अने कुमतिनामन आश्री कहे ते:— अथ पदार्थ व्यवस्था कथनं:—

॥ सवैया इकतीसा:॥— कुलको आचार ताहि मूरख धरम कहै, पंक्ति धरम कहै वस्तु के सुजाळकों; खेहको खजानो ताहि अज्ञानी अरथ कहै, ज्ञानी कहै अरथ दरवदरसा

उककों; दंपतिको जोग ताहि डुरबुद्धि काम कहै, सुधीकामकहे अजिलाष चित आउको; इंद्रलोक थानकों अजान लोक कहै मोक्ष, मतिमान मोक्ष कहै बंधके अजाउकों ॥५५॥

अर्थ:- जे मूर्ख जन होय ते पोताना कुलना आचारने धर्म कहै ठे, अने पंक्ति जन तो वस्तुना स्वजावने धर्म कहै ठे, अज्ञानी जन होय ते खेहना खजाना जे सोनुं रुपुं जवाहिर बगेरे ठे तेने अर्थ केण डव्य कहि बतावे ठे, अने ज्ञानी जन होय ते डव्यना दरशावने अर्थ कहै ठे; एटखे षट् डव्यने अर्थ कहै ठे. दुर्बुद्धि जन छी जर तारना जोग संयोगने काम कहै ठे, पण सुधी केण पंक्ति जन तो चित्तनी इठा अजिलाषने काम कहै ठे; अने जे इंद्रनुं स्थानक ठे, तेने अजाण लोक मोक्ष कहै ठे, अने जे मतिमान एटखे पंक्ति लोक ठे तेतो जेयकी बंधनो अजाव थाय ठे, तेने एटखे बंधना नाशने मोक्ष कहै ठे ॥ ५५ ॥

हवे चारे पुरुषार्थने अध्यात्मरूप कहै ठे:-अथ पुरुषार्थ चतुष्क अध्यात्मरूपकथन:-

॥ सवैया इकतीसा:-धरमको साधन जु वस्तुको सुजाउ साधै, अरथको साधन विखल बर्व षटमैं; यहै काम साधना जु संगहै निरास पद, सहज स्वरूप मोष सुख ता प्रगटमैं; अंतर सुदृष्टिओं निरंतर विलोकै बुध, धरम अरथ काम मोड निजघटमैं; साधन आराधनकी सोंज रहै जाके संग, झूखो फिरे मूरख मिथ्यातकी अलटमैं ॥५६॥

अर्थ:- धर्मनुं साधन तो तेने कहीये के जे वस्तुना स्वजावने साधवो एटखे वस्तुना स्वजावने यथार्थ जाणवो; अर्थनुं साधन तेने कहीये के जे षट् डव्यने विखल केण जुदां जुदां जाणवां; काम साधन तेनुं नाम ठे के, जे निरास पदनो संग्रह करवो, एटखे निस्पृह दशमां रहेवुं; मोक्षनुं साधन ते ठे, के जेवने पोतानी सहज स्वरूप शुद्धता प्रगट जावमां करवी; ए रीते अंतरदृष्टि वडे एटखे ज्ञान दृष्टि यकी बुद्धिमान पुरुष धर्म, अर्थ, काम ने मोक्ष ए चार पुरुषार्थने निरंतर पोताना घटमां देखे; एम चारे पुरुषार्थ साधवानी जेना संघाते सोंज केण सामग्री रहे ठे, तोपण मूर्ख जे ठे ते मिथ्यातनी अलटमां झूझ्या फिरे ठे ॥ ५६ ॥

हवे शुरू व्यवहार नये करी वस्तुनुं सत्य स्वरूप कहै ठे:-

अथ शुरू नय वस्तु स्वरूप कथन:-

॥ सवैया एकतीसा:-तिहुं लोकमांहि तिहुं काल सब जीवनिको, पुरव करम उदै आइ रस देतु है; कोउ दीरघाउ धरे कोउ अलपाउ मरे, कोउ दुखी कोउ सुखी कोउ समचेतु है; याहीमें जीवायो याहि माख्यो याहि सुखी कख्यो, दुखी कख्यो एसी मूढ आपु मानी छेतु है; याही अहं बुद्धिओं न विलसै जरम मूल, यहै मिथ्या धरम करम बंध हेतु है ॥ ५७ ॥

અર્થ:- ત્રણે લોક તથા ત્રણે કાલ તેનેવિષે જગત્વાસી સર્વ જીવને પૂર્વ સંચિત નર્મ હૃદય આવેહે, ને તે પોતાનો કહવો તથા મીઠો રસ આપેહે, તેણે કરી ને કોઈ નિર્ધ આયુષ્ય જોગવી મરેહે, ને કોઈ અલ્પ આયુષ્યમાંજ મરેહે, કોઈ ડુઃખી હે, અને કોઈ સુખી હોયહે, કોઈ સમચિત કેમ સમ જાવમાં રહેહે, એમ પોત પોતાની કમાઈ થી સર્વ જીવ સુખી અથવા ડુઃખી હે. તેને મૂઢ પ્રાણી જે હે તે પોતાના સાધન માને હે કે, જો મેં ફલાણાને જીવાલ્યો, ફલાણાને મારી નાખ્યો, ફલાણાને ડુઃખી કીધો, ને ફલાણાને સુખ આપ્યું. એવો મૂઢ અહં બુદ્ધિથી ઝર્મમાં જુલ્યો ફરેહે, અને એ જૂલ્ય એની મટતી નથી, પણ સિથ્યા ધર્મ મૂઢને કર્મવંધનો નેત્ર અરુ-નેષ, તબલગુ જોગસોં

પાત્ર અંગ હૈવે ફરી મૂઢનીજ વ્યવસ્થા કહેહે:- અથ મૂઢતા કથન:-

॥ સવૈયા ફકતીસા:- ॥ જહાંલોં જગતકે નિવાસી જીવ જગતમેં, સવૈ અસહાકો જ કાહુકો ન થની હૈ; જૈસી જૈસી પૂરવ કરમ સત્તા બાંધિ જિન, તૈસી તૈસી હૃદમેં અવસ્થા આઈ થની હૈ; યતે પરિ જો કોહ કહે કિ મેં જીવાવો મારો ફર્યાદિ અને ક વિકલપ વાત થની હૈ; સો તો અહં બુદ્ધિસોં વિકલ જયો તિહું કાલ, મોલે નિજ આતમ સકતિ તિન્હુ હની હૈ. ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:- જ્યાંસુધી જીવ જગતમાં નિવાસ કરેહે ત્યાંસુધી એક બીજાને અસહાય પણે રહેહે, કોઈ કોઈનો સહાયકારી નથી, તેમ કોઈ કોઈનો ધણી નથી, અને જેવી જેવી પૂર્વ કાલનેવિષે કર્મસત્તા બાંધી રાખીહે, તેવી તેવી હૃદય કાલનેવિષે જીવની અવસ્થા બનેહે; યદલા ઉપર જે કોઈ કહે કે મેં આને જીવાલ્યો ને આને માર્યો, ફર્યાદિ અનેક મનના વિકલપની વાતો ઘણી હે, તે સઘલી અહંબુદ્ધિ થકી થાય હે, અને તે જીવ ત્રણે કાલને વિષે અહંકાર બુદ્ધિમાં મોલે હે; તેણે શુરુ જ્ઞાનશક્તિને હણી હે, અને તે જીવની એ મૂઢ અવસ્થા કહેવાય હે એ રહસ્ય હે. ॥ ૫૬ ॥

હવે ચાર પ્રકારે કરીને જીવની વ્યવસ્થા ઉપર ચાર દૃષ્ટાંત આપેહે:-

અથ ચાર પ્રકાર જીવ વ્યવસ્થા કથન:-

॥ સવૈયા ફકતીસા:- ॥ ઉત્તમ પુરુષકી દશા જ્યોં કિસમિસ ડ્રાક્, બાહિજ અર્જિ તર વિરાગી મૃદુ અંગ હૈ; મધ્યમ પુરુષ નારીયર કેસી જાંતિ લિયે, બાહિજ કઠિન હિય કોમલ તરંગ હૈ; અધમ પુરુષ બદરીફલ સમાન જાકે, બાહિરસોં વિસૈ નરમાઈ દિલ સંગ હૈ; અધમસોં અધમ પુરુષ પુંગીફલ સમ, અંતરંગ બાહિર કગોર સરવંગ હૈ.

અર્થ:- ઉત્તમ પુરુષની દશા કિસમિસ ડ્રાક્ જેવી હે, જેમ કિસમિસ ડ્રાક્ બા હિરથી ને અંદરથી કોમલ હે; તેમજ ઉત્તમ પુરુષ બાહ્ય વ્યવહાર અને અન્યંતર વ્યવહારમાં પણ મૃદુ અંગ કેમ કોમલ હે; મધ્યમ પુરુષ નારીયલ સરીલો હે, જેમ નારીય

લ બાહ્ય વ્યવહારમાં કઠોર અને અત્યંતર કોમલ છે, તેમ મધ્યમ પુરુષ પણ બહારથી કઠળ અને હૃદયામાં કોમલ હોય છે. અધમપુરુષ બોર સમાન છે; જેમ બોર બાહ્ય વ્યવહારનેવિષે નરમ દેખાય છે, ને માંદેથી કઠોર છે, તેમ અધમ પુરુષ બહાર નરમાશ રાખે પણ અંતરમાં સંગ કેળ પાષાણ જેવો કઠળ હોય છે. અને અધમાધમ પુરુષ પુંગી ફલ કેળ સોપારી જેવો છે; જેમ સોપારી બહારને અંદર સર્વાંગમાં કઠોર છે, તેમ અધમાધમ પુરુષ માંદે અને બહાર સઘલે કઠોર હોય છે. ॥ ૫૬ ॥

હવે ઉત્તમ પુરુષની દશા કહી તતાવે છે:— અથ ઉત્તમ પુરુષ કથન:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા:॥— કીચસો કનક જાકે નીચસો નરેસપદ, મીચસી મિત્તાઈ ગરવાઈ જાકે ગારસી; જહરસી જોગ જાનિ કહરસી કરામતિ, હહરસી હૌસ પુદગલ ઢબિ ઢારસી; જાલસોં જગ વિલાસ જાલસોં જુવન વાસ, કાલસોં કુટુંબ કાજ લોક લાજ લારસી; સીઠસોં સુજશ જાને વીઠસોં વલત માને યેસી જાકી રીતિ તાહી વંદત વનારસી. ॥ ૫૭ ॥

અર્થ:— જે પોતાના હૈયાનેવિષે સુવર્ણને કાદવ સરખું જાણે, અને નરેશ પદ કેળ રાજ્ય ગાદીને નીચ સરખી જાણે, મિત્રાઈને મીચસી કેળ મરણ જેવી જાણે, ને ગરવાઈ કેળ વનાઈ તે લીપવાની ગાર જેવી જાણે, રસાયન પ્રમુખ દ્રવ્યજોગની જાતિને જે જે સરિચ્છી જાણે, મંત્ર શક્તિવળે જે કરામત થાય તેને કહર સરખી જાણે, દેશી જાણાને વિષે હહર કેળ અનર્થ તે સરખી હૌસ છે, અને પુદ્ગલની ઢબી તે રાલ સમાન જાણે, માયા રૂપ જાલ તથા જગતનો વિલાસ તેને જાલ જેવો જાણે, જુવનવાસ કેળ ઘરવાસ ને તીરના જાલ સમાન જાણે, કુટુંબ કાર્યને કાલ સમાન કરી જાણે છે, લોકલાજ રાલવી તે મોહનાની લાલ જેવી જાણે છે, સુયશને સીઠ કેળ નાકના મેલ સમાન જાણે, જાગ્યો દયને વિદ્યાસમાન જાણે, યજ્ઞીજેની રીત હોય તેને વનારસીદાસ વંદના કરે છે ૫૭

હવે મધ્યમ પુરુષની દશા વતાવે છે:— અથ મધ્યમ પુરુષ યથા:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા:॥— જૈસે કોઢ સુજટ સુજાય ઠગ મૂરલાય, ઘેરા જયો ઠગની કે ઘેરામં રહતુ હૈ; ઠગોરી ઠતરિ ગઈ તથ તાંહિ સુધિ જઈ, પથો પરવસ નાના સંકટ સહતુ હૈ; તૈસેહી અનાદિકો મિથ્યાતિ જીવ જગતમેં, કોલે આઠો જામ વિસરામ ન ગહતુ હૈ; જ્ઞાન કલા જાસી જયો અંતર ઠદાસી પેં તથાપી ઠદૈ વ્યાધિસોં સમાધિ ન લહતુ હૈ. ॥ ૫૮ ॥

અર્થ:—જેમ કોઈ સજાવે સુજટ હોય ને તેને કોઈ ઠગ મલે ને તે સુજટને કોઈ જહી મૂલી સ્વવારવે, તેથી તે સુજટ ઠગનો ચેલો થઈ જાય, અને ઠગના ઘેરામાં પહોંચો રહે, પઠી તે સુજટે મૂલી લાધેલી તેની અસર નીકલી જાય ને પાઠો પોતાની શુદ્ધિમાં આવે, તેવા

रे ते ठगने दुर्जन करी जाणो, पण पोते परवश पड्यो तेथी नाना प्रकारना संकट सहन कर्या करे ठे, तेम अनादि कालनो मिथ्यात्वी जीव परवश पडेलो नाना प्रकारना संकट सहन करेठे, ते आठ प्रहर संसारमां विकल थड ने डोले, पण विश्राम लिये नही, षटलामां ज्ञान कलानो जास थयो, तेवारें अंतरमां उदासी थयो तो पण कर्म ना उदयरूप व्याधिवडे समाधि लेतो नथी, आश्रवमांज रहेठे ॥ ५७ ॥

हवे अधम पुरुषनी दशा दृष्टांत दशने दटावे ठे:- अथ अधम पुरुष यथा:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- जैसे रांक पुरुषके जाये कानी कोमी धन, उलूवाके जाय, जैसे संजार्ई बिहान है; कूकरके जाये ज्यों पिंरोर जिरवानी मठा, सूकरके जाय ज्यों पुरीष पकवान है; बायसके जाये जैसे नींबकी निंबोरी दाख, बालकके जाये दंत कथा ज्यों पुरान है; हिंसकके जाये जैसे हिंसामें धरम तैसें, मूरखके जाये सुज बंध निरवान है

अर्थ:- जेम रांक पुरुषने काणी कोडी ठे तेहीज धन मनाय ठे, अने जेम घुवडने संव्याकाल प्रजात मनाय ठे, अने कूककाने पिंरोर जीरवानी के० गाय जेंसनुं पाणी ते दहीनो थमो मनाय ठे, अने सूकर के० सूअरने पुरीष के० विष्टा तेज पकाझ मनाय ठे अने कागडाने खीबोडी तेज डाढ़ जेवी मनाय ठे, अने बालकने दंत कथा के० लोकनी कथा ठे तेज पुराण मनाय ठे, ने हिंसकने हिंसामांज धर्म मनाय ठे, तेम ज मूर्खने पुण्यबंध ते निरवाण के० मोक्षपद मनाय ठे, ए अधम पुरुषनी दशा जाणवी.

हवे अधमाधम पुरुषनी दशा दृष्टांतकरी दटावेठे:- अथ अधमाधम पुरुष यथा:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- कुंजरको देखि जैसे रोष करी जुंसे खान, रोष करै निधन बिलोकि धनवंतकों; रेनके जगैयाको बिलोकि चोर रोष करै, मिथ्यामति रोष करै सुनत सिद्धांतको, हंसकों बिलोकी जैसे काग मनि रोष करे, अजिमांनी रोष करै देखत महंतकों; सुकविकों देखि ज्यों कूकवि मन रोष करै त्योंही दुरजन रोष करै देखि संतको.

अर्थ:- जेम हाथी जोशने कुतरा रीशे जराईने झुंकेठे, जेम निर्धन पुरुष धनवान ने जोईने रीशे जराय ठे, जेम राते जागनार पुरुषने जोईने चोर रीशे जराय ठे, जेम मिथ्यात्वी सिद्धांतने शांजली रीशे जराय ठे, जेम हंसने जोईने कागडो रीशे जराय ठे, जेम महंतने जोईने अजिमांनी रीश करे ठे, जेम सुकवि के० सारा कविने जोईने कूकवि के० नठारो कवि रीशे बले ठे, तेम अधमाधम पुरुष साधुने जोईने दुष्ट मन वके रीशे जराय ठे. ॥ ६० ॥

हवे वली अधमाधम पुरुषनी चाल कहेठे:- अथ पुनः अधमाधम पुरुष वर्णन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- सरलकों सठ कहै वकताकों धीठ कहै, बिनो करे तासों कहै धनको अधीन है; ठमीको निबल कहै दमीकों अदत्ती कहै, मधुर वचन बोले

तासों कहै दीन है; धरमीको दंजी निसपृहीको गुमानी कहै, तिशना घटावै तासो कहै जागहीन है; जहां साधु गुण देखे तिन्हको लगावै दोष, ऐसो कहु डुर्जनको हिरदो मलीन हे. ॥ ६१ ॥

अर्थ:- सरल चित्तवाळाने शठ के० मूर्ख कहे, वक्ता के० कथा कीर्त्तन वांचनारने धीठ कहे, विनय करनारने कहे के एतो धननी आधीनताथी करेते, क्षमावंतने निर्बल कहे; इंद्रिय दमन करनारने अदाता कहे, अने मधुर जाषण करनारने कहे एतो गरीब बीहामणो ते, धर्मीने दंजी कहे, निसपृहीने अहंकारी कहे ते, तृष्णा ठो रनारने जाग्यहीन कहे, ज्यां एवा सरलतादिक गुण देखे त्यां दूषण लगावे, एतुं डुर्जननुं दृश्यं मलीन के० मेलुं होय ते. अने एवा डुर्जननेज अधमाधम पुरुषनी प्रकृति जाणवी.

हवे मिथ्यादृष्टिनी अहंबुद्धितुं वर्णन करे ते:- अथ मिथ्यादृष्टि वर्णन:-

॥ चौपाई:- मैं करता मैं कीन्ही कैसी; अब यों करो कहौ जो ऐसी; ए विपरीत जाव है जामें; सो वरतै मिथ्यात दसामें. ॥ ६२ ॥ दोहरा:- अहं बुद्धि मिथ्यादसा, धैरे सु मिथ्यावंत; विकल जयो संसारमें, करै विलाप अनंत. ॥ ६३ ॥

अर्थ:- हुं कर्त्ता हुं, आ वर्त्तमान कालमां केवी वात करुं, जविष्य कालमां जेवी कहीश तेवी करीश, एवी अहं बुद्धि ए विपरीत जाव ते, अने ए जाव मिथ्यात्व दशा ना ते ॥ ६२ ॥ जे एवी अहंबुद्धि ते, तेज मिथ्यात्व दशा ते, अने ए मिथ्यात्वदशाने धारण करे, तेज मिथ्यात्वी कहेवाय ते, अने एवा पुरुषोज संसारनेविषे विकल थका संसारमां जटकता दुःख सहता अनंत विलाप करेते. ॥ ६३ ॥

हवे मूढ प्राणीनी व्यवस्था कही देखावे ते:- अथ मूढ व्यवस्था कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा:- रविके उदोत अस्तहोत दिनदिन प्रति, अंजुलीके जीवन ज्यों जीवन घटतु है; कालके प्रसत भिनभिन होत डीन तन, औरके चलत मानो का उसो कटतु है; एते परि मूरख न खोजै परमारथकों, स्वारथके हेतु ज्रम चारथ गटतु है; लग्यो फिरे लोगनिसों पग्यो परजोगनिसों, विषै रस जोगनिसों नेकु न हटतु है. ॥ ६४ ॥ जैसे मृग मत्त वृषादित्यकी तपतिमांहि तृषावंत मृषा जल कारण अटतु है; तैसे जववासीमायाहीसों हित मानिमानि ठानिठानि ज्रमचूमि नाटक नटतु है; आगेकों डुकत धाय पावे बठरा चराय, जैसे दृग हीन नर जेवरी बटतु है; तैसे मूढ चेतन सु कृत करतूति करै, रोवत हसत फल खोवत खटतु है. ॥ ६५ ॥

अर्थ:- सूर्यना उदयथी ते अस्तसुधीमां अंजलिना पाणीनी परें आयुष्य घटतुं जायते, अने कृष्ण कृष्णविषे काल जे ते ते शरीरने ग्रासेते, तेथी शरीर क्षीण थाय ते. एरीते तन और के० शरीर तरफ काल गसी रहोते, एटले जेम शस्त्र कोई वस्तुने का

પેહે તેમ કાલરૂપી શસ્ત્ર શરીરને કાપેહે. પરંતુ કાર્ય થઈ રહ્યું છે તોપણ મૂર્ખજન જે છે તે પરમાર્થને ઓજતો નથી, પણ પોતાના સ્વાર્થને માટેજ ઝમના ચારને સ્વેચ્છી રહેહે; જોગ કેળવવસ્તુ જે કામ ક્રોધાદિક તે સાથે લાગો ફિરેહે, અને પરપુરુષજોગ તેથી પામ્યો કેળવવસ્તુ મલિ રહેહે, તેથી વિષયરસને જોગવર્તાં જરા પણ હટતો નથી. ॥૬૪॥

વહી જેમ કોઈ જવરો મૃગ હોય છે તે વૃષાદિત્ય કેળવવસ્તુસંક્રાંતનો સૂર્ય ઘટલે જેષ્ઠમાસ તેના તાપનેવિષે અતિ તૃષાવંત થયો થકો મૃષા કેળવવસ્તુ ઝૂઝી ઇલા થકી પાણીને માટે અટકત હે કેળવવસ્તુ ચટકે છે, તેવી રીતે સંસારી જીવ પરસ્વરૂપ માયાજાલને વિષે હેતુ રાક્ષીને ઘટલે તેને હિતકારી માનીને ભ્રમરૂપી ચૂસીનેવિષે ઠરાવ કરી નટ ની પેટે નાચી રહ્યો છે. તે કેવો છે તો કે જેવો કોઈ દગદગીન કેળવવસ્તુ આંખવિનાનો પુરુષ હોય ને તે દોરી વાટતો હોય ત્યાં પાસે વાઢતું હોય તે દોરીને ચાવી નાખતો હોય તેને તે જાણી શકતો નથી તેથી તેની મેહનત વ્યર્થ જાય છે. તેમ મૂઢ પ્રાણી જે છે તે સુકૃતની ક્રિયા કરેહે ત્યારે રોષત હાસત કેળવવસ્તુ અરતિ અને રતિયેં કરી ક્રિયા કરેહે તેથી તે કરેલી ક્રિયાના પરમ ફલને કોઈ દેય છે. ॥ ૬૫ ॥

હવે ફરી બંધના કરનાર મૂઢ વિષયિની અવસ્થા કહેહે:- અથ મૂઢ વિષયી વર્ણન:-

॥ સર્વેયા શ્કતીસાઃ ॥- લિયે દ્રિઢ પેચ ફિરે છોટન કબૂતરસો, ઝલટો અનાદિ કો ન કહો સુખતુ હૈ, જાકો ફલ ડુઃખ તાહી સાતાસો કહત સુખ, સહિત લપટી અસી ધારાસી ચટતુ હૈ; એસે મૂઢ જન નિજ સંપત્તી ન લલે ક્યોહી, મેરી મેરી મેરી નિશિવાસર રટતુ હૈ; યાહી મમતાસોં પરમારથ વિનસી જાઈ, કાંજીકો ફરસ પાઈ દૂધ જ્યોં ફટતુ હૈ. ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:- જેમ છોટણ લખુતર હોય તે જો પાંચ બંધ કરીને પેચ લાગ્યો તેથી ઝલટ પાલટ ફરેહે, તેમ મૂઢ પ્રાણી અનાદિ કાલના કર્મ બંધ પેચમાં પહેલોહે માટે અવલો માર્ગ ધરેહે, પણ કોઈ રીતે સવલો માર્ગ ધરતો નથી. અને જેનું ફલ ડુઃખ છે એવા વિષય જોગવહે જે કંઈક સાતા ઘપજે, તેને સુખ માનેહે, જેમ કોઈ મધે લપેટી તરવાર ની ધારને ઘાટે, જેમાં મધની મીઠાંશ થોડી હોય ને તરવારની ધાર તે મીઠાંસ ચાલવા જતાં જીજને હેવી નાલે તેનું ડુઃખ બહુ થાય, તેમ મૂર્ખ પ્રાણી પોતાની જ્ઞાનાદિક સંપત્તિને કદી ઝલલતો નથી, પણ પરવસ્તુને રાત દિવસ મારી મારી માની રહ્યોહે, એજ ઝૂઝી મમતાવહે પરમાર્થ જાણવાનો વિનાશ થઈ જાયહે; જેમ કાંજીના પાણીના સ્પર્શથી દૂધ ફાટી જાયહે, તેમ મમતાથી પરમારથ બગડી જાયહે. ॥ ૬૬ ॥

હવે મૂઢની અહંબુદ્ધિની વ્યવસ્થા કહી બતાવેહે:- અથ પુનઃ મૂઢ વ્યવસ્થા:-

॥ સર્વેયા શ્કતીસાઃ ॥-રૂપકી ન જાંક દિયે કરમકો માંક દિયે, જ્ઞાન દલિ રહ્યો

મિરગાંક જૈસે ઘનમેં, લોચનકી ઢાંકસોં ન માને સદગુરુ ઢાંક, મોલે પરાધીન મૂઢરાંક તિહું પનમેં; ટાંક ઇક માંસકી ઢલીસી તામેં ત્રીન ફાંક, ત્રીનિ કોસો અંક લિલિરાલ્યો કાદુ તનમેં; તાસોં કહે નાંક તાકે રાલિવેકો કરે કાંક, લાંકસો ચરગ બાંધિલાંક ધૈરે મનમેં

અર્થ:- આત્માનું રૂપ હૃદયામાં નથી દીતું, તેથી કર્મનો ઢાંક પીધો, ઘટલે કર્મનો રસ વ્યાપી ગયો, તેણે કરી આત્માનું સ્વરૂપ જે શુદ્ધ જ્ઞાન તે દબાઈ રહ્યું. કોની પેટે જેમ ધન કહેતાં મેઘરૂપ વાદલાડને વિષે ચંદ્ર ઢંકાઈ રહેલે તેમ જ્ઞાનરૂપ લોચનઢપ મિથ્યાત્વની ઢાંક પડી તેથી સદગુરુની ઢાંક કેળ આજ્ઞા તેને માનતો નથી, અને મૂર્ખ પરાધીન થકો રાંક વચન બોલેલે, અને ત્રણે કાલને વિષે નિઃશંક રહેલે. હવે મૂઢતા પ્રગટ કરી બતાવેલે જે નાકલે તે ટાંક કેળ ઇક માંસની સીકરી છે તેને વિષે ફાંક છે તે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે દેલિયે ઢૈર્યે, તે ત્રણ ફાંક કેવા દેલાયલે તે કહેલે, તે જાણે ત્રણજો આંક ત્રણ ફાંકવાલો કોઈય શરીરમાં જ લલી રાલ્યોલે, તે ઔદારિક અવયવને નાક કહેલે, અને તે નાકને રાલવાને કાંક કેળ લઢાઈ કરે ને વિચારે જે મરી જઈશ તોય નાક તો રહેશે ઇવા વિચારથી લઢાઈ કરેલે સ્વર્ગ ધરેલે અને મનમાં ઢાંક ધરી જ રાલેલે.

હવે મૂઢના વિષય રાગીપણાની વશા કહે લે:- અથ મૂઢ વિષય વર્ણન:-

॥ સવૈયા ઇકતીસાઃ ॥- જૈસે કોઢ કૂકર હુધિત સૂકે હાઢ ચાવે, હારનિકી કોર ચિહૂ ઝરં ચુજે મુલમેં; ગાલ તાલુ રસ માંસ મૂઢનિકો માંસ ફાટે, ચાટે નિજ રુધિર મગન સ્વાદમુલમેં; તૈસે મૂઢ વિષયી પુરુષ રતિ રીત ગાને, તામેં ચિત્ત સાને હિત માને સ્વેદ ડુલમેં, દેલે પરતલ બલ્લ હાની મલ મૂત લાની ગદે ન ગિલાનિ પગી રહે રાગરુલમેં

અર્થ:- જેમ કોઈ કુતરો ખુલ્યો થકો હારકાને ચાવે લે, તે હાઢકુ સૂકુ હોય લે, તો પણ તેને ચારે તરફ ફેરવીને તે ચાટે લે, ને તેમ ચાટતાં તેના ગાલ જીજ ને તાલવાની ચામકી ફાટે લે, અને તેથી લોહી નીકલે લે ને તેજ પોતાના લોહીના સ્વાદથી મગન થઈ જાય લે, તેમજ જે મૂઢ વિષયી પુરુષ લે, તે રતિ કેળ સ્ત્રી પુરુષ સંયોગની રીતિ જે શ્રંગાર રસ તેને વિષે મગ્ન રહે લે, અને તેથી સ્વેદ ડુલ્લ ઢપજે લે, તોય પણ તેમાં સુખ માને લે, અને તે કાર્યથી પ્રત્યક્ષ પણે બલની હાનિ થતી જાણે લે, તથા તેને મલ મૂત્રની લાણ જુલ લે. તેમ ઢતાં તેમાં ગ્લાનિ ગ્રહણ કરતો નથી, ડુગંઢા પામતો નથી, અને રાગરૂપ સ્વલ કેળ વૃદ્ધમાં મલી રહેલે, તેનો શોક આણતો નથી, ઢલલટો તેમાં ચિત્ત લગાવી આનંદ માનેલે. ॥ ૬૭ ॥

હવે સંસારીની વિકલતા કહીને સાધુ જનની વ્યવસ્થા કહે લે:-

અથ સંસારી તથા મુનિ વ્યવસ્થા કથન:-

॥ અઢિલ્લ ઢંદઃ ॥- સદા કરમસોં જિજ્ઞ સહજ ચેતન કહ્યો; મોહ વિકલતા માનિ

मिथ्याती व्हे रह्यो; कौरे विकल्प अनंत, अहंमति धारिके; सो मुनि जो थिर होइ ममत्त निवारि के ॥ ६९ ॥

अर्थ:- निश्चयनय बडे सहजरूपे चेतन ठे, ते सदा कर्मधी जित्त कछुं ठे, पण व्यवहारमां पहीने मोहनुं विकल्पणुं मानीने मिथ्यामती थई रह्यो ठे, तेथी मनमां अनंत विकल्प धरीने अहंबुद्धि धारी रह्यो ठे, अने जेणे ममत्व निवारण कीधुं ने स्थिरता पास्यो तेज साधु थयो. ॥ ६९ ॥

हवे मिथ्यात्व जावथकी व्यवहारनुं असंख्यातपणुं कहे ठे:-

अथ मिथ्यात्वजावव्यवहार एकत्व कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- असंख्यात लोक परवान जो मिथ्यात जाव, तेई व्यवहार जाव केवली उक्त है; जिन्हके मिथ्यात गयो सम्यक दरस जयो, ते नियत लीन विवहारसों मुक्त है; निरविकल्प निरुपाधि आत्म समाधि, साधि जे सगुन मोठ पंथ कों उक्त है, तेई जीव परम दशामें थिररूप व्हे के, धरममें हुके न करमसों रुक्त है.

अर्थ:- एक लोकाकाश ठे, तेनी असंख्यातपणे कल्पना करीयें; तेना प्रदेश असंख्यात ठे, ते प्रमाणेज मिथ्यात्व जाव ठे. जीवना अध्यवसाय स्थान ठे, ए व्यवहार जावे केवलीनु कहेतुं ठे, अने जेनु मिथ्यात्व गयुं, जेने सम्यक् दर्शन थयुं, जे निश्चय-लीन थयो, ते व्यवहारथी मुक्त थाय. जेमां विकल्प नथी ते निर्विकल्प, अने जेमां उपाधि नही ते निरुपाधि, एवी समाधिथी जे सगुण थईने षट्ठे ज्ञानादिकगुणमय थईने मोक्ष मार्गने जुए ठे, ते जीव परम दशामां स्थिर रूप थईने आत्मिक धर्ममां हुके पण कर्मथी रोकाय नही. ॥ ७० ॥

हवे गुरुने शिष्य प्रश्न पूठे ठे:- अथ शिष्य प्रश्न कथन:-

॥ कवित्त ठंड: ॥- जे जे मोह करमकी परिणति, बंध निदान कही तुम सव; संतत जित्त शुरू चेतनसों, तिन्हको मूल हेतु कहु अब्ब; कै यह सहज जीवको कौतुक, कै निमित्त है पुजल दव; शिश नवाइ शिष्य इम पूठत, कहै सुगुरु उत्तर शुनु जव. ॥ ७१ ॥

अर्थ:- मोह कर्मनी जे जे परिणति ठे, षट्ठे राग द्वेषादिक ठे, ते तो तमे सर्व बंधनुं निदान कछुं, अने एतो निरंतर शुरू चेतन थकी जित्त ठे, ते माटे ए बंधनो हवे मूल हेतु कहो; ए बंध थाय ठे ते शुं. जीवने सहज कौतुक ठे, के एने पुजल इव्य निमित्त ठे ते कहो एम, शिष्य माथुं नमाषीने गुरुने पूठे ठे. हवे गुरु उत्तर आपे ठे के जव्य प्राणी एनो उत्तर शांजखो ॥ ७१ ॥

अथ गुरु वचन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- जैसे नाना वरन पुरी बनाइ दीजै हेठि, उज्जाल विमल मनु

સૂરજ કરાંતિ હૈ; ઝજલતા જાસૈ જવ વસ્તુકો વિચાર કીજૈ, પુરીકી જલકસોં વરન જાંતિ જાંતિ હૈ; તૈસે જીવ દરવકો પુગલ નિમિત્ત રૂપ, તાકી મમતા સો મોહ મદિરાકી માંતિ હૈ; જૈદ જ્ઞાન દૃષ્ટિસોં સુજાવ સાધિ લીજે તહાં, સાચિ શુરૂ ચેતના અવાચી સુખ શાંતિ હૈ. ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:- જેમ સૂર્યકાંતિ મણિ હે તેમ વીજો કાશ્મિરી પાષાણ તેવોજ હે, ને તે મહા ઝજલ હે, ને તેની નીચે તહરેતહરેના રંગની પુરી બનાવી આપિયે, ત્યારે તેમાં જાત જાતનો રંગ દેખાય; પણ જ્યારે તે સૂર્યકાંતિ મણિના સ્વજાવનો વિચાર કરિયે, ત્યારે તો તેની કાંતિ જે ઝજલ હે, તેજ મનમાં આવે, અને દીઠામાં તો નીચેની બનાવેલી રંગની પુરણીની જલક પહેઠે તેથીજ તરેહવાર રંગ વરણ દેખાય હે, તે રીતે જીવ દ્રવ્યની અશુરૂ દશાનું નિમિત્ત કારણ પુજલ દ્રવ્ય હે, તેની મમતાથી મોહરૂપ મદિરાનું ઝમેત્તપણું હે અને જ્યારે જન ચેતનની જૈદ જ્ઞાન દૃષ્ટિવડે ચેતનનો સ્વજાવ સાધિયે, ત્યારે સાચી શુરૂ ચેતનાજ જાસે, અને અવાચ કેળ વચન ગોચર નહીં, એવી રીતની સુખ શાંતિ હે તેજ જાસે. ॥ ૭૬ ॥

હવે વસ્તુના સંયોગથી સ્વજાવમાં જૈદ પહેઠે, તે ઉપર દૃષ્ટાંત આપે હે:-

અથ સંયોગિકા સ્વજાવ વર્ણન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥:- જૈસે મહિમંડલમેં નદીકો પ્રવાહ એક, તાહીમેં અનેક જાંતિ નીરકી ઢરનિ હૈ; પાથરકો જોર તહાં ધારકી મરોરિ હોતિ, કાંકરિકી જ્ઞાનિ તહાં જાગકી ઝરનિ હૈ; પૌનકી ઝકોર તહાં ચંચલ તરંગ હોઠે, જૂમિકી નિચાનિ તહાં જૌરકી પરનિ હૈ; તેસે એક આતમા અનંત રસ પુદગલ, હુહૂકી સંયોગમેં વિજાવકી ઝરનિ હૈ. ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:- જેમ પૃથ્વી મંડલ ઉપર નદીનો પ્રવાહ એકરૂપ હે, અને તેજ નદીના પ્રવાહમાં પાણીનું વહેવું અનેક તરેહનું હે, જે ઠેકાણે નદીના પ્રવાહમાં મોટા મોટા પથરા આવી અમેલા હોય ત્યાં ધાર મરઢાઈને પમે હે, અને જ્યાં કાંકરી ઘણી હોય ત્યાં જાગની ઝરની કેળ જાગ ઘટલે પાણીના ઝરા જઝકી હોઠે. અને જ્યાં પવનની ઝકોર ચાલતી હોય ત્યાં ચંચલ તરંગ હોઠે, અને જે ઠેકાણે જમીન નીચી હોય ત્યાં જોર પહેઠે, વમલ થાયઠે, તેમ આત્મદ્રવ્ય હે, તેને પુજલ દ્રવ્યનો સંયોગ હે અને રસ જે હેતે પદ્મગુણી જ્ઞાનિ વૃદ્ધિથી અનંત હે, તેનો સંયોગ થયે આત્માને વિષે વિજાવની ઝરણી થાયઠે.

હવે આત્મા અને શરીર એક મેક બંધાઈ રહ્યાં હે પણ લક્ષણ જૈદે જુદા જુદા હે.

તે વતાવે હે:- અથ આત્મશરીર લહન ત્રિજ્ઞ કથન:-

॥ દોહરા: ॥:- ચેતન લહન આતમા, જન લહન તન જાલ; તનકી મમતા ત્યાગિ કે, લીજૈ ચેતન ચાલ ॥ ૭૮ ॥

અર્થ:- આત્માનું ચેતન લક્ષણ છે. શરીરનું જન લક્ષણ છે, તેથી શરીરની મમતા બોલીને ચેતનનું શુદ્ધ જ્ઞાનપણું તેનું ગ્રહણ કરી લેવું. ॥ ૭૪ ॥

હવે નિઃકેવલ આત્માની શુદ્ધ ચાલ કહેલે:- અથ આત્મા યથા:-

॥ સવૈયા તેઈસા:- જો જગત્ની કરની સબ ઠાનત, જો જગ જાનત જોવત જોઈ; દેહ પ્રમાન પૈ દેહસું ડૂસરો, દેહ અચેતન ચેતન સોઈ; દેહ ધરે પ્રતુ દેહસુ જિન્ન, રહે પર ઢલ્લ લલે નહિ કોઈ, લઢન વેદિવિચઢન વૂજત અઢનિજોં પરતઢ ન હોઈ. ॥૭૫॥

અર્થ:- જે પદાર્થ સર્વ જગત્ની કરાળી કરેલે, ઇટલે ચતુર્ગતિ ગમન કરેલે, અને જે જગત્ને જાણે છે, અને જોવત કેળ દેખેલે, પોનાના દેહને પ્રમાણે છે, પણ દેહથી તે જુદો છે. દેહ અચેતન પિંક છે અને આત્મા ચેતનપિંક છે, દેહધારી છે, પ્રતુ છે, પણ દેહથી જિન્ન છે. દેહને વિષે પ્રબલ્લ કેળ ઢંકાર્ઈ રહ્યો છે, અને કોઈ લલતો નથી, પણ અને જે લક્ષણ છે તેને વેદી કેળ જાણીને વિચક્ષણ પુરુષ અને ડલ્લલેલે. એવો ઇ આત્મા અક્ષ કેળ ઇંદ્રિયથી પ્રત્યક્ષ નથી. ॥ ૭૫ ॥

હવે દેહની ચાલી કહેલે:- અથ દેહ યથા:-

॥ સવૈયા તેઈસા:- દેહ અચેતન પ્રેત દરી રજ રેત જરી મલ્લ લેતકી ક્યારી; વ્યાધિકી પોટ અરાધિકી ડંટ ડપાધિકી જોટ સમાધિસોં ન્યારી; રે જિય દેહ કરે સુલ્લ હાનિ ઇતે પરિ તોહિ તુ લાગત પ્યારી; દેહ તુ તોહિ તજેગિ નિવાન પિ તૂહિ તજે ક્યું ન દેહકિ યારી ? ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:- દેહ અચેતન છે, પ્રેત દરી કેળ જરૂતારૂપ પ્રેતની ડુપા છે. રજ કેળ લોહિ, રેત કેળ વીર્ય તે યકી જરેલો છે, અને મલ્લરૂપ લેતરનો ક્યારો છે. વ્યાધિ રોગની પોટ છે, અરાધ કેળ આત્માને ડુપાવાને ડંટ છે અને ડપાધિની જોટ કેળ મેલારૂપ છે. અને વિષે અસમાધિજ રહેલે, સમાધિ રેહેતી નથી. માટે અરે! જીવ! દેહ તે સુલ્લનો નાશ કરે છે એવો છે, તોપણ તને ઇ દેહ પ્યારો લાગે છે. અરે! જીવ! તું સમજ કે ઇ દેહ નિવાન તનેજ તજશે પણ તું ઇ દેહની યારીનો ત્યાગ કરતો નથી ? ॥ ૭૬ ॥

॥ ઢોહરા:- સુતુ પ્રાની સદ્ગુરુ કહે, દેહ લેહકી લાનિ; ધરે સહજ ડુલ્લ ઢોષ કોં, કરે મોઢકી હાનિ. ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:- સદ્ગુરુ કહેલે કે અરે પ્રાણી! શાંજલો. દેહ છે તે લેહ કેળ ડુલ્લની લાણ છે. અને સહજ સ્વજાવ વાત, પિત્ત, કફ રૂપ ડુલ્લ ઢોષને ધરનારો છે. અને મોઢકી હાનિ કરે છે. ॥ ૭૭ ॥

હવે દેહનું વર્ણન કરેલે:- અથ દેહ વર્ણન:-

॥ સવૈયા ઇક્તીસા:- રેતકીસી ગઢી કિધોં મઢી હૈ મસાન કેસી અંદર અંધેરી

જૈસી કંદરા હૈ સૈલકી; ઝપરકી ચમક દમક પટ ચૂલનકી, ધોલે લાગે જલી જૈસી કલી હૈ કનૈલકી; ઔણનકી ઓંકી મહા જોંકી મોહકી કનોંડી, માયાકી મસૂરતિ હૈ મૂરતિહૈમૈલકી; એસી દેહ યાહિકે સનેહ યાકી સંગતિસોં, બૈ રહી હમારી મતિ કોલૂ કેસેબૈલકી. ॥૭૭॥ ઠોર ઠોર રક્તકેકુંકર કેસનિકે કુંડ હાડનિસોં જરી જૈસે થરી હૈ ચુ રેલકી; થોરેસે ધકાકે લગે એસે ફટ જાઝ માનો, કાગદકી પુરી કિથોં ચાદર હૈ ચૈલકી; સૂચૈ ઝ્રમ વાનિ ગાનિ મૂહનિસોં પહિવાનિ, કૌ સુલહાનિ અરુલાનિ બદફેલકી; એસી દેહ યાહિકે સનેહ યાકી સંગતિસોં, બૈ રહી હમારી મતિ કોલૂ કેસેબૈલકી.

અર્થ:- જાણે રેતીની ઢીંગ બાંધી હોય, કે મસાણની મઢી ઘટલે અપવિત્ર ઠેકાણે હારુ માંસનું એક થવું કહ્યું હોય, વલી જેની અંદર સૈલ કેળ પહાડની કંદર કેળ શુ ફાજેવું અંધારું હે, એવું અપવિત્ર દેહરૂપ સ્થાનહે. તે ઊપરના ચૂષણના ચમક દમકથી શોષે હે; ધોલે કેળ ઝૂલા જનકાથી દેહ જલો લાગે હે. તે ઊપર દટાંત હે કે, જેમ કનેરની કલિ ઊપરથી સુંદર દેશાય હે, પણ તેમાં અંદર બિલકુલ સુવાસ હોતો નથી; તેથી ઊચાટકારી લાગે હે, તેમ વલીદેહ અવગુણની ઝંરડી હે, મહાઝુંડો હે, અને મોહની કનોંડી કેળ મોહની કાળી આંલ હે, તેથી સૂજતું નથી, અને માયાની મસૂરતિ કેળ માયાનો સમુદાયહે; પવી મેલની મૂર્તિ ય દેહ હે; યના સ્નેહથી અને સંગતથી અમારી મતિ શેલડીપીલવાનું કોલ્હુ તેના બલદ સરલી બની ગઈ હે. ॥ ૭૭ ॥

વલી ય દેહનેવિષે ઠેકાણે ઠેકાણે લોહીનાં કુહલાં હે, ને અપવિત્ર કેશની કુંકર હે. તેમાં હાડકાં જરેલાં હે. જેમ ચૂહેલ-વ્યંતરીનું સ્થાનક હોય તેવો ય દેહ હે. થોનોધકો લાગવાથી ય દેહ ફૂટી જાય હે; જેમ કાગલની પુડી અને ઝુંની મેલી ચાદર તે ટકોરાથી ફાટી જાય, તેમ દેહ ફાટી જાય હે; ધી ય દેહની મમતાથી ઝ્રમ વાળી કેળ મિથ્યાવાળી સૂચૈ કેળ કહે, અને મૂહલોક યની પિઠાન રાલે હે, અને ય દેહ સુલની હાનિકર્તા હે, અને બદફેલીની લાણ હે. યવા ય દેહના સ્નેહ તથા યની સોબત થકી અમારી બુદ્ધિ શેલની પીલવાના કોલ્હાના બલદની ગતિ જેવી થઈ ગઈહે.

હવે કોલ્હુના બલદની અવસ્થા અને તેની બરાબર સંસારી જીવની ગતિ હે, એવું સ્પષ્ટ કરી બતાવે હે; અથ કોલ્હુકા બૈલકી અરુ સંસારી જીવ સમાનરૂપ કથન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસાઃ ॥- પાટી બંધે લોચનસોં સંકુચૈ દબોચનિસોં, કોચનિકોસોચ સોનિવેદે લેદ તનકો; ધાઝવોહી બંધા અરુ કંધા માહિ લગ્યો જોત, વાર વાર આરસ હૈકાય ર હૈ મનકો; ચૂલસહે પ્યાસ સહે હુર્જનકો ત્રાસ સહે, થિરતા ન ગહેન ઝસાસ લહે બિનકો; પરાધીન ધૂમૈ જૈસો કોલ્હુકોકમેરો બેલ, તેસોઝ સ્વચાવ જૈયા જગવાસી જનકો.

અર્થ:- જેની આંલ ઊપર પાટી બાંધી હે, જે દબોચ કેળ પગથી ઠેલવું, તેથી સંકોચા

ય છે, અને પરોણાની આરના ઘોંચ વાગે છે, તેની સોચનાંથી શરીરને લંચવા દે નહીં, જે દોરતો ફિરે, પોતાના ધંધામાં ધાવતોજ રહે, જેને લાંબોજોતર લાગ્યું રહે છે, વારંવાર જેને આરનો માર પડે છે, તેજે સહન કર્યાં કરે, અને જે મનનો કાયર છે, ચૂલને પણ વેટે છે, અને ડુર્જનનો ત્રાસપણ સ્વમે છે, અને સ્થિરતા પકડતો નથી, ક્ષણ વાર પણ સુલે મોઢેથી શ્વાસ લઈ શકતો નથી, પરીતે પરાધીન થકો જેમ કોઢ્હુનો કમેરો, કેળ કામ કરનારો બલદ ધૂમે છે, તેમ જગત્વાસી લોક ધૂમે છે. અર્થાત્ હે! જાઈ! કોઢ્હુના બલદ સરલો તેમનો પણ સ્વજાવ છે. ॥ ૮૦ ॥

હવે જગત્વાસી જીવની વ્યવસ્થા કહે છે:— અથ જગત્વાસી યથા:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥— જગત્તમેં ઢોલે જગત્વાસી નર રૂપ ધરી, પ્રેતકૈસે દીપ કિંબો રેતે કૈસે ધુદે હૈ; દીસે પટચૂલન આસંબરસોં નિકે ફિરે, ફીકે બિનમાંહી સાંજીઅંબર જ્યોં સુદે હૈ; મોહ કે અનલ દગે માયાકી મનીસોં પગે દાઝકી અનીસોં લગે ઝસકેસે ફુદે હૈ, ધરમકી બુઝિનાહિં, રિંગે ઝરમ માહિ નાચિ નાચિ મરજાહિ મરીકેસે ચુદે હૈ.

અર્થ:— જગત્વાસી જીવ મનુષ્યરૂપ ધરીને કોલી રહ્યા છે; એ કેવા છે, જાણિયેં પ્રેતના દીપ છે, તે જેમ જલદી મટી જાય છે, તેમ એ પણ સમજવા. વલી રેતિના ધૂમા ઢા જેવા છે, તથા વલ્લ ચૂષણના આસંબરથી શોજાયમાન દેહાવ છે, અને કણેકમાં ફીકા થઈ જાય છે, જેમ સાંજ સમયે આકાશમાં વાદલ રંગ બદલે છે, તેમ જાણવા. વલી મોહના અગ્નિથી દાગે છે, ને માયાની મની કેળ પોતાપણું તેથી પગે કેળ વ્યાપી રહ્યા છે, જાણિયેં ઢાઝની અણીઝપર લાગેલા પાણીના બિંદુ સરલા છે, ઘરના બિંદુ જેવા છે. ધર્મની ઝંલલાણ જેને નથી અને ઝમનેવિષે જે અરુઝી રહ્યા છે, જેમ મરી ઝત્પાદનાં ઝંદરમાં નાચી નાચી ને મરી જાય છે. તેમ એ સંસારી જીવ નાચીને મરણ પામે છે. ॥ ૮૧ ॥

હવે જગત્વાસીની મોહ વ્યવસ્થા કહે છે:— અથ જગત્ વ્યવસ્થા કથન:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા:— જાસોં તું કહત યહ સંપદા હમારી સોતો, સાધનિ અમારી એસે જૈસે નાક સિનકી; જાસોં તું કહત હમ પુન્ય જોગ પાઈ સોતો, નરકકી સાઈ હૈવહાઈ દેહ દિનકી; ઘેરા માંહિ પર્યોં તૂં વિચારે સુલ આલિન્દિકો, માલિનકે ચૂંટત મિઠાઈ જૈસે ઝિનકી; યતે પરિ હોહિ ન ઝવાસી જગવાસી જીવ, જગમેં અસાતા હૈ ન સાતા એક બિનકી. ॥ ૮૨ ॥

અર્થ:— શ્રે! પ્રાણી! જેને તું કહે છે કે આ મારી સંપત્તિ છે, તેને તો સાધુ લોકે નાકના મેલની જેમ નાલી દીધી છે, અને જે બગાડેને તું કહે છે કે પુણ્યના જોગથી હું પામ્યો છું, તે તો નરકની સહાયી છે; જે રાજાદિકની સાદેહી છે. તે દોર દિવસની છે. એ પરિવારના ઘેરામાં તું પડ્યો થકો આંધળું સુલ સમજે છે, પણ

ते मिठाईनी ऊपर माखीनी पेठे टोछानो जणजणाट थई रहे तेम परिवारनो नेरोठे, एवुं ठतां जगवासी जीव उदास थतो नथी. वास्तविक रीते तो जगत्नावेधे असा ताज ठे, एक क्षणमात्र पण साता नथी. ॥ ७२ ॥

॥ दोहरा: ॥— यह जगवासी यह जगत्, इनसों तोहि न काज; तेरे घटमें जग वसै, तामें तेरो राज ॥ ७३ ॥

अर्थ:— ए जे पूर्वे वखाणा एवा जगत्वासी छोट ने . . . लोकोलो ज्यां वास ठे, तेने जगत् जाणवुं, ए साथे संबंध राखवानुं तारुं काम नथी, पण तारा घटनेविषे ज जगत्नो वास ठे, अने ते जगत्मां तारुं राज्य ठे. ॥ ७३ ॥

हवे जे पिंने ते ब्रह्मांडे एवात साची ठे, एवुं सिद्ध करी आपेठे:—

अथ पिंड ब्रह्मांन वर्णन:—

॥ सवैया श्कतीसा:॥— याही नर पिंरुमें विराजे त्रिभुवन थिति, याहिमें त्रिविध परिणाम रूप सृष्टि है; याहिमें करमकी उपाधि दु:ख दावानल, याहिमें समाधि सुख बारिदकी वृष्टि है; यामें करतार करतुति याहिमे विभूति, यामें जोग याहीमें वियोग यामें धृष्टि है, याहिमें विवास सब गर्जित गुप्तरूप, ताहिमें प्रगट जाके अंतर सुदृष्टि है.

अर्थ:— मनुष्य पिंडनेविषे कटीनी नीचे पाताल लोकठे, नाजि ते तिर्यक् लोकठे, ते उपर उर्ध्व लोकठे, एवी त्रिभुवननी स्थिति जाणवी, अने एनेविषेज कईक परिणाम उपजे ठे, ने कईक नाश पामे ठे, ने कईक स्थिर ठे, एवी त्रिविध सृष्टि बनी रही ठे; अने एज पिंडमां आत्माने कर्मनी उपाधि वलगी ठे, तेज दु:खकारी दावानल के० अग्निनो समूह लाग्यो ठे; अने एज पिंडमां कोईवारे समाधि सुख आवेठे तेज बादलनी वृष्टि जाणवी. ते दावानल उपर मेघनी वृष्टि ठे, एज पिंडमां कर्मनो कर्त्ता पुरुष ठे, एज पिंडमां कर्त्तानी क्रिया ठे; ए पिंरुमांज विभूति के० ज्ञानादिक संपत्ति ठे, एज पिंरुमां कर्मनो जोग ने कर्मनो वियोग ठे, अने एज पिंरुमां आत्मानुं धृष्ट के० दखन जे शुभाशुभ गुणोमां घसकाई रहेवुं ते ठे; ए रीते ए पिंरुमां गर्जित के० मध्य जागमां गुप्तरूपे सर्व विवास ठे. पण जेना अंतरमां सुदृष्टिनो प्रकाश ठे, तेने सर्व विवास प्रत्यक्षपणे जणाय ठे ॥ ७४ ॥

हवे ए वातनो उपदेश गुरु कहे ठे:— अथ गुरूपदेश कथन:—

॥ सवैया तेईसा:॥— रे रुचिवंत पचारि कहे गुरु, तुं अपनो पद बूझत नांही; खोज हिये निज चेतन खडन, है निजमें निज गुणत नांही; सिद्ध सुखंद सदा अति उज्जाल मायाके फंद अरुणत नांही; तोर सरूप न डुंदकि दोहिमें तोहिमेंहै तुहि सूझत नांही. ॥ ७५ ॥

अर्थ:-पचारी के० बोलावीने गुरु कहे ठे, के रे। रुचिवंत तुं पोतानुं पद के० स्थान तेने जाणतो नथी. पोतानुं चेतन लक्षण ह्श्यामां खोज. ए पोतानुं लक्षण पोताने विषे ठे ते गुजत के० गुप्त नथी; तारूं स्वरूप सिद्ध समान ठे, स्वतंद के० निज आधीन ठे, सदा अति निर्मल ठे, पण मायांनी जालना फंदमां पर्युं ठे, तेमांथी बूटी शकतुं नथी; तारूं स्वरूप द्रष्टनेविषे नथी पटले त्रम जालनी द्विविध दशामां नथी. तारामांज ठे; पण तने सूजतुं नथी. ॥ ७५ ॥

हवे ज्ञानना प्रकाश वढे ईश्वरताने पमाय ते समजावे ठे:-

अथ ज्ञान महात्म्य कथन:-

॥ सवैया तेईसा:॥-केश उदास रहै प्रभु कारन, केश कहीं उठि जाहि कहींके; केश प्रणाम करै गढि मूरति, केश पहार चढे चढि ठीकै; केश कहे असमान के ऊपरि, केश कहे प्रभु हेठि जमीके; मेरो धनी नहि दूर दिशांतर मोमहि है मुहि सूजतनीके॥ ७६ ॥

अर्थ:- कोई पोताना परमेश्वरने उलखवाने उदासी थई बेसी रहै ठे, कोई कई क्षेत्रनेविषे जतो रहै ठे, कोई परमेश्वरनी घकेली मूर्तिने प्रणाम करे ठे, कोई परमेश्वरने पामवाढीकामां बेसी पर्वत उपर चढे ठे, कोई परमेश्वरने आसमान उपर ठे एवुं कहे ठे, कोई कहे ठे के परमेश्वर जमीननी नीचे ठे, (ए कुरानवालांनी श्रद्धा ठे); पण ए विषे मारो निश्चय तो ए ठे के मारो घणी तो कांइ दूर देश नथी; पण माराविषेज ठे. एम अनुभवथी मने सारूं मालूम पडे ठे. ॥ ७६ ॥

॥ दोहरा: ॥- कहै सुगुरु जो समकिती, परम उदासी होइ; सुधिर चित्त अनुजौ करै, यह पद परसै सोइ ॥ ७७ ॥

अर्थ:- सद्गुरु कहे ठे केजे समकिती होय ते परम उदासी रूप थइ चित्तने स्थिर राखीने निज अनुभव अज्यासथी पोताना पदने पामे. ॥ ७७ ॥

हवे मननी चंचलता दर्शावी तेने स्थिर केम राखवुं ते उपदेशे ठे:-

अथ मन स्वरूप कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- बिनमें प्रवीन बिनहीमें मायासों मलीन, बिनकमें दीन बिन मांहि जेसो शक है; खिये दोरधूप बिन बिनमें अनंतरूप कोलाहल उगत मथानको सो तक है; नट कोसो थार किथों हार है रहट कोसो नदी कोसो जौर कि कुंजार कोसो चक्र है; ऐसो मन त्रामक सुधिर आजु केसो होइ, उरहिको चंचल अनादि हीको बक्र है. ॥ ७८ ॥ धायो सदा काख पै न पायो कहु साचो सुख रूपसों विमुख दुख रूपवास वसा है; धरमको घाती अधरमको संघाती महा, कुराफाती जाकी सं निपातीकीसी दसा है; मायाकों कपटि गहै, कायासों कपटि रहै, भूख्यो भ्रम जीरमें

बहीरकोसो ससा है; ऐसो मन चंचल पताका कोसो अंचल सु ज्ञानके जगेसैं निरवान पथ धसा है. ॥ ७६ ॥

अर्थ:- आ मन क्षणमां प्रवीण थायठे, क्षणमां मायानेविषे मलीन थायठे, क्षणमां दीन दशा धरेठे, क्षणमां शक्र के० इंद्र जेवुं बनेठे, क्षणमां दोर धाम करेठे, क्षणमां अनंतरूप धरे ठे, जेम दहीने बलोवतां कोलाहल थायठे, तेवो कोलाहल ए मन करेठे. बली नट जे नाचनार धुमे तेवो, के अरहटनी माला धुमे तेवो, के नदीनो वमल धुमेठे तेवो, अथवा कुंचारतुं चक्र फरेठे तेवो सदाकाल मननो त्रामक खजाव ठे. एवुं ए मन आज केम स्थिर थाय ? जाते चंचल अने अनादिकालथी वाकुं चालनारं मन ठे. बली केवुं ठे ? ॥ ७७ ॥ हमेशा दोड़तुं फरेठे, पण एने किहांय सावुं सुख प्राप्त थतुं नथी, पोताना समाधिसुखथी विमुख थयुंठे अने दुःखरूप कूप वास मां बस्युं ठे, बली ए मन धर्मनुं घाती ठे, अने अधर्मनुं संघाती ठे, एवुं महा कुरा फाती ठे, ए मननी दशा तो जेम कोई पुरुषने सन्निपात थयो होय तेना सरखी ठे. डोह तथा वंचनाने ऊट ग्रही लिये ने कायाना मोहथी मग्न रहै, ने जम जालमां परी जुट्युंज फरे. जेम कटकनी जीममां ससहुं आवी पने ने जमतुं फरे, तेवुं मन ठे. ने पताका के० ध्वजा तेना अंचल के० ठेकानी पेठे जाणवुं. ते ज्यारे ज्ञान प्रगटे त्यारे निरवाण के० मोक्ष मार्ग तेने विषे गमन करे एवुं ठे. ॥ ७८ ॥

॥ दोहरा: ॥— जो मन विषय कषायमें, वरते चंचल सोइ; जो मन ध्यान विचार सों, रुके सु अविचल होइ ॥ ७९ ॥ ताते विषय कषायसों, फेरि सु मनकी वानि; शुद्धात्म अनुजौविषे, कीजे अविचल आनि ॥ ८० ॥

अर्थ:- जो मन विषय कषायरूप राग द्वेषमां वर्त्ते तो चंचल जाणवुं. अने जो ए मन राग द्वेष ढांडो ध्यान विचारथी रोक्युं रहै तो अविचल जाणवुं. ॥ ८० ॥ माटे विषय कषायमां मननी लागणी ठे तेने काही निज शुद्धात्मना अनुभवमां लगानीने आ मनने अविचल करियें. ॥ ८१ ॥

हुवे मन स्थिर करवाने आत्मानो विचार करवो ते कहैठे:-

अथ विचार शिक्षा कथन:-

॥ सवैया इकतीसा ॥— अलख अमूरति अरूपी अविनासी अज, निराधार निगम निरंजन निरंध है; नानारूप ज्ञेय धरे ज्ञेयको न लेस धरे, चेतन प्रदेस धरे चेतनाको बंध है मोह धरे मोहीसो विराजे तोमें तोहीसो, न तोहिसो न मोहीसो नि रागी निरबंध है; ऐसो चिदानंद याही घटमें निकट तेरे, ताही तुं विचार मन और सर्व बंध है. ॥ ८२ ॥

અર્થ:- એ આત્મા અલક્ષ્ય છે, અમૂર્તિ છે, અરૂપી છે, અવિનાશી છે. અજ કેળ જ ન્યો નહીં એવો છે, અને જેને કોઈનો આધાર નહીં, જ્ઞાનરૂપી છે, તથા રંગવિનાનો છે તે બિંદુ વિનાનો છે. વ્યવહારમાં જોઈએ તો નાના પ્રકારના વેષ ધરનારો છે, નિશ્ચય માં જોઈએ તો વેષનો લેશ ધરે નહીં માત્ર ચેતના એ પ્રદેશનું ધારણ કરનારો છે, અને ચેતના નો વંધ કેળ પુંજરૂપ છે, એ ઉપદેશ મનને બાહ્યાત્માનો છે. તે મનને કહે છે કે; એ ચિદાનંદ જે છે તે રાજા છે ને આર્પિતનો મોહ ધરે છે, અને હે ! મન ! એ ચિદાનંદ તારામાં તારા જેવો વિરાજે છે, પણ નિશ્ચયનયથાકી તારા ને મારા વિષે એને મોહ નથી, એવો નિરાગી નિર્બંધ છે, એવો જે ચિદાનંદ જગવાન છે, તે અરે મન જે ઘટમાં છે જ્યાં તું વસે છે તે જ ઘટમાં તે પણ વસે છે માટે તે ફક્ત નોજ વિચાર તું કર, બીજો વિચાર સર્વ ઇન્દ્ર રૂપ છે. હવે એ ચિદાનંદનો જે રીતે શુદ્ધાનુભવ થાય, તે રીતે મનને ઉપદેશ કરે છે:-

અથ શુદ્ધાનુભવ શિક્ષા કથન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસાઃ ॥- પ્રથમ સુ દૃષ્ટિ સૌ સરીરરૂપ કીજે જિજ્ઞાસુ; તામૈ ઓર સૂત્રમ શરીર જિજ્ઞાસુ માનિયે; અષ્ટ કર્મજાવકી ઉપાધિ સોઈ કીજે જિજ્ઞાસુ, તાહુમૈ સુબુદ્ધિનો વિલાસ જિજ્ઞાસુ જાનિયે; તામૈ પ્રત્યુ ચેતન વિરાજિત અલંકારૂપ, વહે શ્રુત જ્ઞાનકે પ્રવાન ઠીક આનિયે; વાહિકો વિચાર કરિ વાહિમૈ મગન હુજે, વાકો પદ સાધિવેકોં એસી વિધિ ઝાનિયે. ॥ ૬૩ ॥

અર્થ:- પ્રથમ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ છે શરીરરૂપ બાહ્યાત્મા જિજ્ઞાસુ રાખવો, તે બાહ્યાત્માને વિષે બીજું સૂત્ર શરીર કર્મ સંબંધી અંતરાત્મા છે તે. પણ જિજ્ઞાસુ જાણવો, તે અંતરાત્મા થી પરમાત્માના જ્ઞાન વર્ણનનું આજ્ઞાદન થાય છે, એનું અષ્ટ પ્રકારનું કર્મ તેના જાવની ઉપાધિ તે પણ જિજ્ઞાસુ જાણવી અને તે અંતરાત્માને વિષે સુબુદ્ધિનો વિલાસ જે જ્ઞેદ જ્ઞાનાદિક તે પણ જિજ્ઞાસુ જાણીયે, અને તે સુબુદ્ધિ વિલાસમાં ચેતનરૂપી પ્રત્યુ જે છે તે અલંકારૂપે વિરાજે છે, અને તે ચેતન શ્રુત જ્ઞાનના પ્રમાણથી હૃદયમાં સારી પડે ઠરાવિયે, એ રીતે હે ! મન ! તું તેના જ વિચારમાં મગ્ન રહેજે, ને તે ચેતનનું પદ સાધવાને ઘટલે મોક્ષ માર્ગ ગ્રહવાને એ જ વિધિ યુક્ત છે એમ જાણજે. ॥ ૬૩ ॥

હવે જ્ઞાતા જીવનું સ્વરૂપ વર્ણવે છે:- અથ જ્ઞાની જીવ કથન:-

॥ ચોપાઈઃ ॥- શ્દિ વિધિ વસ્તુ વ્યવસ્થા જાને; રાગાદિક નિજરૂપ ન માને; તાતૈ જ્ઞાનવંત જગમાંહી, કરમ વંધકો કરતા નાંહી. ॥ ૬૪ ॥

અર્થ:- એ રીતે વસ્તુની વ્યવસ્થા જાણે અને રાગ દ્વેષાદિક જે જાવ છે, તેને પોતાનું રૂપ ન માને, તેણે કરીને જ્ઞાનવંતને જગત્માં કર્મ વંધનો કર્તા કહ્યો નથી. આઠ કર્મ તેને વંધ કરી શકતાં નથી. ॥ ૬૪ ॥

इवे ज्ञातानी क्रिया कहे ठे:- अथ ज्ञाताकी क्रिया कथन:-

॥ सवैया इकतीसा:- ज्ञानी जेद ज्ञानसों विखेडि पुदगल कर्म, आतमाके धर्म सों निराखो करि मानतो; ताको मूल कारण अशुद्ध राग जाव ताके, नासिवेको शुरू अनुजौ अज्यास गानतो; याही अनुक्रम पररूप जिन बंध त्यागि, आपुमांहि अपनो सुचाळ गहि आनतो; साधि शिवचाल निरबंध होतु तिहू काल, केवल विलोक पाई लोकालोक जानतो. ॥ ए५ ॥

अर्थ:- ज्ञाता होय ते जेद ज्ञानवने पौद्गलिक कर्मनुं विलक्षण केम करे ते कहे ठे. आत्मिक धर्मथी पौद्गलिक धर्मने जूदो करी जाणे, एम विलक्षण करे, अने ते पुदगल धर्मनुं मूल कारण अशुद्ध रागद्वेषादिक जाव ठे, तेनो नाश करवाने शुरू अनुजव अज्यास जे रीते पूर्वे कह्यो ते प्रमाणे अवस्था देखी अज्यास राखे. ए रीते अनुक्रमे प्रथम सुदृष्टिथी शरीररूप जिन करवुं, ए अनुक्रमें पूर्वं संबंधथी अनादि कर्म बंधने त्यागीने पोतानेविषे पोतानोज ज्ञानादिक खजाव ग्रहण करे, एम शिव पदनी साधना करीने त्रणे काल निबंध थाय, तेवो थईकेवल ज्ञान पामीने लोकालोकने जाणनार थाय.

इवे सम्यक्त्व धारीनुं पराक्रम कही बतावे ठे:- अथ सम्यक्त्वधारी वैजव वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा:- जैसे कोळ हिंसक अजान महा बलवान, खोदि मूल विर ख उखारे गहि बाहुसों; तैसे मतिमान दर्वकर्म जावकर्म त्यागि, व्है रहै अतीतमति ज्ञानकी दसाहुसों; याहि क्रिया अनुसार मिटे मोह अंधकार, जगे ज्योति केवल प्रधान सवि ताहुसों; चुके न सकतिसों लुके न पुदगलमांहि, डुके मोषयलकों रुके न फिरि काहुसों. ॥ ए६ ॥

अर्थ:- जेम हिंसक पुरुष जील प्रमुख जे हिंसानां फलथी अजाण ठे, अने महा बलवान ठे, ते वृद्धना मूलने खोदीने पढी पोताना जुजाना बले करी तेने उखेडी नाखे ठे, तेम मतिमान के सम्यक्त्व पंडित जे ठे, ते पुद्गल स्वरूपी द्रव्य कर्मने अने ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय इत्यादि आठ जाव कर्मने त्यागीने ज्ञान दशावडे अतीत के कर्मरहित थई रह्यो ठे, अने कृण कृणमां ए क्रियाना अनुसार मोह अंधकारने मटावे ठे, अने तेथी केवल ज्ञाननी ज्योति उदय थाय, ते ज्योति मतिज्ञान प्रमुख सर्व ज्ञानोमां प्रधान ठे, अने एथी अनंत वीर्य प्रगटे, ने फिरि ए शक्तीते चुके नही अने मोक्ष स्थानने जई डुके, अने कोईथी रोकथ नही. ॥ ए६ ॥

॥ इतिश्री समयसार नाटकविषे बंध द्वार बालबोध रूप अष्टम समाप्त:-

॥ दोहरा:- बंध द्वार पूरन जयो, जो दुःख दोष निदान; अब बरनों संतेपसों मोक्ष द्वार सुखखान ॥ ए७ ॥

अर्थ:- दुःखने दोषतुं निदान जे बंध तेनो द्वार संपूर्ण थयो. हवे सुखनुं स्थान जे मोक्ष तेनो द्वार संक्षेपणी वरणुं हुं. ॥ ९७ ॥

हवे मोक्ष द्वारने आदि ज्ञान विद्यासने नमस्कार करे ठे:- अथ ज्ञान विद्यास वर्णन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥ - जेद ज्ञान आरासों दुफारा करै ज्ञानी जीव, आत्म करम धारा जिन जिन चरचै; अनुजौ अज्यास लहै परम धरम गहै, करम जरमको ख जानो खोखि खरचै; योंही मोखमुख धावै केवल निकट आवै, पूरन समाधि लहै पूरनके परचै; जयो निरदोर याहि करनो न कहु और ऐसो विश्वनाथ ताहि बना रसी अरचै ॥ ९८ ॥

अर्थ:- जेम कोई परीक्षानो करनार पुरुष मुझा प्रमुख अव्ययने सुलाकनी आरवडे जेदी सुधातु ठे, के कुधातु ठे, तेनो निश्चय करे ठे, तेम ज्ञानी जीव ठे, ते जेद ज्ञान रूपी आर वडे आत्मा तथा कर्म ए बेडने जुदां करे ठे, अने ते बेडने जुदा जुदा चरचे के० तेमां आत्मिक धारानेविषे तो अनुभवनो अज्यास धारण करे, तेथी परम धर्म के० शुद्ध समाधि तेनुं ग्रहण करे, अने कर्मजालने जुदी जाणी ठे, तेने सत्ता कर्मरूप खजानो खोखि खरचे के० बिखेरी नाखे, तिहां निर्जरा थाय, एवी रूपक श्रेणिने लीधे मोक्षना सुखने धाय, त्यां केवल ज्ञान दुकनो आवे, अने पूर्ण आत्म स्वरूपना परिचय थकी पूर्ण समाधि पामे, पढी जव भ्रमणनी दोर ढांडीने निर्दोर थाय. ते पढी तेने कइ बीजुंकृत्य करवानुं बाकी रहे नही; ने तेथी ते विश्वनो नाथ थयो, तेने बनारसी दास पूजे ठे ॥ ९८ ॥

हवे सुबुद्धि विद्यास वडे आत्मस्वरूप सधाय ते अधिकार कहेठे:-

अथ सुबुद्धि विद्यास वर्णन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥ - काहु एक जैनी सावधान व्है परम पैनी, ऐसी बुद्धि ठैनी घटमांहि डारि दीनी है; पैठी नौ करम जेदि दरब करम ठेदि, सुजाड विजाड ता की संधि सोधि दीनी है; तहां मध्य पाती होइ लखी तिन्हि धारा दोइ, एक मुधा मई एक सुधारस जीनी है; मुधासों विरचि मुधा सिंधूमें मगन जई, ए ती सब क्रि या एक समै बीच कीनी है ॥ ९९ ॥ ॥ दोहरा: ॥ - जैसी ठैनी लोहकी, करै एक सों दोइ; जड चेतनकी जिनता, त्यों सुबुद्धिसों होइ ॥ १०० ॥

अर्थ:- कोई एक जैनी जैन आगमना जाणनारे सावधान थईने परमपैनी के० अ ति तीव्र एवी बुद्धिरूप बैनी के० सोनीनी डीणी ते शस्त्र विशेष, पोताना घटमां नाखी दीदी, पढी ते सुबुद्धिरूप डीनी नौ कर्म के० आत्म प्रदेशनेविषे श्लेष रूप जे राग द्वेष परिणाम ठे, ते नौ कर्मना जेद तेना पुजलरूपी अव्यय कर्मने ठेदीने ख

जाव अने विजावतानी संधी शोधि लीधी ठे, त्यां सांधनेविषे मध्यपाती के० त्रिहा ईत बनीने ते पुरुषे बे धारा लखी, तेमां एक तो मुधामइ के० अज्ञान मय ठे, ने बी जी सुधारस जीनी के अमृत रस जीनी ज्ञान समाधिमय ठे, अर्हीं राग द्वेषादिकनी दशा ठे, ते मुधा दशा ठे, तेथी विरचि के० वैराग धारीने सुधा सिंधुमां मग्न थवुं, ज्ञान समाधिरूप सुधा समुद्रमां मग्न रेहेवुं, ए जे क्रिया कही ते सर्व क्रियानो विचार एक समयमां करे ॥ एण ॥ जेम लोढानी ठीणी एकना बे जाग करे ठे, तेम जड चे तननी एकता जांगीने चिन्नता करवी ते सुबुद्धिकीज थाय ठे. ॥ ३०० ॥

हवे जेवो सुबुद्धिनो विलास ठे, तेवो कहे ठे:- अथ सुबुद्धि विलास कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- (सर्व ह्रस्वाक्षर चित्रालंकार) धरति धरम फलहरति क रम मल, मन वच तन बल करत समरपन; जखति असन सित चखति रसन रिक्त, लखति अमित वित करि चित दरपन; कहति मरम धुर दहति जरमपुर, गहति प रम गुर उर उपसरपन; रहति जगत हति लहति जगति रति, चहति अगति गति यह मति परपन ॥ १ ॥

अर्थ:- सुबुद्धि जे ठे ते धरम रूप फलने धारेठे, कर्मरूप मलने हरे ठे, अने ए क्रियाने विषे मनबल, वचनबल अने कायानुं बल तेने समर्पण करे एटले ए त्रणे बल ते क्रियामां कामे लगाडे. जखति के० खाय ठे, सित के० शीतल जोजन ते रसन रित के० जीजना स्वादविना जोजन जमे, अमित वितके० परिमाण विनानुं पो तानुं ज्ञानादिक धन चित्तरूप दर्पण वडे जुए, मर्म धुर के० मर्मनी वात जे जीवनुं स्वरूप ते कहे, भ्रम पुर के० मिथ्या नगर तेने बाळे, अने अंतरनेविषे उत्कृष्ट गुरुनां वचनने ग्रहण करे, अने हृदयनेविषे उपसरपन के० स्थिरता धारे अने जगत्नो हि तकारी थको रहे, त्रणे लोकनी जकि अने रति के० सुख तेने लहे, एटले सर्व लो कने पूजनीक थाय. होई अगति गति के० जेनेविषे बीजा सामान्यनी गति थती नथी, तेवी मोक्षगति चाहे, एवो सुमतिनो उत्कृष्ट विलास ठे. ॥ १ ॥

हवे ज्ञातानो विलास कहे ठे:- अथ ज्ञाता वर्णन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- (सर्व गुरु अक्षर चित्रालंकार) रानाकोसो बाना लीने आषा सावे थाना चीने, दाना अंगी नानारंगी खाना जंगी जोधा है; माया वेळी जेती तेती रेतें धारेती सेती, फंदाहीको कंदा खोदे खेतीकोसो लोधा है; बाधा सेती हांता लोरे राधासेती तांता जोरे, बांदी सेती नांता तोरें चांदी कोसो सोधा है; जानें जाही ताही नीके माने राही पाही पीके, गानें बाते काही ऐसो धारा वाही बोधा है. ॥ २ ॥

અર્થ:- જે બુધ કેળ જ્ઞાની છે, તે રાણા કેળ રાજા જે પાતસાહનું સ્વાંગ લેતો થકો રહે છે. જેમ રાજા પોતાના આત્માનું સાધન કરે; અને પોતાના મંત્રલનો સાજ રાખે- પોતાના થાણાને ચીન્હે કેળ નીધેવાની રાખે, દાનાઈ રાખે પણ નાદાની નહીં રાખે, એ ચારે ઉપાય વહે નાના રંગ કરે, જ્ઞાના જંગી કેળ લગાઈને વિષે જોડ્યા થઈ રહે, તેમ જ્ઞાની પુરુષ આત્મ સાધન કરે, ગુણઠાણા ચિન્હે અને ત્યાગી થકો કર્મ નિર્જરાને વિષે નાના પ્રકારના રંગ ધારે, રાગ-દ્વેષ દુર્જન સાથે લગી તેને હટાવી દેય, એવી રીતે એક પદમાં જે અર્થ થાય છે. જેમ હુદાર રેતરની વહે લોઢાને ઘસી નાખે છે, તેમ જેટલી જે ટલી માયા વેલી કેળ કર્મજાલ તથા ગજવેલ ને ક્રોધ તેને મેધા કેળ સુબુદ્ધિ તે રૂપ રેતરની વહે ઘસી નાખે; અને કંદના કંદને લોદે છે. જેમ લોધા કેળ સ્વેચ્છુત સ્વેતરની ધ સ્ત્રીને કંદ કેળ મૂલથી લોદી નાખે છે, તેમ વાધા કેળ કર્મબંધ તેથી હાતાલોરે કેળ જુદાઈ કરે, અને રાધા કેળ સુબુદ્ધિ તે સાથે નાતો જોડે; બાંદી કેળ કુબુદ્ધિ તેનો નાંતો કેળ સંબંધ તે તોડે. જેમ સોનારૂપાની ચાંદી શોધનાર વસ્તુ ઝગ્ગલ કરે છે, તેમ જે જેને તેને જાણે, દેય જે ઘાંઘવા યોગ્ય વસ્તુ અને ઉપાદેય જે આદરવો યોગ્ય વસ્તુ તેને પણ નીકે કેળ ઠીક જાણે, પણ હૈયાને રાહીપાહી કેળ ફુલ સમાન પીકસમાન જાણે જીનાસથી લીલાવે છે, એ રીતે રાહી વાતો ઠરાવે એવો સમ્યક્ત્વ ધારાનો વેદનાર વોધા કેળ પંડિતને જ્ઞાની કહીયે. ॥ ૨ ॥

હવે જ્ઞાતાને ચક્રવર્તિ સમાન કહી બતાવે છે:- અથ જ્ઞાતા ચક્રવર્તિ સમાન કથન:-

॥ સર્વેયા ઇકતીસાઃ ॥- જિન્હિકે દરવ મિતિ સાધત ઠ લંડ ચિતિ, વિનસૈ વિજ્ઞા વ અરિપંકતિ પતન હૈ; જિન્હિકે જગતિકો વિધાન પદનો નિધાન ત્રિગુણકે પ્રેદમાન ચૌદહ રતન હૈ; જિન્હિકે સુબુદ્ધિ રાની ચૂરિ મહા મોહ વજ, પૂરે મંગલીક જે જે મો લકે જતન હૈ; જિન્હિકે પ્રમાન અંગ જોદૈ ચમૂ ચતુરંગ, તેઈ ચક્રવર્તિ તનુ ધરૈ પૈ અતન હૈ.

અર્થ:- જેણે ઠપ ડવ્ય પ્રમાણ કરી સાધ્યા તેજ જાણે ઠયે લંડ સાધી લીધા અને જેના રાગ દ્વેષાદિ વિજ્ઞાવદિશા વણસા જાણ તેજ જાણિયે શત્રુની પંક્તિનું પતન કેળ નાશ થયો, અને તેને નવ પ્રકારની જાક્તિનું વિધાન કેળ કરવું તેજ તેને નવ નિધાન છે, જ્ઞાન દર્શનને ચારિત્રરૂપ જે ત્રણ ગુણ છે, અને તેના ક્ષયોપશમ માફક જે પ્રેદ ઇપજે છે, તે જેના ચૌદ રતન પ્રગટમાન છે, અને જેમ ચક્રવર્તિને સ્ત્રીરત્ન હોય છે, તે તેનો ઠ લંડ સાધવાનો રાજ્યાજિષેક સમય હોય ત્યારે વજ્જરત્ન હાથવડે ચૂરીને, મુલ આગલ મંગલીક પૂરે તેમ જેને સુબુદ્ધિરૂપ સ્ત્રી રત્ન છે, તે મહા મોહરૂપ વલિને ચૂરીને મોદના જતનને માટે મંગલીક પૂરે છે, ઘટલે મંગલ કાર્ય કરે; અને જે, પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે કરીને અર્થનું પ્રહણ કરે છે, તથા પરોક્ષ પ્રમાણે કરીને પણ અર્થને પ્રદે છે, એવા જેના

प्रमाणरूप अंग ठे, तेज तेनी चतुरंगी सेना थई एम जाणवुं. ए रीते ज्ञाता पुरुषे च ऋत्तिनो देह धार्यो ठे, तेम ठतां पण ज्ञाता अतनके० अशरीरीजेवो ठे. ॥ ३ ॥

पूर्वे कही जे नवधा जक्ति तेनुं हवे वर्णन करेठे:- अथ नवधा जक्ति वर्णन:-

॥ दोहा: ॥- श्रवन कीरतन चितवन, सेवन वंदन ध्यान; लघुता समता एकता, नौधा जक्ति प्रमान. ॥ ४ ॥

अर्थ:- उपादेय स्वरूपने शांजलवुं, किरतन करवुं, चितवन करवुं, सेवा पूजा कर वी, वंदन स्तुति करवी, ध्यान धरवुं, तन्मयता करवी, समाधि करवी, अने एकमेक पणुं, ए नौधा के० नव जेदवडे जक्ति प्रमाण थायठे. ॥ ४ ॥

हवे जे ज्ञाता मोक्ष सन्मुख थयो तेनी अनुजव दशा कहे ठे:-

अथ अनुजवी वचन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- कोई अनुजवी जीव कहै मेरे अनुजोमें, लठन विजेद जिन्न करमको जाल है; जानै आप आपुकों जु आपु करी आपुविषे, उतपतिनासधुवबारा असराख है; सारे विकल्प मोसों न्यारे सरवथा मेरो निहचै सुजाडयह विवहार चाल है; मै तो शुरू चेतन अनंत चिन मुझा धारी, प्रभुता हमारी एक रूप तिहू काल है.

अर्थ:- जे आत्मानो अनुजव पाम्यो तेज अनुजवी जीव एवुं कहे ठे, के मारा अनुजवमां लक्षण जेदवकी कर्म जाल हवे जिन्न दीसवा लागी. अने आत्माज कर्ता कारक, आत्माज करण कारक, आत्माज आधार कारकविषे आत्माज कर्म कारकने जाणे. अने अहीं कोई पर्यायनी उत्पत्ति अने नाश ठे, अने ड्रव्य ध्रुवता पणे ठे, ए त्रणे धारा अहीं असराख पणे वही रही ठे, तोपण ए त्रणे धारा विकल्परूप ठे, अने माराथी तो सर्व विकल्प सर्वथा जुदाज ठे, विकल्पमां तो कहीं निश्चय नथी. अने मारो तो चेतना स्वरूप निश्चय स्वजाव ठे, अने आगल कही जे त्रण धारा तेतो व्यवहार नयनी चालमां ठे. आ जे सिद्धांत वचन कहुं तुं तेणे करीने हुंतो शुरू चेतना स्वरूपी तुं, अनंत चिन्मुझा धारी के० अनंत ज्ञाननो धरवावालो तुं, एहवी महारी प्रभुता त्रणे कालने विषे एक रूपेठे. ॥ ५ ॥

हवे चेतनानुंज स्वरूप बतावे ठे:- अथ चेतना वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- निराकार चेतना कहावे दरसन गुन साकार चेतना शुरू ज्ञान गुण सार है; चेतना अद्वैत दोढ चेतन दरबताहि, सामान विशेष सत्ताहीको विसतारहै; कोड कहै चेतना चिनह नाही आत्मामें, चेतनाके नास होत त्रिविध वि कार है; लठनको नास सत्ता नास मूल वस्तु नास, तातें जीव दरवकी चेतना आ

धार है ॥ ६ ॥ ॥ दोहराः ॥—चेतन लढन आतमा, आतम सत्ता मांहि; सत्ता प रिमित वस्तु है, जेद तिहूमें नांहि ॥ ७ ॥

अर्थः—आत्मानो दर्शन गुण जे निराकार कहीये उश्ये तेतो निराकार चेतना थई, अने जे आत्माने शुद्ध ज्ञान गुण सारभूत कहीये उश्ये तेतो साकार चेतना थई, विशेषताने लीधे रह्यो ठे माटे साकार कहिये, ए रीते निराकार आने साकारपणे दर्शन तथा ज्ञाननेविषे छैत जाव थयो, पण चेतनानेविषे तो अछैत जावज रह्यो ठे, अने चेतनागुण थकी चेतन डव्य ठे, तेथी चेतन डव्यमां बेड समाइ गयां. वल्ली निराकार ने साकारपणुं सामान्य ने विशेषपणाथकी ठे, ते तो सामान्यता अने विशेषता चेतना डव्यनी सत्तानो विस्तार ठे; कोई मूढमति वैशिषिक प्रमुख दर्शन बाला कहे ठे, के, आत्मानेविषे चेतन चिन्ह नथी, चेतना लक्षण नथी, तेने केहेतुं के अरे! मूढ, जो चेतन चिन्ह न कहिये तो चेतनानो नाश थवाथी त्रिविध विकार उ पजशे, ते कया ? तो के मन वचन ने कायाना विकार जाणवा, माटे लक्षणनो नाश थवाथी वस्तुनी सत्तानो नाश थशे अने वस्तुनी सत्तानो नाश थवाथी मूल रूप वस्तु नो पण नाश थशे, माटे जीवने जाणवानो तो एक आधार चेतनानोज ठे ॥ ६ ॥ आत्मानुं चेतना लक्षण ठे, सत्ता धर्मविना आत्मा उरे नही तेथी आत्मा सत्ताने विषेज ठे, अने पोतपोतानी सत्ता प्रमाणेज सर्व वस्तु ठे, वस्तु डव्य विचारी जोइये त्यारे उत्पादादि त्रणे वस्तुमां जेद कोई नथी ॥ ७ ॥

हवे चेतना लक्षणनुं शाश्वत तथा अविनाशीपणुं दृढ करावेठेः—

अथ चेतना अविनाशी यह कथनंः—

॥ सवैया तेईसाः ॥—ज्यों कलधौत सुनारकि संगति, जूषन नांउ कहै सब कोई; कंचनता न मिटी तिहिं हेतु वहै फिरि औटि तु कंचन होई; त्यों यह जोव अजीव संयोग जयो बहु रूप जयो नहि दोई; चेतनता न गई कबहू तिहिं, कारन ब्रह्म क हावत सोई. ॥ ८ ॥ देखु सखी यह आपु विराजत याकि दसा सब थाहिऊँ सोहै; एकमें एक अनेक अनेकमें, छंछु लिये डुविधामहि दो है; आपु सँजारि लखै अपनो पद, आपु विसारकै आपुहि मोहै; व्यापक रूप यहै घट अंतर, ज्ञान में कौन अज्ञानुमें कोहै ! ॥ ९ ॥ ज्यों नट एक धरै बहु जेष कला प्रगटे जग कौतुक देखै; आपु लखै अपनी करतूति वहु नट जिन विधोक्त पेखै; त्यों घटमें नट चेतन राउ विजाउ दसा धरि रूप विसेखै; खोखि सुदृष्टि लखै अपनो पद, डुंद विचार दसा नहि देखै. ॥ १० ॥

अर्थः—जेस कलधौत के सोनुं तेने सोनी घनीने जूषण बनावेठे, त्यारे ते घाटना

સંયોગથી લોકો તેને ચૂષણ કેહેવા લાગેહે. પણ મૂલ વસ્તુ જે કંચન તે કાંઈ જતું રહ્યું નથી, કેમકે, જ્યારે તે ઘાટને અગ્નિમાં ગાલી નાલે ત્યારે પાતું તે સોતું કેહેવાય, તેમ આ જીવ જે હે, તે અજીવરૂપ કર્મ પુદ્ગલ ઇત્યાદિક બીજા પણ પુન્નલના સંયોગથી એક કોની સાડી સંતાણું લાલ કુલ કોનીમાં બહુરૂપે થયો, તોપણ દ્વિવિધ નથી થયો; કેમકે, ચેતનતા કંઈ ગઈ નથી; તેમાટે તે સ્વરૂપમાં જીવ બ્રહ્મજ કેહેવાય હે, જેનો વિસ્તાર મોટો તેને બ્રહ્મ કહીયે. ॥ ૮ ॥ આત્માની અનુચૂતિ તે સુબુદ્ધિ સહીનેકહેહે, હે સહી, જો આ આપણો ઈશ્વર વિરાજે હે, અને ઇ ઈશ્વરની દશા સર્વ એનેજ શોષેહે, એવી વિરુદ્ધતા બીજે ઠેકાણે ન શોષે. લક્ષણવહે, એકતામાં જોઈયે તો એક રૂપ હે, અને અપર સત્તાએ દેહીયે તો અનેકરૂપ હે, અને દંદ્ર દશામાં દેહીયે ઘટલે, આ જ્ઞાન દશામાં દેહીયે અને જ્ઞાન દશામાં દેહીયે તો દ્વિવિધ રૂપ હે, તે દ્વિવિધપણું કહેહે:- ક્યારેક તો પોતાનું પદ જે પોતાનું સ્વરૂપ તેને સંજારીને જુણ, અને ક્યારેક તો પોતાને વિસરીને પોતે મોહમાં પડે. હે સહી, ઇહિજ ઈશ્વર ઘટને અંતરઘ્યાપક રૂપ હે, તેથી જે જે અવસ્થામાં આપ હે, તેવારે જ્ઞાનનેવિષે પણ બીજો કોઈ નથી અને આ જ્ઞાનનેવિષે પણ બીજો કોઈ નથી. ॥ ૯ ॥ હવે એના ઉપર દઘાંત કહેહે:- જેમ કોઈ નટ હોય તે બહુ વેષ ધરેહે, ને તેતે વેષની કલા પ્રગટ કરેહે, ત્યારે જગત્ તેને કુલું હલ સમજે પણ નટ પોતે પોતાની ક્રિયા જાણેહે, ને તેણે ધરેલા વેષથી પોતે જુદોહે, એવું જાણેહે. તેમ ઘટનેવિષે ચેતન રાજા રૂપ નટ હે, તે વિજાવ દશા ધરીને રૂપ વિશેષ કરેહે, પણ જ્યારે સુદૃષ્ટિ સ્વોલી જુણ ત્યારે તો પોતાનું પદ ડલલે અને દંદ્ર વિચારની દશાને પોતે લેલામાં ગણે નહી. ॥ ૧૦ ॥

હવે ચેતન નટની સઘલી ચેતના એક હે, તે કહેહે:- અથ ચેતના ઉપાદેય કથન:-

॥અમિલ હંદ:- જાકે ચેતનજાવ ચિદાત્મ સોઈ હૈ; ઔર જાવ જો ધરે સુ ઔરે કોઈ હૈ; યોં ચિન્મંમિત જાવ, ઉપાદે જાનતે; ત્યાગ જોગ પરજાવ પરાયે માનતે ॥૧૧॥

અર્થ:- જેનેવિષે ચેતન જાવ હે, તેને ચિદાત્મા અથવાચિદ્રૂપ કહિયે હે, અને ઇ ચેતનાજાવથી બીજો જાવ જે ધારેહે, તેતો કોઈ બીજો હે, એથી ચેતના મંદિત જે જાવ હે તેતો ઉપાદેય રૂપ જાણવો, અર્થાત્ પોતાનો કરી જાણવો, અને ચેતના જાવથી જે પરજાવ હે, તેસઘલો ત્યાગવા યોગ્ય હે ને તેને પારકો કરી માની લેવો. ॥ ૧૧ ॥

હવે જે સમ્યગ્ દૃષ્ટિ ચેતના ઉપાદેય રાહીને મોહ મારગના સાધક થયા તેની અવસ્થા કહેહે:- અથ સમ્યગ્દૃષ્ટિ મોહ મારગનો સાધક કથન:-

॥ સવૈયા ઇક્તીલા: ॥- જિન્દ્હેકે સુમતિ જાગી જોગસોં જયે વિરાગી, પરસંગ ત્યાગી જે પુરુષ ત્રિચુવનમં; રાગાદિક જાવનિસોં જિન્દ્હકી રહનિ ન્યારી, ફબદુ મગન બહે રહે

धाम धनमें; जे सदीव आपको विचारै सरवंग सुरू, जिन्हके विकलता न व्यापै कब मनमें; तेई मोक्ष मार्गके साधक कहावै जीव, जावै रहो मंदिरमें जावे रहो वनमें.

अर्थ:— जेना इह्यामां सुबुद्धि जागी, अने विषय जोगथी जे वैरागी थया, अने जे रागद्वेषादिक परजाव ठे, तेना सेवना संग के० त्रण लोकनेविषे तेना त्यागी जे पुरुष ठे, अने जे राग द्वेषादिक जाव पदार्थ ठे तेथकी जेनी रहेणी न्यारी ठे, तेथी धाम के० घर अने धन तेनेविषे मग्न अई न रहे, अने जे सदा निश्चय दृष्टि देखीने आत्माने सर्वांग शुरु विचारे ठे, तेथी जेना मननेविषे विकलता नही व्यापे, एवी दशा लईने जे जीव रह्या ठे, तेज जीव मोक्ष मार्गना साधक केहेवाय, पठी ते जावे तो मंदिरमां रहे, ने जावे तो वनमां रहे, पण तेनी दशा सर्व स्थानके एकज होय ठे.॥१३॥

इहे मोक्षगामी जीव विचक्षण पुरुषनी दशा कहेठे:— अथ विचक्षणदशा वर्णन:—

॥ सवैया तेईसा: ॥— चेतन मंडित अंग अखंडित शुरु पवित्र पदार्थ मेरो; राग विरोध विमोह दशा समुजे भ्रम नाटिक पुगल केरो; जोग संयोग वियोग व्यथा अविबोकि कहै यह कर्मज घेरो; है जिन्हकों अनुजौ इहि जांति सदा तिन्हिओं परमारथ नेरो. ॥ १३ ॥

अर्थ:— जे परमात्मानेविषे दृष्टि दैने विचार करे के, जे मारो पदार्थ ठे, ते चेतन मंडित ठे, अने अखंडित ठे, अवेद्य ठे, अज्ञेय ठे, अने शुरु ठे, पवित्र ठे, अने एथी जुदी जे राग द्वेषने मोहनी दशा अई रहीठे, तेने तो भ्रमरूप मिथ्याजाल पुद्गलनुं नाटक करी समजे ठे, अने पंचेंद्रियना जोगसंयोगने वियोग एवी बाह्यात्माने विषे व्यथा अवलोकीने एतुं कहे के, एतो कर्मनो घेरो ठे, कर्मनो उदय ठे, एवो अनुभव जेने नित्य रहे, तेने परमार्थरूप मोक्ष ते सदा नेरो के० नजीक ठे. ॥ १३ ॥

इवे जे मोक्षथी दूर ते चोर, ने मोक्षथी निकट ते साहुकार एतुं कहेठे:—

अब चोर तथा साहुकार वर्णन:—

॥ दोहरा: ॥— जो पुमान परधन हरै, सो अपराधी अझ; जो अपनो धन विवहरै, सो धनपति धरमझ. ॥ १४ ॥ परकी संगति जो रचै, बंध बनावे सोइ; जो निज सत्तामें मगन, सहज मुक्त सो होइ. ॥ १५ ॥

अर्थ:— जे पुमान के० पुरुष परधनने हरे, ते अपराधी जीव अझ के० अजाण कहीये; ने जे पोतानाज धननो व्यवहार राखे, ते धनपति कहिये, धर्मझ के० धर्मने जाणनार कहिये. ॥ १४ ॥ तेम जे परवस्तुनी संगतीए राखे ते चोर केहेवाय, ने तेज पोताना बंधने बधारे, अनेजे पोतानी सत्तामां सदाकाळ मग्न रहे तेज मुक्तरूप थाय.

हवे वस्तु कोने कहिये अने सत्ता कोने कहियें ते बतावेढे:-अथवस्तुसत्तावर्णन:-

॥ दोहरा: ॥- उपजे विनसे थिर रहे, यह तो वस्तु वखान; जो मरजादा वस्तुकी सो सत्ता परवान. ॥ १६ ॥

अर्थ:- उत्पत्तिवंत, विनाशवंत, स्थिरतावंत एतो वस्तुनुं वखाण ठे, अने जे वस्तु नी मर्यादा जे परिमाण ते धर्मेने सत्ता कहिये, ए अनुजव प्रमाण ग्राह्य ठे. ॥ १६ ॥

हवे केवा केवा डव्यनी केवी केवी सत्ता ठे ते कहेढे:-

अथ सत्ता व्यवस्था वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा:-॥- लोकालोक मान एक सत्ता है आकाश दर्ब, धर्म दर्ब एक सत्ता लोक परिमिति है; लोक परवान एक सत्ता है अधर्म दर्ब, कालके अणु असंख सत्ता अगनिति है; पुद्गल शुरू परवानकी अनंत सत्ता, जीवकी अनंत सत्ता न्यारी न्यारी थिति है; कोड सत्ता काहुसों न मिले एकमेक होई, सबे असहाय्यों अनादि हीकी थिति है. ॥ १७ ॥

अर्थ:- आकाश डव्यनी मर्यादा लोकालोक लगे एक ठे, तेथी आकाश डव्यनी एक सत्ता ठे, अने धर्मास्तिकाय डव्य लोक प्रमाण रूप ठे, तेथी धर्म डव्यनी एक सत्ता ठे, अने अधर्मास्तिकाय डव्य पण लोक प्रमाण एक रूप ठे तेथी अधर्म डव्य नी एक सत्ता ठे, अने कालना डव्यना अणु ठे ते लोकाकाश प्रदेश परिमाणे असंख्यात ठे, तेथी काल अणुनी असंख्यात सत्ता ठे, ए कहेवुं दिगंबर संप्रदायनुं ठे, अने अने योग शास्त्रमां पण कहुं ठे, अने लोकविषे पुद्गलरूपी शुरू परमाणुनी पण अनंत सत्ता ठे, अने लोकविषे जीव अनंत ठे, तेथी जीवनी पण अनंत सत्ता ठे, तेथी ज जीवाजीवनी जुदी जुदी क्षेत्रावगाहना ठे, जे डव्यनी जे सत्ता होय ते बीजी कोई डव्यनी सत्ता साथे मले नहीं, जो एकमेक थइ जाय तो सर्व सत्ता असहाय पणे वत्ते, माटे एकमेक न थाय एवी अनादि कालनी स्थितिठे. ॥ १७ ॥

हवे चेतन डव्यनी सत्तानुं वर्णन करेढे:- अथ चेतन सत्ता वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा:-॥- एइ ठहो डव्य इन्हहीको हे जगतजाल, तामें पांथ जर एक चेतन सुजान है; काहुकी अनंत सत्ता काहुसों न मिले कोई, एक एक सत्तामें अनंत गुण गान है; एक एक सत्तामें अनंत परजाय फिरे, एकमें अनेक इह जांति परवान है; यहै स्यादवाद यहै संतनिकी मरजाद, यहै सुख पोष यहै मोक्षको निदान है. ॥ १८ ॥

अर्थ:- ए ठए डव्ये करी एथीज जगजाल वत्तेढे, ते ठनेविषे पांच डव्य जड रूपी ठे, ने एक चेतनरूपी डव्य ठे ते जाणनार ठे. अंही पुद्गलनी अनंत सत्ता कह्यी,

અને જીવની અનંત સત્તા કહી, એવા અનંતપણે કરીને કોઈની સત્તા કોઈ સાથે મળે નહીં, ઘટલે જુદી જુદી અનંત સત્તા છે, અને પ્રત્યેક સત્તામાં અનંત ગુણનું જ્ઞાન છે, અને એક એક સત્તામાં અનંત પર્યાય અનંત અવસ્થા જેદફિરે તેથી જે પૂર્વે એકમાં અનેક કણું તે પરિતે છે. સ્થાદ્વાદ મતમાં એ વાત પ્રમાણ છે, અને સતપુરુષનાં વચનની પણ એજ મર્યાદા છે, તથા એજ મત સુખનું પોષણ કરનાર છે, અને મોક્ષનું નિદાન ઘટલે મૂલ્ય કારણ છે. ॥ ૧૭ ॥

હવે એ વચન થકી જે વસ્તુનો ધર્મ ગ્રહ્યો જાય તેજ સત્તાધર્મ કહીયે તેથી એક જીવ દ્રવ્યની સત્તા કહેલે:- અથ એક જીવ દ્રવ્યસત્તા વર્ણન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥- સાધિ દધિ મંથનિ અરાધિ રસપંથનિમેં, જહાં તહાં ગ્રંથ નિમેં સત્તાહીકો સોર હૈ; જ્ઞાન જ્ઞાનુ સત્તામેં સુધા નિધાન સત્તાહીમેં, સત્તાકી ડુરનિ સાંજિ સત્તામુખ જોર હૈ; સત્તાકો સરૂપ મોલ સત્તા જૂલૈ યહૈ દોષ, સત્તાકે ડલધે ધૂમ ધામ ચિહૂ ઓર હૈ; સત્તાકી સમાધિમેં વિરાજિ રહે સોઈ સાહુ. સત્તાતેં નિકસિ ઓર ગદે સોઈ ચોર હૈ. ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:- જે વસ્તુને વિષે ઠતી દેલાય, જેમ દહીના મંથનમાં ઘીની સત્તા સાધિયે, જે ઔષધમાં મધુર રસ છે, તો તેથી વસ્તુ નીપજે છે, માટે રસ માર્ગમાં સત્તાવિના સિદ્ધ નથી. જે વસ્તુમાં ઠતાપણું છે તેને સત્તા કહિયે. શાસ્ત્રમાં જ્યાં ત્યાં ગ્રંથોને વિષે સત્તાનો જ સોરકેળ શબ્દ છે. જ્ઞાન રૂપી જ્ઞાનુનો હૃદય જીવની સત્તામાં નીપજે, વહી સુધા કેળ અમૃત તે પણ સત્તામાં જ પામિયે, નિધાન પણ સત્તામાં જ પામિયે. જે સત્તાનું ડુરનિ કેળ હુપાવડું તે સંધ્યા રૂપ છે, અને જે સત્તાની મુખ્યતા છે તેજ જોર કેળ પ્રજાત રૂપ છે. જીવની સત્તાનું જે સ્વરૂપ છે તેજ મોક્ષ છે, અને સત્તાને જીલ્લી જડું એજ દોષરૂપ છે. સત્તાનું ડલધન કરવાથી ચીહોર કેળ ચારેં તરફ ધામધુમ નીપજે, જે પોતાની સત્તા સમૂતપણું છે, તેમાં વિરાજમાન થઈ રહે તેને સાહુકાર કહિયે, અને જે પોતાની સત્તાથી નીકલીને અન્યની સત્તાને ગ્રહે તેને ચોર કહીયે. ॥ ૧૯ ॥

હવે સત્તાની સમાધિનું વર્ણન કરેલે:- અથ સમાધિ વર્ણન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥- જામેં લોક વેદ નાહિ થાપના ડહેદ નાહિ પાપ પુન્ય સ્વેદ નાહિ ક્રિયા નાહિ કરની; જામેં રાગ દોષ નાહિ જામેં બંધ મોષ નાહિ, જામેં પ્રજુ દાસ ન આકાસ નાહિ ધરની; જામેં કુલરીત નાહિ જામેં દ્વારજીત નાહિ જામેં ગુરુ શિશુ નાહિ વિષ નાહિ જરની; આશ્રમ વરન નાહિ કાહુકી સરનિ નાહિ એસી સુરુ સત્તાકી સમાધિ જૂમિ વરની. ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:- જેમાં લૌકિક વેદનું નથી, અને જેમાં સ્થાપનાનો ડહેદ નથી, જેમાં પાપ

पुण्यनो खेद नहीं, जेमां कोइ क्रियाकरणी नहीं, जेमां राग द्वेष नहीं, जेमां बंध मोह नहीं, जेमां प्रभुताने दासपणुं नहीं, जेमां आकाश अने धरती नहीं, जेमां कुलनी रीत नहीं, जेमां द्वारने जीत नहीं, जेमां गुरु अने शिष्य नहीं, जेमां विष जरनी षट्खे चालतुं हालतुं नहीं, जेमां कोई आश्रम व्यवहार नहीं, तथा वर्ण व्यवहार नहीं, जे कोइनी शरण रूप नहीं, एवी शुरु सत्तानी भूमि ते समाधिरूप वरणवीडे. षट्खे स्वरूपनी शुरु समाधिने विषेज शुरु सत्ता पामीये. ॥ २० ॥

हवे मिथ्यादृष्टिने चोर अने अपराधी कही देखडावे ठे:-

अथ मिथ्यादृष्टि अपराधि यह कथन:-

॥ दोहरा: ॥- जाके घट समता नहीं, ममता मगन सदीव; रमता राम न जानही, सो अपराधी जीव ॥ २१ ॥ अपराधी मिथ्यामती, निरदै हिरदै अंध; परकों मोचे आतमा, करे करमको बंध ॥ २२ ॥ छूठी करनी आचरे, छूठे सुखकी आस; छूठी जगती हिय धरे, छूठो प्रभुको दास ॥ २३ ॥

अर्थ:- जेने केवल जाणपणुं जे समता ने समाधि ते नहीं, अने जे सदा परवस्तुनी ममताविषे मगन रई रहे, ने निज घट अथवा स्वरूपनेविषे रमी रह्यो एवो जे आत्मराम तेने जेणे जाण्यो नहीं तेनेज अपराधी चोर जीव कहीये ॥ २१ ॥ जे परवस्तु लेय ते अपराधी ने तेज मिथ्यामति, तेज निर्वय ने तेज हैयानो अंध कहिये, षट्खे जे पररूप पुज्जने आत्मा माने ते कर्मनो बंध करेठे ॥ २२ ॥ ज्यांसुधी पोतानी वस्तुने न जाणे त्यांसुधी तो जे क्रिया आचरे ते सर्व छूठी ठे, अने तेने जे मोह सुखनी आशा ठे, ते सर्व छूठी ठे. पोताना प्रभु जाण्या विनानी जे जक्ति हैयामां धरे ठे, ते सर्व छूठी जाणवी, अने परमेश्वरने उल्लूयाविना दासपणुं राखतुं ते पण सघलुं छूठुं ठे ॥ २३ ॥

हवे मूढ लोकना छूठपणानी व्यवस्था कहे ठे:- अथ मूढ व्यवस्था यथा:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- माटी भूमि सैलकी सु संपदा बलाने निज, कर्ममें अमृत जाने ज्ञानमें जहर है; अपनो न रूप गहै ओरहीसों आपु कहे, साता तो समाधि जाके असाता कहर है; कोपको कृपान लिये मान मदपान किये, मायाकी मरोरि हिये लोचकी लहर है, याही जांति चेतन अचेतनकी संगतिसों, साचसों विमुख जयो छूठमें बहर है ॥ २४ ॥ तीन काल अतीत अनागत वरतमान, जगमें अखंडित प्रवाहको रुहर है; तासों कहे यह मेरो दिन यह मेरी घरी, यह मेरोई परोई मेरोई पहर है; बेहको खजानो जोरे तासों कहे मेरो गेह, जहां वसे तासों

કહે મેરોઈ સહર હૈ; યાહિ જાંતિ ચેતન અચેતનકી સંગતિસોં, સાચસોં વિમુલ્ક જયો
ઘૂઠમેં બહર હૈ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:—સાત ધાતુ જે છે પદ્મામ્ની ધરતીની માટી જેવી છે, તેને સંપત્તિ કરી વલા
ળે છે. પોતાની અશુદ્ધ ક્રિયામાં અમૃત જાણે છે, અને જ્ઞાનમાં ઝેર સમજે છે; ઇટલે
ક્રિયા થકી સિદ્ધિ જાણે, ને જ્ઞાન થકી નહીં જાણે. જે પોતાનું ચિદાનંદ સ્વરૂપ છે,
તેને પ્રદે નહીં, પણ શરીરાદિક જે છે તેને આત્મારૂપ જાણે છે. અને જે સાતા વેદનીય
ઝપજે છે, તેને તો સમાધિ કરી જાણે છે; અસાતા વેદનીયને કહર કેળ ઝપડવ માને
છે, કોપનું કૃપાન જે લાડગ તે લઈને રહે છે; માન ને અહંકાર રૂપ મદ પીડને રહે છે;
હૈયાનેવિષે માયાનો મરોઝ રાખે છે, લોચની ફેર લાયા કરે છે, ઈવી રીતે અચેતનની
સંગતી થકી ઇટલે જન્મ પુણ્યની સંગતીથી સાચ થકી વિમુલ્ક થયો છે, ને જુઠમાં બ
હર હૈ કેળ તત્ત્વર થઈ રહ્યો છે, ॥ ૧૪ ॥ અર્થ સ્પષ્ટ. ॥ ૧૫ ॥

હવે સમ્યગ્ દૃષ્ટિ સાહુકારની વ્યવસ્થા કહે છે:—અથ સમ્યકદૃષ્ટિ વ્યવસ્થાકથન:—

॥ દોહરા: ॥— જિન્હકે મિથ્યા મતિ નહી, જ્ઞાન કલા ઘટમાંહિ; પરચે આત્મ
રામસોં, તે અપરાધી નાંહિ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:—જેની મિથ્યામતિ નાશ પામીને ઘટનેવિષે જ્ઞાન કલા પ્રગટી છે, જેણે આ
ત્મારામને ઝંલણ્યો છે, તે લોક અપરાધી નથી, સાહુકાર છે ॥ ૧૬ ॥

હવે જ્ઞાનીની વ્યવસ્થા કહે છે:—અથ જ્ઞાની યથા:—

॥ સવૈયા ઇકતીસા: ॥— જિન્હકે ધરમ ધ્યાન પાવક પ્રગટ જયો, સંસે મોહ વિ
વ્રમ વિરષ તીન્યો વઢે હૈં, જિન્હકી ચિતૌની આગે ઝદે સ્થાન જૂસિ જાગે લાગે, ન ક
રમરજ જ્ઞાન ગજ વઢે હૈં; જિન્હકી સમુજિકી તરંગ અંગ અગમમેં, આગમમેં નિપુન
અધ્યાત્મમેં કહે હૈં; તેઈ પરમારથી પુનિત નર આઠોં જામ, રામ રસ ગાઢ કરે યહૈ
પાઠ પઢે હૈં ॥ ૧૭ ॥ જિન્હકી ચિહુંટી ચિમટાસી શુન ચૂનબેકોં, કુકથાકે સુનબેકોં
દોઝ કાન મઢે હૈં; જિન્હકો સરલ ચિત કોમલ વચન બોલે, સોમ દૃષ્ટિ લિયે મોલે
મોમ કેસે ગઢે હૈં; જિન્હકે સગતિ જગિ અલલ અરાધિબેકોં, પરમસમાધિ સાધિબેગો
મન વઢે હૈં; તેઈ પરમારથી પુનિત નર આઠોં જામ, રામ રસ ગાઢ કરે યહૈ પાઠ પઢે હૈં ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:—જેના હૈયામાં ધર્મ ધ્યાનરૂપ પાવક કેળ અગ્નિ પ્રગટ થયો, તેથી સંશય, મો
હ અને વિવ્રમ ઇ ત્રણે વૃક્કરૂપ છે, તે વઢે કેળ બલી ગયા છે, જેની ચિતૌની કેળ જ્ઞા
નદૃષ્ટિ આગલ ઝદયરૂપ કુતરો જસીને જાગી જાય છે, અને જે જ્ઞાનરૂપી ગજરાજ ઝપર
વઢી રહે છે, તેથી જેને કર્મરૂપ રજ લાગતી નથી, બીજાનું જે અગમ અંગ છે, તેમાં જેની
સમજના તરંગ ઝઠી રહ્યા છે ઇવા આગમ કેળ જૈન વાણીમાં જે નિપુણ થયો, અને અ

ધ્યાત્મ જ્ઞાનમાં પૂર્ણ થયો છે, તેનેજ સમ્યગ્દૃષ્ટિ કહિયે; પરમાર્થને પામનાર પુનિત કેળવણીનું પવિત્ર રૂપ થયો જાણવો. આત્મારામના અનુજવ રસમાં આઠે પ્રહર ગઢે કેળવણી સંપૂર્ણ મગ્ન થઈ, એજ પાઠ પઢે છે, ઇટલે જાણે છે, ॥ ૩૬ ॥ વહી જેમ ચીમટી કેળવણી ચિમટી અથવા ચિપીયો તેવડે કઈ નાની વસ્તુને પકડી લઈયેં ઢાળે, તેમ પારકાગુણ ઘુંટી લેવાને જેની ઈચ્છા ચપટી છે, અને વિકૃત સાંજલવાને જે બને કાનને બંધ કરી રાખે છે, જેનું ચિત્ત સરલ ને નિષ્કપટી છે, જે નિરહંકારીપણે કોમલ વચન બોલે છે; કામ ક્રોધાદિક વિકારવિના સૌમ્ય દૃષ્ટિ જે રાખે છે, વહી જે મોમ કેસેગઢેહેં કેળવણી મીઠા ઘડાજેતું હૃદય કોમલ રાખે છે, અને પોતાના અલલ સમાધિ સ્વરૂપને સાધવાને જેની સુમતિ જાગી છે, અયોગી અવસ્થામાં જેની પરમ સમાધિ થઈ છે, તેને સાધવાને જેનું મન વધ્યું છે, તેજ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ પરમાર્થના પામનાર પુનિત કેળવણીનું પવિત્ર રૂપ થઈ રહ્યા છે, ને તેજ આત્મારામના અનુજવ રસમાં આઠે પ્રહર ગઢ મગ્ન થઈ એજ પાઠ પઢે છે. ॥ ૩૭ ॥

દ્વે સમાધિનું સ્વરૂપ કહે છે:- અથ સમાધિ વર્ણન:-

॥ દોહરા: ॥- રામ રસિક અરુ રામરસ, કહન સુનનકોં દોહ; જબ સમાધિ પરગટ જઈ, તબ હુવિધા નહિ કોહ. ॥ ૩૮ ॥ નંદન વંદન શ્રુતિ કરન, અવન ચિંતવન જાપ; પઢન પઢાવન હપદિસન, વહુવિધ ક્રિયા કલાપ. ॥ ૩૯ ॥ શુદ્ધાતમ અનુજૌ જહાં, સુ જાચાર તિહિ નાહિ; કરમ કરમ મારગવિશે, શિવ મારગ શિવમાંહિ. ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:- આત્મારામ જે છે તે રસિક કેળવણી રસ જોક્તા છે, અને રામ કેળવણી રમવું તે રસ રૂપ છે, કેહેવાને સાંજલવાને રસિકને રસ બેઠ છે, પણ જેવારે એનેવિષે સમાધિ પ્રગટ થાય છે ત્યારે બે પાળું નથી રહેતું. ત્યારેતો રસિક અને રસ એ બે એકજ વસ્તુ છે ॥ ૩૮ ॥ રામ કેળવણી રસિક અવસ્થા ખારતો ઇટલી ક્રિયા કરે છે કે, નંદન કેળવણી આનંદ પામે છે, વંદન કેળવણી પ્રણામ કરે, શ્રુતી કેળવણી જાત જાતના ગુણની સ્તુતિકરે છે, અને ઈવાજગુણ સાંજલવી એનુંજ ચિંતવન કરે, ઇનોજ જાપ જપે છે, જાણે, જાણાવે, હપદેશે, ઈવી રીતે રસિક અવસ્થામાં જાત જાતના ક્રિયા કલાપ છે ॥ ૩૯ ॥

પૂર્વે કહી જે ક્રિયા તેને કરતાં કરતાં જ્યાં શુદ્ધ આત્માનો અનુજવ થાય શુદ્ધ ચાર હુટીજાય, કૃત-કૃત્યપણે તે અયોગી દશામાં છે, કર્મ જે છે તે કર્મ માર્ગ માંજ રહે, ઇટલે સંસાર માર્ગનેવિષેજ રહે, શુદ્ધ કર્મ પણ સંસાર માર્ગમાં છે અને શિવ માર્ગ તે શિવમાંહે ઇટલે શુદ્ધ આત્માને વિષેજ છે. ॥ ૪૦ ॥

॥ ચોપાઈ: ॥- હિ વિધ વસ્તુ વ્યવસ્થા જેસી, કહી જિનિંદ કહી મેં તૈસી; જે પ્રમાદ સંયતિ મુનિ રાજા, તિન્હિકો શુદ્ધાચારસોં કાજા. ॥ ૪૧ ॥ જહાં પ્રમાદ દ

सा नहिं व्यापे; तहाँ अवलंब आपनो आपे, ता कारन प्रमाद उतपाती, प्रगट मोक्ष मारगको घाती. ॥ ३३ ॥ जे प्रमाद संयुक्त गुसाईं; ऊहहि गिरिहि गिडुक्की नाई; जे प्रमाद तजि उरुत दोही, तिन्हिको मोष निकट हग सोही. ॥ ३४ ॥ घटमें है प्रमाद जबताई, पराधीन प्राणी तबताई; जब प्रमादकी प्रभुता नासै, तब प्रधान अनुजो परगासे. ॥ ३५ ॥

अर्थ:- ए रीते श्री जिनैऊ देवे वस्तुनी व्यवस्था कही ठे, ने तेबीज आझा प्रमाण्णी में पण कही ठे, अने जे मुनिराज प्रमाद दशामां ठे, तेने तो शुजाचार ए टले शुच क्रियानुं आलंबन लीधाणीज कार्य सिद्धि थाय ॥ ३३ ॥

अने जे मुनिराजने आत्माना अधिक वीर्याशने लीधे प्रमाद दशा न व्यापे त्यां पोतानुं आलंबन पोते लिये, तेमाटे प्रमाद तो उतपाती ठे; अने प्रगट रीते मोक्ष मार्गनो घात करनार ठे, अने अंतरायनो करनार ठे. ॥ ३३ ॥

गुसाईं देशी जाषानो शब्द ठे, एनो अर्थ मुनिराज थाय ठे. जे मुनिराज प्रमाद संयुक्त ठे, ते तो गिडुक के० दक्षानी रीते उठे ठे, ने पड़े ठे, पण स्वस्थताने पामे न ही अने जे प्रमाद ढोडीने अप्रमादपणे उठीने उचारहे ठे, तेने पोतानी दृष्टि नजीक मोक्ष ठे. ॥ ३४ ॥ ज्यां सुधी घटमां प्रमाद ठे, त्यांसुधी ते पराधीन ठे, अने ज्यारे आत्माना शक्ति जागे ठे, त्यारे प्रमादनी प्रभुता नाश पामे ठे. त्यारे तो पोताना प्रधान अनुजवनो प्रकाश थाय ठे. ॥ ३५ ॥

॥ दोहरा: ॥—ता कारन जग पंथ इत, उत शिव मारग जोर; परमादी जगकों हुंके, अपरमाद सिव ओर ॥ ३६ ॥ जे परमादी आलसी, जिनके विकल्प चूरि, होहि सिथिल अनुजौविषे, तिन्हिको शिवपथ दूरि ॥ ३७ ॥ जे अविकल्पी अनुजवी, शुरू चेतना युक्त; ते मुनिवर लघु कालमें, होहि करमसों मुक्त ॥ ३८ ॥ जे परमादी आलसी, ते अजिमांनी जीव, जे अविकल्पी अनुजवी, ते समरसी सदीव ॥ ३९ ॥

अर्थ:- तेमाटे जगत्नो मार्ग प्रमादीनी तरफ ठे, अने अप्रमादीनी तरफ मोक्ष मार्ग ठे, केमके, जे प्रमादी होय ते जगत्ने जुष अने अप्रमादी मुक्ति तरफ जुष ठे ॥ ३६ ॥ जे प्रमादी ठे, ते आलसु ठे. तेने चूरि के० घणा विकल्प उठे ठे, अने पोताना अनुजवमां तेने शिथिलपणुं रह्ये ठे, अने तेने मुक्ति मार्गरूप स्वरूपाचरण दूर ठे ॥ ३७ ॥ अने जे विकल्पविना अनुजवमां वसे ठे, ने शुरू चेतना युक्त ठे, ते मुनीश्वर थोडा कालमां कर्मशी मुक्त थाय ठे ॥ ३८ ॥ जे प्रमादी अने आलसु ठे, तेने अहंबुद्धिशी अजिमांनी कहिये. ने जे विकल्प रहित पोताना अनुजवमां ठे तेने तो सदाय समरसी कहिये ॥ ३९ ॥

हवे अजिमांनी तथा ज्ञानीनी व्यवस्था उपर दृष्टांत आपेते:-

अथ अजिमांनी तथा ज्ञानी व्यवस्था कथन:-

॥कवित्त ठंदः॥-जैसे पुरुष लखे पहार अदि, चूचर पुरुष तांहि लघु लग्ग; चूचर पुरुषलखे ताकों लघु, उतर मिले दुहुको ज़म जग्ग, तैसे अजिमांनी उन्नतगल, और जीवको लघुपद दग्ग; अजिमांनीको कहे तुष्ठ सब, ज्ञान जगे समतारसजग्ग ॥ ४० ॥

अर्थ:-जेम कोई माणस पहार उपर चढ्यो होय तेने चूचर के० तलाटीपरना माणसो न्हानोडे एम जुए, अने तलाटी वाला माणसने पहाड उपर चढेलां न्हाना जुए, अने पढी पहाड उपर चढेलां हेठे उतरी तलाटी वालाने मले त्यारे बेडनो नाना पणानो भ्रम दूर थाय, तेम अजिमांनी पुरुष उंची गरदन राखनारो, अन्य, जीवने नाना जुए, तुठ जाणे, अने बीजा पुरुषो ते अजिमांनी पुरुषने तुठ जाणे, एम अरसपरस विचारमां विषमता रहे ठे, ते ज्यारे ज्ञान जागे त्यारे बेडना मनमां विषमता मटीने समपणुं आवी जाय ॥ ४० ॥

हवे एकला अजिमांनीनी व्यवस्था कहे ठे:-अथ अजिमांनी यथा:-

॥सवैया इकतीसाः॥-करमके जारी समुजे न गुनको मरम, परम अनीति अधरम रीति गहे है; होहि न नरम चितगरम घरमहुते, चरमकी दृष्टिओं जरम चूली रही है; आसन न खोले मुख वचन न बोले सिरधूनाएहू न डोले मानो पाथरके चहे है; देखनके हाड जव पंथके वटाड ऐसे, मायाके खटाड अजिमांनी जीव कहे हैं ॥ ४१ ॥

अर्थ:-जे करम बंधयी अति जारी ठे. जे देखने गुण जाणेठे, पण गुणनो मर्म जाणतो नथी; अने परम अन्याय तथा अधर्मनी रीत ग्रही राखेठे; जेना चित्तनेविषे नरमा श तथा दया परिणाम नथी; देखनो अति घर्म ताप ठे, तेषी जे गरम रहेठे, ज्ञान दृष्टि नथी अने चर्मरूप दृष्टिवके ज़ममां चूढ्यो फरे ठे, कोई विकट आसन बांधे तेने खोले नही, ने मोक्षेथी वचन बोले नही, मौन व्रती रहे, तेने ज्ञानी महा पुरुष जाणीने कोई माथुं नमावे, तो तेनो सत्कार ने अंग चेष्टा पणन करे, जाणिये पथर थवानीज इडा करतो होय; नेवली जेम बालकने डराववाने हाड कहीये ठइये तेम लोकोने डराववाने वेष धरी हाड बनीने बेसे, अने जव ज़मणना मार्गमां वटाडना सरखो चाले; एरीते माया जालना खाटनारा अजिमांनी जीवने उलखीये ॥ ४१ ॥

हवे ज्ञानी जीवनी व्यवस्था कहे ठे:-अथ ज्ञानी यथा:-

॥ सवैया इकतीसाः॥-धीरके धरैया जवनीरके तरैया जयजीरके हरैया वर वीर ज्यों उमहे हैं; मारके मरैया सुवीचारके करैया सुख द्वारके दरैया गुनलोसों लह लहे हैं;

रूपके रीजैया सबनैके समुजैया सबहीके लघुजैया सबके कुबोल सहे हैं; वामके व मैया दुखदामके रमैया ऐसे रामके समैया नर ज्ञानी जीव कहे हैं ॥ ४३ ॥

अर्थ:-धीरजने धरनार, संसार सागरने तरनार, जवज्रीडने हरनार, मोटा शूर वीरनी परे पोताने साह्य आपवाने डमंगी रह्याडे, कंदर्पने मारनार, जल्ला विचारना करनार, सुख समाधिना ढाछामां ढखनार, आत्माना गुणनो लव पटले अंश तेमां ल ह्छहि रह्या ठे, आत्मरूपना रीऊवनार, सर्व नयना सारनो रस समऊनार, निरहं कारी पणे सर्वना नाना जाई जे थई रह्याडे; क्लमावंतपणे सर्वनां दुष्ट वचन जे सहेडे; वाम के० स्त्रीने वमैया के० ढोडनार, दुःखनी परंपराना दमनार, एवा आत्मारामने विषे रमनारा मनुष्यने ज्ञानी जीव कहीये ॥ ४३ ॥

हवे शुद्धात्मना अनुजवनी प्रशंसा करेडे:-अथ शुद्धात्म अनुजव प्रशंसा:-
॥चाँपाई:-॥जे समकिती जीवसमचेती; तिन्हिकी कथा कहों तुमसेती; जहां प्रमाद क्रिया नहि कोई; निर्विकल्प अनुजौ पद सोई ॥ ४३ ॥ परग्रह त्याग जोग स्थिर तीनो; करम बंध नहि होइ नवीनो; जहां न राग दोष रस मोहे; प्रगट मोषमारग मुख सोहे ॥ ४४ ॥ पूरव बंध जेदे नहि व्यापे, जहां न जेद पुन्य अरु पापे; दरब जाव गुन निर्मल धारा, बोधविधान विविध विस्तारा ॥ ४५ ॥ जिन्हिके सहज अवस्था ऐसी; तिन्हिके हिरदे दुविधा केसी; जे मुनिषिपक श्रेणिचढी धाये; ते केवलि जगवान कहाये ॥ ४६ ॥ दोहरा:-इहिविधि जे पूरन जये, अष्ट करम बनदाहि; तिन्हिकी महिमा जो लखे, नमे बनारसि ताहि ॥ ४७ ॥

अर्थ:- जे समकिती जीव ठे ते समचेती के० वीतरागपणे समतावंत ठे अहो ! जव्य प्राणी ! तेनी कथा हुं तमने कहुहुं. ज्यां कोई प्रमादनी क्रिया नथी, तेने निर्विकार निर्विकल्प अनुजव पद कहीये, पटले अनुजवमां विकल्प नथी. ॥ ४३ ॥ ज्यां परिग्रहनो त्याग ठे, अने त्रणे जोग स्थिर ठे, त्यां नवीन कर्मनो बंध नथी थतो; वली ज्यां जीवने राग द्वेष रस मोह नथी, तेज प्रगटपणे मोक्ष मार्गनुं मुख के० प्रारंज ठे. ॥ ४४ ॥ वली ज्यां पूर्वे जे कर्मबंध ठे, तेनो जेद नथी, अने ज्यां पुण्य पापना जेदनो विचार नथी, अने ज्यां साधुना सताधीस गुण अव्ययपणे जाव पणे निर्मल धाराये वही रह्या ठे, वली ज्यां बोधविधान के० ज्ञानना प्रकार जात जातना विस्तारमां ठे. ॥ ४५ ॥ जेनी एवी सहज अवस्था थई होय तेना हृदयमां आत्म उलखवानी दुविधा केम रहे ? अने एज अवस्थामां जे मुनिराज क्लृप्त श्रेणि चढी ऊर्ध्व मुख धाये तेतो केवली जगवंत जाणवा. ॥ ४६ ॥ ए रीते करी अष्ट कर्म रूप बनने वालीने पूर्ण आत्मारूपमां जे थायठे अने जेना महिमाने जे सत् पुरुष

होय तेहिज जुएठे, एटले सत्य पणे जाणेठे, तेने वारणसीदास नमस्कार करेठे ॥४७॥

हृषे मोक्ष पदार्थनी उत्पत्तिनो क्रम कहेठे:-अथ मोक्ष उत्पत्ति वर्णन:-॥-

॥ उपपद्य ढंद:-जयो शुद्ध अंकुर, गयो मिथ्यात् मूर नशि; क्रमक्रम होत उदोत, सहज जिम शुक्लपक्ष शशि; केवल रूप प्रकासि, जासि सुख रासिधरम ध्रुव; करि पूर न थिति आउ, त्यागि गतजाव परम ध्रुव; इह विधि अनन्य प्रभुता धरत, प्रगटी बूंद सागर जयो; अविचल अखंड अनजय अखय, जीव दरब जगमहि जयो. ॥ ४८ ॥

अर्थ:-शुद्धतानो अंकुर प्रगट यतां मिथ्यात मूलथी नाश पाम्युं, तेवारे जेम अ जवालीया पखवानोयामां चंद्रमां क्रमे क्रमे उद्योतवंत थायठे, एरीते आत्मापण क्रमे क्रमे उद्योत यतां केवल ज्ञान रूपनो प्रकाश थाय, अने आत्मानो निश्चल ध्रुव धर्म सुख समुद्र ते जासे, ते पढी आयुष्य कर्मनी स्थिति पूर्ण करीने अने मनुष्य गतिनो जाव ठोडीने परमात्मारूपे थाय, एरीते अनन्य प्रभुता एटले सर्वथी श्रेष्ठता धारण करे. कोनी पेठे ? तो के जेम पाणीनी बूंदबूंद एकठी मली समुद्र थायठे तेम आत्मा गु णना अंश क्रमे क्रमे प्रगट करतो पूर्ण थयो, ते पढी अविचल, अखंड, अनजय ने अ क्षय एवं जीव इव्य जगतनेविषे सदा जयवंत थायठे. ॥ ४८ ॥

हवे अष्ट कर्मनो नाश थयेथी जे आत्मांमां सहज आठ गुण प्रगट थायठे ते कहेठे:-अथ अष्ट कर्म नाशते अष्ट गुण प्रकाश वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा:- ज्ञानावरणीके गये जानिये जु है सु सब, दंसनावरनके ग येते सब देखिये; वेदनी करमके गयेते निराबाध रस, मोहनीके गये शुद्ध चारित विलेखिये, आठकर्मगये अवगाहनअटल होइ, नामकरमगये ते अमूर्त्तिक पेखिये; अगुरुअलघुरूप होई गोत कर्म गये, अंतराय गयेते अनंत बल लेखिये. ॥ ४९ ॥

अर्थ:- ज्ञानावरणीय कर्म नाश यता लोकालोकां जे वस्तु ठे, ते सर्व जणाय, एटले केवल ज्ञान प्रकाश थाय; अने दर्शनावरणीय कर्मनो क्षय थवाथी लोकालो कना जावने सामान्यपणे जोईये, एटले केवल दर्शनगुण प्रगट थाय; अने वेदनीय कर्मना क्षयथी निराबाध रस उपजे एटले आत्मा बाधपणाथी मुक्त थाय, ते अबा धपणे अनंत सुखरूप गुण उपजे; वली मोहनीय कर्मनो नाश थयेथी विशेषणपणे शुद्ध चारित्र प्रगट थाय, एटले यथारूपात चारित्र स्पष्ट गुण होय; आयु कर्मनाश थयेथी अवगाहनानी सादि अनंत स्थिति थाय (आयु कर्मगत निश्चला स्थितिर्जवति); नाम कर्म नाश थयेथी अमूर्त्तिकपणुं जीवतुं शुद्ध स्वरूप उपजे; गोत्र कर्मनो क्षय थयेथी अगुरुअलघु गुण उपजे, जेथी जीवमां लघुपणु तथा गुरुपणु न होय; अने अं

તરાય કર્મનો નાશ થયેથી અનંત બલ ઉપજે, ષટ્ત્વે અનંત વીર્યપણાનો ગુણ ઉપજે છે. એ આઠ ગુણ ઉપજે. ॥ ૪૯ ॥

॥ ઇતિ શ્રી સમયસાર નાટક બાલબોધરૂપ નવમો મોક્ષ દ્વાર સમાપ્તઃ ॥

॥ દોહરાઃ ॥—ઇતિ શ્રિ નાટિક પ્રથમે, કહ્યો મોક્ષ અધિકાર; અબ વરનો સંકેપસો, સરબ વિશુદ્ધીદાર. ॥ ૫૦ ॥

અર્થઃ— ઇતિ કેવું સંપૂર્ણ નાટક સમયસારવિષે મોક્ષ દ્વારનો અર્થ કહ્યો ને હવે દશમું સંકેપથી સર્વ વિશુદ્ધિ દ્વારાનું વર્ણન કરું હું ॥ ૫૦ ॥

હવે અંદી સર્વઉપાધિ રહિત શુદ્ધ આત્મ સ્વરૂપનું વર્ણન કરે છે:—

॥ સવૈયા શ્લોકીસાઃ ॥—કરમકો કરતા હૈ જોગનિકો જોગતા હૈ, જાકી પ્રજુતામેં એ સો/કથન અહિત હૈ; જામેં એક ઇંદ્રિયાદિ પંચધા કથન નાંહિ, સદા નિરદોષ બંધ મોક્ષસોં રહિત હૈ; જ્ઞાનકો સમૂહ જ્ઞાન ગમ્ય હૈ સુજાગ જાકો, લોક વ્યાપી લોકા તીત લોકમેં મહિત હૈ; શુદ્ધ બંસ શુદ્ધ ચેતનાકે રસ અંશ જયોં, એસો હંસ પરમ પુ નીતતા સહિત હૈ ॥ ૫૧ ॥ દોહરાઃ—જો નિહચે નિરમલ સદા, આદિ મધ્ય અરુ અંત; સો ચિદ્રૂપ બનારસી, જગતમાંહિ જયવંત ॥ ૫૨ ॥

અર્થઃ— કર્મનું કર્તાપણું અને સુખદુઃખનું જોક્તાપણુ એવું જે લોક વ્યવહારમાં કેહેવાય છે, તે જેની પ્રજુતામાં ईશ્વરતાઈ છે, તેમાં અહિતકારી છે; વહી જેની પ્રજુતા માં એકેન્દ્રિય પ્રમુખ પાંચ જોદનું કેહેવું તે પણ અહિતકારી છે, સત્ય નથી. કેમકે જે સ દા નિર્દોષ છે, તેના નિશ્ચય સ્વજાવમાં બંધ નથી, અને મોક્ષ પણ નથી, એવો જે બંધ મોક્ષ રહિત છે. ત્યારે એ દ્રવ્ય શું છે, એવો પ્રશ્ન ઉઠે તેનો જુલાસો કરે છે કે, એ જ્ઞા નનો સમૂહ જે પુંજ તે રૂપ છે. જેનો સ્વજાવ જ્ઞાન ગમ્ય છે, જ્ઞાન વહે જાણવામાં આવે એવો છે, લોકમાં સઘલે સ્થલે વ્યાપી રહ્યો છે, લોકાતીત કેવું ક્ષેત્ર લોકથી જુદો છે, ને લોકમાં મહિત કેવું પૂજનીક ઉપાદેય છે, અનાદિ કાલનો એવો જ ત્રાહ્યો આવે છે તે થી જેનો શુદ્ધ અવતંશ છે અને શુદ્ધ ચેતનાના રસ પ્રદેશથી જરૂર છે, એવા જે હંસ છે તે પરમ પુનીતતા સહિત ષટ્ત્વે બલુદ્ધ શુદ્ધતા સહિત છે ॥ ૫૧ ॥ જે નિશ્ચય સ્વરૂપમાં સદા નિર્મલ છે, આદિ મધ્યને અંત્ય અવસ્થાને વિષે એક રૂપ છે, ને તેજ ચિદ્રૂપ છે. તેની વણારસી સ્તુતિ કરે છે કે એવા જગવાન જગત્માં જયવંત થાઓ. ॥ ૫૨ ॥

હવે જીવનું અજોક્તા પણુંને અકર્તા પણું ઠરાવે છે:— અથ જીવ અકર્તા વર્ણનઃ—

॥ ચોપાઈઃ ॥—જીવ કરમ કરતા નહિ એસો; રસ જોગતા સુજાગ ન જૈસો; મિ થ્યામ તિસોં કરતા દોઈ; ગયે અજ્ઞાન અકરતા સોઈ ॥ ૫૩ ॥

અર્થઃ—જેમ જીવને કર્મનો કર્તા ન કહિયે તેમ રસનો જોક્તા પણ ન કહિયે; જીવ

જ્યાંસુધી મિથ્યામતિ વાલો છે, ત્યાંસુધી તો કર્તાપણું કેહેવતમાં સાચો છે. પણ જ્યારે જ્ઞાન જાય છે, ત્યારે જીવ અકર્તાપણે છે એવું સ્પષ્ટ જણાય છે. ॥ ૫૩ ॥

હવે આત્માના શુદ્ધ સ્વજ્ઞાવ તથા વિજ્ઞાવનું વર્ણન:— અથ સ્વજ્ઞાવ વિજ્ઞાવ વર્ણન:—
॥ સર્વેયા ઇકતીસા: ॥— નિહચે નિદારત સુજાઝ જાહિ આતમાકો, આતમીક ધર મ પરમ પરગાસના; અતીત અનાગત વરતમાન કાલ જાકો, કેવલ સરૂપ ગુન લોકા લોક જાસના; સોઈ જીવ સંસાર અવસ્થામાંહિ કરમકો, કરતાસો દીસે લિયે જરમ હપાસના; યહે મહા મોહકે પસાર યહે મિથ્યાચાર, યહે જો વિકાર યહે વ્યવહાર વાસના ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:— નિશ્ચય દૃષ્ટિ જોતાં જે આત્માનો આત્મિક ધર્મ પરમ પ્રકાશરૂપ સદા સ્વજ્ઞાવ છે. ઇટલે નિશ્ચયનયથી અતીત, અનાગત તથા વર્તમાન કાલમાં લોકાલોક જાસનાનો કરનાર કેવલ સ્વરૂપ ગુણ છે. તેજ આત્મા સંસાર અવસ્થાનેવિષે ભ્રમ હપાસનાવડે ઇટલે મિથ્યાત્વ-અજ્ઞાનની સેવાને લીધે કર્મના કર્તાની પેઠે દેખાય છે, ઇમ મિથ્યાત્વની સેવામાં જે રહેલું તે મોહનો પસાર છે, ઇજ મિથ્યાચાર છે; જીવને જવ જમણનો ઇજ વિકાર છે. તથા ઇજ વ્યવહાર વાસના છે ॥ ૫૪ ॥

હવે જીવની અજોક્તા અવસ્થાનું વર્ણન કરે છે:— અથ જીવ અજોક્તા વર્ણન:—
॥ ચોપાઈ: ॥— તથા જીવ કરતા ન કહાવે; તથા જોગતા નાઝ ન પાવે; હે જોગી મિથ્યામતિ માંહી; મિથ્યામતી ગયેતેં તે નાહી. ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:— જેમ જીવ કર્તા નથી તેમ જોક્તા પણ નથી, માત્ર મિથ્યાત્વમાં કર્તા જીવ છે, ને જોક્તા પણ જીવ છે, પણ મિથ્યાત્વ નાશ થાય ત્યારે જીવ કર્તા અને જોક્તા નામ ધરાવતો નથી. ॥ ૫૬ ॥

હવે નય સ્વરૂપમાં જોક્તા અજોક્તા પણાનાં લક્ષણ વતાવે છે:—

અથ જોગતાપના અજોગતાપનાકો-લક્ષણ:—

॥ સર્વેયા ઇકતીસા: ॥— જગવાસી અજ્ઞાની ત્રિકાલ પરજાય બુદ્ધી, સોતો વિષે જોગ નિકો જોગતા કહાયો હૈ; સમકિતી જીવ જોગ જોગસોં હદાસી તારેં, સહજ અજોગતા ગરંથનિમે ગાયો હૈ; યાહી જાતિ વસ્તુકી વ્યવસ્થા અવધારે બુધ, પરજાઝ ત્યાગિ અપનો સુજાઝ આયો હૈ; નિરવિકલપ નિરૂપાધિ આતમા અરાધિ, સાધિ જોગ જુગતિ સમાધિમેં સમાયો હૈ. ॥ ૫૬ ॥

અર્થ:— જગતવાસી જે અજ્ઞાની છે, ત્રણે કાલવિષે પર્યાય બુદ્ધિ છે, ઇટલે ડ્રવ્યબુદ્ધિ નથી, ને હું સુખી, હું દુઃખી એવી પર્યાય બુદ્ધિ કરે છે, પણ નિષ્પણે શુદ્ધ આત્મ ડ્રવ્યને નહીં જાણે, એવો અજ્ઞાની જીવ તો વિષય જોગનો જોક્તા કેહેવાય છે, અને સમ

किती जीव मनवचन ने कायाना योगधी तथा विषय जोगधी उदासीपणे रहेहे अने शुद्ध आत्म डव्यना अनुभवमां मग्न ठे, तेथी समकितीने शास्त्रमां सहज अज्ञोक्ता पणे गायलो ठे, एरीते पंक्ति ठे ते वस्तुनी व्यवस्था अवधारीने पटले वस्तुनो स्व जाव विचारीने परजावने त्यागीने पोताना सहज स्वजावमां आवे ठे, तेथी सुखी दुःखी इत्यादि विकल्पविना, कर्म संयोगरूप उपाधिविना, एवा आत्माने आराधीने ज्ञान दर्शन चारित्ररूप जोगनी जुगति साधी समाधि पटले सहज स्वरूपमां समायठे.

हवे अज्ञोक्ता जीवनी अवस्थानुं वर्णन करेठे:- अथ जीव अज्ञोक्ता वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- चिनमुझा धारी ध्रुव धर्म अधिकारी गुन, रतन जंडारि अप हारी कर्म रोगको; प्यारो पंक्तिनिको दुस्यारो मोख मारगमें, न्यारो पुदगलसों उजियारो उपयोगको; जाने निजपर तत्त रहे जगमें विरक्त, गहे न ममत्त मन वच काय जोगको; ता कारन ज्ञानी ज्ञानावरनादि करमको, करता न होइ जोगता न होइ जोगको. ॥ ५९ ॥ दोहरा:॥- निरजिखाष करनी करे, जोग अरुचि घट मांहि; तातें साधक सिद्ध सम करता जुगता नांहि. ॥ ५८ ॥

अर्थ:- चेतना बिन्दूनो धरनार, निश्चल स्वजाव ज्ञातापणुं तेनो अधिकारी, ज्ञा नादिक गुणरूप रत्नना जंडारनो जंडारी ठे, कर्मरूप रोगनो विनाश करनार, पंक्ति नो प्यारो पटले तत्त्व ज्ञानीने बल्लज, मोक्षमार्गमां दुशीयार के० सावधान, पौनलिक धर्मधी जुबो रेहेनार, मतिश्रुत प्रमुख उपयोगनुं अजबालुं जेना हृदयमां थयुंठे, पोता नां अने पारकां सर्व तत्त्वनो जाणनार, जगतमां विरक्तपणे रेहेनार, पटले वैरागी, मन वचन ने कायाना योगनी ममता नही राखनार माटे ज्ञानी जीव ज्ञानावरणीय प्रमुख कर्मनो कर्त्ता पण नथी, अने दुःख सुखना जोगनो ज्ञोक्तापण नथी. ॥ ५९ ॥ इठा विना क्रिया करवी, अने घटर्पिकमां जोगनी रुचि नही राखवी, तेथी मुक्तिनो सा धक पुरुष सिद्ध समान कळो, अने ते कर्त्ता तथा ज्ञोक्ता नथी. ॥ ५८ ॥

हवे अहंबुद्धि थकी कर्त्तापणु थायठे ते कहेठे:- अथ अहंबुद्धि वर्णन:-

॥ कवित्तंदः ॥- ज्यों हिय अंध विकल मिथ्यात धर मृषा सकल विकल्प उपजा वत; गहि एकंत पठ आतमको, करता मानि अधोमुख धावत; त्यों जिनमती दरब चारित कर, करनी करि करतार कहावत; बंभित मुक्ति तथापि मूढमति, बिनु सम कीत जवपार न पावत. ॥ ५९ ॥ चोपाई:॥- चेतन अंक जीव खलि लीन्हा, पुजल क रम अचेतन चीन्हा; वासी एक खेतके दोऊ; यदपि तथापि मिले नहि कोऊ. ॥ ६० ॥

॥ दोहरा: ॥- निजनिज जाळ क्रिया सहित, व्यापक व्यापि न कोइ; करता पुज ल करमको, जीव कहांसों होइ. ॥ ६१ ॥

અર્થ:-જેમ કોઈ હૃદય અંધપુરુષ વિકલ મિથ્યાત્વધારીને હૈયામાં વિકલ્પ ઉપજાવે, તે સર્વ જુગા છે, તે ક્રિયાવાદીનો ઇકાંત પક્ષ ગ્રહીને આત્માને કર્તા માનીને અધોમુખ કેળવી ગતિને પકડી રહ્યો છે, એવો જે જિનમતી છે તે જાવ ચારિત્રવિના અને દ્રવ્ય ચારિત્રયુક્ત કરણી કરે છે, ને ક્રિયા કરણ ઇટલે શુદ્ધ ક્રિયાનો કર્તા પોતે કે હૈવાય છે, તે મુક્તિને વાંઝે તોપણ મૂઢમતિ છે; જવનો પાર સમકિત વિના પામતો નથી. ॥ ૫૯ ॥ અને જીવનો અંક કેળવિ ચિન્હ ચેતના જાણવી; અને પુણ્ય તથા કર્મ એ બે બંને જરૂર જાણવાં. ચેતન અને અચેતન બેઉ એક ક્ષેત્રાવગાહી છે ઇટલે એક ક્ષેત્રવાસી છે, તથાપિ કોઈ કોઈથી મલે એવાં નથી. ॥ ૬૦ ॥ જે પદાર્થ છે તે પોતપોતાના જાવની ક્રિયા સહિત રહે છે; જેમાં વ્યાપી રહે તે વસ્તુને વ્યાપ્ય કહીયે અને વ્યાપી રહે નાર પદાર્થને વ્યાપક કહીયે તેથી પુણ્ય વ્યાપ્યમાં જીવનું વ્યાપકપણું નથી, માટે પૌન્દ્રલિક કર્મનો કર્તા જીવ ક્યાંથી થાય અર્થાત્ ન જ થાય. ॥ ૬૧ ॥

હવે વ્યવહારમાં જે રીતે જીવનું કર્તાપણું ઠરે છે તે જણાવે છે:-અથ કર્તા કથન:-
 ॥ સર્વેયા ઇક્તીસા:- જીવ અરુ પુણ્ય કરમ રહે એક લેત, જયપિ તથાપિ સત્તા ન્યારી ન્યારી કહી હૈ; લઢન સરૂપ ગુન પરજે પ્રકૃતિ જેદ, હુદૂમ્ અનાદિહીકી હુ વિધા બૈરહી હૈ; ઇતે પરિ જિન્નતા ન જાસે જીવ કરમકી, જૌલો મિથ્યા જાઝ તોલો ઓંધી વાઝ વહી હૈ; જ્ઞાનકે ઉદોત હોત એસી સૂધી દૃષ્ટિ જઈ, જીવ કર્મ પિંડકો અ કરતાર સહી હૈ. ॥ ૬૨ ॥ દોહરા:- એક વસ્તુ જેસી જુ હૈ, તાસોં મિલે ન આન, જીવ અકર્તા કરમકો, યહ અનુજો પરવાન. ॥ ૬૩ ॥

અર્થ:- જેમ આકાશ પ્રદેશમાં પુદ્ગલ કર્મ અવગાહિ રહે છે; તેજ આકાશ પ્રદેશમાં જીવ પ્રદેશ પણ અવગાહિ રહે છે. એમ જીવ અને પુણ્ય એક ક્ષેત્રના વાસી છે, તથાપિ ચેતનની સત્તા અને જહની સત્તા એ બે જુદી છે. અનાદિ કાલની લક્ષણ જે દવઢે, સ્વરૂપ જેદવઢે, ગુણપર્યાયવઢે ને પ્રકૃતિ જેદવઢે એ બેઉને વિષે દ્વિવિધતા ચાલી આવે છે, તેમ ઠતાં લક્ષણ પ્રમુખની જિન્નતા મિથ્યાત્વ જાવને લીધે જીવ અને કર્મની જ્યાં સુધી જાસે નહી, ત્યાં સુધી ઊંધોવાયુ વઢે છે ઇટલે જીવને કર્તા માનીયે ઢેયે. અને જ્ઞાનનો ઉદ્યોત થવાથી સમ્યક્ત્વની એવી શુદ્ધતા થઈ કે તેથી કર્મ પિંડનો અકર્તા જીવ સહી થયો છે, એમ જાણ્યું ॥ ૬૨ ॥ જે વસ્તુ જેવીરિતે છે તે સાથે આનકેળી બીજા સ્વરૂપ વાલી વસ્તુ મલતી નથી; એકમેક થતી નથી; એથી જીવ કર્મનો અકર્તા છે. એ અર્થ અનુજવ પ્રમાણથી સમજાય છે ॥ ૬૩ ॥

હવે મૂઢ જીવ કર્મનો કર્તા માની લેય છે તે કહે છે:- અથ મૂઢકર્તાયહકથન:-
 ॥ ચોપાઈ:- જેહુરમતી વિકલ અજ્ઞાની; જિન્હિ સુરીતિ પરરીતિ ન જાની; મા

या मगन जरमके जरता; ते जिव जाव करमके करता ॥ ६४ ॥ दोहरा:—जे मिथ्या मति तिमरसों, लखे न जीव अजीव; तेई जावित करमके, करता होइ सदीव ॥ ६५ ॥ जे अशुद्ध परिनति धरे, करे अहं परमान; ते अशुद्ध परिनाम के, करता होइ अजाना ॥

अर्थ:—जे जीव दुष्ट बुद्धिवहे विकल ठे, अज्ञानी ठे, जे पोतानी ने पारकी रीत जाणता नथी, माया जालमां मग्न ठे, असनाजरता के धणी ठे, ते जीव जाव कर्मना करनारा ठे ॥ ६४ ॥ जे जीव मिथ्यामति अंधकारधी जीव अजीवने चिन्न पणे जाणता नथी, ते जीव सदाकाल जावित कर्मना कर्ता ठे, एटले पोतपोताना कर्मनो जे स्वजाव तेनेज जावित कर्म कहिये ॥ ६५ ॥ जे जीव अशुद्ध परिणतिने धरेठे, सर्व क्रियामां अहंकार बुद्धिधी अहं कर्ता एवुं प्रमाण करठे, ते जीव अजाण थका अशुद्ध परिणामना कर्ता थायठे ॥ ६६ ॥

अथ शिष्य प्रश्न:—

॥ दोहरा: ॥— शिष्य कहै प्रभु तुझ कह्यो, दुविध करमको रूप; दर्व कर्म पुद्गल मई, जाव कर्म चिद्रूप ॥ ६७ ॥ करता दरबित करमको, जीव न होइ त्रिकाल; अथ इह जावित करम तुम, कह्यो कौनकी चाल ॥ ६८ ॥ करता थाको कौन है, कौन करै फल जोग; के पुद्गल के आत्मा, के डुहुको संयोग ॥ ६९ ॥

अर्थ:— हवे शिष्य प्रश्न पुठे ठे के, हे प्रभु! तमे कछुं ठे के, कर्मनुं स्वरूप बे प्रकारुं ठे; एकतो पुद्गलमय ते पुद्गल पिंडरूप द्रव्य कर्म ठे, अने बीजुं जाव कर्म ठे ते चिद्रूप के चेतनाविकार रूप ठे: ॥ ६७ ॥ वली स्वामी तमे एवुं कछुं के द्रव्य कर्मनो करनार जीव त्रणे कालमां नथी, तयारे जावित कर्म तमे कोनी चाल कह्यो ठो? ॥ ६८ ॥ ए जावित कर्मनो कर्ता कोण ठे, ने एना कर्म फलनो जोक्ता कोण ठे? पुद्गल कर्ता जोक्ताठे? के आत्मा कर्ता, जोक्ता ठे? किंवा पुजल अने आत्मा ए बे हुनो संयोग कर्ता जोक्ता ठे? ॥ ६९ ॥

हवे आ प्रश्ननो गुरु उत्तर आपेठे:— अथ गुरु उत्तर कथन:—

॥ दोहरा: ॥— क्रिया एक करता जुगल, यों न जिनागम मांहि; अथवा करनी औरकी, और करै यों नाहि ॥ ७० ॥ करे और फल जोगवे, और बने नहि एम; जो करतासो जोगता, थहे यथावत जेम ॥ ७१ ॥ जाव कर्म कर्तव्यता, स्वयं सिद्ध नहि होइ; जो जगकी करनी करे, जग वासी जिय सोइ ॥ ७२ ॥ जिय करता जिय जोगता, जाव कर्म जिय चालि; पुद्गल करे न जोगवे, दुविधा मिथ्या जालि ॥ ७३ ॥ तातें जावित करमकों, करे मिथ्याती जीव; सुख दुख आपद संपदा, जुंजे सहजसदीव ॥ ७४ ॥

अर्थ:- क्रिया करणी एक होय अने तेना करनारा जुगल के० वे एवी बात जिनेश्वरना आगममां नथी कही, तेम पुद्गल अने जीव ए बेळ एक क्रिया करे नही अथवा बीजानी क्रिया ठे अने करनार वली बीजोज ठे, एवुं पण ठे नही, एटले पुद्गलनी क्रिया जीव न करे अने जीवनी क्रिया पुद्गल न करे ॥ ५० ॥ ए रीते करे एक अने तेतुं फल जोगवनार बीजोज होय एवुं बने नही, एतुं जिनेश्वरना आगममां नथी कहुं, एटले पुद्गलनी क्रियातुं फल जीव जोगवे नही; केमके जे कर्त्ता तेहिज जोक्ता; जे कर्म करे तेज फल जोगवे ए बात केहेवत प्रमाणे खरी ठे. ॥५१॥

जाव कर्मनी कर्त्तव्यता के० क्रिया तेतो स्वयं सिद्ध न थाय; एटले जाव कर्म पोतानी मेले सिद्ध नही थाय. तेथी एवुं ठरे ठे के जे जगतनी क्रिया करे ते जाव कर्मनो कर्त्ता ठे; एटले गमनागमन क्रिया करे तेज जाव कर्मनो कर्त्ता जगत् वासी जीव ठे ॥ ५२ ॥ जीवज कर्त्ता अने जीवज जोक्ता ठे, जीवनी चल विचलताथी जाव कर्म उपजे ठे, एथी जावित कर्म जीवनी चाल ठे. ए जावित कर्मने पुद्गल करे नही, तेम जोगवे पण नही, एमां जे अर्द्धत मतवाला द्विधा राखे ठे; ते मिथ्या जाळ ठे ॥ ५३ ॥ तेमाटे जे मिथ्यात्वी जीव ठे, ते जावित कर्मने करे ठे. तेणे करी सुख दुःख आपदा संपदा सदा सहजे जोगवे ठे ॥ ५४ ॥

हवे एकांत वादिसांख्यमतना वचननुं वर्णन करे ठे:-अथ एकांत वादी वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- कोई मूढ विकल एकंत पढ गहै कहै आतमा अकरतार पूरन परम है; तिन्हसो जु कोउकहै जीउ करता है तासो, फेरी कहै करमको करता करम है; ऐसे मिथ्यामगन मिथ्याती ब्रह्म घाती जीव, जिन्हके हिये अनादि मोहको जरम है; तिन्हको मिथ्यात झूरि करिबेको कहै गुरु स्यादवाद परवान आतम धरम है ॥ ५५ ॥

अर्थ:- कोई मोह मूढ जीव ज्ञानवडे विकल एकांत पढ ग्रहीने एम कहे ठे के, आत्मा अकर्त्ता ठे, परम पूर्ण ठे, ते एकांत वादीने कोई एवुं कहे के, आत्मा कर्त्ता ठे, तेने सांख्यमति प्रमुख एकांत वादी कहे ठे के, कर्मनो कर्त्ता कर्मज ठे. एवा मिथ्यात्वमां मग्न मिथ्यात्व जीव ब्रह्म घाती ठे. तेमना हैयामां अनादि का लथी मोह कर्म लाग्युं रहे ठे, ते मिथ्यात्वी जीवुं मिथ्यात झूर करवाने स्याद्वाद रूप जे आत्म धर्म ठे, ते धर्मज बधी रीत प्रमाण करी कहे ठे ॥ ५५ ॥

हवे जेम स्याद्वाद वस्तु स्वरूप ठे तेम कहे ठे:-अथ स्याद्वाद कथन:-

॥ दोहा: ॥- येतन करता जोगता, मिथ्या मगन अजान; नहि करता नहि जोगता, निहचे सम्यकवान ॥ ५६ ॥ सवैया इकतीसा:- जैसे सांख्यमति कहै अलख

अकरता है सर्वथा प्रकार करता न होइ कब ही; तैसे जिनमति गुरु मुख एक पक्ष सुनि, याही जांति मानै सो एकंत तजो अबही, जोखों दुरमति तौखो करमको कर ता है, सुमती सदा अकरतार कह्यो सब ही; जाके घट ज्ञायक सुजाउ जग्यो जब ही सो, सोतो जग जालसो निराखो जयो तबही ॥ ७७ ॥

अर्थ:- मिथ्यात्वमां मझ अजाण थको चेतन कर्ता ठे. अने जोगता पण ठे अने समकिति जीव निश्चयथी कर्ता पण नथी अने जोक्ता पण नथी ॥ ७६ ॥

जेम सांख्यमति पोताना मतमां एवी प्ररूपणा करेठे के, जे अलक्षरूप ठे ते सर्वथा अकर्ता ठे, पण क्यारे कर्ता थतो नथी, अने सत्व रज तम गुण प्रकृति कर्ता ठे, एरीते जे सांख्यमतिवाला कहे ठे, तेम कोई जिनमती पण कोई गुरुना मुखथी निश्चय नयनो एक पक्ष सांजखीने एमज माने, एटखे जीवने अकर्ता माने ठे. पण श्री जिनेश्वरना मतमां स्याद्वाद पक्ष ठे. ते एवो ठराव ठे के ज्यां सुधी दुष्ट बुद्धि मिथ्यामती अहं बुद्धिमां ठे, त्यां सुधी जीव कर्मनो कर्ता ठे; अने सुमति आवेशी सदा अकर्ता ठे, जेवो ठे तेवोज अकर्ता कह्यो, जेना घटमां पोतानो ज्ञायक स्वजाव क्यारे जाग्यो ते वस्तुतथीज ते जगजालथी निराखो थइ, तेणे अर्थ पुनल परावर्त्तमां संसार लावी मुक्त्यो ॥ ७७ ॥

हवे एकांत वादी बौधमतीनि बुद्धिनुं वर्णन करेठे:-अथ बौध मति वर्णनं

॥ दोहरा ॥—बोध विनय वादी कहै, विनु जंगुर तनुमांहि; प्रथम समे जो जीव है, दुतिथ समे सो नांहि ॥ ७८ ॥ ताते मेरे मतविषे, करे करमजो कोइ; सो न जोग वे सरवथा, और जोगता होइ ॥ ७९ ॥

अर्थ:-बोध कणिक वादी ठे, ते एतुं कहे ठे के शरीरमां रेहेनारो जे पदार्थ ठे ते कणजंगुर ठे एटखे प्रथम समयमां जे जीव पदार्थ शरीरने विषे ठे, ते बीजा स मयमां न पामिये, एथी सर्व कणजंगुर ठे ॥ ७८ ॥ वली बौध कहे ठे के मारा मनमां एवी अरुआ ठरी ठे, के जे कोई कर्म करेठे, ते तो कर्मना फलनो जोक्ता नथी. कण जंगुर पणाने लीधे बीजोज जोक्ता थाय ठे ॥ ७९ ॥

हवे एकांत वादी बौधमतीना खंरुननो उपदेश करेठे:-अथ बौध मतखंरुन उपदेश:-

॥ दोहरा ॥—यह एकंत मिथ्यात पष, झूरि करनके काज; चिद विलास अविचल कथा, जाधै श्री जिनराज ॥ ८० ॥ बालायन काहू पुरुष देख्यो पुर कइ कोइ; तरुन जये फिरिके लख्यो, कहे नगर यह सोइ ॥ ८१ ॥ जो दुहु पनमे एक थो, तो तिन्हि सुमिरन कीथ; और पुरुषको अनुजव्यो, और न जाने जीय ॥ ८२ ॥ जबयह वचन प्रगट सुन्यो, सुन्यो जैनमत शुरू; तब इकांत वादी पुरुष, जैन जयो प्रति बुरू ॥ ८३ ॥

अर्थ:- ए जे एकांत क्षणजंगुरपणुं ते मिथ्यात्व पद ठे, तेने दूर करवाने चिद्वि
लास अविचल कथा के० जावना अचल पदनी वात सामान्य केवलीना राजा श्री
जिनेश्वर देव कहेवे. ॥ ८० ॥ कोईक पुरुषे बाढ्यावस्थामां एक नगर दीतुं होय ने
तै पढी ज्यारे जुवानीमां आव्यो त्यारे फरीधी तेज नगरनेतेणे जोयुं त्यारे तेने रेहेतां
रेहेतां स्मृति आवी के, आ नगर तो में बालपणामां जोयुं हतुं तेज ठे. ॥ ८१ ॥ हवे
अही जीवना अचलपणानो संचव देखाडेवे:-के, बेहु कालमां जो ते एकज हतो ते
वारे ते पुरुषे बालपणामां ते नगर जोयुं हतुं त्यारे तेने जुवानीमां तेतुं स्मरण थयुं ए
वात सत्य ठे. एटले बने वखतमां नगर तेज खरुं ठे, तेम एक पुरुषनो अनुजव के०
जोगवेळुं कार्य तेने बीजो पुरुष जाणी शके नही. ॥ ८२ ॥ ज्यारे आ वात प्रगट सां
जली अने जैनना शुद्ध मतनी वात सांजली त्यारे एकांतवादी पुरुषे प्रतिबोध पा-
मीने जैनमत ग्रहण कीधो अने बौधमतने ठोडी दीधो. ॥ ८३ ॥

हवे बौधमतीना क्षणजंगुरपणामां सद्वहणा केम थई ते कहे ठे:-

अथ बौध मतीकी सद्वहना कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- एक परजाय एक समैमे विनसि जाइ, दूजी परजाय दूजै
समै उपजति है; ताकी बल पकरिके बोध कहे समै समै, नवो जीव उपजे पुरातनकी
षति है; ताते मानै करमको करता है और जीव, जोगता है और बाके हिय ऐसी
मति है; परजै प्रवानको सरवथा दरब जाने, ऐसे दुरबुद्धिकों अवश्य दुरगति है ॥ ८४ ॥

अर्थ:- हरकोई अव्यनो एक समयमां जे एक पर्याय ठे, अव्य, क्षेत्र, काल, जा
वने लीधे अवस्था जेद ठे, तेतो पर्याय ते समदमांज विनाश पामे ठे, अने बीजा
समयमां बीजो पर्याय उपजे ठे, एवी जैननी वाणी. ठे. ते वातनेज बौध मतीवाला
निश्चलपणे पकरी राखीने कहे ठे के, समय समय नवो नवो जीव उपजे ठे, अने
पाठला जुना जीवनी हाणी थायठे; वली आम मानेठे के कर्मनो कर्त्ता कोई बीजो
जीवठे अने कर्मनो जोक्ता कोई बीजोज जीव ठे. एम बौधमति कहेठे; अव्यना प
र्यायतो समयमां फरे ठे, तेने बौधमति पर्याय प्रमाणने सर्वथा प्रकारे अव्यज जाणे
ठे. एवा दुर्बुद्धिने अवश्य दुर्गतिज प्राप्त थाय ठे. ॥ ८४ ॥

हवे दुर्बुद्धि अने दुर्गतिनु लक्षण कहे ठे:-अथ दुर्गति स्थिति लक्षण:-

॥ दोहरा: ॥-दुर्बुद्धी मिथ्यामती, दुर्गति मिथ्या चाल; गहि एकंत दुर्बुद्धिसों,
मुगति न होइ त्रिकाल ॥ ८५ ॥ कहै अनात्मकी कथा, चहै न आत्म शुद्धि, रहै
अध्यात्मसों विमुख, दुराराधि दुर्बुद्धि ॥ ८६ ॥ सवैया इकतीसा: ॥-कायासैं विचारि

પ્રીતિ માયાહિમે હારિ જીતિ, ક્ષિયે હઠરીતિ જેસે ચરિલકી સકરી; ચૂંચલકે જોર જેસે ગોહ ગદિ રહે ચૂમિ,ત્યોંહિ પાર્શ્વ ગાઢેપેન ઢોઢેટેક પકરી; મોહકી મરોરસોં ઝર-મકો ન ઠાર પાવે, ધાવે ચિહુ ઓર જ્યોં બઢાવે જાલ મકરી; પેસી ડુર્બુદ્ધિ ચૂલિ કૂઠકે ઝરોલે ચૂલી, ફૂલી ફિરે મમતા જંજીરનિસોં જકરી. ॥ ૭૭ ॥ વાત સુનિ ચૌક ડઠે વાતહિસોં ચૌકી ડઠે, વાતસોં નરમ હોઈ વાતહીં અકરી; નિંદાકરે સાધુકી પ્રશંસા કરે હિંસકકી, સાતા માને પ્રજુતા અસાતા માને ફકરી; મોલ ન સુયાઈ દોલ દેલે તહાં પેઠિ જાઈ, કાલસો ઢરાઈ જેસે નાહરસોં બકરી; એસી ડુરબુદ્ધિ ચૂલો જૂઠકે ઝરોલે જૂલી, ફૂલી ફિરે મમતા જંજીરનિસોં જકરી ॥૭૮॥

અર્થ:- મિથ્યામતિને ડુર્બુદ્ધિ કહિયે, અને મિથ્યા ચાલને ડુર્ગતિ કહિયે, જે ડુષ્ટ બુદ્ધિ હે, તે ઇકાંત મતીને પ્રહણેકરી રહેઠે, તેને પ્રણે કાલમાં મુક્તિ ન થાય. ॥૭૮॥ હવે ડુર્બુદ્ધિની વ્યવસ્થા કહેઠે:-જે આત્માથી જિજ્ઞાસુ હોય તે અનાત્મા કહિયે. તે અનાત્માની કથા કરે, આત્માની શુદ્ધતા ન જાણે, અને જે આત્માને આશ્રયી વિચાર હે તેને અધ્યાત્મ કહિયે, તે તેનાથી ડુરારાધ્ય કે જે ડુલે સમજાયો જાય; તેનાથી ડુર્બુદ્ધિ જીવ વિમુલ્ક રહે હે ॥ ૭૯ ॥ ડુર્બુદ્ધિનો વિચાર કહેઠે:-કાયાસાથે પ્રીતિ વિચારે; હાર જીત કરી માયામાં ગદી રહે; હઠ પકડી રહે; જેમ હારલ પક્ષી પોતાના પગમાં લાકડી પકડીજ રાખે ઢોઢે નહીં. વલી બીજો દષ્ટાંત એક હે; જેમ કોઈ એક ચોર ચુંગલી બંધ દેઈ કરી મોહને મેહલ અથવા હવેલી ડપર ચઢાવે હે, તે બંધના જોરથી મોહ જુમીને પકડી રાખે, ને ત્યાં પોતાના પગ ઘટી રાખે, પણ જે ઢેક પકડી તે મૂકે નહીં, તેમ મોહ કર્મની મરોલ લાગી તેથી જનનો ઠોર પામે નહીં, એટલે જન ઢોલે નહીં. જેમ મકરી જાલ વધારતી પસારતી ચારે તરફ દોલે હે, તેમ ચારે તરફ દોડતી ફરે, એ રીતે ડુર્બુદ્ધિયે ચૂલી જુઠને ઝરુલે ફૂલી રહેઠે, ને મમતારૂપ ડુર્બુદ્ધિના જંજીરની બેનીને જકડી રહ્યો હે, ॥ ૭૭ ॥

વલી એવાને કોઈ અધ્યાત્મની વાત કહે ત્યારે ચૌકી ડઠે, ને જોં જોં કરી ડઠે,કદા પ્રહ કરે અને પોતાના મનને રુચતી વાતથી નરમ થાય ને મનમાનતી વાત ન થાય તો પ્રકૃતિ અકારી કરે, મોહમાર્ગના સાધકની નિંદા કરે, અને જે હિંસક અધર્મ કહેઠે, તેની પ્રશંસા કરે, પોતાની મોટાઈને સાતા સુલ સમજે અસાતાને ફકરી જાણે મોહની વાત સુદાય નહીં, જ્યોં કોઈ દોષ જુલ ત્યાં ચતુરાઈનું અજિમાન બતાવે, અને સૃષ્ટીથી એવો ઢરે કે, જેમ નાહીરથી બકરી કરે, એ રીતે કરતો રહે એમ ડુર્બુદ્ધિ જીવ ચૂલ્યો ફરેઠે, ને જુઠને ઝરુલે જુલતો મમતારૂપ બેનીમાં બંધાઈ રહ્યો હે. ॥ ૭૮ ॥

हवे एकांत पक्षीना मतनी स्थापनाउपर अनेकांत स्याद्वादी मतनी प्रशंसा करेढे:-

अथ अनेकांत श्लाघा कथन:-

॥ कवित्त ठंदः ॥- केई कहै जीव ढिन जंगुर, केई कहै करम करतार; केई कर्म रहित नित जंपहि, नय अनंत नाना परकार; जे एकंत गहै ते मूरख, पंडित अने कांत पखधार; जैसे जिन जिन मुगतागन, गुनसों गहत कहावे हार. ॥ ७६ ॥

॥ दोहराः ॥- जथा सूतसंग्रहविना, मुक्तमाल नहि होइ; तथा स्याद्वादी विना, मोख न सधे कोई. ॥ ७७ ॥

अर्थ:- कोई बौध मती जेवा तो जीवने-क्षणजंगुर कहे ठे; कोई मिमांसक सरखा कर्मने कर्त्ता मानेढे; कोई सांख्यमती सरखा तो सदा जीवने कर्मरहित कहे ठे. धरीते अनंत नय नाना प्रकार कहे ठे, एमांथी जे एकांत पक्षज ग्रही रहेढे ते तो मूर्ख ठे अने पंडित जन जे ठे, ते अनेकांत पक्ष ग्रहेढे, जेम एक मालामां मोतीनो-समुदाय आपणी आपणी सत्तामां सब जुदा जुदा ठे पण ते सुतरमां परोव्याथी स वैतुं एक हार नाम पडे ठे, ॥ ७६ ॥ तेवो अनेकांत मत ठे, केम के, सूतरना संगविना मोतीनी माला बने नही, तेम स्याद्वादमत धारण कीधा शिवाय मोक्षनो साधन हार थाय नही. ॥ ७७ ॥

हवे मत जेदनुं कारण पांच नय ठे तेनुं वर्णन करेढे:- अथ पंच नय वर्णन:-

॥ दोहराः ॥- पद सुजाउ पूरवउदे, निहचे उद्दिम काल; पक्षपात मिथ्यात पथ, सरवंगी सिव चाल. ॥ ७८ ॥

अर्थ:- कोई पद वस्तु स्वजाव माने, कोई पूर्व कर्मनो उदय माने, कोई निश्चय माने, कोई उद्यम माने, अने कोई काल माने. एमां पक्षपात करी जे एकनेज माने ते मिथ्यात्व मार्ग कहेवाय. ॥ ७८ ॥

हवे जुदा जुदा मतनी व्यवस्था कहे ठे:- अथ मतव्यवस्था कथन:-

॥ सवैया इकतीसाः ॥- एक जीव वस्तुके अनेक रूप गुण नाम, निरजोग शुरु परजोगसों अशुरु है; वेद पाठी ब्रह्म कहै मीमांसक कर्म कहै सिवमति शिव कहै बौध कहै बुरु है; जैनी कहै जिन, न्याय वादी करतार कहै, उहों दरसनमें वचनको धि रुरु है; वस्तुको सरूप पहिचाने सोइ परवीन, वचनके जेद जेद माने सोई शुरु है ॥

अर्थ:- जीव वस्तु एक अने तेना गुण अनेक ठे, रूप अनेक ठे, अने नाम अनेक ठे, निरजोग ठे एटले परसंयोग विना पोताना स्वजावमां रह्यो शुरु ठे, अने परना संयोगथी अशुरु ठे. वली वेद पाठी प्रजावे करी एने ब्रह्म कहेढे. मिमांसक जै मिनीय एने कर्म कहेढे; शिवमती एटले वैशेषिक एने शिव कहेढे, बौधमती एने

बुद्ध कहेते, अने जैनी एने जिन कहेते, न्यायवादी नैयायकादिक एने कहेते, धर्मीते ठेए दर्शनमां शुद्ध जीवने कहेवामां एकएकशी वचननो विरोध कहेते, दर्शनमां जे वस्तुनूं स्वरूप उलखे तेज प्रवीण कहेवाय, अने वचनना जेद ए ठेए द जिरूढ नयनिमित्ते वस्तुमां जेद प्रवीण माने तेज शुद्ध वात ठे ॥ ए३ ॥ प्रमाणे सम

हवे ठेए दर्शननामत स्थापन करे ठे:- अथ, मतस्थापना कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-वेदपाठी ब्रह्म माने निहचै स्वरूप गहै, मीमांसा कर्म मा ने उदैमै रहतु है; बौधमति बुद्ध माने सूखम सुजाउ साधै, शिवमती शिव कर्म मा हरतु है; न्याय ग्रंथके पढैया आपे स्वप्नारूप दहिया; ऐसी डुरबुद्धि कालकी पांचो नखली, कुली जिने न्यायनिरूपण, जदिन उदारा उर आनंद लहतु है; अतनी तेतो पोषे एकएक अंग, जैनी जिनपंथी सरबंगी नै गहतु है ॥ ए३ ॥

अर्थ:-वेद पाठी के० वेदांती जीव वस्तुने ब्रह्म मानीने निश्चय स्वरूपने ग्रहेते. ए ठेए एक अद्वैत मत धारेते. मिमांसक के० यज्ञना करनार जीवने कर्मरूप मानेते, तेथी उदयरूप थया जे संस्कार तेनुं ग्रहण करेते. बौधमती जीवने बुद्धमानीने क्षणचंगुर पणायी सूक्ष्म स्वप्नाव साधेते, तेथी वस्तुना स्वप्नावनेज कर्ता मानेते. शिवमती जे वै शेषिक ते जीवने कालरूप मानेते, अने शिवने कर्ता मानेते. न्याय ग्रंथना जणनारा प्रमाणादिक सोख पदार्थने मानेते, शुद्ध जीवनेज कर्ता मानीने उद्यमनी उदीरणामां चित्तने आनंद करी मग्न रहेते, एम ए पांचे दर्शन वस्तु स्वप्नाववादिक पांच नयना एक एक अंग पोषेते, एटखे एकांत पक्ष ग्रहेते. अने जे जैन मार्ग केहेवाय ठे, तेतो सर्वांगी सर्व नय ग्रहण करेते ॥ ए३ ॥

हवे जे मत स्थापनामां जुदी जुदी बुद्धि कही ते सर्व एक ठे, एतुं जणावेते:-

अथ मत स्थापना एकत्वी कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- निहचै अजेद अंग उदै गुनकी तरंग, उद्यमकी रीति लिखे उरुता सकति है; परजायरूपको प्रवान सूखम सुजाउ, कालकीसी ढाल परि नाम चक्र गति है; याही जाति आतम दरबके अनेक अंग, एक माने एकको न माने सो कुमति है; टेक डारि एकमे अनेक खोजे सो सुबुद्धि, खोजी जीवे वादी मरे साची कहवति है ॥ ए४ ॥

अर्थ:-सर्व जीवमां लक्षण जेद नथी एतुं निश्चय अंग ते साचो तरतम योगे गु णना तरंग उठी रह्या ठे तेथी उद्यम अंग साचो ठे, अने जीवनी उरुत शक्ति ठे. त्यां ते प्रवर्त्ते ठे, तेथी उद्यम अंगवडे कर्त्तापणुं साचुं ठे, अने पर्याय क्षण क्षणमा जुदा जुदा ठे, तेनारूपतुं प्रमाण सूक्ष्म ठे. तेथी बौध सूक्ष्म स्वप्नावने साधेते, ते पण सांचु अने परिणामनी गति ठे, ते फरता चक्रनी शक्ति ठे, ते काल उद्यमनी ढाल ठे तेथी

ईहां कालने कर्त्ता कह्यो ते पण साचो ठे, एरीते आत्मद्रव्यमां अनेक अंग पामीये पण एमांथी एकज अंग माने अथवा एक अंग न माने तेनुं नाम कुमति ठे, जे ए कांत पक्ष ठोमीने एक वस्तुमां अनेक अंग खोजे तेनुं नाम सुबुद्धि कहीए जेम के खोजी जीवे ने वादी मरे ए केहेवत ठे, ते साची ठे ॥ ९४ ॥

हवे स्याद्वादनुं रूप कहेठे:-अथ स्याद्वाद स्वरूप कथन:-

॥ सर्वैया इकतीसा: ॥- एकमें अनेक है अनेकहीमें एक है सु, एक न अनेक क तु कह्यो न परतु है; करता अकरता है जोगता अजोगता है उपजे न उपजिति मूए न मरतु है; बोलत विचारत न बोले न विचारे कतु, जेपको न जाजन पै जेखसो धरतु है; ऐसो प्रभु चेतन अचेतनकी संगतीसो उलट पलट नट वाजीसी करतु है ॥ ९५ ॥

अर्थ:- एक द्रव्यमां अनेक पर्याय ठे, अने अनेक पर्यायमां एक द्रव्य ठे, ए थी हर कोई वस्तु एक ठे, अथवा अनेकज ठे, एम कांई केहेवातुं नथी. व्यवहार मां कर्त्ता ठे, निश्चयमां अकर्त्ता ठे, बह्वहारथी ज्ञोक्ता ठे, निश्चयथी अज्ञोक्ता ठे, व्यवहारथी उपजे ठे, निश्चयथी उत्पत्ति नथी, व्यवहारथी मुठ, ने निश्चयथी न थी मुठ, व्यवहारथी बोलेठे, विचारेठे, ने निश्चयनयथी कांइ बोले पण नही, ने विचारे पण नही, अविकल्पी ठे, निश्चयथी जेपनुं जाजन के स्थानक नथी, व्यवहारथी जेखनो धरनार ठे. एवो चेतनवंत जे ईश्वर ठे, ते पौनलिक अचेतननि संगतीथी उलट पालट थई रह्योठे, जाणे नटनी बाजीनो खेल करतो होय नी तेम खेल करेठे. ॥ ९५ ॥

अथ अनुजव व्यवस्था कथन:-

॥ दोहरा ॥- नट वाजी विकल्प दसा, नाही अनुजौ जोग; केवल अनुजौ करनको, निरविकल्प उपयोग. ॥ ९६ ॥

अर्थ:- अनुजवमां आत्मद्रव्यनी जे अवस्था पामिये ते कहेठे. पूर्वे कही जे नट सरखी जीवनी उलट पालट वाजी ठे ते तो विकल्प दशा ठे, ए दशा अनुजवमां योग्य नथी, निःकेवल अनुजव करवाने निर्विकल्प उपयोग आपवो तेज सत्य ठे. ॥ ९६ ॥

हवे अनुजवमां निर्विकल्प उपयोग आपवो तेनुं दृष्टांत कहेठे:-

अथ अनुजौ दृष्टांत कथन:-

॥ सर्वैया इकतीसा: ॥-जेसे काहु चतुर संवारी हे सुगतमाल, मालाकी क्रियामें नाना जांतिको विज्ञान है; क्रियाको विकल्प न देखे-यहिरन वालो, मोतीनकी शो जमें मगन सुखवान है; तेसे न करे न जुजे अथवा करे सु जुजे, उर करे उर जुजे

સબ ને પ્રવાન હૈ; ચલ્પિ તથાપિ વીકલ્પ વિધિ ત્યાગ જોગ, નિરવિકલ્પ અનુજો અમૃત પાન હૈ. ॥ ૯૭ ॥ -

અર્થ:- જેમ કોઈ ચતુર પુરુષે મોતીની માલા સંમારીને બનાવી ને તેમાં જાત જાતનું વિજ્ઞાન હે, પણ તે માલાનો પહેરનારો તેની ક્રિયાનો વિકલ્પ જોતો નથી, પણ મોતીની શોજાથી મગન ને સુખવાન થઈ રહે હે. જેમ મોતીની માલામાં અ નેક વિજ્ઞાન હે, તેમ અહીં પણ અનેક વિકલ્પ હે, આત્મા કર્તા નથી, જોક્તા ન થી, અથવા કર્તા હે, જોક્તા હે, અથવા રાગ દ્વેષાદિક કરનારા બીજા હે, અને જો ગવનારા બીજા હે; ય સર્વ નય પ્રમાણ હે. ચલ્પિ ય સર્વ નય પ્રમાણ હે, તથાપિ ય સર્વ વિકલ્પ વિધિ ત્યાગવા યોગ્ય હે. કેમકે અનુજવ જે હે તેતો નિર્વિકલ્પ હે અન્ને અમૃતપાન સમાન હે, ઉપાદેય હે. ॥ ૯૭ ॥

હવે સ્યાદ્વાદી આત્માને કર્તા જે નયથી માનેહે તે કહેહે:-અથ કર્તાકથન:-

॥ દોહરા: ॥- દરબ કરમ કરતા અલખ, યદુ વિવહાર કહાહ; નિહ્વે જોજે સો દરબ, તેસો તાકો જાહ. ॥ ૯૮ ॥

અર્થ:-પુજ્ઞલ ડ્રવ્યરૂપ કર્મનો કર્તા અલખ પુરુષ આત્મા હે, ય વ્યવહારમાં કેહે વાઈ શકે હે, નિશ્ચય નયમાં તો ય વાત હે કે જેવું જે ડ્રવ્ય હોય તેવું તેવું જાવ સ્વ-રૂપ હોય, યથી પુજ્ઞલ ડ્રવ્યની ક્રિયા પુજ્ઞલબદ્ધેજ બનેહે. ॥ ૯૮ ॥

હવે જેવું વિપરીતપણું બુદ્ધિમાં જાસેહે, તેવું કહેહે:-અથ વિપરીત બુદ્ધિકથન:-

॥ સવૈયા શ્લોકીસા: ॥- જ્ઞાનકો સહજ જ્ઞેયાકારરૂપ પરિનમે, ચલ્પિ તથાપિ જ્ઞાન જ્ઞાન રૂપ કહ્યો હૈ; જ્ઞેયજ્ઞેય રૂપ યો અનાદિહીકી મરજાદ, કાહુ વસ્તુ કા હુકો સુજાહ નહિ ગહ્યો હૈ; યતે પરિ કોહ મિથ્યા મતિ કહે જ્ઞેયાકાર પ્રતિ જાસ નિસો જ્ઞાન અશુરુ વ્હૈ રહ્યો હૈ; યાહિ ડુરબુદ્ધિસો વિકલ્પ જયો સોલત હૈ, સમુજે ન ધરમ યો જર્મમાહિ વહ્યો હૈ ॥ ૯૯ ॥

અર્થ:-જ્ઞાનનો ય સહજ સ્વજાવ હે કે, ઘટ પટ પ્રમુખ જ્ઞેય કેઽ જાણવાજોગ જે પદાર્થ હે, તેનો જે આકાર હે, તેજરૂપે આત્માનું જ્ઞાન પરિણમે, ચલ્પિ ય વાત પ્રમાણ હે તો પણ જ્ઞાન જે હે, તે જ્ઞાનરૂપજ કહેવાય પણ જ્ઞેયરૂપ ન કહેવાય અને જે જ્ઞેય પદાર્થ હે તે જ્ઞાનમાં પરિણમ્યો હે તોપણ જ્ઞેયરૂપજ કહેવાય, પણ જ્ઞાનરૂપ ન કહેવાય યવી અનાદિ કાલની મર્યાદા હે, કોઈ વસ્તુ બીજી વસ્તુનો સ્વજાવ ગ્રહણ કરે નહીં, તેમ જુદો જુદો સ્વજાવપણ ધારણ કરે નહીં, યવી મર્યાદાબંધ વાતહે, તેમ ઢતાં કોઈ વૈશેષિક પ્રમુખ મિથ્યામતિ કહેહે, કે જ્ઞેય પદાર્થના આકાર પ્રતિ જાસે હે, તેથી જ્ઞાન પદાર્થ અશુરુ થઈ રહ્યો હે. જ્યારે ય અશુરૂપણું મટી જશે તારે મુક્તિયશે, યજ હુષ

बुद्धिही मिथ्यात्व मोहनो विकल्प थयो, तेथी अंहि तहिं विकल थईने डोले ठे, अ ने धर्मके वस्तुनो स्वभाव जाणतो नथी. तेथी भ्रममां बहो फिरे ठे. ॥ एण ॥

हवे सर्व पदार्थ पोताना स्वभावमां व्यापीरहाठे ते कहेठे:-अथव्यापकताकथन:-

॥ चोपाई: ॥-सकल वस्तु जगमें असहार्ह, वस्तु वस्तुसों मिळे न काई; जीव वस्तु जाने जग जेती, सोळ जिन रहै सबसेती ॥ ४०० ॥

अर्थ:-जगत्नेविषे सर्व जाव असहायपणे वर्ते ठे. कोई कोईनो सहाय कारी नथी, एज अर्थ प्रगट पणे कहे ठे, के एक वस्तु बीजी विलक्षण वस्तु साथे मळे नही. जगत्मां जेटली वस्तु ठे, तेटलीने जीव जाणे ठे. एटले सर्व ज्ञेय वस्तु जी वना ज्ञानमां परिणमे ठे, तोपण जीव सर्व वस्तुथी जुदोज रहै ठे, एम पोतपोतानां जुदां लक्षण ठे तेथी जुदां रहेठे ॥ ४०० ॥

हवे व्यवहारनी केहेवत देखाडेठे:-अथ व्यवहार कथन:-

॥ दोहरा: ॥- करम करै फल जोगवै, जीव अज्ञानी कोइ; यह कथनी व्यवहार की वस्तु स्वरूप न होइ. ॥ ४०१ ॥

अर्थ:-कोई अज्ञानी जीव ठे, ते कर्मने करेठे अने तेनुं फल पण जोगवेठे, ए केहेव त व्यवहारमां ठे. पण जेबुं वस्तुनुं स्वरूप ठे, तेवी केहेवत नथी ॥ ४०१ ॥

हवे व्यवहारने प्रमाण करे एवी विपरीत बुद्धिनुं वर्णन करे ठे:-

अथ विपरीत बुद्धि वर्णन:-

॥ कवित्त ठंड:- ॥ ज्ञेयाकार ज्ञानकी परिनति, पै वह ज्ञान ज्ञेय नहि होइ; ज्ञेय रूप खट दरव जिन पद, ज्ञानरूप आत्म पदसोइ; जाने जेद जाठ सुविचठन गुन ल ठन सम्यग् दृग जोइ; मूरख कहे ज्ञान महि आकृति, प्रगट कलंक लखे नहि कोइ॥१॥

अर्थ:-जेवो ज्ञेय वस्तुनो आकार ठे, तेवी ज्ञाननी परिणती ठे. एटले ज्ञान घट पटादिक ज्ञेयना आकार परिणाम ठे, पण ज्ञान ठे ते ज्ञेय रूप न थाय. जगत्मां जे ज्ञेय वस्तु ठे ते ठ इव्य ठे तेतो जिन पद के जूदा जूदा स्वभावथी केहेवा योग्य ठे, अने जे आत्मापणुं कहिये तेतो ज्ञानरूप ठे एवो जावनो जेद ठे, ते गुण लक्षण लं लखीने जे जलो विचक्षण अध्यात्मनो वेत्ता सम्यग् दृष्टी होय तेज जाणे. पण वैशेषिक मति जेवो मूर्ख होय ते ज्ञानमां आकार विकल्प जोईने कहे, अहो! आ ज्ञानमां आकार जासे ठे तेतो प्रगट कलंक ठे. तेने कोई केम लखे नही? ॥ १ ॥

हवे मिथ्यामति जीव पोतानी मतिने दृढ करेठे:-अथ मिथ्यामति कथन:-

॥ चोपाई: ॥-निराकार जो ब्रह्म कहावे; सो साकारनाम क्यों पावे; ज्ञेयाका ज्ञान जवताई; पूरन ब्रह्म नहि तवताई ॥ ३ ॥ ज्ञेयाकार ब्रह्म मल माने; नास करनको उ

દિમ ઠાને; વસ્તુ સુજાણ મિટે નહિ ક્યોંહી; તાતે ષેદ કરે સઠયોહી ॥ ૪ ॥ ઘોહરાઃ ॥
મૂઢ મરમ જાને નહી, ગહે ઇકાંત કુપક્ક; સ્યાદ્વાદ સરબંગમેં, માને દક્ક પ્રત્યક્ક ॥ ૫ ॥

અર્થ:—બ્રહ્મતો નિરાકારજ છે, તે સાકાર નામ કેમ ધારણ કરે, જો બ્રહ્મને આકાર માનીયે તો સાકાર કેવું જોયે, તે કેમ બને, જ્યાંસુધી જ્ઞેયનો આકાર જ્ઞાનમાં પ્રતિ જાસે છે, ત્યાંસુધી પૂર્ણ બ્રહ્મ ન કેહેવાય ॥ ૩ ॥ જ્ઞેય વસ્તુનો જે આકાર કેવું પ્રતિ જાસે છે તે બ્રહ્મને મલરૂપ માને છે, તે મલનો નાશ કરવાને ઉદ્યમ કરે, જે વસ્તુનો જેવો સ્વ જાવ હોય તેવોજ રહે પણ કદી મટે નહી, તેથી મૂર્ખજે શઠ લોકઠે તે અમથો જૂઠો દ્રેષ કરે છે ॥ ૪ ॥ જે મૂર્ખ છે તે મર્મની વાતને ન ઊલ્લેખે ને ઇકાંત પક્ક જે જે કુપક્ક છે તેનેગ્રહે અને જે ઢાહ્યો પુરુષ છે, તે સ્યાદ્વાદ મતના આશ્રયથી સર્વાંગમય પ્રત્યક્ક પણ માને, ઇટલે નિરાકાર સાકાર સર્વ નય માને ॥ ૫ ॥

હવે સ્યાદ્વાદને ગ્રહણ કરનાર જે સમ્યક્ત્વી છે તેની સ્તુતિ કરે છે:—અથ સમ્યક્ત્વ સ્તુતિ:—

॥ ઘોહરાઃ ॥—શુરૂ દરબ અનુજો કરે, શુરૂ દૃષ્ટિ ઘટમાંહિ; તાતે સમ્યગ્બંત નર, સહજ ઊબેદક નાંહિ ॥ ૬ ॥

અર્થ:—સમ્યક્ત્વીના હૃદયમાં જે અનુજવ છે, તેજ શુરૂ ડ્રવ્યને શુરૂ કરે છે. કેમકે, હૃદયમાં વસ્તુ સ્વજાવ જાણવાથી શુરૂ દૃષ્ટિ છે, તેથી જે સમ્યક્ત્વવંત પુરુષ છે, તે સહજ સ્વજાવનો ઊબેદક થતો નથી, ઇટલે સહજ જાવનો ઊબેદ માનતો નથી ॥ ૬ ॥

હવે પરવસ્તુમાં પરડ્રવ્યનું અવ્યાપક પણ દૃષ્ટાંતવડે દઢ કરે છે:—

અથ અવ્યાપક ડ્રવ્ય કથન:—

॥ સવૈયા ઇક્તીસાઃ ॥—જૈસે ચંદકીરન પ્રગટિ ચૂમિ સેત કરે, ચૂમિસીત હોતિ સદા જોતિસી રહતી હૈ; તૈસે જ્ઞાન સક્તિ પ્રકાસે હૈય ડપાદેય, જ્ઞેયાકાર દીસે પે ન જ્ઞેયકોં ગહતી હૈ; શુરૂ વસ્તુ શુરૂ પરજાયરૂપ પરિનમે, સત્તા પરવાન માંહિ ઢાહે ન દહતી હૈ; સોતો ઔરરૂપ કબહો ન હોઈ સરબ થા, નિહ્વે અનાદિ જિનવા ની યોં કહતી હૈ ॥ ૭ ॥

અર્થ:—જેમ શરદ્પુનમની રાત્રી સમે ચંદ્રના કિરણ પ્રકાશ વને પૃથ્વીને શ્વેત રૂપ કરે છે, પણ તે ચંદ્રમાની જ્યોતિ કઈ પૃથ્વી બનતી નથી, સદા જ્યોતિરૂપ રહે છે, તેમ જ્ઞાન શક્તિ ઈવી છે કે જે જ્ઞેય ડપાદેય વસ્તુને પ્રકાશે ત્યારે જ્ઞાન, જ્ઞેય વસ્તુને આકારે દેખાય છે પણ જ્ઞેય વસ્તુનું સ્વરૂપ ગ્રહણ કરે નહી. કેમકે, જે શુરૂ વસ્તુ છે તે શુરૂ પર્યાયરૂપ પળેજ પરિણમે અને જેની પોતાની સત્તા છે તે જેટલામાં વસ્તુનું સંરૂપ પણ છે, તેટલા પ્રમાણ માંહે શુરૂ પર્યાયનેજ પરિણમે છે, પણ એ વસ્તુનું

સ્વરૂપ ઢાંક્યું રહે નહીં, તેતો શુરૂ વસ્તુ કોઈની સંગતીથી સર્વ પ્રકારે બીજે રૂપે ન થાય એ વાત નિશ્ચયમાં છે, એવી અનાદિ કાલની જિનવાણી કહે છે ॥ ૭ ॥

હવે વસ્તુનું યથાર્થ સ્વરૂપ કહે છે:-અથ યથા સ્વરૂપ કથન:-

॥ સવૈયા તેર્હસા: ॥- રાગ વિરોધ હદે તબલોં જબલોં યહ જીવ મૃષા મગ ધાવે; જ્ઞાન જગ્યો જબ ચેતનકો તબ કર્મ દશા પરરૂપ કહાવે; કર્મ વિલેહિ કરે અનુ જો તબ મોહ મિથ્યાત પ્રવેશ ન પાવે; મોહ ગયે હપજે સુલ કેવલ સિદ્ધ જયો જગમાંહિ ન આવે ॥ ૮ ॥

અર્થ:-જ્યાંસુધી આ જીવ મિથ્યાત્વ માર્ગમાં દોડે છે, ત્યાં સુધી રાગ દ્રેષનો હર્દય છે, અને તેથી સત્ય માર્ગને પામતો નથી. જ્યારે શુરૂ ચેતન વસ્તુનું જ્ઞાન જાગ્યું ત્યારે તો કર્મ દશા જે છે તે પરરૂપ જણાય, અને આત્મા તેથી જુદો જોવામાં આવે. જ્યાં ચેતનનો અનુજવ છે ત્યાં સત્યાર્થ પળે જાણવું હોય તે કર્મનું વિલક્ષણ પળું કરે. ઘટલે જ્ઞેદ વિજ્ઞાનવળે નિજ્ઞ લક્ષણ પળે જાણે, અને ત્યાં મોહરૂપ મિથ્યાત્વ પ્રવેશ કરી શકે નહીં. મોહ ગયાથી સુલ સમાધિમાં કેવલ જ્ઞાન પ્રગટે અને ત્યારે જીવ સિદ્ધ થાય અને ફરીથી જગતને વિષે આવે નહીં ॥ ૮ ॥

હવે જેમ અનુક્રમે વસ્તુ સ્વરૂપને પ્રગટ પળે સ્વજાવને વધારે તે કહે છે:-

અથ અનુક્રમ વસ્તુ સ્વરૂપ વર્તમાનતા કથન:-

॥ હપય હંદ: ॥-જીવ કરમ સંયોગ, સહજ મિથ્યાત રૂપ ધર; રાગ દોષ પરિનત, પ્રજાવ જાને ન આપાપર; તમ મિથ્યાત્વ મિટિગયો, જયો સમકિત હદોન સસિ; રાગ દોષ કહુ વસ્તુ, નાહિ બિનુ માહિ ગયે નસિ; અનુજી અજ્યાસિ સુલરાશી રમિ, જયો નિ પુન તારન તરન, પૂરન પ્રકાશનિહ્વલિ નિરલ્લી, બનારસી બંદત ચરન ॥ ૯ ॥

અર્થ:-અનાદિ કાલનો જીવને કર્મ સાથે સંયોગ છે. તેથી સહજ સંબંધે મિથ્યાત્વ સ્થિતિ રૂપ ધારી જીવ છે, અને ક્યારેક જીવ રાગમાં પરિણમ્યો રહે છે, અને ક્યારેક દ્રેષની પરિણતિના પ્રજાવથી પોતાને તથા પરને જાણતો નથી. ઘવામાં ક્યારેક મિથ્યાત્વરૂપ અંધકાર મટી ગયો ને સમકિતરૂપ ચંદ્રમાનો પ્રકાશ થયો તેથી લબર પઢીકે રાગદ્રેષ કંઈ વસ્તુ નથી, ઘટલે જલ્લી વસ્તુ નથી, ઇમ જાણી ઇના અનાદરથી રાગ દ્રેષ લક્ષણમાં નાશ પામ્યા અને તે પઢી પોતાના અનુજવનો અજ્યાસ કીધો, તેવારે તો સહજ સમાધિરૂપ સુલરાશિમાં રમી રહ્યો. ફરીતે નિપુણ સર્વ જ્ઞાની, તરણ તારણ સ મર્થ પ્રજુ થયો. હવે એ પૂર્ણ પ્રકાશ અનંત કાલ લગી નિશ્ચય થયો તેના ધ્યાનને નિ રલ્લી બનારસીદાસ તે પ્રજુના ચરણને નિત્ય પ્રતે વંદે છે. ॥ ૯ ॥

रागद्वेषना हेतुनुं शिष्य प्रश्न करवे. गुरु उत्तर आपेढे:-अथ प्रश्नोत्तर कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥— कोळ शिष्य कहे स्वामी राग दोष परिनाम ताको मूल प्रेरक कहहु तुम कोनहै; पुगल करमजोग किधो इंद्रिनिको जोग; किधो धन किधो परिजन किधो जोन है; गुरु कहे उहाँ दर्व अपने अपनेरूप, सबनिको सदा असहाई परीनोन है; कोळ दर्व काहु को न प्रेरक कदाचिताते, राग दोष मोह मृषामदिरा अचोन है ॥ १० ॥

अर्थ:-कोई शिष्य आचार्यने विनय पूर्वक पुठवा लाग्यो के अहो स्वामी, आत्माने राग द्वेष परिणाम उपजे ठे. तेनो प्रेरक निश्चय पण तमे कोने ठरावो ठे? एटले आत्माने पौजलिक कर्मनो योग ठे, तेज इहां हेतु ठे, के पंचेंद्रियनो जोगहेतु ठे के धन हेतु ठे, के परिवार हेतु ठे, अथवा मंदीर हेतु ठे, ? इत्यादिकोमांधी राग द्वेष परिणामनो हेतु कोण ठे, ते कहो. गुरु कहे ठे, हे! शिष्य, ए पुजल संबंध हेतु नथी, तेम द्रव्य इंद्रिय ठे, तेतो पोतपोताने रूपे पोतपोतानी सत्तामां रहे ठे, अने सर्व द्रव्योनुं परिणमन सदा असहाई ठे, कोई कोईनुं सहाय करतुं नथी. तेथी कोई काले कोई द्रव्य कोईनुं प्रेरक एटले हेतु नथी, माटे राग द्वेष परिणामनो हेतु तो मिथ्यात्व मोहकर्मरूप मदिरानी अचौन के उद्धतपणुं ठे ॥ १० ॥

हवे कोई मूल राग द्वेष परिणामनुं प्रेरक पुजलनुं बल ठे एम कहेठे, तेने गुरु स मजावे ठे:- अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन:-

॥ दोहरा: ॥— कोळ मूरख यों कहै, राग दोष परिनाम; पुजलकी जोरावरी, वरते आत्म राम ॥ ११ ॥ ज्यों ज्यों पुगल बल करे, धरि धरि कर्मज जेष; राग दोषको परिमन, त्यों त्यों होइ विशेष ॥ १२ ॥ इहविधि जो विपरीत पल, गहे स इहे कोई; सो नर राग विरोधसों, कबहु जिन्न न होइ ॥ १३ ॥ सुगुरु कहै जगमें रहे, पुगल संग सदीव; सहज शुद्ध परिमनको, औसर लहे न जीव ॥ १४ ॥ ताते चिह्नावनविषे, समरथ चेतन राठ; राग विरोध मिथ्यातमें, सम्यकमेंसिब जाठ ॥ १५ ॥

अर्थ:-कोई मूल लोक एम कहेठे के, आत्मारामविषे जे राग द्वेष परिणाम ठे, ते पुजलनी जोरावरीथी ठे, एटले एज पुजलनुं जोर ठे ॥ ११ ॥ जेम जेम कर्म जेख धारीने एटले कर्म वर्गनारूप धारीने पुजल द्रव्य आपणुं बल विस्तारेठे, तेम तेम रागद्वेषनुं परिणाम विशेषरूपे आय ठे, एम आत्मनेविषे देखाय ठे, ए सांख्यमतनुं केहेवुं ठे ॥ १२ ॥ ए रीते जे सांख्यमतिवाला आबुं विपरीत ग्रहण करेठे, अने सहै हेठे, ते पुरुष राग द्वेषथी एवी श्रद्धावने पण कदी जुदो आय नही ॥ १३ ॥ हवे स दुगुरु कहेठे, अरे! प्राणी! जगत्मां पुजलना संगमां जीव सदा रहेठे. अनादिथी ए पु

જ્ઞાને જીવનું સંશ્લેષપણું છે, તેથી સહજ શુદ્ધ પરિણામવાલો જીવ અવસર ન પામે, ઘટલે પોતાનું શુદ્ધ પરિણામ ગ્રહિતકે નહીં ॥ ૧૪ ॥ ચેતનરાય જે છે તે ચિદ્જ્ઞાવને વિષે ઘટલે જ્ઞાન જાવવિષે સમર્થ છે, ઘટલે જાણપણાના કાર્યમાં સમર્થ છે, અને મિથ્યામતિ નિમગ્નતાથી જાણપણામાં રાગ દ્વેષ પરિણામ દેખાય છે, અને જીવ સમ્યગ્ જાવમાં રહે છે, ત્યારે શિવ જાવ હપજે છે ॥ ૧૫ ॥

હવે જ્ઞાન જાવમાં પુજ્યનો જાવ વ્યાપી શકતો નથી તેથી પરજાવનું અવ્યાપક પણું કહે છે:—અથ અવ્યાપકતા કથન:—

॥ દોહરા:॥—જ્યોં દીપક રજની સમૈ, ચિદ્ધુ દિસિ કરે હદોત; પ્રગટે ઘટ પટ રૂપ મેં, ઘટ પટ રૂપ ન હોત ॥ ૧૬ ॥ ત્યોં સુ જ્ઞાન જાને સકલ, જ્ઞેય વસ્તુકો મર્મ; જો યાકૃતિ પરિનમન પે, તજે ન આતમ ધર્મ ॥ ૧૭ ॥ જ્ઞાન ધર્મ અવિચલ સદા, ગેહે વિકાર ન કોઈ; રાગ વિરોધ વિમોહ મય કબહુ ચૂલિ ન હોઈ ॥ ૧૮ ॥ એસી મહીમા જ્ઞાનકી, નિહૈચે હૈ ઘટમાંહિ; મૂર્ખ મિથ્યા દૃષ્ટિસોં, સહજ વિલોકે નાંહિ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:—જેમ દીવો રાત્રે ચારે દિશાને પ્રકાશમાન કરે છે, અને તેથી ઘટપટા દિક પદાર્થ પ્રગટે છે, પણ દીપકનો પ્રકાશ ઘટપટરૂપ થતો નથી. ॥ ૧૬ ॥ તેમ સુજ્ઞાન જે છે, તે સર્વ જ્ઞેય વસ્તુનો મર્મ જાણે છે. તેના જ્ઞાનમાં જ્ઞેય પદાર્થનો આકાર પણ પરિણમે છે તો પણ જ્ઞાન જે છે તે આત્મ ધર્મ શુદ્ધ પણું ઠાંડતું નથી ॥ ૧૭ ॥ જ્ઞાન ધર્મથી જાણપણું તે સદા અવિચલ છે. જો જાણપણામાં કોઈ વિકાર પ્રવેશ કરે નહીં. રાગ દ્વેષમોહમાં જીવ વહે છે છો, તો પણ જાણપણાને કહી ચૂલ તો નથી ॥ ૧૮ ॥ એવો જ્ઞાનનો મહિમા નિશ્ચે સ્વરૂપે ઘટમાં છે. પણ મૂર્ખ મિથ્યા દૃષ્ટિ સહજ સ્વરૂપને વિલોકતો નથી ॥ ૧૯ ॥

હવે અનાદિકાલથી જીવનો મૂઢ સ્વજાવ છે તે કહે છે:—અથ મૂઢ સ્વજાવ કથન:—

॥ દોહરા:॥—પરસુજાવમેં ભગન વહે, ઠાને રાગ વિરોધ; ધૈરે પરિગ્રહ ધારના, કરે ન આતમ સોધ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:—શુદ્ધ ચેતન સ્વજાવથી બીજા સ્વજાવ જે છે તે પર સ્વજાવ છે, તેમાં મગ્ન થઈને રાગ દ્વેષમાં ઠેરી રહ્યો છે, અને એજ રાગ દ્વેષથી પરિગ્રહની ધારણા ધરે છે પણ આત્મઙ્ગ્યનો સોધ કરે નહીં ॥ ૨૦ ॥

હવે મૂઢને કુબુદ્ધિ અને પંડિતને સુબુદ્ધિ હોય તે કહે છે:—અથ કુબુદ્ધિ તથા સુબુદ્ધિવિવરન:—

॥ ચૌપાઈ:॥—મૂર્ખકે ઘટ દુરમતિ જાસી; પંક્તિ હિંપ સુમતિ પરગાસી; દુરમતિ કુબજા કરમ કમાવે; સુમતિ રાધિકા રામ રમાવે ॥ ૨૧ ॥ દોહરા:॥—કુબજા કારી કૂં બરી, કરે જગતમેં રેવ; અલલ અરાધે રાધિકા, જાને નિજ પર જોવ ॥ ૨૨ ॥

अर्थ:- मूर्ख प्राणीना घटमां दुर्मति जासी रहीं, अने पंडितना हैयामां सुबुद्धि प्रकाश थई रहीं. दुर्बुद्धि जे ठे ते कंसराजानी दासी जे कुब्जा तेना सरखी ठे. ते कर्मनी कमाई करेठे; अने सुबुद्धि जे ठे ते राधिका सरखी ठे. ते आत्माराम नायकने रमारुनारी ठे ॥ ३१ ॥ कुब्जा दासी काली अने कुवरी ठे, ते जगत्मां खेद प्रयास उपजावे एवा काम करनारी ठे, अने सुबुद्धि राधिका जे ठे, तेतो अलख नायकनेज आराधे ठे. अने एज माहारो श्रेष्ठ इष्ट नायक ठे, अने बीजा सर्व पर ठे; एवो जेद जाणे ठे ॥ ३२ ॥

हवे कुबुद्धि अने कुब्जानुं एकसरखुं वर्णन करेठे:- अथ कुबुद्धि यथा:-

॥सवैया इकतीसा॥-कुटिल कुरूप अंग लगी है पराए संग, अपनो प्रवान करि अपुहि विकार है; गद्दे गति अंधकीसी सकती कमंधकीसी, बंधको बढाउ करे धंध हीमें धाई है; रांडकीसी रीति लिय, मांग कीसी मतवारी, सांग ज्यों सुबंद डोले जांरुकीसी जाई है; घरको न जाने जेद करे पराधिन खेद, याते दुर्बुद्धि दासी कुब जा कहाई है ॥ ३३ ॥

अर्थ:- जे कुबुद्धि ठे ते मायायी कुटील ठे, तेज कुब्जा कुरूप अंग वालीठे, अने कुबुद्धि पारका संगमां लागी रहैठे, तेम कुब्जा पण एवीठे. कुबुद्धि पोताना अशुद्ध प्रमाण वडे पोतेज परवश थईठे, अने कुब्जा पण तेम बेचाईठे. कबंध एटले मस्तक विना लडाई करे तेनी शक्ति बेफाम होयठे, ते आंधलानी माफक गति लई डोलतो फिरेठे तेम कुबुद्धि ने कुब्जापण माथा विनानी फिरेठे अने दुर्बुद्धि ठे ते कर्मना बंधने वधारेठे, ने धंध के राग द्वेष विग्रहमां दोरेठे, तेम दासी पण पारका घर धं धामां दोडती फरेठे. कुबुद्धि पोताना नायकने ओलखती नथी, तेथी रांग जेवी रीती राखेठे, तेम दासीपण नायकविना रांडनी रीतेठे. वली सोहागननी रीते मतवारी थकी फरेठे. जेम सांड जनावर स्वबंदे कोलेठे, अने जांडनी ठोकरी लाज विनानी होयठे, तेवी ए कुब्जा दासी ठे. जेम कुबुद्धि पोताना घरनो जेद जे ज्ञानादिक विच ठे ते जाणे नही, तेम दासी पण घरनो जेद जाणे नही, ने पराधीन थकी खेद कथा करे माटे दुर्बुद्धिरूप दासी ते कुब्जा दासी सरखीठे ॥ ३३ ॥

हवे सुबुद्धि अने राधिका ए बेनुं एक स्वरूप कही देखानेठे:-अथ सुबुद्धि यथा:-

॥सवैया इकतीसा॥- रूपकी रसीली ब्रम कुलफकी कीली सीली, सुधाके समुद्र जीली सीली सुखदाई है; प्राची ज्ञान जानकीअजाची है निदानकी, सुराची नरवाची ठोर साची ठकुराई है; धामकी खबर दार, रामकी रमन द्वार, राधा रस पंथ निमें ग्रंथनि मेगाई है; संतनिकी मानी निरवानी नूरकी निसानी याते सदबुद्धि रानी रा

धिका कहाई है. ॥ १४ ॥ दोहरा: ॥— वह कुब्जा वह राधिका, दोउ गती मति मान; वह अधिकारनि करमकी, यह विवेककी खान. ॥ १५ ॥ दरब करम पुजल दसा, जा व कर्म मति वक्र; जो सुज्ञानको परिनमन, सो विवेक गुनचक्र. ॥ १६ ॥

अर्थ:— सुबुद्धि आत्मरूपनी रसीली ठे. अने राधा पण रूपनी रसीली ठे, अने त्र मरूप तालाने खोलवानी कुंची ठे. सुबुद्धि शील रूप सुधा समुद्रमां जली रहेवे अने राधा पण तेवी ठे, एम ए बेड शील प्रकृतीयेकरी महा सुखदायी ठे, ज्ञानरूप जानुनो उदय करवाने प्राची के० पूर्व दिशा जेवी ठे, निदाननी जाचनारी नथी, एटले निस्से हीपणे सुबुद्धि अने राधिका ठे. निरवाची के० वचन गोचर नथी, एवे ठेकाणे राची रहेवे, जेनी साची ईश्वरता ठे धाम के० जे पोतानुं आत्म घर तेनी खबरदार ठे, जेनी साथे रमी रही ठे ते राम एटले पोताना इष्टनी साथे रमनारी ठे. राधा रस पंथ ए टले राधावल्लभीना मार्गना रसग्रंथमां राधानामे ईश्वरनी प्यारी ठे, तेवीज सुबुद्धि पण ठे. एवी संतजननी मानीती ठे अने स्वस्थपणे रहेनारी अने नूर के० शोचानी नि शाणी ठे एवी सुबुद्धि वचेंठे, माटे सुबुद्धिने राधिका राणी कहेवी ॥ १४ ॥ ए रीते कुबुद्धि कुब्जा थई अने सुबुद्धि राधिका थई, ए वे पोतपोतानी गति अने मति छी थी रहेवे. ते कुबुद्धि जे कुब्जा तेतो कर्म बंधनी अधिकारणी ठे, अने सुबुद्धि राधि का तो विवेकनी खाण ठे. ॥ १५ ॥ ज्ञानावरणीय आदिक ड्रव्य कर्म ठे. ते पुद्गल रूप ठे अने मतिनी वक्रता ठे ते जाव कर्म जाणीए, जे सुज्ञाननो परिणमन हाथ तेने विवेक गुणनुं चक्र कहीए ॥ १६ ॥

हवे जाव कर्मना चक्रनी उपर दृष्टांत कहेठे:— अथ कर्म चक्र यथा:—

॥कवित्त ठंद:॥— जैसे नर खेलार चोपरको, लाज विचार करै चित चाउ; धरि स वारिसा बुद्धि बलसों, पासाको कुटु परे सुदाउ; तैसें जगत जीव स्वारथको करि उद्य म चितवे उपाउ; लिख्यो ललाट होइ सोई फल, कर्म चक्रको यही सुजाउ ॥ १७ ॥

अर्थ:— जेम कोई चोपटनो खेल करे, ते पुरुष चित्तमां लाज विचारी खेलवानो चाह राखे, एहले होस राखे, पोतानी बुद्धि बलने जुग प्रमुखनो यत्न राखीने त्रिक चोक प्रमुख दाव उपर सारी संजाल राखीने रमे, पण दाव तो पासाने आधीन ठे. तेम जगतनो जीव उद्यम करीने पोताना स्वारथनो उपाय चितवे, पण पोताना ल लाटमां लिख्युं होय तेज फल थाय, कर्म चक्र उदय माफक थाय एनो एज स्वजावठेश ७

हवे विवेक चक्र उपर दृष्टांत कहे ठे:— अथ विवेक चक्र यथा:—

॥कवित्त ठंद:॥— जैसे नर खेलार सतरंजको, समुजे सब सतरंजकी घात; चले चा ल निरखे दोउ दस, मोह राग न विचारे मात, तैसे साधु निपुन शिव पथमे लहान

લખે તજે ઇતપાત; સાથે પુન્ય ચિંતવે અજે પદ, યહ સુવિવેક ચક્રની વાત ॥ ૨૮ ॥
 ॥દોહરાઃ॥- સતરંજ છેલે રાધિકા, કુબજા છેલે સારિ; યાકે નિસિદિન જીતવો, વાકે નિસિદિન દારિ ॥ ૨૯ ॥ દોહરાઃ- જાકે ઇર કુબજા બસે, સોઈ અલલ અજાન; જાકે હિરદે રાધિકા, સો બુધ સમ્યક વાન ॥ ૩૦ ॥

અર્થ:-જેમ કોઈમાણસ સેતરંજનો રમનાર સેતરંજના છેલની સર્વ ધાત કેળુ યુક્તિ અને દાવ સમજેહે, પોતાના પરાયા લલ ઇદર નજર રાખી ચાલ ચાલે, પોતાના પારકા વજીર હાથી પ્રમુખ મોહોરા ગણતિમાં રાખી મનમાં પરને માંત કરવાનું વિચારેહે, તેમ સાધુ લોક પંડિત હે, તે મોહ માર્ગમાં છેલે; લક્ષણથી વસ્તુને જોય; તેમાં ઇતપાતરૂપ કાર્ય હોય તે ઠાંડી દે, અને પોતાનું સાધન કરે, ચિત્તમાં અજેદ પદ વિચારે ય વિવેક ચક્રની વાત હે ॥૨૮॥ સુબુદ્ધિ રાધિકા તે સેતરંજ છેલની રહી હે, અને કુમતિ કુબજા કાસા સરલો છેલ છેલેહે. તેમાં આ સુમતિ રાધિકા તેનું વિવેક ચક્રમાં રાતદિન જિ તનું થાયહે. અને કુમતિ કુબજા તે કર્મ ચક્રમાં રાતદિન હારેહે ॥૨૯॥ જેનાં હૈયામાં કુમતિ કુબજા વસે, તેતો અલલ આત્માના અજાણ હે; અને જેના હૈયામાં સુમતિ રાધિકા વસેહે, તેજ સમકિતવંત બુદ્ધ કહેતાં જ્ઞાતા કહિયે ॥ ૩૦ ॥

હવે જ્યાં શુદ્ધજ્ઞાન હે ત્યાં શુદ્ધક્રિયા થાય તે કહેહે:-અથ જ્ઞાનક્રિયા સહકાર કથન:-

॥સવૈયા ઇક્તીસાઃ॥-જહાં શુદ્ધ જ્ઞાનની કલા ઇયોત દીસે તહાં, શુદ્ધ પરવાન શુદ્ધ ચારિત્રકો અંસ હૈ; તા કારન જ્ઞાની સબ જાને હેય વસ્તુ મર્મ, વૈરાગ વિલાસ ધર્મ વાકો સરવંસ હૈ; રાગ વોષ મોહની દસાસોં જિન્ન રહે યાતે, સર્વથા ત્રિકાલ કર્મજાલકો વિધ્વંસ હૈ; નિરુપાધિ આતમ સમાધિમેં વિરાજે તાતે, કહિયે પ્રગટ પૂરન પર મહંસ હૈ; ॥ ૩૧ ॥ દોહરાઃ-જ્ઞાયક જાવ જહાં તહાં, શુદ્ધ વરનની ચાલ; તાતે જ્ઞાન વિરાગ મલ, સિવ સાથે સમ કાલ. ॥ ૩૨ ॥

અર્થ:-જે પ્રાણીવિષે જે શુદ્ધ જ્ઞાનની કલાનો ઇયોત દેખાયહે, તે પ્રાણીવિષે તેજ વલતમાં આત્માની શુદ્ધતા પ્રમાણ કરીને શુદ્ધ ચારિત્રનો પણ અંસ થાય તે કારણથી જે જ્ઞાતા હોય તેતો હેય કેળુ હેય ઇપાદેયરૂપ સર્વ જાણવા યોગ્ય વસ્તુનો મર્મ જાણે, ત્યારે તે હેયને ઠાંડે અને ઇપાદેયરૂપ સર્વ જાણવું તેને પ્રહે હે, ઇવો વૈરાગ્યના વિલાસનો સ્વજાવ સર્વ અંશે કરી પ્રગટ થાય. અને વૈરાગ્ય આબ્યાથી રાગ દ્રેષ મોહની દશાથી પ્રાણી જિન્ન રહેહે, તેથી પૂર્વકૃત કર્મની નિર્જરા થાયહે, અને વર્તમાનકાલમાં કર્મ ન વાંધે, જે પ્રકૃતિ ટુટી ગઈ તે આગામિક કાલમાં વાંધે નહી, એમ સર્વથા પ્રકારે કર્મજાલનો વિધ્વંસ થાય. તેવારે રાગ દ્રેષાદિક ઇપાધિ રહિત આતમ સમાધિમાં વિરાજે તેથી તેને પૂરણ પરમહંસ પ્રગટપણે કહિયે ॥ ૩૧ ॥ જ્યાં જ્ઞાયક જાવ

हे त्यां शुरु चारित्रनी चाख पामिये तेथी ज्ञान अने वैराग्य मळीने समकाळे शिवमार्गे साधे ठे ॥ ३२ ॥

हवे ज्ञानक्रिया उपर अंध पंगुनुं दृष्टांत देठे:- अथ ज्ञान क्रियाको दृष्टांत:-

॥दोहरा:॥-यथा अंधके कंध परि, चढै पंगु नर कोइ; वाके दृग् वाके चरण, होहि पथिक मिथि दोइ, ॥३३॥ जहां ज्ञान किरिया मिळे, तहां मोक्ष मग सोइ; वह जाने पदको मरम, वह पथमें थिर होइ. ॥ ३४ ॥

अर्थ:-कोई पांगलो नर जेम कोई आंधलाना खजा उपर चढवाथी, पांगलानी आंध अने ते आंधलाना पगथी चाळे, त्यारे पंथ मार्गे होय तो बनेना मलवाथी गमन थाय, हालतुं चालतुं बने, तेम ज्ञान वैराग्य मळेथी मोक्षमार्गे चलाय ॥३३॥ ज्यां ज्ञान अने क्रिया ए वे एकठा थई रहे त्यां मोक्षनो मार्ग थाय. एटळे ज्ञानथी वस्तुनो भर्मे जाणे अने क्रियाथी पोताना वस्तुखजावमां स्थिर थाय ॥ ३४ ॥

हवे ज्ञान अने क्रियानुं जेवुं स्वरूप ठे तेवुं कहे ठे:- अथ ज्ञानक्रियाको स्वरूप:-

॥दोहरा:॥-ज्ञान जीवकी सजगता, करम जीवकी झूल; ज्ञान मोक्ष अंकूर है, करम जगतको मूल. ॥ ३५ ॥ ज्ञान चेतनाके जगे, प्रगटे केवल राम; कर्म चेतनामें बसे, कर्म बंध परिनाम. ॥ ३६ ॥

अर्थ:-ज्ञान ठे ते जीवनी सजगता ठे एटळे जीवने जगावे ठे; कर्म के० क्रिया कार्य करवो ते जीवनी झूल ठे, त्यां ज्ञान ठे ते मोक्षनो अंकूर ठे, एटळे मोक्षनो हेतु ठे, क्रिया कार्य करवो तेतो जवंत्रमणनुं मूल ठे ॥ ३५ ॥ चेतना वे प्रकारनी पूर्वे कही ठे. तेमां ज्ञानचेतनाना जागवाथी केवल राम प्रगटे ते शुरु परमात्मा प्रगटे ठे, अने वीजी कर्मचेतना कहिए तेमां आत्मानो बंधपरिणाम उपजे ठे. ॥ ३६ ॥

हवे ज्ञाननो प्रज्ञाव अने क्रियानो प्रज्ञाव जित्त जित्त कही देखावे ठे:-

अथ ज्ञानक्रियाको प्रज्ञाव जित्त कथन:-

॥ चोपाई:॥-जबलग ज्ञान चेतना जारी; तब लगु जीव विकल संसारी, जब घट ज्ञान चेतना जागी, तब समकिती सहज वैरागी. ॥ ३७ ॥ सिद्ध समान रूप नि ज जाने; पर संजोग जव परमाने; शुद्धातम अनुजो अज्यासे, त्रिविध करमकी ममता नासे. ॥ ३८ ॥

अर्थ:-ज्यांलग्नी क्रिया परिणामे करीने ज्ञान चेतना जारी थई एटळे चेतना कर्मरूप थई, त्यांलग्नी तो संसारी जीव विकलरूप थई रह्यो ठे अने ज्यारे घटमां ज्ञानचेतना जाग्रतरूप थई, त्यारे ते समकिती कहेवाय ठे; तेने सहज वैरागी कहिए. ॥ ३७ ॥ अने ज्ञान चेतनाना जाणवाथी पोताना रूपने निश्चय सिद्धसमान

जाणे, अने पर पुत्रलना संयोगथी जे जाव उपजे, तेने तो पररूप माने, शुद्धात्मना अनुभवनो अज्यास राखे; अव्यकर्म, जावकर्म, नोकर्म एवी त्रण जातिनां कर्मनी ममता गमावे. ॥ ३७ ॥

हवे ज्ञाता थईने जे पूर्वकालविषे कर्म कीधांठे तेनी आलोचनाले, अने पोतानी विगत कहेठे:—अथ ज्ञाता पूर्व कृतकर्म आलोचन कथन:—

॥ दोहरा: ॥— ज्ञानवंत अपनी कथा, कहै आपसों आप; में मिथ्यात दसाविषे, कीने बहु विधि पाप. ॥ ३९ ॥ सवैया इकतीसा: ॥—हिरदे हमारे महा मोहकी विकलताही, ताते हम करुना न कीनी जीव घातकी; आप पाप कीने ओरनकों उपदेश दीने, हूती अनुमोदना हमारे याही बातकी; मन वच कायमें मगन व्है कमाए कर्म, धाए त्रम जालमें कहाए हम पातकी; ज्ञानके उदे जए हमारी दशा एसी जई, जेसी ज्ञान जासत अवस्था होत प्रातकी. ॥ ४० ॥

अर्थ:— ज्ञान चेतना जागतां ज्ञानवंत पोतानी कथा पोतानी मेले करे के में पूर्व कालमां मिथ्यात्व दशामां बहु जातनां पाप कीधां ठे. ॥ ३९ ॥ हमारा हैयामां पूर्व कालविषे महामोहनी विकलता थई, तेथी अमें जीव घातनी करुणा न कीधी, ने निर्दयदशा राखी, पोतानी कायाथी तो पोतेज पाप कीधां अने बीजाने वचने करी पापनो उपदेश दीधो; अथवा कोईने पाप करतो देखीने में तेनी अनुमोदना करी एवी रीते मन वचन कायाना अशुद्ध व्यवहारमां मग्न थईने कर्मनी कमाणी करी मिथ्या जालमां एवी रीते दोढ्या, तेथी अमे पातकी केहेवाइए ठैये; हवे ज्ञाननो उदयथतां हमारी दिशा एवी थई के जेम सूर्यना जासवाथी प्रजात कालनी अवस्था उद्योतवंत थाय, तेम हमारी पण एवी अवस्था थई ॥ ४० ॥

हवे ज्ञाता ज्ञानना प्रजावथी जेवी आपणी अवस्था जाणे तेवी कहेठे.

अथ ज्ञाता ज्ञान प्रजाव कथन:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— ज्ञान ज्ञान जासत प्रवान ज्ञानवान कहे, करुना निधान अमखान मेरो रूप है; कालसों अतीत कर्म चालसों अजीत जोग, जालसों अजीत जाकी महिमा अनुप है; मोहको विद्यास यह जगतको वास मेंतो, जगतसों शुन्य पाप पुन्य अंध रूप है; पाप किन कियो कौन करे करिहै सु कौन, क्रियाको विचार सुपनेकी धोर धूप है ॥ ४१ ॥

अर्थ:—ज्ञानरूप सूर्यनो प्रकाश होवाथी प्रमाण ज्ञानवान के ज्ञाता पुरुष एम कहेठे के, मारुं स्वरूप करुणा निधान ठे. तथा सर्वतुं पोताना जेवुं स्वरूप जाणी ने सर्वनो हित वत्सल ठे. अने अमखान कहेता निर्मल ठे, कालने बश नथी पटखे

शाश्वत ठे. कर्म चालनो तेने जय नथी, एटखे कर्म जेना स्वजावनो नाश करी शके नही, मन वचन अने कायना योगनी जाल तेथी जे अजित ठे, अने आ जगत्नो वास ठे, तेतो मोहतोविलासठे, पण मारो विलास नथी. जगत् कहिये जवज्रमण तेथी हुं शून्यहुं, गति कर्म जगत् करेठे, तेतो मारा स्वरूपमां पाप पुण्य अंधकूप समान ठे, एथी पाप कोणे कीधुं, हवे कोण करे ठे, आगल कोण करशे; आजे क्रियानो विचार दिगामां आवेठे, तेतो स्वप्नानी दोरधाव समान मिथ्याव्यवहार ठे ॥ ४१ ॥

हवे मिथ्या परिणामनुं वर्णन करेठे:—अथ मिथ्यात्व परिणाम वर्णन:—

॥ दोहरा: ॥— मै यौ कीनौ यौ करौ, अब यह मेरो काम, मन वच कायामें बसे, ए मिथ्यात परिणाम, ॥४२॥ मन वच काया करम फल, करम दशा जड अंग; दरवित पुजल पिंडमें, जावित जरम तरंग ॥ ४३ ॥ तांते जावित धरमसो, करम सुजाड अपठ; कौन करावे को करे, कोसर लहे सब जूठ ॥ ४४ ॥

अर्थ:— मै आहुं कीधुं, आम करहुं, हवे आ मारुं काम ठे, ते कहुहुं, एरीते ज्ञान चेतना जाग्याविना मन वचन कायामां मिथ्या परिणाम बसेठे, ॥ ४२ ॥ आ जे मन वचन कायाना जोग ठे, ते कर्मनुं फल ठे, अने कर्मनी दशा जडरूप अंग ठे, ए जे मन वचन काया ठे, ते पुजल अव्ययो पिंड ठे, तेथी आ मिथ्या तरंग जाव उपजे ठे. ॥४३॥ तेमाटे आत्मानो जावित धर्म एटखे शुरू जाणपणुं तेथी मिथ्या तरंगरूप कर्म स्वजाव विपरीत ठे तेने करावे कोण अने करे कोण? अने सरल कोण ठे एटखे अनुमोदे कोण ए प्रपंच सर्व जुठोठे, ॥ ४४ ॥

हवे आ जोगथी क्रिया होय तेनी निंदा करेठे:—अथ क्रियाकी निंदा कथन:—

॥ दोहरा: ॥—करनी हित हरनी सदा; मुकति वितरनी नांहि; गनी बंध पद्धति विषे, सनी महा दुष मांहि, ॥ ४५ ॥ सवैया इकतीसा:॥— करनीकी धरनीमें माहा मोह राजा बसे, करनी अज्ञानजाव राकसकी पुरीहै, करनी करम काया पुगलकी प्रती ठाया, करनी प्रगट माया मिसरीकी बुरी है, करनीके जालमें डरजि रह्यो चि दानंद, करनीकी डट ज्ञान ज्ञान दुति डुरी है; आचारज कहै करनीसों विवहारी जीव करनी सदीव निहचै सरूप बुरी है ॥ ४६ ॥

अर्थ:— करणी जे क्रिया ठे ते सदा अहितनी करनारी ठे, मुक्तिने देवा वाली नथी, आ क्रियाने आगममां तो बंध पद्धतिमांज गणी ठे, तेथी क्रिया महा दुख सहित ठे. ॥ ४५ ॥ क्रियानी चूमिमां महा मोह राजा बसेठे, अने क्रिया ठे ते तो अज्ञान जाव राक्षसनी नगरी ठे. एटखे क्रियामां अज्ञान राक्षस रही शकेठे. अने ए क्रिया ठे ते तो कर्मनो पढायो ठे, अने काय योगनो पढायो ठे. अने पुजलनो प

कढायो ठे. क्रिया ठे ते प्रगट माया जाल ठे, तथा ते साकरनी ठरी ठे, मीठास आ पी मारेठे. आ करणीनी जालमां चिदानंद परमात्मा ठरजी के० मग थई रह्यो ठे, अने क्रियाना ओथे ज्ञानरूप सूर्यनी ज्योति ठपी रही ठे. श्री आचार्य कहेठे के क्रि या करतो थको जीव व्यवहारीज कहिए. पण निश्चय रूपे देखवाथी क्रिया सदा सर्वदा बुरी ठे, षट्खे खोटी ठे. ॥ ४६ ॥

हवे पोतानी समज पामे तेने ज्ञाता कहेठे:— अथ ज्ञाता कथन:—

॥चौपाई:॥— मृषा मोहकी परिनति फेली, तातें करम चेतना मैली; ज्ञान होत हम समुज्जी एती, जीव सदीव जिन्नपरसेती ॥ ४४ ॥ दोहरा:॥—जीव अनावि सरूप मम, करम रहित निरुपाधि; अविनाशी अशरन सदा, सुखमय सिद्ध समाधि ॥ ४७ ॥

अर्थ:— अमारामां पहेला मिथ्या मोहनी परिनति फेलाई ठे, षट्खे मोहथी अ शुरू थई, ह्यारे फेलाणी. तेनो उदय गाढो थयो, तेथी चेतना शुरू हती पण अशु रु थई, कर्मसहित चेतना मळीन थई. हवे ज्ञान चेतना प्रगट थतां अमे षट्खी वात जाणी, के जे जीव ठे ते निश्चये परजोगथी न्यारो ठे ॥४७॥ अनादि कालथी जे जीव प्राणधारी कहेवायठे, ते मारं स्वरूप ठे. ते स्वरूप केवुं ठे ते कहेठे. कर्म रहित ठे; अने संयोगादिक उपाधि रहित ठे; वखी विनाश न पामे, सदा ईश्वर ठे; कोईतुं शरण न राखे, अने आ स्वरूप सिद्धसमाधिना सुखमय ठे ॥ ४७ ॥

हवे ज्ञानस्वरूप कर्म उपाधिथी जिन्नठेतेकहेठे:— अथ ज्ञान स्वरूपी कथन:—

॥चौपाई:॥— में त्रिकाल करणीसों न्यारा, चिदविलास पद जगत उज्यारा; राग वि रोध मोह मम नांही, मेरो अवलंबन मुकमांही ॥४८॥ सवैया तेइसा:॥— सम्यकवंत कहे अपने गुनमें नित राग विरोधसुं रीतो, में करतूति करों निरवंडक, मोह विषे रस लागत तीतो; सुख सुचेतनको अनुजौ करि, में जग मोह महा जड जीतो, मोष समीप जयो अब मो कहुं काल अनंत इही विधि बीतो ॥ ५० ॥ दोहरा:॥— कहे विचठन में सदा, रह्यो ज्ञान रस राचि; सुखातम अनुचूति सों, खलित न होइ क दाचि ॥ ५१ ॥ पूर्व करम विष तरु जप, उदे जोग फल फूल; में इन्हको नहिं जो गता, सहज होहुं निरमूल ॥ ५२ ॥

अर्थ:— हुं त्रये कालमां क्रिया करणीथी न्यारो हुं. मारे कर्मथी संग नथी तो क्रि याथी संगती केम थाय ? मारं पद के० स्वरूप, चिद्विलास के० ज्ञानविलास ठे, ते जगतमां अजवाहु ठे. अने राग द्वेष मोहजाव वत्ते ठे, तेतो मारं स्वरूप नथी. मारो अवलंब आधार मारा स्वरूपमां ठे ॥ ४८ ॥ समकित्ती जीव पोताना गुण कहेठे. हुं नित्य प्रत्ये राग द्वेष मोहथी, रीतो के० रिक्त षट्खे रहित हुं. हुं जे क्रि

યા કરું તે રાગ દેષ વિના વાંઘારહિત કરું. અને જે ૫ વિષય રસ છે તે, મોહતી તો કેળ મને તિક્ત લાગે છે ઘટલે કરુવો લાગે છે. પોતાની શુદ્ધ ચેતનાનો અનુજવ કરીને મેં જગત્માં મોહરૂપ મહાસુજટ જીત્યો. મારું યત્નું સ્વરૂપ પામીને હું મોહને સન્મુખ થયો, હવે મને યવી રીતથીજ અનંત કાલ વીતો! ઘટલે અનંત કાલ લગે ૫ વોજ રહું ૫ આશંસા છે ॥ ૫૦ ॥ વિચક્ષણ જ્ઞાની પુરુષ આશંસા કરીને કહે કે હું સદા જ્ઞાન રસમાં રાવી રહું અને હું શુદ્ધ આત્મના અનુજવથી કોઈ પણ કાલમાં સ્વ લિત ન થાઉં! ॥ ૫૧ ॥ ૫ પૂર્વ કૃત પુણ્ય પાપરૂપ જે કર્મ છે, તે વિષ વૃદ્ધ જાણવા અને તે કર્મના ઉદયનો જે જોગ છે તે વિષ વૃદ્ધનાં ફલ ફુલ છે. હું આ ઉદય જોગનો જોક્તા નથી. રાગ દેષથી રહિત હું. અનાદિકાલના સાથે લાગેલા વિષય જોગ છે તેસહજ નિર્મૂલ થાય ॥ ૫૨ ॥

હવે ઉદાસીનતાને વૈરાગ્ય કહિયે તેનો મહિમા કહે છે:—અથ વૈરાગ્યમહિમાકથન:—

॥દોહરા:॥—જો પૂરવ કૃત કર્મ ફલ, રુચિસોં જુંજે નાંહિ; મગન રહે આઠો પહુર, શુદ્ધાતમ પદમાંહિ ॥ ૫૩ ॥ સો બુધ કર્મદસા રહિત, પાવે મોષ તુરંત; જુંજે પરમ સ માધિ સુલ, આગમ કાલ અનંત ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:—જે પૂર્વકાલમાં કર્મ કર્યું, તેનું ફલ ઉદય થયું, તે ફલથી રુચિ લગામી જોગવે નહીં અને આઠે પ્રહર શુદ્ધ આત્મપદમાં મગ્ન રહે ॥ ૫૩ ॥ તેજ પંક્તિ કર્મ દશા રહિત ધર્ષને તરત મોહપદ પામે, તે પઠી આગામિક કાલમાં અનંત કાલ લગી પરમ સમાધિનું સુલ જોગવે ॥ ૫૪ ॥

હવે જ્ઞાનિ પુરુષનો ક્રમે ક્રમે મહિમા વધે તે કહે છે:—જ્ઞાની પુરુષ મહિમા કથન:—

॥ઢપ્પય ઢંદ:॥—જો પૂરવ કૃતકર્મ, વિરષ વિષ ફલ નહિ જુંજે; જોગ જુગતિકારજ કરંત મમતા ન પ્રજુંજે; રાગ વિરોધ નિરોધ સંગ વિકલપ સભિ ઢંદે, શુદ્ધાતમ અનુજો અજ્યાસિ સિવ નાટક મંદે; જો જ્ઞાનવંત શ્દ મગ વલત, પૂરત વ્દે કેવલ લહે; સો પરમ અર્તીંદ્રિય સુલવિષે, મગન રૂપ સંતત રહે ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:—જો જ્ઞાતા ધર્ષને પૂર્વ કૃતકર્મ રૂપ વૃદ્ધના વિષ ફલને જોગવે નહીં ઘટલે શ્દ ફલથી રતિ ન ઢપજે, અનિષ્ટ ફલથી અરતિ ન ઢપજે યવો જ્ઞાતા જે છે, તે મન વચન કાયાના યોગે કરી યુક્ત છે, તેથી જોગની ગતિ કેળ પ્રવૃત્તિયે કાર્ય કરે છે, પણ કાર્યવિષે મમતા પ્રજુંજે નહીં, પરીતે રાગ દેષનો નિરોધ કરીને યોગના સંગથી જે વિકલપ ઢટે છે, તે સર્વ ઢાંદે, શુદ્ધ આત્માના અનુજવનો અજ્યાસ કરીને શિવનાટક કેળ જે થકી જીવન્મુક્તિ હોય યત્ન નાટક માંદે. જો જ્ઞાનવંત પુરુષ યદિજ માર્ગે વા

હે તો પૂર્ણ સ્વજ્ઞાવ પામીને કેવલ જ્ઞાન પામે. પઠી કેવલ જ્ઞાન પામીને ઉત્કૃષ્ટ અર્થોદ્વિગ્ન સુખનેવિષે નિરંતર મગ્ન રહે. ॥ ૫૫ ॥

હવે શુદ્ધ આત્મા ડ્રવ્ય છે તેનું વર્ણન કરેલે:-અથ શુદ્ધ આત્મદર્શન:-

॥ સવૈયા શક્તીસાઃ॥- નિરજે નિરાકૂલ નિગમ વેદ નિરજેદ, જાકે પરગાસમેં જગ ત માર્યતુ હૈ; રૂપ રસ ગંધ ફાસ પુદગલકો વિલાસ, તાસોં ઉદવંશ જાકો જશ ગા શ્યતુ હૈ, વિગ્રહસોં વિરત પરિગ્રહસેં ન્યારો સદા, જામેં જોગ નિગ્રહકો ચિન્હ પાડ થતુ હૈ; સો હે જ્ઞાન પરવાન ચેતન નિધાન તાહિ, અવિનાશી ફૈશ માની સીસ નાડ થતુ હૈ; ॥ ૫૬ ॥ જૈસો નર જેદરૂપ નિહચેં અતીત હુંતો, તેસો નિરજેદ અથ જેદકો ન ગહેગો; દોસે કર્મ રહિત સહિત સુખ સમાધાન, પાયો નિજ થાન ફિરિ બાહિર ન વહેગો; કબહુ કદાચિ અપનો સુજાઠ ત્યાગિ કરિ, રાગ રસ રાચિકે ન પરવસ્તુ ગહેગો; અમલાન જ્ઞાન વિદ્યમાન પરગટ જયો, યાહી જાંતિ આગમ અનંત કાલ ર હેગો ॥ ૫૭ ॥ જબહિતેં ચેંતન વિજાઠસોં ઉલટિ આપુ સમેં પાડ અપનો સુજાઠ ગ હિ લીનો હૈ; તબહીતેં જોજો લેન જોગ સો સે સબ લીનો, જો જો ત્યાગ જોગ સો સો સબ ઢાંઢિ લીનો હૈ; લેવેકો ન રહી ઠોર ત્યાગિવેકોં નાંહી ઔર, બાકી કદા ઉ બચ્ચો જુ કારજ નબીનો હૈ; સંગ ત્યાગિ અંગ ત્યાગિ વચન તરંગ ત્યાગિ, મન ત્યાગિ બુદ્ધિ ત્યાગિ આપા સુદ્ધ કીનો હૈ ॥ ૫૮ ॥

અર્થ:-જે નિર્જય કેહેવાય છે, નિરાકુલ કેહેવાય છે, નિગમ કેળવેલ અર્થ કેહેવાય છે, વેદ કેળવેલ જ્ઞાનરૂપ કેહેવાય છે, જેનો જેદ નથી એવો પ્રકાશવંત પદાર્થ છે; જે માં સર્વ જગત્ સમાય છે; અને જે એ રૂપ રસ ગંધ સ્પર્શ જે વિનાશી પદાર્થો છે, તેતો પુજલનો વિલાસ છે, તેના ઉદવંસ કેળવેલો રહિત જે છે તેનો જસગાઇ છે. વહી જે વિગ્રહ કેળવેલ શરીર તેથી વિરત કેળવેલ રહિત અને ડ્રવ્યજ્ઞાવરૂપ પરિગ્રહ તેથી જુદો છે, જેમાં સદાય ત્રણે યોગથી રહિત પણાનું ચિન્હ કેળવેલ પામીય છે, એવો પદાર્થ તો જ્યાં જ્ઞાન છે ત્યાં તે પદાર્થ છે. તેથી જ્ઞાન પ્રમાણ છે. અને ચેતનાનો નિધાન છે. તેને અવિનાશી ફૈશ્વર માનીને મસ્તક નમાવીય છે ॥ ૫૬ ॥ હવે બીજું પણ શુદ્ધાત્મ ડ્રવ્ય સિદ્ધનું વર્ણન કરેલે:-અતીત કાલમાં પણ શુદ્ધાત્મ ડ્રવ્ય નિશ્ચય નયથી અજેદ રૂપ હતું અને વ્યવહારનયે જેદરૂપ હતું. હવે કેવલ રૂપ પામિને નિર્જેદ કેળવેલ જેદ રહિત જાણીય. હવે એવી દશામાં કોણ મૂર્ખ જેદ ઠરાવશે ? નૈયાયિક લોક જે પોતાની પ્રરૂપણામાં સમાધિયોગઆત્માને કર્મ રહિત માનીને ફરી સંસારમાં અવતાર માનીને તેને નમસ્કાર કરેલે, પણ જે કર્મ રહિત થયો, સુખ સમાધાન સહિત થયો, પોતાનું સ્થાનક પામ્યો, તે પાઠો બાહ્ય સંકટમાં કેમ પરશે? જેમ ધરતીનો તાર ઉત્તા

रवा ईश्वर अवतार लेइने दुःख पामेठे एवुं मिथ्यादृष्टिनी केहेवतमांठे, पण जीव शुरू थईने फरी राग रसमां राचिने कोई कालमां आपणो स्वज्ञाव त्याग करीने पर वस्तु ने ग्रहे नही. केमके अम्बान ज्ञान के० जे फरी करमाय नही एवुं ज्ञान विद्यमान कालविषे प्रगट थयुं तेतो आगामिक कालमां अनंत काल लगी रहेशे॥५३॥ हवे फरीथी अवतार लेवाना कारणनो अज्ञाव कहेठे:- अनादिकालथी चेतन मिथ्यात्व जावरूप विज्ञावमां रमि रह्यो हतो ते समयप्रस्ताव पामीने, विज्ञावथी उपरांतो. थई पोतानो शुरू स्वज्ञाव हतो ते पोतेज लइ लीधो, तेथी ज्ञान दर्शनादिक जाव लेवा योग्य हतो ते लीधो, अने राग केषादिक जाव त्यागवाजोग हतो ते सर्व त्यागी लीधो; ते लेवानुं बीजुं ठेकाणुं रछुं नही, अने त्यागवानुं पण बीजुं ठेकाणुं रछुं नही. हवे इहां बाकी ननु कार्य करवानुं शुं रछुंठेके जे कार्य करवाने फरी अवतार लेवो पने? जे उपाधिसंग हतो तेतो सर्व त्यजीने एटले अंग त्याग के० काय योगे त्यागिने, वचन तरंग त्याग के० वचन योग त्यागीने तथा मनोयोग त्यागिने बुद्धि त्याग के० विकल्प त्यागीने आत्माने शुरू करी लीधो ॥ ५० ॥

हवे बाह्य जेव धरवो ते ड्रव्यलिंग कहिए ते एकांतपणे मोक्षनुं कारण नथी ते कहेठे:- अथ एकांत ड्रव्यलिंगीकी निंदा:-

॥ दोहराः॥- शुरू ज्ञानके देह नहिं, मुझा जेव न कोइ; ताते कारन मोषको, द रवलिंग नहि होइ ॥ ५१ ॥ ड्रव्य लिंग न्यारो प्रगट, कला वचन विन्यान; अष्ट म हारिधि अष्ट सिधि, एऊ होहि न ज्ञान ॥ ६० ॥

अर्थ:- आत्मा तो शुरू ज्ञानमय ठे. अने शुरू ज्ञानने देह नथी, अने ज्यारे देह नथी त्यारे ज्ञान ने मुझा जेव पण कोइ नथी. तेथी मोक्षनुं कारण ड्रव्य लिंग होय नही. एटले जेव लीधे मुक्ति नथी ॥ ५१ ॥ ज्ञानथी ड्रव्यलिंग तो प्रगट पणे जुंडुज ठे. क लाविज्ञान, वचन विज्ञान, ते ज्ञानथी न्यारां ठे. तथा आचार, श्रुत, शरीर, वचन, वाचना, बुद्धि, उपयोग, संग्रह संलीनता, ए अष्ट महा रिद्धि ठे. अने अणिमा, म हिमा, गरिमा, लघिमा, प्राप्ति, प्राकाम्य, इशित्व, वशित्व, ए अष्टमहा सिद्धि ठे. ते पण ज्ञान नथी ॥ ६० ॥

हवे एटलां महिमाचंत स्थानक ठे, तो पण ए ज्ञाननां स्थानक नथी ते कहेठे:-

अथ ज्ञान अज्ञाव स्थानक कथन:-

॥ सवैया इकतीसाः॥-जेवमें न ज्ञान नहि ज्ञान गुरु वर्त्तनमें, मंत्र जंत्र तंत्रमें न ज्ञानकी कहानी है; ग्रंथमें न ज्ञान नहि ज्ञान कवि चातुरीमें वातनिमें, ज्ञान नहीं ज्ञान कहा बानी है; तातें जेव गुरुता कविच ग्रंथ मंत्र वात, इनतें अतीत ज्ञान चे

तना निसानी है, ज्ञानहीमें ज्ञाननही ज्ञान उरठोर कहू, जांके घट ज्ञान सोइ ज्ञानको निदानी है ॥ ६१ ॥

अर्थ:- वेषमां ज्ञान न पामीए अने गुरुवारि के० गर्वपणुं महोटाइ पणुं तेमां पण ज्ञाननुं स्थानक नथी अने मंत्र, तंत्र, यंत्रमां ज्ञाननी कहेणी नथी तथा ग्रंथ शास्त्र पढवाथी पण ज्ञान प्राप्त थतुं नथी; कवितामां, चातुर्यतामां ज्ञान नथी. वातनी चतुरा इमां ज्ञान नथी; अने जे वाणी ठे ते शुं ज्ञान ठे? अर्थात् वाणी पण ज्ञान नथी. माटे ज्ञेख, गुरुताइ, कवितार्ह, ग्रंथ, मंत्र, यंत्र, तंत्र, वात ए सर्वथी अतीत के० जुदीज ज्ञान वस्तु ठे, ते चेतननी सहिनाणी ठे. ज्ञानतो क्यारे जाणवुं, के जे अशुरू पणे होय तेतो ज्ञान न कहेवाय, माटे पूर्वे जे स्थानक कहां तेथी जुदीज कोइ ज्ञान वस्तु ठे, माटे जेना घटमा ज्ञान प्रगटयुं, तेज ज्ञाननुं मूलकारण ठे ॥ ६१ ॥

हवे जेपूर्वे वेष प्रमुखना धारक कहा तेनी मूढता कहि देखाने ठे:-

अथ जेषादि धारक मूढ यहु कथन:-

॥ सवैया इकतीसा:- ज्ञेख धरे लोगनिकों वंचे सो धरम ठग, गुरु सो कहावे गुरु वार्ह जाते चहियें; मंत्र तंत्र साधक कहावे गुनी जाडूगर, पंडित कहावे पौर ताई जामें लहिये; कवित्तकी कलामें प्रवीन सो कहावे कवि, वात कही जाने सो प वारगीर कहिये; ए तो सब विषेके जिखारी मायाधारी जीव, इन्हकों विलोकिकें दयाल रूप रहिये ॥ ६२ ॥

अर्थ:- वेष धरीने लोकोने ठगे, प्ररमावे ते धर्म ठग कहेवाय, एटले तेने गुरुतानी चाहना होय ते गुरु केहेवाय. मंत्र, यंत्र, तंत्रादिक गुणनो जे साधक होय ते जाडूगर केहेवाय. अने जेमां पंडिताई रही ठे, ते पंडित केहेवाय. कवित्त चातुरिनी कलामां जे प्रवीण होय तेतो कवि केहेवाय. वातो बनावी बनावीने कही जाणे ते पवारगर केहेवाय एटली अवस्थाना धरनारा ठे. ते सर्व इंद्रियविषयना याचक मायाधारी जीव ठे. तेने जोड़ने मनमां एवुं विचारिये के अहो! इति आश्चर्य! ए बापका केस पोतानो खार्थ खोयठे, एवी रीते तेना उपर दयालरूप थई रहेवुं ॥ ६२ ॥

हवे जीवना अनुजवनी योग्य दशा कहे ठे:- अथ अनुजव जोगता कथन:-

॥ दोहरा:- जो दयालता जाव सो, प्रगट ज्ञानको अंग; ऐं तथापि अनुजो दशा, वरतै विगत तरंग ॥ ६३ ॥ दरशन ज्ञान चरण दशा, करे एक जो कोइ, थिर व्है साधे मोष मग, सुधी अनुजवी सोइ ॥ ६४ ॥

अर्थ:- जे आत्माने शुरू दयालता जाव प्रगटेठे, तेतो ज्ञाननुं अंग प्रगट थयुं एम जाणीए. पण अनुजव दशा जे ठे, ते तो विगततरंग के० विकल्प रहित वर्त्ते ॥ ६३ ॥

વક્ત્રી દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રની દશાને વિકલ્પ રહિત એકપણે આત્માને જુલો, એજ રીતે સ્થિરરૂપ થઈને મોક્ષ માર્ગને સાધે છે તેનેજ સુધી કેળવવું અનુજવંત કહિયે ॥૬૪॥
હવે નિઃસંદેહ શુદ્ધ સ્વરૂપ પામવું તેનો મહિમા કહે છે:—અથ અનુજવ મહિમાકથન:—

॥ સવૈયા ઇકતીસા:॥— જોઈ દગ્ જ્ઞાન ચરણાતમમેં ઠવિ ઠોર, જયો નિરદોર પર વસ્તુકોં ન પરસે; શુદ્ધતા વિચારે બ્યાવે શુદ્ધતામેં કેલિ કરે, શુદ્ધતામેં થિર વઢે અમૃત ધારા વરસે; ત્યાગી તન કહ વઢે સ્પષ્ટ અષ્ટ કરમકો, કરે થાન જઘ નઘ કરે ઓર કરસે; સોઈ વિકલ્પ વિજઈ અલ્પ કાલમાંહિ, ત્યાગિ જો વિધાન નિરવાન પદ દરસે ॥ ૬૫ ॥

અર્થ:— જે કોઈ દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રરૂપી આત્માને વિષે જ્ઞાનને ઠેકાણે ઠેરાવીને ઘાટ બાંધે, ત્યાં નિરદોર કેળવવું સંશય રહિત થઈને પરવસ્તુનો સ્પર્શ ન કરે, ત્યાં નિશ્ચય નય ગ્રહણ કરીને શુદ્ધતાજ વિચારે, શુદ્ધતાજ બ્યાવે, અગ્રમાદિ થઈને શુદ્ધતામાં કેલિ કરે, શુદ્ધ ધ્યાનના પ્રથમ પાયામાં પ્રવેશકરી શુદ્ધતામાં થિર થઈને મહા આત્મ દરૂપ અમૃતની ધારા વરસાવે. આંદ્રી અવયવરૂપ લક્ષણ છે. તેથી શરીરના કષ્ટને ત્યા ગેઠે. લીનતાથી શરીર કષ્ટ ન જાણે ત્યારે સ્પષ્ટ થઈને ઘટલે ધીર્ય ફોરવીને આઠે કર્મનાં સ્થાનને જઘ કરે ઘટલે કર્મોને સત્તા થકી ચલાયમાન કરે અને નઘ કરે કેળવવું નિર્જરા કરે એસે ઓરદુંકેસે કેળવવું તે જીવ કર્મોને આકર્ષિને નિર્જરાવે તે જીવ વિકલ્પ જાણનો વિજય કરીને અલ્પ કાલમાંજ જો વિધાન કેળવવું જવશ્રેણિને ત્યાગી મોક્ષ પદ દેલે ઘટલે પામે ॥ ૬૫ ॥

હવે શિષ્ય પુઠે છે કે એ અનુજવ પામવો મહા વિષમ છે તે હપર ગુરુ શિક્ષા દેઠે:—

અથ અનુજવ શિક્ષા કથન:—

॥ ચૌપાઈ: ॥—ગુન પરજેમે દૃષ્ટિ મ લીજે; નિરવિકલ્પ અનુજો રસ પીજે; આપ સ માઈ આપમે લીજે; તનપા મેટિ અપનપો કીજે ॥ ૬૬ ॥ દોહરા: ॥—તજિ વિજાવ હુ ઇજે મગન, શુદ્ધાતમ પદમાંહિ; એક મોષ મારગ થદે, ઓર દૂસરો નાંહિ ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:—આત્માના ગુણ પર્યાય અનેક છે, પણ તેમાં દૃષ્ટિ ન લેવી. માત્ર નિર્વિકલ્પ દ્રવ્યનો અનુજવ રસ પીવો. આત્માઆધારમાં આત્માનો સમાસ કરી લેવો ઘટલે લય લગાવવી, ઘટલે આપણે શરીર ધારી લીધે, તે દશાનું કાચ યોગ પાળું છે તે મટાવી આત્મ સ્વરૂપ કરીધે ॥ ૬૬ ॥ આત્માના મૂલ સ્વજાવ વિના લીજું સર્વ વિજાવ પાળું છે, તેહને ત્યજીને શુદ્ધ આત્માના ચિદાનંદ સ્વજાવમાંજ મગ્ન થઈએ, એક અદ્વિતીય મોક્ષનો માર્ગ એજ છે. તેથી લીજો કોઈ મોક્ષનો માર્ગ નથી ॥ ૬૭ ॥

હવે શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપના અનુજવલિના મહાવ્રત્તિ પણ ડ્રવ્યલિંગી જાણવા તે કહેહે:-

અથ ડ્રવ્યલિંગી વ્યવસ્થા કથન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥-કહ મિથ્યા દૃષ્ટિ જીવ ધારે જિન મુદ્રા જોષ, ક્રિયામેં મ ગન રહે કહે હમ જતી હૈ; અતુલ અલંબ મલરહિત સદા હદોત, એસે જ્ઞાન જાવ સોં વિમુક્ષ મૂઢમતિ હૈ; આગમ સંજાલે દોષ ટાલે વિવહાર જાલે, પાલે વૃત્ત યદ્યપિ તથાપિ અવિરતી હૈ; આપુકોં કહવે મોષ મારગકે અધિકારી મોષસોં સદીવ રુદ્ધ હુદ્ધ દુરગતિ હૈ. ॥ ૬૦ ॥ દોહરા:॥-જે વિવહારી મૂઢ નર, પરજે બુદ્ધી જીવ, તિનકો બા હિજ કીયકો, હે અલંબ સદીવ. ॥ ૬૧ ॥

અર્થ:-કૈક જીવ મિથ્યા દૃષ્ટિ હે અને આચાર્ય ઉપદેશ રસથી જિન મુદ્રાજોષધારી હે અને સાધુની ક્રિયામાં મગ્ન રહેહે, અને પોતાના મનથી અથવા કોઈના પૂઠવાથી અમે જતિ ઠહ્યે એમ કહેહે પટલે મહાવ્રત્તિ હેયે. અને જેની તુલના નથી એનું અલંબ કેળ સંપૂર્ણ વિજ્ઞાન મલરહિત સદા પ્રકાશવંત પોતાનું અનુજવરૂપ જે જ્ઞાન જાવ હે તેથી વિમુક્ષ હે માટે મૂઢમતિ હે. તે ક્રિયા કરેહે, આગમ સિદ્ધાંત સંજારેહે, અને આદારાદિકના દોષ ટાલી વ્યવહારમાં દૃષ્ટિ રાખેહે, એમ યદ્યપિ મહાવૃત્ત પાલે હે, તોપણ નિશ્ચય નયથી એ અવિરતીજ કહીએ. એવા જે જીવહે તે પોતે મોક્ષ માર્ગના અધિકારી લોકમાં કહેવાયહે. મોક્ષથી એ સદા રુચ્યાજ રહેહે પટલે અજવ્યને પણ ક્રિયા કેવલ નવમા પ્રેવેચકસુધી ગતિ કહી હે; પાઠો એ હુલ હુર્ગતિમાં પહેહે. ॥ ૬૦ ॥ જે કોઈ મૂર્ખ મનુષ્ય વ્યવહારમાંજ રહે અને જે જીવ પર્યાય બુદ્ધિવંત હે તે શુજ ગતિયો જીવ હોય તો જલ્દી એવી પર્યાય બુદ્ધિ ધારેહે તેને તો બાહ્ય ક્રિયાનું અલંબન સદાય કહ્યુંહે ॥ ૬૧ ॥

હવે વ્યવહારે મહામૂઢ હે તેનું વર્ણન કરેહે:- અથ મહામૂઢ વર્નન:-

॥ ચોપાઈ:॥-જેસે મુગધ ધાન પહિચાને; તુષ તંદુલકો જેદં ન જાને; તેસે મૂઢમતી વ્યવહારી; લાલે ન બંધ મોષ વિધિ ન્યારી ॥ ૭૦ ॥ દોહરા:॥-ક્રમતિ બાહિજ દિહિસો, બાહિજ ક્રિયા કરત, માને મોષ પરંપરા, મનમેં હરષ ધરંત ॥ ૭૧ ॥ શુદ્ધાત્મ અનુજો કથા, કહે સમકિતી કોઈ, સો મુનિકે તાસોં કહે, યહ સિવપંથ ન હોઈ ॥ ૭૨ ॥

અર્થ:-જેમ કોઈ મનનો જોલો પુરુષ હે તે ધાનને તો ઓલખે પણ તૂસ અને તંદુલ માં ઝિજ્ઞતા હે તે ન જાણે તેમ, જે વ્યવહારી મૂઢમતિ હે તેતો બંધવિધિ અને મોક્ષ વિધિ જૂદો જૂદો લાલી શકે નહી; કેવલ વિધિ જાણે ॥ ૭૦ ॥ જે ક્રમતિ હોય તે પર્યાય બુદ્ધિથી જ્ઞાતા વેદનીય પણે સમાધિ સુલ જાણીને બાહ્ય દૃષ્ટિથી તેની હેતુરૂપ બાહ્યક્રિયા કરે અને બાહ્યક્રિયામાં મગ્ન હોય તો તેથી તેને નિર્જરા માનીને મોક્ષ

परंपरा माने अने मनमां आनंद पामे ॥ ७१ ॥ ते मूढने कोइ समकिती जीव शुरू आत्मानी अनुजव दशाने मोक्षनुं कारण कहे तो तेनुं वचन सांजलीने तेने एतुं कहे के ए रीतेतो मोक्षमार्ग थाय नही ॥ ७२ ॥

हवे मूढ तथा ज्ञानीनुं लक्षण कहेते:- अथ मूढ तथा ज्ञानी लक्षण कथन:-

॥ कवितः॥- जिन्हके देह बुद्धि घट अंतर, मुनि मुद्रा धरि क्रिया प्रवानहि; ते हिय अंध बंधके करता, परम तत्वको जेद न जानहि; जिन्हके हिये सुमतिकी क निका, बाहिज क्रिया जेप परमानहि; ते समकिती मोष मारग मुष, करि प्रस्थान जव स्थिति जानहि ॥ ७३ ॥

अर्थ:- जेना हीयामां देह बुद्धि रहेते एटखे देहधारी ने पण चिन्मयणे जाणतो नथी अने मुनीश्वरनी मुद्रा धारिने क्रियानेज प्रमाण करेते, तेतो हीयानो अंध ठे अने बंधनो करनार ठे अने परम तत्त्वके० मोक्ष तत्त्वना जेद ने जाणतो नथी अने जेना हैयामां सम्यग् दृष्टिने लीधे सुबुद्धिनी करणीका जागी तेतो बाह्य क्रियाने जेप रूप प्रमाण करेते. तेनेतो समकिती कहीए; ते जीव मोक्षमार्ग ने सन्मुख प्रस्था न के० प्रयाण करीने जवस्थितिने निश्चयेजांजे ठे ॥ ७३ ॥

हवे संक्षेपथी निःकेवल उपादेयरूप मोक्ष मार्गनो उपदेश देते:-

अथ मोक्षको उपदेश संक्षेप मात्र कथन:-

॥ सवैया इकतीसाः ॥- आचारिज कहे जिन वचनको विसतार, अगम अपार है कहेंगे हम कितनो!, बहुत बोलवेंसों न मकसूद चुप जली, बोलीए सुवचन प्रयोजन है जितनो; नानारूप जलपसों नाना विकल्प उठे, ताते जेतो कारिज कथन जलो तितनो; शुरू परमात्मको अनुजौ अज्यास कीजे, यहै मोष पंथ परमारथ है इतनो ॥ ७४ ॥ दोहराः ॥- सुझातम अनुजोक्रिया, शुरू ज्ञान दग दौर, मुक्ति पंथ साधन वहै, वाग जाख सब और ॥ ७५ ॥

अर्थ:- आचार्यजी शिष्यने कहे ठे. अहो! शिष्य! जिनेश्वरनां वचननो विस्तार तो नय प्रमाण करीने अगम अपार ठे. अमे केटलोक कहीए, आहीं बहु बोलवुं ते अ मारी मकसूद नथी तेथी चुप रहेवुं तेज ठीक ठे, अने जेटहुं प्रयोजन ठे तेटहुंज बोलवुं पण नाना प्रकारनु जल्प के० बोलवुं कहिये तो नाना प्रकारना विकल्प उठेते, तेथी जे एक कार्य ठे तेपुरतुंज बोलवुं बस ठे; शुरू परमात्म द्रव्यना अनुजव योगना अज्यास करीए एज मोक्ष मार्ग जाणीए, बधी बातमां षटलोज परमार्थ ठे ॥ ७४ ॥ जे क्रियाथी शुरू आत्मानो अनुजव थाय तेज क्रियाठे अने शुरू ज्ञान दृष्टिनी दौर तेज मुक्ति पथनुं कारण ठे. बीजु सर्व वचनारुंवरते ॥ ७५ ॥

હવે શુદ્ધ જીવ દ્રવ્યનું વર્ણન:- અથ શુદ્ધ જીવ દ્રવ્ય વર્ણન:-

॥ દોહરા:- ॥ જગત ચક્ષુ આનંદમય, જ્ઞાન ચેતના જાસ; નિર્વિકલ્પ શાશ્વત સુધિ
ર, કીજે અનુજો તાસ. ॥ ૭૬ ॥ અચલ અલંકિત જ્ઞાનમય, પૂરન વીતમમત્વ, જ્ઞાન
ગમ્ય વાધા રહિત, સો હૈ આતમ તત્ત્વ. ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:- જે પદાર્થ જગતમાં ચક્ષુજેવો છે અને આનંદમય છે, જેની જ્યોતિ જ્ઞાન અને
ચેતના છે, જેમાં કોઈ વિકલ્પ નથી, જેદ નથી, અને શાશ્વતો છે તથા સ્થિર છે, જે
પદાર્થનો અનુજવ કરીય તો મુક્તિ પામીય. ॥ ૭૬ ॥ જે કોઈકાલે પોતાના સ્વજાવધી
ચલાયમાન થાય નહીં એવો અલંકિત જ્ઞાનમય છે, સંપૂર્ણ સમાધિવંત અને મમત્વ ર
હિત છે, ઇન્દ્રિય ગ્રાહ્ય નહીં તેથી જ્ઞાન ગમ્ય છે અને અલેખ અજેયપણાથી વાધા રહિત
છે, તેજ આત્મ તત્ત્વ કહીય. ॥ ૭૭ ॥

॥ હિત શ્રી સમયસાર નાટક ગ્રંથનો દશમ સર્વ વિશુદ્ધિ નામા દ્વાર બાહ્યબોધરૂપ
સંપૂર્ણ થયો. ॥

॥ દોહરા:- ॥ સરવ વિશુદ્ધિ દ્વાર યહ, કહ્યું પ્રગટ શિવપંથ; કુંદ કુંદ મુનિરાજ
કૃત, પૂરન જયો ગરંથ. ॥ ૭૮ ॥

અર્થ:- જે દ્વારમાં આત્માની સર્વ વિશુદ્ધિ પામિયે તેજ દ્વાર કહ્યું, તે પ્રગટપ
ણે મોક્ષનો માર્ગ કહ્યો છે. શ્રી સીમંધર સ્વામીની વાણી સાંજલીને શ્રી કુંદકુંદાચાર્યે
આગ્રંથ કીધો. યવી સંપ્રદાય વાત છે, તે ગ્રંથ સંપૂર્ણ થયો. ॥ ૭૮ ॥

હવે ગ્રંથ કર્તાનું નામ અને ગ્રંથનો મહિમા કહે છે:- અથ ગ્રંથ વ્યવસ્થા કથન:-

॥ ચોપાઈ:- ॥ કુંદ કુંદ મુનિરાજ પ્રવીના; તિન્હ યહ ગ્રંથ ઇંહાલો કીના; ગાથા
બરુ સુ પ્રાકૃત બલ્લાની; શુરુ પરંપરા રીતિ બલ્લાની. ॥ ૭૯ ॥ જયો ગ્રંથ જગમેં વિખ્યાતા,
સુનત મહા સુખ પાવહિ જ્ઞાતા; જે નવરસ જગમાંહિ બલ્લાને; તે સબ રસમેં સાર સ
માને. ॥ ૮૦ ॥ દોહરા:- ॥ પ્રગટ રૂપ સંસારમેં, નવરસ નાટક હોઈ; નવરસ ગર્જિત
જ્ઞાનમેં, વિરલા જાને કોઈ ॥ ૮૧ ॥

અર્થ:- કુંદ કુંદ નામે મુનિરાજ તે અધ્યાત્મમાં પ્રવીણ થયા, તે આચાર્યે આ સર્વ
વિશુદ્ધિનામા દ્વાર લગિ આ ગ્રંથ કીધો. તે ગ્રંથ પ્રાકૃત ગાથાબરુ જલીવાણી પ્રકા
શી આ વાણીને શુરુ સંપ્રદાયથી અમૃતચંદ્ર આચાર્યે બલ્લાણી ॥ ૭૯ ॥ આ ગ્રંથની
ટીકા વ્યાખ્યાન કરવાથી કુંદ કુંદાચાર્યનો કરેલો ગ્રંથ જગતમાં વિખ્યાત થયો, તેને
સાંજલી જ્ઞાતા હોય તે મહાસુખ પામે. જગતમાં જે નવરસ બલ્લાણા છે, તે સર્વ રસ
માં સાર રસ તે ય સમયસાર નાટકમાં સમાઈ રહ્યા છે. ॥ ૮૦ ॥ સંસારમા ય વાત પ્ર
ગટ છે કે જે નાટક હોય તે નવ રસમય હોય, પણ શાંતરસમાં જે જ્ઞાન છે, તેમાં નવે

रस गर्जित ठे. तेने तो कोई विरलाज जाणैठे. ॥७१॥ हवे नव रसनु वर्णन करतां नव रसनां नाम कहेठे:-अथ प्रथम नव रसके नाम:-॥ कवित्त ठंदः॥-प्रथम शृंगार वीर झूजो रस, करुना तृतीय जगत सुखदायक; हास्य चतुर्थ रुद्र रस पंचम, ठठम सुरस बिजठ बिजायक; सत्तम जय अष्टम रस अद्भुत, नवमो शांत रसनिको नायक; ए नवरस एई नव नाटक, जो जहों मगन सोइ तहों लायक ॥ ७२ ॥

अर्थ:-प्रथम शृंगार रस, वीजो वीर रस, अने त्रीजो करुणा रस, ते जगत्मां सुखदायक ठे. चोथो हास्य रस, पांचमो रौद्र रस, अने ठठो बिजत्स रस, ते बिजायक कहेतां चित्तनो जंग करनार ठे. सातमो जय रस, आठमो अद्भुत रस, अने नवमो शांत रस ते सर्व रसनो नायक ठे. ए नव रस कहिए. ते नव रस नाटक रूप होय. जे प्राणी जे रसमां मग्न थई रह्यो ठे तेने ते रस लायक ठे. ॥ ७२ ॥

हवे नव रसना स्याई जाव कहेठे:-अथ रस अवस्था कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-सोजामे सिंगार वसै वीर पुरुषार्थमे, हियेमे कोमल करुना रस बखानिये; आनंदमे हास्य रस मुंरुमे बिराजे रुद्र, बीजठ तहां जहां गिलान मन आनिये; चिंतामे जयानक अथाहतामे अद्भुत, मायाको अरुचि ता मे शांत रस मानिये; एई नव रस जवरूप एई जावरूप, इन्हको विखेढन सुदृष्टि जग जानिये. ॥ ७३ ॥

अर्थ:-शोजामां शृंगार रसनो निवास ठे. अर्थ साधन रूप पुरुषार्थमां वीर रसनो वास ठे. हृदयनी कोमलतामां करुणा रसनो वास ठे. आनंदनी प्राप्तिमां हास्य रसनो वास ठे. रण संग्राममां रुद्र भूँडफेलां होय, त्यां रौद्र रसनो वास ठे. कोई सुगमण स्थानक जोई मनमां ग्लानी आवे, त्यां बिजत्स रसनो वास ठे. चिंतामां जय रसनो वास ठे. जे कोई अथाग अघटमान वस्तु जाणिए त्यां अद्भुत रसनो वास ठे. ज्यां मायानी अरुचि होय तहां शांत रसनो वास प्रमाण कहिए. ए नव रस ठे ते जवरूप के० संसार रूप पण ठे, अने एहिज नव रस जाव के० उत्तम जावरूप पण ठे; ए नव रसनो विखेढन के० विवेक जे ठे ते तो जगत्मां सुदृष्टि जाणीए ॥७३॥

हवे एज नव रस जावरूप ज्ञानमां गर्जित ठे ते एकज ठेकाणे देखाडे ठे:-

अथ नव रस ज्ञान गर्जित एकीकृत कथन:-

॥ ढपय ठंदः॥-युन विचार सिंगार, वीर उद्दिम उदार रूप; करुना सम रसरीति, हासहिरदे उगाइ सुख; अष्ट करम दल दलन, रुद्र वरते तिहि थानक; तन विखेढ वीजठ, उँद दुखदसा जयानक; अद्भुत अनंत बल चितवत, शांत सहज वैराग ध्रुव; नव रस विलास परगास तब, जब सुबोध घट प्रगट हुब ॥ ७४ ॥

अर्थ:- ज्ञानादिक गुणोपेकी आत्म विचूषित देखिये त्यांतो शृंगार रस उपज्यो १, अने आत्मानेविषे निर्जरा प्रमुखनो उद्यम देखिये त्यांतो उदार प्रधान वीर रस ठे २, ज्यारे आत्माने उपशम रसनी रीते देखिये त्यारे करुणा रस जाणीए ३, ज्यारे एने अनुभवमां उत्साह अने सुखउपजे ठे ते तोहैयामां हास्य रस उपजे ठे ४, महा बलवान आठ कर्मना अनंत प्रदेशी दल ठे तेनो दखन करतां देखीए तो त्यां आत्मा रौद्र रसमयि थई रह्यो ठे ५, ज्यारे पुत्रलनुं स्वरूप विचारीये ठीए त्यारे विजय रस ठे ६, ज्यारे आत्मा पोतानुं स्वरूप न जाणे अने छुंद छुःखदशामां पड्यो ठे, त्यारे तो जय रसमां देखीए ७, अनंत वीर्यनुं ज्यारे चितवन करीए त्यारे तो आत्मा अद्भुत रस पामे ८, ज्यारे राग द्वेष निवारीने सहज वैराग्यने ध्रुव केण निश्चल धारे ठे, त्यारे आत्मा शांत रसमय पामीए ९, ए नव प्रकारना जाव रसना विलास नो प्रकाशतो ज्यारे घटमां सुबुद्धि प्रगट थाय त्यारेज थाय. ॥ ८४ ॥

हवे कुंदकुंदाचार्यकृत आ ग्रंथ ठे तेनी स्तुति करेठे:-अथ ग्रंथ स्तुति:-

॥ चोपाई:-जब सुबोध घटमें परगासे, तब रस बिरस विषमता नासे, नव रस लखे एक रसमांही, ताते बिरस जाव मिटि जांही. ॥८५॥ दोहरा:-सब रस गर्जित मूल रस, नाटक नाम ग्रंथ; जाके सुनत प्रवान जिय, समुजे पंथ कुपंथ. ॥ ८६ ॥

॥चोपाई:-वरते ग्रंथ जगत हित काजा, प्रगटे अमृतचंद मुनि राजा; तब तिन्ह ग्रंथ जानि अति नीका, रची बनाइ संसकृत टीका ॥ ८७ ॥ दोहरा:-सर्व विशुद्धि द्वारलों, आप करत बखान; तब आचारज नकिसें, करे ग्रंथ गुन ज्ञान. ॥ ८८ ॥

॥ चोपाई:-अद्भुत ग्रंथ अध्यातम बानी, समुजे कोळ विरला ज्ञानी, यामे स्या दवाद अधिकारा, ताको जो कीजे विसतारा ॥ ८९ ॥ तो ग्रंथ अति शोभा पावे वह मंदिर यह कलस कहावे, तब चित अमृत वचन गढखोले, अमृतचंद आचारज बोले ॥९०॥ दोहरा:-कुंदकुंद नाटकविषे, कहाो दरब अधिकार, स्यादवादने साधि मे, कहाँ अवस्था द्वार ॥ ९१ ॥ कहाँ मुक्ति पदकी कथा, कहाँ मुक्तिको पंथ, जैसे घृत कारज जहां, तहों कारन दधिपंथ ॥ ९२ ॥ अर्थ स्पष्ट ॥

॥ चोपाई:-अमृतचंद बोले मृदु बानी, स्यादवादकी सुनो कहानी, कोळ कहै जीव जगमांही, कोळ कहै जीव है नाही ॥ ९३ ॥ दोहरा:-एक रूप कोळ कहै, कोळ अगनित अंग; छिन जंगुर कोळ कहै, कोळ कहै अजंग ॥ ९४ ॥ नय अनंत इह विधि कही, मिले न काहू कोइ, जो सब नयसाधन करे, स्यादवाद है सोइ ॥ ९५ ॥ स्यादवाद अधिकार अब, कहाँ जैनको मूल, जाके जाने जगत जन, लहै जगत जलकूल ॥ ९६ ॥

अर्थ:-हवे संगतनी वात कहेहे:-ज्यारे घटमां सुबोध प्रकाशे हे, त्यारे ए रसस हित हे अने ए विरस हे. एवो विषय ममता जाव हे, ते सर्व नाश पामेहे. एनो हेतु ए हे के जे नव रस हे तेने एक जाव रसमांज लखे के० जुवे, तेथी विरस जाव मटीने एकज रसमां आत्मानुं रहवुं थाय. ॥ ७५ ॥ एम सर्व रसोमां गर्जित एक र समय थयलो एवो आ समयसारनाटक नामे ग्रंथ श्री कुंदकुंदाचार्यजीए कह्यो, जेना अर्थ जावने सांचलता प्रमाणिक जीव हे ते मार्ग कुमार्गनो विचार समजे. ॥ ७६ ॥ प्रथम जूगत्वासी जीवोने हितकारी कार्यनो ग्रंथ प्रवर्त्तमान थयो ते पढी अमृत चंद नामा आचार्य प्रगट्या तेणे आ ग्रंथ अति श्रेष्ठ जाणीने आ ग्रंथनी टीका ब नावी, गांथानुं रहस्य लक्ष्ने काव्य बंध कह्यो ते कहीएढीए. ॥ ७७ ॥ श्री अमृतचंद जी एज ग्रंथनुं व्याख्यान करता सर्व विशुद्धि द्वार सुधी आव्या. आंही ग्रंथ संपूर्ण थयो जाणी श्री अमृतचंद्र आचार्य जक्तिना वशशी ग्रंथनुं गुण ज्ञान करे हे. ॥ ७८ ॥ आ ग्रंथ अध्यात्म वाणीमां अद्भुत थयो, पण आ ग्रंथने कोई विरला ज्ञान वंत पुरुष समजे. आ ग्रंथमां स्याद्वादनो अधिकार हे, ते अल्प बुद्धि स्थूलमतिने समजवो मुशकिल हे. तेथी ते स्याद्वादनो जो विस्तार करीये तो सार. ॥ ७९ ॥ जे थकी आ ग्रंथ अति शोभा पामे एम विचारी आ ग्रंथरूप मंदिर तेना उपर स्याद्वादनो विस्तार करीये तो ते कलशरूप थाय. त्यारे महारा चित्तमां अमृत जेवा वचन गढो के० धारण थक्षे खुबे. एम दोष रहितनी परे श्री अमृतचंद आचार्य बोळे हे के ॥ ८० ॥ श्री कुंदकुंदाचार्यना करेला नाटक ग्रंथमां जीव अजीव द्रव्यनो अधिकार कह्यो. हवे हुं स्याद्वाद नयनी अवस्थानो द्वार कहुंहुं, अने साध्य वस्तुनी अवस्थानो द्वार कहुंहुं. ॥ ८१ ॥ बाणुमां दोहरानो अर्थ सुलज हे ॥ ८२ ॥ अमृतचंद आचार्य एवी कोमल वाणी बोळ्या के अहो ! शिष्य ! स्याद्वादनी कथा हुं कहुंहुं ते सांजलो. कोई अस्तिवादि तो एम कहे हे के जगत्मां जीव वस्तु हे, अने कोई नास्तिवादी कहे हे के, जगत्मां जीव वस्तु नथी. ॥ ८३ ॥ कोई अद्वैतवादी ब्रह्मने एक रूप कहेहे. कोई तैयाधिक वैशेषिक जीवने अगणितपणे कहेहे. कोई बौध्दमतीने लीधे जीवने क्षणजंगुर कहेहे; कोई सांख्यमतीने लीधे जीवने अजंगज कहेहे. ॥ ८४ ॥ अर्थ समजवाना मार्गने नय कहिए, ते समजवाना मार्ग अनंत हे; तेने लीधे नय पण अनंत कहिये; तेमां कोई नय कोई नयने मळे नही, विरोधी हे. हवे आंही जे सर्व नयनुं साधन करे, षट्छे सर्व नयने साचा साधिने देखाडे, तेने स्याद्वाद जाणीए. ॥ ८५ ॥ ते स्याद्वादनो अधिकार हवे हुं सर्व कहुं हुं. एज

સ્યાદ્વાદ આગમનું મૂલ્ય છે. જે સ્યાદ્વાદના જાણ પ્રવીણ જગત્વાસી લોક છે તે સંસાર જલ્લધિનો કાંઠો પામે છે. ॥ ૬૬ ॥

હવે નયજાલથી શિષ્યને સંદેહ ઊપજ્યો ત્યારે પ્રશ્ન કરે છે:—અથ શિષ્યપ્રશ્ન

ગુરુ ઉત્તર કથન:—

॥ સર્વેયા ઇકતીસા: ॥— શિષ્ય કહે સ્વામી જીવ સ્વાધીન કે પરાધીન, જીવ એક છે કે ધોઈ અનેક માનિ લીજિયે; જીવ છે સદીવ કે ધોઈ નાહિ છે જગત્માંહિ? જીવ અવિનશ્વર કે નશ્વર કહીજિયે; સતગુરુ કહે જીવ છે સદીવ નિજાધીન, એક અવિનશ્વર દરવ દૃષ્ટિ લીજિયે, જીવ પરાધીન બિન જંગુર અનેકરૂપ, નાહિ ત્યાં જ્યાં પરજે પ્રવાન કીજીય. ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:—પ્રથમ શિષ્ય પૂછે છે, સ્વામી જીવ સ્વાધીન છે કે પરાધીન છે? જીવ એક છે કે ગણતિમાં અનેક છે? એ કેમ મનમાં જાણવું. અને જીવ કહેવાય છે તો જગત્માં સદા છે કે નથી, એ અસ્તિપણનો સંદેહ છે, અને જીવ અસ્તિ કે અવિનાશી છે કે વિનાશી છે. હવે આવી રીતના પ્રશ્ન ઉપર સજુરુ કહે છે, કે હૈ! શિષ્ય! જીવ વસ્તુ જગત્માં છે, પણ નાસ્તિ ન કહીય, અને તે જીવ આપણે સ્વાધીન છે. અને એક છે ચથપિ ગણતીયે અનેક છે, તો પણ લક્ષણથી એક છે. અવિનાશી દ્રવ્ય દૃષ્ટિ લીજે તો એમ જ છે, અને જો પર્યાય નય પ્રમાણ કરીયે તો જીવ પરાધીન છે, કર્માધીન છે. અને અવચિત મરણ દેખતાં કૃણજંગુર છે. ગત્યાદિક દેખતાં અનેકરૂપ છે. વલી અજીવ પદાર્થ સ્થાપનાની અપેક્ષાએ નથી. અને જ્યાં પર્યાય પ્રમાણ છે ત્યાં એ છે. ॥ ૬૭ ॥

હવે દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ જાવે કરીને સર્વ વસ્તુનું અસ્તિનાસ્તિપણું કહે છે:—

અથ દરવ ક્ષેત્ર કાલ જાવ અસ્તિનાસ્તિ કથન:—

॥ સર્વેયા ઇકતીસા: ॥— સર્વ ક્ષેત્ર કાલ જાવ ચારો જોડ વસ્તુહીમે, અપને ચતુષ્ક વસ્તુ અસ્તિરૂપ માનિયે; પરકેચતુષ્ક વસ્તુ નાસ્તિ નિયત અંગ, તાકો જોડ દર્વ પરજાય મધ્ય જાનિયે; દરવતો વસ્તુ ક્ષેત્ર સત્તા ચૂમિકાલ ચાલ, સુજાવ સહજ મૂલ્ય સકતિ લલાનિયે, યાહી જાંતી પરલિકલપ બુદ્ધિ કલપના, વિવહાર દૃષ્ટિ અંશજોડ પરવાનિયે. ॥ ૬૮ ॥ દોહરા: ॥— હૈ નાહી નાહી સુ હૈ, હૈ હૈ નાહી નાહી; યહ સરવંગી નય ધની, સવમાને સબ માંહિ. ॥ ૬૯ ॥

અર્થ:—દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, જાવ એ ચારે જોડ વસ્તુમાં વિચારીય. આંહી આપણે વસ્તુ છે, તે અસ્તિરૂપ માનીય. ઇટલે સ્વદ્રવ્ય, સ્વક્ષેત્ર, સ્વકાલ, સ્વજાવથી વિચારીય ત્યાં તો સર્વ વસ્તુ અસ્તિરૂપે છે, અને જો પરવસ્તુથી એ ચારને વિચારીયે તો વસ્તુનું નાસ્તિસ્વરૂપ નીપજે છે. ઇટલે પરદ્રવ્ય, પરક્ષેત્ર, પરકાલ, પરજાવથી સર્વ વસ્તુ નાસ્તિરૂપ

પે છે. નિયત અંગ કેળ નિશ્ચયનયથી અસ્તિ છે તેનો જોડ દ્રવ્ય પર્યાયથી જાણવો. એ ચાર જોડમાં દ્રવ્યથી વસ્તુ કહીએ; વસ્તુની સત્તાની ચૂમિને ક્ષેત્ર કહિયે; વસ્તુની પરિણામ ચાલથી કાલ કહીએ; સહજની મૂલશક્તિને સ્વજાવ કહીએ. એ રીતે બુદ્ધિની કલ્પના કરીને પરદ્રવ્ય ક્ષેત્રાદિકના જો વિકલ્પ ગ્રહણ કરિયે. જેમ કે ઘટ વસ્તુ ગ્રહણ કરવાથી પરદ્રવ્ય, પરક્ષેત્ર, પરકાલ, પરજાવની કલ્પનાથી નાસ્તિ છે. એ વ્યવહાર દૃષ્ટિથી વસ્તુના અંશ જોડ પ્રમાણ થાય. ॥ ૯૭ ॥ અને એ નથી એવું કહેવામાં સ્વદ્રવ્યાદિકનું અસ્તિપણું લઈને પરદ્રવ્યાદિકથી નાસ્તિપણું લઈએ તથા તે છે નહિ એમ કહેવામાં પ્રથમ પરદ્રવ્યાદિકનું અસ્તિપણું ગ્રહીએ; છે અને નથીજ એમ કહેવામાં ફરી પરદ્રવ્યાદિકનું કેવલ નાસ્તિપણું ગ્રહણ કરિયે બિયે; યથી સાત જાંગા ઉપજે છે; આંદી સર્વાંગ નયના ધણી સ્યાદ્યાદી સર્વ વસ્તુમાં સર્વ જાંગા માને છે. ॥ ૯૯ ॥

હવે ચૌદ નયના જોડથી એકેક જોડે એકાંત પહીની જેવી કહેણી છે તેવી કહેઃ—

અથ ચતુર્દશ નય જોડ એકાંત પદ્મ કથન નામ સ્થાપન:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥— જ્ઞાનકો કારન ક્ષેય આતમા ત્રિલોક મેય, ક્ષેયસોં આ નેક જ્ઞાન મેલ ક્ષેય ઠાંદી હૈ; જોલોં ક્ષેય તોલોં જ્ઞાન, સર્વ દર્વમે વિજ્ઞાન, વિનાક્ષેય છેત્ર જ્ઞાન જીવ વસ્તુ નાંદી હૈ, દેહ નસે જીવ નસે દેહ ઉપજત લસે, આતમા અચેતન હૈ સત્તાઅંસમાંદી હૈ, જીવ બિન જંગુર અજ્ઞાયક સરૂપી જ્ઞાન, એસી એસી એકંત અવસ્થા મૂઢ પાદી હૈ ॥ ૧૦૦ ॥

અર્થ:—પ્રથમ ચતુદ નયના નામ સ્થાપના કહેઃ—જે ક્ષેય વસ્તુમાં જ્ઞાન ઉપજે, તેથી જ્ઞાનનું કારણ ક્ષેય છે એ નામ છે, ૧. ત્રણ લોક પ્રમાણે આત્મા છે, તેથી ત્રિલોક મેય એવું નામ છે, ૨. જેમ અનેક ક્ષેય છે, તેમ જ્ઞાન પણ અનેક છે. તે અનેક જ્ઞાન એ નામ છે, ૩. જ્ઞાનમાં ક્ષેયની ઢાયા છે તે મેલનું છે. તેથી મેલન ક્ષેય એ નામ છે, ૪. જ્યાં સુધી ક્ષેય છે ત્યાં સુધીજ્ઞાન છે. ક્ષેય ઉપરાંત જ્ઞાન નથી તેથી જ્યાં લગી ક્ષેય એ નામ છે ૫. સર્વ દ્રવ્ય મયી વિજ્ઞાન છે. તેનું તેજ નામ છે. ૬. ક્ષેય ક્ષેત્રને પ્રમાણેજ જ્ઞાન છે, તેથી ક્ષેય ક્ષેત્રમાન એ નામ છે. ૭. જીવ વસ્તુ જગત્માં નથી. તેથી નાસ્તિ જીવ એ નામ છે, ૮. દેહનો નાશ થવાથી જીવનો પણ નાશ, તેથી જીવ નાશ એ નામ છે ૯. દેહ ઉપજવાથી જીવ વિરાજે છે, તેથી દેહ ત્યાં જીવોત્પાદ એ નામ છે ૧૦ આત્મા છે તે અચેતન પદાર્થ છે તેથી અચેતન જ્ઞાતા એ નામ છે ૧૧. સત્તાના અંશ તે જીવ કહિએ છે, પણ આત્મા અંશ માત્ર છે એ નામ છે ૧૨. જીવ છે, તે જ્ઞાણજંગુર છે તેથી એજ નામ છે ૧૩. જ્ઞાન છે તે જ્ઞાયક સ્વરૂપમાં નથી તેથી અજ્ઞાયક જ્ઞાન એ નામ છે ૧૪. એવી એવી એકાંત અવસ્થા મૂઢ લોકો પામે છે એ નયના જોડ જાણવા ॥ ૧૦૦ ॥

હવે જ્ઞાનનું કારણ ક્ષેય. એજે પ્રથમ નય કહ્યો તેનો પ્રપંચ કરી દેલાડે છે. તે સં

અથ જ્ઞાનનો કારન ક્ષેય પ્રથમ નય યદુ કથન:-

॥ સર્વેયા શ્કતીસાઃ ॥-કોઝ મૂઢ કહે જેસે પ્રથમ સમારિ ઝીતિ, પીઠે તાકે પર સુચિત્ર આઠો લેલિયે; તૈસે મૂઢ કારન પ્રગટ ઘટ પટ જૈસો, તૈસો તહાં ક રૂપ કારજ વિશેષિયે; જ્ઞાની કહે જૈસી વસ્તુ તૈસોઈ સુજાવ તાકો, તાકો જીવ જિજ્ઞાસુ પદ પેષિયે; કારન કારજ ઢોઝ એકહીમે નિહવે યે, તેરો મત સા ક અવિ હાર દૃષ્ટિ લેલીયે ॥ ૫૦૧ ॥

અર્થ:-કોઈ મૂઢ નીનાંતર ને નિ નોતર ને પ્રથમ જિ

તને સમારી હોય તોપઠી તેના ઉપર ચિત્ર સારું થાય, અને નરસી ઉપર નરસું ચિત્ર થાય; તેમ જ્ઞાનની હત્પત્તિનું કારણ મન છે, પણ જેવો ઘટપટ પ્રમુખ પદાર્થ હોય તે તેજ તિહાંજ્ઞાનરૂપ કાર્ય વિશેષ થાય છે, જો ઘટપદાર્થ જાણવા યોગ્ય હોય તો ઘટ જ્ઞાન હોય, અને પટ પદાર્થમાં પટ જ્ઞાન હોય, તેથી જ્ઞાનનું કારણ ક્ષેય છે, હવે તેને સ્વાદ્વાદ જ્ઞાની એમ કહે છે કે, અહો જાઈ! જે જેવી વસ્તુ છે તેનો સ્વજાવ પણ તેવો જ છે; જે જ્ઞાનપદાર્થ છે તેનો સ્વજાવ જાણવાનોજ છે, અને જે ક્ષેયપદાર્થ છે તે જાણવા યોગ્યજ છે, આ અર્થ પ્રેદથી જ્ઞાન અને ક્ષેય એ બને જુદા પદ જાણવા. અહીં જે ક્ષેય કારણપણે કહ્યું તેજ જ્ઞાન વિકલ્પે કહ્યું, તેથી ઘટપટાદિ જગત્ છે તે જડ પદાર્થ દૂર રહ્યા, અને જ્ઞાન છે તેજ સામાન્ય પણે છે તેથી નિશ્ચય નયથી તો જ્ઞાનમાં ક્ષેય પામિયે, પણ વ્યવહાર દૃષ્ટિ આપતાં તો તારું મત પણ સાચું છે ॥ ૫૦૧ ॥

હવે બીજા એકાંત નય આત્મા ત્રિલોકમય છે તેનો પ્રપંચ દેલાડે છે:-

અથ ત્રુતિય નય આત્મા ત્રિલોક પ્રમાનયદુ કથન:-

॥ સર્વેયા શ્કતીસાઃ ॥-કોઝ મિથ્યામતિ લોકાલોક વ્યાપિ જ્ઞાન માનિ, સમુજે ત્રિ લોક પિંઝ આતમ દરબ હૈ; યાહિતે સુઠંદ જયો ઢોલે મુષ દુ ન બોલે, કહે યા જગ તમે હમારોઈ સરખ હૈ; તાસો જ્ઞાતા કહે જીવ જગતસો જિજ્ઞાસુ, જગતકો વિકાસી તોહિ યાહિતે ગરવ હૈ; જો વસ્તુ સો વસ્તુ પરરૂપસો નિરાલી સદા, નિહવે પ્રમાન સ્વાદ્વાદમે સરખ હૈ; ॥ ૫૦૨ ॥

અર્થ:- કોઈ નૈયાયિક, વૈશેષિક મિથ્યામતિ છે. તે જ્ઞાનને લોકાલોક વ્યાપી માનીને પરંતુ સમજે છે કે, જીવને તે વિજ્ઞાનનો પિંઝ છે. અને વિજ્ઞાન છે તે લોકાલોક વ્યાપી છે. તેથી આત્મદ્રવ્ય ત્રણ લોક પ્રમાણ છે. તેથી પોતાને સર્વ વ્યાપી ईશ્વર માનીને સ્વઠંદ થકો ઢોલે છે. અજિમાનમાં ચઢ્યો થકો બીજાને મૂર્ખ માનીને કોઈની સાથે મુલશી ન બોલે. જો બોલે તો એમ કહે કે આ જગતમાં હમારીજ સરખ કે

પે છે. ધના છે. હવે તેને સ્યાદાદ જ્ઞાની કહે છે કે, અહો! જાઈ! જીવ જે છે તે જગત્થી ચારા છે પણ તેના જ્ઞાનમાં જગત્નો વિકાસ છે તેથી ઈશ્વરપણાનો ગર્વ ચઢ્યો છે પણ યામસ્તુ છે તેતો પોતાના સ્વરૂપમાં જ રહે છે અને પરસ્વરૂપથી સદા જુદી રહે છે તેથી કદાત્ અને આત્માને નિશ્ચય નયના પ્રમાણથી સ્યાદાદમાં સર્વથા વિરોધ પામિય. ॥૫૦૨॥
 એ કરવા ત્રીજો એકાંત નય તે જોયથી જ્ઞાનનો અનેક પ્રપંચ કહિ દેલા છે:-

દ્વિતીય વ અથ તૃતીય જોયસો અનેક જ્ઞાન કથન:-

વ્યાદિકન્યા ઇકતીસા: ॥-કોઝ પશુ જ્ઞાનની અનંત વિચિત્રાઈ દેલે, જોયકો આકાર નોના રૂપ વિસતર્યો છે; તાદ્વીકો વિચારી કહે જ્ઞાનની અનેક સત્તા, ગદ્ધિકે એકંત પદ્ધ લોકનિસોં લયોં છે; તાકો બ્રમ જંજવેકોં જ્ઞાનવંત કહે જ્ઞાન, અગમ અગાધ નિરાવાધ રસ જયોં છે; જ્ઞાયક સુજાવ પરજાઈસોં અનેક જયો, જયપિ તથાપિ એકતાસોં નહિં ટર્યોં છે; ॥ ૫૦૩ ॥

અર્થ:-કોઈ પશુ કે ૦ મૂર્ખ જ્ઞાનની અનંત વિચિત્રતા દેલે છે. તેનો હેતુ કહે છે. જગત્માં જોય વસ્તુ અનંત છે, તેના આકાર અનંત છે. તે જ્ઞાનમાં પરિણમે છે તેથી જ્ઞાનપણ નાના પ્રકારથી વિસ્તારે છે, અને તેના નાના રૂપ વિસ્તારને વિચારીને જ્ઞાનની અનંત સત્તા માને છે. એવો એકાંત પદ્ધ લઈને પ્રતિવાદી લોકથી લએ છે. હવે સ્યાદાદી જ્ઞાનવંત તે એકાન્તપદ્ધીના ભ્રમ જાંજવાને એમ કહે છે કે, અહો! જાઈ! તું જ્ઞાનને જોયનો આકાર પરિણમ્યો જાણીને કેમ જૂલે છે? જ્ઞાન છે તે અગમ્ય વસ્તુ છે; નિરાવાધ રસથી જયું છે. જ્ઞાનનો જ્ઞાયક સ્વજાવ છે, તેથી થયપિ પર્યાય શક્તિ જ્ઞાન અનેકરૂપ થયું છે. તથાપિ જ્ઞાયક સ્વજાવથી જ્ઞાનની એકતાજ છે. પણ તે એક તાથી જ્ઞાન ટલતું નથી. ॥ ૫૦૩ ॥

હવે ચોથા નયમાં જ્ઞાનને વિષે જોયની ઢાયાનો પ્રપંચ દેલા છે:-

અથ ચતુર્થ જોય ઢાયા યહ કથન:-

॥ સવૈયા ઇકતીસા: ॥-કોઝ કુધી કહે જ્ઞાનમાં હિં જોયકો આકાર, પ્રતિજાસિ રહ્યો છે કલંક તાહિં ધોઈ; જબ ધ્યાન જલસોં પલારિકે ધવલ કીજે, સબ નિરાકાર શુદ્ધ જ્ઞાનમઈ હોઈ; તાસોં સ્યાદાદી કહે જ્ઞાનકો સુજાવ યદે, જોયકો આકાર વસ્તુ નાહિં કહાં છોઈ; જૈસે નાના રૂપ પ્રતિબિંબકી ઝલક દીસે, જદપિ તથાપિ આરસી વિમલ જોઈ. ॥ ૫૦૪ ॥

અર્થ:-કોઈ કુધી કે ૦ કુબુદ્ધિ વૈશેષિક મતવાલો એમ કહે છે કે, જો જગત્વાસી જીવના જ્ઞાનમાં જોયનો આકાર પ્રતિજાસે છે, તે આકાર તો નિરાકાર જ્ઞાનનું કલંક બપજે છે. તેને ધોઈ નાખવું જોઈ, તેથી નિરાકારનું ધ્યાન લગાડવું તેતો જલ

થયું, તે જલથી પ્રજ્વાલીને તે જ્ઞાનને ડબ્બલ કરિયે તેવારે નિરાકાર શુદ્ધ જ્ઞાનમય થવાય છે, હવે આંહી સ્થાદ્યાદી તેને કહે છે. અરે! જાઈ! જ્ઞાનનો એજ સ્વભાવ છે, કે જ્ઞેયનો આકાર વસ્તુમાં જાસે તો આંહી આકાર ગમાવી નાખવાની શું મતલબ છે? જેમ આરસીમાં નાના રૂપ પ્રતિબિંબનો ઝલકાટ દેખાય છે, તો પણ આરસી નિર્મલ જોઈપણ તેને પ્રતિબિંબનું કલંક કોઈ ન કહે. ॥ ૫૦૪ ॥

હવે પાંચમો ઇકાંતનય તે જ્યાં લગે જ્ઞેય ત્યાં લગે જ્ઞાન તેનો પ્રપંચ કહી દેખાડે છે,

અથ પંચમ જૌલોં જ્ઞેય તોલોં જ્ઞાન યહ કથન:-

॥ સવૈયા ઇકતીસાઃ ॥-કોઢ અહ કહે જ્ઞેયાકાર જ્ઞાન પરિનામ જોલોં, વિદ્યમા ન તોલોં જ્ઞાન પ્રગટ છે; જ્ઞેયકે વિનાશ હોત જ્ઞાનકો વિનાસ હોઈ, એસી વાકે હિરદે મિથ્યાતકી અલટ છે; તાસોં સમકિતવંત કહે અનુજો કહાન, પરજે પ્રવાન ન જ્ઞાન નાનાકાર નટ છે; નિરવિકલ્પ અવિનસ્વર દરવ રૂપ, જ્ઞાનજ્ઞેય વસ્તુસોં અવ્યાપક અઘટ છે. ॥ ૫૦૫ ॥

અર્થ:-કોઈ અજાણ પુરુષ ઇવું કહે છે કે જેવો જ્ઞેયનો આકાર તેવું જ્ઞાનનું પરિણામ થાય છે, તેથી જ્ઞેય વિદ્યમાન જ્યાં લગી હોય, ત્યાં લગી જ્ઞાન પ્રગટ રહે છે અને જ્ઞેયનો વિનાશ થયે જ્ઞાનનો પણ વિનાશ થાય છે, એવી વાત મિથ્યામતીના હૃદયમાં મિથ્યાની અલટ લાગી રહે છે; હવે તેનાથી સમ્યક્ત્વવંત સ્થાદ્યાદી અનુજવની કથા કહે છે. અરે! જાઈ! જેમ કોઈ નટ પુરુષ છે તે નાના પ્રકારના ઝેષ ધારીને નાના પ્રકારનાં નામ ધરાવે છે, તેમ જ્ઞાનરૂપ નટ નાના પ્રકાર ધરીને પર્યાય પ્રમાણે બહુરૂપી થાય છે પણ જેવું નટ ડ્રવ્ય એક છે તેવું જ્ઞાન વસ્તુ પણ નિર્બિકલ્પ એક છે, ડ્રવ્યપણે અવિનસ્વર છે. અને જ્ઞાન વસ્તુ તે જ્ઞેય વસ્તુથી અવ્યાપક છે ઇટલે જ્ઞેયવસ્તુ જ્ઞાન વસ્તુમાં એકમેક ન થાય તેથી જ્ઞાન જ્ઞેયની એકતા અઘટતી છે ॥ ૫૦૫ ॥

હવે ઊઠા ઇકાંતનય સર્વ ડ્રવ્યમયી આત્માનો પ્રપંચ કહી દેખાડે છે:-

અથ ષષ્ઠમ સર્વ દર્વમય આત્મા યહ કથન:-

॥ સવૈયા ઇકતીસાઃ ॥-કોઢ મંદ કહે ધર્મ અધર્મ આકાસ કાલ, પુદ્ગલ જીવ સબ મેરો રૂપ જગમેં; જાને ન મરમ નિજ માને આપા પરવસ્તુ, બંધે દિઢ કરમ ધરમ સ્ત્રોવે ઢગમે; સમકિતી જીવ સુદ્ધ અનુજો અન્યાસે તાતે પરકો મમત્વ ત્યાગ કરે પગ પગમે; અપને સુજાવમે મગન રહે આઠોં જામ, ધારા વાહી પંથિક કરાવે મોષમગમે ॥ ૫૦૬ ॥

અર્થ:-કોઈ મૂર્ખ બ્રહ્માદૈતવાદી ઇવું કહે છે કે જો કોઈના મતમાં ધર્મ, અધર્મ, આકાશ, કાલ, જીવ, પુદ્ગલ એ ઊપડ્રવ્ય કહેવાય છે તે સર્વ બ્રહ્મ છે. તેથી મારું પણ રૂપ સર્વ જગત્માં વિસ્તરિ રહ્યું છે. બીજો પદાર્થ કોઈ નથી. આંહી ગુરુ શિષ્યને

कहे ठे. अहो ! शिष्य ! एतो ब्रह्माद्वैतवादी मूढ मती ठे, ते पोतानो धर्म जाण तो नथी; अने पर वस्तु ठे तेने आत्मा जाणे ठे. एवा मिथ्यात्वथी ए दृढ कर्म बांधे ठे. अने जगत्मां पोतानो धर्म खोवे ठे. पोतानो स्वप्नाव गमावे ठे. जे सम किती जीव होय तेतो “सोहं” बीजना ध्यानथी शुरू अनुजवनो अज्यास करे, तेथी आत्मतत्त्व जुहुंज पामे. अने पगळे पगळे परवस्तुनो त्याग करे, अने पोताना शुरू स्वप्नावमां आठे प्रहर मग्न रहे, तेथी ज्ञान धारामां वहेनारो मोक्ष मार्गमां चालनारो कहेवाय ठे ॥ ६ ॥

हवे सातमो एकांत नय जे ज्ञेय क्षेत्र प्रमाण ज्ञान तेनो प्रपंच कहि देखाडे:-

अथ सप्तम ज्ञेय क्षेत्र प्रमाण ज्ञान यह कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥—कोळ सठ कहे जेतो ज्ञेयरूप परवान, तेतो ज्ञान तोळे कहुं अधिक न और है; तिहुं काल पर ठेत्र व्यापी परनयो माने, आपा न पि ठाने ऐसी मिथ्या दृग दोर है; जैन मती कहे जीव सत्ता परवान ज्ञान, ज्ञेयसों अ व्यापक जगत सिर मोर है; ज्ञाउकी प्रज्ञामे प्रतिबिंबित विविध ज्ञेय, जदपि तथापि यिति न्यारी न्यारी और है ॥ ७ ॥

अर्थ—कोई मूर्ख एम कहे ठे के जेटहुं ज्ञेय वस्तुना आकाररूपनुं प्रमाण ठे एटले ज्ञेयनुं जेटहुं एक नाहानुं मोहोदुं प्रमाण ठे, तेटहुं ज्ञाननुं प्रमाण ठे; तेथी कई वधारे बीजुं प्रमाण नथी. एम ज्ञानने त्रणे कालमां परक्षेत्र व्यापी अने पर वस्तुथी परिणम्यो, एटले ज्ञेयथी एक मेक थयो ज्ञानने माने ठे. पण ज्ञानने आत्मरूप जाणे नही; एवी मिथ्या दृष्टिनी दोर ठे. हवे तेने जैनमती स्याद्धादी कहे ठे, अहो ! जाई ! जेटला आकाश क्षेत्रमां जीव सत्ता ठे तेटलाज प्रमाण ज्ञान ठे. अने ज्ञान ठे ते घट पटादिक ज्ञेय पदार्थथी अव्यापक ठे एज जगत्मा मस्तके मुगट समान ठे. जो पण ए ज्ञाननी प्रज्ञामां नाना प्रकारना ज्ञेय पदार्थ प्रतिबिंबित थई रह्याठे, तोपण ज्ञाननी स्थिति जूदीज ठे. अने ज्ञेयनी स्थिति पण जुदीज ठे. अने ज्ञाननुंतेकाणुं आत्मा ठे ते पण जुदोज ठे, अने ज्ञेयना पृथिवी प्रमुख जे ठे काणा ठे ते पण जुदांज ठे ॥ ७ ॥

हवे आठमो नय नास्तिकवादी एम कहे ठे के वस्तु नथी एज एकांत नय ठे. तेनो प्रपंच कहि देखाडे ठे:-अथ अष्टम नास्तिकवादी वस्तु नास्ति यह कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥—कोळ शुन्यवादी कहे ज्ञेयके विनास होत, ज्ञानको विना श होइ कहो कैसे जीजिये; ताते जीवितव्यताकी थिरता निमित्त अब, ज्ञेयाकार प रिनामनिको नास कीजिये; सत्यवादी कहे जेया हूंजे नांही षेदखिन, ज्ञेयसों विर

ચિ જ્ઞાન જિન્ન માની હીજીયે; જ્ઞાનકી શક્તી સાધિ અનુજો દશા આરાધિ, કરમકો ત્યાગિકે પરમ રસ પીજીયે ॥ ૮ ॥

અર્થ:-કોઈ બૌદ્ધ મતિનો જેદ શુન્યવાદી એમ કહે છે કે, ક્ષેપ થતે જ્ઞાન ડપજે છે, અને ક્ષેપનો વિનાશ થઈ જ્ઞાનનો પણ વિનાશ થાય છે. અહો! પ્રતિવાદી! તમેજ કહો છો, કે જ્ઞાન તે જીવનું રૂપ છે. તો જ્ઞાનનો વિનાશ થઈથી જીવ પણ વિણસી જાય. તો જીવનું કેમ હોય? તેનો ઉત્તર કે જીવિતવ્યની સ્થિરતાને કારણ ઘટલે શાશ્વત જીવ રાખવા નિમિત્ત જ્ઞાનમાં જે ક્ષેપાકાર પરિણામ ડપજે છે, તેનો નાશ કરિયે તો જીવની સ્થિરતા થાય, હવે તે ડપર સત્યવાદી જૈની કહે છે. અહો! જાઈ! એમ લેદમાં લિજ્જ કેળવ્યાકુલ વ્યાકુલ ન થયું. ક્ષેપથી વિરચિને ઉદાસીન થઈને જ્ઞાન વસ્તુ જિન્નજ માની લક્ષ્યે. પણ જ્ઞાનની જ્ઞાયક શક્તિ છે, તે શક્તિનું સાધન કરીને અનુજવ દશામાં પણ જ્ઞાયકને આરાધિને કર્મને ત્યાગી પરમ રસ પીજીયે ॥ ૮ ॥

હવે નવમો ઇકાંત નય દેહનો નાશ થાતાં જીવનો નાશ તેનો પ્રપંચ કહી દેલાઢે:-

અથ નવમ દેહકે નાશ હોતે જીવકો નાશ થઈ કથન:-

॥ સવૈયા ઇક્તીસા: ॥-કોઈ કૂર કહે કાયા જીવ ઢોઢ એક પિંન, જવ દેહ નસે ની તવહીં જીવ મરેગો; ઢાયાકો સો ઢલ કિધોં માયાકોસો પરપંચ, કાયામાં સમાઈ ફિરિ કાયાકોં ન ધરેગો; સુધી કહે દેહસોં અવ્યાપક સદીવ જીવ, સમોપાઈ પરકો મમત્વ પરિહરેગો; અપને સુજાઢ આઈ ધારના ધરામે ધાઈ, આપુમે મગન વ્હેકે આપા શુરુ કરેગો. ॥ ૯ ॥ ઢોહરા:- ॥- જ્યોં તન કંચુકિ ત્યાગસોં, વિનસે નાંહિ જુયંગ; ત્યોં શરીરકે નાસતે, અલલ અલંકિત અંગ. ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:- કોઈ ચાર્વાક મતી કૂર એમ કહે છે કે, કાયા અને જીવ બને એક પિંન છે, તેથી જ્યારે દેહ નાશ પામશે ત્યારે જીવ પણ નાશ પામશે. જેમ વૃક્ષનો વિનાશ થયે તેની ઢાયા પણ વિનાશ પામે છે, તેમ કાયા અને જીવની ઢાયાનો ઢલ બની રહ્યો છે. અથવા ઇંદ્રજાલની માયાનો પ્રપંચ બની રહ્યો છે, તેથી તે કાયામાં સમાઈને ઘટલે વીપકની પરે ઓલવાઈને પાઢો કાયાને ધરશે નહીં. હવે તેને સુધી કેળવે પંકિત સ્યાદાદી કહે છે, અહો! જાઈ! જીવ છે તે દેહથી સદા અવ્યાપક છે. ઘટલે જીવ દેહ પણે પરિણમ્યો નથી. આ જીવ પોતાનો સમય પ્રસ્તાવ પામીને પરનો મમત્વ ઢોકશે. ત્યારે પોતાના શુરુ સ્વજાવમાં આવીને, ધારનાધરામેધાઈકે ઘટલે સ્થિરતા રૂપ ચૂ મિમાં રહીને આપ સ્વરૂપમાં આપજ મગ્ન થઈને આત્માની શુરુતા કરશે ॥ ૯ ॥ જેમ સર્પના શરીર ડપર કાંચહી આવે, તે કાંચહીના તજવાથી જુજંગ વિણશે

नहीं, तेमज शरीरनो त्याग अतां अलख जीव ठे ते अखंजित अंगे रहेठे पण जी वनो विनाश अतो नथी. ॥१०॥

हवे दशमो एकांत नय देह उपजवाथी जीव उपजे तेनो प्रपंच कही देखायेठे:-

अथ दशम देह उपजत जीव उपजे यह कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥-कोउ डुरबुद्धि कहे पहिले न हूंतो जीव, देह उपजत उ पज्यो हे अब आइके; जोलों देह तोलों देहधारी फिर देह नसे, रहेगो अलख ज्योति ज्योतिमे समाइके; सदबुद्धी कहे जीव अनादिको देह धारी, जब ज्ञान, होइगो कबहीं काल पाइके; तवही सो पर तजि अपनो सरूप जजि, पावेगो परम पद करम नसाइके ॥ ११ ॥

अर्थ:-कोई दुष्ट बुद्धि धरनार एक ममत्व वालो एम कहेठे के, पहिलो जीव है तो नहीं. अने पृथ्वी, जल, तेज, वायु, ए चार सूतना मिलापथी देह उपज्यो तेमां ज्ञान शक्तिरूप जीव आवी उपज्यो. हवे ज्यांसुधी देह वर्ते त्यांसुधी देहधारी नाम धरावे ठे अने पाठो देहनो नाश थरो त्यारे अलख पुरुष ज्योति रूपी ठे, ते ज्योति मां समाइ जाशे. हवे सदबुद्धि स्याद्वादी कहेठे, अहो! जाई! जीव अनादि कालथी देह धारी मूर्त्तिक ठे एटले नवो उपनो नथी. अने ए जीव कोई काले कालखण्डि पामीने ज्ञानी थरो, त्यारे देहादिक पर वस्तुने त्यागिने पोताना स्वरूपने नजशे. पढी कर्मोनो नाश करीने परम पदने पामशे. ॥ ११ ॥

हवे अग्यारमो एकांत नय आत्मा अचेतन तेनो प्रपंच विस्तारथी कहे ठे:-

अथ एकादशम आत्मा अचेतन यह कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥-कोउ पक्षपाती जीव कहे ज्ञेयके आकार, परिणयो ज्ञान ताते चेतना असत हे; ज्ञेय के नसत चेतनाको नास ता कारन, आत्मा अचेतन त्रिकाल मेरे मत है; पंक्ति कहत ज्ञान सहज अखंजित हे, ज्ञेयको आकार धरे ज्ञेयसों विरत हे; चेतनाके नाश होत सत्ताको विनाश होय, याते ज्ञान चेतना प्रवान जीव तत हे ॥ १२ ॥

अर्थ:-कोई पक्षपाती दृढवादी जीव कहेठे, ज्ञान ठे ते ज्ञेयनो आकार परिणम्यो होय, अने आकार परिणाम असत् ठे, तेथी चेतना पण असत् ठे. तेनो हे तु कहे ठे; जुड ज्ञेयनो नाश थाय त्यारे चेतनानो नाश थाय ठे. जे सत् वस्तु होय तेनो तो विनाश. क्यारे पण न थाय. ते कारणथी चेतना असत् थई तेथी त्रणे कालमां आत्मा अचेतन थयो एवो मारो मत ठे. हवे पंडित स्याद्वादी कहे ठे, अहो! जाई! ज्ञान वस्तु सहज स्वभावे अखंजित ठे, अने ज्ञेयनो आकार धरेठे

तोपण होयथी विरक्त ठे. जेम आरसीमां आकार जासे तोपण ते आकाररूप आरसी न थाय, तेम- जो चेतना लक्षणतोपण नाश मानीए तो जीवनी सत्तानो पण नाश थाय, त्यारे जीव वस्तु पण असत् थाय, तेथी जीव तत्त्व जे ठे ते ज्ञान चेत नाना प्रमाणथीज मानीए ॥ १२ ॥

हवे बारमो एकांत नय अंशप्रमाण जीव सत्तानो प्रपंच कही बतावे ठे:-

अथ द्वादश अंस प्रमाण यह कथन:-

॥ सर्वैया इकतीसा: ॥- कोळ महा मूरष कहत एक पिंरुमांहि, जहांलों अचित्त चित्त अंग लहलहे हे; जोगरूप जोग रूप नानाकार होय रूप, जेते जेद करम के तेते जीव कहे हे; मतिमान कहे एक पिंडमांहि एक जीव, ताहीके अनंत जाव अंश फेली रहे हे; पुगलसो जिज्ञ कर्म जोगसो अखिज्ञ सदा, उपजे विन से थिरता सुजाव गहे हे. ॥ १३ ॥

अर्थ:-कोई बौधमती महा मूर्ख एम कहेठे के, एक शरीरमां ज्यां लगी अचित्त चित्त अंग के० घटपटादिक अचेतन विकल्प अथवा नर अमर तिर्थचादि चेतन अंग ते सचित्त विकल्प चकचकी रखावे, योगपरिणामथी योगरूप, जोगपरिणामथी जोगरूप, एम होयनां नानाप्रकार रूप जेटलां कर्म के० क्रियाना जेद थायवे, तेदखाने जीव संख्या कहेठे, एटले जीव सत्ता अंश प्रमाण थई. हवे बुद्धिवंत स्याद्वादी एम कहेठे के, अहो! जाई! एक पिंडमां एक जीव ठे अने ते जीवना ज्ञान परिणामे करीने अनंत जाव जासनरूप अंश फेली रखावे. पण जीव ठे, ते पुद्गलथी जिज्ञ ठे, अने कर्मयोगथी अजिज्ञ के० निराकुल ठे, तेमां जाव अंश अनंत उपजेठे, अने अनंत विणसे ठे पण जीवतो स्थिरतारूपज ग्रही रह्यो ठे ॥ १३ ॥

हवे तेरमो एकांतनय क्षणचंगुर जीवनो प्रपंच कही देखावे ठे:-

अथ त्रयोदश दिनचंगुर जीव यह कथन:-

॥ सर्वैया इकतीसा: ॥-कोळ एक दिनवादी कहे एक पिंरुमांहि, एक जीव उपजत एक विनसतु है; जाही समे अंतर नवीन उत्पत्ति हुइ, ताही समे प्रथम पुरातन वसतु है; सरवंग वादी कहे जेसे जलवस्तु एक, सोइ जलविबिध तरंगनि लसतु है, तेसे एक आतम दरव गुनपरजेसों अनेक जयो ये एक रूप दरसतु है ॥ १४ ॥

अर्थ:-कोई एक क्षणवादी बौध एम कहेठे के एक पिंरुमां एक जीव उपजे ठे, एक जीव विणसे ठे. जे समे पिंडमां नवा जीवनी उत्पत्ति न थाय ते समे ये ह्यो पुराणो जीव ठे ते वसे ठे, पढी ते विणसेठे. एम शृंखलाबद्ध उपजे विणसे ठे, तेने सर्वांगवादी जैनमती एम कहेठे के, अहो! जाई! जेम तलाव प्रमुख जलाश्रयमां

જલ વસ્તુ એક છે તેજ જલ વિવિધ તરંગે કરી લસિત કેળ જિજ્ઞાસુ દેખાય છે, તેમ એક આત્મા ડ્રવ્ય છે તે ગુણ પર્યાયથી અનેક રૂપ થયો છે તોપણ ડ્રવ્યાર્થિક નયે એક રૂપેજ દેખીએ છે. ॥ ૧૪ ॥

હવે ચતુર્દશમો એકાંતનય જ્ઞાયક અજ્ઞાયકનો પ્રપંચ કહી બતાવે છે:-

અથ ચતુર્દશમ અજ્ઞાયક જ્ઞાયક નય યદ્ કથન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસાઃ ॥-કોઝ બાલ બુદ્ધિ કહે જ્ઞાયક સક્તિ જોલોં, તોલોં જ્ઞાન અશુદ્ધ જગત મધ્ય જાનિયે; જ્ઞાયક સક્તિ કાલ પાઈ મિટિ જાઈ જબ, તબ અ વિરોધ બોધ વિમલ વર્ણાનિયે; પરમ પ્રવીન કહે એસી તો ન બને વાહી, જૈસે વિનું પરગાસ સૂરજ ન માનિયે; તેસે વિનું જ્ઞાયક સક્તિ ન કહાવે જ્ઞાન, યદ્તો ન પઠ પરતક્ષ પરવાનિયે. ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:-જેની બાલકના જેવી તુલ્ય બુદ્ધિ છે, એવો કોઈ શૂન્યવાદી તથાગત કહે છે કે, જ્યાં લગી જ્ઞાનમાં જ્ઞાયક શક્તિ છે, ત્યાં લગી જગતમાં જ્ઞાન અશુદ્ધ કહેવાય છે, તેનો એજ પરમાર્થ છે, કે જે જ્ઞાયકપણું છે તે વિકલ્પરૂપ છે. અને વિકલ્પથી જ્ઞાન અશુદ્ધ થાય છે, તેથી નિર્વિકલ્પ જ્ઞાન શુદ્ધ છે. જ્યારે જ્ઞાનવ્યતિને વશથી પોતાનો સમય પ્રસ્તાવ પામીને જ્ઞાયક શક્તિ છે તે મટી જાય, ત્યારેજ વિકલ્પના વિરોધથી રહિત યદું બોધ કેળ જ્ઞાન તે વિમલ કેળ શુદ્ધ વર્ણાણીય. હવે એને પરમ પ્રવીણ સ્યા દ્વાદી કહે છે:-અરે! જાઈ! જે તું જ્ઞાયક એકતામાં વિકલ્પ માનીને શંકા પામે છે, અને જ્ઞાયકપણું અશુદ્ધ માને છે, એ વાત બને નહીં. જેમ પ્રકાશવિના સૂર્ય માન્યો ન જાય અને પ્રકાશથીજ સૂર્ય માન્યો જાય, તેમ જ્ઞાયક શક્તિવિના જ્ઞાનપણ કહેવાય નહીં, જો તમે અનુમાનપ્રમાણથી તમારો પક્ષ સાધન કરતા નથી, તો પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી પણ તમારો પક્ષ પ્રમાણ કીધો ન જાય, તેથી તમારો પક્ષ છે તે પક્ષાજ્ઞાસ છે. ॥૧૫॥

હવે જેણે ચતુર્દશ એકાંત નય હઠાવી દીધા એવો જે સ્યાદ્વાદ તેની સ્તુતિકરે છે:-

અથ સ્યાદ્વાદ પ્રશંસા કથન:-

॥ દોહરાઃ ॥-શ્દ્ધિ વિધિ આત્મ જ્ઞાન હિત, સ્યાદ્વાદ પરવાન, જાકે બચન વિ ચારસોં, મૂર્ખ હોઈ સુજાન ॥ ૧૬ ॥ સ્યાદ્વાદ આત્મ સદા, તા કારન બલવાન, શિવ સાધક બાધા રહિત, અષ્ટે અલંકૃત આન ॥ ૧૭ ॥ સ્યાદ્વાદ અધિકાર યદ્, કહ્યો અલ્પ વિસતાર, અમૃત ચંદ મુનિવર કહે, સાધક સાધિ હુવાર ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:-આવી રીતે આત્માના જ્ઞાનનો હિતકારી સ્યાદ્વાદ મત છે, તેજ પ્રમાણ જાણવો. જે સ્યાદ્વાદની વચન યુક્તિમાં પૂર્વે મૂર્ખ હોય તે સુજાણ થાય. ॥ ૧૬ ॥ જે સ્યાદ્વાદ સ્વરૂપ છે તેજ આત્માની દશા છે. તે કારણથી સ્યાદ્વાદ છે તે મહા બલવાન

हे, मोक्षनो साधक हे, अने कोई मुक्तिथी जांगे नही, तेथी ते बाधा रहित हे अक्षय्य हे. अने सर्व नयमां फेलि रह्यो हे तेथी अखंनित एनी आण हे ॥ १९ ॥ श्री आचार्य एम कहे हे के, आ कंदक स्याद्वादनो अधिकार अद्वयविस्तारथी कह्यो. हवे श्री अमृतचंद आचार्य बारमो साध्य साधक द्वार कहे हे. ॥ २० ॥

इति श्री समयसारना नाटकमां स्याद्वादनामा इग्यारमां द्वारनो अधिकार बालबोध सहित समाप्तः ॥

हवे साध्य वस्तु अने साधक वस्तुनं स्वरूप देखावे हे:-

~~अथ श्री साध्य साधक स्वरूप कथनः-~~

॥सर्वेया इक्षती साः॥-जोई जीव वस्तु अस्ति प्रमेय अगुरु लघु, अजोगी अमूर्तिक प रदेशवंत ते. ॥ १९ ॥ उत्पत्तिरूप नाशरूप अविचल रूप, रतनत्रयादि गुण जेदसों अनंत हे; सोई जीव दरब प्रवान सदा एकरूप, ऐसो शुद्ध निहचे सुजाड विरतंत हे; स्याद्वाद मांही साधि पद अधिकार कह्यो, अब आगे कहिवेकों साधक सिधांत हे ॥ २० ॥

॥ दोहराः ॥-साधि शुद्ध केवल दशा, अथवा सिद्ध महंत; साधक अविरत आ दिबुध, ठीन मोह परजंत. ॥ २० ॥

अर्थ:-जे कोई जीव वस्तु हे ते द्रव्यथी अस्तित्वापणे, प्रमेयपणे, अगुरु लघु पणे, अजोगीपणे, अमूर्तिक पणे, प्रदेशवंत पणे, प्रवर्तें हे, तेमां जे नास्तिपणुं नही ते अस्तित्वापणुं जाणवुं, अने प्रमाण ग्रहण करवा योग्य हे, तेथी प्रमेयपणुं हे. अपौद्गलिक पणाथी अगुरु लघुपणुं हे, इत्यादि धर्म हे. उत्पत्तिरूप पर्यायथी, विनाश रूप पर्यायथी, अविचलरूपथी, ज्ञान दर्शन चारित्र रत्नत्रय कहिए. इत्यादिक गुणोना जेदथी अनंत पणुं लीधो वर्तें हे. तेज जीवद्रव्य एकरूपज सदा प्रमाण हे. ते एकरूपने अस्तित्व प्रमेयत्वादिक धर्मे करी आगल कह्यो तेज शुद्ध निश्चयनयथी एनी एवो स्व जाव वृत्तांत हे. तेज साध्य पद कबुं एटवे साधवालायक वस्तु ते स्याद्वाद अधि कारमां कही. हवे आगल एने साधवानो सिद्धांत साधकहे ॥ २० ॥ शुद्ध केवलीनी दशाने साध्य वस्तु कहीए. अथवा महंत सिद्धपणुं ते साध्य वस्तु हे. अने चोथा अविरत गुणगणाथी मांकीने बारमां क्षीणमोह गुणगणा पर्यंत नव गुणगणाना धणी जे बुध के पंक्ति हे, ते सर्वेने साधक कहीए. ॥ २० ॥

हवे अविरत्यादि साधकनी व्यवस्था कहेहे:-अथ साधक व्यवस्था कथनः-

॥ सर्वेया इक्षती साः ॥-जाको अधो अपूरव अनवर्त्ति करनको, जयो लाज जईशु र वचनकी मोहनी; जाके अनंतानुबंध क्रोध मान माया लोभ, अनादि मिथ्यात मि थ समकित मोहनी; सातों परकिति खपी किंवा उपसमी जाके, जगी उरमांही स

मकित कला सोहनी; सोइ मोक्ष साधक कहायो ताके सरबंग, प्रगटी शगतिगुन थानक आरोहनी. ॥ ३१ ॥ सोरठी: ॥—जाकी मुगति समीप, जई जव स्थिति घट गई; ताकी मनसा सीप, सुगुरु मेघ मुकता बचन. ॥ ३२ ॥

अर्थ:—जे जीवने अधो केण यथाप्रवर्त्ति करणनो अने अपूर्व करणनो तथा अनि वृत्त करणनो लाज थयो, एटले ए सम्यक्त्व प्राप्तिनां त्रण करण ठे तेनो लाज थयो, अने जेने गुरु वचननी बोहनी थई एटले गुरु उपदेशनो लाज थयो, तेथी अनंतानु बंधी क्रोध, मान, माया, अने लोभ तथा अनादिकालनी मिथ्यात्व मोहनीय, मिश्रमो हनीय अने सम्यक्त्व मोहनीय, ए सात प्रकृति जेनी क्षय थई, अथवा उपशमी अथवा सातेमां कंइ खपी कंइ उपशमी, एवी जेना हैयामां सुहामणी समकितनी कला जागी तेज जीव मोक्षनो साधनारो कहेवाय. तेना सर्व अंगमां एटले बाह्य अर्च्यंतर अंगेमां गुणस्थानक आरोहणी केण चढवानी शक्ति प्रगटी ॥ ३१ ॥ जेने जवस्थितिना परिपा कथी मुक्ति समीप थई अने संसारनी स्थिति घटी गई, ते पुरुषनी मनसा शीप स मान थई, त्यां सद्गुरु ते मेघ समान थयो, ते सद्गुरुनां वचन तेनी मनसारूप सी पमां अमौलिक मोती जेवां थयां थकां रुचे ठे ॥ ३२ ॥

हवे सद्गुरुने मेघनी उपमा कहीने स्तवे ठे:—अथ गुरु प्रशंसा:—

॥ दोहरा: ॥—ज्यों बरषे बरषा समे, मेघ अखंडित धार; त्यों सद्गुरु बानी खिरे, जगत जीव हितकार ॥ ३३ ॥

अर्थ:—जेम बरसाद कालमां मेघ अखंडित धाराये वरसे, तेमज सद्गुरु होय ते जगत्वासी जीवने हित कारक अमृत वाणी खिरे ठे ॥ ३३ ॥

हवे सद्गुरुना उपदेश आक्षेपणी धर्म कथा कहे ठे:—अथ उपदेश कथन:—

॥ सवैया तेइसा:॥—चेतनजी तुमजागि विछोकहुं लाग रहै कहौ मायाकि ताई; आय कहींसुं कही तुम जाउगे माया रहेगि जहाँकि तहाँई; माया तुझारि न जाति न पाति न बंसकि बेली न अंसकि जाई; दासि किए बिनु लातनि मारत, एसि अनीति न कीजे गुसाई ॥ ३४ ॥ दोहरा: ॥—माया ठाया एक हे, घटे बटे डि नमांहि; इन्हकी संगति जे लगे, तिनहिं कहुं सुख नांहि ॥ ३५ ॥ सवैया तेइसा:॥—लोगनिसों कहु नांतों न तेरों न तोसों कबू इह खोगकों नांतो; ए तो रहैरमि स्वारथकके रस, तू परमारथके रस मातो; ए तनसों तनमे तनसे जरु, चेतन तुं त नसों नित हातो; होहि सुखी अपनो बल तोरिके राग विराग विरोंधको तांतो. ॥ ३६ ॥ सोरठा: ॥—जे दुरबुद्धीजीव, ते उत्तंग पदवी चहे; जे समरसी सदीव, ति न्हकों कबू न चाहिए ॥ ३७ ॥ सवैया श्कतीसा:॥—हांसीमें विषाद बसे विद्यामे विवाद

वसे, कायामें मरन गुरुवर्त्तनमें हीनता; सुचिमें गिलान वसे प्रापतिमें हानि वसे, जैमें हारि सुंदर दशामें ठबि ठीनता; रोग वसे जोगमें संयोगमें वियोग वसे, गुनमें गरव वसे सोवमांहि दीनता; और जगरीति जेती गर्जित असाता सेती, सानाकी स हेली है अकेली उदासीनता ॥ १७ ॥ दोहरा: ॥—जिहि उतंग चढि फिरि पतन, नहि उतंग बहिरूप; जिहि सुख अंतर जयवसे, सो सुख है दुखरूप ॥ १८ ॥ जो विलसे सुष संपदा, गये ताहि दुख होइ; जो धरती बहु त्रिणवती, जरे अगनिसों सोई ॥ १९ ॥ इति गुरुउपदेस समाप्त: ॥ दोहरा: ॥—सबदमांहि सतगुरु कहै, प्रगटरूप जिन धर्म; सुनत विचक्षण सदहै, मूढन जानै मर्म ॥ २० ॥

अर्थ:—अहो! जीव! चेतन! तमे मोह निद्रा तजोने जागो, अने सत्य स्वरूप देखीने मायारूप संपदाने शुं बलगी रह्याओ; पृथिवी प्रमुख अठार जारादीक जेठे तेमां तमें क्यांथी आख्या ओ? अने कही दशामां जोशो? अने जेनी साथे तमे राची रह्याओ, तेतो मायाजाल संपदा ज्यांनीं खां रहेओ. ए मायाजाल तमारी जाती नथी, तथा पाती नथी अने माया तमारा वंशनी बेली नथी, अने तमारा अंश के० एक देशनी पण कांई नथी, तेथी तमारे अने मायाने संबंध तो कोई पण नथी. अने तमे पो तानी करीने जाणोओ. तेथी ए कहेवत साची करो ओ, के दासी कर्मा बगर लात मारो ओ, तेथी उत्पात थारो. माटे हे! महंत पुरुषो! एवी अनीति न करवी ॥ १४ ॥ माया अने ठाया एक सरस्त्रीज ठे. क्षणमां बधे ठे अने क्षणमां घटे ठे. तेथी ए मायानी संगते जे लागी रहेओ, तेने क्यारे पण सुख थालुं नथी ॥ १५ ॥ आ जे पुत्र कलत्रादिक तुं पोताना जाणे ठे, तेतो पारका लोको जेवा ठे, ए लोकोनी साथे तारो कांई नातो नथी. अने ए लोकोने पण ताहारी साथे कोई प्रकारनो नातो नथी. ए जे पुत्रकलत्रादि लोको ठे तेतो पोताना स्वार्थना रसथी ताहारी साथे रमी रह्या ठे, अने अरे! चेतन! तुं तो पोताना चेतनारूप परमार्थना रसमां राची रह्यो हुं. बली ए जे लोको ठे ते तारा तनथी तन्मय थई रह्या ठे, एटखे तारा शरीरथी मोहित ठे, अने ए शरीर तो जरु ठे अने तुं तो चेतन ठे. तेथी ते जरुथी तारी सदा जित्ता ठे. माटे राग अने द्वेष रूप मोह कर्मनो नातो. तोकी पोतालुं बल फोरवीने सुखी था ॥ १६ ॥ जे जीव राग द्वेषथी दुष्ट बुद्धि थई रह्यो ठे ते तो ईद्रादिकनी उंची पदवी चाहे ठे, अने जे जीव सदाई समरसी जावमां रहे ठे, ते ने कोई उंच पदवीनी चाहना थती नथी. ॥ १७ ॥ हांसीने सारी मानीए ठे पण तेमां विषवाद वसे ठे, विद्याने सारी जाणीए बीए पण तेमां विवाद जगडो वसे ठे; का याने सारी जाणीए बीए पण तेमां मरणदोष ठे, गुरुताई के० बडाईने सारी जाणीए

ढीए पण तेमां कोईकवारे हीणता ठे; पवित्राई सारी जाणीए ढीए, पण एने आदिके अंते डुगंढा उपजे ठे; प्राप्ति सारी जाणीए ढीए, पण तेनी साथे हाणीलागी रह्ये; जीतवुं जलुं ठे पण तेनी साथे हारवुं लाग्युंज ठे; ज्ञानीनी सुंदर दशा जली ठे पण अंते कांति हीण थई जाय ठे; जोगनुं सुख सारुं ठे, पण तेमां रोगनी उत्पत्ति ठे; इष्ट संयोग जलो ठे पण तेनी साथे वियोगपण तैयार थई रहे ठे; प्रीति जली ठे पण तेनीसाथे अप्रीति पण उपजे ठे; औदार्यादिक गुणमां गर्व अहंकार वसे ठे; राज सेवा सारी ठे, पण तेमां दीनपणुं वसे ठे; अने बीजी जेटली जगत्वासी जीवोनी रीत सारी जाणीए ढिए, तेतो सर्व अंतर्गर्जित अशाता सहित ठे. तेथी एकली उदासीनताज शातानी साहेली ठे. माटे समरस जावज श्रेष्ठ ठे ॥ ३० ॥ जे उंचे ठेकाणे चढीने पढी नीचे पडवुं थाय, ते उतंग ठेकाणुं न कहेवाय; पण ते ठेकाणुं कुवा जेवुं कहेवाय. तेम जे सुखना अंदर दुःख वसे ठे ते सुख पण दुःखरूप कहे वाय ठे ॥ ३१ ॥ केमके सुख संपदा विलसे ठे पण पढी तेना नाशथी दुःख थाय ठे. जेम तृणोवाली धरती अग्निथी बजी जायठे, पण तृणविनानी धरती कोई रीते बलती नथी, ए दृष्टांते जाणी लेवुं ॥ ३२ ॥ परीते गुरु उपदेश सूचनिकामात्र संपूर्ण थयो; सद्गुरु जैनधर्मेने प्रगट रूप शब्दमांज कहे ठे, एटले वचनमां व खाणे ठे. ते जैन धर्मेने सांजली विचक्षण पुरुष होय ते सईहे ठे, अने मुख होय ते तेनो मर्म जाणे नही:- ॥ ३१ ॥

हवे कोईकने उपदेशनी रुचिठे, अने कोईकने नथी तेनुं स्वरूप कहे ठे:-

अथ उपदेश रुचि अरुचि कथन:-

॥ सवैया एकतिसा:- ॥-जेसे काहू नगरके वासी ठे पुरुष जूले, तामें एक नर सुष्ट एक दुष्ट उरको; दोउ फिरे पुरके समीप परे कुवटमे, काहू उर पंथिकों पूठे पंथ पुरको; सोतो कहे तुम्हारो नगर हे तुमारे ढिग, मारग दिखावे समुजावे खोजपुरको; एते पर सुष्ट पहिचाने पैं न माने दुष्ट, हिरदे प्रवान तेसे उपदेश गुरुको ॥ ३३ ॥

॥ सवैया श्कतीसा: ॥-जेसे काहू जंगलमे पावसकी समो पाई, अपने सुजाई महा मेघ बरषतु है; आमल कषाय कटु तीषन मधूर पार, तेसो रस वाढे जहां जेसो दरषतु है; तेसो ज्ञानवंत नर ज्ञानको बखान करे, रसको उमाहो हैं न काहू परषतु है; वहे धुनि सुनि कोउ गहें कोउ रहैं सोई, काहूकों विषाद होई कोउ हरषतु है ॥ ३३ ॥ दोहरा: ॥-गुरु उपदेश कहा करे, डुराराधि संसार; वसे सदा जा के उदर, जीव पंच परकार ॥ ३४ ॥

अर्थ:-जेम काई नगरना वासी वे पुरुष नगरमांथी निकलीने दिशा जूली गया.

તે બે પુરુષમાં એક તો સુદ્ધ કેળવેલાના સરલ સ્વભાવનો હતો, અને એક હૈયાનો હુદ્દ હતો. પછી તે બંને પુરુષ નગરની સમીપજ ફરવા લાગ્યા. પછી કોઈ બીજા વાટમાર્ગને નગરનો મારગ પૂઠવા લાગ્યા, ત્યારે તે કહેવા લાગ્યો કે તમારું ગામ તો તમારી સમીપ છે, ઇમ કહી તે બંનેને મારગ દેખાડે, અને રુઝી રીતે પુર કેળવેલા નગરને ઓળખ કરી સમજાવે, પણ તેમાં જે સરલ હૈયાનો છે, તેતો સાચું માને, પણ હુદ્દ હૈયાનો છે તે માને નહીં, તેમ ગુરુનો ઉપદેશ છે તેપણ પુરુષના હૈયા પ્રમાણે છે ॥ ૩૧ ॥ જેમ કોઈ અરણ્યમાં વરસાદ પોતાનો સમય પામીને સ્વભાવથી મહા મેઘ વરષે છે. ત્યારે આંબલી પ્રમુખ છાટા રસવાલા તથા વાવલ પ્રમુખ કષાણ રસવાલા, અને લિંબના પ્રમુખ કડવા રસવાલા, જાલ પ્રમુખ નીંબરસવાલા, જેઠીમધ પ્રમુખ મધુર રસવાલા, અને છુણ પ્રમુખ કારરસ વાલાં જાડોમાં તેડના ગુણ પ્રમાણે રસ વૃદ્ધિ થાય છે, તેમ જ્ઞાની આચાર્ય પ્રમુખ પોતાની વચન વર્ણના વચન યોગે સિરે કેળવેલા પ્રકાશે છે, તે જ્ઞાનનું વ્યાખ્યાન કરતાં પોતાના અનુજવ રસમાં ઝમગ થઈ રહ્યા છે, પણ તે વચને કોઈ યોગ્ય અયોગ્ય શ્રોતાની પરીક્ષા કરતા નથી, પછી તે શ્રોતા પુરુષોમાં તે જ્ઞાનની ધ્વનિ સાંજલીને કોઈ તેની વાણીને પ્રદે છે, કોઈ સુઈ રહે છે, કોઈ નિડા કરે છે, કોઈ મિથ્યાદૃષ્ટિને વિષાદપણ થાય છે, અને કોઈ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ હર્ષ પણ પામે છે ॥૩૩॥ માટે ગુરુનો ઉપદેશ શું કરે? આ સંસારી લોક હુરારાધ્ય છે, સમજાવવા કઠણ છે, જે સંસારના ઝડરમાં પાંચ પ્રકારની શ્રદ્ધાવાલા જીવે છે, તે સદા વસીજ રહ્યા છે. ॥ ૩૪ ॥

હવે પાંચ પ્રકારના જીવનાં નામ કહે છે:-અથ પંચ પ્રકાર યથા:-

॥ દોહરા: ॥-હૂંઘા પ્રજુ હૂંઘા ચતુર, સૂંઘા રોચક સુદ્ધ, હૂંઘા હુરબુદ્ધી વિકલ હૂંઘા ધોર અબુદ્ધ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:-એક તો હૂંઘા તેતો પ્રજુ સ્વામી છે; બીજા હૂંઘા કેળવેલા ચતુર છે; ત્રીજા હૂંઘા કેળવેલા રુચિવંત છે; ચોથો હૂંઘા કેળવેલા હુદ્દ હુરબુદ્ધિ છે, અને વિકલ છે; પાંચમા હૂંઘા કેળવેલા ધોર અબુદ્ધિ છે ॥ ૩૫ ॥

હવે હૂંઘાનું લક્ષણ કહે છે:-અથ હૂંઘા યથા:-

॥ દોહરા: ॥-જાકી પરમ દશાવિષે; કરમ કલંક ન હોઈ; હૂંઘા અગમ અગાધ પદ, વચન અગોચર સોઈ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:-જેની ઉત્કૃષ્ટ દશા વર્ણવેલી છે, જેમાં કોઈ કર્મરૂપ કલંક દેખાય નહીં, એટલે જે અગમ તથા અગાધ પદ છે, એટલે સિદ્ધ પદ છે જે વચનનો વિષય થઈ શકે નહીં તેને હૂંઘા કહિયે. ॥ ૩૬ ॥

હવે ઘુંધાનું લક્ષણ કહેઢે:-અથ ઘુંધા યથા:-

॥ દોહરા: ॥-જે ઉદાસ ઢ્ઢે જગતસૌં, ગદ્દે પરમ રસ પેમ; સો ઘુંધા ગુરુકે વચન, ઘુંધે બાલક જેમ. ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:-જે જીવ જગત્થી ઉદાસી થઈ રહે ઢે, અને જે પરમ દશામાં રહી તેના પ્રેમ સ્વાદને ગ્રહે ઢે, ઇટલે ઉત્કૃષ્ટ દશા જાવે ઢે, તેતો ગુરુનાં વચનને બાલકની પરે ઘુંધે ઢે, અને પુષ્ટ થાય ઢે, તે ઘુંધા કહેવાય ઢે. ॥ ૩૭ ॥

હવે સુંધાનું લક્ષણ કહેઢે:-અથ સુંધા યથા:-

॥ દોહરા: ॥-જો સુવચન રુચિસૌં સુને, હિંપ હુષ્ટતા નાંહિ; પરમારથ સમુજે નહી, સો સુંધા જગમાંહિ. ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:-જે રુચિયે કરી આગમના અંગ જે સુવચન તેને સાંજલે ઢે, જેના હૃદયમાં હુષ્ટતા નથી, પણ જે સૂદમ તત્ત્વને સમજે નહી તેને જગત્માં સુંધા પુરુષ કહીયે. ॥૩૭॥

હવે ડુંધાનું લક્ષણ કહેઢે:-અથ ડુંધા યથા:-

॥ દોહરા: ॥-જાકૌ વિકથા હિત લગે, આગમ અંગ અનિષ્ટ; સો ડુંધા વિષઈ વિ કલ, હુષ્ટ રિષ્ટ પાપિષ્ટ. ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:-જેને વિકથાનાં વચન હિતકારી લાગે ઢે, અને આગમ અંગ અનિષ્ટ લાગે ઢે, તેતો વિકલ વિષયી જીવ ડુંધા કહેવાય, દોષવંત રોષવંત પાપકર્મી થઈ રહેઢે.

હવે ઘુંધાનું લક્ષણ કહેઢે:-અથ ઘુંધા યથા:-

॥ દોહરા: ॥-જાકે અવન વચન નહી, નહિ મન સુરતિ વિરામ; જનતા સો જહ વત્ જયો, ઘુંધા તાકો નામ, ॥ ૪૦ ॥ ચોપાઈ: ॥-હુંધા સિરૂ કહે સબ કોજ; સુંધા ડુંધા મૂરખ દોઢ; ઘુંધા ઘોર વિકલ સંસારી; ઘુંધા જીવ મોષ અધિકારી. ॥ ૪૧ ॥

॥ દોહરા: ॥-ઘુંધા સાધક મોષકો, કરે દોષ ડુઃખ નાસ; લહે પોષ સંતોષ સૌં, વ રનોં લગન તાસ. ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:-જેને વચન નથી ઇટલે જે ઇર્કેંડ્રિય ઢે અને જેને અવન નથી ઇટલે જે બેરિંડ્રિય તેરિંડ્રિય, ચૌરિંડ્રિય ઢે, અને જેને મનની સુરતા નથી ઇટલે જે અસંજી ઢે, વલી જેને વિરામ કેળ વિરતિ નથી, અજ્ઞાનરૂપ જનતાથી જે જનરૂપ થઈ રહ્યા ઢે, તેને ઘુંધા ક હીં. ॥ ૪૦ ॥ ઘુંધા પુરુષને તો સદુ કોઈ સિરૂ કહે ઢે; સુંધા અને ડુંધા ઇ બંને મૂર્ખ ઢે; અને ઘુંધા હોય તેતો અધોર અંધારામાં વિકલ સંસારી જીવ ઢે; અને ઘુંધા જીવ ઢે તેતો મોક્ષના અધિકારી હોય, અને મોક્ષના વાંઠક હોય ॥ ૪૧ ॥ ઘુંધા ઢે તેતો મોક્ષનો સાધક ઢે, દોષ અને ડુઃખનો નાશ કરે ઢે, અને સંતોષથી પુષ્ટતા પામે ઢે, તેનું લક્ષણ વરણવું ડું. ॥ ૪૧ ॥

હવે મોક્ષ સાધકનું ઉદાહરણ કહેઠે:-અથ સાધક લક્ષણ:-

॥ દોહરા: ॥-કૃપા પ્રસન્ન સંવેગ દમ, અસ્તિ જાવ વૈરાગ; એ લઠન જાકે હિયે,
સત વ્યસનકો ત્યાગ. ॥ ૪૩ ॥

અર્થ:-કૃપા જે દયા, તથા જે કષાયના ઉદયનું દબાવવું તે પ્રશ્ન અને સંવેગ તે મોક્ષના અજિલાણનું પદ કેળવવાનું સ્થાનક, તથા દમ તે ઇન્દ્રિયદમન, અસ્તિ એટલે જિનોક્ત વચન ઉપર શ્રદ્ધા, એવો વૈરાગીજાવ; એટલાં લક્ષણ જેના હૃદયમાં રહે છે, અને સાત વ્યસનનો જે ત્યાગ કરે તેજ સાધક હોય. ॥ ૪૩ ॥

હવે સાતે વ્યસનનાં નામ કહેઠે:-અથ સત વ્યસન નામ:-

॥ ચોપાઈ: ॥-જૂવા આમિષ મદિરા દારી; આષેટક ચોરી પરનારી; એ સાત વ્યસન
સત ડુલ દાઈ; ડુરિત મૂલ ડુર્ગતિકે જાઈ. ॥ ૪૪ ॥ દોહરા: ॥-દર્વિત એ સાતો વ્યસન,
ડુરાચાર ડુલ ધામ; જાવિત અંતર કલપના, મૃષા મોહ પરિનામ. ॥ ૪૫ ॥

અર્થ:-જુગાર ૧, માંસ જલ્પણ ૨, મદિરાપાન ૩, વેશ્યા ગમન ૪, આષેટક કેળવવાનું શિકાર खेलવો ૫, ચોરી કરવી ૬, પરત્ની ગમન ૭, એ સાત વ્યસન કહેવાય છે, તે સંસારમાં ડુઃખદાઈ છે. પાપનાં મૂલ છે અને ડુર્ગતિનાં જાઈ છે. ॥ ૪૪ ॥ એ જે ક્રિયા રૂપ સાતે વ્યસન છે તે દ્રવ્યરૂપ છે. એ ડુષ્ટ આચારરૂપ ડુઃખ ધામ કેળવવાનું ડુઃખનું ધરે. અને જેના અંતરમાં મૃષા કેળવવાનું મોહ પરિણામની કલ્પના કેળવવાનું વિચારણા ધ્યાવન થાય, તે જાવિત વ્યસન કહીએ. ॥ ૪૫ ॥

હવે જાવિત સાત વ્યસનની વ્યવસ્થા કહેઠે:-અથ જાવિત વ્યસન વ્યવસ્થા કથન:-

॥ સવૈયા શ્લોકો: ॥-અશુભમાં હારિ શુભ જીતિ યદે કૃત કર્મ, દેહકી મગન
તાઈ યદે માંસ જલ્પણ; મોહકી ગહલસોં અજાને યદે સુરાપાન, ક્રુમતિકી રીતિ ગ
નિકાકો રસ ચાલિવો; નિરદે વદે પ્રાણ ઘાત કરિવો યદે સિકાર, પરનારી સંગ પ
રબુદ્ધિકો પરિવો; પ્યારસોં પરાઈ સોંજ ગદીવેકી ચાહ ચોરી, એ સાતો વ્યસન
વિહારિ બ્રહ્મ લલિવો. ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:-અશુભ કર્મના ઉદયથી હાર માનિયે અને શુભ કર્મના ઉદયથી જીત માનિયે તેતો જુગાર खेलવો છે. દેહ ઉપર મગ્નતા રહે તેતો માંસ જલ્પણ જાણવું. મોહ કર્મથી મૂર્ચિત થઈ રહ્યાથી અજાણ થઈ રહ્યો હોય તેજ સુરાપાન વ્યસન છે. ક્રુદ્ધિની રીતે ચાલવું તેતો વેશ્યાના રસનું ચાલવું છે. નિર્દય પરિણામ રાક્ષીને પ્રાણઘાત કરવો, તેજ શિકાર खेलવો છે. પરરૂપ જે પુણ્યાદિક તેની બુદ્ધિને પરલવવી તેતો પરનારી સેવા વ્યસન છે. પારકી સોંજ સામગ્રી ઉપર પ્રીત રાક્ષીને પ્યાર મેલ

ववानो चाह राखे तेजं चोरी ठे. ए जावित सात व्यसनतुं विदारण करवाथी ब्रह्म
खर्यो जाय ठे. ॥ ४६ ॥

हवे मोक्षना साधकनी व्यवस्था कहेठे:-अथ साधक व्यवस्था:-

॥ दोहरा: ॥-विसन जाव जामे नही, पौरुष अगम अपार; किये प्रगट घट सिं
धुमधि, चौदह रतन उदार. ॥ ४७ ॥

अर्थ:-जेना चित्तमां व्यसनजाव पामिष नही, अने अगम अपार पुरुषातन पां
मिष, तेणे घटरूप समुद्र मंथन करीने उदार के० अमुल्य चौदे रत्न प्रगट कीधां ॥४७॥

हवे जावित चौद रत्नतुं वर्णन करेठे:-अथ जावित चौद रतनको बरनन:-

॥ सवैया इकतीसा:-लठमी सुबुद्धि, अनूचूति कठस्तुजमनि, वैराग कल्पवृक्ष,
संत सुवचन है; ऐरावत उद्यम प्रतीतिरंजा उदैविष, कामधेनु निर्जरा सुधा प्रमोद.
धन है; ध्यान चाप प्रेमरीति मदीरा विवेक वैद्य शुरुजाव चंद्रमा तुरंगरूप मन है;
चौदह रतन ए प्रगट होइ जहां तहां ज्ञानके उदोत घट सिंधुको मयन है. ॥ ४८ ॥

॥ दोहरा: ॥-किष अवस्थामे प्रगट, चौदह रतन रसाल, कहुं त्यागे कहुं संग्रह,
विधि निषेधकी चाल. ॥ ४९ ॥

अर्थ:-सुबुद्धि उपनी तेतो लक्ष्मी उपनी १, आत्मानो अनुजव उपज्यो तेतो कौस्तु
भ्रमणि उपज्यो २, वैराग उपज्यो तेतो कल्पवृक्ष उद्युं ३, जाषा समिति उपजी तेतो
शंख उपज्यो ४, उद्यम उपज्यो तेतो ऐरावत हाथी उपज्यो ५, प्रतीति उपजी तेतो
रंजा उपजी ६, कर्मनो उदय तेतो विष उपज्युं ७, कर्म निर्जरा अइ तेतो कामधेनु
उपजी ८, आनंद उपज्यो तेतो अमृतधन उपज्युं ९, ध्यान उपज्युं तेतो चाप के०
सारंग धनुष उपज्युं १०, प्रेमरीति के० प्रेमनी लय उपनी तेतो मदीरा उपज्यो ११
विवेक उपज्यो तेतो धनवंतरि वैद्य उपन्यो १२, शुरुजाव उपन्यो तेतो चंद्रमा
उपन्यो: १३, मन शुरु थयुं तेतो सात मुखो अश्व उपन्यो. १४, ए चउद रत्नतो
ज्यां ज्ञाननो उदय अवाथी पोताना ज्ञानरूप घट समुद्रतुं मंथन आय ठे, त्यां
उपजे ठे एम जाणतुं ॥ ४८ ॥ साधनी अवस्थामां ए चौदे रत्न रसाल हतां ते प्रगट
कीधां, ए चौद रत्नमां विधि निषेधनी चालमां एटखे हेय, उपादेयनी चालमां कंश्क
त्यागे ठे अने कंश्क संग्रह करेठे ॥ ४९ ॥

हवे जावित चउद रत्न तेमां आठ रत्न त्यागवा योग्यठे अने ठ रत्न ग्रहण करवा

योग्य ठे ते कहेठे:-अथ अष्ट रत्न हेय षट् उपादेय कथन:-

॥ दोहरा: ॥- रमा, संष विष धनु सुरा, वेद धेनु हय हेय, नति रंजा गज क

હૃપતરુ, સુધા સોમ આદેય ॥ ૫૦ ॥ હ્ર વિધિજો પરજાવ વિષ, વમે રમે નિજરૂપ, સો સાધક શિવપંથકો, ચિદ્વિવેક ચિદ્રૂપ, ॥ ૫૧ ॥

અર્થ:—રમાકે લક્ષ્મિ તેતો સુબુદ્ધિ ૧, સુવચનશંષ ૨, હૃદય વિષ ૩, ધ્યાન ધનુષ ૪, પ્રેમ રીત મદિરા ૫, વિવેક વૈદ્ય ૬, નિર્જરા કામ ધેતુ ૭, મનશુદ્ધતે ધોનો ૮, એ આઠ અધિર છે તેમાટે ઢાંઠવા યોગ્ય છે. અને અનુવ્રવ મણિ ૧, પ્રતીતિ રંજા ૨, હૃદય મ દાથી ૩, વૈરાગ્ય કલ્પવૃક્ષ ૪, આનંદ સુધા ૫, શુદ્ધ જાવ ચંદ્રમા ૬, એ ઢ રત્ન ૭ હૂણ કરવા યોગ્ય છે. ॥૫૦॥ આ રીતિથી પરરૂપ જે કર્માદિક જાવ છે, તેજ વિષ થયું. તેનું જે વસન કરે છે, અને પોતાના સ્વરૂપમાં જે રમે છે તેજ પુરુષ મોહ માર્ગનો સાધક જાણીએ. જે જ્ઞાન જાવનો જાણનાર અને જ્ઞાન સ્વરૂપી તેજ સાધક કહીએ ॥૫૧॥

હવે મોહપદના સાધકની વ્યવસ્થા કહે છે:—અથ સાધક વ્યવસ્થા કથન:—

— ॥કવિત્ત ઠંદ:॥—જ્ઞાનદૃષ્ટિ જિન્હકે ઘટ અંતર નિરખે દરવ સુગુન પરજાહ, જિન્હકે સ હજરૂપ દિન દિન પ્રતિ, સ્યાદવાદ સાધન અધિકાહ, જે કેવલ પ્રતીત મારગ મુષચિતે ચ રન રાષે ઠહરાઈ, તે પ્રવિણ કરિઠિન મોહ મલ અવિચલ હોઈ પરમપદ પાહ ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:—જેના ઘટ અંતરમાં જ્ઞાનની દૃષ્ટિ જાગી તેથી દ્રવ્યને જે દેસે જાણે, તે દ્રવ્ય ના ગુણ જાણે; ગુણના પર્યાય જાણે; અને જેને સહજ રૂપેજ પટલે જ્ઞવિતવ્યતાનાપરિ પાકથી દિન દિન પ્રત્યે સ્યાદ્વાદનું સાધન અધિક થઈ રહ્યું છે, અને જે કેવલિના કહેલા મારગને સન્મુલ થઈ રહે, એજ ચિત્ત રાખે અને એજ માર્ગવીષે ચરણ ઠરાવી રાખે, તે પ્રવિણ પુરુષ મોહરૂપ મલને ક્ષીણ કરી પરમ પદ પામી અવિચલ થાય છે ॥ ૫૨ ॥

હવે સમ્યગ્ દૃષ્ટિની વ્યવસ્થા અને મિથ્યા દૃષ્ટિની વ્યવસ્થા કહે છે:—

અથ સમ્યગ્દૃષ્ટિ મિથ્યાદૃષ્ટિ વ્યસ્થા:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥—ચાકસો ફિરત જાકોં સંસાર નિકટ આયો, પાયો જિનિ સમ્યગ્ મિથ્યાત નાશ કરિકે; નિરહુંદ મનસા સુજૂમિ સાધિ લિની જિનિ, કીની મોષ કારન અવસ્થા ધ્યાન ધરિકે; સોઈ શુદ્ધ અનુજો અન્યાસી અવિનાશ જયો, ગયો તાકો કરમ જરમ રોગ ગરિકે; મિથ્યામતિ આપનો સરૂપ ન પિઠાને તામે; હોલે જગ જાલમે અનંત કાલ જરિકે. ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:—જેમ રાત્રિને વિષે ચકવો ફિરતો ફરતો રહે છે, તેમ સંસારમાં ફિરતાં ફિરતાં જેનો અંત નિકટ આવ્યો, જે સમ્યક્ત્વ પામ્યો, મિથ્યાત્વનો નાશ કરીને રાગદ્વેષાદિક રહિત એવી મનસારૂપ જહી ચૂમિકા જેણે સાધિ લીધી, અને ધ્યાન ધરિને પોતાની અવસ્થા મોહપદના કારણરૂપી જેણે કીધી, તેજ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ શુદ્ધ અનુવ્રવનો અન્યાસી થયો, એમ કર્મ રોગને ગમાવીને અવિનાશી થયો, પટલે એનાં જન્મ મર્ણ ટટ્યાં.

एसिद्ध थयो, एवी सम्यग् दृष्टि पाम्याविना मिथ्यात्वी पोतानुं स्वरूप ओलखे नही. तेथी अनंतकाल जरिके के० लगी जगतनी जालमां कोखे ॥ ५३ ॥

हवे जे आत्मानो अनुजव पाम्यो तेनो विलास कहेते:-अथ अनुजव विलास:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-जे जीव दरवरूप तथा परजायरूप, दोउ नै प्रवान वस्तु सुकृता गहत है; जे अशुक्रजावनिके त्यागी जए सरवथा विषेसों विमुष व्है विरागता चहत है; जो ग्राहजजाव त्यागजाव डुहूं जावनिको, अनुजौ अन्यास विषे एकता कहत है; तेई ज्ञान क्रियाके आराधक सहज मोष, मारगके साधक अबाधक महत है. ॥ ५४ ॥

अर्थ:-जे कोई जीव द्रव्यार्थिक अने पर्यायार्थिक ए बे नय प्रमाण करीने वस्तुनी शुरुताने ग्रहेते, जे जीव रागद्वेष मोहथी आत्मांमां जे अशुक्रजाव ते तेना सर्वथा त्यागी थया ते, तेथी पांच इंद्रियोना विषयथी विमुख थईने वैरागतामां जे वर्त्तवा लागेते, अने जे जावित चौदे रत्नमां ठ जाव रत्न ग्रहण करवा योग्य ते, अने आठ जाव रत्न त्यागवा योग्य ते, एटखे आठ हेयने ठ उपादेय ते, ते अनुजवना अन्यासविषे बने जावनी एकता करेते, एटखे जे द्रव्यमां दृष्टि रहै अने पर्यायमां दृष्टि न रहै, तेने एकता कहेते. ते जीव ज्ञान क्रिया जे मोक्ष मार्गनुं कारण कहुं ते तेना आराधक थया. अने सहजरूपमां मोक्ष मार्गना साधक थया; फरी तेने कर्म बाधा न होय, तेथी अबाधक थया महिमावंत थया, पूजनिक थया. ॥ ५४ ॥

हवे जे ज्ञान अने क्रियाने ज्ञानजावे माने ते तेने एनी एकता कही देखावे ते:-

अथ ज्ञान क्रिया एकता कथन:-

॥ दोहरा: ॥-विनसि अनादि अशुक्रता, होइ शुरुता पोष; ता परनतिकों बुध कहे, ज्ञान क्रियासों मोष ॥ ५५ ॥

अर्थ:-अनादि कालनी जे अशुक्रता ते तेनो ज्यां विनाश थायते त्यां शुरुतानुं पोषण थायते, एवी जे आत्मानी परिणति थाय तेज ज्ञाननी क्रिया कहेवायते तेने बुध के० पंडित पुरुष एतुं कहेते के ए ज्ञान क्रियाथी मोक्ष थाय, आंही ज्ञान तथा क्रियानी जे दुविधा लखेते ते शब्दनयथी जाणवी. ॥ ५५ ॥

हवे ज्ञाननी व्यवहार नयथी थापना देखावे ते:-अथ ज्ञान द्रव्य स्थापना:-

॥ दोहरा: ॥-जगी शुरु समकित कला, वगी मोषमग जोइ; वहे करम चूरन करै, क्रम क्रम पूरन होइ ॥ ५६ ॥ जाके घट एसी दशा, साधक ताको नाम; जेसे दीपक जो धरे, सो उजियारो धाम. ॥ ५७ ॥

अर्थ:-जेणे शुरु समकितनी कला जाणी अने जे कला मोक्षना मुखमां जावा

लागी ते पुरुष कर्मने चरण करीने क्रमे क्रमे पूरण थाय ॥ ५६ ॥ जेना घटमां एवी दशा थई रही ठे, ते पुरुषनुं साधक नाम कहेवाय. जेम दीवानुं अजवाहुं थएथी घरमां पण अजवाहुं थाय, तेम ज्ञानक्रिया तो मोक्ष साधक ठे, पण ज्ञानक्रियाने धरतां पुरुष पण साधक थाय ॥ ५७ ॥

कहे ज्ञाननुं फल कहेठे:-अथ ज्ञानफल वर्नन:-

॥ सर्वैया इकतीसाः ॥-जाके घट अंतर मिथ्यात अंधकार गयो, जयो परगास सुख समकीत ज्ञानकी; जाकी मोह निद्रा घटी ममता पलक फीटी, जान्यो जिन मरम अवाची जगवानको; जाको ज्ञान तेज वग्यो उद्दिम उदार जग्यो, लग्यो सुष पोष समरस सुधा पानको, ताही सुविचक्षण को संसार निकट आयो, पायो तिनि मारग सुगम निरवानको ॥ ५८ ॥ जाके हिरदेमे स्यादवाद साधना करत, शुरू आत्माको अनुजौ प्रगट जयो हे; जाको संकल्प विकल्पके विकार मिटि, सदा काल एकी जाव रस परिनयो हे; जिनि बंध विधि परिहार मोष अंगीकार, ऐसो सुविचार पठ सोछ ठांकि दियो हे; जाकी ज्ञानमहिमा उदोत दिनदिन प्रति, सोइ जवसागर उल्लेखि पार गयो हे ॥ ५९ ॥

अर्थ:-जेना घटमां अनादिकालनो मिथ्यात्व अंधकार हुतो ते गयो, अने शुरू सम्यक्त्व रूप सूर्यनो प्रकाश थयो, राग द्वेष मोह निद्रा जेनी घटी गई, ममतारूप पलक लागी हुती ते फिटि गई, तेथी जिन अवाची जगवाननो पटले सिद्ध स्वरूपनो मर्म पाम्यो, जेनुं ज्ञानतेज वधुं पटले प्रकाश थयो, प्रधान उद्यम जाग्यो अने उपशम रस रूप अमृत पानना सुखनो जेने पोष थयो, ते सुविचक्षण पुरुषने संसार निकट आय्यो, ते तो सुगम वातमां मुक्तिनो मारग पाम्यो ॥ ५८ ॥

जेना हृदयमां स्याद्वाद स्वरूपनी साधनाथी शुरू आत्मानो अनुजव प्रगट थयो अने जेने संकल्प विकल्पनो विकार बहु जातनो हुतो ते मटीने सदा कालमां एक चेतना रस जे एकी जावपणुं ठे ते पणे परिणम्यो, तेणे करीने बंध विधिनो परिहार जे संवरनुं धरनुं ते जेने थयुंठे, अने निस्पृह दशाथी मोक्षनो जे अंगीकार तेना विचारनो पद्द धार्यो ठे ते पद्द झांडी दीधोठे, जेना ज्ञाननो महिमा दिन दिन प्रते उद्योत थयोठे. तेज जीव जव समुद्र उतरीने पार पहींच्यो एम जाणवुं. ॥ ५९ ॥

॥ सर्वैया इकतीसाः ॥ -अस्तिरूप नासति अनेक एक थिररूप, अधिर इत्यादि नानारूप जीव कहिये; दीसे एक नैकी प्रतिक्षानी अपर झुजी नैको नै दिषाई वाद विवादमे रहिये; थिरता न होइ विकल्पकी तरंगनिमे, चंचलता बढे अनु

जौ दशा न लहिये; तातें जीव अचल अबाधित अर्धं एक, एसो पद साधिके समाधि सुख गहिये ॥ ६० ॥

अर्थ:-कोई नयथी अस्तिरूप ठे, कोई नयथी नास्तिरूप ठे. कोई नयथी अनेक, कोई नयथी एक, कोई नयथी स्थिररूप, कोई नयथी अस्थिररूप, इत्यादि नाना प्रकारना स्वरूपथी जीव कह्यो. अर्धो एक नय जे स्वरूप साधे ठे, त्यां ते नयनो प्रति पद्मी के उलटी रीते बीजो नय देखाय ठे, तेतो पेला नयथी विपरीतपणुं साधे ठे, तेथी जो एकांतनयपणुंज ग्रहीए अने ते उपर बीजो नय न देखाकीये तो वादविवाद थई जाय. तेथी नय जेद करणीथी कुविकल्पना तरंग ठेते तरंगथी चेतन स्थिर न थाय, अने चंचलतापणुं बधे तेथी अनुजव दशाग्रहो न जाय. माटे नयपद तजीने अनुजव अज्यासने कारणे जीव द्रव्य अचल ठे, अबाधित ठे, अखंड ठे, एक ठे, एवा स्वरूपनुं स्थानक साधिने सुख ग्रहण करिये ॥ ६० ॥

हवे द्रव्य, क्षेत्र, काल, जावे करीने आत्मानुं अखंडितपणुं कहे ठे:-

अथ द्रव्य, क्षेत्र, काल, जाव कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-जेसे एक पाकी आंबफल ताके चारि अंस, रसजाली गुठली ठालक जब मानिये; यों तो न बने पे एसे बने जेसें देहे फल, रूप, रस, गंध, फास, अर्धं प्रवानिये; तेसे एक जीवकों दरव, क्षेत्र, काल, जाव, अंस जेद करि जिन जिन न बषानि ये; दर्व रूप, पेत्ररूप, कालरूप, जावरूप, चारों रूप अखल अखंड सत्ता मानिये ॥ ६१ ॥

अर्थ:-शिष्य कहेठे: हे! स्वामी! द्रव्य, क्षेत्र, काल, जावरूप वस्तुना चार अंश तमे कहो ठो, त्यां एवुं दृष्टांत आपवुं के, एक आंबफल ठे तेना रस, जाली एटले रेसो, गोठली अने ठाल ए चार अंश ठे, तेमज वस्तुना द्रव्य, क्षेत्र, काल, जाव ए अंश होय के न होय? हवे गुरु कहे ठे, हे! शिष्य! आहीं तुं अंशके खंड समज्यो तेथी ए दृष्टांत दीधुं. तेतो बने नही पण आहीं अखंडपणामां चार अंश लाववा तेनुं दृष्टांत ए ठे, के तेज आंब फल ठे, तेमां रूप, रस, गंध ने स्पर्श ए चारे अखंडपणे प्रमाण करिए, ए चार रस ठे, तेम एक जीवनुं द्रव्य, क्षेत्र, काल, जावरूप अंशजेद करीने रस जाली गोठलीने ठाल ए खंड खंड वखाणीये नहीं. आहीं जे साध्यरूप आत्मा सत्ता ठे, ते द्रव्यथी अखंडितपणे, आत्मा द्रव्यरूप ठे, अने क्षेत्रथी अखंडपणे असंख्यात प्रदेशावगाहपणे ठे, कालथी अखंड त्रिकाल वर्तिते, जावथी अखंड ज्ञायक जावपणे ठे; एम जीवना चार अंश अखंडपणे मानीये ॥ ६१ ॥

હવે સાધ્યપદમાં જ્ઞાન જ્ઞેયનું વિશેષ પણું અને અવિશેષ પણું કહેઢે:-

અથ જ્ઞાન જ્ઞેય વીશેષ કથન:-

॥ સવૈયા ઇકતીસાઃ ॥-કોઢ જ્ઞાનવાન કહે જ્ઞાન તો હમારો રૂપ, જ્ઞેય ષટ્તર્વ સો હમારો રૂપ નાંહી હે; ઇક નૈ પ્રવાન ઇસે ઢૂઝી અબ કહોં જેસે, સરસ્વતી અક્ષર અરથ ઇક ઝાંહી હૈ; તેસે જ્ઞાતા મેરો નામ જ્ઞાન ચેતના વિરામ, જ્ઞેયરૂપ સકતિ અ નંતમુઝ પાહી હૈ; તાકારણ વચનકે જેદ જેદ કહોં કોઢ, જ્ઞાતા જ્ઞાન જ્ઞેયકો વિ લાસ સત્તા માંહી હે ॥૬૨॥ ચોપાઈઃ ॥ સ્વપર પ્રકાશક સકતિ હમારી; તાથે વચન જેદ ઝમ ઝારી; જ્ઞેય દસા દ્વિવિધા પરગાસી; નિજ રૂપા પરરૂપા ઝાસી, ॥ ૬૩ ॥ ॥ દોહરાઃ ॥-નિજરૂપા આતમ સકતિ, પરરૂપા પરવસ્ત, જિનિ લલિ લીનો પેચ યદ્, તિનિ લિલિ લિયો સમસ્ત ॥ ૬૪ ॥

અર્થઃ-કોઈ જ્ઞાનવંત પ્રાણી પોતાના અનુજવ પ્રમાણથી ઇમ કહેઢે, કે જે જ્ઞાન હે તેતો અમારું રૂપ હે. અને જે ષટ્ દ્રવ્ય જ્ઞેય હે તેતો અમારું રૂપ નથી, તેથી જ્ઞાન અને જ્ઞેય વિશેષપણામાં હે. ગુરુ કહે હે, ઇતો ઇકજ નય પ્રમાણ હે. હવે વીજા નયથી જેમ અવિશેષપણું થાય હે, તેમ કહું હુ. જેમ સરસ્વતી કેઢ વિદ્યારૂપ અર્થ હે. તેમ અક્ષર કેઢ વિદ્યારૂપ અર્થ ઇકઢો રહે, તેમ જ્ઞાતા તે તો માહારું નામ થયું. અને જે જ્ઞાન હે તેતો ચેતનાનો વિરામ કેઢ પ્રકાર હે. અને જે જ્ઞાન જ્ઞેય પણે પરિણમ્યું હે, તે તો જ્ઞેયરૂપ શક્તિ હે. ઇત્રી અનંત શક્તિ મહારીજ પાસે હે. તે કારણથી વચન જેદ કરીને જ્ઞાન અને જ્ઞેયનો જેદ કોઈ ઝલે કહો, પણ વીજો નય દેલ્લગાથી જ્ઞાનનો ને જ્ઞેયનો વિલાસ આત્મા સત્તામાંજ હે. તેથી અવિશેષ પણું હે. ॥ ૬૨ ॥ જેથી હમારી શક્તિ ઇવી હે જે પોતાનો પ્રકાશ કરે અને પરનો પણ પ્રકાશ કરે તેથી સ્વપર પ્ર કાશક હે, તેથી જ્ઞાન અને જ્ઞેય ઇ વચન જેદે જે જેદ હે, તેજ ઝારી ઝમ ઝપઝા વેઢે; પણ વસ્તુ ઇક હે. જ્ઞેય કેઢ જે જાણવા યોગ્ય તેતો દશા હે પ્રકારે કરીને કહી. ઇક તો નિજરૂપા વીજી પર રૂપા કહી હે ॥ ૬૩ ॥ આંહી જે નિજરૂપ જ્ઞેય દશાક હીં ઇ તેતો સ્વરૂપ પ્રકાશક આતમ શક્તિ હે, અને જે વીજી પર રૂપ જ્ઞેય દશા તે પર વસ્તુ હે. જેણે ઇવાતનો પેચ જાણ્યો તેણે તો સમસ્ત જાણ્યું ॥ ૬૪ ॥

હવે ઇજ પેચ સ્થાદ્વાદમાં જોઈ ઇ તે સ્થાદ્વાદરૂપ વસ્તુનું વર્ણન કરેઢે:-

અથ સ્થાદ્વાદ રૂપ વસ્તુ વર્ણન:-

॥ સવૈયા ઇકતીસાઃ ॥-કરમ અવસ્થામે અશુરુસો વિલોકિયત, કરમ કલંકસોં રહિત શુદ્ધ અંગ હે; ઝજે નૈ પ્રવાન સમકાલ સુદાસુરુરૂપ, ઇસો પરજાઝ ધારી જીવ નાના રંગ હે; ઇકહી સમેમેં ત્રિધારૂપ પે તથાપિ યાકી, અલંકિત ચેતના સકતિ સ

વર્ગ હે; યદે સ્યાદ્વાદ યાકો જ્ઞેદ સ્યાદ્વાદી જાનૈ, મૂલ ન માને જાકી હિયો દ્વગ ચંગ હે. ॥ ૬૫ ॥ નિહ્વે દરવ દિષ્ટિ દીજે તવ ઇકરૂપ, ગુન પરનતિ જ્ઞેદ જાવસોં વહુત હે, અસંખ પ્રદેશ સંયુગત સત્તા પરવાન, જ્ઞાનકી પ્રજાસોં લોકાલોકમાં ન જુત હે, પરજે તરંગનિકે અંગ બિનચંગુર હે, ચેતના સકતિ સો અલંકીત અચુત હે, સોદે જીવ જગતિ વિનાયક જગત સાર, જાકી મૌજ મહિમા અપાર અદ્યુત હે. ॥ ૬૬ ॥ વિ જાવ સકતિ પરિનતિસોં વિકલ દીસે, સુદ્ધ ચેતના વિચારતે સદ્જ સંત હે; કરમ સંયોગ સો કહાવે ગતિકો નિવાસી, નિહ્વે સરૂપ સદા મુક્ત મહંત હે; જ્ઞાયક સુજાઠ ધરે લોકાલોક પરગાસી, સત્તા પરવાન સત્તા પરગાસ વંત હે; સોદે જીવ જાનત જહાં ન કૌતુકી મહાન, જાકે કીરતિ કહાન અનાદિ અનંત હે. ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:-કાર્મણ શરીર સહિત આત્માની કર્મ અવસ્થામાં દૃષ્ટિ દર્શપ, તો આત્માને શુદ્ધ દેહીય ઢીપ. અને કર્મ કલંક રહિત કેવલ આત્મામાં જ દૃષ્ટિ દર્શપ તો તો શુદ્ધ અંગ હે. અને ય બેલનય સમકાલેજ પ્રમાણ કરીય તો શુદ્ધશુદ્ધરૂપ કહું જાય. યમાં પર્યાયની ધારાયે કરીને જીવના વિચિત્ર પ્રકાર હે. શુદ્ધ અશુદ્ધ અને શુદ્ધાશુદ્ધ ય ત્રણરૂપ આત્માના ઇકજ સમય પામીય, યયપિ યમ હે તથાપિ ત્રણેરૂપમાં આત્માની અલંકીત ચેતના શક્તિ સર્વ અંગમાં જરિ રહિ હે, તેજ સ્યાદ્વાદ કહીય, તેનો જ્ઞેદ જે સ્યાદ્વાદી હોય, તેજ જાણે, પણ જેતું હૃદયું દ્વગચંગ કેળ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ રહિત હે, તે મૂર્ખ યનો જ્ઞેદ ન જાણે. ॥ ૬૫ ॥ નિશ્ચયનયથી દ્રવ્ય હપર દૃષ્ટિ આપિયે તો આત્મ દ્રવ્ય ઇકરૂપ હે અને ય આત્મ દ્રવ્યના ગુણ પરિણતિરૂપ જ્ઞેદ જાવથી જોડ્યે તો આત્મા વહુરૂપે હે અને આત્માની સત્તા અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશ સંયુક્ત હે, અને તે સત્તાને પ્રમાણ આત્મા કહ્યો જાયહે. અને જ્ઞાનની પ્રજા વિચારીયતો લોકાલોક પ્રમાણ દ્વેત્રથી સંયુક્ત આત્મા કહ્યો જાયહે, તથા ક્ષણક્ષણમાં પર્યાયરૂપ તરંગના અંગ વિચારીયતો જીવ ક્ષણજંગુરજ કહેવાય હે, અને તેને ચેતના શક્તિથી વિચારીય તો સદા સર્વદા અલંકજ કહેવાય, અને અચ્યુત કહેવાય હે. તેજ જીવ જગતનો વિનાયક કેળ ધણી અને જગત્માં સારજૂત પદાર્થ હે. જેના મોજ અને મહિમા અપાર હે અને અદ્યુત હે ॥ ૬૬ ॥ હવે બીજું પણ સ્યાદ્વાદ કહેહે:-રાગ દ્વેષાદિક વિજાવ શક્તિથી પરિણમ્યો દેહીય તો આત્મા વિકલ દેહાય હે; અને તેની શુદ્ધ ચેતનાજ વિચારીયતો સદ્જ સંતરૂપ દીસે હે; કર્મ સંયોગ સહિત આત્મા વિચારીયે તો ચારે ગતિનો વાસી અને ચોરાશી લાલ યોનિની દાસી કહેવાય હે; અને નિશ્ચયનયથી યનું સ્વરૂપ જો વિચારીય તો સદા સર્વથા મુક્તિરૂપ મહંત હે; અને જો યને જ્ઞાયક સ્વજાવ ધારી વિચારીય તો લોકાલોક પ્રકાશક અમેય કહેવાય; અને જો ય આત્માની

પ્રકાશવંત સત્તા વિચારિયે તો પોતાની સત્તા પ્રમાણ આત્મા હોય; તે જીવ વસ્તુ સાધ્ય છે. જે જહાંન કેળ જગતને જાણેહે, જે મહોટો કૌતુકી પુરુષ છે, જેની કીર્તિ અને કથા અનાદિ અનંત કાલ લગી ઈવીજ ચાલતી આવેહે ॥ ૬૭ ॥

હવે સાધ્યરૂપ કેવલ દશાનું વર્ણન કરે છે:—અથ કેવલ દશા વર્નન:—

॥ સવૈયા ઇક્તીસા: ॥—પંચ પરકાર જ્ઞાનાવરનકો નાસ કરિ, પ્રગટી પ્રસિદ્ધ જ ગમાંહિ જગમગી હૈ; જ્ઞાયક પ્રજામે નાના જ્ઞેયકી અવસ્થા ધરિ, અનેક જર્હ પે જ કતામાં રસપગી હૈ; યાહી જાતિ રહેગો અનંત, કાલ પરજંત, અનંત શક્તિ ફોરિ અનંત સૌં લગી હૈ; નરદેહ દેવલમે કેવલમે સરૂપ સુદ્ધ, એસી જ્ઞાન જ્યોતિકી સિષા સમાધિ જાગી હૈ ॥ ૬૮ ॥

અર્થ:—મતિ જ્ઞાનાવરણીય પ્રમુલ પાંચ પ્રકારના જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો નાશ કરીને પ્રસિદ્ધ કેળ પ્રત્યક્ષપણે પ્રગટી ઈવી જે જ્ઞાન જ્યોતિની સિષા જગતમાં જગમગી રહી છે. તે જ્ઞાન જ્યોતિની સિષા પોતાની જ્ઞાયકપણારૂપ પ્રજામાં નાના પ્રકારના જ્ઞેયની અવસ્થા ધરીને અનેક રૂપ થઈ છે, તેપણ જ્ઞાયક પણાની જે એકતા છે તેના રસથી મહી રહી છે. તેજ રીતે અનંત કાલ પર્યંત રહેશે. અને અનંત વીર્ય ફોર બીને અનંત પદથી લાગી રહેશે. જ્યારે મનુષ્યના દેહરૂપ દેવલમાં શુદ્ધ કેવલ જ્ઞાન સ્વરૂપે ઈવી જ્ઞાન જ્યોતિની સિષા જેવી સમાધિ છે, તે જાણત થઈ ઇટલે સર્વ વિષમતા જાવ મટિ ગયો ॥ ૬૮ ॥

હવે અમૃતચંદ આચાર્ય છે તે ચંદ્રમા છે. અને તેની કલારૂપિ ત્રણ ધારા છે, તેનું જુદા જુદા અર્થથી વર્ણન કરે છે:—અથ અમૃત ચંદ્ર કલાકે ત્રીન અર્થ કથન:—

॥ સવૈયા ઇક્તીસા: ॥—અક્ષર અરથમે મગન રહે સદા કાલ, મહા સુખ દેવા જે સી સેવા કામ ગવિકી; અમલ અબાધિત અલષ ગુન ગાવના હૈ, પાવના પરમ શુદ્ધ જાવના હૈ જવિકી, મિથ્યાત તિમર અપહાર વર્કમાન ધારા, જેસી જગે જામલોં કિ રન વીપે રવિકી; એસી હૈ અમૃત ચંદ્રકલા ત્રિધારૂપ ધરે, અનુજો દશા ગરંથ ટીકા બુદ્ધિ કવિકી ॥ ૬૯ ॥ દોહરા: ॥—નામ સાધિ સાધક કહ્યો, દાર દાદશમ ઠીક, સમય સાર નાટક સકલ, પૂરન જયો સટીક ॥ ૭૦ ॥

અર્થ:—અમૃતચંદ્રની અનુજવ દશારૂપ કલા છે, તેતો અક્ષર અર્થમાં કેળ મોક્ષ પ દાર્થમાં સદાકાલ મગ્ન રહે છે, અને જેવી કામધેનુની સેવા સુખદાયક થાય તેવી સુખદાયક છે; અને અમૃતચંદ્રની ત્રિધારૂપ કલા છે તેજ પાઠલા વર્ણન કરી ચુકલે, અને અમૃતચંદ્ર કવિની બુદ્ધિ છે, તેતો અક્ષર અર્થ કેળ શબ્દાર્થ તેમાં મગ્ન રહે છે. આગલ બીજું વર્ણન પૂર્વલી રીતે જેમ અમૃતચંદ્રની અનુજવ દશાની કલા અને

अने ग्रंथनी टीकानी कला अने कविकला ए त्रणे कला अमल ठे, अबाधित ठे, अलख पुरुषनायणनुं गायन करतीज रहे ठे तेथी पावन ठे, जव्यत्व पणानी परम शुद्ध जावना ठे, अने ए त्रणेकला, मिथ्यात्वरूप अंधकारनी अपहरण करनार ठे, अने च डते परिणामे ठे; जेम चढता वे पोहोरो लगी सूर्यना किरण चढता चढता दीपे ठे, तेम ए कलापण वधती वधती दीपे ठे, एवी अमृतचंद्र आचार्यनी कला ठे ते त्रण प्रकारनुं रूप धारण करे ठे, एक तो अनुजवदशा, बीजी ग्रंथनी टीका करी ते अने त्रीजी काव्य बंध करतां कविकला कीधी ॥ ६९ ॥ साध्य साधक सामे बारमो द्वार ठीक कल्यो; अमृतचंद्र आचार्यनो करेलो कलशरूप समयसार नाटक ग्रंथ टीका समेत संपूर्ण थयो ॥ ७० ॥

॥ इतिश्री समयसार नाटकनो साध्य साधकनामा बारमोद्वार बालावबोधरूप संपूर्ण थयो ॥ ग्रंथाग्रंथ ७००० श्लोक मान ठे. ॥

हवे ग्रंथनी अंते अमृतचंद्र आचार्य कवि आलोचनाकरेठे:—अथ कविआलोचनः—

॥ दोहरा: ॥—अब कविजन पुरव दशा, कहै आपसों आप; सहज हरष मनमें धरै, करै न पढाताप. ॥ ७१ ॥ सवैया श्रुतिसा: ॥—जो मे आप ठांकि दीनो पररूप गही लीनो, कीनी न वसेरो तहां जहां मेरो थल है; जोगनिको जोगी रहि करमको कर्ता जयो, हिरवे हमारे राग दोष मोह मल है; ऐसी विपरीति चाल जई जो अतीत काल, सो तो मेरी क्रियाकी ममता ताको फल है; ज्ञान दृष्टि जासी जयो क्रिया सों उदासी वह, मिथ्या मोह निद्रामे सुपनको सो ठल है. ॥ ७२ ॥ दोहरा: ॥—अमृतचंदमुनिराज कृत, पूरन जयो गरंथ; समयसार नाटक प्रगट, पंचमगतिकोपंथ. ॥ ७३ ॥

अर्थ:—हवे कलसनो करनार कविठे, ते पोतानेज पोतानी पूर्वदशा कहेठे. पोताना मर्म जाण्वाथी सहज हर्ष उपज्यो ठे, ते आलोचनामां धारे ठे, पण पस्तावो करतो नथी. ॥ ७१ ॥ अतीत काले जे महारो आत्मानो स्वजाव हतो ते मे ठांकि दीधो, अने पर जे कर्मादिक पररूप हतो ते में लई लीधो, अने ज्यां समाधिविषे मारो निवा स हतो, त्यां में वास न कीधो. पांच इंद्रियोना विषय जोगनो जोगी थईने कर्मनो कर्ता थयो, अमारा हैयामां राग द्वेषरूप महा मोह मल हतो, एवी उलटी चाले चाल्यो तेतो अतीत कालमां वात बीती; एतुं जे कार्य थयुं, तेतो मारी क्रियामां ममता राखी तेनुं फल थयुं; हवे तो ज्ञान दृष्टि जासी तेथी क्रियाथी उदासी थयो, अने जे अतीत कालमां अवस्था थई तेतो मोह मिथ्यात्व निद्रामां स्वपना जेवो खेल थयो. ॥ ७२ ॥ अमृतचंद आचार्यनो करेलो ग्रंथ संपूर्ण थयो; आ समयसार नाटक जे ग्रंथ ठे ते प्रगट पणे पंचम गतिके मुक्तिनो पंथ ठे. ॥ ७३ ॥

॥ ઇતિ શ્રી સમયસાર નાટક ગ્રંથ અમૃતચંદ આચાર્યકૃત સંપૂર્ણમ્ ॥

હવે બળારસીદાસ કહેહે:-

॥ દોહરા: ॥-જાકી જગતિ પ્રજાવસોં, કીનો ગ્રંથ નિવાહિ; જિન પ્રતિમા જિન સારણી, નમે બનારસી તાહિ. ॥ ૭૪ ॥

અર્થ:-જેની જક્તિના પ્રજાવે કરીને ગદનાર્થ ગ્રંથહતો તેનો નિર્વાહકીધો, એવી આકાશમાં જિન પ્રતિમા જે શ્રીજિનેશ્વર સારણી છે તેને બળારસીદાસ નમેહે. ॥ ૭૪ ॥

હવે જેવા શ્રી જિનેશ્વર દેવ મહાત્મ્યવંત છે, તેવી જિન પ્રતિમા પણ મહાત્મ્યવંત છે તે કહેહે:-અથ જિન પ્રતિમા મહાત્મ્ય કથન:-

॥ સવૈયા ઇક્તીસા: ॥-જાકે મુખ દરસસોં જગતકે નૈનનિકોં, થિરતાકી ઘાની વહી ચંચલતા વિનસી; મુઝા દેલે કેવલીકી મુઝા યાદિ આવે જહાં, જાકે આગે ઇંડકી વિષ્ણુતિ દિસે તિનસી; જાકો જસ જપત પ્રકાસ જગે હિરદેમે, સોઈ સુરુ મતી દોઈ હુતી જો મહિનસી; કહત બનારસી સુમહિમા પ્રગટ જાકી, સોહે જિનકી સર્ણી હે વિચમાન જિનસી ॥ ૭૫ ॥

અર્થ:-શ્રી જિન પ્રતિમાના મુખ દર્શન થવાથી જે તેના જક્તજન છે તેના નયનને કંઈ આગલ સમ્યગ્ દશા કેળ સંવર દશા પામેલી હોય તેની સ્થિરતાની વાણી વધે અને જે જાવપદાર્થમાં ચંચલતા હોય તેનો નાશ થાય. અને પદ્માસન સ્થિત મુઝા આકાર ડ્યાં દેલે, ટ્યાં કેવલીની મુઝા યાદ આવે છે; તે કેવલીની મુઝા એમ સંજાર વામાં આવે છે કે, જેની આગલ ઇંડની સંપદા છે તે તૃણ સમાન દેખાયછે, ઘટલે ચો સગ ઇંડ મહિમાકરેછે, અને તે દશા સાંજલવામાં આવે ત્યારે ટ્યાં જે કેવલીના જશ કહેવાયછે, તેના ગુણનો પ્રકાશ હૈયામાં જાગેછે, અને ટ્યાં જે પહેલી મતિ સમ્યગ્ દશામાં મેલી જેવી હતી તે શુરુ થઈ, તેથી વળારસીદાસ કહેહે કે, જિન પ્રતિમાનો એવો પ્રગટ મહિમા છે કે તે વિચમાનજિનેશ્વર સમાનજ માનવી ॥ ૭૫ ॥

હવે જિન પ્રતિમાનો જે જક્તિવંત છે તેનું વર્ણન કરેહે:-અથ પ્રતિમા માને તાકો વર્ણન:-

॥ સવૈયા ઇક્તીસા: ॥-જાકે ઊર અંતર સુદૃઢિકી લહરિ લસી, વિનસી મિથ્યાત મોહ નિઝાકી સમારણી; સૈલી જિન સાસનકી ફલી જાકે ઘટ જયો, ગરવકો ત્યાગી ષટ દરવકો પારણી; આગમકે અક્ષર પરે હૈ જાકે શ્રવનમે, હિરદે જંકારમે સમાની ઘાની આરણી; કહત બનારસી અલપ જવસ્થિતિ જાકી, સોઈ જિન પ્રતિમા પ્રવાને જિન સારણી ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:-જેના હૈયામાં સમ્યગ્ દર્શનની લેહેર વિરાજમાન થઈ રહી છે. અને મિથ્યાત્વ મોહનીય રૂપ નિઝાની મૂર્છા તે વિનાસ પામી છે, તથા જેના ઘટમાંથી જિન શા

સનની શૈલી કેળવ તત્ત્વ સમજવામાં અને તત્ત્વ સમજણમાં અર્હં બુદ્ધિરૂપ અજિમાનનો ત્યાગ થયોહે, અને જે ટૂંક દુઃખને પરત્વેનારો છે, જેના શ્રવણમાં આગમના અક્ષર પડે છે, ઇત્યે જે સિદ્ધાંત સાંજહે છે, વહી “કૃષેરિયં આર્ય” આર્થિત, કૃષિ સંવંધી વાણી તે જિનવાણી કહિયે, તે જેના હૃદયરૂપ જંકારમાં સમાણી છે, ઇત્યે જરી છે, તેમજ વણારસી દાસ કહે છે કે જેની જવસ્થિતિ અદ્ય આવી રહી છે, તેજ પુરુષ જિન પ્રતિમાને જિન સરિષી પ્રમાણ કરે છે ॥ ૭૬ ॥

હવે વણારસી દાસ પોતાની કથની કહે છે:—અથ વણારસી કથન:—

॥ ચોપાઈ: ॥—જિન પ્રતિમા જન દોષ નિકંદે; સીસ નમાઈ વનારસિવંદે; ફિરિ મ નમાંહિ વિચારે પેસા; નાટક ગ્રંથ પરમ પદ જૈસા ॥ ૭૭ ॥ પરમ તત્ત્વ પરચે સ્સ માંહી; ગુન ધ્યાનકર્મી રચના નાંહી; યામે ગુનધ્યાનક રસ આવે; તો ગરંથ અતિ શોજા પાવે ॥ ૭૮ ॥ દોહરા: ॥—યહ વિચારિ સંકેપસોં, ગુનધ્યાનક રસ યોજ, વરનન કરે વનારસી, કારન સિવ પથ યોજ ॥ ૭૯ ॥

અર્થ:—જિન પ્રતિમા છે તેજ મનુષ્યના રાગ દ્વેષ મિથ્યાત્વનું તિકંદન કરનાર છે, તેથી વણારસીદાસ મસ્તક નમાવીને તેને વંદે છે. પછી વનારસીદાસ મનમાં એમ વિચારે છે કે, આ નાટક ગ્રંથમાં જેવું પરમપદ છે તેવું આર્હીં કહે છે ॥ ૭૭ ॥

આ ગ્રંથનાં ઉપાદેયરૂપ પરમ તત્ત્વ, આત્મ તત્ત્વનો પરિચય છે. પણ ગુણસ્થાન કની રચના આ ગ્રંથમાં નથી. હવે જો આ ગ્રંથમાં ગુણસ્થાનકનો રસ આવે તો આ ગ્રંથ સારી શોજા પામે ॥ ૭૮ ॥ એ પ્રમાણે વિચારીને સંકેપ માત્ર ગુણ સ્થાન કના રસની વીજનું વણારસીદાસ વર્ણન કરે છે. તે વર્ણન શિવપંથનું કારણ છે અને શિવપંથની યોજના છે. ॥ ૭૯ ॥

હવે ગુણસ્થાનકનું સ્વરૂપ છે તેવું કહે છે:—અથ ગુનધ્યાનક સરૂપ કથન:—

॥ દોહરા: ॥—નિયત એક વિવહારસોં, જીવ ચતુર્દશ જ્ઞેદ; રંગ જોગ વહુ વિધિ જયો, જ્યું પટ સહજ સુપેદ. ॥ ૮૦ ॥

અર્થ:—નિશ્ચે જીવ એકરૂપ છે. અને વ્યવહારનયથી જીવ ચૌદ જ્ઞેદ છે. આર્હીં દૃષ્ટાંત આપે છે, જેમ વસ્ત્ર સહજ રંગમાં સફેદ છે. પણ રંગના જોગથી વિચિત્ર પ્રકારના રંગનું થાય, તેમ ગુણસ્થાનકથી જીવનો તેજો જ્ઞેદ છે. ॥ ૮૦ ॥

હવે ચૌદ ગુણસ્થાનકનાં નામ કહે છે:—અથ ચતુર્દશ ગુનધ્યાનક કથન:—

॥ સવૈયા ઇકતીસા:—પ્રથમ મિથ્યાત દૂજો સાસાદન તીજો મિશ્ર, ચતુરથો અવ્રત પંચમો વ્રતરંચ હૈ; ઊઘો પરમત્ત સાતમો અપરમતનામ, આઠમો અપૂરવ કરન સુલ્લ સંચ હૈ; નૌમો અનિવર્તજાવ દશમો સૂઝમલોજ, એકાદશમો સુ ઉપસંત મોહ વંચ

है; द्वादशमो ठीन मोह तेरहों सजोगी जिन, चौदहों अजोगी जाकी धिति अंक पंच है. ॥ ७१ ॥ दोहरा: ॥-वरने सब गुन थानके, नाम चतुर्दश सार; अब वरनों मिथ्यातके जेद पंच परकार. ॥ ७२ ॥

अर्थ:-प्रथम मिथ्यात, बीजा सास्वादन, त्रीजोमिश्र, चोथो अविरत, पांचमो रंच मात्र व्रत एटखे देशव्रती, ठगो प्रमत्त, सातमो अप्रमत्त, एवां नाम ठे. आठमो अपूर्वकरण अथवा निवृत्ति वादर, ए वे नाम ठे. ते आंही सुखनो संचके० मिलाप ठे. नवमो अनिवृत्ति वादर, दशमो सूक्ष्म लोच, अग्यारमो उपशांत मोह, आंही मोहनी बंचना ठे एटखे मोहथी बुटवुं ठे. बारमो क्लीण मोह कहीए, तेरमो सयोगी जिन, ते केवली थयो, चौदमो अजोगी जिन, जेनी स्थिति अ इ उ रु लृ ए पांच न्हख अक्षर जेटली ठे. ॥ ७१ ॥ एम सर्व चउदे गुण स्थानना नामतुं सत्यार्थ वर्णन कीधुं ते शोजे ठे. हवे अनुक्रमे पहेला मिथ्यात्व गुणठाणाना पांच प्रकारथी पांच जेद ठे ते कहुंठुं. ॥ ७२ ॥

हवे पांच मिथ्यात्वनां नाम कहेठे:-अथ पंच मिथ्यावत्के नाम कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-प्रथम एकंत नाम मिथ्यात अजिग्रहीक, दूजो विपरित अजिनिवेशिक गोत है; तीजो विनै मिथ्यात अनाजिग्रह नाम जाको, चोथो संसे जहां चित प्रोरकोसो पोत है; पंचमो अज्ञान अनाजोगिक गहलरूप, जाके उदे चेतन अचेतनसो होत है; ए पांचो मिथ्यात जमावे जीवकों जगतमें, इन्हके वि नास समकितको उदोत है. ॥ ७३ ॥

अर्थ:-पांच मिथ्यात्वमां पेहेलुं एकांत पक्षना ग्राही अजिग्रहिक नामे मिथ्यात्व ठे. बीजुं मिथ्यात्व पेहेला मिथ्यात्वथी विपरित ठे. तेनुं अजिनिवेशिक एवुं गोत के० नाम ठे, त्रीजुं विनय मिथ्यात्व, सर्वने पूजवुं ते ठे, जेतुं नामा अनाजिग्रहिक ठे, चोथुं संसयिक मिथ्यात्व ज्यां जमराना बचानी माफक, चित जमण करतुं रहे, पांचमुं अज्ञान मिथ्यात्व, ए अनाजोगिक पणाथी अजाणपणे एकेंद्रियादिकमां ग हलरूपि ठे. निद्रानी ठाकतुं स्वरूपी ठे. जेना उदयथी चेतन ठे ते अचेतन थई र बुंठे. जेना नाम लीधा ते एज पांचे मिथ्यात्व जीवने जगतमां जमावेठे. ए पांचे मिथ्यात्वनो विनाश थएथी समकितनो उद्योत थायठे ॥ ७३ ॥

हवे एकांतवादी अजिग्रहीक मिथ्यात्वतुं लक्षण कहेठे:-अथ एकांत यथा:-

॥ दोहरा: ॥-जो इकंत नय पक्ष गहि, ठके करावे दक्ष, सो इकंत वादी पुरुष मृपावंत परतक्ष. ॥ ७४ ॥

अर्थ:-साते नयमां हर कोई एक नयनो पक्ष ग्रहीने पोताना जाणपणामां ठकी जायते, अने दक्ष के० तत्त्ववेत्ता कहेवाय, ते एकांत मतनो स्थापक मीमांसक नैयायक प्रमुख पुरुष ते ते प्रत्यक्षपणे अजिग्रहीक मिथ्यात्वी ते ॥ ७४ ॥

हवे जाणपणामां तो कांश्चि अनेकांतपणुं ते, पण इत्थकी विपरीत कहेते माटे तेनुं लक्षण कहेते:-अथ विपरीत यथा:-

॥ दोहरा: ॥-ग्रंथ उकति पथ उल्लापे, थापे कुमत मुकीय, सुजस हेत गुरुता ग्रहे, सो विपरीती जीय ॥ ७५ ॥

अर्थ:-ग्रंथमां जे कह्यो एवो मार्ग तेनेउथापीने निन्हवादिक पोतानी कुमति थापे, पोतानी प्रसिद्धि थवाने माटे गुरुता के० आचार्यपणुं ग्रहेते, ते जीव अनेकांतताथी विपरीत थयो तेने अजिनिवेशिक मिथ्यामती कहीए ॥ ७५ ॥

हवे जेनुं विनय मिथ्यात्व ते एवा अनजिग्रहिक मिथ्यात्वीनुं लक्षण कहेते:-

अथ विनय मिथ्यात्व यथा:-

॥ दोहरा: ॥-देव कुदेव सुगुरु कुगुरु, गिने समान जु कोश; नमें जगति सों सब निकों, विनय मिथ्याती सोइ ॥ ७६ ॥

अर्थ:-सुदेवने अने कुदेवने सुगुरुने अने कुगुरुने जे कोश समानज गणे ते, अने तामळी तापसनीपरे परिणाम प्रवर्ज्यां छेइने जक्तिथी सर्वने नमेते, पण गुणदोषनी खबर न होय ते विनय मिथ्यात्व कहिये ॥ ७६ ॥

हवे जेना जाणपणामां संदेह ते, ते संशय मिथ्यात्वी कहिये तेनुं लक्षण कहेते:-

अथ संशय यथा:-

॥ दोहरा: ॥-जो नानां विकल्प गहे, रहे हिए हेरान; थिर वहे तत्व न सदहे, सो जिय संसंयवान ॥ ७७ ॥

अर्थ:-जे अपार नय जाल देखिने जीवमां संशय राखे, नानाप्रकारना चित्त विकल्प ग्रहे अने हेरान थई रहेते. स्थिरता राखीने तत्त्वने सर्वे नही तेज जीव संशय वंत मिथ्यात्वी कहीये ॥ ७७ ॥

हवे पांचमा अज्ञान मिथ्यात्वीनुं लक्षण कहेते:-अथ अज्ञान यथा:-

॥ दोहरा: ॥-जाको तन दुष दहलसों, सुरति होति नहिं रंच; गहल रूप वरते सदा, सो अज्ञान तिरयंच ॥ ७८ ॥ पंच जेद मिथ्यातके, कहे जिनागम जोश; सादि अनादि सरूप अब, कहों अवस्था दोश ॥ ७९ ॥

अर्थ:-शरीरमां दुःखना दहेलथी जेने हेय उपदेयनी, रंचमात्र सुरता रेहेती नथी, मूर्तित रूपे जे सदा वर्त्ते ते, ते एकेंद्रियादिक तिरयंच अज्ञान मिथ्यात्वी कहिये ॥ ७८ ॥

શ્રી જિનેશ્વરના આગમ સિદ્ધાંત જોઈને મિથ્યાત્વના પાંચ જેદ કહેઠે:-જેની આદિ પામીય તેતો આદિ મિથ્યાત્વ કહીય, અને જેની આદિ ન પામીય તેતો અનાદિ મિથ્યાત્વ કહિયે, યવી યવી મિથ્યાત્વની અવસ્થાનું સ્વરૂપ હવે કહેઠે ॥ ૮૬ ॥

પ્રથમ સાદિ મિથ્યાત્વનું લક્ષણ કહેઠે:-અથ સાદિ યથા:-

॥ દોહરા: ॥-જો મિથ્યા વલ ડપસમે, ગ્રંથ જેદ બુઝિ હોઈ,
ફિરિ આવે મિથ્યાતમે, સાદિ મિથ્યાતી સોઈ ॥ ૮૭ ॥

અર્થ:-જે મિથ્યાત્વ મોહનીયના દલને ડપશમાવીને મિથ્યાત્વ ગ્રંથી જેદીને જ્ઞાતા સમકિતી થઈને પાઠા મિથ્યાત્વમાં આવે તે સાદિ મિથ્યાત્વ કહીય. એના મિથ્યાત્વમાં હવે આદિ થઈ તેથી સાદિ મિથ્યાત્વી કહિયે ॥ ૮૭ ॥

હવે બીજું અનાદિ મિથ્યાત્વનું લક્ષણ કહેઠે:-અથ અનાદિ મિથ્યાત્વ કથન:-

॥ દોહરા: ॥-જિનિ ગરંથિ જેદી નહી, મમતા મગન સદીવ; સો અનાદિ મિથ્યા મતી, વિકલ બહિર્મુલ્ક જીવ. ॥ ૮૮ ॥

અર્થ:-જે જીવે મિથ્યાત્વ ગ્રંથી જેદી નથી અને સદાસર્વદા કાલ લગણ, મમતા માંજ મગ્ન રહે, તે જીવ અનાદિ મિથ્યાત્વી કહીય; અને જે બહિર્મુલ્ક રહે, જેને પરમાત્મા ડવ્યની દૃષ્ટિ નથી, તે બહિર્મુલ્ક જીવ કહીય. ॥ ૮૮ ॥

॥ ઇતિ શ્રી વણારસીદાસ કૃત સમયસાર નાટકનેધિવે પ્રથમ ગુણસ્થાનકનો અધિકાર સંપૂર્ણ થયો. ॥

॥ દોહરા: ॥-કલ્હો પ્રથમ ગુણ થાન યહ, મિથ્યા મત અજિધાન; અલ્પ રૂપ અવ વરનું, સાસાદન ગુન થાન. ॥ ૮૯ ॥

અર્થ:-જેનું મિથ્યાત્વ યવું નામ ઠે, તે પેદેહું ગુણસ્થાનક સૂચના માત્ર કહું, હવે સંક્ષેપ માત્ર સાસાદન ગુણસ્થાનનું સ્વરૂપ કહું. ॥ ૮૯ ॥

॥ સવૈયા શ્કતીસા; ॥-જેસે કોઢ બુધિત પુરુષ લાઈ લીર લાંડ, વોન કરે પીઠે કે લગાર સ્વાદ પાવે હે; તૈસે વઢિ ચોથે પાંચમે કે ઠઠે ગુનથાન, કાહુ ડપસમીકો કષાઈ હદે આવે હે; તાહિ સમે તહાં ગિરે પરધાન દશા ત્યાગી, મિથ્યાત્વ અવ સ્થાકોં અધોમુલ્ક વઢે ધાવે હે; બીચ એક સમે વા ઠ આવલી પ્રમાન રહે, સોઈ સાસાદન ગુનથાનક કહાવે હે. ॥ ૯૦ ॥

અર્થ:-જેમ કોઈ દુધાવંત પુરુષ ઠે તે લીરલાંડ લાય, પઠી તેને વમન કરેઠે. તે વમનની પઠી પણ લીરલાંકના ઝોજનનો લગારેક સ્વાદ પામેઠે. તેમ કોઈ જીવ ડપશમ સમ્યક્ત્વ પામીને ચોથે અવિરત ગુણસ્થાને રહ્યો ઠે. અથવા ડપશમ સમ્યક્ત્વ પામતાજ સરલો સમાન પાંચમા ગુણઠાળે અથવા ઢઠે ગુણઠાળે ચઢ્યો ત્યાં સમકિતની

ઝલ્લતા ન થઈ, અને અનંતાનુબંધી ડપશમિ કષાય હતો તે હૃદય થયો તે સમયમાં તે ત્રણે ગુણઠાણાચકી તે ડપશમ સમ્યક્ત્વની પ્રધાન દશા જે શ્રેષ્ઠ દશા તેને ત્યાગીને ફરી મિથ્યાત્વ દશાને ઊંધે મુલે હલ્લો રહેઠે, ઇટલે મિથ્યાત્વ પામતામાં અને સમ્યક્ત્વ ટૂટતામાં વચે એક સમયકાલ પ્રમાણે અથવા ઊત્કૃષ્ટ ડ આવાલિકા પ્રમાણે જે સમ્યક્ત્વ અંશ રહેઠે તેનેજ સાસ્વાદન ગુણ સ્થાનક કહિયે. ॥ ૬૩ ॥

॥ ઇતિ દ્વિતીય ગુન યાનક સમાપ્તઃ ॥

॥ દોહરાઃ ॥—સાસાદન ગુન યાન યહ, જયો સમાપત બીય; મિશ્ર નામ ગુન યાન અવ, વરનન કરો ત્રિતીય. ॥ ૬૪ ॥

અર્થઃ—આ બીજું સાસ્વાદન નામે ગુણસ્થાન સંપૂર્ણ થયું. હવે ત્રીજું મિશ્ર ગુનથા નનું વર્ણન કરું. ॥ ૬૪ ॥

॥ સવૈયા શ્લોકીસાઃ ॥—ડપસમી સમકિતી કેતો સાદિ મિથ્યામતી, હુદૂનિકો મિશ્રીત મિથ્યાત્વ આશ્ રહે છે; અનંતાનુબંધી ચોકરીકો હૃદે નાંદી જામે, મિથ્યાત્વ સમે પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વ ન રહેછે; જહાં સદ્ગુન સત્યાસત્યરૂપ સમકાલ, જ્ઞાન જાવ મિથ્યા જાવ મિશ્ર ધારા વહે છે; જાકી યિતિ અંતર મુદૂરત વા એક સમે, એસો મિશ્ર ગુન યાન આચારજ કહે છે. ॥ ૬૫ ॥

અર્થઃ—ડપશમ સમ્યક્ત્વ મિથ્યાત્વ, મિશ્ર, અને સમ્યક્ત્વ રૂપ ત્રણ પુંજ કરીને જ્યારે મિશ્ર પુંજમાં જીવ વર્તે, અથવા સમ્યક્ત્વથી પડીને ફરી મિથ્યાત્વમાં આવી સાદિ મિથ્યાત્વથી થઈને મિશ્ર પુંજ હૃદય થયાથી મિશ્રમાં વર્તે, એ બેઠને મિશ્ર ગુણ સ્થાનક કહિયે, કેમકે મિથ્યાત્વ સમ્યક્ત્વ થકો વર્તે છે. જેથી સંસાર અનંતો વધે તે અનંતાનુબંધીની ચોકડી કહિયે, તેનો જેમાં હૃદય નથી અને મિથ્યાપણું શમે તથા ડપશમે, ત્યાં મિથ્યાત્વની પ્રકૃતિનો હૃદય રહેતો નથી. જ્યાં સમકાલે સત્યાસત્યરૂપ શ્રદ્ધા છે, ઇટલે શ્રદ્ધામાં સાચું હોટું બેઠ છે, તિહાં જ્ઞાન જાવ છે, તે મિશ્ર ધારામાં વહે છે. અને મિથ્યાત્વ જાવ પણ સમ્યક્ત્વ ધારાથી મિશ્રિત ધારા થકી વહે છે. જેની ઊત્કૃષ્ટિ સ્થિતિ અંતર્મુદૂર્ત કાલની છે, અથવા જઘન્ય એક સમયની છે. એનું નામ ત્રીજું મિશ્ર નામે ગુણઠાણું આચાર્યજી કહે છે. ॥ ૬૫ ॥ ॥ ઇતિ તૃતીય ગુનસ્થાન સમાપ્તઃ ॥

॥ દોહરાઃ ॥—મિશ્ર દશા પૂરન યઈ, કહી યથા મતિ જાણિ; અવ ચતુર્થ ગુનયાન વિધિ, કહો જિનાગમ સાણિ, ॥ ૬૬ ॥

અર્થઃ—મિશ્ર ગુણઠાણી જેવી દશા છે, તે જેવી પોતાની બુદ્ધિ છે તેવી રીતે જાણારૂપ કહી તે સંપૂર્ણ થઈ, હવે શ્રી જિનાગમની શાષ લઈને ચોથા સમ્યક્ત્વ ગુણ ઠાણાનો વિધિ કરું. ॥ ૬૬ ॥

हवे चोथा सम्यक्त्व गुणगणानुं वर्णन करेढे:-अथ सम्यक्त्व वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-केई जीव समकित पाइ अर्ध पुजल, परावर्त्त काल ताई चोखे होई चित्तके; कोई एक अंतर मुहूर्तमें ग्रंथि जेदि, मारग उलंघि सुख वेदे मोष वित्तके; ताते अंतरमुहूर्तसों अर्ध पुजलसों, जेते समे होही तेते जेद समकितके; जाही समे जाको जब समकित होई सोई, तबहीसों गुन गहे दोष दहे इतके॥एण॥

॥ दोहरा: ॥-अथ अपूर्व अनवर्त्ति त्रिक, करन करे जो कोइ; मिथ्या ग्रंथि विदार गुन, प्रगटे समकित सोइ ॥ एण ॥

अर्थ:-सम्यक्त्व पामीने चित्तनो चोखो थईने अर्ध पुद्गल परावर्त्त काल लगण संसारमां रहेढे,अने कोईक जीव तो एकज अंतमुहूर्त्त कालमां मिथ्यात्व ग्रंथी जेदी समक्त्व पामीने चारे गतिनो मार्ग उलंघन करी मोक्षरूप वित्तना सुख वेदे, पण संसारमां रहे नही, तेशी सम्यक्त्व पामीने जघन्य संसार स्थिति एक अंतर मुहूर्त्तनी ठे अने उल्कृष्ट संसार स्थिति अर्ध पुद्गल परावर्त्तनी थायढे, हवे पटली संसार स्थितिनी वचमां एक एक समयनी वृद्धि करता जेटसा ते स्थितिना जेद थाय तेदला सम्यक्त्वना जेद पामीए. ए रीते सम्यक्त्वना घणा जेद पामिये; जे समये जेने सम्यक्त्व उदय होय ते समये ते जीव त्यारथी पोताना गुण ग्रहेढे; अने इतके के० ते संसार अवस्थाना दोषनुं दहन करेढे॥एण॥ अथ के० यथाप्रवृत्ति करण, अपूर्व करण, अनिवृत्ति करण ते त्रये करण जे कोई जव्यजीव करेढे त्यां कोईक वखते एक, आ शुक्रमविना साते कर्मनी स्थिति अंत कोडा कोनी सागरोपम प्रमाण रहे, त्यारे यथाप्रवृत्ति करण थाय. पढी मिथ्यात्व ग्रंथी जेदवाथी अपूर्वकरण थाय, अने सम्यक्त्व प्रगटवाथी अनिवृत्तिकरण थाय, जे कोई एत्रये करणे करी मिथ्यात्व ग्रंथी विदारीने सम्यक्त्व स्वरूप पामे तेज सम्यक्त्व कहिये ॥ एण ॥

हवे अष्ट प्रकारथी सम्यक्त्व विवरण करे ढे:-अथ अष्टरूप कथन:-

॥ दोहरा: ॥-समकित उत्पत्ति चिन्ह गुन, चूषण दोष विनास; अतीचार जुत अष्ट विधि, वरनों विवरन तास ॥ एण ॥

अर्थ:-सम्यक्त्वनुं सरूप, १ सम्यक्त्वनी उत्पत्ति, २ सम्यक्त्वनुं चिन्ह, ३ सम्यक्त्वनो गुण, ४ सम्यक्त्वनुं चूषण, ५ सम्यक्त्वना दोष, ६ सम्यक्त्वनो विनाश, ७ सम्यक्त्वना अतिचार, ८ ए सर्व आठ प्रकार थया, तेनो विवरो करेढुं ॥ एण ॥

हवे प्रथम सम्यक्त्वनुं सरूप कहेढे:-अथ सम्यक्त्व यथा:-

॥ चोपाई: ॥-सत्य प्रतीति अवस्था जाकी; दिन दिन रीति गहे समताकी; दिन दिन करे सत्यको साको; समकित नाठ कहावे ताको ॥ ६०० ॥

અર્થ:-સત્યમાં જેની પ્રતીત છે, જે સાચાનેજ સર્વદેહે, એવી જેની અવસ્થાએ અને દિવસે દિવસે વધતી વધતી કામા નિર્લોચતા પ્રમુખ સમતાની રીત જે અદ્વૈત કરે છે. એવું સત્ય કાર્ય પહેલાં કદી ન કર્યું, તેથી હવે ક્ષણ ક્ષણમાં સત્યની સાકો કેમ મહા કાર્ય જે કરે છે, તે જાવનું નામ સમ્યક્ત્વ કહીયું ॥ ૬૦૦ ॥

હવે સમ્યક્ત્વની ઉત્પત્તિ કહે છે:-અથ ઉત્પત્તિ યથા:-

॥ દોહરા: ॥-કેતો સહજ સુખાઝકો, ઉપદેશે ગુરુ કોશ; ચિહ્નું ગતિસેતી જીવકોં, સમ્યક દરશન હોશ ॥ ૧ ॥

અર્થ:-નદીને કિનારે ઝાડા પાણીના કલ્લોલ આવતા જાતાના ન્યાયથી ઘટલે સરિદુપલ ઘોલના ન્યાયથી કોઈને સહજ સ્વજાવમાંજ સમકિત ઉપજે, કોઈને ગુરુના ઉપદેશ થકી સમ્યક્ત્વ ઉપજે. જે જીવ ચારે ગતિમાં શયન નિદ્રા કરી રહ્યો હતો તેને જે સમ્યક્ત્વ ઉપજે છે, તે એવા એવા પ્રકારથી ઉપજે છે ॥ ૧ ॥

હવે જેથી સમ્યક્ત્વ ઉપજ્યું જાણીયું તે સમ્યક્ત્વનાં લક્ષણ કહે છે:-અથ લક્ષણ યથા:-

॥ દોહરા: ॥-આપા પર પરચેવિષે, ઉપજે નહિં સંદેહ; સહજ પ્રપંચ રહિત દશા, સમકિત લક્ષણ પદ ॥ ૨ ॥

અર્થ:-આત્મા અને આત્માથી બીજાં જે કર્માદિકના પુણ્ય છે, ઘટલે બીજા પાંચે દ્રવ્ય તેના પરિચય પ્રતીતિમાં, સંદેહ ઉપજે નહીં અને સહજ સ્વજાવમાં આત્મદશા તે માયાપ્રપંચ રહિતથાય એ સમ્યક્ત્વનાં લક્ષણ કહિયે ॥ ૨ ॥

હવે સમ્યક્ત્વના ગુણ કહે છે:-અથ ગુણ યથા:-

॥ દોહરા: ॥-કરુના વઢલ સુજનતા, આતમર્નિદા પાઠ; સમતા જગતિ વિરાગતા, ધરમ રાગ ગુન આઠ ॥ ૩ ॥

અર્થ:-દયા તથા સર્વનું હિત વાંઠક પણ, સર્વ સાથે મૈત્રી જાવ રાખવો, આત્મર્નિદાનું પઠન કરવું, ઇષ્ટ અનિષ્ટ ઉપર સમજાવે રહેવું, દેવ ગુરુની જાતિ, વૈરાગરસમાંજ જિજ્ઞાસા થકા રહેવું, ધર્મથી રાગ રાખવો. એ સમ્યક્ત્વના આઠ ગુણ છે ॥ ૩ ॥

હવે સમ્યક્ત્વનાં પાંચ ચૂષણ કહે છે:-અથ પાંચ ચૂષણ યથા:-

॥ દોહરા: ॥-ચિત પ્રજાવના જાવજુત, હેય ઉપાદેયવાનિ; ધીરજ દરણ પ્રવીનતા ચૂષણ પંચ બંધાનિ ॥ ૪ ॥

અર્થ:-ચિત કેમ જ્ઞાન ઘટલે જિન શાસનનો જેવી રીતે પ્રજાવ વધે તેવા જાવમાં રહેવું, હેય ઉપાદેયના જ્ઞાનવંત થઈ ધૈર્યમાં રહેવું, સમ્યક્ત્વપામીને દુર્ષ રાખવો, તત્ત્વવિચારમાં પ્રવીણતા રાખવી, એ પાંચ સમ્યક્ત્વનાં ચૂષણ બંધાનિ ॥ ૪ ॥

હવે સમ્યક્ત્વના પચીસ દોષ કહેહે:-અથ પંચવીસ દોષ યથા:-

॥ દોહરા: ॥-અષ્ટ મહામદ અષ્ટ મલ, ષટ્ આયતન વિશેષ; ત્રીન મૂઢતા સંજુગત, દોષ પચીસી ઇષ. ॥ ૫ ॥

અર્થ:-અષ્ટ મહામદ હે, અને આઠ મલ હે, ઠ આયતન વિશેષ હે, અને ત્રણ મૂઢતા હે; ૫ સર્વ ઇકઠા કરીય તો પચીસ દોષ થાય. ॥ ૫ ॥

હવે આઠ જાતના મદ કહેહે:-અથ અષ્ટ મદ યથા:-

॥ દોહરા: ॥-જાતિ લાઝ કુલ રૂપ તપ, બલ વિદ્યા અધિકાર; ઇન્દ્રકો ગરવ જુ કીજિયે, યહ મદ અષ્ટ પ્રકાર. ॥ ૬ ॥

અર્થ:-જાતિમદ, લાઝમદ, કુલમદ, રૂપમદ, તપમદ, બલમદ, વિદ્યામદ, તથા અધિકાર કે ૦ ઇશ્વર્યમદ ૫ આઠ વસ્તુનો જે ગર્વ કરવો તેજ આઠ પ્રકારના મદ કહ્યાહે. ॥ ૬ ॥

હવે આઠ પ્રકારના મલ કહે હે:-અથ અષ્ટ મલ કથન:-

॥ ચોપાઈ: ॥-આસંકા અસ્થિરતા વાંઠા; મમતા દષ્ટિ દશા ડુરગંઠા; વત્સલ રહિત દોષ પરજાણે; ચિત્ત પ્રજાવના માંહિ ન રાણે. ॥ ૭ ॥

અર્થ:-ધર્મ ઉપર અને જિનશાસન વચન ઉપર શંકા રાણે, ધર્મમાં સ્થિરતા નહીં. સ્વર્ગાદિકની વાંઠાધરે, કુટુંબાદિકવિષે મમત્વ જાવ રાણે, ૫ ધર્મ મલીન હે ઇવી ડુ ગંઠા કરે, સ્વામી વત્સલ ન કરે, પારકા દોષ પ્રકાશે, જ્ઞાન પ્રમુખ વિવિધ પ્રકારની પ્રજાવનામાં ચિત્ત ન રાણે, ૫ આઠ મલ જાણવા ॥ ૭ ॥

હવે ઠ આયતન દોષ કહેહે તે ઠ સ્થાન મિથ્યાત્વનાં કહેહે:-અથ ષડાયતનયથા:-

॥ દોહરા: ॥-કુગુરુ કુદેવ કુધર્મ ધર, કુગુરુ કુદેવ કુધર્મ; ઇનકી કરે સરાહના, યહ ષડાયતન કર્મ. ॥ ૮ ॥

અર્થ:-કુગુને માનનાર, કુદેવને સેવનાર, કુધર્મને માનનાર, કુગુરુ પ્રશંસા, કુદેવ પ્રશંસા, કુધર્મ પ્રશંસા, ૫ ઢણી પ્રશંસા કરે તે આયતન કર્મ દોષ હે. ॥ ૮ ॥

હવે ત્રણ મૂઢતા દોષ કહેહે:-અથ મૂઢત્રય યથા કથન:-

॥ દોહરા: ॥-દેવ મૂઢ ગુરુ મૂઢતા, ધર્મ મૂઢતા પોષ; આઠ આઠ ષટ્ ત્રીનિ મિલિ, ૫ પચીસ સબ દોષ. ॥ ૯ ॥

અર્થ:-સુદેવ સમજે નહીં ૫ પેલી દેવ મૂઢતા, સુગુરુને સમજે નહીં ૫ બીજી ગુરુ મૂઢતા, સુધર્મને સમજે નહીં ૫ ત્રીજી ધર્મ મૂઢતા. ૫ અવિદ્યાનો પોષક હે. ૫રીતે આઠ મદ, આઠ મલ, ઠ આયતન, ત્રણ મૂઢતા, સર્વ મલી પચીસ દોષ થયા. ॥ ૯ ॥

हवे पांच प्रकार सम्यक्त्वनो नाश करे ते कहेढे:-अथ नाश पंचक यथा:-

॥ दोहरा: ॥-ज्ञान गर्व मतिमंदता, नितुर वचन उदगार; रुद्रजाव आलस दसा, नास पंच परकार. ॥ १० ॥

अर्थ:-ज्ञानना गर्वार्थी, बुद्धिनी मंदताथी, कठण वचनना उदगार के० कहेवावी, रौद्र जाव धरवार्थी, आलस पणार्थी, एवी रीते पांच प्रकारे सम्यक्त्वनो नाश थायढे. हवे दिगंबर संप्रदायार्थी सम्यक्त्वना पांच अतिचार कहेढे:-अथ अतिचार पंचकयथा:-

॥ दोहरा: ॥-लोग हास जय जोग रुचि, अग्रसोच थिति चेव; मिथ्या आगमकी जगति, मूषा दरसनी सेवा ॥११॥ चोपाई: ॥-अतीचार ए पंच प्रकारा; समल करहि समकितकी धारा; दूषण जूषण गति अनुसरनी; दसा आठ समकितकी बरनी ॥१२॥

अर्थ:-सम्यक्त्वनी क्रियाथी मने लोक हसशे एवो मनमां जय राखे, पांच इंद्रियना विषयजोगनी रुचि राखे, आगल महारुं शुं थाशे एवी पोतानी स्थितिनुं चिंतन करतो रहे, मिथ्यात्व दर्शनना जे आगम सिद्धांत ठे तेनी प्रकृति करे, पांचसुं मिथ्या दर्शननी सेवा करे ॥११॥ ए पांच प्रकारना अतिचार ते सम्यक्त्वनी उज्ज्वल धाराने मळ स हित करेढे, एवी दूषण गतिनी पाढल लागी अने जूषण गतिने पाढल लागी रहे ए समकितनी आठ दशाने बरणी ॥ १२ ॥

हवे जे सात प्रकृतिना द्वय अथवा उपशमार्थी सम्यक्त्व उपजे ते कहेढे:-

अथ सप्त प्रकृति यथा:-

॥ दोहरा: ॥-प्रकृति सात अथ मोहकी, कहीं जिनागम जोड; जिन्हको उदै नि वारिके, सम्यक दर्शन होइ ॥ १३ ॥ सवैया इकतीसा: ॥-चारित मोहकी चारि मि थ्यातकी तीनि तामें, प्रथम प्रकृति अनंतानुबंधी कोहनी; बीजी महामान रस जीजी माया जई तीजी, चोथी महालोच दसा परिगह पोहनी; पांचइ मिथ्यात मति ठठी मिथ परनति, सातई समे प्रकृति समकित मोहनी; एई षट बिगवनितासी एक कृति यासी, सातो मोहप्रकृति कहावे सत्ता रोहनी ॥ १४ ॥

अर्थ:-हवे मोहनीयनी सात प्रकृति श्री जिनेश्वरनुं आगम जोई कहुंतुं. जे सात प्रकृतिनो उदय निवारवार्थी सम्यक्त्व दर्शन प्रगट थायढे ॥१३॥ मोहनीय कर्मनावे जेद ठे:-एकतो चारित्र मोहनीय, बीजी मिथ्यादर्शन मोहनीय, तेमां चारित्र मोहनीयनी चार प्रकृति, अने मिथ्या दर्शन मोहनीयनी त्रण प्रकृति मली सात प्रकृति ठे; तेमां प्रथम प्रकृति अनंतानु बंधी कोहनी के० क्रोधनी, बीजी प्रकृति महा अजिमानना रसमां जीनो थको रहे ते अनंतानुबंधी मान, अने त्रीजी प्रकृति महामायामय ते अनंतानुबंधी माया, चोथी प्रकृति महालोच दशामां परिग्रहनी पोषण करनार ए अ

નંતાનુબંધી લોજ, પાંચમી પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વ મોહનીય, ઠઠી પ્રકૃતિ મિશ્ર પરિણામ
 ઇટલે મિશ્ર મોહનીય, સાતમી પ્રકૃતિ જે છે તે પહેલી ઢણ પ્રકૃતિનું સમ થયું ઇટલે
 દર્શાઈ ગઈ તે સાતમી સમ્યક્ત મોહનીય જાણવી, ઇમાં ધુરલી ઢ પ્રકૃતિતો વિંગ
 વનિતાસી કેળ વાઘણી જેવી છે. ઇની ગૈલ લાગી તો કાંઈ હૂટતી નથી, અને એક
 સાતમી પ્રકૃતિ કૃતિયાસી કેળકુજાર્યા જેવી છે. તેનોપણ જરોસો નથી. એ સાતેમોહ
 નીયની પ્રકૃતિ તે જીવનાસદ્જાવની રોકનાર છે. ॥ ૧૪ ॥

હવે સાતે પ્રકૃતિથી સમ્યક્ત્વના જ્ઞેદ ઉપજે તે કહે છે:—અથ સમ્યક્ત્વ જ્ઞેદ કથન:—

॥ ઢપ્પય ઢંદ: ॥—સાત પ્રકૃતિ ઉપસમહિ, જાસુ સો ઉપસમ મંકિત; સાત પ્રકૃતિ
 ઢય કરન, હાર ઢાયકી અલંકિત; સાતમાંહિ કલુ બિપહિ, કલુક ઉપસમ કરિ રક્કે;
 સો ઢય ઉપસમવંત, મિશ્ર સમકિત રસ ચલે; ષટ પ્રકૃતિ ઉપશમદ્વા બિપદ, અથ
 વા ઢય ઉપશમ કરે; સાતઈ પ્રકૃતિ જાકે ડદય, સો વેદક સમકિત ધરે ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:—જેને એ સાત પ્રકૃતિ ઉપસમી જાય તેતો ઉપસમી, પંકિત કેળ જ્ઞાતા હોય
 તેનું નામ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ કહીય; અને જે એ સાતે પ્રકૃતિનો ક્ષય કરનાર હોય તેને
 ક્ષાયકી કહીય, તે અલંકિત ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ હોય, વલી એ સાતે પ્રકૃતિમાં કંઈ સ્વ
 પાવે, કંઈ ઉપશમાવી રાલે, તેતો ઉપશમ લક્ષણ સહિત, તેમાં મિશ્રરૂપ સમ્યક્ત્વ રસને
 ચાલે, એ સાતે પ્રકૃતિમાં ઢ પ્રકૃતિ ઉપશમે અને સાતમી સમ્યક્ત્વ મોહનીય તો પ્ર
 કૃતિ ડદય આવી વેદે છે. અથવા ઢ પ્રકૃતિ ક્ષય થઈલે અને સાતમી વેદે છે. અથવા
 ઢ પ્રકૃતિમાં કોઈ પ્રકૃતિનો ક્ષય થયો છે, અને કોઈનો ઉપશમ થયો છે, અને સાતમી
 પ્રકૃતિ વેદે છે તે વેદક સમ્યક્ત્વ ધારી કહીય ॥ ૧૫ ॥

હવે સર્વે સમ્યક્ત્વના નવ જ્ઞેદ કહે છે:—અથ નંવવિધિ સમ્યક્ત્વ વર્નનં:—

॥ દોહરા: ॥—ઢય ઉપસમ વરતે ત્રિવિધ, વેદક ચાર પ્રકાર; ઢાયક ઉપશમ જુગ
 લયુત, નૌધા સમકિત ધાર ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:—ક્ષયોપશમસમકિત ત્રણ પ્રકારનું વર્તે છે. વેદક સમ્યક્ત્વના ચાર પ્રકારે છે,
 ક્ષાયક સમ્યક્ત્વનો એક પ્રકાર છે અને ઉપશમ સમ્યક્ત્વનો એક પ્રકાર, એ ક્ષાયકને
 ઉપશમ વેદુના મલવાથી સર્વ મલી નવ પ્રકારનો સમ્યક્ત્વધારી થાય ॥ ૧૬ ॥

હવે ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વના ત્રણ પ્રકાર કહે છે:—અથ ક્ષયોપશમ ત્રયિ યથા:—

॥ દોહરા: ॥—ચારિ બિપહિ ત્રય ઉપસમહિ, પળ ષય ઉપસમ દોહ; વૈ ષટ ઉપસમ
 એક થૌં, ષય ઉપસમ ત્રિક હોહ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:—સાતે પ્રકૃતિમાં અનંતાનુબંધીની ચોકની સ્વપી ગઈલે, અને ત્રણ દર્શન મોહની
 ઉપસમી છે, તેને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહીય. અથવા ચાર અનંતાનુબંધી અને મિ

થ્યાત્વ મોહનીય એ પાંચ પ્રકૃતિ ક્ષય ગઈઠે, અને બે ઉપશમી ઠે, તેને પણ ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહીયે; અથવા મિશ્ર મોહનીય લગણ ઠ પ્રકૃતિ ક્ષય ગઈ, અને સાતમી ઉપશ માવી ઠે, તોપણ ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહીયે; એ ત્રણ પ્રકારે ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ થાય. હવે ક્ષયોપશમ સહિત સમ્યક્ત્વ મોહનીય વેદવાચી જે ક્ષયોપશમ વેદક નીપજેઠે, તેના બે પ્રકાર ઠે:—અથ ક્ષયોપશમ વેદક દ્વિક યથા કથન:—

॥ દોહરા: ॥—જહાં ચારિ પ્રકારતી વિપર્ણિ, ઠે ઉપસમ શ્ક વેદ; ષય ઉપસમ વેદ ક દશા, તાસુ પ્રથમ ચહ જોદ. ॥ ૧૭ ॥ પંચ વિષે શ્ક.ઉપસમૈ, શ્ક વેદે જિહિ ઠૌર, સો ષયઉપસમ વેદકી, દશા હુતિય ચહ ઝર ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:—જ્યાં અનંતાનુબંધી ચાર પ્રકૃતિ ક્ષય થાય ઠે; અને મિથ્યાત્વ અને મિશ્ર એ બેઠ પ્રકૃતિ ઉપશમેઠે, અને એક સમ્યક્ત્વ મોહનીય વેદેઠે, આવી દશામાં જે ક્ષયોપશમ સહિત વેદક સમકિત થયુંઠે, તેનો આ પ્રથમ જોદ ઠે. ॥ ૧૭ ॥ બલી જ્યાં ચાર અનંતાનુબંધી અને મિથ્યાત્વ મોહનીય એ પાંચ પ્રકૃતિ લખીઠે, અને એક મિશ્ર મોહનીય ઉપશમી ઠે, અને એક સમ્યક્ત્વ મોહનીય વેદે ઠે, ત્યારે ક્ષયોપશમ સહિત વેદક સમકિતની આ બીજી દશા થઈ. ॥ ૧૮ ॥

હવે જે ક્ષાયિક સહિત વેદકઠે, અને ઉપશમસહિત વેદક ઠે, તેનો પ્રકાર કહે ઠે:—
અથ ક્ષાયિક વેદક ઉપશમ વેદક યથા કથન:—

॥ દોહરા ॥—ષય ષટ વેદે એક જો, ધ્યાયક વેદક સોઝ, ષટ ઉપસમ શ્ક પ્રકૃતિ વિદ, ઉપસમ વેદક હોઝ. ॥ ૨૦ ॥ ક્ષાયિક ઉપસમકી દશા, પૂરવ ષટ પદમાંહિ, કહી પ્રગટ અવ પુનરુક્તિ, કારન બરની નાંહિ. ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:—જ્યાં ચારે અનંતાનુબંધિ અને મિથ્યાત્વ મોહનીય અને મિશ્રમોહનીય એ ઠ પ્રકૃતિ લખી ઠે, અને એક સમ્યક્ત્વ મોહનીય વેદેઠે, ત્યારે ક્ષાયિક વેદક સમ્યક્ત્વ કહિયે; અને એ જે પૂર્વે ઠ પ્રકૃતિ કહી તે જેણે ઉપશમાવી ઠે, અને એક સમ્યક્ત્વ મોહનીય વેદે ઠે, ત્યારે ઉપશમ વેદક સમ્યક્ત્વ કહિયે. ॥ ૨૦ ॥ ક્ષયોપશમ નામે જે સમ્યક્ત્વ કહીયે, તેની દશા તો પાઠલા ષટ્પદ કેળ ઉપય ઠંદમા કહી ઠે, તેમાં એ સાતમાં કે ફેક ઉપશમ કરી રાખે, ષટ્પદ પ્રગટ કહેલું ઠે. તેથી આંહિ ફરી કહેવાયાથી પુનરુક્તિ દોષ લાગે તે કારણથી ફરી વરણવી નથી. ॥ ૨૧ ॥

હવે સમ્યક્ત્વના મૂલ જોદ ચાર અને ઉત્તર જોદ નવ ઠે તે કહેઠે:—અથ જોદ વિવરન:—

॥ દોહરા: ॥—ષય ઉપસમ વેદક વિપક, ઉપસમ સમકિત ધ્યારિ; ત્રીન ધ્યારિ શ્ક શ્ક મિલત, સવ નવ જોદ વિસારિ. ॥ ૨૨ ॥

અર્થ:—ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ, વેદક સમ્યક્ત્વ, ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ, ઉપશમ સમ્યક્ત્વ,

एवा मूल चार जेद समकितना थाया. वली क्षयोपशमना त्रण जेद, वेदकना चार जेद अने क्षायकनो एक जेद, उपशमनो एक जेद, ए सर्व मली समकितना नव उत्तर जेद थाय. ॥ ११ ॥

हवे निश्चयादिक सम्यक्त्वनी व्यवस्था कहेते:-अथ निश्चे व्यवहार सामान्यविशेष:-

॥ सोरठा ॥-अब निहचे विवहार, अरु सामान्य विशेष विधि; कहों च्यारि परकारि, रचना समकित जूमिकी. ॥ १३ ॥ सर्वथा इकतीसा: ॥-मिथ्या मति गंठि जेद जगी निरमल ज्योति, जोगसों अतीत सोहे निहचे प्रवानिये; वहे डुंद दसासों क हावे जोग मुद्रा धरे, मति श्रुति ज्ञान जेद विवहार मानिये; चेतना चिह्न पहि चान आपपर वेदे, पौरुष अलप ताते समान बखानिये; करे जेदाजेदकी विचार विस ताररूप हेय गेय उपादेयसों विशेष जानिये. ॥ १४ ॥ सोरठा: ॥-थिति सागर तेती स, अंतर मुहुरत एक वा; अविरति समकिति रीस, यह चतुर्थ गुण थान इति ॥ १५ ॥

अर्थ:-हवे निश्चयथी अने व्यवहारथी सामान्य विशेषपणो कहेते सम्यक्त्वनी जूमिनी चार प्रकारनी रचना ठे ते कहेते. ॥ १३ ॥ प्रथम मिथ्यात्व ग्रंथी जेदिने जे आत्मानि निर्मल ज्योति जागी ठे अने जे ज्योति मन, वचन, काथाना जोगथी अतीत ठे तेतो सम्यक्त्व निश्चयनयथी प्रमाण करीए. बीजुं ते सम्यक्त्व छंद दशाथी वर्तमान थाय ठे, एटले बहु विकल्पथी धामधुम दशाथी वर्तते ठे. तयारे तो एवुं कहे वाय ठे के ए जोग मुद्रा धारी ठे, आ मतिज्ञानी ठे, आ श्रुत ज्ञानी ठे. एवा जेद व्यवहारनयथी मानिये ठे. त्रीजुं ए आत्माना चेतनारूप चिन्ह के लक्षण जाणीने आत्म डव्य अने परडव्यने वेदे ठे. परंतु अंतरायना उदयथी पुरुष पराक्रमअद्वय ठे, एटले अविरति ठे. तेथी ए सामान्यपणे सम्यक्त्व कहीए. चोथुं गुण अने गुणिनो जेदाजेद विचार विस्ताररूप करे जेम आत्मा गुणिठे; ज्ञानादिक गुण ठे. तेना जेदाजेदनो विचार करवो, एवा हेय, ज्ञेय, उपादेयनो विचार राखवो. विशेषपणे सम्यक्त्व जाणिए. ॥ १४ ॥ अविरति सम्यक्त्वनी उत्कृष्टि तेत्रीस सागरोपम स्थिति अथवा जघन्यथी एक अंतर मुहूर्त्तनी स्थिति होय. अविरति सम्यक्त्वनी रहस्य मर्यादा एवे प्रकारे होय, ए चोथुं गुणस्थानक समाप्त थयुं. ॥ १५ ॥

हवे पांचमां गुणस्थानकना विवरणनो आरंज करेते:-अथ पंचमगुणस्थानक आरंज.

॥ दोहरा: ॥-अब वरनो इकवीस गुण, अरु बावीस अजप्य; जिन्हके संग्रह त्यागसों, सोहे आवक पय. ॥ १६ ॥

अर्थ:-तेमां प्रथम पांचमा गुणस्थानक लायक आवकना एकवीस गुण कहुंहुं.

अने बावीस अजकू ठे ते कहुंतुं. जे गुणने संग्रह करवाथी अने जे अजकूने त्याग वाथी आवकनो पकू गुणसंग्रहीत शोचायमान थाय ते कहुंतुं. ॥ १६ ॥

हवे आवकना एकवीस गुणनां नाम कहेवे:-अथ आवक इक्कीसगुन कथन:-

॥ सवैया इक्कीसा: ॥-लज्जावंत दयावंत प्रसंत प्रतीतवंत, परदोषकों ढकैया पर उपकारी है; सोम दृष्टि गुनग्राही गरिष्ठ सवकों इष्ट, सीष्टपक्षी मिष्टवादी दीरग विचारी है; विशेषज्ञ रसज्ञ कृतज्ञ तज्ञ धरमज्ञ, नदीन न अजिमांनी मध्य विवहारी है; स हजै विनीत पाप क्रियासों अतीत एसो, आवक पुनीत इक्कीसगुन धारी है ॥ १७ ॥

अर्थ:-लज्जावंत १, दयावंत २, शांतमूर्ति ३, प्रतीतवंत ४, परदोषनो ढांकनार ५, परउपकारी ६, सोमदृष्टि ७, गुणग्राहक ८, गुरुवार्ह ९, सर्वनो बह्व्रज १०, शिष्टाचारनो पक्षी ११, मिष्टवचन बोलनार १२, उंडो विचार विचारे १३, विशेष ज्ञाननो जाणनार १४, शास्त्ररस जाणनार १५, करेला उपकारने जाणे १६, ते उपकारने जाणे १७, धर्मने जाणनार १८, अदीनपणुं ग्रहे अजिमांनी रहे नही १९, एवा मध्यम व्यवहारमां रहे, के जेथी सहज स्वजावे विनयवंत होय २०, अने पापक्रियाथी रहित होय २१, एवा पवित्र आवक एकवीस गुणना धारनार थाय. ॥ १७ ॥

हवे जघन्य आवकने बावीस वस्तु अजकू ठे:-अथ बावीसअजकू वर्नन:-

॥ कवित्त उंद:-उंरा घोरवरा निसजोजन, बहु बीजा वेगन संधान; पीपर वर उंवरी कटूंबरी, पाकर जोफल होइ अजान; कंद मूल माटी विप आमिप, मधु मापन अरु मदिरापान; फल अति तुष्ट तुसार चखित रस, जिनमत ए बावीस अपान. ॥ १८ ॥

अर्थ:-गमोरा हेरा करहा १, काचा धोलनां वना २, रात्री जोजन ३, बहु बीज फल ते दाकम प्रमुख ४, वेगण ५, अथाणुं पाणीमांहेलुं ६, पीपलनी पीपी ७, वर वृक्षनां फल ८, धोलरनां फल ९, कटुंवरनां फल १०, पाकरीनां फल ११, अजाण्यां फल १२, कंदमूलनी जाति सर्व १३, माटीनीजाति १४, अफीमप्रमुख १५, मांस १६, मधु १७, मांखण १८, मदिरापान १९, बहु तुष्ट फल काचुं फल २०, हीम २१, जेनो वर्ण, रस, गंध, स्पर्श फरी गयो होय ते चखित रस २२, ए बावीस वस्तु श्री जिने श्रवना मत धारीने अजकू ठे. ते खावी नही ॥ १८ ॥

॥ दोहरा: ॥-अब पंचम गुन थानकी, रचना वरनो अदप;

जामे एकादश दशा, प्रतिमा नाम विकल्प. ॥ १९ ॥

अर्थ:-हवे देशविरतीनामे पांचमा गुनथाननी रचना अदपमात्र वर्णतुं तुं. संक्षेपमात्र करीने ते गुणथानमां अग्यार प्रतिमा धारी ठे. प्रतिमा एतुं नाम चारित्र विकल्पतुं. ॥ १९ ॥

हवे अग्नीश्वर प्रतिमानां यथार्थनाम कहेवे:-अथ एकादश प्रतिमा नामकथन:-

॥ सवैया इकतीसाः ॥—दंसन विशुद्धकारी बारह विरतधारी, सामायिक चारी पर्व पोसह विधि बहे; सचिचको परिहारी दिवा अफरस नारी, आठो जाम ब्रह्मचारी निरारंजी व्हे रहे; पाप परिग्रह ठंडे पापकी न शिक्षा मंके, कोउ याके निमित्त करे सो वस्तु न गहे; एते देस व्रतके धरैया समकित्ती जीव, ग्यारह प्रतिमा तिन्हे जगवंतजी कहे ॥ ३० ॥

अर्थः—दर्शन विशुद्धिनी करनारी दर्शन प्रतिमा १, बारे व्रतनी धारनारी विरति प्रतिमा २, ज्यां सामायिकनो उच्चार ठे ते सामायिक प्रतिमा. ३, ज्यां पर्व आव्याथी पोसह करवो ते पोसहप्रतिमा ४, ज्यां सचिच वस्तुनो परिहार करिये ते सचिच परिहार प्रतिमा ५, ज्यां दिवसे स्त्री स्पर्श न करवो ते दिवस अस्पर्श प्रतिमा ६, आठे प्रहर ब्रह्मचर्यमां रहेवुं ते ब्रह्मचर्य प्रतिमा ७, सर्व आरंजनो ज्यां त्याग करवो ते निरारंजी प्रतिमा ८, परिग्रहने त्यागवो ते परिग्रह त्याग प्रतिमा ९, ज्यां पापोपदेश न देवो ते पापोपदेश त्याग प्रतिमा १०, कोई आपणा निमित्त आहारादिक वस्तु करे ते छे नही ते उद्देशिक त्याग प्रतिमा ११, ए अगीयार प्रकारे करीने देश विरत धारी सम्यक्त्व जीव कछाठे. तेनी आ इग्यार प्रतिमारूप प्रतिज्ञा जगवंतजी कहे ठे ॥ ३० ॥

हुवे ए प्रतिमानो अर्थ कहेठेः—अथ प्रतिमा कथनः

॥ दोहरा ॥ संयम अंस जग्यो जहां, जोग अरुचि परिनाम; उदे प्रतिज्ञाको जयो प्रतिमा ताको नाम. ॥ ३१ ॥

अर्थः—जहां संयम चारित्रनो अंस जाग्यो अने जोग अरुचिना परिणाम यथा, लां कोई प्रतिज्ञानो उदय ययो तेनुं नाम प्रतिमा कहीए. ॥ ३१ ॥

हुवे प्रथम दर्शन प्रतिमानुं विवरण करेठेः—अथ प्रथम प्रतिमा यथाः—

॥ दोहराः ॥—आठ मूलगुण संग्रहे, कुवसन क्रिया न कोइ; दर्शन गुण निर्मल करे; दर्शन प्रतिमा सोइ ॥ ३२ ॥

अर्थः—आहीं पेहेला कछा ठे करुणा वत्सल, सुजनता इत्यादिक सम्यक्त्वना आठ मूल गुण ठे तेनो संग्रह करे, ज्यां साते व्यसननी क्रिया नथी एवा सम्यक्त्व दर्शनना गुण निर्मल करे, तेज दर्शन प्रतिमा कही. इहां व्रत नथी एनो काल एक मासनो ठे ॥ ३२ ॥

हुवे बीजी प्रतिमानो विवरो कहेठेः—अथ द्वितीय प्रतिमा यथाः—

॥ दोहराः ॥—पंच अनुव्रत आदरे, तीन गुण व्रत पाल; सिद्धा व्रत च्यारों धरे, यह व्रत प्रतिमा चाल. ॥ ३३ ॥

અર્થ:-પાંચ આણવ્રત, ત્રણ ગુણવ્રત અને સામાયિક ધારે ૧, પોસહ ધારે ૨, દેશા વકાસિક કરે ૩, અતિથિ સંવિચાગ કરે, એ ચાર શિક્ષાવ્રત ધારે, તે વ્રત પ્રતિમા, જાણવી. તેનો કાલ બે મહીનાનો છે. ॥ ૩૩ ॥

હવે ત્રીજી સામાયિક પ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:-અથ તૃતીય પ્રતિમા યથા:-

॥ દોહરા: ॥-દર્વજાવ વિધિ સંજુગત, હિયે પ્રતિજ્ઞા ટેક; તજિ મમતા સમતા ગહે, અંતર મુહુરત એક, ॥ ૩૪ ॥ ચોપાઈ:-જો અરિમિત્ર સમાન વિચારે, આરત રૂઢ કુ ધ્યાન નિવારે; સંજમસહિત જાવના જાવે; સો સામાયકવંત કહાવે. ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:-દશ દોષ વચનના ટાલવા, બાર દોષ કાયાના ટાલવા, એ દ્રવ્યવિધિ અને દશ દોષ મનના ટાલવા તે જાવવિધિ જાણવો. તેણે કરીને સંયુક્ત; અને હૈયામાં એક શો આઠ પંચપરમેષ્ટી મંત્રનું સ્મરણ લાગી રહે, એમ બીજી પણ કોઈ પ્રતિજ્ઞાની ટેક રાખીને, મમતા તજીને, સમતા ગ્રહણ કરવી, એમ એક અંતરમુહૂર્ત કાલ પર્યંત સામાયિક ચારિત્ર થાય ॥ ૩૪ ॥ જે કોઈ શત્રુ મિત્રને સમાન વિચારે, આર્તધ્યાન રોડધ્યાનનું નિવારણ કરે, પંચ સંવર સહિત થાય, બાર જાવના જાવે, તેજ સામાયિકધારી આવક કહિયે; એ ત્રીજી પ્રતિમા ત્રણ માસની હોય ॥ ૩૫ ॥

હવે ચોથી પોસહ પ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:-અથ ચતુર્થ પ્રતિમા યથા:-

॥ દોહરા: ॥-સામાયક કીસી દસા, ચાર પહર લોં હોઈ;

અથવા આઠ પહર રહે, પોસહ પ્રતિમા સોઈ. ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:-જે પૂર્વે સામાયિકની દશા કહીઢે તેવી દશા ચાર પ્રહર લગી હોય, અથવા તેવી દશા આઠ પ્રહર લગી રહે, તેજ પોસહ પ્રતિમા ધારી આવક કહીયે. એ ચાર માસની પ્રતિમા જાણવી હ્રાં આઠમ, ચઢવશ, અમાસ, પૂનમને વહાઢે તથા પ વેદિન આવેથી પોસહ કરે ॥ ૩૬ ॥

હવે પાંચમી સચિત્ત પરિહાર પ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:-અથ પંચમી પ્રતિમાયથા:-

॥ દોહરા: ॥-જો સચિત્ત જોજન તજે, પીવે પ્રાસુક નીર;

સો સચિત્ત ત્યાગી પુરુષ, પંચ પ્રતિજ્ઞાગીર ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:-જે સચિત્ત જોજનનો ત્યાગ કરે અને ફાસુ જલ પીયે, એ રીતે જે પુરુષ સચિત્ત વસ્તુનો ત્યાગ કરે, એ પેહેલી પ્રતિમાથી ષ્ટલી વધતી, ક્રિયા કરે તેતો પાંચમી પ્રતિમાનો ધરનાર જાણવો. એ પ્રતિમા પાંચ માસ સુધી રહે. ॥ ૩૭ ॥

હવે ઠઠી બ્રહ્મચર્યપ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:-અથ ષષ્ઠિ પ્રતિમા યથા:-

॥ ચોપાઈ: ॥-જો દિન બ્રહ્મચર્યવ્રત પાલે; તિથિ આણ નિસિ ચૌસ સંજાલે;

ગહિ નૌવામી કરે વ્રત રક્ષા; સો ષટ પ્રતિમા સાધક અક્ષા ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:-સચિત્તનો પરિહારિ તો પ્રથમનીજ રીતે છે. અને દિવસે બ્રહ્મચર્ય વધારે પાલે. અને પંચમી આદિપર્વ આવે દિવસરાત્રિમાં ઘટલે આઠ પ્રહર બ્રહ્મચર્ય પાલે ત્યાં નવવાઢે કરીને બ્રહ્મચર્યવૃત્તની રક્ષા કરે, તે પુરુષ ઠઠી પ્રતિમાનો સાધનદ્વાર હોય તે ઠમાસ લગણની જાણવી ॥ ૩૮ ॥

હવે સાતમી બ્રહ્મચર્ય પ્રતિમાનો વિવરો કહે છે:-અથ સત્સમી પ્રતિમા યથા:-

॥ ચોપાઈ ॥-જો નવવાનિ સહિત વિધિસાધે; નિશિદિન બ્રહ્મચર્ય આરાધે; સો સત્સમ પ્રતિમાધર જ્ઞાતા; શીલ શિરોમણિ જગત વિખ્યાતા ॥ ૩૯ ॥

અર્થ:-જે શ્રાવક નવવાઢ સહિત જે બ્રહ્મચર્યવૃત્તનો વિધિ છે, તે વિધિયે રાત દિવસ બ્રહ્મચર્યને આરાધતો રહે, અને જે આગલ ઠ પ્રતિમાની ક્રિયા કહી છે તેને તો લીધો રહ્યા છે. એવો જે શ્રાવક છે, તેતો સાતમી બ્રહ્મચર્ય પ્રતિમાનો ધરનાર જ્ઞાની પુરુષશીલ શિરોમણિ જગત્માં પ્રખ્યાતિ પામેલો જાણવો ॥ ૩૯ ॥

હવે આઠી પ્રસંગથી નવ વાઢનો વિવરો કહે છે:-અથ નૌવાઢિ યથા:-

॥ કવિચંદ્ર:-તિયથલવાસ પ્રેમરુચિ નિરખન, દેપરીઢ જાવન મધુવેન; પૂરવજો ગકેલિ રસચિંતન, ગુરુ આહાર લેત ચિત્તચેન; કરિ સુચિ તન સિંગર બનાવત, તિયપ રજંક મધ્યસુખસેન; મનમથ કથા હદરિ જરિ જરિ જોજન, એ નવવાઢિ જાન મત્તજેન ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:-જ્યા લીઢ વસે ત્યાં વાસ ન કરવો, પ્રેમરુચિ રાલીને લીના અંગોપાંગ દેખ વાં નહીં, દૃષ્ટિદોષનું નિવારણ કરીને, આઢો પદ્મવો આપીને લીના મધુર વચન સાં જલે નહીં, પૂર્વ કાલમાં જે જોગ ક્રીડા કરી હોય તેનો રસ ચિંતવે નહીં, ચિત્તના ચેનને અર્થે ધૃતાદિક સહિત ગરિષ્ઠ આહાર લેહીં, જ્ઞાન મજ્ઞાનથી શરીરને પવિત્ર કરીને શૃંગાર શોખા સજે નહીં, લીને સુવાના પલંગમાં સુખસેન કરે નહીં, મનમથ જે કંદર્પ તેની કથા કહે નહીં, પેટ જરીને જોજન ન કરે, એ નવ વાઢો જૈન મતમાં જાણવી. એ વહુજ આનંદ કારી છે ॥ ૪૦ ॥

હવે આઠમી નિરારંજ પ્રતિમાનો વિવરો કહે છે:-અથ અષ્ટમી પ્રતિમા યથા:-

॥ દોહરા: ॥-જો વિવેક વિધિ આદરે, કરે ન પાપારંજ; સો અષ્ટમ પ્રતિમા ધની, કુગતિ વિજે રન થંજ ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:-જે કોઈ શ્રાવક પાઢલી સર્વ ક્રિયા કરતો થકો વિવેક સહિત વિધિ વિશેષ આદરે, અને પાપનો આરંજ પોતાના હાથે ન કરે તેતો આઠમી નિરારંજ પ્રતિમાનો ધરનાર શ્રાવક કુગતિના વિજયનો રણથંજ રૂપ થઈ રહ્યો છે ૪૧ ॥

હવે નવમી પરિગ્રહ પ્રતિમાનો વિવરો કહે છે:—અથ નવમી પ્રતિમા યથા:—

॥ ચોપાઈ: ॥—જો દસઠા પરિગ્રહનો ત્યાગી; સુખ સંતોષ સહજ વૈરાગી; સમરસ ચિંતિત કિંચિત ગ્રાહી; સો શ્રાવક નૌ પ્રતિમા વાહી ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:—નવવિધ પરિગ્રહનો ત્યાગી હોય, સુખ સંતોષ સહિત વૈરાગી હોય, ઉપશમ રસથી જીંજ્યો રહેતો હોય, કિંચિત્ ગ્રાહી કહેતાં કંઈપણ અશન વશનતું ગ્રહણ કર નારો હોય અને બીજી ક્રિયા સર્વે આઠમી પ્રતિમાની પરે હોય, તે શ્રાવક નવમી પ્રતિમાનો ધરનાર હોય. એ પ્રતિમા નવમાસ લગી રહે ॥ ૪૧ ॥

હવે દસમી પાપોપદેશ ત્યાગ પ્રતિમા કહે છે:—અથ દસમી પ્રતિમા યથા:—

॥ દોહરા: ॥—પરકોં પાપારંજકો, જો ન દેશ ઉપદેશ; સો દશમી પ્રતિમાસહિત, શ્રાવક વિગત કલેશ. ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:—નવમી પ્રતિમા લગણ રહ્યું કુટુંબ પરિવારને કદાચ પાપનો ઉપદેશ આપે, પણ આહીં પાપારંજનો ઉપદેશ ત્યાગે તે શ્રાવકને દશમી પ્રતિમાસહિત જાણિયે. તેજ શ્રાવક ક્લેશ રહિત થયો એમ જાણવું. ॥ ૪૨ ॥

હવે અગ્યારમી ઉચિત્તગ્રાહી પ્રતિમાનો વિવરો કહે છે:—અથ અગ્યારમી પ્રતિમા યથા:—

॥ ચોપાઈ: ॥—જો સુઠંદ વરતે તજિ મેરા, મઠમંરુપમહિં કરે વસેરા; ઉચિત આહાર ઉઢંરુ વિહારી; સો એકાદશ પ્રતિમા ધારી. ॥ ૪૩ ॥

અર્થ:—જે આપણાં ઘર બાર મેરા ઠાંડીને સ્થંદે વર્તે, અને મઠ મંરુપમાં વાસ કરે, આધાકર્મિ આહાર ત્યાગે, યોગ્ય આહાર લે અને ઉઢંરુ વ્યવહારી થઈ સાધુ જેવો થાય, તે અગીઆરમી પ્રતિમાનો ધરનાર થાય. એ શ્રાવકની કરણી છે. ॥ ૪૩ ॥

હવે અગ્યારમી પ્રતિમાની વ્યવસ્થા કહે છે:—અથ એકાદશ પ્રતિમા યથા:—

॥ દોહરા: ॥—એકાદશ પ્રતિમા દશા, કહી દેશવ્રત માંહિ; વહી અનુક્રમમૂલસોં, ગહી સુ ટૂટી નાંહિ ॥ ૪૪ ॥

અર્થ:—એ અગીઆર પ્રતિમાની દશા પાંચમા દેશવિરતિ ગુણસ્થાનકમાંહે કહી. હવે પ્રથમથી જે આગલની પ્રતિમાઈ ગ્રહણ કરેલી છે તેતો અનુક્રમે ગ્રહીજ રહ્યો છે, પણ તેથી ટુટો નથી અને ચઢતિ ચઢતિ ક્રિયા કરતો રહે છે. ॥ ૪૪ ॥

હવે અગ્યાર પ્રતિમાધારીમાં જઘન્ય, મધ્યમ, ઉત્કૃષ્ટ, દશા કહે છે:—

અથ જઘન્ય, મધ્યમ, ઉત્કૃષ્ટ દશા કથન:—

॥ દોહરા: ॥—ષટ પ્રતિમા તાઈ જઘન, મધ્યમનવ પરંજંત; ઉત્તમ દશમી ગ્યારમી, ઇતિ પ્રતિમા વિરંતંત ॥ ૪૫ ॥

અર્થ:-ઠઠી દિવસ બ્રહ્મચર્ય પ્રતિમા લગણ જઘન્ય શ્રાવક હોય, અને નવમી પરિ
પદ ત્યાગ પ્રતિમા લગણ મધ્યમ શ્રાવક થાય, દશમી અગ્નીઆરમી પ્રતિમાનો ધણી
ઉત્તમ શ્રાવક હોય. ઇટલે પ્રતિમાનું વૃત્તાંત કહ્યું ॥૪૫॥ ઇતિપ્રતિમા અધિકાર સમાપ્ત॥

હવે પાંચમા ગુણસ્થાનની સ્થિતિ કહેઢે:-અથ પંચમ ગુણસ્થાનક સ્થિતિ:-

॥ ચોપાઈ: ॥-એક કોટિ પૂરવ ગનિલીજે; તામેં આઠ વરષ ઘટ કીજે; યહ ઉત્કૃષ્ટ
કાલ થિતિ જાકી, અંતરમુદૂર્ત જઘન્ય દસાકી ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:-એક કોટિ પૂર્વવર્ષની સંખ્યા કીજે, તેમાં આઠ વર્ષ ઘટાડીય. પઠી જે વર્ષ
રહે તે દેશ ત્રિતિ ગુણસ્થાનકની ઉત્કૃષ્ટિ કાલસ્થિતિ જાણવી, અને આદેશત્રિતિ ગુણ
સ્થાનની જઘન્યદશાની સ્થિતિ એક અંતમુદૂર્ત કાલમાન હોય ॥ ૪૬ ॥

હવે એક પૂર્વકાલની વર્ષસંખ્યા કહે ઢે:-અથ પૂર્વસંખ્યા કથન:-

॥ દોહરા: ॥-સત્તરિ લાલ કરોઢ મિતિ, બપ્પન સહસ કરોઢિ; એતે વરષ મિલાઈ
કરિ, પૂરવ સંખ્યા જોઢિ. ॥ ૪૭ ॥

અર્થ:-સિંતેરલાલ કોટિ વર્ષ ઇટલી મિતી કેઢ પ્રમાણતા ઉપર બપન હજાર કોટિ વર્ષ
મેલવીયે ત્યારે પૂર્વકાલની જોઢિની વર્ષ સંખ્યા થાય, તેના ૩૭૫૬૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦.
ઇટલા અંક થાય. લોક વ્યવહારમાં સાત પદ્મ પાંચ સર્વ સાઠ અબ્જ કહિય. ॥ ૪૭ ॥

હવે અંતમુદૂર્ત કાલનું જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ પ્રમાણ કહુંઢું:-અથ અંતમુદુરતપ્રમાણ

॥ દોહરા:॥-અંતર મુદુરત ઢે ઘની, કબુક ઘાટિ ઉત્કૃષ્ટ; એક સમે કલાહલી, અંત
મુદૂર્ત કનિષ્ઠ. ॥ ૪૮ ॥ યહ પંચમ ગુણસ્થાનકી, રચના કહી વિચિત્ર; અબ બઠમ ગુણ
સ્થાનકી, દસા કહું સુતુ મિત્ર ॥ ૪૯ ॥

અર્થ:-વેધમીમાં એક સમય ઢેઢો થાય, ત્યારેતો ઉત્કૃષ્ટ અંતમુદૂર્ત થાય અને એક
આવલિને એક સમય તે કનિષ્ઠ કેઢ જઘન્ય અંતમુદૂર્ત કાલ હોય. ૫ દિગંબર સંપ્રદા
યથી ઢે ॥ ૪૮ ॥ ૫મ દેશત્રિતિ પાંચમા ગુણસ્થાનની વિચિત્ર રચના કહીઢે. હવે
હે ! મિત્ર ! ઢઠા ગુણસ્થાનની દશા કહુંઢું તે સાંજલો ॥ ૪૯ ॥

હવે પ્રમત્તનામે ઢઠા ગુણવાણાની અવસ્થા કહુંઢું-અથ પ્રમત્તગુણસ્થાનક:-

॥ દોહરા: ॥-પંચ પ્રમાદ દશા ધરે, અઠાઈસ ગુણવાન; થવિર કલ્પ જિન કલ્પ
જુત, હે પ્રમત્ત ગુણસ્થાન. ॥ ૫૦ ॥

અર્થ:-ધર્મરાગાદી પાંચ પ્રમાદની દશા ધારેઢે. અને સાધુના અઠ્યાવીસ ગુણો ધારે
ઢે. આંઢી અઠ્યાવીસ ગુણ કહ્યા તે દિગંબર સંપ્રદાયથી. થિવર કલ્પથી થિવરનો આચાર
અને અને જિનકલ્પથી જિનનો આચાર તેણેકરી યુક્ત ઢે. ૫મ પ્રમત્ત ગુણ સ્થાન હોય

हवे पांच प्रमादनां नामनी गणत्री करेढे:-अथ पंच प्रमाद यथा:-

॥ दोहरा: ॥-धरमराग विकथा वचन, निद्राविषय कषाड; पंच प्रमाद दसासहि
त, परमादी मुनि राह. ॥ ५१ ॥

अर्थ:-धर्मउपर राग राखे, विकथा वचन बोले, निद्रासेवे, रस ते इन्द्रियप्रमुखना वि
षय सेवे, कषाय सेवे, ए दशासहितजे मुनिराज होय ते प्रमादी कहीष. ॥ ५१ ॥

हवे श्री मुनिराजना अठावीस मूल गुण कहेढे:-अथ अठाइस मूलगुन कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-पंच महाव्रत पाळे पंच समिती संजाले, पंच इंद्री जीति
जयो जोगी चित चैनको; षट आवशक क्रिया दर्वित जावित साधे, प्रासुक धरा
मे एक आसन है सेनको; मंजन न करे केस लुंचे तन वस्त्र सुंचे, त्यागे दंतधावन पें
सुगंध स्वास चैनको; ठाढो करषे आहार, लघु जुंजी एकवार, अठाइस मूल गुन
धारो जती जैनको ॥ ५२ ॥

अर्थ:-“सत्वाउ पाणाइ वायाउवेरमाणं” इत्यादिक पंच महाव्रत पाळे; इर्यासमिति प्र
मुख पांच समिति संजालीने करे अने पांच इन्द्रियनो जीतनार एटले जेने इन्द्रियोना
विषय सेवतां चित्तमां चैन न उपजे, तेथी विषयोनो त्यागी थाय. सामायिक प्रमुख
ठ आवश्यकक्रिया ठे, ते डव्यथी पण साधे अने जावथी पण साधे, ए ११ गुण यथा.
फूसू पृथ्वी प्रमुख शय्यामां प्रमाणोपेत एक शयन आसन राखे, ए २२ गुन यथा.
स्नान न करे, केश लोच करे, शरीरविषे वस्त्रनो त्याग करे, दांतण नकरे, आसवदननो
सुगंध मुखलुण प्रमुख नले, लजो लजो आहारकरे लघुता के अंतप्रांत आहार जुंजे,
तेपण एक टंक स्वाय. ए अठावीस मूल गुणनो धरनार जैन दर्शनी जती होय ॥ ५३ ॥

ए दिगंबर संप्रदायथी गुण कहा ठे.

हवे पांच महाव्रत कहेढे:-अथ पंचव्रत यथा:-

॥ दोहरा: ॥-हिंसा मृषा अदत्त धन, मैथुन परिग्रह साज;
किंचित त्यागी अनुव्रती, सवि त्यागी मुनिराज. ॥ ५४ ॥

अर्थ:-जीवघात, असत्य, चोरी, मैथुन, परिग्रहसामग्री ए पांचे आश्रवने किंचित
त्यागे, ते अणुव्रती आवक कहिष अने सर्वथा त्यागे ते मुनिराज कहिष ॥ ५४ ॥

हवे पांच प्रकारनी समिति एटले सावधानपणुं कहेढे:-अथ पंच समिति यथा:-

॥ दोहरा: ॥-चले निरषि जाषे उचित, जषे अदोष आहार;

लेइ निरखि डारे निरखि, समिति पंच परकार ॥ ५५ ॥

अर्थ:-जोईने चाखे ते इर्या समिति; योग्य वचन बोले ते जाषा समिति; दूषणर

हित आहार लीए ते एषणा समिति; वन्न पात्र निरबीने छे ते आदान समिति; मलमूत्रादिक जोशने परठवे ते पारीगवणीया समिति. ए पांच प्रकारे समिति ॥ ५५ ॥
हवे जे अवश्य करीए ते आवश्यक कहीए तेनां नाम कहेछे,—अथषडावश्यक्यथाः—

॥ दोहराः ॥—समता वंदन शुति करन, पडिकमणुं सज्जाउ, काउसगग मुद्राधरन ए षणावसिक जाउ. ॥ ५६ ॥

अर्थः—सामाधिक धरवुं १, गुरुवंदना करवी २, चोवीशजिनेश्वरनी स्तुति करवी ३, अतिचारथी निवर्त्तवुं ते पनिकमणुं ४, स्वाध्याय करवो ५, काउसगगमुद्रा धरवी. हे! जाइ! ए ठ आवश्यक कहीए. ॥ ५६ ॥

हवे थिवर कल्प अने जिनकल्पनो जेद कहेछेः—अथ स्थिविर कल्पी जिनकल्पीः—

॥ सवैया इकतीसाः ॥—थविर कल्पपी जिनकल्पपी डुविध मुनि, दोउ वनवासी दोउ नगन रहत है; दोउ अठाईस मूल गुन के धरैया दोउ सरव तियागी व्है विरागता गहत है; थविर कल्पपिते जिन्हके शिष्य साषा होई, बैठके सज्जामे धर्म देसना कहत है; ए काकी सहज जिन कल्पपी तपस्वी घोर, उदेंकी मरोरसुं परिसह सहत है. ॥ ५७ ॥

अर्थः—थिवर कल्पपी अने जिन कल्पपी ए बे प्रकारना मुनीश्वर होय. ए बे वनवा समां रहे. अने बेहु नागारहे; ए बे अठावीस मूल गुणना धारनार ए बे सर्वस्व के० सर्व परिग्रहना त्यागी रहने वैरागजाव धरे. एवा कहा पण ते बेमां स्थिवरकल्पपी ते कहीए जेने शिष्य शाषा होय, अने सज्जामां बेसिने धर्म देशना करे अने जे जिन कल्पपी होय ते एकाकी होय, घोरतपस्वी होय. अने कर्म उदयनी मरोरथी जे परिषह उपजे छे ते सहन करे, ए दिगंबर संप्रदायिक वचनो छे. ॥ ५७ ॥

हवे प्रसंगथी बावीस परिषह साधुने सवहा योग्य तेनां नाम कहेछेः—

अथ बावीस परीषह यथा कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः ॥—ग्रीबममेधुप थिति सीतमे अंक पचीत, चूषेधरेधीर प्यासे नीर न चहतु है; कांस मसकादिसों न करे जूमि सैन करे, वध बंध विशामे अडोल व्हैर हतु है; चर्या दुख जरे तिन फाससों न थरहरे, मल डुरगंधकी गिलान न गहतु है; रोनगको न करे इलाज एसो मुनिराज, वेदनीके उदे ए परिसह सहतु है. ॥ ५८ ॥

अर्थः—उष्ण कालमां तरुकामां आताप सहे, शीत कालमां शीत सहेबाथी चिन्तामां कंपे नही, शुख्यो ठतां धीरज राखे, अनेषणी ग्रहे नही, प्यासवंत थको सदोष पाणीनी चाहना करे नही, नागा शरीरने कांस मसकादि करडे तोपण करे नही, धरतिये शय्या करे, मरणांत कष्ट आवे जातजातना वध बंधनादिक कष्टतेथी अमोल रहे, पण चलायमान न थाय, चर्या के० विहारनुं दुःख जरे, तदरीते विहारमां तथा सय

नासनमां कठोर त्रण स्पर्शशी थरहरे नहीं, मेखनी दुर्गंध ठे, तेनी दुर्गन्धा न करे, रोगनी वेदना सहे पण तेनो इच्छाज न करे, एवा मुनिराज होय ते वेदनीय कर्मना उदयशी ए इग्यार परिषद् उपजे ठे तेने सहे ठे. ॥ ५७ ॥

॥ कुंरुलीयाः ॥—एते संकट मुनि सहे, चारित मोह उदोत; बज्जा संकुच दुःषध रे, नगन दिगंबर होत; नगन दिगंबर होत, श्रोत रति स्वाद न सेवे; त्रियसनमुख दृग रोकि, मान अपमान न बेवे; थिर व्हे निर्जय रहे सहे कुवचन जग चेतै; जिह्मक पद संग्रहे, लहे मुनि संकट एते. ॥ ५८ ॥ दोहराः ॥—अद्वय ज्ञान लघुता लखे, मति उतकरष विलोड, ज्ञानावरन उदोत मुनि; सहे परीसह दोड ॥ ६० ॥ सहे अदरसन डुरदसा, दरसन मोह उदोत; रोकेउमंग अलाजकी, अंतरायके होत. ॥ ६१ ॥

अर्थः—हवे चारित्र मोहनीयना उदय थवाशी मुनिराज संकट सहेठे. ते संकटनी गणतरी कहेठे. नगन दिगंबर थई जे बज्जाशी संकोच दुःख उपजे ठे तेने धरे. एटले संकटशी न जागे १, बली नगन दिगंबर थई श्रोत के० इंझीयना रति स्वादने न सेवे, २, स्त्रीना हाव जावशी चुके नहीं ३, कोइ सत्कार करे कोइ सत्कार न करे तेउपर विषम जाव लावे नहीं ४, कोइ प्रयशी जागे नहीं स्थिर रहे निर्जय रहे ५, जगत्मां जे कंइ कुवचन ठे, आक्रोशनां वचन ठे ते सर्व सहन करे ६, जिह्मा ग्रहणशी जिह्मक पद संग्रहे पण ते संकटशी जाजे नहीं, ए सात संकट चारित्र मोहनीयना उदयशी मुनि लहेठे ते सहन करे ठे ॥ ५८ ॥ हवे जण्याविना अद्वयज्ञानशी सर्वमां पोतानी लघुता थाय ते सहन करे; पोतानी मतिना उत्कर्षशी उत्कृष्टपणुं जोइने गुरुता सहे २, एम ज्ञानावरणीय कर्मनो उदय थातां अज्ञान परिषद् अने प्रज्ञापरिषद् एवे परिषद् उपजे ठे ते सहन करे ॥ ६० ॥ दर्शन मोहनीयना उदय थवाशी सम्यग् दर्शननी मखिनता उपजे, तेनी दुष्ट दशा सम्यग् दर्शनशी न जागे, अंतराय कर्मनो उदय थवाशी जे अलाजनी उमंग रोकी रहे तेथी अलाजने सहन करे. ए बा बीस परिषद् कख्या ॥ ६१ ॥

हवे जे कर्मशी जे परिषद् उपजे ते कहे ठे. अथ बाबीस परिषद् विवरननः—

॥ सवैया इकतीसाः ॥—एकादश वेदनीकी चारित मोहकी सात, ज्ञानावरनीकी दोड एक अंतरायकी; दंसन मोहकी एक छाविसति बाधा सब, केई मनसाकी केइ बाकी केई कायकी; काहुकों अलप काहुसों बहोत उनी साता, एकहीं समेमें उदे आवे अशहायकी; चर्याथित सज्जामाहि एक सीत उल्लमाहि, एक दोइहोहि तीनि नांही समुदायकी ॥ ६२ ॥ ॥ दोहराः ॥—नानाविध संकटदशा, सहिसाधे शिवपंथ, शिविरकदप जिन कदपधर, दोऊ सम निगरंथ ॥ ६३ ॥

અર્થ:— અગ્યાર સંકટ તો વેદનીય કર્મના ઉદયથી ઉપજે છે. ચારિત્ર મોહનીય કર્મથી સાત બાધા ઉપજે છે. જ્ઞાનાવરણની કરેલી બે બાધા ઉપજે છે. અંતરાયની કીધી એક બાધા ઉપજે છે. દર્શન મોહનીયની કરેલી એક બાધા ઉપજે છે. સર્વ મલી બાવીસ બાધા થઈ. તે બાવીસને પરિષદ્ કહીય. બાધામાં કોઈ મનની છે, કોઈ વચનની છે, કોઈ કાયાની છે; આ બાવીસ બાધામાંહેલી કોઈને અદ્ય એક બે ઉપજે; કોઈને વહુ ઉપજે, તો એકજ સમે ઓગળીસ બાધાનો ઉદય થાય. તેમાં અસહાયની કે જે બાધા બાધાસાથેજ બોલે છે પણ સાથે બને નહીં ત્યારે તેમાં એકજ બાધા એક સમે થઈ તે અસહાયની કહીય. જેમ ચર્યાપરિષદ્ ચાલવાથી ઉપજે છે; નિષેધા પરિષદ્ રહેવાથી ઉપજે છે; શય્યા પરિષદ્ રહેવાથી ઉપજે છે. અને શિતબાધા તથા ઝૂણ બાધામાં એક સમયમાં એકજ બાધા ઉપજે તેથી આ પાંચ પરિષદ્માં એક અથવા બે અથવા ત્રણ એક સમયમાં થાય, પણ સમુદાયરૂપ પાંચે ન થાય ॥ ૬૨ ॥ ઇતિ પરિસદ્ અધિકાર સમાપ્ત થયો ॥

અર્થ:— પૂર્વા નાના પ્રકારના સંકટ છે તેની દશા સહન કરીને મુક્તિમાર્ગ સાધે, તેથી થિવિર કલ્પના ધરનાર અને જિન કલ્પના ધરનાર એ બેહુ નિઘંથ સમાન છે ॥ ૬૩ ॥

હવે થિવર કલ્પમાં અને જિનકલ્પમાં કંઈ તફાવત છે તે કહે છે:—

અથ સ્થિવિરકલ્પ જિનકલ્પ તારતમ્ય કથન:—

॥ દોહરા: ॥— જો મુનિ સંગતિમાં રહે, થિવિરકલ્પ સો જાનિ; એકાકી જાકી દસા સો જિનકલ્પ બવાનિ ॥ ૬૪ ॥ ॥ ચોપાઈ: ॥— થિવિર કલ્પ મુનિ કહુક સરાગી; જિન કલ્પી મહાંત વિરાગી; ઇતિ પ્રમત્ત ગુનથાનક ધરની; પૂરન જઈ જથારથ વરની ॥ ૬૫ ॥

અર્થ:— જે મુનીશ્વર ગહના ગણની સંગતમાં રહે છે, તેતો થિવર કલ્પી જાણીય. જેને ગણની નિશ્રા નથી, જેની એકાકી દશા છે તેતો જિનકલ્પી કહીય ॥ ૬૪ ॥ એ બેહુ નિઘંથમાં થિવરકલ્પનો ધરનાર કહુક સરાગ દશામાં છે, અને જે જિનકલ્પી છે તે મહાવૈરાગી છે. ઇટલે પ્રમત્ત ગુણઠાણની જે ચૂમિકા બાંધી અને યથાર્થ સાચપણે વરણી તે પૂર્ણ થઈ ॥ ૬૫ ॥

હવે સાતમા ગુણસ્થાનનું વર્ણન કરે છે:— અથ સત્તમ ગુણથાનક વર્નન:—

॥ ચોપાઈ: ॥— અબ વરનો સત્તમ વિસરામા; અપ્રમત્ત ગુનથાનક નામા; જહાં પ્રમાદ ક્રિયા વિધિ નાસે; ધર્મેધ્યાન થિરતા પરગાથે ॥ ૬૬ ॥ દોહરા:— પ્રથમ કરનચારિત્રકો જાણુ અંત પદ હોઈ, જહાં આહાર વિહાર નહિ, અપ્રમત્ત હે સોઈ ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:— મુક્તિરૂપ મંદિરમાં ચઢતાં તે સાતમો વિસામો છે, અને અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનક જેનું નામ છે તે હવે વસ્તાળે છે જે ગુણસ્થાનમાં ધર્મરાગાદિકેકરી પ્રમાદનો

विधि नासेढे, जे पूर्वला गुणस्थानकमां धर्मध्यान चंचल हतुं, ते आंही स्थिरपणे प्रकाश करेढे ॥ ६६ ॥ प्रथम गुणस्थानना अंतपदमां एटले ठेला समयमां चारित्रमोहनीय कर्मने जेदवानो यथा प्रवृत्तिनामे प्रथम करण थयुं. आंही धर्मध्याननी स्थिरता एवी ठे के ज्यां आहार विहार क्रिया नथी. ते अप्रमत्त गुणस्थानक होथ. ए वचन दिगंबर संप्रदायनुं ठे ॥ ६७ ॥

हवे आठमा गुणस्थानकनुं वर्णन कहेढे:-अथ अष्टम गुणस्थानक वर्णन:-

॥चोपाई:॥- अब बरनो अष्टम गुणस्थाना, नाम अपूरव करन बखानां, कतुक मोह उपसम करि राखे, अथवा किंचित क्यकरि नाखे ॥ ६८ ॥ जो परिणाम ज ये नहि कबहीं, तिन्हको उदो देखिये जबहीं, तब अष्टम गुणस्थानक होई, चारित करन दूसरो सोई ॥ ६९ ॥

अर्थ:- जेनुं नाम अपूर्व करण बखाणीए ठीए, हवे आंही श्रेणि चढवामां जे उ पशमीक थको चढेढे तेतो आंही कंश्क मोहने उपशमावी राखेढे, अथवा जे कपक थको चढे ठे तेतो आंही चारित्र मोहनो कंश्क क्य करि नांखेढे ॥ ६९ ॥ एवुं जे परिणाम पेहेलां कोइ कालमां थयुं नथी ते परिणामनुं ज्यारे प्रगट पाणुं देखियेढीए, त्यारेतो आठमुं गुणस्थानक होथ. तेने ठेले समये चारित्र मोहनीय कर्म जेदवाने अपूर्व करण नामे बीजुं करण होय तेनुं नाम निवृत्ति पण ठे ॥ ६९ ॥

हवे नवमा गुणस्थाननुं वर्णन करेढे:- अथ नवम गुणस्थानक वर्णन:-

॥चोपाई:॥- अब अनवर्त्ति करन सुनुं जाई, जहां जाव थिरता अधिकारि; पूरव जाव चलाचल जेते, सहज अमोल जप सब तेते ॥ ७० ॥ जहां न जाव उलटि अध आवे; सो नवमो गुणस्थान कहावे; चारित मोह जहां बहु ठीळा; सो हे चरण करण पद तीजा ॥ ७१ ॥

अर्थ:- प्रथम अनिवृत्ति करण गुणस्थाननो व्यवहार कहुं तुं ते सांचलो. जे गुण स्थाननेविषे स्थिरता जावनी अधिकारि ठे. अने पूर्वजाव कषायना उदयथी जेटला चलाचल जाव होय तेवा सर्व आंही सहज अमोल थया ठे ॥ ७० ॥ ज्यां जावथी चढीने फरी तिहांथी पढी नीचेना गुणस्थानकें न आवे. एवो अनिवृत्ति कहेवाय, ज्यां चारित्र मोहनीय कर्म घणुंज जुटी गयुं ठे तेज ए चारित्र मोहनीय कर्म जेदवानुं बीजुं अनिवृत्ति करण थयुं ॥ ७१ ॥

हवे दशमु गुण स्थानक कहुं तुं:- अथ दशम गुणस्थानक वर्णन:-

॥चोपाई:॥- कहां दशम गुण स्थान दुसाखा; जहां सूढम शिवकी अजिलाषा; सूढम लोच दसा जहां लहिण; सूढम संपराय सो कहिण ॥ ७२ ॥

અર્થ:- જ્યાં ઉપશમિક અને ક્ષપક ય્વી બે શાખા વર્તે છે, જે ગુણ સ્થાનમાં સૂદમ શિવ પદવીની અજિલાષા છે ય્વી જ્યાં સૂદમ છોજ દશા પામિયે, તે સૂદમ સંપરાય કહીયે. સંપરાય ય્વું કષાયયું નામ છે ॥ ૭૧ ॥

હવે અગ્યારમું ઉપશાંત મોહ નામે ગુણસ્થાન કરુંહું:- અને તેની પ્રચુતાનું પ્રમાણ કરુંહું. અથ ઇકાદશમ ગુનસ્થાન વર્નન:-

॥ચોપાઈ:- અથ ઉપસંતમોહ ગુનસ્થાના; કહોં તાસુ પ્રચુતા પરવાના; જહાં મોહ ઉપસમે ન જાણે; જથાહ્યાત ચારિત પરગાસે ॥ ૭૨ ॥ દોહરા:-જાહિં ફરસકે જીવ ગિરિ, પૈરે કૌરે ગુન રદ; સો ઇકાદસમી દસા, ઉપસમકી સરહદ ॥ ૭૩ ॥

અર્થ:- જે ગુણસ્થાનમાં મોહનીય કર્મ સર્વે ઉપશમી જાય, પણ ઉદયમાં જાણે નહીં અને યથાહ્યાત ચારિત્રનો પ્રકાશ થઈને જેવું નિસંગ આત્માનું સદ્ગુણ રૂપ છે તેવું પ્રગટે છે ॥ ૭૨ ॥ જે ઉપશમ શ્રેણિ ચઢિને જે ગુણસ્થાનને ફરસીને અવશ્ય જીવ તિહાંથી પડે અને જે ગુણ પ્રગટે તે સર્વ રદ કરે, એ અગીયારમી દશા થઈ, ઇટલે ઉપશાંત મોહ ગુણસ્થાનક થયું. ઇટલે ઉપશમની મર્યાદા થઈ ॥ ૭૩ ॥

હવે બારમાં ક્ષીણમોહ ગુનસ્થાનનું વર્ણન કરુંહું:-અથ દ્વાદશ ગુનસ્થાનક વર્નન:-

॥ચોપાઈ:- જ્ઞાન નિકટ જહાં આવે; તહાં જીવ સબ મોહ બિપાવે; પ્રગટે યથાહ્યાત પરવાના; સોદ્વાદશમ ઢીન ગુન યાના ॥ ૭૪ ॥

અર્થ:-જે ગુણસ્થાનને કેવલ જ્ઞાન નિકટ આવે છે, અને ત્યાં જીવ સર્વ મોહનીય કર્મ લપાવીને બીજા પણ ઘાતી કર્મ સર્વે લપાવે, અને જ્યાં પ્રધાન ઉત્કૃષ્ટ યથાહ્યાત ચારિત્ર પ્રગટે એવા પ્રકારથી જે છે તે બારમું ક્ષીણ મોહ ગુણસ્થાનક કહીયે ॥ ૭૫ ॥

હવે આંહી લગણ પાઠલા ઢઠાથી માંની સાત ગુણસ્થાનમાં ઉપશમ શ્રેણિની અપેક્ષાએ જેકાલ સ્થિતિ છે તે કહેહે:-અથ ષટ્ ગુનસ્થાનક સ્થિતિકથન ઉપશમ શ્રેણિક અપેક્ષાએ

॥ દોહરા: ॥-ષટ સત્તમ અઠમ નવમ; દશ ઇકાદશ બાર, અંતર મુદુરત એક વા, એક સમે થિતિ ધાર. ॥ ૭૬ ॥ ઢીન મોહ પૂરન જયો, કરિ ચૂરન ચિત ચાલ; અથ સજોગ ગુણ યાનકી, બરનોં દસા રસાલ. ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:-ઢઠું, સાતમું, આઠમું, નવમું, દશમું, અગ્યારમું, બારમું, એ સાત જે ગુણસ્થાન છે, તેની સ્થિતિ એક અંતર મુદૂર્તની છે. અથવા સાત ગુણસ્થાનની જઘન્ય એક સમયની સ્થિતિ ધારો. ॥ ૭૬ ॥ મોહમય જે ચિત્તની ચાલ હતી તેવું ચૂર્ણ કરીને ક્ષીણ મોહ ગુણસ્થાનક પૂરણ થયું. હવે સજોગી ગુન યાનકની રસાલ દશાનું વર્ણન કરુંહું ॥ ૭૭ ॥

હવે તેરમા ગુણસ્થાનનું વર્ણન કરુંહું:-અથ ત્રયોદશ ગુન સ્થાનક વર્નન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥-જાકી ડુઃખ દાતા ઘાતી ચોકરી વિનસગઈ, ચોકરી અઘા

તી જરી જેવરી સમોન હૈ; પ્રગટ જયો અનંત દંસન અનંત જ્ઞાન, વીરજ અનંત સુખ સત્તા સમાધાન હૈ; જામે આહ નામ ગોત વેદની પ્રકૃતિ એસી એક્યાસી ચોરાસી વા પંચાસી પરવાન હૈ; સો હે જિન કેવલી જગત વાસી જગવાન, તાકી જો અવસ્થા સો સજોગી ગુન થાન હૈ. ॥ ૭૮ ॥

અર્થ:—આત્માના ગુણના ઘાતના કરનાર એવા જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય, અંતરાય, એ ઘાતી કર્મની ચોકડી દુઃખ દાતા હતી તે જેની વિનાશ થઈ ગઈ, અને જે આત્માના ગુણનો ઘાત ન કરે એવા વેદનીય, આયુ, નામ, અને ગોત્ર, એ ચાર અઘાતિ કર્મની ચોકડી રહી તે બંધેલી દોરી સમાન રહી છે. દર્શનાવરણીય કર્મદ્વય થયાથી જ્યાં અનંત કેવલ દર્શન પ્રગટ થયું, અને જ્ઞાનાવરણીય દ્વય થયાથી જ્યાં કેવલ જ્ઞાન પ્રગટ્યું, અંતરાય કર્મ દ્વય થયાથી અનંત વીર્ય પ્રગટ્યું, મોહનીય કર્મ દ્વય થયાથી અનંત સુખસત્તા અને સમાધિ પ્રગટ્યા અને જેમાં આયુ કર્મ, નામકર્મ, ગોત્રકર્મ, વેદનીયકર્મ, એચારની સર્વ (૭૫) પ્રકૃતિ રહી છે. તેમાં કોઈને આ હારિક શરીર, આહારક અંગોપાંગ, આહારક સંઘાતન, આહારક બંધન, તથા જિનનામવિના, (૭૭) પ્રકૃતી રહી છે અને કોઈને જિનનામ સહિત છે, તેથી (૭૮) રહી છે તથા કોઈને આહારક ચતુષ્કલે અને જિનનામનથી માટે (૭૯) છે તથા કોઈને જિનનામ સહિત (૮૦) પ્રકૃતિનું પ્રમાણ છે. ષષ્ઠી દશાનો ધરનાર જે છે તે જિન હોય કેવલી હોય, જગતનો જગવાન હોય, તેની જે અવસ્થા છે તેનેજ સયોગી ગુણસ્થાનક કહીએ. ॥ ૭૮ ॥

હવે સજોગી ગુણસ્થાનકવાલાની મુદ્રા દેખાએ:—

॥ સવૈયા ફકતીસા: ॥—જો અન્નલ પરજંક મુદ્રા ધારી સરવથા અથવા સુકાહસગ મુદ્રા ચિરપાલ હે; સ્વેત સપરસ કર્મ પ્રકૃતિકે હદે આપ, વિના હગ જરે અંતરિક્ષ જાકી ચાલ હે; જાકી થિતિ પૂરવ કરોહિ આઠવર્ષ ઘાટ, અંતરમુદુરતિ જઘન્ય જગ જાલ હે; સો હે દેવ અઠારહ દૂષન રહિત તાકોં બનારસી કહે મેરી વંદના ત્રિકાલ હે. ॥૭૯॥

અર્થ:—જે અહોલપણે સર્વથા પ્રકારે પર્યંક મુદ્રા ધારી હોય ષટ્કલે પદ્માસનવાલીને સદા સર્વદા બેસે, અથવા કાહસગમુદ્રા સ્થિરપણે પાલે એ વચન દિગંબર સંપ્રદાયનું છે, અને ક્ષેત્ર સ્પર્શ રૂપ જે કર્મ પ્રકૃતિ છે તેનો હ્રદય થયાથી કેવલી વિહાર કરે છે પણ બીજાપુરુષનીપેટે ચાલે નહિ પણ કેવલી હગલું જસ્યાવિનાજ આકાશમાં અધર ચાલે ચાલે. એ પરુપણા દિગંબર સંપ્રદાયની છે. જે સયોગી ગુણ સ્થાનની સ્થિતિ આઠ વર્ષે ન્યૂન પૂર્વકોટી વર્ષની થાય કેમકે જન્મથી આઠ વર્ષલગી કેવલજ્ઞાન હપજતું નથી, અને આ ગુણથાનાની જઘન્યસ્થિતિ એક અંતરમુદૂર્તની થાય. જગત્જાલમાં એ

टलुंज रहेवुं होय. आंही जे एवी अवस्थानो धरनार होय तेतो अढार दूषण रहित देवाधिदेव थाय. बनारसीदास कहेवे के तेने मारी त्रिकाख बंदनावे ॥ ७९ ॥

हवे अढार दूषणनां नाम कहेवे:-अथ अढारस दोष कथन:-

॥ कुंमलीया: ॥-दूषण अछारह रहित, सो केवलि संजोग; जनम मरण जाके नहीं, नहिं निद्रा जय रोग; नहिं निद्रा जय रोग, सोग विस्मय न मोहमति; जरा खेद परखेद, नाहिं मद वैर विषे रति; चिंता नांही सनेह, नाहिं जह प्यास न चूषण; थिर समाधि सुख सहित अछारह दूषण- ॥ ७० ॥ -वानी जहां निरक्षरी, सप्तधातु मल नांहि; केस रोम नख नहि बढे, परम उदारिक मांहि; परम उदारिक मांहि, जांहि इंद्रिय विकार नसि, जथाख्यात चारित प्रधान थिर सुकल ध्यान ससि; लोकालोक प्रकास, करन केवल रजधानी; सो तेरम गुनथान; जहां अतिशयमय वानी. ॥ ७१ ॥ दोहरा: ॥-यह सजोग गुनथानकी, रचना कही अनूप; अब अयोग केवल कथा, कहौ यथारथ रूप ॥ ७२ ॥

अर्थ:-जे अढार दूषणथी रहित ते सजोगी केवली कहिए १, जेने जन्म नथी, मरण नथी २, निद्रा नथी ३, जय नथी ४, रोग नथी ५, शोक नथी ६, विस्मय नथी ७, मोहमति नथी. जरानो खेद नथी ८, परसेवो नथी ९, मद नथी १०, वैर नथी ११, विषय उपररति नथी १२, चिंता नथी १३, स्नेह नथी १४, जेने तरस लागे नही १५, चूष लागे नही १६, अस्थिरपणुं नथी १७, तेथी समाधिसुख सहित स्थिररूप थायवे, एवा अढार दूषण रहित वे. ए अढार दोष दिगंबर संप्रदायथी वे. सिद्धांत संप्रदायमां १७ दूषण जुदां कहां वे. ॥ ७० ॥ आ गुणस्थाननी अवस्थामां निरक्षरी बाणी होय ने मस्त कमां ॐकार ध्वनिरूप होयवे; अने शरीरमां सात धातु अने सात धातुना मल यता नथी. ए दिगंबर संप्रदायथी कहेवुं वे. अने जेना शरीरमां केश, रोम, नखनी वृद्धि थती नथी, एतो उदारीक शरीरमां पण एटला दोष नथी, तेथी देवाधिदेव परम उदारीक शरीरमांज कहिए; ज्यां इंद्रियविकार नासी गयावे, ने ज्यां प्रधान उत्कृष्ट यथाख्यात चारित्र प्रगट थयुं वे, ज्यां शुद्ध ध्यानरूप चंद्रमा स्थिररूप थयोवे, अने ज्यां लोकालोकना प्रकाशनी करनारी केवल ज्ञानरूप राजधानी बिराजी रही वे; ते तेरमुं सजोगी गुणस्थानक कहिए, ज्यां प्रांतरीश अतिशयमय बाणी वे ॥ ७१ ॥ ए सयोगी गुणस्थाननी सर्वथी अधिक अनूप रचना कहीवे. हवे अयोगी केवलीनी दशा यथार्थरूप के० जेवीरीते बनीवे तेवी रीतनी कहुंवे. ॥ ७२ ॥

हवे चौदसा अयोगी गुणस्थानतुं कर्णन कहुंवे.-अथ चतुर्दश गुणस्थानक वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-जहां काहू जीवकों असाता उदे साता नांहि, काहूकों अ

સાતા નાંહિ સાતા ઉદે પાડ્યે; મન વચ કાયસોં અતીત જયો જહાં જીવ જાકો જસ ગીત જગ જીત રૂપ ગાડ્યે; જામે કર્મ પ્રકૃતિકી સત્તા જાગી જિનકીસી, અંતકાલ દેસમેમેં સકલ લિપાડ્યે; જાકી થિતિ પંચ લઘુ અક્ષર પ્રવાન સોઈ, ચૌદહો અયોગી ગુન થાના ઉઠરાડ્યે. ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:-જે ગુણસ્થાનમાં કોઈ જીવને અશાતા વેદનીયનો ઉદય છે અને શાતા વેદનીયનો ઉદય નથી, ઇટલે શાતા વેદનીય સત્તારૂપ છે, અને કોઈને શાતાવેદનીયનો ઉદય છે, અને અશાતા દુઃખરૂપ ઉદયમાં નથી, ઇટલે સત્તામાં છે. અને જ્યાં શૈલેસી કરણ કરીને મનોયોગ, વચનયોગ, કાયા યોગથી જીવ અતીત ઇટલે રહિત થયો. જેના જશનુ વર્ણન જગતને જીતવા રૂપ ગાડ્યે ઢીણ ઇટલું છે અને જેમાં જોગી જન કેસી કેળ સજોગી કેવલીની રીતે કર્મ પ્રકૃતિની સત્તા રહિ છે. તે અંતકાલમાં અનંત વે સમયમાં સમસ્ત લપાવે છે. અને જે ગુણસ્થાનકની સ્થિતિ પંચ લઘુ અક્ષર અ, ઇ, ઉ, ઝ, લુ, ઇ અક્ષર કહેતાં જેટલો કાલ પ્રમાણ હોય ઇટલો કાલ પ્રમાણ સ્થિતિ છે તેજ ચૌદમું અયોગી ઠેરાવીય. ॥ ૫૩ ॥

॥ ઇતિ શ્રી ચતુર્દશ ગુણસ્થાનક અધિકાર બાલાબોધરૂપ સમાપ્તઃ ॥

॥ દોહરા ॥-ચૌદહગુણસ્થાનક દશા, જગવાસી જિયજૂલ; આશ્રવ સંવર જાવ છે, બંધ મોક્ષકે મૂલ. ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:-જગત્વાસી જીવ અશુદ્ધ થકો જૂલમાં પડ્યો છે તેની ૫ ચૌદ ગુણસ્થાનકથી ચૌદ દશા થાય છે. આંદી તત્ત્વ દૃષ્ટિમાં જોતાં જે આશ્રવ સંવર જાવ છે તેજ બંધ મોક્ષના મૂલ છે; ઇટલે આશ્રવ બંધનું મૂલ છે અને સંવર મોક્ષનું મૂલ છે. હવે આશ્રવ સંવરની જુદી જુદી અવસ્થા કહે છે. અથ આશ્રવ સંવર વ્યવસ્થા કથન. ॥ ૫૪ ॥

॥ ચોપાઈઃ ॥-આશ્રવ સંવર પરનતિ જોલોં; જગત નિવાસિ ચેતના તોલોં; આશ્રવ સંવર વિધિ વિવહારા; દોલ જવપથ શિવપથ ધારા. ॥ ૫૫ ॥ આશ્રવ રૂપ બંધ ઉત્પાતા, સંવર જ્ઞાન મોષ પદ દાતા; જા સંવરસોં આશ્રવ ઢીજે, તાકોં નમસ્કાર અબ કીજે. ॥ ૫૬ ॥

અર્થ:-જ્યાં સુધી આશ્રવ સંવરનું પરિણામ પરિણમે છે, ત્યાં સુધી ચેતન રૂપ ईશ્વર જગત્ નિવાસી થઈ રહ્યો છે. આંદી આશ્રવનો વિધિ છે તે વ્યવહારમાં છે. અને સંવરનો વિધિ છે તે પણ વ્યવહારમાં છે. ૫ ઉર્જો કેળ વે વ્યવહાર પંથ તે સંસાર માર્ગની ધારા અને મોક્ષ માર્ગની ધારા પણ છે. ॥ ૫૫ ॥ સંસારમાં જે બંધરૂપ ઉત્પાત છે, તે તો આશ્રવરૂપ છે. અને જે મોક્ષપદનો દાતા જ્ઞાન છે તે સંવર રૂપ છે. જે સંવરથી આશ્રવ ક્ય થયો હોય તેને હવે નમસ્કાર કરીય ઢીણ. ॥ ૫૬ ॥

हवे ग्रंथनी अंते मंगलाचरण रूप संवर रूपी ज्ञानने नमस्कार करेते:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥-जगतके प्राणी जीवव्हेरहो गुमानी एसो, आश्रव असुर दुःख दानी महा जीम हे; ताको परताप खंभिवेको परगट जयो, धर्मको धरैया कर्म रोगको हकीम हे; जाके परजाव आगे जागे परजाव सब, नागर नवल सुख सागरकी सीमहे; संवरको रूप धरे साधे शिवराह एसो, ज्ञानी पातसाह ताको मेरी तसमील हे. ॥७७॥

अर्थ:-जगत्ना वासी जेटला प्राणी ते, ते सर्वेने जीतीने जे गुमानी थई रह्यो, एवो आश्रवरूप जे असुर ते, ते महा दुःखदायक ते. तेनो प्रताप खंभवाने जे ज्ञान रूप बादशाह प्रगट थयो ते ते केवो ते के धर्मनो धारण करनारो ते. अने कर्मरूप रोग गमाववानो हकीम ते. जे ज्ञान बादशाहना प्रजाव आगल काम क्रोधादिक राग द्वेषरूप पुजलना जाव ते ते सर्व नासी जाय ते; अने नागर के चतुर ते, जे पेहेला कोइ वारे न पामेलो एवो जे नवो सुख समुद्र ते लगण जेनी सीम ते. संवररूपनो धरनार अने मुक्तिमार्गनो साधनार एवो जे ज्ञानरूपी बादशाह ते, तेने महारी सलाम ते. एटले नाटक करीने ज्ञान बादशाहने मुजरो कीधो ते. ॥ ७७ ॥

॥ इति श्री समयसार नाटक बालावबोधरूप अर्थ सहीत समाप्त थयो. ॥

॥ चोपई: ॥-जयो ग्रंथ संपूरन जाषा, बरनी गुनथानककी साषा; बरनन ओर कहाँ कहिये, जया सकति कही चुप व्हे रबीये ॥ ७८ ॥ लिह्य पार न ग्रंथ उदधिका; ज्यों ज्यों कहिये त्यों त्यों अधिका; ताते नाटक अगम अपारा; अलप कवीसुरकी मतिधारा ॥ ७९ ॥

॥ दोहरा: ॥-समयसार नाटक अकथ, कविकी मति लघु होइ; ताते कहत ब नारसी, पूरन कथे न कोइ. ॥ ८० ॥

॥ सवैया श्कतीसा: ॥-जेसे कोठ एकाकी सुजट पराक्रम करि, जीते केही जां तिचक्री कटक सों खरनो; जेसे कोठ परविन हारू जुज जारू नर, तरे केसे खयंजूर मन सिंधु तरनो; जेसे काठ उहिमी उठाह मनमाहि धरे, करे केसे कारज विधाताको सो करनो; तेसे तुठ मती मोरी तामें कविकला थोरी, नाटक अपारमे कहांसों थाहि बरनो? ॥ ८१ ॥

अथ जीव महीमा कथन:-

॥सवैया श्कतीसाह:॥-जेसे वटवृक्ष एक तामें फल हे अनेक, फल फल बहू बीज बीज बीज वट हे, वटमाहि फल फलमाहि बीज तामे बट, कीजे जो विचार तो अनंतता अघट है; तेसे एक सत्तामें अनंत गुण परजाय; प्रजामें अनंत नृत्य नृत्यमें अनंत उट है; उटमें अनंत कला कलामें अनंत रूप, रूपमें अनंत सत्ता एसो जीव नट है. ॥८२॥

॥ दोहरा: ॥—ब्रह्म ज्ञान आकाशमें, उने समति षग होइ; जथा सकति उहिम धरे, पार न पावे कोइ. ॥ ९३ ॥

॥ चोपाई ॥—ब्रह्म ज्ञान नज अंत न पावे; सुमति परोठ कहालों धावै; जिहि विधि समयसार जिनी कीनो; तिन्हके नाम धरे अब तीनो. ॥ ९४ ॥

अथ कवि त्रयी कथन नामः—

॥ सवैया इकतीसा: ॥—कुंदकुंदाचारज प्रथम गाथा बरू करे, सामेसार नाटक विचारी नाम दयो है; ताहीके परंपरा अमृतचंद जये तिन्ह, संसकृत कलस समारि सुख लयो है; प्रगटयो बनारसी गृहस्थ सिरीमाख अवकिये हे कवित्त हिए बोध बीज बयो है; शब्द अनादि तामें अरथ अनादि जीव, नाटक अनादियों अनादि हिको जयो है. ॥ ९५ ॥

अथ कविव्यवस्था कथनः—

॥ चोपाई ॥—अथ कहु कहुं यथारथ वानी; सुकवि कुकविकी कथा कहानी; प्रथम सुकवी कहावै सोई; परमारथ रस वरने जोई. ॥ ९६ ॥ कलपित बात हीए नहिं आने; गुरु परंपरा रीति बखाने; सत्यारथ सैली नहिं ठंडे; मृषा वादसों प्रीति न मंके. ॥ ९७ ॥

॥ दोहरा: ॥—ठंड सवद अक्षर अरथ, कहे सिद्धांत प्रवान; जो इहि विधि रचना रचे सो हे सुकवि सुजान ॥ ९८ ॥

॥ चोपाई ॥—अब सुनु कुकवि कहुं है जेसा; अपराधी हिय अंध अनेसा; मृषा जाव रस वरने हितसों; नई उकति नहिं उपजे चितसों. ॥ ९९ ॥ व्याति छाज पूजा मन आने; परमारथ पथ जेद न जाने; वानी जीव एक करि बूजे; जाको चित जड ग्रंथि न सुजे. ॥ १०० ॥ वानी लीन जयो जग मोखे, वानी ममता त्यागि न बोखे; हे अनादि वानी जगमांही; कुकवि बात यह समुजे नांही. ॥ १०१ ॥

अथ वानी व्यवस्था कथनः—

॥ सवैया इकतीसा: ॥—जेसे काहु देसमें सखिलधार कारंजकी, नदीसों निकसि-फिरि नदीमें समानी है; नगरमें गौर गौर फेली रही चहूँ उर, जाके ढिग वहे सोई कहे मेरो पानी है; त्योंही घट सदन सदनमे अनादि ब्रह्म, वदन वदनमें अनादिहीकी वानी है; करम कलोलसों उसासकी बयारि बाजे, तासों कहे मेरी धुनि एसो मूढ प्रानी है. ॥ १०२ ॥

॥ दोहरा: ॥—एसे मूढ कुकवि कुधी, गहे मृषा पथ दोर; रहे मगन अजिमा नमें, कहे उरकी उर. ॥ १०३ ॥ वस्तु सरूप लखे नही, बाहिज दृष्टि प्रमान; मृषा विखास विखोकके, करे मृषा, गुन गान. ॥ १०४ ॥

अथ मृषा गुन गान यथा:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-मांसको गरंथि कुच कंचन कलस कहे, कहे मुख चंद जो सखेखमाको घर हे; हाडके दशन आहि हीरा मोती कहे ताहि, मांसके अ धर उठ कहे बिंव फरु है; हाड दंड जुजा कहे कौलनाल काम जुधा, हाडहीके थंजा जंधा कहे रंजा तरु हे; योंही फूठी जुगति बनावै औ कहावै कवि, एते पर कहे हम सारदाको वरु हे. ॥ ७०५ ॥

॥ चोपाई: ॥-मिथ्यावंत कुकवि जे प्रानी, मिथ्या तिनकी जाषित बानी, मिथ्या वंत सुकवि जो होई, वचन प्रवान करे सब कोई. ॥ ७०६ ॥

॥ दोहरा: ॥ वचन प्रवान करे सुकवि, पुरुष हूवे परवान, दोऊ अंग प्रवान जो, सोहे सहज सुजान. ॥ ७०७ ॥

॥ अथ समयसार नाटकव्यवस्था कथन:- ॥

॥ चोपाई: ॥-अब यह बात कहों हे जैसे; नाटक जाषा जयो सु एसे, कुंद कुंद मुनि मूल उधरता, अमृतचंद टीकाके करता. ॥ ७०८ ॥ समेसार नाटक सुख दानी, टीका सहित संस्कृतवानी, पंडित पढै दृढमती बुजे, अलपमतीकों अरथ न सूजे. ॥ ७०९ ॥ पांडे राजमह्व जिनधर्मी, समयसार नाटकके कर्मी, तिन्ह ग रंथकी टीका कीनी, बालाबोध सुगम करि दीनी. ॥ ७१० ॥ इहि विधि बोधवचनिका फेळी, समौपाइ अध्यात्मशैली; प्रकटी जगतमांहि जिनवानी, घर घर नाटक कथा बवानी. ॥ ७११ ॥ नगर आगरामांहि विख्याता, कारन पाइ जए बहुज्ञाता, पंच पुरुष अति निपुन प्रवीने, निसिदिन ज्ञानकथा रस जीने. ॥ ७१२ ॥

॥ दोहरा: ॥-रूपचंद पंडित प्रथम, दुतिय चतुर्थज नाम, तृतीय जगौती दास नर, कौरपाल गुनधाम. ७१३ ॥ धर्मदास ए पंच जव, मिखि बेसे इक गोर; परमा रथ चरचा करे, इन्हके कथा न और. ॥ ७१४ ॥ नाटक रस सुने, कबहुं उर सिद्धांत, कबहुं विंग बनाइके, कहे बोध विरतंत. ॥ ७१५ ॥

अथ विंगयथा:-

॥ दोहरा: ॥-चित चकोर वरु धरम धरु, सुमति जगौती दास, चतुर जाव थि रता जए, रूपचंद परगास. ॥ ७१६ ॥ इहि विधि ज्ञान प्रगट जयो, नगर आगरे मांहि, देसदेस महि विस्तार्यो, मृषा देशमहि नांहि. ॥ ७१७ ॥

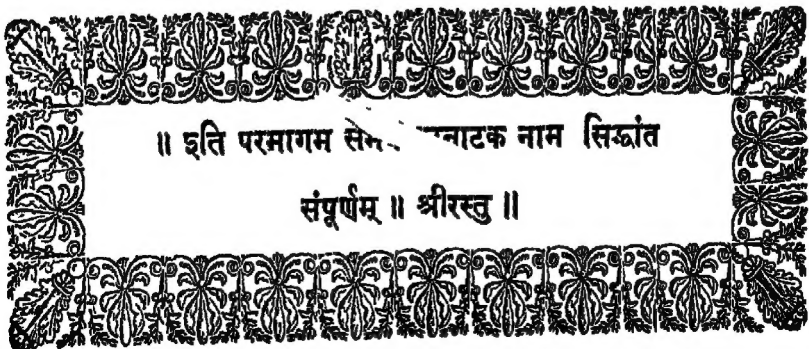
॥ चोपाई: ॥-जहां तहां जिनवानी फेळी, लखे न सो जाकी मति मेळी, जाके सहज बोध उतपाता, सो ततकाल लखे यह वाता. ॥ ७१८ ॥

॥ दोहरा: ॥-घटघट अंतर जिन वसे, घटघट अंतर जैन, मत मदिराके पान
सां मतवाला समुजे न. ॥ ७१९ ॥

॥ चोपाई: ॥-बहुत बढाउ कहावो कीजे, कारजरूप बात कहि लीजे, नगर आ
गरा माहे विषयाता, बनारसी नामे लघु ज्ञाता. ॥ ७२० ॥ तामे कवित कछा चतु
राई, कषा करे ए पंचो जाई, ए परपंच रहित हिय खोले, ते बनारसीसों हसि बोले.
॥ ७२१ ॥ नाटक समैसार हित जीका, सुगमरूप राजमली टीका, कवित बद्ध रचना
जो होई, जाषा ग्रंथ पढे सब कोई. ॥ ७२२ ॥ तब बनारसी मनमहि आनी, कीजे तो
प्रगटे जिनवानी, पंच पुरुषकी आज्ञा लीनी, कवित बंधकी रचना कीनी. ॥ ७२३ ॥ सोरहसे
तिरानवे (१६९३) विते, आसुमास सित पक्ष वितीते, तिथि तेरसि रविवार प्रवीना ता
दीन ग्रंथ समापत कीना. ॥ ७२४ ॥ दोहरा ॥ सुख निधान सकबंध नर, साहिब
साहि किरान, सहस साहि सिर मुकुटमनि, साह जहां सुखतान. ॥ ७२५ ॥ जाके राज
सुचेनसों, कीनों आगमसार, इति जीती व्यापी नही, यह उनको उपकार. ॥ ७२६ ॥

॥ अब सबका ठीक कथन:- ॥

॥ सवैया इकतीसा ॥- तीनसे दसोत्तर सोरठा दोहा ठंड दोड, जुगलसे तेतालीस
इकतीसा आने हैं; ठासी सु चोपईये सैंतीस तेह सेसवैये, बीस ढपे अठारह क
वित्त वषाने हैं; सात फुनिही अकिल्ले चारि कुंडलिये मिले, सकल सातसैं सत्ताई
स ठीकठाने हैं; बत्तीस अक्षरके सबोक कीने ताके ग्रंथ संख्या सत्रहसे सातअधि
काने है. ॥ ७२७ ॥ दोहरा:- ॥ समयसार आतम दरव, नाटक जाव अनंत; सोहे आ
गम नाममें, परमारथ विरतंत. ॥ ७२८ ॥

जादेरखबर.

अमारा तरफची हालमां नीचेनां पुस्तको उपायांठे; तथा उपाय ठे.

किस्मत. रु. आ. पा.

प्रकरण रत्नाकर जाग. १ (बीजी आवृत्ति)

६- ५-०

(जेमां साक्षात्रणसोगाथानुं स्तवन, आगमसार, आनंदधनचो-
विशी, नयचक्रसार, द्रव्यगुणपर्यायनोरास, योगदृष्टि समुच्चय, अ-
ध्यात्मसार, समाधिशतक, समताशतक, दिक्पटचोराशीबोल, चिं-
तामणिस्तोत्र, तथा समयसार ए अद्भुत ग्रंथोनो समावेशे कर्योठे)

प्रकरणरत्नाकर जाग १ खानो प्रथम कटको.

(जेमां साक्षात्रणसोगाथानुं स्तवन तथा आगमसारठे).

२- ०-०

” बीजो ”

(जेमां नयचक्रसार, तथा आनंदधन चोविशीठे)

२- ४-०

” त्रीजो ”

(जेमां योगदृष्टि सद्याय, अध्यात्मसार वगरेठे)

२- ०-०

” चोथो ”

(जेमां समयसार ठे)

३- ०-०

श्री वैराग्य कल्पलता (श्री यशोविजयजी कृत)

३- ०-०

श्री जडबाहु संहिता (अपूर्वज्योतिषग्रंथ-श्री जडबाहु स्वामी कृत)

१- ०-०

श्री प्रतिमाशतक (श्री यशोविजयजी कृत)

०-१५-०

श्री मागधीजाषानुंव्याकरण-हुंढिकानांजाषांतरसाथे उत्तरार्ध

३- ५-०

श्री उपदेशप्रासाद (प्रास्ताविक श्लोक साथे) प्रथम खंरु.

२- ०-०

श्री उपदेश तरंगिणी-अनेक कथां साथे (श्रीरत्नमंदिरगणिकृत)

१- ४-०

श्री अर्द्धश्रीति-(जैनन्यायलोकव्यवहार श्री हेमचंद्राचार्य कृत)

१- ४-०

श्री वैराग्यशतक-(अनेक कथां साथे) जाषांतर

१- ४-०

श्री योगशास्त्र (मूल-टीका बालावबोधसाथे श्री हेमचंद्राचार्य कृत)

३- ४-०

श्री धर्मसर्वस्वाधिकार (अद्भुतग्रंथ श्रीजयशेखर सूरिकृत)

०- ९-०

श्री चंदराजानो रास, अर्थसाथे. (१५०) रंगीन चित्रोसाथे. (उपाय ठे) ४- ०-०

मुंबई-सांरवी-शाकगली

शा० जीमसिंह माणक.

